ANUTRO MANDE KETA

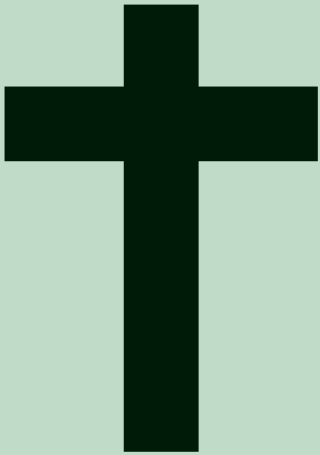

The New Testament in the Rawa Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea

ANUTRO MANDE KETA
The New Testament in the Rawa Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Rawa long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Rawa (Rawa) (Rawa)

Dialect: Rawa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
7f5bc84a-4dea-522b-980c-a11c545b87cc

Contents

MATIYURO 1
MAK 91
LUK 144
YON 232
Aposel 295
ROM 379
1 KORIND 419
2 KORIND 456
GALESIYA 482
EPESAS 497
PILIPAYI 511
KOLOSI 523
1 TESALONAYIKA 533
2 TESALONAYIKA 543
1 TIMOOTI 549
2 TIMOOTI 561
TAYITAS 569
PALIMON 576
HIBURU 579
YEMUS 612
1 PITA 623
2 PITA 635
1 YON 643
2 JON 653
3 JON 655
YUD 657
REWELESEN 661

MATIYURO MANDE

Matiyuro Mande Tabango

Matiyu ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya, nguromu gura, enengo oowooyi gura ngu Liwayi. Ngu ene, Gabumanro ko oni tero, ene oni simoo barenonggo digi beye yororuwo. Kootuyisina, Yisasdo ene rogo tetoni ngu, asa, enengo kirikiri oni gura tunooteyingo.

Matiyundo nga bukga nga ngu, Yuda oni oone, enengo soweni nenengo, nguro nakangoyingo. Yuda oniro ingonduduye ngu ngandiro: Naru ootuwoo bodaga oni gura Anutdo rogo tetoni, ngundo ngu, enengo oo bidodo sobosobo oni gura (King) tunootewa. Enengo Hiburu mandeno ngunonggo, enengo oowooyi ewonggoku, ngu Mesayiya, ko Girik mandenonggo ngu Krayis. Yuda oniro tabango oni ngu ene Yisas ombuweroyi, nguro damoni ene watayi kini, nguro ene oni simoo bare nguya soriyokoyingo. Matiyundo Yisasro mandeni ngu, wesiyoro yunoro, ene ngu hamoo oorengo Krayis, ene ngu Yuda oniro sobosobo (King). Yisas ngu ene sobosobo ngundiro tunootewa. Enendo nguro yootunoro ngundiro eyingo. Gura nguya, enendo ngu mandega Anutro bukno mandega kurimi ero gosiyoyingo, ngu mandega ngu eyingo. Nguno ngu, ngandiro ete, ngu oningga, ngu onendo Anutro sunggiga ngu kembawasangomo ooroote. Ngu mandega ngu, hamoo oorengo tunooteyingo, ngu Yisas merako ngano tunooteyingo. Oo gura nguya Matiyundo nakangoyingo ngu, enendo Yisasro mandeni oni simoo bareno wesiyoro eyingo. Ndadiro nguro, noore komo Anut enengo oni soweningga, nguya noore nowoondonani guranangge yewato. Nguro ngu, Matiyundo mande adingayi oowooyingga nakangoro ete. Ndawu ooregare, ngundo Anut enengombo oni simoo barero endega sobowooteku, nguno uwanggo. Asa, ngu naruno nguno nangge, Anut enengombo enengo oni simoo bare ngu gome soboyerowa.

Yisas Krayisro Osi Sembeni Nguro Oowooye
(Luk 3: 23-38)

1 Nga oni nga ngu, Yisas Krayisro osi sembeni. Yisas ngu ene Dewitro sowe. Ko Dewit ngu ene Ebarahamro sowe.
2 Ebaraham ngu ene Ayisak eweyi,
Ayisak ngu ene Yekob eweyi.
Yekob ngu ene Yuda, ko konebeyi nguro awaye.
3 Yuda ngu ene Peres, Sira eraga awayari. Namoyari ngu Tema.
Peres ngu ene Hesaron eweyi.
Hesaron ngu ene Ram eweyi.
4 Ko Ram ngu ene Aminadap eweyi.
Aminadap ngu ene Nason eweyi.
Nason ngu ene Salomon eweyi.
5 Ko Salomon ngu ene Bowas eweyi.
Nemi ngu Rehap.
Bowas ngu ene Obet eweyi. Nemi ngu Rut.
Obet ngu ene Yesi eweyi.

6 Yesi ngu ene Yuda oniro sobosobo koreteyingo oowooyi Dewit, nguro
eweyi. (Mayika 5:2)
Dewit ngu ene Solomon eweyi. Nemi ngu kuri Yurayiya bareyi oruwo.
7 Solomon ngu ene Riyabowam eweyi.
Riyabowam ngu ene Abayisa eweyi.
Abayisa ngu ene Asa eweyi.
8 Asa ngu ene Yehosapat eweyi.
Yehosapat ngu ene Yoram eweyi.
Yoram ngu ene Asayiya eweyi.
9 Asayiya ngu ene Yootam eweyi.
Yootam ngu ene Ehas eweyi.
Ehas ngu ene Hesekayiya eweyi.
10 Hesekayiya ngu ene Manasa eweyi.
Manasa ngu ene Emos eweyi.
Emos ngu ene Yosayiya eweyi.
11 Yosayiya ngu ene Yekoniya, ko konebeyi nguro awaye oodoni,
ngu naruno mundi oni Babilonnonggo Iserel oni yoyoro yoyokootoyi,
Babilon merako oororo oriyingo.
12 Ngu naruno, ene Babilon merako oodoyi, Yekoniya ngu ene Siyalitiyel
eweyi.
Siyalitiyel ngu ene Serababel eweyi.
13 Serababel ngu ene Abayiyud eweyi.
Abayiyud ngu ene Ilayiyakim eweyi.
Ilayiyakim ngu ene Eso eweyi.
14 Eso ngu ene Sedok eweyi.
Sedok ngu ene Ekim eweyi.
Ekim ngu ene Ilayiyud eweyi.
15 Ilayiyud ngu ene Eliyesa eweyi.
Eliyesa ngu ene Matan eweyi.
Matan ngu ene Yekob eweyi.
16 Yekob ngu ene Yosep eweyi. Yosep ngu ene Mariya kameyi oode,
Mariyando Yisas bisiyoyingo. Yisas ene Krayis Anutdo noore yoyowero
sunggi yeyingo oni ngu.
17 Nguro ngu, Ebarahamro sowe bidodo omburo, wenga De-
witno nguro osi sembesembeni kande eraya kegidemboro namoraya
yokoyingo. Dewitro sowe bidodo omburo, wenga ene osisambaye
kande eraya kegidemboro namoraya oororo, Babilon mundi onindo
ngu, Iserel oni yoyoro, Babilonno yoyokoyingo. Yoyokootoyi, Babilon
merako oruwonggoku oodoyi, wenga omburo, nguro sembesembeni
nguya bidodo kande eraya kegidemboro namoraya oororo, Yisas Krayis
tunooteyingo.

Mariyando Yisas Krayis Bisiyoyingo
(Luk 2:1-7)

18 Yisas Krayis bisiyootoni tunooteyingo, nguro mande ngu ngandiro.
Nemi ngu Mariya, ene kuri Yosepdo Yon, ero rogo teyingo. Ene gobooro
ma oriyingo naruno, Yuka Kundingiyi, ngundo Mariya yeni, ene
kawuyidodo teyingo. 19 Kameyi Yosep, ngu oni nenengo oorengo, nguro
ene Mariya oni doongeyemo oyimo inowero ma ingoyingo. Ngundiro
nguro, ene torigemangge yokoweroyimboro ingoyingo. 20 Yosep
nguro ingondandangerootoni, ngu naruno nguno, gabono ngu Oo

Simburi Simbunanimboro sambono Engel oni, eneno tunootero eyingo.
Yosep, Dewitro osiyi, ge barege Mariya ngu yowero ma sosorewero.
Ndadiro nguro, nga simoongongga kawuyimo inowokungga, ngu Yuka
Kundingiyimbo inowo. 21 Ngu simoongga kawuyimo oorooteku, ngu
bisiyootoningga ngu, gedo ngu oowooyi Yisas eya e. Ndawugaro nguro,
ngundo enengo simoo barero weti mbumbuwa andangeyunoro ko
yoyowa, ero eyingo.
22-23 Yo, Yuka Kundingiyimbo ngu simooyengga ngu yeni tunoote-
woku, ene Oo Simburi Simbunani, ngundo Anutro ingondudu eyingo
oni manggowoomo, kuri ngandiro eyingo.
Ingoyi, bare gura ene simooya ma wereyingomu, ngu ene kawuyidodo
tero simoongga bisiyowa. Ngu oowooyi Imanuwel ewanggo. Ero
eyingo. (Ayisaya 7:14)
Yo, nga mandega nga Anutro ingondudu eyingo oni, enendo kuri
eyingomu, ngu ataga enggeni tunootete. Imanuwelngga nguro muri
ngu ngandiro: Anut nooreya yowuruwooteto.
24 Yosep werewoku, ngunonggo ene ootoogero, Anutro sambono
Engel onindo ewoku, ngundiro teyingo. Ene bareyi Mariya yoro,
enengo yano uyingo.
25 Ene Yosep Mariya nguya ma wereyingo. Kini, ene ngundiro kingo
oode oode oororo, Mariya simoo bisiyoyingo. Simoonggaku bisiyootoni
ngu, oowooyi Yisas eyingo.

2

Sa Ooretekusinanggo Ingoyingo Oni Sowe Gidarega, Ngundo Yisas Kenowero Mayeyingo

1 Ngu naruno nguno ngu, Herod ene Yuda oniro tabango koreteyingo
oruwokuno, Mariyando Yisas Betelehem endemo, Yudiya merasina
nguno bisiyoyingo. Mariya kuri Yisas bisiyootoni ngu, ingondudu oni
gidega ogisa ooretekusinanggo ngu, Yerusalem endemo mayero, sumoo
eyingo. 2 Yuda oniro sobosobo koreteyingo urungga nemimbo keta
simooye bodaga bisiyootoni tunootewoku, ngu ndano? Noore komo
enengo tootungga ogisa ooretekusinanggo kenoro, ngu keyoro, nguro
noore yade yade omburo, nguro yambo mande teyinowero mayetetoku
nga! Ero eyingo. 3 Mande ngundiro etoyi, mera sobosobo koreteyingo
Herod ngu mandegaku ingoro, ene soriyokoyingo. Ngundiro nangge,
Yerusalemno oni simoo bare bidodo, ene nguya ngu mandega ingoro
soriyokoyingo. 4 Ngundiro nguro, Herodndo Anutno wooro yeyingo
oni nguro sobosobo oniku, ko Iserel oni mamana mande etuyeroyingo
oni ngudodo yowuruyeroro, sumoo yunoro eyingo. Krayis ngu ndawu
endegano tunootewa, ero sumoo yunoro eyingo. 5 Sumoo yunootoni,
ene mande gumi ngundiro eyingo. Betelehem endemo Yudiyasina
nguno tunootewa, ero eyingo. Anutro ingondudu eyingo onindo
ngandiro ero nakangoyingo.
6 Ye Betelehem oni simoo bare Yuda oniro merako oorootenggoku,
yengo ende ngundo ende bidodo dagayeroro, ngu oowooyidodo
urungga. Ndadiro nguro, yeno nguno ngu sobosobo oni urungga
tunootewaku, ngundo ngu, noro oni Iserelno nguro sobosobo
urungga oruwa. Yo, ngu sobosobo oningga, ngundo Yudaro
sobosobo oni bidodo ko tewonggoku, ngu dagayerowa. Ngu

oningga ngundo mande gome nenengo ngu ero yunororuwa, eyingo. (Mayika 5:2)
7 Herodndo ngu mande ingoro, nguro ene torigemangge ingondudu oni
ogisa ooretekusinanggo mayeyingoku, ngu negoyerootoni ombuyingo.
Ombutoyi, sumoo sumoo yunoro eyingo. Ndawu narunggano ngu
tootungga ngu koretero kenootoyi tunootewo? Ero sumoo yunoyingo.
8 Ene mande gumi ingoro eyingo. Ye sodedomangge Betelehemno
ooroya, ko yanggango teya, ngu simooyengga ngu ereweya kenoyi. Ye
ooroya kenoya ngu, arisa, ombuya, nono mande gumi etoyi ingowano.
No ingoro ngu, asa, no nguya oororo, eneno esosooteyinowano, ero
eyingo.
9-10 Arisa, Herodro mande ewoku ingomukoro ngu, ene endesina
oorero, sa ooretekusina, ngunonggo tootungga kenoro keyowonggoku,
ngu ko kenoro, nguro ene oni oni urungga teyingo. Ngundiro tetoyi,
tootungga ngundo ene ingondududodo oni ngu koretero oorero, simoo
buniyo, Yisas oorooteku yanggaku ngu etuyeroro, ngu sanganimo
oriyingo. 11 Tootunggaku nguno oodoni, oniku ya newendemo uro,
ene simooyenggakuya, nemi Mariya nguya, yeyoyingo. Yeyoro, ene
boodooye oondoogero, bagootero, Yisasno yambo mande tero, es-
osooteyinoyingo. Teyinoro, enengo Pawus andangero, oo gome gome
uriyi urungga ngu yoro, duwoo kingo inoyingo. Ene digi beye gol, ko,
de eraya nguro sidumi ngu wooro yetoyi, ndindingo gome teweroyi,
ngu yoro, kingo duwoo Yisas inoyingo. Ngundiro tero, ene Yisas
bingaminidodo teyinoyingo. 12 Ngu suwoono, Anutdo ingondudu
onikuno gabono yootunoro eyingo. Ye Herodno ko ma oorowuwero.
Ndawugaro nguro, Herodndo Yisas ureyi kumooweroyimboro, ero
eyingo. Nguro ene ingoro, oororo, Herodno ko ma oorowuyingo. Kini,
ene oororo, oore gurawoore ko enengo endemo sayingo.

Yosepdo Bareyi Ko Nangoyari Yoyoro, Igip Merako Sodedomangge Oorowuyingo

13 Ingondudu oniku kuri satoyi ngu, suwoono Yosep gabono
kenootoni, Oo Simburi Simbunani, nguro sambono Engel onindo eneno
yootunoro eyingo. Ge komo sodedomangge ootoogeya, barege ko
nangongge yoyoya, Igip merako toongeya oorowu. Ge Igip merako
nguno oodoga, nenengombo ko etoowega, ko ombuyi. Ndadiro nguro,
Gabuman oni tabango urungga Herod, ngundo simooye yeyoro, yureyi
kumoowero, mande ngundiro eyingo. 14 Engeldo ngundiro etoni, Yosep
ngu ingoro, asa, ene suwoono nangge ootoogero, nangoni ko bareyi
Mariya nguya yoyoro, yade yade Igip merako oorowuyingo. 15 Yosep
ngu merako oodoni, nguno oni tabango urungga Herod ngu kumootoni,
nguro ene Igip mera yokoro toongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, asa,
Anutro mandeno, ingondudu eyingo oni manggowoomo eyingo ngu
engge tunooteyingo. Ene ngandiro eyingo.
Nenengo nangone Igipno oorooteku, ngu meno etoowe ombuwa, ero
eyingo.*

Gabuman Oni Tabango Urungga Herod Ngundo Etoni, Simooye Ureyi Kumooyingo

---

* **2:15:** (Hoseya 11:1)

16 Ngu naruno, Gabuman oni tabango urungga Herod ene ingowoku,
ingondudu onindo ogisa ooretekusina, ngundo ganangoro sayingo.
Arisa, ene newende sanggiri urungga oorengo teyingo. Ngundiro tero,
enengo me oni sureyerootoni oororo, Betelehemno, ko, ende Betelehem
namokono nguya simooye owita dagoma eraya ma yokoyingomu,
ko, simooye dagomaye eraya nguya, ngu yureyi kumoomukoyingo.
Ndadiro nguro, ingondudu oni, ngundo tootu dagoma eraya kuri ko-
retero tunooteyingo ngu etoyi, ingowoku, nguro ene ngundiro teyingo.
17-18 Ngu ooku kuri Anutro ingondudu eyingo oni, Yeremayiya, ngundo
eyingo ngu, ataga engge tunootete. Ngu ngandiro eyingo.

Ene manggoye gura Rama ende Yudasinanonggo ingowonggo. Ene sendo moguru biyobiyomi tero, nowoondoyi tewonggoku, ngu ingowonggo. Resel (Iserel oni simoo bare) enengo simoongokuro sendoro biyomi ingoyingo. Oni simoo baredo newende yeyi, imakeweroyi nguya kini. Ndadiro nguro, simoongo gura ma yokoyingo, ngu bidodo utomukoyingo, ero eyingo. (Yeremayiya 31:15)

Yosep Bareyi Ko Nangoni Yoyoro, Iserel Ko Ombuyingo

19-20 Yosep bareyi ko nangoyari Igip merako oodoyi, ngu naruno
nguno, Gabuman oni tabango urungga Herod ngu kumooyingo. Ku-
mootoni ngu, Oo Simburi Simbunani, enengo sambono Engel onindo
Yosepno omburo, gabono yootunoro eyingo. Ge ootoogeya, Mariya
eranasa yoyoya, Iserel, ko oorowu. Oningga nangongge ureyi ku-
mooweroyinggaku, ngu kuri kumooyingo, ero eyingo. 21 Arisa, Yosep
mande ngu ingoro, ene ootoogero, Mariya eranasa yoyoro, Iserel
merako ko oorowuyingo.
22 Ene Akeleyasndo eweyi Herodro kongga ngu yoro, Yudiya mera
nguro tabango urungga oruwoku, ngu Yosep ingoote. Ngundiro nguro,
Yosep nguro sosoretoni, nguro gabo gurano Anutdo Yosepno yootunoro
eyingo. Ngundiro nguro, ene Galili gumisina oorowuyingo. 23 Ene
oororo, ende oowooyi Nasaret nguno bibiteyingo. Nguno ngu, kuri
Anutro ingondudu eyingo oni nguro mandeye ewoku, ngu ataga engge
ngundiro tunootete. Ene Nasaret oni ewanggo. 2,

3

Sonoyeroyingo Oningga Yon, Ngundo Anutro Mande Wesiyoro Eyingo (Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Yon 1:19-28)

1 Ngu naruno, sonoyeroyingo Yon oningga ngu tunooteyingo. Ene
Yudiyano, oni kini kingo merako nguno, Anutro mande oni simoo
bareno wesiyoro eyingo. 2 Ngundo ngandiro eyingo. Ye komo nowoon-
doye yowoorengoyi, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu namoko ombuwero tete.
Ero eyingo. 3 Yon oningga kuri Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya,
ngundo mandega ewoku, ngu ataga engge tunootete. Ene ngandiro
eyingo.

Oni kini merako, ngunonggo oni gurado menongga ngandiro eyingo. Oo Simburi Simbunani, nguro oo bidodo yoonenengoya, nguro oore yomosiyootoyiga, ene ombuwa, ero eyingo.* (Asayiya 40:3)

* **3:3:** (Ngu oorega ngu oni simoo barero nowoondoye yoonenengootoyi, ene Yisasro Mande Keta Mesarango ngu nowoondoyemo ingootenggoku ngu.)

4 Yon ngu, ene bo gura oowooyi Kamel, ngu uyimbo nengguro
teyingomu ngu angoyi onindo nengguro ngundiro tero, ko, utombo
wanggango gosiyororuwo. Enengo oowari ngu katu, diguno siso ngu
neroruwo. 5-6 Ngu naruno, Yerusalem oni, Yudiya oni bidodo, ko, Yodan
sono tanggeyimo ende, ngunonggo oni ngu bidodo Yonno mayero,
enengo mbumbuwa wesiyootoyi, nguro ene Yodan sono newendemo
utoyi, ngundo sono kundingiyimbo sonoyeroyingo.

7 Yondo Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi,
ko kumoononggo ma ootoogewa ero ingoyingo oni oowooye Sadusi,
ngu yeyootoni, sono gimuwero ombuyingo. Yondo ene kuri ingowoku,
Parisi ko Sadusi oni nowoondoye ngu ma yowoorengoyingo, nguro ngu,
ene sanggiri tero eyingo. Ye sire biyomi simoongo! Ye onendo etoni,
Anutro sanggirini yeno ombutoni, ye mete sawanggo? Ye ereremo
kini! 8 Ye nowoondoye yowoorengoro hamoo tetoyi ngu, asa, yengo
endeyoyingo nguro engge nguya yowoorengoro, gome tunootewa. 9 Ye
nowoondoyemonggo ngandiro ma ingowero. Ebaraham ngu noorengo
osinani nguro Anutdo gome soboyerowaku ngu, ero ma ingowero!
No yeno eteno. Hamoo oorengo, Anutdo mete nga digi nga tetoni,
Ebaraham simoongo tunootero, Anutro oowooyi ero okoowanggo!
10 Yo, Ebarahamro sowe ngu de ngundiro. Soporo kuri de damonimo
ooroote. De gidega gome ma enggeteku, ngu onindo doongooro ngu,
asa, ene de nombono oorongootoyi dewa. Oni nguya ngundiro nangge,
nowoondoyemo hamoo ma tero gome ma enggewanggoku ngu, asa,
ngundiro yodoongooro, Setanro de nombo ma kumooweroyi nguno
oorongooyerootoni yoodewa.

11 Ye kuri nowoondoye yowoorengootoyi, nguro nondo sono
kundingiyimbo, ngu sonoyerooteno. Ene oni gura no kootunesina
ombuwaku, ene ngu oningga nguro yanggangoni urungga oorengo.
No yanggangone bodaga nangge, nguro ngu, no enengo ko oni
nangge. Enendo ngu Anutro Yuka Kundingiyi, de kookingo ngundo
ye sonoyerowa. Yo, Anutdo yengo weti mbumbuwaye dero, ngu
nowoondoye yeni, sarayi oorengo yewa. 12 Yo, oni simoo bare bidodo
Kopi tanggori ngundiro. Oni Kopi tanggori dangero, besooro, ene
tanggori metemimu ngu yomosiyoro yoro, enengo yano yewanggo.
Ene Kopi biyomimu yoro, ene de nombo ma kumooweroyi, nguno
oorongootoni oruwa. Ero eyingo.

Yondo Yisas Yoro, Sono Kundingiyi Newendemo Sonowooyingo
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Ngu naruno, Yisas Galili mera yokoro, ene Yodan sonono uro, Yondo
sono kundingiyimbo sononeroni, ero ombuyingo. 14 Ngundiro etoni,
ene Yondo Yisasro mande gosiyowero ingoro, enendo sumoo eyingo.
Ndawugaro nguro, ge nondo sono kundingiyimbo sono nero, ero ingoro
ombute? Gedo mete Yuka Kundingiyimbo no sono gimununo, eyingo.
15 Ene Yisasdo mande gumi ero eyingo. Nguno yokoya, nondo etenoku
ngundiya te. Noore komo muri mesarango oorengo, Anutdo muri
ngundiro nguro ingooteku, noore ngu keyowaro, ero eyingo. Ngundiro
etoni, Yondo, yo, mete, ero, ene sonowooyingo.

16 Yisas sono gimuro yokoro, sagigo ooretoni ngu, sodedomangge
sambo ende yamuko goosootoni, nguwoore Anutro Yuka Kundingiyi

Yisasno ombuyingo. Yuka ngu, nu mumukondiri ngundiro tero ombuyingo. 17 Ombutoni ngu, asa, Anutro manggowo sambononggo ngandiro eyingo. Ngu nenengo nangone. No enengo gome mesarango ingooteno. Nowoondone nguro gome mesarango oorengo ingooteno. Ero eyingo.

4

Setando Yisas Towoongoyingo
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo Yisas yoro, oni kini kingo merako toongetoni, Setando nguno towoongoyingo. 2 Yisas ngu, ene sa onibi eraya, ko suwoo onibi eraya nguno oowari neweroyi oo ma yoyingo. Ene kingo oode oode omburo, ngu naruno, ene oodoro urungga kumooyingo. 3 Ngundiro oodoro kumooro oodoni, ene towoongoweroyi oninggaku Setan, ngu tunootero, enendo Yisasya eyingo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu, ge etooga, digi nga yowoorengoya, oo manongoyingo tunootetoningga ne, ero eyingo. 4 Ngundiro etoni, ene Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Anutro nakayano ngandiro ete.
Oowari nero, nguno nangge, oni sugi sugi keta ngu yunoweroyi nguya, ereremo kini. Kini, mande bidodo Anut manggowoomonggo tunooteteku, ngundo nangge, oni sugi sugi keta oruweroyi ngu yunowa, ero eyingo. (Lo/Dutoronomi 8:3)
5 Ene ngundiro etoni, Setando yoro, ende kundingiyimo Yerusalem oororo, ngu yoro, Yudaro yowuru ya urungga oowooyi Tembel ngu sanganimo ooreyingo. 6-7 Oorero, enendo eyingo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu, arisa, ge pareya amuno sore. Ndawugaro nguro, Anutro mandeno ngundiro ete. Anutdo enengo sambono Engel nguno etoni, geno omburo, ngundo kandeye sanganiwoore goyoro utoyi, ge digibo ma gosanggawewa, eyingo. Arisa, Yisasdo enengo mande ngu ingoro, enebana gumi eyingo. Anutro oo nakayano ngandiro nguya ete. Gedo Oo Bidodoboro Simburi Simbuge, ngu ma towoongowero. Ngu gengo Anut Urungga! Ero eyingo.
8 Ngundiro etoni, asa, Setando Yisas ko mera puringga awuno oorengomu, nguno yoro ooreyingo. Setando nguno mera bidodoboro duridarini, ko, oo gome gome nguya etungoyingo. 9 Ene ngundiro oo gome gome etungoro ngu, asa, ngundo Yisasya eyingo. Ge nono boodoo oondoogero, bagootero, yambo mande tewaku ngu, arisa, nondo mete nga oo nga, ge gunowano, ero eyingo. 10 Ene mande ngundiro etoni, asa, Yisasdo mande yanggango gumi eneno eyingo. Setan, ge toonge! Anutro nakayano ngandiro ete. Ge Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno nangge, yambo mande teyato! Ngu gengo Anut, ko, ge enengo ko nangge dowooya ootoo! Ero eyingo.
11 Ngundiro nguro, Setan ene yokootoni, ngu naruno nguno, sambono Engel onikundo omburo, Yisas hoorooweyingo.

Yisas Galili Merako Ko Damoni Yero Teyingo
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Ngu naruno nguno, Yisas ngu ene Yon ngu dowooro, ya biyomimo yewonggoku, ngu ingoro, nguro ene Galili merako oorowuyingo. 13 Ene oororo, enengo ende damoni Nasaret yokoro, yade oororo, ene Kapeniyam endemo tunootero, nguno ko teyingo. Kapeniyam ngu sono

koongeyingo ngu namoko, Sebulan, ko, Naptalayi mera erayaga nguro
soweyemboro merako nguno oriyingo. 14 Yo, ene ngundiro oorowutoni,
nguro kuri Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayando mandega eyingo,
ngu engge tunootete. Enendo kuri ngandiro eyingo.
15-16 Sebulan ko Naptalayi oni simoo bare nguro musiyo oorootenggoku,
ngu oore wendeyi tanggeyisina utenggoku, ngu Yodan sono
anduroko, Galili mera gumisina, nguno oni sowe gura gura
urungga nguno oorootenggo. Ngu merangga ngu bidodomo,
muri biyomi gura gura tero oorootenggoku, ngundo soru himi
urungga kenootenggo! Ngu oni simoo bare ngu, ene nowoon-
doyemo hamoo kini oonooteweroyi musiyomo oorowuwero tero
oorootenggoku, nguno kuri soru himi eneno tunootewoku ngu!
Ero eyingo.* (Asayiya 9:1-2)
17 Ngu narunggano nguno, Yisas ene damoni yero, mande wesiyoro
eyingo. Ye nowoondoye yowoorengoyi! Ndawugaro nguro, Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu kuri namoko ombute, eyingo.

Oni Namoraya Yisasdo Negoyerootoni, Ene Keyoyingo
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Ngu naruno nguno, Yisas ene Galili sono koongeyingo dabemi-
woore omburo, erabasa eraya ngu Sayimon oowooyi gura Pita, ko
nguro koneyo Enduru ngu yeyoyingo. Erabasa enengo isoro si sono
koongeyingomo oorongooro, iso yoro, ngu uriyoweroyimboro. 19 Ene
erayaga nguya eyingo. Yari no keneroya endeyori. Yari oni simoo
bare yoyoro, Anutro mandeno yoyoweroyi ngu etuyerowano eyingo.
20 Ene ngundiro etoni, asa, sodedomangge erayagaku isoro si yokoro,
ene Yisas keyoro sayingo.
21 Ene ngundiro tero, ene songgura bodaga oororo ngu, ene erabasa
eraya nguya yeyoyingo. Ngu Yemus, Sebediro nangoni, ko nguro
koneyo Yon. Erayaga ngu awayari Sebediya wanggo sanganimo
ootooro, ene isoro si yomosiyoro, oodori yeyoyingo. Yeyoro, asa,
Yisasdo erayagaku negoyeroyingo. 22 Ngundiro negoyerootoni, arisa,
sodedomangge erayagaku awayari ko wanggo nguya yokoro, ene
omburo, Yisas keyoyingo.

Yisasdo Oni Sayi Gura Gura Yomosiyeroyingo
(Luk 6:17-19)

23 Yisas Galili mera bidodomo endeyoro, ene Yuda oniro yowuru
ya newendemo uro, oni simoo bareno Anutro mande murini, ngundo
enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguro mandeni gome we-
siyoro yunoote. Ene mande ngundiro wesiyoro, ngunonggo oni
simoo bare sayi gura gura moondeye yomburiyeroyingomu nguya
yomosiyeroyingo. 24 Enengo mandeni Siriya mera bidodomo, ero
endeyoyingo. Ngundiro nguro, oni sayi damoni gura gura yoro;
ogingo urungga ingoro oorootenggoku, ngu yoyoro mayero; oni
mbooro biyomidodomu; oni gaboye kumooro kekandeye mboorom-
booro urooteku; ko, oni wimbuye bingo yeyingomu nguya, ngu bidodo
yomosiyeroyingo.

---

* **4:15-16:** (Soru himi urungga, ngu Yisas).

25 Oni simoo bare oowooyingga oorengo Galilinonggo, ko Dikapolissi-
nanggo, ende kande eraya nguro musiyo urungga, Yerusalemnonggo,
Yudiyanonggo, ko, Yodan anduroko nguya ene Yisas keyoyingo.

5

Yisasdo Purimo Enengo Kirikiri Oni Mande Yunoro Etuyeroyingo
(Luk 6:20-23)

1 Yisas oni simoo bare oowooyingga oorengo yeyoro ngu, ene
mera puri sanganimo oorero, bibitetoni, enengo kirikiri oniku, eneno
ooreyingo. 2 Nguno Yisasdo mande etuyeroro, yunoro, ngandiro eyingo.
3 Oni ene ingowanggo. Ene Anut doongeyimo ereremo kini, ero
ingootenggoku ngu, asa, ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo
ene kumana yunowa. Yo, ngundiro oni, ngundo ngu Anutdo endega
enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno uro oruwanggo.
4 Oni sendoro, nowoondoyemo kowuri urungga ingootenggoku ngu,
Anutdo hoorooweyeroro, kowuriye andangero, nowoondoye yeni
imakewoku, nguro ene oni oni tewanggo.
5 Oni murini mesarango imakeyingomo oorootenggoku ngu, Anutdo
kumana yunoro, mera oo yunowero ero gosiyowoku, ngu yunowaku,
nguro ene oni oni tewanggo.
6 Oni oowariro ko sonoro, ingoro, hahangetenggoku ngundiro,
oni nowoondoyemonggo Anutro murini nenengo ngu keyowero ha-
hangetenggo. Ene ngundiro tero, oodoyi, asa, Anut enengombo
nowoondoye yeni, metemi oorengo tero, nguro ene oni oni tewanggo.
7 Oni ene simoo bare gidarega nowoondoye yunootenggoku mur-
ingga, nguro ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo enengo
nguya nowoondoyi teyunowa.
8 Oni Anut doongeyimo nowoondoye mesarango oorengo oorooteng-
goku ngu, ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, ene Anut kenowanggo.
9 Oni ebe toongootoyi, ene nowoondoye imakeyingomo oruweroyi
oningga ngu, ene mete oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo ngu
oni nguya nenengo simoone, ero ewa.
10 Anut doongeyimo, oni nenengo oodoyi, nguro oni gidaregado
kingo kowuri gura gura yunootoyi, nguro ene nowoondoye kowuri
ma ingowanggo. Kini, ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo
ene yoyoro, endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno
oruwanggo.
11-12 Ngundiro nangge, ye no kenerootoyi, nguro merako oni, ngando
kootuyesina mande biyomi ero yomooro, kowuri gura gura yunoro,
kingo mande godange etoyi ngu, nguro ye nowoondoye kowuri ma
ingowero. Kini, ye komo oni oni teya, nowoondoye imakeyingomo
ootooya, Anut oowooyi bingami eya okooya, oni oni teyi. Ndadiro
nguro, ye sambo endemo oo urungga ngu yowanggo. Ngundiro
nangge, merako onindo Anutro ingondudu eyingo oni nguya koretero
yomburibariyeroyingo, ero eyingo.

Oni Anutno Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu, Sayi Nembo, Ko, Soru Ngundiro
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Yisasdo mande gura eyingo. Ye Anutno nowoondoyemo hamoo
teyingongga, ngu merako ngano sayi nembo (Sol) ngundiro. Sayi nembo

ningguriga ngu yoyokootoni ngu, asa, noorendo ngu ningguriga Sayi nembo nguno, ngu ko yeweroyi nguya ereremo kini. Yo, hamoo, sayi nembo ngu koni gura kini. Ngundiro nguro, onindo oorongooro, keyembo wongooweroyi.
14 Ngundiro nangge, ye Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, mera ngaro soru himi ngundiro. Ende gura purimo sorudodo oruwaku ngu, kombiteyingo ma oruwa. 15 Kini, onindo soru karo, kumbe gura newendemo ma oongoowanggo. Kini, soru ngu yaba sanganimo tunoo yetoyi, oni ya newendemo oorootenggoku, ngu bidodo soru himi kenowanggo. 16 Ngundiro nangge, oni nowoondoye Anutno hamoo teyingongga ngu, enengo sorungga ngu oni bidodomo tunoo oodoni, yengo muriye nenengo kenoro ngu, Anut sambo endemo oorooteku, ngu oowooyi bingami okoowanggo. Ero eyingo.

Anutro Mamana Mandeno Eyingo

17 Yisasdo mande gura eyingo. Ye ngandiro ma ingowero, no ngano omburo, Anutro mamana mande ingondudu eyingo onindo kuri nakangoyingo ngu andangewa, ero ma ingowero. Kini, nondo mamana mande ngu andangewero ma ombuyingo. Nondo mamana mande ngu bidodo engge yewe tunootemukoweroyi, nguro ingooteno. 18 No yeno hamoo eteno. Sambo mera kinitetoni, ene noro mamana mande ma kinitewa. Anutro mamana mande nguno noorengo mande gumi bodaga, ko, nakaya bobodi guranangge nangge ngu ma yokowa. Oo bidodo mamana mande ngu newendemo oorooteku, ngu enggeni tunootewa. 19 Oni gura Anutro mamana mande gumi gura ma keyoro, ngunonggo ene oni gura ngundiro etuyeroro ngu, arisa, ngu oningga sambo endemo ooreteku naruno, ene Anut doongeyimo, ngu oowooyi kini oruwa. Ene oni Anutro mamana mande ngu keyoro, oni simoo bare oo ngundiro etuyerootoningga ngu, arisa, Anutdo sambo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ngu, oningga ngu oowooyidodo tewa. 20 No yeno hamoo eteno. Anut doongeyimo, yengo muri nenengongga, ngundo komo Mosesro mamana mande sobowooyingo oni Parisi, ko, mamana mande etuyeroyingo oni nguya, enengo muri nenengo ma dagatenggoku ngu, arisa, ye Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengo oni simoo bare soboyerooteku endega, ngu newendemo ma uwanggo. Ero eyingo.

Yisasro Mande Keta, Ngundo Kurimi Muri Ngu Dagate (Luk 12:57-59)

21 Arisa, Yisas mande gura eyingo. Mosesro mamana mande kurimi ngu, ye gome ingootenggo. Ngu ngandiro eyingo.

Ye oni ma ureyi kumoowero. Ene ge oni ureyi kumoowaku ngu, asa, ge mande wirikoyingo onino oorero, nguno gumi urungga yowa, ero eyingo. (Kisim Bek/Eksodas 20:13)

22 Ene nondo mande gura nguya yeno eteno. Oni gura dobooyi guraya newende biyomi ingooteku, nguro ene mande wirikoyingo onino ooretoni, nguro gumi inowa. Ngundiro nangge, oni gura ene oni doongeyemo, oni dobooyi kootuyisina mande ero, oyimo inowaku ngu, asa, ene nguya mande wirikoyingo oni tabango urungga nguno ooretoni, nguro gumi urungga inowa. Ene oni gura dobooyiboya sanggiri oorengo tero ewa, ge mboorombo goyoyingo, ingondudu gura

metemi kini! Ene ngundiro ewaku ngu, asa, ngu oningga ngu Anutdo
soweyootoni, Setanro ende de nombo sugi sugi derorooteku, nguno
oororo, sugi oruwa.
23-24 Ge Anutno yambo mande tewero ingoro, nguro ge eneno kingo
oo duwoo yewero uya ngu, doboogebo geya biyomi ingooteku ingoro
ngu, asa, koretero ge eneno ooroya, biyomingga ngu andangeya,
yomosiyoyagogo, kootuyisina ge ko uya, Anutno oo duwoo ye.
25 Dobooge gura geya newendemo kowuri ingoro, goyoro, mande
wirikoweroyi musiyomo oorowuwero oorekono oorowutoningga ngu,
sodedomangge ngu mande kowuringga ngu yoonenengori. Ge ngu
mande kowuri koretero ma yomosiyowaku ngu, arisa, ngu oningga,
ngundo goyoro, oo wirikoyingo onino oorowutoyi, ngundo goyoro,
kumbadogoni oni kandeyemo goyetoyi, ngundo ya biyomimo goye-
wanggo. 26 No yeno hamoo eteno. Ge ya biyomimo oode, ngunonggo
gengo weti ngu bidodo ma andangero ngu, asa, ge ya biyomi ngu ma
yokowa. Ero eyingo.

Erambarisa Muri Toongoowereyi, Nguro Mande

27 Asa, ene mande gura eyingo. Mosesro mamana mande kurimi
nakangoyingongga ngu, ye kuri ingootenggo. Ene ngundiro eyingo.
Ye oni guraro bareyi yakakayi yodowooro, ma yomburiyowero. Ero
eyingo. 28 Ene no mande gura yunooteno. Simoo gurado newende-
monggo barega kenomayingoro, nguro ingooteku, ngu ngandiro, ene
barega nguya kuri werewori.
29 Ngundiro nguro, doongengge metemisina, ngundo goyeni, weti
mbumbuwa tetoningga ngu, andangeya yoko. Ngundiro nangge, moon-
dege gumi, ngundo goyeni weti mbumbuwa tetoningga ngu, andangeya
yoko. Ngundiro tewaku ngu, asa, moondege bidodo yoro, Setanro ende
de nombo ma kumooweroyi, nguno ma uwa. Ngundiro nguro, ge oo
biyomi teteku, ngu sodedomangge yomosiyoro ngu, ngu gome metemi
oruwa. 30 Mande adingayi gura ngundiro. Kandege metemisina,
ngundo goyeni, weti mbumbuwa tetoningga ngu, toongooya oorongo.
Ngundiro tewaku ngu, asa, moondege bidodo yoro, Setanro ende de
nombo ma kumooweroyi nguno ma uwa. Ngundiro nguro, ge oo biyomi
teteku, ngu sodedomangge yomosiyoro ngu, ngu gome metemi. Ero
eyingo.*

Oni Bareyi Andangeweroyi, Nguro Mande
(Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 Yisasdo mande gura eyingo. Mosesro mamana mandeno kuri
ngandiro nakangoyingo. Oni gura bareyi yokowero ngu, ene komo so
uyino mande ngundiya nakangoya, bareyi inoni, ero nakangoyingo.
32 Ene nondo mande gura moore. Oni erambarisa ngu bareyibo oni
guraya ma wereyingo ngu yokoro owewaku ngu, ene bareyi yeni,
mbumbuwa tewa. Ngu baregaku kuri kameyi yowoku, ngundo simoo
gura kootu yootoni ngu, arisa, Anut doongeyimo, simoo kootungga,
ngundo mbumbuwa tewa. Ero eyingo.

Ye Mande Godange Ero, Ngunonggo Anut Oowooyi Kingo Ma Ewero

---

* **5:30:** (Mande adingayi awuno nguro damoni ngandiro. Ye nowoondoyemo ingondudu biyomingga oorooteku ngu, sodedomangge oo ngundiro ngu andangeya yokoyi. Ye ngundiro tewanggoku ngu, weti mbumbuwa engge ma tunootewa).

33 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Kuri oo nakaya teyingo ngu,
ye gome ingootenggo. Ye Anut doongeyimo mande gagiwi, ero gosiy-
oyingongga, ngu ma toongoowero, ngu hamoo teyi, ero nakangoyingo.
34 Ene no nguro mande soweyoro eweroyi moore. Ye merako onino
mande gosiyowero tetoyingga ngu, no ngu mandega Anut oowooyimo
gosiyowero ero, ma ewero. Ye sambo oowooyimo mande ma gosiy-
owero. Ndawugaro nguro, sambo ngu Anutro yaba bibiteweroyi. 35 Ye
mera oowooyimo nguya mande ma gosiyowero, ndadiro nguro, ngu
Anutdo keyi yeweroyi musiyo. Ye Yerusalem ende oowooyimo nguya
mande ma gosiyowero, ndadiro nguro, ngu Anutro ende urungga.
36 Ye tabaye oowooyimo nguya mande ma gosiyoro ewero. Ndadiro
nguro, ye tabaye uye sarayi ngu yeyi, iriyo yeweroyi nguya kini.
Ngundiro nangge, tabaye uye iriyo ngu yeyi, sarayi yeweroyi nguya
kini. 37 Ye mande gura ero, yo, etenggoku ngu, hamoo ewanggo. Ye, kini,
etenggoku ngu nguya, hamoo ewanggo. Ye mande, yo, kini, etenggoku,
nguno mande soweyoro ewanggoku ngu, Setando yeni tunootete. Ero
eyingo.

Ye Ogingo Yeno Yunootoyi, Nguro Gumi Ma Teyunowero
(Luk 6: 29-30)

38 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Ye Mosesro mamana mandeno,
ye kuri ingootenggo. Ene ngundiro eyingo. Oni gurado doongeye
yomburiyootoyiga ngu, yebana ngundiya ene doongeyi gumi teyino.
Oni gurado metoyi udoyiga ngu, yebana ngundiya ene metoyi gumi
teyino. Ero eyingo. 39 Ene no yeno eteno. Onindo yeno oo biyomi
teyunootoyi ngu, yebana ko gumi ma teyunowero. Oni gurado gagiye
metemisina udoyi ngu, ye yowoorengootoyiga, ko biyomisina nguya
yureyi. 40 Ngundiro nangge, oni gurado goyoro, mande wirikoweroyi
musiyomo oororo, yengo nengguro yootoyiga ngu, asa, mete ye dogigiro
nengguro nguya yunoyi. 41 Oni gurado yeya oore bodaga oorowuwero
ooroya ngu, yendo ngu songgura oore piru nguya oorowuyi. 42 Oni
gurado oo guraro sumoo yunootoyiga ngu, arisa, inoyi. Ngundiro
nangge, oni gurado yeno weti tero, yowero oo etoningga ngu, mete ye
inoyi. Ero eyingo.

Ye Mundi Oni Ngu Nowoondoye Yunoyi
(Luk 6:27-28; 32-36)

43 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Ye Mosesro mamana mandeno
kuri ingootenggo. Ene ngundiro eyingo. Ye dobookuriye konebaye
nguro gome ingoya, yengo mundi oni nguya sanggiri teyi. Ero
eyingo. 44 Ene nondo mande gura soweyoro yunowero. Yengo mundi
oni ngu nowoondoye yunoya, enendo muri biyomi yeno tero, kootu
yunootenggoku ngu, yendo nguro Anutno kira teyunootoyi, enendo
muri biyomi tetenggoku, ngu hoorooweyerootoni, ngu yokowanggo.
45 Yo, yendo yengo mundi onino muri metemi tero, nguno simoo bare
etuyeroro ngu, hamoo oorengo, ye Awaye sambo endemo oorooteku,
nguro simoongo. Yo, Anutdo oni biyomi, ko, oni metemi nguya ogisa
yeni eneno tunootewa. Ngundiro nangge, sono nguya oni muriye
biyomi, ko, oni muriye nenengomo nguya Anutdo sono yeni, eneno
ombuwa. 46 Onindo yengo gome ingootoyi, ko yendo nguya enengo
gome ingootenggoku, nguro kowuri kini. Weti mbumbuwa tetenggoku

oni, ko, Takis yoweroyi oni nguya ngundiro teyingo. Ene yendo yengo
mundi oni nowoondoyi teyunowanggoku ngu, asa, Anutdo nguro oni
oni tewa. 47 Ye konebaye nguya kambayerootenggoku ngu, ko, oni
sowe gidarega, ngundo nguya ngundiro tetenggo. Yengo muringga
ngundo enengo muriye ngu ma dagawa. Kini, muriye guranangge.
48 Hamoo, Awaye sambo endemo oorooteku, ngundo oni nenengo,
ko, oni biyomimo nguno muri gome nenengo ngu nangge teyunoote.
Ngundiro nangge, ye nguya ngundiya teyi.

6

Angoyi Oni Hoorooweyeroweroyi, Nguro Muri

1 Ye ingonda teyi! Ye angoyi oni nguno oo gomengga teyunowero
ngu, oni doongeyemo ma yunowero. Ndadiro nguro, onindo ngu yendo
oo tewonggoku, ngu tunoo kenoro, nguro ye oowooye bingami ero
okoowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, kootuyisina, Awaye sambo
endemo oorooteku, ngundo nguro uri gura ma yunowa.
2 Ye angoyi oni oo gomengga yunowero ngu, asa, ye nguro oni
doongeyemo manggaru yanggango ma tewero. Ndadiro nguro, oni
Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo yambo yano
ko oorekono nguya oo ngundiro tero, enengo oowooye bingami
okooweroyimboro. No hamoo oorengo, yeno eteno. Ngu oni
ngu, enengo uri kuri yoyingo. 3 Ngundiro nangge, ye angoyi oni
hoorooweyerowero ngu, arisa, kandeye biyomisinangga ngundo kand-
eye meteminggado oo tewaku ngu ma ingowa. 4 Ngundiro nguro, oo
gome yunowero muringga ngu kombiteyingo tewonggokungga ngu,
kootuyisina, Awayembo uri gumi tunoo yunowa.

Yemboongeweroyi Nguro Muri
(Luk 11:2-4)

5 Ye kira tewero ngu, oni mibuye tegedodo, ngundo kira tetenggoku,
ngundiro ma tewero. Ene newende bidodo enengo oowooye okoowero,
oni doongeyemo yambo yano, oorekono nguya, kira tewero gome
ingootenggo. No yeno hamoo eteno. Ngundiro oni ngu kuri uri
yowonggo. Ye ngundiro ma tewero. 6 Ye kira tewero ngu, yengo ya
gumi nguno ooroya, ya goodooya, yesu nangge Awayemo kira teyi.
Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Awayembo ngu oo kombiteyingongga
tetenggoku, ngu kenoro, gumi yunowa.
7 Ye kira tewero ngu, kingo mande mande ma eroruwero, kabengo
onindo tetenggoku, ngundiro ma tewero. Kabengo oni, ngundo Anutdo
ingoni ero, ene mande mande ngundiro oowooyingga tetenggo. 8 Ye
ngundiro oni nguro muri ma keyowero. Ndadiro nguro, nowoon-
doyemo oo guraro kowuri ingoro, nguno ma kira teyingomo ngu,
Anutdo ngu oo ngu bidodo kuri kenoro ingomukoote. 9 Nondo ngu kira
eweroyi muri gome ngu etuyerowero, ye mete ngandiya kira teyi.
Noorengo Awanani, ge sambo endemo oorooteku, gengo oowoongge
ngu kundingiyi oorengo. 10 Oo Bidodo Simburi Simbunani, gen-
gombo narungga gengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu mete
ombuni. Sambono onindo ge oo ingooteku, ngu nenengo keng-
geroro oorootenggoku, ngundiro nangge, noore hoorooweye-
rootooga, ngano ngundiro keyoro oruwato. 11 Ge noorengo

oowari atagamboro rogoyimo yuno. 12 Noorendo oni gidaregaro
kowuri andangero, kabetetooyega ngu, gedo nguya ngundiya
noorengo mbumbuwa andangeya kabeteyunowa. 13 Gedo Setan
ma yokootoyi, omburo, ngundo noore towooyeroro, ngunonggo
yoyoro, weti mbumbuwano yoyewero. Oo Bidodo Simburi
Simbunani, gengombo naru oni simoo bare soboyerooteku ngu,
yanggangongge, bingamingge nguya, gengomu nangge sugi sugi
oruwa. Ngu hamoo, ero eyingo.
14 Ye gome ingoyi! Ye oni gidaregado kowuri yeno tetoyi, ngu an-
dangero kabetetoyi ngu, asa, Anutdo nguya yengo kowuri andangero
kabeteyunowa. 15 Ngundiro nangge, ye oni gidaregado kowuri yeno
tetoyi, ma andangero kabetetoyi ngu, asa, ngu Anutdo nguya yengo
kowuri ngu ma andangero kabeteyunowa. Ero eyingo.

Oowari Roogo Teweroyi Nguro Muri

16 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Oo neweroyi narunggano nguno,
ene oowari roogo tero, ene Anutno kira tewanggo. Ye oowari roogo
tewero ngu, omukumundooge ma guwi yewero, oni mibuye tegedodo
ngundo tetenggoku, ye ngundiro ma tewero. Ngundiro oni ngu, oni
simoo bare doongeyemo ngundiro tetenggoku ngu etuyeroro, ene
oowari roogo tetenggo. Arisa, ngundiro oni, ene kuri uri yowo. 17 Ye
oowari roogo tewero ngu, mete ye omukumundooye sonowooya, uye
siwitoya yoonenengoya oriyi. 18 Ngundiro tetoyiga ngu, oni gurado
ye oowari roogo tetenggoku, ngu ma ingowanggo. Ene Sambono
Awayembo, enesu nangge oo ngundiro ngu ingowa. Awayembo ye oo
kombiteyingo tetenggoku, ngu kenoro, oowooye bingami okoowa. Ero
eyingo.

Noorengo Oo Sitowi Sambo Endemo Orini
(Luk 12:33-34)

19 Ye nowoondoye bidodo oo sitowi gome gomemu, ngu merako
ngano yowuruwooweroyimboro ma ingowero. Nga merako ngano
sako, siwi, googoose, yakaka oni, ngundo oo bidodo yomburiyootenggo.
20 Anut doongeyimo, ye enengo mande onino wesiyoro ero, oni
yomosiyeroro, oniro kowuri koorowooro, oo ngundiro ko tetenggoku
ngu, sambono digi beye ngundiro yowuruwooya, nguno yeyi. Sambo
endemo ngu sako, siwi, googoose, ngundo ma yomburiyootoyi, yakaka
onindo nguya ya toongooro, oo yoweroyi nguya kini. 21 Yengo oo sitowi
gome gomemu oorooteku, nguno yengo ingonduduye nowoondoye
nguya nguno ooroote. Ero eyingo.

Doongeye Ngu Goweyeboro Soru Ngundiro, Nguro Mandeni
(Luk 11:34-36)

22-23 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Doongeye ngu goweyeboro
soru himi, suwoono endeyoweroyi ngundiro. Ngundiro nangge,
nowoondoyebo muri metemi Anutnonggo ombuteku ngu tero, ha-
hangetenggoku ngu, ngu suwoonomboro soru himi gome oorengo
ngundiro. Nguro ngu, yengo ingondudu nangge keyowero ingootoyi
ngu, yengo soru himi ngu yanggango ma ootooro, namoko kumootoni,
nguro ye ooreri oorengomo oruwanggo. Ero eyingo.

Oni Gurananggebo Sobosobo Oni Erayagomo Ko Teweroyi Mete Kini
(Luk 16:13)

24 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Oni guranangebo sobosobo oni
erayagomo ko teweroyi nguya ereremo kini. Ene sobosobo gura nguro
gome ingoro, sobosobo guraro gome ma ingowa. Ene sobosobo gura
gome keyoro, gura kootu inowa. Ene ngundiro nangge, ye Anut keyoro,
ko, digi beye yowero hahangeweroyi muri erayaga ngu teweroyi, bine?
Kini, Anut keyoro, ko, digi beye yowero hahangeweroyi muri erayaga
ngu keyoweroyi, ngu ereremo kini, ero eyingo.

Nowoondoyemo Ingondudu Oowooyingga Tero, Nguro Ma Hahangeroruwero
(Luk 12:22-31)

25 Arisa, no yeno hamoo eteno. Ye yengo yanggangoye, oo neweroyi,
sono neweroyi, ko, towikumba teweroyimboro nguro nowoondoye
kowuri yero, ingondudu oowooyingga ma ingororuwero. Anut
doongeyimo, yengo keta oruweroyiga, ngu nowoondoye hamoo teyin-
gongga, nguro oo bidodo dagamukoote. Yo, yengo keta oruweroyiga,
ngundo oo neweroyi, sono neweroyi, ko, towikumba yoweroyi, ngu
bidodo dagate. 26 Ye nu ngu kenoro ingootenggo. Ene numbo ngu
oowari ngu miro, yoro, yano oowari ma watayero yetenggo. Ene
Awaye sambono oorooteku, ngundo soboyeroro, oo yunoote. Ngundiro
nangge, Anutdo noorengo gome urungga ingoote. Yo, hamoo, ene
noorengo gome ingooteku muringga, ngundo nuro ingooteku mur-
ingga, ngu dagate. 27 Anutdo noorengo keta oruweroyi naru rogo
teyunoyingo. Noore keta oruweroyi narungga Anutdo rogo tewoku,
ngu noore mete ma dagawato.

28 Irosara gome diguno ooreteku ngu, ene kingo oorero, nungo
yewero ko biyomi ma tewa. Kini, ene Anut enengombo nungo
inootoni, nungo yero, gome tete. Ngundiro nangge, Anutdo ye nguya
hoorooweyerootoni, ye towikumba yowanggoku, nguro ye nowoon-
doye kowuri urungga ma yewero. 29 Kuri mera ngaro oni sobosobo
koreteyingo urungga oowooyi Solomon, enengo irosara gome gomemu
tero, enengo duridarini urungga oorengo tero oruwo. Ene Anutdo
irosara merakono yewoku, ngu ooga ngu Solomonro irosarani, ngu
bidodo dagate. 30 Yo, Anutdo irosara merakono nungo gome gome
tetoni, ataga gome oode, yangeni ngu buwoo yero, makooro sorewa.
Arisa, ene ye nguya hoorooweyeroro, noorengo towikumba ngu rogono
yunowa. Ye simoo bare nowoondoye hamoo teyingongga, ngu bodaga
nangge. Ndadiro nguro, Anutdo mete ye nguya gome soboyerowa.
31 Ngundiro nguro, ye nowoondoye kowuri yero, ingondudu oowooy-
ingga ma yowero eyingo. Noore oo ndawuga newato? Noore ndawu
sonongga newato? Noorengo towikumba oo ndawuga tewato? Ero
eyingo. Ye ngundiro ingondudu urungga ma tewero. 32 Kabengo
oni ngundo oo ngundiro yoweroyimboro ingoro hahangetenggo. Ene
yengo Awaye sambono oorooteku, ngundo ene kuri gome ingowo. Ye
komo sono, oowari, towikumba nguya yengo rogono nenengo ngundiro
yowanggo. Anutdo ngundiro ingoote. 33 Ene ye koretero oorengo,
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo murini enengo simoo bare
soboyerooteku, nguno uro, enengo murini nenengo ene yendo teyi, ero
ingooteku, ngundiro keyootoyi ngu, arisa, Anutdo mete oo gidarega ye
rogono ngundiro hoorooweyerowa. 34 Ngundiro nguro, ye nowoon-
doye kowuri yero, ingondudu oowooyingga yangenimboro, nguro ma

ingowero. Yangeni narungga ngu, enesu nangge kowuri koorowoowa.
Naru gurado kowuringga ngu, ene ngu narungga nguromu nangge. Ene
ngundiro ero eyingo.

7

Ye Oni Guraro Murini, Ma Wirikowero
(Luk 6:37-38; 41-42)

1 Yisasdo mande gura eyingo. Ye oni goweyemo enengo muri
ngu ma wirikowero. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo ye nguya
wirikoyerowa. 2 Ngundiro nangge, ye dobookuriyeboro muriye
wirikootoyi ngu, Anutdo muri ngundiro yeno nguya tewa. Yengo
mamana mandero rogoga dobookuriyemo tetenggoku, ngu Anutdo
yeno nguya ngundiro nangge gumi yunowa, ero eyingo. 3 Yo, no
mande adingayi gura yeno ngandiro eteno. Ge ndawugaro dobooge
doongeyimo oo kakawu bodaga oo kenootoni oorooteku, ngu ge doon-
gengge nenengo de bingo urungga oorooteku, nguno ge ma kenoro
ingoote? 4 Ndawugaro ge doboogemo ngandiro ete? Doboone, nondo
doongenggemo oo kakawu bodaga oorooteku, ngu yewe toongewa. Ge
ngundiro eteku, ene naru bidodomo, de sosi urungga doongenggemo
nguno ooroote. 5 Ge mibuge tegedodo oni! Ge koreteya de sosi urungga
doongenggemo oorooteku, ngu andangeya yoko. Ge ngundiya teya ngu,
asa, ge mete doboogemo ngu gome kenoro, oo kakawu bodaga ngu
andangewa.

6 Nga mande adingayi gura. Ye oo kundingiyi, ngu se, bo ma
yunowero. Ye oo ngundiro gome gome bo yunowonggoku ngu,
asa, sodedomangge ene bodo yomburiyoro, wongooni utoni, ngundo
yowoorengoro yokiwa. Ngundiro nangge, oni gura Anutro Mande Keta
Mesarango ngu naru bidodo ngu ma yootoningga ngu, asa, ye ene
yokoyi. Ngundiro eyingo.

Oni Anutno Yanggango Yemboongeweroyi, Nguro Murini
(Luk 11:9-13)

7 Yisasdo ngandiro eyingo. Ye nono ooro sumoo ewanggoku ngu,
no yunowano. Ye suwooyi sano oo erewewero ngu, ye kenowanggo.
Ye yamuko tanggeyisina dikaro, yokakasangootoyi ngu, asa, Anutdo
yamuko goosooyunowa. 8 Ye Anutno yemboongero, ooro sumoo ewang-
goku ngu, Anutdo oo yunowa. Ngundiro nangge, oni simoo bare oo
yowero ngu erewero, ene kenowanggo. Ye yamuko tanggeyisina dikaro,
yokakasangootoyi ngu, asa, Anutdo yamuko ngu goosooyunowa.

9 Ngundiro nangge, oni gura nangonimbo oomanongoyingomboro
etoni ngu, eweyimbo digiga inowa bine? Kini. 10 Ngundi oni gura
nangonimbo isoro etoni ngu, eweyimbo sire biyomi yoro, inowa, bine?
Hamoo oorengo kini. 11 Arisa, merako ngano awa awaye songo songo,
ngundo oo kingo duwoo gome ngu nangosumooye yunootenggoku,
nguno ngu, ye hamoo ingowanggo. Awaye sambono oorooteku, ngundo
nangosumooyemo sumoo ero etoyi ngu, hamoo oorengo, ngu oo
gomegomemu yunowero ingowa, ero ingoyingo.

12 Arisa, muri gome oorengo yendo oni simoo baredo yeno teyi,
ero ingootenggoku, asa, ye ngu muringga ngundiya nangge eneno
teyi. Yo, ye ngu muri nenengo keyootenggoku ngu, asa, ngundo

Mosesro mamana mandega Anutro ingondudu eyingo oni oo ngundiro
etuyerowonggoku, ngu rogono tero, engge tunooteyingo.

Keta Oruweroyi Oorega Ngu Oore Bodaga Ngundiro
(Luk 13:24)

13 Arisa, ye Anutro mamana mande ngu keyoro ngu, ye Anutro oni
bidodo oore bodaga tembaniwooremu nguno oorero, Anutro sambo
endemo oorewanggo. Ene Setanro oore ngu urungga mera nenengo
gome nangge. Yo, oni simoo bare oowooyingga oorengo, ngu oore
urungga ngu keyoro, oororo oonootewanggo. 14 Ene Sambo Endemo
oore, ngundo oore tembaniwoorega ngu bodaga nangge. Yo, keta
sugi sugi oruweroyi oore tembaniwoorega ngu bodagamu, nguro ye
ko biyomi terogogo, erewero nguno oorewanggo. Oni simoo bare
nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngundo nangge kenoro, Anutno
oorewanggo.

Ye Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godange, Nguro Ingonda Teyi!
(Luk 6:43-44: Luk 13:25-27)

15 Ye Setanro ingondudu eyingo oni godange nguro ingonda teyi! Ngu
oni ngundo ye kewooroyemo, ememangge ememangge oororo dikaro,
torige mande yeno ewanggo. Ene imakeyingo muri tero, torige yeno
omburo oorowutoyi, bo gura oowooyi Sipsip enengo muri ngundiro
teyingo. Ene kawuye newendemo nguno ngu, ngu se koki biyomi
ngundiro. Ngundo ngu omburo, sodedomangge yokiwanggo. 16 Ye
koretero enengo muriyengga ngu wirikoro kenootoyi, ngu ene nenengo
bine, ngundi biyomi bine ewanggo. Nga oni nga enengo ootootooye,
ngu gome tetoyi, kenoro ngu, asa, ye nguno ingoro, enengo muriye ngu
nenengo, ero ingowanggo. Yo, Muli dega, ngundo ngu yowoorengoro,
koonda ma tewa. Ngundiro nangge, dimoo uto, kakari sanggiri, ngundo
yowoorengoro, mbako ma tewa. Hamoo oorengo kini. 17 Yo, de
bidodo gome yanggango tero ngu, ene tanggori gome nenengo nangge
enggewanggo. Ngundiro nangge, de biyomi, ngundo ene engge gome
metemi ma enggewa. 18 De metemi, ngundo engge biyomi ma enggewa.
Ngundiro nangge, de biyomingga, ngundo ene engge gome metemi ma
enggewa. 19 De bidodo gome ma enggetoyi, asa, ene de ngu doongooro,
deko yokawanggo. 20 Ngundiro nangge, ye ngundiro oni ngu enengo
muri biyomi tetenggoku, ngu kenoro, ye nenengo tunoo ingootenggo.
Ene godange eyingo oni nangge, ero ingoyingo. Ngu oni nguno, ene
Anutro murini ma keyoyingo, hamoo oorengo kini, ero ingowanggo.

21 Nguro ngu, oni guminggado ngu noorengo Anut Oo Bidodo Sim-
bunani etenggoku, ngu gumi nenengo kini. Kini, oni ngu enengo
bingamiye okooro, ene Anut oowooyi nguro ma ingoro tetenggoku
ngu, ene Anutro sambo endemo enengo oni simoo bare soboye-
rooteku, nguno ma uwanggo. Ene oni gura Awane sambo endemo
oorooteku, ngu gome keyoro ngu, asa, Awane kenowa. 22-23 Arisa, oode
kootuyisina, Anutdo naru wenganggakuno wirikoyeroweroyi naruno,
oni oowooyingga oorengo mayero ewanggo. Oo Simburi Simbunani
Urungga, noore gengo oowoonggemo, noorendo gengo mandege keta
mesarango ngu wesiyoro, merambooro biyomi andangero, muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyimu nguya teyingo. Ero ewanggoku,
ene ngu narunggano nguno, nondo mande ngandiro gumi ewano.

Yendo ngu yengo oowooye bingamiye nangge okooro, noro nowoondoye hamoo ma teyingo, nguro ngu, no yeno mande yanggango eteno. Nondo ngu ye watayi kini. Ye weti mbumbuwa oni biyomi! Ye sodedo sayi! No ngundiro ewano, ero eyingo.

Ya Yeweroyi Muri Eraya, Nguro Mande Adingayi
(Luk 6:47-49)

24 Arisa, Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Oni gura noro mandene gome keyoro, ingoro ngu, ene ingondudu metemi yoote. Ngundiro oningga ngu, ngu ngandiro. Ene ingondudu metemi yoro, nguro ene ya yanggango ngundiro mera yanggangonggakuno de nonggini gagiwi yoro, yeteku ngu. 25 Ngundiro tero, sono urungga omburo, sono tuwi urungga ootoogero, doogo urungga ombutoni ngu, enengo yangga ngu yanggango ootooro, ma tookero sorewa. Ndawugaro nguro, ene mera yanggangonggano de nonggini gagiwi nguno yeyingo. 26-27 Ngundiro nangge, oni gura noro mandene ingoro ma keyoro, ene oni ingonduduni kini ngundiro. Ene ya yeweroyi ngu ingondudu kini. Nguro ene ya nonggini ngu mere setoni, mera newendemo amuno ma uyingo. Kini, ene ya ngu mera sanganimo nangge yeyingo. Ngundiro nguro, sono doogo urungga omburo, sono mewuyi urungga tetoni, ngu enengo yangga ngu yanggango kini, nguro sodedomangge tookero sorewa. Yo, hamoo oorengo, ngu tookero, sorero yomburiyomukowa. Ero eyingo.

28-29 Yisasro mande ngu kinitetoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo enengo mandeni etuyerowoku, ngu ingoro, ene soriyokoro hamoo ingowonggo. Ndadiro nguro, Yisasdo mandeningga ngu wesiyoro eteku, ngu mamana mande etuyeroyingo onindo etenggoku, ngundiro ma wesiyoro eyingo. Kini, Yisasdo mande oni simoo bare yunowoku, ngu yanggango oorengo eyingo.

8

Yisasdo Oni Mambugoridodoga, Ngu Yomosiyoyingo
(Mak 1:40-45: Luk 5:12-14)

1 Yisasdo puringga ngu yokoro, ene ameno ombutoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo ene keyoro oorowuyingo. 2 Ngu narunggano nguno, oni gura mambugoridodoga, ngundo Yisas tanggeyimo omburo, bagootero eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, no ingooteno. Ge mete noro ingoya, noyega, mete tewe, ero eyingo. 3 Ngundiro etoni, asa, Yisas ngu oni mambugoridodogaku ngu kenoro, nowoondoyi tero, kandeyi eneno yero, eyingo. No ngundiro tewero gome ingooteno. Ge mete te. Ene ngundiro etoni, arisa, sodedomangge ngu oni mambugoridodogaku, enengo sayininggaku mete teyingo. 4 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Ge no manggone gome ingo! Ge oororo ngu, oni gurano gengo sayi yomosiyooteku, nguro ma ewero. Kini, ge sodedo ooroya, gengo gowege moondege Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi ngu etuyero. Ene ge geyoro ingoro, gowege moondege sayi mete tero, ero ingoro ngu, kuri Mosesndo ewoku, ngundiya teyi. Ngundiya tetooga, oni simoo baredo geyoro, ataga gengo sayingge ngu mete tete. Ero ingowanggo.

Me Oni Tabangongga, Ngu Newende Hamoo Oorengo Teyingo
(Luk 7:1-10)

5 Yisas Kapeniyam endegano nguno utoni ngu, ngu naruno nguno,
me oniro tabango ururu gura nguro me oni ngu onibi kandegura
(100), ngundiromu ngu soboyerooteku ngu, ngundo Yisasno omburo,
ngandiro sumoo eyingo. 6 Noro Oo Bidodo Simburi Simbune, noro
kirikiri oni gura sayi urungga tero, yano ooroote. Ngu ene kekandeyi
ngu kuri kumooyingo, ngu ene ogingo urungga yoro ooroote. Ero
eyingo. 7 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, enebana gumi eyingo.
Nondo oororo, ene yewe, mete tewa. Ero eyingo. 8 Ene ngundiro
etoni, asa, me oni tabango urungga Yisasno mande gumi eyingo. Oo
Bidodo Simburi, no oni metemi kini. Ngundiro nguro, ge noro yano ma
ombuwa. Ge mande kingo nangge etooga ngu, noro kirikiri oningga
ngu, ene mete tewa. 9 Nondo noso nangge noro oni sobosobo urungga
moore. Ene oo etoni ngu, nondo oo ngundiro teteno. Ngundiro
nangge, noro me oni nowoondonemo oorootenggo. Arisa, nondo
guraya, oorowu, ewanoku ngu, ene oorowuwa. Nondo guraya, ombu,
ero ewanoku ngu, asa, ngu ombuwa. Nondo nenengo kirikiri oni
guraya ko ngundiya te, ewanoku ngu, ene oo ngundiro tewa, ero eyingo.
10 Yisasdo enengo mandega ngu ingoro ngu, soriyokoro, yowoorengoro,
oni eneya namoko nguno etuyeroro eyingo. No yeno hamoo oorengo
eteno. No ngu Iserel oni gura newende hamoo teyingongga, ngundiro
no ma kenowono, ero eyingo.

11 No yeno hamoo eteno. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno oni simoo bare
oowooyingga ngu sowe gura gura Yudaro oni kini, me oni tabango
urungga ngundiro. Yo, ngundo sambo endemo nguya omburo, oo
simbo urungga naruno, Ebaraham, Ayisak, Yekob, ngudodo bibitero,
oo nero oruwanggo. 12 Ene Anutdo endega enengo Iserel oni simoo
bare soboyerooteku, nguro yomosiyoyingo. Yomosiyootoni, ene enengo
Iserel oni simoo bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo ma tero,
nguro ene sambo endemo ma oorowuwanggo. Anutdo ngu oni ngu
oweyerootoni, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi nguno
oorongoowa. Oorongootoni, nguno ene ureri urunggano sendo moguru
urungga tero, metokarikari tero oruwanggo, ero eyingo.

13 Ngundiro ero ngu, asa, Yisasdo yowoorengoro, me oni tabango
urunggakuya ero, gengo yano u! Gengo nowoondoge hamoo teyin-
gongga, nondo gengo ko oni yomosiyoowe ero ingowokunggaku, ngu
ataga engge tunootete. Ero etoni, naru ngundiro nangge, Yisasdo etoni
ngu, enengo ko oninggaku sodedomangge mete teyingo.

Yisasdo Pita Konggeyi Yomosiyoyingo
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

14 Arisa, Yisasdo omburo, Pitaro yano uro, konggeyi kenoyingo.
Ene sayi goweyi kookingo urungga yetoni, yabano wetororiyingo.
15 Ngundiro nguro, Yisasdo Pita konggeyi kandeyi dowootoni ngu,
nguno nangge, sayininggaku kinitetoni, nguro ene ootoogero, Yisasro
oo karo yomosiyoyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Sayidodomu Yomosiyeroyingo
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

16 Arisa, suwootetoni, oni simoo bare oowooyingga mbooro biyomimbo yoyoyingomu, ngu yoyoro, Yisasno mayeyingo. Mayetoyi, asa, Yisasdo mbooro biyomiku oni nowoondoyemo oorootenggoku, nguno ero oweyerootoni, besero sayingo. Ngundiro tero, sayi oniku nguya yomosiyerootoni, ko mete teyingo. 17 Kuri Anutro ingondudu eyingo oni oowooyi Ayisaya, ngundo Yisasro mande ngandiro nakangoro eyingo.

Enendo enesu nangge sayinani bidodo andangero yokoro, ene noorengo sayi gura gura kuri koorowooro oorowuyingo. Ero eyingo. (Ayisaya 53:4)

Oni Gurado Yisas Keyoweroyi Oorega Ngu Tango Kini
(Luk 9:57-62)

18 Ngu naruno nguno, oni simoo bare oowooyingga oorengo mayero, Yisas pawangootoyi, nguro enendo kirikiri onino eyingo. Noore sono koongeyingo anduroko oorewato, ero eyingo. 19 Ngu naruno, Anutro mamana mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisasno omburo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge ende bidodo oorowuwaku ngu, no nguya geya oorowuwero ingooteno, ero eyingo. 20 Ngundiro etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Diguno se koki oorootenggoku ngu, ene kengeweroyi musiyo moore. Ngundiro nangge, nu nguya takiyedodo moore. Ene no, Anutro Nangoni Oni Kirarongo, ngu wereweroyi musiyo hamoo oorengo kini, ero eyingo. 21 Ngu naruno nguno, oni newende hamoo teyingo gurado Yisas keyoro eyingo. Oo Simburi Urungga, mete bine, no koretero oororo, Awane sobowootoowe, kumootoni merengoorogogo ko ombuwano. Ero eyingo. 22 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo gumi eyingo. Oni noro nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo mete oni bingo merengooyi. Ene komo ge no keneroya ombu. Ero eyingo.

Yisasdo Etoni, Doogo Urungga Imakeyingo
(Mak 4:36-41; Luk 8:22-25)

23 Ngu naruno nguno, Yisas enengo kirikiri oni nguya wanggo newendemo uyingo. 24 Arisa, ngu naruno nangge, doogo urungga oorengo tunootero, wendeyi tookero, wanggo yowooraringootoni, wanggo wendoni uwero teyingo. Ngundiro tetoni, ene Yisas wanggo newendemo wetororiyingo. 25 Ngundiro tetoni, enengo kirikiri oni sosoreyingo urungga oorengo tero, Yisas yokutuwooro eyingo. Oo Simburi Urungga, ge komo noore hoorooweyero! Noore ataga oonootewero tetetoku nga, ero eyingo. 26 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo eneno mande gumi eyingo. Ye ndawugaro sosoretenggo? Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bodaga nangge! Eyingo. Ngundiro ero, ene ootoogero, doogo sono nguya yeyoro etoni, sodedomangge imakeyingo. Yo, ene ngundiro etoni, doogo imaketoni, wendeyi nguya nenengo yeyingo. 27 Ngundiro tetoni, enengo kirikiri oni ngu kenoro, ingondudu urungga oorengo tero, sosorero, enengo nangge mande ero sumoo eyingo. Nga oningga nga ndadiro oningga, nguro wendeyi, doogo yeyoro etoni, ngundo manggowo ingoro, nguro ene sodedomangge imakeyingo? Ero eyingo.

Yisasdo Oni Erayagomo Mbooro Biyomi Andangeyingo
(Mak 5:1-17; Luk 8:26-37)

28 Ngu naruno, ene sono anduroko oni simoo bare mera nguno
oorootenggoku, ngu oowooyi Gadarin nguno ombutoyi ngu, oni eraya
mbooro biyomidodo ngu nguya yowuruwooyingo. Ene oni meren-
gooweroyi musiyo yokoro, Yisasno ombuyingo. Mbooro biyomimbo
yoyoyingo oni erayaga ngu, se koki ngundiro. Ngundiro nguro, oni
simoo bare ngu oni erayagado musiyo oore ma endeyootenggo. 29 Ngu
naruno nguno, mbooro biyomikundo Yisas kenoro, meno yanggango
ero eyingo. Ge Anutro Nangoni, ge nooreno ngano ndawuga tewero
ombute? Ge noore ogingo urungga yunowero ombute, bine? Ataga
narungga, noore Setanro ko oni yoyoro, Setando musiyo biyomimo
yoyeweroyi naru kini, ero eyingo. 30 Ngu naruno, bo oowooyingga
oorengo sono koongeyingo namoko oo nero oruwonggo. 31 Bo oo
netoyi, mbooro biyomi oni erayagaku nowoondoyarimo oruwonggoku,
ngundo bo kenoro, nguro ene Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo
eyingo. Noore oweyerootoyi, oorero, mete noore bo andu nowoon-
doyemo uwato, bine? Ero eyingo.
32 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo ngu ingoro, mande gumi
eyingo. Yo, mete ngundiya teyi! Ene ngundiro etoni, arisa, mbooro
biyomiku oni erayagaku yoyokoro, boku nowoondoyemo utoyi ngu,
arisa, sodedomangge boku yondoyidoro oororo, mera tembanimo
sorero, sono koongeyingomo uro, nguno kumoomukoyingo.*
33 Ngundiro tetoni, bo sobosobo oniku ngu kenoro, sodedomangge
ene yondoyidoro, endemo ko oororo, bo bidodo kumoowonggoku
nguro ero, ko, oni erayaga mbooro biyomimbo yoyoyingo ngu mete
teworiku, nguro nguya ero endeyoyingo. 34 Ngundiro etoyi, ngu
endemo simoo bareku bidodo sanggiri tero, Yisasno mayeyingo. Ene
Yisas kenoro ngu, nguno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro, nga
merangga nga yokoya, gurasina toonge, ero eyingo.†

9

Yisasdo Oni Kekandeyi Kuri Kumooyingongga Ngu Yomosiyoyingo
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Ngu naruno nguno, Yisasdo wanggo newendemo uro, sono
koongeyingo anduroko oororo, enengo ende damonimo ko mayeyingo.
2 Mayetoni, oni kekandeyi kuri kumooyingongga yabano yero, oni
gidaregado sumooro, Yisasno mayeyingo. Arisa, Yisasdo ngu oni nguro
nowoondoye kenoro ingoworomu ngu, ene enengo nowoondoyemo
hamoo teyingo kenoro, nguro ene ngu sayi oninggakuya eyingo. Nan-
gone, nowoondoge imakeyingomo ootoo. Nondo gengo mbumbuwage
andangero yokoro kabeteteno, ero eyingo.
3 Ngundiro etoni, Mosesro mamana mandeno etuyeroyingo onindo
ngu ingoro, enengo nangge mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga
ngando, Anut kootuyisina ero yomooyinoro mande biyomi ete. Ero
eyingo.
4 Asa, Yisasdo enengo nowoondoye bidodo kenoro ingoro, ngandiro
sumoo eyingo. Ye ndawugaro yengo nowoondoyemo ngundiro biyomi

* **8:32:** (Mosesro mamana mandeno ngu, Iserel oni bo sobowooro, ko, utoro neweroyi nguya, roogo oorengo teyingo. Arisa, Yisasdo boku yoyokootoni kumoomukoyingo.) † **8:34:** (Ene ngundiro ewonggoku, ndawugaro nguro, Yisasdo enengo bo sobowooro, digi yoweroyi koyi, ngu yomburiyoyingo.)

ingootenggo? 5 Oore eraya ngu sayi oningga nguya eweroyi ooroote.
Ndawu oorega ngu dagate? Nondo eneya ewano, gengo mbumbuwa
andangero yokoro kabetewano; ngundi, ge ootoogeya oorowu, ero
ewano, bine? Ndawu oorega ngu gome? Ero sumoo eyingo. 6 No
nenengo etuyeroro ewero. No Anutro Nangoni Oni Kirarongo ootooro,
yanggangonedodo no mete merako ngano oni bidodoboro mbumbuwa
andangero yokoro, kabetewano, ero eyingo. Arisa, ene ngu oni
kekandeyi kuri kumooyingongga nguya eyingo. Ge ootoogeya, gengo
yaba yoya, gengo yano u. Ero eyingo. 7 Ngundiro etoni, ene ootoogero,
enengo yano uyingo. 8 Oni simoo bare namoko oruwonggoku, Anutdo
yanggango oni yunowoku, ngu kenoro ngu, ene sori urungga yokoro,
Anut oowooyi bingami ero okooyingo.

Yisasdo Matiyu Negongoyingo
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Ngu naruno nguno, Yisasdo nguno oororo, Gabuman digi beye
yoweroyi oni oowooyi Matiyu ngu kenoro eyingo. Ge ombuya, no
kenero, eyingo. Ngundiro etoni ngu, asa, Matiyu ootoogero, Yisas
keyoro oorowuyingo.
10 Yisasdo kirikiri oni nguya, Matiyuro yano oororo, oo netoyi
ngu, digi yoweroyi oni gura, ko, mbumbuwadodo oni nguya omburo,
ngudodo oo neyingo.* 11 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni,
oowooye Parisi, ngundo Yisasro kirikiri oniku yeyoro eyingo. Ndawu-
garo yengo oo Simburi ngu digi beye yoweroyi oni, ko, mbumbuwadodo
oni nguya oo netenggo? Ero sumoo eyingo.
12 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, mande gumi eyingo. Oni
sayi kini ngu, sayi mambu yomosiyoweroyi Doguta onino nguno
ma oorowuwanggo. Kini, oni sayidodo, ngundo nangge Dogutano
oorowuwanggo, ero eyingo. 13 Kuri Anutro ingondudu eyingo onindo
nakayanggano nguno Anutro eyingo.

Nondo ngu nowoondoye ebe ino ino teweroyi muringga, nguro gome
ingooteno. Ngu muringga, ngundo nono wooro yeweroyi, ngu
dagate. Ero eyingo. (Hoseya 6:6)

Ene mande soweyoro gura eyingo. Ye Anutro ingondudu eyingo oni
nguro mande ngu gome ingoyi, nguro damoni ndadiro? Ngundiro
nangge, no oni nenengomboro nangge ma ombuyingo. Kini, no oni
mbumbuwadodomu negoyerowero nguya ombuwono. Ero eyingo.

Oowari Roogo Teweroyi, Nguro Muri
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Ngu naruno nguno, sonoyeroyingo Yon oningga nguro kirikiri
onindo Yisasno omburo, sumoo eyingo. Ndawugaro nguro, noro, ko
Parisi oni nguya oowari roogo tero, gengo kirikiri oni ngundiro ma
tetenggo? Ero sumoo eyingo.
15 Yisasdo mande ngu ingoro, nguro gumi eyingo. Bare yoweroyi
naruno, dobookurine, yayane, awa namone mayetoyi ngu, nguno oni
oni teweroyi naruno, oowari ma roogo teweroyi. No merako ngano ma

---

* **9:10:** (Yuda merako nguno Gabuman digi beye yoweroyi oni, nguro muri biyomi ngu ngandiro. Ngu oningga, ngundo Gabumando uri ewaku, enendo digi beye dagaro, awuroko ero, digi gumi enengo yoro, gumi gidarega ngu andangero, Gabuman nguno inoote. Yuda oni ngu enengo muri watayi, nguro ene yakaka oni, ero etenggo.)

oruwanoku narunggano ngu, asa, nenengo kirikiri oni oowari roogo
tewanggo, ero eyingo.
16 Yisasdo mande adingayi eraya yunoro, ngu etuyeroro, muri
keta ko muri kurimi ngu ma yowuruwoowero. Ngu ngandiro: Oni
kumba sosowo ketangga yoro, ngundo nengguro kuriminggа nguro
witu ma ukingoro webisiyowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, ngu
kumba sosowoongga, witu ukingowonggoku, ngundo nengguro ko
omboongewa. Ketanggakundo kuriminggaku omboongetoni, nguno
witu urungga tunootewa. 17 Ngu ngandiro: oni gurado bo simoongo
ketamu yoro, si kurimimo ma siriyoote. Ndadiro nguro, ngundiro
tewaku, bo simoongonggakundo si kuriminggaku omboongero, merako
sorero, si, bo nguya yomburiyowa. Ngundiro nangge, oni bo simoongo,
si ketamo siriyootoyi, ngu bo, si nguya mete oruwa. Ero eyingo.

Yisasdo Tabango Oningga Namboni Yokutuwooro, Bare Sayidodoga Nguya Yomosiyoyingo

(Mak 5:22-43; Luk 8:40-56)

18 Yisasdo mande soweyoro, ero etoni ngu, yowuru yaro tabango
oni gura omburo, boodoo oondoogero eyingo. Anangu, no nambone
kumoote. Mete, ge ombuya, kandege eneno yeya, yokutuwootooga, ene
ko ootoogero, keta orini, Ero eyingo. 19 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo,
enengo kirikiri onidodo ootoogero, ene keyoro oorowuwonggo.
20 Ngu naruno, bare gura komboro sayi yoro, mooma naru kande
eraya kegidemboro eraya oruwoku, ngundo Yisas kootuyisina oororo,
nengguroni tanggeyisina dowoowo. 21 Enengo newendemonggo
ngu ngandiro ingoro ewo. No nengguroni tanggeyisina nangge
dowoowanoku ngu, asa, nenengo sayine mete kinitewa, ingoro eyingo.
22 Ngundiro tetoni ngu, Yisasdo yowoorengoro, kenoro eyingo. Nam-
bone, mete, ge nowoondoge imakeyingo ootoo. Ge noro nowoondoge
hamoo teyingo nguro ngundiro nangge, sayingge kinitete, ero eyingo.
Ngundiro etoni, ngu naruno nangge, enengo sayinggaku kiniteyingo.
23 Arisa, Yisasdo tabango oninggakundo yano ombutoni, nguno oni
simoo bare oowooyingga oorengo nguno ootooro, sendo moguru tero,
nggusi uwooro oruwonggo. 24 Yisasdo oo ngundiro kenoro eyingo.
Anangu, ye sayi! Nga bare buniyongga nga ngu ma kumooyingo,
ene wetoroote nangge. Eyingo. Ene ngu mandega ngu ingoro, nguro
ene yomoo inoyingo. 25 Ene ngundiro tetoyi, Yisasdo oni simoo
bare oweyerootoni ngu, endesina ooretoyi, ya newendemo uro, bare
buniyonggaku kandeyi dowootoni, ko keta tero ootoogeyingo. 26 Ngu
ooga tunootewoku, nguro mandeni sodedomangge ende bidodomo ngu
mera guminggano oorooteku, ngu ingowonggo.

Yisasdo Oni Eraya Doongeyari Kiringomu, Ko, Oni Manggowo Gosiyoyingongga Nguya Yomosiyoyingo

27 Ngu naruno nguno, Yisasdo ngu endega yokoro oorowutoni
ngu, oni eraya doongeyari kiringomu ene keyoro, meno yanggango
eyingo. Ge Yuda oniro tabango urungga Dewit nguro osiyi! Ge
noorengo nowoondoyi teyuno! Ero eyingo. 28 Yisasdo ngu ingoro,
ene nowoondoyari kenowero yano utoni, ngu oni doongeyari kiringo
erayagaku nguya uyingo. Yano utoyi ngu, asa, Yisasdo erayagaku
yeyoro, towooyeroro, sumoo eyingo. Yari nowoondoyarimo ngu nondo

yomosiyeroni ingooteri, bine? Ene ngundiro etoni, doongeyari kiringo
erayagakundo mande gumi eworiyo. Oo Simburi Urungga, ge mete
noore yomosiyoro, ero eyingo. 29 Ene mande ngundiro etori ngu, asa,
Yisasdo kandeyi doongeyarimo yero eyingo. Arisa, yari nowoondoyari
nono hamoo tetori nguro, ataga ngundiro nangge, engge tunootewa.
Ero eyingo. 30 Ene ngundiro etoni, sodedomangge doongeyari mete
teyingo. Ngundiro tetoni, asa, Yisasdo eneya mande yanggango eyingo.
Yari ingonda teri! Yari oni gurano nga ooga ngaro ma ewero! Ero
eyingo. 31 Ene ngu oni erayagaku endesina oorero, ngu ooga Yisasdo
tewoku, nguro mandeyi sodedomangge ende bidodomo ngu mera
guminggano oorooteku, ngu wesiyoro eyingo.†
32 Ngu naruno nangge, Yisasdo ngu endega yokoro, oorowutoni ngu,
oni gidegado oni gura mbooro biyomimbo manggowo gosiyoyingomu,
ngu yoro, Yisasno ombuyingo. 33 Arisa, Yisasdo ngu mbooro biyoming-
gaku owetoni, ngu oninggaku mande eyingo. Oni simoo bare ngu
kenoro, soriyokoro eyingo. Noore kuri ngundiro ooga Iserel merako
tunootetoni, ngu ma kenoyingo. Ero eyingo. 34 Ngundiro nguro, Parisi
onindo Yisasro ko kenoro, nowoondoyemonggo boguwooro mande
ngandiro eyingo. Ene mbooro biyomi Setanro yanggangomonggo ngu
andangete. Ero eyingo.

Noore Anutno Kira Etooye, Ko Oni Oowooyingga Soweyerootoni, Enengo Kono Ombuwanggo

35 Ngu naruno nangge, Yisasdo ende bidodomo endeyoro, Yu-
daro yowuru yano uro, simoo bare etuyeroro, Anutro Mande Keta
Mesarango wesiyoro yunoro, oni simoo bare yowoosooro, Anutro
mande muriningga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku,
nguno utoyi, ene nowoondoye hamoo teweroyimboro. Ngundiro
tero, ene oni sayidodomu, ko, sayi gura gura nguya yomosiyeroyingo.
36 Yisasdo oni simoo bare yeyootoni, ene kowuri gura gura ingoro,
nguro ingondudu urungga tero, ene biyomi nangge oruwonggo. Yisas
newendemonggo yeyoro, nguro nowoondoyi urungga teyunoyingo.
Ndawugaro nguro, oni simoo bare ngu Sipsip ingonduduye kini
ngundiro, ko, sobowooweroyi ko oni gome nguya kini. 37 Ngundiro
nguro, enengo kirikiri onikuya mande gura ngandiro eyingo. Oowari
oowooyingga kono kuri mandoni yewoku, ene nguro ko oni oowooy-
ingga kini. 38 Ngundiro nguro, ye komo Anutno kira etoyi, ko oni
oowooyingga soweyerootoni, Anutro kono omburo, oni simoo bare
yowuruyerowanggo. Eyingo.‡

10

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya Negoyeroyingo

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri oni kande er-
aya kegidemboro erayagaku negoyerootoni, ombutoyi, yanggango

† **9:31:** (Yisasdo mande ngundiro eyingo ngu, ndawugaro nguro, ene naru rogono sayi oni yomosiyeroro ngu, enengo ko nenengo Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro eweroyi, ngu ma tewa.) ‡ **9:38:** (Nga mandega nga ngu, Yisasdo hamoo oowari kono nguro ma ete. Kini, oowari mandoni yewoku, ngu oni simoo bare ene nowoondoyemo hamoo teweroyi namoko tetenggoku ngundiro.)

yunootoni, ene mbooro biyomi owero, oni sayidodo ngu mete
yomosiyeroro, moondeyemo kowuri ngu andangetenggo.
2-4 Yisasro kirikiri oni ngu ngandiro: Sayimon oowooyi gura Pita,
ko, enengo koneyo Enduru; Yemus ko Yon ngu Sebedi simoongo; Pilip;
Batolomeyu; Tomas Matiyu, ngu digi beye yoweroyi oningga; Yemus
ene Alipiyasro nangoni; ko Tadiyas; Sayimon, nguro muri ngandiro:
enengo mera, ngu mera gura onindo, sobowooweroyi ingonduduni kini
oorengo. Ko Yudas Iskariyoot ngu oningga, ngundo damodamoni tero,
Yisas mundi oni kandeyemo yeyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya Ko Yunoyingo
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-5)

5 Yisasdo enengo kirikiri oni kirarongo mamana mande ngundiro
yunoyingo. Ye oni sowe gura gura Yudaro oni kini nguno ma uwero.
Ye ende gidega Sameriya mera nguno oorootenggoku, nguno nguya ma
uwero. 6 Kini, ye Iserel oni simoo bare nangge nguno oorowuyi. Ene
Sipsip, ngundo enengo oore yokootenggoku ngundiro. 7 Ye ooroya ngu,
mande ngandiya wesiyoya eyi. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo naru enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kuri namoko
ombute. 8 Ye ko gura ngandiya teyi. Ye sayi oni yomosiyeroya, oni
kumooyingomu yokutuyeroya, ko moondeye gorimambudodomu oni
yomosiyerootoyiga mete tetoyiga, ko mbooro biyomi nguya oweyeroyi.
Nondo ye Anutro mamana mande yunoro, ko nondo ko biyomi
tero, yengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngu yanggango kingo
yunowono. Arisa, ngundiro nangge, ataga, yengo naru, yeba nangge
saya, oni simoo bareno ngundiya kingo yunoyi.
9 Mete, ye digi beye ma yoro, siriyowero. 10 Ye kasi, ko towi eraya,
keye goweyi eraya, ko usudogo gura, ngu ma yowero. Kini, oni endemo
oorootenggoku, ngundo mete oo bidodo yunoro hoorooweyerowanggo.
11 Ngundiro nangge, ye ende ururumo ko bobodimo, nguno ye oni
gome ereweya, yeyoya, oni metemi nenengongga kenoya, ngundo yano
nangge oodega, ooroya, naru saweroyigakuno yokoya sayi. 12 Ye ya
gurano uya ngu, oni ngu yano oorootenggoku, ngu kumana yunoyi.
13 Oni simoo bare ngu yano oorootenggoku, ngundo ye gome soboye-
rootoyiga ngu, ngu Anutro kumanangga enedodo mete oruwa. Asa,
ngundiro nangge, enendo gome ma soboyerootoyiga ngu, ngu Anutro
kumanangga eneno ma oruwa. 14 Ngundiro nangge, oni gurado yoyoro,
enengo yano ma utoni ngu, ko endemo oni simoo baredo Anutro
mande kootu inootoyiga ngu, asa, ye ende yokoya, ooroya ngu, keyemo
gugukakawu yonggurumooya, ye sayi.* 15 Nondo yeno hamoo eteno.
Kootuyisina, oni simoo bare wirikoyeroweroyi naru urunggano, ngu
Anutdo ngu endemo oni simoo bare ngu kowuri urungga oorengo
yunowa. Ngu endemo kowuringga yunoyingo, ngundo oni simoo bare
Sodom ko Gomora ende erayagano kowuringga, ngu dagate. Ero
eyingo.†

---

* **10:14:** (Ngundiro tetoyi ngu, Anutdo endemo oni kumana biyobiyomi urungga ene yunowa.)

† **10:15:** (Kuri Ebarahamro naruno, ngu ende erayagano, simoo bare bidodo nowoondoye ingondudu biyomi urungga, ko mbumbuwa urungga oruwonggo. Ngundiro nguro, Anutdo enengo mbumbuwa urungga oorengo ngu kenoro, nguro ene sambononggo de soweyootoni, omburo, ngundo ngu ende erayagaku, oni simoo bare nguya oo bidodo demukoro kiniteyingo.)

Kootuyisina, Kristen Onino Towootowoo Gura Gura Tunootewa
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 Yisasdo mande gura eyingo. Ye gome ingonda teyi! Nondo ye Kristen oni, Sipsip ngundiro ngu soweyerootoowe, se koki kewooroyemo
oorowuwanggo. Ye sirero muri keyoyi. Ene ingondudu urungga tero,
oo gome kenoro ingoro, oo tewero ingooteku, ngu tete. Ye nu mumu
kondiriro muri nguya keyoya, ngunonggo muri biyomi teweroyimboro,
ngu ma ingowero. 17 Ye oniro ingonda gome teyi! Enendo yoyoro,
ya biyomimo oorero, wirikoyeroyi musiyomo oorero, enengo yowuru
yano gisasaruyerowanggo. 18 Ye nono oni nowoondoye hamoo tetoyi,
nguro enendo ye yodowooro, Gabuman oni, ko, merako oni koreteyingo
tabango urungga, ngu doongeyemo ombuwanggo. Ngundiro nguro,
ngu naruno, ye Anutro Mande Keta Mesarango ngu onino, ko oni sowe
gura gura Yuda oni kini, nguno nguya wesiyoya yunoyi. 19 Ye nono
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro kowuringga ngu tunootetoni ngu, ye nowoondoyemo sosorero, ngandiro ma ingowero, ero
eyingo. No oni ururumo ndadiro mandega ewano; ngundi, enendo
etoyi ngu, nondo gumi ndadiro ewano, ero ma ingororuwero. Ngu
narunggano nguno, ye ma sosorewero. Ndadiro nguro, yengo Anut,
ngundo ingondudu ye yunootoni, mande ngundiro wesiyoro ewanggo.
20 Yengombo ngu oo ngu ma wesiyoro ewanggo. Kini, Anutro Yuka
Kundingiyi, ngundo nangge ingonduduyemo etoni ewanggo.

21 Kowuri naruno, oni gurado koneyo dowooro, oo wirikoweroyi
musiyomo ooretoni, ureyi kumoowa. Ngundiro nangge, eweyimbo
nguya nangonimo ngundiro tetoni, simoongombo ewenemi nguya
ngundiro tewa. 22 Yo, hamoo, ngu naruno, ye noro nowoondoyemo
hamoo tetenggoku, nguro oni nowoondoyemo hamoo ma teyingo,
ngundo yeya nowoondoye biyomi urungga ingowanggo. Ene ngundiro
tetoyi ngu, oni gura newende hamoo yanggango tero oode, naru wengamo oruwaku ngu, asa, Anutdo ene yootoni, ngu oningga ngu Anutya
sugi sugi oruwari. 23 Oni simoo bare ende gurado yomburiyerowero
tetoyiga ngu, ye ende gurano sodedo sayi. Ngu endemo oni ngundo
nguya muri biyomi yeno tetoyi ngu, asa, ye ende gurano sobiyoya sayi.
No yeno hamoo oorengo eteno. Ye Iserel ende bidodomo ko ngundiro
ngu ma temukoyingomo, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ko omburo
yoyowano.

24 Simooye Skulno oorowuyingo ngu, ngu komo enengo etuyeroyingo
oningga ngu nowoondoyemo oriyi. Ene ngundiro nangge, kirikiri
oni nguya komo enengo sobosobo oni ururu nowoondoyemo oriyi.
25 Mete Skul oni nguya, etuyeroyingo oni ngu kirarongo oorengo
tunootewanggo. Ngundiro nangge, kirikiri oni nguya enengo oni
ururu kirarongo oorengo mete tunootewanggo. Ngu hamoo, nondo
yengo nowoondoye hamoo teyingo nguro Awaye oorooteno. Ene
noro mundi oni gidaregado no kootunesina oowoone biyomi Setan,
ngundi, Beyelesebab ero ngu, asa, ngundiro nangge, ye noro kirarongo
tero oorootenggoku, ye nguya ngundiro kootuyesina oowooye biyomi
guradiro guradiro ewanggo.

Oni Komo Ene Anutro Nangge Sosoreyi
(Luk 12:2-7)

26 Ngundiro nguro, ye mundi oni merako ngano oorootenggoku, ngu
ma sosorewero. Ndadiro nguro, mande bidodo nowoondoyemo ngu
ingoro, kombiteyingo oorooteku ngu, kootuyisina oode, tunoo oorengo
tunootemukowa. Ngu oo ngu wiriyoyingo ngu, kootuyisina, onindo
kenowanggo. 27 Nondo mande ureriko etuyeroro, yunootenoku nga
ngu, yendo mera himi ogisano wesiyoya yunoyi. Ngundiro nangge,
ye mande torige sodeyebo ingootenggoku ngu, ye mande eweroyi
musiyomo, ngunonggo mande wesiyoya eyi. 28 Ene ye oni gow-
eye moondeye ureyi kumootenggoku, nguro ma sosorewero, ndadiro
nguro, ene gaboye nguya mete ma ureyi kumoowa. Kini, ye komo
Anutro nangge sosoreyi. Ngundo ngu, ene mete moondeye gaboye
nguya erayadodo Setanro ende biyomi, de nombo ma kumooweroyi,
nguno ye oorongooyerowa.
29 Oni ngu nu bobodi digi tanggori guranangge, ngundo nangge
uriyootenggo. Ene Awaye sambono oorooteku, ngundo ma ingootoni
ngu, asa, ngundiro nu bobodi ngu merako ma sorewa. 30-31 Yo, Anutdo
nu nguro gome ingoro, sobowooro, ene ye soboyeroro ingooteku,
ngundo nu bobodi soboyerooteku muringga, ngu dagate. Yo, Anutdo
tabaye uye ngu kuri kandangero, ingowoku ngu, ye ngu watayi kini.
Ngundiro nguro, ye ma sosorewero. Ero eyingo.

Yisas Oowooyi Wesiyoro Eweroyimboro Ma Sosorewato
(Luk 12:8-9)

32 Nguro oni gurado no oowoone oni simoo bare doongeyemo wesiy-
oro, ewaku ngu, nondo nguya ngu oningga oowooyi Awane sambono
oorooteku, ngu doongeyimo nguya wesiyoro ewano. 33 Ene oni gurado
oni simoo bare doongeyemo no kootu nunootoni ngu, asa, nondo nguya
ngu oningga Awane sambono oorooteku, ngu doongeyimo nguya kootu
inowano.
34 Ye ngandiro ma ingondudu tewero, no merako ngano ebe yeni,
kumoowero ombute, ero, ma ingowero. Kini, no ebe yewe kumoowero
ma ombuyingo. No duge ngu Anutro mandeni ngundiro ngu yoro
ombuteno.
35 Yo, noro dugega ngando ngu oni simoo bare bidodo kewooro
wesoowooyerootoni, wata eraya tunootero, gura oni simoo bare
nono nowoondoyemo hamoo tero oodoyi, oni simoo bare wata
gura nowoondoyemo hamoo ma teyingo oruwanggo. No nguro
ombuwono. Simoo gurado eweyimboya mundi tero, songo
songo oruwari. Bare gurado nemimboya mundi tero, songo
songo oodori, ngundiro nangge, bare gurado neboyiboya mundi
tero oruwari. 36 Ngundiro nangge, oni simoonggoro ya gu-
rananggemo oorootenggoku, nguya mundi tero, songo songo
oruwanggo. (Mayika 7:6)
37 Oni gura eweyi nemimboro nangge ingooteku muringga, ngundo
noro ingooteku muringga, ngu dagatoni ngu, ngu oningga ngu noro
doboone kini. Ngundiro nangge, oni gura nangoninggaro ko nambon-
inggaro gome ingooteku muringga, ngundo noro ingooteku muringga,
ngu dagatoni ngu, asa, ngu oningga nguya noro doboone kini. 38 Ene
oni gura enengo newendemo hamoo teyingo nguro ene ma kumoowero
tero, ngunonggo ene no kenerowaku ngu, asa, ngu oningga noro
doboone kini. 39 Oni gura merako ngano enengombo enengo keta

oruweroyiga ngu yowaku ngu, oniyooge, kootuyisina, ene oonootewa. Ngundiro nangge, oni gura noro ingoro, meyero, noro konemo enengo keta sugi sugi oruweroyi yokowaku ngu, asa, ngu oningga, ngundo noya keta sugi sugi oruweroyi ngu sambo endemo yowa.

Oni Uri Metemi Yoote
(Mak 9:41)

40 Oni gurado ye yomosiyerowaku ngu, ene ngundiro nangge, no nguya yomosineroote. Ngundiro nangge, oni gurado no yomosine-rooteku ngu, asa, ene Anut, no sowenerootoni ombuwonokungga, nguya yomosiyoote. 41 Oni gura Anutro ingondudu eyingo oningga ombutoni, kenoro, no Anutro ingondudu eyingo oni hooroowewero ingoro, ene yoro, enengo yano uro gome sobowooteku ngu, asa, Anutdo nguro uri urungga inowa. Ngundiro nangge, oni gura oni nenengo metemingga ombutoni, kenoro, ingoro, ene yoro, enengo yano uro sobowoowaku ngu, asa, ngu oningga nguya Anutdo uri urungga inowa. Ndadiro nguro, onindo oni Anutro ko tetenggoku, ngu hoorooweyerootenggoku ngu, Anutro ko gobooro tetenggo. 42 Oni gurado ngu oni simoo bare noro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu oowooyidodo kini, ngu kenoro, ingoro, nguro ene sono gingo tobano wendoro, inowaku ngu, asa, no yeno hamoo eteno. Ngu oningga ngu uriyi gome yowa. Ero eyingo.

11

Yondo Enengo Kirikiri Oni Gidega Soweyerootoni, Yisasno Oorowuyingo
(Luk 7:18-35)

1 Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayagaku, ko teweroyi nguro mande yunoyingo. Ene mande kinitetoni ngu, asa, ene ngu endegaku yokoro, ende oowooyingga ngu Galili mera oorooteku nguno oororo, Anutro mande wesiyoro etuyeroro, oni simoo bareno yunoyingo.

2 Ngu naruno nguno, Sonoyeroyingo Yonngga ya biyomimo oode, ngunonggo Yisasdo ko tewoku ingoro, nguro enengo kirikiri oni soweyerootoni, Yisasno oororo, sumoo ewero. 3 Ene Yisasno mande ngundiro sumoo eyingo. Ge nooreno nenengo tunoo oorengo e. Ge Yuda onindo oni urungga sobowootetoku, bine; ngundi, noorendo oni gura sobowoowato, bine? Ero eyingo.

4 Ene oo ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye ooroya, Yonno oo kenoro ingootenggoku, nga eyi. 5 Ye ooroya, Yonno ngandiya eyi. Oni doongeyi kiringomu ngu ataga doongetetoyi; oni keye biyomimu ataga gome endeyootoyi; gorimambudodo oni enengo goweyi ataga metemi tetoyi; oni sodeye tuwoomu ngu mande ingootoyi; oni kuri kumooyingomu ataga ootoogetoyi; angoyi oni Anutro Mande Keta Mesarango ataga ingootenggo. 6 Oni gura newende noro hamoo tero, ingonduduni eraya kini oruwaku ngu, arisa, ngu oningga newende imakeyingo ootooro, oni oni tewa. Ero eyingo.

7-9 Arisa, Yonro kirikiri oniku ngu ingoro, ene sayingo. Ngundiro tetoyi, Yisasdo oni simoo bare kewooroyemo, Yonro mande eyingo. Ye kuri oni kini kingo merako oorowuwonggoku, nguno ndawu ooga kenowonggo? Ye, bine, doogobo kumuku nungo umamingootoni,

kenowero oorowuwonggo, bine? Kini, ye nguno ndawu ooga kenowero
oorowuwonggo? Ye bine, oni gurado nengguro gomengga tetoni, ngu
kenowero oorowuwonggo, bine? Kini, oni nengguro gome gomemu
tetenggoku ngu, ene mera oni sobosobo koreteyingo urungga, ngundo
yano nangge oorootenggo. Asa, ye nono eyi. Ye nguno ndawu-
garo oorowuwonggo? Anutro ingondudu eyingo oningga kenowero
oorowuwonggo, bine? Yo, no yeno hamoo eteno. Yon, ngu Anutro
ingondudu eyingo oni, ngundo Anutro ingondudu eyingo oni gidega
ngu dagayeroote. 10 Yo, Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo
Anutro ingondudu eyingo oni gidega ngu dagayeroote. Ndadiro nguro,
Anutro mandeno, Anutdo Yonya ngandiro eyingo.

Nondo ko oni gura soweyootoowe, ngundo ge koretero uro, noro
mandene wesiyoro ewa. Ngundo gengo oorege yoonenengowa.
Ero eyingo. (Malakayi 3:1)

11 Nondo yeno hamoo eteno. Sonoyeroyingo Yon nguro oowooyi,
ngundo merako oni tunooteyingo nga bidodo dagayeroote. Ene Anut
doongeyemo, noro nowoondoye hamoo tetenggoku, ngu kewooroyemo
oni bingamini kiningga, ngudodo Sonoyeroyingo Yonro oowooyi da-
gate.

12 Yo, kuri Sonoyeroyingo Yondo no tunooteweroyi, nguro mande we-
siyoro eyingo. Ngu naruno, ko ataga nga naruno nguya, Anutro mundi
oni enengo yanggangoye, ngundo Anutro mande murini, ngundo
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu oweyeroro, andangewero
ko yanggango tetenggo. Ene ngundiro tetenggoku, ene oni oowooy-
ingga oorengo Anutno nowoondoyemo hamoo tetenggo. 13 Anutro
ingondudu eyingo oniku, mamana mandeno nguya, ko sonoyeroyingo
oni Yon nguya, ngu bidodo nga narunggano ngano, Anutdo noore ko
yoyoweroyi oni Krayis soweyootoni ombuweroyi, nguro mande eyingo.
14 Ene ye mete nowoondoyemo hamoo teya ngu, asa, ye ingoyi. Yon ene
Ilayisa oningga ngundo ombute. 15-16 Oni gura sodeyidodo tetoningga
ngu, asa, ene komo gome ingoni! Oni simoo bare ngano oorootenggoku,
ngu simooyembo ende kewooroko iriritetenggoku ngundiro. Simooye
wata gurado simooye gidegaro meno yanggango eyingo.

17 Noore nggusi uwooro, yambo udooye, nguro ye ma kunoyingo.
Ngundiro nangge, noore nggusi uwooro, nowoondoyi teweroyi
yambo udooye, nguro ye ma sendoyingo. Ero eyingo.

18 Ngundiro nangge, simooyembo koondoonge tewero ma oni oni
teyingo, nguro ye nguya, Sonoyeroyingo Yon oningga, nguro ko noro
nguya, ye noorengo ma oni oni tetenggo. Yo, Sonoyeroyingo Yon
ngundo omburo, ene oowari ko Wayin sonoyi nguya oowooyingga ma
netoni, nguro oni simoo baredo enengo muri ngundiro kenoro eyingo.
Nga oningga nga ngu, mbooro biyomi eneno ooroote. Ero eyingo. 19 Ene
Anutro Nangoni Oni Kirarongo nondo omburo, oowari nero, Wayin
sono bodaga netoowe, enendo neyoro etenggo. Nga oningga nga oowari
urungga oorengo, rogoyimo neweroyi, ngu dagaro nete. Ngundiro
nangge, ene Wayin sonoyi nguya urungga rogoyimo neweroyi, ngu
dagaro nete. Ene Gabuman digi beye yoweroyi oni ko mbumbuwadodo
oni nguya nguro dobooye. Ero eyingo. Ene Anutro ingondudu
gomengga, onindo ngu kenoro, ngandiro ingootenggo. Anutro simoo
bare, ngundo muri gome nenengo ngu keyootenggoku, ngundo simoo

bare gidarega etuyerootoyi, kenoro etenggo. Hamoo oorengo, Anutro ingoyingoni gomengga nga ngu, nenengo oorengo. Ero etenggo.

Ende Gidegaro Simoo Bare Nowoondoye Ma Yowoorengoro Teyingo, Nguro Nowoondoyi
(Luk 10:13-15)

20 Yisasdo ende gidegawoore muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu oni simoo bare doongeyemo teyingo. Ngundiro tetoni, ene oni simoo baredo oo ngu kenoro, nowoondoye ma yowoorengoyingo. Nguro Yisasdo ngu naruno nguno damoni yero, ngu endemo simoo bare ngu yeyoro mamanayeroyingo. 21 Ye Korasin, ko, Betisayida ende erayaga nguno simoo bare oorootenggoku, yengo nondo nowoondoyi teyunooteno! Nondo Tayiya ko Sayidon ende erayaga, nguno simoo bareno muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu nondo yengo endemo tewonoku, ngundiro eneno tetoowe ngu, asa, ngu ende erayagano oni simoo bare, ngundo ngundiro oo kenoro, nowoondoye kowuri ingoro, nguro ene sodedomangge nowoondoye yowoorengoro, noro hamoo ingowanggo. 22 Asa, no yeno hamoo eteno. Kootuyisina, oni simoo bare wirikoyeroweroyi naru urungga nguno, yendo kowuri yowanggoku, ngundo Tayiya ko Sayidon oniro kowuriye tunootewaku ngu dagaro yowanggo. 23 Arisa, ataga, no ye Kapeniyam endemo oni yeya eteno. Yengombo ingootenggoku, yengo ende ngundo ende bidodo merako oorootenggoku nga dagayeroote, bine? Ngundiro nguya kini. Anutdo ye yoyoro, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi, nguno oorongooyerowa. Oni gurado Sodom endemo, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, nondo ye kewooroyemo tewonoku ngu, arisa, ataga Sodom endega ngundiro oruwa.* 24 Ene no yeno hamoo eteno. Kootuyisina, oni simoo bare wirikoyeroweroyi naru urungga nguno, yengo kowuriye yowanggoku, ngundo Sodom oniro kowuriye tunootero, ngu dagawa. Ero eyingo.

Ye Nono Ombuya, Kengeya Oriyi
(Luk 10: 21-22)

25 Ngu naruno, Yisasdo Eweyimo yemboongero eyingo. Awa, ge sambo meraro Simburi Urungga. No oowoongge ero bingamingge okooteno. Ndadiro nguro, gengo mande gome ngu oni ingonduduyedodo nguno oongooro, oni ingoyingoye bodaga, simooyemboro ingoyingoye ngundiro oni ngu etuyerowo. 26 Yo, awa, gengombo ingoro tewoku, nguro ge oni oni tete. Eyingo. 27 Yisasdo mande gura eyingo. No Awanembo oo bidodo nunowo. Awando nangge enengo Nangoni ingoote. Ngundiro nangge, Nangonimbo nangge eweyi ingoote. Yo, Anutro Nangoni, ngundo eweyi ingoro, ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu oni simoo bareno wesiyoro yunowo. Oni gidarega nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Nangoni kuri rogoyerowoku, ngu oni ngundo Awa nguya ingootenggo.

28 Ye noro kenemo oni simoo bare, ye kowuri urungga koorowooro, kiyayi yetenggoku ngu, asa, ye nono ombutoyi, nondo ye kengeyingo

---

* **11:23:** (Kuri, Ebarahamro naruno, ngu endegano, simoo bare bidodo nowoondoye ingondudu biyomi urungga, ko, mbumbuwa urunggano oruwonggo. Ngundiro nguro, Anutdo ngu mbumbuwa urungga oorengo ngu kenoro, sambononggo de kookingo urungga ngu soweyootoni, omburo, ngundo ngu endega, ko, oni simoo bare nguya oo bidodo demukoro kiniteyingo.)

yunowano. 29 Ye ngu kongga yunowonoku, ngu kowuri kini. Ndadiro
nguro, no ye hoorooweyerootoowe, noro murine imakeyingo, ko,
nondo nenengo oowoone bingami ngu ma okooteno. Ngundiro nguro,
ye nono ombutoyi ngu, nondo yengo gaboye hamoo kengeyingongga,
ngu yunowano. 30 Yo, noro kongga nondo ye yunowonoku ngu, ngu
kowuri kini, imakeyingo nangge. Ngu ooga ngu koorowooyi, ero
yunootenoku, ngu kowuri kini. Ero eyingo.

12

Yudaro Kundingiyi Naru Sabat, Nguno Ko Roogo Teweroyi, Nguro Mande
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Yudaro naru kundingiyi Sabat gurano, Yisas enengo kirikiri onindo
nggire ko gura oore kewoorokuri oorowuyingo. Ngundiro oororo,
enengo kirikiri onikundo nggire engge wimbuyimonggo andangero,
goweyi besooro, engge tanggorimu keta neyingo. 2 Ene ngundiro
netoyi, Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi,
ngundo yeyoro eyingo. Yisas, keno! Gengo kirikiri onindo Sabatno ko
tetenggoku, ngu mamana mandeno ewoku, ngu toongootenggoku ngu!
Ero eyingo. 3 Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye kuri Iserel
mera oni sobosobo koreteyingo urungga Dewit, enengo me oni, ngundo
oodooro kumooro teyingomu, ngu ye nguro mande kandangero, kuri
ingowonggo. 4 Dewit ko enengo me oni Yudaro towimbo ya kundingiyi
ngu newendemo uro, oomanongoyingo kundingiyi ngu yoro neyingo.
Ngu oomanongoyingo kundingiyingga, enendo neweroyi kini. Kini,
ngu Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, ngundo nangge neweroyi.
5 Ye Mosesro mamana mandeno kuri kandangero ingowonggo. Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi, ngu Sabatno ngu mete Yudaro towimbo
yambo yano ngu ko teweroyi, nguro roogo kini. Yo, ene Sabatno Anutro
simoo bare hoorooweyeroweroyi, nguro kowurini kini. 6 Arisa, no yeno
hamoo eteno. Nga oningga nga oorooteku, ngu oowooyi ngundo Yudaro
yowuru ya nguro yanggangoni ngu bidodo dagayeroote.* 7 Kuri, Anutro
mandeno ngandiro eyingo.
Anutdo no wooro kundingiyi nguro ma oni oni tero, ene nowoondoyi
teweroyi nguro gome ingoote. Ero eyingo. (Hoseya 6:6)
Ye nga mandega ngaro damoni gome ingoro ngu, asa, ye oni mbum-
buwa ma tetenggoku ngu, ma kowuri yunowanggo. 8 Yo, hamoo, no
Anutro Nangoni Oni Kirarongo nondo Sabat nguro Simburi urungga.
Ero eyingo.

Yisasdo Oni Kandeyi Bingo Yeyingongga, Sabatno Yomosiyoyingo
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9-10 Yisas ngu musiyonggaku yokoro, ene Yudaro yowuru yano uro,
ene oni gura kandeyi bingo yeyingomu, oodoni kenoyingo. Ngu naruno,
Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi, ngundo
Yisas goweyi sanggawero kingo mande eweroyi ngu erewero, nguro
sumoo eyingo. Mosesro mamana mandeno sayi oni mete Sabatno
yomosiyeroweroyi, ngundi kini bine? Eyingo. 11-12 Ene ngundiro sumoo
etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Sabatno yengo Sipsip ngu mereno

* **12:6:** (Yisasdo enengomboro eyingo.)

soretoni ngu, ye ngundiro kenoro yokootoyi, mereno oruwa, ngundi
yowanggo, bine? Ngundiro nangge, Anut doongeyimo, onindo Sipsip
ngu dagate. Anut doongeyimo, ngu mete oni nowoondoye yunoro,
Sabatno oni hoorooweyerowanggo. Ero eyingo. 13 Ngundiro ero,
ene yowoorengoro, oni kandeyi biyominggakuya eyingo. Kandege
yoonenengo. Etoni, ene ingoro, ngundiro tetoni ngu, kandeyi biy-
ominggaku kandeyi metemi gidarega ngundiro tunooteyingo. 14 Arisa,
Parisi onindo ngundiro kenoro, ene sanggiri tero, ngu musiyonggaku
yokoro, saro, yowuruwooro, Yisas ureyi kumooweroyimboro mande
oowooyingga eyingo.

Anutdo Yisas Enengo Ko Oni Oorengo, Ero Sunggi Yeyingo

15-16 Yisas ene Parisi onindo ureyi kumooweroyimboro mande
ewonggoku ngu ingoro, nguro ene ngu endega ngu yokoro toongeyingo.
Ene oni simoo bare oowooyingga, ene keyoro, oorowutoyi, Yisasdo oni
sayidodomu, ngu bidodo yomosiyeroro, enendo simoo bareya mande
yanggango eyingo. Ye ingonda teyi! Nondo ooga tetenoku nga, onino
ma yootunoro ewero. Ero eyingo. 17 Ngundiro nguro, ngu tetoni
ngu, kuri Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo mandega
eyingomu, ataga engge tunootete. Ene Yisasro ngandiro nakangoro
eyingo.

18-21 Nga oningga, noro ko oni oorengo, nondo kuri sunggi yewono.
Nondo nguro gome ingoro, nowoondone ene inooteno. Nondo
nenengo Yuka Kundingiyi ngu oninggano ngu newendemo
yetoowe, ene noro muri nenengo oni simoo bare mera bidodomo
wesiyoro ewa. Ene rongge sambi manggaru ma tetoni,
oorekononggo manggowo ngguyi ma ingowanggo. Ene oni
nowoondoye yanggango kini ngundi kowuri ingootenggoku,
ngu nowoondoyi teyunoyi. Ataga, ene ngundiro ko teteku
ngu, kootuyisina, wirikoweroyi naru wengamo, nguno nowoon-
doyi teweroyi muri nenengo ngu simoo bare doongeyemo
tunootero, muri songo dagayerowa. Ngundiro nguro, oni simoo
bare mera bidodomo nowoondoyemo hamoo tero, ene nangge
sobowoowanggo. Ero eyingo. (Ayisaya 42:1-4)

Oni Simoo Baredo Yisas Ngu Beyelesebab Setan Nguya Ko Tete, Ero Eyingo

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Arisa, ngu naruno, oni gura mbooro biyomimbo doongeyi mang-
gowo gosiyoyingomu, ngu yoro, Yisasno mayeyingo. Yisasdo ngu
oninggaku yomosiyootoni ngu, ene mande gome ero, ko doongetero,
mera kenoyingo. 23 Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare ngu kenoro,
sori urungga yokoro, eyingo. Nga oningga nga, ene mera oni sobosobo
koreteyingo urungga Dewit, nguro soweni nangge bine, ngundi, ene
Anutdo noore ko yoyoweroyi oningga rogo tewoku, ngu bine? Ero
eyingo. 24 Parisi onindo simoo barero mande ngu ingoro, ene Yuka
Kundingiyi nguya, kootuyisina mande eyingo. Ngu Yisasga ene mbooro
biyomi oweteku, ngu mbooro biyomi nguro tabango urungga, Beyele-
sebab Setan, ngundo yanggango inootoni, ko tete. Ero eyingo.

25 Ene ngundiro etoyi, arisa, Yisasdo enengo ingonduduye ingoro
eyingo. Mera sobosobo koretero oni gura, ngundo enengo oni simoo

bare soboyerooteku nguya, enengo nangge ebe utoro, nguno ma siyero
ngu, asa, ene mete yanggango ma dikaro oruwanggo. Ngundiro nangge,
ende gurananggemo oni nowoondoye gobooro ma siyero ngu, asa, ngu
endega ngu ngundiro sugi yanggango ma oruwa. Ngundiro nangge,
ya gurananggemo oni wesoowooro, eraya tunootero, enengo nangge,
ngu ebe utoro, ngu yano oni ngu yanggango ma ootooro, ya toongooro,
songo songo sawanggo. 26 Ene ngundiro nangge, Setando enengo
nangge mbooro biyomimboya ebe utoro ngu, wesoowooro, eraya tero,
yanggango ma dikaro oruwa. Ene sodedo kinitewa. 27 Asa, nondo
mbooro biyomi Beyelesebab Setan ngu oowooyimonggo, owewanoku
ngu, arisa, yengo oni ngundo mbooro biyomi owewero ngu, ndawu
oningga oowooyimo ko tewanggo? Ngundiro nguro, yengo onindo
nangge yengo mande etenggoku ngu, ngu wirikowanggo. 28 Ngundiro
nangge, Anutro Yukambo hooroowenerootoni, mbooro biyomi owe-
wanoku ngu, arisa, ye ingootenggo. Anutro naru enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu ataga yeno ombute, ero ingootenggo.

29 Ngundiro nangge, no mande adingayi gura yeno eteno. Oni gura
ene mete oni yanggango guraro yano kingo uro, oo sitowini andangero
yowa, bine? Kini, ene koretero komo ngu oni yanggangongga ngu
utombo gome gosiyoro yokoro, ngunonggo ene mete yanimo uro, oo
sitowini bidodo andangero yowa.

30 Oni gura no doboone kini oruwaku ngu, ngu oningga ngu noro
mundi oni. Ngundiro nangge, oni gura no ma hooroowenerorо, Sipsip
yoyoro, nowoondoye hamoo teyingo pawa newendemo ma yoyetoyi
ngu, asa, ene Sipsip yomburiyerowero ingoro oruwa.

31 Ngundiro nguro, no yeno hamoo eteno. Yengo mbumbuwa bidodo,
ko Anut kootuyisina ero, yomooyinoro mande biyomi etoyi, nguro
ye nowoondoyi tero, yowoorengootoyi ngu, asa, Anutdo kowuriye
andangeyunoro kabetewa. Ene oni gurado Anutro Yuka Kundingiyi
nguya kootuyisina mande biyomi ewaku, ngu nangge, Anutdo nguro
mbumbuwa ma andangero kabetewa. 32 Yo, oni gurado no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo kootuyisina mande biyomi ero, Anutno sumoo
yemboongero, ewaku ngu, Anutdo nguro mbumbuwa andangero ka-
betewa. Ene oni gurado Anutro Yuka Kundingiyi kootuyisina mande
biyomi ewaku ngu, ngu nangge Anutdo nguro mbumbuwa ma andan-
gero kabetewa. Ngu mbumbuwaga ngu sugi sugi oruwa, ero eyingo.

Oni Enengo Ingondudu Nowoondoyemo Oorooteku, Ngundo Yeni, Engge Ngundiro Tunootewa

(Luk 6:43-45)

33 Yisasdo Parisi oniya eyingo. De metemingga ngu gome enggewa.
Ngundiro nangge, de biyomingga ngu engge biyomi tunootewa. Ko-
retero, oni de tanggori kenoro, ingoro, ene de metemi ngundi biyomi,
bine, ngu ingowa. 34 Ye sire biyomi simoongo! Ye nowoondoye biyomi
oorengo oorooteku ngu! Ngundiro nangge, ye mete manggoyemonggo
mande metemi wesiyoro, ma ewanggo. Yo, hamoo oorengo, ye nowoon-
doyemo ingondudu biyomi oorooteku, ngundiro nangge, manggoye-
monggo mande biyomi nguya tunootewa. 35 Ngundiro nangge, oni
metemingga ngu, ene ingondudu gome nowoondoyemo oorooteku ngu,
ngu ene muri metemi ngu yeni tunootete. Ngundiro nangge, oni

biyomingga ngu, ene nowoondoyemo ingondudu biyomi oorooteku
ngu, ngundo muri biyomimu yeyi tunootete.
36 Asa, no yeno eteno. Anutdo wirikoyeroweroyi naruno, oni kingo
mande mande bidodo buribari ewonggoku ngu, nguro damoni Anut
doongeyimo ngu, wesiyoro ewanggo. 37 Yo, hamoo, Anutdo yengo
mande bidodo merako etenggoku ngu, nguro ene ingoro, enengombo
wirikoyeroro, ye oni metemi, ngundi, oni biyomi bine, ewa. Ero eyingo.

Oni Gidaregado Muri Songo Oorengo Gura Onindo Ma Teweroyimu,
Ngu Gura Kenowero Meno Eyingo
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)
38 Ngu narunggano nguno, Mosesro mamana mande sobowooyingo
oni, oowooye Parisi, ko, etuyeroyingo onindo Yisas towoongoro eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, mete ge oo muri songo oorengo gura onindo ma
teweroyimu gura tetooga, noore kenowero ingooteto. Ero eyingo.
39 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye merako
oni oorootenggoku nga, ye ingonduduye biyomi ingoro, sebobarese
muringga ngu tero, ngunonggo Anutno nowoondoye hamoo ma tero,
muri songo gura onindo ma teweroyimu, ngu kenowero, nono ero-
rootenggo. Ataga, nondo yeno sunggi gura ma tetoowe kenowanggo.
Kini, nondo ngu Anutro ingondudu eyingo oni kurimi Yona, nguro
sunggiga ngu nangge ewano. 40 Yo, kuri Yona iso urungga oorengo
ngu kawuyi newendemo sa suwoo kabusa, nguno oriyingo. Ngundiro
nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongongga nguya sa suwoo kabusa,
mere newendemo ngu oruwano. 41 Yo, Yonando Anutro mande
Niniwa endemo oni ngu yunootoni, nguro ene nowoondoye hamoo
yowoorengoyingo. Ene ye kewooroyemo oni gura (Yisas) oorooteku,
ngundo Yonaro yanggangoni ngu dagate. Ene ye nguro mande ma
ingoro, nowoondoye yowoorengoro, hamoo ma tetenggo. Arisa,
nguro ngu, naru wengamo, oni wirikoyeroweroyi naruno, Niniwa
onindo ye nga oni oorootenggoku ngano dikaro, mande yanggango
ero, goweye sanggaweyerowanggo. 42 Kuri, Anutdo Yuda merako
oni sobosobo koreteyingo urungga, Solomon, ngu ingondudu urungga
oorengo inoyingo. Nguro ngu, merako bare sobosobo koreteyingo
urungga, ngundo Solomonro ingondudu urungga ngu ingowero, nguro
ngu enengo mera oriroko biyomimu ngu yokoro, yade yade mayero,
enendo ingondudu urunggaku ingoyingo. Ene ye kewooroyemo, oni
gura (Yisas) oorooteku, ngundo Solomonro ingonduduni, ngu dagate.
Ene ye ngu kenoro, nowoondoye hamoo ma yowoorengootenggo. Arisa,
ngu bare sobosoboga nguya naru wengangga nguno omburo, dikaro,
yengo mande muri biyomi tewonggoku, ngu bidodo yengo goweye
sanggawero mande yanggango oorengo ewa. Ero eyingo.

Mbooro Biyomi Ko Ombuyingo
(Luk 11:24-26)
43 Yisasdo Parisi onino mande gura ko eyingo. Mbooro biy-
omingga, ngundo oni newende yokoro ngu, ene mera arimo kengewero
musiyo erewero oorowuyingo. Ene ngundiro tero, ene ma kenoyingo.
44 Mbooro biyomi kengewero musiyo ma kenoro ngu, nguro ene enengo
ya kuri oruwoku, nguno ko oorowuwero eyingo. Arisa, ene yano ko
omburo, nguno oni kini, ya sarayi kenoro, oo bidodo nenengo oodoni,

ngu kenoyingo. 45 Arisa, ene oo ngundiro kenoro oororo, mbooro
biyomi kandegura gidemboro eraya yoyoro, omburo, yano uro, eneya
oriyingo. Enengo dobookuriyi, nguro muri biyomi oorengo, ngundo
koreteroga muri biyomi tewoku, ngu dagate. Kuri ngu oningga biyomi
oruwoku, ataga, ene biyomi oorengo urungga ooroote. Ngundiro
nangge, oni muri biyomi merako ngano tero oorootenggoku, ngundiro
tewanggo. Ero eyingo.

Yisasro Nemi Koneyo Ngu Oone?
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Ngu naruno nguno, Yisas oni simoo bare kewooroyemo bibitero,
mande wesiyoro, yunorootoni ngu, nemi koneyo eneya mande ewero
omburo, endesina dikayingo. 47 Dikatoyi, asa, oni gurado Yisasno
eyingo. Ingo, nangge konege geya mande ewero omburo, endesina
dikatenggo. Ero eyingo. 48 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo mande
gumi eyingo. No namone konene ngu oone? Ero eyingo. 49 Yisasdo
enengo kirikiri onikuno kandesisi tero eyingo. Ngu hamoo oorengo,
oni endesina dikatenggoku, ngu noro namone konedoboone. Ene nga
oni ngano nowoondoyemo hamoo tero oorootenggoku, nga nguya noro
namone konedoboone. 50 Ngundiro nangge, oni simoo bare, ngundo
Awane sambo endemo oorooteku, nguro ingondudu keyowanggoku
ngu, ngu oni ngu noro konene, kuwookuwoone ko nanamone. Ero
eyingo.

13

Onindo Oo Yuwooyi Gura Kono Kuriyoyingo, Nguro Mande Adingayi
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Ngundiro naruno, Yisas ya yokoro, oororo, Galili sono koongeyingo
dabemimo nguno bibiteyingo. 2 Ene ngundiro tetoni, oni simoo
bare oowooyingga oorengo mayero, Yisas tanggeyimo yowuruwootoyi,
nguro Yisas ene wanggo sanganimo oorero, bibitetoni, oniku ngu sono
dabemimo keredi sanganimo oriyingo. 3 Asa, ngu naruno, ene mande
adingayi yunoro, nguno oo oowooyingga etuyeroro eyingo. Oni gura
kono Rayis yuwooyi kuriyoyingo.

4 Ene kuriyootoni, Rayis yuwooyi gidega ooreko soretoni, nguno
numbo mayero nemukoyingo. 5 Oo yuwooyi gidega mera digi gumi
digidodo musiyosina soreyingo. Mera nguno urungga kini. Nguro
oo yuwooyingga ngu sodedomangge ooreyingo. 6 Ene huri uro, mera
newendemo uweroyi kini. Mera bodaga nangge nguro ngundiro
teyingo. Ene sa oorero, kenootoni ariyeyingo. Nguro digi kookingombo
dedoni, bidodo ariyero kumooyingo. 7 Oo yuwooyi gidarega utoo so
sanggiridodomu, kakari dimoo uto oo kewoorokono soreyingo. Kakari
dimoo uto sanggiridodomu oorero, ngundo doobengoro wiriyoyingo.
Ngundiro tetoni, nguro ma enggeyingo. 8 Ene oo yuwooyi gidarega
mera gome oorengomo soreyingo. Ngu oo yuwooyinggaku gome
oorero, urungga yero, gome enggeyingo. Gidarega engge onibi kande-
gura (100), gidarega engge onibi kabusa (60), gidarega engge onibiga
kande eraya (30) enggeyingo. 9 Oni sodeyidodo ngu mande ingoya, ene
komo gome ingoyi! Ero eyingo.

Yisasro Muri Ngu Mande Adingayi Nangge Eyingo
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Kootuyisina, Yisasro kirikiri oniku eneno omburo, sumoo eyingo.
Ge ndawugaro nguro, mande adingayi nangge oni simoo bareno ete?
Ero eyingo. 11 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, ene mande gumi
eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande muringga,
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kombiteyingo
oorooteku, ngu ye tunoo etuyerowa. Ene oni gidaregano ngu, no
mande nga eneno yootunoro ma ewano. 12 Ngundiro nangge, oni gura
Anutro Mande Keta Mesarango ingoro, ngu dowootoni, Anutdo oo gura
soweyoro, ingonduduni oowooyingga inowa. Ngundiro nangge, oni
gura Anutro Mande Keta Mesarango ngu ma dowooro, ene koretero
yowoku ngu nangge dowoororuwaku ngu, asa, Anutdo ngu nguya
andangero yowa. 13 Nondo mande adingayi eneno etenoku, nguro
muri ngandiro. Ene doongetero, oo kenowanggoku ngu, ene nguro
muri gome ma ingowanggo. Ngundiro nangge, ene mande ingoro
ngu, ene nguro ingondudu tero, nowoondoyemo yoro ma siriyoyingo.
14-15 Ngundiro oni simoo bare, nguro muriye kurimi Anutro ingondudu
eyingo oni, Ayisaya, ngundo mandega eyingomu, engge tunooteyingo.
Ene ngandiro eyingo.

Ye mande ingootenggoku ngu, ene nguro damoni ma ingootenggo. Ye
doongetero kenowanggoku ngu, ene oo nguro ma ingowanggo.
Oni simoo bare kuri nowoondoye ukingoyingo. Ene sodeye
ukingoro, nguro ko doongeye kumoondi teyingo. Muri ngundiro
ma tetoyi ngu, arisa, doongeyembo oo kenoro, ingoro, sodeyebo
mande gome ingoro, yoro, nowoondoyemo gome siriyoro, ngu
ingondudu tewanggo. Ene nowoondoye yowoorengootoyi ngu,
asa, nondo mete omburo, ene yomosiyerowano. Ene mande ne-
nengo oorengo ngu ingowero ngu yokootenggoku, nguro enengo
muriye biyomi ngu ma yomosiyowanggo. Ero eyingo. (Ayisaya
6:9-10)

16 Yisasdo mande gura eyingo. Ngu gome oorengo, ye ngu oni
ngundiro kini. Ye doongeyembo oo kenoro, nowoondoye gome ingoro,
ko sodeyebo ingoro gome ingowanggo. 17 Asa, no yeno mande yang-
gango eteno. Kuri, Anutro ingondudu eyingo oni, ko, oni gidarega
nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngundo nowoondoye bidodo yengo
ataga kenootenggoku, ngu kenowero ingowanggo. Ene yendo Mande
Keta Mesarango ataga ingootenggoku, ene nguya ingowero hahange-
wonggoku, nguro ngu, ene ereremo kini. Ero eyingo.

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Nguro Muri Damoni
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 Ye komo ingoyi! Onindo oo yuwooyi kono kuriyowoku mande
adingayi, nguro damoni ngu ngandiro. 19 Oni gidarega Anutro mande
muringga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu ingoro,
ingondudunimo nangge ingoro, nguro gome ma ingootenggoku ngu,
arisa, sodedomangge Setando omburo, Anutro mandega ingowong-
goku, ngu andangero yowa. Ngungga ngu, oo yuwooyi ooreko soreteku
ngundiro. 20-21 Oni simoo bare gidarega ngu Rayis yuwooyi mera
digidodomo soreteku ngundiro. Ene mande ingoro, sodedo yoro, nguro
ene oni oni teyingo. Oni oni tero, ene kootuyisina nguro ingondudu

tero, ngu ene newendemo hamoo tewoku ngu yokowa. Ene huri moore
kini ngundiro tewa. Enengo newende hamoo teyingo ngu, ootuwoo
bodaga. Ene Anutro mundi oni, ngundo oni simoo bare Anutro mande
ingowonggoku, ngu kowuri urungga yunootenggo. Ngundiro tetoyi
ngu, sodedomangge, oni simoo bare gidarega enengo nowoondoyemo
hamoo ngu yokoro, Anut kootu inowanggo. 22 Oni simoo bare gidarega
ngundiro oo yuwooyi utoo sanggiridodo kewoorokono soreyingo.
Ene mande ngu ingootenggoku, nguromu ene kowuri guradiro nga
merangga ngaromu eneno tunootetoni, ko, digi beye urungga yoweroy-
imboro nguro ingondudu bidodo, ngundo Anutro mande doobengoote.
Ngundiro oni simoo bare ene gome ma enggewanggo. 23 Oo yuwooyi
mera gomemo soreteku ngu, ene oni simoo bare gidarega ngu, ene
Anutro mande ingoro, yoro, gome dowooro, gome enggewanggo. Yo,
oni Anutro Mande Keta Mesarango ngu ingoro, nowoondoyemo gome
siriyoyingo. Oo gidarega engge oowooyingga oorengo (100), gidarega
engge rogomo nangge (60), ko gidarega engge bodaga nangge (30). Ero
eyingo.

So Biyomi Kono Ooreteku, Nguro Mande Adingayi

24 Yisasdo mande adingayi gura yunoro eyingo. Anutro mande
muringga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu oni kono
oo yuwooyi gome kuriyooteku ngundiro. 25 Oni simoo bare suwoono
wetomukootoyi, ko simburiga nguro mundi oninggakundo mayero,
kono so biyomi oo yuwooyi kewooroko oorongooro toongeyingo.
26 Kootuyisina, Rayis yuwooyi ko so biyominggaku nguya yowuruwooro
ooreyingo. 27 Arisa, ko oniku ko simburimo oororo eyingo. Oni
urungga, noorendo ingootetoku, ngu gengo kono oo yuwooyi gomemu
ngu kuriyowo. Ndadiro nguro, so biyomingga nga nguya oorete? Ero
eyingo.

28 Ene ngundiro sumoo etoyi, enendo ko onikuya mande gumi eyingo.
Ngu mundi oninggado tewo. Ngundiro etoni, ko onikundo eneya
gumi eyingo. Ge ingootooga, noorendo oororo, so biyomi ngu mete
gumoowato, bine? Ero sumoo eyingo. 29-30 Ene ngundiro sumoo
etoyi, enendo mande gumi eyingo. Kini, yendo so biyomi gumooro
nguno ngu, Rayis nguya gumoowanggo. Ngundiro nguro, erayadodo
yokootoyiga nguno oriri. Kootuyisina engge mandoni yeyingo naruno-
gogo, ngu koyi teweroyi onino ewano. Yendo koretero so biyomimu
gumooro kaweroyimboro witumooyi. Ene yendo Rayis yoro, noro
oowariro yano yowuruwooro, wata yewanggo. Ero eyingo.

De Gura Oowooyi Masitet Ko Oomanongoyingo Koongeyeweroyi Yis Nguro Mande Adingayi Eraya

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

31 Asa, Yisasdo mande adingayi gura yunoro eyingo. Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande muringga enengo oni
simoo bare soboyerooteku, ngu de gura oowooyi Masitet yuwooyi
ngundiro. Onindo ngu Masitet yuwooyi yoro, enengo kono miyingo.
32 Masitet yuwooyingga ngu bobodi oorengo puka yuwooyi ngundiro.
Oo ngu mitoyi ngu, enengombo oorero, de urungga biyomi yero, oowari
gidarega kono ngu bidodo dagayeroro, enengo kambini urungga yero,
yongeyi tetoni, numbo ngu sanganimo bibitetenggo. Ero eyingo.

33 Asa, Yisasdo mande adingayi gura ene yunoro eyingo. Noore Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande muringga enengo oni
simoo bare oo soboyerooteku, ngu ene oomanongoyingo koongeweroyi,
Yis ngundiro. Baredo ngu Yis yoro, oomanongoyingododo yowuru-
woorootoni, Yisga, ngundo yeni oororo, oomanongoyingo ngu bidodo
koongewa. Ero eyingo.*

Yisasdo Oni Simoo Bareno Mande Adingayi Nangge Wesiyoro Yunoyingo
(Mak 4: 33-34)

34 Yisasdo oni simoo bareno mande adingayi nangge yunoro, ene
mande gura tunoo eneno ma wesiyoro yunoyingo. 35 Ngundiro nangge,
kuri Anutro ingondudu eyingo oni gurado mandega eyingonggaku,
ataga engge tunootete. Ene Yisasya ngundiro eyingo.

Nondo manggone goosooro, mande adingayi ewano. No mande kuri
kombiteyingo oruwoku, Anutdo amana nga sambo mera yeyingo
naruno yade yade oororo, wenga omburo, ataga nguro tunoo
wesiyoro eteno. Ero eyingo. (Sam 78:2)

Mande Adingayi So Biyomi Kono Ooreteku, Nguro Damoni Eyingo

36 Arisa, Yisasdo enengo kirikiri onidodo oni simoo bare yokoro, yano
uro, eneno oororo eyingo. So biyomi kono ooreteku, nguro mande
adingayi gedo ewoku, nguro damoni nooreno etooga, ingowato. Ero
eyingo.

37 Yisasdo mande ngundiro ingoro, ene mande gumi eneno eyingo.
Oni gura kono oo yuwooyi metemi kuriyowoku ngu, ngu no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, ngu no ngundiro. 38 Enengo ko ngu, ngu
mera bidodo ngundiro. Oo yuwooyi kono metemimu ngu oni simoo
bare Anutro pawa newendemo oorootenggoku, ngu ngundiro. So biy-
omingga ngu, ngu oni simoo bare gidarega Setanromu. 39 Oni so biyomi
kono kuriyowoku, ngu Setan. Engge yoweroyi narungga ngu, ngu naru
wenga wirikoyeroweroyiga ngu ngundiro. Engge yoweroyi oningga
ngu, ngu Anutro sambono oni. 40 Onindo so biyomi gumooro, yowu-
ruwooro, de nombono kaweroyi ngu, ngu naru wengamo, nga merako
ngundiro tunootewa. 41 No, Anutro Nangoni Oni Kirarongo, Anutro
sambono oni ngu soweyerootoowe, omburo, ngundo oni simoo baredo
oni gidega yowoosooro, mbumbuwa tetenggoku oni ngu oweyeroro,
ko, oni muri biyomi tetenggoku nguya oweyerowa. Oweyerootoyi,
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo
bare soboyerooteku, ngu newendemo ma uwanggo. 42 Ngundiro oni
ngu, ene Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi nguno
oorongooyerootoni, ene sendo urungga biyomi tero, metokarikari tero,
ngundiro sugi sugi oruwanggo. 43 Ngundiro naruno, oni biyomi Setanro
endemo oruwonggoku, oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare
soboyerooteku, nguno sugi sugi oruwanggo. Ngu ende gomenggano
nguno, Kristen oni simoo baredo muri nenengo oorengongga, ngundo

* **13:33:** (Nga mandega ngaro damoni ngandiro. Anutro Mande Keta Mesarango Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya ngu yunootoni ngu, ngu mandega yade yade oororo, mera bidodomo tunootewa.)

himi ogisa ngundiro oruwa. Oni sodeyidodo tetoningga ngu, ene nga
mandega nga gome ingoni. Ero eyingo.

Onindo Kes Newendemo Digi Beye Ngu Ereweyingo, Nguro Mande Adingayi

44 Anutdo endega nguno enengo simoo bare soboyerooteku, ngu digi
beye oowooyingga oorengo ngundiro. Ngu digi beye ngu Kesdodo
mere newendemo oongooyingo. Naru gurano, oni gurado ngu kenoro,
enebana ko yoro, mere gumisina doobengoro oongooyingo. Ngundiro
tero, ene oni oni tero, sodedomangge oororo, enengo sitowi bidodo oni
yunootoni, uriyootoyi, nguro urini yoro, oororo, ene mera simburimo
mera ngu uriyoyingo.

Beye Goyayi Gome Nguro Mande Adingayi

45 Oni simoo bare Anutro mande muriningga, ngundo enengo oni
simoo bare soboyerooteku, ngu ya dogoni Stuwa oni beye goyayi
gura erewero yoweroyi ngundiro. 46 Oni gurado ngu beye goyayiga
kenowoku ngu, ngu gome oorengo tetoni ngu, enengo oo yoro, oororo,
oni gidaregano soweyoro, ngunonggo digi beye yoro oororo, ngu beye
goyayiga uriyoyingo.

Iso Yoweroyi Si Nguro Mande Adingayi

47 Mande adingayi gura oni simoo bare Anutro mande muringga,
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Isoro
si sono koongeyingomo oorongootoyi, iso gura gura enengo siko
uro oorootenggo. 48 Isoro si isombo angetoni, arisa, yoro, omburo,
sagigo keredi sanganimo yeyingo. Oniku bibitero, iso metemi nangge
wiyakoro, koondomo yeyingo. Ngundiro nangge, iso biyomiku ngu
oorongooyi uyingo. 49-50 Ngundiro nangge, wirikoyeroweroyi naru
wengamo nguno, ngundiro tunootewa. Anutro sambono onindo om-
buro, oni biyomimu, oni nowoondoyemo hamoo teyingo kewooroyemo
oorootenggoku, ngu andangeyeroro, Setanro ende biyomi de nombo
ma kumooweroyi, nguno oorongooyerowanggo. Ngundiro ooron-
gooyerootoni, ngu de ma kumooweroyinggano nguno sugi sugi ootooro
ngu, sendo urungga tero, metookarikari tero oruwanggo. Ero eyingo.

51 Yisasdo enengo mande gura sumoo eyingo. Ye mande nga bidodo
ingootenggo bine? Etoni, enebana gumi eyingo. Yo, ero eyingo.
52 Ngundiro etoyi, enendo gumi eyingo. Arisa, ngundiro nguro, Mosesro
mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunanimboro mande muringga, ngundo enengo oni simoo bare
soboyerooteku ngu, nguro mande gome ingoro, ene ya urungga nguro
Simburi ngundiro oorootenggo. Ngu oningga ngundo ene yano uro, oo
kurimimu ko ketamu nguya yoro, yowuruwooro, dowooro, koyi tewa.
Ero eyingo.†

Nasaret Endemo Onindo Yisas Kootu Inoyingo
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

---

† **13:52:** (Mande adingayi nguno oo kurimimu ngu Mosesro mamana mande ngundiro. Oo ketamu ngu Anutro Mande Keta Mesarango ngundiro. Mosesro mamana mande etuyeroyingo oni, ngu ene Yisasro nowoondoye hamoo tero, ngundo ene mete Mosesro mamana mande, ko, Yisasro Mandeni Keta Mesarango nguya gome oorengo ingowa.)

53 Yisasdo mande adingayi yunomukoro ngu, arisa, ene ngu endegaku
yokoro toongeyingo. 54 Ene yade yade oororo, enengo ende damoni
oowooyi Nasaret nguno oororo, oni simoo bare Yudaro yowuru yano,
Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoyingo. Yunootoni,
oni simoo bare enengo mande ingoro, soriyokoro, sumoo eyingo. Nga
oningga nga ingonduduni, ko, oo muri songo oorengo gura onindo ma
teweroyimu, ngu yanggangongga ngu ndanonggo yoro tete? 55-56 Nga
oningga nga ya yeweroyi oningga, nguro nangoni nangge. Noore
kuri ingowooto. Enengo nemi, Mariya, ko, enengo konedoboongo,
Yemus, Yosep, Yudas, ko, Sayimon. Enengo kuwookuwooyi nguya,
ngano nooreya oorooteto. Ngu ingondudunningga, ko oo tewoku ngu,
ndanonggo yowo? Ero eyingo. 57 Ngundiro ero nowoondoyemo
sanggiri teyingo. Ene Yisasdo gumi eyingo. Mera bidodomo, Anutro in-
gondudu eyingo oni yeyoro ngu, ngu oni ngu Anutro oni urungga. Ene
enengo yano, ko, enengo ende damonimo nguya oowooye bingamiye
kini. Ero eyingo. 58 Ndadiro nguro, ene nowoondoye hamoo ma
teyingo, nguro Yisasdo ngu endegano nguno, oo muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyi, ngu oowooyingga ma teyingo.

14

Yon Sonoyeroyingo Oningga Ngu Kumooyingo
(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

1 Ngu naruno, Herod ngu Rom Gabuman oni, ngundo Galili oniro ta-
bango oode, nguno ene Yisasro mande binga ngu ingoyingo. 2 Ngundiro
nguro, Herodndo sori urungga yokoro, enengo kirikiri onino mande
yanggango eyingo. Eyi!! Ngu oningga ngu, ngu sonoyeroyingo
Yondo, kumoononggo ko ootoogeteku ngu! Nguro ene muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyimu, nguro damoni yanggangonidodo
tunootete! Ero eyingo.

3-4 Herodro sosoreyingo, ngu muri ngandiro. Kurimi, Herodndo
koneyo Pilip bareyi, oowooyi Herodiyas, ngu yakakayi yoyingo. Nguro
Yondo barega ngu erambarisa, nguro mbumbuwayari yootunoro ma-
manayeroyingo. Ngundiro etoni, Herodro me onindo Yon dowooro,
ya biyomimo yeyingo. 5 Ngundiro tero, Herodndo Yon ureyi ku-
mooweroyimu, ene endemo oni simoo bare yeyoro, sosorero, nguro
ene yokoyingo. Ndawugaro nguro, ene ingootenggo. Yon ngu Anutro
ingondudu eyingo oni, ero ingoote.

6 Herod ene oo simbo urungga kayingo, ndadiro nguro, enengo naru
nemimbo bisiyoyingo naru ingondudu teweroyimboro oo kayingo.
Ngu naruno nguno, Herodiyasro namboni, ngundo ya newendemo
omburo ngu, yambo utoro kunoyingo. Herodiyas nambonimbo yambo
kunootoni, nguro Herod gome ingoyingo. 7 Ngundiro tetoni, nguro
Herodndo ngu bare buniyonggaku ngu kenoro, oni oni tero, ene mande
sorumimonggo hamoo oorengo eyingo. Ge komo nono oo gura nuno
ewaku ngu, asa, no hamoo gunowano. Ero eyingo. 8 Ene ngundiro etoni,
bare buniyonggaku enengo mande ingoro, nemimo oorero, nguro
ingondudu yoro, uro, ene mande gumi Herodno eyingo. Anangu, ge Yon
tabango toongooya, koondo samayi gurano yeya, ombuya nuno. Ero
eyingo. 9-10 Herodndo bare buniyonggakuro mande ingoro, newende
ngu kowuri urungga ingoyingo. Ene kuri mande yanggango hamoo

oorengo sorumimonggo tewo. Yo, oni eneya oo newonggoku, ngu
doongeyemo ewokuro, nguro ene bare buniyongga nguro mandeni ma
yokowa. Ngundiro nguro, ene me oni soweyerootoni, oororo, ya biy-
omimonggo Yon tabango toongooyingo. 11 Toongooro, koondo samayi
gurano Yon tabango yero, yoro, omburo, bare buniyonggaku inootoyi,
enendo yoro, nemi inoyingo. Herodiyas Yon tabango kenoro ngu, ene
ingonduduno ero ingoro, noro mundi oninggaku kuri kumoote, ero
ingoyingo. 12 Arisa, Yonro kirikiri oni mande ngundiro ingoro ngu, asa,
ene omburo, Yon bingo yoro, saro merengooyingo. Ngundiro tero ngu,
oororo Yisasno eyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga (5,000) Oowari Yunoyingo
(Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)

13 Yisas ngu mandegaku ingoro, ene ngu endegaku yokoro, ene
wanggo yoro, oni kini merako enesu nangge toongeyingo. Ene oni
simoo bare oowooyingga oorengo ngu ingoro, enengo ende yokoro,
enebana keyoro oorowuyingo. 14 Ene Yisas ko oororo, sono dabemimo
mayero, wanggo gosiyoro ngu, oni simoo bare oowooyingga oorengo
oodoyi yeyoyingo. Nguro ene nowoondoyi teyunoro, enengo sayi nguya
yomosiyeroyingo.
15 Suwootetoni, enengo kirikiri oniku eneno omburo eyingo. Nga
merasina ngano oni kini, ngundiro nguro, naru kiniteteku nga. Mete
ge oni simoo bare nga soweyerootooga sayi. Nguro ene mete ende
namoko namoko ngano saro, ngunonggo enengo oowari uriyowanggo.
Ero eyingo. 16 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo enengo mandeye ngu gumi
eyingo. Ndawugaro nguro, ene komo sawanggo? Yendo oowari yunoyi!
Ero eyingo. 17 Ngundiro etoni, kirikiri oni enebana mande gumi eyingo.
Noore ngano oowari oowooyingga kini. Ngano oomanongoyingo
kandegura, iso eraya nangge moore, ero eyingo. 18 Etoyi, enendo
mandeye gumi eyingo. Ngu yoya, ombuya nunoyi, ero eyingo.
19 Ene oni simoo bareno ero, ye ombuya so sanganimo bibiteyi.
Ero, Yisas ene ngu oomanongoyingo kandeguragaku, iso erayagaku
nguya yoro, ene sambono doongetero, Anutno yemboongero es-
osooteyingo. Enendo oomanongoyingoku oosososwooro, kirikiri oni
kirarongo yunootoni, ngundo oni simoo bare yunoyingo. 20 Yunootoyi,
oni bidodo oo netoyi, kawuye ndinditeyingo. Ngundiro tetoyi, oowari
gumi oodoni, enengo kirikiri oni ngu yowuruwooro, si kande eraya
kegidemboro eraya (12) siriyoyingo. 21 Oni simoo oomanongoyingo
neyingo ngu, ngu oowooyingga oorengo ngu 5,000. Ene bare ko simooye
ngu ma kandayeroyingo.

Yisas Galili Sono Koongeyingo Sanganiwoore Endeyoyingo
(Mak 6:45-52; Yon 6:16-21)

22 Kootuyisina, Yisasdo enengo kirikiri onikuya ero, ye sodedo
wanggo sanganimo ooreya, ye koreteya Galili sono koongeyingo
anduroko urooreyi. Ero nondo oni simoo bare soweyerootoowe
sawanggo. Ero eyingo. 23 Ene oni simoo bare soweyerootoni, satoyi
ngu, asa, Yisas enesu nangge mera purimo nguno, ene Anutno yem-
boongeweroyimboro ooreyingo. Ene suwootetoni, enesu nangge mera
puringgakuno oriyingo. 24 Suwoono, Yisasdo purimo yemboongetoni
ngu, wanggo sono koongeyingo oriroko oodoni, doogo urungga oorero,

ngundo wanggo wenggerenggeremoyingo. Ngundiro tetoni, ene sono
sanganiwoore wanggo woosooro oorowuweroyi, ko yanggango biyomi
teroruwonggo. 25 Sengewero mera wendooketoni, arisa, Yisas ene Galili
sono koongeyingo sanganiwoore kewoongoro, eneno oorowuyingo.
26 Ngundiro oorowutoni, enengo kirikiri onikundo Yisas kenootoyi,
sono sanganiwoore oorowuyingo. Ene Yisas kenoro ngu, oombooro
gurado ero ingoro, nguro ene kimanggaru urungga tero eyingo. Eyi!
Oombooroga nga! Ero eyingo. 27 Ngundiro manggaru tetoyi ngu, sode-
domangge, Yisasdo eneya mande mande, ero eyingo. Ye nowoondoye
yanggango yeyi! Nondo nangge ombuteno. Ye ma sosorewero! Ero
eyingo.

28 Etoni, Pitando gumi eyingo. Oo Simburi Urungga, gedo nangge
tetoni ngu, arisa, mete no nguya sono sanganiwoore geno oorowuwano.
Ero eyingo. 29 Ngundiro etoni, ene gumi eyingo. Yo, mete ombu.
Yisas etoni, asa, Pita wanggo yokoro, sono koongeyingo sanganiwoore
Yisasno oorowuyingo. 30 Oororo, ene doogo urungga kenoro, sosorero,
damoni yero, sono newendemo uweroyi tero, manggaru urungga
teyingo. Oo Simburi Urungga, ge hooroowenero! Ero eyingo.

31 Etoni, sodedomangge, Yisasdo kandeyi Pitano yero, dowooro,
woosooro eyingo. Ge nowoondoge hamoo teyingo ngu bodaga nangge.
Ge ndawugaro ingondudu eraya yoote? Ero eyingo. 32 Ngundiro ero,
enengo erayadodo wanggo sanganimo ooretori ngu, sodedomangge,
doogo kiniteyingo. 33 Doogo kinitetoni ngu, asa, enengo kirikiri onindo
ngundiro kenoro, soriyokoro, boodoo oondoogero, bagootero eyingo.
Hamoo oorengo! Ge Anutro Nangoni Kirarongo! Ero eyingo.

Yisasdo Genesaret Merako Sayi Oni Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Mak 6:53-56)

34 Ngu naruno nguno, ene Galili sono koongeyingonggaku usowooro,
mera oowooyi Genesaret, ngu gidesina mayero, wanggo gosiyoyingo.
35-36 Ene wanggo yokootoyi, sodedomangge, oni simoo bare Yisas
kenoro, ene ingoro, ende gurasina gurasina yondowidoro, saro, ene
sayi oni yoyoro, Yisas oruwoku, nguno mayero, Yisasno ngguyinggayi
tero, sumoo sumoo eyingo. Sayi onindo gengo nengguro sosowoomo
kandedibiye yetoyi ngu, ge mete enengo sayiye bidodo yeyi kinitewa,
bine? Ngundiro etoyi, sayi onikundo Yisasro nengguroni sosowoomo
kandedibiye yetoyi ngu, asa, enengo sayi bidodo kiniteyingo.

15

Anutro Mamana Mande, Ngundo Yuda Oniro Osisambayeboro Ma-
mana Mande Ngu Dagate
(Mak 7:1-13)

1 Ngu naruno, Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, oowooye
Parisi, ko, mamana mandero etuyeroyingo oni gidarega nguya, ngundo
Yerusalemnonggo omburo, Yisasya yowuruwooro, sumoo eyingo.
2 Ndawugaro, gengo kirikiri oni kandeye ma sonowooro, oo dowooro

netenggo? Ene noorengo osisambaro muri ngu ma keyoro yomburiy-
ootenggo. Ero eyingo.* 3-4 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisas enebana
eneya sumoo gura gumi eyingo.
Ye osisambayeboro mamana mande nguro muri keyoro, ko ndawugaro
Anutro mamana mande hamoo ngu, ye ma keyootenggo? Ye kuri
Anutro mamana mandeno Anutdo ewoku, ngu ingootenggo. Ero
eyingo. (Kisim Bek/Eksodas 20:12)
Ene ngundiro eyingo.
Oni ene komo eweyi nemimboro mandeyari gome keyoni. Oni gura
ewenemi kootu yunoro, mande biyomi ewaku ngu, asa, ngu
oningga ngu, ene komo kumoowa. Ero eyingo. (Kisim Bek/
Eksodas 21:17)
5-6 Anutdo ngundiro ewoku, ene ye ngu ma keyoro, yengo muriye
nangge keyootenggo. Oni gura digi beye ene mete ewenemi
hoorooweyeroweroyi mooremu, ene ngu ma hoorooweyerowero in-
gowa. Ngundiro ingoro, ene ewenemimo eyingo. Gowugowurongo!
No digi kuri hoorooweyerowero ewonoku, ngu yoro, no kuri Anut
inoyingo. Eneno inoro, nguro no mete yari ma hoorooweyerowano.
Ero eyingo. Ngundiro ero ngu, ene Anutro mamana mande kootu inoro,
enengo ingondudu nangge keyootenggo. 7 Ye mebuye tegedodo oni!
Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo, ye ngundiro oni nguno
mande nenengo eyingo.
8 Nga oni simoo bare nga manggoyebo nangge oowoone bingami
etenggo. Ene nowoondoye ngu no ma nunootenggo. 9 Ene kingo
nono yambo mande tetenggo. Ngundiro nguro, oni enengo ma-
mana mande nangge etuyeroro, noro mamana mande hamoomu
ma etuyerootenggo. Ero eyingo. (Ayisaya 29:13)

Ndawu Ooga Ngundo Oni Yoyeni, Sugabododo Tetenggo?
(Mak 7:14-23)

10 Arisa, Yisasdo oni simoo bare negoyerootoni, eneno ombutoyi
eyingo. Ye ingoya, gome ingondudu teyi! 11 Oo gura oni goweyi
sanganimo oorooteku, ngundo newendesina uro, ngundo oni yeni, ma
biyomi yewa. Kini, muri biyomi oni newendemo oorooteku, ngundo
endesina ooreteku, ngundo oni yeni, biyomi yewa. Ero eyingo.
12 Ngu naruno nguno, Yisasro kirikiri onindo Yisasno omburo eyingo.
Ge Parisi onindo gengo mandege ngu ingoro, geya nowoondoye biyomi
yetenggoku, ge ngu ingoote, bine? Ero eyingo. 13-14 Ene ngundiro etoyi,
Yisasdo mande gumi eyingo. Ngundiro oni, nguro gome ma ingowero.
Yo, hamoo, ene oni doongeyi kiringo ngundiro. Oni doongeyi kiringo
gurado, ko, oni doongeyi kiringo gura oore etungoro ngu, asa, enengo
erayadodo mereno sorewari. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Awane
sambo endemo oorooteku, ngundo enengo kono oo miyingo. Oo kono
kingo ooreteku, ngu huridodo gumoowa. Ero eyingo.
15 Ngundiro etoni, Pita mande gumi eyingo. Ngu mande adingayingga
nguro damoni ndadiro? Ngu nooreno wesiyoya etooga ingowato. Ero
eyingo. 16 Ngundiro etoni, Yisasdo eneno mande sumoo eyingo. Ye

* **15:2:** (Kuri, Anutdo kandeye sonowooweroyi nguro mamana mande yunoyingo. Ngundiromu, Parisiro osisambayebo, enengo mamana mande gidega yero, Anutro mamana mande sanganimo yero yowuruwooro, eraya eraya keyootenggo. Ene ngundiro tero ngu, oni simoo bare kowuri urungga yunootenggo.)

nguya ingonduduye kini, bine? 17 Oo bidodo oni endesina oorooteku,
ngundo oni kawuye newendemo uro, ngunonggo oorero toongete.
Ye ngundiro kuri ingootenggo. 18 Ene muri biyomi oni newendemo
oorooteku, ngunonggo endesina ooreteku, ngundo oni yeni, suga-
bododo tete. 19 Muri biyomi oni newendemo oorooteku, ngunonggo
ootoogero, endesina oorete. Ene ngandiro ingondudu biyomi; oni ureyi
kumooweroyi; erambarisa toongooweroyi; oni bare gidarega yakakayi
yodowooro yomburiyeroro, yakaka teweroyi; mande godange, ko oniya
mande kootuyisina yomoo inoro etenggoku, ngu muri biyomi bidodo
nowoondoye newendemonggo oorero, endesina oorete. 20 Ngundiro
muri, ngundo oni yeni, sugabododo tetenggo. Ene oo neweroyi naruno,
utakaro, kandeyi ma sonowooro ngu, ngundo oni yeni, sugabododo ma
tewa. Ero eyingo.

Barega Sowe Gura Yuda Oni Kini, Ngundo Yisasno Newende Hamoo Teyingo
(Mak 7:24-30)

21 Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, ngu endega ngu yokoro,
Tayiya ko Sayidon ende erayagano nguno oorowuyingo. 22 Nguno
oororo, sodedomangge, bare Kenan merakonggo ngu merasina oo-
rooteku, ngu Yisas kenoro, ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Oo
Simburi Urungga, ge Dewit osiyi! Ge noro nowoondoyi te! Mbooro biy-
omimbo noro nambone yomburiyoyingo. Nguro ge mete hooroowen-
ero! Ero eyingo. 23 Ngundiro etoni, Yisasdo nenetero, mande gumi
eneno ma eyingo. Ngundiro tetoni, enengo kirikiri onikundo eneno
omburo eyingo. Nga barega oweyeroro, meno ero ero ombuteku nga,
mete gedo etooga oorowuni! Ero eyingo.
24 Ene mande gumi eyingo. Anutdo no sowenerootoni, Iserelro
Sipsip, enengo oore yokoyingo, ngu hoorooweyerowero ombuwono,
ero eyingo. 25 Ene ngundiro etoni, ene barega ngu enengo mande ingoro
omburo, Yisas keyi damonimo boodoo oondoogero eyingo. Oo Simburi
Simbunani, ge no hooroowenero! Ero eyingo. 26 Ngundiro etoni, nguro
ngu, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Noore simooyemboro
oowari ngu yoro, se ma yunowato. Ngu nenengo kini. Ero eyingo.†
27 Barega enengo mandeni ngu ingoro, gumi eyingo. Oo Simburi, gedo
hamoo ete. Ene sebo ngu oo neweroyi yaba newendemo simooyemboro
oo sosorango, ngu netenggo, ero eyingo. 28 Yisas enengo mandeni ngu
ingoro, enebana mande gumi eyingo. Bare, gengo nowoondoge hamoo
teyingo, ngu urungga. Nguro ngu, oo sumoo ewoku ngu, ataga engge
tunootete, ero eyingo. Ngundiro etoni, ngu naruno nangge, namboni
mete teyingo.

Yisasdo Oni Sayidodomu Oowooyingga Yomosiyeroyingo

29 Ngu naruno, Yisas ene ngu endegaku yokoro, Galili sono
koongeyingo tanggeyiwoore oorowuyingo. Oororo, ene puri san-
ganimo oorero, nguno bibiteyingo. 30 Oni simoo bare oowooyingga
nguno mayero yowuruwooyingo. Ene oni keye biyomimu; doongeye
kiringomu; keyi biyomi yeyingomu; manggoye gosiyoyingomu; ko,
sayi oni gidarega nguya yoyoro, Yisas keyi namoko yoyetoyi, enendo

† **15:26:** (Yisasdo Yuda oniro ingondudu ngu ngandiro ingoyingo. Yuda oni enengo ngu oni oorengo. Ngundiro nangge, oni sowe gura Yuda oni kini, ene se nangge, ero ingootenggo).

yomosiyeroyingo. 31 Ngundiro nguro, oni simoo bare ingondudu
urungga teyingo. Ndawugaro nguro, ene oni manggoye gosiyoyingoku
mande etoyi, oni keyi biyomingga ngu mete tero, mera wongooro
endeyootoyi, doongeyi kiringoku doongeteyingo. Ngundiro nguro, ene
Iserelro Anut ngu oowooyi bingami okooyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo (4,000) Oni Oowari Yunoyingo
(Mak 8:1-10)

32 Yisasdo enengo kirikiri oniku negoyerootoni, eneno ombutoyi
eyingo. No nga oni simoo bare ngaro nowoondoyi teyunooteno. Naru
kabusa noya oruwootoku, ene oowariye moore nguya kini. Ene oodoro
kumootoyi, soweyerootoowe, enengo yano sawero saro ngu, asa, ene
oorekono doongeye toongootoni, mera wongosogurumooro yurewa,
ero eyingo. 33 Enengo kirikiri onikundo enengo mande ingoro, mande
gumi eyingo. Nga mera gumisina ngano oni kini, nguro noore oowari
ndanonggo yoro, oni simoo bare rogono yunootooye newanggo? Ero
eyingo. 34 Sumoo ngundiro etoyi, Yisasdo sumoo gura yunoyingo.
Ye oomanongoyingo ndadiro? Etoni, onikundo mande gumi eyingo.
Kandegura gidemboro eraya (7), ko, iso bobodi gidega. Ero eyingo.
35 Arisa, Yisasdo simoo bareya eyingo. Merakono bibiteyi. Ero
eyingo. 36 Arisa, Yisas ngu oomanongoyingo, iso nguya yoro, Anutno
yemboongero yokoro ngu, oosososowooro, enengo kirikiri oni yunoyingo.
Yunootoni, ngundo bayetero, simoo bare yunoyingo. 37 Yunootoyi, oo
nero mete tetoyi, oo sosorango oodoni, ngu yowuruwooro, si kandegura
gidemboro eraya (7) siriyootoyi angeyingo. 38 Simoo oo newonggoku,
ngu oowooyingga oorengo, ngu 4,000. Ene bare ko simooye nguya
ma kandayeroyingo. 39 Ngundiro tero ngu, Yisasdo oni simoo bare
soweyerootoni, enengo endemo endemo sayingo. Satoyi, ngu naruno,
Yisas enengo kirikiri onidodo wanggo sanganimo oorero, Magadan
merasina nguno sayingo.

16

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Anutnonggo Kenoweroyimboro, Nguro Sumoo Eyingo
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, oowooye Parisi, ko
kumooro ko ma ootoogewa ero ingoyingo oni, oowooye Sadusi, ngundo
Yisas towoongoro eyingo. Ge sambononggo oo muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyimu tetooga, oni simoo baredo kenowanggo.*
2-3 Ngundiro nguro, Yisas mande gumi eyingo. Ye sambono doongetero,
enengo sunggi kenoro, gome ingootenggo. Suwootetoni, sambo dagoyi
yero, kumu yetoni, kenoro ngu, asa, ye ingootenggo. Yangeni
naru gome ogisa tewa. Ngundi, suwoononggo ye puri sanganimo
doongetero, goboore kenoro, nggururu nguya ingoro ngu, asa, ye
ingootenggo. Sono ombuwa, ingoro ewanggo. Yo, ye sambo meraro
sunggi gome ingoro, wirikoro ingootenggoku, ene ye ataga muri keta
yeno tunooteteku, ye gome ma wirikoro ingootenggo. 4 Ye simoo

* **16:1:** (Parisi oni, ko, Sadusi oni, ngundo Yisasro muri bidodo enengo mandeni bidodo kenomayingoro, ene ureyi kumooweroyi nguro damoni ereweyingo.)

bare biyomi nowoondoye hamoo kini! Ye sebobarese muri biyomi tetenggoku oni! Ye oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu kenowero ngu meno etenggo. Ene no oo muri songo oorengo gura yeno ma tewano. Kini, ye Yonaro oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu kuri ingowonggo. Yisas ngundiro ero, ene yoyokoro toongeyingo.

Parisi Oni Ko Sadusi Oniro Yis Nguro Mande Adingayi
(Mak 8:14-21)

5 Naru gurano, kirikiri oniku sono koongeyingo usowooro, sagigo oorowuyingomu, ene oomanongoyingo kabetero, ma yoro oorowuyingo. 6 Yisasdo mande yunoro eyingo. Ye ingonda teyi! Parisi oni, ko, Sadusi oni nguro oomanongoyingo yeni, koongeweroyi Yis, nguro gome doongeteyi! Ero eyingo. 7 Ene ngundiro etoni, nguro kirikiri onikundo enengo nangge ero, ingoro eyingo. Noore oomanongoyingo ma yoyingo, nguro ngu, ene ngundiro ete. Ero eyingo. 8 Ene Yisas ngu enengo mande ingoro, nguro enendo eyingo. Ye nowoondoye hamoo teyingo, ngu bodaga nangge. Ndadiro nguro, yengo nangge mande ngundiro etenggo? Noore oomanongoyingo kini. Ero eyingo. 9 Ye kuri ingowonggoku, ko ataga ye kabetetenggo. Nondo kuri oni oowooyingga oorengo (5,000 oni) oomanongoyingo kandegura yoro, yemboongero, oososowooro, bayetero yunoyingo. Yunootoyi, nero, mete tetoyi, gumi oodoni, ye oo sosorango gumi si ndadiro siriyootoyi angeyingo? 10 Ngundiro nangge, ye nga mandega nga nguya utakatenggo. Kuri nondo oni oowooyingga oorengo (4,000 oni) oomanongoyingo kandegura gidemboro eraya (7) yoro, yemboongero, oososowooro, bayetero yunoyingo. Yunootoyi, nero, mete tetoyi, gumi oodoni, ye oo sosorango gumi si ndadiro angeyingo? 11 Ndawugaro nguro, ye gome ma ingootenggoku, nondo oomanongoyingomboro ma eteno. Kini, ye Parisi oni Sadusi oni nguro oomanongoyingo yeni koongeweroyi, Yis, nguro ingondare teyi! No nguro eteno. 12 Ene ngundiro etoni, arisa, ngu naruno, ene ingootenggo. Yisas oomanongoyingo yeni koongeweroyi, oo oowooyi Yis, nguro ingondare teyi, ero ma eyingo. Kini, ene Parisi, ko, Sadusi oniro mamana mande biyomi etuyeroyingo, nguro ingondare teyi, nguro ete, ero eyingo.

Pitando Yisas Krayis Nguro Muri Yootunoro Eyingo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yisas enengo kirikiri oniku ootoogero, ende gura oowooyi Sisariya Pilipayi ngu namoko sayingo. Ngu naruno, saro, oorekono ene kirikiri oni sumoo yunoro eyingo. Oni simoo baredo no ngu Anutro Nangoni Oni Kirarongo, noya ndawu oningga etenggo? Ero eyingo. 14 Ngundiro sumoo etoni, enebana mande gumi eyingo. Oni gidaregado geya ngandiro etenggo. Ge sonoyeroyingo oni Yon; ngundi, Ilayiya; ngundi, Yeremayiya; ngundi Anutro ingondudu eyingo oni gidarega, ero, geya ngundiro etenggo. Ero eyingo. 15 Ngundiro etoyi ngu, asa, Yisas enebana sumoo yunoyingo. Ene yendo ngu noya ndawu oningga etenggo? Ero eyingo.

16 Etoni, Sayimon Pitando mande gumi eyingo. Ge Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni. Anutdo ataga sugi sugi keta oorooteku, ge nguro nangoni. Ero eyingo.

17 Ngundiro etoni ngu, Yisasdo mande gumi eyingo. Sayimon, Yonaro
nangoni, ngu gome oorengo, Anut enengombo ngu ingonduduga
gunoote. Merako oni gurado, ngu mandega ma etunggeroyingo. Kini,
Awane sambo endemonggo oorooteku, ngundo nga ooga etunggerowo.
18 Pita, no geya eteno. Pita, gengo nowoondoge hamoo teyingo
ngu digi yanggango ndoni ngundiro tete. Nguro ngu, Anutdo ge
yanggango gunootoni, nguno ge mete oni simoo bare oowooyingga
yowuruyeroro, nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango yunoro,
enengo soboyeroyingo awaye oruwa. Nguro ngu, Setanro yanggangoni,
noro oni ngu Anutro pawa newendemo oorootenggoku ngu, ngundo
ma oweyerowa. Ene ereremo kini. 19 Ene nondo ge rogogerowonoku
ngu, noro mande murine nguno gedo nenengo oni simoo bare ngu
gome etuyeroro soboyerowa. Yo, nondo enengo sambo endega nguro
yamuko ngu goosooro, hoorooweyeroweroyi nguro ero, Ki gunooteno.
Yo, nondo sambo endemo oorootenoku, ngunonggo ge yanggangone
gunootoowe, ge oo gura merako ngano gosiyowaku ngu, nondo sam-
bono nguya gosiyowano. Ngundiro nangge, ge oo gura merako
ngano yokowaku ngu, nondo sambono nguya yokowano. Ero eyingo.†
20 Mande ngundiro ero ngu, asa, Yisasdo enengo kirikiri oniya mande
yanggango yunoro eyingo. Ye oni gurano noya Krayis ero, ma ewero,
eyingo.

Yisas Enengombo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Ngu naruno Yisas damoni yero, enengo kirikiri oniku mande
nenengo oo tunooteweroyi ngu ero yunowo. No kootuyisina,
Yerusalem endemo oorowutoowe ngu, Yuda oniro tabango oniku,
Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, mamana
mande etuyeroyingo oni, ngundo nodowooro, ogingo nunoro, nureyi
kumoowano. Kumooro ngu, naru kabusagomo, no mere yokoro, ko
ootoogero, keta oruwano.
22 Pitando Yisas yoro, sosina oororo, damoni yero, mamanangoro
eyingo. Oo Simburi Urungga, ge ngundiro ma ewero! Ngu ooga
geno ma tunootewa! Ero eyingo. 23 Pita mande ngundiro etoni, Yisas
ingoro, yowoorengoro, kenoro, mamanangoro eyingo. Pita, gengo
ingonduduge ewoku, ngu Setannonggo mayeteku ngu! Ngu Anutro
ingondudunonggo kini. Yo, ge oniro ingondudu nangge keyoro, noro ko
Anutdo no rogo tewoku, ngu gedo ma hoorooweneroote. Ero eyingo.
24 Ngundiro ero ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni negoyerootoni,
mayero, yowuruwootoyi, mande yunoro eyingo. Oni gura no ken-
erowero ngu, ene komo noro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, nguno
ene mete enengo ingonduduni bidodo yokoro, kowuri ene inooteng-
goku ngu, de omukondi ngundiro koorowooya, no keneroya endeyoni.
25 Oni gura enengo ingondudu yanggangoni gome dowooro, goweyi
sugi oruweroyi ingooteku ngu, asa, ngu oningga ngu, enengo goweyi
gaboyi, Anut doongeyimo, ngu hamoo oorengo oonootewa. Ngundiro
nangge, oni gura enengo ingonduduni goweyi gaboyi bidodo no nunoro
ngu, asa, enengo goweyi gaboyi, kootuyisina, sambo endemo sugi
sugi keta oruwa. 26 Oni gura mera ngaro oo bidodo yomukoro, oode

† **16:19:** (Ki nguro muri ngu ngandiro. Anutdo Pita ngu Kristen oni simoo bare nguro tabango rogo tewo.)

kumoowaku ngu, ngu ndawu oogado ene mete hooroowewa? Ngu
oningga ngu, ene ndawu oogado enengo goweyi yanggangoni keta
oruweroyi, ngu uriyoro yowa? Ene ereremo kini. 27 Arisa, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo oode, no Awanemboro duridarinidodo enengo
sambono Engel oni nguya ombuwato. Ngu naruno, oni merako muri
tewonggoku, nguro gumi teyunowano. 28 No hamoo oorengo yeno
eteno. Oni gidarega nga oorootenggoku nga, ene ma kumooyingomo,
ngu koretero, ene no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, nondo naru noro
oni simoo bare soboyerooteku, ngudodo ombutoni ngu kenowanggo.
Ero eyingo.

17

Yisas Moondeyi Guradiro Tunooteyingo
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro guranangge yokoro,
Yisasdo Pita, Yemus, ko, koneyo Yon ngu oni kabusangga ngu yoy-
oro, mera puri piru ndandayingo awuno oorengonggano ooreyingo.
Nguno enesu nangge oriyingo. 2 Ngu naruno nguno, Yisas moondeyi
ngu oni kabusagaku doongeyemo yowoorengoyingo. Yowoorengoro,
Yisas enesu guradiro tunooteyingo. Yo, enengo omukumundoongo
soru ngundiro tunootetoni, ko, towikumbani nguya soru ngundiro
wadori sarayi oorengo tunooteyingo. 3 Ilayiya, Mosesya, sambono kuri
oode, ngunonggo omburo, Yisas tanggeyimo tunooteyingo. Tunootero,
Yisasya mande etoyi, kirikiri oni kabusagakundo yeyoyingo. 4 Pitando
ngundiro kenoro, ene soriyokoro, Yisasno ngandiro eyingo. Oo Simburi
Urungga, noore ngano oruweroyi ngu gome. Gedo ngundiro ingootoyi
ngu, asa, nondo mete ya tookoododo kabusa yewano. Gura gengo, gura
Mosesro, gura Ilayiyaro yewano. Pita ero eyingo.

5 Ene mande eroodoni, goboore gura soru ngundiro tunootero,
ngundo doobeyeroyingo. Anutdo ngu goboore kewoorokononggo
mande eyingo. Ngu nenengo nangone mesarango. No nowoondone
nguro gome oorengo ingooteno. Ye nguro mandeni gome ingoyi!
Anutdo mande ngundiro eyingo.

6 Arisa, kirikiri oni oo ngundiro ingoro ngu, ene soriyokoro,
sosoreyingo urungga tero, nguro ene omukumundooyesinanggo mer-
ako sorewonggo. 7 Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, Yisas tanggeyemo
omburo, ikakoyeroro enendo eyingo. Ye ootoogeyi! Ye ma sosorewero!
Ero eyingo. 8 Asa, ene mande ngundiro ingoro, doongetero, Yisas enesu
nangge eneno oodoni kenowonggo.

9 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri onikuya mera pur-
inggaku yokoro, yade yade ooreko utoyi, Yisasdo mande yang-
gango yunoro eyingo. Ye awuno oo kenowonggoku, ngu ataga nga
narunggano ngano, oni gurano ma ewero. Kini, kootuyisina, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo mere yokoro, ko ootoogetoowegago, arisa, ngu
narunggano nguno, ye mete yootunoya eyi. Yisasdo eyingo. 10 Ene
ngundiro etoni, Yisasro kirikiri onikundo Yisas sumoo inowonggo.
Anut mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo ngandiro ewonggo.
Anutro ingondudu eyingo oni, Ilayiya, ngundo koretero ko ombutoni-
gogo, ge kootu ko ootoogewa, ero eyingo. Ndatero nguro, ngundiro
etenggo? Ero eyingo.

11-12 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi ero eyingo. Ngu
hamoo, Ilayiya omburogogo oo bidodo yomosiyowa. Nguro, nondo
yeno hamoo eteno. Ilayiya kuri ombuwoku, ngu oni watayi kini.
Kini, oni enengo muri gura gura ene nangge teyinowonggo. Ngundiro
nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, nguya ngundiro ogingo
nunowanggo. Ene noro ko nenengo nguya, ene watayi kini. Yisasdo
ngundiro ero eyingo. 13 Yisas oo ngundiro etoni ngu, enengo kirikiri
onindo ingoro, Sonoyeroyingo oni, Yonya eteku ngu ero ingowonggo.

Yisasdo Simoo Oore Gura Mbooro Biyomidodomu Yomosiyoyingo
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-42)

14-15 Ene puri yokoro, ombutoyi, ngu naruno, oni simoo bare oowooy-
ingga oorengo oodoyi, oni gura omburo, Yisasno boodoo oondoogero,
bagootero eyingo. Oo Simburi Urungga, ge no nangonengga nguro
nowoondoyi te. Ene komo doongeyi ngganggangero, sagaga tero,
mboorombooro tero, gaboyi kumoororoote. Yo, naru bidodo ene
nombono, ko, sono nguya sorororoote. 16 Nguro ngu, nondo ene
yoro, gengo kirikiri onino ngu oweyi, etoowe, ene ngu mbooroga ngu
andangeweroyi nguya, ereremo kini. Ero eyingo.
17 Yisasdo enengo mande ingoro, nguro ene yuka oorongooro, mande
gumi eyingo. Ye nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango kini, ko,
ye nowoondoye nenengo nguya kini! No yeya naru puringga oodoowe,
naru ndadiro oodegogo, no yengo nowoondoyi tewano? Arisa, ye
simooyengga ngu yoya, nono ngano ombuyi! Ero eyingo. 18 Asa, Yisasdo
ngu mbooro biyominggaku kenoro, mamanangoro, etoni ngu, simoo
oorenggaku ngu yokoro toongetoni, ngu naruno nangge, ngu simoo
ooregaku mete teyingo.
19 Ene ngundiro tetoni, arisa, kirikiri onikundo nangge omburo, Yisas
yoro, sosina oororo, sumoo inoro ewonggo. Ndadiro nguro, noore
ngu mbooro biyomingga ngu andangeweroyi, ngu ereremo kini? Ero
eyingo.
20 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, enebana mande gumi eyingo. Ye
ngu ooga ngu mete ma yomosiyoweroyi, ndawugaro nguro, yengo
nowoondoye hamoo teyingo, ngu bodaga nangge. Nondo yeno hamoo
eteno. Masitet yuwooyi ngu puka yuwooyi ngundiro. Yengo nowoon-
doye hamoo teyingo ngu Masitet yuwooyi ngundiro tetoningga ngu,
asa, ye mete nga puringga nga etoyiga, nga musiyongga yokoya,
musiyo gura etoyiga, ene nguno oororo oruwa. Ngundiro nangge, noro
yanggangonemo ngu ko tero ngu, ye mete oo bidodo temukowanggo.
21 Arisa, ye ngundiro mbooro biyomi oweyeroweroyi muringga ngu, ye
amana komo yanggango yemboongeya, oowari roogo tero, asa, noro
yanggangonemo ye mete mbooro biyomi ngu andangewanggo. Ero
eyingo.

Yisasdo Enengo Naru Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Tambu Erayayigaku Eyingo
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 Ngu naruno nguno, ene Galili merako oororo, Yisasdo enengo
kirikiri oniku mande yanggango yunoro eyingo. Naru bodagano,
no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, onindo nodowooro, oni songo
kandeyemo noyewanggo. 23 Ene no nureyi kumootoyi ngu, no sa

kabusagomo mere yokoro, ko keta ootoogewano. Ene ngundiro etoni ngu, enengo kirikiri oni ngu ingoro, nowoondoye kowuri urungga oorengo ingoyingo.

Yisasdo Digi Beye Yowuru (Tembel) Ya Inoyingo

24 Yisasdo enengo kirikiri onidodo Kapeniyam endemo tunooteyingo. Ngu naruno, Yuda yowuru yano digi beye yoweroyi oni, Pitano omburo, sumoo inoro eyingo. Yengo etuyeroyingo oni nguya digi beye yeroote, bine? Sumoo eyingo.

25 Ene ngundiro sumoo etoni, Pitando mande gumi eyingo. Yo, ero ngu, yano uyingo. Utoni, asa, koretero Yisasdo eneno sumoo eyingo. Sayimon, ge ndadiro ingoote? Digi beye yoweroyi naruno, merako oni sobosobo koreteyingo ururu mera bidodomo, nguro muri ndadiro? Ene mera simbukuriye oni, ngunonggo digi beye yootenggo, bine; ngundi, oni sowe gidareganonggo digi beye yootenggo, bine? Sumoo eyingo.

26 Pita enengo mande ingoro, gumi eyingo. Oni sowe gidareganonggo nangge eyingo. Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Asa, ngundiro eteku, nguro mera simbukuriye digi beye yoweroyi koyi ma tewanggo. 27 Ene noore ngundiro ma tetooye ngu, ene nooreya sanggiri tewanggo. Ngundiro nguro, ge sono koongeyingomo uya, isoro si oorongo. Oorongooya, iso amana gura yoya, manggowo goosooya ngu, digi beye manggowoomo oorooteku, ngu kenoro, yowaku ngu! Ngu digi beyega yowoku ngu, noorengo geyamboro ene yuno. Ero eyingo.

18

Onendo Ngu Oni Urungga?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Ngu naruno, kirikiri oni Yisasno omburo, sumoo ewonggo. Anutro endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno oni onendo ngu tabango urungga? Ero eyingo.

2-3 Yisas ngundiro ingoro, ene simooyengga negongootoni, omburo, kewooroyemo dikayingo. Dikatoni, Yisasdo eyingo. No yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye yowoorengoya, hamoo teya, simooyemboro muri ngundiro teyi. Ye ngundiro ma tero ngu, asa, ye mete Anutro endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ma uwanggo.* 4 Ngundiro nangge, oni gura ye kewooroyemo nguno enengo oowooyi bingami ero ma okootoni, simooye bodagado teteku, ngundiro tewaku ngu, asa, hamoo oorengo, ngu oningga ngu, Anutro endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ene oni gidarega oowooye ngu dagayeroro, urungga tewa. 5 Oni ene no oowoonemboro ingondudu tero, ene oni simooye bodaga ngandiro yoro, hooroowewaku ngu, asa, ene no nguya ngundiro hooroowenerooote. Ero eyingo.

Muri Biyomi, Ngundo Oni Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yomburiyoote
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

---

* **18:2-3:** (Simooye bobodi ngu, ene oowari, oo ngundiro nguro ma ingondudu tetenggo. Ndawugaro nguro, ene kuri ingootenggo. Ewenemiyimbo oo ngundiro nguro sobowootoni, nguro ene nowoondoye kowuri yero, ingondudu oowooyingga ma yootenggo, ero ingoyingo.)

6 Yisasdo mande gura eyingo. Oni gurado simooye nga noro nowoondoyemo hamoo ingoro oorootenggoku, nga gura yoro, noro nowoondoye hamoo ingootenggoku, ngu yomburiyoro ngu, enengombo muri biyomi tewoku, nguro gumi ogingo urungga oorengo yowa. Yo, ngu oningga ngu enengombo biyomi ngundiro tewoku, ngu ngandiro: oni ngu digi urungga ngu yoro, ngundo bungeyimo gosiyoro yoro, sono koongeyingo urungga ngu kewooroko oorongooyingo. Oorongootoyi, oni sono newendemo uro kumooyingo, ngu ngandiro. Yo, ene oni buniyo newende hamoo teyingo ngu yomburiyowoku, nguro gumi urungga oorengo yowa.

7 Mera bidodomo, oo oowooyingga oni nowoondoye hamoo teyingo ngu woosootoyi yokootenggo. Naru oowooyingga, oo ngundiro biyomi ngu tunooteroruwa. Ene oni oni yooge, onindo oni gidarega yowoosootoyi, mbumbuwa tetenggoku, nguro ngu oningga ngu, ngu uriyi biyomi urungga yowa. Yo, no ngundiro oni biyomi nguro nowoondoyi teteno!

8 Nguro ngu, ye keyembo ngundi kandeyebo yoyeni, weti mbumbuwa gura teya ngu, asa, ye mete ngu toongooya, andangeya, oorongooyiga uni. Ngundiro nangge, kandeye guranangge, ngundi, keye guranangge oodoni ngu, ngundo mete keta oruweroyi gome ngu yowa. Kinitetoni ngu, ye kandeye eraya eraya, ngundi, keye eraya eraya oodoni ngu, ngundo yoyoro, ende biyomi de nombo ma kumooweroyi (Hel) nguno oorongooyerowanggo. 9 Ngundiro nangge, doongeyembo yoyeni, weti mbumbuwa gura tetoyiga ngu, ye mete ngu doongeyengga ngu yokoya, oorongooyiga uni. Ye doongeye guranangge, ngu ye mete Anutya keta sugi sugi oruweroyi, ngu yowanggo. Kinitetoni ngu, ye doongeye eraya eraya oodoni ngu, ngundo ye yoyoro, ende biyomi de nombo sugi sugi ma kumooweroyi, nguno oorongooyerootoyi uwanggo. Yisasdo mande ngundiro eyingo.

Bo Gura Oowooyi Sipsip, Ngundo Enengo Oore Yokoyingo Nguro Mande Adingayi
(Luk 15:3-7)

10 Yisas mande gura eyingo. Ye ingondare teyi! Ye simooye bobodi nono nowoondoyemo gome ingootenggoku, ngu ma kootu yunowero. Kini, no yeno hamoo eteno. Sambono Anutro oni, ngundo simooye bobodi gome soboyeroro, Awane sambo endemo oorootenggoku, ngu tanggeyimo ootooro, Anutro omukumundoongo kenororootenggo. 11 Ndadiro nguro, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, ngano omburo, oni enengo oore yokoyingo, ngu ko yoyowa. 12 Ye ndadiro ingonduduga ingootenggo? Oni gurado Sipsip onibi kandegura (100) mooremu, Sipsip gura dobookuringo yoyokoro, enengo oore nenengo yokoyingo. Ngundiro yokowaku ngu, asa, ngu oninggaku Sipsip wata urunggaku purimo oorootenggoku, ngu yoyokoro, ene toongewokunggaku erewero toongewa. 13 Yo, no yeno hamoo eteno. Ngu Sipsip sobosobo oningga, ngundo enengo Sipsip toongeyingongga ngu kenoro ngu, asa, ene oni oni urungga tewa. Yo, enengo oni oni tewaku, ngundo Sipsip oowooyingga purimo oruwonggoku, nguro oni oni teyingo, ngu dagate. 14 Sipsip sobosobo oningga, ngundo enengo Sipsip gura yokootoni, toongewero ma ingooteku, ngundiro nangge,

Awangge sambo endemo oorooteku, ngundo nguya, enengo simooye
ngu gura yokowero ma ingoote. Ero eyingo.

Dobookuriyebo Muri Biyomi Tetoyi, Yomosiyeroweroyi Nguro Muri

15 Yisas mande gura eyingo. Dobooge gurado geya muri biyomi teton-
ingga ngu, arisa, mete yarisu nangge bibiteya, enengo muri biyomi, ngu
yeyiga tunooteni. Ngundiro tetoni, ene gengo mande ingootoni ngu,
arisa, ge dobooge ko yowa. 16 Ene oni muri biyomi tewoku oningga
ngu mande ma ingootoningga ngu, arisa, mete ge oni gura, ngundi, oni
eraya yoyoya, geya ooroya, ngu oni muri biyomi tewoku ngu yomosiy-
oyi. Ngu oni gura ngundi oni eraya, ge nguya, ngundo yaringo mande
ngu ingoro wirikowanggo. 17 Ene oni muri biyomi tewokungga, ngu
mande ma ingootoningga ngu, asa, mete Kristen oni yowuruno onino
oorowutoyi yowuruwooro, mande tero yomosiyowanggo. Nguno oni
muri biyomi tewokungga ngu, ene enengo mande ma ingoro keyootoni
ngu, arisa, ngu oningga ngu, ye nowoondoye hamoo teyingo gidaresina
ene ma yowuruwooro oruwanggo. Ngu mbumbuwa oningga ngu,
Anut hamoo kootu inooteku oni ngundiro, ngundi Takis digi beye
yoweroyi oni ngu ngundiro.† 18 No yeno hamoo eteno. Ye oo bidodo
merako ngano gosiyowanggoku ngu, Anut sambo endemo oorooteku,
ngundo nguya gosiyowa. Ngundiro nangge, ye oo bidodo merako ngano
yokowanggoku ngu, Anutdo nguya sambo endemo nguya yokowa.
19-20 Yo, no yeno ko eteno. Oni eraya merako ngano oo yowero nowoon-
doyari guranangge yero, yemboongewariku ngu, arisa, Awane sambo
endemo oorooteku, ngundo yunowa. Ngundiro nangge, oni eraya
ngundi kabusa musiyo gurano no oowoonemo yowuruwoowanggoku
ngu, arisa, no ene kewooroyemo oruwano. Ero eyingo.

Ko Onindo Weti Ma Andangeteku, Nguro Mande Adingayi

21 Ngu naruno, Pita Yisasno tunootero eyingo. Oo Simburi Urungga,
naru ndadiro, doboonembo nono muri biyomi tetoni, nondo enengo
muri biyomi ngu andangewano? Tambu kandegura gidemboro eraya,
bine? Ene ngundiro sumoo eyingo.
22 Sumoo etoni, Yisasdo eneno mande gumi ngandiro eyingo. No
geno tambu kandegura gidemboro eraya nanggega, nguro ma eyingo.
Kini, naru bidodomo, ye komo oni gidaregado yeno weti mbumbuwa
tetenggoku, ngu andangeyunoyi.
23 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo endega oni
simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Ngu merako sobosobo
oni koreteyingo enengo ko oniya wetiye ngu andangero yomosiyowa.
24 Oni urungga, ngundo damoni yero, enengo wetiye andangewero,
etoni, ngu ko oni gura yoro, eneno ombuyingo. Ko oningga enengo
wetini ngu digi beye kande eraya Miliyon (10,000,000 Kina) ngundiro
weti yowo. Ngundiro nguro, oni urunggado ko oningga nguya etoni,
weti ko wendangero inowa. 25 Ene enengo weti urungga oorengo,
oni urungga nguno, ene mete ma andangewa. Ene ereremo kini.
Nguro ngu, ngu oni sobosobo urungga, ngundo enengo bareyi simoongo
enedodo soweyerootoni, ya biyomimo oodegogo, enengo weti ngu mete

† **18:17:** (Yuda oniro digi beye yoweroyi muriyengga ngu biyomi. Ene Gabumanro digi beye rogoga ngu dagaro yoro, Gabumanro rogono inoro, gumi dagaro, digi beye yootenggoku ngu, oni enengo yoyingo).

bidodo andangewa. 26 Oni urunggado ngundiro etoni ngu, asa, ko oni
wetidodoga enengo mande ingoro, nguro ene sosorero, oni urungga
ngu keyi damonimo boodoo oondoogero, bagootero, ngguyinggayi tero,
sumoo sumoo tero eyingo. Oo oni urungga, ge noro nowoondoyi
teya, soboneroootooga, nondo ngu weti bidodo yokowano! Ero eyingo.
27 Ngundiro etoni ngu, Oo Simburi urungga nguro nowoondoyi tero,
oninggaku yokoro, enengo weti nguya yokoyinoyingo.
28 Yo, enengo oni urunggado enengo weti bidodo andangetoni, ene
ngu ko oninggaku enderoko oorero, enengo ko goboorogaku kenoyin-
gomu ngu, eneno weti digi beye kande eraya (10 Kina) ngu moore.
Ngundo ngu, ko oninggakundo sanggiri tero, sodedomangge dobooyi
bungeyi yanggango dowooro, manggaru tero eyingo. Ge weti bidodo
ataga wendangeya nuno! Ero eyingo.
29 Ngundiro etoni ngu, oninggaku boodoo oondoogero, ngguyinggayi
tero, sumoo sumoo eyingo. Ge noro ingoya, soboneroootooga, naru
bodagano, gengo weti bidodo ngu andangegunowano. Ero eyingo.
30 Ngundiro etoni, ene ngu oningga nguro mandeni ma ingoyingo.
Nguro ngu, oni urungga ngundo etoni, kumba ootuwoo onindo ene
dowooro, ya biyomimo yetoyi, nguno ootooro, ngunonggo oo ngu
wendangeni, ero yeyingo.
31 Arisa, ko oni goboorokundo enengo muri biyomi kenoro, nowoon-
doye kowuri hamoo ingoro, nguro ene enengo sobosobogakuno oororo,
mande mande bidodo oningga ngundo tewoku, ngu emukowonggo.
32-33 Sobosobogakundo mande ngu ingoro, ene nguro sanggiri urungga
tero, ko oninggaku nengongootoni, ombutoni eyingo. Ge ko oni
biyomi oorengo! Koretero oorengo, ge nono sendoro, ngguyinggayi
tetoyi, nguro nondo kingo gengo weti urungga oorengo ngu andange-
gunowono. Nondo gengo nowoondoyi tenggunootoowe, ndawugaro
gedo gengo ko gobooroga, nguro ma nowoondoyi teyinowo? Ero
eyingo. 34 Sobosobo oninggaku sanggiri urungga tero, ko oninggaku
dowooro, kumbadogoni oni kandeyemo yetoni, ngundo dowooro, ya
biyomimo yeyingo. Yetoyi, nguno ootooro, ngunonggo weti bidodo
andangeni ero yeyingo. Ero eyingo. 35 Yisasdo mande yanggango
gura eneno eyingo. Arisa, ye nga mande adingayingga ko oningga
ogingo yoro, kowuri yowoku, nga ye gome ingoyi. Ngundiro nangge,
ye nowoondoyemonggo dobookuriyeboro kowuriye yeno tewonggoku,
nguro ye ma andangero, kabetewanggoku ngu, asa, Awane sambo
endemo oorooteku, ngundo nguya, yengo weti mbumbuwa ngu ma
andangero kabetewa. Ero eyingo.

19

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi Muri, Nguro Etuyeroyingo
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

1 Ngu naruno, Yisas mande kinitetoni ngu, ene Galili mera yokoro, ene
Yudiya mera Yodan sono anduroko nguno urooreyingo. 2 Urooretoyi,
oni simoo bare oowooyingga oorengo nguya, ene keyoro oorowutoyi,
ngu mera gumisina nguno, Yisasdo sayi oni yomosiyerootoni, ene mete
temukowonggo.
3 Ngu naruno nguno, Parisi onindo ene towoongowero omburo,
sumoo ewonggo. Noorengo mamana mandeno, ngu mete oni enengo

ingonduduno bareyi andangewa, bine? Ero eyingo. 4 Ngundiro sumoo
etoyi, asa, Yisasdo enengo mande ingoro, gumi eyingo. Ye kuri nga
mandega nga kandangero ingootenggo. Anutro mandeno ngandiro
eyingo. Kuri amana oorengo, Anutdo oo bidodo tewokuno nguno,
ene simoo ko bare nguya teyingo. 5 Ngundiro nguro, simoo ewenemi
yokoro, naru bidodo bareyiboya ebe dowoodowoo tero, goweyari
guranangge oruwari. Anutro mandeno ngundiro eyingo. 6 Yisasdo
mande gura soweyoro eyingo. Ngundiro nguro, erambarisa ngu, ene
goweyari eraya kini. Ene goweyari guranangge. Nguro Anutdo oo
gosiyoro, yokowoku ngu, onindo ma toongoowero. Ero eyingo.
7 Parisi onikundo mande ingoro, gumi sumoo eyingo. Ndawugaro
nguro, Mosesro mamana mandeno simoondo bareyi yokowero ngu,
ene komo so uyi nakangoro, bareyi inoro, owetoni toongewa? Ero
eyingo.
8 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Mosesndo
yengo nowoondoye yanggango oorengo erambarisa toongooweroyi
muri ngu kenoro, nguro ngu muri damoninggano, ngunonggo yoy-
ookootoni, erambarisa muri ngu toongootenggo. Ene Anutdo amana
simoo bare yoyeyingomo, ngu naruno, ene erambarisa toongooweroyi
muringga ngu, ene ma yeyingo. 9 No yeno hamoo eteno. Ene oni gurado
enengo bareyi sebobarese muringga ma teyingomu ngu yokoro, ene
bare gura yowaku ngu, ngu oningga ngu, ene erambarisa muringga ngu
yomburiyoote. Ero eyingo.
10 Enengo kirikiri onindo enengo mande wirikoro ingoro, gumi
eyingo. Ngu erambarisa muri ngu oo urungga oorengo. Ene
sosoreyingo bodaga tero, ingoro, nguro ene mande gura eyingo. Arisa,
noore bare ma yowato. Ngu muri mete, bine? Ero eyingo.
11 Ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Er-
ambarisa teweroyi muringga nondo etuyerootenoku ngu, ngu oni
bidodoboro kini. Kini, ngu erambarisa teweroyi muringga ngu, Anutdo
oni rogo teyingomu, nguromu nangge. 12 Ndawugaro nguro, oni gura
gura mete bare ma yowanggo. Bare ene simoo bisiyoro ngu, ene
kenoro ingoro, oode, bare ma yowero ingowa. Oni gidarega ene bare
ma yoweroyi, ndawugaro nguro, oni gurado ene moondeye yootoon-
gooyingo nguro. Oni gidarega enesu nangge erambarisa teweroyi ngu
gosiyoro, ndawugaro, ene Anutro ko tero, oni simoo bare yowoosooro,
Anutro mandeni muriningga enengo oni simoo bare soboyerooteku,
ngu yoyeweroyimboro. Oni gura ene mete nga mandega ingowero ngu,
ene komo gome ingoni. Ero eyingo.

Yisasdo Simooye Kumana Yunoyingo
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Ngu naruno, oni simoo baredo simooye bobodi gidarega yoyoro,
Yisasdo kandeyi tabayemo yeya, yemboongeni, ero, yoyoro mayeyingo.
Mayetoyi, ene nguro kirikiri onindo ngu oni simoo bareku mang-
garuyeroro, oweyeroyingo. 14 Ngundiro tetoyi ngu, asa, Yisasdo
eyingo. Ye simooye bobodi yoyokootoyiga, nono ombuyi. Ye ngu ma
oweyerowero. Kini, ye Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu komo simooye ngundiromu,
ngundo yowanggo. Ero eyingo. 15 Ene ngundiro ero, kandeyi simooye
tabayemo yero, kumana yunoro, ene yoyokoro toongeyingo.

Simoo Oore Gura Ene Sitowinidodoboro Mande
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ngu naruno nguno, oni gurado Yisasno omburo, sumoo eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, no ndadiro muri gomengga terogogo, no suwooyi
sano keta oruweroyi ngu yowano? Ero eyingo.

17 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Ndawugaro
nguro, ge nono oo gome nguro sumoo ete? Anut enengombo nangge
oni gome. Ge keta sugi sugi oruweroyi ngu yowero ngu, asa, ge komo
Anutro mamana mande ngu bidodo keyo. Ero eyingo.

18-19 Yisasdo etoni, ngu simoo oorenggakundo sumoo eyingo. Ndadiro
mamana mandega? Ene ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi
eyingo. Mamana mande ngu ngandiro: ge komo oni ma ureyi
kumoowero; ge komo bare gidarega yakakayi yodowooro, oweyeroro,
ma yomburiyerowero; ge komo yakaka ma tewero; ge oni gurano
mande godange ma ewero; ge komo awanangge tanggeyemo gome
ootooya, manggoye keyoya, gome oodoya; ge oni gidarega tanggegemo
oorootenggoku, ngu hoorooweyeroya, gome soboyeroya, gengo gowege
sobowooteku ngundiro. Ero eyingo.

20 Simoo oorenggakundo enengo mande ngu ingoro, gumi eyingo. No
kuri bodagano, ko, ataga nguya, no ngu mamana mande ngu bidodo
keyoro, omburo oorooteno. Arisa, no ataga ndadiro oo gome gura
tewano? Ero eyingo.

21 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, gumi eyingo. Ge oni nenengo
oorengo tunootewero ngu, asa, ge komo oo guranangge ngu te. Ge komo
ooroya, gengo oo bidodo soweyoya, ngunonggo digi beye yoya ngu,
angoyi oni ngu bayeteya yuno. Ge ngundiro tewaku ngu, asa, gengo
digi beye oo gome gome sambo endemo ooroote. Ge ngundiya teya,
ombuya, no keneroya endeyo. Ero eyingo.

22 Simoo oorenggaku ngu mandeningga ngu ingoro, omuku-
mundoongo bisiwero newende nguya kowuri urungga ingoyingo.
Ndawugaro nguro, ene oo sitowini urungga ngu yokoro, oni songo
yunoweroyi nguya kini. Ngundiro tero, ene ootoogero toongeyingo.

23 Ngundiro tetoni ngu, Yisasdo enengo kirikiri onino yowoorengoro,
eyingo. No yeno hamoo eteno. Oni ene sitowidodo ngu, ene Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu newendesina uweroyi ngu, ngu kowuri oorengo.
24 No mande gura ko eteno. Bo urungga nga, ngu nggusi newendekuri
uweroyi ngu kowuri. Ene beye sitowidodo oni ngu Anut Oo Bidodo Sim-
buri Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku,
nguno uweroyi nguya, ngundiro kowuri urungga oorengo. Ero eyingo.

25 Yisas enengo kirikiri onikundo ngu ingoro, ene sori urungga tero,
enengo nangge mande ero, ingoro, sumoo eyingo. Ngundiro ngu,
onendo ngu mete ene suwooyi sano keta oruweroyi ngu yowa? Ero
eyingo.

26 Enengo kirikiri onindo ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo ene
gome gome yeyoro eyingo. Anutdo oni ma hoorooweyerootoni ngu, asa,
oni enesu nangge oo yanggango ngu hamoo ma tewa. Ene Anutdo oni
ootooro, nguro, ngunonggo ene oo yanggangomu ngu bidodo hamoo
oorengo temukowa. Ero eyingo.

27 Ngundiro etoni, Pitando mande gura Yisasno ero eyingo. Ingoyi,
noore oo bidodo yokoro, ge kenggeroro endeyorooteto. Nguro ngu,
noore ndawu ooga yowato? Ero eyingo.
28 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo.
No hamoo oorengo, yeno eteno. Kootuyisina, oo bidodo keta
tunooteweroyimo ngu naruno, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo yaba
bingaminidodo sambo endemo nguno, no Anutro yanggangoni duri-
darinimo bibitewano. Arisa, ngu naruno, ye nguya yaba bingamidodo
kande eraya kegidemboro erayaga (12) nguno bibitewanggo. Bibitero,
ngunonggo Iserel oni wata kande eraya kegidemboro eraya (12) ngu
wirikoyerowanggo. 29 Yo, oni bidodo ene noro ingoro, Anutro mande
metemi ngano ingoro wesiyoro, ene enengo ya, konebeyi, kuwooyi,
ewenemi, simoongo, enengo oowari koyi yokoro ngu, oo bidodo ye
kuri yokowonggoku ngu, nondo ngu dagaro, urungga oorengo ko
yunowano. Yo, ngu oo ngu urungga oorengo onibi kandegura (100)
ngu yowanggo. Ngandiro nguya, ene keta sugi sugi oruweroyi, ngu
yowanggo. 30 Ene oni gurado merako ngano ngu oowooyi bingamidodo
tero ngu, sambo endemo ene oowooyi kini. Ngundiro nangge, oni gura
merako ngano ngu oowooyi kini oorooteku ngu, ene sambo endemo,
ngu oowooyidodo urungga tewa. Ero eyingo.

20

Wayin Ko Nguro Ko Oni

1 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mandeni murininggа
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu oni gurado enengo
mera urungga ngu ngundiro. Ene suwoononggo oorengo ko oni yoyoro,
Wayin kono ko teyi, ero oorowuyingo. 2 Ene ngundiro tero, Wayin
ko nguro simburi enengo ko oni mande yunoro, no digi beye Kina
guranangge ataga ko tetenggoku, nguro nangge yunowano. Enengo
ko oni mande ingoro, nguro ngu nangge keyoro, enengo Wayin kono
oorowuwonggo. 3 Asa, suwoononggo naru kandegura gidemboro
namoraya (9) nguno, ende oo uri yoweroyi musiyomo oororo, oni kingo
dikarootoyi yeyoyingo. 4 Yeyoro, ene mande eneno ngandiro eyingo.
Ye nguya noro Wayin kono uro, ko tetoyi, ngundiro rogono, no digi
beye yunowano. Ero eyingo. 5 Ngundiro etoni, ingoro, kono satoyi, asa,
samboro naruno (12), ko naru suwootetoni (3), nguno, ene oni gidarega
yeyoro, ene nguya ngundiro teyingo.
6 Ene suwootetoni, namoko ko yokoweroyi naruno, (5 Klok) ko sim-
burigaku ko oororo, oni gidega yeyoro, sumoo eyingo. Ye ndawugaro
ogisano, ngano kingo oorootenggo? Ero eyingo. 7 Ngundiro etoni,
enendo mande gumi eyingo. Noore ko yunoweroyi oni kini. Ero eyingo.
Arisa, ko simburigakundo ingoro, mande gumi eyingo. Asa, ye nguya,
noro Wayin kono uya, ko teyi. Ero eyingo.
8 Wayin ko sobosobogakundo ngundiro ero, asa, suwootetoni ko
kiniteteku naruno ngu, enengo kono oororo, ko sobosobogakuno
eyingo. Ye ooroya, ko oni negoyerootooga ombutoyiga ngu, ngu beye
yuno. Ge ko oni suwootetoni ko tewonggoku, ngu digi beye yunoya,
wenga suwoononggo ko tewonggoku oni, ngu digi beye yuno. Ero
eyingo.

9 Ene ngundiro etoni, asa, ko oni suwootetoni namoko ko yokoweroyi
ene ko ootoogewonggoku naruno, (5 Klok), eneno ombutoyi, ko oni
sobosobogakundo sa guranangge ko tewonggoku, nguro digi beye Kina
guranangge nangge yunoyingo. 10 Arisa, ko oni suwoononggo ko
tewonggoku, ngundo ko oni suwootetoni ko tewonggoku, nguro Kina
guranangge kenoro, ngandiro ingoyingo. Noorengo digi beyega ngundo
enengomu ngu dagawa, ero ingoyingo. Ene ngundiro nguya kini. Kini,
ko oni sobosobo ko oni bidodo ko tewonggoku, ngundo digi beye Kina
guranangge nangge yunoyingo. 11-12 Ngundiro nguro, suwoononggo ko
tewonggoku oninggakundo Kina guranangge ene bidodo yoro, kenoro,
nguro ene ko simburigakuya sanggiri tero, eneya ronggeyoro eyingo.
Ndawugaro nguro, nga oni nga kootu oororo, naru bodaga nangge ko
tewonggoku, nguro uri noorengo bidodo guranangge yunoote? Noore
ogisa urunggano ko urungga tero, nosiri yudoni, naru bidodo ko
tewooto. Ero eyingo.
13 Ngundiro etoyi, ko simburigakundo mande gumi eyingo. Oo
dobookurine, no yeno hamoo ewono. No suwoononggo mande
yunoro ewono, sa gurananggemboro ko tetenggoku, nguro uri Kina
guranangge yowanggo, ewono. Nguno ngu, ye ngu mandega ngu
ingoro, mete, ero ewonggo. 14 Arisa, ye uri yoya sayi. Oni suwootetoni
ko tetenggoku, nguro uri ko yengo uri guranangge. No ngundiro tewero
gome ingoro teteno. 15 Ngu nenengo digi beyebo oni suwootetoni ko
tetenggoku, ngu nowoondoyi yunoro, ngundiro yunooteno. Ye, bine,
nondo ngundiro oni ngu nowoondone yunootoowe, nguro sanggiri
tetenggo? Ero eyingo. 16 Yisasdo mande gura eyingo. Yo, ko oni
bidodo uriyi guranangge yowonggoku, ngundiro nangge, simoo bare
ururu ko buniyo bobodi nguya, nowoondoyemo hamoo teyingongga
ngu guranangge. Nguro ngu, ene bidodo Anutro sambo endemo nguno
uwanggo. Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyimboro Tambu Kabusayiga, Nguro Eyingo
(Mak 10: 32-34; Luk 18:31-33)

17 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri oni nangge oorekanare
Yerusalemno yade yade oorowutoyi, Yisasdo enengo kirikiri oni
kande eraya kegidemboro erayagakuno, enengo mande yunoro eyingo.
18-19 Ingoyi! Ataga noore Yerusalemno ooretooye ngu, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, ngu Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi
nguro sobosobo oniku, ko, mamana mande etuyeroyingo oni nguya,
ngu mundi oni kandeyemo noyewanggo. Ngu oni ngundo mande gu-
ranangge nureyi kumooweroyimboro ero gosiyoro ngu, ene Gabuman
oni kandeyemo noyewanggo. Ngundo ngu, kootunesina mande yomoo-
nunoro, gisaruneroro nutoro, de omukondino nureyi kumoowano.
Naru kabusa yokoro, ko keta ootoogero oruwano, ero eyingo.

Yemus, Yon Erabasa Ene Oni Ururu Oruweroyimboro Eyingo
(Mak 10:35-45)

20 Ngu naruno nguno, Sebedi simoongo erayagaku Yemus, Yon,
namoyarimbo yoyoro, Yisas tanggeyimo omburo, boodoo oondooge-
toni, namoyarimbo sumoo eyingo. 21 Ene Yisasdo koretero namoyari
sumoo inoro eyingo. Ge ndawu oo garo ingoote? Etoni, namoyarimbo

mande gumi eyingo. Kootuyisina, sambo endemo, ge nguno yaba gengo duridarinidodo yabagemo bibitetoyi ngu, mete ge nenengo simoone erayaga, ngundo kandege koondosina, gurado kandege biyomisina ngundiro bibitewari. Ngu mete, bine? Ero eyingo.

22 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye ngu ooga nono sumoo etenggoku ngu, ye muri ma ingootenggo. Yari, bine, mete nondo kowuri ogingo koorowoowanoku, ngu yari nguya bine, mete koorowoowari? Ngundiro sumoo etoni, erayagakundo enengo mande ingoro, gumi eyingo. Yo, noore mete, ero eyingo.

23 Etori ngu, asa, Yisasdo eneya eyingo. Hamoo oorengo, ngu sono tobaga (kowuri koorowooteno) no netenokungga, ngu yari nguya newari. Ene onendo kandene koondosina, kandene biyomisina bibiteweroyi ngu, nondo mete ma ewano. Kini, Awane enengombo nangge, ene kuri oni yunoweroyimboro yomosiyoyingo, ero eyingo.

24 Kirikiri oni kande erayagaku ngu mande ngu ingoro, ene Yemus Yon erabasa nguya sanggiri biyomi tewonggo. 25 Ene Yisasdo enengo kowuri ingoro, negoyerootoni, eneno ombutoyi, ero eyingo. Oni sowe gidarega Yuda oni kini nguro sobosobo oni ururu, ngundo oni simoo baredo ene oni urungga, ero ingootoyi, nguno ngu, ene yanggango oorengo soboyerootenggo. 26-28 Ene ngu muringga tabango onindo keyootenggokungga, ngu ye simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo nguya ngundiro ma keyowero. Kini, ene ye kewooroyemo urungga oowooyidodo oruwero tewanggoku ngu, asa, ene yengo kirikiri oni tewanggo. Ngundiro nangge, oni gura ye kewooroyemo tabango urungga oruwero tewaku ngu, ene yengo kingo kirikiri oni oruwa. Ngundiro nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo nguya onindo ko teya, hoorooweneroyi ero, ma ombuyingo. Kini, no onino ko tero, hoorooweyeroweroyimboro ombuyingo. Nenengo keta oruweroyi, ngu nondo oni simoo bare bidodo weti mbumbuwanonggo, ko uriyeroweroyimboro ombuyingo. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Eraya Doongeyari Kiringomu Ngu Yomosiyeroyingo (Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Asa, ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri onindo Yeriko ende ngu yokoro, yade yade oorowutoyi, oni simoo bare ene keyeroro oorowuyingo. 30 Oorowutoyi, oni doongeyari kiringo erayagaku, oore dabemimo bibitero oodori, Yisas oorekana oorowutoni, ingoro, meno yanggango eyingo. Oo Simburi Urungga, ge Dewitro sembeni, ge noorengo nowoondoyi teyuno! Ero eyingo. 31 Nguno oni simoo baredo sanggiri tero, yeyoro eyingo. Yari manggoyari gosiyori! Ero eyingo. Ene erayagaku meno yanggango urungga oorengo eyingo. Oo Simburi Urungga, ge Dewitro sembeni, ge noorengo nowoondoyi teyuno! Ero eyingo. 32 Ene ngundiro meno yanggango etori, asa, Yisasdo oni erayagakuro meno ingoro, negoyerootoni, ombutori ngu, sumoo yunoro eyingo. Nondo ndawu ooga teyunowano? Ero eyingo.

33 Erayagakundo enengo mande ngu ingoro, nguro ene gumi eyingo. Oo Simburi Urungga, noore doongetewero ingootero, ero eyingo.

34 Yisasdo enengo mandeyari ingoro, nguro ene nowoondoyi teyunoro, kandeyi doongeyarimo yewo. Ngundiro tetoni ngu, sodedomangge, ene doongetero, Yisas kenoro, keyoro sayingo.

21

Yisas Bingamidodo Yerusalem Ende Uyingo
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

1 Yisas enengo kirikiri onikudodo Yerusalem namoko oororo, Betipas
ngu ende bodaga Olib puri ngu tanggeyimo, ene nguno tunooteyingo.
Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri oni eraya ende bodagano
soweyerowero eyingo. 2 Yari endega namokono kenooteriku anduno
oorowuri. Yari oororo, Hos gura oowooyi Donggi gura nangonidodo
de bungomo gosiyootoyi oorooteriku, ngu kenoya, wesiyoya, kimbo-
nanonggo dowooya, yoya, nono omburi. 3 Ende oni ngundo yari
sumoo yunootoningga ngu, arisa, yari ngandiya eri. Oo Simburi
Urungga, ngundo nga Donggiga nga ko inowero etoni, ngundiya eya eri.
Ngundiro etoni ingoro ngu, asa, yari sodedomangge soweyerootoni, ko
ombuwari, ero eyingo.

4 Yisasdo mande gura nguya eyingo. Kuri, Anutro ingondudu eyingo
oni gurado mandega eyingo, ngu ataga engge tunootete. Kuri ene
ngandiro nakangoro eyingo.

5 Ye Yudaro oni simoo bare Sayiyon Yerusalem endemo oorootenggoku, nguno ye ngandiya eyi. Nga kenoyi, gengo sobosobo oni koreteyingongga nga ataga ombute. Enendo Donggi nangoni sanganimo bibitero ombutoni, Donggi nangoni ngu newende imakeyingo nangge oorooteku, nguro ene ememangge yoro ombute. Ero eyingo. (Sekarayiya 9:9)

6 Arisa, kirikiri oni erayagaku oororo, Yisasdo ewoku, ngundiro
teworiyo. 7 Ene Donggi nangoni nguya kimbonadodo yoyoro, Yisasno
omburo, enengo dogigiro nengguro ngu andangero, Donggi nangoni
sanganimo yomiyingo. Ene ngundiro yomitori, arisa, Yisas oorero,
ngu sanganimo bibiteyingo. 8 Enengo kirikiri oni ngundiro tetoyi, oni
simoo bare oowooyingga oorengo nguya, enengo dogigiro nengguro
oorekanare yomiro yomiro oorowuyingo. Gidaregado de uyi urungga
nguya toongooro, oorekanare yomiyingo. Ngundiro tero, Yisas oowooyi
bingaminidodo okooro, mera ngano sobosobo koreteyingo ngundiro
teyingo. 9 Ene ngundiro tetoyi, simoo bare koretetoyi, gidarega kootu
tero, oororo, ene moguruwooro eyingo.

Hosana, gengo oowoongge awuno oorengo! Ge Dewitro sembeni! Anutdo ene mete kumana nga oningga nga inoyingo. Ene Oo Simburi Urungga, oowooyimo ombuteku ngu! Hosana, gengo oowoongge awuno oorengo! Ero meno eyingo.

10 Asa, Yisas yade yade Yerusalem utoni ngu, endemo simoo bare
oowooyingga ngu kenoro soriyokoro, sumoo eyingo. Nga oningga nga
ndawu oningga? Ero eyingo.

11 Simoo bare eneya oorowuwonggoku, ngundo enengo mande in-
goro, gumi eyingo. Nga oningga nga ngu Yisas, Nasaret oni, Galili
merakononggo omburo, ene Anutro ingondudu eyingo oni gura. Ero
eyingo.

Oni Tembel Yano Oo Uriyootoyi Yisasdo Oweyeroyingo
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

12 Asa, Yisas oororo, Yuda yowuru ya oowooyi Tembel newendemo
uro, damoni yero, oni Tembel yano digi beye oo koyi tewootoyi
oweyeroyingo. Ngu konggaku yowuru yano ngundiro tero, oni digi

beye guraromu guraromu yowoorengoro, bayetetoyi, nguro Yisas sanggiri teyingo. Sanggiri tero, ene, yabagakudodo wenggeremootoni, ukero uyingo. Oni nu mumukondiri ngu uriyoro, koyi nguya tetoyi, nguro yabani wenggeremootoni, ukero, utoni oweyeroyingo.*
13 Awanemboro mande nakayano, ngandiro ete.
Noro yane ngu oni simoo bare bidodobo yemboongeyingo ya, ero ewanggo. (Ayisaya 56:7)
Ngundiro nangge, ene yendo ngu yeyi, yakaka oniro kombiteyingo musiyo tete. Ero eyingo.
14 Ngu naruno nguno, Tembel yano, oni doongeye kiringo ko kekandeye biyomi ngu nguya Yisasno mayetoyi, ene bidodo yomosiyeroyingo.
15-16 Ngundiro nguro, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, mamana mande etuyeroyingo oni, Yisasro oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu tewoku, ngu kenoro, simooye bobodi Tembel newendemonggo ngandiro meno etoyi ingowonggo. Hosana, gengo oowoongge awuno oorengo! Yisas ge Dewitro sembeni! Ero etoyi, ngu ingoro, nguro ene nowoondoye biyomi urungga ingoyingo. Nguro ene Yisasno eyingo. Ge bine, ngu mandega simooyembo etenggoku, ngu ingoote? Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Yo, no ingooteno. Anutro mande ye kuri kandangero ingootenggo. Ene Anutno ngandiro eyingo.
Ge simooye bobodi ko simooye nonono nguya manggoye tango yetoni, nguro ene gengo oowoongge bingamingge etenggo. Ero eyingo. (Sam 8:2)
17 Ngundiro ero yokoro ngu, asa, ene endesina oorero, ende yokoro, Betani endemo oororo, suwoono nguno oriyingo.

Yisasdo De Gura Oowooyi Pik Ngu Ma Enggetoni, Nguro Yomburiyootoni Kumooyingo
(Mak 11:12-14; 20-24)
18 Sengetoni, Yisas enengo kirikiri onikudodo endemo ko oorowuwero yade oororo, oorekono Yisasdo oodoro kumooyingo.
19 Oodoro kumooro, nguro ene de gura oowooyi Pik, ngundo kukunga ningguri ngundiro ngu oriroko kenoyingo. Uyi oowooyingga tutu ureyingo. Ene namokono oororo, enggeboro doongetewero damonimo oororo, engge gura ma kenoyingo. Kini, uyi nangge oriyingo. Ngundiro kenoro, nguro ene Pik degakuya eyingo. Kootuyisina, ge ko ma enggewa. Ero eyingo. Ngundiro etoni, sodedomangge Pik degaku ariyero kumooyingo.
20 Ngundiro tetoni ngu, asa, enengo kirikiri onikundo kenoro, soriyokoro eyingo. Ndadiro nguro, Pik dega sodedomangge ariyero kumoote? Ero eyingo.
21 Yisasdo enengo mande ingoro, gumi eyingo. No yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye hamoo tero, nowoondoye eraya kini ngu, asa, ye nguya, nondo Pik degano tetenoku, ye nguya mete ngandiro tewanggo. Yo, ye nowoondoyemo hamoo ngu yanggango oorootenggoku ngu, asa, ngu nguya, ye mete nga puringga ngaya ewanggo. Ge ootoogeya, ukeya, wendeyimo u. Ewanggoku ngu, asa, ene ngundiro tewa. 22 Ngundiro

* **21:12:** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro digi beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga nguro digi beye yowoorengoro, yoro, ngundo oo nusako uriyoro, Anutno wooro yero yemboongewero.)

nangge, ye nowoondoye hamoo tero, nguno ye oo guraro ero kira
ewanggoku ngu, arisa, Anutdo ngu ooga ngu yunootoni yowanggo, ero
eyingo.

Oni Yisasno Sumoo Ero Inoyingo, Onendo Ene Yanggango Inowo?
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Ngu naruno nguno, Yisas ene Yuda oniro yowuru ya urungga
oowooyi Tembel, ngu newendemo uro, oni simoo bare oo
etuyeroweroyimboro. Ngundiro tetoni, Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi sobosobo oniku, ko, Yudaro oni simoo bare tabango
oniku nguya omburo, eneno sumoo eyingo. Onendo ngu mande
muri yanggangongga ngu, ge gunowo? Onendo ge rogogerootoni, nga
kongga nga tete? Ero eyingo.
24 Yisasdo enengo mande ingoro, gumi eyingo. No nguya, ye oo
guraro sumoo yunowero. Ye ngu gumi etoyi ngu, asa, nondo kongga
tetenoku, nguro yanggangoni nguya ewano. 25-26 Ndawu oninggado
Sonoyeroyingo Yon sureyootoni ombuyingo? Anutdo sono kundingiy-
imbo oni sonoyeroni ero, nguro Yon sureyootoni ombuwo; ngundi,
oni simoo baredo bine sureyootoyi sonoyerowo? Arisa, ye noro
mandega gumi eyi. Ero eyingo. Etoni, arisa, enengo nangge ero,
ingoro, eyingo. Noore ngandiro ewato. Anutdo Sonoyeroyingo Yon
sureyoyingo, ewatoku ngu, asa, enebana sumoo yunowa. Ye ndatero
nguro nowoondoyemo hamoo ma ingootenggo? Ngundiro nangge,
noorendo onindo Yon sureyoyingo ewatoku ngu, arisa, oni simoo
baredo nooreya sanggiri urungga tewanggo, nguro noore sosoreteto.
Ndadiro nguro, oni simoo bare ene kuri ingootenggo. Yon ngu Anutro
ingondudu eyingo oni oorengo, ero ingoyingo. Ero eyingo. 27 Ngundiro
nguro, ene Yisasno mande gumi ngandiro eyingo. Noore watayi kini.
Ero eyingo. Ene ngundiro etoyi, asa, Yisas enebana eyingo. No nguya
yengo sumoo nono ewonggoku ngu, no yanggangonengga ndanonggo
yoro, nga kongga tetenoku, ngu nguya yeno ma ewano. Ero eyingo.

Simooye Eraya Awayari Guranangge Nguro Mande Adingayi

28 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Ye ndadiro ingootenggo?
Oni gura simoongo eraya nguno oororo, nangoni koreterogakuno
eyingo. Ataga mete ge ooroya, noro Wayin kono uya, ko te. Ero
eyingo. 29 Ngundiro etoni, nangoni koreterogakundo gumi eyingo. Kini,
no ma! Eyingo. Ngundiro ero oode, ene kootuyisina ingonduduni
yowoorengoro, kono toongero ko teyingo. 30 Asa, awayaringgaku uro,
nangoni kootunggakuno nguya ngundiro etoni, ene gumi eyingo. Yo,
ero oode, ene kono ma uyingo. 31 Arisa, ndawu simoongongga, ngundo
eweyi manggowo ngu keyowo? Eyingo. Ngundiro etoni, ene mande
gumi eyingo. Nangoni koreterogakundo, etoyi, Yisasdo enengo mande
ingoro eyingo. Yo, no yeno hamoo oorengo eteno. Gabuman digi
beye yoweroyi oni, ko, ooreko ooreko bare nguya, ene koretero ye
dagayeroro, Anut enengombo oni simoo bare soboyerooteku endega,
nguno uro oruwanggo. 32 Ndadiro nguro, Yon koretero omburo, ngundo
oore nenengo ngu keyoyi, ero etuyerootoni, ene ye nowoondoye ma
yowoorengootenggo. Ene Gabuman digi beye yoweroyi Takis oni, ko,
ooreko ooreko bare nguya, ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu
ingoro, nguro ene nowoondoye yowoorengoro, hamoo teyingo. Ene

ye ngu yeyoro, nguro nowoondoye ma yowoorengoro, nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Ero eyingo.

Ko Oni Biyobiyomi Ngundo Wayin Ko Sobowootenggoku, Nguro Mande Adingayi
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Asa, ye mande gura ingoyi. Oni gura Wayin kongga tero, oonggoyi pawangoro, Wayin nguno miwo. Ene Wayin engge yoro, wongooro, winggooweroyi musiyo nguya teyingo. Ene ko ngu sobowooweroyimboro ya pirungga sambono yero, ngunonggo ene mete Wayin kono oo bidodo gome kenoro, sobowooro oruwo. Oni ko simburiga, ngundo oni gidaregado ngu kongga ngu sobowooya, Wayin nguro engge gumi ko uriyi, enengo yoyi, ero rogoyeroro yokoro, asa, ene mera gura oriroko nguno toongeyingo. 34 Arisa, Wayin enengo enggeyingo naru, ngu tunooteyingo. Tunootetoni, asa, ene ko simburibo enengo kirikiri oni sureyerootoni, Wayin koyi sobosobo tetenggoku onikuno oorowuyingo. Ndadiro nguro, ko simburiga, ngundo ko nguro oo engge gura yenunoyi, ero, nguro ene oni ngu sureyerootoni oorowuyingo. 35 Oorowutoyi ngu, asa, Wayin kono ko onikundo, oni ko simburigakuro kirikiri oniku yodowooro, guranangge ngu ene gome gome utoro, ko oni gura ene ureyi kumootoni, ko oni gura ene digi oowooyingga yoro, moondeyimo oorongooyingo. 36 Ene ngundiro tetoyi, ko simburigakundo enengo kirikiri oni oowooyingga soweyerootoni oorowutoyi, ngu muringga koretero tewonggoku, ngundiro nangge teyingo. 37 Ngundiro tetoyi, ko simburibo enengo nangoni guranangge kootu ngu soweyootoni oorowuyingo. Ene ngandiro ingoro, nenengo nangone soweyootoowe, oorowutonigogo, nguro manggowo mandeni keyowanggo. Ero ingoro soweyoyingo. 38 Ene oni kono ko tetenggokundo, enengo nangge kewooroyemo mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga ngando ngu eweyimboro oo bidodo yomukoro, enendo simburi tewa. Arisa, noore ene nguya ureyiga kumooni. Noore ngundiro tero ngu, asa, nga kongga nga ngu, noorengombo sobowooro, koyi tewato. Ero eyingo. 39 Ngundiro ero, ene oni urungga nangoninggaku ngu dowooro, ureyi kumooyingo. Kumootoni, bingo okooro, kanggaroko oorongooyi uyingo. 40 Ene ngundiro tetoyi, asa, oni ko simburigaku omburo, ko sobosobo oni biyomi nguno ene ndadiro muringga tewa? Sumoo ngundiro eyingo.

41 Ene mandeni ingoro, gumi eyingo. Ene omburo ngu, ko oni biyomi ngu yutoro, yureni kumoomukowanggo. Ngundiro tero, ene kongga ngu ko oni sobosobo gome gidarega yunowa. Wayin enggeteku naruno, asa, ko sobosobo keta, ngundo Wayin bayetero, gidesinanggo enengombo yoro, gidesina Wayin simburi inootoyi yowa. Ero eyingo.

42 Asa, ngu naruno nguno, Yisasdo mande gura yunoro eyingo. Anutro mande nakangoyingo ngu, ye kuri kandangero, ngandiro ingootenggo.

Nga ya ungoomboro ndonggoromi nonggini gomengga nga ngu, ya yeweroyi onindo yokootenggo. Ene ataga, ngu nonggini ndonggoromi ngu, ene ya kowuri ngu bidodo koorowooweroyi nonggini koreteyingo. Oo Simburi Urungga, enengombo ngu ooga ngu

yeni tunooteyingo. Noore ngu kenootooye, ngu mesarango tete.
Ero eyingo. (Sam 118:22-23)†

43 Arisa, no yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye ma yowoorengoro,
nowoondoye hamoo ma teyingo, nguro no Anutro mandeni murin-
ingga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu yenonggo
andangero, oni sowe gidarega Yuda oni kini ngu yunowano. Eneno
nguno ngu, oo gome enggewa. 44 Oni gura Krayis Yisas kootu inoro, ngu
ene ngandiro. Oni ya ungoomboro nongginingga ngu sanganimonggo
sorero ngu, ene biyomi yewa. Ko biyomi ngundiro tetoni, nguro ngu
Krayis uri gumi biyomi teyinowa. Ene nonggini koreteyingo ngu Krayis,
ngundo ngu oningga ngu sanganimo sorero, utoro, yomburiyootoni,
ene sosorango yero kinitewa. Ero eyingo.

45 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, Parisi
onindo Yisasro mande adingayi oowooyingga ingoro, nguro ene in-
gootenggo. Yisasdo ngu enengomboro mande nooreno sanggawero
ewo, ero ingoyingo. 46 Ngundiro nguro, ene sanggiri tero, ureyi
kumooweroyimboro oore ereweyingo. Yo, ene dowooro, ureyi ku-
mooweroyimboro tewero, ene oni simoo barero sosorero, nguro ene
yokoyingo. Ndadiro nguro, ene ingootenggo. Oni simoo bare ngu, Yisas
ene Anutro ingondudu eyingo oni, ero ingootenggo.

22

Bare Yoweroyi Naruno Simbo Kayingo, Nguro Mande Adingayi
(Luk 14:16-24)

1 Yisasdo eneno mande adingayi gidarega eyingo. 2 Anut Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare soboye-
rooteku ngu, ngu merako oni sobosobo koreteyingo urungga, nguro
muri ngandiro. Merako oni urungga, ngundo nangonimbo bare yowero
tetoni, nguro simbo urungga kayingo. 3 Koretero, ene (Yuda) oni
ngu simbo urungga nguno mayeyi, ero, naru rogo teyingo. Arisa,
oo neweroyi naruno, enengo kirikiri oni soweyerootoni, oororo, ngu
oni rogo teyingoku negoyerootoyiga, ombuyi, ero negoyerootoyi, ene
yokoyingo. 4 Ngu oniku yokootoyi ngu, asa, enengo kirikiri oni gidarega
soweyeroro eyingo. Ye oni rogo teyingoku, nguno ngandiya eyi. Oni
urunggado kuri oo simbo urungga karo yewo. Bulmakawu ko, oo
nusako moondeyi ndindi teyingo gomemu nguya kuri yutoro, karo, oo
bidodo yomosiyoro, yetoni ooroote. Nga narungga nga, nangone bare
yoweroyi, nguro ngu, ye nguya ombutoyi, ngu naruno, yowuruwooro,
oni oni tero, oo newato, ero eyingo.

5 Arisa, kirikiri onikundo oororo etoyi, ene oniku enengo mandeni
ma ingowero, nguro yokoro sayingo. Oni gidarega enengo oowari
kono satoyi, oni gidarega enengo digi beye yoweroyi kono nguno
sayingo. 6 Ngundiro satoyi, ene oni gidarega oni urungga enengo ko oni
yodowooro, gisaruyeroro yureyi kumooyingo. 7 Ngundiro tetoyi ngu,
merako oni sobosobo koreteyingo urungga ngundo ingoro, nguro ene
sanggiri tero, enengo me oni soweyerootoni, oororo, ngundo enengo
ko oni yurewonggoku oniku yutomukoro, enengo ende yande nguya
kamukoyingo. 8 Ene ngundiro ya kamukootoyi ngu, asa, oni urungga
enengo kirikiri onikuya eyingo. Bare yoweroyi oo simbo urunggaku

† **21:42:** (Ya ungoomboro nonggini, ngu Yisas.)

ngu oorooteku nga, ene oni negoyerowonoku, nguro muriye nenengo
kini, nguro no ene yoyokootoni, ngano ma ombuwanggo. 9 Arisa,
ye ooroya, ooresanga bidodomo oniro doongeteya, negoyerootoyiga,
nga bare yoweroyi simbogano ngano ombuyi. Ero eyingo.* 10 Nguro
ngu, enengo kirikiri oniku ngundiro ingoro, ene oore songo songo
oororo, oni simoo bare bidodo yeyoro, yowuruyeroro, oni biyomi
ko oni metemimu nguya ombuyi ero sumoo yunoro, sureyerootoyi
ombuyingo. Ngundiro tetoyi ngu, bare yoweroyi musiyonggaku oni
simoo bare oowooyingga angeyingo.

11 Ngu bare yoweroyi naruno, enengo muriye ngu ngandiro. Oni
simbo simburiga, ngundo oni kuri rogo tewoku, nguno nengguro keta
bayetero yunoyingo. Ngu naruno, merako oni sobosobo koreteyingo
urunggado yaroko uro, oni simoo bare oo simbo urunggano mayewong-
goku yeyoyingomu ngu, oni gura ngu nengguro yunowoku, ngu ma
teyingo.† 12 Oni urunggakundo ngu oninggakuya eyingo. Doboone, ge
ndawugaro bare yoweroyi nengguroga ngu ma teyingo? Ene sumoo
etoni, nguro oninggaku sosorero, mande gumi ma eyingo. 13 Ngundiro
tetoni ngu, oni oo simburigaku enengo kirikiri oniya ngandiro eyingo.
Nga oningga nengguro inowonoku, ene ma teyingo, nguro kekandeyi
gosiyoya, yoya, endesina oorongootoyiga uya, ureriko orini. Ngu
ureri musiyonggano nguno, ngu oni bidodo sendo urungga tero,
metokarikari tero oruwanggo. Ero eyingo. 14 Yisasdo mande gumi gura
soweyoro eyingo. Yo, Anutdo oni bidodo negoyeroro, ngundiromu, ene
guranangge nangge rogoyerootoni, newendesina urorootenggo. Ero
eyingo.

Oni Rom Mera Oniro Sobosobo Urungga Sisa Ngu Digi Beye Inoweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Ngu naruno nguno, Mosesro mamana mande sobowooyingo
oni oowooye Parisi, ngundo enengombo mande gosiyoro, ingondudu
eyingo. Ene mande gosiyoro, Yisas sumoo mande ero inootooye, ene
mete mande gumi metemimu ma ewa. Nguro ene oore erewero,
Yisas goweyi sanggawero mande ewanggo. 16 Ngundiro nguro, Parisiro
kirikiri oni, ko, Herodro ko oni soweyerootoyi, Yisasno oororo, sumoo
eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore ingooteto. Ge mande hamoomu
nangge ete. Ge oni guraro nangge gome ma ingondudu tete. Kini, ge oni
simoo bare bidodo yowuruyeroro, Anutro mande muri metemi nangge,
ero etuyeroote. 17 Ngundiro nguro, ge nooreno e. Ge ndadiro ingoote?
Noore Yuda oni nga, digi beye Takis Sisano inowato, bine, ngundi kini
bine? Ero eyingo.‡

18-19 Ngundiro sumoo etoyi ngu, Yisasdo enengo mande godange
ngu ingoro, enebana mande gumi eyingo. Ye mebuye tegedodo oni!
Ndawugaro ye no towoonerootenggo? Ye digi beye gura Sisa inoweroyi
ngu yoya, ombutoyiga, nondo kenoowe. Ngundiro etoni, ingoro, ene
beye gura yoro, omburo, Yisas inoyingo. 20 Inootoyi, Yisasdo kenoro,

---

* **22:9:** (Ngu oni gidaregado oni sowe gura gura Yuda oni kini.) † **22:11:** (Oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu nengguro keta gome teyingo ngundiro.) ‡ **22:17:** (Rom mera nguro sobosobo oni koreteyingo urungga oni ngu oowooyi Sisa).

enebana sumoo yunoyingo. Nga digi beye bungomo gabogaboyi, ko, oowooyi nakangoyingo nga oneromu? Ero eyingo.
21 Ene ngundiro sumoo etoni, enebana mande gumi eyingo. Ngu Sisaromu. Ngundiro etoyi, Yisas enebana mande gumi eyingo. Sisaro oo ngu, ye komo Sisa inoyi. Anutro oo ngu, ye komo Anut inoyi. Ero eyingo.
22 Oniku ngu enengo mandega ngu ingoro, nguro ene soriyokoyingo. Ngundiro nguro, ene Yisas yokoro sayingo.

Oni Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Arisa, ngu naruno nangge, Yuda oni gidarega oowooye Sadusi, ngundo Yisasno, mayeyingo. Ngu Sadusi oni, ngundo ngu, ene ngandiro ingoro etenggo. Oni kumootenggoku ngu, ene ko ma ootoogewanggo, ero ingootenggo. Ngu oni ngu Yisasno omburo, towoongowero sumoo inoro eyingo. 24 Oo etuyeroyingo oni, Mosesndo mande gura ngandiro nakangoro yunoyingo. Oni gura simoongo kiningga kumoowaku ngu, arisa, kameyimboro konebeyi gura ootooro ngu, ngundo ngu bare wabuga ngu yowa. Nguno nangoningga tunootewaku ngu, ngu beyi hoorooweyingo oruwa, ero eyingo. 25 Arisa, oni simoonggoro guranangge ngu, ene kandegura gidemboro eraya, noore kewooronanimo oruwonggo. Koreteroga, ngundo barega yowo. Asa, ngu simoongo kini oode, kootuyisina kumoowo. Kameyi kumootoni ngu, asa, koneyombo ngu bareyi wabugaku ngu yowo. 26 Yo, koneyo enebana ngu baregaku yoro, ene nguya simoongo kini oode, kumooyingo. Nguro koneyo kabusayigaku enebana ngu baregaku nangge yoro oode, ene nguya simoongo kini oode kumooyingo. Ngundiro nangge, ngu simoonggoro kandegura gidemboro erayagaku bare guranangge yoro, kumoorodoyi kiniteyingo. 27 Kootuyisina, baregaku nguya kumoowo. 28 Arisa, kootuyisina, oni kumooyingoku, ko ootoogewanggoku naruno nguno, ngu barega ngu oone bareyi nenengo? Ge ingoote. Ngu kandegura gidemboro erayagaku, ngu bidodo bareye guranangge. Ero eyingo.
29 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, gumi eyingo. Ye Anutro mandeno, ko, enengo yanggangoni nguya, ngu ma ingootenggo. Nguro ngu, ye mande buribari etenggo. 30 Oni kumooyingo ngu ko ootoogeyingo naruno nguno, simoo bare kameyi bareyi teweroyi kini. Kini, ene Anutro sambono Engel oni oorootenggoku, ngundiro oruwanggo.
31 Ene nga mandega oni kumooyingo ko ootoogeweroyi ngu, ye Mosesro buk kuri kandangero ingoro, ene ye nguro muri nenengo ma ingootenggo. Ngu mandegano nguno, Anutdo Mosesro eyingo.
32 No Ebarahamro Anut, Ayisakro Anut, Yekobro Anut. Eyingo. (Kisim Bek/Eksodas 3:6)
Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Mosesro mande, ngundo etuyerooteku ngu, ngu ngandiro. Oni simoo bare keta oorootenggoku, ko oni kumooyingomu, nguro gaboye keta oorootenggoku, nguro Anut. Ero eyingo. 33 Ngundiro etoni, oni simoo bare enengo mande etuyerowoku, ngu ingoro soriyokoyingo.

Anutro Mamana Mande, Ngundo Mamana Mande Gidarega Dagayeroote
(Mak 12:28-31; Luk 10:25-28)

34 Ngu naruno, Parisi onindo mande ingootoyi, Yisasdo Sadusi oniro
sumoo mande bidodo ewonggoku, ngu andangemukootoni, nguro
Parisi oni ene nguya Yisas towoongoweroyimboro oororo yowuru-
wooyingo. 35 Parisi oni gura, mamana mande gome watayi, ngundo
Yisasno omburo, towoongoweroyi mande ngu ingoro, sumoo eyingo.
36 Oo etuyeroyingo oni, ndawu mamana mandega, ngundo mamana
mande gidarega ngu dagayeroote? Ero eyingo.
37 Yisasdo mande ngundiro ingoro, gumi eyingo. Oo Simburi
Urungga, ngu gengo Anut hamoo oorengo. Gengo nowoondoge bidodo,
ingonduduge bidodo, ngu yanggangongge oo ngu bidodo komo Anut
inoya, gome keyo. 38 Nga mamana mandega ngando mamana mande
gidarega bidodo dagayeroote. 39 Ngu mamana mande erayayiga
nguya ngandiro. Gengomboro gome ingooteku, ngundiro nangge,
ge tanggegemo oni gidarega oorootenggoku, ngu bidodoboro nguya
nowoondoyi teyuno, ero eyingo. 40 Nga mamana mande erayaga
geno etenoku nga, ngu Anutro mamana mande bidodo nguro damoni
oorengo, ko, Anutro ingondudu eyingo oniku, enengo mande bidodo
nguro damoni nguya, ero eyingo.

Krayis Ngu Oone Nangoni?
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Asa, ngu naruno nguno, Parisi oni yowuruwooro oodoyi, Yisasdo
sumoo yunoyingo. 42 Ye ndadiro ingootenggo? Krayis, Anutdo noore
yoyoweroyi sunggi yeyingo oni, ngu oone nangoni? Etoni, Parisi
onindo mande gumi ewonggo. Krayis, ngu Dewitro sembeni, ero
eyingo. 43-44 Etoyi, enendo mande gumi eyingo. Arisa, Anutro
mandeno nguno, ndawugaro Yuka Kundingiyimbo Dewit newende
yokutuwootoni, Krayisro ero eyingo, Oo Simburi Urungga, ero eyingo?
Anut Oo Simburi Urungga, ngundo noro Simbune Oo Bidodo Sim-
buri, nguno ngandiro eyingo. Ge kandene koondosina musiyo
bingamidodo nguno bibite. Kootuyisina ngu, nondo gengo mundi
oni yoyewe, gengo kengge damonimo yoyewano. Ero eyingo.
(Sam 110:1)
45 Arisa, ene ngu Dewit enengo osiyi nangge ngu, arisa, ndawugaro
Dewitdo eneya Oo Simburi Urungga, ewa? Yisasdo eyingo.
46 Yisasdo sumoo mande yanggangongga ewoku, nguro mande gumi
eweroyi, oni gura ene ereremo kini. Ene ngu mandega ngu ingoro, ngu
naruno, damoni yero, sosorero, nguro ene mande guraro ko ma sumoo
inoyingo.

23

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Ko, Parisi Oniro Muriye Biyomi, Nguro Ingonda Teyi!
(Mak 12:38-39; Luk 11:43-46; 20:45-46)

1 Ngu naruno, Yisasdo enengo kirikiri oni, ko, oni simoo bare oowooy-
ingga ngu mande wesiyoro eyingo. 2 Mamana mande etuyeroyingo
oni, ko, Parisi oni, ngundo Mosesro mamana mande ngu sobowooro,
ngunonggo ye etuyerootenggo. 3 Mamana mande bidodo etuyerootenggoku, ye komo ngu bidodo keyoyi. Ene nondo ye roogo teyunooteno. Ye komo enengo muriye tetenggoku, ngu ma keyowero. Ndadiro nguro, ene mande metemi wesiyoro ero, ene enengombo ngu ma keyootenggo.

4 Yo, Parisi oni, ngundo mamana mande gura gura oni simoo bareno
yetoyi, nguro ene ngu keyowero ko biyomi terootenggo. Ngundiro tero,
ene oni simoo bare ma hoorooweyeroro, mamana mande keyootenggo.
5 Ene oo bidodo tetenggoku ngu, onindo yeyoya, bingamiye okooyi,
ero tetenggo. Ene kembawasayesina oo urungga yero, nguno Anutro
mamana mandeni gidarega nakangoro gosiyoyingo. Ene towikumba
piru piru oni bingamiyedodoboromu nguya yemuro, dogigiro nengguro
darinidodo tero kutuwootenggo. 6 Yo, ene Yuda oniro yowuru yano,
oni simoo bare doongeyemo tunoo bibiteweroyimboro, nguro gome
oorengo ingootenggo. Ene oo simbo kayingo naruno nguya, yaba ko-
reteyingo nguno bibiteweroyimboro, ngu gome ingootenggo. 7 Oowari
uriyoweroyi musiyomo nguno, onindo ene yeyoro, kambayeroyi etoyi,
nguro nguya gome ingootenggo. Ngundiro nangge, oni simoo baredo
oo etuyeroyingo oni ero, oowooye bingami okooyi, ero teyingo.
8 Ene yendo oni gidaregado oowooye bingamiye okooro, ngunonggo
oo etuyeroyingo oni, eyi, ero ma ingowero. Ndadiro nguro, ye bidodo
Anut doongeyimo ngu siyero oruwanggo. Yengo oo etuyeroyingo
oni guranangge, ngu Anutdo nangge. 9 Ngundiro nangge, ye nga
merako ngano, oni guraya, Awanani, ero ma ewero. Ndawugaro
nguro, ye Awaye guranangge ngu, Anutdo nangge sambo endemo
ooroote. 10 Ngundiro nangge, onindo yeya, tabango oni ero, ma ewero.
Kini, yengo tabango oni ngu guranangge Krayis nangge. 11 Ene ye
kewooroyemo oni urungga tunootewero ingowaku ngu, asa, ene komo
yengo ko oni orini. 12 Ngundiro nangge, oni gura enengo oowooyi
bingami okoowero ngu, Anutdo ngu oningga nguro oowooyi yeni
bodaga ameno uwa. Ngundiro nangge, oni gura, enengo oowooyi
ingootoni, ameno bodaga tewaku, Anutdo ngu oningga nguro oowooyi
yeni, urungga tewa.

Yisasdo Simoo Bareya, Ye Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Ko Parisi Oni, Nguro Ingonda Teyi! Ero Eyingo

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; Luk 20:47)

13 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ye mebuye
tegedodo oni! Ye ingonda teyi! Ye nowoondoye ma yowoorengoro,
Anutno nguno ma oorowuwero ingootenggo. Yo, ye nowoondoye
hamoo ma teyingo, nguro ye oni simoo bare gidarega nguya, ye
yoyokootoyi, ene Anutro mandeni muriningga, ngundo enengo oni
simoo bare soboyerooteku, nguno ma utenggo. Yo, yendo enengo
Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo muringga, nguro oore gosiy-
orootenggo. 14 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni!
Ye mebuye tegedodo oni! Ye ingonda teyi! Ye bare wabu ngu
ganayeroro, torige torige ye enengo oo sitowi, ko, enengo ya nguya
ngu kingo yororootenggo. Ngundiro tero ngu, oni doongeyemo, ye
Anutno kingo kira piru piru tetoyi, Anutdo mete ngu bare wabu ngu
hoorooweyerowa. No yeno mande yanggango eteno! Kootuyisina
ngu, yengo muri biyomi tetenggoku, ngu Anutdo nguro gumi kowuri
urungga oorengo yunowa.
15 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ye mebuye
tegedodo oni! Ye ingonda teyi! Ye wendeyino, ko, mera oriroko biyomi
yade yade oororo, oni gura yootoyi, ngundo yengo nowoondoye hamoo
teyingongga ngu keyowa. Ene ye ngu ko oningga ngu yoro, yengo

muriye biyomi etuyerootoyi, enengo muri biyomi, ngundo yengo muri
biyomingga ngu bidodo dagayerowa. Yendo ene nguya yoro, Setanro
ende biyomi nguno uwanggo.

16-17 Ye doongeye kiringo oni, ye oni gidarega oore etuyerowero
ngu, ye ingonda teyi! Ye oni simoo bare ngandiro muri biyomi ngu,
godange mande, ero etuyerootenggo. Oni gura mande awuno oorengo
sorumimonggo ero, Anutro yowuru ya kundingiyi Tembel, ngu oowooy-
imonggo mande ewaku ngu, arisa, mande ero gosiyowoku, ngu ene
mete yokowa. Nguro ngu, onindo ene yoro, mande wirikoyingo onino
oorowuweroyi nguya kini. Ngundiro nangge, oni gurado mande ero,
digi beye gol gome gome Tembelno oorooteku, ero mande gosiyoro, ene
mande awuno oorengo sorumimonggo etoni ngu, arisa, ngu mandega
ngu, ene komo keyoni. Ene mande rogo gosiyowoku, ngu ma keyoro
tetoni ngu, asa, onindo ene mete yoro, mande wirikoyingo onino
oorowuwanggo. Mande godange ngundiro ero etuyerootenggoku, ngu
biyomi oorengo! Ye doongeye kiringo oorengo! Ndawu ooga, ngu
koreteyingo? Beye gol gome gome Tembelno oorooteku, ngundo bine,
ngundi, Anutro Tembel, ngundo beye gome gome ngu yeni, kundingiyi
tete, bine? Tembel kundingiyi ngundo gol beye yeni, kundingiyi nguya
tunootete. 18-19 Yendo mande biyomi gura nguya oni simoo bareno
etuyerootenggoku, ngu ngandiro. Oni gura mande gosiyoro ngundiro
ero, Anutno wooro yeweroyi digi yawasano ngu hamoo awuno oorengo
sorumimonggo etoni ngu, arisa, ene mande gosiyowoku, ngu mete
yokowa. Nguro ngu, onindo ene yoro, mande wirikoyingo onino
oorowuweroyi nguya kini. Ngundiro nangge, oni gura mande gosiyoro,
ngundiro ero, oo Anut inowoku, ngu wooro yeweroyi sanganimo
oorooteku, ngu mande hamoo awuno oorengo sorumimonggo etoni
ngu, asa, mande ewoku, ngu ene komo keyoni. Ene mande rogo gosiy-
owoku ngu ma keyoro tetoni ngu, asa, onindo ene mete yoro, mande
wirikoyingo onino oorowuwanggo. Ye doongeye kiringo oorengo!
Ndawu ooga, ngundo dagate? Oo Anut inowoku ngu, bine; ngundi,
Anutno wooro yeweroyi digi yawasa, ngundo oo Anut inowoku, nguno
yeni, kundingiyi tete, bine? Gol beye yemboongeyingo musiyomo
yetenggoku, ngu musiyongga ngundo yeni, gol beye kundingiyi nguya
tunootete. 20 Ngu muri ngu, nenengo kini. Oni gura mande gosiyoro,
Anutno wooro yeweroyi digi yawasa, nguro mande awuno oorengo
sorumimonggo mande etoni ngu, arisa, ene mande gosiyoro, Anutno
wooro yeweroyi, ko oo nguno Anut inowoku, ngu sanganimo nguno
oorooteku, nguya gosiyoyingo. 21 Ngundiro nangge, oni gura Tembel
nguro mande gosiyoro, awuno oorengo sorumimonggo etoni ngu, arisa,
ene mande gosiyoro, Tembelno ko Anut kundingiyi nguya Tembelno
oorooteku, ngu gosiyoyingo. 22 Mande gura ngandiro. Oni gura sambo
ende nguro mande gosiyoro, awuno oorengo sorumimonggo etoni ngu,
arisa, ene mande gosiyoro, Anutro yaba bingaminidodo, ko, Anut nguya
yaba sanganimo bibiteteku nguya, mande ero gosiyoyingo.

23 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ye manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye yanggango yero, oo bidodo yengo kono
suwe oo soodida nguya yootenggoku, nguromu kande erayaga ngu
yoro, guranangge andangero, Anut inootenggo. Ngu hamoo oorengo,
ngu muri gome tetenggoku, ngu metemi. Ene Anutro mamana mande

oo urungga oorengo ngu, ye ma keyootenggo. Yo, ye muri nenengomo
oni wirikoweroyi; nowoondoye ebe ino ino teweroyi nguro muri; ko,
nowoondoye hamoo teyingo nguro muri, ngu ye ma keyootenggo. Ye
komo ngu oo ngu teya, ko, Anut oo inoweroyi nguya keyoyi. Ngundiro
muringga ngu, gome oorengo.
24-25 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni! Ye manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye oni doongeye kiringo, ngundo oni gi-
darega oore etuyerowero tetenggoku ngundiro. Yengo koondo samayi,
toba sanganisina ngu sonowooro, newendemo ngu yakaka muri, yengo
ingondudu keyootenggoku, ngundo angero ooroote. Koretero, yengo
toba newendemo ngu yomosiyootoyi, sarayi oodoni ngu, arisa, sangani
nguya sarayi oruwa. Ye oni gura enengo sonono mimoo bodaga
ngu sanganimo ooreteku, ngundiro. Oningga ngu sodedomangge mi-
moongga yoro, yokoro, ene bo urungga biyomi sono nero nemukooteku
ngundiro. 26 Ye Parisi oni, ye doongeye kiringo! Ye komo koretero toba
newende sonowootoyiga sarayi yetoninggago, asa, kootu sanganisina
nguya sarayi oruwa.
27 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye oni merengooweroyi musiyo sanganimo
kumu sarayimbo dowootenggoku ngundiro. Sanganimo ngu, gome
oorengo kenomayingoweroyi, ene mere newendemo ngu, oni wimbuye
oowooyingga, ko oo bidodomo biyomi buwoo ngundo nangge angete.
28 Ye ngundiro nangge oorootenggo. Oni goweye sangani kenoro
ngu, oni nenengo, ero ingootenggo. Ene nowoondoyemo ngu, ye
ebe ganagana teweroyi muri, ngundo nowoondoyemo angero oodoni,
nguro mamana mande nenengo ngu yokootenggo. Ero eyingo.

Yisasdo Oo Etuyeroyingo Oni Ngu Kootuyisina Kowuri Urungga Yoweroyi, Nguro Eyingo
(Luk 11:47-51)

29 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye Anutro ingondudu eyingo oni, ko,
oni nenengo kuri kumooyingo, ngu mereyeroyingo nguro mereye
ngu gome yomosiyoro, irosara mitoyi, gome tetoni ngu, ngundiro oni
nguro oowooye bingamiye okootenggo. 30 Mereyemo ye irosarangga
tetenggoku, ngu oni simoo bare tero, etuyerowero ngundiro etenggo.
Noore osisambado narungga oruwonggoku, nguno ootooro ngu, arisa,
noore Anutro ingondudu eyingo oni yurewonggoku, ngundiro noore
ma yureyingo, ero etuyerootenggo. 31 Ye simoo bare doongeyemo
muri ngundiro tetenggoku, ngundo tunoo oorengo etuyeroote. Ngu
hamoo oorengo, ye ngu oni kuri Anutro ingondudu eyingo oni yureyi
kumooyingo, ye nguro osisambaye oorengo yootunoro etuyerootenggo.
32 Asa, yengo osisambayebo oo damoni tewonggoku, ngu yendo enengo
musiyemo dikaya, oo ngu bidodo temukoyi! 33 Ye sire! Ye sire
biyomi simoongo! Ye osisambayeboya, Setanro ende de nombo ma
kumooweroyi, nguno oorowuwanggo. Ye saweroyi oore gura kini!
34 Arisa, no yeno etoowega, ye ingoyi! No Anutro ingondudu eyingo
oni, ingondudu gome oni, ko, Anutro mande etuyeroyingo oni gome,
no soweyerootoowe, yeno oorowuwanggo. Ene yendo gidarega yureyi
kumootoyi; gidarega de omukondino yosanggawetoyi kumootoyi; gi-
daregado ye yowuru ya bidodo ngu newendemo gisasaruyerowanggo;

gidarega yendo ende guranonggo oweyerootoyi, ene ende gurano
satoyi, keyeroro sawanggo. 35-36 Ye ngu muringga ngu tetenggoku ngu,
arisa, oni nenengomu bidodo merako ngano mundi onindo yureyi
kumooyingo, nguro kowuri kootuyisina, ye yowanggo. Ye ngundiro
oni nguro kowuriye koorowootoyi, kuri oorengo, Adamro nangoni
Ebel, beyibo ureni kumooyingomu ngundiro nangge omburo, yade
yade oororo, yowuru ya Tembel newendemo Anutro wooro yeweroyi
tanggeyemo, ngu naruno, oni gurado Sekarayiya, Berekayiya nangoni,
ngu ureyi kumooyingo. Nguro no yeno hamoo eteno. Ye nga oni
oorootenggoku nga, ye bidodo uri biyomi, ngu oo tewonggoku nguro
yowanggo.

Yisasdo Yerusalem Endega Nguro Gome Ingoro Sendoyingo
(Luk 13:34-35)

37 Oo Yerusalem, Yerusalem simoo bare! Suwooyi sano, no nowoon-
doye hamoo teyingo, nguro oore nenengo etuyeroro, kandenembo
yodowooro soboyerowero ingooteno. No yodowooro, hoorooweye-
rootoowe, kootoori nemimbo simoongo wireyo newendemo wiriyoro,
boogoyerooteku, ngundiro tewero ingooteno. Ene ye nguro ma ingoro,
no noyokowonggo. Ngundiro tero, ye Anutdo enengo ingondudu eyingo
oni soweyerootoni yeno oorowutoyi, yendo ene yureyi kumooro, digi
yoro, noro ko onino oorongooro, ene nguya yurewonggo. 38 Ngundiro
nguro, ye ingoyi! Anutdo ye yoyokootoni, nguro ye kingo oruwanggo.
39 Yo, no yeno hamoo eteno. Ye ko no ma neyoro oode oode oororo,
yengo manggoyebo mete ko ewanggo. Anut, gedo oningga ngu gengo
oowoonggemo ombuteku, ngu kumana ino, ero ewanggo. (Sam 118:26)

24

Yisasdo Yuda Oniro Yowuru Ya Oowooyi Tembel Yomburiyoweroyi,
Nguro Eyingo
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yisasdo Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel ngu yokoro oorowu-
toni, ngu naruno nguno, enengo kirikiri oniku eneno omburo, ene
Yisas Tembel ngu ya digibo yeyingo, ngu etungoyingo. 2 Ngundiro
etungootoyi, Yisasdo mande gumi eneya eyingo. Ye ngu oo ngu bidodo
kenomukootenggo? No hamoo oorengo, yeno eteno. Ngundiromu,
kootuyisina, Tembel ngu bidodo toongooro yomburiyowangggo. Yo,
digi gura yokootoyi, gura sanganimo ma oruwa. Nga digi nga bidodo
usosowooro, oorongooyi merako umukowa. Ero eyingo.

Yisasdo Kowuri Oowooyingga Oorengo Kootuyisina Ombuweroyi,
Nguro Eyingo
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yisas mera puri ngu oowooyi Olib, nguno oorero, bibitetoni, enengo
kirikiri onikundo nangge, Yisas tanggeyimo omburo, sumoo inoro
eyingo. Ge nooreno e. Ndawu narunggano, ngu ooga ngu tunootewa?
Ge ko ombuweroyi naruno, ko naru wengamo oo tunooteweroyi, ngu
ndawu sunggiga? Ene ngundiro eyingo.

4 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, enebana gumi eyingo. Ye komo
ingonda teyi! Ye oni yoyokootoyi, ngundo ye ma ganayerowero. 5 Oni
oowooyingga oorengo no oowoonemonggo tunootero, ngu ganayeroro,
ngandiro ewanggo. No nangge, Krayis. Anutdo oni simoo bare

yoyowero ero, no soweneroote, ero ewanggo. Ene ngundiro ero,
nguno ene oni simoo bare oowooyingga oorengo ganayerowanggo.
6 Kootuyisina, ye me ebe ngguyi ingoro, me ebe nguro mande binga
nguya ingowanggo. Ngundiro ingoro, ye nguro ma sosorewero.
Ndawugaro nguro, oo ngu hamoo tunootewaku, ene ngu naru wenga
kini. 7 Ngu naruno nguno, oni sowe gurado ootoogero, oni sowe
guraya ebe urewari. Mera guraro oo bidodo sobosobo oni, nguro me
oni, ngundo ootoogero, mera guraro oo bidodo sobosobo oni, nguro
me oniya ebe urewanggo. Ngundiro nangge, mera bidodomo, simoo
bare oodoro kumooyingo urungga tunootetoni, mera guminggano, ngu
imimi urungga yowa. 8 Yo, baredo simoo bisiyowero ogingo urungga
koretero ingooteku, ngu ye ingootenggo. Ene simoo bisiyoweroyi ngu
namoko. Ngundiro nangge, ye ngu oo ngu tunootetoni kenoro ngu, asa,
ye ingowanggo. Naru wenga ngu namoko tete, ero ingowanggo.
9 Yo, ngu naruno, mundi onindo ye yodowooro, ogingo urungga
kowuri nguya yunoro, yureyi kumoowanggo. Mera bidodomo, oni
simoo baredo ngundiro muri biyomi yeno tetoyi ngu, ndawugaro
nguro, no oowoone yeno oodoni, ye nowoondoye nono hamoo teteng-
gokuro. 10 Kootuyisina, kowuri urungga tunooteweroyi naruno, oni
oowooyingga Anutno nowoondoye hamoo teyingo, ngu kowuringga
ngu koorowooweroyi ma ingowero. Ngundiro nguro, enengo nowoon-
doye hamoo teyingo, ngu yokoro, ene ko ma keyowanggo. Ngundiro
tero ngu, ene dobookuriye Anutro pawa newendemo oorootenggoku,
ngu yodowooro, mundi oni kandeyemo yero, ene nguya ngu oni
Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo nguya boguwooro, sanggiri
tewanggo. 11 Ngu naruno, Setanro ingondudu eyingo oni godange
oowooyingga, ngundo tunootero, oni simoo bare oowooyingga oorengo
ganayerowanggo. 12 Ngu naruno, mera bidodomo, muri biyomi
urungga oorengo ngu tunootetoni, nguno ngu, oni simoo bare enengo
ingondudu nangge keyowanggo. Ngundiro nguro, enengo nowoondoye
ebe ino ino teweroyi muringga, ngu yokowanggo. 13 Ene oni simoo bare
Anutno nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango oode oode oororo,
naru wengamo nguya oodoyi ngu, asa, Anutdo ngu ko yoyowa. 14 Kuri
ngandiro kowuringga ma tunooteyingomo, arisa, koretero, Anutdo
enengo ko oni soweyerootoni, mera bidodomo saro, oni simoo bare
sowe gura gura nguno Anutro mandeni muriningga, ngundo enengo
oni simoo bare soboyerooteku, ngu wesiyoro yunowanggo. Ngundiro
sunggiga ngu temukootoyi ngu, asa, hamoo oorengo, naru wenga nguno
tunootewa. Ero eyingo.

Oo Biyomi Oorengo Ngu Tunootewa
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 Yisas mande gura soweyoro eyingo. Ngu oo biyomi oorengo, Setan
ngundo Anutro kundingiyi oorengo musiyomo dikatoni, ye ngu kenoro
ingoro ngu, asa, ye ingowanggo. Kuri Anutro ingondudu eyingo oni
Daniyel, ngundo mande ngundiro eyingo, ngu ataga engge tunootete,
ero eyingo. Oni gura nga mande nakayangga nga kandangeya, ene
komo gome ingoni. 16 Ngu naruno nguno, oni simoo bare Yudiyano
oorootenggoku ngu, ene komo mete sodedo saro, purimo oorewanggo.
17 Oni endesina oorootenggoku ngu, ene ko ya newendesina uro,
enengo oo sitowi yoweroyimboro ma uwanggo. 18 Ngundiro nangge,

oni kono oorooteku ngu, ene ko oororo, ya newendesina uro, enengo
dogigiro nengguro yoweroyimboro ma uwanggo. 19 Yo, ngu naruno,
bare kawuyedodo, ko, bare simooye nono yunootenggoku, nguro oni
oni yooge! Ndadiro nguro, ene sodedo kendutero, mera purimo
ooreweroyi, ngu ereremo kini. 20 Nguro ye komo yemboongeyi.
Doogo dogigi, ko, sono midugu naruno, ngundi, kundingiyi naruno
nguno oo ngundiro ngu ma tunootewero. Ndadiro nguro, ngu naru
biyomimo tunootetoni ngu, oni purimo ooreweroyi, ngu ereremo kini.
21 Ngu naruno nguno, kowuri urungga oorengo tunootewa. Kurimi
oorengo, Anutdo oo bidodo yeyingo naruno, ngunonggo omburo, ataga
nga naruno ngano nguya, kowuri ngundiro kuri ma tunooteyingo.
Kootuyisina nguya, kowuri ngundiromu nguya kini. 22 Ene Oo Simburi
Urungga, ngu kowuri narungga ngu woosootoni, ma ootutetoni ngu,
arisa, oni simoo bare bidodo Anutdo kuri rogoyeroyingo, ngu keta
oruweroyi ereremo kini. Nguro ngu, ene ngu narungga ngu woosootoni
ootutewa.
23 Ngu naruno nguno, oni gurado yeya ewaku ngu, kenoyi, Krayis
nga oorooteku nga; ngundi, kenoyi, ene andusina oorooteku andu! Ene
ngundiro etoni ngu, ye nguro nowoondoyemonggo hamoo ma tewero.
24 Nguro ngu, Setanro ko oni gidaregado tunootero, ganayeroro ero,
no Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ero ewanggo.
Ngundi, Setanro ingondudu eyingo oni godange, ngundo ero ewanggo.
No Anutro ingondudu eyingo oni, ero ewanggo. Ene sunggi guradiro
guradiro songo songo tewanggoku, ngundo muri songo oorengo gura
onindo ma teweroyimu, ngundiro tero, simoo bare Anutdo kuri enengo
rogoyerowoku ngu, ene mete tetoni ngu, ene ngu ganaganayeroro
yoyoweroyimboro tewanggo. 25 Ingoyi, no oo bidodo kootuyisina
tunooteweroyi, no ataga yeno etoowe, ye ingootenggoku, nguro ye
komo ingonda teyi! Ero eyingo.
26 Ngundiro nangge, oni gurado yeya ero, kenoyi, ene andesina
oni kini kingo merako oorooteku ande, etoyi ngu, ye nguno ma
oorowuwero. Ngundiro nangge, ene ko ewanggo. Kenoyi, ene nga
yangga nga newendemo kombitero oorooteku nga! Etoyi ngu, ye
enengo mande ingootoyi nowoondoyemo hamoo ma tewero. 27 Yo,
yowari soruyi ogisa ooretekusinanggo dero oororo, sa utekusinanggo
dero toongete. Yowari soruyi kenooteku, ngundiro nangge, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo ngu tunoo oorengo neyootoyi, ko ombuwano.
28 Ngu naruno, mera gumisina punggi bawooro, oororo, omburo
tetoni, ye bidodo nguno kenoro tunoo ingowanggo. Oo buwoo gura ngu
merasina nguno ooroote. Ngundiro nangge, no ko ombutoowe ngu, ye
bidodo tunoo oorengo ingowanggo.

Kootuyisina, Anutro Nangoni Oni Kirarongo, Ene Ko Ombuwa
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 Yisasdo mande gura eyingo. Ngu kowuri urungga ngu kinitetoni
ngu, arisa, sa kombo nguya doobeyerootoni, himi ma yewari. Tootu
bidodo ngu yokutuwooro sisorewanggo. 30 Ngu narunggano nguno, no
Anutro Nangoni Oni Kirarongo, noro sunggi sambono tunootetoni, mer-
ako oni simoo baredo kenoro sendowanggo. Ndadiro nguro, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo goobooreno duridarinedodo, yanggangone
oorengododo ombutoowe neyowanggo. 31 Anutro unggu gura oowooyi

Biyugel ngu yanggango uwootoni, ngu naruno, Anutdo enengo sambono Engel oniku ngu soweyerootoni, omburo, mera bidodomo, ende gura gura bidodomo oororo, oni simoo bare Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu bidodo yoyoro, omburo, eneno watayewanggo. Ero eyingo.

Kopi Dega, Ngundo Ngu Narungga Ngu Rogowoote
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32-33 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Ye Kopi dega ngu kenoya, ko, de gidarega nguya yeyoyi. Ye kenootoyi, nungo yero, bududingo yetoni, ye ngu kenoro ingootenggo. Ataga Kopi enggeweroyi naruwo tunootewero tete, ero ingootenggo. Ngundiro nangge, kootuyisina, ye ngu ooga ngu kenootoyi, tunootewaku ngu, arisa, ye nguno ingowanggoku ngu, ngu ooga ngu, Yisas ko ombuweroyi naruwo namoko tetoni, nguro sunggi ngundiro tunootewa, ero eyingo. 34 No hamoo oorengo, yeno eteno. Ataga nga naruno, ye Yuda sowengga ngaro simoo bare nga ma kumoomukoyingomo, nga oo nga bidodo tunootewa. 35 Sambo mera nguya ngu oororo kinitewa. Ene ngundiromu, noro mandene nga ngu ma kinitewa. Ero eyingo.

Oni Naru Wenga Naruwo Tunootewaku, Ngu Ma Ingootenggo
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30; 34-36)

36 Yisas mande gura eyingo. Oni ngu noro naru ko ombuweroyiga, ngu sangga nguya, ene ngu ma ingootenggo. Anutro Engel oni sambono oorootenggoku ngu, ene nguya ma ingootenggo. No nguya, ene ma ingooteno. Awane Anutdo nangge ngu ingoote. 37 Ngundiro muri onindo kuri Nowa oodoni, nguno tewonggoku, ngundiro nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ombutoowe, nguya muri ngundiro tewanggo. 38 Yo, kuri Nowaro naruno, koretero Anutdo sono tuwi urungga oorengo soweyootoni, omburo, mera bidodo ma doobengoyingomo, ngu naruno, oni simoo bare oo nero, sono nero, kamebare teroodoyi, Nowa nguno wanggo newendemo uyingo. 39 Ene ngundiro tero, Anutdo oo yeni tunootewerroyi, ngu ene ma ingoyingo. Nguro Anutdo sono tuwi urungga oorengo soweyootoni, omburo, mera bidodo doobengootoni, oni simoo bare yutomukoyingo. Ngundiro nangge, naru wenga oorengomo, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ombutoowe, ngundiro muri nguya tunootewa. 40 Ngu naruno nguno, oni eraya kono oruwariku ngu, Anutdo omburo, oni gura yoro, gura kono yokowa. 41 Ngundiro nangge, bare eraya oomanongoyingo tetori ngu, Anutdo omburo, gura yoro, gura yokowa. 42 Arisa, no yeno hamoo oorengo eteno. Ye ingonda teyi! Ndawugaro nguro, Oo Simburi Urungga ngu ombuweroyi narungga, ngu ye ma ingootenggo. 43 Ene ye komo ingoyi! Ya simburi (Kristen) ene ndawu narunggano yakaka oni omburo, ya usowooweroyi ngu ingoro ngu, arisa, ene meyero oodoni, yakaka oni omburo ngu, ene ya usowooweroyi, ngu ereremo kini. 44 Ngundiro nangge, ye nguya komo meyeya, doongeteya oriyi! Ndadiro nguro, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ombuweroyi naru ngu, ye nguro ma ingondudu tetoyi, nguno no ko ombuwano. Ero eyingo.

Ko Oni Metemi, Ko Oni Biyomi, Nguro Mande Adingayi
(Luk 12:42-46)

45 Ya simburibo ene mera gurasina toongewero ngu, ene ko oni
gomengga ingondudu gome ngu rogo tetoni, ngundo ya nguro ko oni
sobosobo gome ootooro, oo neweroyi naruno, oo nenengo yunootoni,
oo nero gome oruwanggo. 46 Ngundiro nangge, kootuyisina, ya
simburigaku ko omburo, ko oninggakuya oo ewoku, ngundiro tetoni,
kenoro ngu, arisa, enengo ko oni sobosobogaku, ene mete oni oni tewa.
47 Arisa, no yeno hamoo eteno. Ngu ya simburiga, ngundo ko sobosobo
oninggaku yero, nguro oo nggiringgara bidodo, ngu ko oningga ngu
kandeyimo yetoni, gome sobowoowa. 48-49 Ngundiro nangge, ngu ko
sobosoboga nguro muri biyomi oruwaku ngu, enengombo ngundiro
ingoro eyingo. Noro sobosobo oni urunggaku naru oowooyingga ngu
ma ombuyingo. Ene ngundiro ingoro, nguro ene damoni yero, enengo
ko gobooro oni yutoro, ene oni gidarega ngu oowari nero, sono biya
gome gome nero, kakabetero oriyingo. 50 Kootuyisina, naru gurano,
ngu ko sobosobo oni biyomingga, ngu enengo sobosobo oni urunggaku
ombuweroyi naru ngu ma ingoro oodoni, arisa, enengo sobosobogaku
omburo, ko oningga nguro ko biyomi tewoku, ngu kenowa. 51 Ko
biyomi ngundiro kenoro ngu, asa, ngu ko sobosobo oni biyominggaku
ogingo urungga inoro, soweyootoni, oororo, oni mibuye tegedodo oni
oorootenggoku musiyo biyominggano, nguno ene nguya oruwanggo.
Ngu ende biyominggano nguno, sendo urungga tero, metokarikari tero
oruwanggo. Ero eyingo.*

25

Bare Oore Kande Eraya, Nguro Mande Adingayi

1 Ngu naruno, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru
enengo oni simoo bare ngu soboyerooteku, ngundo nga bare oore
simoondoya ma wereyingo kande erayaga, nguro muri ngu ngandiro.
Simoo gura bare yoweroyi naruno ngu, ngu bare ko enengo bare
dobookuringo mayero, ngu barega ngundo yano kameyinggaku om-
buweroyi, ngu sobowooro oruwanggo. Arisa, ngu simoongga ngu
bareyi yoweroyimboro ombutoni ngu, enengo bareyi nguro do-
bookuringo ngu kameyi ombutoni ngguyi ingoro, nguro ene soru
karo dowooro, endesina oorero, doongetero, kameyi kenoweroyimboro
oorewanggo. 2 Asa, bareyi dobookuringo kande eraya nguromu kande-
gura ngu ingondudu kini, ko, bare kandegura ngu ene ingonduduye-
dodo. 3 Bare ingonduduye kiningga enengo soru ngu yowonggoku,
ene Karasin ngu ene ma yoyingo. 4 Ene bare ingonduduyedodo ngu,
enengo soru, ko, Karasin nguya nggusingoro, ngu yoro ombuyingo.
5 Ene bare yowoku oninggaku, sodedo ma ombutoni, nguro bareku
kubooyerootoni wereyingo.

6 Suwoo kewooroko oni meno moguru tero, eyingo. Bare yowoku
oninggaku ombuteku ngu! Nguro ye ooroya, ooreko kenoya, yoya
ombuyi! Eyingo. 7 Arisa, bareku ngu ingoro ootoogero, enengo
soru yomosiyoro yoonenengoyingo. 8 Asa, ngu naruno nguno, bare
ingonduduye kinikundo bare ingonduduyedodokuya eyingo. Yendo
Karasin gura noore yunootoyiga nggusingowato. Noorendo sorungga
kumoowero teteku nga. Ero eyingo. 9 Ene nguro mande ingoro,
enebana gumi eyingo. Kini, noore Karasin ye nguya ko noore nguya

* **24:51:** (Ya simburi ngu Yisas.)

rogoyimo kini. Noorengo rogoyimo nangge. Ngundiroga ngu, mete
ye ooroya, Karasin gura uriyoyi. Ero eyingo. 10 Arisa, ngu bareku
Karasin uriyowero oorowutoyi ngu, ngu naruno nguno, bare yoweroyi
oninggaku ngu ombuyingo. Bare kandegura ngu enengo soru kuri
yomosiyoro, yoonenengoro oodoyi, bare yoweroyi oninggaku ngu om-
buro, bare yoro, ngu bare oore kandegura nguya hoorooweyeroweroyi,
ngu bidodo yoyoro, ya oo simbo kayingo yanggakuno utoyi, ene yamuko
goodooyingo.
11 Kootuyisina, bare kandeguragaku Karasin uriyowonggoku ngu
omburo, yamuko utoro eyingo. Urungga, urungga, ombuya, noorengo
yamuko goosooyuno! Ero eyingo. 12 Ene nguro mandeye ingoro,
enebana gumi eyingo. No yeno hamoo eteno. No ye watayi kini. Ero
eyingo. 13 Asa, Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Ye komo ingonda
teya sobowooyi! Ye oni gurado ombuweroyi narungga ngu, ko sangga
nguya, ye ma ingootenggo. Eyingo.*

Ko Oni Kabusagobo Digi Beye Oowooyingga Sobowooyingo, Nguro Mande Adingayi
(Luk 19:11-27)

14 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku,
ngu ngandiro. Oni gura mera orirokono oorowuwero ngu, arisa, ngu
enengo ko oni negoyerootoni, ombutoyi, enengo oo sitowi ko oni ngu
kandeyemo yetoni sobowooweroyimboro. 15 Sobosobo oninggakundo
enengo ko oniku wirikoyeroro, muriye yanggangoye kenoro, ingoro,
nguro ene ngundiro digi beye andangero yunoyingo. Enengo kirikiri
oni nguro muriye metemi oorengo kenoro, nguro ene ngu oning-
gaku ya simburigakundo digi beye oowooyingga oorengo K5,000 Kina
sobowooni, ero inoyingo. Enengo kirikiri oni nguro muriye metemi
kenoro, ngu oninggaku sobosobo oninggakundo digi beye oowooyingga
K2,000 Kina sobowooni, ero inoyingo. Ngundiro nangge, ko oni guraro
ene digi beye K1,000 Kina sobowooni, ero inoyingo. Ngundiro tero ngu,
ene yoyokoro, orirokono toongeyingo. 16 Toongetoni ngu, arisa, enengo
ko oni digi beye K5,000 Kina yowoku, ngundo ko yanggango tero,
ngunonggo digi gumi K5,000 Kina gura ngundiro soweyoro yoyingo.
17 Ngundiro nangge, oni gurado digi beye K2,000 Kina yowoku, ene
nguya ngundiro koyi tero, digi K2,000 Kina gura yoyingo. 18 Ngundiro
nangge, ko oni digi beye K1,000 Kina yowokunggaku, ene digi yoro,
oororo, mere sero, nguno sobosobo oningga nguro digi beyeku, nguno
oongooyingo.
19 Kootuyisina, naru kinitetekuno, sobosobo oningga ko mayero,
enengo ko oni kabusagaku yeyoro, digi beye yunoyingo, nguro mande
ingowero. 20 Arisa, ko oni digi beye K5,000 Kina yowoku, ene ko tero,
ngunonggo digi K5,000 Kina ko yoro, enengo oo sobosobo onikuno
oororo eyingo. Oo urungga, ge kuri digi K5,000 Kina nunowoku,
nguno nenengombo ko yanggango tero, digi K5,000 Kina gura soweyoro
yowonoku, nga keno. Ero eyingo. 21 Enengo oo sobosobo oninggakundo
enengo mandeni ingoro, enebana gumi eyingo. Ge ko oni gome

* **25:13:** (Oningga bare yoweroyi, ngu Yisas. Kootuyisina, ene omburo, oni Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bidodo yoyoro, sambo endemo oorewanggo. Ngu bare yoweroyi ngundiro.)

oorengo! Gedo ko gome hamoo tewo! Gedo nga digi beye bodaga
sobowoowokuro, nguro no digi beye oowooyingga gunootoowega
sobowo. Arisa, yano ombutooga, noya oni oni tewaro. Ero eyingo. 22 Ko
oningga digi beye K2,000 Kina yowoku, ngundo digi beye K2,000 Kina
gura soweyoro, yoro, omburo, oo simburinggaku etungoro eyingo. Oo
simburi urungga, gedo digi beye K2,000 Kina nunowoku, ngundo ko
yanggango tero, digi beye K2,000 Kina gura ko yowonoku, nga keno.
Ero eyingo. 23 Etoni, enengo oo sobosobo oninggakundo eneya mande
gumi eyingo. Ge ko oni gome! Gedo gome oorengo tero, ko gome
tewo! Gedo nga digi beye bodaga gome sobowoowokuro, arisa, nguro
no digi beye oowooyingga gunootoowega sobowo. Nguro ngu, yano
ombutooga, noya oni oni tewaro. Ero eyingo.

24 Arisa, ko oni gura digi beye 1,000 Kina yowoku, nguya omburo,
oo sobosobo oni urunggano eyingo. Oo simburi urungga, no kuri
ingootenoku, ge digi beye woosooro, yoweroyi oni yanggango. Ge
onindo kononggo oowari, gedo ma miyingo, ngu yoote. 25 Ngundiro
nguro, no gengo sosorero, nguro digi beye nunowoku, no sodedo
oororo, mere sero, nguno oongoowono. Ngu digi beye nunowoku
ngu, nga oorooteku nga. Ero eyingo. 26-27 Asa, oo sobosobo oni
urunggakundo sanggiri tero, mande gumi eyingo. Ge ko oni biyomi
oorengo! Ge surekinikini oni! Ge kuri ingooteku ngu, no onindo
kononggo nondo oowari ma miyingo, ngu yootenoku, asa, ndawugaro
nguro, ge digi beye sobowo, ero gunowonoku, ngu digi beye yeweroyi
musiyomo, nguno ma yewo? Noore digi beye ngundiro oorooteku
ngu, no ko ombutenokuno, arisa, ngunonggo digi beye gura nguya
yoro, yowuruwooro yowano. 28 Arisa, oni urunggakundo enengo ko
oniya eyingo. Ye ngu oningga, digi beye K1,000 Kina inowonoku,
ngu sobiyoya, noro ko oni gome digi beye K10,000 Kinadodoga, ngu
inoyi. 29 Ndawugaro nguro, oni gurado oo oowooyingga ngu gome
sobowoowaku ngu, arisa, no oo oowooyingga gura soweyoro inowano.
Ngundiro nangge, oni gurado oo bodaga ngu biyomi sobowoowaku ngu,
asa, ngu oo bodaga ngu dowooteku, ngu andangero yokowano. 30 Yo,
ngundiro ko oni biyomingga ngu owetoowe, enderoko mera ureriko
ootooro, ngunonggo sendo urungga tero, metokarikari tero oruwanggo.
Ero eyingo.

Anutro Nangoni Oni Kirarongo, Ngundo Oni Wirikoyerowa

31 Yisasdo mande ero yokoro ngu, asa, yowoorengoro, enengo kirikiri
onino ngandiro eyingo. Kootuyisina, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo
nenengo duridarinedodo ko ombuwano. Nenengo sambono Anutro
Engel oni ngudodo omburo, ngu naruno duridarinedodo nenengo yaba
bingaminedodo nguno bibitewano. 32 Ngu naruno nguno, oni simoo
bare nono mayero yowuruwootoyi, nondo wirikoyeroro, wata eraya
yoyewano. Yo, sobosobo onindo Sipsip andangero, pawa gurano yero,
bo Meme andangero, pawa gurano yetenggoku, ngundiro tewano. 33 No
Sipsip ngu andangeyerootoowe, ngu kandene metemisina oorowutoyi,
ngundiro nangge, bo Meme ngu andangeyerootoowe, ngu kandene biy-
omisina oorowuwanggo. 34 Ngundiro nguro, oo bidodoboro sobosobo
koreteyingo oningga, ngu enengo kandeyi metemisina oorootenggoku
nguya ewa. Ye Awanembo kumana yunowa! Kuri mera nga keta

tunootetoni, Awa ngundo endega enengo oni simoo bare soboye-
rooteku, ngu kuri yomosiyoyunowoku, ngu endegano nguno uwanggo.
35 Ndawugaro nguro, kuri no oodoro kumootoowe, nguno yendo oowari
yoro nunowonggo. No sonoro ingootoowe, nguno yendo sono yoro
nunowonggo. Ngundiro nangge, no ende gura onimu, ene yendo
noyoro, yengo yano uwonggo. 36 Ngundiro nangge, no towi kinimu,
nguno yendo towi nunowonggo. No sayi yootoowe, nguno yendo
yomosinerowonggo. Ngundiro nangge, no ya biyomimo oodoowe, ye
nguno oororo neyowonggo. Ero eyingo.

37 Ngu oni kandeyi metemisina oorootenggoku, ngundo sumoo in-
oro, ngandiro mande gumi ewanggo. Oo Simburi Urungga, ndawu
narunggano, ge oodoro kumootoyi, oowari gunowooto? Ko ndawu
narunggano, ge sonoro ingootoyi, nguno noorendo sono gunowooto?
38 Ndawu narunggano, ge ende gura onimu geyoro goyoro, noorengo
yano uwooto? Ko ndawu narunggano, ge towikumba kinimu, nguno
noorendo towikumba gunowooto? 39 Ndawu narunggano, ge sayidodo
tero, ngundi, ge ya biyomimo oodoyi geyowooto? Ene ngundiro ero,
sumoo ewanggo.

40 Yisasdo enengo mandeye ngu ingoro, enebana gumi ewa. No
hamoo oorengo, yeno ewano. Ye merako ngano noro konedoboo-
nengga oowooyi kinimu, ngu yomosiyowonggoku ngu, asa, ye no
nguya yomosinerowonggo. Ero eyingo. 41 Ngundiro nangge, no oni
kandene biyomisina nguya ewano. Ye oonooteweroyi oni! Ye noyokoya,
de nombo ma kumooweroyi, nguno oorowuyi! Ngu de nombo ma
kumooweroyingga ngu, ngu yengo Awaye Setando nguno enengo Engel
oni biyomidodo oriyi, ero yewo. 42 Ndadiro nguro, no kuri oodoro
kumootoowe ngu, nguno yendo oowari no ma nunoyingo. Ngundiro
nangge, no sonoro ingootoowe ngu, nguno ye sono yoro, no ma
nunoyingo. 43 No ende guraro onimu oruwonoku ngu, ye noyoro, yengo
yano ma uyingo. Ngundiro nangge, no towikumba kinimu, nguno
yendo towikumba ma nunoyingo. No sayi kumooro, ko, ya biyomimo
nguya oruwonoku, nguno ye omburo, ma neyoro hoorooweneroyingo,
ero ewano.

44 Yisasdo ngundiro etoni ngu, enebana mande gumi ewanggo. Oo
Simburi Urungga, ndawu narunggano noore geyootooye, oodoro ku-
mooro, sonoro ingoro, ngundi, ge ende gura oni, ngundi, ge towikumba
kini, ngundi, ge sayi kumooro, ko, ge ya biyomimo nguya oodoyi, nguno
noore ge ma yomosinggeroyingo? Ngundiro sumoo ewanggo.

45 Ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisas enebana mande gumi ewa.
No hamoo oorengo, yeno eteno. Ye merako ngano oni gura oowooyi
kinimu, ma yomosiyoyingo ngu, ye no nguya ma yomosinerowonggo.
Ero eyingo. 46 Ngundiro nguro, ngu oni ngu uri biyomi yoro, Setanro
ende de nombo ma kumooweroyingga, nguno oorongooyerootoowe,
sugi sugi ogingo yoro oruwanggo. Ngundiro nangge, oni nenengo kan-
dene metemisina oorootenggoku, ene ngu musiyo metemimo nguno,
Anutya sugi sugi keta oruwanggo. Ero eyingo.

26

Tabango Onindo Yisas Ureyi Kumooweroyimboro Mande Gosiyoro

Eyingo

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

1 Yisas mande bidodo etuyeromukoro, yokoro ngu, ngu naruno,
enengo kirikiri oniya eyingo. 2 Ye kuri ingootenggo. Naru er-
ayaga nguya yokoro, Anutro sunggi kenoro, dagayeroyingo naruwo,
oowooyi Pasowa, ngu tunootewa. Ngu naruno, no Anutro Nangoni
Oni Kirarongo, onindo no mundi oni kandeyemo yootunoneroro, de
omukondino nureyi kumoowano. Ero eyingo.
3 Ngu naru nguno, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo
oniku, ko, Iserel oniro tabango oni bidodo, Kayiyapasro ya gome
oorengo, nguno yowuruwooyingo. Kayiyapas ngu Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi sobosobo oni koreteyingo. 4 Yo, tabango
onindo yowuruwooro, ene oore erewero mande gosiyoro, Yisas yoro,
ya biyomimo yewero tero, ureyi kumooweroyimboro teyingo. 5 Ene
ngandiro ingondudu tero eyingo. Noore naru kundingiyimo, ngu ooga
ngu ma tewato. Ndadiro nguro, oni simoo baredo me ebe ngu yeyi
tunootewa, ero eyingo.

Baregado Yisas Tabangomo Kumu Bo Urumi Ndindingo Gomengga Wendoyingo

(Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)

6 Ngu naruno nguno, Yisas Betani endemo oororo, kuri oni gori-
mambudodoga oowooyi Sayimon, ene nguro yano oorowuyingo. 7 Ngu
naruno nguno, bare gura omburo, ngu nggusiyi gome oorengongga
digibo teyingo, ngu kumu bo urumi gura ndindingo gomemu oruwoku,
ngu urini urungga yokoro uriyoyingo. Ngu oo ndindingo gomengga
ngu yootoni, Yisas ene oo neweroyi yabano bibitetoni ngu, ene ngu bo
urumi nggusiga ngu Yisas tabangomo wendoyingo. Ngu barega ngundo
muringga teyingo ngu, ene Yisasro gome oorengo ingoro, ngundiro
tero etuyeroyingo. 8 Enengo kirikiri oni oruwonggoku, ngu kenoro,
nowoondoye biyomi yero eyingo. Ndawugaro, nga bo urumi gomengga
nga kingo yomburiyoote? 9 Nga ngu oni yunootoyi, ngundo uriyootoyi
ngu, nguro urini urungga yoro, ngundo mete angoyi oni yunoweroyi.
Ero eyingo.
10 Yisasdo enengo nowoondoye kuri kenoro, ingoro eyingo. Ndawu-
garo, ye nga barega nga kowuri inootenggo? Ene muri gome ngu nono
tete. 11 Angoyi oni ngu yeya suwooyi sano oruwanggo. Narudodomo,
ye mete ene hoorooweyerowanggo. Ene no ngu, yeya suwooyi sano
ma oruwato. 12 Barega ngundo ingoro, tenunooteku nga, ene bo
urumi no gowenemo yeteku ngu, ene no mereno noyeweroyi, nguro
no yomosineroote. 13 No hamoo oorengo yeno eteno. Mera bidodomo,
Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ewanggoku ngu, nga
bare ngando teteku nga nguya mandeni ero, nguro nguya ingondudu
tero ingowanggo. Ero eyingo.

Yudasdo Yisas Tabango Oni Yunoweroyi Nguro Mande Gosiyoyingo

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Ngu narunggano nguno, Yisasro kirikiri oni kande eraya kegidem-
boro eraya, nguromu gura, Yudas Iskariyoot, ngundo ene Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onikuno oorowuyingo.
15 Yudasdo eneno sumoo eyingo. Yendo ndawu ooga ngu nunootoyi,

Yisas yoro, omburo, kandeyemo yunowano? Ero eyingo. Enengo
mande ngundiro ingoro, arisa, ene digi beye doobe kabusa (30 Kina)
kandeyimo yeyingo. 16 Ngu naruno, Yudasdo damoni yero, oore
erewero, ndawu narunggano Yisas yootunoro, mundi oni kandeyemo
yeweroyimboro.

Yisasdo Oowari Kundingiyi Kirikiri Oniya Neyingo
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14; 21-23; Yon 13:21-30)

17 Kowooyingomboro naru koreteyingo, oomanongoyingo Yis kini
neweroyi naruwo tunootetoni, kirikiri oni Yisasno omburo, sumoo
eyingo. Gedo ngu noore ndano saya, naru kundingiyi nguro oowari
yomosiyoro, neweroyimboro ingoote? Ero eyingo. 18 Yisasdo enengo
mandeye ngu ingoro, enebana gumi ero eyingo. Ye ende gurano uya
ngu, oni gura Anutdo rogo tewoku, nguno ooroya, ngandiya eyi. Oo
etuyeroyingo oningga, ngundo ete. Noro naru namoko tetoni, nguro
no nenengo kirikiri oniya gedo yano oowari kundingiyi newato ero ete,
ngundiya eyi. 19 Ene ngundiro etoni, arisa, kirikiri oniku uro, Yisasdo
ewoku ngundiro tero, ene oowari kundingiyi ngu yomosiyoyingo.
20 Suwootetoni, enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya-
gakudodo, oo neweroyi yabano bibiteyingo. 21 Oo nerootoyi, Yisasdo
eyingo. No hamoo oorengo, yeno eteno. Oni gura ye kewooroyemo
nganonggo, windogayi no yootunoneroro, mundi oni kandeyemo
noyewa, ero eyingo. 22 Kirikiri oniku enengo mandeni ngu ingoro,
nguro ene nowoondoye kowuri urungga ingoro, guranangge nangge
oororo, Yisas sumoo inoro eyingo. Ge noya ete, bine? Ero eyingo.
23 Ngundiro etoyi, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Nga oningga
noya kandenari koondomo gobooro yeterokungga, ngando mundi
onino yootunonerowa. 24 Yo, oo bidodo kuri Anutdo enengo mande
nakangoyingo ngu, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, nono engge
ngundiro tunootewa. Ngundiromu oningga no Anutro Nangoni Oni
Kirarongo, mundi onindo oni yootunonerooteku ngu, ngu oni yooge!
Yo, no ngu oningga ngu oni yooge, ene nemimbo ma bisiyoyingo ngu,
kowuri ngundiro ngu eneno ma tunootewa. Ero eyingo. 25 Ngu naruno,
Yudasdo mundi oni kandeyemo yewero mande gosiyowoku, ngundo
Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge noya ete, bine? Etoni, Yisasdo
mande gumi eyingo. Gengombo eteku ngu nangge. Ero eyingo.

Yisasdo Oowari Kundingiyi Damoni Yero, Kirikiri Oni Yunoyingo
(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Korind 11:23-25)

26 Ene oo nero oodoyi, Yisasdo oomanongoyingo gura yoro, Anutno
yemboongero, oosowooro bayetero, yunoro eyingo. Nga yoya neyi.
Nga nenengo songgiwine. Ero eyingo. 27-28 Ngundiro ero ngu, ene
Wayin sonoyi tobaga ngu yoro, Anutno yemboongero, yunoro eyingo.
Ye bidodo nga Wayinngga nga neyi. Ngangga nga, ngu nenengo
sidudarone. Nga sidudaronengga, ngando Anutdo sunggi mande keta
ewoku, ngu gosiyoote. Ngu no oni simoo bare oowooyingga ngu, enengo
weti mbumbuwaye andangewero ingoro, nenengo sidudarone enengo
wendowano. 29 Nguro ngu, no yeno hamoo oorengo eteno. No nga
Wayinngga nga ko ma newano. Kootuyisina, Anutdo endega nguno
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu sambo endegano nguno, no
Wayin sonoyi keta yeya, ko newato. Ero eyingo.

30 Ngundiro tero ngu, asa, ene Anutro bingami okooro, yambo gura
utoro yokoro, kootuyisina ootoogero, puringga oowooyi Olib, nguno
ooreyingo.

Yisasdo Pitaya Eyingo Ge No Noyokoro, Kootu Nunowa
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

31 Ngu naruno nguno, Yisasdo kirikiri onikuya eyingo. Nga su-
woongga ngano, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, nono
yomburiyowanggo. Yo, hamoo, ye bidodo noyokoro sawanggo. Kurimi,
Anutro mandeno ngu ngandiro nakangoro eyingo.
No Sipsip Simburi utoowe, nguro Sipsip sosorero, mera bidodomo
songo songo sawanggo. Ngundiro nakangoro eyingo.
(Sekarayiya 13:7)
32 Ene no merenonggo ko ootoogewanokuno, nguno no ye ko-
reteyunoro, Galili merako oorowuwano. Ero eyingo. 33 Ene ngundiro
etoni, asa, Pita Yisasya mande yanggango gumi eyingo. Oni bidodo ngu
ge goyokoro, satoyi ngu, ene nondo ngu ge ma goyokoro toongewano.
Ero eyingo. 34 Yisasdo enengo mandeni ngu ingoro, enebana gumi
eyingo. No geno hamoo eteno. Nga suwoonggano ngano, kootoori
ma eyingomo ngu, ge tambu kabusa no oowoone oongoowa. Ero
eyingo. 35 Ngundiro etoni ngu, Pitando Yisasya mande yanggango
gumi eyingo. No mete geya kumoowaroku ngu, no ge oowoongge ma
oongoowanoku ngu! Hamoo oorengo, kini! Etoni, kirikiri oni bidodo
mande guranangge ngundiro nangge eyingo.

Yisasdo Gesemani Kono Nguno Yemboongeyingo
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Ngu naruno nguno, ene oororo, musiyo gura oowooyi Gesemani,
nguno oorowuyingo. Nguno Yisasdo enengo kirikiri onikuno eyingo.
Ye ngano bibiteya oriyi. Oodoyiga, no oororo, anduno Anutno yem-
boongewero. Ero eyingo. 37 Yisasdo kirikiri oni kabusa yoyoro,
eneya oorowuyingo. Ngu kirikiri oniku ngu, Pita ko Sebedi simoongo
eraya, ngundo oorowuyingo. Nguno ngu, Yisas damoni yero, newende
kowuri urungga oorengo ingoyingo. 38 Ngundiro ingoro, ene kirikiri
oni kabusagakuno eyingo. No gabone kowuri urungga oorengo yero,
ngundiro tero, namoko yomburinerowa. Ngundiro nguro, ye ngano
ootooya, ye komo ingondare meyeya soboneroyi, ero eyingo. 39 Yisas
ngundiro ero, ene bodaga songo oororo, merako bagootero wereyingo.
Ngundiro tero, Anutno yemboongero eyingo. Oo Awane, nga toba
kowuri ogingo urungga nga, ngu mete gedo andange. Ene ge noro
ingondudune ma keyowero. Kini, no gengo ingonduduge ngu nangge
keyowano, ero eyingo.
40 Ngundiro yemboongero yokoro ngu, ene ootoogero, kirikiri oni
kabusagakuno oororo, yeyootoni, wetorootoyi, yeyoro, Pitaya eyingo.
Ndawugaro, ye kabusaga naru bodagano, no ma sobonerowonggo?
41 Ye gome sobowooya, yemboongeya, ngundiro tetoyi ngu, Setando
towooyerootoni ngu, ye yanggango oruwanggo. Hamoo, ye nowoon-
doyebo ngu tewero ingootoni, ene goweyebo ngu sureyekiniyero yang-
gango ma yete, ero eyingo.
42 Ngundiro ero, ene tambu eraya ko oororo, Anutno kira ero eyingo.
Oo Awane, ge nga tobagano ngano sono neni, ero ingoro, ma yoro

yokowaku ngu, arisa, no bidodo nemukoro, gengo ingooteku, ngu
nangge keyowano, ero eyingo. 43 Ene ngundiro yemboongero ero
yokoro, ene kirikiri onino ko oororo, yeyootoni, ene kubooyerootoni,
ene wetororiyingo. 44 Ngundiro yeyoro, ene yoyokoro, ko oororo,
tambu kabusa koretero yemboongewoku, ngu ngundiro nangge, ko
yemboongeyingo.
45 Yemboongero yokoro ngu, enengo kirikiri onino ko omburo eyingo.
Ye komo kengero, wetoro, oorootenggo, bine? Ye ingoyi! Ataga, no
Anutro Nangoni Oni Kirarongo mundi oni, ngundo noyoro, mbum-
buwadodo me oni kandeyemo noyewanggo. 46 Arisa, ye ootoogetoyiga
oorowuwooto. Kenoyi! Me oni no yootunoneroro, oni sanggiri
kandeyemo noyeweroyi oninggaku ngu, ombuteku andu! Ero eyingo.

Yudasdo Yisas Oni Sanggiri Kandeyemo Yeyingo
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

47 Yisasdo mande ewootoni, Yudas Yisasro kirikiri oni kande eraya
kegidemboro erayaga, (12) nguromu gura me oni oowooyinggadodo
yowuruwooro ombuyingo. Yo, me oni oowooyingga nguya duge, mata
komuko ebe ureweroyi oo ngu yootoyi, Anutro wooro yeyingo oni
kundingiyi nguro sobosobo oniku, ko, Yuda oniro tabango oni, ngundo
sureyerootoyi ombuwonggo. 48 Windogayi oni Yudas, ngundo kuri
sunggi gura yunoro eyingo. Nondo ngu oningga kandeyi dowooro,
yenggonangoro, dureyootoowega ngu, ngu oningga ngu Yisas. Ngu
dowooya, yoya oorowuyi. Ero eyingo. 49 Asa, Yudas sodedomangge
Yisasno oororo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, suwoo gome ero, ene
kandeyi dowooro yenggonangoyingo. 50 Ene ngundiro tetoni, asa,
Yisasdo mande gumi eyingo. Doboone, ooga tewero ingoro, ombuteku
ngu, asa, sodedomangge te! Ero eyingo. Ngundiro etoni ngu, me
onikundo Yisasno kandeye oorongooro dowooyingo.
51 Ngundiro tetoyi ngu, asa, Yisasro kirikiri oni gurado kewooroye-
monggo sanggiri tero, enengo duge sobiyoro, yoro, ngundo Anu-
tro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni koreteyingo,
nguro kirikiri oninggaku doongooro urewero teyingo. Nguro ene
duge oorongootoni, woosooro oorowutoni, sodeyi nangge takatoni
soreyingo. 52 Yisas ngundiro kenoro ngu, enengo kirikiri oningga nguno
eyingo. Gengo duge ngu ko musiyomo ye. Oni bidodo dugebo oni
ureyi kumoowanggoku ngu, ene nguya dugebo yureyi kumoowanggo.
53 Ge komo gome ingo! No mete Awanemo meno etoowe, enengo
sambo endemo oni oowooyingga oorengo soweyerootoni, omburo,
hooroowenerowanggo. 54 Ene no ngundiro tewanoku ngu, oo bidodo
Anutdo kuri ero nakangoyingo, ngu engge nenengo ma tunootewa.
Ngundiro nguro, ene komo oo ewoku, ngundiro nangge, tunootewa.
Ero eyingo.
55 Ngu naruno, Yisasdo me onikuno eyingo. Ye ndawugaro duge,
mata komuko ebe ureweroyi oo ngu dowooro, omburo, no yakaka oni
ngundiro nodowootenggo? Naru oowooyingga, no yeya Yuda oniro
yowuru ya Tembelno ootooro, mande yunororuwonoku, ene ye nguno
ma nodowoowonggo. 56 Ene ataga oo tunooteteku nga, kuri Anutro
ingondudu eyingo onindo nakangoyingo, ngu ataga engge tunootete.
Etoni, ngu naruno, enengo kirikiri oniku sosorero, nguro ene Yisas
yokoro, sodedomangge samukoyingo.

Oni Yisas Yoro, Oni Tabangokudodo Yowuruwooyingo
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Yon 18:13-14, 19-24)

57 Onikundo Yisas yoro, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi,
nguro sobosobo koreteyingo oowooyi Kayiyapasro yano oorowuyingo.
Mosesro mamana mande etuyeroyingo oniku, ko, Yuda oniro tabango
oni bidodo mayero, yowuruwooro oruwonggo. 58 Ene Pitando Yisas
keyoro, oororo, ene boda orirokoyi oriyingo. Pitando ememonggo
torige penggopenggootero, kundingi oniro tabango urungga, ngundo
yasiriko uyingo. Ngu yangga nguro kumba ootuwoo onindo de katoyi,
Pita ngu yokowero nombono omburo, de yokoro, ngunonggo Yisasno
ndadiro tewanggoku, nguro ingoweroyimboro bibiteyingo.

59 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oniku,
ko, yowururo oni tabango bidodo, ngundo Yisasro mande godange
goweyi sanggaweroyi oninggaku ereweyingo. Ndadiro nguro, ene ureyi
kumooweroyimboro oore ereweyingo. 60 Nguno ngu, oni oowooyingga
tunootero, ngundo mande godange oowooyingga Yisasno sanggawero
eyingo. Ene mande nenengo gura ero, ngu keyoro, nguno ure-
weroyi ngu ma kenoyingo. Ngundiro tetoyi, kootuyisina, oni eraya
tunootero, omburo, ngandiro eyingo. 61 Nga oningga ngando ngandiro
ewo. Yudaro yowuru ya, Tembel, ngu nondo mete toongooro, naru
kabusagomo, ko yewano, ewo, ero eyingo.

62 Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo ko-
reteyingongga, ngundo enengo mande ingoro, kewooroyemonggo ngu
ootoogero, dikaro, Yisas sumoo inoro eyingo. Ge mande nga gumi
ma ewa? Nga mandega nga mande wirikoyingo oni doongeyemo, ge
bungomo etenggo. Ge mande moore, ngundi kini bine? Ero eyingo.
63 Yisasdo enengo mande ngundiro ingoro ngu, nenetero, mande gumi
ma eyingo. Nguro kundingiyi oniro tabangokundo, Yisas ko sumoo
inoro eyingo. Anut keta oorooteku, ngu oowooyimonggo mande
hamoo awuno oorengo sorumimonggo, nooreno etooga ingowato. Ge
Krayis, Anutdo noore yoyoweroyimboro sunggi yeyingo oni, ko, Anutro
Nangoni hamoo, bine? Ero eyingo.

64 Asa, Yisasdo enengo mandeni ngu ingoro, enebana gumi eyingo.
Gedo kuri ewoku, nguro no yeno eteno. Ataga ko kootuyisina nguya,
ye no Anutro Nangoni Oni Kirarongo neyootoyi, no Anut yanggango-
nidodo ngu kandeyi koondosina bingamidodo bibitewano. Eme no
sambono goboore ngu sanganimo omburo oodoowe, neyowanggo. Ero
eyingo.

65-66 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, kundingiyi oniro tabangong-
gakundo enengo nengguro dowooro, omboongero, sanggiri oorengo
tero eyingo. Ene Anut kootuyisina yomooyinoro mande eteku nga!
Noore oni gidaregano meno etooye omburo, ngundo mande gura ma
ewanggo. Kini, enengombo mande eteku nga, noorengombo nenengo
enengo mandeni ingooteto. Ene Anut kootuyisina yomooyinoro mande
ete. Nguro ngu, ye enengo mande ingootenggoku ngu, ye ndadiro
ingootenggo? Ngundiro sumoo etoni, enendo gumi eyingo. Yisasdo
Anut yomooyinoro mande biyomi kootuyisina eteku, nguro ene komo
ureyiga kumooni, ero eyingo. 67-68 Arisa, oni gidaregado Yisas ene
doongeyi dobengoro, omukumundoongomo mukendongoro, nguno

utoro eyingo. Ge Krayis, gengo ingondudunonggo ngu yootunoya e. Onendo guroote? Ero yomooyinoro eyingo.

Pitando Eyingo. No Yisas Watayi Kini, Ero Eyingo
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18, 25-27)

69 Pita ngu enderoko ya gosingomo nguno bibitero oodoni, kundingiyi
oniro tabango urungga, nguro kirikiri bare gura tanggeyimo omburo
eyingo. Ge nguya Yisas Galili mera oningga, ge nguya oruwori, ero
eyingo. 70 Kirikiri baregakundo ngundiro etoni, asa, Pitando oni
oowooyingga doongeyemo, no ngu oningga ngu, no watayi kini. No
gedo mandega eteku ngu, no watayi kini. Ero eyingo. 71 Ngundiro
ero yokoro, Pita endesina sisipawa nguro yamuko dabemimo ooretoni,
bare gurado kenoro, oni namoko dikayingokuno eyingo. Nga oningga
nga nguya, Yisas Nasaret oningga nguya oruwori, ero eyingo. 72 Ene
ngundiro etoni, asa, Pita Yisas oowooyi ko oongooro eyingo. Hamoo
oorengo, sorumimonggo, no nga oningga nga no watayi kini! Ero
eyingo. 73 Asa, ene bodaga oode, oni namokono oruwonggokundo
Pitaya ko eyingo. Hamoo oorengo, ge Yisasro oni gura. Gengo mande
eteku, ngu Yisasro mande bungeyi ngundiro. Ero eyingo. 74 Ene
ngundiro etoyi, arisa, Pita manggaru tero eyingo. No yeno etenoku, no
nenengo ma ewanoku ngu, asa, Anutdo nguro ogingo gumi nunowa.
Arisa, no hamoo oorengo, sorumimonggo awuno etenoku ngu! Ngu
oningga yendo etenggoku ngu, no ma ingooteno! Ero eyingo. Ngundiro
etoni, sodedomangge, kootoori eyingo. 75 Pitando kootoori etoni,
ingoro, arisa, kuri Yisasdo mandega eneya eyingo, ngu ingondudu
urungga teyingo. Kootoori ma eyingonggakuno ngu, ge no oowoone
tambu kabusa oongoonerowa, eyingo. Pita ngu ingoro, nguro ene
oruwoku musiyo ngu yokoro, sendoro biyobiyomi oorengo teyingo.

27

Yisas Yoro, Payilat Oni Urungga Nguno Oorowuyingo
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yon 18:28-32)

1 Sengetoni ootoogero, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
oniku, ko, Iserel oniro tabango oniku, ngundo yowuruno mande
guranangge gosiyoro, eweroyimboro yowuruwooyingo. Nguro ene
Yisas ureyi kumooweroyimboro mande gosiyoyingo. 2 Mande ngundiro
gosiyoro ngu, asa, Yisas utombo (sen) gosiyoro, yoro, oororo, Rom
Gabuman oni, Yuda mera nguro oo sobosobo oni urungga, oowooyi
Payilat, ngu kandeyimo yeyingo.

Yudas Ngu Muringga Ngu Tewokuro, Nguro Nowoondoyi Tero, Enengombo Bungeboro Teyingo
(Aposel 1:18-19)

3 Ngu naruno, Yudas oningga, ngundo Yisas damoni tero, mundi
oni kandeyemo yunoyingo oningga, ngundo Yisas ureyi kumoowero
mande gosiyootoyi, ngu kenoro, ingoro, nguro ene muri biyomi tewoku,
nguro nowoondoyi tero, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro
sobosobo oniku, ko, Iserel oniro tabango onikuno oororo, digi beye
doobe kabusa (30 Kina) ko yunowero teyingo. 4 Yudasdo mande
ngandiro onikuno eyingo. Nondo weti mbumbuwa tero, Yisas ye
kandeyemo yewono. Ene oo biyomi gura ma teyingomu, ngu nondo

damoni tewonoku, nguro ene kumoowa. No mbumbuwa urungga
oorengo tewono, ero eyingo. Enengo mandeni ngundiro ingoro ngu,
enebana mande gumi eyingo. Ngu gengombo tewokuro, ngu gengomu
nangge! Ero eyingo. 5 Yudas nguro mande ingoro, nguro ene newende
kowuri urungga oorengo ingoro, digi beyeku yoro, Tembelro yawasa
sanganimo oorongooni uwo. Ngundiro tero, ene oororo, utono bunge-
boro tero kumooyingo.

6 Asa, ngu naruno nguno, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
oniku, ngundo ngu, digi beyeku yoro eyingo. Nga digi beyega ngando,
ngu oni ureyi kumooweroyi nguro uriyi. Ngundiro nguro, nga digi beye
biyomingga nga, Tembelro digi beye nguno ma yowuruwooro yewato,
ero eyingo. 7 Nguro ene mera gumisina nguno, mera kumbe gome
nguno ooroote. Nguno ngu, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
oniku, ngundo mande gosiyoro, mera kumbe teweroyi simburigaku
digi beye inoro, ngu mera kumbe musiyonggaku uriyoyingo. Ngu
mera gumi uriyowonggoku, ngu oni sowe gidarega Yuda oni kini
orirokonggo mayeyingo, ngu kumootoyi, nguno mereyeroweroyim-
boro, nguro musiyo. 8 Ngundiro tero, ngu mera guminggaku ngu
oowooyi, siduro mera, eyingo. Ngu oowooyinggaku, ataga ngundiro
ooroote. 9 Ngundiro tetoyi ngu, kuri Anutro ingondudu eyingo oni,
oowooyi Yeremayiyando mandega eyingomu, ataga engge tunootete.
Ene ngandiro eyingo.

Ene ngu digi beye onibiga kande eraya ngu yoro, Iserel onindo ngu
uriyowero, ngundiro rogo teyingo. 10 Ngundiro tetoni, ngu digi
beyekundo mera kumbe teweroyi simburigaku inoro, enengo
mera uriyoyingo. Oo Simburi Urunggado nono mande eyingomu
ngundiro. Ero eyingo. (Sekarayiya 11:12-13)

Payilatdo Yisas Sumoo Inoyingo
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yon 18:33-38)

11 Ngu naruno nguno, oni ngu Yisas yoro, omburo, Gabuman oni
koreteyingo urungga doongeyimo yeyi dikayingo. Payilat ngundo
Yisas sumoo inoro eyingo. Ge Yuda mera oni simoo bare ngaro oni
sobosobo koreteyingo urungga, bine? Ero eyingo. Ngundiro sumoo
etoni, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Yo, gedo eteku ngundiro.
Ero eyingo. 12 Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ko,
Iserel oniro tabango oniku, ngundo kingo mande godange Yisas goweyi
sanggawero etoyi, ene mande gumi gura ma eyingo. 13 Ngu naruno
nguno, Payilatdo ko Yisas sumoo inoyingo. Ge gowegemo mande gura
gura geno sanggawero etenggoku nga, ge ma ingoote? Eyingo. 14 Ene
ngundiro sumoo etoni, ene Yisasdo mande ngu Payilatno gumi gura ma
eyingo. Ngundiro nguro, Gabuman oni mera sobosobo oni urungga,
ngundo ingondudu urungga teyingo.

Payilatdo Yisas De Omukondino Sanggaweyi Eyingo
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yon 18:39, 19:16)

15 Dagoma bidodomo, naru kundingiyi oowooyi Pasowa, ngu naruno,
mera sobosobo oni urungga nguro muriye ngu ngandiro. Ya biyomimo
oni guranangge andangetoyi toongewa. Ngundiro nguro, oni simoo
bare enengombo oni guraro etoyi ngu, arisa, Payilatdo ngu oningga
ngu nangge andangetoni toongewa. Payilatdo ngu muringga ngu tero,

nguno Yuda oni simoo bare oni oni teyunoweroyimboro teyingo. 16 Ngu
naruno, ene oni biyomi gura moore, ngu ya biyomimo oruwoku, ngu
oowooyi Yisas Barabas. 17 Arisa, oni simoo bare mayero, yowuru-
wootoyi, Payilatdo sumoo yunoro eyingo. Yendo ngu, nondo ndawu
oningga yokootoowega, toongeni, ero ingootenggo? Yisas Barabas
andangetoowega toongeni; ngundi, Yisas Krayis etenggokungga, ngu
Anutdo ye yoyowero sunggi yeyingo oningga, ngu andangewe, bine?
Ero eyingo. 18 Ene ngundiro sumoo ero, ndadiro nguro, ene kuri
ingowoku, ngu Yuda yowuru yaro sobosobo oni ururuku, Yisasdo oo
tewoku, nguro nowoondoyemo boguwooro, ingoro, nguro ene mundi
oni kandeyemo yero, ureyi kumoowero teyingo. 19 Payilatdo ngundiro
ingoro, nguro ene bibitero, Yisasno mande sanggawero etoyi, ngu
wirikoro oodoni ngu, ngu naruno, enengo bareyibo mande yanggango
soweyoro eyingo. Ge ngu oni nenengonggano, nguno oo gura ma
tewero. Ndadiro nguro, suwoono, no gabono ene kenoro, nguro
nowoondone kowuri urungga oorengo ingowono, ero eyingo.
20 Ene Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ko, Iserel
oniro tabango oniku, ngundo oni simoo bare sureyeroro, Payilatno
etoyiga, Barabas andangeya, yunoya, Yisas ureyiga kumooni, ero
eyingo. 21 Arisa, Payilat ngundo ko sumoo yunoro eyingo. Nga
oni erayaga nga, yendo ngu ndawu oningga andangeya yokowe, ero
ingootenggo? Ene ngundiro etoni ngu, asa, Barabas andangeya yoko,
ero mande gumi eyingo. 22 Payilatdo enengo mandeye ngu ingoro,
enebana gumi ngandiro eyingo. Ngundiro nguro, nondo Yisas Krayis
etenggokungga, ngu ndadiro teyinowano? Ero eyingo. Ngundiro etoni,
oni simoo bare bidodo manggaru urungga tero eyingo. De omukondino
boorowooyi! Eyingo. 23 Ene ngundiro meno etoyi ngu, asa, Payilatdo
mande gumi eyingo. Ndawugaro? Ene ndawu oo biyomingga tewo?
Etoni, ene oni simoo bare bidodo ko manggaru urungga tero eyingo.
De omukondino boorowooyi! Ero eyingo.
24 Ngundiro meno etoyi ngu, asa, ngu naruno nguno, Payilat ngu
enengo ingonduduye ngu ene ingooteku, ene damoni yero, ebe urungga
yeyi, tunooteweroyi tetoyi, nguro enengo mandeni nguya ma in-
goyingo. Ngundiro nguro, ene ngandiro eyingo. Nga oningga nga,
ene oo biyomi gura ma teyingo, nguro no ene ureyiga kumooni, ero,
ma rogo teteno. Nguro ngu, no ngu ooga nguro kandene sonowooro,
andangero, yengo kandeyemo yetenoku ngu! Ataga ngu yengomu
nangge. Ero eyingo. Ngundiro ero, ene sono yoro, oni simoo bare
doongeyemo kandeyi sonowooyingo. 25 Ngundiro tetoni, oni simoo
bare bidodo mande gumi eyingo. Nga kowuringga mete ombutoni,
noorengombo simoonanidodo koorowoowato. Ero eyingo. 26 Ngundiro
nguro, Payilatdo ngu nangge ingoro, nguro ene Barabas andangero
yunoyingo. Ene Yisas turimbo gisasaruboro yoro, me oni kandeyemo
yunootoni ngu, ngundo de omukondi sanganimo sanggaweyi, ero
yunoyingo.

Me Onindo Yisas Yomooyinoro Mande Eyingo
(Mak 15:16-20; Yon 19:2-3)

27 Arisa, Payilatro me oni bidodo Yisas yoro, Rom Gabumanro
yano uro, nguno Yisas yomooyinoro, utoro, yomburiyowero mayero
yowuruwooyingo. 28 Me onindo Yisasro nengguroni ngu andangero

yokoro, enendo nengguro dagoyiga yoro teyinoyingo.* 29 Ene uto
sanggiridodomu ngu yoro, ngundo Yisasro tomuku teyinoyingomu,
ngu yoro, enengo tabangomo kutuwooyinoyingo. Ngundiro tero,
kumuku wimbuyiga yoro, kandeyi koondosina yeyingo. Ngu kumuku
wimbuyiga ngu mera oo sobosobo koreteyingo yanggangoni, nguro
sunggiyi, ero, nguro ene kandeyimo yetoyi dowooyingo. Ene ngundiro
tero, Yisas tanggeyimo boodooye oondoogero, yomooyinoro mande
urungga ero eyingo. Ge mayeteku nga! Ge Yuda oniro oo bidodo
sobowooyingo oni koreteyingo urunggaku ge! Ero eyingo. 30 Ngundiro
ero, mukendongoro, ngu kumuku wimbuyigaku kandeyimonggo so-
biyoro yoro, ngundo tabangomo oorongooro ureyingo. 31 Me onindo
Yisas yomooyinoro yokoro ngu, arisa, enengo nengguro dagoyigaku
andangero yokoro, Yisas enengo nenggurogaku yoro, ko teyinoyingo.
Ngundiro tero, Yisas yoro, de omukondino yureweroyi musiyomo,
nguno oorowuyingo.

Me Oniku Yisas Yoro, De Omukondino Sanggaweyingo
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

32 Ngu naruno nguno, me oniku oorekanare oorowutoyi, oni
gura oowooyi Sayimon ngu endeni oowooyi Sayirin, ngu omb-
utoni kenoyingo. Kenoro, ngu me onikundo nguno dowooro,
woosooro, sureyootoyi, oororo, Yisasdo de omukondigaku ngu inootoyi
koorowooyingo.
33 Ene ngundiro koorowootoni, yade oororo, mera musiyo gura,
oowooyi Golugata, nguno tunooteyingo. Golugata oowooyingga nguro
muri ngu ngandiro: tabaye wimbuyi musiyo. 34 Nguno ngu, ene sono
kowoododo Wayindodo yowuruwooyingomu Yisas inootoyi, ene ngu
sono kowoonggaku nero towoongootoni, ngu yokoyingo. 35 Ngundiro
tero ngu, ene Yisas de omukondino dowooro, sanggawero, enengo
nengguroni yoro, ebe pawapawamu tero, yoweroyimboro koon-
doongetero, oni gurado dagayeroro ngu, asa, ngundo yoyingo. 36 Ene
ngundiro tero, ngu mera musiyonggakuno bibitero sobowooyingo.
37 Yisas tabango sanganimo de omukondi sosowoomo wirikoyeroyingo
oni, ngundo mande ewoku, ngu so uyi gurano ngandiro nakangoyingo.
Nga Oningga Nga Ngu, Yisas. Ene Yuda Oniro Sobosobo Oni Koreteyingo
Urungga Oorengo. Ngundiro nakangoyingo.
38 Ngu musiyomo nguno, oni biyomi eraya Yisas tanggeyi gide gide
booroyeroyingo. Gura kandeyi koondosina, gura kandeyi biyomisina
booroyeroyingo. 39-40 Oni simoo bare mayero, kenoro, yomooyinoro
mande ero, tabadori tero, kandesisi tero, kenoro eyingo. Ehe! Ge
nga oningga ngando yowuru ya tootoongoro yokoro, naru kabusagomo
ko yewero ewo. Ge ngu tewero ngu, arisa, ge mete de omukondi
ngu yokowa. Yo, ge Anutro Nangoni tetoningga ngu, asa, ge de
omukondi yokoya, merako ombu! Ero eyingo. 41-42 Ene ngundiro etoyi,
Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, mamana mandero
ingondudu oni, ko, Iserel oniro tabango oniku, ngundo yomooyinoro
mande ero, yomooro eyingo. Ene oni gidarega yomosiyeroro, ene
enengombo enengo ma hoorooweyingo. Arisa, ge Iserel oniro sobosobo
koreteyingo urungga tetoningga ngu, asa, ge komo de omukondi

* **27:28:** (Ngu tomoku, kumba dagoyiga ngu oni tabango ururumboro sunggi ngundiro teyinoyingo).

yokoya, merako ombutooga, noore geyoro ngu, asa, noore nowoondo-
nanimo hamoo tewa! 43 Yo, nga oningga nga, ene Anutno newende
hamoo tero ero, No Anutro Nangoni erorooteku ngu. Arisa, Anutdo
gengo gome ingoya ngu, ene mete anangu hooroowenggeroni. Ero
eyingo. 44 Ene ngundiro nangge, yakaka oni erayaga Yisas tanggeyimo
de omukondino booroyeroyingo erayagaku nguya, Yisas yomooyinoro
mande eyingo.

Yisas Kumooyingo
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

45 Sa kewooro samboro oorengo nguno, mera bidodo suwoo ooreri
tero, oororo, sa nemimo utoni 3:00 Klok, ngu kiniteyingo. 46 Ngu
naruno, Yisasdo meno yanggango urungga ero eyingo. Eloyi, Eloyi
Lama Sabakatani? Eyingo. Nga mandega nga, ngu muri ngandiro. Noro
Anut, noro Anut, ge ndatero noyokowo? Eyingo. (Sam 22:1)
47 Ene ngundiro meno etoni, oni simoo bare gidarega nguno oru-
wonggokundo, ngu ingoro eyingo. Nga oningga ngando ngu, ene
Ilayiya negongoote. Ero eyingo. 48 Ngundiro etoyi, sodedomangge
kewooroyemo gurado kendutero, oororo, sono kowoo oowooyi Winiga
ngu towi sosowo nguno yero, de sanggano gosiyoro, yeyi Yisas mang-
gowoomo neni, ero inoyingo. 49 Ene oni gidaregado eyingo. Sobowooro
oode, kenowato! Ilayiyando omburo hooroowewa, ngundi kini bine?
Ero eyingo. 50 Ngu naruno nguno, Yisas ki yanggango urungga ko ero,
enengo gaboyi yokoro, oorowutoni kumooyingo.
51 Ngu naruno nangge, Yuda oniro Tembel yowuru yano towi
urunggaku awu wengamonggo kewoorokuri pitiro, oosowooro, om-
buro, wenga merako nggorongero eraya tunooteyingo. Ngu naruno
nguya imimi yoro, digi ururu udookeyingo. 52 Ngundiro tetoni ngu,
oni mereyeroyingo musiyonggaku goosootoni, Anutro oni simoo bare
oowooyingga kuri kumooyingoku, ko ootoogeyingo. 53 Ene oni meren-
gooweroyi musiyo yokoro oodoyi, kootu Yisas ko ootoogero, Yerusalem
ende kundingiyi nguno oorowuyingo. Oorowutoyi, oni oowooyingga
ngu yeyoyingo. 54 Me oni ko enengo tabango, ngu Yisas sobowooro
oodoyi, mera imimi yootoni, oo bidodo tunootetoni ngu kenoro, nguro
ene sosoreyingo urungga tero eyingo. Hamoo oorengo, nga oningga
nga, ngu Anutro Nangoni nga! Ero eyingo.
55 Ngu bare gidarega nguya ngu orirokoyi dikaro, ngunonggo Yisas
kenondadangero oruwonggo. Ngu bare ngu, ene kuri Yisas Galili mer-
ako oriyingo, ene ngu Yisas keyoro, oororo hoorooweyingo. 56 Ngu bare
kabusaga ngu kewooroyemo, ngu Mariya Magadala; Mariya Yemus
Yosep eraga namoyari; ko, Sebedi simoongo erayaga ngu namoyari
nguya oruwonggo.

*Arimatiya Mera Oningga Yosep, Ngundo Yisas Bingo Yoro Meren-
gooyingo*
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Yon 19:38-42)

57 Suwootetoni, Yosep Arimatiya merakonggo oningga ngu, ene
digi beyenidodomu ngu mayeyingo. Ene nguya Yisasro kirikiri oni
gura. 58 Ene yanggango tero, Payilatno oororo, Yisas bingonggaku
yoweroyimboro sumoo eyingo. Arisa, Payilatdo me onino etoni, Yisas

bingonggaku Yosep yokoyinoyingo. 59 Arisa, Yosepdo Yisas bingonggaku ngu yoro, kumba sarayinggado doobengoro, mbimboongoyingo.
60 Ene ngundiro tero, yoro oororo, oni merengooweroyi musiyo gura
keta teyingomu, nguno yeyingo. Ngu merengga ngu, digi woondokoyi
newendemo teyingo. Mere manggowo ngu digi urungga gura wenggeremooro, ngundo ukingoyingo. Ene ngundiro tero ngu, asa, ene yokoro
toongeyingo. 61 Mariya Magadala, ko, Mariya gura, ngu bare erayagaku
ene nguno mere tanggeyimo bibitero, ootooro, ngunonggo doongetero,
Yisas ndadiro tero merengootenggoku, ngu kenowero oruwori.

Me Onindo Yisas Merengooyingo Merenggaku Sobowooweroyimboro, Nguro Eyingo

62-63 Naru wengamo, oo yomosiyoweroyi Yudaro kando naru,
oowooyi Sabat kinitetoni, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
oniku, ko Parisi oniku ngu Payilatno mayero, yowuruwooro eyingo.
Oni urungga, noorendo mande gura ngano godange oni ngundo kuri
keta oruwokuno, mande eyingoku, ngu ingooteto. Ene ngandiro
eyingo. Kootuyisina, sa kabusa yokoro, no ko ootoogewano, ero
eyingo. 64 Ngundiro nguro, ge etooga, oni ooroya, ngu merengga ngu,
sa kabusaga nguno gome sobowooyi. Yokootoyi ngu, enengo kirikiri
onindo omburo, yakakayi yoro, saro, oni simoo bareno ewanggo. Ene
ko merenonggo ootoogetoni, etoyi, kootu godangengga tewanggoku,
ngundo koretero godangengga ewonggoku, ngu dagawa. Ero eyingo.†
65 Ngundiro etoyi ngu, Payilatdo eneya mande gumi eyingo. Arisa,
ye sobosobo oni gidarega yoyoya, oorowutoyiga, ngundo merengga
ngu yanggango gosiyoya sobowooyi. Yengombo ngundiya teyi, eyingo.
66 Ngundiro nguro, ene oororo, digi woondokoyi merenggaku, ngu
sunggi gura roogo teweroyimboro ngu yetoni, me oni yoyetoni, ngundo
ngu merenggaku sobowooyingo.

28

Yisas Ko Ootoogeyingo
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Yon 20:1-18)

1 Yudaro kando naru, oowooyi Sabat kinitetoni, sengetoni su-
woononggo, kowooyingo nguro naru koreteyingo, ngu Sande naruno,
Mariya Magadala, ko, Mariya gura nguya yade oororo, Yisas meren-
gooyingo merenggaku kenowero oorowuyingo. 2 Asa, imimi urungga
oorengo yootoni ngu, ngu naruno nangge, Anutro sambono Engel
oninggado sambononggo omburo, Yisas merengooyingo musiyomo
oororo, digi urungga mere manggowo ukingoyingonggaku ngu an-
dangetoyi, ukero, utoni, ngu sanganimo bibiteyingo. 3 Enengo omuku-
mundoongo soru yowari ngundiro tunootero, enengo nengguroni
nguya sarayi oorengo tunooteyingo. 4 Me oni, Yisas merengooyingo
mere ngu sobowooro oodoyi, oo ngundiro kenoro ngu, ene sosorero,
mboorombooro tero, gaboye kumookumooteyingo.
5 Ene Anutro sambono Engel oningga, ngundo bare erayagakuya
eyingo. Yari ma sosorewero! No kuri ingooteno. Yari Yisas de
omukondino boorowooyingo oningga, ngu erewero ombuteri. 6 Ene

† **27:64:** (Kristen onindo Yisas ngu Krayis, Anutdo noore ko yoyoweroyi sureyootoni ombuyingo, ero etenggo. Ene Yuda onindo ngu mandega ngu godange mande koreteyingo etenggo, ero ingootenggo.)

ngano kini. Ene kuri enengombo eyingo ngundiro, ataga ene keta
ootoogete. Yari ombuya, mereno yewonggoku musiyongga ngu kenori.
7 Yari enengo musiyongga kenoya, sodedomangge ooroya, enengo
kirikiri onikuno ngandiya eri. Ene kuri mere yokoro ootoogero, ye
koreteyunoro Galili merako oorowute, eya eri. Ye ngu mera gumisina
nguno kenowanggo. Ingoyi, no ataga yeno etenoku ngu! Ero eyingo.
8 Ene mande ngundiro etoni, asa, bare erayagaku mande ingoro
ngu, ene sosorero, oni oni urungga nguya tero, nguro ene sodedo-
mangge mere yokoro, kirikiri onikuno sobiyoro, ngu mande ngu ewero
oorowuyingo. 9 Ene sobiyoro, yade oorowutori ngu, Yisas oorekono
tunootero, eneno eyingo. Yari mayeteriku ngu. Etoni, bare erayakundo
enengo mande ingoro, oororo, Yisas keyi damonimo bagootero, nguno
yambo mande teyingo. 10 Ngundiro tetori ngu, Yisasdo eneya eyingo.
Yari ma sosorewero. Yari ooroya, noro kirikiri oni dobookurine
oorengo nguno ngandiya etoriga, ene Galili ooroya, nguno neyoyi. Yari
ngundiya eri. Eyingo.

Me Oniro Mande

11 Bare erayagaku oorekono oorowutori, me oniku Yisas meren-
gooyingo musiyongga sobowooyingoku, ene endemo uro, Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onikuno oororo, oo
tunootemukowoku, nguro ewonggo. 12-13 Nguro ngu, Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onikundo, ko Iserel oniro
tabango onikuya yowuruwooro, ngu oo tunootewonggoku, nguro
ndadiro tewato, ero, mande gosiyoyingo. Nguro ene me oniku digi beye
oowooyingga kingo yunoro eyingo. Arisa, ye saya, oni simoo bareno
nga mande ngandiya eyi. Suwoono weteroodoore ngu, kirikiri onindo
ngu torige omburo, Yisasro bingo yakakayi yoro sawonggo. Ngundiya
ewanggo. 14 Nguro ngu, yengo Gabuman sobosobo oni tabangongga,
ngundo nga mandega yendo etoyi, ingootoni ngu, arisa, ye nowoondoye
kowuri ma ingowero. Ndadiro nguro, no yengo sobosobo oninggano
oororo, mande inowano. Inootoowe, ene ye kowuri ma yunowa. Ero
eyingo. 15 Ngundiro etoni ngu, asa, me onindo digi beye yoro, oo
ngundiro ewonggoku, ngundiro teyingo. Ngu mandegaku, ene Yuda oni
simoo bare bidodo etoyi, ingoyingomu, ataga nguya, ngu mandegaku
ero ingororootenggo.

Yisasdo Kirikiri Oni Ko Yunoyingo
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23)

16 Arisa, enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge,
Galili merako oororo, puringga Yisasdo kuri eyingomu, nguno
ooreyingo. 17 Ene nguno, Yisas kenoro, kirikiri oni bidodo ba-
gootero, eneno yemboongetoyi, ene gidarega ingonduduye buribari
ingoyingo. 18 Arisa, Yisas tanggeyemo omburo, mande wesiyoro eyingo.
Anutdo kuri sambo mera ngaro nguya, yanggango bidodo nunoyingo.
19 Ngundiro nguro, ye ooroya, oni simoo bare bidodo, Anutro Mande
Keta Mesarango yunoya, yoyeyiga, noro kirikiri oni tunooteyi. Ene
nowoondoyemo hamoo tetoyiga ngu, arisa, ye sono kundingiyi newen-
demo utoyiga, ngu Awa, Nangoni, ko, Yuka Kundingiyi oowooyemo
sonoyeroyi. 20 Ngundiya teya, noro mande bidodo etuyerowonoku,
ngu bidodo yebanangge oo ngundiro eneno etuyerowanggo. Ye ma

kabetewero. Ingoyi, no suwooyi sano yeya oode, oororo, naru wenga kinitetoni, nguno nguya, no yeya oruwato. Ero eyingo. Ngu hamoo.

MAK MANDE

Makro Mande Tabango

Mak oowooyi gura Yon. Mak ngu ene oni koreteyingo, ngundo Anutro mande keta mesarango nga nakangoyingo. Mak ngu ene kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguromu gura kini. Asa, oni hamoo ingondudu eyingo oni ngu, enendo ngandiro eyingo. Mak, ene oo bidodo Pitando Yisasro mata mandeni ngu wesiyoro etoni ngu, asa, ene so uyimo nakangoyingo. Ene, ngu naruno Mak ngu simoo oore oriyingo. Yerusalem endemo nguno oodoore, enengo doongeyimbo nenengo Yisasro koni ngu kenoyingo. Ngundiro nguro, noorendo Makro mandeni ngu kandangero ingoweroyi ngu (Mak 14:51-52) nguro Makdo mande eyingo, ngu enengomboro eyingo. Kootuyisina, ngu naruno nguno, ene Pol Banabas erayaga nguro dobooyari tunootero, asa, ene nguya gobooro ko teyingo.

Rom oni sowe ngundo mera gidega bidodo sobowootoyi, ene Makdo ngu oni sowe gidarega, nguro gome ingoro, ngundo ngu, ene Yisasro ingondudu yowanggo. Ene ngu Rom oni sowe gidarega, ngundo ngu, digi beye yoweroyimboro ingonduduye gosiyoro, ene oni oowooye bingamiyedodo tero, merako ngano oo ngu bidodo tero oruwero tetoyi, ene Makro nakayano ngu, ngandiro ete. Yisas guranangge ngu yangangododo, enengo oowooyi bingaminidodo, ngundo Rom oni simoo bare nguya, ko noore Yuda simoo bare bidodo ngu hamoo oorengo, ingowato. Hamoo oorengo ngu, Anutro nangoni eyingo. Yisasdo oo amana oni gidaregado ma teweroyi, ngu bidodo tetoni tunootetoni, asa, ngundo ngu, oni simoo barero ingonduduye oowooyingga yokutuyeroyingo. Makdo ngu oo nguro gome ero, ene nguro matani Yisasdo oni simoo bare mande yunoyingo, ngu oowooyingga ma nakangoyingo. Ene mande gura ngu Makdo ngundiro ero nakangoyingo. Ngu ngandiro: Yisas ngu ene yanggangonidodo, ngundo mete Setan dagaro, ene mete oni simoo bare ko yoyowa.

Sonoyeroyingo Yon, Ngundo Mande Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 3:1-12; Luk 3:1-9, 15-17; Yon 1:19-28)

1 Nga mandega nga, ngu Yisas Krayis Anutro Nangoni, nguro Mande
Keta Mesarango. 2 Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya, ngundo kuri
Sonoyeroyingo oni Yon, ko, Yisasro nguya nakangoro, ngandiro eyingo.
Ingoyi. Nondo noro ko oni ge koretenggu noro soweyowano. Enendo
ngu gengo oore yomosiyonggunowa. 3 Kootuyisina, ngu oningga,
ngundo oni kini merako, nguno omburo meno ewa. Oo Bidodo
Simburi, nguro ooreni ngu yomosiyoyinowa! Eyingo.*

4 Nguro ngu, Yon Sonoyeroyingo oni, ene oni kini kingo merako nguno omburo, oni simoo bareno mande wesiyoro ero eyingo. Ye komo nowoondoye hamoo yowoorengoya, sono kundingiyi gimuyi. Ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo yengo weti mbumbuwa andangero kabeteyunowa. 5 Ene mande ngundiro wesiyoro etoni, nguro Yudiya mera, nguro simoo bare bidodo, Yerusalem endemo simoo bare bidodo,

* **1:3:** (Nga mandega nga Sonoyeroyingo oni Yon, ngundo Anutro Nangoni nguro ooreni yomosiyoyinowero eyingo).

ene Yonno oorowuyingo. Ene nguno oororo, enengo weti mbumbuwaye Yonno wesiyoro etoyi, nguro Yondo Yodan sonono yoyoro uro, sonoyeroyingo.
6 Yonro nengguro pirungga, ngu Hos gura oowooyi Kamel, ngu uyimbo nengguroyi ngu teyingo. Ene Kamel goweyi, ngundo utoyi tero, wanggangomo nguya gosiyoyingo. Enengo oowari ngu diguno katu, siso, ngu nero oruwo.† 7 Ene mande ngandiro wesiyoro eyingo. Kootuyisina, oni gura no keneroro ombuwa. Ene ngu oningga, ngu yanggangoni ngu urungga oorengo. Yo, hamoo, ngu oningga nguro yanggangoni, ngundo noro yanggangone ngu dagate. No ene newendemo ootooro, enengo kirikiri oni nangge oorooteno. 8 No ye sonombo sonoyerooteno. Ene ngu oningga, ngundo ngu Anutro Yuka Kundingiyimbo sonoyerowa, ero eyingo.

Yondo Yisas Dowooro, Sono Newendemo Uro Sonowooyingo
(Matiyu 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Ngu narungga nguno, Yisas ene Nasaret ende Galili merakonggo mayeyingo. Mayetoni, Yondo Yisas yoro, Yodan sonongga nguno uro sonowooyingo. 10 Ene ngundiro sonowootoni, Yisas sono yokoro, sagigo ooretoni ngu, asa, sodedomangge sambo goosootoni, nguwoore Yuka Kundingiyi sambononggo nu mumukondiri ngundiro tero, Yisasno ombuyingo. 11 Ngu naruno nangge, Anutdo sambononggo Yisasya ngandiro meno ewo. Ge nenengo nangone. No gengo gome ingooteno. Nowoondone gengo gome oorengo ingooteno. Eyingo.

Setando Yisas Towoongoyingo
(Matiyu 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Ngu naruno sodedomangge, Anutro Yuka Kundingiyimbo Yisas soweyootoni, oni kini kingo merako toongeyingo. 13 Toongero, ene oni kini kingo merako nguno, sa naru onibi eraya ene nusako koki kewooroyemo oriyingo. Nguno oodoni, ene sambono Engel oni garodo omburo, Yisas hoorooweyingo. Ngu naruno nguno, Setando Yisas towoongoyingo.

Yisas Ene Galilino Ko Damoni Yero Teyingo
(Matiyu 4:12-17; Luk 4:14-15)

14 Me onindo Yon dowooro, ya biyomimo yetoyi oodoni, ngu naruno, Yisas Galili merako oororo, nguno Anutro Mande Keta Mesarango simoo bareno wesiyoro, ero eyingo. 15 Ataga narunggaku tunootete. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kuri namoko ombute. Ngundiro nguro, ye mande gome ngaro nowoondoye yowoorengoya, Mande Keta Mesarango nga ingoya, nowoondoyemo hamoo teni! Eyingo.

Yisasdo Oni Namoraya, Ene Keyoweroyi, Nguro Negoyeroyingo
(Matiyu 4:18-22; Luk 5:1-11)

16 Ngu naruno, Yisas ene Galili sono koongeyingo dabemiwoore oorowuyingo. Oororo, ene Sayimon koneyo Enduru nguya yeyoyingo. Ngu erabasa erayaga ngu ene isoro si sono koongeyingomo oorongooro, ngu koyi teworiyo. Ene ngu ko ngu tero, iso uriyoro beye yoro oriyingo. 17 Ene ngundiro tetori ngu, Yisasdo erayaga nguya eyingo. Yari ombuya,

† **1:6:** (Enengo nengguroni ngu Anutro ingondudu eyingo oni nguro nengguro ngundiro.)

no keneroya endeyori. Kootuyisina yarindo oni simoo bare yoyoro,
Anutro mandeno yoyoweroyi ngu etuyerowano. Yo, hamoo, yari iso
yooteriku ngundiro oni yoyowari. 18 Ene ngundiro etoni, ngu naruno
nangge erayagaku isoro si ngu yokoro, oororo, ene keyoyingo.
19 Ngu naruno, Yisasdo bodaga nguya oororo ngu, ene Yemus, Yon
erabasa, Sebediro simoongo yeyoyingo. Ngu erayaga nguya wanggo
sanganimo isoro si yomosiyorootori yeyoyingo. 20 Yisasdo erayaga ngu
yeyoro negoyeroyingo. Negoyerootoni, erabasa mandeni ngu ingoro,
nguro ene awayari Sebedi enengo ko onidodo wanggono yoyokootori,
oodoyi, ene oororo, Yisas keyoyingo.

Yisasdo Oni Gurano Mbooro Biyomi Oweyingo
(Luk 4:31-37)

21 Ene Kapeniyam endemo oororo, ngu Yuda oniro kando naru
(Sabat) nguno ene yowuru ya newendemo uro, oni simoo bareno
mande wesiyoro eyingo. 22 Ene ngundiro mande wesiyoro etoni,
oni enengo mandeni ingoro, nguro ene sosoreyingo. Ndadiro
nguro, enengo mandeni etuyerooteku, ngu yanggango oorengo. Yo,
enengo mandeni, ngu mamana mande oniro mande etuyerootenggoku,
ngundiro kini.
23 Ngu naruno, oni gura yowuru yano oruwo. Ngu oningga, nguno
mbooro biyomi newendemo oorooteku, ngundo meno ero eyingo.
24 Yisas Nasaret oni, ge nooreno ngano ndawu ooga tewero ombute?
Ge noore yomburiyerowero ombute, bine? No ge kuri ingooteno. Ge
Anutro oni kundingiyi! 25 Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo mbooroga
ngu kenoro, manggaruwooro eyingo. Ge manggoge gosiyoya, ge
nga oningga nga yokoya toonge! 26 Ene ngundiro etoni, mbooro
biyomi, ngundo mandeni ingoro, nguro ene sodedomangge oninggaku
yeni, yanggango biyomi mboorombooro tetoni, mbooroga ngundo
kimanggaru tero, ene oningga ngu yokoro besero toongeyingo. 27 Ene
ngundiro tetoni, oni simoo bare bidodo soriyokoro, enengo nangge
kewooroyemo mande mande ero eyingo. Ngu ndawu ooga? Nga
mande muri keta gura tunooteteku nga! Nga oningga, nga enengo
yanggangoni ngu yanggango oorengo. Nguro ngu, ene mete mbooro
biyomi mande yunootoni, enengo manggowo ingoro keyootenggo. Ero
eyingo. 28 Ngundiro tetoni, ngu mandegaku, sodedomangge Galili
meradodo rogowooyingo.

Yisasdo, Pita Konggeyi Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Ngu naruno, ene Yemus koneyo Yon ngudodo yowuru ya yokoro,
endesina oorero, ene oororo, Sayimon koneyo Enduru eragado yano
uyingo. 30 Ene yano uro, Sayimon konggeyi ngu yabano wetoro oodoni
kenoyingo. Ene sayi urungga moondeyi kookingo urungga tetoni,
nguro ene sodedomangge Yisasno nguro eyingo. 31 Yisasdo mandeye
ngu ingoro, nguro ene barega ngu tanggeyimo oorowuyingo. Oororo,
kandeyi dowooro hooroowetoni ootoogeyingo. Ene ngundiro tetoni,
ngu naruno nangge, sayini kiniteyingo. Kinitetoni, nguro ngu baregaku
ootoogero, mete tero, Yisas garoro oo karo yomosiyoyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Suwootetoni sa utoni, oni sayi oni, ko, mbooro biyomimbo yoy-
oyingo nguya yoyoro mayeyingo. 33 Ngundiro mayetoyi, nguro endemo
oni simoo bare bidodo endesina yamuko dabemimo yowuruwooro,
ende ndinditero oriyingo. 34 Asa, nguno Yisasdo oni simoo bare
sayi gura gura yomosiyeroro, mbooro biyomi oweyerootoni sayingo.
Ngundiro tero, ene Yisasdo oo mbooro biyomi nguya mande ma ewero,
ero roogo teyunoote. Ndadiro nguro, mbooro biyomi, ngundo ene
ingoyingo, Anutdo Yisas soweyootoni ombuyingo, ngu ingootenggo.

Yisas Ene Galili Mera Nguno Endeyoro, Ko Teyingo
(Luk 4:42-44)

35 Sengewero tetoni, Yisas ootoogero, ende oorero, oni kini mera
nguno toongero, ene nguno yemboongero oruwo. 36 Ene ngundiro yem-
boongero oodoni, Sayimondo dobookuriyidodo ene erewero sayingo.
37 Saro, oororo ene kenoro ngu, asa, ene Yisasno eyingo. Oni simoo
bare bidodo ge erewenggerootenggo! 38 Ngundiro etoyi, enebana gumi
eyingo. Nguno yokoyi. Noore ende gidarega namoko ngano saro, nguno
no Anutro mande nguya wesiyoro ewero no ombuwono. Nguro damoni
ngandiro: no Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro ewero nguro
ombuwono. Eyingo. 39 Nguro ngu, ene Galili mera bidodomo oororo,
Yuda oniro yowuru yano ngu bidodomo uyingo. Nguno uro, Anutro
mande wesiyoro ero, ene mbooro biyomi nguya andangeyingo.

Yisasdo Oni Gura Gorimambudodo Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Ngu naruno, oni gura gorimambudodo ngu Yisasno omburo sumoo
ero, ngguyinggayi tero, bodowo oondoogero, Yisasno eyingo. Ge mete
tetoningga ngu, no yomosinerootooga, mete tewe. Eyingo. 41 Yisasdo,
enengo mandeni ngu ingoro, nowoondoyi urungga teyinoro, nguro
ene kandeyi eneno yero dowooro eyingo. Yo, no ingooteno. Gengo
sayingge kiniteni, eyingo. 42 Ene ngundiro etoni, arisa, sodedomangge
mambugori goweyimo oruwoku ngu besero kiniteyingo. Ngundiro
tero, ene mete teyingo. 43-44 Arisa, Yisasdo mande yanggango eneya
eyingo. Ge ingonda te! Ge oni gurano nga mandega, ngaro ma ewero.
Kini, ge sodedomangge yowuru yano oorowuya, Anutno wooro yeyingo
oni kundingiyingga, nguno gowege, ene etungoo. Gowege mete tewoku
nguro ge wooro yeya, Mosesndo kuri eyingo, ngundiya te! Ngundiro
tetoyi ngu, oni ene ingowanggo. Hamoo oorengo, enengo sayi ngu
kinitete. Ero ingowanggo. 45 Ene ngu oninggaku, ene mande ngu
toongooro, oororo, enengo moondeyi mete tewoku, nguro mandeni
mera bidodomo, ero endeyoyingo. Ngundiro nguro, Yisas ende bidodo
newendesina tunoo ko ma uyingo. Kini, ene diguno oni kini kingo mera
gumisina nguno nangge oruwo. Ene nguno oodoni, ene oni simoo bare
mera bidodomonggo eneno mayeyingo.

2

Yisasdo Oni Gura Kekandeyi Biyomi Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Naru gidega yokoro, Yisas Kapeniyam endemo ko oorowuwo.
Oorowutoni, oni simoo bare, ene Yisas ya gurano oorooteku ngu, ero
etoyi, ingoyingo. 2 Oni simoo bare oowooyingga ene ngundiro ingoro,

nguro ene oororo, Yisas oruwoku yanggakuno yowuruwootoyi, ngu
yanggaku ndinditetoyi, musiyo gura ma oriyingo. Yamuko dabemimo
musiyo nguya ndinditeyingo. Nguno, Yisas ene Anutro mande yunoro
oruwo. 3 Mande wesiyoro eroodoni, oni gidaregado sayi oni gura
yoro, Yisasno mayeyingo. Ngu oningga ngu kekandeyi bidodo bingo
yero kumooyingo. Ngundiro tetoni, nguro oni namorayagobo ngu sayi
oninggaku, yaba tero, nguno yero, sumooro koorowooro mayeyingo.
4 Ene onindo musiyo kuri ukingowonggo. Nguro ngu, ene sayi
oninggaku yoro, Yisas tanggeyimo uweroyi nguya kini. Ngundiro
nguro, ene ya omungo Yisas oruwokusina awuno andangero, nguwoore
ene sayi oninggaku wetorodoni yawasadodo yeyi, Yisas tanggeyimo
uyingo. 5 Ene sayi oninggaku, yawasadodo yeyi utoni, Yisasdo enengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu kenoro, nguro ene ngu sayi
oninggakuya eyingo. Nangone, no gengo weti mbumbuwage kuri
andangenggunootoowe kinitete. Eyingo.
6 Ene ngundiro etoni, asa, ngu naruno nguno, Mosesro mamana
mandero etuyeroyingo oni, ene nguno bibitero oruwonggoku, ngundo
nowoondoyemo ingondudu tero, ngandiro ero ingoyingo. 7 Ndadiro
nguro, nga oningga, ngando ngundiro ete? Hamoo oorengo, ene Anut
kootuyisina ero, yomooyinoro mande biyomi ete. Noore ingootetoku,
oni gurado weti mbumbuwa andangeweroyi nguya kini. Ngu Anutdo
nangge mete weti mbumbuwa andangewa! 8 Ene mande ngundiro
ingowonggoku, nguro Yisas ene sodedomangge ngu ingonduduyega
nowoondoyemo ngu ingowo. Ngundiro nguro, enebana gumi eyingo.
Ndawu oogaro, ye ngundiro ingonduduga ngu nowoondoyemo in-
gootenggo? 9 Nondo ndawu mandega etoowe, ngundo mande gumingga
dagayeroote? Gengo weti mbumbuwa kinitete, ewano, bine; ngundi,
ge ootoogeya, gengo yawasa yoya, oorowu ewano. Ndawu mandegado
ngu dagate? 10 No, Oni Nangoni, merako ngano yanggangonedodo oniro
weti mbumbuwa mete andangeweroyi, ngu tero etuyerowero, nguro
no sayi oningga ngaya eteno. 11 Ge ootoogeya, dikaya, gengo yaba
yoya, gengo yano oorowu! Eyingo. 12 Ngundiro etoni, sayi oninggaku
mandeni ngu ingoro, sodedomangge ootoogero, oni simoo bare bidodo
doongeyemo, enengo yaba yoro, koorowooro oorowuyingo. Ngundiro
tetoni, oni bidodo soriyokoro, mboorombooro tero, Anut bingami ero
okooro, ene ngandiro eyingo. Hamoo oorengo, noore kuri oo ngandiro
ma kenoyingo! Eyingo.

Yisasdo Liwayi Negongootoni, Ene Keyoyingo
(Matiyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Ngu naruno, Yisas ene Galili sono koongeyingo tamakuri ko
oorowutoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo eneno mayeyingo.
Mayetoyi, Yisasdo Anutro mande ero, nguno etuyeroyingo. 14 Ngundiro
tero, ene oororo, Liwayi, ngu Alipiyas nangoni kenoyingo. Kenootoni,
ene beye yoweroyi yano (Gabuman Takis) nguno bibitero oodoni,
Yisasdo eyingo. Ge ombuya, no keneroya endeyo. Ngundiro etoni,
Liwayi ootoogero, Yisas keyoro, endeyoyingo.*
15 Ende oororo, Liwayindo Yisas yoro, enengo yano uro, bibitero
oo neyingo. Digi beye yoyingo oni oowooyingga, mbumbuwadodo

* **2:14:** (Liwayi oowooyi gura ngu Matiyu.)

oni oowooyingga, ko, Yisasro kirikiri oni nguya Yisasdodo bibitero, oo
neyingo. Ngu naruno, oni oowooyingga Yisasro nowoondoyemo hamoo
teyingo, nguro ene nguya Yisas keyoro endeyoyingo. 16 Ngundiro
tetoyi, Yuda oni gidaregado, Mosesro mamana mande etuyeroyingo
oni, oowooye Parisi, ngundo Yisas kenootoyi, mbumbuwadodo oniya,
ko, digi beye yoyingo oniya oo netoyi, yeyoro, nguro ene Yisasro
kirikiri onikuno ero, sumoo ewonggo. Ndadiro nguro, ene digi beye
yoyingo oni, ko, mbumbuwadodo oni nguya oo netenggo? Eyingo.
17 Yisas enengo mandeye ngu ingoro, enebana gumi eyingo. Oni enen-
gombo goweyimo, sayi kini ingoro ngu, ene sayi mambu yomosiyingo,
onino (Doguta) nguno ma oorowuwanggo. Ngundiro nangge, no oni
metemi, ngu yomosiyerowero ma ombuyingo. Kini, no oni weti
mbumbuwadodo ngu yomosiyerowero ombuwono.

Oowari Roogo Teweroyi, Nguro Muri
(Matiyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Naru gurano, Yonro kirikiri oni, Mosesro mamana mande
etuyeroyingo oni, oowooye Parisi nguya oowari roogo tewonggo.
Ndadiro nguro, oowari neweroyi naruno, Anutno yemboongero oowari
ma neyingo. Asa, ngu naruno nguno, oni gidaregado omburo, Yisasno
sumoo eyingo. Ndadiro nguro, Yonro kirikiri oni, ko, Parisi oniro
kirikiri oniya, ngundo oowari roogo tetoyi, ene gengo kirikiri oni,
ngando ngu oowari ma roogo tetenggo? 19 Ene ngundiro sumoo
ero etoyi, asa, enebana gumi eyingo. Bare kame yoweroyi naruno,
dobooye ngu kenoro, oowari karo, ngu roogo tewanggo, bine? Kini,
oni mayewonggoku ngu oodoyi, ene oni oni tero, oowari ma roogo
tewanggo. 20 Ene kootuyisina, oni bare yoweroyiga ngu andangero,
eneya nguya ma oodoni, asa, ngu naruno, ene mete oowari roogo
tewanggo. Ngundiro nangge, no nenengo kirikiri oniya oorootetoku
ngano, ene oowari ma roogo tewanggo. Ene kootuyisina, mundi onindo
noyoro satoyi, asa, ene kowuri koorowootenggoku naruno, ene mete
oowari roogo tewanggo.

21 Oni kumba sosowo ketangga yoro, ngundo nengguro kuriminggа
nguro witu ngu ma ukingoro wesibiyowanggo. Ene ngundiro tetoyi
ngu, asa, ngu kumba sosowoongga witu ukingowonggoku, ngundo
nengguro ko oomboongewa. Ketangga ngundo kuriminggа ngu oom-
boongetoni, witu urungga tunootewa. 22 Parisi oniro mande kurimi,
ngundo noro mande keta nguya ma yowuruwoowari. Ngu ngandiro,
oni gurado bo nangoni ketangga si kurimiyinggano siriyootoni ngu, asa,
ngu si kuriminggа ngu oomboongero, si bo nguya ngu biyomi yewari.
Ngundiro nangge, ene bo ketangga ngu yoro, si ketanggano siriyootoyi
ngu, asa, ngu siga ngu, ko boga nguya ngu gome oruwari, ero eyingo.

Yuda Oniro Kando Naru Oowooyi Sabat, Nguro Mande
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Yuda oniro kando naru Sabat gurano, Yisasdo enengo kirikiri
onidodo nggire gura, oowooyi Wit, ko kewoorokuri endeyoyingo. Ene
oororo, Wit engge gidarega andangero, newero yoyingo. 24 Ene
ngundiro tetoyi, Parisi onindo Yisasro kirikiri onindo oo tewonggoku
ngu yeyoro, nguro ene Yisasno sumoo ero eyingo. Ingo, kando naruno,

oo yoro neweroyi, ngu roogo oorengo. Ndatero ene ngundiro tetenggo?
Eyingo.
25 Ene mande ngundiro sumoo etoyi, asa, enebana gumi eyingo. Ye
bine Dewitdo teyingo ngu mande ngu ma kandangero ingootenggo?
Ngu narungga nguno, ene enengo onidodo oo kini, nguro ene oodooro
kumooro oruwonggo. 26 Ngundiro tero, ngu naruno, Abayiyata ngu,
ene Anutno wooro yeyingo oni, nguro sobosobo tabango oodoni,
nguno Dewitdo Anutro yowuru ya newendemo uro, ene ngu oomanon-
goyingo kundingiyi Anut doongeyimo oruwoku, ngu yoro neyingo.
Ngu oomanongoyingo ngu roogo, oni kundingiyi ngundo nangge mete
newanggo. Ene Dewitdo ngu yoro, nero, gumi enengo dobookuriyi
nguya yunootoni neyingo. Ero eyingo.
27 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Anutdo kando naru
kundingiyi (Sabat), ngundo oni hooroowetoni, ene kengero, Anutro
ingondudu tewanggo. Anutro kando narungga, ngundo oni ma
sobowoowa. Hamoo oorengo kini. 28 Ngundiro nguro, no Oni Nangoni,
ngu kando naru kundingiyingga, no nguro Simburi urungga oorooteno.

3

*Naru Kundingiyimo, Yisasdo Oningga Kandeyi Biyomi Ngu Yomosiy-
oyingo*

(Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Naru gurano, Yisas yowuru ya newendemo ko uyingo. Utoni,
oni gura nguno oruwoku, ngu kandeyi biyomi, bingo yero, oo ma
dowooweroyi teyingongga, ngu kenoyingo. 2 Ngu naruno, Parisi
oni, ko, oni gidarega nguya Yisasdo oo tewero ingowoku, nguro
sobowooyingo. Ndadiro nguro, ene ngu oningga, ngu naru kundingiy-
imo yomosiyowa, bine; ngundi kini, bine? Ene nguno Yisasdo oningga
yomosiyootoni, kenoro, ngunonggo dowooro mamanangowero nguro
teyingo.* 3 Yisasdo ngu oni kandeyi biyomingga nguya eyingo. Ge
ootoogeya, kewooroko dikaya ombu, eyingo. 4 Yisasdo ngundiro tero,
yowoorengoro, yeyoro, Parisi onino eyingo. Anutro mamana mandedo
kando naru kundingiyi, nguno ndawu kongga tewero nguro ete?
Noore mete oni yomosiyoweroyi, bine; ngundi, noore muri biyomi
teyunowato, bine? Ngundi noore Sabatno oni hoorooweyerowato,
bine; ngundi noore oni yureyi kumoowanggo, bine? Ene ngundiro
sumoo etoni, ene Parisi onindo nenetero, ene mande gumi gura ma
eyingo. 5 Yisasdo yeyondandangero, nowoondoye kenoyingo ngu, ko oo
tewoku, nguro nowoondoye ma ingoyingo. Kini, enengo nowoondoye
yanggango oorengo ukingoyingo. Ngundiro tetoyi, Yisasdo sanggiri
tero, oni kandeyi biyomingga nguya eyingo. Kandege yoonenengo!
Ngundiro etoni, arisa, ene kandeyi yoonenengootoni, kandeyi ko mete
teyingo. 6 Ene ngundiro tetoni, kenoro, sodedomangge Parisi oni
ootoogero, saro, Gabuman oniro tabango oowooyi Herod nguro keyimo
onikuya saro yowuruwooyingo. Ene nguno yowuruwooro, Yisas ureyi
kumoowero nguro oore erewero nguro mande mande ero ingoyingo.

Oni Oowooyingga Oorengo Sono Tanggeyimo Yowuruwooyingo

---

* **3:2:** (Ngundiro tero, Parisi onindo, Yisasno muri biyomi gura tetoni, ngu kenoya ngunonggo Yisas ureyi kumoowero, nguro oore erewero, ngundiro teyingo).

7-8 Ngu naruno, Yisas, ko, enengo kirikiri onikudodo, ene ngu
endega ngu yokoro, ene Galili sono koongeyingo tanggeyimo uyingo.
Nguno simoo bare oowooyingga oorengo Galilinonggo, Yudiyanonggo
nguya, Yerusalem ende nguro simoo bare, Idumiya mera nguro simoo
bare, Yodan sono anduroko simoo bare, Tayiya ende, ko, Sayidon
endemo simoo bare oowooyingga oorengo, ngu bidodo Yisasdo ko oo
tewoku, nguro mandeni ingowero nguro ene mayero yowuruwooyingo.
9 Yisasdo oni oowooyingga yeyoro, enengo kirikiri oniya eyingo. Oni
simoo bare oowooyingga oorengo oorootenggoku, ngundo no weng-
gerenerowanggo, bine? Ngundiro nguro, ye wanggo gura yomosiyoya,
no sobonero. No ngu sanganimo oorewano, eyingo. 10 Kuri oni
simoo bare oowooyingga yomosiyerowoku, nguro oni sayidodo ngu
ene mayero woorogongoyingo. Ndadiro nguro, ene ingootenggoku,
ngu kandeye Yisas moondeyimo yetoyi, enengo sayiye kinitewa, ero
ingootenggo. 11 Ngu naruno ngu, merambooro biyomi oowooyingga
oni nowoondoyemo oorootenggoku, ngundo Yisas kenoro, ene boodoo
oondoogero, kiyero, Yisasno eyingo. Ge Anutro Nangoni! Eyingo. 12 Ene
ngundiro etoyi ngu, Yisasdo mande yanggango merambooro biyomi
nguya eyingo. Ge mande ero, no Anutro Nangoni ero, oni gidaregano
ma yootunoro ewero. Ero eyingo.

*Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kande Eraya Kegidemboro Eraya Ro-
goyeroyingo*
(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Ngu naruno ngu, Yisas purimo ooreyingo. Ene oni gidarega
enengombo ingowoku ngu, oni ngu enengo kirikiri oni teyi, ero
yootunoyeroyingo. Ene ngu oniku negoyeroyingoku, ngu eneno om-
buyingo. 14-15 Ene oni kande eraya kegidemboro eraya rogoyeroyingo.
Ngu oni ngu eneya oruwero, nguro rogoyeroyingo. Ene ngu oni ngu
sureyerootoni, toongero, Anutro mande wesiyoro eweroyimboro. Ene
ngu oni ngu yanggango yunoro, mbooro biyomi andangewero, nguro
ene yanggangododo yunoyingo. 16-19 Ene oni kande eraya kegidemboro
eraya yootunoyeroyingo. Sayimon oowooyi keta gura inoro, ngu
Pita ewo. Yemus koneyo Yon erabasa Sebedi simoongo, Yisasdo ngu
oowooyari keta gura Bowanes, ero yunoyingo. Ngu oowooyingga
ngu muri ngu, gusiro. Ndadiro nguro, mandeyari, muriyari ngu
yanggango oorengo, gusiro ngundiro. Ene Enduru; Pilip; Batolomeyu;
Matiyu; Tomas; Yemus, Alipiyas nangoni; Tadiyas; Sayimon, nguya
rogoyeroyingo. Sayimon oningga ngu Kenan merakonggo ombuyingo.
Sayimonro murini ngandiro. Enengo mera ngu mera gura onindo
sobowooweroyi ingonduduni kini oorengo. Yudas Isakariyoot, ngu
oningga, ngundo Yisas mundi oni kandeyemo yero yootunowa.

Onindo Yisasya Beyelesebab Oowooyimo Ko Tete, Ero Eyingo
(Matiyu 12:24-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Ngu naruno, Yisas yano oorowutoni, oni simoo bare oowooy-
ingga nguya yowuruwooyingo. Ngundiro nguro, Yisas enengo kirikiri
onidodo oo neweroyi naru nguya kini, ene Anutro ko ngu nangge simoo
bareno teyingo. 21 Oni simoo baredo ene ngundiro kenoro eyingo.
Yisas kakabetete, ero eyingo. Ngundiro etoyi, Yisas enengo konebeyibo

mande ngundiro ingoro, ene yanggango yero, Yisas yowero nguro ene
ombuyingo.
22 Ngu naruno nguno, mamana mande etuyeroyingo oni gidega,
Yerusalemnonggo ombuwonggoku, ngundo eyingo. Mbooro biyomi
tabango urungga oowooyi Setan, oowooyi gura Beyelesebab, eneno
oodoni, ene ngu yanggangomonggo mbooro biyomi gidarega oweye-
roote. Ero eyingo. 23 Ene mande ngundiro etoyi, asa, Yisasdo
ngu oniku negoyerootoni, tanggeyimo ombutoyi, ene mande adingayi
gidarega eneno eyingo. Ndawu ooga Setan, ngundo mete Setan ngu
owewa? 24 Ende gurananggemo oni nowoondoye ma siyero ngu, ngu
endega ngu ngundiro sugi yanggango ma oruwa. Hamoo oorengo
kini. 25 Ngundiro nangge, ya gurananggemo oni ngu wesoowooro eraya
tunootero, enengo nangge, ngu ebe utoro ngu, asa, ngu yano oni ngu,
ene yanggango ma oruwanggo. Kini ene ya toongooro, songo songo
saro oruwanggo. 26 Ngundiro nangge, Setando enengo nangge mbooro
biyomimboya ebe utoro ngu, asa, wesoowooro eraya tero, yanggango
ma oruwa. Ene sodedo kinitewa.
27 Oni gura ene mete oni yanggango guraro yano kingo uro, oo
sitowini andangero yowa, bine? Kini, ene koretero ngu, oni yanggan-
gongga ngu utombo gome gosiyoro yokoro ngu, asa, ene mete yanimo
uro, oo sitowini bidodo andangero yowa.
28 No yeno hamoo oorengo eteno. Anutdo ene weti mbumbuwa, ko,
kootuyisina yomooyinoyingo mande oni simoo baredo tetenggoku, ngu
bidodo ene mete andangeyunowa. 29 Ene oni Yuka Kundingiyi kootuy-
isina yomooyinoro mande eteku, nguro mbumbuwa ngu nangge,
Anutdo ngu ma andange inowa. Kini, ataga ko kootuyisina nguya, ngu
mbumbuwani ngu suwooyi sano eneno sugi oruwa. Yisasdo ngundiro
eyingo. 30 Ngu muringga nguno, simoo baredo kuri ngandiro ingoro,
Yisasno mbooro biyomi ooroote, eyingo.

Yisasro Nemi, Konebeyi
(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ngu narungga nguno, Yisas nemi, konedoboongo, ene Yisasno
tunootero, endesina dikaro, oni gurano Yisasro mande soweyoyingo.
Yisas eneno ooreni, ero eyingo. 32 Ngu naruno ngu, oni simoo bare
oowooyingga oorengo, ene Yisas pawangoro, bibitero oodoyi, eneno ero
eyingo. Ingo, nangge, konedobooge, ene endesina dikaro, ngunonggo
gengo etenggo. 33 Ene mande etoyi, enebana gumi eyingo. Oone ngu na-
mone konedoboone? 34 Ene ngundiro ero, oni simoo bare pawangoro,
bibiteyingo ngu, yeyondandangero eyingo. Yo, hamoo, ene ngu noro
namone konedoboone, ene nga oni simoo bare, noro nowoondoyemo
hamoo teyingo nga ngu, ngu nguya noro namone konedoboone. 35 Yo,
hamoo, simoo bare ene Anutro ingondudu keyootenggoku, ngu ene
noro konedoboone kuwookuwoone, nanamone. Ero eyingo.

4

Oni Oo Yuwooyi Kono Kuriyoyingo
(Matiyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Naru gurano, Yisas ene ko tero, oni simoo bare Galili sono
koongeyingo tanggeyimo, mande etuyeroro oriyingo. Nguno ngu,

simoo bare oowooyingga oorengo mayero, Yisas tanggeyimo yowu-
ruyingo. Nguro ngu, ene wanggo gura sanganimo oorero, nguno bib-
itero, wanggo sono koongeyingo sanganimo oriyingo. Ngundiro tetoni,
simoo bare ngu sono dabemimo keredi sanganimo oruwonggo. 2 Ngu
naruno, ene mande mande oowooyingga oorengo mande adingayi
nangge ero yunoyingo. 3 Ene mande ngandiro yunoyingo. Ye ingoyi!
Oni gura kono Wit yuwooyi kuriyoyingo. 4 Ene ngundiro kuriyootoni,
Wit yuwooyi gidega ooreko soretoni, numbo mayero nemukoyingo.
5 Oo yuwooyi gidarega mera gumi digidodo musiyosina soreyingo.
Mera nguno urungga kini. Digi newendemo amuno mera nguya kini,
digi nangge. Nguro oo yuwooyiga ngu sodedo ooreyingo. 6 Ene huri uro,
mera newendemo uweroyi kini. Mera bodaga nangge nguro ngundiro
teyingo. Ene sa oorero, kenootoni ariyeyingo. Nguro digi kookingombo
tetoni, bidodo ariyero kumooyingo. 7 Oo yuwooyi gidare uto so sang-
giridodo, kakari dimoo uto oo kewoorokono soreyingo. Kakari dimoo
uto sanggiridodo oorero, ngundo doobengoro wiriyoyingo. Ngundiro
tetoni, nguro ma enggeyingo. 8 Ene oo yuwooyi gidarega mera gome
oorengomo soreyingo. Ngu oo yuwooyigaku gome oorero, urungga
yero, gome enggeyingo. Gidarega engge onibiga kande eraya (30),
gidarega engge onibi kabusa (60), gidarega engge onibi kande eraya
(100) enggeyingo. 9 Yisasdo oni nguya eyingo. Oni sodeyidodo ngu
mande ingoya, ene gome ingoni. Eyingo.

Yisasro Muri Ngu Mande Adingayi Oowooyingga Eyingo
(Matiyu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Kootuyisina, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro
erayagaku, ko, oni gidarega eneya oorowuwonggoku, ngundo nangge
oriyingo. Ngundiro oode, ene mande adingayi nguro Yisas sumoo
inoyingo. 11 Ene sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Anut Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, ngu ye
etuyerowa. Oni Anutro mande ma ingooteku ngu, ene mande adingayi
nangge ingowanggo. 12 Ngundiro nguro, Anutro mande Ayisayando
nguya ngandiro nakangoyingo.

Ene nguya doongetero, kenowanggoku ngu, ene oo gura ma
kenowanggo. Ene mande ingowanggoku ngu, ene muri ma
ingowanggo. Ndadiro nguro, enengo muriye biyomi ma yokoro,
yowoorengootoyi, nguro Anutdo enengo weti mbumbuwa ma
andangewa. Ene mande nga gome ingoro, newende Anut
inootoni ngu, asa, Anutdo oni nguro weti mbumbuwa bidodo
andangeyinowa, ero eyingo. (Ayisaya 6:9-10)

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Nguro Murini
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yisasdo kirikiri oniya eyingo. Ye nga mande adingayingga ngaro
muri ma ingootenggo. Nguro ngu, ye mande adingayi gidarega
ndadiro terogogo, ye muri ingowanggo? 14 Nga mande adingayingga
nga ngandiro. Ngu oningga oo yuwooyi miteku ngu, Anutro mande
ngu oo yuwooyi ngundiro mite. 15 Oo yuwooyi oore dabemimo
soreteku ngu, oni simoo bare gidarega Anutro mande ingootoyi, nguno
nangge Setando sodedo omburo, Anutdo mandega oni nowoondoyemo
miteku ngu, andangero yoote. 16 Oni simoo bare gidarega ngu Wit

yuwooyi mera digidodomo soreteku ngundiro. Ene mande ingoro,
sodedo yoro, nguro ene oni oni tewonggo. 17 Ene mande nguro
ene nowoondoyemo yanggango kini. Ngundiro nguro, naru bodaga
nangge yanggango oodoyi, oni ene Anutro mande ureyi uweroyi oni,
ngundo oni simoo bare, Anutro mande ingowonggoku, ngu kowuri
yunootenggo. Ngundiro tetoyi, sodedo enengo nowoondoyemo hamoo
ngu yokoro, ene Anut kootu inootenggo. 18 Oni simoo bare gidega,
ngundiro oo yuwooyi uto sanggiridodo kewooroko soreteku ngu, ene
mande ingowonggo. 19 Mande ngu ingoro, ene kowuri guradiro nga
merangga ngaro ngu tunootetoni, nguya digi beye urungga yowero
nowoondoye nguro nangge hahangero ingootenggo. Mande godange,
ko, oo gura guraro ingondudu tero, ngu muringga, ngundo Anut mande
wiriyowa. Ngu oni simoo bare ngu, ene ma enggewanggo. 20 Oo
yuwooyi mera gomemo soreteku ngu ngandiro, ene oni simoo bare
gidarega ngu, ene mande ingoro, yoro, gome dowootenggo. Ene
ngandiro enggewanggo. Gidarega engge onibiga kande eraya (30),
gidarega engge onibi kabusa (60), gidarega engge onibi kande eraya
(100) ngundiro enggewanggo. Ero eyingo.

Soru Tunoo Mindingootoyi, Oruwa
(Luk 8:16-18)

21 Yisasdo eyingo. Oni ngu soru yoro, omburo, kumbe newendemo
yawasa newendemo nguya yewa, bine? Kini, ene tunoo mindingowa.
22 Oo bidodo kombiteyingo, ngu kootuyisina tunootewanggo. Ene
mande bidodo onindo wiriyooteku ngu, kootuyisina, soru himimo
tunootewanggo. 23 Oni sodeyi mande ingoweroyi ngu, ene komo gome
ingoni. Yisasdo ngundiro eyingo.
24 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Mande ye ingootenggoku
ngu, ye gome oorengo ingondudu teyi. Yengo muriye koye nguya
ndadiro tewanggoku ngu, ngundiro nangge, gumi yunoro, Anutdo
yengo ngu soweyoro, sanganimo nguya yero yunowa. 25 Ene oni gura,
enengo murini koni gome tewaku ngu, Anutdo ngu soweyoro, gumi
urungga nguya inowa. Ene oni gura enengo murini koni bodaga tewaku
ngu, ngundiro nangge, enengo koni murini ngu yokowaku ngu, ene
komo kingo oorengo oruwa. Ero eyingo.

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Ooreweroyimboro

26 Yisasdo eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Oni gura oo yuwooyi
merako kuriyoote. 27 Suwoono, oningga ngu wetoro oodoni, sano
ngu ene ootoogero endeyowa. Ngu naruno nguno, oningga oo yu-
wooyi kuriyowoku ngu oorero, urungga yero, enggewoku ngu kenoro,
sobowooro ma ingowo. 28 Mera enengombo nangge koyi tetoni, oo
yuwooyiga ngu mbongeyi tunootero, oorero, ngu uyi yero enggewa.
29 Kootuyisina, oo enengo naru tunootetoni ngu, oo simburigakundo
duge dowooro, ngundo koyi tero, engge yowa. Ero eyingo.

De Gura Oowooyi Masitet Ngu Yuwooyi, Nguro Mande Kirarongo
(Matiyu 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Yisasdo eyingo. Noore Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo simoo bare soboyerooteku ngu, noore ndawu ooga bungomo ki-
rarongo tewato? Noore ndadiro mandegano ooga bungomo kirarongo

mande tewato? 31 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo
simoo bare soboyerooteku, ngu Masitet yuwooyi ngundiro. Ngu de gura
oowooyi Masitet, oo yuwooyi gidarega ngu bobodi, ene Masitet yuwooyi
ngu puka tanggori ngundiro, kondibo bobodi oorengo. 32 Oo ngu miro
yokootoni, enengombo oorero, urungga oorengo yete. Ene oowari
gidarega kono ngu bidodo dagayeroro, enendo oorero, de urungga
yewa. Enengo kambini urungga yero, yongeyi tetoni, numbo nguno
bibitewanggo. Ero eyingo.

Yisas Mande Adingayi Nangge Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 13:34-35)

33 Yisasdo mande adingayi oowooyingga oni simoo bareno ngandiro
wesiyoro ero eyingo. Oni simoo bare ingonduduno ingoweroyi rogoy-
imo eyingo. 34 Ene mande gura tunoo oni simoo bareno ma wesiyoro
eyingo. Kini, ene mande adingayi nangge wesiyoro eyingo. Naru gura
oni simoo bare ma oodoyi, nguno enesu nangge kirikiri oniya nangge
oode, asa, nguno ngu, ene mande adingayi nguro muri wesiyoro eyingo.

Yisasdo Doogo Urungga Kenoro Etoni Imakeyingo
(Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ngu sangga ngu suwootetoni, Yisasdo enengo kirikiri onikuya
eyingo. Noore Galili sono koongeyingo anduroko uroorewato. Eyingo.
36 Ene ngundiro etoni, nguro Yisasro kirikiri oni ngundo ene oni simoo
bare urungga ngu yoyokoro, ene Yisas bibiteyingo wanggogakuno
ooreyingo. Oorero, ene Yisas nguya yoro, Galili mera anduroko
urooreyingo. Urooretoni, wanggo gidarega nguya ene keyeroro
urooreyingo. 37 Urooretoyi, ngu naruno nangge, doogo urungga
oorengo tunooteyingo. Ngundiro tunootero, wendeyi yowooraringoro,
dookero, sono wanggo newendemo nguya uyingo. Nguro ngu,
wanggogaku sonombo koongero, manggowoomo oorewero teyingo.
38 Ene ngundiro tetoni, ene Yisas ngu wanggo timbuyisina oode,
ene nguno tabadudu gura sanganimo wereyingo. Wetorodoni, ene
yokutuwooro mande yanggango eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore
oonootewero tetetoku nga! Ge bine ma ingoyingo? Eyingo. 39 Ene
ngundiro etoyi ngu, asa, Yisas ootoogero, doogogaku kenoro, ero, sono
koongeyingongga nguya eyingo. Ge imakeya, torige ootoo! Ngundiro
etoni, sodedomangge, doogo kinitetoni, sononggaku nguya bodaga ma
ikakooteyingo. 40 Ene ngundiro tetori, enengo kirikiri oniya eyingo. Ye
sosoretenggo? Ndadiro nguro, ye nowoondoyemo hamoo kini? Ero
eyingo. 41 Ene ngundiro etoni, ene sosoreyingo urungga tero, enengo
nangge enengo kewooroyemo mande ero ingoro eyingo. Nga oningga
nga, ngu oone? Ene mande nangge etoni, nguro doogo, sono nguya,
enengo mandeni ingooteri. Ero eyingo.

5

Yisasdo Mboorombo Yoyingo Oni Gurano Mera Mbooro Biyomi Oweyeroyingo
(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yisasdo enengo kirikiri oniya, Galili sono koongeyingo sagi gi-
daresina mera gura, oowooyi Gerasin, nguno tunooteyingo.* 2 Ene

* **5:1:** (Gerasin oowooyi gura ngu Gerasa.)

tunootero, wanggo yokoro, sagigo sodedomangge ooreyingo. Ooretoyi,
oni gura mboorombo yoyingo oningga nguno oruwo. Ene nguno
ootooro, ngunonggo ene oni kumooyingo yoyeyingo merewoore burib-
ari endeyororuwoku, ngundo omburo, Yisas kenoyingo. 3 Oningga
ngu oni merewoore wetoro, endeyoro oruwo. Oodoni, ene oni gurado
nguya ene uto yanggayanggango gura, oowooyi (sen), ngundo gosiy-
oweroyi nguya ereremo kini. 4 Ngundiro nguro, naru oowooyingga
uto gura, oowooyi sen, ngundo kekandeyi gosiyootoyi ngu, nguya
omboongeroruwa. Ndadiro nguro, ene oni yanggango oorengo. Nguro
ngu, oni gurado ene dowooro, gosiyoweroyi nguya ereremo kini.
5 Ngundiro nguro, ene suwoo sa ngu bidodo oni yoyeyingomo ko mera
pupurimo nguno nangge oruwo. Nguno ootooro, ene kimanggaru tero,
digi kuningo ngu yoro, ngundo enengo moondeyi doongooro oruwo.

6 Ene Yisas oriroko oodoni kenoro, ene kendutero, omburo, Yisasno
bagooteyingo. 7-8 Bagootetoni, Yisasdo eneya eyingo. Ye oombooro
biyomi, ye nga oningga nga, yokoya sayi! Ero eyingo. Ene ngundiro
etoni ngu, asa, oombooro biyomingga, ngundo manggaru urungga
oorengo tero eyingo. Yisas, ge Anut awuno oorengo nguro Nangoni.
Ge ndadiro no tenunowa? Ge hamoo oorengo Anut awuno oorengo
ngu oowooyimo, ge hamoo eya. Ge no ogingo ma nunororuwero.
Eyingo. 9 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo ene sumoo inoyingo. Ge
oowoongge ndadiro? Etoni, enebana gumi eyingo. No oowoone me oni
(Ami). Ndadiro nguro, muri ngu noore me oni oowooyingga oorengo!
Eyingo. 10 Ngu oombooro biyomingga, ngundo ngguyinggayi tero,
sumoo sumoo inoro eyingo. Ge noore nga oombooro nga oweyerootoyi,
noore mera gurano ma sawato. Eyingo.

11 Arisa, mera puri bodaga namoko nguno, bo oowooyingga oorengo
nguno oo nero oruwonggo. 12 Oomboorokundo Yisasno sumoo eyingo.
Ge mete bine noore soweyerootooga, bo kewooroyemo oorowuwato.
Noore mete ene nowoondoyemo umukowato. Ero eyingo. 13 Yisasdo
meramboorokuro mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. Ye mete ngundiya
teyi. Eyingo. Etoni ngu, asa, oombooroku ngu oninggaku yokoro,
ene oororo, bokuno woorogoyeroyingo. Ngu bo oowooyingga (2,000)
oorengo. Bo ngu yanggango oorengo yondowidoro oororo, uro, mera
biyomimo sorero ngunonggo sono koongeyingomo umukoyingo. Boku
sono koongeyingo newendemo uro, ene sono nero kumoomukoyingo.

14 Bo ene sono nero kumootoyi, bo nguro sobosoboku ngu kenoro,
nguro ene saro, ngu mandegaku yoro, ende urunggakuno uro, ende
bobodimo nguya oorowuyingo. Ene ngundiro tetoyi ngu, oni simoo
bare oowooyingga omburo, ngu oogaku kenoyingo. 15 Ene Yisasno
mayero, kuri mboorombo yoyingo oninggaku, ngu kenoyingo. Kuri
oombooro oowooyingga eneno oruwonggoku, ene ataga ngu, ene
kumba yemuro, enengo ingondudu nguya himi yero, ene metemi
bibitero oruwo. Ngundiro oodoni, oni simoo bare ngu kenoro, nguro
ene sosoreyingo urungga teyingo. 16 Ngundiro nguro, oni ngu oo ngu
kenoyingokundo, oni songokuno ngu oo tunootewoku, nguro mandeni
eyingo. Kuri, oombooro biyomi ngu oningga nguno oruwoku nguro,
ko, bokuro mande nguya wesiyoro eyingo. 17 Oni simoo bare mande
ngu ingoro, nguro ene Yisasno omburo, mande yanggango ero, eneno

ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Ge komo nga merangga nga
yokoya, mera songomo toonge. Eyingo.
18 Arisa, ene ngundiro etoyi ngu, Yisas ene wanggo sanganimo
ooreyingo. Ooretoni, ngu oombooro biyomi oruwoku, oninggaku,
Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. No nguya geya
sawaro. Eyingo. 19 Etoni, ene Yisasdo gumi eyingo. Kini, ge gengo
dobookurigemo oorowu. Anut Oo Simburi, ngundo oo bidodo gengo
nowoondoyi tero, oo tewoku, nguro ge mete eneno wesiyoya e. Eyingo.
20 Arisa, ene ngundiro etoni ngu, ngu oninggaku oororo, mera oowooyi
Dikapolis, nguno ende kande eraya oruwo. Ngu endemo nguno, Yisasdo
eneno oo tewoku, nguro muri wesiyoro eyingo. Nguro ngu, oni simoo
bare ngu oo nguro ingondudu urungga tewonggo.

Yisasdo Yayiras Namboni Yokutuwooro, Bare Gura Nguya Yomosiyoyingo

(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Naru gurano, Yisas wanggo sanganimo ko oorero, Galili sono
koongeyingo anduroko ko urooreyingo. Ngu naruno, oni simoo bare
oowooyingga oorengo mayero, Yisas sono koongeyingo tanggeyimo
oruwokuno nguno eneya yowuruwooro oruwonggo. 22 Ngu naruno
nguno, Yuda oniro yowuru ya nguro oni tabango gura, oowooyi ngu
Yayiras, ngu Yisas kenoro, omburo, tanggeyimo bodo oondoogero,
bagootero, sumoo ero eyingo. 23 Nenengo nambone bodaga komo
kumoowero teteku nga! Nguro ngu, ge ombuya, kandege eneno
yetooga, ene ma kumoowero, mete teni. Ero eyingo. 24 Yisasdo, enengo
mandeni ngu ingoro, nguro ene Yayirasya oorowutori, oni simoo bare
oowooyingga Yisas pawangoro, moguruwooro, keyoro oorowuyingo.
25 Arisa, bare gura nguya ooroote. Ene suwooyi sano komboro
sayi yambiyootero ooroote. Ngu barega ngu mooma naru kande
eraya kegidemboro eraya oriyingo. 26 Sayi mambu yomosiyoyingo oni
(Doguta), oni oowooyingga oorengo yomosiyootoyi, sayi ma yokoyingo.
Ene ogingo urungga ingororuwo. Ngu barega ngu, enengo beye bidodo
oni yomosimosi (Doguta) onino yokororiyingo. Ene enengo sayini ngu
bodaga ma yokoyingo. Kini, enengo sayini ngu urungga tunooteyingo.
27 Ngu barega ngu Yisasro mande binga ingoyingo. Nguro ngu, ene
mayero, Yisas tanggeyimo, oni simoo bare urungga, ngu kewooroyemo
ene nguya, nguno oruwo. Ene Yisas kootuyisinanggo omburo, kandeyi
enengo negguronimo yeyingo. 28 Ndadiro nguro, barega ngu ingoyingo.
No kandene enengo nenggurono yetoowe, nguro sayine yokootoni, no
mete tewano. 29 Ngundiro ero ingootoni, asa, sodedomangge, enengo
sidudaroninggaku sori yeyingo. Enengo goweyimo ingootoni, ngu
enengo sayinggaku ataga kinitete, ero ingoyingo. 30 Ene ngundiro
tetoni ngu, Yisasdo ngu ingoyingo. Nenengo yanggangone gidega no
noyokoro toongete. Ngundiro ingoro, oni simoo bare kewooroyemo
yowoorengoro sumoo eyingo. Onendo noro towi nengguronemo
kandeyi yete? Eyingo. 31 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasro kirikiri
onindo gumi eyingo. Ge keno! Oni simoo bare urungga oorengo,
ge woorogogerootenggo. Ndadiro nguro ge ngandiro ete? Onendo
nono kandeyi yete? Ero eyingo. 32 Yisasdo ngundiro ero, doongetero
endeyoyingo. Ene ngu oningga ngu kenowero, onendo ngu tete. 33 Ene
ngundiro tetoni ngu, asa, ngu barega sayini yokowoku, ngu ingoyingo.

Oo ngu enendo tewokuro, ene sosorero, mbooro utoro, omburo, Yisas
tanggeyimo bagooteyingo. Ngundiro tero, Yisasno oo bidodo tewoku,
ngu yootunoro eyingo. 34 Ngundiro nguro, Yisasdo eneno gumi eyingo.
Nambone, gengo nowoondoge hamoo teyingo, ngundo goyeni, mete
tete. Ge oorowuya, gengo nowoondoge ngu mete imakeyingomo orini.
Gengo sayinggega ngu mete kinitete. Eyingo.
35 Arisa, Yisas mande ewoodoni, Yuda oniro yowuru yaro oni
tabangongga nguro yanonggo ko onikundo omburo eyingo. Gengo
namboge ngu kuri kumoowo. Ngundiro nguro, ge ndawugaro Oo
Etuyeroyingo Oni ko urungga inowa? Eyingo. 36 Yisasdo ngu mandega
etenggoku, ngu sodeyibo ingowero ma ingoyingo. Kini, Yisasdo yowuru
yaro oninggakuya eyingo. Ge ma sosorewero. Ge gengo ingondudu
ngu hamoo teni. Eyingo. 37 Ene ngundiro ero, oni simoo bare ene
keyoro, ya newendemo ma uwero, ero roogo teyingo. Ene Yisasdo
Yemus, Yon erabasa, Pita ngu oni kabusaga ngu nangge yoyoro, ya
newendemo uyingo. 38 Ene Yayirasdo yano uro, Yisasdo yeyoyingo ngu,
oni bidodo mayero, Yayirasro ya newendemo uro, Yayiras namboni
bingomo sendomoguru urungga tetoyi, ngu yeyoyingo. 39 Yisas yeyoro,
ya newendesina uro eyingo. Ndawugaro ye sendomoguru giritaga
urungga tetenggo? Nga bare buniyongga nga, ngu ma kumooyingo. Ene
wetoro, kabetero ooroote. 40 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, oniku ngu
ingoro, nguro ene yomooyinoyingo. Ene ngundiro tetoyi, ene Yisasdo
oni simoo bare bidodo oweyerootoni, endesina ooreyingo. Eweyi,
nemi Yisas enengo kirikiri oni kabusaga ngundo nangge Yisasdodo
onibi yeyingo ya guminggakuno uyingo. 41 Ngu naruno ngu, Yisas
bare buniyonggaku kandeyi dowooro, enengo mandenonggo eyingo.
Tarita kumi, ero eyingo. Ngu mandega, nguro muri ngu ngandiro.
Bare buniyo no geya eteno. Ge ootooge. Eyingo. 42 Ene ngundiro
etoni ngu, arisa, sodedo oorengo, ngu bare buniyonggaku ootoogero,
oororo, omburo, teyingo. Bare buniyo, nguro dagomani, ngu kande
eraya kegidemboro eraya (12). Oniku oo ngu kenoro, nguro ene
soriyokoyingo. 43 Asa, Yisasdo mande yanggango eneya ero eyingo.
Ye nga ooga ngaro oni gurano hamoo oorengo ma ewero. Ene ataga
ye oowari gura yoya, nga bare buniyongga, nga inootoyiga neni. Ero
eyingo.

6

Nasaret Oni Yisas Kootu Inoyingo
(Matiyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Ngu naruno ngu, Yisas ngu endega ngu yokoro, ene enengo ende
damonimo oorowuyingo. Enengo kirikiri oni kirarongo nguya, ene key-
oro oorowuyingo. 2 Yudaro kando naru Sabatno, ene yowuru yano uro,
oni simoo bareno Anutro mande etuyeroro eyingo. Oni oowooyingga
enengo mande ingoro, soriyokoro eyingo. Nga oningga nga ndanonggo
nga mandega nga yowo? Ngu ndadiro ingonduduga ngunonggo ene
muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu ngundiro tete? 3 Ngu
oningga ngu ya yeweroyi oni nangge. Ene Mariya nangoni. Ene ngu
Yemus, Yosis, Yudas, Sayimon nguro baye. Nguro kuwookuwooye ngu
nooreya oorootetoku nga, ngundiro ero eyingo. Ngundiro nguro, ene
Yisasya nowoondoye biyomi ingoyingo. 4 Yisasdo enengo mandeye

ngu ingoro, nguro eneya gumi eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni,
ngu ende songomo oowooyi bingamidodo oruwa. Ene enengo ende
damonimo, enengo sowenimo, enengo ya gobooro onino ngu, ene
oowooyidodo ma tewa. 5 Ngundiro nguro, ene ngu endega nguno, muri
songo oorengo gura onindo ma teweroyi, oo ngu ma teyingo. Kini,
ene sayi oni guranangge nanggemo kandeyi okooro yomosiyerootoni,
mete teyingo. 6 Ene oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo ma
teyingo, nguro Yisasdo ngu oni nguro ene ingondudu urungga teyingo.

Yisas Ene Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya, Ngu Ko Yunoyingo
(Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

7 Arisa, ngu naruno, ene oororo, ende songomo nguno endeyoro,
oni simoo bareno Anutro mande ero etuyeroro, enengo kirikiri oni
kirarongo kande eraya kegidemboro eraya, ngu negoyerootoni om-
buyingo. Ombutoyi, ene eraya eraya soweyerootoni sayingo. Yisasdo
ene yanggango yunoyingo. Ngu yanggangongga ngu merambooro
andangeweroyi nguro yanggango yunoyingo. 8 Yisasdo ko oniya mande
yanggango oorengo eyingo. Ye oomanongoyingo, siyaki, beye, oo ngu
bidodo ma yowero. Usudoko nangge yoya sayi. 9 Ye towikumba eraya
ma yowero. Towi guranangge nguya, keye goweyi nangge, keye eraya
eraya doobengoya sayi. 10 Ye ende gurano uya, oni gurado yeyoro,
oni oni tero, yoyoro, enengo yano utoningga ngu, asa, ngu yanggano
nguno nangge oodega ngu, saweroyi naruno ootoogeya sayi. 11 Ene
ende gidaregano satoyiga, ene ye ma yoyoya, enengo yano ma uya,
ko yengo mande nguya ma ingootoyiga ngu, asa, ye mete ngu endega
ngu yokoya sayi. Saweroyi naruno ngu, ye keyemo gugukakawu
oorooteku, ngu endega nguno yonggurumooya sayi. Ngundiro tetoyi
ngu, asa, enengo muriye biyomi yeno tewonggoku ngu eneno sugi
sugi oruwa, ero eyingo. 12 Arisa, ene ngundiro etoni, kirikiri oni
kirarongo sayingo. Saro, Anutro mande oni simoo bare nowoondoye
yowoorengoweroyi, ngu wesiyoro eyingo. 13 Ene merambooro biyomi
oowooyingga oweyeroro, bo urumi sayi onino yero, sayi oni oowooy-
ingga moondeye dowooro yomosiyerootoyi, mete teyingo.

Yon Sonoyeroyingo Oningga Ngu Kumooyingo
(Matiyu 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 Herod ngu Rom Gabuman oni, ngundo Yudiya merako simoo
bare nguro sobosobo koreteyingo oruwoku, ngundo Yisasro mande
binga ngu ingoyingo. Yisasro oowooyi mera bidodo pawangootoni,
simoo bare gidaregado ngu ingoro eyingo. Sonoyeroyingo Yon, ngu
merenonggo ko ootoogete. Ngundiro nguro, ene mete oo songo oorengo
gura onindo ma teweroyi, ngu teweroyi, nguro yanggangoni urungga
kandeyimo tunootete, ero eyingo. 15 Ngundiro etoyi, gidaregado eyingo.
Ngu Ilayisa eyingo. Gidaregado eyingo. Ngu Anutro ingondudu eyingo
oni, kurimiku gura. Eyingo. 16 Ngundiro nguro, Herodndo Yonro
mandeni etoyi, ingoro, enebana eyingo. Yon ngu, kuri nondo bungeyi
toongooyingo. Ehe!! Ene ataga ko ootoogeteku ngu! Ero eyingo.

17 Herodro sosoreyingo nguro muri ngandiro. Kurimi, Herod-
ndo koneyo Pilip bareyi yakakayi yoyingo. Barega ngu oowooyi
Herodiyas. Yondo Herod erambarisa nguro mbumbuwayari yootunoro

mamanayeroyingo. Ngundiro mamanayerootoni ngu, asa, Herodiyas-
ndo Yonya sanggiri urungga tero, Herodno ewo. Herodndo enengo
mandeni ngu ingoro, nguro ene enengo kirikiri oni sureyerootoni,
oorero, Yon dowooro, utombo gosiyoro, ya biyomimo yeyingo. 18 Kuri,
Yondo Herodya eyingo. Ge konege bareyi yooteku ngu, Anut doongey-
imo ngu, ge muri biyomi tewo. Ero eyingo. 19 Nguro ngu, Herodiyas
Yonya biyomi urungga ingoyingo. Ene Yon ureyiga kumooni, ero
ingoyingo. Ene Herodndo ngu Yon ureni kumoowero, ma ingoyingo.
20 Ndadiro nguro, Herod ene Yonro sosorero ingoote. Yon ngu Anutro
oni nenengo ootooro, kundingiyi oriyingo. Nguro ngu, ene gome
sobowooyingo. Naru oowooyingga, Herod ngu Yonro mandeni gome
ingowero ingoro, ene nguro ingondudu kowuri urungga teyingo.
21 Kootuyisina, Herodiyas oore ngandiro ereweyingo. Herod enengo
naru nemimbo bisiyoyingo naru nguro ingondudu tewero nguro ene
oo simbo urungga kayingo. Nguno ngu, me oni tabango ururu,
enengo Gabuman oni tabango ururu nguro nguya, Galili merako
oni tabango ngu nguya mayero yowuruwooyingo. 22 Ngu naruno
nguno, Herodiyas namboni, ngundo ya newendemo omburo, ngu
gome oorengo kunoyingo. Herodiyas nambonimbo yambono gome
kunootoni, ene nguro gome ingoyingo. Ngundiro nguro, Herodndo
bare buniyongga nguya eyingo. Ge oo guraro ingoya ngu, ge nono
e. Ngundiro tetoyi, hamoo oorengo, no gunowano. Eyingo. 23 Herod
ene sorumimonggo hamoo oorengo, ko eyingo. Ge komo nono oo gura
nuno, ewaku ngu, no hamoo gunowano. Ge noro mera oo sitowine nga
kewooro wesoowooya gidare no nuno, ero ewaku ngu, arisa, no mete
ngundiro tero gunowano. Eyingo.
24 Ngundiro etoni, baregaku mandeni ngu ingoro, nguro ene endesina
oorero, nemimo sumoo eyingo. No ndawu oogaro ewano? Etoni, ne-
mimbo gumi eyingo, Ge Sonoyeroyingo Oni, Yon, nguro tabangomboro
e! Eyingo. 25 Arisa, bare buniyonggaku nemimboro mandeni ngu
ingoro, nguro ene sodedo ko omburo, Herodno eyingo. No Yon tabango
yowero ingoote. Anangu, ge Yon tabango toongooya, koondo samayi
gurano yeya, yoya, ombuya, nonuno. Ero eyingo. 26 Arisa, Herodndo
mandeni ngu ingoro, nguro ene newende ngu kowuri urungga in-
goyingo. Ndadiro nguro, ene kuri mande yanggango sorumimonggo oni
doongeyemo ero gosiyoyingo. Ngundiro nguro, ene bare buniyo nguro
mandeni ngu ma yokowa. 27 Arisa, ngundiro nguro, Herodndo me oni
gura soweyootoni, ya biyomimo oororo, Yon tabango toongooro, yoro
ombuyingo. 28 Toongooro, koondo samayi gurano, Yon tabango yero,
yoro, omburo, Herod inootoni, ngundo bare buniyonggaku inoyingo.
Bare buniyongga, ngundo yoro, oororo, nemi inoyingo. 29 Ngundiro
tetoni, Yonro kirikiri oni mande binga ngundiro ingoro ngu, asa, ene
omburo, Yon bingo yoro, saro merengooyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo (5,000) Oowari Yunoyingo

(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)

30 Ngu naruno nguno, Yisasro kirikiri oni kirarongo ko mayero,
Yisasno yowuruwooro, simoo bareno ko tewonggoku nguro mandeni
Yisasno wesiyoro eyingo. 31 Ngundiro tero, Yisasdo kirikiri onikuya
eyingo. Oni simoo bare oowooyingga oorengo oororo, omburo tetoyi,

nguro noore oo ma newato. Arisa, sodedomangge, noorengo nangge
mera gura oni kini nguno saro, noore bodaga kengewato. Eyingo.
32 Etoni, nguro ene wanggo yoro, mera gura oni kini nguno sayingo.
Enesu nangge kirikiri oniya nangge sayingo.

33 Ene oni simoo bare oowooyingga oorengo yeyoro ingoyingo. Nguro
oni simoo bare oowooyingga endeni endeni bidodo yondowidoro,
ngu mera gidaresina nguno ene nguya saro, ene koretero, Yisasno
tunooteyingo. 34 Ene Yisas oororo, sono dabemimo mayero, wanggo
gosiyoro, oni simoo bare oowooyingga yeyoyingo. Nguro ene nowoon-
doyi teyunoro ingoyingo. Ngu oni ngu Sipsip sobosobo kini, ero in-
goyingo. Nguro ngu, Yisasdo mande damoni yero, mande oowooyingga
oorengo ero etuyeroyingo. 35 Ngundiro tero oodoyi, sa uwero tetoni,
Yisasro kirikiri oni Yisas tanggeyimo omburo eyingo. Nga merasina
ngano oni kini. Ngundiro nguro, naru kiniteteku nga. 36 Ge oni simoo
bare nga sureyerootooga sayi. Ene mete ende namoko namoko ngano
saro, nguno ene oowari uriyowanggo. Eyingo. 37 Ene ngundiro etoyi,
Yisasdo mande gumi eyingo. Yendo oowari yunowanggo. Eyingo.
Etoni, enengo kirikiri oni enebana gumi eyingo. Ge, bine, noore
oorowuya, digi doobeno nangge onibigado (Kina 200) oomanongoyingo
uriyoya yunowooto? Eyingo. 38 Ene ngundiro sumoo etoyi ngu,
asa, Yisas enebana gumi eyingo. Ye oomanongoyingo ndadiro? Ye
oorowuya kenoyi. Eyingo. Etoni, ene oororo, kenoro, gumi eyingo.
Noore oomanongoyingo kandegura, ko, iso eraya nangge ooroote.
Eyingo.

39 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo eneya gumi eyingo. Oni simoo bare ene
mete tambuyi tambuyi so metemimo nguno bibiteyi. Eyingo. 40 Arisa,
oni bibitewonggoku ngu, wata oowooyingga onibi eraya kande eraya
(50), wata oowooyingga onibi kandegura (100), ngundiro bibiteyingo.
41 Ene ngundiro bibitetoyi ngu, arisa, Yisas ene ngu oomanongoyingo
kandegura, ko iso erayaga ngu yoro, ene sambono doongetero, Anutno
esosootero yemboongeyingo. Yemboongero yokoro ngu, ene oomanon-
goyingo oososowooro, kirikiri oni kirarongo yunootoni, ngundo oni
simoo bare bayetero yunoyingo. Iso erayagaku nguya ngundiro nangge
teyingo. 42 Ngundiro tetoyi, oni bidodo netoyi, kawuye ndinditeyingo.
43 Oni simoo bare oo ngu netoyi, oomanongoyingo sosorango, iso soso-
rango nguya oriyingoku, ngu yowuruwooro, si kande eraya kegidem-
boro eraya (12) siriyootoyi, si manggowoomo oorero angeyingo. 44 Oni
ngu oomanongoyingo neyingo, simoo nangge oowooyingga oorengo
(5,000).

Yisasdo Galili Sono Koongeyingo Sanganiwoore Endeyoyingo (Matiyu 14:22-23; Yon 6:15-21)

45 Kootuyisina, Yisasdo enengo kirikiri oni kirarongoku eririyeroro
eyingo. Ye sodedo wanggo sanganimo ooreya, ye koreteya Galili
sono koongeyingo andu, Betisayida mera gidaresina oorowutoyiga,
nobana oni simoo bareno etoowe, satoyigogo oorowuwano. Eyingo.
46 Ene ngundiro ero, oni simoo bare soweyerootoni, satoyi, Yisas
enesu nangge mera purimo oorero, nguno Anutno yemboongewero
nguro ene oriyingo. 47 Suwootetoni, wanggo koongeyingo kewooroko
oodoni, Yisas enesu nangge puri bodaga nguno yemboongero oriyingo.

48 Ngu naruno ngu, doogo urungga oorero, ngundo wanggo weng-
gerenggereyeroyingo. Ngundiro tetoni, ene de sosimbo sono sang-
gawero wanggo woosooro oorowuweroyi, ko yanggango oorengo
teroruwonggo. Sengewero mera wendooketoni, arisa, Yisas ene Galili
sono koongeyingo sanganiwoore kewoongoro, enengo kirikiri onino
oororo, dagayerowero teyingo. 49 Enengo kirikiri onikundo Yisas
kenootoyi, Galili sono koongeyingo sanganiwoore kewoongoro, eneno
oorowuyingo. Oorowutoni, kirikiri onindo Yisas kenoro, oo gabogado,
ero ingoro, nguro ene kimanggaru urungga teyingo. 50 Oni bidodo
ngundiro tero, kenoro, sosoreyingo urungga teyingo. Ngundiro nguro,
sodedomangge, Yisasdo eneya mande ero eyingo. Ye nowoondoye
yanggango yeyi. Nondo nangge ombutenoku nga! Nguro ye ma
sosorewero. Eyingo. 51 Ngundiro ero, Yisas wanggo sanganimo
ooretoni, ngu naruno nangge, doogogaku kiniteyingo. Ngundiro tetoni,
nowoondoye sosorero, ingondudu urungga oorengo teyingo. 52 Ndadiro
nguro, Yisasdo oomanongoyingongga oni simoo bare yunowoku yang-
gangoningga nguro ma ingondudu teyingo. Kini, enengo nowoondoye
ukingoyingo.

Yisasdo Genesaret Merako Sayi Oni Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 14:34-36)

53 Ene Galili sono koongeyingonggaku usowooro, mera oowooyi
Genesaret, ngu gidaresina mayero, wanggo gosiyoyingo. 54 Ene wanggo
yokootoyi, sodedomangge oni simoo bare Yisas kenoro, ene ingoyingo.
55 Ngundiro nguro, oni sodedomangge ende gurasina gurasina yon-
dowidoro saro, ene sayi oni yoyoro, Yisas ndano oorooteku, nguno
mayeyingo. 56 Yo, hamoo, ende bobodi, ende ururu, ndawu meran-
gasina Yisas tunootetoni ngu, asa, ene sayi oni ende kewoorokono
yoyeyingo. Ene ngundiro tero, Yisasno ngguyinggayitero, sumoo sumoo
inoyingo. Ndadiro nguro, sayi onindo nangge kandeye Yisasdo neng-
guro dabemisina yetoyi ngu, asa, sayi oniku bidodo mete temukoyingo.

7

Anutro Mamana Mande, Ngundo Yuda Oniro Osisambayeboro Ma-
mana Mande, Ngu Dagate
(Matiyu 15:1-9)

1 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, ngu oowooye Parisi
oni gidarega, ko, mamana mande etuyeroyingo oni gidarega, ngundo
Yerusalemnonggo omburo, Yisasya yowuruwooyingo. 2 Ene Yisasro
kirikiri oni gidega kandeye ma sonowooro oo dowooro, netoyi yey-
oyingo. Parisi onindo yeyoro, nguro ene nowoondoye kowuri yero
eyingo. Noorengo osisambananimboro muri ngundiro kini. 3 (Parisi
oni, Yuda oni bidodo, enengo osisambayeboro muriye keyeroro, kand-
eye gome ma sonowooro ngu, asa, ene oo ma dowooro newanggo.
4 Ngundiro nangge, ene oo uriyoweroyi musiyomo saro, ngunonggo
mayero ngu, ene kandeye ma sonowooro ngu, asa, ene oo ma
newanggo. Ene osisambayeboro mamana mande gura gura muri
gidarega nguya keyoro, nguro ene sono toba, kumbe, koondo, oo ngu
bidodo ngu muringga ewoku, ngu keyoro sonowooyingo.) 5 Ngundiro
nguro, Parisi oni, ko, mamana mande etuyeroyingo onikundo Yisas

sumoo inoyingo. Ndadiro nguro, gengo kirikiri oni, ene osisambaro
muri ngu ma keyootenggo? Enengo kandeye ngu sugabododo oo
dowooro netenggo. Noorengo osisambananimboro muri yomburiy-
ootenggo. Ero eyingo. 6 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo.
Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayando yeya mibuye tegedodo, ero
nakangoyingo. Ene mande ngandiro nakangoyingo.
Ngu oni gidarega ngu, ene kingo manggoyemonggo no bingamine ero
okootenggo. Enengo nowoondoyemo biyomi ingootenggoku, ngu
muriyemonggo tunoo etuyerootenggo. 7 Nguro ngu, ene kingo
nono yambo mande tetenggo. Ene oniro mamana mande nangge
oni simoo bareno wesiyoro etuyerootenggoku ngu, ngundiro ngu
godange ero eyingo. Noore Anutro mande nangge wesiyoro
eteto. Ero eyingo. Ayisayando ngundiro nakangoyingo. (Ayisaya
29:13)
8 Yisasdo eyingo. Ye Anutro mamana mande ngu andangero yokoro,
ye oniro muriye ngu nangge, yanggango gome dowootenggo, ero
eyingo.
9 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Yengo ingonduduye
yowooraringoweroyi oni, Anutro mamana mande ngu andangero
yokowero, gome ingootenggo. Yengo muriye ngu nangge keyootenggo.
10 Kurimi, Mosesndo Anutro mamana mande nguno eyingo.
Ge mete gengo awanangge manggowo keyo. Oni gura enengo eweyi
nemimboya mande biyomi ero ngu, asa, ene hamoo oorengo
udoyi kumoowa. (Eksodas 20:12)
11 Ye Anut kootu inoro, ngandiro etenggo. Oni gurado digi beye oododo
eweyi nemi hoorooweyeroweroyi, ene eweyi nemi erayagakuya ero
ewa. Nga digi beyega nga ngu, no Anut inowero yewano, ero eyingo.
12 Ene ngandiro etenggoku, muri nenengo kini eyingo. Arisa, eweyi,
nemi yomosiyoweroyi muri nguro gome ma ingootenggoku, nguro ye
ganayeroya, eneno etoyiga ene ingoyi. Ngu muringga tetenggoku, ngu
gome oorengo, ero eyingo. 13 Nguro ngu, ye muri osisambayemonggo
yoyingo ngu keyootenggoku ngu, ye Anutro mande ngu yeyi, kingo oo
ngundiro tetenggo. Ye muri gura gura ngundiro oowooyingga tetenggo.
Ye ngu mandega ngu ero etuyerootenggoku, ngu Anutro mamana
mande toongootenggo. Ero eyingo.

Muri Biyomimbo Oni Yeni, Biyomi Yete
(Matiyu 15:10-20)

14 Yuda oniro muriye ngandiro. Oni sowe gura gura oowari oo
dowootoyi, ngu oo ngu ma neyingo. Nguno Yisasdo oni simoo bare
ko negoyeroro eyingo. Ye bidodo noro mande nga ingoya, nguro
ingondudu teyi! 15 Oni gura goweyi sanganimo oo oorooteku, ngundo
newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. Kini, muri biyomi
oni newendemo oorooteku, ngundo endesina ooreteku, ngundo oni
yeni, biyomi yewa. 16 Oni sodeyi mande ingoweroyi tetoningga ngu,
ene komo nga mandega nga, gome ingoni. Ero eyingo.
17 Ene oni simoo bare ngu yoyokoro, yano oorowuyingo. Enengo
kirikiri onikundo ngu mande adingayingga, nguro sumoo inoyingo.
18 Ene sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye nguya ingonduduye kini?
Ye bine ma ingootenggo? Oo bidodo oni endesina oorooteku, ngundo
oni newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. 19 Ndadiro

nguro, oo ngundiro ngundo oni nowoondoye oorengomo ma ute. Kini,
ngu enesu kawuyi newendemo uro, ngunonggo oorero toongete. Ngu
mandega nguno, ngu Yisasdo oowari bidodo metemi eyingo. 20 Ene
mande gura soweyoro eyingo. Muri biyomi oni newendemo oorooteku,
ngunonggo endesina ooreteku, ngundo oni yeni, biyomi yete. 21-23 Muri
biyomi oni newendemo oorooteku, ngunonggo ootoogero, endesina
oorete. Ngu ngandiro. Ingondudu biyomi teweroyi muri; sebobarese
teweroyi muri biyomi; yakaka teweroyi muri; oni ureyi kumooweroyi
muri; oni bare gidarega yakakayi yodowooro yomburiyootenggoku
muri; oo kenomayingootenggoku muri; muri biyomi gura gura; ebe
ganagana mande teweroyi muri; godange mande teweroyi muri;
manggo unggaranggara teweroyi muri; oo kenomayingoweroyi muri;
yomooyinoro mande, sanggiri teweroyi muri; oni enengombo enengo
ingootoni, urungga teteku nguro muri; wenonoyingo mande eweroyi
muri; ngu muri biyomi ngu bidodo oni nowoondoyemonggo endesina
tunootero, ooreteku, ngu bidodobo oni yeni, biyomi yete. Ero eyingo.

Saropinisiya Merako Barega, Yisasro Newende Hamoo Teyingo
(Matiyu 15:21-28)

24 Yisas ootoogero, ngu endega ngu yokoro, Tayiya ende, Sayidon
merasina oorowuyingo. Ene oororo, ya gura newendemo uro, Yisas
nguno kengewero ingoro kombitetoni, oni gurado nguno mayero ma
kenowero, ero ingoote. Ene Yisas kombiteweroyi nguya ereremo
kini. 25-26 Kini, sodedomangge bare gurado Yisasno, nguno oorooteku,
ngu etoyi ingoyingo. Ngu barega ngu, ene namboni bodaga nguno
oombooro biyomidodo ngu oruwo. Ngu barega ngu Girik barega
ene ngu Saropinisiya merako mayero, nguno oruwo. Ngundo, ene
Yisas oruwoku ngu ingoro, nguro sodedomangge ene yano omburo,
Yisas keyi damonimo boodoo oondoogeyingo. Ene boodoo oondoogero,
Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Yisas gedo meram-
booro noro nambonemo oorooteku, ngu oweni, ero eyingo. Ndadiro
nguro, ngu barega ngu newendemonggo hamoo ingoyingo, Yisas ene
mete nambone yomosiyowa, ero ingoyingo.

27 Yisasdo Yuda oniro ingondudu ngu ngandiro ingoyingo. Noore
Yuda oni ngu noore oni oorengo, ero, oni sowe gidarega Yuda oni kini,
ngu se ngundiro, ero ingootenggo. Nguro ngu, Yisasdo ngandiro eyingo.
Noore simooye oowari yunootooye, nero yokootoyiga, kootuyisina
gumi yoro, se yunowato. Simooye oo ma neyingomo oo ngu yoro, se
ma inowato. Eyingo. Yisasdo ngu barega nguro newendemo hamoo
teyingo, ngu towoongoro, nguro ene ngundiro eyingo.

28 Ene baregakundo Yisasro mande gumi eyingo. O Oni Urungga, ge
hamoo ete. Ene sebo ngu oo neweroyi yaba newendemo simooyemboro
oo sosorango, ngu netenggo. Eyingo.

29 Ene ngundiro etoni, Yisas enebana eneya gumi eyingo. Ge ngundiro
etekuro, arisa, ge mete oorowu. Merambooro biyomi ngu kuri namboge
yokoro toongewo. Eyingo. Ndadiro nguro, Yisasdo enengo newendemo
hamoo teyingo, ngu yanggango kenoro nguro ene mande ngundiro
eyingo. 30 Arisa, baregaku enengo yano ko oorowuyingo. Ene ko oororo,
ene namboni yabano wetoro oodoni, kenowoku, oombooro ngu ene
kuri yokowo.

Yisasdo Oni Gura Mandeni Kini, Ko, Sodeyi Nguya Tuwo Ngu Yomosiyoyingo

31 Ngu naruno nguno, Yisas ko ootoogero, Tayiya mera yokoro,
Sayidon mera nguya yokoro, yade mera gura oowooyi Dikapolis
nguno oorowuyingo. Ngu merako nguno ende ururu kande eraya
nguno oruwo. Ngu kewooroye oorengowoore yade oororo, Galili sono
koongeyingo ngu tanggeyimo tunooteyingo. 32 Oni sowe gidaregado oni
gura sodeyi tuwo ko mandeni moore nguya kini, ngu yoro, Yisasno
mayeyingo. Mayero, ene Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo
inoro, ngu oningga nguno kandeyi yeya yeningga, mete teni, ero eyingo.
33 Arisa, Yisasdo enengo mandeye ngu ingoro, nguro ene oninggaku
yoro, oni simoo bare yoyokoro, songo oororo, nguno enesu nangge
dikaworiyo. Dikaro, Yisasdo kandedibiyi ngu oningga ngu sodeyimo
yeyingo. Yero, kandedibiyi yoro, muketero, oninggaku mebuyimo
yeyingo. 34 Yero, Yisas sambono randoro doongetero, yanggango
iyangero, newende sendoweroyi teyingo. Ene ngu oninggakuya enengo
mandenonggo eyingo. Epata! Eyingo. Nguro muri ngu ngandiro.
Ge goosoo! Ero eyingo. 35 Asa, ngu naruno nangge, oni sodeyigaku
ngu himiyetoni, oo mebuyi gosiyoyingonggaku sodedomangge besero
toongeyingo. Ene mete mande metemi eyingo. 36 Ene mete tetoni, ene
Yisasdo roogo yanggango teyunoyingo. Ene oni gurano nga ooga ngaro
ma ewero. Ene Yisasro mande ma ingoro, ene yanggango yero, nguro
muri wesiyoro, ero endeyoyingo. 37 Yo, hamoo, simoo bare bidodo
nguro mandeni ngu ingoro, ene hamoo sosoreyingo urungga oorengo
tero, ene eyingo. Yisasdo oo bidodo tewoku ngu gome oorengo tete.
Ene komo oni sodeye tuwo ngu tetoni, mande gome ingootenggo. Oni
mandeye kini, ngu nguya mande gome etenggo. Ero eyingo.

8

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo 4,000 Oowari Yunoyingo

(Matiyu 15:32-39)

1 Ngu narunggano, nguno oni simoo bare oowooyingga oorengo
yowuruyingo. Ene yowuruwooro, ene oowariye nguya kini. Ngundiro
nguro, Yisasdo enengo kirikiri oniku negoyerootoni, ombutoyi eyingo.
2 No nga simoo bare ngaro nowoondoyi teyunooteno. Naru kabusa
noya oruwootoku, ene oowariye nguya kini. 3 Ene oodooro kumootoyi,
soweyerootoowe, enengo yano sawero saro ngu, asa, oorekono doong-
eye toongootoni, mera wongosogurumooro yurewa. Nguro ngu, oni
gidarega ngu yowokononggo mayewonggo. 4 Ene ngundiro etoni,
kirikiri onindo gumi sumoo eyingo. Nga mera gumisina ngano oni
kini, nguro noore oowari ndanonggo yoro, oni simoo bare yunootooye
newanggo? Ero eyingo. 5 Ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisasdo
sumoo gura yunoyingo. Ye oomanongoyingo ndadiro? Ero eyingo.
Enebana gumi eyingo. Kandegura gidemboro eraya. Ero eyingo.
6 Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene simoo bareya eyingo. Ye
merakono bibiteyi, eyingo. Bibitetoyi, Yisasdo ngu oomanongoyingo
kandegura gidemboro erayagaku yoro, Anutno yemboongero yokoro,
oososowooro, enengo kirikiri oni yunoyingo. Yunootoni, ngundo
bayetero, simoo bare yunoyingo. 7 Ene iso bobodi gidarega nguya

moore. Nguro ngu Yisas ene nguya yoro, Anutno iso nguro esosootero,
yemboongero yokoro ngu, asa, ene kirikiri oniku iso yunoro eyingo.
Iso nguya bayeteya, simoo bare yunoyi. Eyingo. 8 Ngundiro yunootoyi,
oo netoyi, mete tetoni, oo sosorango oodoni yowuruwooro, nguno ngu
ene si kandegura gidemboro eraya siriyootoyi, angeyingo. 9 Ngu oni
ngu oowooyingga oorengo 4,000 oruwonggo. Ngundiro tero, Yisasdo
oni simoo bare soweyerootoni, enengo endemo endemo sayingo.
10 Ene ngu naruno, enengo kirikiri onidodo wanggo sanganimo oorero
Dalumanuta merasina nguno sayingo.

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Gura Anutnonggo Kenowero, Nguro Sumoo Eyingo

(Matiyu 16:1-4; Luk 12:54-56)

11 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi om-
buro, Yisasya mande gumi gumi ero ronggeyoro, Yisas towoongowero
nguro ene sumoo eyingo. Sambo endeboro sunggi oorengo gura
onindo ma teweroyi, ngu teya, etuyerootooga kenowooto, eyingo. Ngu
kenoro, noore ingowato. Hamoo oorengo, ge Anut Nangoni oorengo
yanggangonggedodo, ero towoongoyingo. 12 Yisasdo mandeye ngu
ingoro, nguro ene kowuri ingoro, yanggango yuka oorongooro eyingo.
Ndadiro nguro, nga simoo bare nga narungga ngano oode sunggiro
etenggo? No hamoo yeya eteno. No sunggi gura nga narungga ngano
hamoo ma tewano. Ero eyingo. 13 Ngundiro nguro, ene ko yoyokoro,
wanggo sanganimo oorero, ene Galili sono koongeyingo gidaresina
toongeyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni, Parisi Oni, Ko, Oni Tabango Urungga Herod Nguya Mande Adingayi Nguno Eyingo

(Matiyu 16:5-12)

14 Yisasro kirikiri oni oowari kabetero, oomanongoyingo ma yoro
ombuyingo, ene oomanongoyingo guranangge wanggono oriyingo.
15 Ngu naruno nguno, Yisasdo mande yanggango eneya eyingo.
Ye ingonda teyi! Parisi oni, Gabuman oni tabango urungga
Herod ngundo oomanongoyingo yeni, koongeweroyi Yis, nguro gome
doongeteyi. Enengo mandeye ngu Yis oomanongoyingo newendemo
utoni, koongeteku ngundiro. 16 Enengo nangge ero ingoro eyingo.
Ene ngundiro eteku ngu, ndadiro ngu, noore oomanongoyingo ma
yoyingo, ero eyingo. 17 Asa, Yisas ene ingoro, nguro gumi eyingo.
Ndadiro nguro, yengo nangge mande ngundiro etenggo? Noore
oomanongoyingo kini? Ye, bine, ingonduduye kini? Ye bine kuri ma
ingoyingo; ngundi, nowoondoye ukingoyingo, bine? 18 Ye doongeye-
dodo, ye oo ma kenoyingo? Ye sodeyedodo, ye mande ma ingootenggo?
Ye kabetetenggo, bine? 19 Kuri, no oomanongoyingo kandegura
oososowoowonoku, oni oowooyingga oorengo 5,000 yunowonoku,
nguro ngu gumi oodoni, ye si ndadiro siriyootoyi, manggowoomo
oorewo? Eyingo. Etoni, enendo gumi eyingo. Kande eraya kegidem-
boro eraya. Ero eyingo. 20 Asa, Yisasdo mande gura soweyoro
eyingo. Naru gurano, oomanongoyingo kandegura gidemboro eraya
oososowoowonoku, oni oowooyingga oorengo 4,000 yunowonoku, ngu
gumi oodoni, ye si ndadiro siriyootoyi, manggowoomo oorewo? Ero
sumoo eyingo. Etoni, enebana gumi eyingo. Kandegura gidemboro

eraya. Eyingo. 21 Ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo sumoo gura ero
yunoyingo. Ye ngu kenoro ma ingootenggo, bine? Eyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringo Gura Betisayidano Yomosiyoyingo

22 Yisas ko kirikiri oni nguya, ene Betisayidano oororo, tunooteyingo.
Ngu oni simoo bare gidarega, ngundo oni gura yoro, Yisasno
mayeyingo. Ngu oningga ngu, doongeyi kiringo. Nguro ngu, ene
Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. Ge kandege nga
oninggano ngano yetooga mete teni, ero sumoo eyingo. 23 Arisa, Yisasdo
mandeye ngu ingoro, nguro ene oni doongeyi kiringonggaku kandeyi
dowooro yoro, ende yokoro, ende dabemimo ooreyingo. Yisasdo ngu
oni doongeyinggakuno muketeyingo. Muketero, Yisas kandeyi ngu
oninggakuno yero, sumoo inoro eyingo. Ge oo kenoote, bine? Eyingo.
24 Ene ngundiro etoni, ngu oni doongeyi biyominggaku doongetero,
gumi eyingo. No oni yeyootoowe ngu, de ngundiro tero, ene oororo
omburo tetenggo. Oo gome ma kenooteno. Eyingo. 25 Ngundiro etoni
ngu, asa, Yisasdo kandeyi, oni doongeyi biyominggakuno ko yeyingo.
Ngundiro tetoni, oni doongeyinggaku yanggango doongetero, metemi
oorengo tero, oo bidodo gome tunoo kenoyingo. 26 Ngundiro tero,
Yisasdo ngu oninggaku soweyootoni, enengo yano oorowuyingo. Ene
Yisasdo oninggakuya eyingo. Ge ende kewooroko sodedo ma uwero.
Ero eyingo.

Pitando Yisas Krayis Muri Yootunoro Eyingo
(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yisas enengo kirikiri oniya ootoogero, ende gura oowooyi Sesariya,
gura oowooyi Pilipayi nguno sayingo. Saro, ooreko kirikiri oni sumoo
yunoro eyingo. Oni simoo baredo noya ndawu oningga etenggo?
Eyingo. 28 Ene ngundiro sumoo etoni ngu, asa, kirikiri onindo
Yisasno gumi eyingo. Oni gidaregado ngu geya ngandiro etenggo.
Sonoyeroyingo Yon. Etoyi, ene oni gidaregado ngu ngandiro etenggo.
Ge Ilayisa, Anutro ingondudu eyingo oni. Etoyi, ene gidegado ngu
etenggo. Ge Anutro ingondudu eyingo oni gura, etenggo. 29 Ngundiro
etoyi, Yisas enebana sumoo yunoyingo. Yendo ngu noya ndawu oningga
etenggo? Eyingo. Pitando enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene
sodedomangge gumi eyingo. Ge Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi
yeyingo oni. 30 Ngundiro etoni, Yisasdo mande yanggango eyingo. Ye
nga mandega nga onino ma ewero. Eyingo.

Yisas Enengombo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yisas damoni yero, kirikiri oni mande keta mesarango ngu ero
etuyeroro eyingo. Oni Nangoni tunootewoku, ene komo oo bidodoboro
ogingo urungga yowa. Tabango oni, Anutro wooro yeyingo oniro
sobosobo mamana mande etuyeroyingo oni nguya, ngundo mandeni
biyomi ero, kootu inoro, ureyi kumoowa. Ene naru kabusa oode,
nguno ko ootoogewa. Eyingo. 32 Yisasdo ngu mandega ngu tunoo
oorengo etoni, Pitando Yisas yoro, sosina oororo, damoni yero ma-
manangoyingo. 33 Ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo Pita kootu inoro,
yowoorengoro, kirikiri oni yeyoro, Yisas enebana Pita mamanangoro
eyingo. Pita, ge Setanro ingondudu ete. Setan, ge ombuya kootunesina

oorowu. Ge Anutro ingondudu ma ingoote. Kini, ge oniro ingondudu
nangge ingoote. Eyingo.
34 Ngundiro ero, Yisasdo enengo kirikiri oni, ko, oni simoo bare nguya
negoyerootoni, mayero, yowuruwootoyi, mande yunoro eyingo. Oni
gura no kenerowero ngu, ene mete enengo ingonduduni bidodo yokoya,
kowuri ene inootenggoku ngu de omukondi ngundiro koorowooya,
no keneroya endeyoni.* 35 Oni gura enengo ingonduduni yanggan-
goni gome dowooro, goweyi sugi oruweroyi ingooteku ngu, enengo
ootootoni Anut doongeyimo hamoo oorengo oonootewa. Oni gura
enengo ingonduduni ootootoni bidodo no nunoro ngu, ene ngunonggo
mandene keta mesarango nguro ingoro, gome dowooro ngu, asa, ene
mete kootuyisina sambo endemo sugi sugi keta oruwa. 36 Oni gura mera
ngaro oo bidodo yomukoro oode, kumoowaku ngu, ndawu oogado
ene hooroowewa? 37 Ngu oningga ngu, ene ndawu oogado enengo
goweyi yanggangoni keta oruweroyi ngu uriyoro yowa? Oni gurado
Anutro endemo oorowuweroyi oore ngu enengombo oo gurado hamoo
oorengo uriyoweroyi kini. 38 Ataga, oni simoo bare endeni endeni
bidodomo erambarisa oruweroyi yomburiyoro, buribari endeyoro,
muri biyomi nguro ingondudu tero, Anutro mande kootu inootenggo.
Ene oni gura oni ngu kewooroyemo ootooro, ngunonggo noro mandene
murine ero, oyimo yoro oorooteku ngu, arisa, kootuyisina, no nguya
Awanemboro yanggangoni duridarini, sambono Engel oni kundingiyi,
ngudodo ombutetoku naruno, no nguya, hamoo oorengo, ngu oningga
nguya oyimo yowano.

9

1 Ngu naruno nguno, Yisasdo eneya eyingo. Hamoo oorengo, no yeno
eteno. Oni gidarega nga dikatenggoku nga, gumi ma kumooyingomo,
Anutdo enengo simoo bare soboyerooteku naruno, enengo yanggango-
nidodo tunootetoni ye kenowanggo. Eyingo.

Yisas Moondeyi Guradiro Tunooteyingo
(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro guranangge yokoro,
Yisasdo Pita, Yemus, Yon, ngu oni kabusaga ngu yoyoro, mera puri piru
ndandayingo awuno oorengonggano ooreyingo. Nguno oorero, enesu
nangge oruwonggo. Ngu naruno, Yisas moondeyi ngu oni kabusaga
doongeyemo yowoorengoro, Yisas enesu guradiro tunooteyingo. 3 Yo,
hamoo, Yisasro towikumbani ngu soru ngundiro wadori, ko, sarayi
oorengo tunooteyingo. Merako ngano oni gurado towikumbani oo
ngundiro yeni, ma sarayi yewa. 4 Ngu naruno, Ilayisa, Mosesya Yisas
tanggeyimo tunootero, Yisasya mande etoyi, kirikiri oni kabusaga,
ngundo ngu yeyoyingo. 5-6 Pitando oo ngundiro kenoro, nguro ene
soriyokoro, Yisasno ndawu mandega ewano, ero, ngu ma ingoyingo.
Ngundiro nguro, ene Yisasno ngandiro eyingo. Oo etuyeroyingo oni,
noore ngano oruweroyi ngu gome. Nguro ngu, gedo mete ero etoni
ngu, asa, noore tookoododo kabusa yewato. Gura gengo, gura Mosesro,
gura Ilayisaro yewato. Eyingo. 7 Pitando mande etoni ngu, asa,

* **8:34:** (Ge Yisas oowooyi nguro ko tero, mandeni murini nguro ko tetoyi, Yisas teyinoyingo, ngu ngundiro Yisas oowooyi nguro ene gutoro, yomoonggunoro, mandege biyomi etoyi ngu, ngu gengo de omukondi ngundiro koorowoowa).

ngu naruno nangge, goboore gura tunootero, ngundo doobeyeroyingo.
Doobeyerootoni, Anutdo ngu goboore kewoorokononggo tunootero
ngandiro eyingo. Ngu nenengo nangone, no nowoondone nguro gome
ingooteno. Ye enengo mandeni, ngu gome ingoyi! 8 Ene ngundiro
etoni, asa, sodedo oorengo ene doongetero, Yisas enesu nangge oodoni
kenoyingo.
9 Arisa, Yisas, enengo kirikiri onikuya, mera puringgaku yokoro, ko
uyingo. Uro, Yisasdo mande yanggango ero eyingo. Ye awuno oo
kenowonggoku, nguro oni gurano ma ewero. Anutro Nangoni Oni
Kirarongo mere yokoya, ko ootoogetoninggago, asa, ye mete yootunoya
eyi. Eyingo. 10 Ene ngu mandega ngu gome dowooro, enengo nangge
mande ero ingoyingo. Ngu mandega mere yokoro ko ootoogetoni, ngu
ndadiro? Ero ingoyingo. 11 Ngu naruno, Yisasro kirikiri onikundo Yisas
sumoo inoyingo. Anutro mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo
ngandiro etenggo. Ilayisando, Anutro ingondudu eyingo oni, ko-
reteyunoro ombuwa, ero etenggo. Ndadiro nguro, ngundiro etenggo?
12 Ene mande ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Hamoo,
Ilayisa omburogogo, oo bidodo yomosiyowa. Ngu ndadiro nguro, Anut
mandeno ngu mandega ngu ooroote? Ngu ene Oni Nangoni, ngundo
oo bidodoboro ogingo urungga koorowootoni, onindo yomooyinoro
mandeni biyomi ewanggo. 13 Ene no yeno eteno. Ilayisa ene kuri
ombuwo. Ene onindo ngu enengo ingondudu nangge keyoro, muri
biyomi gura gura nguya ene teyinoyingo, Anutro mande nakayano
ewoku, ngundiro teyinoyingo. Eyingo.

Yisasdo Simoo Oore Gura Merambooroododo, Ngu Yomosiyoyingo (Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Yisas kirikiri oni kabusagakuya oororo, enengo kirikiri oni gi-
daregano tunooteyingo. Ene tunootero, yeyoyingo ngu oni simoo
bare oowooyingga oorengo mayero, yowuruwooro, mamana mande
etuyeroyingo oni gidarega, kirikiri oni nguya, mande gumi gumi
ero ronggeyoyingo. 15 Ronggeyootoyi, oni simoo bare bidodo
Yisas kenootoyi, ombutoni, sodedomangge soriyokoro, yondowidoro,
Yisasno oororo, yenggonangoyingo. 16 Ene ngundiro tetoyi, Yisasdo
enengo kirikiri oniku sumoo yunoyingo. Ye ndadiro mandega eneya
ero ronggeyootenggo? 17 Ngundiro sumoo etoni, ene oni gura
ngu oni simoo bare ngu kewooroyemonggo, Yisasro mande gumi
eyingo. Oo etuyeroyingo oni urungga, no nangone, oombooro biyomi,
ngundo newendemo ootooro, ngunonggo manggowo witumoororoote.
Ngundiro nguro, no ngu yoro, geno ombuteno. 18 Naru oowooyingga
ngu, oombooroga, ngundo yanggango biyomi dowooro ooroote. Ene
merako wenggeremootoni sorero, ooroote. Kooto sarayi ngu mang-
gowoomo nguya ooretoni, metoyi gome kini ndinditero, moondeyi
sagaga tewa. Nguro ngu, no gengo kirikiri onino ngu oweyi, ero etoowe,
ene ngu oombooroga ngu andangeweroyi nguya ereremo kini. Eyingo.
19 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, enengo kirikiri oni, ko, simoo
barekuya eyingo. Ye simoo bare nowoondoyemo hamoo kini! No yeya
naru pirungga oorootetoku, ene naru ndadiro ngu yengo kowuriye
koorowoowanggo? Arisa, ye simooye bodaga ngu yoya, nono om-
buyi. Ero eyingo. 20 Ene ngundiro etoni, onikundo ngu simoong-
gaku yoro, Yisasno ombuyingo. Ene ngu oomboorogakundo Yisas

kenoro, sodedo oorengo ngu simoo oorenggaku, newendemonggo
yanggango oorengo wenggeremootoni, simoonggaku merako ukero,
wetoro, nguno yowooraringoro, sagaga tero, koodoo sarayi mang-
gowoomonggo ooreyingo.
21 Ene ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo eweyi sumoo inoyingo. Naru
ndadiro ngundiro teroruwo? Etoni, eweyimbo gumi eyingo. Kuri
ene bodagano damoni yero ooroote, eyingo. 22 Naru oowooyingga,
oombooro biyomi, ngundo simooyengga nga wenggeremootoni, de
nombono, sonono nguya uro, ureni kumooweroyi teroroote. Ge mete
tetoningga ngu, ge nowoondoyi teyunoya, ge noore hoorooweyero. Ero
eyingo. 23 Ene ngundiro etoni,Yisasdo simooyengga ngu eweyimboya
eyingo. Ataga, ge noya ngandiro ete. Ge mete tewa tetoni, ngu
ge no nangone yomosiyo. Ndadiro nguro, ge ngundiro ete? Oni
nowoondoyemo hamoo Anutno yero ngu, asa, ene mete oo bidodo
teweroyi ingowa. Eyingo. 24 Yisasdo ngundiro oo etoni, asa, sodedo
oorengo, oni eweyingga ngundo meno ero eyingo. No nowoondonemo
hamoo tete. Ene noro nowoondone hamoo ngu ootuwoo! Nguro ngu,
ge no hoorooweneroo! Eyingo. 25 Etoni, Yisasdo yeyoro ngu oni simoo
bare oowooyingga oorengo mayero, yowuruwootoyi, nguro ngu, ene
ngu oombooroga nguya sanggiri tero, kenoro eyingo. Ge oombooro
manggowo sodeyi ukingoyingo, no geya eteno. Ge nga simooyengga
nga yokoya, kootuyisina, ge ene newendemo ko ma uwero! Ngundiro
eyingo. 26 Arisa, ene ngundiro etoni ngu, simoo ooregaku newende-
monggo oomboorogaku ki biyomi ero, oninggaku yanggango oorengo
wenggerenggeremoyingo. Ngundiro tero, oninggaku yokoro, besero
toongeyingo. Oombooro toongetoni, oninggaku gaboyi kumooyingo.
Gaboyi kumootoni, oni oowooyingga nguro eyingo. Oni kuri ku-
mooteku nga! Ero eyingo. 27 Ene ngu naruno, Yisasdo kandeyimonggo
dowooro okootoni, ko ootoogero dikayingo.
28 Kootuyisina, Yisas enengo kirikiri oniya ya gurano uro, nguno
enesu nangge ootooro, Yisasno sumoo eyingo. Ndadiro nguro, noore
ngu oombooroga ngu oweweroyi ma ingowooto? Eyingo. 29 ene
ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Anutno yemboongetoyi
ngu, ngundiro oombooro biyomi ngu ye mete andangetoyi toongewa.
Oore gurano ngundiro mbooro biyomi ngu ma andangetoyi toongewa.
Kini, Anutno yemboongero andangeweroyi ngu mete.

Yisasdo Naru Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Ko Eyingo
(Matiyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

30-31 Ene ngu endega ngu yokoro, oororo, Galili mera kewoorokuri
oorowuyingo. Ndadiro nguro, Yisas enengo kirikiri oni etuyeroweroyi
naruno, nguro ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni nguya kombitero,
Anutro mande etuyerowero eyingo. Oni Nangoni, ngu mundi oni
kandeyemo yetoyi, ngundo ureyi kumoowa. Ureyi kumootoni, naru
kabusa yokoro, ene ko ootoogewa. Eyingo. 32 Ene mande ngundiro
etoni, ene kirikiri oni ngu mandega, ngu muri ma ingoro, nguro ene
sumoo inoweroyi nguya sosoreyingo.

Onendo Ngu Oni Urungga?
(Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Arisa, ene Kapeniyam endemo tunooteyingo. Ene ende oororo,
ya newendemo uro, arisa, Yisasdo kirikiri oni sumoo yunoro eyingo.
Ye oorekono ndawu mandegaro ewonggo? Ero sumoo eyingo. 34 Ene
sumoo ngundiro etoni, ene kirikiri oni mande gumi ma eyingo.
Ndadiro nguro, kirikiri oni oorekono oororo, mande ngandiro ero
ingoyingo. Onendo koreteyingo urungga oruwa? Ewonggoku nguro
ene oyimo yoro, Yisasno mande gura gumi ma eyingo. 35 Yisas
enengo ingonduduye ngu kuri ingoro, nguro ene bibitero, kirikiri
oniku, kande eraya kegidemboro erayagaku negoyerootoni, ombutoyi
eyingo. Oni gurado koreteyingo oruwero, ingoro ngu, asa, ene komo
omburo kootu tero, oni bidodoboro kirikiri oni tero oruwa. Ero eyingo.
36 Yisas ngundiro ero, simooye gura bodaga yoro, kewooroyemo yero,
ngunonggo okooro boogomooro, enengo kirikiri oni kirarongo nguno
eyingo. 37 Oni ene no oowoonemboro ingondudu tero, ene oni simooye
ngandiro bodaga yoro, hooroowewaku ngu, ene no hooroowenerooote.
Oni ene no hooroowenerooro ngu, ene no, ko, noro Awane no sowene-
rootoni, ngano ombuwono, ngu ene nguya hooroowewa. Ero eyingo.

Oni Nooreya Ma Sanggiri Tewaku Ngu, Ene Noorengo Doboonani Oorengo
(Luk 9:49-50)

38 Yondo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore oni gura
kenootooye, ene gengo oowoonggemo merambooro oweyerootoni, ngu
noorengomu kini. Ngundiro nguro noore ene roogo teyinowooto.
Ndadiro nguro, ene gengo kirikiri oni kini. 39 Ene ngundiro etoni,
Yisasdo gumi eyingo. Ye ma roogo teyinowero. Ene oni gura no
oowoonemo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu tewaku
ngu, ene noya mande biyomi sodedo ma ewa. 40 Ndadiro nguro,
oni gura nooreya sanggiri kini, ngu noorengo doboonani ngundo
noore hoorooweyerowa. 41 No hamoo oorengo yeno eteno. Krayis
oowooyimo, hoorooweyerowo ero ingoro, sono tobano ye yunowaku
ngu, arisa, ngu oningga, nguro Anutro uri, ngu hamoo oorengo, ene
Anutro endemo sugi sugi ngundiro urini yororuwa. Ero eyingo.

Muri Biyomi, Ngundo Oni Nowoondoyemo Hamoo, Ngu Yomburiyoote
(Matiyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 Yisasdo kirikiri onino mande gura eyingo. Oni gurado simooye
nga noro nowoondoyemo hamoo ingoro oorootenggoku, nga gura yoro,
newendemo hamoo ingooteku, ngu yomburiyowaku ngu, enengombo
muri biyomi tewoku nguro gumi ogingo urungga oorengo yowa. Arisa,
ngu oningga, ngu enengombo ngundiro tewoku, nguro mete ngu digi
urungga yoya, ngundo bungeyimo gosiyoya, yoya, sono koongeyingo
urungga ngu kewooroko oorongootoyiga uni. 43 Ge kandegebo weti
mbumbuwa gura tetoningga ngu, ge mete toongooya, andangeya,
oorongooga uni. Kandege guranangge, ngundo mete keta oruweroyi
gome ngu yowa. Kinitetoni, ge kandege eraya eraya oodoni, ngundo
goyoro, ende biyomi de nombono ma kumooweroyimo nguno oorongoonggerowa. 44 Ngu endega nguno, bunimbo suwooyi sano oni goweyi
songgiwi nero, oodoni, oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi
oruwa. Enendo de nguya ma wemoowa. 45 Ngundiro nangge, kengge
gurado mbumbuwano goyoya, utoningga ngu, arisa, ngu kengega ngu

toongooya yoko. Ngundiro tero, ngu ge mete keta oruweroyi gome ngu
yowa. Kengge eraya eraya oodoni ngu, ngundo goyoro, ende biyomi
de nombo ma kumooweroyimo, endegano nguno oorongoonggerowa.
46 Ngu endega, nguno bunimbo suwooyi sano oni goweyi songgiwi nero
oodoni, oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa. Enendo
de nguya ma wemoowa. 47 Ngundiro nangge, ene doongenggebo
weti mbumbuwa gura tetoningga ngu, ge mete ngu doongenggega
ngu yowukeya, oorongoongga uni. Ge doongengge guranangge, ngu
ge mete Anutro mande mande murini nguno uwa. Ge doongengge
eraya eraya oodoni ngu, ngundo goyoro, ende biyomi de nombo ma
kumooweroyi oorengo (Hel) nguno oorongoonggeroni uwa. Anutro
Mandeno ngandiro ete.
48 Ngu endega, nguno bunimbo suwooyi sano oni goweyi songgiwi nero,
oodoni oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa. De
nguya ma wemoowa. (Ayisaya 66:24)
49 Kumbe gura dowooro yetoyi, ngu gagiwi kini. Arisa, gagiwi yero,
ariyetoni, de koondodongoombo boosowootoyi, yanggango oorengo
yeteku ngundiro. Towootowoo omburo, ngundo oni yeni, kumbe
boosowootoyi, yanggango yeteku, ngundiro tewa. 50 Anutro mande
keta gome, ngu sayi nembo ngundiro. Sayi nembo ngu oo gome. Ene
sayi nembo, nguro yanggangoni kuri kiniteyingo ngu, ye ndadiro tetoyi,
ngu sayi nembo ngu ko mete tewa? Sayi nembo ye nowoondoyemo oo-
rooteku ngu, ye komo dobookuriyeboya gome oorengo imakeyingomo
bibiteya oriyi. Ngundiro eyingo.

10

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, ngu endegaku yokoyingo.
Endegaku ngu yokoro, ene Yudiya mera Yodan sono anduroko
urooreyingo. Urooretoni, ngu naruno, Yisas tanggeyimo oni simoo
bare urungga oorengo yowuruwooyingo. Ngundiro yowuruwootoyi,
Yisasdo enengo muri ngu keyoro, Anutro mande oni simoo bare
etuyeroro eyingo.
2 Ngu naruno, Parisi onindo Yisasno omburo, Yisas dowooro ure-
wero nguro ene Yisas towoongoro sumoo eyingo. Noorengo Mosesro
mamana mande ngu oni ene mete bareyi andangewa, ero mete ete,
ngundi kini, bine? Eyingo. 3 Ngundiro etoyi, asa, Yisasdo enengo
mandeye ngu ingoro, nguro ene Parisi oniro sumoongga ngu gumi
eyingo. Mosesndo ndadiro mamana mandega ye yunoyingo? Ero
eyingo. 4 Ene ngundiro sumoo etoni, enebana gumi eyingo. Mosesndo
ngu oni ene bare andangeweroyi so uyi ngu nakangoro ngu, ene mete
bareyi andangero yokowa. Eyingo.* 5 Ngundiro nguro, Yisasdo Parisi
oniro mandeye gumi eyingo. Ye mande unggarangooro yanggayang-
gango yetoyi, nguro Mosesndo ngu mamana mandega ngu nakangoro
yunoyingo. 6 Koretero oorengo, Anutdo oo bidodo yemukoro, ene
oni simoongga ko barega nguya yoyeyingo. 7 Ngundiro nguro, simoo

* **10:4:** (Anutdo Mosesno nga mandega ngaro ngundiro ma eyingo. Kini, oni enengombo bareyi yokowero mande yanggango etoyi, nguro Mosesndo enengo manggoye ngu keyoro so uyi ngu nakangoro yunoyingo.)

ene eweyi nemi yokoro, bareyiboya naru bidodomo, ebe dowoodowoo
tero, yowuruwooro oruwari. 8 Ngundiro nguro, erambarisa ngu ene
goweyari guranangge. Ene ko goweyari eraya kini, ngu goweyari
guranangge ngundiro. 9 Nguro ngu, Anutdo oo gosiyowoku ngu, onindo
ngu ma toongoowanggo. Eyingo.
10 Kootuyisina, ene yano ko oorowutoyi, kirikiri onikundo nga mande
ngaro damonimboro Yisas sumoo inoyingo. 11 Ngundiro etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ene oni gurado enengo bareyi yokoro, bare gura yowaku
ngu, asa, enengo bareyi koretero ngu yomburiyoro, ene weti mbum-
buwa tete. 12 Ngundiro nangge, bare gurado enengo kameyi yokoro,
simoo gura yowaku ngu, enengo kameyi koretero ngu yomburiyoro,
ene weti mbumbuwa tete, ero eyingo.

Yisasdo Simooye Kumana Yunoyingo
(Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ngu naruno, oni simoo bare enengo simooye bobodi gidarega
yoyoro, Yisas tanggeyimo mayeyingo. Ngundiro yoyoro, mayetoyi,
enengo kirikiri onindo simooye yoyoro, ngano ma ombuwero, ero,
manggaruyeroro oweyeroyingo. 14 Yisasro kirikiri onindo ngundiro
tetoyi, yeyoro, nguro Yisas newende biyomi ingoro, enengo kirikiri
onikuya eyingo. Ye simooye bobodi yoyokootoyiga, nono ombuyi. Ye
ngu ma oweyerowero. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo en-
dega enengo oni simoo bare soboyerooteku ngu, ngu simooye ngundiro
ngundo uwanggo. 15 No hamoo oorengo yeno eteno. Oni gura Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku
endega, nguno simooye nowoondoyi ngundiro ma tero ngu, asa, ene
nguno hamoo oorengo ma uwa. Eyingo. 16 Ngundiro ero, Yisasdo
simooyeku yodowooro, boogoyeroro, kandeyi tabayemo yero, kumana
yunoyingo.

Oni Ene Sitowinidodoboro Mande
(Matiyu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Ngu naruno, Yisas ootoogero oorowutoni, oni gura kendutero
ombuyingo. Omburo, Yisas tanggeyimo boodoo oondoogero, sumoo
eyingo. Oo etuyeroyingo oni gome, no ndadiro terogogo, no suwooyi
sano keta oruweroyi, ngu yowano? Eyingo. 18 Ene ngundiro sumoo
etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ndadiro nguro ge noya oni gome ete?
Anut enengombo nangge oni gome nenengo. 19 Ge Anutro mamana
mande kuri ingoote. Ge oni ma ureyi kumoowero; ge bare gidarega
yakakayi yodowooro yowoosooro ma yomburiyowero; buribari nguya
ma endeyowero; ge yakaka ma tewero; ge oni gurano mande godange
ma ewero; ge godange ero, oni guraro oo sitowini ma sobiyoro yowero;
ge awanangge tanggeyemo gome ootooya, nguro manggoye keyoya
ootoo. Ero eyingo. 20 Yisasdo ngundiro etoni, ngu oningga ngundo
Yisasno gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no kuri bodagano, ko, ataga
nguya, no ngu mamana mande ngu bidodo keyoro, omburo, oorooteno.
Eyingo. 21 Ene ngundiro etoni, Yisasdo ene kenondadangero, oningga,
nguro nowoondoyi urungga oorengo tero, nguro gome ingoro, ngu
oningga nguya eyingo. Ge oo guranangge ma teyingo. Ge oorowuya,
gengo oo sitowi bidodo onino uriyoya, ngunonggo beye yoya ngu, asa,
beye ngu angoyi oni ngu bayeteya yuno. Ngundiro tero ngu, asa, gengo

oo gome oorengo ngu sambo endemo ooroote. Ge ngundiya teya ngu,
asa, ge ombuya, no keneroya endeyo. Eyingo. 22 Ngu oningga ngu
mandega ngu ingoro, omukumundoongo biyomi bisiwero, newende
nguya kowuri yeyingo. Ndadiro nguro, enengo sitowini urungga ngu
yokoro, oni yunoweroyi kini. Nguro ngu, ene ootoogero toongeyingo.
23 Ngundiro tetoni, ene Yisas doongetero, endeyoro, enengo kirikiri
onino eyingo. Oni sitowidodo ngu, ene Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku, ngu
newendesina uweroyi nguya, kowuri oorengo. 24 Ngundiro etoni,
enengo kirikiri oniku ngu ingoro, nguro ene soriyokootoyi, Yisasdo
mande soweyoro mande gura eyingo. Ye simoone, oni Anut Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku,
ngu newendesina uweroyi nguro koyi, ngu kowuri oorengo. 25 Yo,
hamoo, bo urungga nga ngu nggusiyi newendekuri uweroyi ngu
kowuri, beye sitowinidodo oni ngu Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku nguno uweroyi
nguya ngundiro kowuri oorengo. Ero eyingo. 26 Yisas enengo kirikiri
oniku mandeni ngu ingoro, nguro ene sori urungga tero, enengo
nangge mande ero ingoro eyingo. Hamoo, onendo suwooyi sano keta
oruweroyi, ngu mete yowa? Eyingo. 27 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo
gome gome yeyoro, mande gumi eyingo. Anutdo oni ma hooroowetoni
ngu, asa, oni enesu nangge, oo yanggango ngu hamoo ma tewa. Kini,
Anutdo oniya ootooro, ngunonggo ene mete oo yanggango ngu bidodo
hamoo oorengo tewa. Eyingo.
28 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Pitando mande gura Yisasno eyingo.
Ingo, noorengo ya, ko, sitowi bidodo kuri yokoro, noore ge kengeroro,
endeyootetoku nga! Eyingo. 29-30 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo.
No hamoo oorengo yeno eteno. Oni bidodo songo songomo ene
noro ingoro, Anutro Mande Keta Mesarango nga ingoro, ngu wesiyoro
eweroyi nguro enengo ya, konebaye, kuwookuwooye, awanamoye,
enengo oowari koye nguya, yoyokowanggoku ngu, asa, oo bidodo ene
kuri yokowonggoku, nguro gumi ngu dagaro urungga yowanggo. Yo,
hamoo, ngu ketangga, nguno enengo ya, konebaye, kuwookuwooye,
awanamoye, oowari koye nguya, urungga oorengo yowanggo. Ene
ye no oowoonemo ko tewanggoku ngu, oni gidaregado noro ma
ingootenggoku, ngundo muri biyomi ngu ye teyunowanggo. Ene
kootuyisina ngu, suwooyi sano keta oruweroyi, ngu yowanggo. 31 Ene
oni gurado koreteyingo oruwero ewaku ngu, ene omburo, kootu tero,
oni bidodoboro kirikiri oni tero oruwa. Eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 20:17-19; Luk 18:32-34)

32 Ene Yerusalem oorowuwero Yisasdo oore keyoro, koretero
oorowuyingo. Ngundiro oorowutoni, enengo kirikiri oniku keyoro,
oororo, nguno ingondudu urungga tero soriyokoyingo. Ngundiro
tetoyi, oni simoo bare oowooyingga ene keyeroro oorowuwonggoku,
ngundo sosoreyingo. Nguro ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni kande
eraya kegidemboro erayagaku yoyoro, songo oororo, enengo goweyimo
oo tunooteweroyi, nguro mande yunoyingo. 33 Ene ngandiro eyingo.
Ingoyi, ataga noore Yerusalem endemo ooretooye, nguno Oni Nangoni,
ngu Yudaro yowuru yaro tabango oni ururu, ko, mamana mande

etuyeroyingo oni nguya kandeyemo yewa. Ngu oni ngundo, mande
guranangge urewero mande ero gosiyoro, oni sowe gidaregaro Gabu-
man oni kandeyemo yewanggo. 34 Yetoyi, ngundo ngu yomooyinoro,
mukendoro, gisaruboro utoro, ureyi kumoowa. Ene naru kabusa
yokoro, ene ko keta ootoogewa. Yisasdo ero eyingo.

Yemus Yon Nguya, Ene Oni Ururu Oruwero Nguro Eworiyo
(Matiyu 20:20-28)

35 Sebedi simoongo erayagaku, Yemus, Yon, ngundo Yisasno omburo
sumoo inoro eworiyo. Oo etuyeroyingo oni, noore oo guraro ge sumoo
gunowero. Ge ngu ooga ngu noore teyuno. Eyingo. 36 Ngundiro etori,
ene mandeyari gumi eyingo. Nondo ndawu ooga yari teyunoowe?
Eyingo.
37 Ngundiro etoni, erayagakundo gumi ewori. Ge nooreno rogo
ye. Kootuyisina, gengo yabage duridarinidodo nguno bibitetoyi, noore
gurado kandege koondosina, gurado kandege biyomisina, nguno bib-
itewaro. Eyingo.
38 Ene ngundiro sumoo etori, Yisasdo mandeyari gumi eyingo. Yari
ngu ooga nguro nono sumoo eteriku, nguro muri ma ingooteri. Yari
bine, nondo tobaga sono netenoku, nguno yari nguya sono newari,
bine? Ngundiro nangge, yari sono kundingiyi gimutenoku, ngu yari
nguya, bine, mete ngu sonongga ngu gimuwari? Eyingo.†
39 Ngundiro etoni, kirikiri oni erayaga ngundo mande gumi ewori.
Noore mete, etori, Yisas enebana eyingo. Hamoo oorengo, ngu tobaga
no sono netenoku, ngu yari nguya sono newari. Ngu sono kundingiy-
ingga nondo gimutenoku, ngu yari nguya gimuwari. 40 Ene onendo
kandene koondosina, kandene biyomisina bibiteweroyi ngu, nondo
ma ewano. Ndadiro nguro, Anut enengombo nangge, ene kuri oni
yunowero nguro ene yomosiyoyingo. Eyingo.
41 Ene kirikiri oni kande erayagaku mande ngu ingoro, ene Yemus,
Yon erayaga nguya, sanggiri oorengo teyingo. 42 Ngundiro tetoyi,
Yisasdo negoyerootoni, eneno ombutoyi eyingo. Oni sowe gidare-
garo tabango oni ngu, ene yanggangoyedodo tero, dobookuriye
soboyeroweroyi, nguro mamana mande enengo oni ururu ngundo
etoyi, ngundiro yanggango soboyerootenggo. 43 Ene ngu muringga
ngu ye kewooroyemo ma oruwa. Hamoo oorengo kini. Ene ye
kewooroyemo oni gurado urungga oruwero tewaku ngu, asa, ene yengo
kingo kirikiri oni tewa. 44 Oni gura ene yengo koreteyingo oruwaku
ngu, asa, ene oni ngu bidodoboro kingo ko oni tero oruwa. 45 Ndadiro
nguro, Oni Nangoni, nguya onindo ko teya, hoorooweyi ero, ma
ombuyingo. Kini, ene ngu oniro ko tero, oni hoorooweyeroro, enengo
keta oruweroyi, ngundo simoo bare bidodo weti mbumbuwanonggo,
ko uriyerowero ombuyingo. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringongga Yomosiyoyingo
(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Ngu naruno, ene Yeriko endemo mayero, ko, Yeriko dagaro, Yisasro
kirikiri oni, oni simoo bare gidarega nguya, ngundo Yisasdodo sawero
teyingo. Nguno, Timiyasro nangoni Batimiyas, ngu doongeyi kiringo

† **10:38:** (Sono toba, ko, sono kundingiyi gimuweroyi mande erayaga ngu ogingo koorowooro kumooweroyi, nguro eyingo.)

yeyingo, ngundo oore dabemimo bibitero oriyingo. Ene suwooyi sano
oni simoo bareno digi beye ooro ngguyinggayi tero, sumoo sumoo
eroruwo. 47 Ngu oningga ngundo ingootoni, Yisas Nasaret oni ngu
namoko ombutoni, ingoro, damoni yero, ene meno yanggango ero
eyingo. Yisas, ge Dewitro sembeni, ge noro nowoondoyi tenuno!
Ero eyingo.‡ 48 Oni simoo bare oowooyingga oorengo sanggiritero
kenoro eyingo. Ge ari yoko! Etoyi, ene oningga ngu ingoro, ene
manggaru urungga tero eyingo. Dewitro sembeni, ge noro nowoondoyi
tenuno! Eyingo. 49 Arisa, Yisas enengo mandeni meno ewoku, ngu
ingoro, nguro ene omburo dikaro eyingo. Oningga ngu negongootoyiga
ombuni, ero etoni, oni songokundo, ngu oni doongeyi kiringonggaku
negongoro eyingo. Yisasdo ge negogeroote. Nowoondoge metemi
ingoya, sodedo ootoogeya ombu! Eyingo. 50 Arisa, oni doongeyi
kiringonggaku meno ngu ingoro, nguro enengo dogigiro nengguro-
gaku oorongooni, utoni, sodedo ootoogero, dikaro, Yisas tanggeyimo
oorowuyingo. 51 Oorowutoni, Yisasdo oni doongeyi kiringonggakuya
sumoo eyingo. Nondo ndawu ooga tenggunowano? Etoni, ngu oni
doongeyi kiringongga, ngundo gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni
urungga, no doongetewero ingooteno. Eyingo. 52 Ngundiro etoni,
Yisasdo ngu oni doongeyi kiringongga nguya eyingo. Ge mete oorowu.
Ge noro nowoondogemo hamoo teyingo, ngundo doongengge yeni,
metemi tete. Etoni, ngu naruno nangge, oni doongeyingga, ngu
metemi teyingo. Ngundiro tetoni, ene doongetero, mera kenoro, ene
oorekononggo Yisas keyoro, toongeyingo.

11

Yisas Bingamidodo Yerusalem Ende Uyingo
(Matiyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

1 Yisas ko enengo kirikiri oni nguya Betipas, Betanino ngu, ende bo-
bodi erayaga ngu, Olib puri ngu damonimo, ngu Yerusalem tanggeyimo
oruworiku nguno tunooteyingo. Nguno Yisasdo enengo kirikiri oni
kirarongo eraya sureyeroro eyingo. 2 Yari andu endega namokono
kenooteriku, anduno sodedo oorowuya, Hos gura oowooyi Donggi.
Ngu nangoni duriyoga gosiyootoyi oorooteku, ngu wesiyoya, yoya
omburi. Oni gurado kuri nguno ma bibiteyingo. 3 Ene oni gurado
yarino sumoo yunoro ewa. Yari ndawu ooga tewero, etoningga
ngu, asa, yari ngandiya eri. Oo Bidodo Simburi, ngundo Donggi
nga ko inoro, ko sodedo soweyootoni ombuwa, eya eri. Ero eyingo.
4 Ngundiro etoni, arisa, erayaga ngu oororo, Donggi duriyoga ngu oore
oorowuweroyisina nguno endesina yamuko dabemimo gosiyoyingo
ngu kenoyingo. Ngundiro kenoro, erayaga, ngundo Donggi ngu uto
wesiyoyingo. 5 Ngundiro tetori, oni namoko dikayingo, ngundo erayaga
nguno sumoo eyingo. Yari ndawu ooga tewero Donggi duriyoga ngu
uto wesiyooteri? Ero eyingo. 6 Ngundiro sumoo etoyi, kirikiri oni
erayaga, ngundo eworiyo. Yisasdo ngaro ewo, ero etori, nguro ene
yokoro sayingo. 7 Arisa, erayagaku Donggi duriyogaku yoro, Yisasno
ombuworiyo. Ngundiro tero, erayagakundo enengo dogigiro nengguro

‡ **10:47:** (Kurimi Dewitdo Yuda oniro tabango koretero oruwo).

andangero, Donggi sanganimo yomitori, Yisas ngu sanganimo bibiteyingo. 8 Ngundiro bibitetoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo enengo dogigiro nengguro andangero, oore sanganiwoore yomiro yomiro oorowuyingo. Ngundiro tetoyi, gidaregado kono oororo, de duwoo toongooro, omburo, oore sanganiwoore yomiro oorowuyingo. 9 Ngundiro tero, simoo bare koretetoyi, gidarega kootu tero oororo, ene meno moguru tero eyingo. Sugi sugi oruwa! Hosana! Anutdo ene mete kumana nga oningga, nga inootoni, ngu Oo Bidodo Simburiga, ngu oowooyimo ombuteku nga! 10 Noore Yisas bingami ero okoowato! Ene osinani, Dewitro naruni ngundiro noore soboyerowero ombuteku nga! Hosana, awuno oorengo! Ero eyingo.

11 Asa, Yisas Yerusalem endemo uro, Yudaro yowuru ya oowooyi Tembel ngu newendemo uyingo. Yisas oo bidodo kenondadangero yokoro, suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga nguya Betani endemo oorowuyingo.

Yisasdo De Gura, Oowooyi Pik, Ma Enggeyingomboro Eyingo (Matiyu 21:18-19)

12 Sengetoni, Yisas enengo kirikiri onikudodo Betani ende yokoro, omburo, yade oorekono Yisasdo oodooro kumooyingo. 13 Yisasdo de gura oowooyi Pik, ngu de gudo, kukunga ningguri ngundiroga, ngu oriroko kenoyingo. Uyi oowooyingga tutu ureyingo, ene enggeboro doongetewero namoko de damonimo oororo doongetero, engge gura ma kenoyingo. Kini, uyi nangge oriyingo. Ndadiro nguro, de Pik enggeweroyi naruni kini. 14 Yisasdo ngu degakuya eyingo. Kootuyisina, onindo gengo tanggorige ko ma yoro newanggo. Ngundiro etoni, enengo kirikiri onindo ngu mandega ngu ingoyingo.

Yisasdo Oni Yowuru Yano Oo Uriyootoyi Oweyeroyingo (Matiyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

15 Yisas enengo kirikiri oni nguya Yerusalem endemo oorowuyingo. Nguno Yisas oororo, Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel newendemo uro, yeyootoni, oni Tembel yano digi beye yowoorengoweroyi koyi tetoyi, nguro ene damoni yero oweyeroyingo. Ngundiro tero, Yisasdo yeyootoni, oni digi beye gura gura yowooraringoro, bayetetoyi, ngu yeyoro, yabakudodo wenggeremootoni, ukero uyingo. Ngundiro nangge, oni nu mumukondiri ngu uriyowero koyi nguya teyingo nguro yabaye nguya wenggeremootoni, ukero, utoni oweyeroyingo.* 16 Yisasdo roogo tero mamanayeroro eyingo. Ye oo gura gura yoro, Tembel ngaro pawa newendekuri ngando ma oororo, omburo tewero, eyingo. 17 Arisa, Yisasdo oni ngu mamanayeroro mande gura eyingo. Anutro mande nakangoyingo, ngundo ngandiro ete.

Noro ya ngu oni simoo bare sowe mera bidodomo oorootenggoku, ngundo oowooyi yemboongeweroyi ya, ero ewanggo. (Ayisaya 56:7)

Ene yendo ngu yeyi, yakaka oniro kombiteyingo musiyo tetenggo. Eyingo. (Yeremayiya 7:11)

---

* **11:15:** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro digi beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga, nguro digi beye ngu yowoorengoro yoyingo. Ngu yoro, ngundo nu ko nusako gidarega uriyoro, yoro, Anutno wooro yero yemboongewero ngu uriyoyingo. Ngu kongga ngu yowuru yano tetoyi, nguro Yisasdo sanggiri teyingo).

18 Yudaro yowuru yano Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
oni, ko, Anutro mamana mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisasro
mandeni ingoro ngu, arisa, ene damoni yero, Yisas ureyi kumoowero
nguro ene oore ereweyingo. Ndadiro nguro, oni simoo bare oowooy-
ingga Yisasro mandeni ingowero gome ingootenggo. Ngundiro nguro,
Parisi onindo Yisasro koni ngu kenomayingoro, nguro ene Yisas
dowooro ureyi kumoowero nguro hahangeyingo. Ndadiro nguro, oni
simoo bare bidodo Yisasro mandeni nangge ingowero ingootenggo.
19 Suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni, ngudodo Yerusalem ende
yokoro sayingo.

Oni Ene Newendemo Hamoo Tero, Nguno Kira Ewaku Ngu, Ene Hamoo Oo Yowa
(Matiyu 21:20-22)

20 Suwoononggo oorengo, Yisas, enengo kirikiri onidodo ko oororo,
Pik dega ngu kenowonggoku, ngu kuri kumooni yewo. Yo, hamoo,
uyi huri oo ngu bidodo kuri ariyero, kumooni yeyingo. 21 Pitando
ngundiro kenoro, Yisasdo Pik dega nguya kuyowo mande ewoku ngu
ingoro, Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi, keno! Nga Pik dega nga
gedo kuyowo kowuri eneno yewoku, nguro kuri kumoowoku nga! Ero
eyingo. 22 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye komo Anutro
nowoondoyemo hamoo teyi. 23 No hamoo oorengo yeno eteno. Ye
ngandiya ingoyi! Oni gura ene newende tege eraya kini ngunonggo
mera puringga ngaya ewa. Ge ootoogeya, ukeya, wendeyimo u, ero
ewaku ngu, asa, hamoo oorengo, enendo ewoku, ngundiro tunootewa.
24 Arisa, no hamoo oorengo yeya eteno. Ye nowoondoyemo hamoo
tero nguno ingoyingo tege eraya kini, ngunonggo ye oo guraro kira
ewanggoku ngu, asa, hamoo oorengo, Anutdo ooga ngu yunootoni
yowanggo. 25 Yengo yemboongeyingo naruno nguno, oni gurado yeno
muri biyomi gura tero, kowuri yunoyingo tetoni ngu, asa, ye Anutno
sodedo yemboongeya, ingondudu biyomingga ngu Anut kandeyimo
yetoyi, ngundo hoorooweyeroro, ngu kowuringga ngu andangero
kabeteyunowa. Ye ngundiro tewanggoku ngu, asa, yengo Awaye
sambo endemo oorooteku, ngundo yengo weti mbumbuwaye nguya
andangeyunoro kabetewa. 26 Ene ye oni gurado kowuri ye yunowoku,
ngu ma andangewanggoku ngu, asa, yengo Awaye sambo endemo
oorooteku, ngundo nguya yengo weti mbumbuwa ma andangeyunowa,
ero eyingo.

Oni Yisasno Sumoo Eyingo. Onendo Ge Yanggango Gunowo?
(Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yisas ko enengo kirikiri oniya Yerusalem ko oorowuyingo. Ngu
naruno, Yisas ene Yuda oniro Tembel ya ngu newendewoore endey-
ootoni ngu, asa, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oni ururu,
Mosesro mamana mandero etuyeroyingo oni, ko, endemo tabango oni
ngudodo Yisasno mayeyingo. 28 Ngundiro mayero, Yisas sumoo inoro
eyingo. Onendo ngu sunggiga ngu ge gunoro ngunonggo nga kongga
nga te, ero rogogerowo? Sumoo eyingo.
29 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. No nguya
yeno oo guraro sumoo yunowero. Ye nondo sumoongga ngu gumi etoyi
ngu, asa, no nguya yengo sumoongga ngu gumi ewano. 30 Arisa, onendo

Sonoyeroyingo Yon oningga ngu sureyootoni ombuyingo? Anutdo
sono kundingiyimbo oni sonoyeroni, ero, Yon sureyootoni ombuwo;
ngundi, oni simoo baredo sureyootoyi, sonoyerowo, bine? Ye noro
mandenengga nga gumi eyi.
31 Ngundiro sumoo yunootoyi, tabangoku enengo nangge mande ero,
ingoro, eyingo. Noore ngandiro ewato. Anutdo Yon sureyootoni, oni
simoo bare sono kundingimbo sonoyerowero ombuyingo, ewatoku
ngu, arisa, enebana ewa. Ye ndawugaro, ngu nowoondoyemo hamoo
ma ingowonggo? 32 Ngundiro nangge, noorendo ngandiro ewato.
Onindo Yon sureyootoyi, ngu kongga ngu teyingo, ewatoku ngu, asa,
oni simoo baredo nooreya sanggiri urungga tewanggo. Ndadiro nguro,
oni simoo bare ene kuri ingootenggo. Yon ngu Anutro ingondudu
eyingo oni oorengo. 33 Ngundiro nguro, ene Yisasro mande gumi
ngandiro eyingo. Noore watayi kini. Etoyi, Yisas enebana eyingo. No
nguya yengo sumoongga, ngu gumi ma ewano. Ndawu oninggado nga
sunggiga nga nunootoni, ngunonggo no ko nga tetenoku ngu ma ewano.
Ero eyingo.

12

Wayin Ko Sobosobo Oni Biyomi, Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Ngu naruno nguno, Yisasdo mande adingayi gidarega nguya simoo
bareno ngandiro eyingo. Oni gura Wayin kongga tero, oonggoyi
pawangoro, Wayin nguno miwo. Ene Wayin engge yoro, wongooro,
winggooweroyi musiyo nguya tero, ene kongga ngu sobowooweroyi
nguro ya pirungga awuno yeyingo. Ngundiro yetoni, oni nguno
bibitero, Wayin kono oo ngu bidodo gome kenoro, sobowooro oruwo.
Oni ko simburiga, ngundo oni gidaregado ngu kongga nguno digi beye
koyi teyi, ero, ene yoyero, ene mera gura oriroko, nguno toongeyingo.
2 Wayin enggeweroyi narunimo, ko simburi, ngundo enengo kirikiri oni
gura sureyootoni, Wayin koyi tetenggoku onikuno oorowuyingo. Ko oni
ngundo kono oo engge gura yenunoyi, ero, ko oni gura ngu sureyootoni
oorowuyingo. 3 Ngundiro ko oningga ngu sureyootoni, oorowutoni,
Wayinro kono oni, ngundo oni ko simburigakuro kirikiri oninggaku,
dowooro, gome gome ureyingo. Ngundiro tero, oo gura ma inoyingo.
Kini, ene kingo oorengo sureyootoyi oorowuyingo. 4 Ngundiro tetoyi, ko
simburibo kirikiri oni gura ko sureyootoni, oorowuyingo. Oorowutoni,
ngu kirikiri oninggaku, nguya utoro, tabangomo dongososowooro,
ureyi biyomi yetoni, mandeni biyomi ero yomooyinoyingo. 5 Ko
simburibo kirikiri oni gura nguya sureyootoni oorowuyingo. Oorowu-
toni, kono onikundo ngu ko oninggaku, nguya ureyi kumooyingo.
Ngundiro tetoyi, ko simburibo, kirikiri oni oowooyingga sureyerootoni
oorowuyingo. Oorowutoyi, gidarega yutoro, oweyerootoyi, satoyi,
gidarega yureyi kumooyingo. 6 Ngundiro tetoyi, ko simburi nguro
oni gura nguya moore. Ngu enengo nangoni guranangge oorengo.
Nguro gome ingoro, newende nangonimo ooroote. Kootu oorengo
ngu, enengo nangoni sureyootoni oorowuwero tetoni eyingo. Nga
ngu nenengo nangone, nguro ene manggowo ingoro, keyowanggo, ero
sureyootoni oorowuyingo. 7 Ngundiro oorowutoni, ene kono oni ko
tetenggoku, ngundo nangoni kenoro, enengo nangge kewooroyemo

mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga ngando ngu eweyimboro
oo bidodo yomukoro, enendo simburi tewa. Arisa, noore ene nguya
udooye kumoowa. Ngundiro tero ngu, asa, nga kongga nga ngu
noorengo sobowooro, koyi tewato. Eyingo. 8 Ngundiro ero, kono oni,
ngundo ene nguya dowooro, ureyi kumooyingo. Kumootoni, bingo
okooro, kanggaroko oorongooyi uyingo.
9 Arisa, oni ko simburigaku, ngandiro tewa? Ene omburo ngu, oni
kono ko tetenggoku ngu yutoro, yureni kumoomukowanggo. Ngundiro
tero, ene kongga ngu ko oni gidarega yunowa.
10 Anutro mandeno nakangoyingo, ngu ye kuri kandangero in-
gowonggo. Yisasdo ngandiro eyingo.
Nga ya ungoomboro nonggini yanggango ngu ya yeweroyi onindo
andangero yokoyingo. Ene ataga, ngu ya nongginingga, ngundo
ya yanggango dowooro dikate. 11 Oo Bidodo Simburi, enengombo
ngu ooga ngu yeni tunooteyingo. Noore ngu kenootooye ngu,
gome oorengo. Eyingo. (Sam 118:22-23)
12 Yerusalem yowuru yano oni tabango ngu bidodo ngu mandega
ngu ingootoyi, Yisasdo ngu mande adingayingga eteku ngu enengomo
teyingo. Ngundiro nguro, ene Yisas dowooro, ya biyomimo yewero
teyingo. Ene oni simoo barero sosorero, nguro ene yokoro, ootoogero,
sayingo.

Mera Ngaro Sobosobo Oni Koreteyingo Digi Beye Inoweroyi, Oni Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Ene Parisi oni Herodro oni gidarega, ngudodo Yisasno sureye-
rootoyi, towoongowero oorowuyingo. Ndadiro nguro, ene mande
nenengo gura ma etoni ngunonggo yoro wirikoyingo onino yeweroyi
nguro sumoo inowero teyingo. 14 Arisa, oni ngu omburo, Yisasno
eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore ingooteto. Ge mande hamoo nangge
ete. Gedo ngu oni oowooyedodo, ko, oni oowooye kini nguya mande
muri guranangge eneno teyunoote. Yo, ge oni simoo bare bidodo
yowuruyeroro Anutro mande muri metemi nangge ero etuyeroote.
Arisa, ge ngu ndadiro ingoote? Noore Yuda oni nga digi beye (Takis) Sisa
inowato, bine; ngundi, Anut nangge inowato, bine? Anutro mamana
mande nguno ooroote, bine? Ero eyingo.*
15 Ngundiro sumoo etoyi, ene Yisas ingoyingo, ene godange etenggo.
Nguro Yisas enebana eneya gumi eyingo. Ndadiro nguro, ye no
towoonerootenggo? Ye digi beye gura yoya, ombutoyiga, nondo
kenoowe. Eyingo. 16 Ngundiro etoni, ene digi beye gura yoro, ombutoyi,
Yisasdo sumoo yunoro eyingo. Nga oo gabogaboyiga nga oneromu? Ero
etoni, enebana gumi eyingo. Ngu Sisa gabogaboyi. 17 Ngundiro etoyi,
arisa, Yisas enebana gumi eyingo. Sisaro oo ngu, ye komo Sisa inoyi.
Anutro oo ngu, ye komo Anut inoyi. Yisasdo ngundiro etoni, oniku ngu
mandega, nguro ingondudu urungga teyingo.

Oni Kumooro Ootoogeweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

---

* **12:14:** (Rom oniro sobosobo koreteyingo ngu oowooyi Sisa. Parisi onindo ene Yisas towoongoro mande kowuri nguno sumoo inoyingo. Ndadiro nguro, ene mande gumi biyomi etoni, nguno ene mande wirikoyingo onino yeweroyi, nguro ngundiro sumoo eyingo.)

18 Arisa, ngu naruno nguno, Yuda oni gidarega oowooye Sadusi,
Yisasno mayeyingo. Sadusi oni, ngundo ene ngandiro etenggo. Oni
kumootenggoku ko ma ootoogewanggo, ero ingootenggo. Ene Yisas
sumoo inoro eyingo. 19 Oo etuyeroyingo oni, Mosesndo mande gura
ngandiro nakangoro, yunoyingo. Oni gura simoongo kini kumootoni
ngu, nguro konebeyi gura ootooro ngu, asa, ngundo ngu bare wabuga
ngu mete yowa. Nguno nangoningga tewaku ngu, beyi musiyomo
oruwa, ero eyingo. 20 Arisa, oni simoongoro gura simoo nangge
kandegura gidemboro eraya oruwonggo. Koreteroga, ngundo barega
yowo. Asa, ngu simoongo kini oode kootuyisina kumoowa. 21 Ngundiro
kumootoni, enengo koneyo enebana ngu baregaku yoro, ene nguya
simoongo kini oode kumoowa. Nguro koneyo kabusayigaku enebana
ngu baregaku nangge yoro, oode ene nguya simoongo kini oode
kumoowa. 22 Ngundiro nangge, ngu simoongoro kandegura gidemboro
erayagaku bare guranangge yoro, kumoorodoyidoyi kinitewa. Nguro
simooye nguya kini. Kootuyisina, baregaku nguya kumoowa. 23 Arisa,
kootuyisina, oni kumooyingoku, ko ootoogeweroyi naruno nguno, ngu
baregaku, ngu oone bareyi nenengo? Ge ingoote, ngu kandegura
gidemboro erayagaku ngu bidodo bareye guranangge. Ero eyingo.
24 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye Anutro mandeno ma
ingootenggo. Ye Anutro yanggangoni nguya ma ingootenggo. Nguro
ngu, ye mande buribari etenggo. 25 Oni kumooyingoku ko ootoogeyingo
naruno, nguno simoo bare kameyi bareyi kini. Kini, ene Anutro
sambono Engel oni oorootenggoku, ngundiro oruwanggo. 26 Ene nga
mandega nga oni kumooyingo ko ootoogeweroyi, ngu ye bine Mosesro
Buk, ngu ye ma kandangero ingoyingo. Ngu Anutro mandega ngu de
bodagano soru tunooteyingo. Ye ngu kuri kandangero ingootenggo.
Ngu mandegano nguno Anutdo Mosesno eyingo.
No Ebarahamro Anut, Ayisakro Anut, Yekobro Anut, ero eyingo. (Eksodas 3:6)
27 Mosesro mande ngundo etuyerooteku ngu, ngandiro oni kumootoyi,
nguro gaboyi keta oorootenggoku, nguro Anut. Yengo mande ngu
hamoo oorengo yomburiyoro etenggo. Ero eyingo.

Anutro Mamana Mande Koreteyingo Oorengo
(Matiyu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Anutro mande etuyeroyingo oni gura ombuyingo. Omburo, ingootoni, Sadusi onindo Yisasya mande gumi gumi ero ronggeyootoyi,
ene ingootoni, Yisasdo Sadusi oniro mande gumi gome oorengo eyingo.
Ngundiro tetoni, enebana Yisas sumoo inoro eyingo. Ndadiro mamana
mandega, ngundo mamana mande gidarega dagayeroro koreteyingo?
Ero eyingo. 29 Ngundiro sumoo etoni, Yisasdo ngu oningga nguro
mande gumi eyingo. Mamana mande guranangge koreteyingo ngu
ngandiro. Nguro ye Iserel, gome ingoyi! Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo nangge, noorengo Anut guranangge. 30 Ye komo Oo Bidodo
Simburi nguro nangge gome ingoyi! Yengo Anut nguno ye komo
nowoondoye bidodo, gaboye bidodo, yengo ingonduduye bidodo, yengo
yanggangoye bidodo, ye ene inoya, ngu nangge keyoya endeyoyi.
31 Mamana mande eraya kootu, ngu ngandiro. Gengomboro gome
ingooteku, ngundiro, ge tanggegemo oni gura nguya, nowoondoyi
teyino. Mamana mande gurado nga mamana mande erayaga, nga ma

dagayeroote. Eyingo. 32 Ngundiro etoni, mamana mande etuyeroyingo
oningga, ngundo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, gedo hamoo
ete. Yo, hamoo, Anut guranangge oorengo. Anut gura nguya kini.
33 Yo, noore komo nguro gome ingooteto. Noore komo nowoondonani
bidodo, ingondudunani bidodo, yanggangonani nguya bidodo Anut Oo
Bidodo Simburiga inowato. Ngundiro tero, noore komo dobookuri-
nanimboro nowoondoyi teyunoweroyi, ngu noorengo ingootetoku,
ngundiro ingowato. Noore nga mamana mande erayaga, nga gome
keyowatoku muringga, ngundo nusako utoro, deko kakisokoro, wooro
yeweroyi muringga, ngu dagate. 34 Ngu oningga ngundo mande
gumi etoni, Yisasdo ingootoni ngu, ene oni ingonduduni metemi.
Nguro ngu, Yisasdo oningga, nguya eyingo. Ge Anutno nowoondo-
gemo hamoo tetoni, ngunonggo ge oni gidarega, nguya nowoondoyi
teyunoro, ngunonggo ge Anutro mande murini, ngundo simoo bare
soboyerooteku, ngu tanggeyimo omburo ooroote. Yisasdo ngundiro
etoni, nguro oni gidaregado ingoro, sosorero, nguro ene oo guraro
Yisasno ko ma sumoo eyingo.

Krayis Ngu Oone Nangoni?
(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yisas Yuda oniro yowuru yano ootooro, ngunonggo oni simoo
bareno mande wesiyoro ero etuyeroro sumoo yunoro eyingo. Anutro
mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo ndadiro nguro, ene Krayis
ngu Dewitro sembeni, ero etenggo?† 36 Yuka Kundingi, ngundo Dewit
ingondudunimo yetoni, nguro Dewit enengombo eyingo.
Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo noro oni urungga Oo Bidodo Simburi
Simbune nguno ngandiro eyingo. Ge kandene koondosina bibite.
Kootuyisina ngu, gengo mundi oni yoyewe, gengo kengge damon-
imo yoyewano. Eyingo. (Sam 110:1)‡
37 Ndadiro nguro, Dewit enengo sembeni tunooteweroyi ngu noro
Simbune, ero ete? Ero eyingo.

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Nguro Muriye
(Matiyu 23:1-36; Luk 11:37-54; Luk 20:45-47)

38 Yisasdo ngundiro etoni, simoo urunggaku, Yisasro mandeni in-
gowero oni oni teyingo. Ngu naruno nguno, Yisasdo oni simoo
bare mande yunoro eyingo. Ye Anutro mamana mande etuyeroyingo
oni, ngundo tetenggoku, ngundiro ma tewero. Ndadiro nguro, ene
towikumba piru piru oni bingamiyedodobo yemutenggoku, ngundiro
yemutenggo. Ngundiro yemutoyiga, simoo baredo yeyoya, oni ururu,
eya, ingoyi, ero, ngundiro tetenggo. 39 Ene ngundiro tero, Yuda oniro
yowuru yano oni simoo bare doongeyemo tunoo bibitewero gome
oorengo ingootenggo. Ene oo simbo kayingo naruno, yaba koreteyingo
nguno bibitewero nguya, gome ingootenggo. 40 Ene bare wabu kame-
sumooye kumooyingo ngu ganaganayeroro, bare wabunonggo ya oo
sitowi kingo sobiyoro yootenggo. Ngundiro yomukoro yokoro ngu,
asa, enengo bingamiye ero okooro, ngunonggo ene Anutno kingo yem-
boongeyingo piru piru tetenggo. Nguno ngu, Anutdo wabu bare ngu
hoorooweyeroni, ero ngundiro yemboongetenggo. Ene kootuyisina, oni

† **12:35:** (Krayis nguro muri ngandiro. Anutdo oni rogo tetoni, simoo bare ko yoyoweroyi oni.)

‡ **12:36:** (Oo Bidodo Simburi Simbune, nga mandega nga, ngu Yisasro eyingo.)

ngundiro tetenggoku, ngu Anutdo nguro gumi kowuri urungga oorengo yunowa. Ero eyingo.

Bare Wabu Angoyinggado Digi Beye Anutno Yeyingo
(Luk 21:1-4)

41 Yisasdo Yuda oniro yowuru yano uro, digi beye yoweroyi musiyomo oororo, namokoyi bibiteyingo. Bibitero, ene ngunonggo simoo bare yeyootoni, digi beye musiyomo yetoyi yeyoyingo. Yeyootoni, oni sitowiyedodo, ngundo ngu digi beye oowooyingga biyomi yetoyi yeyoyingo. 42 Ngu naruno nguno, bare wabu gurado omburo, enengo digi beye bobodi eraya nangge ngu kondibo yeyingo, siko gura kini. Ngu digi beye bobodi erayaga, ngu Toya guranangge ngundiro. 43 Ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo enengo kirikiri onikuno negoyerootoni, tanggeyimo ombutoyi eyingo. No hamoo oorengo yeno eteno. Nga bare wabu angoyingga, ngando ene digi beye urungga oorengo yete. Yo, hamoo, oni simoo bare yowuru yaro digi beye musiyomo yetenggoku, ngu bidodo dagayeroote. 44 Ndadiro nguro, nga oni nga bidodo digi beye oowooyingga yano ooroote. Ene gidarega nangge yoro, mayero yetenggo. Ene nga bare wabuga nga, ngu enengo yano gura kini, sikono nguya gura kini. Ene oowari uriyoweroyi nguya gura kini. Enengo digi beye bidodo yeteku nga! Ero eyingo.

13

Yisasdo Yuda Oniro Yowuru Ya Tembel Yomburiyowa, Ero Eyingo
(Matiyu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yisas Yuda oniro Tembel ya, yokoro oorowutoni, enengo kirikiri oni gurado eneno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, digi yanggango ururu oorengo ngu digi goobe oo wadori gome gome, ngundo yeyingo, nga keno! Eyingo. 2 Yisasdo kirikiri oningga nguro mande eteku gumi ngandiro eyingo. Ge keno nga ya ururu nga, kootuyisina, digi gura yokootoyi, gura sanganimo ma oruwa. Kini, onindo nga digi nga usosowooro, oorongooyi merako umukowa. Ero eyingo.

Yisasdo Kowuri Oowooyingga Biyomi Kootuyisina Ombuweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Yisas mera puri oowooyi Olib nguno bibitero, ngunonggo Yuda oniro Tembel, ngu andusina oodoni kenoyingo. Ngu naruno nguno, Pita, Yemus, Yon, Enduru, ngu oni namorayaga, ngundo nangge Yisas tanggeyimo omburo, Yisas sumoo inoro ngandiro eyingo. 4 Ge nooreno e. Ndawu narunggano oo ngu tunootewa? Naru wengamo oo bidodo tunootewerоyi, ngu namokono tetoni, nguno noore ndawu sunggiga ngu koretero tunootetoni, nguno noore kenowato? Eyingo.

5 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande yunoro, gumi eyingo. Oni gurado ganayeroweroyi nguro ye ingonda teyi! 6 Oni oowooyingga oorengo no oowoonemonggo tunootero, ngu ngandiro ewanggo. No nangge Yisas Krayis. Anutdo oni simoo bare yoyoweroyi, ero, no soweneroote, ero ewanggo. Ngu oni ngundo ngundiro ero, ene oni simoo bare oowooyingga oorengo ganayerowanggo. 7 Kootuyisina, ye me ebe urungga ngguyi ingoro, ko, me ebe urungga mera songomo tunootewerоyi, nguro mande bingayi nguya ingowanggo. Ngundiro

ingoro, ye nguro ma sosorewero, ngundiro muri ngu hamoo koretero
tunootewa. Ene naru wenga, nguno kini. 8 Yo, hamoo, oni sowe
gurado ootoogero, oni sowe guraya ebe urewari. Ngundiro nangge,
mera guraro oo bidodo sobosobo oni, ngundo ootoogero, mera guraro
oo bidodo sobosobo oniya ebe urewanggo. Mera guminggano ngu
imimi urungga yootoni, oni simoo bare oodooro kumooyingo urungga
tunootewa. Ngu oo nguro ogingoyi urungga oorengo, ngu baredo simoo
bisiyowero ogingo ingootenggoku, ngundiro tunootewa. 9 Ngundiro
oo nguro, ye ingonda teyi! Naru wenga ma tunooteyingomo kowuri
ngundiro tunootewa. Ye noro nowoondoyemo hamoo ingoro oodoyi
ngu, arisa, mundi onindo, ye nguya, enengo tabango oni yowuruno
yoyeyi dikawanggo. Yowuru yano nguya ene ye gisaruyerowanggo.
Ndadiro nguro, ene no oowoone, ko, noro mandene nguya wongooyi
uwero tewanggo. Yo, hamoo, ye oni mera ngaro oo sobosobo ururu
ngu doongeyemo yoyeyi dikawanggo. Ngundiya tetoyiga ngu, asa,
ye nguno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoya eneno eyi.
10 Ngundiya tetoyi ngu, asa, koretero Mande Keta Mesarango ngu
simoo bare mera bidodomo oorootenggoku, nguno onindo wesiyoro
eneno etoyi, ingowanggo. 11 Ene ye yodowooro, wirikoyingo oni yowu-
runo yoyetenggoku naruno nguno, ye koretero ma sosoreyingo ero
ingowero. Noore ndawu mandega ewato, ero, ma ingowero. Kini, ngu
naruno nguno, Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo mande yendo eweroyi
ngu yetoni, ngu nangge ye yootunoya eyi. 12 Ene beyibo, koneyo, ngu
wirikoyingo oni, yowuruno windogayi yunootoni, yureyi kumoowero
tewanggo. Ngundiro nangge, eweyimbo enengo nangoni windogayi
teyinootoni, nangosumooye ngundo awanamoyemboya nguya sanggiri
tero, windogayi yunootoyi, yureyi kumoowanggo. 13 Ngundiro tero, oni
bidodo yeya, nowoondoye biyomi oorengo yewanggo. Ndatero nguro,
no oowoone ngu yeno ooroote. Nguro ngu, ene yeno ngu muringga
ngu teyunowanggo. Ene oni noro mande yanggango dowooro oodoni
oororo naru wenga tunootewaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga ngu ko
yowa. Eyingo.

Oo Biyomi Oorengo Ngu Tunootewa
(Matiyu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Yisasdo ngundiro eyingo. Ngu oo biyomi, ngundo Anutro
kundingiyi oorengo musiyomo dikatoningga, ngu ingoyi. Ngu
narunggano, nguno oni simoo bare Yudiya merako oorootenggoku ngu,
ene komo sodedo saro, purimo oorewanggo. (Oni nga mandega nga
kandangeya, ngu gome ingondudu teni!) 15 Oni enderoko oorooteku
ngu, ene ya newendesina uro, enengo oo sitowi nguya yowero ma in-
gowa. 16 Ngundiro nangge, oni kono oorooteku ngu, ene ko yowooren-
goro, enengo towikumba yowero, yano ma oorowuwa. 17 Ngu naruno,
bare kawuyedodo; ngundi, bare simoonamboye nono yunootenggoku,
ngu oni oniyooge. 18 Nguro ye komo yemboongeyi. Oo ngu doogo
dogigi sono midugu naruno ma tunootewero. 19 Ngu narungga nguno,
kowuri urungga oorengo tunootewa. Koretero oorengo, Anutdo oo
bidodo yemukoyingo naru ngu bidodomo, omburo, nga naruno ngano
nguya kowuri ngundiro ngu kuri ma tunooteyingo. Kootuyisina nguya,
kowuri ngundiro ngu ko ma tunootewa. 20 Ene Oo Bidodo Simburi,
ngundo kowuri narungga ngu woosootoni, ma ootutetoni ngu, asa,

oni simoo bare bidodo oonootewanggo. Ene Anutdo oni simoo barero
ingoro, enengo kuri rogo yeyingo. Nguro ngu, ene nga narungga nga
woosootoni, ootutewa. 21 Ngu narungga nguno, oni gurado yeya ewa.
Kenoyi! Krayis nga, oorooteku nga; ngundi, kenoyi, ene andusina oo-
rooteku andu, etoni ngu, asa, ye nguro nowoondoyemo hamoo ero ma
ingowero. 22 Oni gidaregado omburo, ganayeroro ewanggo. No Krayis,
Anutdo simoo bare yoyowero rogoneroyingo etoni; godange eyingo
oni gidarega, ngundo ero ewanggo. No Anutro ingondudu eyingo oni,
ero ewanggo. Ene muri songo gura onindo ma teweroyi ngu tero,
nguno ene Anutro simoo bare ngu towooyeroro ganaganayerowanggo.
23 Nguro ngu, ye ingonda teyi! No oo bidodoboro kuri yeno etoowe,
ingootenggoku ngu! Eyingo.

Kootuyisina, Oni Nangoni Ko Ombuwa
(Matiyu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 Yisasdo eyingo. Ngu kowuri urungga ngu kinitetoni ngu, arisa, sa
kombo doobeyerootoni, himi ma yewari. 25 Tootu soretoyi, oo yang-
gango sambono oorootenggoku, ngu bidodo Anutdo yokutuyerowa.
26 Ngu narunggano nguno, Oni Nangoni gobooreno duridarini yang-
gangonidodo oorengo ombutoni, kenowanggo. 27 Ngu narungga nguno,
enengo Anutro sambono Engel oni ngu sureyerootoni, Anutro simoo
bare sambo mera bidodomo oorootenggoku, ngu yoyoro, mayero
yowuruyerowanggo. Ero eyingo.

Pik Dega, Ngundo Wirikoweroyi Naru, Nguro Muri Tete
(Matiyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Yisasdo eyingo. Ye Pik dega nguno ingoyi! Kambini sonoyidodo
teteku naruno, ngu nungoyero, tanggori keta ngu yeteku, ngu kenoro
ingootenggo. Sa naruwo gome ataga tunootete, ero ingootenggo.*
29 Ye de ngundiro tetoni, kenoro, ye ingootenggo. Enggeweroyi naru
namoko tunootete, ero ingootenggo. Ngundiro nangge, kootuyisina,
ye ngundiro oo ngu kenootoyi, tunootetoni ngu, arisa, ye nguno
ingowanggo. Yisas ko ombuweroyi naruni namoko tetoni, nguro sunggi
ngundiro tunootete, ero ingowanggo. 30 No hamoo oorengo yeno
eteno. Nga naruno ngano oni simoo bare oorootenggoku, ngu ma
kumoomukoyingomo, ngu oo ngu bidodo tunootewa. 31 Yo, hamoo,
sambo mera ngu oororo kinitewari. Ene noro mandene ngu ma
kinitewa. Ero eyingo.

Oni Gurado Nga Mandega, Ngaro Naruwo Ma Ingoote
(Matiyu 24:36-44)

32 Yisasdo eyingo. Ene oni gurado ngu narungga ngu, ko sangga ngu
ma ingoote. Anutro Engel oni sambono oorootenggoku ngu, nguya ma
ingootenggo. Enengo nangoni nguya ma ingoote. Kini, Eweyi Anutdo
nangge ngu ingoote.
33 Ye ingonda teya, gome sobowooya oriyi! Ndadiro nguro, ye ma
ingootenggo. Naru ndadiboro tunootewa. 34 Ngu ngandiro. Oni gura
enengo ya yokoro, mera songosina endeyowero. Nguro enengo ko
onindo oo sobowooyi, ero, ene ko bayetero, songo songo yunowa. Ene
yamuko sobosobo oningga nguya ewa. Ge gome oorengo soboneroya

* **13:28:** (Pik dega ngu gudo kukunga ningguri ngundiro.)

ootoo. 35 Nguro ngu, ye nguya komo gome sobowooyi! Ndadiro
nguro, ye ma ingootenggokuro nguro, ndawu narunggano ya simburi
ko ombuwa. Ene suwootetoni, ombuwa; ngundi, suwoo kewoorokono,
bine; ngundi, sengewero kootoori etoni, bine; ngundi, suwoononggo,
bine; ngu ye ma ingootenggo.† 36 Kinitetoni, ene sodedo omburo,
ye yeyootoni, wetororuwanggo. 37 Nondo nga mandega nga, yengo,
ko, simoo bare bidodo nguya ero yunooteno. Nguro ye komo gome
sobowooya oriyi! Eyingo.

14

Yisas Ureyi Kumooweroyi Nguro Mande
(Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

1 Naru eraya nguya yokoro, Anutdo sunggi kenoro, dagayeroyingo
naruwo (oowooyi Pasowa) nguro naru kundingi, Oo Manongoyingo
Yis Kini, nguro naru kundingiyi oo simbo urungga neweroyi nguya
tunootewa. Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo ururu, mamana
mandero etuyeroyingo oni ururu, ngundo torige Yisas dowooro ure-
wero oore ereweyingo. 2 Ene eyingo. Noore naru kundingiyimo ngu
ooga ngu ma tewato. Ndadiro nguro, oni simoo baredo me ebe yeyi
tunootewa. Eyingo.

Baregado Yisas Tabangomo Kumu Bo Urumi Gura Wendoyingo
(Matiyu 26:6-13; Yon 12:1-8)

3 Yisas Betani ende oororo, gorimambudodo oni oowooyi Sayi-
mon nguro yano uro, nguno oo neweroyi yabano bibiteyingo. Ngu
naruno, bare gura ombuyingo. Ngu barega ngu bo urumi nggusi
gome oorengongga, ngu kumu bo urumi gura ndindingo gome ngu
newendemo nggusingoyingo. Urini urunggado uriyingo oowooyi Nard.
Ene ngu nggusiga ngu udookero, Yisas tabangomo wendoyingo. 4 Ene
ngundiro wendootoni ngu, asa, oni gidarega nguno oruwonggoku,
ngundo nowoondoye biyomi yero, enengo nangge ero ingoro eyingo.
Ndadiro nguro, bo urumi gomengga nga kingo yomburiyoote? 5 Nga oni
yunootoni, uriyootoyi, nguro uriyi urungga (300.00Kina) yoro, ngundo
angoyi oni yunoweroyi. Ero baregakuya boguwooro kenoro eyingo.
6 Ngundiro etoyi, ene Yisasdo eyingo. Nguno yokoyi! Ye barega nga
ndatero kenoro ero kowuri ene inootenggo? Ene noro muri gome ngu
tete. 7 Angoyi oni ngu, yeya suwooyi sano oodoyi, narudodomo, ye mete
ene hoorooweyerowanggo. Ene no ngu yeya suwooyi sano ma oruwato.
8 Ene barega, ngando bo urumi gura no gowenemo wendooteku nga
ngu, ene no mereno noyeweroyi nguro yomosineroote. 9 Nondo hamoo
oorengo yeno eteno. Mera merani bidodomo Mande Keta Mesarango
ngu wesiyoro ewanggoku, ngu merasina nguno nga baregado teteku,
ngaro mandeni ero, nguro nguya ingondudu tero ingowanggo. Ero
eyingo.

Yudasdo Yisas Tabango Oni Yunowero Mande Gosiyoyingo
(Matiyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

---

† **13:35:** (Ya simburi ngu Yisas kootuyisina ko ombuweroyi, nguro eyingo.)

10 Ngu narunggano nguno, Yisasro kirikiri oni kande eraya kegidem-
boro erayaga nguromu gura Yudas Iskariyoot, ngundo ene Anu-
tro wooro yeyingo oni nguro sobosobo ururu nguno oorowuyingo.
Ngundiro oororo, ene Yisas yootunoro, kandeyemo yewero eyingo.
11 Yudasdo ngundiro etoni, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
ururu ngu ingoro, nguro ene oni oni tero, Yudas digi beye inowero
mande gosiyoyingo. Ngundiro nguro, Yudasdo damoni yero, oore
erewero, ndawu narunggano Yisas yootunoro, kandeyemo yewano, ero
ingoyingo.

Yisasdo Pasowa Kirikiri Oniya Neyingo
(Matiyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Yon 13:21-30)

12 Kowooyingomboro naru koreteyingo, Oo Manongoyingo Yis Kini
oowooyi Pasowa, ngu neweroyi naruni tunooteyingo. Ngu narunggano
nguno, ene Anutro sunggi kenoro, dagayeroyingo naruwo Sipsip nan-
goni utoro, nguro oowari kayingo. Nguro ngu, kirikiri onikundo
Yisasno sumoo ewonggo. Gedo ngu noore ndano saya, oowari oo
ngu yomosiyoro, neweroyi ingoote? Ero sumoo eyingo. 13 Ngundiro
sumoo etoyi, arisa, Yisasdo kirikiri oni eraya sureyeroro eyingo. Yari
oorowuya, ende uri. Nguno, oni gura sono nggusi koorowooya,
oorekanare oorowutoningga ngu, yari kenoya, ene keyoya, endemo
oorowuri. 14 Ene oorowuya, ya gura newendemo utoningga ngu, asa,
yari ngu ya simburiga, nguno ngandiya eri. Oo etuyeroyingo oni,
ngundo geno sumoo ewo. Noro ya gumi ndano, no nguno nenengo
kirikiri onidodo Pasowa oowari ngu newato? 15 Yari ngundiro sumoo
etori, enendo ya gumi urungga awu sanganimo ngu etuyerowa. Ngu ya
gumingga ngu, oo neweroyi yaba, bibiteweroyi yaba, ngu bidodo kuri
yomosiyingo ngu. Yari nguno noorengo oowari yomosiyori. Eyingo.
16 Yisasdo ngundiro etoni ngu, arisa, kirikiri oni erayaga ngu endemo
oororo, Yisasdo ewoku ngundiro kenoyingo. Ngundiro tero, ene nguno
oowari yomosiyoworiyo.

17 Suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro
erayagakudodo ombuyingo. 18 Ngundiro omburo, ene oo neweroyi
yabano bibitero, oo nero, Yisasdo eyingo. Nondo hamoo oorengo
yeno eteno. Oni gura ye kewooroyemo nganonggo, windogayi no
yootunoneroro, mundi oni kandeyemo noyewa. Ngu oningga ngu,
noya oo netero. Eyingo. 19 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri
oni nowoondoye kowuri oorengo yeyingo. Ngu mandega nguro, ene
damoni yero, guranangge nangge, Yisas sumoo inoyingo. Ge noya
ete, bine? Eyingo. 20 Ene ngundiro sumoo sumoo etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ye kande eraya kegidemboro eraya ngu kewooroyemo
nga gurado. Nga oningga, noya kandenari koondomo gobooro
yeterokungga nga. 21 Yo, hamoo, no Oni Nangoni, Anutro mandeno kuri
eyingo ngundiro oorowute. Ene ngu oningga Oni Nangoni yootunoro
etekungga ngu, ngu oniyooge! Ngu oningga ngu oniyooge nemimbo ma
bisiyoyingo ngu, kowuri eneno ma tunootewa, ero eyingo.

Yisasdo Oowari Wayin Damoni Yero, Kirikiri Oni Yunoyingo
(Matiyu 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Korind 11:23-25)

22 Ene oo nero oodoyi, Yisasdo oomanongoyingo gura yoro, Anutno
yemboongero, oososowooro, bayetero, yunoro eyingo. Nga yoya neyi.

Nga nenengo songgiwine. Eyingo. 23 Yisasdo ngundiro ero, ene
toba gura Wayin sonoyimbo newendemo angeyingo, ngu yoro, Anutno
yemboongero, kirikiri oni yunootoni ngu, sono toba guranangegakuno
gobooro neyingo. 24 Ngundiro netoyi, Yisasdo yeyoro eyingo. Nga
sono tobaga nga nenengo sidudarone. Nga ngu yeya, mande keta, ero
gosiyooteno. Nga sidudaronengga nga, ngu oni simoo bare bidodoboro
wendoyunooteno. 25 No yeno hamoo oorengo eteno. No nga Wayinngga
nga ko ma newano. Kootuyisina, Anutro endega enengo simoo bare
soboyerooteku nguno, no Wayin sonoyi ko newano. Eyingo.
26 Ngundiro tero yokoro, Anut bingami okooro, ene yambo gura utoro
ngu, asa, ene ootoogero, Olib purimo ooreyingo.

Yisasdo Pitaya Eyingo. Ge No Noyokoro Kootu Nunowa
(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

27 Ngu naruno nguno, Yisasdo kirikiri onikuya eyingo. Ye bidodo
noyokoro sawanggo. Anutro Mandeno ngu ngandiro nakangoyingo.
No Sipsip simburi utoowe, Sipsip sosorero, songo songo sawanggo. Ero
nakangoyingo. (Sekarayiya 13:7)
28 Ene no merenonggo ko keta ootoogero ngu, no ye koreteyunoro,
Galili merako oorowuwano. Eyingo. 29 Ngundiro etoni, Pitando Yisasro
mandeni gumi eyingo. Oni gidarebo goyokoro, satoyi, ene nondo
ngu ge ma goyokoro, toongewano. Ero eyingo. 30 Ngundiro etoni
ngu, asa, Yisasdo Pitaya eyingo. Nondo geno hamoo eteno. Ataga
nga, suwoonggano ngano, kootoori tambu eraya ma eyingomo, ge no
oowoone oongooro ewa. No ngu oningga ngu watayi kini ero, tambu
kabusa ewa. Eyingo. 31 Ngundiro etoni, ene Pitando yanggango yero
gumi eyingo. No hamoo oorengo eteno. No mete geya kumoowaroku
ngu, no ge oowoongge ma oongoowano. Eyingo. Ngundiro etoni ngu,
asa, kirikiri oni bidodo mande ngundiro nangge emukoyingo.

Yisasdo Gesemanino Yemboongeyingo
(Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Arisa, ene oororo, musiyo gurano saro, tunooteyingo. Ngu musiy-
ongga ngu oowooyi Gesemani. Nguno ngu, Yisasdo enengo kirikiri
onikuno eyingo. Ye ngano bibiteya oodoyiga, no oororo, anduno
Anutno yemboongewero. Eyingo. 33 Yisasdo ngundiro ero, kirikiri oni
kabusa, ngu Pita, Yemus, Yon, ngu yoyoro, oorowuyingo. Ngundiro
oororo, nguno Yisas newende kowuri urungga oorengo ingoyingo.
34 Ngundiro ingoro, kirikiri oni kabusagakuno eyingo. No nowoondone
kowuri urungga oorengo yetoni, no kumooweroyineroote. Nguro ngu,
ye ngano ootooya, ye komo ingonda teya sobowooyi. Ero eyingo.
35-36 Yisas ngundiro ero, nguro ene bodaga songo oororo, merako
bagootero, wereyingo. Ngundiro tero, eweyi Anutno sumoo ero
yemboongeyingo. Awa, Awane, oore moore tetoni ngu, kowuringga
ngu ombuya daganeroni. Ge nenengo awane, ge oo bidodo teweroyi
ingoote. Nguro no ngandiro ingooteno. Gedo mete nga kowuri ogingo
urungga nga ngu, gedo andange. Ene ge noro ingondudune ma
keyowero. Kini, gengo ingonduduge ngu nangge no ngu keyowano, ero
yemboongeyingo.
37 Yisasdo ngundiro yemboongero yokoro ngu, asa, ene ootoogero,
kirikiri oni kabusaga nguno oororo yeyootoni, wetorootoyi, yeyoro,

nguro ene Pita yokutuwooro eyingo. Sayimon, ge wetororoote? Ge
naru guranangge ma doongetero oruweroyi kini? Sumoo eyingo.
38 Ngundiro ero, kirikiri oni kabusagaku yeyoro eyingo. Ye doongeteya,
yemboongeya oriyi, Ye ngundiro tero oodoyi ngu, asa, Setando towooye-
rootoni, yanggango ma yero oonootewanggo. Hamoo, yengo nowoon-
doyemonggo ngu tewero ingootoni, ene goweyebo ngu sureye kiniyero
yanggango ma yetenggo. Eyingo.
39 Ngundiro ero, Yisas ko oororo, Anutno kira eyingo. Ngu ki-
rangga ngu koretero, Anutno ewokungga, ngundiro nangge ko eyingo.
40 Ngundiro yemboongero yokoro ngu, asa, Yisas kirikiri onino ko om-
buro, yeyootoni, ko wetoro oruwonggo. Ndadiro nguro, nowoondoye
kowuri urungga oorengo yetoyi, nguro ene gome gome kubooyerootoni
wereyingo. Yisasdo sumoo yunootoni, ene oyimoyerootoni, nguro
mande gura eneno ma eyingo.
41 Arisa, Yisas tambu kabusayiga nguno oororo Anutno ewoku
ngundiro ko yemboongero yokoro ngu, asa, ene ootoogero, kirikiri
oni kabusaga nguno oororo yeyootoni, ko wetoro oriyingo. Ngundiro
tero oodoyi, Yisasdo yeyoro eyingo. Ye komo wetoro kengero oo-
rootenggo? Ngu mete, arisa, naru kiniteteku nga! Ye ootoogeya
kenoyi! Ataga, mbumbuwadodo onindo, no yootunoneroro, me oni
kandeyemo noyewa. 42 Nguro ngu, ye ootoogetoyiga oorowuwooto.
Kenoyi! Windogayi oni no yootunoneroro, oni sanggiri kandeyemo
noyeweroyi oni ombuteku andu! Eyingo.

Yudasdo Yisas Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo
(Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

43 Yisas mande ewootoni, sodedomangge Yudas, Yisasro kirikiri oni
nguromu gura ngundo ombuyingo. Ombutoni, me oni oowooyingga
omburo, ene duge, idi, nasa, mata komuko ebe ureweroyi, oo bidodo
yoro ombuyingo. Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni
ururu, mamana mande etuyeroyingo oni, ko, yowuru yaro tabango oni,
ngundo me oni sureyerootoyi ombuwonggo. 44 Windogayi oni, oowooyi
Yudas, kuri sunggi gura yunoro mande ero gosiyoyingo. Nondo ngu
oni kandeyi dowooro, yenggonangoro, dureyootoowega ngu, asa, ngu
oningga ngu Yisas. Ngu dowooya, yoya oorowuyi. Ero eyingo.
45 Arisa, Yudas tanggeyemo omburo eyingo. Oo etuyeroyingo oni,
ero, kandeyi dowooro yenggonangoyingo. 46 Ngundiro tetoni, arisa,
me oni Yudasdodo mayeyingo, ngundo kandeye oorongooro, Yisas
dowooyingo. 47 Ngundiro tetoyi, Yisasro kirikiri oni kewooroyemo
gurado sanggiri tero, enengo duge sobiyoro, ngundo wooro yeyingo oni
nguro kirikiri oningga, urewero oorongootoni dagatoni, sodeyi nangge
takatoni soreyingo. 48 Ngundiro tetoni, Yisasdo yeyoro eyingo. Ye idi,
nasa, duge, ngudodo ye yakaka oni yodowooro yoweroyi ngundiro me
ombutenggo? 49 Naru oowooyingga, no yeya Yuda oniro yowuru yano
ootooro, mande yunororuwono. Ene ye nguno ma nodowoowonggo.
Ene Anutro mande nakaya ngu ataga engge tunootete. Eyingo. 50 Ngu
naruno nguno, enengo kirikiri oni bidodo Yisas yokoro samukoyingo.

Simoo Oore Gura Sosorero Toongeyingo

51 Simoo oore gura kumba sarayingga nangge yemuro, Yisas keyoro,
oorowutoni, me onikundo kenoro, nguro ene nguya dowooyingo.

52 Dowootoyi, simoo ooregaku, enengo kumba sarayinggaku
kandeyemo yokoro, mbirimbiri toongeyingo.

Oni Yisas Yoro, Oni Tabangokudodo Yowuruwooyingo
(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Yon 8:13-14, 19-24)

53 Me onindo Yisas yoro, Anutro wooro yeyingo nguro sobosobo oni
koreteyingo nguro yano oorowuyingo. Nguno Anutro wooro yeyingo
oni nguro sobosobo ururu, yowuru yaro tabango oni, mamana mande
etuyeroyingo oni, bidodo mayero yowuruwooyingo. 54 Ngundiro yowu-
ruwooro oodoyi, Pita ngu orirokoyi songo Yisas keyoro, oorowuyingo.
Ngundiro tero, Pitando ememonggo penggo penggo Anutro wooro
yeyingo oniro sobosobo koreteyingo, ngundo yasiriko uyingo. Ngu
yangga nguro kumba ootuwoo onindo de katoyi, Pita ngu yakowero
nombono omburo, de yakoyingo.

55 Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo ururu, yowururo oni
tabango bidodo, ngundo Yuda oni negoyerootoyi, mayero, Yisasdo
mande biyomi gura eyingo tetoni, ngunonggo Yisas ureyi kumoowero
nguro sumoo ero, mande ereweyingo. Ene mande nenengo gura ma
kenoyingo. 56 Oni oowooyingga mande godange gura gura Yisasno
eyingo. Ene oni nguro mandeye ngu guranangge kini. 57 Ngundiro
nangge, oni gidare ootoogero, mande godange oowooyingga Yisas
goweyimo yero, Yisas ganangoro eyingo. 58 Yisas enengombo ngandiro
etoni ingowooto. Nondo, Yuda oniro Tembel, nga toongoowano. Kuri
onindo kandeyebo naru oowooyingga koyi tero yeyingo. Ene nondo
ngu naru kabusagomo ko gura yewano. Ene onindo kandeyebo
yeweroyi nguya kini. Eyingo. 59 Ene ngu mandega eyingo nguya, mande
guranangge kini.

60 Wooro yeyingo oni, nguro koreteyingo oningga, ngundo tabango
oni, kewooroyemonggo ootoogero, dikaro, Yisas sumoo inoro, eyingo.
Ge mande nga gumi gura ma ewa? Nga mandega nga mande
wirikoyingo oni doongeyemo ge bungomo etenggo. Ge mande gura
moore, bine, ngundi kini? Eyingo. 61 Ngundiro sumoo etoni, ene
Yisasdo mande gumi gura ma ero, nenetero, oruwo. Ngundiro nenete-
toni, wooro yeyingo oni, nguro koreteyingo oningga, ngundo Yisas ko
sumoo inoro eyingo. Ge Krayis, Anutdo simoo bare yoyoweroyi sunggi
yeyingo oni? Ge Anut Oo Bidodo Simburi, noore ngu bingami okoote-
toku, nguro Nangoni, bine? Eyingo. 62 Ngundiro sumoo etoni ngu, asa,
Yisasdo gumi eyingo. Nondo nangge. Kootuyisina, no Oni Nangoni,
no Anut yanggangonidodo nguro kandeyi koondoyisina bingamidodo
bibitero, kootuyisina, sambono gobooreno, ombutoowe, neyowanggo.
Ero eyingo. 63 Wooro yeyingo oniro koreteyingo oningga, ngundo
sanggiri urungga tero, enengo nengguro dowooro, omboongeweroyi
tero eyingo. Noore oni gidaregano sumoo ma ewato. Kini, enengombo
mande eteku, nga nangge. 64 Ene Anut kootuyisina yomooyinoro
mande ete. Ngundiro nguro, ye enengo mande eteku, nguro ye ndadiro
ingootenggo? Ngundiro sumoo etoni, ene bidodo mande guranangge
eyingo. Yisas mande biyomi eteku, nguro ene komo kumooni, ero
eyingo.

65 Arisa, oni gidarega damoni yero, mukendoro, towimbo doongeyi
doobengoro, nguno utoro eyingo. Ge ingondudu eyingo oni tetoni ngu,

asa, onendo ge guroote? Ngu yootunoya e! Ngundiro ero, kumba ootuwoo onindo yoro gisaruboro ureyingo.

Pitando Yisas No Watayi Kini Eyingo
(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18, 25-27)

66 Pita ngu yasiriko nguno bibitero oodoni, Anutro wooro yeyingo
oni, nguro sobosobo oni koreteyingo oni, nguro kirikiri bare gura
ombuyingo. 67 Baregakundo omburo, Pita kenootoni, de yokoro oodoni
kenoyingo. Ngu barega ngundo Pita gome gome kenoro eyingo.
Ge nguya Yisas Nasaret endemo oningga, nguya oruwori. Eyingo.
68 Ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Kini, no ngu oningga ngu,
no watayi kini. No gedo mandega eteku ngu, no muri ma ingooteno.
Ngundiro ero yokoro, Pita endesina yamuko dabemimo ooretoni, ngu
naruno, kootoori eyingo. 69 Ngundiro tetoni, kirikiri baregakundo, Pita
ko kenoro, oni namokono dikayingoku nguno eyingo. Nga oningga
nga nguya, Yisasro keyimo oni gura. Eyingo. 70 Ngundiro etoni,
Pitando gumi eyingo. Hamoo oorengo kini. Etoni, naru bodaga
oode, oni namoko oruwonggoku, ngundo Pitaya ko eyingo. Hamoo
oorengo, ge Yisasro oni gura. Gengo mande eteku ngu, Yisasro mandeni
ngundiro. Ge nguya Galili oni, ero eyingo. 71 Arisa, Pitando sanggiri
sanganimonggo manggaru tero eyingo. No hamoo ma etoowe ngu,
Anutdo nurewa! Ngu oningga, yendo etenggoku ngu, no watayi kini!
Eyingo. 72 Ngundiro etoni, arisa, kootoori tambu erayayiga ngu eyingo.
Arisa, Pita ingoyingo. Kuri Yisasdo eneya eyingo, kootoori tambu eraya
ma eyingomo, ge no oowoone tambu kabusa oongoonerowa. Pita
mande ngu ingondudu tero, nguro ene sendoro biyobiyomi teyingo.

15

Yisas Yoro, Oni Mera Oo Sobosobo Oni Urunggano Oorowuyingo
(Matiyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Yon 18:28-38)

1 Suwoononggo, Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni
koreteyingo, mamana mande etuyeroyingo oni, yowuru yaro sobosobo
oni, Yudaro yowuru ya, nguro tabango oni yowuruno, oni ngu bidodo
mande guranangge ewero yowuruyingo. Ngu oni ngundo Yisas utombo
gosiyoro, yoro, oororo, Yuda mera nguro, sobosobo oni urungga, ngu
Rom Gabuman oni, oowooyi Payilat, ngu kandeyimo yeyingo. 2 Payilat
ngundo Yisas sumoo inoro eyingo. Ge, Yuda mera, ngaro oni simoo bare
nguro sobosobo oni urungga? Ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mande
gumi ngandiro eyingo. Yo, gengombo eteku ngundiro. Eyingo. 3 Anutro
wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni koreteyingo, ngundo mande
mande oowooyingga kingo Yisas goweyi sanggawero godange eyingo.
4 Payilatdo ko Yisas sumoo inoyingo. Geno mande gura gura etenggoku
nga, ge gumi gura ma ewa? Ge ingoote! Mande yanggango gura gura,
ge yomburigerowero etenggoku nga! Eyingo. 5 Ene, Yisasdo mande
mande, ngu gumi gura ma eyingo. Ngundiro tetoni nguro, Payilat ngu,
ene ingondudu urungga ingoyingo.

Yuda Onindo Yisas De Omukondino Sanggaweyi Eyingo
(Matiyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yon 18:39-19:16)

6 Dagoma bidodomo, naru kundingiyi oowooyi Pasowa, nguno ngu,
Gabuman sobosobo oni ururu, nguro muriye ngundiro, ya biyomimo

oni guranangge andangetoyi, toongewa. Ngundiro nguro, oni simoo
bare enengombo oni guraro etoyi ngu, oningga ngu nangge andange-
toyi, toongewa. 7 Ngu naruno, nguno oni gura ya biyomimo oruwo.
Ngu oningga ngu, oowooyi Barabas. Barabas ngu oni mera oo sobosobo
onidodo ebe utoro, oni ureyi kumootoni ngu, oni ngudodo, ene ya biy-
omimo yoyeyingo. 8 Arisa, oni simoo bare oowooyingga mayero, Payilat
sumoo inoro, eyingo. Ge suwooyi sano teteku ngundiya, ataga nguya te.
Eyingo. 9 Ene, Payilatdo gumi eyingo. Yuda oniro mera oo sobosobo oni
urungga, nga bine, andangetoowega, toongeni? Ero eyingo. 10 Payilat,
ngundiro ero ene ingoyingo. Anutro wooro yeyingo, oniro sobosobo
oni koreteyingo, ngundo Yisasya boguboguwooro nowoondoye biyomi
urungga yetoni, nguro ngundiro teyingo. Ndadiro nguro, oni simoo
bare urungga Yisas bingami okooyingo. 11 Ene, Anutro wooro yeyingo,
oniro sobosobo oni koreteyingo, ngundo oni simoo bare sureyeroro
eyingo. Barabas andangeya, yuno etoyiga ngu, ene komo Barabas
andangeya, yunoni. Eyingo. 12 Payilatdo oni simoo bareya eyingo. Ye
nga oningga nga, Yuda oniro mera oo sobosobo oni urungga etenggoku
nga, ndadiro teyinowano? Ero sumoo yunoyingo. 13 Asa, oni simoo bare
bidodobo gumi ngandiro meno manggaru tero eyingo. De omukondino
sanggawetoyiga kumooni! Eyingo. 14 Ngundiro etoyi, Payilatdo gumi
eyingo. Ndadiro etenggo, enendo ndawu oo biyomingga tewo?, etoni,
ene oni simoo bare bidodo meno moguru urungga tero eyingo. De
omukondino sanggawetoyiga kumooni, ero eyingo! 15 Ngundiro etoyi,
Payilatdo, oni simoo baredo ewonggoku, ngundiro nangge ero ingoro,
ene Barabas andangetoni, toongeyingo. Ene Yisas yoro, me oni
yunootoni, turimbo gisasaruboro, ureyi biyomi yeyingo. Kootuyisina,
ngu de omukondi sanganimo sanggawetoyi, kumoowa.

Me Onindo Yisas Yomooyinoro Mande Eyingo
(Matiyu 27:27-31; Yon 19:2-3)

16 Me onindo Yisas yoro, Payilatro ende pawaroko oorero,
ngunonggo, me oni gidarega bidodo negoyerootoyi, mayero,
yowuruwooyingo. 17 Me onindo yowuruwooro nengguro dagoyiga
yoro, Yisas teyinoyingo. Uto sanggiridodomu yoro, ngundo Yisasro
tomokuyi teyingo. Ngu uto sanggiridodo tomokuyingga ngu yoro, Yisas
tabangomo kutuwooyinoyingo.* 18 Ngundiro tero, Me oni ngundo
damoni yero, Yisas doongeyimo tabadori tero, nggunuwooro, eyingo.
Ge mayeteku nga, ge Yuda oniro mera oo bidodo sobowooyingo oni
koreteyingo urunggaku nga! Eyingo. 19 Ngundiro ero, mata yoro,
ngundo Yisas tabangomo oororongooro utoro, mukendoro, kenoro,
ero, Yisas tanggeyemo boodooye oondoogero, oni oowooye bingamiye
okootenggoku, ngundiro teyingo. 20 Ngundiro tero, me onindo Yisas
yomooyinoro, yokoro, arisa, Yisasno nengguro dagoyigaku andangero,
yokoro, Yisas, enengo nengguroni yoro, Yisas teyinoyingo. Ngundiro
tero, Yisas yoro, de omukondino boorowoowero, yoro oorowuyingo.

Oniku Yisas Yoro, De Omukondino Sanggaweyingo
(Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

---

* **15:17:** (Ngu tomokungga ngu ko kumba dagoyiga nguya ngu, mera ngaro sobosobo oni tabango koreteyingo, nguro sunggi ngundiro teyinoyingo).

21 Ngundiro oororo, ooreko oni gura oowooyi Sayimon ngu endeni
oowooyi Sayirin. Ngu oningga ngu, ene digunonggo ende uwero,
mayeyingo. Sayimon, enengo nangosumoongo erayaga ngu oowoo-
yari Alekisanda, Rupus. Me onindo oorekonggo dowooro, woosooro,
Yisasro de omukondigaku inootoyi, koorowooyingo. 22 Ngundiro tero,
me onindo Yisas yoro, mera musiyo gurano oorowuyingo. Ngu
merangga, ngu oowooyi Golugata. Golugata oowooyingga, nguro muri
ngandiro, tabaye wimbuyi musiyo. 23 Golugatano mayero, nguno sono
kowoododo yowuruwooyingo, ngu Yisas inowero teyingo. Ngundiro
tetoyi, ene, Yisasdo ngu sono kowoongga ngu yokoro, ene ma neyingo.†
24 Arisa, ene Yisas de omukondino dowooro, sanggaweyingo. Ngundiro
tero, Yisasro nengguroni, nguro ebe pawapawamu iriri tero, oni
onendo dagayeroro ngu, enendo yowo.
25 Yisas de omukondino boorowooyingo ngu, suwoononggo sa oorero,
mera yanggango yeteku, narungga nguno, sa gaboyiboro naru kande-
gura gidemboro namoraya (9:00am), nguno sanggaweyingo. 26 Yisas
tabango sanganimo de omukondi sosowoomo so uyi gura ngandiro
nakangoyingo. Yuda Oniro Mera Oo Bidodo Sobosobo Oni Urungga
Oorengo. Ngundiro nakangoyingo.‡ 27 Oni biyomi erayaga, Yisas
tanggeyi gide gide booroyeroyingo. Oni gura kandeyi koondosina, gura
kandeya biyomisina booroyeroyingo. 28 Ngundiro teyingo ngu, kuri
oorengo, Anutro mandeno nakangoyingo nguro engge tunootete. Ngu
ngandiro.
Ene oni biyobiyomimboya oruwonggo. Eyingo. (Ayisaya 53:12)
29 Oni simoo bare mayero, kenoro, yomooyinoro mande ero, tabadori
tero, eyingo. Ehe!! Ge nga oningga, ngando yambo ya tootoon-
goro yokoro, naru kabusagomo ko yewero ewo. Eyingo. 30 Arisa,
ataga gengombo de omukondi ngu yokoya, merako ombu! Eyingo.
31 Ngundiro tetoyi, asa, Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo oni
koreteyingo, Anutro mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo nguya,
Yisas yomooyinoro mande eyingo. Kenoyi! Ene oni gidarega yomosiye-
roote. Enengombo enengo hooroowewero ma ingoote. 32 Nga Iserelro
mera oo bidodo sobosobo oni koreteyingo urungga, Krayis, ene de
omukondi yokoro, ombutoni ngu, asa, noore ngu kenoro, nowoondo-
nanimo hamoo tewa! Eyingo. Oni erayaga, Yisas tanggeyi gide gide de
omukondino, erayaga nguya, Yisas yomooyinoro mande ewori.

Yisas Kumooyingo
(Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

33 Sa kewooroko (12:00am) oorengo, mera bidodo suwoo ooreri
urungga tero, oororo, sa nemimo uyingo (3:00pm). 34 Ngu naruno,
Yisasdo meno yanggango urungga ero eyingo. Eloyi Eloyi Lama
Sabakatani? Nga mandega ngaro, muri ngandiro. Noro Anut, Noro
Anut, ge ndatero noyokowo? Eyingo. 35 Ngundiro etoni, oni simoo bare
gidarega, namoko oruwonggoku, ngundo ingoro, eyingo. Ingoyi! Ene
Ilayisa negongoote. Eyingo. 36 Ngundiro etoyi, oni gura kendutero,
oororo, sono kowoo oowooyi Winiga ngu towi sosowo, nguno yero,

† **15:23:** (Ngu sono kowoongga ngu sanggawetoyi, ogingo ingoweroyingga ngu kiniteni, ero, inowero, teyingo). ‡ **15:26:** (Yuda onino oni urungga ngu mandega, nguno ureyingo. Ngu mandega ngu, enengo mbumbuwani ero, nakangoro, etuyeroyingo).

de sanggano gosiyoro, yeyi, Yisas manggomo neni, ero inoro, eyingo.
Sobowooro oode kenowato! Ilayisando omburo, andangero, yoro,
ombuwa, bine? Eyingo. 37 Yisas ki urungga ero, yuka yokoro,
kumooyingo.
38 Yisas kumootoni, asa, Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tem-
bel, nguno towi urunggaku awu wengamonggo kewoorokuri pitiro,
oosowooro, omburo, wenga merako goroongeyingo. 39 Arisa, me oniro
tabango, ngundo Yisas omukumundoongomo dikaro, kenondadangero
oruwoku, ngundo Yisas ngundiro tero, kumootoni ngu, kenoro eyingo.
Hamoo oorengo. Nga oningga nga, ngu Anutro Nangoni!
40 Ngundiro etoni, bare gidarega orirokoyi dikaro, kenondadangero,
oruwonggo. Ngu bare ngu kewooroyemo, bare kabusa oowooye nga,
Mariya Magadala, Mariya, Yemus, beyi oowooyi Yosis nguya, namoyari,
ko Salomi, ngundo oruwonggo. 41 Ngu bare ngu, kuri Yisas Galili
merako kirikiri teyinoro, yade ngunonggo bare gidarega nguya keyoro,
Yerusalem endemo eneya mayeyingo.

Arimatiya Mera Oningga Yosep, Ngundo Yisas Bingo Merengooyingo

42 Ngu narungga ngu oororo suwootetoni, kundingi naru yangeni,
nguro oo yomosiyoyingo naruwo. 43 Ngu narungga nguno, Yosep
Arimatiya oningga, ngu tabango oni yowuru, nguro oni gura bingami-
dodo, ene Anutro Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro naruni enengo
oni simoo bare sobowooyeroweroyi, ngu sobowooro oruwo. Ene
yanggango tero, Payilat tanggeyimo oororo, Yisas bingomboro eyingo.
44 Ngundiro etoni, Payilatdo Yisas kumoowo, bine; ngundi ma ku-
mooyingo, bine; ero, ingondudu urungga tero, asa, me oniro tabango
gura negongoro, sumoo inoro, eyingo. Oninggaku, kuri kumoowo,
bine? Eyingo. 45 Ngundiro sumoo etoni, me oniro tabangongga,
ngundo Yisas kuri kumoowo, eyingo. Ngundiro etoni, ingoro, asa,
bingongga ngu, Yosep yokoyinoyingo. 46 Ngundiro yokoyinootoni, asa,
Yosepdo oororo, kumba sarayi gura uriyoro, oororo, Yisas bingo andan-
gero, yoyingo. Ngundiro tero, kumba sarayingga ngundo Yisas bingo
doobengoro, mbimboongoro yoro, oororo digi mereyi gura onindo
kuri sero digi woondokoyi ngundiro teyingo. Ngu merengga, nguno
Yisas bingo merengooro, asa, mere manggowo ngu digi gura urungga
wenggeremooro, ngundo ukingoyingo. 47 Mariya Magadala, barega ngu
Mariya, Yosis nemi erayaga, ngundo, Yisas merengootoyi, kenoyingo.

16

Yisas Ko Ootoogeyingo
(Matiyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

1 Yudaro kando naru, oowooyi Sabat kinitetoni, Mariya Magadala,
barega ngu Mariya Yemus oningga ngu nemi, bare gura oowooyi
Salomi, ngundo kumu, bo urumi ndindingo gome ngu, uriyoyingo.
Ngu bo urumi oo ngu yoro, oororo, ngundo Yisas bingo moondeyi
sonowooro, yomosiyowero teyingo. 2 Kowooyingo nguro naru ko-
reteyingo ngu, Sande suwoononggo sa ooretoni, ene oni mereno
oorowuyingo. 3 Ngundiro oororo, enengo nangge mande ero, ingoro,
ngandiro eyingo. Onendo noore hoorooweyeroro, digi urungga mere
manggowo ukingoyingo ngu andangewa? Eyingo. 4 Ngundiro ero,

oororo, doongetero, mere manggowo kenootoyi, digi urungga mere
manggowoomo ukingoyingo nguno kini. Ngu digi urungga mere mang-
gowoomo ngu kuri andangeyingo. 5 Ene oororo, mere newendemo
uyingo. Uro, doongetetoyi, oni simoo oore gura ngu mere newen-
demo nengguro sarayi pirungga tero, kandeyi koondosina bibitetoni,
kenoyingo. Ngundiro kenoro, ene soriyokoyingo.
6 Ngundiro kenootoyi, simoo oorega mereno ngundo eyingo. Ye ma
soriyokowero. No ingooteno. Ye Yisas Nasaret oningga de omukondino
sanggawero ureyi kumoowokungga, ngu erewero mayetenggo. Ene
kuri ootoogewo. Ene ngano kini. Nga kenoyi! Yewonggoku musiyo
nangge nga. 7 Ene, ye oorowuya, enengo kirikiri onino eya, Pitano
nguya eyi. Yisas ngu koretero, Galili merako oorowute eya eyi. Ye ngu
Galili merako ene kenowanggo. Yisasdo kuri yeno eyingo ngundiro.
Eyingo.
8 Ngundiro ingoro, ngu bare ngu mere sodedo yokoro, endesina
oorero, sayingo. Ene soriyokoro, sosorero, ene oni gurano mande gura
ma eyingo. Ndadiro nguro, ene sosorero mboorombooro teyingo.

Mariya Magadala Barega, Ngundo Yisas Kenoyingo
(Matiyu 28:9-10; Yon 20:11-18)

9 Kowooyingomboro naru koreteyingo ngu, Sande suwoononggo
oorengo, Yisas ootoogeyingo. Yisas ngu koretero, Mariya Maga-
dala barega nguno tunooteyingo. Ngu barega, nguno kuri Yisasdo
mera mbooro biyomi kandegura gidemboro eraya andangeyingo.
10 Mariyando Yisas kenoro oororo, oni Yisasya endeyoyingo, ngundo
ngu nowoondoye kowuri ingoro, sendoro, oodoyi nguno eyingo.
11 Mariyando ngu oni nguno eyingo. Yisas keta ooroote! No kuri
kenooteno! Ero etoni, ngu oni, ngundo mandega ngu ingoro, ene
nowoondoyemo hamoo, ero ma ingoyingo.

Kirikiri Oni Eraya Oorekono Yisas Kenoyingo
(Luk 24:13-35)

12 Kootuyisina, kirikiri oni erayaga, ende yokoro, oore keyoro,
oorowutori, nguno Yisas, ene guradiro oorengo tero, kirikiri oni
erayaga ngu doongeyarimo tunooteyingo. 13 Ngundiro tunootetoni, ngu
oni erayaga ngundo oororo, kirikiri oni gidaregano eyingo. Ene, kirikiri
oni gidaregado, ngu oni erayaga, ngundo Yisas kenoworiku, ngu etori,
mande nguro nowoondoyemo hamoo eteri, ero ma ingoyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni, Ko Yunoyingo
(Matiyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Yon 20:19-23)

14 Kootuyisina, kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge,
ngu oowari newero bibiteyingo. Yisas ngu kewooroyemo tunooteyingo.
Yisasdo yeyoro mamana yeroro eyingo. Ye nowoondoye yanggango
yetoni, ye nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ero eyingo. Ndadiro
nguro, ene ootoogewoku, ngu kenoro, ngundo etoyi, ye nguro nowoon-
doyemo hamoo ma teyingo. 15 Yisasdo mande yunoro, ero eyingo.
Ye oorowuya, mera bidodomo mande keta mesarango nga wesiyoya,
oni simoo bare bidodo oorengomo eyi. 16 Oni ene newendemo
hamoo ingoro, ngunonggo ene sono kundingiyi gimuwaku ngu, asa,
Anutdo ngu oningga ngu yootoni, ene Anutro oni tero oruwa. Ene,
Anutro newendemo hamoo ero, ma ingowoku ngu, ene Setanro ende

biyomi, de nombo ma kumooweroyi, nguno uro oruwa. 17 Arisa, oni
noro oowoone, nguro nowoondoyemo hamoo tewaku, nguro sunggi
guradiro guradiro yeni tunootewa. Oni simoo bare goweyemo mbooro
biyomi oodoyi ngu, asa, no oowoonemo ngu oombooro biyomi ngu
oweyerootoyi, sawanggo. Ene mande mebuyi keta gura gura nguya
ewanggo. 18 Ene kandeyebo sire biyomi dowooro okooro, ko ene, sono
oo biyomi oni nero kumooweroyi, ngu nero ngu, ene ma kumoowanggo.
Ene ngu ooga, ngundo ma yomburiyerowa. Ene sayi oni tabayemo
kandeye okootoyi, sayi oni ngu mete tewanggo. Eyingo.

Anutdo Yisas Yoro, Sambono Ooreyingo
(Luk 24:50-53; Aposel 1:9-11)

19 Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngundo enengo kirikiri oni
mande yunoro, yokoro, ene Anutdo yoro, sambo endemo ooreyingo.
Yisas ngu Anut kandeyi koondoyisina bibiteyingo. 20 Yisasro kirikiri
oni ende mera bidodomo saro, mande ngu wesiyoro, eyingo. Anut Oo
Bidodo Simburi, ngundo enedodo ootooro, ngunonggo ko tero, enengo
mandeni ngu yanggango teyinowero, oo muri songo oorengo guradiro
guradiro onindo ma teweroyi, ngu tero, oni simoo bare etuyeroyingo.
Mande ngu hamoo oorengo.

LUKRO MANDE
Mande Keta Mesarango Nga Lukdo Nakangoyingo

Lukro Mande Tabango.

Luk ngu, ene Yisas enengo keyimo kirikiri oni ngu keyemo ma ombuyingo. Ngu ene Yuda oni kini. Ene Girik oni gura. Ingondudu oni, ngundo ngu, Lukro ende damoni ngu Andiyok, Siriya mera gidesina, ngunonggo ingoro eyingo. Luk oningga ngu, sayi mambu yomosiyeroyingo oni. Oni simoo bare kenoro yomosiyoweroyi oni oowooyi Doguta. Girik mande damoni oorengo ngu, Lukro mandeni, ene mande ero, ko oo gome nakangowero ngu oo bidodo, ene watayi tero, nguro ene nakangoyingo.

Nga bukga nga, ngu koreteyingo, oo ngu Lukdo nakangoyingo. Nga bukga ngando ngu, Girik oni simoo bare ingondudu yunoro, Yisasro mandeni ngu wesiyoro oni simoo bare Yisasro mandeni ngu ingoya, nowoondoyemo ingootoyiga, hamoo teni, ero nakangoyingo. Ene nga mandega nga nakangoyingo ngu, ene oni sowe gidarega, Yuda oni simoo bare kini, nguno mande wesiyoro eyingo. Ndadiro nguro, enendo Yisas merako ngano omburo oni simoo bare bidodo ko yoyowa. Lukdo nakaya oowooyingga Yisas merako ngano hamoo oni tunootewa. Enendo nakaya oowooyingga, Yisasdo enengo newende ngu hamoo oorengo bidodo, noore yunoyingo. Ngu nowoondoyi ebe ino ino teweroyi muringga ngu, oni sowe gurananggemboro kini, ngu oni noore bidodoboro. Asa, ko oo gidarega nguya, Lukdo ngu ndadiro nakaya teyingo. Anut oowooyi bingami okooweroyi nguro muri; Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni; Yemboongeweroyi nguro muri; Oni gura ene ooni kini, ko oni gura ngu, ene ooni oowooyingga.

Lukdo ngu enengo doongeyimbo ko oo bidodo Yisasdo tewoku, ngu ene ma kenoyingo. Ene oni simoo bare oowooyingga sumoo yunowo. Onendo ngu Yisasdo oo ngu nenengo tetoni, enengo doongeyembo ngu kenoyingo. Ene noorendo nga bukga kandangetetoku ngu, Lukdo nakangoyingo. Asa, noorendo ngu hamoo oorengo, ngandiro gome ingowato. Yisas ngu noorengo awanani soboyeroyingo oruwa. Ene ngu hamoo oorengo, noorengo tabango ooroote.

Lukdo Nga Mandega, Nga Tiyopilasro Nakangoyingo

1-2 Oni urungga Tiyopilas, kuri oni oowooyingga kandeye towoongoro, Krayisdo noore kewooronanimo ko tero ene tunootewoku, ngu bidodo nakangoyingo. Ene oni Yisas enengo doongeyembo kenowonggoku nguro mandeye etoyi, oni songombo nguro mande ingoro wesiyoro etoyi, ngu ingoro nakangoyingo. 3-4 Nguro ngu, no nguya nga mandega nga gengo nakangooteno. Naru pirunggano nga mande oo ngaro sumoo sumoo oowooyingga tero, muri bidodo ingoro yowero, asa, no mande nenengo oorengo kuri tunooteyingo ngu ataga nakangooteno. Nguro ge komo gome nenengo oorengo ingo. No nga mandega nga nakangoro ge etunggeroyingo, ngu hamoo mande oorengo.

Anutro Sambono Oni Oowooye Engel Onindo Yon Tunoo Teweroyimboro Sekarayiyano Eyingo

5 Ngu naruno, Herodndo Yudiya mera oo ngu bidodo sobosobo
oni koreteyingo oodoni, ngu oni gura oowooyi Sekarayiya, ngundo
Anutno wooro yeyingo oni tero oruwo. Anutno wooro yeyingo oni ngu,
Abayisa ngu Sekarayiyaro wooro yeyingo oni, watangga nguro osiye.
Nguro bareyi oowooyi Ilisabet ngu, Eron oningga nguro soweni. 6 Ngu
oni erambarisa erayaga ngu, ene Anut doongeyimo ene oni nenengo
oorengo oruwori. Ngu erambarisa erayaga ngu Anut Oo Simburi
Urungga, nguro mamana mande oo ngu bidodo keyoro oruworiyo.
Ene oo biyomi gura ma teyingo. 7 Ngu erambarisa erayaga ngu, ene
kuri dogoni oorengo. Ilisabet ngu ninggoo teyingo, nguro erambarisa
erayaga ngu ene simoo namboyari kini. 8 Sekarayiyaro keyimo wooro
yeyingo oni ngu, ko tewero mayeyingo. Sekarayiya ngu ene Anut
doongeyimo wooro yeweroyi ko ngu teroruwo. 9 Onindo Sekarayiyano
rogo tetoyi, ngundo ene Anutno wooro yeweroyi murimo ene yambo
ya urunggano (Tembel) nguno uro, Anut Oo Simburi urungga, nguno
wooro ndindingo gomemu yeyingo. 10 Ngu narungga ngu, Anutno
wooro ndindingododo yeweroyi naruwo, oni simoo bare oowooy-
ingga oorengo endesina yowuruwooro, nguno Anutno yemboongero
oriyingo.

11 Sekarayiya ko tewoodoni, asa, ngu naruno, Urungga Oo Bidodo
Simburiga nguro sambono Engel oni gura kenootoni, wooro ndindingo
yeweroyi nombo musiyo ngu tanggeyi koondosina, dikatoni kenoyingo.
12 Sekarayiya sambono Engel oninggaku kenoro soriyokoro sosoreyingo
urungga oorengo teyingo. 13 Ene sambono Engel oninggakundo sodedo
ero eyingo. Sekarayiya ge ma sosorewero. Anutdo gengo yemboon-
gengga ngu kuri ingowo. Gengo barege Ilisabet, ngundo ngu nangongge
simoongga bisiyowa. Oowooyi ngu ge komo Yon eya e. 14 Gengo
nowoondoge ngu gome mete tero oruwaku, ngunonggo ge oni oni
tewa. Baredo simoo bisiyootoni, asa, oni simoo bare oowooyingga
oorengo, ene nguro nguya oni oni tewanggo. 15 Ene ngu Oo Bidodo
Simburi Urungga ngu doongeyimo ene oowooyi urungga oruwa. Ene
Wayin sonoyi kowoomu, ko sono yanggangomu nguya ma newa. Ene
nemi kawuyimo oorooteku ngu Yuka Kundingiyi ngundo newendemo
uro angewa. 16 Enendo Iserel oni simoo bare oowooyingga oorengo
mande yunootoni, nowoondoye yowoorengoro, enengo Anut urungga
nguno oororo keyowanggo. 17 Kuri, Anutdo Yuka Kundingiyimbo
yanggango urungga oorengo Ilayiya inootoni, ene Anutro ko tewoku,
ngundiro nangge, Yon nguya Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo,
Anutro ko ngu tewa. Enendo simoo bare ururu hoorooweyerootoni,
nowoondoye yowoorengoya, ngunonggo enengo simoo namboye nguya
hoorooweyerootoyi, nowoondoye yowoorengoro, awanamoyemboya
nowoondoye gobooro guranangge yewanggo. Oni Anutro muri ma
keyootenggoku nguro nowoondoye nguya enengo mandeni ingoro
keyowanggo. Ngundiro muringga ngunonggo oni simoo bare bidodo
nowoondoye yomosiyootoni, oo bidodo Simburi Urungga nguro man-
deni ingowanggo, eyingo.

18 Sekarayiyando sambono Engel onino eyingo. Noore barenemboya
kuri dogoni yeworoku, nguro simoo bisiyoweroyi naruwo ngu kuri kini

tewo. Ngundiro nguro, no gengo mandega eteku ngu, ndadiro tero
ingootoowe hamoo tewa? Eyingo.
19 Ngundiro etoni, sambono Engel oni enebana mandeni gumi, ero
eyingo. No Gebiriyel Anut doongeyimo dikaro oorooteno. Anut
enengombo no sureneroot oni, no geno mande gome nga wesiyoro
ewero ombuteno. 20 Arisa, ge ingo! Ge noro mandene nga nowoon-
dogemo hamoo ma tete. Nguro ngu ngandiro, ataga gengo gagige ngu
witumootoowe, ge mande ma ewa. Kootuyisina, nga oo nga tunootetoni
ngu, noro mandega nga ngu hamoo oorengo enengo naruno engge
tunootetoni ngu, asa, ge mete ko mande ewa. Ero eyingo.
21 Oni simoo bare Sekarayiya, sobowooro ingondudu buribari in-
goro eyingo. Ndadiro nguro, Sekarayiya naru pirungga ene ya
gumi kundingiyingga, nguno ootooro endesina ma ooreyingo, ero
ingootenggo. 22 Kootuyisina, Sekarayiya endesina oorero, oni simoo
baredoya mande eweroyi kini. Ngundiro nguro, ene ingoyingo, ene
ya gumi kundingiyi newendemo ameno oo songo guradiroga Anutdo
etungootoni kenoote, ero ingoyingo. Sekarayiya, ngu kandeyibo nangge
mande towootowoononggo eneya, ero eyingo. Gagingo manggowo ngu
witumootoni, mande eweroyi ereremo kini.
23 Kootuyisina, Sekarayiya enengo koni kini tetoni, ngu naruno, ene
enengo endemo ko toongeyingo. 24 Kootuyisina, Sekarayiya bareyi
oowooyi Ilisabet, kawuyidodo teyingo. Ngundiro tetoni, Ilisabet, ya
newendemo kombo kandegura kombitero oriyingo. 25 Oode eyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunanembo, ataga noro sumange tenunoro,
oni simoo bare doongeyemo oyimonengga ngu andangenunowo. Ero
eyingo.

Sambono Engelndo Mariyano Yisas Tunooteweroyi Nguro Eyingo

26 Ilisabet, Kombo kandegura gidemboro guranangge kawuyi-
dodo teyingo, ngu naruno, Anutdo sambono Engel oni oowooyi
Gebiriyel soweyootoni Nasaret, ende urungga, Galili merako, nguno
oorowuyingo. 27 Ngu endemo nguno ene bare oore gura, ene simoo
guraya ma wereyingongga, nguno mande yoro oorowuyingo. Ngu
barega ngu simoo gurano kameteni ero rogo teyingo. Ngu simoongga
ngu oowooyi Yosep. Yosep ngu Dewitro soweni. Ngu bare oorega ngu
oowooyi Mariya. 28 Gebiriyel eneno oororo eyingo. Ge oni oni teya
ootoo, Anutdo ge bingaminggedodo tenggunoote, Anutdo kumana ge
gunooteku, Oo Simburi geya ooroote. Eyingo.
29 Mariyando ngu mandega ngu ingoro sosorero ingondudu urungga
tero, enengo newendemonggo eyingo. Ndawugaro nguro, ngu
simoongga ngundo omburo nono ngandiro ete? Eyingo. 30 Anutro
sambono oni Engelndo Mariyano eyingo. Mariya, ge ma sosorewero.
Anutro newende ngu gengo gome ingoro sumangeni gunoote. 31 Gome
ingo! Ge kawunggedodo tero nangongge simoongga bisiyowa. Ngu
oowooyi ngu, ge komo Yisas eya e. 32 Ngu oningga ngu, oni urungga
oorengo oruwa. Ngu oningga nguya ngandiro ewanggoku, ene Anut
bingaminidodo enengo nangoni, ero eyingo. Anutdo ene yoro, so-
bosobo oni koreteyingo urungga yetoni oruwa. Enengo osiyi Dewitdo
sobosobo koreteyingongga ngundo ko tewoku, ene ngundiro nangge ko
tewa. 33 Ene ngu oo bidodo sobosobo koretero oni, ngundo ngu, Yekob

Iserel nguro soweni, nguro sobosobo suwooyi sano oruwa. Enengo oo
bidodo sobowooteku naru ngu ma kinitewa, eyingo.
34 Mariyando ngundiro ingoro sumoo eyingo. No simoo guraya ma
wereyingo. Nguro gengo mandega eteku ngu, ndadiro tero engge
tunootewa? Eyingo.
35 Sambono Engelndo mande gumi ero eyingo. Anutro Yuka
Kundingiyi ngu geno ombuwa. Anutro yanggangoni awuno oorengo,
ngundo ge wiringgeroro kutuwoonggunowa. Ngundiro tetoni, kootuy-
isina ngu simoonggega ngu ge bisiyowa. Onindo eneya ngandiro
ewanggo. Ene oni kundingi, Anutro nangoni, ero ewanggo. 36 Ingo!
Momongge, Ilisabet ngu, ene kuri bare dogoni ngumu, ene nguya
kawuyimo simoongga ooroote. Kuri ngu, oni songombo eyingo. Ene
ninggootete eyingo. Ene ataga kawuyidodo oodoni, kombo kandegura
gidemboro guranangge kuri yokowo. 37 Merako ngano, ko gura Anutdo
teweroyi, kowuri ma ooroote. Hamoo oorengo kini. Anutdo ene oo
bidodo temukowa. Eyingo.
38 Mariyando gumi eyingo. Ene ngu ooga ngu nono eteku, ngu mete
tewa. No ngu oo bidodo Simburi, nguro kirikiri bare nangge. Eyingo.
Arisa, sambono oningga ngundo Mariyando oo teteku ngu ingomukoro
ene toongeyingo.

Mariyando Ilisabet Kenowero Oorowuyingo

39-40 Ngu naruno, Mariya ootoogero oo bidodo yomosiyoro, sodedo-
mangge yade yade oororo, Yudiya merako ende gura puri sanganimo
nguno ooreyingo. Ene Sekarayiyando yano oororo ya newendemo uro,
Ilisabetno eyingo. O momo, Ilisabet! Ero eyingo. 41 Ilisabetdo, Mari-
yaro, manggowo ingootoni, Ilisabet kawuyimo simoongonggaku parero
ooretoni, Yuka Kundingiyimbo Ilisabetro newendemo uro angeyingo.
42 Ngundiro tetoni, ene ki urungga, ero eyingo. Anutdo ge Kumana
gunooteku ngu, gedo bare gidarega ngu dagayeroote. Ge kawunggemo
nangonggega oorooteku nguya ene kumanadodo. 43 No ndadiro nguro,
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro nemi, no bingamine
okoowero ombute? 44 Ingo! No mande gura geno ewero. No sodenembo
gengo manggoge ingootoowe, kawunemo simoongga oorooteku ngando
parero oorero, oni oni tete. 45 Ndawugaro nguro, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo mande wesiyoro eteku, ge nowoondoge hamoo
teteku nguro engge tunootewa. Nguro ngu, Anutdo ge sobogerootoni,
ge mete oni oni tewa. Eyingo.

Mariyaro Yambo

46-47 Mariyando eyingo. Noro nowoondonemonggo Oo Bidodo Sim-
buri, nguro bingamini oowooyi hahangero okooteno. Nenengo gabone
ngu Anutro oni oni tete. Anut ngu noro hooroowenerоyingo. 48 No kuri
ngu, enengo kirikiri bare angoyi oodoowe ngu, Anut enengo sumange
nunoyingo. Asa, ngundiro nguro, oni simoo bare kootuyisina tunoote-
wanggoku, ngundo nguya noro oowoone bingamine okoowanggo.
49 Anut yanggangonidodo oorengo, ngundo oo urungga tero, no
nunowo. Enengo oowooyi kundingiyi oorengo orini! 50 Enengo suman-
geningga ngu, oni enengo ingoro oowooyi okooro manggowo keyoro
oorootenggoku ngu, ko kootuyisina nguro oni sowengga tunootewang-
goku, ngu bidodomo nguya oruwa. 51 Enengo kandeyi yanggangomo,

ngundo ko yanggango oorengo nenengo tete. Oni ene nowoondoye-
monggo enengo bingamiyemboro nangge ingoro endeyootenggoku,
ngundiro oni ngu, ene oweyerootoni, songo songo sawanggo. 52 Ene
mera ngaro oo sobosobo oni yanggangoyedodo ngu yowoosoodoni,
enengo oowooye ameno ombutoyi, oni oowooye kini ngu yowokoro
enengo oowooye bingamiye okootoni, awuno oorewanggo. 53 Anutdo
oni oodoro kumooro oorootenggoku ngu, ene oo gomemu yunootoni,
oni sitowiyedodo tero oorootenggoku ngu, Anutdo ene oweyerootoni,
kingo kande sawanggo. 54-55 Ene kuri osinani Ebarahamno mande
ero gosiyoyingo, nguro nowoondoyi tero, enengo simooye kootuyisina
tunootewanggoku, nguro sumangeni teyunowa. Nguro ngu, ene noore
enengo ko oni Iserel hoorooweyeroro sumangeni yunowa. Eyingo.
56 Ngundiro ero, Mariya, ngu Ilisabetya, kombo kabusa oode yokoro,
enengo endemo ko toongeyingo.

Ilisabetdo Yon Bisiyoyingo

57 Ilisabetdo simoo bisiyoweroyi naruwo tunootetoni ngu, ene
nangoni simoongga bisiyoyingo. 58 Ilisabetro ende gobooro oni ko
enengo soweniku nguya Ilisabetro Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani
Urungga, ngundo sumange teyinoro simoongga inowoku, nguro man-
deni ingoro, oni oni urungga oorengo teyingo. 59 Naru kandegura
gidemboro kabusa, nguno (naru 8) mayero simooyenggaku moondeyi
yomosiyoro, sunggi yeweroyimboro yambo ya urunggano, (Tembel)
mayeyingo. Mayero, yowuruwooro simooyengga nguro oowooyi
enengo eweyi oowooyi Sekarayiya ewato, ero ewonggo. 60 Ngundiro
etoyi, simooyengga ngu nemimbo ngu mandeyega ngu gumi eyingo.
Kini, noore komo oowooyi Yon ero ewato, eyingo.
61 Oni songokundo nemimboya mande gumi ewonggo. Gengo gu-
moogumoongge degooge gura oowooyi ngundiro kini. Eyingo.
62 Ngundiro tero, kande towootowoo tero eweyi sumoo inoro, ewey-
imbo nangoni oowooyi ndadiro ewa, ero eyingo. 63 Sekarayiyando
oo nakangoweroyi, oo nguro kandeyibo towootowoo tero sumoo
eyingo. Ene nguno nangoni oowooyi nakangowero, ero oowooyi Yon
nakangoyingo. Oniku ngundiro kenoro nguro ingondudu urungga
teyingo. 64 Ngundiro nakangootoni ngu, asa, Sekarayiyaro gagingo
tango yetoni, ene mande ero Anut bingami ero okooyingo. 65 Ngundiro
tetoni ngu, enengo ende gobooro oniku bidodo sosoreyingo. Nguro
mandeni endeni endeni toongetoni, nguro mande mande urungga
ero ingoro, Yudiya mera pupurimo oorootenggoku oni, ngu bidodomo
oorowuyingo. 66 Oni bidodo ngu mandega ngu ingoro, nguro in-
gondudu urungga nowoondoyemo ingoro eyingo. Kootuyisina, ngu
simooyengga ngu ndawu ooga tewa? Ero eyingo. Oni simoo bare ene
ingoyingoku, Anut oo bidodo Simburi Simbunani, nguro yanggangoni,
ngundo ngu simooyengga ngu sobowoote.

Sekarayiyando Yambo Utoro Anutro Bingami Okooyingo

67 Yuka Kundingiyimbo eweyi Sekarayiya, newendemo angetoni, oo
kootuyisina, tunooteweroyi ngu koretero, ero eyingo. 68 Noorengo
oo bidodo Simburi Simbunani, Iserel oniro Anutga, nguro bingami
okoowato. Ndawugaro nguro, ene noore hoorooweyerowero om-
buro, noore, enengo oni simoo bare uriyeroro ko yoyowero ombuwa.

69 Anutdo enengo ko oni Dewit, nguro sowenimonggo oni yanggango
gura yeni dikaro ngu, ngundo noore ko yoyowero. 70-71 Ene kurimi
enengo ingondudu eyingo oni kundingiyi, ngu manggoyemo mande
ngundiro ero gosiyootoni, Anutdo noorengo mundi oni yanggango ngu
kandeyemonggo noore ko yoyoro; oni nooreya nowoondoye biyomi
yero boguwootenggoku, ngu kandeyemonggo nguya ko yoyowa. 72 Ene
noorengo osisambanani ngu sumange teyunoro hoorooweyeroyingo.
Ene kurimi sunggi mande kundingiyi ero, nguro suwooyi sano in-
gondudu teroroote. Ene ma kabetewa. 73-75 Ene hamoo mande
sorumimonggo Ebarahamno sunggi mande ngandiro eyingo. Ene
noorengo mundi oni kandeyemonggo andangeyeroro yoyootoni, nguro
noore Anutro koni tewero ma sosorewato. Noore naru bidodomo keta
ootooro, nguno ngu, noore gome nenengo oorengo kundingiyi ootooro;
asa, noore enengo koni murini kundingiyinimo, ko muri gome nenengo
nguno noore mete enengo doongeyimo endeyowato. 76 Ngundiro ero,
Sekarayiya yowoorengoro nangoni kenoro eyingo. Ge nangone, oni
geyoro geya ero Anut awuno oorengo nguro ingondudu eyingo oni,
ero ewanggo. Ge Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu koreteyinoro
nguro oore yomosiyoyinowa. 77 Gedo enengo oni simoo bare ngu,
nguro mande ero etuyerootoyi, ene nguno ingowanggo. Ene enengo
weti mbumbuwaye andangeyunoro ko yoyowa. 78-79 Noorengo Anutga
nguro sumangeni nowoondoyini urungga, ngundo noorengo ngandiro
tete. Anutdo enengo nangoni soweyootoni ombuteku, ngu noorengo
nowoondonani oo biyomi oorooteku andangeyunowa. Ngu sengero
ooreri toongooteku, ngundiro ene oni nowoondoyemo ooreri biyomi
oorooteku, ngu himi yunowa. Ene sambo endeboro himingga ngu
yeni nooreno omburo himi ngu, oni ooreriko oorootenggoku, ko oni
kumoowero tero oorootenggoku nguya himi yunowa. Noorengo kenani
yoonenengootoni, ayibi imakeyingo, oore metemimo nguno oororo
omburo tewato. Ero eyingo.

80 Kootuyisina, ngu simooyenggaku uru tetoni, enengo goweyi in-
gonduduni yukani nguya yanggangonidodo uru teyingo. Ene toongero,
diguno oni kini merako nguno enesu nangge ootooro oruwoku, ngu
naruno, ene Iserel oni simoo bare doongeyemo, Anutro mande
etuyerowero tunootewa.

2

Mariyando Yisas Bisiyoyingo
(Matiyu 1:18-25)

1 Ngu naruno, mera bidodomo sobosobo oni koreteyingo, oowooyi
Sisa Ogastas, ngundo mamana mande gura yero eyingo. Mera
bidodomo oni simoo bare komo bidodo oowooye bukno nakangowero
eyingo. 2 Sayiriniyas oningga ngundo Siriya mera nguro Gabuman
sobosobo koreteyingo oruwo. Ngu narungga nguno, amana oorengo
damoni yero, oowooye bukno nakangoyingo 3 Ngundiro nguro, oni
simoo bare bidodo ene ende damonimo saro, nguno oowooye bukno
yeyingo.

4 Ngundiro nguro, Yosep ngu Dewitro soweni, ene Galili merako
Nasaret ende ngu yokoro, ene Yudiya merako Dewitro endemo yade
yade oorowuyingo. Ngu endega ngu oowooyi Betelehem. 5 Yosep ngu

enengo bare rogo teyingo, ngu oowooyi Mariya nguya oorowuworiyo.
Ene oowooyari bukno yeweroyimboro. Ngu narungga ngu, Mariya
kawuyidodo. 6 Yosep Mariya eraga ngu endemo nguno oodori, Mariya
simoo bisiyoweroyi naruni tunooteyingo. 7 Ngu naruno, endemo
wereweroyi ya ngu kuri onindo ndindi teyingo. Nguro ngu, eram-
barisa Bulmakawuro yano oororo oode, nguno Mariya nangoni gogoro
simoongga bisiyoro, kumbagado dobengoro yoro, Bulmakawuro oo
neweroyi koondomo yeni wereyingo. Ndadiro nguro, wereweroyi ya
onindo kuri ndinditeyingo

Engel Onindo Sipsip Sobosobo Onino Eyingo

8 Ngu merasina nguno, Sipsip sobosobo oni gidarega ende dabemimo
suwoono Sipsip sobowooro oriyingo. 9 Oo Bidodo Simburi Simbunan-
imboro sambono Engel oni, ngundo Sipsip sobosobo onino omburo
tunooteyingo. Urunggado enengo soru himi duridarini urungga yeni
omburo, ngundo Sipsip sobosobo oniku pawayeroro himi yeyingo.
Ngundiro tetoni ngu, Sipsip sobosobo oniku sosoreyingo urungga
teyingo. 10 Ene Engel gurado mande yunoyingo. Ye ma sosorewero!
Ingoyi, no mande gome mesarango ngu yengo yoro ombuteno. Ngundo
ngu oni simoo bare bidodo yoyeni, oni oni tewanggo. 11 Ngu sa
narunggano, nguno Dewitro endemo bare gura simoo bisiyoote. Ngu
simoongga ngu noorengo oo bidodo Simburi Simbunani. Ene Krayis,
Anutdo rogo tetoni, noore ko yoyowero sunggi yeyingo oni ngu! 12 Ye
ngu simooyengga ngu kenoweroyi, sunggini ngu ngandiro. Kumbabo
dobengoro, Bulmakawu ngundo oo neweroyi koondomo yetoni, we-
rooteku ngu! Ero eyingo.

13-14 Sambono onindo ngundiro etoyi, arisa, sodedomangge sam-
bono oni oowooyingga oorengo omburo tunootetoyi, yowuruwooro,
Anut bingami okooro, yambo utoro, ngandiro eyingo. Anut awuno
oorengo, noore gengo oowoongge bingamingge okooro, noore gengo
yemboongetooye, oni simoo bare mete gedo nowoondoge yunoro,
gengo imakeyingo muringga nguya yunowa, ero yambo ureyingo.

Sipsip Sobosobo Oni Oororo Yisas Kenoyingo

15 Sambono oniku ngundiro tero, ene ko sambono ooreyingo. Arisa,
Sipsip sobosobo oniku enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Noore
sodedomangge Betelehem endemo ooroya, ngu ooga ngu Oo Bidodo
Simburi Simbunani ngundo ewoku, ngu oororo kenowato. Ero eyingo.

16 Ngundiro ero, ene sodedomangge oororo, Mariya Yosep eraga
yeyoro, ko simooyenggaku Bulmakawu koondomo wetoro oodoni
kenoyingo. 17 Ngundiro kenoro ngu, sambono onindo ngu simooyengga
nguro mande ewonggoku ngu, wesiyoro eyingo. 18 Oni simoo bare
bidodoboro, Sipsip sobosobo onindo mande ngu etoyi ingoro, ene
mande nguro ingondudu urungga oorengo teyingo. 19 Ene nemi
Mariyando, ngu mande ngu bidodo gome newendemo yero, gome
dowooro, ene mande nguro ingondudu teroruwo. 20 Sipsip sobosobo
oniku, enengo kono ko oororo, Anutro duridarini sambono onindo
etoyi, oororo kenowonggoku, nguro ene Anutro oni oni tero, oowooyi
bingami okoororiyingo.

Simiyon, Ana Eragado Anutro Yambo Ya (Tembel) Nguno Yisas Kenoworiyo

21 Kootuyisina, sa naru kandegura gidemboro kabusagomo (Naru
8) simooyengga ngu moondeyi yomosiyoweroyi naruwomo, oowooyi
Yisas, ero eyingo. Mariya kawuyidodo ma teyingomo ngu, oowooyingga
ngu Engel oninggado eyingo.

22 Mosesro mamana mandeno eteku, Mariya ngu keyoro oodoni, ngu
narunggaku tunootetoni, ene yambo yano uro, Anut doongeyimo ko
goweyi metemi teweroyimboro oorowuyingo. Ngundiro nguro, Mariya,
Yosep erambarisa, ngundo Yisas yoro, Yerusalem endemo oororo,
yowuru ya urungga (Tembel), nguno Oo Bidodo Simburi Simbunanimo
wooro yewero oorowuyingo. 23 Ngu Oo Bidodo Simburi nguro ma-
mana mandeno nakangootoni oorooteku ngundiro. Nemimbo nangoni
gogoro bisiyootoni ngu, nangoningga ngu, yoro Oo Bidodo Simburi
Simbunaningga nguro kundingiyi oni eyingo. Anutdo ngu nangoni
gogoroga ngu sunggi yeyingongga, ngu enengo ko teni ero eyingo.
24 Nguro Anutno wooro yewero ngu, nu mumukondiri ururumu eraya,
ngundi, owita duriyo eraya yoro, ngundo Anutno wooro yeweroyim-
boro. Eyingo.

25 Mosesro mamana mandeno ewoku, ene ngundiro teyingo. Ngu
naruno, oni gura oowooyi Simiyon ngu Yerusalemno oruwo. Ene
Anut doongeyimo oni nenengo gome oorengo. Ene Anutno suwooyi
sano yambo mande nangge teroruwo. Yuka Kundingiyi ngundo
Simiyondodo oruwori. Ene Iserel oni nowoondoye yeni imakero nguro
kowuriye andangeweroyi oningga, ngu sobowooro oruwo. 26 Yuka
Kundingiyi ngundo Simiyonno kuri eyingo. Ge oode oo Simburi nguro
Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, Krayis, kenorogogo ge
kumoowa, eyingo. 27-28 Arisa, Yuka Kundingiyimbo yokutuwootoni,
ene ootoogero, yambo ya newendemo uyingo. Uro doongetetoni,
Mariya Yosep erambarisa nangoyari Yisas yoro, yowuru yano ma-
mana mandeno eyingo, ngundiro tewero ombuworiyo. Simiyonndo
Yisas yoro, dowooro, Anut oowooyi bingami ero okooro, ngandiro
eyingo. 29 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ataga gengo
ko oningga nga yokootooga, sumangenggemo oorowuwe. Ataga no
mete kumoowano. Noro nowoondone imakeyingo ootooro, kuri
gengombo eyingo, ngundiro ataga tunootete. 30 No doongenembo
gedo noore yoyoweroyi oningga rogo tewoku, ngu ataga kenooteno.
31 Ge nga oningga ngu rogo tetoyi, omburo oni simoo bare bidodo
hoorooweyeroweroyimboro. 32 Ene ngu sorungga ngu Yisas oni sowe
gidarega yunoro oore etuyerootoni, Anutno nowoondoye yewanggo.
Ngundo ngu, Iserel oni simoo bare nguya oowooye urungga yunowa.
Ero eyingo.

33 Yisas eweyi nemi ngu, Simiyonndo mandega eteku nguro
soriyokoro ingondudu urungga teworiyo. 34 Simiyonndo kumana
yunoro, simooyengga ngu nemi Mariyano oo eme tunootewerоyi, nguro
eyingo. Ingo, nga simoongga nga ngu, Anutdo rogo tero soweyowoku
ngu, ye Iserel oni simoo bare enengo yanggangoni ngu etuyero. Ene
ngundiro tetoni, nguro Iserel oni simoo bare oowooyingga enengo
mandeni ngu ingoro, gidarega nowoondoye hamoo tetoyi, gidaregado
ene kootu inoro, eneya mundi tewanggo. 35 Nga nangonggega ngando
ngu oni simoo barero ingonduduye bidodo nowoondoyemo kombitero
oorootenggoku, ngu yeni tunoo oorengo etuyerowa. Kootuyisina,

kowuri urungga eneno tunootewaku, nguno ge nguya nowoondoge
kowuri oorengo dugebo gosanggawetoni ogingooteku ngundiro in-
gowa. Eyingo.
36-37 Anutro ingondudu eyingo bare gura oowooyi Ana ngu, eweyi
Panuwel, ko enengo soweni oowooyi Aser. Ana ngu kuri dogoni
oorengomu, ene kuri kameyimboya dagoma kandegura gidemboro
eraya (7) nangge oode, ngu naruno, kameyi kumooyingo. Kameyi
kumootoni, enesu wabu oodoni, dagomani onibi namoraya ko dagoma
namoraya nguya (84) wabu oruwo. Ene (Tembel) yowuru yangga ngu
ma yokoyingo. Ene suwooyi sano, Anutno yambo mande tero, oruwo.
Ene ngundiro tero nguno, naru oowooyingga ene oowari roogo tero,
nguro yemboongero oruwo. 38 Ngu naruno, Ana nguya omburo, Yisas
kenoro, Anutno esosootero, Anut bingami okooro, Yisasro mandeni
oni simoo bareno wesiyoro eyingo. Yerusalem endemo oni, ko Iserel
oni ngu bidodo ko yoyoweroyi oningga Anutdo yunowero eyingo ngu
sobowooro oorootenggoku, ngu oningga ngu, Yisas nga!

Yosep, Bareye, Nangoyari, Nasaret Endemo Ko Oorowuyingo

39 Yosep, Mariya eragado, ene Oo Bidodo Simburi Urungga, nguro
mamana mandeno eteku ngundiro temukoro ngu, asa, ene Tembel ya
ngu yokoro, Galili merako enengo ende Nasaretno ko oorowuyingo.
40 Simooye bodagaku uru tero, ingondudunidodo urungga tero, yang-
gangonidodo teyingo. Enengo ingo ingoni, ngu gome oorengo. Anutro
sumangeni, ngundo ene wiriyoyingo.

Yisasro Dagoma Kande Eraya Kegidemboro Eraya Tetoni, Tembel Yano Oorowuyingo

41 Dagoma bidodomo, Yisas eweyi nemi, Yosep Mariya eraga ene
Yerusalem endemo Anutro sunggi kenoro dagayeroyingo oowooyi
Pasowa, nguno oororo oorooteri. 42-43 Yisasro dagoma ngu kande
eraya kegidemboro eraya, (12) tetoni, arisa, ngu naru kundingiyingga,
nguno Yosep Mariya eraga, ko Yisas nguya yoro, ene Yerusalemno
oorowuyingo. Kootuyisina, Pasowaro narungga ngu kinitetoni, Yosep
Mariya eraga, oni songoku ngu bidodo enengo endemo endemo ko
sayingo. Ene Yisas enesu nangge, Yerusalemno oodoni, enengo eweyi
nemimbo nguro ma ingoyingo. 44 Yosep, Mariya eragado ngu, Yisas
ngu oni simoo bare gidaregaya kuri oororo satenggo, ero ingoro, ene
nguya ngu sanggano nguno ooreko doongetero doongetero oorowutori,
kiniteyingo. Enengo konebeyi dobookuriyi kewooroyemo doongetetori
nguya kini.
45 Erayaga ngu Yisas erewetori, nguya kini. Ngundiro tetoni,
nguro erayaga ngu, ene Yerusalemno Yisas erewero ko oorowuyingo.
46 Yosep Mariya eragado, Yisas erewero endeyoro oodori, sa kabusa
kiniteyingo. Kootuyisina, Tembel ya newendemo oodoni kenowori.
Yisas ene oo nakangoro etuyeroyingo oni kewooroyemo bibitero,
mande etoyi ingoro, ko enebana sumoo ngu oniku nguya yunoro
oruwo. 47 Ngu ingondudu etuyeroyingo oni, ngundo Yisasro mandeni
ingoro, ko ingonduduni ingoyingongga, ko enengo mandeye gumi
yootunoro ewokungga, nguro ene soriyokoyingo. 48 Eweyi nemi eraga
nguya ngundiro kenoro sosorewori. Nemimbo eyingo. Nangone, ge
ndatero nguro, ge nooreya ngundiro teyunoote? Noya awanggeboya

nowoondonari ngu kowuri oorengo yetoni, noore ge erewenggeroyingo
urungga tetero. Ero eyingo.
49 Yisasdo enengo mande gumi ero eyingo. Yari ndawugaro no
erewenerooteri? Nondo awaro ko teweroyi, ngu yari ngundiro ma
ingooteri, bine? Ero eyingo. 50 Ene eragado, Yisasdo mandega eneya
ewoku ngu, muri ma ingoyingo.
51 Arisa, Yisas ootoogero, eweyi nemimboya oorowuyingo. Oororo,
yade yade Nasaretno tunooteyingo. Yisas ene suwooyi sano,
eweyi nemimboro manggoyari koorowooro, kirikiri teyunororuwo.
Nemi Mariyando ngu mande ngu bidodo ingondudunimo yero,
gome dowooro, ingonduduwooro oruwo. 52 Yisas uru tetoni,
enengo ingoyingo nguya gome urungga oorengo tunooteyingo. Anut
doongeyemo, oni simoo bare doongeyemo nguya, ene oni gome ne-
nengo oorengo, ero ingootenggo.

3

Sono Yeroyingo Yondo Mande Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:2-8; Yon 1:19-28)

1 Mera bidodomo, tabango koreteyingo oni oowooyi Tayibiriyas Sisa,
ngu dagoma kande eraya kengga (15) ngu oni simoo barero sobosobo
oruwo. Pondiyas Payilat ngundo ngu, ene Yudiya oniro sobosobo
koreteyingo oruwo. Ngu naruno, Herodndo ngu Galili mera nguro
sobosobo koreteyingo oruwo. Beyi, Pilipdo ngu Ituriya ko Tarakonayitis
mera nguro tabango oruwo. Layiseniyas, ngundo ngu Abilini mera
nguro tabango tero oruwo. 2 Ngu naruno, Anas ko Kayiyapas eraga,
ngundo ene Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni
koretero tero oriyingo. Ngu narunggano nguno nangge, Sekarayiya
nangoni Yon, ngu diguno oni kini merako nguno oruwo. Yon nguno
oodoni, Anutdo enengo mandeni soweyootoni, eneno ombutoni in-
goyingo. 3 Ngundiro tetoni, Yon ene oororo, Yodan sono dabemiwoore
endeyoro oororo, oni simoo bare bidodo komo nowoondoye yowooren-
goro Anutno yetoyi ngu, asa, Anutdo oni simoo bare nguro weti
mbumbuwaye andangeyunoro kabeteyunoyingo. Ngundiro tetoni ngu,
asa, Yondo sono kundingiyimbo sonoyeroyingo. 4 Nguno ngu Anutro in-
gondudu eyingo oni oowooyi Ayisaya, ngundo kuri nakangoro ngandiro
eyingo. Etoni, diguno oni kini merako, oni manggowo gura oni simoo
bare gidaregaro meno ewo. Oo bidodo Simburi Simbunani, nguro oore
yoonenengoyino! Enengo oore gome yomosiyoyino! 5 Anutdo oore
gigongo, mewuyi ngu bidodo wiriyoyi. Mera pupuri ngu doongootoyiga
guwu yeni. Oore wigiwagayingo ngu yoonenengoyino. Oore mera
pigipoguri ngu yomosiyoyino. 6 Nguno ngu, oni simoo bare bidodo ngu,
Anutdo noore ko yoyowero ko teteku, ngu kenoro ingowanggo. Eyingo.
7 Oni simoo bare oowooyingga oorengo Yon kandeyimo sono
kundingiyi gimuwero ombuyingo. Ngundiro ombutoyi, yeyootoni,
nowoondoye ma yowoorengootoyi, nguro ngu, Yon sanggiri urungga
tero ene mamanayeroro, eyingo. Ye sire dingeyi gosonggini biyomi-
dodo! Onendo yeno etoni, ye mete Anutro sanggirini kootuyisina
tunooteweroyi ngu dagaro sawanggo, bine? 8 Ye komo nowoondoye
yowoorengootoningga ngu, ye komo engge yeyiga tunooteni. Yengo
nowoondoyemonggo ngandiro ma ewero. Ebaraham ngu noorengo

awanani, nguro Anutdo nooreya ma sanggiri tewa ero, ma ingondudu
tewero. Nondo yeno eteno. Anutdo, ene mete nga digi nga yoyeni,
Ebaraham simoongo tunootewanggo. Ye Anutro ko yokootenggoku
ngu, asa Anutdo mete oni gidarega yoyootoni, enengo ko tewanggo.
9 Anutro Soboro de damonimo kuri yetoni ooroote. De bidodo engge
gome ma enggewaku ngu, ene doongooro, de nombono oorongootoni
dewa. Eyingo.
10 Yondo ngundiro etoni, oni simoo bare bidodo enengo mandeni
ngundiro ingoro sumoo eyingo. Noore ndadiro tewato? Eyingo.
11 Yondo manggoye gumi eyingo. Oni gura ene nengguro eraya moore
ngu, oni gura kenootoni ene nengguro kinitetoni, asa, ngu gura inowa.
Oni oowarinidodo ngu, ene komo nguya ngundiro tewa. Eyingo.
12 Gabuman Takis beye yoweroyi oni gidarega nguya, sono
kundingiyi yowero Yonno mayero eyingo. Mande etuyeroyingo oni,
noore ndawu ooga tewato? Eyingo.
13 Yondo gumi eyingo. Ye ngu komo mera ngaro oo sobosobo
onindo etenggoku, ngundiro nangge, beye ngu yoyi. Yengombo, yengo
ingonduduno beye sanganimo gura ma yowero. Eyingo.
14 Ngu naruno, kumba ootuwoo oni gidarega nguya Yon sumoo inoro
eyingo. Noore ndadiro tewato? Etoyi, Yondo mande gumi eyingo. Ye
komo oni yutoro, nguro enengo digi beye kingo ma sobiyoro yowero.
Ye oni songomo godange mande ero beye sitowiye ma yowero. Ye komo
yengo koye nguro uriyi ngu nenengo yoya nguro oni oni teya oriyi.
Eyingo.
15-16 Oni simoo bare ingonduduyemonggo, ingondandangero, Yonro
eyingo. Nga ngu Krayis bine, ngundi kini, bine? Ero ingoyingo.
Yondo enengo mandeye ingoro nguro gumi eyingo. Nondo ngu
sonombo nangge ye sono kundingiyi gimuyunooteno. Ngundiro, oni
gura no keneroro ombuwa. Ngu oningga nguro yanggangoni, ngundo
noro yanggangone, ngu hamoo oorengo dagate. Nondo enengo keyi
goweyiga nguro utoyi wesiyoweroyi, ngu ereremo kini. No enengo
kirikiri oni nangge. Enendo ngu Yuka Kundingiyimbo, ko debo
nguya yowuruwooro, ngundo ye sono kundingiyi gimuyunowa. Ero
eyingo. 17 Kootuyisina, Yisas oningga, ngundo omburo oni simoo
barero nowoondoye hamoo teyingo ngu wirikoyerootoni, oni simoo
bare bidodo eneno nowoondoye hamoo tetoyi ngu, enendo yoyoro
eneya sambo endemo oruwanggo. Nguro ngu, oni simoo bare bidodo
eneno nowoondoye hamoo ma tero, Yisas ma keyootoyi ngu, asa,
Anutdo ngu oni ngu soweyerootoni, Setanro ende biyomi de nombo
ma kumooweroyi, nguno uwanggo. Eyingo. 18 Yondo mande mande
yanggangomonggo ero, ngundo oni simoo bare ingonduduye yokutu-
wooweroyimboro eyingo. Ngu muringgano ngunonggo, Yondo mande
keta mesarango ngu oni simoo bareno wesiyoro eyingo.

Herod Mera Sobosobo Oni Ngundo Yon Yoro Ya Biyomimo Yeyingo

19 Yondo Galili mera nguro oo bidodo sobosobo oni urungga oowooyi
Herod, ngu kenoro ero mamanangoyingo. Herodndo muri biyomi gura
gura tero, ngunonggo koneyo Pilip bareyi Herodiyas woosooro yoyingo,
nguro nguya mamanangoro kenoro eyingo. Ngundiro tero, ngu muri
biyomininggа nguya tetoni tunoo oorengo teyingo. 20 Ngundiro tero,

ngu muri biyomi nga, ngunonggo muri gura soweyoro tewo. Ngu Yon dowooro ya biyomimo yeyingo.

Yondo Yisas Sono Kundingiyi Newendemo Dowooro Uro Gimuyinoyingo
(Matiyu 3: 13-17; Mak 1: 9-11)

21-22 Yondo oni simoo bare oorootenggoku, ngu bidodo sono kundingiyi newendemo yodowooro uro sonoyeromukoro oodoni ngu, Yisas nguya Yondo dowooro sono kundingiyimbo sonowooyingo. Ngundiro tetoni, Yisas ngu Anutno yemboongero oodoni, ngu naruno, Sambo yamuko goosootoni, nguwoore Yuka Kundingiyi ombuyingo. Onindo ngu Yuka Kundingiyingga ngu kenoyingo ngu, nu mumukondiri ngundiro teyingo. Ngundiro tero, Yuka Kundingiyingga Yisas tabango sanganiwoore bawooro oororo omburo, tero uyingo. Anutdo Sambononggo meno ero ngandiro eyingo. Ge noro nangone oorengo, no gengo gome ingootenoku ngu! Nowoondone ngu bidodo gengo oni oni teteno! Eyingo.

Yisasro Soweni Osi Sembeni Nguro Oowooye
(Matiyu 1:1-17)

23 Yisasro dagomani ngu onibiga kande eraya tetoni, (30) ene nguno enengo koni nenengo damoni yero teyingo. Oni simoo baredo ngu Yisas kenoro ngu, ingondudu tero, ngu Yosep nangoni ero ingoyingo.
24 Hilayi ngu Matat nangoni.
Matat ngu Liwayi nangoni.
Liwayi ngu Melakayi nangoni.
Melakayi ngu Yanayi nangoni.
Yanayi ngu Yosep nangoni.
25 Yosep ngu Matatayiyas nangoni.
Matatayiyas ngu Emos nangoni.
Emos ngu Neyam, nangoni.
Neyam ngu Esalayi nangoni.
Esalayi ngu Nagayi nangoni.
26 Nagayi ngu Meyat nangoni.
Meyat ngu Matatayiyas nangoni.
Matatayiyas ngu Semen nangoni.
Semen ngu Yosek nangoni.
Yosek ngu Yoda nangoni.
27 Yoda ngu Yowanan nangoni.
Yowanan ngu Resa nangoni.
Resa ngu Serababel nangoni.
Serababel ngu Siyalitiyel nangoni.
Siyalitiyel ngu Nerayi nangoni.
28 Nerayi ngu Melakayi nangoni.
Melakayi ngu Edayi nangoni.
Edayi ngu Kosam nangoni.
Kosam ngu Elemedam nangoni.
Elemedam ngu Eya nangoni.
29 Eya ngu Yosuwa nangoni.
Yosuwa ngu Eliyesa nangoni.
Eliyesa ngu Yorim nangoni.

Yorim ngu Matat nangoni.
Matat ngu Liwayi nangoni.
30 Liwayi ngu Simiyon nangoni.
Simiyon ngu Yuda nangoni.
Yuda ngu Yosep nangoni.
Yosep ngu Yonam nangoni.
Yonam ngu Elayiyakim nangoni.
31 Elayiyakim ngu Meliya nangoni.
Meliya ngu Mena nangoni.
Mena ngu Matata nangoni.
Matata eweyi ngu Netan nangoni.
Netan ngu Dewit nangoni.
32 Dewit ngu Yesi nangoni.
Yesi ngu Obet nangoni.
Obet ngu Bowas nangoni.
Bowas ngu Salomon nangoni.
Salomon ngu Nason nangoni.
33 Nason ngu Aminadap nangoni.
Aminadap ngu Admin nangoni.
Admin ngu Anayi nangoni.
Anayi ngu Hesaron nangoni.
Hesaron ngu Peres nangoni.
Peres ngu Yuda nangoni.
34 Yuda ngu Yekob nangoni.
Yekob ngu Ayisak nangoni.
Ayisak ngu Ebaraham nangoni.
Ebaraham ngu Tera nangoni Neho nangoni.
35 Neho nangoni ngu Serak nangoni.
Serak ngu Riyu nangoni.
Riyu ngu Pelek nangoni.
Pelek ngu Iba nangoni.
Iba ngu Sila nangoni.
36 Sila ngu Kenan nangoni.
Kenan ngu Apaksat nangoni.
Apaksat ngu Sem nangoni.
Sem ngu Nowa nangoni.
Nowa ngu Lemek nangoni.
37 Lemek ngu Metusala nangoni.
Metusala ngu Inok nangoni.
Inok ngu Yeret nangoni.
Yeret ngu Mahalalil nangoni.
Mahalalil ngu Kenan nangoni.
38 Kenan ngu Inos nangoni.
Inos ngu Set nangoni.
Set ngu Adam nangoni.
Adam ngu Anut nangoni.

4

Setando Yisas Towoongoyingo
(Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas newendemo angetoni, Yisas
ene ootoogero Yodan sono yokoro oorowutoni, ngu naruno, Yuka
Kundingiyimbo yoro, oni kini kingo mera, diguno toongeyingo. 2 Yisas
ene, oni kini merako oororo, nguno naru onibi eraya (40) oode, ene
oo ma neyingo. Ngu narungga ngu, kinitetoni ngu, Yisas oodoro
kumooyingo urungga oorengo teyingo. Ngu naruno, Setando Yisas
towoongowero ombuyingo.
3 Setando Yisasya eyingo. Ge Anutro Nangoni tetoningga ngu, arisa,
ge nga digiga ngaya etooga, oo manongoyingo oowari teni. Eyingo.
4 Yisasdo Setanro mande gumi ero eyingo. Anutro mande nakan-
goyingomo, ete. Oni ene oowariro nangge ngu keta ma oorootenggo.
Eyingo.
5 Ngundiro tetoni, Setando sodedomangge Yisas yoro, mera puri
ndandayingonggano oorero, mera ngaro oo gome gome nga keno
ero bidodo etungoyingo. 6 Setando Yisasya eyingo. Mera bidodomo
nondo yanggango gunootoowe sobowoowa. Oo sitowi gome gomemu
oorooteku ngu nguya gunowano. Nga oo nga ngu bidodo noromu, no
oni gura inowero ero ngu, no mete ene inowano. 7 Ge nono bagootero
nono yemboongetoyi ngu, asa, oo nga bidodo gengomu oorengo tewa.
Eyingo.
8 Yisasdo mandeni gumi, ero eyingo. Anutro mandeno ete.
Ge komo gengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbuge, gengo Anut
nguno nangge yambo mande teya, ene guranangge nguro koni
ngu nangge teyino. Eyingo.
9 Asa, Setando Yisas yoro Yerusalemno (Tembel) ya urunggaku, ngu
sanganimo awuno ooreyingo. Tembel ya ungoomo awuno dikaro
ngunonggo Setando Yisasya eyingo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu,
asa, nganonggo pareya soreya u. 10 Anutro mande nguno ngandiro ete.
Anutdo enengo sambono Engel oni, nguno etoni, ngundo omburo
sobogeroro goyoro merako goyewanggo.
11 Enengo kandeyebo godowooro goyoro utoyi, digi oo gurado kengge
ma sanggawero tutuwoowa. Eyingo. (Sam 91:11-12)
12 Yisasdo Setanro mandeni gumi, ero eyingo. Ge komo gengo in-
gondudugemonggo oo biyomi gura tero nguro Anutdo hoorooweneroni
ero ma ewero. Anutro Mande nakangoyingo oorooteku ngu ngandiro.
Gengo oo bidodo Simburi Simbuge, ngu gengo Anut, ngu ma towoon-
gowero! Eyingo.
13 Setando Yisas ngundiro oo ngu bidodomo towootowoongoro
yokoro, naru gurano ko towoongowero ingoro ene toongeyingo.

Yisas Galili Merako Ko Damoni Yero Ko Teyingo
(Matiyu 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Yisas ngu Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo yoro, Galili
merako ko oorowuyingo. Yisasro mandeni ngu Galili mera ngu bidodo
ero endeyootoyi ingoyingo. 15 Yisasdo suwooyi sano Yudaro yowuru
yano uro, oni simoo bare mande yunootoni, nguro oni simoo bare
bidodo Yisas bingami, ero okooyingo.

Nasaret Ende Nguro Onindo Yisas Kootu Inoyingo
(Matiyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Yisas Nasaret endemo oorowuyingo. Kuri Yisas bodagano ngu
endemo nguno oode urungga teyingo. Yisas enengo murini ngu
ngandiro. Kando naruno (Sabat) ene suwooyi sano Yudaro yowuru
yano oruwo. Ngu naruno, ene dikaro, Anutro mande kandangewero
eyingo. 17 Ngundiro etoni, ene Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisayaro
buk nakayangga yoro, Yisas inoyingo. Yisasdo bukga ngu yoro wesiy-
oro, ene mande ngandiro nakangoyingomu ngu erewero kenoyingo.
18 Ngu ngandiro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro Yuka Kundingiyi
nono ooroote. Ngundo no rogonerootoni, ngunonggo no angoyi oni
simoo bare Anutro mande keta mesarango nga wesiyoro yunowano.
Ene no sureneroot oni ombuwonoku, ngu mande ngandiro etoowega,
ye ya biyomimo oorootenggoku, ngu yokoya sayi. Oni doongeye
kiringomu ene doongetero, mera kenowanggo. Ene no sowenerootoni
ombuwonoku ngu, oni hoorooweyeroro, enengo mundi oniro kowuriye
yunootoyi, andangeweroyimboro ombuteno. 19 No mande wesiyoro
ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro, naru gome ataga ooroote.
Ero eyingo.

20 Yisasdo mande ngundiro kandangero yokoro, ene Bukgaku
ukingoro Buk simburi inoro yokoro ene bibiteyingo. Ene oni simoo
bare yambo yano oruwonggoku, ngu bidodo Yisas nangge kenondadan-
geyingo. 21 Ngundiro kenootoyi, Yisasdo mande ngandiro, ero eyingo.
Anutro mande nakangoyingo nga ngu, ene ataga engge tunootero
oorooteku nga! Eyingo.

22 Oni bidodo Yisasro oni oni tero, enengo bingami okooro ero
enengo mandeni nga gomemu tunoo oorengo ewoku, nguro soriyokoro
ingondudu tero eyingo. Ene nga oningga nga Yosepro nangoni nangge,
bine? Eyingo.

23 Yisasdo mande gumi eyingo. Hamoo oorengo, yengo in-
gonduduyemonggo mande ngandiro nono ewanggo, bine? Sayi mambu
yomosiyeroyingo oni (Doguta), ge komo gengo sayingge yomosiyo.
Ge Kapeniyam endemo oo tewoku ngu, noore ingowooto. Ngundiro
nangge, gengo ende damonimo ngano nguya ngundiya te. Eyingo.

24 Yisasdo mande ero eyingo. Hamoo oorengo yeno eteno. Anutro
ingondudu eyingo oni gura, enengo ende damonimonggo mandeni
ngu gome ma ingoyingo. 25 Nga ingonduduyega nga ngu, yengo
osi sambayeboro oo biyomi ingoyingoku, ngundiro ingootenggo. No
hamoo oorengo yeno eteno. Ilayiyaro naruno, Iserel bare wabu
oowooyingga oruwonggo. Ngu naruno, dagoma kabusa ko kombo kan-
degura gidemboro guranangge sa nangge oodoni, sono ma ombuyingo.
Ngundiro tetoni, oowariro kumooyingo naru urungga mera bidodomo
tunooteyingo. 26 Ngundiro tetoni, Anutdo Ilayiya sureyootoni, Iserel
oniro bare wabu gurano ma oorowuyingo. Kini, Anutdo Ilayiya
soweyootoni Sarepat ende Sayidon merako, bare wabu gura nguno
oorowuyingo. 27 Ngundiro nangge, Anutro ingondudu eyingo oni,
Ilayisaro naruno nguya, Iserel oni gori mambudodo oowooyingga
oruwonggo. Ngu kewooroyemo gura ma mete teyingo. Kini, Siriya oni
oowooyi, Neyamando nangge mete teyingo. Yisasdo ngundiro eyingo.

28 Oni simoo bare Yuda oniro yambo ya newendemo oruwonggoku,
ngu mandega ngu ingoro, sanggiri biyomi teyingo. 29 Ngundiro sang-
giri tero, oni simoo bare ootoogero, Yisas ureyi kumoowero teyingo.

Ngu endega ngu, puri sanganimo nguro, ene ootoogero, Yisas owero
moguruwooro yoro uro ende wengamo, kembemo wenggeremootoyiga
uni ero ngundiro teyingo. 30 Ngundiro tero utoyi ngu, Yisas ngu
kewooroyemonggo kini tero toongeyingo.

Yisasdo Oni Gurano Yuka Biyomingga Oweyingo
(Mak 1: 21-28)

31 Ngu naruno, Yisas ngu Galili mera nguno ende gura oowooyi
Kapeniyam, nguno uyingo. Ngu endemo nguno kando naruno, Yisasdo
oni simoo bareno Anutro mande wesiyoro etuyerowero damoni
yeyingo. 32 Yisasro mandeni ingoro, nguro sori yokoyingo. Ndadiro
nguro, enengo mandeni ngu yanggango oorengo.
33-34 Yambo ya nguno oni gura mbooro biyomimbo yoyingomu om-
buro, nguno oruwo. Ngu oningga ngundo manggaru urungga tero
eyingo. Ehe! Yisas Nasaret oni! Ge ndawu ooga noore teyunowero
ombute? Ge bine noore yomburiyerowero ombute? No ingooteno. Ge
Anutro oni kundingiyi! Eyingo.
35 Ene Yisasdo manggaruwooro eyingo. Ge manggoge ukingo! Ngu
oningga ngu yokoya toonge! Eyingo. Ngundiro etoni ngu, asa, mer-
ambooro biyominggakundo oninggaku wenggeremootoni, oni songoku
kewooroyemo merako wedoni mboorogaku besero toongeyingo. Ene
oninggaku goweyi moondeyi ma utoro yomburiyoyingo.
36 Oni bidodo ngundiro kenoro soriyokoro enengo nangge mande,
ero ingoro eyingo. Nga ndadiro mandega? Enengo yanggango oorengo
etoni, merambooro yanggangododo, ngu besero oni yokoro toongeteku
nga! Eyingo. 37 Yisasro mandeni ko oo tewoku nguro, mande ngguyi
bingamini, ngu mera nguro ende ngu bidodo rogowooyingo.

Yisasdo Pitaro Konggeyi Yomosiyoyingo

38 Naru gurano, Yisas ootoogero, ngu yambo yangga ngu yokoro,
Sayimon Pitando yano oororo uyingo. Sayimon Pita konggeyi ngu sayi
urungga oorengo tero, moondeyi kookingo urungga teyingo. Ngundiro
tetoni, nguro Yisasdo yomosiyoni, ero sumoo eyingo. 39 Yisasdo
ngu baregakuno oororo ngu sayinggakuya etoni, sayinggaku besero
toongeyingo. Arisa, ngu baregaku ootoogero mete tero, oowari
kayunowero kirikiri teyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 8: 16-17; Mak 1: 32-34)

40 Sa nemimo uwero tetoni, oni enengo dobookuriyemo sayi damoni
gura gura, yoyoro mayeyingo. Yisasdo kandeyi ngu sayi onikuno
songo songo yetoni, ngu sayi oniku goweye moondeye gome mete
temukoyingo. 41 Ngundiro tero, mera mbooro biyomiku nguya, oni
simoo bare oowooyingga yoyokoro besero satoyi, oni mete teyingo. Ngu
mera mbooro biyomi, ngundo meno manggaru tero eyingo. Ge Anutro
Nangoni! Ero etoyi, ene Yisasdo eyingo. Ye mande ma ewero, ero roogo
teyunoyingo. Ndadiro nguro, ene ingootenggoku ngu, Yisas ngu Krayis.

Yisas Ende Songomo Nguya Ko Tero Endeyoyingo
(Mak 1:35-39)

42 Sengetoni suwoononggo Yisas ootoogero, endesina oorero, mera
eruwoongomo oni kinimo toongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, oni

simoo bare ootoogero ereweyingo. Ngundiro pawangootooyega, ene
ma yoyokoro toongeni, ero ngundiro teyingo. 43 Ene Yisasdo eyingo.
No komo endeni endeni nga bidodomo Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu ero wesiyoro
etuyerowano. Ndawugaro nguro, no Anutdo nga kongga ngaro suren-
erootoni ombuwono. Eyingo. 44 Enengo mandeni emukoro ngu, Yisas
ene oororo, Galili mera nguro ende, ngu bidodomo Yuda oniro yambo
ya newendemo uro, nguno Anutro mande onino ero etuyeroyingo.

5

Yisasdo Etoni, Pitando Iso Oowooyingga Yoyingo
(Matiyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Naru gurano, Yisas ngu Genesaret sono koongeyingo ngu dabe-
mimo dikatoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo, Anutro mande
ingoweroyimboro mayero, musiyo bidodo ndindi teyingo. 2 Yisas ene
doongetero wanggo bobodi eraya yeyootoni ngu, sono koongeyingo ngu
tamako nguno oriyingo. Wanggo simbukuriyi ngu sono koongeyingo
tamakono uro, isoro siri sonowooro oriyingo. 3 Yisas ngu Sayimondo
wanggoga ngu sanganimo oorero Sayimonya eyingo. Wanggo bodaga
woosoodoga sono kewoorokoyi oorowuni, ero eyingo. Ngundiro
ero, ene wanggono bibitero, oni simoo bare ngu Anutro mande ero
etuyeroyingo.

4 Yisasdo mande ero yokoro ngu, yowoorengoro, Sayimon Pitano
eyingo. Wanggo woosoodoga sono kewooroko oorowutoningga, ye
isoro si oorongooya, iso yoyi, ero eyingo.

5 Sayimon Pitando Yisasro mandega ngu gumi eyingo. Oni urungga,
noore suwoono naru urungga ngu si oorongoowootoku iso gura ma
yoyingo. Ene gedo etoyi nguro, asa, towoongoro ko oorongoowano.
Eyingo.

6 Ene ngundiro tetoyi ngu, iso urungga oorengo si newendemo
uyingo. Ene isombo si omboongewero teyingo. 7 Ngundiro tetoni,
ene dobookuriye wanggo gura sanganimo oruwonggoku, ngu negoye-
rootoyi, omburo ngudodo iso sigaku woosooro yoro, wanggo eraya
eraya angero ooretori, sono newendemo uwero teyingo.

8 Sayimon Pitando ngundiro kenoro ingoyingo, Yisas komo ngu oni
kundingiyi. Nguro, ene Yisas keyi damonimo bagootero eyingo. Oni
urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge no noyokoya toonge. No
weti mbumbuwa oni biyomi. Eyingo. 9-10 Pita iso oowooyingga oorengo
yoro, ngu kenoro soriyokoyingo. Oni gidarega nguya, ngundiro nangge,
soriyokoyingo. Sebedi simoongo erayagaku ngu oowooyari Yemus, Yon,
erabasa nguya ngu Sayimon ko gobooro oniku nguya soriyokoyingo.
Soriyokootoyi; asa, Yisasdo Sayimonya eyingo. Ge ma sosorewero!
Kootuyisina, ge oni simoo bare Anutro mande keta mesarango nguno
ngundiro yoyowa, eyingo. 11 Ngundiro tero, Pita garo enengo wanggo
woosooro sagigo yero, enengo oo bidodo yokoro, ene Yisas keyoro
endeyoyingo.

Yisasdo Oni Gura Gorimambudodomu Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Naru gurano, Yisas ende gurano uyingo. Ngu endemo nguno oni
gura gorimambubo goweyi kondibo yokoyingongga oruwo. Ngundo
Yisas tanggeyimo bagootero wetoro, ngguyinggayi tero sumoo eyingo.
Oni urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge ma yokowero, ge no
yomosinerootooga ngu, asa, no gowene metemi tewano. Eyingo.
13 Yisasdo kandeyi sayi oninggakuno yero eyingo. Nondo ge gowege
metemi teni ero ingooteno. Asa, ge metemi te! Ngundiro etoni, arisa,
sodedomangge ngu gorimambuku tootero kiniteyingo.
14 Yisasdo ngu oningga nguya mande yanggango, ero eyingo. Ge
oni gurano ma ewero. Ene ge ooroya, gowege Anutno wooro yeyingo
oni kundingiyi ngu etuyero. Ge gowege metemi teteku nguro Mosesro
mamana mandeno eteku ngundiro, gowege nguro Anutno wooro
yetoyi, oni simoo bare nguno ingowanggo. Ge gowege metemi tewo.
Ero ingoyingo.
15 Yisasdo ko mande oo tewoku, nguro ende bidodomo ero sayingo.
Ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowooyingga oorengo Yisasro mandeni
ingowero mayeyingo. Enengo sayi oni nguya yomosiyeroni, ero eyingo.
16 Ene naru guranangge nangge, nguno Yisas enesu nangge torige
oni kini mera eruwooyingomo toongero, nguno Anutno yemboongero
oruwo.

Yisasdo Oni Gura Kekandeyi Bingo Yeyingomu Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Naru gurano, Yisas oni simoo bare Anutro mande yunoro oruwo.
Mamana mandero sobosobo oni oowooye Parisi, ko mamana mande
etuyeroyingo oni gidarega nguya, ngu Yudiya mera nguro endeni
endeni bidodomonggo, Yerusalem ende urunggano ngunonggo ko Galili
merako ende ngu bidodomonggo mayero oruwonggo. Anut oo bidodo
Simburi urungga, ngundo yanggango Yisas inootoni, ngundo sayi oni
yoyeni metemi tero sayingo. 18 Oni gidaregado oni gura wimbuyi ko
kekandeyi bingo yeyingomu, ngu yabanidodo sumooro koorowooro
mayero, yoro ya newendemo Yisas keyi damonimo yewero teyingo.
19 Ene simoo bare urungga oorengo nguro ya newendemo uweroyi
kini. Ngundiro nguro, ene koorowooro, ya sanganimo oorero, ya uyi
andangero, nguwoore oni simoo bare kewooroyemo sayi oninggaku
wetorodoni yawasadodo yeyi, Yisas omukumundoongosina uyingo.
20 Yisasdo ngu oniku enengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yeyoro, sayi oninggakuya eyingo. Doboone, gengo weti mbumbuwage
andangegunooteno. Eyingo.
21 Ngundiro etoni ngu, mamana mande etuyeroyingo oniya, Parisi oni
ngudodo enengo nangge ingonduduno, ero ingoro eyingo. Nga oningga
nga onendo? Ene Anut yomooyinoro mande ngundiro ete. Onendo
weti mbumbuwa andangeweroyi ingoote? Ngu kongga ngu Anutromu
nangge, Anut enengombo ngu weti mbumbuwa andangeweroyi ngu
ingooteku ngu! Eyingo.
22-24 Yisasdo ngu oni nguro ingonduduye ingoro, nguro mande gumi
ero eyingo. Nondo kowuri kini, no mete gengo weti mbumbuwa ngu
andangewano. Ndadiro nguro, ye ma ingootenggoku, ngu hamoo
bine, ngundi kini bine? Ene nondo ngandiro ewanoku ngu, ge mete
ootoogeya, oorowuwero etoowe, asa, ye ngu tunoo kenoro, ngunonggo
ingowanggo. No Anutro Oniro Nangoni no yanggangonedodo no

mete weti mbumbuwa nguya andangewano. Asa, no mete nga oni
kekandeyi biyominggaya ewanoku ngu, ge ootoogeya oorowu! No
ngundiro etoowe ngu, ye kenoro, ngu ye ingowanggo. No nguya
mera nga bidodoboro simoo barero weti mbumbuwa ngu mete andan-
geyunowano. Ene ngundiro ero, Yisas yowoorengoro, oni wimbuyi
bingo yeyingonggakuya eyingo. Asa, ge ootoogeya gengo yaba yoya,
koorowooya, gengo yano oorowu! Eyingo. 25 Ngundiro etoni, asa, ngu
oni simoo bare ngu doongeyemo, ngu oni biyominggaku ootoogero,
enengo yabaga kuri ngu sanganimo wetoro oruwokunggaku, ngu
yoro koorowooro, Anut bingami urungga ero okooro, enengo yano
oorowuyingo. 26 Ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare bidodo ngu
kenoro, soriyokowonggo. Ngundiro tero, ene nguya Anutro oowooyi
bingami, ero okooyingo. Nowoondoye sosorero eyingo. Ataga, noore
muri songo oorengo gura kenootetoku ngu! Eyingo.

Yisasdo Liwayi Oningga, Ngu Negongoyingo
(Matiyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Kootuyisina, Yisas ootoogero, oororo, oni gura kenootoni, Gabu-
manro beye yoweroyi tookoododo yano bibitero oodoni kenoyingo.
Ngu oningga ngu oowooyi Liwayi, (oowooyi gura Matiyu), Yisasdo
kenoro eyingo. Ge ombuya, no keneroya endeyo. Eyingo. 28 Ngundiro
etoni, Liwayi ootoogero, enengo oo sitowi bidodo yokootoni oodoni, ene
Yisas keyoro oorowuyingo.
29 Liwayindo enengo yano oo Simbo urungga Yisasro kayingo. Gabu-
manro digi beye yoyingo oni oowooyingga, ko, oni simoo bare gidarega
nguya eneya bibitero oo neyingo. 30 Parisi oniya, mamana mande
etuyeroyingo oni, ngudodo Yisasro kirikiri onikuya boguwooro mande
mande urungga eyingo. Ndawugaro ye oni muriye biyomi Gabumanro
digi beye yoyingo oni, ko, weti mbumbuwadodo oniya sono oowari
netenggo? Eyingo.
31-32 Yisasdo manggoye gumi eyingo. Oni goweye moondeye
gome metemimu, ngu sayi oni yomosiyeroyingo onino (Doguta) ma
oorowuwanggo. Kini, sayi onindo nangge ene nguno oorowuwanggo.
Ngundiro nangge, no oni nenengo oorootenggoku, ngu negoye-
rootoowega, nowoondoye yowoorengoyi, ero ma ombuyingo. Kini, weti
mbumbuwadodo oni ngu negoyerootoowega nowoondoye yowooren-
goyi, ero nguro ombuwono. Eyingo.

Yisasdo Oo Kundingiyi Teweroyimboro, Nguro Eyingo
(Matiyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ene Yisasno eyingo. Yonro kirikiri oni, ko Parisi oniro kirikiri oni
nguya, ene oowari yokoro kundingiyi tero, naru urungga yemboongero
oorootenggoku, ndawugaro gengo kirikiri oni, ngundo ngu muringga
ma teyingo? Ene oowari sono nguya netenggo. Eyingo.
34-35 Etoyi, Yisasdo mande adingayi gumi eyingo. Ye bine oni gura
bare yoweroyi naruno, nguro keyimo dobookuriyi ngu oodoyi, ene
oowari mete roogo tewanggo, bine? Kini, kootuyisina, ngu oni bare
yoweroyiga ngu yoro satoyigogo, ngu naruno, nowoondoye kowuri
yero, ene oowari roogo tero, kundingiyi tewanggo. Eyingo. Yo,
ngundiro nangge, ngu naruno enengo kirikiri oni Yisasya oode, ene
oni oni tero oriyingo. Ene Yisas toongeweroyi naruno, nguno ngu,

enengo kirikiri oniku, kowuri yoro, nguro oowari roogo tero yem-
boongewanggo.
36 Yisasdo mande adingayi gura, ero yunoyingo. Oni gurado
kumba ketangga omboongero, ngundo kumba kuriminggano witu ma
ukingoro wesibiyowa. Ene oni gurado ngundiro tewaku ngu, ene
kumbani ketanggaku yomburiyowa. Ngu kumba ketangga ngu kumba
kurimingga nguya mete kini. Eyingo. 37 No mande adingayi gura yeno
eteno. Oni gurado bo nangoni keta ngu yoro, siri ngu kurimi nguno ma
siriyowa. Ene ngundiro tewaku ngu, bo nangoni, ngundo ngu bo siga
ngu oomboongero bo nangoni merako sorero yomburiyowa. Ngundiro
tetoni, enengo si, bo nguya biyomi yewari. 38 Kini, oni ene komo bo
nangoni ketamu si ketamu nguno siriyowa. Ngundiro tewaku ngu,
enengo eraya eraya keta nguro, ene gome oruwari. 39 Ngundiro nangge,
oni dogoni ngundo mande muri keta ngu keyoro endeyoro oruweroyi,
ngu kowuri oorengo. Ngundo mande muri kurimi, nguro ngandiro ete.
Muri gome metemi, ero ete.

6

Yisas Ngu Kando Naru, Nguro Sobosobo Simburi Urungga Oorengo
(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 Kando naru gurano, Yisas, enengo kirikiri oniku nguya, nggire ko
gura oore kewoorokuri endeyoyingo. Kono endeyoro, Yisas enengo
kirikiri onikundo kono nggire nguro engge gidarega andangero yoro,
kandeyebo besooro dangero nunungooro neyingo. 2 Parisi onindo
ngundiro yeyoro eyingo. Kando naruno, ngundiro oo ngu ma teweroyi
ngu roogo oorengo. Ndawugaro ye ngundiro tetenggo? Eyingo.
3-4 Yisasdo mandeye gumi eyingo. Ye Dewitdo teyingo ngu ma kan-
dangero ingootenggo, bine? Dewitdo enengo keyimo onikuya oowariro
kumooro biyomi tero, ene ndadiro teyingo? Dewitdo Anutro yano
uro oo manongoyingo, Anut doongeyimo oruwoku yoro nero, gidarega
enengo keyimo oniku yunootoni neyingo. Ngu oo manongoyingo
ngu kundingiyi, kingo onindo ma neweroyi, yambo yaro sobosobo
oni, ngundo nangge mete newanggo. Ye bine ngu ma kandangero
ingootenggo? Eyingo. Ngu Dewitdo ngundiro teyingo metemi bine,
nguro noro kirikiri onikundo teyingo ngu, nguya metemi nangge.
Eyingo. 5 Ngu naruno, Yisasdo mande gura ero eyingo. Oniro Nangoni
ene kando naru, nguro Simburi urungga oorengo. Noso nangge mete
oni oo gura Sabatno tewero ingowanggoku, no mete sobowoowano.
Eyingo.

Yisasdo Oni Kandeyi Bingo Yeyingongga Kando Naruno Yomosiy-
oyingo
(Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Kando naru gurano, Yisasdo Yuda oniro yambo ya gura nguno
uro mande ero, oni simoo bare etuyeroyingo. Oni gura nguno
oruwoku ngu, oningga ngu kandeyi metemisina bingo yeyingo.
7 Mamana mande etuyeroyingo oni, ko mamana mandero sobosobo
oniku oowooye Parisi, ngundo Yisas ureyi kumooweroyimboro kenon-
dadangero sobowooyingo. Yisasdo kando naruno sayi oningga ngu
yomosiyowa ngundi kini, bine? Ero ingoyingo. 8 Yisasdo ngu oni

nguro ingonduduye biyomi ngu ingoro, ene yowoorengoro oni kandeyi
biyomingga nguya eyingo. Ge ootoogeya kewooroyemo dika. Ngundiro
etoni, oni kandeyi biyominggaku ootoogero kewooroyemo dikayingo.
9 Yisasdo ngu onikuya eyingo. No ye sumoo yunooteno. Noore kando
naruno, muri metemimu tewato, bine; ngundi, muri biyomi ngu tewato
binengga? Oni yomosiyoro yowato, bine; ngundi, yomburiyowato
bine? Eyingo.
10 Ngundiro ero, enendo oniku yeyondandangero yokoro, yowoorengoro kandeyi biyominggakuya eyingo. Kandege yoonenengo, ero etoni,
ene ngundiro tetoni, kandeyigaku metemi teyingo. 11 Ngundiro tetoni,
onikundo ngundiro kenoro nguro sanggiri biyomi oorengo tero, enengo
nangge mande ero ingoro eyingo. Noore ndadiro ooga ngu Yisas
teyinowato? Eyingo.

Yisas Enengo Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Ke Gidemboro Eraya Yoyoyingo
(Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Ngu naruno, Yisas mera puri gurano kira ewero ooreyingo.
Ngu suwoonggano nguno Anutno kira ero oodoni oororo sengeyingo.
13 Sengetoni suwoononggo enengo kirikiri oniku negoyerootoni, ombutoyi, kewooroyemo kande eraya kegidemboro eraya yoyoro oowooye
Aposel, ero eyingo. (Aposel, ngu muri ngandiro ngu Yisasro kirikiri
oni kirarongo.) 14-16 Ngu oniku, ngu oowooye nga: Sayimon, Yisasdo
oowooyi Pita, ero eyingo. Oowooyi gura ngu Enduru ngu Sayimonro
koneyo, Yemus, Yon, Pilip, Batolomeyu Matiyu, Tomas, Yemus, ngu
Alipiyasro nangoni, Sayimon. Enengo murini ngandiro, enengo mera
ngu mera gura onindo sobowooweroyi ingonduduni kini oorengo. Yudas ngu Yemusro nangoni, Yudas Iskariyoot, nguya yoyoyingo. Yudas
Isakariyoot, ngundo kootuyisina, damodamoni tero, Yisas mundi onino
yootunoro yunowa.

Yisasdo Sayi Oni Oowooyingga Oorengo Yomosiyeroyingo
(Matiyu 4:23-25)

17 Yisasdo enengo kirikiri onikudodo mera purimonggo uro, mera
ngguwugano dikaro oodoyi, oni simoo bare oowooyingga oorengo
mayeyingo. Ene Yudiya meranonggo, Yerusalem endemonggo, ko
wendeyi tamako ende Tayiya Sayidon ngunonggo, Yisasro mandeni ingowero mayeyingo. 18 Enengo sayi oni nguya Yisasdo
yomosiyeroni, ero yoyoro mayeyingo. Oni gidarega ngu mbooro
biyomimbo yomburiyeroyingomu, nguya Yisasdo yomosiyerootoni
metemi temukoyingo. 19 Oni simoo bare urungga oorengo Yisas
dowooro ingowero ingoyingo. Ndadiro nguro, enengo yanggangoni
ngu goweyimonggo tunooteyingo. Ngundo sayi oni bidodo yomosiyerootoni, oni metemi tetenggo.

Oni Ene Oni Oni Teweroyi, Ko Kowuri Ingoweroyi Nguro Mande
(Matiyu 5:1-12)

20 Yisas doongetero enengo kirikiri oniku yeyoro eyingo. Ye angoyi
oni, oo gidaregaro wenonoro ngu, ye oni oni teya ingoyi. Anutdo
ye ngu oo nguro hoorooweyerowa. Ataga ko kootuyisina nguya,
Anut enengo endeningga sobowooro oorooteku nguno uwanggo. 21 Ye
ataga Anutro mandeni murini gome nguro hahangero oorootenggoku,

kawuyemboro kumootenggoku ngundiro tetenggoku, ene kootuyisina,
ye samboro oowari nero kawuye ndindi tetoni, nguro oni oni tewanggo.
Ye ataga weti mbumbuwa tetenggoku nguro nowoondoye ogingootoni,
sendoro oorootenggoku ngu, kootuyisina Anutdo yengo kowuri ngu
yowoorengootoni gome metemi tunootetoni, ye nguro oni oni tero
nggonggangoro oruwanggo. 22 Ye oni oni teya oriyi, mera ngaro onindo
ye yeyootoyi, Oniro Nangoni, nguro mande murini ngu keyoro oodoyi
ngu, yeyoro nowoondoye biyomi kowoo oorengo ingoro, ye owero
yoyokoro, mande biyomi ero, yengo oowooye nguya oo biyomimonggo
ewanggo. Etoyi ngu, Anutdo ngu kowuriye ngu yoro yowoorengootoni
gome metemi tunootetoni, ye komo oni oni teyi.
23 Naru gurano, yeno ngundiya teyunootoyiga ngu, ye ootoogeya
Anutno oni oni teyi. Nguro yengo uriye sitowiye sambo endemo
ngu urungga oorengo ooroote. Kowuri ye yunootenggoku, kurimi
enengo osi sambayebo Anutro ingondudu eyingo oni, nguya ngundiro
teyunoyingo. 24 Ene ye beye sitowiyedodo oni, ye ingonda teyi! Gowu-
gowurongo! Yengo nowoondoye ngu sitowiyemboro ingonduduye
nguro yetoyi, dowoomomooro ooroote. Ye nowoondoye yomosiyoyingo
oo ngu ye kuri yomukowonggo. 25 Ye mera ngaro oowari, ko oo ngu
oo sitowi yomukowero hahangero endeyoote. Nguro gowugowurongo!
Anutdo oowari gomemu yunootoni, kawuye ndindi teweroyimu ngu
ye yokootenggokuro, kootuyisina, ye komo biyomi oorengo tewanggo.
Ye ataga oni oni tero yomooro gonggangootenggo. Ene kootuyisina,
ye ngu sendoro biyobiyomi tero oruwanggo. 26 Ene oni simoo bare
bidodo ye oowooye bingamiye okootoyiga ngu, arisa, ye ingonda teyi!
Kurimi, osi sambayebo ingondudu eyingo oni godange, nguro onino
nguya ngundiro teyingo. Ene Anutro ingondudu eyingo oni hamoo,
oni simoo baredo enengo mandeni ma ingoro, nguro ene mande inoro,
kowuri gura gura inoyingo.

Mundi Oni Nowoondoyi Teyunoweroyi, Nguro Muri
(Matiyu 5:38-48)

27 Ye noro mandene ingootenggoku oni yeno eteno. Yengo mundi oni
ngu nowoondoyi teyunoyi. Oni yeya nowoondoye biyomi yetoyiga ngu,
yendo ngu komo muri gome nangge eneno teyi. 28 Oni yeya mande
biyomi eya yomburiyerootoyiga ngu, ye nguro Anutno yemboongetoyi,
Anutdo ene hoorooweyerowa. Oni ene kingo ye yomburiyerootoningga
ngu, ye Anutno yemboongetoyi, Anutdo ene hoorooweyerowa. 29 Oni
gurado gagiye gidaresina oorongooya yudoningga ngu, arisa, gagiye
gidare nguya yowoorengootooga ureni. Oni gurado yengo dogigiro
nengguro sobiyoya yootoningga ngu, ye yengo kumbaye nguya ma
sorengowero. Ngu nguya yokoyinootooga, sobiyoya yoni. 30 Oni gurado
yeno oo guraro kira etoningga ngu, ye komo ngu ooga ngu inoyi. Oni
gurado yengo oo gura sobiyoya yootoningga ngu, ye komo ko yowero
ma ewero. 31 Ye oni nowoondoye yunoro muri metemi tetenggoku
ngu ngundiro oni songombo yeno muri metemi tetenggo, nguro yengo
nowoondoye ngundiro ingootenggo.
32 Oni ye nowoondoye yunootenggoku ngu, ye nguya ene nowoondoyi
teyunoro ngu, asa, ngungga ngu, oo urungga kini. Weti mbum-
buwadodo oni nguya, ene oni nowoondoyi teyunootenggoku, ene
nguya nowoondoye yunootenggo. 33 Oni gura yeno muri gome

tero, yooneneyeroro yomosiyerootenggoku, ye gumi ngundiro nangge
yomosiyoro ngu, asa, ngungga ngu, ngu nguya urungga kini. Weti
mbumbuwadodo onindo nguya ngundiro nangge tetenggo. 34 Ye oo
gura oni yunoro ngu, ndadiro nguro ye ingootenggoku, enebana gumi
yunowa, ero ingootenggo. Ye nguro ngu ndadiro esosongga tewanggo?
Hamoo oorengo kini. Weti mbumbuwadodo onindo enengo dobooyi oo
kingo inoro ngu, enebana oo gumi ngundiro nunowa, ero ingootenggo.
35 Ene nondo yeno eteno. Ingoyi! Yengo mundi oni ngu komo
nowoondoyi teyunoyi, ye komo nenengo muri gome ngu teya, oo kingo
duwoo yunoyingo. Nguro ye ngu oo nguro gumi wendangero, oo
gura yunoyi, ero ma ingowero. Oni Anutno esoso ma tetenggoku ko
oni biyobiyomi nguya Anutdo ene sumange teyingoote. Ye ngundiro
tero ngu, kootuyisina, yengo uriye urungga oorengo Anutro sambo
endemo yoro, Anut urungga nguro simoongo tero oruwanggo. 36 Yengo
Awayembo yengo nowoondoyi teyunooteku, ngundiro nangge, ye komo
nguya oni songomboro nowoondoyi teyunoyi.

Oni Wirikoyeroweroyi, Nguro Muri
(Matiyu 7:1-5)

37 Ye oni gidarega goweye sanggawero mande ero ma wirikoye-
rootenggoku ngu, asa, Anutdo nguya ye ma wirikoyerowa. Oniro
kowuriye, wirikoyunoro, nguro kowuriyengga tewonggoku, nguro
yengo ingonduduyemo sugi sugi ma ingondudu tero oruwero. Ye
ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo kowuriye nguya ma ingondudu-
wooro oruwa. Ye oni guminggaro weti mbumbuwaye andangero
kabetewanggoku ngu, Anutdo yengomu nguya andangeyunoro ka-
betewa. 38 Ye komo oni oo gidarega yunowanggoku ngu, enebana
ye yunowa. Yo, yengo oo wirikoyingo gome nenengo onindo nguya
ngundiro oo gome nenengo oorengo wirikoro, urungga oorengo si
wongondidiboro siriyootoyi, manggowoomo oorero, wendoni uweroyi
tetoni, nguro kowuri okooweroyi kinitetoni, ye yunowanggo. Yendo oni
yunowonggoku, ngundiro nangge, Anutdo ye nguya ngundiro yunowa.
Ero eyingo.

39 Yisasdo mande adingayi gura nguya ero eyingo. Oni gura doongeyi
kiringo, ngundo oni gura nguya doongeyi kiringomu oore etungowa,
bine? Kini, enengo eraya eraya mereno yoyoro sorewari. 40 Skul
simooye ngu oo etuyeroyingo oni ngu ma dagayerowanggo. Kini, ene
uru tero ingoyingo gome yorogogo ene etungoyingo oninggakundo ko
tetenggoku ngundiro ko tewanggo. Eyingo.

41 Ene mande adingayi gura ngandiro eyingo. Ndawugaro do-
booge doongeyimo oo kakawu bodaga oorooteku ngu kenoro ete, ko
gengo doongenggemo de sosi urungga oorooteku ngu ma ingowo?
42 Ge ndatero nguro doboogeboya eteku, doboone, doongenggemo oo
kakawu bodaga oorooteku ngu, yewega toongeni, ero ete, ene gengo
doongenggemo de sosi urungga oorooteku, ngu ge ma kenoyingo? Ge
mebuge tegedodo oni! Ge koreteya komo gengo doongenggemo de
sosingga oorooteku ngu, ngu yega toongetoningga, arisa, kootuyisina,
ge dobooge doongeyimo oo kakawu oorooteku, nguro gome doongetero
yeyi toongewa. Ero eyingo.

De Biyomi Ngu Engge Biyomi Enggewa
(Matiyu 7:17-20; 12:33-35)

43 De metemi, ngundo engge biyomi ma enggete. Ngundiro nangge,
de biyomi ngundo engge metemimu ma enggewa. 44 Onindo ngu
de engge nguno kenoro ingootenggoku, ngu de metemi ngundi de
biyomi. Onindo bata dega nguro engge ngu utoo sanggiridodo oowooyi
dimoo utoo, ngu bungomonggo ma dangero yootenggo. Ngundiro
nangge, bo nggire ngundo nggire oorengo engge ma enggewa. 45 Oni
gome metemingga ngu, ene newendemo ingoyingoni gome metemimu
newendemo ooroote. Nguro ingonduduni mandeni gome gome nangge
ingoro, enengo ootoo ootoo murini, nguya gome metemi ngu yeni
tunootete. Oni biyomi ngu enengo ootoo ootoo murini nguya biyomi,
ko ingonduduni biyomi ingooteku, ngu nguya yeni tunootete. Enengo
newendemo muri oorooteku, ngundiro nangge ene koyi tero, mang-
gowoomo nguya yeni tunootete.

Ya Yeweroyi Muri Eraya
(Matiyu 7:24-27)

46 Ndawugaro ye noya ngandiro etenggo, Urungga, Urungga oo
bidodo Simburi Simbunani, ero etenggo, nguro ye noro manggone ma
keyootenggo? Ene ye noro mandene murine ma keyootenggoku ngu,
asa, ye noya Oo Bidodo Simburi Simbunani, ero ma ewero. 47 Oni gura
gura no tanggenemo omburo noro mandene ingoro keyooteku ngu, no
enengo murini nenengo etuyerowano. 48 Ngu oni ngu ngandiro. Oni
gura ene ya yewero ingooteku ngandiro. Oni ya yewero ngu, ene mera
sero gasiyoro mera yanggangonggakuno mere sero de nongginingga ku
nguno yetenggo. Ngundiro tero ngu, asa, ngu sanganimo ya yewa.
Kootuyisina, sono doogo urungga tero mewuyi omburo ya samango
damoni setoni, yanggaku onggi anggi ma tewa. Yanggango dikaro
oruwa. Ndadiro nguro, ene koretero ya nonggini ngu mera yanggan-
gomuno mere sero nguno ya yewoku nguro. 49 Ene oni gura noro
mandene ingoro yokoro, ngu ma keyooteku ngu, ene oni gura mera
mbumbuwango sanganimo mere bodaga nangge sero, nguno nonggini
pararo ya nonggini ma samangoyingo. Ngundiro tero, ene kingo
mera bodagado damoni wiriyoro nguno ya yeyingo. Ngundiro yetoni,
kootuyisina, sono mewuyi tuwi uro yanggaku bungomo oorongootoni,
yanggaku onggi anggi tero, ukero uwa. Oni ene noro mandene ingoro
yokoro, enengo ingonduduni keyooteku ngu, ngundiro tewa. Ero
eyingo.

7

Yisasdo Me Oniro Tabangongga Nguro Kirikiri Oningga Yomosiy-
oyingo
(Matiyu 8:5-13)

1 Asa, Yisasdo oni simoo bare doongeyemo mande ngu yootunoro ero
etuyeroro yokoro, ene Kapeniyam endemo uyingo. 2 Me oniro tabango
gura nguno oruwoku, ngu oningga ngu Rom Gabuman (Yuda oni kini)
ngunonggo mayero, ene me oni ngu onibi kandegura (100), nguro
sobosobo oningga oruwo. Ngu oningga nguro kirikiri oningga nguro
gome ingooteku, ngu sayi urungga yoro kumoowero teyingo. 3 Ngu me
oniro tabangongga ngu mande ingoworomu ngu, Yisas Kapeniyamno

ooroote. Ngu ingoro, ene Yuda oni tabango gidarega soweyeroro eneno
etoyiga ombuya enengo kirikiri oningga ngu yomosiyoni, ero eyingo.
4-5 Ngundiro etoni, ene Yisasno omburo ngguyinggayi tero, Yisasno
eyingo. Ge komo ma yokowero, ene oni gome, enengo kirikiri oni,
ngundo sayi urungga kumoowero tetoni, nguro ge mete ene hooroowe!
Enendo, noorengo Yuda oniniro yambo ya gura yeyunoyingo. Ene
Yuda oni simoo bare noorengo gome ingoro, newende yunoote. Ero
eyingo. 6 Yisas enengo mande ingoro, arisa, ene ootoogero ngu Yuda
oniro tabango onikuya oorowuyingo. Yade oororo, ya tanggeyimo
oorowutoyi, ngu me oniro tabangongga, ngundo dobookuriyi gidarega
sureyeroro eyingo. Ye ende ooreya ngandiya eyi. Urungga Oo Bidodo
Simburi, ge ngaro ko urungga ma tewero. No oni nenengo kini,
ngundiro nguro, ge noro ya newendemo ma ombuwero. 7 Nguro ngu,
no nenengombo ge tanggegemo ma oorowuyingo. Nguro ge mande
gura nangge etooga, noro kirikiri oninengga nga ko metemi teni. 8 Ngu
ngandiro; no ngu oni ko no nunootenggoku, nguro kirikiri oni. Nondo
nguya ngu me oni gidarega sobosobo oorooteno. Ene nondo ngu me oni
ngu guraya eteno. Ge oorowu, ero etoowe ngu, ene oorowute. Guraya
eteno. Ge ombu ero etoowe ngu, ene ombute. No kirikiri oni guraya
eteno. Oo ngu yomosiyo, ero etoowe ngu, ene oo yomosiyoote. Eyingo.

9 Ngundiro ero yokootoni ngu, Yisasdo ngu mandega ngu ingoro,
nguro ingondudu urungga ingoro, yowoorengoro, oni simoo bare
urungga ene keyoro endeyootenggoku, nguno eyingo. No yeno eteno.
Iserel oni kewooroyemo oni gura, nga oningga newendemo hamoo
teyingongga, ngandiro ma kenooteno. Eyingo. 10 Me oni taban-
gongga ngundo oni sureyerootoni, Yisasno oorewonggoku ngu, ya
newendesina uro, sayidodo oninggaku kenoyingomu, ene kuri metemi
oorengo teyingo.

Yisasdo Nayin Endemo Simoo Oore Gura Kumootoni Yokutuwooyingo

11 Kootuyisina, Yisas ootoogero, Nayin endegano nguno oorowuyingo.
Yisas enengo kirikiri oni ngu bidodo, ko oni simoo bare oowooyingga
oorengo nguya enedodo oorowuyingo. 12 Yisas garo yade oororo, en-
desoono oorowuyingo. Ngu endega nguro onindo, oni gura kumootoni,
bingo sumooro koorowooro uyingo. Ngu simoongga kumoowoku
nguro nemi ngu, nangoni komo gurananggemu kumooteku ngu! Ngu
endega nguro oni simoo bare urunggaku ngu bare wabugakundo
sendoro utoyi, nguro ene keyoro uyingo. 13 Urungga oo bidodo Simburi,
Yisas, ngundo ngu bare wabuga ngu kenoro, nowoondoyi urungga tero,
eneno eyingo. Ge ma sendowero. Eyingo.

14 Yisas ene onibi sumooro ombuyingomu tanggeyimo oororo, onibi-
gakuro Pawusdodo dowooyingo. Oni onibi koorowooyingo oniku
dikaro nenetero oodoyi, Yisasdo eyingo. Simoo oore, no geya eteno. Ge
ootooge! Ero eyingo. 15 Ngu oni kumooyingonggaku ootoogero bibitero,
mande etoni, Yisasdo dowooro, oororo nemi ko inoyingo.

16 Ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare bidodo soriyokoro, Anutro
bingami okooro eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni urungga, noore
kewooronanimo ataga tunootete, ero eyingo. Ngundiro ero, Anut
kuri ombuwoku, ngundo enengo oni simoo bare hoorooweyerowero!
Eyingo. 17 Yisasdo ngu kongga tewoku, nguro mandeni ero endeyootoyi,

Yuda mera ngu rogowootoni, oororo mera songomo nguya, ero soweyoro sayingo.

Sonoyeroyingo Yondo Enengo Kirikiri Oni Eraya Yisasno Mande Yoro Oorowuyingo
(Matiyu 11:2-19)

18-19 Sonoyeroyingo Yondo, enengo kirikiri onindo Yisas ko tewoku, ngu bidodoboro murini, Yonno etoyi ingoyingo. Ngundiro tetoyi, ene ingoro, Yondo enengo kirikiri oni eraya negoyerootoni ombutori, sureyerootoni, Oo Bidodo Simburi urungga, nguno mande yoro oorowuworiyo. Yari Yisasno ooroya, ngandiya sumoo eri. Ge Anutdo surenggerootoni, noore yoyoweroyi oninggaku, ngundi, noore komo oni guraro doongetero sobowoowato, bine? Eyingo.
20 Ngu oni erayaga ngu Yisasno omburo eworiyo. Sonoyeroyingo Yon, ngundo noore ngandiro ero sureyerootoni ombutero. Ge nga oningga nga, Anutdo surenggerootoni noore yoyowero, binengga, ngundi, noore oni gura sobowoowato, bine? Eyingo.
21 Ngu narunggano nguno, Yisasdo oni simoo bare urungga oorengo, sayi muri gura gura yomosiyeroro, oni merambooro biyomidodomu oowooyingga oweyeroro, oni doongeye kiringomu yooneneyerootoni, ene doongetero oo kenoyingo. 22 Ngundiro tero yokoro, Yisasdo Yonro kirikiri oni erayagakuya eyingo. Asa, yari ooroya, Yonno eri. Oo ataga yarindo kenoro ingooteriku nga! Oni doongeye kiringomu ene doongetetenggo. Oni kekandeye bingo yero biyomi yeyingomu, ene mete tero, metemi endeyootenggo. Oni gorimambudodomu ngu goweye metemi tetenggo. Oni sodeye tuwoomu, mera mande ingootenggo. Oni kumooyingomu, ko keta ootoogetenggo. Angoyi oni, ene Anutro mande keta mesarango nga ingootenggo. 23 Oni ene noro newendemo hamoo tero buribari ma teyingo ngu, asa, ngu oni ngu, ene mete oni oni tero oruwa. Eyingo.
24 Sonoyeroyingo Yonro kirikiri oni erayagaku mande ngundiro ingoro, ene Yon tanggeyimo ko oorowuworiyo. Ngu naruno, Yisasdo oni simoo bareno Yonro eyingo. Kuri oni kini kingo merako nguno, ye oororo ndawu ooga kenoyingo? Ye nggusi duwoo doogobo yowoorariningootoni, kenowero oorowuyingo, bine; ngundi ye oororo oningga oo buribari tetoni kenoro oorowuyingo, bine? Kini, Yon ngu ngundiro oni kini. 25 Ngundi ye ndawu ooga kenowero oorowuyingo? Oni gura towikumba gome gomemu tero oodoni kenowero, bine? Kini, ingoyi! Oni towikumba gome gomemu tero ngu, ene sitowiyedodo tero, enengo ya gome oruwanggo. Kini, Yon ngundiro kini. 26 Ene ye ndawu ooga kenowero oorowuyingo? Ye Anutro ingondudu eyingo oningga kenowero, bine? Yo, no yeno hamoo eteno. Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni. Enendo Anutro ingondudu eyingo oniku, ngu dagayeroro, enendo nangge urungga oorengo. 27 Ngu Yonngga, nguro Anutro mandeno Anutdo enengo Nangonimboya ngandiro eyingo.

Ingo, no oni gura sureyootoowe, ngundo noro mandene yoro, ge koretegunoro oororo, gengo oore yomosiyonggunowa. Eyingo. (Malakayi 3:1)

28 No yeno eteno. Yondo Anutro ko teteku ngu, ngu oni merako ngano ko tero oorootenggoku, ngu bidodo dagayeroote. Ene oni Anutro nowoondoye hamoo teyingo, ko noro mandene keyootenggoku ngu

muringga ngundo Yon ko yanggango tewoku ngu dagaro urungga. Eyingo.

29 Yisasdo Yonro mande etoni, oni simoo bare bidodo ingoro yokoro, asa, simoo baredoya, digi beye yoyingo oniya eyingo. Yo, Anutro mande murini ngu gome oorengo. Eyingo. Ngu oni ngu, ene Yon kandeyimo sono kundingiyi gimuyingo. 30 Ene Parisi oni, ko mamana mande kandangero etuyeroyingo oni nguya, ene Yondo ma sonoyeroyingo. Ene ngu Anutdo oore gomemu etuyerootoni, ene kootu inoro yokoyingo.

31 Yisasdo eyingo. Nondo nga naruno, oni simoo bare endeyooteng-goku ngaro muriye wirikootoowe, ndadiro oningga ngundiro? 32 Ene ngu simooye iriritero ngandiro teyingo. Ene ende kewooroko bibitero, enengo nangge meno manggaru tero ewanggo. Noorendo sumbi uwootooye, ye yambo ma utoro kunoyingo. Noorendo oni kumootoni ngguyinggayi tero nowoondoyi teweroyi yambo urewootoku, ye ma sendoyingo. Eyingo. Simooye gidega oo tetoyi ko nguro simooye guminggado sureye kiniteyingo. 33 Ene sonoyeroyingo Yondo omburo, ene oo manongoyingo ma nero, Wayin sonoyi nguya ma neyingo. Yendo ngu ewonggo. Mbooro biyomi eneno ooroote, ero eyingo. 34 Ene Oniro Nangoni Kirarongo omburo, ene oowari nero, sono nguya netoni, yendo ngu kenoro etenggo. Kenoyi, nga oningga nga, ngu oo bidodo nemukoro, Wayin sonoyi nguya gome gome neteku nga! Nga oningga nga, ngu beye yoyingo oni, weti mbumbuwadodo oni nguro dobooye, ero etenggo. Noorendo oo gura tetoowe ngu, ngu bidodo ye nguro ma ingootenggo. 35 Oni simoo bare Anutno nowoondoye hamoo teyingo ngu, enengo keta oruweroyi ngu enggedodo. Oni gidarega keta oruweroyi gomemu ngu kenoro ngundiro ingootenggo. Anutro mande ngu hamoo oorengo, ero ingootenggo.

Weti Mbumbuwadodo Baregado Yisas Keyi Bo Urumimbo Sonowooyingo

36 Naru gurano, Parisi oninggado Yisas negongootoni, enengo yano ombutoni, eneya gobooro oo neweroyimboro eyingo. Ngundiro etoni, asa, Yisasdo omburo, eneya oo neweroyimboro oororo, Parisi oningga ngundo yano uro, oo neweroyi yabano bibiteyingo. 37 Ngu endemo nguno, bare gura oruwo. Ngu barega ngu, ene buribari sebo barese muri biyomi keyooteku, ngundo ingoworomu, Yisas Parisi oningga nguro yano uro, oowari netenggo. Nguro ngu, barega ngu ene ootoogero, digi nggusiyi gomenggano bo urumi ndindingo gomengga yoro ombuyingo. 38 Ngu barega ngu omburo, Yisas kootuyisinanggo omburo, Yisas keyi damonimo dikaro sendootoni, doongeyi sonoyimbo uro Yisas keyi sonowootoni ngu, enengo tabango uyimbo yonggurumooyingo. Ngundiro tero, Yisas keyinggaku dureyoro, nguno bo urumi gomengga ngu wendoro, ngundo Yisas keyi sonowooyingo.

39 Parisi oninggado Yisasno etoni, enengo yano ombuwokungga, ngundo ngundiro tetoni ngu, kenoro, ene ngandiro ero ingoyingo. Nga oningga nga, ngu Anutro ingondudu eyingo oni tetoni ngu, asa, ene barega ngaro murini biyomini ngu kenoro ingoro asa, nga bare biyomingga ngando omburo tanggeyimo roogo yetoni, ma ombuwa, ero ingoyingo.

40 Ngundiro ingootoni, Yisasdo ngu oninggakuro ingondudu-
ningga ngu gumi ero eyingo. Sayimon, no geno mande gura ewero. Etoni,
Sayimondo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, mete mandega ngu e. Eyingo.
41 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Beyedodo oninggado oni
eraya beye gumimboro yunoyingo. Oni gurano doobe onibi eraya
kande eraya (500 Kina) inoro, ko oni gurano doobe kandegura (50 Kina)
nangge inoyingo. 42 Kootuyisina, beyeku wendangero gumi ngundiro
inoweroyi nguya ereremo kini. Nguro beye simburiga, ngundo nguno
yokori, ero eyingo. Arisa, ngu oni erayaga ngu, onendo beye simburiga
nguro gome oorengo ingoro eroruwa? Eyingo.
43 Sayimondo ngundiro ingoro, gumi eyingo. Ngu oningga beye
urungga kingo inoyingongga ngundo. Ngundiro etoni, Yisasdo ko
eyingo. Ge hamoo nenengo ingoro ete. Eyingo.
44-45 Yisasdo baregakusina yowoorengoro, kenoro Sayimonya eyingo.
Nga barega nga keno. No gengo ya newendemo ombutoowe, kene
sonowooweroyi sono gura ge ma nunoyingo. Ene nga barega ngando
enengo doongeyi sonoyimbo kene sonowoote. Ngundiro tero, enengo
tabango uyimbo yonggurumooro yomosiyoote. Ge no ma yengg-
onaneroro dureneroyingo, kuri gengo yano ombuwonoku, ngunonggo
omburo anangu nga! Ene nga bare weti mbumbuwadodoga ngando,
ngu ene kenengga ame dureyowero gome ingoro, hahangero yade
mayero dureyoote. 46 Ge noro tabane bo urumimbo ma sonowooro
dowooyingo, nguro ngu, ene barega ngando moondeye dowooweroyi
kumu bo urumi gome, ngundo kene sonowooro yoonenengoote.
47 Ngundiro nguro, no geno eteno. Nga barega ngando, ene noro
nowoondoyi urungga oorengo teteku, nguro nondo enengo weti mbum-
buwani urunggaku andangetoowe ute. Ene oni guraro weti mbum-
buwani bodaga tewoku ngu, Anutdo ngu andangero inootoni uwa. Ngu
oningga ngundo newende bodaga nangge Anutno esosootewa. Eyingo.
48 Yisasdo ngu barega nguya eyingo. Gengo weti mbumbuwage
nondo kuri andangeteno. Eyingo. 49 Oni Yisasya oo newero bibitewong-
goku, ngundo ngu ingoro, enengo nangge mande ero ingoro eyingo.
Nga oningga nga, ngu oone, ene mete weti mbumbuwa andangero
yokowa? Eyingo.
50 Yisasdo ngu barega nguya eyingo. Ge Anutro nowoondogemo
hamoo teyingongga ngunonggo Anutdo ge ko goyoote. Ge mete
sumangedodo toongeya nowoondoge imakeyingomo ootoo. Eyingo.

8

Bare Gidarega Ene Yisas Keyoro Endeyoyingo

1-3 Kootuyisina naru gidaregano, Yisasdo enengo kirikiri oni kande
eraya kegidemboro erayaga nguya, Anut oo bidodo Simburi Simbunani,
ngundo enengo narungga sobowooteku nguro mande mandeni murini,
ngu ende ururu, ende bobodi ngu bidodomo, oni simoo bareno we-
siyoro ero etuyeroro, oororo omburo teyingo. Bare gura gura nguya,
ngu bare ngu Yisasdo kuri mera mboorododomu owero andangeyin-
goku ngu, ko sayidodomu yomosiyeroyingoku, ngundo Yisas keyoro
endeyoyingo. Nguromu, bare gura oowooyi Mariya nguya ngandiro
etenggoku, Mariya Magadala bare, ero etenggo. Ngu baregano nguno
merambooro kandegura gidemboro eraya (7) oweyeroyingo. Bare gura

oowooyi Yowana, ngu Herodro yanimo ko sobosobo oningga, oowooyi Kusa, nguro bareyi; Susana, ko bare gidarega nguya Yisas keyoro, mandeni ingoro yariyingo. Ngu bare ngundo enengo beyebo Yisas, ko enengo kirikiri oniya hoorooweyerootoyi, ngundo oowari oo uriyoro nero endeyoyingo.

Oni Oowari Yuwooyi Kono Kuriyoyingo Nguro Mande Adingayi (Matiyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Endeni endeni oni simoo bare oowooyingga oorengo ende bidodomonggo mewoosooro Yisas tanggeyimo mayero yowuruwooro dikayingo. Ngu naruno, Yisasdo mande adingayi gura ngu oni simoo barekuno ero eyingo. 5 Oni gurado Rayis yuwooyi kono yoro oororo kuriyoyingo. Ngundiro kuriyootoni Rayis yuwooyi gumingga oorekono soretoni, onindo wongoomukootoyi, numbo mayero newonggo. 6 Oo yuwooyi gidarega mera digi gorogorono soreyingo. Ngu oo yuwooyiku ngu gome ooreyingomu, ene mera nguno urumi kini. Ngundiro nguro, oorero ari yero bidodo kumoomukoyingo. 7 Gidarega huru sodabo, kakari so oo kewoorokono soreyingo. Ngu huru so kakari ookudodo oorero ngundo doobeyerootoni siyagongo yeyingo. 8 Rayis yuwooyi gidarega mera gome metemimo soreyingo. Ngu nangge gome oorero engge oowooyingga oorengo enggeyingo. Yisasdo ngundiro ero yokoro, manggaru tero eyingo. Oni gura mande ingoweroyi sodeyidodoga tetoningga ngu, ene komo mande nga gome oorengo ingoni! Eyingo.

Yisasro Mande Adingayi Nguro Damoni Eyingo (Matiyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Yisas enengo kirikiri onindo, Yisas sumoo inoro eyingo. Ge mande muri wiriyoro, ge mande adingayi nangge eteku nguro damoni ndadiro? 10 Etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye ngu, Anut oo bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu mande kombiteyingongga ngu ye kuri Anutdo etuyerowo. Ene simoo bare gidaregado ngu, ene mande adingayi nangge ingootenggo. Ene kenowero doongetewanggoku, ene ma kenowanggo. Ene mande ingowanggoku, ene nowoondoyemo mande ngu ma ingoyingo.

11 Mande adingayi ewonoku, ngu muri ngandiro. Ngu oo yuwooyiga ngu Anutro mandeni. 12 Oo yuwooyi gidarega oorekono sorete, ero ewonoku ngu, oni simoo bare Anutro mande ingootoyi; kootuyisina, Setando omburo ngu mandeku, oni nowoondoyemonggo andangero yootoni, nguno ene Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro ngu, Anutdo ene ma yoyowa. 13 Digi sanganimo ero ewonoku ngu, oni simoo bare koretero Anutro mande ingoro, nguro gome ingoro, oni oni tero ngu koyi teyingo. Ene ngu nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bodaga nangge tetoyi, ngu naruno kowuringga kenoro, nguno enengo hamoo ingowonggoku ngu yokowo. 14 Oo yuwooyi so dabo sanggiridodo oorooteku kewooroko, ero ewonoku ngu ngandiro. Simoo bare Anutro mande ingootenggoku, kootuyisina, mera ngaro kowuri gura gura, beye oo sitowi, oo nguro hahangero ingondudu teyingo. Oo nguro nowoondoyemo mande oo ngu dobengoro wiriyootoni, ari yero, enggeye moore kini. 15 Mera gomemo oo yuwooyi sorero oorete,

ero ewonoku ngu, simoo bare Anutro mande ingoro, ene nowoondoye gome yomosiyoro, hamoo ingoro yoro yanggango dowooro keyootenggo. Anutro nangge ingondandangero endeyootenggoku ngu, ene gome enggetenggo. Ero eyingo.

Soru Kumbe Newendemo Oongooyingo
(Matiyu 4:21-25)

16 Oni soru karo kumbe oo newendemo ma yero wiriyoro, ko yaba
newendemo nguya ma yetenggo. Kini, yaba sanganimo yetoyi, ngundo
oni gumingga nguya himi yunoote. Oni gidarega ya newendemo
omburo ngu, ene soru ngu kenowanggo. 17 Nga mande Anut oo bidodo
Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu oo bidodo
kombiteyingo ngu, kootuyisina oo ngu tunootewanggo. Oo bidodo
onindo oongooyingo ngu, kootuyisina, Anutdo yeni tunootemukowa.
Oni oo ngu doongeyembo tunoo kenomukowanggo. 18 Ye komo ingonda
teyi! Ye komo ndadiro mandega ngu gome ingoyi! Oni ene Anut oo
bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku
ngu, nguro ingoyingo bodaga ingoro oorootenggoku ngu, ene newende
bidodo hahangero enengo mande ingoro keyootenggoku, asa, Anutdo
enengo ingoyingongga ngu yeni urungga yewa. Ene oni ene Anut oo
bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku
ngu, nguro muri bodaga ingooteku ngu, asa ngu ingoyingongga soweyoro gumi ma ingootoni ngu, asa, Anutdo enengo ingoyingo bodaga ngu
yoro oongoowa. Ero eyingo.

Yisas Enengo Nemi Ko Konedoboongo
(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

19 Ngu naruno nguno, Yisas enengo nemi, ko enengo konedobooge
ngundo Yisasno mayeyingo. Ene oni simoo bare urungga oorengo
nguro, ene Yisas tanggeyimo ombuweroyi nguya kini. 20 Oni gidaregado
Yisasno eyingo. Gengo nanggeboya konedobooge ge geyowero mayero
endesina dikatenggoku awe. Eyingo. 21 Ngundiro etoni, Yisasdo mande
gumi eyingo. Oni ene Anutro mande ingoro ngu keyootenggoku, ngu
noro namone, ko noro konedoboone. Ngundiro ero eyingo.

Yisasdo Doogo Ko Sono Koongeyingo Nguya Mande Yunootoni Imakeworiyo
(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Naru gurano, Yisasdo enengo kirikiri oniya wanggo gura sanganimo oorero eyingo. Ye wanggo woosootoyiga noore sono koongeyingo
anduroko uroorewato. Yisasdo ngundiro etoni, wanggo woosooro
wenggeremooro urooreyingo. 23 Wanggo sono koongeyingo sanganiwoore uroruwootoni, Yisas wanggo sanganimo wetoro kabeteyingo.
Ngu naruno, doogoga sono koongeyingo kewoorokono tunooteyingo.
Ngu doogo urungga, ngundo wanggo yowooraringootoni, wanggo
nguya sono koongetoni, ene oonootewero teyingo.
24 Ngundiro tetoni, kirikiri oniku oororo, Yisas yokutuwooro eyingo.
Awa, Awa! Noore oonootewero tetetoku nga! Eyingo.

Etoyi, Yisasdo ootoogero, doogogakuya sono koongeyingo nguya
yeyoro etoni, imakero kiniteworiyo. Doogogaku ko sono koongeyingonggaku ma dokero ikakooteyingo, kondibo imakeyingo. 25 Ngundiro

tetoni, Yisasdo kirikiri oniku mamanayeroro eyingo. Yengo nowoondoye hamoo ngu ndano? Eyingo.

Kirikiri oniku goweye mboorombooro tero, sosorero ngunonggo, enengo nangge ero ingoro eyingo. Nga oningga nga onendo? Doogoya ero, ko sono koongeyingomboya etoni, enengo eraya eraya ene manggowo ingooteriku ngu! Eyingo.

Yisasdo Gegesa Oningga Mboorombo Yoyingongga Oweyingo (Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Kootuyisina, ene Gegesa merasina nguno oorowuyingo. Ngu mera ngu, Galili sono koongeyingo ngu gidaresina ooroote.* 27 Yisas ene kirikiri oniya wanggo yokoro wendeyi tamako uyingo. Nguno ende gura oruwoku, nguno oni gura oo mbooro biyomimbo yoyingomu, ngundo Yisasno ombuyingo. Ngu oni meramboorombo yoyingongga ngu, ene naru pirungga towikumba ma yemuyingo, ene mbirimbiri endeyoro ootooro, ene ya gurano nguya ma oriyingo. Kini, ene naru bidodomo oni yoyeyingo merewoore nangge wetoro oruwo. 28-29 Kuri ngu, mbooro biyomingga nguro yanggangoni ngundo oningga ngu gome dowooro oodoni, nguno enengo onindo ene dowooro kekandeyi gome gome gosiyoyingo. Gosiyoro ya biyomimo oni ngundiro sobowooro oriyingo. Ene mbooro biyomi nguro yanggangoni, ngundo ngu sen uto bidodo oomboomboongero ootooro, ene oni yeni oni kini merasina nguno toongero endeyoro oruwo. Ngu oningga, ngundo Yisas kenoro meno manggaru tero, Yisas keyi damonimo ukero merako wereyingo. Ngu oni mboorombo yoyingongga, ngundo manggaru urungga oorengo tero eyingo. Ge Yisas, Anut awuno oorengo nguro Nangoni! Ge nono ndawu ooga tewa? No geno ngguyinggayi tero, kira etenoku, ge no ogingo ma nunowero! Eyingo. Yisasdo ngu mbooro biyomingga nguya kuri, ene ngu oningga ngu yokoya toongeni ero ewo.

30 Arisa, Yisasdo sumoo inoro eyingo. Ge oowoongge ngu ndawuga? Etoni, mbooro biyomingga ngundo gumi eyingo. No oowoone Ami ewo. Ndadiro nguro, mbooro biyomi oowooyingga oorengo, ngu oningga ngu newendemo uro oorootenggo. 31 Ngu mbooro biyomi, ngundo mande yanggango oorengo Yisasno ngguyinggayi tero sumoo sumoo eyingo. Ge noore soweyerootoyi mere ooriroyi oorengo wenga kini nguno ma uwero! Eyingo.

32 Ngundiro etoyi, ngu mera puri bodaga namokono, nguno bo oowooyingga nguno so erewero neroruwonggo. Ene ngundiro kenoro Yisasno ngguyinggayi tero sumoo sumoo eyingo. Mete noore bo ngu nowoondoyemo uwato, bine? Etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Yo, ye ngundiya teyi. Ero eyingo. 33 Arisa, ngu mbooroku oninggaku yokoro, sodedomangge ene oororo boku nowoondoyemo utoyi, asa, ngu boku yanggango oorengo kendutero oororo, mera biyomi kembemo sorero sono koongeyingomo uro sono nero kumoomukoyingo.

34 Ngundiro tetoni, bo sobosobo oniku ngundiro kenoro, sodedomangge endemo saro, ene oo tunootewoku ngu mandega ngu wesiyoyingo. Ngu mandega ngu ende urunggano onino, ko diguno ende bobodikuno onino nguya ero endeyoyingo. 35 Ngundiro etoyi, simoo bare ngu ooga ngu kenowero Yisas tanggeyimo mayero mayero

* **8:26:** (oowooyi gura ngu Gadara, ko oowooyi nguya Gerasin).

oni mboorombo yoyingongga ngu kenoyingo. Mbooroku ene kuri
yokoro besero satoyi, ene towikumba yemuro ingonduduni nguya himi
yetoni, ene nenengo Yisas tanggeyimo bibitero ooroote. Oni simoo
baredo ngundiro kenoro ene soriyokoyingo. 36 Oni Yisas kenootoyi,
oni mboorombo yoyingonggano oo tewoku nguro mandeni, simoo
bare ngu kenowero kootu mayetenggokuno eyingo. Kuri ngu mbooro
biyomimbo nga oningga nga, dowooro oruwo. Ene ataga ngu, ene
metemi teteku nga! Eyingo. 37 Gegesa merasina oni simoo bare
bidodo ngu oningga ngu kenoro, ko bo nguro nguya ingoro, nguro ene
sosoreyingo urungga tero, Yisasya eyingo. Ge komo noore yoyokoya
toonge! Ngundiro etoyi, nguro Yisas ene kirikiri oniya wanggo sangan-
imo oorero, ene sono koongeyingo gidaresinanggo ko oorowuyingo.
38-39 Ngu oningga ngu mbooro biyomi ngundo yokowonggoku,
ngundo Yisasya toongewero Yisas sumoo sumoo inoro, eyingo. No
komo geya oorowuwero. Etoni, Yisasdo sureyoro eyingo. Kini, ge
gengo endemo ooroya, Anutdo geno oo tetoni tunootewoku, nguro
mandeni yootunoya e. Eyingo. Ngundiro nguro, ngu oningga ngu
ko yowoorengoro oorowuyingo. Ene Yisasdo oo tetoni tunootewoku,
nguro mandeni enengo endemo oni simoo bare bidodomo yootunoro
eyingo.

Yisasdo Tabango Oni Gura Oowooyi Yayiras Namboni Yokutuwooro, Ko Bare Gura Nguya Yomosiyoyingo

(Matiyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Yisas ko yowoorengoro ombuworomu ngu, simoo bare urungga
oorengo wendeyi tamako yowuruwooro Yisasro doongetero oriyingo.
41-42 Ngu naruno, oni gura oowooyi Yayiras ngu, ene Yuda oniro yowuru
ya nguro tabango oruwoku, ngundo Yisas tanggeyimo omburo, keyi
damonimo bagootero, sumoo sumoo eyingo. Ge komo noro yano u.
Eyingo. Ene ngundiro ewoku ngu ndawugaro, Yayiras ngu namboni
gurananggemu enengo dagomani ngu kande eraya kegidemboro eraya,
(12) ene komo kumoowero namokono teyingo.
Asa, Yisas ene Yayirasdo yano oorowuwero oorowutoni, ene simoo
bare urunggakundo oore doongooyingo. 43 Nguno bare gura nguya
oruwoku, ene komboro sayi yoro, yambiyootero, dagoma kande er-
aya kegidemboro eraya (12) oruwo. Sayi mambu yomosiyoweroyi
oni gurado enengo sayiningga ngu yomosiyoyinoweroyi nguya kini.
44 Ngu barega, ngundo Yisas kootuyisina, kendungomo omburo, torige
kandedibiyi, Yisasdo nenggurono yeyingo. Ngundiro tetoni ngu, sode-
domangge enengo sidudaroniku sori yetoni, ko ma ombuyingo.
45 Ngundiro tetoni, Yisasdo eyingo. Onendo kandeyi nono yete?
Etoni, oni bidodo mandeni gumi eyingo. No kini, no kini eyingo.
Etoyi, Pita garodo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, simoo bare urunggado
pawanggeroro ngundo woorogogerootenggo. Ndawugaro, ge ngundiro
sumoo ete? Eyingo.
46 Ene Yisasdo eyingo. Oni gurado kandeyi nono yetoni, no in-
gootoowe, yanggangone gidega noyokoro, eneno oorowute. Eyingo.
47 Asa, ngu barega ngu ingoyingo, ene kombiteweroyi nguya kini.
Ngundiro nguro, ene sosorero mboorombooro tero, ene omburo, Yisas
keyi damonimo bagootero, enengo sayini nguro muri wesiyoro simoo
bare doongeyemo eyingo. No sayi, ngundiro nguro, omburo kandene

Yisasro nenggurono yetenoku ngu, ndawugaro nguro, no nowoondone
hamoo tetoowe, Yisasdo mete yomosinerowa. Ngundiro tetoowe,
nenengo sayine sodedomangge kinitete. Ero eyingo. 48 Ngundiro etoni,
Yisasdo gumi eyingo. Nambone, gengo nowoondogemo hamoo teteku,
nguro Anutdo goyeni mete tete. Ngundiro nguro, ge mete ooroya,
nowoondoge imakeyingomo ootoo. Eyingo.
49 Yisas ngu mande ngu ewoodoni, Yayirasro yanonggo oni gura
omburo, tabango oninggakuno eyingo. Gengo namboge ngu kuri
kumoote. Ge oo etuyeroyingo oni ngu keyi ma ogingoro oorowuwero.
Eyingo.
50 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, tabango oninggakuya eyingo. Ge
ma soriyowero. Ge komo nowoondogemo hamoo teni. Namboge ngu
ko mete tewa. Eyingo.
51 Arisa, Yisas tabango oninggakundo yano oorowuyingo. Yisasdo
simoo bare eneya ya newendemo ma uwero, ero, nguro ene
oweyeroyingo. Yisasdo Pita, Yon, Yemus, ko eweyi nemi ngudodo
yoyoro, ya newendemo uyingo. 52 Oni simoo bare urungga ngu
simooyengga nguro sendo moguru teroruwonggo. Nguro ngu, Yisasdo
eyingo. Ye ma sendowero, ero eyingo. Nga ngu ma kumooyingo. Ene
ngu wetoro ooroote. Eyingo.
53 Yisasdo ngundiro etoni, nguro ene urungga yomooyinoyingo. Ene
ingoyingomu ngu hamoo oorengo kumooyingo. 54 Ene Yisasdo bare
bodaga ngu kandeyi dowooro, meno ero eyingo. Bare buniyo, ge
ootooge! Eyingo. 55 Arisa, ngu bare bodaga nguro gaboyi omburo
woorogongootoni, ene sodedomangge ootoogeyingo. Ngundiro tetoni,
Yisasdo mande yunoro eyingo. Ye oowari inootoyiga neni, ero eyingo.
56 Ngundiro etoni, bare bodaga nguro eweyi nemi ngundo urungga
oorengo soriyokoro, oni oni tetori. Arisa, Yisasdo mande yanggango
oorengo eweyi nemimo eyingo. Yari ngaro mandeni oni gurano hamoo
oorengo ma ewero, ero eyingo.

9

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kande Eraya Kegidemboro Erayaga Ngu Ko Yunoyingo

(Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Yisasdo enengo keyimo kirikiri oni kande eraya kegidemboro
eraya ngu negoyerootoni, omburo yowuruwooyingo. Ngundiro tetoyi,
Yisasdo mbooro biyomi ko sayi muri gura gura nguya yomosiyoweroyi
yanggango urungga yunoro rogoyeroyingo. 2 Ngundiro sureyerootoni,
saro, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare
sobowooteku muri nguro mandeni ngu ero etuyeroro, ko sayiye nguya
yomosiyerootoyi, mete teyingo. 3 Yisasdo ene eyingo. Ye sawero ngu,
oo sitowi gura gura ma yowero. Ye usudogo, kasi, oowari, oo uriyowero
digi beye, towi nengguro eraya eraya ma yowero. 4 Oni gurado yoyoya,
enengo yano utoningga ngu, ye komo ngu yanggano nguno nangge
oriyi. Ye ootoogero saweroyi narunggano, nguno nangge, ngu yangga
ngu yokoya sayi. 5 Ye yoyoro yano ma utoyiga ngu, asa, ye ngu endega
ngu yokoya sayi. Yengo keyemo ende nguro gugukakawu nogoru
keyemo damoowoku, ngu enengo endemo nguno ko gasiyootoyiga uni.
Ngundiro tetoni ngu, endemo oni ngu enengo muriye biyomi nguro

nangge ingondudu tero oruwanggo. Eyingo. 6 Ngundiro etoni ingoro
ngu, asa, ene sayingo. Ene ende bidodomo saro, Anutro mande gome
mesarango ngu wesiyoro ero etuyeroro, sayi oni oowooyingga ende
bidodomo yomosiyerootoyi, metemi temukoyingo.

Herodndo Yisasro Mandeni Ingoro Nguro Ingondudu Urungga Teyingo
(Matiyu 14:1-2; Mak 6:14-16)

7 Yuda mera nguro oo bidodo sobowooyingo oni koreteyingo oowooyi
Herod, ngundo Yisasro kirikiri onindo oo tetenggoku, nguro man-
deni ingoro, nguro ingonduduni buribari ingoyingo. Ndadiro nguro,
gidaregado sonoyeroyingo Yondo kumoononggo, ko ootoogete, ero
eyingo. 8 Gidaregado eyingo. Ilayiya ko omburo tunootete, ero etoyi,
gidaregado, ero eyingo. Oni gidaregado etenggo. Anutro ingondudu
eyingo oni gura ko ootoogewo, eyingo. 9 Ngundiro nguro, Herodndo
eyingo. Nondo Yon bungeyi toongootoowe kumooyingo. Ngundo
binengga ngundiro ko muri gura gura tetoni, nguro mandeni etoyi
ingooteno, bine? Eyingo. Herod nguya Yisas kenoro ingoweroyimboro
doongetero sobowooyingo.

Yisasdo (5,000) Oni Simoo Bare Oowari Yunoyingo
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yon 6:1-13)

10 Aposel oni ko mayero, Yisasno ko tewonggoku, nguro mandeni
eyingo. Yisas enengo kirikiri oni nangge yoyoro, oni simoo bare
gidarega yoyokoro enesu nangge, ende gura oowooyi Betisayida ngu
tanggeyimo oorowuyingo. 11 Ene simoo bare ngundiro yeyoro in-
goro, enebana keyeroro oorowuyingo. Ene ngu simoo bare keyeroro
mayetenggoku ngu yeyoro, sureye ma kini yeyingo. Kini, ene oni oni
tero, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare enengo
sobowooteku muringga, nguro mande ngu wesiyoro ero etuyeroyingo.
Gidarega sayidodomu yomosiyeroyingo.

12 Ngu sangga ngu suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya
kegidemboro erayaga, ngundo Yisasno omburo eyingo. Ge simoo bare
nga yoyokootooga, enengo endemo songo songo saya oowari kenoya
neya wereyi. Ndawugaro nguro, noore ngano kingo merako ngano
oorootetoku, nga merako ngano oni kini. Ero eyingo.

13 Ene Yisasdo mande gumi eyingo. Yendo nangge oowari yunootoyi
newanggo.

Ngundiro etoni, enebana eyingo. Noore oowari kini. Noorengo
oomanongoyingo ngu kandegura, ko iso eraya nangge nguya ooroote.
Noorendo bine saya oowari uriyoya mayeya nga simoo bare nga
bidodo yunootooye, mete newanggo, bine? Eyingo. 14 Simoo nangge
kandangetoyi, 5,000 teyingo.

Arisa, Yisasdo kirikiri onino eyingo. Ye ooroya oni ngu kandayeroya
onibi eraya kande eraya, (50), wata gura gura bibitetoyiga ngundiya
tambuga tambuga bibiteyi. Eyingo. 15 Yisasro kirikiri onikundo ngu
tetoyi, oni simoo bareku ngundiro bibitemukoyingo. 16 Ngundiro
tero, oo manongoyingo kandeguragaku, ko iso erayagaku yoro yowu-
ruwooro dowooro, sambono randoro doongetero, Anutno esosootero
yokoro, oo manongoyingoku iso erayagaku nguya oososowooyingo.
Ngundiro tero, enengo kirikiri oniku yunootoni, ngundo oni simoo

bareku bayetero yunoyingo. 17 Ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowari
netoyi, kawuye pakini yemukoyingo. Ene oowari gugumi oodoni
ngu yowuruwooro si kande eraya kegidemboro eraya (12) siriyootoyi,
manggowoomo ooreyingo.

Pitando Yisasro Damoni Yootunoro Eyingo
(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Naru gurano, Yisas enesu nangge songo ootooro, ene yemboongero
oruwo. Enengo kirikiri onindo nangge tanggeyimo oorowuyingo. Ngu
naruno, Yisasdo kirikiri oniku sumoo yunoro eyingo. Oni simoo baredo
noya ndadiro etenggo. No ndawu oningga, ero etenggo? Eyingo.
19 Kirikiri onindo gumi eyingo. Ene ngandiro etenggo. Ge ngu
sonoyeroyingo Yon; gidaregado etenggo. Ge Ilayiya; ko gidaregado
etenggo. Ge Anutro ingondudu eyingo oni kurimiku gura ko ootoogewo,
ero etenggo.
20 Yisasdo yowoorengoro, kirikiri oniya eyingo. Ene yendo ngu noya
ndawu oningga, ero etenggo? Ngundiro etoni, Pitando mandeni gumi
eyingo. Ge ngu Krayis Anutdo noore yoyoweroyi nguro sunggi yeyingo
oni. Eyingo.

Yisasdo Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Eyingo
(Matiyu 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Yisasdo mande yanggango oorengo kirikiri onino ero eyingo. Ye
komo oni gidaregano nga mandega nga ma ewero ero soreyeroyingo.
22 Naru gurano, Yisasdo eyingo. Anutro Nangoni Oni Kirarongo ene
ogingo urungga oorengo ingowa. Yudaro tabango oni, ko Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni, ko mamana mande
etuyeroyingo oni, ngundo kootu inoro, ureyi kumoowa. Ene naru
kabusa yokoro ko yokutuwootoni ootoogewa. Eyingo.
23 Ngundiro ero, enengo kirikiri oni mande gura yunoro eyingo.
Oni gura no kenerowero ngu, ene komo enengo ingonduduni murini
biyomingga ngu komo yokoya meyeya oodoni, nguro simoo bare
nowoondoye hamoo ma teyingo, ngundo kowuri inowanggoku, ngu
koorowoowa. Ene komo ngundiro tero, ngu keneroro endeyowa.
24 Oni gura enengo ingondudunimonggo nangge enengo oo teweroyi
ko keta oruweroyi ingooteku ngu, asa, kootuyisina naru wengamo,
ene oonootewa. Ene oni newende ngu bidodo Anutno yeteku ngu,
ngu oningga ngu enengo ingonduduni oororo omburo teteku, ngu
komo yokowa. Ngundiro tero ngu, asa, ene kootuyisina suwooyi sano
Anutya keta oruwa. 25 Oni gura mera ngaro digi beye oo sitowi nguno
ingonduduni bidodo yero endeyooteku ngu, kootuyisina, ene Setanro
ende biyomimo oororo oruwaku, nguno ndadiro tero oo ngundo ene
hooroowewa? 26 Oni gura noro mandene, ngaro oyimo yowaku ngu,
asa, kootuyisina, no Oni Nangoni noro duridarine ko awane nguro
Engel oni kundingiyi ombutetoku naruno, no enengo oyimo yowano.
Ero eyingo. 27 No hamoo oorengo yeno eteno. Oni nga dikateng-
goku nga ngu, gidarega ma kumooyingomo, ene oni oowooyingga
oorengo Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo murimo nguno uro
kenowanggo. Eyingo.

Yisasro Moondeyi Yowoorengoro Guradiro Tunooteyingo
(Matiyu 17:1-13; Mak 9:2-13)

28 Yisasdo ngu mandega ngu ero yokoro, oode naru kandegura
gidemboro kabusa yokoro, ene Pita, Yon, Yemus, oni kabusaga
ngu yoyoro, mera puri gurano awuno, Anutno yemboongewero
ooreyingo. 29 Yisas nguno yemboongero oodoni, enengo omuku-
mundoongo yowoorengoro guradiro oorengo tunooteyingo. Enengo
towikumbani nguya sarayi oorengo soru ngundiro wadori oorengo
yeyingo. 30-31 Ngu naruno, Moses, Ilayiya oni erayaga, ngundo Anutro
duridarinidodo tunootero Yisasya mande ero ingoyingo. Ngu oni er-
ayaga, ngundo kootuyisina Yerusalem endemo nguno Yisas goweyimo
oo tunooteweroyiku nguro mande mandeni ero ingoyingo. 32 Pita ko
enengo dobookuriyi erayagakuya kubooyerootoni, werewero teyingo.
Ene ma wereyingo, Yisasro moondeyimo oo wadori kenoro, ko oni
songo erayaga nguromu nguya kenoyingo. 33 Ngu oni erayagaku
yoyokoro sawero tetori, Pitando Yisasno eyingo. Oni urungga, noore
ngano oruweroyi ngu gome. Ge etoyi ngu, noorendo mete tookoododo
kabusa yewato. Tookoododo gura gengo, gura Mosesro, gura Ilayiyaro
yewato. Eyingo. Ene Pitando ngu ma ingoro nguro ngundiro mande
eyingo.

34 Pitando ngu mande ngu ewoodoni, sodedomangge goboore gura
omburo, tabaye sanganimo ombutoni, ngundo ene bidodo doobeye-
rootoni nguro ene sosoreyingo. 35 Goboore newendemonggo Anutdo
meno ero eyingo. Nga noro nangone nga! Nondo ene rogo tewonoku
ngu! Ye komo enengo manggowo ngu ingoyi! Eyingo. 36 Ene mandeni
ngu ingoro yokoro, ene doongetero Yisas enesu nangge kenootoyi
oriyingo. Ene mande gura ma ero, ene nenetero oriyingo. Ngu naruno
nguno, oo kenowonggoku ngu, oni gidaregano ma eyingo.

Yisasdo Simoo Oore Gurano Oombooro Biyomi Gura Yomosiyoyingo
(Matiyu 17:14-21; Mak 9:14-29)

37 Yangeni ngundiro purimonggo utoyi, simoo bare oowooyingga
oorengo mewoosooro omburo Yisas garo ooreko yeyoyingo. 38-39 Ngu
oni simoo bare urungga ngu kewooroyemonggo, oni gurado ngguying-
gayi tero eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no geno kira eteno. Ge noro nan-
gone nga keno. No komo nangone guranangge nga. Oombooro biyomi
gurado ene woorogongoro ngundiro dowootoni, ene sodedomangge,
kiyero biyobiyomi tero ooroote. Ngu oombooro biyomingga, ngundo
yanggango oorengo merako wenggeremootoni, uro sagaga tero nosiriri
udoni kumootoni manggowoomo kooto sarayimu oorero ooroote. Ngu
oombooro biyomingga, ngundo ene gome gome utoro goweyi urungga
yomburiyoro ene sodedo ma yokoro toongete. 40 No kuri gengo kirikiri
onino etoowe, ene ngu oombooroga ngu owetoyi toongeweroyi, ene
ereremo kini. Eyingo.

41 Ngundiro etoni, Yisasdo mandeni gumi ero eyingo. Ye simoo
bare, nga naruno ngano oorootenggoku, ye nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu kini. Yengo nowoondoye ngu nenengo oorengo kini. Naru
ndadiro noyeya ootooro yengo kowuriye koorowooro oruwano? Ero,
ene yowoorengoro oninggaku kenoro eyingo. Ge nangongge yoya
omburi. Eyingo.

42 Ene nangoni yoro ombuwootori, ngu oombooro biyomingga,
ngundo simooyenggaku yanggango oorengo wenggeremootoni merako

wetoro sagaga tero yowooraringoro gome gome ureyingo. Yisasdo kandesisi tero ngu mboorogaku kenoro ero ene simooyenggaku yomosiyoro, yoro eweyi ko inoyingo. 43-44 Ngu simoo bare, ngu bidodo Anutro yanggangoni urungga ngu kenoro, ene urungga oorengo soriyokoyingo.

Ngu oo Yisasdo tewoku nguro, simoo bare ngu kenoro sosorero, nguro ingondudu urungga teyingo. Ngundiro tetoyi, ene Yisasdo enengo kirikiri onino ero eyingo. Ye mande nga gome sodeyeya, gome oorengo ingoyi! Naru bodaga nangge yokoro, Oni Nangoni ngu yoro oni songo kandeyemo yero yunowanggo. Eyingo. 45 Ene kirikiri onindo ngu mandega ngu gome ma ingoro, yoro dowooyingo. Mande ngu muri kombiteyingo, ene nguro nowoondoyemo gome ma ingoyingo. Nguro ene Yisasro sosorero nguro ma sumoo tero ingoyingo.

Kirikiri Oni Onendo Urungga Oruwa?
(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Yisasro kirikiri oniku enengo nangge mande ero, onendo songo bidodo dagayeroro urungga oruwa? Ero mande gumi gumi ero ronggeyoyingo. 47-48 Yisasdo enengo kirikiri oni nowoondoyemo ngu mandega ngu oodoni kenoro ingoro, ngundiro nguro, ene simooye bodaga yoro enengo tanggeyimo yero eyingo. Oni gura ene no oowoonemboro simooye ngandiro gura yoro yomosiyoro yoonenengowaku ngu, ene no hooroowenerooro yomosinerooteku ngundiro. Oni gura no hooroowenerooteku ngu, ene oni no awane surenerootoni, ngano ombuwonomungga ngu hooroowero yomosiyoote. Oni gura ye kewooroyemo nguno enengo oowooyi bingami ero ma okooro, ene Anutro ko nenengo tewaku ngu, hamoo oorengo, ngu oningga ngu, ene oni gidarega dagayeroro urungga tewa. Eyingo.

Oni Yeya Mundi Kini Ngu Yengo Dobookuriye
(Mak 9:38-40)

49 Ngu naruno, Yondo mandeni gumi eyingo. Oni urungga, noore oni gura kenootooye, ene ge oowoonggemo oombooro biyomi oweyerootoni kenowooto. Ene ngu noore ma keyeroro endeyootenggoku, nguro noorendo ene roogo teyinowooto. Eyingo.

50 Ene Yisasdo Yonya eyingo. Ye ene ma roogo teyinowero. Oni yeya mundiyi kini, ngu oningga ngu yengo dobooye. Eyingo.

Sameriya Oni Gidaregado Enengo Ende Sorengoro, Yisas Oweyingo

51 Yisas ngu sambo endemo ooreweroyi naru namoko tetoni ingoro nguro ene ingonduduni gosiyoro Yerusalem oorowuyingo. 52 Yisasdo oni gidarega sureyerootoni, enengo mandeni yoro oorowuyingo. Ngu oni ngu koretero Sameriya nguro ende gurano uro nguno Yisas oruweroyimboro oo yomosiyowero. 53 Ene ngu endemo oni, ngundo Yisas yoro, enengo yano oorowuwero yokoyingo. Ndadiro nguro, ene ingoyingo, Yisas ngu ene Yerusalem oorowute, ero ingoyingo. 54 Yisasro kirikiri oni eraya Yemus, Yon eragado enengo muriye biyomi kenoro sanggiri tero eworiyo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge etooga, sambononggo de ombuya nga oni nga yodemukoni. Ngundiro eyingo. 55-56 Ene Yisasdo yowoorengoro yeyoro mamanayeroro yokootoni, asa, ene ende gurano sayingo.

Oni Yisas Keyoweroyimboro Nguro Mande
(Matiyu 8:19-22)

57 Yisasdo enengo kirikiri oniya yade ooreko oorowutoyi, oni gurado
Yisasno omburo eyingo. Ge ende bidodomo toongeteku ngu no nguya
kenggeroro no nguya toongewano. Eyingo.
58 Yisasdo ngu oningga nguro mandeni gumi eyingo. Mando ngu, ene
mera newendemo takiyododo, ko nu nguya de sanganimo takiyododo,
ene Oniro Nangoni ngu, ene bibitero wereweroyi musiyoni nguya kini.
Eyingo.
59 Yisasdo oni guraya eyingo. Ge ombuya no keneroya oorowu.
Eyingo.
Ene ngu oningga ngundo eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge
mete noyokootoyi no oororo awane kumootoni kenoro, merengoorogo
eme ko ombuwano. Eyingo.
60 Yisasdo nguro mande gumi eyingo. Nguno yoko, oni noro nowoon-
doyemo hamoo ma teyingo, ngundo ene sobowooya oodega kumootoni-
ngga ngu, enengo bingo merengooyi. Ene ge ngu ooroya, Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku,
ngu wesiyoya oni simoo bare etuyero. Eyingo.
61 Oni gurado eyingo. Oo bidodo Simburi Simbunani, no nguya ge
kenggeroro endeyowano. Ene gedo mete ero etoyi ngu, asa, no oororo
nenengo oni kandeye dowoorogogo. Eyingo.
62 Ngundiro etoni, Yisasdo oningga nguro mandeni gumi eyingo.
Anutdo oni gura enengo koni rogo teweroyimboro negongootoni nguno
oodoni, ene ko gura gurano endeyoro oode ngu, asa, ngu oningga
ngundo Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo endega
oni simoo sobowooteku, nguno ma uwa. Ero eyingo.

10

Yisasdo Oni Onibi Kabusa Ko Kande Eraya (72) Yoyoro Anutro Kono Soweyeroyingo

1 Kootuyisina, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oni onibi
kabusa kande eraya kegidemboro eraya (72) rogoyeroro enengo ko
teweroyimboro eraya eraya sureyerootoni sayingo. Ngundiro saro
ngu, ene ende bobodi, ende ururu ngu bidodomo nguya koretero
satoyi, asa, kootuyisina Yisas enebana keyeroro toongeyingo. 2 Yisasdo
ngu oniku mande adingayi gura yunoro eyingo. Oowari kono gome
enggemukoote. Ene ko oni oowooyingga kini. Ngundiro nguro, ye
ooroya ko simburi Anutno kira etoyiga, ngundo ene mete ko oni sureye-
rootoni, oororo, kono oowari engge ngu yoro yowuruwoowanggo.
Oowari ngu oni simoo bare ene Anutro mandeni ingowero ingootenggo.
3 Ye oorowuyi! Ingoyi, nondo ye sureyerootoowe, satenggoku ngu,
bo Sipsip nangoni imakeyingo muriningga ngundiromu ngu bo koki
kewooroyemo sureyerootoowe satenggo. 4 Ye beye siri, kasi, ko keye
goweyi nguya ma yowero. Saro ooreko oni simoo bare yeyoro nguya,
mande mande ma ewero kini ye komo dagayeroya sayi.
5 Ye saro ya gura newendemo uya ngu, ngandiya eyi. Nga ya newen-
demo simoo bare nga Anutnonggo sumange ayibidodo ombuteku ngu
yeya oriyi. Eyingo. 6 Ene ngu yano nguno oni simoo bare gura ene
nowoondoye muri imakeyingo ngu oodoyi ngu, asa, yendo Anutro

sumange ayibiningga yunootenggoku ngu, oororo ngu oningga nguya
oruwa. Ene kinitetoni ngu, yengo sumange ayibiga ngu ko yowoorengoro yengomo ko omburo oruwa. 7 Ye komo ngu ya guranangga
nguno nangge oriyi. Ye enendo oowari sono oo yunootenggoku, ngu
nero oodoyi, nguno yengo ko tetenggoku, nguro uriyi mete yowanggo.
Ye komo ngu yangga nguno nangge wetoya ngunonggo saya ko teyi.
8 Ene ende gurano saya utoyiga, ngu endemo oni, ngundo ye yoyoya
enengo yano utoyiga nguno oowari yunootoyiga, ngu nangge neyi.
9 Ye mete ngu endemo sayi oni yomosiyeroya, ye ngandiya eyi. Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare soboyeroweroyi
naruni, ngu kuri ye tanggeyemo ombuteku nga, eya eyi. Eyingo.
10-11 Ye ende gurano oorowutoyiga, ngu oni, ngundo ye ma yoyoya
yano uya yoyokootoyiga ngu, asa, ye ooroya, endesoono nguno dikaya
ye ngandiya eyi. Yengo ende ngaro gugu nogoru noore kenanimo
damoowoku ngu gasiyootooye, yengo endemo ko uteku nga, eya Anutro
sumbuyi andangeya yunootoyiga orini. Ene ye gome ingondudu
teyi! Ndadiro nguro, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
naru enengo simoo bare sobowooteku, ngu kuri namokono omburo
sobowooyerooteku nga! Eyingo. 12 No yeno hamoo eteno. Anutdo
wirikoyeroweroyi naru wenga urunggano, nguno ngu ende gurado
Anutro ko oni ma yoyoro kawararayeroro ngu, asa, ene nguro ngu
naruno kowuri urungga oorengo yowanggo. Ngu ogingo urungga ngu
Sodom endemo oni muri biyomi teyingongga nguro ogingo yowanggoku ngu endemo oni muri biyomi tewonggoku ngu dagayeroro ogingo
urungga oorengo yowanggo. Ero eyingo.

Ende Gidaregaro Oni Nowoondoye Ma Yowoorengoyingo Ngu Oni Oniyooge!

(Matiyu 11:20-24)

13 Ye Korasin ende oni, ye Betisayida ende oni ye gowugowurongo!
Tayiya Sayidon ende eraya nguno muri songo oorengo gura onindo
ma teweroyimu ngu, yeno tewonoku ngundiro nguro tetoowe ngu,
ene mete nowoondoye yowoorengootoyi, nguro ngguyinggayi tero,
de nombo dabemimo bibitero oriyingo ngundiro. 14 Hamoo oorengo
Anutdo wirikoyeroyingo naruno, yendo kowuringga yoweroyiga ngu,
ngu Sayidon Tayiya ende erayaga ngundo kowuri yoweroyi ngu
dagayeroro urungga oorengo yowanggo. 15 Ye Kapeniyam endemo
oni ngundo yengo oowooye bingamiye okootoyi sambono oorero oorootenggo, bine? Hamoo oorengo kini. Ye Anutro nowoondoyemo
hamoo ma teyingo nguro Anutdo yoyoro de nombono nguno oorongooyerootoni uwanggo. Eyingo.
16 Yisasdo enengo kirikiri onino eyingo. Oni ene ye manggoye
ingootenggoku, ngu ene no manggone nguya ingoowe. Oni ene
kootuyunootenggoku ngu, asa, ene no nguya kootu nunoote. Ene no
kootu nunooteku ngu, ene Anutdo sowenerootoni ombuwonomu nguya
kootu inoote. Eyingo.

Ko Oni (72) Ko Yowoorengoro Mayeyingo

17 Enengo ko oni onibi kabusa kande eraya kegidemboro eraya
ngundo kono sayingoku ko mayero oni oni urungga tero Oo Bidodo
Simburi Simbunani nguno eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, noore

saro ko tero nguno, gengo oowoongge etooye oombooro biyomi ngu
noorengo manggonani nguya, gome keyoro sawonggo. Eyingo.

18 Yisasdo gumi eyingo. Kurimi, no Setan kenootoowe, sambononggo
himi, yowari ngundiro sorewo. 19 Ye ingoyi! Ngu hamoo oorengo.
Nondo yanggango ye kuri yunowono. Nguro ngu, ye sire biyomi,
putegooro dogingo ko oo biyomi gura wongoowanggoku nguno, ko ye
mundi oni oo biyomi nguro yanggangoye ngu, ko oo biyomi gurado ye
ma yomburiyerowa. 20 Oombooro biyomimbo yengo manggoye ingoro
keyowonggoku nguro, ye ma oni oni tewero. Kini, Anutdo yengo weti
biyomi ngu andangeyunowokuro nguro yengo oowooye ngu sambo
endemo kuri nakangoyunowoku, nguro ye Anutro oni oni teyi. Eyingo.

Yisasdo Oni Oni Tero, Eweyi Anutno Esosooteyingo
(Matiyu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ngu naruno nguno, Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas yeni oni oni
tero, ero eyingo. Awa, ge sambo ende nguro, ko mera ngaro nguya
oo ngu bidodoboro simburi urungga oorengo ooroote. Nguro no geno
esosootero yemboongeteno. Gedo kuri oo ngu oni ingonduduye mande
mandeyedodo onino ngu oongooyingo. Ene ge simooye bobodi nangge
tunoo etuyeroote. Yo, Awa gengo ingonduduge ngundiro.

22 Nenengo Awanembo oo bidodo no kandenemo yemukowo. Oni
gurado enengo Nangoni nguro ma ingootoni ngu, Awa enengombo
nangge Nangonimboro ingoote. Oni gurado Awa ma ingooteku, enengo
Nangonimbo nangge Eweyi ingoote. Ene oni ngu Nangonimbo Eweyi
etuyerootoni ngu, ene nguya Eweyimboro muri ingowanggo. Eyingo.

23 Yisas enengo kirikiri oni nangge oodoyi ngusina yowoorengoro
eyingo. Oni ene oo yendo kenootenggoku nga, ene nguya ngu kenoro
ngu, ene oni oni tero oruwanggo. Eyingo. 24 No yeno hamoo eteno.
Kurimi, Anutro ingondudu eyingo oni, ko mera ngaro oo sobosobo
oni Koreteyingo nguya ene oo nga kenowero ero ene ma kenoyingo.
Yendo ataga oo kenootenggoku, ngandiro ene ma kenoyingo. Ene
nga mandega yendo ingootenggoku nga ingowero eyingo. Ene ma
ingoyingo. Eyingo.

Sameriya Oninggado Mundi Oningga Nowoondoyi Teyinoyingo

25 Naru gurano, mamana mande etuyeroyingo oninggado Yisas
towoongowero eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no ndadiro terogogo, no
suwooyi sano keta gome oruwano? Eyingo.

26 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Mamana mandeno
ngu ndadiro nakangoyingo? Ge ndadiro kandangero ingoote? Eyingo.

27 Ngu oningga ngundo gumi eyingo. Anut ngu gengo Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbuge. Gengo nowoondoge bidodo, gaboge bidodo,
ingonduduge bidodo yanggangongge ngu bidodo ene ino. Gengomboro
ingooteku ngundiya nangge oni dobooge tanggegemo oorootenggoku
nguro nguya gome ingo. Eyingo.

28 Yisasdo ngu oningga nguya eyingo. Ge hamoo nenengo ete. Ge
ngundiro nangge tero endeyoro oruwaku ngu, ge keta suwooyi sano
oruwa. Eyingo.

29 Ngu mamana mandero oningga ngu newendemonggo Yisasdo
mandega ewoku ngu ingowero yokoro, enengo ingondudu ningga we-
siyoro ewero no oni nenengo ero, ene nguro sumoo gura eyingo. Oni
no tanggenemo oorooteku ngu, oone ngu noro doboone?
30 Etoni, arisa, Yisasdo mande adingayi gura ngandiro eyingo. Oni
gura Yerusalemnonggo Yeriko uwero uyingo. Ngundiro uwootoni,
yakaka oni biyomi, ngundo ooreko kenoro, dowooro ureyi kumoowero
tetoni yokoro, enengo sitowini sobibiyoro yomukoro satoyi, oninggaku
kumoowero namoko teyingo. 31 Ngu naruno, Anutno wooro yeyingo
oni gura, oore ngu keyoro uro, ngu oningga ngu kenoro, ene oore
dabemisinanggo torige torige uro dagaro toongeyingo. 32 Ngu naruno
nangge, yambo yaro kirikiri oni ngu oorega ngu keyoro uyingo. Ngu
oningga ngu kenoro yokoro, ene oore dabemisinanggo dagaro uro
toongeyingo. Liwayi ngu Yekob nangoni gura, nguro soweni. Anutdo
ene wooro yeweroyi nguro oo kirikiri teweroyi ko yunoyingo 33 Kootu
oorengo Sameriya oni gura, ngu oorega ngu nangge keyoro ombuyingo.
Yuda oni ngu Sameriya oni ngu ko gobooro ma tetenggo. Ngundiromu
ene Sameriya oningga ngu omburo, ngu oningga ngu kenoro, nowoon-
doyi urungga teyingo. 34 Tanggeyimo omburo kenoro, Wayin sonoyi
ko bo urumimbo nguya mambuni sonowooro yomosiyoro Marasinmbo
mambuniku gosiyoro yokoro, okooro, enengo Hos bodaga oowooyi
Donggi, ngu sanganimo yero endemo toongero, nguno ooreko oni
mayero wereweroyi yano uro, nguno yomosiyoro gome sobowooro
oruwo. 35 Sengetoni, ene toongewero ootoogero, sa guranangge nguro
ko uri beye ngu ya simburigaku inoro eyingo. Ge nga oningga nga gome
sobowooya ootoo. Gengo beye gura nga oningga ngaro yokowaku ngu,
nobana ko omburo, wendangero gumi gunowano. Eyingo.
36 Ge ndadiro ingoote? Oni kabusa ngu oorega ngu keyoro om-
buyingo. Onendo ngu oningga ogingo biyomi yoro oruwoku, nguro
dobooyi oorengo? Eyingo.
37 Ngundiro ero yokootoni, mamana mande etuyeroyingo oningga
ngundo mande gumi eyingo. Ngu oningga nguro nowoondoyi tero
hoorooweyingongga nguro dobooyi. Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ge
ooroya, ngundiya, nangge te. Eyingo.

Mata, Mariya Erayaga Nguro Mande

38 Naru gura, Yisasdo enengo kirikiri onidodo, yade yade oororo,
ende bodagano tunooteyingo. Nguno bare gura oowooyi Mata, ngundo
Yisas garo yoyowero enengo yano oorowuyingo. 39 Mata nguro koneyo
oowooyi Mariya. Mariya ngu omburo Yisas tanggeyimo bibitero,
mande etoni ngu ingoro oruwo. 40 Ene Matando ngu oowari, ko
oo urungga tero, yomosiyoweroyi nguro oororo omburo teyingo.
Ngundiro tero, nguno Mataro ingondudu ngu oowari oo ngu yomosiy-
oro, nguro ingondudu urungga teyingo. Ngundiro tero, Matando
Yisasno oororo eyingo. Oo Bidodo Simburi, konegene Mariya ngu
ene no noyokootoni, noso nangge oo yomosiyootoowe, ene ngu kingo
bibitero ooroote. Gedo ene sureyootooga, no hooroweneroni. Ge
nguro ma ingondudu tete, eyingo.
41-42 Yisasdo manggowo gumi eyingo. Mata, Mata, gengo in-
gonduduge ngu ge oo oowooyinggaro ingondudu buribari tero, ge
nguro gome ingoote. Ene ge oo guranangge nguro ge ma ingoote.

Mariyando ngu ene oo gomengga nguro ingoote. Noore ngu oo gomengga Mariyando ingoro yootekungga, ngu ma sobiyoro yoyinowato. Eyingo.

11

Yemboongeweroyi Nguro Muri
(Matiyu 6:9-15; 7:7-11)

1 Naru gurano, Yisas enesu nangge songo oriroko oororo, nguno
yemboongero oode, yokootoni, kootuyisina enengo kirikiri oni gurado
omburo eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge noore
nguya yemboongeweroyi muri ngu etuyero, Yondo enengo kirikiri
oni etuyeroyingo ngundiro. Eyingo. 2-4 Ngundiro etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ye yemboongewero naruno ngu, ye mete ngandiya
eyi. Awa, noorendo gengo oowoongge ngu komo kundingiyi orini,
nguro ewero eteto. Noorendo gengombo naru oni simoo bare enengo
soboyerooteku ngu komo ombuyarini, noore ewero eteto. Noorengo
oowari engge nga narungga ngaromu, ko naru bidodoboromu nguya
yunororuwa. Oni gidaregado nooreno weti mbumbuwa teyunooteng-
goku nguro noore kowuriye andangero kabeteyunowato. Ngundiro
nangge, mete ye nguya noorengo kowurinani andangeyunoya kabete.
Gedo oo biyomi noore towooyeroweroyimo, nguno ma yowoosooro
oorowuwero. Ero eyingo. 5-6 Yisasdo ko eyingo. Ye kewooroyemo
nguno oni gura enengo dobooyibo, suwoo kewoorokono oororo ewa.
Doboone, ge oomanongoyingo kabusa nuno, ero ewa. Noro doboone
gura orirokononggo mayetoni, nguro no oowari gura ene inoweroyi
nguya kini. Eyingo. 7 Ya newendemo oningga, ngundo mande gumi
ewa. Ge ndatero nguro suwoo kewooroko omburo no yokutuneroote?
Yamuko kuri goodoowono. No nenengo simoonedodo yabano kuri
werewooto. No ootoogero oo ge gunoweroyi, ereremo kini. Eyingo.
8 No yeya eteno. Ene ngu oningga ngu enengo dobooyi oorengo nguro
ma ingoro, nguro ene ootoogero oo ma inowa. Ene ngu oningga
kira ero eriritero oorooteku nguro ingoro, ene ootoogero, oo bidodo
eneno kinimu nguro ewoku, ngu bidodo yoro inowa. 9 Ngu no yeno
eteno. Ye Anutro nowoondoye hamoomonggo ooro wenonoro, nguro
Anutno kira etoyigogo, enendo oo ye yunowa. Ye oo erewero ngu, ye
oo kenowanggo. Ye oo ereweya ngu Anutno yemboongetoyi, enendo
etuyeroro goosooyunowa. 10 Oni bidodo Anutno kira erogogo oo
yootenggo. Oni ene oo erewero ngu, ene oo kenootenggo. Oni yamuko
udoni ngu, Anutdo yamuko goosooyunoote. 11 Ye kewooroyemo nguno
oni gura nangonimbo isoro etoni, ngu eweyimbo yowoorengoro, sire
biyomingga yoro, nangoni inowa, binengga? Kini. 12 Ene nango-
nimbo nu mindiyoboro etoni, eweyimbo yowoorengoro, oo biyomi
putegooroga inowa, bine? Kini, ngundiro nguya ma tewa. 13 Arisa,
ye oni biyomi merako oorootenggoku, ngundo yengo simooye ngu oo
gomemu yunootoyi ngu, asa, yengo Awaye sambono oorooteku nguno
kira etoyi, enendo enengo Yuka Kundingiyi ngundo oo urungga oorengo
yengo merako oniro muriye, ngu bidodo dagaro yunowa. Eyingo.

Yisasdo Goremboorododo Ko Tete Ero Eyingo
(Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Yisasdo oombooro biyomi gura manggowo kininggado oni gura
woorogongoyingomu owetoni toongetoni, oninggaku manggowo tango
yetoni, mande eyingo. Ngundiro tetoni, simoo baredo ngu kenoro,
ene soriyokoro ingondudu urungga teyingo. 15 Ene oni gidaregado
eyingo. Ene oombooro biyomi oweteku, ngu oombooro tabango
urungga oowooyi Beyelesebab (Setan) nguro yanggangoni, ngunonggo
ko tete ero eyingo. 16 Oni gidaregado Yisas towoongowero, ero
ewonggo. Samboro onindo ma teweroyi gura teya etuyerootooga
kenowato. Ngundiro kenoro ingowato, ge Anutdo rogogerowo. 17 Ene
Yisasdo enengo ingonduduye ngu ingoro, nguro ero eyingo. Ene mera
oo sobosobo oni guranangge nguro oni simoo bare wesoowootoni,
wata eraya tetoni ngu, ngundo enengo nangge ebe utoro, ngu oningga
nguro koni ngu biyomi yewa. Ya gurananggemo oni simoonggoro gura
nowoondoye guranangge kini wesoowootoyi eraya tetoni ngu, ko gura
gobooro teweroyi, ene ereremo kini. Asa, nondo Setan yanggango-
nimbo oombooro biyomi owewonoku, ngu ngandiro nondo nenengo
kone yomburiyowano. Ngu hamoo oorengo ngundiro kini. 18 Ngundiro
nguro, Setando enengo keyimo oni wesoowooyerootoni eraya tetoni,
ngundo enengo nangge ebe utoro ngu, enengo koni mandeni ngu
ndadiro terogogo, yanggango oruwa? Ene ereremo kini. Yendo noya
etenggo. Nondo Beyelesebab (oowooyi Setan) oowooyimonggo oom-
booro gidarega owete, ero etenggo. Kini, no Setan yanggangonimonggo
oombooro biyomi ngu ma oweteno. Kini, no Anutro yanggangonimbo
oweteno. No nguro eteno. 19 Ene nondo Beyelesebab oowooyimo
ko ngundo no hooroowenerootoni, oombooro biyomi gidarega owe-
wanoku ngu, onendo yengo ko gobooro ngu hooroowyeyerootoni, ene
oombooro biyomi ngu owetenggo? Ye ngundiro ingootenggoku ngu, asa
yengo ko gobooro oombooro biyomi owetenggoku ngu Setanro yang-
gangonimbo nguya tetenggo? Hamoo oorengo kini. 20 Ene Anutro yang-
gangoni, ngundo no hooroowenerootoni, ngunonggo no oombooro
biyomi ngu owetoowe ngu, ye ingowanggoku ngu, Anutdo narungga
enengombo sobowooteku, ngu yeno omburo tunooteteku nga! 21 Ene
oni yanggango gurado (Setan) enengo yani gome sobowooro, sangga
dowooro oodoni ngu, enengo yanimo oo ngu bidodo gome oorengo
oruwa. 22 Ene oni gura yanggango oorengo, ngundo mayero ngu oni
yanggangongga nguya ebe utoro, duge, sangga ooni ngu sobiyoro yoro
ngu, asa, ene mete ureni kumootoni, yanimo uro, oo sitowini nguro
musiyo, ene watayi ingooteku nguro wiyakoro, bayetero dobookuriyi
yunowa. 23 Oni no doboone kini ngu, ene noya mundi tete. Oni ene noro
kone nguro newende guranangge kini ngu, asa, ene kingo buribari tero
endeyooteku ngu, ene noro doboone kini. Eyingo.

Oombooro Biyomi Ko Ombuyingo
(Matiyu 12:43-45)

24 Yisasdo mande gura eyingo. Oombooro biyomi, ngundo oni gura
yokoro toongewa. Toongero mera ariwoore endeyoro yade nguno
musiyo ene kengero oruweroyi musiyo gura ma kenoro ngu, ene
ewa. No ko oororo nenengo yangga kuri oruwonoku, nguno uro
oruwano, ero ewa. 25 Ene ngundiro ero, oororo yanggaku kenootoni,
ngu yangga ngu onindo kitikata gasiyoro yomosiyootoyi, kingo oodoni,
gome teyingo. 26 Ngundiro tero, ene oororo oombooro kandegura

gidemboro eraya nguya yoyoro, ngu yanggano nguno ombuyingo. Enengo yanggangoye ngu koreteroga ngu dagaro biyomi oorengo. Ene ngu oningga ngu koretero bodaga biyomiyi oruwo. Ene ataga ngu, ene biyomi oorengo tero ooroote. Eyingo.

Oni Oni Teweroyi Ngu Yoweroyi Murini

27 Yisasdo ngu mandega ngu etoni, simoo bare oowooyingga oorengo oriyingo. Nguno bare gura ngu oni ngu kewooroyemo oruwoku, ngundo meno ero eyingo. Ngu barega ge bisigeroro nono gunoyingongga, ngundo enesu nangge kumana urungga tewa. Eyingo. 28 Ene Yisasdo mande gumi eyingo. Yo, ngundiro oni ngu, ene mande ingoro, nowoondoyemo hamoo tero, Anutro mande ngu gome yoro dowooro, keyootenggoku nguro ene oni oni urungga tewanggo. Eyingo.

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Onindo Ma Teweroyimu Ngu Kenowero Eyingo

(Matiyu 12:38-42; Mak 8:12)

29 Oni simoo bare urungga mayero yowuruwootoyi, Yisasdo mande yunoro eyingo. Nga naruno oni simoo bare nga biyobiyomi. Ene muri songo oorengo onindo ma teweroyimu kenowero etenggo. Ene nondo ngu ooga ngu gura tero ma etuyerowano. Yonando mande oo teyingo ngu nangge etuyerowano. 30 Kurimi, Yona ngu Anutro sunggi ngundiro tero, Niniwa oni simoo bare etuyeroyingo. Ngundiro nangge, Anutro Nangoni Oni Kirarongo nguya Anutro sunggi ngundiro, ataga nga oni simoo bare nga etuyeroote. 31 Kootuyisina, Anutdo simoo bare wirikoyeroweroyi naruno nguno, mera ngaro oo sobosobo bare koreteyingo gura oriroko oorengomonggo, nga naruno simoo bare nga kondibo ootoogero; enengo muriye biyomi ngu yootunoyerowa. Ndadiro nguro, ngu barega mera wengamo oo bidodo sobosoboga, ngundo omburo, Solomonro ingonduduni gome ngu etoni ingoyingo. Ene ataga nga oningga nga oorooteku, ngando Solomonro ingoyingoni ngu dagaro oorooteku nga! Bare sobosobo koreteyingongga, ngundo Solomonro mandeni gome ingootoni, ene ye simoo bare ngano oorootenggoku, ngu noro mandene ingowero yokootenggo. 32 Anutdo simoo bare wirikoweroyi naruno nguno, Niniwa oni nguya nga naruno oni simoo bare ngaya ootoogero, enengo muriye biyomi ngu ewanggo. Ndadiro nguro, Niniwa oni ngu Yonaro mandeni ingoro, ene nowoondoye yowoorengootoni, ene hamoo Anutro ingoyingo. Ene ataga nga oningga oorooteku, ngando ngu Yona dagate. (Yisas enengomboro eyingo). Ene ye oni simoo bare ataga oorootenggoku ngu noro mande ma ingoro nowoondoye ngu ma yowoorengoote. Ero eyingo.

Goweyeboro Soru

(Matiyu 5:15; 6:22-23)

33 Oni gurado soru (Lam) karo yoro ya gosingomo ngundi kumbe oo gura newendemo ma oongoowa. Kini, oni soru karo ngu, ene tunoo oorengo mindingootoyi, oni ya newendemo utenggoku, ngu nguya soru ngu gome kenowanggo. 34 Doongengge ngu gowegeboro soru ngundiro. Gengo doongengge ngu gome metemi, ngundo gengo gowege moondege ngu bidodo yeni sorudodo tete. Ene gengo doongengge ngu biyomi yetoni ngu, ngu gowege moondege ngu ooreridodo tero oruwa. 35 Nguro ngu, ge ingonda te! Gengo sorungga nowoondogemo

oorooteku ngu gome sobowo. Kinitetoni ngu, gengo sorungga ngu
ooreri tewa. 36 Asa, gengo gowege ngu bidodo himi oodoni ngu, asa,
gumisina ooreri kini. Gengo gowege moondege ngu bidodo himi, ngu
soru (Lam) himi ngundiro oruwa. Eyingo.

Parisi Oniya Mamana Mande Etuyeroyingo Oniya Muri Biyomi Teyingo

(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Yisasdo mande ngu ero yokootoni, Parisi oni gurado Yisas eneya
oowari neweroyimboro negongoyingo. Ngundiro tetoni, Yisas ene ngu
Parisi oningga, ngundo yano uro oo neweroyi yabano bibiteyingo.
38 Bibitero oo netoni, Parisi oningga ngundo Yisas kenootoni ngu, ene
kandeyi ma sonowooro ngundo oo dowooro netoni, nguro ene in-
gondudu urungga teyingo. (Mosesro mamana mandeno eteku ngu ma
keyootoni nguro gome gome kenoyingo.) 39 Yisas Oo Bidodo Simburi,
ngundo ngu Parisi oningga nguro ingonduduni ingoro eyingo. Ye Parisi
oni ngu koondo toba ngu goweyi nangge sonowooro yomosiyootenggo.
Ene yengo nowoondoye ngu yakaka, ko muri biyomi, ngundo nangge
angero ooroote. 40 Ye wenonoyingo oni! Anutdo ene oo goweyi
sangani nangge bine yero, ene newendedodo nguya ma yeyingo, bine?
41 Ene Anutdo nowoondoye yomosiyooteku ngu, nguro ye nguya oni
gura nowoondoye teyunoya hooroowe. Onindo ngundiro kenoro ngu,
ene ingowanggo. Gengo nowoondoge ngu gome sarayi. 42 Ene ye
Parisi oni, ye ingonda teyi! Ye ngu oo soodida, suwe oo bidodo
kono oorooteku, ngu kewooro wesoowooro kande eraya nguromu gura
Anut inootenggo. Ene ye mande muri gome nenengo ngu dagaro
yokoro, nowoondoye Anut inoweroyi muri ngu yokootenggo. Ye oo ngu
yunoweroyi muringga ngu mete tetenggo. Ene ye nowoondoye bidodo
oorengo Anut inoweroyi muringga ngu ma yokowero. 43 Ye Parisi oni,
ye gowugowurongo ye ingonda teyi! Yengo yambo yano ye koretero
oni doongeyemo bibitewero gome ingootenggo. Ye oowari uriyoweroyi
musiyomo, simoo baredo yeyoya bingaminani eya okooyi ero gome
ingootenggo. 44 Ye ingonda teyi! Yengo nowoondoye ngu oni mereyi
garongooro uteku musiyo ngundiro. Mere sanganimo ngu so irosara
oo gomemu ooroote. Ene mere newendemo ngu buwoo biyomi tero,
ndindingo biyomi ooroote. Ero eyingo. 45 Ngundiro etoni, mamana
mande etuyeroyingo oni gurado Yisasro mande gumi, ero eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, ge ngu mandega ngu nooreya mande kootunanisina
ero yimitooro eteku ngu! Eyingo. 46 Yisasdo mande gumi eyingo. Ye ma-
mana mande etuyeroyingo oni, ye ingonda teyi! Yendo mamana mande
urungga oorengo oni simoo bare yunootenggoku, nguro ene oo kowuri
urungga oorengo ene koorowooweroyi ereremo kini. Ene yendo
kandedibiye bodaga nguno yero boda ma hoorooweyeroro kowuri
ngu ma koorowootenggo. 47 Ye ingonda teyi! Yengo osi sambayebo
Anutro ingondudu eyingo oni, gidarega kingo yureyi kumooyingo. Ene
yengo muriye ngu osisambayeboro muriye ngundiro. Nguro ngu, ye
mereye ngu irosarayi teyunootenggo. 48 Nguro ngu, ye nguya enedodo
muriye guranangge. Nguro ye osisambayeboro mande muriye biyomi
ngu, ero etenggo. Yengo nowoondoye ngu muringga teyingongga
nguro gome ingootenggo. Ene Anutro ingondudu eyingo oni yureyi
kumooyingo. Ye nguro mereye komoongoro irosara teyunootenggo.

49 Nguro ngu, Anutro ingonduduni gomemo ene kuri ero ewo. Nondo
noro ingondudu eyingo oni, ko nenengo kirikiri kirarongo oni sureye-
rootoowe, eneno oorowuwanggo. Enendo ngu yutoro, mandeye biyomi
ero yomooyunoro, gidarega yureyi kumoomukowanggo. 50-51 Nguro
ngu naruno, oni simoo bare nga osisambayebo kowuriye yowanggo.
Ene kuri Anutro ingondudu eyingo oni yurewonggoku omburo, nga
naruno ngano nguya yurootenggo. Kurimi, Ebel ureyi kumooyingo,
ngunonggo yade yade omburo Sekarayiya nguya ureyingo. Sekarayiya
ngu Tembel, yambo ya newendemo Anutno wooro yeyingo musiyomo
ureyi kumooyingo. Nguro kowuri ngu, ataga nga oni simoo bare
oorootenggoku ngano, nguro kowurini weti gumi ngu bidodo ataga
yowanggo. 52 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ye ingonda teyi!
Yendo Anutro hamoo mande ngu oni bidodo ingoweroyingga ngu
oongootenggo. Yengombo ngu ma keyoro nguro ye oni gidaregado
ingoro keyoweroyinggaku nguya oore goodooyunootenggo. Ero eyingo.
53 Ngundiro ero yokoro, Yisas ngu yangga ngu yokoro, ene endesina
ooretoni, mamana mande etuyeroyingo oniya, Parisi onidodo ngu
mandega nguro nowoondoye biyomi oorengo ingoro oruwonggo. Ngu
naruno, ene damoni yero Yisas ureyi kumooweroyi nguro suwooyi sano
oore erewero oo bidodoboro Yisas sumoo sumoo inoro oruwonggo.
54 Ene ngundiro tero, Yisas kenondadangero sobowooro endeyoro
oruwonggo. Yisasdo mande biyomi guradiro gura manggowoomonggo
etoni ngu, ingoro, ene ngunonggo dowooro mande ero ureyi ku-
mooweroyimboro.

12

Mande Godange Nguro Ingonda Teyi
(Matiyu 10:26-27)

1 Naru gurano, oni simoo bare urungga oorengo, endeni endeni
bidodo mayero yowuruwooro, ebe wongoowoonggo tero tero om-
buyingo. Yisasdo ootoogero enengo kirikiri oni mande yunoro eyingo.
Ye Parisi oniro ebe ganagana mande nguro ingonda teyi! Ene oni
doongeyemo ngu oni muri nenengo keyootenggoku ngundiro tewang-
goku, nguno ngu godange tetenggo. Kootuyisina, ngu muri erayaga
tetenggoku, ngu endesina tunootewa. 2 Oo bidodo oongooro wiriy-
ootoni oorooteku ngu, kootuyisina, ngu tunoo temukowa. Oo dooben-
gootoni oorooteku ngu, kootuyisina, dobe wesiyootoni tunootetoni, oni
nguya kenoro ingowanggo. 3 Ngundiro nguro, mande bidodo suwoo
oorerikono ewonggoku ngu, oni simoo baredo sano tunoo ero in-
gowanggo. Mande bidodo yendo ya newendemo torige gisigosononggo
ero ingowonggoku ngu, onindo ende kewoorokono dikaro, ngunonggo
wesiyoro meno manggaru tero ewanggo. Eyingo.

Oni Ene Anutro Nangge Sosorewanggo
(Matiyu 10:28-31)

4 Yisas mande gura eyingo. Ye noro dobookurine, nondo yeno
ngandiro eteno. Ye onindo goweyega nga ureyi kumootekungga
nguro ma sosorewero. Ndadiro nguro, ene kootuyisina, oo gura yeno
teweroyi, ereremo kini. 5 Oni ye nguro sosoreweroyi ngu etuyerowano.
Ye komo Anutro sosoreyi, ngundo oni ureyi kumoowa. Kootuyisina, ene
yanggangonidodo, ngundo oni yoro, de nombo ma kumooteku nguno

oorongooni uwa. Yo, no yeno eteno. Ye komo Anutro nangge sosoreyi.
6 Ye ingoyi! Nu sibe bobodi kandegura ngu uriyi bodaga nangge (2 Toya
2 Toya). Ene Anutdo nu bobodi ngundiro ngu ma kabetete. 7 Anutdo ye
tabaye uye ngu bidodo kandangemukoote. Ye nguro ma sosorewero.
Anutdo nu bobodi nguro ingoro sobowooro oo yunooteku ngu, asa, ye
ingootenggoku, ene ye nguya gome soboyerowa. Eyingo.

Yisas Oowooyi Yootunoro Eweroyi Nguro Muri
(Matiyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Yisasdo eyingo. No mande gura nguya yeno eteno. Oni gu-
rado simoo bare doongeyemo no oowoone yootunoro ewaku ngu, no
Oniro Nangoni nguya ngu oningga nguro oowooyi Anutro Engel onino
yootunoro ewano. 9 Ene oni gura simoo bare doongeyemo, noya
mande biyomi ero, no kootu nunowaku ngu, no nguya Anutro oni
Engel doongeyemo eneya mandeni biyomi ero kootu inowano. 10 Oni
gurado no Oniro Nangoni yomooyinoro mandega ewoku, ngu andan-
geweroyimboro yemboongewaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga nguro
weti mbumbuwani andangeyinowa. Ene oni gura Yuka Kundingiyi
yomooyinoro mandega ewaku ngu, Anutdo ngu oningga nguro weti
mbumbuwani hamoo oorengo ngu ma andangeyinowa. 11-12 Ene oni gi-
darega ye yoyoro yambo ya newendemo yoyero, ngundi, Gabuman oni
doongeyemo yoyero, ngunonggo yoyoro oni oowooyedodomu nguno
nguya yoyewanggoku ngu, asa, ye ma sosorero ngandiro ma ingowero.
Noore ndadiro mandega ero nguno enengo mande ngu wongoowe
utoni sawato? Noore mande ndadiro ewato? Ero ma ingowero eyingo.
Yuka Kundingiyimbo ngu naruno nguno nangge, ye mande eweroyi
ngu ingonduduyemo tunootetoni, ye ngu yoro eneno ewanggo. Eyingo.

Oni Sitowiyedodo Teweroyimboro Nangge Ingootenggoku Nguro Mande Adingayi

13 Naru gurano, ngu oni simoo bare urungga kewooroyemonggo
oni gurado Yisasno ero eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no ngandiro
ingooteno. Gedo banemo etooga noorengo awanarimboro oo sitowiku
wesoowooya gumi gidare no nunoni. Eyingo. 14 Ngundiro etoni,
Yisasdo ngu oningga nguya eyingo. Onendo no roogonerootoni, no
yengo oo wirikoro ngu wesoowooro bayetero, ye yunoweroyi tabango
noyewo? Eyingo. 15 Ngundiro tero, Yisasdo simoo bare bidodomo
eyingo. Ye ingonda teyi! Ye oo sitowi urungga yowero ko oo gidaregaro
nguya doongeye ma urutewero. Anutdo keta oruweroyiga ngu yunoote.
Oo sitowi ngundo keta oruweroyi ngu uriyoweroyi, ereremo kini. Kini,
oo sitowi ngu gowenani nga hoorooweyeroyimboro nangge yunoote.
16 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Sitowidodo oni guraro
konimo oo urungga enggemukowo. 17 Ngu sitowidodo oningga ngundo
newendemonggo ingondudu tero ewa. No ndadiro tewano? Oowarine
nga yeweroyi yane nguya kini. 18 Ngu oningga ngundo enengo in-
gonduduno ingoro eyingo. Yo, no nenengo oowariro ya nga toongooro
ya ururumu nangge yero, nguno oowari bidodo yoro, nguno wata
yewano. Nggire ko nenengo oo gome gomemu ngu yano nguno yetoowe
oruwa. 19 No ataga mete ero ingondudunemo ingowano. Nenengo
oo gome gome urungga oorooteku, ngaro ngu dagoma oowooyingga
oorengo yoro netoowe, ma kini tewa. No yoro nero, sonoyi nguya

yoro nero, kengero, oni oni tero, oruwano. Ero ingoyingo. 20 Ene
Anutdo kenoro eneya eyingo. Ge wenonoyingo oni! Ataga suwoono ge
kumoowa. Ngundiro tetoyi, gengo oo yomosiyoro yewoku ngu onendo
yowa? Anutdo eyingo. 21 Oo ngundiro yeno nguya tunootewa. Oni
ene oo sitowi urungga yoro enengo wata yetenggoku ngu, ene Anut
nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu kini. Anut doongeyimo ngu,
ene angoyi oorengo yetenggo. Eyingo.

Mera Ngaro Oo Sitowi Oowariro Ingondudu Urungga Tero Nguro Ingowatu Teweroyi
(Matiyu 6:25-34)

22 Yisasdo ngundiro ero, enengo kirikiri onikuno, ero eyingo.
Ngundiro nguro, no yeno eteno. Ye goweyeboro oo nguro ye ma
ingondudu urungga tewero. Noore ndawu ooga newato? Ngundi noore
ndawu ooga kutuwoowato? Ngundiro ero, ye goweyega ngaro ma in-
gondudu urungga tewero. 23 Ketangga Anutdo yunoyingo ngu urungga
oorengo. Ngu oowari ngundi towikumba oo nguro ingootenggoku ngu
oo bobodimu nangge. 24 Ye nu yeyoya ingoyi. Ene ko tero oowari ma
mitenggo. Ene oowari engge ma yoro yowuruwooro wata yetenggo.
Ene Anutdo suwooyi sano oowari oo yunoro muwooyeroote. Ye oni
simoo bare ngando Anut doongeyimo ngu, nu oo ngu dagayerootenggo!
Anutdo kuri watayi, ye towikumba, oo neweroyi, ya wereweroyi
oo ngu yunowero ingoote. 25 Ye kewooroyemo nguno oni gurado
enengo ingondudu tero, enengo keta oruweroyi nguro naruni, ene mete
soweyowa, bine? Kini, ye ereremo kini. 26 Nguro ngu, yendo oo bobodi
ngundiromu ngu ma tetenggoku, ndawugaro ye gidaregado ngundiro
ingondudu urungga tetenggo? 27 Ye so irosara nga yeyoya ingoyi. Ene
bungge koyi tero towikumba ma tetenggo. Nguro, no yeno eteno. Ye
ooro ma ingondudu tero, ma hahangewero. Kurimi Solomon ngu,
ene towikumbani gome mesarangomu ngu bidodo teyingo. Ene ataga
nga irosarangga kenootenggoku, enengo irosarani ngu Solomonro ngu
dagate. 28 Yo, uru so oo kono ooretenggoku ngu, ataga nangge oorero
dikatenggo. Yangeni ngu gumooro de nombono oorongootoyi dewa.
Kingo so uru ngundiromu ngu, Anutdo ngu gome nakangoyeroote.
Ngundiro nguro, ye komo gome ingoyi! Ye simoo bare yengo nowoon-
doyemo hamoo teyingo ngu bodaga nangge. Anutdo yengo nowoondoyi
urungga oorengo tero gome soboyeroote. 29 Ngundiro nguro, ye ndawu
ooga ko sonongga neweroyi ngundiro ingondudu urungga ma tewero.
30 Oni endeni endeni ngu, ene oo ngaro erewetenggo. Ene yengo Awaye
sambono oorootekungga, ngundo ngu yengo oo nguro ingootenggoku
ngu, oo ngu enendo hoorooweyerootoni yowanggo. 31 Ene ye Anutro
nowoondoyemo hamoo teyingo nguno nowoondoye yero, ngunonggo
dobookuriye nguya mande nguno hoorooweyeroro ero yunoro ngu,
asa, Anutdo oo songo nguno hoorooweyerowa. Ero eyingo.

Sambo Endemo Oo Gome Yowuruwooweroyi, Nguro Murini
(Matiyu 6:19-21)

32 Ye noro nowoondoye hamoo teyingo oni wata bodaga nangge, ye
ma sosorewero. Yengo awayembo ene kuri enengo endega enengo
simoo bare sobowooteku, ngu yunowero yomosiyoyingo. 33 Yengo oo
bidodo oni yunootoyiga uriyoyi, nguro beyeni ngu yoya, angoyi oni ooro

wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroya yunoyi. Ngu muri gomengga
merako ngano tetenggoku ngu, sambo endemo ngu duwoo ma yokowa.
Sambo endemo yakaka onindo oo gomemu ma yowanggo. Nguno
googoose ma tetoni, toowumbo nguya ngu ma netoni biyomi yewa.
34 Yengo oo gome oorooteku musiyongga nguno, yengo nowoondoye
nguya nguno yetoyi oruwa. Ye oo gome gome ngano oorooteku, nguro
hahangero ingoro ngu, asa, nowoondoye ngu bidodo nguno damooro
oruwa. Ngundiro nguya ye Anutro ko tewero nguro hahangero
ingootenggoku ngu, asa, yengo nowoondoyemo ngu bidodo sambono
oruwanggo. Yo, hamoo, Anutdo sambo endemo musiyo metemimu
nguno noorengo oo gome yoonenengootoni ooroote. Eyingo.

Doongedoongoodoongo Tero Sobowooro Oruweroyi

35-36 Ye oo yomosiyoya doongedoongoodoongo teya noorengo Sim-
bunani urungga ngu sobowooya oodoyi, ene omburo ko yoyoweroyi,
ngu ko onindo enengo sobosobo oni urungga sobowootenggoku
ngundiro. Ene towikumba ingonda tero, yemuro, wanggayemo utombo
gome gosiyoro, enengo soruye karo dowooro oorootenggo. Ngundiro
tero, oodoyi, enengo oni urunggaku bare kameyoweroyi oo simbo
ngu kinitetoni suwoo kewooroko omburo, enengo ko onikuno yamuko
udoni, ya goosootoyi, nguno yeyootoni, doongedoongoodoongo tero
ootooro, nguro ene sodedomangge yamuko goosooyinootenggo. 37 Oni
urungga ngu omburo, enengo kirikiri oniku yeyootoni, ma wereyingo
doongetero oodoyi yeyoro ngu, kirikiri oni ngu, ene oni oni tewanggo.
No hamoo oorengo yeno eteno. Kirikiri oni enengombo kumba yemuro
kimbonambo wanggaye gosiyoro, ya simburibo sobowooro oodoni,
omburo oo neweroyi yabano bibitetoyi, enengombo oowari yunowa.
38 Ngu oni urunggaku suwoo kewooro oorengomo ombuwa, bine,
ngundi, sengeweroyi tero, nu kootoori koretero etoni nguno, bine,
omburo, enengo kirikiri oni yeyootoni, ma wereyingo. Nguro ngu,
kirikiri oni ngu, ene mete oni oni tewanggo. 39 Ye nga mande oo nga
gome ingoyi! Ya simburi ngu, ene yakaka oni ombuweroyi naruwo
ingoro, ene nguro doongedoongoodoongo tero oruwa. Ndadiro nguro,
yakaka oni enengo yano ma ombuwero ero nguro. 40 Ye komo nguro
suwooyi sano doongeteya, doongedoongoodoongo teya oriyi! Oniro
Nangoni ngu naru gurano ombuweroyi ngu, ye ma ingootoyi nguno ene
ko ombuwa. Eyingo.

Kirikiri Oni Gome ko Kirikiri Oni Biyomi Nguro Mande Adingayi (Matiyu 24:45-51)

41 Pitando eyingo. Urungga oo bidodo Simburi Simbunani, ge ngu
mande adingayingga ngu nooreya nangge ete, bine; ngundi simoo bare
bidodoboro ete? Eyingo. 42 Etoni, Urungga oo bidodo Simburi Yisas,
ngundo mande gumi eyingo. Oone ngu newende gomemo sobosobo
ootooro enengo ko gome tete? Enengo oni urungga, ngundo ngu on-
ingga ngu yetoni, ngundo enengo ko oni ngu soboyeroro, naru nenengo
oorengo roogoyimo ingoro oowari yunowa. 43 Kootuyisina, oni urung-
gaku ko yowoorengoro omburo, ngu ko sobosobogaku kenootoni, ko
kuri teroruwoku ngundiro tero oodoni kenoro ngu, asa, ngu sobosobo
oninggaku ngu, ene oni oni urungga teyinowa. 44 Hamoo oorengo
no yeno eteno. Oni urungga, ngundo ko oni gome ngundiro kenoro,

asa, enengo beye sitowi bidodo ngu sobosobo oningga ngu kandeyimo
yetoni ngundo gome sobowoowa. 45 Ene ngu ko oningga nguro
ingondudunimonggo ingowaku ngu, nenengo oni urungga ngu sodedo
ma ombuwa, ero ingoro, nguro ene damoni yero, ko oni simoo bareku
yutoro, ene sono kowoo nero, ngundo yeni wenonoro oruwa. 46 Ene
ngundiro tero ngu, enengo oni urungga ngu ma sobowooro oodoni,
naru gurano, enengo oni urunggaku ko omburo ngu, ko sobosobo
oninggaku gome gome utoro yomburiyoro yoro oni enedodo ko gome
ma sobowooro oorootenggoku nguno yetoni oruwa. 47 Ko sobosobo
oninggakundo enengo oni urungga nguro ingonduduni koni murini
ngu gome oorengo ingooteku ngu, ene oo ma yomosiyoro enengo oni
urungga nguro ingonduduni ma keyoyingo. Ngundiro nguro, enengo
oni urungga, ngundo gome gome utoro, ureni biyomi yeyingo. 48 Ene ko
sobosobo oningga ngu enengo oni urungga nguro ingonduduni ngu, ene
ma ingoro, ngundiro ko biyomi tero, nguro enengombo kowuri bodaga
ngu yowa. Oni ene oo oowooyingga yowoku ngu, ene ngundiro nangge
gumi oowooyingga wendangero hoorooweyerowa. Simoo baredo oo
urungga oni gura kandeyimo yetoyi, gome sobowoowaku ngu, asa,
ingootenggoku ngu oningga ngu, ene mete ko oo urungga oorengo tero
ngu gome sobowoowa. Eyingo.

Yisas Ngu Oni Simoo Bare Wesoowooyerowero Ombuyingo
(Matiyu 10:34-36)

49 No de kawero merako ngano ombuwono. Noro nowoondonemo
ngu de soru dero sodedo gidooreya deni ero gome ingooteno. (Ene
Anutro mande keta gome mesarango nguro eyingo.) 50 Ene koretero
no oniro weti mbumbuwaro de omukondi koorowooro ogingo ingoro
kumoowano. Kumoowero, nguro nowoondone kowuri oorengo yetoni,
ene ngu ma tunooteyingo. 51 Ye bine ngandiro ingootenggo? No
merako ngano ombuwonomu ngu, imakeyingo muri ngu yunowero
ero ma ombuyingo. Kini, no yeno eteno. No mera ngano oni simoo
bare wesoowooyerowero ombuwono. Gidarega Anutno nowoondoye
hamoo tetoyi, gidarega nowoondoye hamoo ma tewonggo. 52 Ataga
nga naruno ngano, nga wesoowooyeroweroyi muringga nga, ngu
ngandiro. Oni gidarega noro nowoondoyemo hamoo teweroyi nguro
ataga ko kootuyisina, oni simoonggoro kandegura ya gurananggemo
oodoyi, oni kabusa, ngundo oni erayaga nguya ero boguwootoyi, ko oni
erayaga ngundo kabusayiga nguya boguwooro ronggeyoro songo songo
oruwanggo. 53 Eweyimbo nangonimboya sanggiri tetoni, nangonimbo
eweyimboya sanggiri tewa. Nemimbo nambonimboya sanggiri tetoni,
nambonimbo nemimboya sanggiri tewa. Oni gura bareyibo, neboyi-
boya sanggiri tetoni, ko nangoni bareyi enebana ootoogero neboyiboya
sanggiri tewa. Eyingo.

Oo Tunooteweroyi, Nguro Sunggi
(Matiyu 16:2-3; Mak 8:11-13)

54 Yisasdo simoo bareno ero eyingo. Ye sambono goboore sa
utekusina kenoro sodedo ingootenggo, sono ombuwa, ero ingootenggo.
Ngundiro ingootoyi ngu, hamoo oorengo sono ombute. 55 Sono midugu
naru kinitetoni, doogo urungga mayetoni ngu, ye ingoro etenggo. Sa
kookingo urungga tewa, ero etoyi, ngundiro nangge tete. 56 Ye mebuye

tegedodo oni! Ye mera ngaro naru sunggi oo ko samboga awero naru
sunggi, oo ngu gome kenoro ingootenggo. Ene ndawugaro nguro, ye
naru ngaro oo nga gome ma wirikoro kenoro ingootenggo? Eyingo.

Oni Yeya Sanggiri Mande Etenggoku, Nguya Mande Yoonenen-
gowanggo
(Matiyu 5:25-26)

57 Ndawugaro yengombo ingondudu gome ma tero, ngunonggo
muri nenengo ngu wirikootenggo? 58 Ye oni gurado yoyoro mande
wirikoyingo onino oorowutoningga ngu, asa, ooreko nguno yengo
nangge mandeye sodedomangge yomosiyoyi. Kinitetoni, enendo ye
yoyoro mande wirikoyingo oni urungga ngu kandeyemo yoyetoni,
ngu oningga ngu enebana yoyoro, kumba ootuwoo oni kandeyemo
yoyetoyi, enendo yoyoro, oororo ya biyomimo yoyewanggo. 59 No ye
eteno. Ye ya biyomi ngu sodedo ma yokoro sawanggo. Ye komo koretero
yengo weti ururu ko weti bobodi ngu bidodo wendangemukoya yokoyi!
Ero eyingo.

13

Oni Gura Ene Newende Ma Yowoorengoro, Ngu Ene Oonootewa

1 Ngu narunggano nguno, oni gidarega Yisasno mayero eyingo. Galili
oni gidaregado wooro yewero yetoyi, ngu naruno, Rom Gabuman
tabango oni oowooyi Payilat, ngundo omburo, wooro yeyingo oniku
gidare yutoro, nguro sidudaroye nguya wendoni merako uyingo.
Nguro eyingo. 2 Yisasdo enengo mandeye gumi eyingo. Ye ndadiro
ingootenggo? Ngu Galili oni nguro muriye biyomiye ngu, Galili oni
gidarega dagayeroro, nguro ene weti mbumbuwa urungga tero nguro
kumootenggo, bine? 3 Ngundiro ingonduduga ngu nenengo kini. No
yeno hamoo nenengo eteno. Ye bidodo nowoondoye hamoo oorengo
ma yowoorengowanggoku ngu, ye bidodo ngundiro nangge hamoo
oonootewanggo. 4 Kurimi ngu, oni kande eraya kengga gidemboro
kabusa (18) ngu Sayilom endemo nguno ya pirungga tookero, ngundo
yureni kumooyingo. Nguro ye ndadiro ingootenggo? Enengo weti
mbumbuwaye, ngundo Yerusalem oni oorootenggoku, nguro wetiye
ngu dagayeroro, ene kumooyingo, bine? 5 Ngundiro ingonduduga
nguya metemi kini. No yeno hamoo oorengo eteno. Ye nowoondoyemo
hamoo oorengo ma yowoorengoro ngu, asa, ye nguya bidodo ngundiro
oonootewanggo. Eyingo.

De Ma Enggeteku, Nguro Mande Adingayi

6 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Oni gurado enengo kono
de gura miyingo. Kootuyisina, engge yowero omburo kenoyingomu,
ngu engge kini. 7 Ngundiro kenoro, ngu kongga nguro sobosobono
eyingo. Ingo. Dagoma kabusa (3) no nga dega nga enggeboro omburo
kenootoowe, engge kini tewo. Ngundiro nguro, ge doongooya oorongooga uni. Oode ngundo ko ngaro mera urumi kingo yeni kinitewa.
Eyingo. 8 Ko oninggakundo mande gumi ero eyingo. Oni urungga,
nguno yokootooga nga dagomangga nguya kono dikaya orini. Nondo
damonimo mera ngu komoongoro nguno Bulmakawu boga, nguro use
yoro mayero yewano. 9 Anduno, dagomanggano nguno enggetoni ngu,

asa, ngu gome. Nguno ma enggetoningga ngu, arisa, ge mete doongo.
Eyingo.

Kando Naruno Yisasdo Bare Gura Yomosiyoyingo

10 Kando naruno, Yisasdo Yuda oniro yambo ya gurano oni simoo
bare mande yunoro etuyeroyingo. 11 Bare gura nguno oruwo. Ngu
barega ngu oomboorobo tooburi wimbuyimo woorogongoro oruwo.
Ene nenengo randoro nguya ma endeyoyingo. Kini, ene penggo penggo
nangge tero endeyoro oruwo. Nguro dagomani ngu (18) kande eraya
kengga ke gidemboro kabusa, oombooro ngundo yeni biyomi yeyingo.
12 Yisasdo barega ngu kenoro negongootoni, tanggeyimo ombutoni
eyingo. Ge nga barega nga gengo sayingge kinitete. Oombooro biyomi
beseya sayi. Eyingo. 13 Ngundiro tero, Yisasdo kandeyi ngu barega ngu
tabangomo yetoni, ngu barega ngu sodedomangge ootoogero, nenengo
oorengo dikaro, Anutro bingamini urungga oorengo ero okooyingo.
14 Yuda oniro yambo ya, nguro tabango, ngundo Yisasya sanggiri tero,
oni simoo bareno eyingo. Ko teweroyi naru ngu kandegura gidemboro
guranangge, (6) yengo sayiye goweyemo ngu onindo yomosiyoyi, ero
ngu ye ko teweroyi naruno mayeyi. Ye ngu oo ngu yoro, Sabat naruno
ma mayewero. Eyingo. 15 Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas, ngundo mandeni gumi eyingo. Ye nowoondoye godange oni!
Yengombo ngu kando naruno, Bulmakawu bo Donggi yoyoro saro, sono
yunootenggo. 16 Ene nga barega nga, ngu Ebarahamro soweni. Setando
dagoma kande eraya kengga kegidemboro kabusa, gosiyoro oruwo.
Ngundiro nguro, Sabatno, no ngu utongga ene gosiyoyingongga, ngu
wesiyooteno. Ngundiro muringga ngu metemi. Eyingo. 17 Yisasdo
ngundiro etoni ngu, enengo mundi oniku oyimo yeroyingo. Simoo
bare bidodo Yisasdo ngu oo amana onindo ma teweroyimu ngu tetoni
kenoro, nguro ene oni oni urungga oorengo teyingo.

Yisasdo Masitet, Yis Oo Nguro Mande Adingayi Eyingo
(Matiyu 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Arisa, Yisasdo ko eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani
ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu ndawu ooga ngundiro?
Nondo ndawu ooga bungomo etoowe ngu mete ingowa? 19 Ngu
ngandiro. Oowari yuwooyi gura oowooyi Masitet. Nguro tanggori
ngu bobodi oorengo. Ngu oni gurado yuwooyi yoro enengo kono
mitoni, kootuyisina oorero, de urungga ke kambinidodo tetoni, numbo
nguno mayero bibitero nguno tagiyo tero mindiyo yewanggo. Eyingo.
20 Yisasdo ko eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
simoo bare enengo sobowooteku, ngu ndawu ooga ngundiro? 21 Ngu
ngandiro. Ngu oo manongoyingo koongeweroyi oowooyi Yis. Bare
gurado ngu Yisga ngu yoro ngundo oo kikidoyingo koondo kabusa ngu
yoro, Yis nguno yetoni, yowoorengoro, asa, kootuyisina, Yis ngundo ngu
bidodo yeni koongemukowa. Eyingo.

Anutro Yoyo Pawano Uweroyi Ngu Ooreyi Witu Bodaga
(Matiyu 7:13-14; 21-23)

22 Ngu naruno, ene ende bobodimo ururumo nguya saro, oni simoo
bare mande ero etuyeroro, yade yade oororo, Yerusalem endemo
tunooteyingo. 23 Ngu naruno, oni gurado Yisasno eyingo. Urungga
Oo Bidodo Simburi Simbunani, oni guranangge nangge bine Anutdo

yoyowa? Etoni, Yisasdo enengo mande ingoro gumi ngandiro eyingo.
24 Ye yanggango oorengo yerogogo, ye komo yamuko bodaga nguwoore
uwanggo. No yeno eteno. Oni oowooyingga nguno uwero ingootenggoku, ene uweroyi ereremo kini. Eyingo. 25 Kootuyisina, ya Simburibo
ootoogero, yamuko goodootoni, ye ngu naruno omburo, endesina
dikaro, ngunonggo yamuko utoro ewanggo. Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani yamuko goosooyuno, ero ewonggo. Ngundiro etoyi,
enebana manggoye gumi ngandiro ewa. Ye ndawu oningga? No ye
watayi kini! Ye ndanonggo mayetenggo? Eyingo. 26 Yendo eneno
ngandiro ewanggo. Noore geya oowari sono oo gobooro nero, ge
noorengo ende kewoorokono dikaro, ngunonggo mande nooreno ero
etuyeroyingo, ngundo mayeteku nga. 27 Etoni, enebana manggoye gumi
ngandiro ewa. Ye ndanonggo oni? No ye ma ingooteno! Ye noro
nowoondoyemo hamoo kini! Ngunonggo ko sayi, ye oo biyomimu tero
yaratenggoku oni biyobiyomi, ye yokoya sayi! Eyingo. 28 Kootuyisina
ye osisambaye Ebaraham, Ayisak, Yekob, ko Anutro ingondudu eyingo
oniku sambo endemo oorootenggoku, ngu yeyoro ngu, ye sendoro
biyobiyomi tero metooye kini ndindi tero oruwanggo. Ndadiro nguro,
ye Anutro mande ingoro ma keyowonggoku, nguro ene ye yoyokootoni,
sambo endemo nguno ma uwanggo. 29 Oni simoo bare ene Anutro
nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, mera bidodomonggo omburo,
Anutro endenimo nguno oo simbo urungga katoyi, ngu newanggo. 30 Ye
komo gome ingoyi! Oni gidarega kootu ombutenggoku, ngundo oororo
koretewanggo. Oni koreteyingo ngu, ene omburo, kootu tewanggo.
Eyingo.

Yisasdo Yerusalem Endeboro Sendoyingo
(Matiyu 23:37-39)

31 Ngu naruno nangge, Parisi oni gidarega mayero, Yisasno eyingo. Ge
nga endega nga sodedomangge yokoya, ende gurano toonge. Ndawugaro nguro, Herodndo ge gureni kumoowero ete. Eyingo. 32 Ngundiro
etoyi, Yisasdo ngu onikuya mande gumi eyingo. Ye ooroya, ngu se
kokingga nguno ngandiya eyi! Ingo! Ataga ngu no simoo bareno
oombooro biyomi owero, sayi mambudodo oni yomosiyeroro, ngu
no ko temukowano. 33 Ene ataga, yangeni, yangenggoodo nguya,
no yade yade oororo, Yerusalem ende yootoowegago; ndadiro nguro,
Anutro ingondudu eyingo oni gura, ende songomo ma ureyi kumoowa.
Kini, ene komo Yerusalemno ureyi kumoowa. 34 Ye Yerusalem oni
simoo bare, gowugowurongo, ye komo Anutro ingondudu eyingo
oni, yureyi kumoowonggo. Anutdo oni ye etuyerowero soweyootoni,
yendo digi yoro, ngundo yurewonggo. Naru oowooyingga no yengo
simooye yowuruyerowero teteno. Kootooribo simoongo yoyeni wireyo
newendemo yowuruyerooteku ngundiro. Ene ye ngu yokoyingo. 35 Ye
gowugowurongo ingoyi! Anutdo ye hoorooweyerowero teni teni
kinitetoni, nguro ene yengo ende ngu kuri yokowo. No yeno eteno.
Ye no ko ma neyoro oodoyi, oororo ngu narungga ngu tunootetoni
ngunonggo, ye ngandiro ewanggo. Ene oowooyi bingami okoowato.
Ene Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu oowooyimo ombute. Ngundiro
ero, ngu naruno, ye no neyowanggo. Eyingo.

14

Yisasdo Oni Gura Moondeyi Bidodo Koongeyingongga Yomosiyoyingo

1 Sabat naru gurano, Yisas oororo, Parisi oniro tabangonggaro yano
enedodo oowari neyingo. Ngu yano oni ngu bidodo Yisas kenondadan-
gero oriyingo. 2 Nguno oni gura kekandeyi koongeyingongga Yisas
tanggeyimo ombuworo. 3 Yisasdo ngundiro kenoro, yowoorengoro ma-
mana mandero ingondudu onikuya, Parisi oniya sumoo yunoro eyingo.
Noore mete sayi oni naru kundingiyimo ngano yomosiyowato, bine,
ngundi kini, bine? Eyingo. 4 Ene mande gumi ma ero, neneteyingo.
Ngundiro tetoyi, Yisasdo ngu oni moondeyi koongeyingonggaku ngu
yoro yomosiyoro sureyootoni toongeyingo. 5 Yisasdo ene bidodo sumoo
yunoyingo. Oni gura ye kewooroyemo ngano, enengo nangoni bine
ngundi Bulmakawu boningga sono mereno soretoni ngu, ene naru
kundingiyimo sodedo ma woosooro yowa, bine? Eyingo. 6 Ene ngu
mandega ngu gumi ma eyingo. 7 Yisasdo yeyootoni, ngu oowar-
ingga nguno mayero ene yaba koreteyingomo bibitewero ingoyingo.
Ngundiro tetoyi, nguro Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. 8 Oni
gurado bare kameyowero oo simbo gurano ge negogerootoni ngu, ge
yaba koreteroga nguno ma bibitewa. Ngu oningga, ngundo ene oni gura
oowooyi urungga ge dagageroro ene urungga, nguro nguya ombuwa,
bine? 9 Ngundiro tero, oo simbo kayingo Simburiga, ngundo omburo
geya ewa. Ge woosooya oorowutooga nga oningga ngando ngu yabaga
nguno bibiteni, ero ewa. Ge ngu yaba koreteyingongga ngu yokoro, ene
inootoyi bibitetoni, ge nguro oyimo urungga oorengo yoro, ge oororo
uro, kootuyisina amuno bibitewa. 10 Ye ingoyi! Ge oni gurado oo
simbo kaya, ge negogerootoningga ngu, ge ombuya, yaba wengamo
amuno oni kootuyesina bibite. Kootu oo simbo kayingo simburi,
ngundo omburo geyoro ewa. Doboone, ge ombuya ooroya, awuno
bibite, ero etoni, ge oni mayewonggoku ngu doongeyemo koretero
bibitero, ge bingaminggedodo tewa. 11 Oni gura enengombo enengo
oowooyi bingami okooteku ngu, Anutdo oowooyi yeni merako uwa.
Ene oni gura, ene oni songo nowoondoyemo ameno oorootekungga
ngu, Anutdo yoro oowooyi bingamidodo awuno oorengo yewa. Eyingo.
12 Yisasdo Parisi oningga oo kayingo simburiga nguya eyingo. Ge
oowari gura kaya ngu, ge gengo dobookurige, konebage, ko gengo
kenggemo oni, ko ende gobooro oni ngu, ene beye digidodo oni ngu
nangge ma negoyerowero. Ge ngundiro tewaku ngu, enebana gengo
oo kawoku nguro gumi oo karo gunootoyi, ge enengo yano oororo,
oowari gumi newa. Gengo nowoondoge nguro nangge ma ingowero.
13 Kini, ge oo simbo urungga ko kaya ngu, arisa, ge komo oni simoo
bare angoyi, sayi mambudodo goweye biyomi ngu, kekandeye biyomi
ko doongeye kiringo oni ngu negoyerootoyi, ngundo mayero newanggo.
14 Ge muri ngundiro ngu tetoyi, nguro Anutdo geyoro oni oni tewa.
Ngundiro oni, ngundo ene gengo oo simboga karo yunowoku, ngu gumi
ma karo gunoweroyi, ene ereremo kini. Kootuyisina, Anutdo gengo
oo simboga kawoku nguro ngu Anutro oni nenengomu merenonggo ko
ootoogewanggoku naruno, ngundo gumi oo gunowa. Eyingo.

Oo Simbo Urungga Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 22:1-10)

15 Ngu naruno, oni Yisasdodo oowari neyingomu ngu gurado Yisasro
mandeni ngu ingoro, ootoogero Yisasno eyingo. Oni ene Anutro ende
musiyonimo simbo kayingo ngu newaku ngu, ene mete oni oni tero
oruwa. Eyingo. 16 Ene Yisasdo ngu oningga nguya mande adingayi
eyingo. Oni gura ene oo simbo urungga kawero ngu, ene koretero oni
simoo bare oowooyinggano kuri ero endeyootoni ingowanggo. Nguro
naruni nguya ero yunowa. 17 Oode oowari kaweroyi naruno, oni oo
simburigakundo enengo kirikiri oni sureyeroro ewa. Ge toongeya,
nondo kuri onino ewonoku nguno ngandiya e. Ye mete ataga mayeyi,
no oo kuri karo yomosiyooteno. Eyingo. 18 Ene ngu oniku bidodo
enengo ko songo songo, ero ewonggo. Noore ma oorowuwato, ewonggo.
Oni gurado ewo. No mera gura keta uriyowonoku, no toongero ngu
kenowano. Oniyooge, no ma oororo kenowano. Gedo ooroya ngundiya
e. 19 Ngundiro etoni, oni gurado ero ewo. No Bulmakawu bo keta kande
eraya (10) uriyowonoku, nguro no oororo ngu towoongoro kenowero
nguro ooroya awanggemo e. Oniyooge, noro ma ingowero. Eyingo.
20 Oni gurado ewo. No ataga bare yoro, nguro no ma oorowuwano.
Eyingo. 21 Ngundiro nguro, kirikiri oni ko oororo, enengo oni urung-
gakuno ngu bidodoboro ewo. Ya simburigaku ngundiro ingoro, ene
sanggiri tero, enengo kirikiri oniya ewo. Ge sodedo ooroya, nga endega
ngaro oore urungga nguno ko oore bobodimo nguno, angoyi oni, oni
goweye biyomi, doongeye kiringo, ko oni kekandeye biyobiyomi ngu
bidodo yoyoya mayetooga, ngundo noro yano ngano ombuyi. Eyingo.
22 Kootuyisina, kirikiri oninggakundo, oni urunggakuya ewo. Urungga,
gedo ewoku ngundiro tewono. Ene yaba gidarega kingo ooroote.
Eyingo. 23 Oni urungga ngundo enengo kirikiri oninggakuya ewo.
Ge ooroya, oore ururu bidodomo endeyoya, ko kanggakuri endeyoya
ngunonggo, oni simoo bare yoyoya mayetooga, ngundo noro yangga
nga ndindi teni, ero ingooteno. 24 No geno hamoo eteno! Nondo oni
kuri ero endeyowonomu oni ngu bidodo ene nondo oowari simboga
katenoku, nga gurado bodaga ma nero ingowa. Eyingo.

Oni Ene Ingondudu Gome Teyago Yisas Keyoya Endeyoni
(Matiyu 10:37-38)

25 Oni simoo bare urungga Yisas keyoro endeyoyingomu ngusina
yowoorengoro eyingo. 26 Oni gura no tanggenemo omburo ngu, ene
komo Anutro ingooteku ingonduduga, ngundo eweyi, nemi, simoongo,
konebeyi, kuwookuwooyi, ko enengo goweyi keta oruweroyi, in-
gonduduga ngu Anutro ingootekuga, ngundo oo bidodo dagayeroote.
Ene ngundiro ma tero ngu, asa, ene noro kirikiri oni tero ma oruwa.
27 Oni gura noro ingoro no keneroro endeyootoni, nguro ene komo
meyero kowuri gura gura onindo inowanggoku ngu no oowoonemboro
ngu koorowoo. Ene oni gura kowuri ngundiro koorowooweroyi er-
eremo kini ngu, ene noro kirikiri oni ma tewa. 28 Ye kewooroyemo oni
gura ya pirungga sambono yewero ngu, ene komo koreteya bibiteya ya
ngu yemukoweroyi nguro urini ngu gome kandangero ingowa. 29-30 Ene
ngundiro ma tero ngu, ya nguro urini ma ingoro nguno damoni yero,
ene Simen yemukoro yokootoni, asa, oni bidodo kenoro yomooyinoro
ewanggo. Nga oningga nga oniyooge ene, ya yeweroyi, ereremo kini.
Oniyooge! Eyingo. 31 Ngundiro ero, asa, mande adingayi gura eyingo.
Mera ngaro oo sobosobo tabango oni gura, ene toongero tabango

guraya ebe urewero ngu, asa, koretero, ene bibitero ingondudu gome
terogogo, enengo me oni (10,000) ngundo ene mete tabango gurado me
oni (20,000) ngu yutoro oweyerowa, bine, ngundi kini, bine? Ene komo
gome ingondudu terogogo. 32 Ene ebe ureweroyi yanggangoni ereremo
kini nguro, asa, enengo me oniku oriroko oodoyi, ene sodedomangge
mande soweyoro ewa. Noore ebe sodedo ma urewato. Kini, noore
komo koreteya bibiteya, imakeyingo murimo doboo yeyiga. Eyingo.
33 Ene koretero ye komo nowoondoye, ingonduduye ngu bidodo Anutno
yero, enengo ko tewanggo. Ngundiro nangge, oni gura ye kewooroyemo
nguno, ene enengo oo bidodo ma kootu inoro ngu, asa, ene noro kirikiri
oni kirarongo ma tero oruwa. Eyingo.

Sayi Nembo Ngu Yanggangoni Kini
(Matiyu 5:13; Mak 9:50)

34 Ene mande adingayi gura eyingo. Sayi nembo (Sol) ngu oo
gome. Ene sayi nembo ningguri kinitetoni ngu, asa, noore ndadiro
tetooye, ngu ningguriga ngu ko mete tewa? Kini, noorendo ngu
yomosiyoweroyi, ereremo kini. 35 Sayi nembo (Sol) ngundiro ngu, mera
oo miweroyi kono nguno yeweroyi nguya kini. Noore Bulmakawu
usedodo yowuruwooro ngundo mera tetooye, urumidodo teweroyi
nguya kini. Noore ngundiromu ngu kingo tarangooteto. Oni sodeyi
mande ingoweroyi gome metemi ngu, ene komo mande nga gome
ingoni! Eyingo.

15

Bo Sipsip Oonootete, Ero Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 18:12-14)

1 Gabuman beye yoweroyi (Takis) oni, ko weti mbumbuwadodo
onindo Yisasro mandeni ingowero tanggeyimo mayeyingo. 2 Parisi
oniya, ko mamana mande etuyeroyingo oniya ngundiro kenoro, nguro
boguwooro eyingo. Nga oningga nga, ngu ene weti mbumbuwadodo
oni yoyoro, nguya oowari netenggoku eke! Ene nguya dobooyero
endeyootenggo. Eyingo. 3-4 Ngundiro etoyi, Yisasdo mande adingayi
gura ero eyingo. Ye kewooroyemo nguno oni gura ene Sipsip onibi
kandegura (100) oruwo. Nguromu gura oonootetoni, ene enengo Sipsip
gidarega mera gurasina yokootoni oo newoodoyi, ene Sipsip nangoni
gura oonootewokungga ngu erewero yade kenoro yorogogo, asa, ene
kengewa. 5 Ene ngu Sipsipgaku kenoro yoro koorowooro, oni oni tero
oorowuwa. 6 Ngu oninggaku enengo Sipsipku yoyoro ende mayero,
enengo dobookuriyimo ero ete. Ye noya oni oni tewato! Noro Sipsip
gura oonootewoku, ene no erewero ko yowono. Eyingo. 7 No yeno
hamoo eteno. Oni gura ene weti mbumbuwa muri yokoro newende
yowoorengootoni ngu, sambono oni ngu bidodo oni oni urungga
oorengo tetenggo. Oni oowooyingga ene ngundiro ingootenggo. Noore
nenengo ero ingootooye, nguro ene Anutdo nowoondoye ma yowooren-
gootoni, ngu, asa, Engel oni sambono oorootenggokundo ngu enengo
ma oni oni tewanggo. Kondibo kini, oni gura Anutno newende
yowoorengootoni ngu, nguro ene oni oni oorengo tewanggo. Eyingo.

Digi Beye Toongeyingo Nguro Mande Adingayi

8 Yisas ene mande adingayi gura yunoro eyingo. Yengo bare gura
ene beye tanggori kande eraya (10) enengo siko oruwo. Kootuyisina,
guranangge toongewo. Ene soru karo ngu himimo ya newendekuri,
gugu so oo ememangge gasiyoro, nguwoore erewero oode yorogogo
ene kengewa. 9 Ene yoro yokoro ngu, asa, enengo dobookuriyi
negoyerootoni, omburo, yowuruwooro bibitetoyi ewa. Ye noya oni oni
tewato. Nguro,, noro beye gura toongetoni erewero oode, ko yooteno.
Eyingo. 10 No yeno hamoo eteno. Anutro oni Engel, ngundo weti
mbumbuwadodo oni gura newende Anutno hamoo tero yowooren-
gootoningga, nguro oni oni urungga oorengo ngundiro tewanggo.
Eyingo.

Simoo Oorega Eweyi Yokoro Toongeyingo, Nguro Mande Adingayi

11 Yisasdo mande adingayi ngu soweyoro eyingo. Oni gura ene nango
sumoongo eraya. 12 Naru gurano, nangoni kootungga ngundo eweyimo
eyingo. Awa, gengo beye oo sitowi ngu wesoowooya noromu nuno,
eyingo. Ene ngundiro etoni, ingoro, beye sitowiku wesoowooro, enen-
gomo enengomo yunoyingo. 13 Ene naru bodaga oode, ngu naruno,
nangoni kootungga, ngundo enengo oo sitowi bidodo tero tewooro ende
urungga orirokomu, nguno toongero nguno oruwo. Ngu simoongga
ngu endega nguno oode, nguno beye sitowiniku ngu, buribari endey-
oyingo muri biyomi nguno oorongooni umukootoni kingo oruwo.
14 Ngundiro oode, enengo beye oo sitowiku oorongooni umukootoni,
kootuyisina, ngu endega nguno oowariro kumooyingo naru urungga
tunooteyingo. Ngu simoongga ngu, ene oowari gura yoro neweroyi
oo gura kini. 15 Ngundiro nguro, ngu simoongga ngu, ene ende
dabemiwoore oo sosorango erewero yade mayero, ngu mera nguro
oni sitowinidodo oni urunggano ko tewero sumoo eyingo. Ngundiro
sumoo etoni, ngu oni urungga, ngundo yoro sureyootoni, enengo
bodoro yano bo sobowooni ero, etoni oorowuyingo. 16 Ngundiro tero,
ene bodoro de tanggori ngu yunootoni, nero kawuye pakini yetoyi,
yeyoro ingoyingo. No nguya gura netoowega kawune ndindi teni,
ero ingoworomu nguya kini. Oni gurado kenonggowurongoro oo
gura ma inootoyi neyingo. 17-18 Ngundiro tero, newende himi yetoni,
ingondudu tero ingoyingo. Nenengo awanemboro ko oni ngu ene
oowariye urungga tero netenggo. Nondo ngano ootooro oowariro
kumooteno. Ngundiro nguro, no ko awano oororo ewano. Awa, no
Anut doongeyimo, ge doongenggemo nguya weti mbumbuwa tero,
endeyoro oode, ngunonggo ko mayeteno. 19 No oni biyomi, nguro noya
nenengo nangone, ero ma ewero. Kini, noyoya gengo kirikiri oni eya
noye, ero ewano. Ero eyingo. 20 Ngundiro ero ingoro, ene ootoogero
eweyi tanggeyimo oorowuweroyimboro oorowuyingo. Ngundiro tero,
yade yade mayetoni, eweyimbo oriroko anduno doongetero, nangoni
kenoro, nowoondoyi tero, ootoogero kendutero oorowuyingo. Oororo
nangoni dowooro dureyoro yenggonangoyingo. 21 Nangonimbo ewey-
imo oyimo urungga yoro eyingo. Awa, no Anut, doongeyimo ko ge
doongenggemo nguya weti mbumbuwa tero endeyoro yade ngunonggo
mayeteno. Ngundiro nguro, naru gurano, nenengo nangone ero ma
ewero. Eyingo. 22 Ngundiro etoni, eweyimbo enengo kirikiri onino
eyingo. Sodedomangge, ye ooroya, ye nenengo kumba gome pirungga
ngu yoya ombuya yemuyinoyi! Kandeyimo toombo yeya ko keyi goweyi

nguya yoya yeyinoyi. 23 Ye bo Bulmakawu nangoni moondeyi ndin-
diteyingo urumidodoga yoya utoya katoyiga ngu nero oni oni tewato.
24 Ndadiro nguro, nga nangonengga nga kuri kumooyingo ero ingoro
oodoowe, ene keta oode ataga mayete. Ene kuri oonooteyingomu, ene
noore ataga kenoro ko yooteto. Ngundiro nguro, ene damoni yero, oni
oni teyingo. 25 Ngundiro tewootoyi, asa, enengo nangoni koreterogaku
ngu kono ko tero oruwoku, ngunonggo kootu mayero, ya tanggeyi-
monggo ingoworomu ngu, yambo sumbimbooro tero, kunoburo tetoyi,
ngguyi ingoyingo. 26 Ngundiro ingoro, ene kirikiri oni gura etoni
tanggeyimo ombutoni eyingo. Ame ndawu ooga tetenggo? 27 Ngundiro
etoni, ngu kirikiri oningga ngundo gumi eyingo. Gengo konege yade
yade keta mayetoni, nguro awanggebo bo Bulmakawu urumidodoga
utoro katoni, ngu nero nguro oni oni tetenggo. Ndadiro nguro, enengo
nangoni kootungga ngu ma kumooyingo. Eyingo. 28 Ngundiro etoni,
nangoni koreterogaku ngu ingoro, sanggiri tero ya newendemo uyingo.
Ngundiro tetoni, eweyimbo ya newendemonggo oorero ememangge
ememangge nangonimo mande ero eyingo. 29 Ngundiro tetoni, ene
nangonimbo eweyimboro mande gumi eyingo. Ge ingo! Dagoma
oowooyingga no gengo ko kingo tero oorooteno. No naru gurano gengo
mandege manggoge ma toongooyingo. Ge nguro Meme bo nangoningga
kingo nunootoyi, utoro karo dobookurinemboya nero, ma oni oni
teyingo. Hamoo oorengo kini! 30 Ene nangongge ngu gengo beye
sitowi ngu buribari ooreko ooreko se tero endeyoro, nguno beye bareno
yokomukoro yade mayetoni, nguro ge bo Bulmakawu urumidodomu
utoro kateku ngu! Ero eyingo. 31 Ngundiro etoni, eweyimbo mande
gumi eyingo. Nangone, suwooyi sano noore gome gobooro oorootero.
Noro oo sitowi ngu gengomu nangge. 32 Ene ataga ngu noore komo
oni oni tero, nowoondonani gome imakeyingomo oruwato. Ndawugaro
nguro, ene nga konegega nga kuri kumooyingomu, ene ataga ko keta
ooroote. Ene toongero kombiteyingomu, ene noore ko kenooteto.

16

Ko Sobosobo Oni Metemi, Nguro Mande Adingayi

1 Yisasdo enengo kirikiri oniku mande adingayi gura eyingo. Beye
sitowidodo oni gura ene enengo ko sobosobo oni ooroote. Oni beye
sitowinidodo oningga, ngu enengo ko sobosobo oningga ngu goweyi
sanggawero mande ewonggo. Gengo ko sobosoboga ngundo gengo
beye oo sitowige kingo yomburiyowo. Eyingo. 2 Ngundiro etoyi, arisa,
ngu oni urungga, ngundo ngu ko sobosobo oningga ngu negongootoni
ombutoni eyingo. Geya etoyi ingowonoku, ngu ndadiro? Oo tewoku
nguro muri wesiyoya e. Ge noro ko sobosobo oni ko ma oruwa. Eyingo.
3 Asa, ngu ko sobosobo oninggaku newendemonggo ingondudu tero
ingoyingo. No ndadiro tewano? Nenengo oni urungga oo bidodo Sim-
buri, ngundo ooni no kandenemo oorooteku ngu ko yoro, no sobosobo
kono oweneroote. Ngundiro nguro, no ndadiro tewano? No ko urungga
yanggango teweroyi oni, ereremo kini. No oni gidaregano oowari ooro
kira ewero no oyimo moore. 4 Ene kowuri ingoro, ingondudunimonggo
no oo gura ingooteno. Urunggado sobosobo kono, owenerooteku
naru nguno, no ndawu kongga tetoowe, ngundo dobookurinembo
nowoondoyi tetoyi, no eneya ko doboo yewato? Ero eyingo. 5 Ngundiro

ingoro, oni enengo oni urungga, nguro oo weti tero oo yoyingoku ngu,
guranangge nangge songo songo sumoo yunoro eyingo. Ge ko simburi
urungga nguro wetini ndadiro inowa? Eyingo. 6 Ngu oni koreteroga,
ngundo gumi eyingo. no Daram 100 de oo urumi ngundiro inowano.
Etoni ngu, asa, ko sobosobo tabangonggakundo eyingo. Geno weti
oorooteku nguro, ge bibiteya sodedomangge ngu weti tewoku Pepangga
ngu yoya (50) nangge nakango. Eyingo. 7 Ngundiro tero, oni gura sumoo
inoro eyingo. Gedo ngu gumi ndadiro inowa? Etoni, ngu oningga
ngundo eyingo. Nondo ngu Rayis si 100 (onibi eraya 25 Kilo Bek Rayis)
inowano. Etoni, ko sobosobogakundo eyingo. Ge gowegemo wetidodo
nguro, ge sodedo bibiteya 80 Bek (onibiga kande eraya gidemboro eraya
25 Kilo Bek) nangge nakango. 8 Ngundiro tero, ngu ko sobosobo oningga
ngu, ene ingondudunimonggo nowoondokara tero, ko teweroyi oni
nguro ko simburi urungga, ngundo enengo ko sobosobo oningga nguro
murini biyomi ngu kenoro yokowero ingoyingo. Ene ko ingondudu-
dodo oni. Ngu hamoo oorengo, nga naruno nguya oni ingonduduye-
dodomu ngundiro urungga oorootenggo. Oni simoo bare Anutno
nowoondoye hamoo teyingo murimo oorootenggoku ngu, ene godange
teweroyi nguno ingoyingo metemi nguya kini. 9 Yisasdo eyingo. No
yeno hamoo eteno. Oni Anutno newende hamoo teyingo, ene nguya
enengo beye ngu gome sobowooya simoo bare gidega hoorooweya
doboo yeyi. Kootuyisina ngu oningga ngu oo tewero wenonootoni,
asa, ngu naruno dobookuringombo hooroowewanggo. Kootuyisina
ngu oningga ngu oorero Anutya sugi sugi oruwa. 10 Ene oni gura oo
bidodogano newendemo hamoomonggo gome sobowoowaku ngu, ene
oo urungga nguya ngundiro newende hamoomonggo sobowoowa. Oni
ene ko bodagano ko gome ma tewaku ngu, ene ko urunggano nguya
ngundiro ko gome ma sobowooro tewa. 11 Ene yengo beye kandeyemo
oorooteku ngu, gome ma sobowooro ngu, asa, Anutdo hamoo engge
gome ngu ye yunootoni, ngu gome sobowoowanggo? Hamoo oorengo
kini. 12 Ye oni guraro oo ngu gome ma sobowooro ngu, onendo yengo
oorengo oo ngu yunowa? Kini, oni gurado oo gura ma inowa. 13 Ko
oni gurado oni ururu erayagomo ko tero ma oororo omburo tewa.
Ngu ko oningga ngundo ngu oni ururu erayagaku, gurano newende
inoro, nguro nangge ko tewero ingoro, guragakuya newende biyomi
ingoro, nguro koni ma tewa. Ene guraro konimo ngu sureyo kiniyetoni,
ko guraro konimo ngu, ene ko gome tero yobasiyoro ko teyinowa.
Ngundiro nangge, ye Anutro ko oni tero, nowoondoye bidodo beye
yoweroyimo nguno nangge ma yewero. Ye nowoondoye ko eraya
teweroyi, ngu ereremo kini. Eyingo.

Anutro Mamana Mande Nguro Eyingo

14 Yisas mande soweyoro gura yunoro eyingo. Parisi oni ngu, ene
beyedoro gome ingoro, nguro hahangetenggo. Nguro ngu, Yisasdo
mande nga bidodo etoni, ingoro, nguro ene yomooyinoro mande
eyingo. 15 Ene Yisasdo yeyoro ero eyingo. Ye muriye gome nenengo
ngu simoo bare yengo nowoondoye ingoote. Onindo oo bingami
okootenggoku ngu, Anut doongeyimo ngu oo ngu buwoo biyomi goo-
goosedodo. 16 Mamanaro mande nguya Anutro ingondudu eyingo oniro
mandeye oode oode omburo, Sonoyeroyingo Yon nguro naruno. Ene
Yonro narunonggo omburo, wenga ataga nga, ngu Anutro mande gome

mesarango ngu Anutro yoyo pawanonggo tunootero, ende bidodomo
oorowute. Oni simoo bare bidodo ngu yoyo pawangga ngu newendemo
uwero yanggango oorengo yetenggo. 17 Kootuyisina, sambo ende mera
nga nguya oororo kinitetoni, ene mamana mande ngaro gumi bodaga
ngu hamoo oorengo ma kinitewa. Eyingo.

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi, Nguro Muri Eyingo
(Matiyu 5:31-22; 19:9; Mak 10:11-12)

18 Oni simoo bidodo enengo bare sumooye yoyokoro bare songo
yoyoro, nguno ene erambarisa oruweroyi ngu yomburiyootenggo. Kuri
kameyimbo ene yokowoku ngu, ene erambarisa oruweroyi mamana
mandega ngu yomburiyowo. Simoondo bare gura yooteku ngu, asa,
Anut doongeyimo, ngundo bare erayaga ngu yomburiyeroote. Eyingo.

Angoyi Oni Lasaras Ko Beye Sitowinidodo Oni Urungga Nguya Nguro Mande

19 Yisasdo mande gura eyingo. Kurimi beye sitowinidodo oni gura
oruwo. Ene suwooyi sano towi nengguro gome gomemu nangge tero,
kumba dagoyi gome ngu yemuro ootooro, ngunonggo ene suwooyi
sano oowari gome ninggurimu nangge nero oni oni tero, oororo
omburo teroruwo. 20-21 Ngu sitowinidodo oni urungga nguro yamuko
dabemimo nguno, oni angoyi gura oruwo. Ngu oowooyi Lasaras,
ngu mambubo goweyi kondibo yeni kini teyingomu, ngu sitowinidodo
oningga nguro yamuko dabemimo bibitero, oowariro ngguyinggayi
tero oruwo. Ngu sitowinidodo oningga ngundo oowari neya soso-
rango yeni merako soretoningga newe, ero Lasaras hahangero, in-
gondudu urungga tero oruwo. Ene yamuko dabemimo nguno bib-
itero, oodoni, sebo mayero, enengo mambuniku meyaboro oruwonggo.
22 Kootuyisina, angoyi oninggaku kumooyingo. Anutro Engel onindo
omburo, Lasaras gaboyi okooro yoro oorero, Ebaraham begowoomo
yetoyi, bibitero oruwo. Kootuyisina, ngu sitowinidodo oninggaku
nguya kumootoni merengooyingo. 23 Ngu sitowinidodo oninggaku
gaboyi oorero, ende biyomi de nombo buni ma kumooweroyingga,
nguno uyingo. Uro, nguno ogingo urungga oorengo ingoro oode,
ngunonggo doongetero, Ebaraham oriroko anduno kenootoni, Lasaras
begowoomo bibitero oodori yeyoyingo. 24 Ngundiro yeyoro, meno ero
eyingo. Awa, Ebaraham, ge noro nowoondoyi teya, Lasaras surey-
ootooga, kandedibiyibo sono bodaga sanggaweya ombuya, mebunemo
yetoningga bodaga gingo yeni. Ndadiro nguro, no de nombono
moondene kookingo oorengo yetoni, nguro hahangero ogingo urungga
ingooteno. Eyingo. 25 Ngundiro etoni, ene Ebarahamndo gumi eyingo.
Nangone, ge ingondudu te! Ge kuri merako keta ootooro nguno,
oo gome gomemu bidodo kuri yomukowoku, nguno ge Lasaras ma
hoorooweyingo. Ngundiro tetoyi, Lasarasdo ngu, ene oo biyomi
nangge yoro oruwoku, nguro ene ataga nga endemo ngano ngu,
ene newende imaketoni ooroote. Ene ge ngu ogingo urungga in-
gooteku ngu! 26 Oo gura nguya ingo! Noore ko ye kewooronanimo
Anutdo kembe urungga ngundo siribo yeyingo. Ngundiro nguro,
oni ngarokonggo yeroko oorowuweroyi nguya hamoo oorengo kini.
Ko yeroko ngunonggo nooreroko ngano mayeweroyi nguya hamoo
oorengo kini. 27-28 Ngu sitowinidodo oningga, ngundo ngguyinggayi
tero eyingo. Ngundiroga ngu, Awa, ge Lasaras sureyootooga, nenengo

awanemboro yano uya, noro konebane kandegura oorootenggoku ngu,
ene nguno mande yanggango oorengo eya sodeye sobiyootoningga, ene
mande ngu gome ingoro, ene nguya nga ende biyomi oorengonggano
ngano ma ombuwanggo. 29 Ngundiro etoni, ene Ebarahamndo nguro
mandeni gumi eyingo. Ene Mosesro mande ko Anutro ingondudu
eyingo oni nguro mandeye nguya eneno ooroote. Ene komo ngu
ingowanggo! 30 Ngundiro etoni, sitowinidodo oningga ngundo gumi
eyingo. Kini, Awa Ebaraham, oni gura ene kumooyingomundo ko
ootoogero mayetoni, ngu kenoro ene soriyokoro ngu, asa, ene nowoon-
doye yowoorengowanggo. 31 Etoni, Ebarahamndo mandeni gumi
eyingo. Ngundiro kini. Ene Mosesro, ko Anutro ingondudu eyingo
oni, nguro mandeye ma ingoro keyoro ngu, asa, oni kumooyingo
ngu ko ootoogero, ngundo mande etoyi, nguya ma ingoro, nguro
nowoondoyemo nguya hamoo ma tewanggo. Eyingo.

17

Muri Biyomi, Ngundo Simoo Barero Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu Yomburiyoote

(Matiyu 18:6-7, 21-22: Mak 9:42)

1 Yisasdo enengo kirikiri onino eyingo. Oo guradiro guradiro
tunootero, ngundo simoo bare yoyeni, weti mbumbuwano uwanggo.
Oni ene oni gura yoro, weti mbumbuwa murimo nguno yewoku ngu,
ngu oniyooge oorengo! 2 Oni gura muri biyomi tewoku ngu, nguro
uriyi ene kondibo digi urungga yoro bungeyimo gosiyoro wendeyi
newendemo oorongooyi utoni kumoowa. Nguro uriyi ngu, ngu
urungga. Ene oni gura simooye nowoondoye yomburiyooteku ngu, asa,
nguro uriyi ngu, ngu kowuri kondibo urungga oorengo. Yengomboro
ingonda teyi! 3 Gengo konegegado weti mbumbuwaga tetoningga ngu,
ge kenoya sanggiri teyinootooga, ene newende yowoorengootoningga
ngu, ge komo enengo wetini ngu andangeyinoya wongooga utoningga
kabeteyino. 4 Ene naru gurananggemo geno weti mbumbuwa tambu
kandegura gidemboro eraya tero, ngu sanganimo nguno nangge tambu
kandegura gidemboro eraya omburo, geno ngguyinggayi tero ewa. No
nowoondone yowoorengoote, eya etoningga ngu, asa, ge komo weti
mbumbuwani andangeya wongooga utoningga kabeteyino. Eyingo.

Nowoondoyemo Hamoo Teweroyi Nguro Murini

5 Aposel onindo Oo Bidodo Simburi urungga, Yisas nguno ero eyingo.
Ge komo nooreno nowoondonanimo hamoo nga yega yanggango yeni.
6 Etoyi, oo bidodo Simburi urungga ngundo eyingo. Ye nowoondoyemo
hamoo teyingo bodaga oodoni ngu, asa, ngundo ye mete Anutro ko
urungga tewanggo. Yo, hamoo oorengo, ye nowoondoye hamoo teyingo
ngu bodaga ngu Masitet yuwooyi ngundiro ngu, asa, Anutdo ngu tetoni,
urungga oorengo yewa. Anutdo yeno ngundiro tetoni ngu, ye mete
ngu dega nguya ewanggo. Ge gengo damoningge ukeya toongeya uya
wendeyi sono koongeyingo kewoorokono uya nguno dika ero etoyi ngu,
asa, ene yengo manggoye keyoro ngundiro tewa. Eyingo.

Ko Oni Muriyemboro Mande

7 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Ye gurado enengo kirikiri oni
gura ene kono mera doongooro, ngundi Sipsip boga ngu sobowooro

oode ngunonggo mayetoni, ye sodedo ngandiro ma ewanggo. Sodedo
ombuya bibiteya oowari neya ootoo. 8 Etoyi ngu, ene ngandiro ewa.
Ge noro oowari kaya yomosiyoya, oo gidarega yomosiyootooga, oo de-
doningga wendoya, no nunootooga, nero sono nguya nero yokootoowe,
arisa, gebana kootu oo nero sono nguya newa. Eyingo. 9 Enengo kirikiri
oningga, ngundo manggowo keyoro oo bidodo temukootoni, sumange
teyinoro esosootewa, bine? Kini, ngu enengo ko nangge. 10 Ngundiro
nguro, ye nguya, Anutdo etoni, ye oo bidodo ewoku ngundiro temukoro
ngu, arisa, ye ngandiro ewanggo. Noore ko oni biyomi, noorengombo
ko oo nangge teteto. Yo, oni Anutno newende hamoo teyingo ngu
Anutro oo ewoku ngu temukootoni, nguro ngu merako ngano onindo
oni oni teyinowero, nguro ma ingowero. Kini, enengo uriyi hamoo ngu
sambo endemo nguno ooroote. Eyingo.

Yisasdo Gori Mambudodo Oni Kande Eraya Yoyeni, Metemi Teyingo

11 Yisas Yerusalem oorowuwero Galili Sameriya mera erayaga ngu ke-
woorokuri oorega ngu keyoro oorowuyingo. 12-13 Ngu naruno, Yisas ene
ende gurano uro tunootetoni, oni gori mambudodo kande erayagobo
omburo, oore dabemimo songo orirokoyi dikaro, Yisasno meno ero
eyingo. Yisas, oo etuyeroyingo oni, ge noorengo nowoondoyi teyunoya
yomosiyero! Eyingo. 14 Ngundiro etoyi, Yisasdo yowoorengoro yeyoro
eyingo. Ye ooroya, Anutno wooro yeyingo onino nguno goweye
etuyeroyi! Arisa, ngundiro etoni ngu, oni gori mambudodo yowoorengoro
oorowuwootoyi, ooreko goweye moondeyemo mambuku besero
toongetoni, goweye mete temukoyingo. 15 Ngundiro teyunootoni,
ngu oni kande erayagaku nguromu gura, ngu Sameriya oningga
enengo goweyi kenootoni, ko mete tetoni, nguro ene yowoorengoro,
Yisasno ko oororo, meno manggaru tero, Anut bingami ero okooyingo.
16 Ene omukumundoongosinanggo Yisas tanggeyimo bagootero we-
toro, Yisasno esosootero eyingo. Eso, no gowene mete tetoni nguro
ombutenoku nga! Eyingo. 17 Ngundiro etoni, Yisasdo ngu kenoro
gumi eyingo. Nondo ngu kande eraya bidodo metemi tetenggoku, ero
ingooteno. Kandegura gidemboro namoraya ngu ndano oorootenggo?
18 Ndadiro nguro, ngu oningga ngu, ene Yuda oni kini, enesu nangge
omburo, Anutdo oo goweyimo tewoku, nguro ero okoowo. Yuda
oni kandegura gidemboro namoraya ngu ndano? Eyingo. 19 Yisasdo
ngu Sameriya oninggakuya eyingo. Ge ootoogeya toonge! Gengo
nowoondogemo hamoo, ngundo goyeni gowege metemi tete. Eyingo.

Anutdo Enengo Simoo Bare Sobowooweroyi, Narungga Ngu Ombuwa (Matiyu 24:23-28; 37-41)

20-21 Naru gurano, Parisi onindo Yisas sumoo inoro eyingo. Ndawu
narunggano, Anutdo oo bidodo Simburi tero oo sobowooweroyi narun-
ingga ngu ombuwa? Etoyi ngu, Yisasdo mandeye gumi ero. Anutdo
oo bidodo Simburi tero simoo bare sobowooweroyi naruningga ngu
ombutoni ngu, oni simoo baredo ngu doongeyembo tunoo ombutoni
ma kenowanggo. Ene ngandiro ma ewanggo. Kenoyi nga oorooteku
nga, ngundi, andusina oorooteku andu! Ingoyi! Anutdo oo bidodo
Simburi tero oo sobowooweroyiga ngu ye nowoondoyemo oorooteku
nga! Eyingo. 22 Yisasdo simoo bare oowooyinggano mande emukoro
yokoro ngu, ene yowoorengoro enengo kirikiri onikuno ero eyingo.

Kootuyisina naru wengamo ngu namoko tunootetoni ngu, kowuri
gura gura omburo ye wiriyerowaku, ngu naruno ye nowoondoye
hahangero Oni Nangoni ombutoningga kenowero ero etenggo. Ene
yengo ingondudu ngu ma keyowa. Kini, ene enengo ingonduduni
nangge keyowa. 23 Ngundiro ingootoni, oni songombo ewanggo.
Kenoyi, Yisas oorooteku nga! Ngundi, ene kenoyi andusina oorooteku
andu. Ngundiro etoyi ngu, ye nguro nowoondoyemo hamoo ma tero,
ye oororo ngu ma keyowero. 24 Ye ingoyi, sambononggo yowari
soruyi ngundo sambo bidodomo himi yero oorowuwa. Ngundiro
nangge, Oni Nangoni nguro tunooteweroyi naruwo ngu sodedomangge
ombuwa. 25 Koretero, ene komo kowuri urungga koorowooro ogingo
ingoro oodoni, ngu naruno, oni simoo bare oorootenggoku, ngundo
mandeni sureyo kini ero kootu inowanggo. 26 Nowaro naruno onindo
muri biyomi teyingo, ngundiro nangge Oni Nangoni narunimo nguya
ngundiro tewanggo. 27 Ngu naruno, ene oo simbo karo nero, sono
nero, bare kameyoro oororo omburo tero, oodoyi, ngu naruno, Nowa
wanggo newendemo utoni, sono tuwi urungga tunootero, ngundo oni
simoo bare bidodo yutoro yomburiyeroyingo. 28-29 Lotro naruno nguya
ngundiro teyingo. Ene oowari karo nero, nguro sonoyi nguya nero,
ene oo uriyoro yoro, ko uriromu oni gidareganonggo beye yoro oowari
koyi tero, miro, yawudada tero ya yeroruwonggo. Ngundiro tero
oodoyi, Lot ngu Sodom ende yokoro toongeyingo. Ngundiro toongetoni,
sambononggo de sorudodo, ko digi kookingo ndindingo biyomi oni
kumooweroyimu sambo sono ngundiro omburo, ngundo oni simoo
bare bidodo yomburiyerootoni kumoomukoyingo. 30 Ngundiro nangge,
Oniro Nangoni tunooteweroyi naruwomo ngundiro tewa. 31 Ngu
narungga nguno oni gura ene ya sanganimo awuno oorero, oode,
ngunonggo enengo oo sitowi ya newendemo oodoni ngu yowero ya
newendemo ma uwa. Ngundiro nangge, oni gura kono toongero
oode, ngunonggo ene ko endemo mayero sitowi yoweroyimboro ma
ingowa. 32 Ngundiro nangge, ye Lotro bareyimo nguno ingoyi. (Ene
Sodom endemo ko doongetetoni nguro Anutdo kowuri inoro ureni
kumooyingo.) 33 Ene oni gura enengo keta goweyiga nguro gome
sobowoowero nangge ingoro ngu, ene oruweroyi ngu gome dowooro
soorengoro oode ngu, asa, kootuyisina naru wengamo, ngu ketan-
ingga ngu oonootewa. Ene oni gura enengo keta oruweroyiga nguro
ma ingondudu tero oruwero kini. Ene Anutro koni nguno yetoni
oruwaku ngu, asa, ene enengo gaboyi sambo endemo keta gome
suwooyi sano oruwa. 34 Yo, no yeno eteno. Ngu suwoongga, nguno
Yisas enengo oni simoo bare ko ombuteku naruno, oni eraya yaba
gurano werewariku, ene suwoo kewooroko oni gura Anutdo andangero
yoro, guranangge yokootoni oruwa. 35 Bare eraya oo manongoyingo
kawero yowoorengoro yeworiku, Anutdo gura yoro, gura yokootoni
oruwa. 36 Oni simoo eraya kono oruworiku, ene Anutdo ngu simoo
erayagaku gura yoro, gura yokootoni kono oruwa. 37 Ngundiro etoni
ngu, Yisas enengo kirikiri onikundo ngu mandega ngu ingoro sumoo
eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu ooga eteku ngu ndano
tunootewa? Eyingo. Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Oni
kumooyingo bingongga oorooteku musiyongga nguno, oni simoo bare
ingootenggoku, ngu karakambi bawooro mayero yowuruwoowanggo.

Eyingo.

18

Bare Wabugado Mande Wirikoyingo Onindo Hoorooweneroyi Ero Nguro Mande Adingayi

1 Yisasdo mande adingayi gura enengo kirikiri oni eyingo. Ene
naru bidodomo Anutno yemboongero oruweroyi ene sureye ma kini
yewa. 2 Ene ngandiro eyingo. Ende gurano mande wirikoweroyi
oni gura oruwo. Ngu oningga mande wirikoweroyiga ngu, ene
Anutro ma sosoreyingo, oni simoo barero nguya ma nowoondoyi
teyunoote. 3 Bare wabu gura ngu endemo nguno oruwo. Ngu bare
wabuga, ngundo ngu mande wirikoweroyi oninggano nguno suwooyi
sano omburo, ngguyinggayi tero eroriyingo. Noro mundi onindo
yomburinerowero tetenggo. Ge hoorooweneroya mandene yomosiyo.
Eyingo. 4-5 Ngundiro tetoni, naru pirungga, ene ngu bare wabuga
ngu ma hoorooweweroeyingo. Kootuyisina, enengo ingondudunimo
ingowo. No Anutro ma sosoretenoku, nguro no simoo barero ma
ingoro yomburiyerooteno. Ene nga bare wabuga ngando suwooyi
sano enengo mande mandeni yomosiyowero, no eririneroro ooroote.
Yokowanoku ngu, ene komo ngundiro eririneroro oodoni, surene
kini yewa. Ngundiro nguro, no komo ene hoorooweroo mandeni ero
yomosiyowano. Ero eyingo. 6-7 Urungga Oo Simburi ngundo eyingo.
Eririterootoni, nguro nangge mande wirikoyingo oni biyomingga,
ngundo bare wabuga nguro mandeningga ngu yomosiyoyingo. Asa,
Anutdo enengo oni simoo bare sooreyeroro rogo tewoku, nguro mande
mandeye yemboongeyega suwooyi sano, naru rogono tetenggokungga,
ngu Anutdo nguro nowoondoyi urungga tero, hoorooweyeroro mand-
eye yomosiyoyunoro oruwa. Ene sodedo hoorooweyerowa. 8 No yeno
eteno. Hamoo oorengo, ene sodedo enengo simoo barero kowuriyemo
hoorooweyerowa. Ene kootuyisina, ngu Oni Nangoni, ngu omburo, ngu
naruno, ene mera ngaro oni simoo bare yeyootoni, ene nowoondoyemo
hamoo tero oorootenggo, bine, ngundi kini, bine? Eyingo.

Parisi Oni Ko Gabumanro Beye Yoro Yowuruwooyingo Oni Nguro Mande Adingayi

9 Oni gidaregado enengomboro ingoyingo ngu, ene hamoo oni ne-
nengo oorengo ero ingoro, ene oni gidaregaya ngu, ene ngandiro ingoro
etenggo. Oni biyomi, ero ingootenggo. Ngu oni nguro Yisasdo mande
adingayi ero eyingo. 10 Naru gurano, oni eraya yambo ya oowooyi
Tembel nguno, yemboongewero oorowuworiyo. Ngu oni erayaga ngu,
gura Parisi, gura Gabumanro beye yoyingo oni. 11 Ngu Parisi oningga
ngu dikaro, enengo newendemonggo, ngandiro yemboongeyingo. O
Anut, no oni gidarega ngundiro kini, ngundo geno yemboongeteno. No
yakaka ma tero ko mande godange ma eteno. No ooreko ooreko burib-
ari se tero ma endeyooteno. No nga beye yoyingo oningga ngandiro
nguya kini! 12 Kowooyingo gurananggemo tambu eraya no oowari
roogo tero kundingiyi oorooteno. No oo bidodo yootenoku nguromu
wesoowooro kande eraya nguromu guranangge ge gunooteno. Eyingo.
13 Ngundiro yemboongetoni, ene Gabumanro beye yoyingo oninggaku

oriroko anduno dikaro, ngunonggo ene sambosina doongetewero oyimo yoro, nguro bagootero yemboongero eyingo. O Anut, no weti mbumbuwadodo oni! Ge gengo sumange ayibige ngu yoya wirinero! Eyingo. 14 Yisasdo mande soweyoro gura eyingo. Ngu beye yoyingo oningga ngu, Anutno newende hamoo yero, enengo oowooyi ma okooyingo. Nguro no yeno eteno. Ngu beye yoyingo oningga ngu, Anutdo nguya oni nenengo ero etoni, ene ootoogero, enengo yano oorowuwo. Ngu oni guraga ngu ene kini. Oni gura enengombo bingami ero okootoni, oowooyi urungga teteku ngu, Anutdo oowooyi dowooro woosoodoni omburo, kootu tewa. Oni enengo oowooyi bingami ma eteku ngu, asa, Anutdo oowooyi bingamidodo teyinowa. Eyingo.

Yisasdo Simooye Bobodi Kumana Yunoyingo
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Oni simoo baredo simooye bobodi yoyoro Yisas tanggeyimo mayetoyi nguro Yisasdo kandeyi tabayemo yero, kumana yunoweroyimboro. Ene kirikiri onindo ngundiro yeyoro sanggiri tero manggaruyeroyingo. 16 Ngundiro tetoyi, ene Yisasdo simooyeku negoyerootoni, tanggeyimo ombutoyi eyingo. Ye komo ingoyi! Yengo nowoondoye bidodo Anutno yetoyi ngu, simooye bobodibo enengo awanamoye nowoondoye yunootenggoku ngundiro. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngundiro oni nguromu. 17 No yeno hamoo oorengo eteno. Oni ene Anutro newendemo hamoo oorengo ngu ma oorooteku ngu, simooye bobodibo awanamoyemboro nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngundiro ma tero ngu, asa, ngu oningga ngu, ene Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oni simoo bare sobowooteku nguno ma uwa. Eyingo.

Sitowinidodo Oni Tabangonggado Omburo, Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Naru gurano, sitowinidodo oni tabango gurado omburo, Yisas sumoo inoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni gome, no ndawu oo gura gomengga tero ngu, no keta suwooyi sano sugi sugi oruwano? Eyingo. 19 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Ge ndadiro nguro, noya oni gome, ero ete? Anut nangge, ene oni gome. 20 Ge mamana mande ngu, ge kuri kandangero ingoote. Ge buribari ooreko ooreko barese muringga ngu ma tewero, oni ma ureyi kumoowero, oo yakaka ma tewero, oni dobooge goweyi sanggawero mande kootuyisina ma ewero, awanangge tanggeyemo torige kabengo ootoo. Eyingo. 21 Etoni, ngu tabango oningga ngundo mande gumi eyingo. Ngu mamana mande ngu bidodo no kuri simooyemonggo keyoro yade omburo ataga nga. Eyingo. 22 Yisasdo ngu mande ngu ingoro eyingo. Ge oo guranangge ngu ge kuri ma teyingo. Ngu gengo oo ngu bidodo oni songomo uriyoya beye yo. Nguro beyeni ngu bayeteya, angoyi oni ngu yuno. Ge ngundiro tero ngu, asa, gengo oo gome sambo endemo oruwa. Ngundiya teya, ge ombuya, no keneroya endeyo. Eyingo. 23 Ngundiro etoni, ngu tabango oningga, ngu mandega ngu ingoro, newende kowuri oorengo ingoyingo. Ndadiro nguro, enengo sitowini beyeni urungga nguro ingoro. 24 Yisasdo ngu oni tabangongga nguro newendemonggo ingooteku ngu, enengo beye sitowini nguro biyomi ingowoku ngu, kenoro eyingo. Oni sitowiye urunggadodo

ngu, ene nowoondoye bidodo Anutdo hoorooweyerootenggoku, nguno
uweroyi kowuri urungga. Oni beye sitowiyedodo ngu, ene nowoondoye
bidodo enengo beye sitowiye, ngundo hoorooweyerowa ero nowoon-
doye bidodo nguno yetenggo. 25 Nguro ngu, bo urungga ngu nggusi
newendekuri uweroyi ngu kowuri. Ene beye sitowidodo oni ngu,
newende bidodo beye sitowinimo yero oorooteku ngu, ngu oningga
ngu, ene Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare
sobowooro oorooteku, nguno uweroyi ngu kowuri oorengo. Ero eyingo.
26 Ngundiro etoni, oni simoo baredo ngu mandega ngu ingoro eyingo.
Ngundiroga ngu, onendo ene mete suwooyi sano keta oruweroyiga
ngu yowa? Eyingo. 27 Yisasdo enengo ingonduduni ingoro, mande
gumi eyingo. Oo onindo ma teweroyi ngu, Anutdo ngu oo ngu ene
mete temukowa. Eyingo. 28 Ngundiro etoni, Pitando eyingo. Noore
noorengo ende oo sitowinani ngu bidodo yokomukoro, noore mayero
ge kenggeroro endeyooteto. Eyingo. 29-30 Ngundiro etoni, Yisasdo
mande gumi eyingo. Hamoo oorengo no yeno eteno! Oni bidodo Anutro
mandeni koyi teweroyi ngaro ingoro, nguro ene enengo ende, ya,
bareyi, simoongo, konebeyi, eweyi, nemi, ngu yoyokoro mayetenggo.
Ngu oo yokowonggoku, ngu Anutdo wendangero oo urungga oorengo
ataga yunoro, ko kootuyisina naruno nguya yunootoni, ene nguno
suwooyi sano keta oruweroyimu, ngu yowanggo. Eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Tambu Kabusayiga Eyingo
(Matiyu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya yoyoro,
songo oororo ero eyingo. Ingoyi, noore Yerusalem oorewato. Anutro in-
gondudu eyingo onindo, Oni Nangoni, nguro mande ero nakangoyingo
ngu bidodo engge yeni tunootewa. 32 Ene yoro oni sowe gidarega Yuda
oni kini ngu kandeyemo yero yunootoyi, ngundo kootuyisina, mandeni
biyomi ero utoro, yomooyinoro, mukendoro, gisaruboro utoro, ureyi
kumoowa. 33 Ene naru kabusagomo, ene merenonggo ko ootoogewa.
Eyingo. 34 Ngundiro etoni, enengo kirikiri onikundo ngu mandega
nguro muri nowoondoyemo ma himi yetoni ingoyingo. Kirikiri onindo
ngu mandega Yisasdo eteku, nguro ingondudu gome ma teyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringongga Yomosiyoyingo
(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yisasdo ene Yeriko ende namoko mayeyingo. Oni doongeyi
kiringongga oore dabemimo ootooro, ngunonggo ene oni simoo bareno
beye ooro ngguyinggayi tero, kira ero oruwo. 36 Ngu oni doongeyi
kiringongga, ngundo ingoworomu ngu, oni simoo bare oowooyingga
oorengo mayetoyi, ngguye ingoro, nguro ene oni sumoo yunoro eyingo.
Ngu oni ngu ndawu ooga tetenggo? Eyingo. 37 Ngundiro sumoo etoni
oni songokundo, ngu oni doongeyi kiringonggakuno eyingo. Nasaret
oni Yisasga ngundo mayete. Eyingo. 38 Nguro ngu, oni doongeyi
kiringonggaku ngundiro ingoro, ene meno ero eyingo. Yisas Dewitro
osiyi, ge noro nowoondoyi tenuno! Eyingo. 39 Oni koretewonggokundo
manggaruwooro eyingo. Ge nenete! Etoyi, ene ngu ma ingoro
ingoro, ene meno urungga ero eyingo. Yisas Dewitro osiyi, ge noro
nowoondoyi tenuno! Eyingo. 40-41 Ngundiro meno etoni, Yisas ingoro,

omburo dikaro eyingo. Ngu oningga ngu yoya, no tanggenemo ngano
ombuyi! Etoni, oninggaku yoro Yisas tanggeyimo ombutoyi, Yisasdo
sumoo inoro eyingo. Nondo ndawu ooga tenggunowero ingoote? Ero
sumoo etoni, ngu oni doongeyi biyomingga, ngundo mandeni gumi
eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbune, no doongetero, mera oo
kenowero ingooteno. 42 Etoni, Yisasdo eyingo. Doongeteya keno! Gengo
nowoondogemo hamoo teyingongga, ngundo yomosinggerootoni, ge ko
mete tete. Eyingo. 43 Yisasdo ngundiro etoni ngu, oni doongeyinggaku
sodedomangge metemi tero doongeteyingo. Ene doongetero mera
kenoro, Yisas keyoro endeyoro, ene Anutro bingami urungga oorengo
ero okooyingo. Oni simoo bare ngundiro kenoro ngu, ene nguya Anut
oowooyi bingami ero okooyingo.

19

Sakiyasro Mande

1 Yisas oororo, Yeriko ende newendemo uro, oorowuwero teyingo.
2 Yeriko nguno oni gura oruwoku, ngu oowooyi Sakiyas. Ene ngu
Gabumanro beye yoyingo oningga nguro tabango, ene digi beye
sitowinidodo. 3 Ene Yisas kenoro ingoweroyimboro Yisas ngu onendo
ero, nguro kenowero hahangero oruwo. Ene oni simoo bare urunggado
doobengootoyi, nguro ene ma kenoweroyi teyingo. Ene oni ootu-
woo oorengo tondongo nguro ene Yisas kenoweroyi kini. 4 Sakiyas
ingoyingo. Yisas ngu, ene ngu oorega ngu keyoro ombuwa, ero
ingoyingo. Nguro ene koretero kendutero oororo, de oorero ngunonggo
gome kenowero, ero teyingo. 5 Yisasdo ngu oorega, ngu keyoro yade
omburo, Sakiyasdo oruwoku degaku damonimo omburo, randoro de
sanganimo doongetero, kenoro eyingo. Sakiyas, ge sodedo merako
ombu! Ataga no komo gengo yano geya oruwaro. Eyingo. 6 Sakiyas
ngundiro ingoro, ene sodedomangge somooruruwooro merako om-
buro, ene newendemonggo oni oni tero, nguro Yisas yoro, enengo yano
oorowuyingo. 7 Oni bidodo ngundiro kenoro, sanggiri tero boguwooro
eyingo. Yisas kenoyi! Ene weti mbumbuwadodo oni Sakiyas, nguro
yano uro, nguya oorooteriku eke! Eyingo. 8 Sakiyas ene Yisas kenoro,
enengo weti mbumbuwa tewoku, nguro ingoro, newendemo hamoo
tetoni yowoorengoyingo. Nguro Sakiyas ootoogero dikaro, Urungga
Oo Bidodo Simburi Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi Urungga, ge
ingootooga, no nenengo oo bidodo kewooro oorengo wesoowooro,
gumi gura ngu angoyi oni bayetero yunowano. Ene nondo oni
gidaregaro beye oo kingo ganayeroro yowonoku ngu, nobana gumi
ataga tambu namoraya namoraya yunowano. Eyingo. 9 Yisasdo ngu
ingoro, mandeni gumi eyingo. Ataga Anutdo nga yano oni simoo bare
nga yoyoote. Ndadiro nguro, nga oningga nga, ngu Ebarahamro osiyi
gura. 10 No Oniro Nangoni, nondo oni oonootero oorootenggoku ngu
ereweyeroro ko yoyowero ombuwono. Eyingo.

Ko Oni Kande Eraya Beye Yoyingo Ero Nguro Mande Adingayi

11 Yisas Yerusalem ende namoko mayetoni, nguro oni simoo bare
ngandiro ingoyingo. Ataga, Yisas Yerusalem oorero utoni ngu, Anut
enengombo sobowooweroyi naruwo ataga tunootewa, ero ingootenggo.
Nguro oni simoo bare enengo mande ingootoyi, Yisas mande adingayi

gura eyingo. 12 Ene ngandiro eyingo. Naru gurano, oni urungga
ene oriroko ende gurano toongewero, nguno ene oowooyi urungga
oo bidodo sobosobo koreteyingo oowooyi ngu etoyi, ene ko mayewa.
13 Ngu oningga, ngundo enengo ko oni kande eraya negoyerootoni
ombutoyi, beye 20 Kina ko oni guranangge nangge yunoro eyingo. Ye
nga beye ngando ko teya nguro gumi yoya soweyoya yeyadoyiga, no
ko yowoorengoro mayero yeyowano. Eyingo. 14 Enengo ende gobooro
onikundo oo sobosobo tewero toongewoku, nguro ene ngu oningga ngu
yokoyingo. Ngundiro nguro, ene enengo oni gidarega sureyerootoyi,
keyoro, saro eyingo. Nga oningga ngando oni urungga tero noorengo
sobosobo koreteyingo oodoni, ngu ma ingowato. Eyingo. 15 Ene ma
ingoro, nguro ene oo bidodo sobosobo koreteyingo orini, ero rogo
tewonggo. Oni urunggado mande ngundiro ingoro, arisa, yade yade
enengo merako ko mayeyingo. Oni nondo kuri beye yunowonomu,
ngu negoyerootoyi, mayetoyi eyingo. Nondo kuri beye yunowonoku
ngu koyi tero, nguro gumi ndadiro yowonggoku, ngu etoyiga, ingoowe
eyingo. 16 Nga, koreteroga ngundo mayero eyingo. Urungga, gedo kuri
beye doobe eraya (20 Kina) nunootoyi, ngundo ko teroodoowe, nguro
gumi yowonoku ngu, onibiga (200 Kina) tunootewo. 17 Ngundiro etoni,
ngu oni urungga ngundo ingoro, gumi eyingo. Ge ko oni gome! Ge
ko gome yanggango tewo! Ge oo bodaga ngu gome sobowooro koyi
tewo. Ngundiro nguro, no ge goyewe oni urungga tero, ende kande
eraya nguro sobosobo oruwa. Eyingo. 18 Arisa, Ko oni erayayiga
ngundo omburo eyingo. Urungga, kuri gengo beye doobe eraya (20
Kina) nunoyingoku, no ngundo ko tero, gumi yoro yeroodoowe, doobe
kande eraga (100 Kina) tunootewo. Eyingo. 19 Ngundiro etoni, asa, oni
urunggakundo gumi eyingo. Gome oorengo! No ge goyewe oni urungga
tero, ende kandegura nguro sobosobo oruwa. Eyingo. 20-21 Asa,
ko oni kootungga ngundo omburo eyingo. Urungga, ge kuri doobe
eraya (20 Kina) nunoyingomu ngu nga. No nga yoro, oororo, torige
towimbo doobemooro oongootoowe oorooteku nga! Ndadiro nguro,
no ge geyootenoku ngu, ge oni sanggiri nguro, oni gurado oo yetoni
ngu, gedo ngu ooga ngu yoote. Oowari oni gurado miteku ngu, gedo
oo ngu sero engge yoote. Ngundiro nguro, no gengo sosorero nguro
yetoowe ooroote. Eyingo. 22-23 Ngu oni urungga oo bidodo sobosoboga,
ngundo sanggiri urungga tero eyingo. Ge ko oni biyomi oorengo!
Gengo mandege, ngundo goyeni, ge mandedodo tete. Ge ingooteku
ngu, no oni sanggiri oo oni songombo yetenggoku ngu no yooteno.
Oni songombo oowari mitenggoku ngu, nondo ngu sero yooteno, ero
ete? Ndawugaro ge noro beyega nga, oni beye yowooraringoweroyi
oni yunootoyi, ngundo ko tetoyi, no omburo, nenengo beye nga gumi
yoro, nguro duwoo nguya gura yoweroyi? Ero eyingo. 24 Ngu oni
urungga ngundo oni tanggeyimo dikayingokuya eyingo. Ye ngu beye
doobe eraya (20 Kina) ngu sobiyoya, oni beye onibiga (200 Kina) ngu
inoyi! Eyingo. 25 Ngundiro etoni, ngu onikundo, oni urunggakuno
eyingo. Urungga, nga oningga nga, ngu ene onibiga (200 Kina) kuri
yowo! Eyingo. 26 Oni ene ingondudu gidarega Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo simoo bare enengo sobowooteku, nguro muriye
sowoongga watayi, asa, Anutdo ngu enengo ingondudu ngu soweyoro
urungga inowa. Asa, ene oni gura ngundiro ingondudu bodaga ngu

oodoni nguro ma koyi tero ngu, asa Anutdo enengo ingoyingo bodagaga
ngu bidodo yoro yokowa. 27 Ene noro mundi oni, ngundo no enengo
sobosobo ma oruwero ewonggoku, ngu oni ngu yoyoya, ngano ombuya,
nenengo doongenemo yureyiga kumooyi. Eyingo.

Yisas Yerusalem Endemo Bingami Ngguyidodo Oororo Uyingo
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yon 12:12-19)

28 Yisasdo ngu mande ngu ero yokoro, ene ootoogero koretero ene
Yerusalem oorowutenggoku oorega ngu keyoro oorowuyingo. 29 Yisas
yade yade oororo Betipas ko Betani ende erayaga ngu namoko mera
puri oowooyi Olib, ngu damonimo mayero, ngunonggo enengo kirikiri
oni eraya sureyerootoni, koretero oorowuworiyo. 30 Yisasdo kirikiri
oni erayaga nguya ero eyingo. Yari andu endegano anduno ooroya,
uya Hos gura oowooyi Donggi duriyo gura gosiyootoyi oorooteku ngu,
gurado kuri ngu sanganimo ma bibiteyingongga ngu kenoya, yoya
omburi. 31 Ngu Donggiga nguro kimbonayi wesiyootoriga, oni gurado
ewaku ngu, yari ndawugaro ngu wesiyoro yowero, eya etoningga ngu,
yari ngandiya eri. Urungga Oo Bidodo Simburi, ngundo ko tewero
ngundiya eya yoya omburi. Eyingo. 32 Asa, kirikiri oni erayagaku
mande ngundiro ingoro oororo, oo bidodo Yisasdo ewoku, ngundiro
nangge kenoworiyo. 33 Kirikiri oni erayagaku, ene Donggi duriyo
kimbonayinggaku wesiyowootori, nguro simbukuriyibo yeyoro, sumoo
eyingo. Yari ndawugaro ngu Donggi nangoningga ngu wesiyooteri?
Eyingo. 34 Kirikiri oni erayagakundo gumi eworiyo. Urungga Oo
Bidodo Simburi, ngundo ko tewero ewokuro eworiyo. 35 Arisa, kirikiri
oni erayagaku Donggi nangoni duriyogaku yoro Yisasno ombuworiyo.
Ngundiro tero, yoro omburo, enengo towikumba ngu Donggi duriyo-
gaku sanganimo yomiyingo. Ngundiro yomitoyi, Yisasdo ngu sangan-
imo bibiteyingo. 36 Yisasdo Donggi sanganimo bibitero oorowutoni,
asa, simoo baredo enengo nengguro andangero oorekanare yomitoyi,
Donggi ngu sanganiwoore oorowuyingo. 37 Yisas yade omburo, Olib
puriwoore ooregaku yokoro uyingo. Ngundiro utoni, asa, Yisas enengo
kirikiri onikuya oni songo urungga nganoku nguya, ene Yisasdo bib-
itero utoni, kenoro, ene oo bidodo onindo ma teweroyimu ngu tetoni
kenoyingoku, nguro ingondudu tero, nguro ene damoni yero, Anut
bingami ero okooro, oni oni teyingo. 38 Ngundiro tero, ene meno
moguru tero eyingo. Noore enengo bingami ero okoowato! Anutdo
kumana nga oni sobosobo koreteyingongga nga inootoni, ene Oo
Bidodo Simburi Urungga, ngu oowooyimo ombuteku ngu! Oni bidodo
Sambo endemo oorootenggoku nguya, ene komo Anut urungga awuno
oorengo oorooteku, nguro oni oni teya, bingamini duridarinidodo
teyingo! Eyingo. 39 Yisasro kirikiri onindo ari moguru tetoyi, Parisi
onindo kewooroyemo ootooro, ngunonggo ngundiro yeyoro Yisasno
eyingo. Oo etuyeroyingo oni, gengo kirikiri oni kenggemo oni nga
manggaruyeroya etooga, ari moguru nga yokoyi! Eyingo. 40 Ngundiro
etoyi, ene Yisasdo gumi ero eyingo. No yeno hamoo eteno! Ene mang-
goye gosiyoro nenetetoyi ngu, arisa, digi merako nga enengombo ero
moguruwoowanggo! Nondo nga oni nga manggoye ma gosiyerowano.
Ene komo Anut oowooyi ero okoowanggo. Eyingo.

Yisasdo Yerusalem Endeboro Sendoyingo

41-42 Yisas ende namoko tunootero, ene Yerusalem ende kenondadan-
gero, oni simoo barero sendoro eyingo. Ye Yerusalem oni simoo
bare gowugowurongo! Nondo ombuwonomu ngu, ye nowoondoye
imakeyingo muri ngu, ye Anutya gobooro yeyi etoowe, ene ye nguro ma
ingondudu tetenggo. Ene ye yokootoyi, nguro Anutdo oo doongeyemo
oongooyunootoni, ye ma kenowonggo. Ene ataga ngu naruni kini
teteku nga! 43 Ye ingoyi! Kootuyisina, naru gura tunootewaku nguno,
yengo mundi oni ngu omburo, ebe urewero pawayeroro, mere sero
woodoo yero, ende newendemo uro ye bidodo pawayeroro yuto-
mukowanggo. 44 Ngundiro tero, ene ye yengo simoo namboye nguya
yomburiyeroro yoyokowanggoku ngu, ngu nguya kowuri koorowooro
oruwanggo. Ene yengo digi gura yokootoyi, digi dobooyi sanganimo
ma oruwa. Ndadiro nguro, ye Anutdo naru ngano omburo yoyoro
hoorooweyeroweroyi ngu ma ingowonggoku nguro. Eyingo.

Yisasdo Tembelno Oni Oo Uriyoro Beye Koyi Tetoyi Oweyeroro Tembel Yomosiyoyingo
(Matiyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Yon 2:13-22)

45 Ngu naruno, Yisasdo yambo ya oowooyi Tembel ngu newendemo
uro, simoo bare yeyondandangetoni, oo uriyoro yoro, oororo omburo
tetoyi, ngu oweyerootoni, oorero sayingo. 46 Yisasdo ero eyingo. Anutro
mandeno ngandiro nakangoyingo. Noro ya ngu yemboongeweroyi ya
nangge oruwa! Eyingo. Ngundiromu, ene yendo ngu yeyi yakaka
oniro kombiteyingo digi wondokoyi ngundiro tete. Eyingo. 47 Yisasdo
naru bidodomo, Tembel yano mande muri gomemu ero etuyeroro
oruwo. Ene Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo mamana
mande etuyeroyingo oni, ko Yuda simoo barero tabango oni, ngundo
ureyi kumooweroyimboro oore ereweyingo. 48 Ene oni simoo bare
bidodo Yisasro mandeni ingoweroyimboro yanggango yetoyi, nguro
ene teweroyi kini. Ngundiro nguro, tabango oni ene Yisas ureyi
kumooweroyi oore gura ma kenoyingo.

20

Tabango Onindo Yisasro Koni Nguro Sumoo Inoyingo
(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

1-2 Naru gurano, Yisas Tembelno muri gome etuyeroro, mande
mesarango ngu simoo bareno wesiyoro ero oodoni, nguno Anutno
wooro yeyingo oni, nguro sobosobo, mamana mande etuyeroyingo oni,
ko Yuda simoo barero tabango oni, ngundo Yisasno omburo eyingo. Ge
nooreno e. Ge ndawu sunggiga geno oodoni, ge ngunonggo ngu kongga
ngu tete? Onendo sunggi ge gunowo? Eyingo. 3-4 Yisas enebana mand-
eye gumi eyingo. No nguya no mande guraro ye sumoo yunowero, ye
nono eyi. Yondo sonoyeroyingongga ngu sambo endeboromu, ngundi
merako oniromu nangge, bine? Eyingo. 5-6 Arisa, enengo nangge
mande ero ingoro eyingo. Sambo endeboromu ewatoku ngu, enendo
nooreya ewa. Ndadiro nguro, ye nowoondoyemo hamoo kini, ero
ewa. Noore ngandiro ewatoku ngu, oo merako oni simoo barero
ewatoku ngu, asa, simoo baredo sanggiri tero, digi yoro, ngundo noore
yureyi kumoowato. Ene Yonro ngu nowoondoyemonggo ngandiro
hamoo ingootenggoku ngu, Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni gura.
Eyingo. 7 Ngundiro nguro, ene Yisasno mandeni gumi eyingo. Noore ma

ingooteto. Ngu sono gimuyunoyingo mandega ngu Yondo, ndanonggo
yoro mayewo. Eyingo. 8 Ngundiro etoyi, Yisasdo ngu oni tabango nguya
gumi eyingo. Ngundiro nangge, no ndawu sunggigano ko tetenoku, ngu
yeno ma ewano. Eyingo.

Oowari Ko Oni Sobosobo Biyomi Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Asa, Yisasdo ootoogero, ene nga mande adingayingga nga simoo
bareno eyingo. Naru gurano, oni gurado Wayin kongga tero miyingo.
Ene ngu Wayin kongga ngu, ene oni gidaregado sobowooya beye
koyi teyi ero eyingo. Ngundiro tero, ko simburi ngu (Anutdo) ene
toongero, ende orirokono naru pirungga nguno oruwo. 10 Wayin engge
yoweroyi naruwomo, ko simburigakundo ko oni gura sureyootoni,
enengo Wayin kono ko oni ko tewootoyi nguno oorowuyingo. Ko
nguro oo engge gura inootoyiga, yoya ombuni, ero sureyoyingo. Ene
kono ko onikundo ngu oninggaku dowooro utoro sureyootoyi, kingo
kande enengo oni urunggaku tanggeyimo oorowuyingo. 11 Ngundiro
tetoyi, ko simburigakundo ko oni gura sureyootoni oorowuyingo. Kono
onikundo ngunggaku nguya dowooro utoro yokoro sureyootoyi, kingo
kande enengo oni urunggakuno oorowuyingo. 12 Oni urunggakundo
enengo ko oni tambu kabusayiga ngu soweyootoni oorowuyingo. Kono
onikundo ngu ko oningga nguya utoro okooro kanggaroko oorongootoyi uyingo. 13 Ngundiro tetoyi ngu, ko simburi ngundo ingondudu
tero eyingo. No ndadiro tewano? No nenengo nangone guranangge
(Yisas) no nguro gome ingootenoku nga sureyootoowe oorowuwa.
Ene nenengo nangone kenoro ene sosorero, enengo manggowo ingowanggo. Eyingo. 14 Ngundiro soweyootoni, omburo, ene oni kono
ko tero oruwonggoku, ngundo doongetero, ko simburiboro nangoni
kenootoyi ombutoni, enengo nangge mande ero eyingo. Ngu oningga
ngundo ngu kootuyisina eweyimbo oo ngu bidodo enendo yomukowa.
Ngundiro nguro, noore ataga ene ureye kumoowa. Ngundiro tero
ngu, asa, nga kongga nga, ngu oode noorengo yowato. 15 Ngundiro
ero, sobowootoyi ombutoni, dowooro okooro, kanggaroko oorongooyi
utoni, owero uro nguno utoro, ureyi kumooyingo. Arisa, Wayin kongga
ngu simburibo ngu oniku ndadiro teyunowa? 16 Wayin ko simburi,
ngundo ngu ko oniku bidodo yureni kumoomukootoyi, ngu Wayin
kongga ngu oni songo gidarega yunowa. Ngundiro etoni, ngu oniku
ngu mandega ngu ingoro gumi eyingo. Enengo ko sobosobo oni ngundo
ngundiro muri ngu ma tewanggo. Eyingo. 17 Yisasdo yeyondandangero
eyingo. Ngu mandega Anutro mandeno oorooteku, nguro muri ngu
ndadiro? Nga Anutro mande nakangoyingo ngano oorooteku ngu
hamoo bine, asa, mande adingayi nguno ko oni biyomi enengo nangoni
ureyi kumooyingo ngu nguya hamoo.

Nga ya nomonimboro u nonggininggа ko onindo andangero
yokowonggo. Ngungga ngu ya nomonimboro u nonggini
koreteyingo. Eyingo. (Sam 118:22)

18 Oni bidodo songo songo Krayis Yisas kootu inoro ngu, ene ngundiro
tero, ene ya nomonimboro u nonggininggа, ngu sanganimo sorero,
ene biyomi yewa. Ko biyomi tetoni, nguro ngu Krayis ko uriyi
gumi biyomi teyunowa. Ngundiro nangge, ya nomonimboro u nonggini koreteyingo, ngundo ngu oningga ngu sanganimo sorero utoro

yomburiyootoni, sosorango oorengo yewa. Ero eyingo. 19 Mamana
mande etuyeroyingo oni, ko Anutno wooro yeyingo oniro sobosoboku,
ngundo ngu ingowonggoku, ngu mande adingayingga nguno ko oni
oo biyomi tewonggoku ngu, Yisasdo ene yosanggawero ete. Ngundiro
nguro, ngu narungga nguno nangge dowooro ureyi kumoowero terogo,
ene oni simoo barero sosorero, nguro yokoyingo.

Ngu Onikundo Digi Beye Gabumanro Tabango Koreteyingo Inoweroyi Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Mamana mande etuyeroyingo oni, ko Anutro wooro yeyingo oniro
sobosobo, ngundo Yisas ureyi kumoowero oore erewero, nguro ene oni
gidarega sureyerootoyi, omburo Yisas kenondadangero sobowooyingo.
Ngu oni ngu enengo muriye biyomi ngu oongooro, ene oni gome
nenengo eya eyi, ero godange teyingo. Ene Yisasdo mande biyomingga
etoningga, nguro dowooro, Gabuman mande wirikoyunoyingo onino
yeweroyimboro ngundiro teyingo. 21 Ngu onikundo Yisas sumoo inoro
eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore ingootetoku ngu, gengo mandege
ngu gome nenengo oorengo. Ge Anutro mande gome nenengo nangge
oni simoo bare bidodomo etuyeroote. Ge oni goweye nangge ma
kenoro ingoote. Kini, ge oni nowoondoye wirikoyeroro kenoote. Nguno
noore ingootetoku ngu, gedo Anutro mande hamoomu nangge nenengo
etuyeroote. 22 Ge ndadiro ingoote? Noore Gabuman oni (Takis) beye in-
oweroyi ngu mete inowato, ngundi Anutno beye yewato, bine? Eyingo.
23-24 Ngundiro etoyi, ene Yisasdo enengo mande godange etenggoku,
ngundiro ingoote. Nga oni ngando, ene no towootowoonerowero
etenggo. Nondo guraro etoowe ngu, asa, enendo nosina mande sang-
gawero ewanggo. Ene ngundiro ingoro yokoro, enebana eyingo. Beye
gura no etunerootoyiga kenoowe. Ngu Gabuman tabango gabogaboyi,
ko oowooyi nguno oorootekungga ngu, oone oowooyi nakangootoyi
ooroote? Etoni, ngu enendo gumi eyingo. Ngu Gabumanromu. Eyingo.
25 Etoyi, Yisasdo eyingo. Arisa, Gabumanro oo ngu Gabuman inoyi.
Anutro oo ngu, Anut inoyi. Eyingo. 26 Ngundiro etoni, ene Yisas sodedo
simoo bare doongeyemo dowooweroyi nguya kini. Ene bidodo Yisasro
mandeni nguro ingondudu urungga tero, ingoyingomu ngu nenengo,
nguro ene mandeni gumi gura ma eyingo.

Oni Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Sadusi oni ngundo oni kumooro ngu, ene ko ma ootoogewa,
ero nowoondoyemo hamoo ingootenggo. Naru gurano, Sadusi oni
gidaregado omburo Yisasno ngandiro eyingo. 28 Oo etuyeroyingo oni,
Mosesndo mande gura ngandiro nakangoyingo. Oni bare yoro oode,
ene simoongo kinimo kumootoni ngu, ene kootuyisina, koneyombo ngu
barega ngu yoro, bareyi tero oruwa. Oode, nangoni tero, banemboro
nangoni, ero ewa. 29 Arisa, oni simoonggoro gura ngu kandegura
gidemboro eraya oruwonggo. Koretero bayega, ngundo bare yoro,
simoongo kini oode kumoowo. 30 Arisa, erayayiga ngundo ngu barega
ngu yoro oode, ene nguya kumoowo. 31 Kootuyisina, ngu koneyari
kabusayiga oode ngu barega ngu yowo. Ngundiro nangge, ngu oni
simoonggoro kandegura gidemboroga ngu bare guranangge ngu yoro

simooye kini, kingo yoro, oode kumoomukoyingo. 32 Kootuyisina, ngu
barega nguya simoongo kini kingo kumooyingo. 33 Arisa, oni ku-
moononggo ko ootoogeyingo naruno ngu, barega ngu kameyi oorengo
ngu oone? Kuri ngu oni simoonggoroga ngu bareye guranangge nguro.
Ero eyingo. 34 Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Nga
naruno ngano, ngu oni bare yoro, kameyi bareyi teweroyi murini ngu
tetenggo. 35 Ene oni bidodo Anutno nowoondoye hamoo teyingongga
ngu, naru wengamo, ene ko keta ootoogero sambo endemo oruwanggo.
Ngu naruno ngu, ene ko ma ebe yoyootero erambarisa ma tewari.
36 Kini, naru gurano, ko ma kumoowanggo. Nguno, ene Anutro Engel
oni ngundiro tero oruwanggo. Ene Anutro simoongo tero oruwanggo.
Ngundiro nguro, Anutdo merenonggo yokutuyerootoni ko ootooge-
wanggo. 37 Mosesndo nguya oni kumoononggo ko yokutuyerowa,
ero etuyeroyingo. Kurimi, Anutdo de bodagano de soru tunootero
ngunonggo Mosesno ngandiro eyingo. Ataga nga naruno ngano, no
ngu gengo osi osingge Ebaraham, Ayisak, ko Yekob ngu Simbuye
Anut, ero eyingo. Anutdo Mosesya mande eyingo. Osi osingge kuri
kumooyingomu, enengo gaboye ngu ataga sambono keta oorootenggo.
38 Anutga ngu oni kumooyingo nguro Anut kini. Kini, oni simoo
bare Anutro nowoondoyemo hamoo tero kumoowanggoku ngu, nguro
gaboye keta sugi sugi Yisasya oruwanggo. Anut doongeyimo ngu oni
nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu ataga keta oorootenggoku, ko
kuri kumooyingomu nguro gaboye keta oorootenggoku nguro Anut
nguya. Eyingo. 39 Yisasdo ngundiro etoni, asa, mamana mandero oni
gidaregado mandeni gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge hamoo
nenengo mande enggemo ero ete. Eyingo. 40 Nguro ene sosorero, Yisas
ko ma sumoo inoyingo.

Yisasdo Parisi Oni Krayis Oowooyingga Nguro Sumoo Yunoyingo
(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Yisasdo eyingo. Onindo noya ngandiro etenggo? Krayis ngu
Dewitro osiyi nangge, ero etenggo? 42-43 Ene ngundiro ero nguro Anutro
yambo bukno ngu Dewitdo enengombo Krayisya eyingo.

Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo noro Simbune urungga
ngandiro eyingo. Ge kandene koondosina bibite. Kootuyisina,
gengo mundi oni yoyewe gengo kengge damonimo wata yeng-
gunowano. Eyingo. (Sam 110:1)

44 Dewit enengombo ngu ewo. Oo Bidodo Simburi Simbunani
Urungga. Eyingo. Ndadiro nguro, enengo osiyi tewa? Eyingo. Dewitdo
ngu ko uriyoro yoyoweroyi oni tunooteweroyiga, Krayis, nguro ero
eyingo.

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni Nguro Muriye
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Ngu naruno, oni simoo bare bidodo oode, Yisasro mandeni in-
gootoyi, Yisasdo enengo kirikiri onino, ero eyingo. 46 Ye mamana
mande etuyeroyingo oni nguro ingonda teyi! Ene towikumba piru
piru yemuro endeyowero gome ingootenggo. Ene yowuru musiyomo
simoo baredo bingamiye ero okooweroyi, nguro gome ingootenggo.
Ene yambo yano oni doongeyemo, amuno koretero bibitewero gome
ingootenggo. Ene oo simbo urungga kayingo naruno, yaba koreteyingo

nguno bibitewero nguya gome ingootenggo. 47 Oni doongeyemo ngu
oni nenengo gome, ene nowoondoyemo ngu Anutro ma ingootenggo.
Nguro, ene bare wabu ngu ganaganayeroro yemboongeyingo piru
piru tetoyi, Anutdo bare wabu ngu hoorooweyeroni, ero tetenggo.
Ene torige kombi tero, nguno bare wabu nguro ya, oo sitowi bidodo
ganaganayeroro, gasiyoro yoyunootenggo. Ero eyingo.

21

Bare Wabu Angoyinggado Enengo Beyeku Bidodo Anutro Koro Yeyingo

(Mak 12:41-44)

1 Yisas doongetero yeyootoni, oni beye sitowiyedodoku Anutro
yambo yano (Tembel) Pawusno beye urungga kingo duwoo yetoyi
yeyoyingo. 2 Ene bare wabu angoyingga nguya kenoyingo. Ngundo
enengo beye bobodi erayagaku ene eraya eraya yoro, oororo Pawusno
yeyingo. 3 Nguro Yisasdo kenoro ingoro eyingo. Hamoo oorengo no
yeno eteno! Nga bare wabuga, ngando oni pawusno beye urungga
yetenggoku, ngu dagayeroro, enendo urungga oorengo yete. 4 Ndadiro
nguro, oni nga bidodo ene beye urungga enengo yano ooroote. Ene
ngunonggo gidarega andangero, yoro omburo, Anutro koni nguro
yetenggo. Ene nga bare wabuga nga, ngu ene hamoo ooni kinimu.
Ngundo enengo beyeku ngu bidodo yoro omburo yete. Ene oowari
uriyoro neweroyi gura kini. Eyingo.

Yisasdo Oo Kowuri Urungga Oorengo Kootuyisina Tunootewa, Ero Eyingo

(Matiyu 24:1-14; Mak 13:1-13)

5-6 Yisasro kirikiri oni gidaregado yambo ya oowooyi Tembel nguro
mande eyingo. Nga Tembelga nga, ngu onindo kuri digi oo gome wadori
yero oo ngu kingo sumangeno Anutno yetoyi, ngundo ngu Tembel
ya irosarani teyino. Etoyi, Yisasdo ingoro gumi eyingo. Ngu oo ngu
ataga kenootenggoku ngu, naru gura tunootetoni, digi gura yokootoyi,
digi gura sanganimo ma oruwa. Onindo ngu bidodo usosowooro,
dorowooyi merako uwanggo. Eyingo. 7 Ene Yisas sumoo inoro eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, ngu ooga ngu ndadiboro tunootewa? Nguro
naruwo namoko tetoni, noore ndawu sunggiga kenoro, noore nguno
ingowato. Narunggaku namoko tete, ero ingowato? Eyingo. 8 Ngundiro
etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye komo ingonda teya oodoyi,
oni songombo ye ma ganayerowanggo. Kootuyisina, no oowoonemo,
oni oowooyingga oorengo mayero, ye ganayeroro ewanggo. No nga
Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oningga nga nangge, Krayis
gura kini. Ngu hamoo! Naru namoko tete, ero ewanggo. Ye ngundiro
ingoro ngu, ye oororo, ngu ma keyoro oorowuwero. 9 Kootuyisina,
me ebe urungga teweroyi mande binga ye ingowanggo. Oni rongge
ebe nguya tero, nowoondoye songo songo yero, buribari oodoyi, ye
ngu ingowanggo. Ye nguro ma sosorewero. Oo ngundiro ngu bidodo
koretero ombumukoro yokowa. Naru wenga, ngu narunggano, nguno
sodedo ma tunootewa. Eyingo. 10 Asa, ngu naruno, Yisasdo ngu mande
ngu soweyoro eyingo. Oni sowe gurado ootoogero, oni sowe gidaregaya
ebe rongge sambi tero, ebe urewanggo. Merako ngaro sobosobo oni
guraro keyimo onindo ootoogero, sobosobo guraro keyimo oniya ebe

kendukendu tero, ebe urewanggo. 11 Imimi ururumu nangge mera nga
dowooro yokutuwoowa. Mera ngano, oowariro kumooyingo urungga
oorengo tunootewa. Sayi ko oo biyomi ururu mera gurano gurano
nguya tunootewa. Sambono oo sosoreweroyi sunggi guradiro guradiro
nguya tunootetoni kenowanggo. 12 Ene oo ngu ma tunooteyingomo
nguno ye noro nowoondoyemo hamoo tetenggoku nguro, onindo ye
yodowooro, ye kowuri gura gura yunowanggo. Ene ye yoyoro, yowuru
yano mande wirikoyingo onino yoyewanggo. Wirikoweroyi musiyomo,
yoyoro, ya biyomimo yoyewanggo. Mera ngaro oo sobosobo onino ko
Gabuman onino nguya yoyoro oorowutoyi, ngundo yengo mandeye
nguya wirikoyunowanggo. Ngu oo ngu bidodo no oowoonemboro
ye teyunowanggo. 13 Ngundiro teyunootenggoku oni nguno, ngu ye
Anutro mande keta mesarango ngu eweroyimboro ooreyi yetenggo.
14 Mande nga nowoondoyemo nakangootoyiga nguno orini. Yeno
ngundiro muri ngu ombuwero tetoningga ngu, ye nowoondoye burib-
ari ma ingondudu tero ewero, noore ndadiro ewato, ero ma ingowero.
15 Ndawugaro nguro, no nenengombo manggoye yewe tango yetoni,
mandeye ingonduduye nguya yewe himi yetoni, ingondudu gomemu
ye yunowano. Yengo mundi oni, ngundo yengo mandeye ngu ma
utoro, oorongooro yokowanggo. 16 Ngundiro nangge, ene noro nowoon-
doyemo hamoo tetenggoku ngu, kootuyisina, yengo awanamoye,
konebaye, yengo sowisawiye, dobookuriye, ngu bidodobo ye yoyoro,
mundi onino yoyetoyi, onindo ye gidarega yureyi kumoowanggo. 17 Oni
gura gurado yeya nowoondoye biyomi oorengo yewanggo. Ndadiro
nguro, no oowoone ngu yeno oorooteku nguro. 18 Ene yengo tabayemo
uye guranangge nguya ma oonootewa. 19 Ye yanggango ootooro ngu,
yengo keta suwooyi sano sugi sugi oruweroyiga ngu yowanggo. Eyingo.

Yisasdo Yerusalem Kootuyisina Biyomi Yeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 Yisasdo mande gura eyingo. Ye Yerusalem kenootoyi, me oni
mayero, ngundo pawangoro wooriringootoyiga ngu, ye nguno ingoyi.
Yerusalem ende yomburiyoweroyi naruwo namoko tete, eya ingoyi.
21 Asa, ngu narungga nguno, oni Yudiyano oorootenggoku ngu, ene
sodedo saya, mera pupurimo kombiteyi. Oni Yerusalem endemo
oorootenggoku ngu, ene mera songomo sayi. Oni Yerusalem dabemimo
diguno oorootenggoku ngu, ende newendemo ma uwero. 22 Ngu
narungga ngu, Anutdo weti mbumbuwa gumi yunoweroyi naruwo.
Ngundiro nguro, mande bidodo Anutro mandeno oorooteku ngu,
engge yeni tunootewa. 23 Ngu narungga nguno, bare kawuyedodo,
ko bare simooye owita nono netenggoku, ngu naruno, oni oniyooge!
Kowuri urungga oorengo nga meranggano ngano tunootewa. Anutro
sanggirini nga oni simoo bareno ngano omburo kutuwooyunowa.
24 Me onindo dugebo yootoongoowanggo. Me onindo gidarega yoyoro,
enengo merako saro, ya biyomimo yoyetoyi, nguno oruwanggo. Oni
sowe gidaregado Yerusalem ende yanggango sugi sugi soboyeroro,
yomburiyeroro oodoyi, oororo, Anutdo me ebe yeni, kiniteweroyi
naruno yokowa. Eyingo.

Kootuyisina Anutro Nangoni Oni Kirarongo Ngu Ombuwa
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 Yisasdo mande gura eyingo. Kootuyisina, sambono ogisano,
kombono, tootuno nguya sunggi guradiro guradiro tunootetoni
kenowanggo. Merako oni simoo bare nowoondoye buribari ingoro, ha-
hangero ingowatu oorengo tewanggo. Ndadiro nguro, wendeyi nguya
tambu urungga urungga dokero, tuwi tero ngguyi urungga oorengo
utoni ingoro, nguro sosorewanggo. 26 Oo kowuri urungga ngundiro
merako ngano ombuwero tetoni, nguro oni simoo bare sosoreyingo
urungga oorengo tero, nguro ingondudu tewanggo. Nowoondoye-
monggo ngundiro sosoreyingo urungga tero, sambono tootu oo ngu
kenootoyi, piparero, mboorombooro tetoyi, ngu kenoro, doongeye
toongootoni, gaboye kumoowanggo. 27 Ngundiro oo ngu tunoote-
toni ngu, asa, Oni Nangoni ngu goobooreno ombutoni kenowanggo.
Ngundiro ombutoni ngu, enengo yanggangoni, bingamini ko duri-
darini ngu bidodo kenowanggo. 28 Kootuyisina, oo ngu tunootewero
tetoningga ngu, ye ootoogeya, dikaya, sambosina randoya doongeteyi,
Anutdo ye ko yoyoweroyi narunggaku tunooteteku ngu! Ero eyingo.

Kopi Dega, Ngundo Ngu Narungga Ngu Rogowoote
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Ye Kopi dega ngu kenoya,
ko de gidarega nguya yeyoyi. 30 Ye kenootoyi, nungo yero, bududingo
yetoni, ye ngu kenoro ingootenggo. Ataga Kopi enggeweroyi naruwo
tunootewero tete, ero ingootenggo. 31 Ngundiro nangge, ye nga oo
kowuri etenoku nga, tunootetoningga ngu, ye nguno ingoyi! Anutdo
oo bidodo sobowooweroyi narunggaku, ngu kuri namoko tete, eya
ingoyi. 32 Ero Yisasdo mande soweyoro eyingo. Hamoo oorengo no
yeno eteno! Ataga nga naruno, ye Yuda sowengga ngaro simoo bare
nga ma kumoomukoyingomo, nga oo nga bidodo tunootewa. 33 Sambo,
mera nga, ngu oororo kinitetoni, ene noro mandene nga, ngu sugi sugi
oruwa. Eyingo.

Kirikiri Oni Ene Komo Doongedoongoodoongo Teya Oriyi

34-35 Ngu naruno, Yisasdo ngandiro eyingo. Ene yengomboro ingonda
teyi! Kinitetoni ngu, ye sono kowoo nero (biya), ye suwooyi sano
wenonoro oruwanggoku, ye goweyeboro oo gura guraro ingonduduye-
monggo nguro hahangero oode ngu, muri ngundiro ye wiriyerowaku,
ngundiro tero oodoyi ngu, asa, ngu narungga ngu sodedomangge
tunooteweroyi, ngu sebabo sodedo nusako urooteku ngundiro oorengo
tunootewa. Ngu narungga ngu mera bidodomo oni oorootenggoku, nguno kowuri ngu bidodomo tunootewa. 36 Suwooyi sano,
ye komo sobowooya, doongedoongoodoongo teya, ye komo Anutno
yanggango oruweroyi, nguro yemboongeya oriyi! Ndawugaro nguro,
oo kowuri kootu tunooteweroyi, nguro Anutdo ye yanggango yunootoni
ngunonggo yanggango dikaya ngunonggo nowoondoye hamoo teyin-
gongga ngu ma yokowero. Kootuyisina, ye Anut Oniro Nangoni ngu
doongeyimo dikawanggo. Eyingo. 37 Naru bidodomo, Yisasdo Tembel
ya newendemo simoo bare Anutro mande etuyeroro oruwo. Ene
suwoono ngu, Yisas oororo, Olib, mera puringgano nguno wetoro
oruwo. 38 Oni simoo bare bidodo suwoononggo oorengo ootoogero,
Yisasro mandeni ingoweroyimboro, Tembel yano ngu newendemo
uroriyingo.

22

Yudasdo Tabango Onino, Yisas Yootunoro Yunowero Torige Eyingo
(Matiyu 26:1-5, 14-16: Mak 14:1-2, 10-11; Yon 11:45-53)

1 Oo manongoyingo koongeweroyi ooga oowooyi Yis kini kingo
kayingo ngu oowooyi Pasowa naruwo, nguro simbo kayingo kundingiyi
tunootewero teyingo. 2 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro
sobosobo, ko mamana mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisas ureyi
kumoowero ereweyingo. Ene ngundo oni simoo bare sosorero nguro
ene ereremo kini. 3 Setando Yudas Iskariyoot newendemo uyingo.
Yudas Yisasro kirikiri oni kegidemboro erayaga nguromu gura. 4 Ngu
Yudasga, ngundo oororo, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro
sobosobo, ko Tembelno kumba ootuwoo oniro tabango nguya mande
ero, oore erewero kenoro, ngunonggo Yisas ngu oni tabango ngu
kandeyemo windogayi damoni tero yunowa. 5 Damoni tero yunowero,
ene etoni, nguro tabango oni ene oni oni tero, nowoondoye guranangge
yero, ene Yudas beye inowero eyingo. 6 Ngundiro tetoyi, Yudasdo
ngu mete ero ingoro, asa, ene oore ndadirogano Yisas yoro, torige
ngu oni tabango ngu kandeyemo yewero, oore ereweyingo. Naru
gura oni simoo bare oowooyingga kini, ngu naruno ngu, yootunowero
sobowooro oruwo.

Yisasro Kirikiri Oni Eraya Pasowa Neweroyimboro Yomosiyoyingo
(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yon 13:21-30)

7 Oo manongoyingo koongeweroyi oo kini kingo kayingo naruwo
kundingiyi, Pasowa, ngu tunooteyingo. Ngu narunggano nguno, ene
Sipsip nangoni wooro yeweroyimboro ureyingo. 8 Ngu naruno, Yisasdo
Pita, Yon, eraga sureyeroro eyingo. Yari ooroya, noorengo Pasowa
yomosiyootoriga, noore nguya oo newato. Eyingo. 9 Ngundiro etoni,
Pita, Yon eragado, Yisasno gumi eworiyo. Noore ndano oo ngu
yomosiyowaro? Eyingo. 10 Etoni, Yisasdo erayagakuya gumi eyingo.
Ingori! Yari endemo oororo, ya oni gura kumbe urunggano sono
moondoya koorowooya ombutoningga ngu, yari ngu keyoya ooroya,
enedodo ya newendemo uri. 11 Yari ya simburiga nguno eri! Oo
etuyeroyingo oningga, ngundo geya ewo. Noro ya gumi ndano, no
nguno nenengo kirikiri onidodo Pasowa oo newato? Eyingo. 12 Nguno
ngu, ene ya gumi urungga awu sanganimo ngu etuyerowa. Nguno ngu,
oo neweroyi yaba ko bibiteweroyi yaba nguya oorooteku ngu! Yari
ngu ya guminggano nguno Pasowa oo yomosiyori. Eyingo. 13 Arisa,
kirikiri oni erayagaku oorowuworiyo. Pita, Yon eraga oororo, Yisasdo
oo ewoku, ngundiro kenoro, nguno Pasowa oo ngu yomosiyoworiyo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Oowari Kundingiyi Yunoyingo
(Matiyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korind 11:23-25)

14 Pasowa naruwo tunootetoni, asa, Yisas ko enengo kirikiri oni nguya
oo neweroyi yabano bibiteyingo. 15 Ngu naruno, Yisasdo eyingo. No nga
Pasowa nga yeya newero gome ingoro hahangero oorooteno. Ngundiro
terogogo, asa, no ogingo kowuri urungga ngu koorowoowano. 16 No
yeno eteno. No ngaromu ko ma nero, ngu ooga ngu engge tetonigo, ngu
Anutro endega sobowooteku newendemo nguno ko newano. Eyingo.
17-18 Ngundiro tero, Yisasdo sono tobaga yoro dowooro, Anutno es-
osootero, yemboongero yokoro eyingo. Ye nga yoya, bayeteya neyi. No

yeno eteno! No kootuyisina, Wayin sonoyi ngaromu ko ma nero, Anutro
narungga sobowooteku tunootetoni, ngu narunggano, nguno sono ko
newano. Eyingo. 19 Yisasdo ngundiro ero, ene oo manongoyingo
yoro, Anutno esosootero, yemboongero yokoro, oososowooro yunoro
eyingo. Nga ngu, nenengo gowene nondo ye hoorooweyeroyingo
yunooteno. No yengo weti mbumbuwaro kumoowano. Nguro ye
nero ngu, noro ingondudu tero oruwanggo. Eyingo. 20 Oowari nero
yokoro, ene sono tobaga yoro ngundiro nangge dowooro, ero eyingo.
Nga sono tobaga nga, ngu noro sidudarone ngu ye hoorooweyeroro
wendooteno. Nga sidudaronengga nga, ngu sunggi mande keta Anutdo
enengo oni simoo bareya ero gosiyoote. 21 Ene ye nga ingoyi! Oni no
yootunoneroro mundi oni kandeyemo yeweroyi oningga ngu, nga noya
yabano bibiteteku nga! 22 Yo, Oni Nangoni ngu, kuri Anutdo ooreningga
rogo teyinoyingongga ngu keyoro, ngundiro nangge tewa. Ene oni ngu
yootunoro, mundi oni kandeyemo yetekungga ngu, oniyooge oorengo!
Eyingo. 23 Yisasdo ngundiro ero etoni, nguro kirikiri onikundo enengo
nangge sumoo sumoo tero eyingo. Onendo ngu mandega ngu tewa?
Eyingo.

Kirikiri Onikundo, Onendo Oni Urungga Koreteyingo Oruweroyi, Nguro Ronggeyoyingo

24 Ngu naruno, Yisasro kirikiri onikundo enengo nangge ronggeyoro
eyingo. Onendo noore gidarega dagayeroro, enendo oni urungga
oorengo tero, koreteyingo oruwa? Eyingo. 25 Yisasdo enengo mand-
eye ingoro eyingo. Oni sowe gidarega, Yuda oni kini, nguro oo
bidodo sobowooyingo oni koreteyingo ngu, ene oni yanggango oorengo
tero, oni gidarega yowongoro, enendo nangge ururu tero oruwanggo.
Enengo oni urungga, ngundo enengo merako soboyerooteku ngu
yoyeni, Oni Sumangeyi Muri Metemi Teweroyi Oni, eya eyi. 26 Ene
yendo ngundiro ma tewero. Kini, oni gura ene ye kewooroyemo oni
urungga tero, ene dagayeroro oruwero ewaku ngu, ene omburo enengo
newendemo ngundiro ingoro, (oni songo hoorooweyerootooga, ngundo
no oowoonengga ngu daganeroote, ero ingoyingo. Ene oni tabangongga
ngu, ene omburo, ye hoorooweyeroyingo oni tero, kirikiri teyunowa.)
27 Oni onendo gidarega bidodo dagayeroro urungga oorengo ooroote?
Oni ene oowari nero bibiteteku nga, bine, ngundi, ko oni oowari
yomosiyoro yoro ombutekungga ngu, bine? Ye kuri ingootenggoku,
ngu oningga bibitetekungga ngu! Ene no ngu ye kewooroyemo
hoorooweyeroyingo kirikiri oni nangge oorooteno. Ye oni tabangongga
ngu, ene omburo ye hoorooweyeroyingo oni tero, kirikiri teyunowa.
28 Kuri, ye ngu no towootowooneroyingo naru nguno ngu, ye no
ma noyokoro sayingo. 29 No Awanembo oni simoo bare bidodo
sobowooteku yanggangoni no nunoyingo. Ngundiro nangge, nondo
nguya ngu yanggangoningga ngu ye yunooteno. 30 Ngundiro tetoowe,
sambo endemo ye mete noro yaba oo neweroyi nguno bibitero, noya
oowari, sono newato. Ngundiro tero, ye mande wirikoweroyi yaba
metemimo nguno bibitero, Iserel oni sowe kande eraya kegidemboro
erayaga nguro mandeye muriye wirikoyerowanggo. Eyingo.

Pitando Yisas Kootu Inoweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yon 13:36-38)

31 Yisasdo eyingo. Sayimon Pita, ge ingo! Setando ye kirikiri oni
bidodo yoyoro yodowooro towooyerowero meno ero, boguboguwooro
ooroote. 32 Ene nondo ge hooroowenggeroro, Anutdo ge yanggango
gunoni, ero yemboongewonoku ngu, gengo nowoondogemo hamoo
ngu ma yomburiyoro yokowero. Ge kootuyisina, nowoondoge ko
yowoorengootoni, gengo dobookurige yanggango teyunoyingo mande
yunowa. Eyingo. 33 Ngundiro etoni, Pitando Yisasno mande gumi
eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani urungga, no hamoo oorengo,
no kuri yoonenengoro oode, no komo geya ya biyomimo oororo, nguno
gobooro kumoowaro. Eyingo. 34 Yisasdo Pitaya mande gumi eyingo.
Pita, no geno eteno. Ataga, nga suwoonggano ngano, kootoori ma
eyingomo, ge tambu kabusa ero ewa. No Yisas oningga ngu no watayi
kini ero, no oongoonerowa. Eyingo.

Beye Siri, Kingo Si, Ko Duge Sanggayi Nguro Mandeni

35 Ngu naruno, Yisasdo kirikiri onino eyingo. Kuri, no ye sureye-
rootoowe sayingo. Ngu naruno nguno, ye beye siri, yengo kingo si,
ko keye goweyi nguya ma yoyingo. Ngu narunggano nguno, ye oo
guraro ingoro wenonoyingo, bine, ngundi kini, bine? Etoni, kirikiri
onikundo mande gumi eyingo. Kini. 36 Etoyi ngu, Yisasdo ngandiro
eyingo. Ene ataga nga, ngu oni gura ene beye siga tetoningga, ngu
yoni, ko enengo si nguya ngundiro nangge yoni. Ene oni duge gura
kinitetoningga ngu, ene komo enengo nengguroga andangeya, oni
songomonggo dugega uriyoya yoni. 37 Ndadiro nguro, Anutro mande
ngundo no gowenemo engge yeni tunooteweroyi, nguro eyingo. Ene
oni biyomidodo yowuruwoowanggo. No yeno eteno. Ngu mandega ngu
komo no bungomo engge tunootewa. Yo, Anutro mande bidodomo ngu
noro eyingoku ngu, ataga engge yeni tunootewa. Eyingo. 38 Ngundiro
etoni, kirikiri onikundo eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani urungga
keno! Duge eraya oorooteku nga! Etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo.
Ngu mete, nguno yokoyi. Eyingo.

Yisasdo Gesemanino Yemboongeyingo
(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Ngu naruno, Yisas ene ootoogero, ende yokoro, Olib, purimo
oorero, ene suwooyi sano teteku muringga ngundiro tero yem-
boongeweroyimboro. Yisas enengo kirikiri oniku enebana ootoogero,
keyoro oorowuyingo. 40 Ene ngundiro oorowutoyi, Yisasdo nguno
tunootero, kirikiri onino eyingo. Ye komo Anutno yemboongetoyi,
Anutdo nowoondoye yanggango teyunootoni, ye towootowoono ma
kiyayi yewanggo. Eyingo. 41-42 Yisasdo mande ero, ene kirikiri
oni yoyokoro, ene musiyo songosina, songo oororo, nguno bodowo
oondoogero, mera sanggawero bibitero, Anutno ogingo urungga
koorowoowanoku, nguro yemboongero eyingo. Awa, ge etoyi ngu, nga
sono tobaga nga omburo daganerowa. Ene noromu kini. Awa, ngu gen-
gomu nangge. Gedo etoyi, no komo ngu nangge keyoro tewano. Eyingo.
43 Ngundiro yemboongetoni, Anutro Engel oni gura sambononggo Yisas
tanggeyimo omburo, tunootero, yanggango inoyingo. 44 Yisas newende
kowuri urungga oorengo ingoro, ene yanggango yero yemboongero
oruwo. Ngundiro tero oodoni, nosiriri urungga sidudaro ngundiro
tunootero, omburo merako uyingo. 45 Yisas ngundiro yemboongero

yokoro, ootoogero, kirikiri onino oororo, yeyootoni, kubooyerootoni
wetoro oodoyi, yeyoyingo. Ene nguro nowoondoye biyomi ingoro
kowoo yetoni, nguro ene wetoro oriyingo. 46 Yisasdo ngundiro yeyoro
eyingo. Ye ndadiro tero, nguro wetoro oorootenggo? Ye ootoogeya,
yemboongeyi! Ye ngundiro tero ngu, Setanro towootowoo ngu yeno
ombutoni, yanggango tero, enengo ingonduduni ma keyowanggo.
Eyingo.

Yudasdo Yisas Dowooro Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yon 18:3-12)

47 Yisasdo kirikiri oniya mande ewoodoni, me oni endega mayeyingo.
Ngu Yudasga ngu Yisasro kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga
(12) nguromu gura, ngundo koreteyunoro omburo, Yisas dowooro
yenggonangoro, dureyoweroyimboro ombuyingo. 48 Ene ngundiro
yenggonangootoni, Yisasdo eyingo. Yudas, ge Oni Nangoni yengg-
onangoro dureyoro, nguno yootunoro, mundi oni kandeyemo yero,
yunowero bine, ombute? Eyingo. 49 Yisas ene kirikiri onikuno eneya
oruwonggoku, ngundo mundi onindo Yisas ndadiro teyinowanggo, ero
kenoro eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge etooga,
noore dugebo nga yurewato, bine? Eyingo. 50 Ngundiro etoyi, kirikiri
oni kewooroyemo gurado Anutno wooro yeyingo oni tabango guraro
ko oni gura utoro, sodeyi gidaregasina takatoni soreyingo. 51 Ene
Yisasdo ngu kenoro eyingo. Ye ngundiro mande muringga ngu yokoyi!
Yisasdo ngundiro ero, kandeyi ngu oni sodeyigaku yoro yetoni, ko
mete teyingo. 52-53 Asa, Yisasdo Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo,
yambo yano kumba dogoni oniro sobosobo, ko Yudaro tabango oni
gidarega nguya eyingo. Ye yakaka oningga dowoowero nguro ye duge
soboro, mata komukododo ombutenggo? Naru bidodomo, no yeya
Tembelno oorootetoku, nguno ye ma nodowoowero nguro, ene ataga
nga narungga nga, ngu yengo naru! Setanro yanggangoni ngu ngano
tunootete. Eyingo.

Pitando Eyingo. No Yisas Oningga Ngu Watayi Kini
(Matiyu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Yon 18:12-18, 25-27)

54 Yisasdo ngundiro ero yokootoni, onikundo dowooro, yoro
oorowuyingo. Yisas yoro, yade oororo, Anutno wooro yeyingo oniro
tabango urunggakuro yano uyingo. Pitando ngu keyeroro bodaga
orirokoyi songo oorowuyingo. 55 Ngu yangga ngu yasiriko de karo
yakowero kayingo. Ngu degaku yakoro bibitetoyi, Pita nguya omburo,
nguno enedodo de yakoro bibiteyingo. 56 Ngundiro tero, kirikiri bare
gurado Pita kenootoni, omburo, de yakoro bibitetoni, gome gome
kenondadangero eyingo. Ge nga oningga nga nguya kuri Yisasdodo
endeyoyingo. Eyingo. 57 Ene Pitando oongooro eyingo. Ayi, ngu no
kini! Ge nga barega ngando godange ete! No ngu oningga ngu ma
ingooteno! Eyingo. 58 Asa, bodaga nguya oode, oni gurado Pita kenoro
eyingo. Ge nguya ame oningga amero keyimo oni gura! Etoni Pitando
sodedomangge gumi eyingo. Ge godange ete! No kini! No ngu oningga
ngu ma ingooteno! Eyingo. 59 Naru bodaga nguya oode, oni gurado Pita
bungomo kandesisi tero, mande yanggango ero eyingo. Hamoo! Nga
oningga nga, ngu eneya endeyoro oruwo! Ene nguya Galili oni! Eyingo.
60 Asa, Pitando mande yanggango gumi eyingo. Ge nga oningga nga, ge

ndadiro ete? No ngu oningga ngu watayi kini! Pita ngundiro ewootoni,
sodedomangge kootoori eyingo. 61 Urungga Oo Bidodo Simburi, Yisasdo
yowoorengoro, Pita gome kenoyingo. Pita ngundiro kenoro, ene
kuri Urungga Oo Bidodo Simburi Yisasdo ewooromu, ngu ingondudu
teyingo. Yisasdo ngandiro eyingo. Nga suwoongga ngano kootoori ma
eyingomo, ge ewa. No ngu oni Yisasga ngu ma ingooteno, ero tambu
kabusa ewa. Eyingo. 62 Ngu ingonduduwooro Pita ootoogero, endesina
oorero, ya kootuyisina oororo, sendoro biyobiyomi teyingo.

Yisas Yomooyinoro Mande Ero Ureyingo
(Matiyu 26:67-68; Mak 14:65)

63 Ngu naruno, me oni Yisas dowooro tabadori tero, yomooyinoro
ureyingo. 64 Towimbo Yisas doongeyi dobengoro eyingo. Ge Anutro
ingondudu eyingo oni tetoningga ngu, asa, oni gurootekungga ngu
omukumundoongo nenengo kenoya e. Ngu onendo guroote? Eyingo.
65 Ene mande ngundiro oowooyingga oorengo ero, nguno yomooyinoro
mande biyomi ero yomburiyoyingo.

Yisas Yoro Mandeni Wirikoyingo Tabango Onino Yeyi Dikayingo
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Yon 18:19-24)

66 Sengetoni suwoononggo, Iserel oniro tabango oni, wooro yeyingo
oniro sobosobo oniku, ko mamana mande etuyeroyingo oni ngu yowu-
ruwooro oodoyi, nguno Yisas yoro, mande wirikoyingo onino oororo,
yeyi dikatoni, sumoo inoro eyingo. 67-69 Ge nooreno e. Ge Krayis, bine,
ngundi kini, bine? Etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Nondo yeno
etoowe ngu, ye nowoondoyemo hamoo ma tewanggo. Nondo ye mande
gidaregaro sumoo yunootoowe ngu, ye ngu mandega nguro gumi
yootunoro ma ewanggo. Ene ataga ngano ko kootuyisina nguya, naru
bidodomo Oni Nangoni ngu, ene Anut yanggangonidodo, ngu kandeyi
koondosina bingamidodo bibitero oruwa. Eyingo. 70 Asa, ngu oni
ngu bidodo sumoo eyingo. Ngundiro nguro, ge Anutro Nangoni, bine?
Eyingo. Ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Yengombo etenggoku
ngu nangge, no Anutro Nangoni. Eyingo. 71 Enengo mandeni ero ingoro
eyingo. Noore ndawu mande gura ewato? Enengo manggowoobo
mande nenengo etoni kuri ingooteto. Ero eyingo.

23

Yisas Yoro, Payilatno Oororo, Nguno Mande Ingowero Yoro Oorowuyingo
(Matiyu 27: 1-2, 11-14; Mak 15: 1-5; Yon 18: 28-38)

1 Oni bidodo oorengo ootoogero, Yisas yoro, Yuda mera (Rom Gabu-
man) nguro tabango ngu oowooyi Payilatno oorowuyingo. 2 Nguno
ene Yisas kingo ganangoro goweyi sanggawero mande damoni yero
eyingo. Noore nga oningga nga kenootooye, ene endeni endeni
noorengo oni ganaganayeroro endeyoote. Ye (Gabuman) beye ma
inowero ero, noore soreyeroro ete. Ene ngundiro nguya ete. No
ngu Krayis, mera ngaro oo bidodo sobosobo oni koreteyingo, ete.
Eyingo. 3 Mandeye ngundiro ingoro, Payilatdo Yisas sumoo inoro
eyingo. Ge Yuda oniro oo bidodoboro sobosobo koreteyingo, bine?
Eyingo. Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Gedo eteku ngu
nangge, no Yuda oniro sobosobo koreteyingo, ero eyingo. 4 Ngundiro

etoni, Payilatdo oni simoo bareno, ko Anutno wooro yeyingo oni
nguro sobosobo oniku, ngu bidodomo ero eyingo. No nga oningga
nga, goweyimo mande kowuri biyomi gura ma kenooteno. Eyingo.
5 Etoni, ene meno manggaru tero eyingo. Ene Yudiya mera nga
bidodomo oni simoo bare ganaganayeroro endeyoote. Ene Galili
merako andunonggo ngundiro tero, yade yade ngano mayewo. Ero
eyingo. 6 Payilatdo ngu ingoro simoo bare sumoo yunoyingo. Nga
oningga nga Galili oni, bine? Eyingo. 7 Yisas ngu Galili mera
nguro oni ngu ingoro, nguro ene Yisas soweyootoni Herod tanggeyimo
oorowuyingo. Herodndo ngu Galili merangga ngu sobowooteku, nguro
soweyootoni, eneno oorowuyingo. Ngu narunggano nguno, Herod
nguya Yerusalem endemo nguno oriyingo. 8 Herodndo Yisas kenoro,
nguro ene oni oni tero, newende gome ingoyingo. Ndadiro nguro, ene
kuri Yisasro mandeni etoyi ingoro, ene komo kurimimonggo kenowero
ingondudu tero, ene muri songo gura onindo ma teweroyimu, ene
doongeyimo tetoni, kenoro, ingoweroyimboro ingororuwo. 9 Ngundiro
nguro, Herodndo oo gura gurano Yisas sumoo sumoo inoyingo. Ene
Yisasdo Herodro mandeni gumi gura ma eyingo. 10 Anutno wooro
yeyingo oni, nguro sobosobo oniku, ko mamana mande etuyeroyingo
oni, ngundo omburo, Yisas bungomo mande godange urungga oorengo
eyingo. 11 Herodndo enengo me oniku, ko enengo keyimo oni ngu
bidodo, Yisas yomooyinoro mande ero mukendoro, oni biyomi, ero
eyingo. Ngundiro nguro, ene towi nengguro gura nakanakangoyingo
gomengga yoro, Yisas yemuyinoro eyingo. Kenoyi! Mera ngaro
sobosobo koreteyingo urungga tunooteteku nga! Ero yomooyinoro
yoro, Payilatno ko soweyootoyi oorowuyingo. 12 Kurimi Herod, ko
Payilat, eraga ngu, mundi mundi tero oruwori. Ene ataga ngano ngu,
ene dobooyero siyero oorooteri.

Payilatdo Yisas De Omukondino Sanggaweyi, Ero Eyingo
(Matiyu 27: 15-26; Mak 15: 6-15; Yon 18: 39-19: 16)

13 Payilatdo Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ko simoo
bare, Yudaro tabango garo, ngudodo negoyerootoni omburo yowu-
ruwooyingo. 14 Payilatdo ero eyingo. Yendo nga oningga nga yoro,
nono ombuwonggo. Nga oningga ngando simoo bare ganaganayeroro
endeyoote, ero ewonggo. Ene nondo ngu mandega nguro yengo
doongeyemo nenengo sumoo inowonoku ngu, ye ingoyi! Nondo ngu
yendo eneya mande etenggoku ngu wirikootoowe, eneno biyomi gura
ma kenooteno. 15 Herodndo nguya ene ko sureyerootoni, noorengomo ko ombuteku nga! Nguro ye ingoyi, oo biyomi gura ene ma teyingo. Nguno noore nguya ene urewe kumooweroyi oo biyomi gura eneno ma kenoyingo. Payilatdo ngundiro eyingo. 16 Ngundiro nguro, nondo gisaru sanggiridodo ngundo utoro, gisaruboro yokootoowe, ene toongewa. Eyingo. 17 Nguro Yudaro muri ngandiro oorooteku, naru kundingiyi bidodomo, Payilatdo ya biyomimonggo oni guranangge nangge andangetoyi toongete. 18 Ngundiro tero, oni simoo bare bidodo meno manggaru tero, eyingo. Ngu oningga ngu utooga kumootoningga, ge Barabas andangeyuno! Ero eyingo. 19 Ngu Barabas oningga ngu, ene kuri (Gabuman) oniya me yeni tunooteyingo. Ende kewoorokono oni gura ureni kumootoni, nguro ene dowooro ya biyomimo yeyingo. 20 Arisa, Payilatdo mande ero ko eyingo, ene Yisas

yokootoni, toongeweroyimboro eyingo. 21 Ene meno manggaru tero
eyingo. De omukondino sanggawega kumooni! Ngu ma yokootoyi
oruwero, sanggawega kumooni! Meno ero eyingo. 22 Payilatdo
tambu kabusayigaku sumoo yunoro eyingo. Nga Yisas oningga ngando
ndawu oo biyomingga tewoku, nguro noore ene urewe kumoowa?
Nondo ene goweyimo mande biyomi gura ma kenooteno. Ngundiro
nguro, nondo nangge utoro, gisaru sanggiridodo, ngundo gisaruboro
yokootoowe toongewa. Eyingo. 23 Ene yanggango oorengo yero,
Payilatro mandeni utoro wiriyoro meno moguru tero eyingo. Kini, de
omukondino sanggaweya uto! Ngundiro meno ero, ngundo Payilatro
manggowo wiriyoyingo. 24 Ngundiro tetoyi nguro, Payilat ene ko
mande gura ma eyingo. Ene simoo bare manggoye keyoro, ewonggoku,
ngundiro nangge teyingo. 25 Ngu oningga, (Gabuman) ebe utoro oni
ureni kumootoni yoro, ya biyomimo yeyingongga nguro simoo baredo
eyingo. Mande ewonggoku, ngundiro nangge, Payilatdo Barabas
andangetoni toongeyingo. Ene meno manggaru tero etenggoku, nguro
Yisas ngundiya teyinoyi ero, me oni kandeyemo yero yunoyingo.

Yisas De Omukondino Sanggaweyingo
(Matiyu 27: 32-44; Mak 15: 21-32; Yon 19: 17-27)

26 Ene Yisas yoro oorowuyingo. Ene oni gura oowooyi Sayimon
ngu Sayirinya mera nguromu, ene oore ngundiro omburo ende
urunggano nguno uwero teyingo. Me oni ngu oningga ngu dowooro
de omukondigaku ngu mooreyomo yetoyi, ngundo koorowooro, Yisas
keyiwoore oorowuyingo. 27 Simoo bare oowooyingga oorengo ene
keyoro oorowutoyi, bare oowooyingga oorengo nowoondoyi tero,
ngengeyoro sendoro owero oorowuyingo. 28-31 Ene Yisasdo yowoorengoro eyingo. Ye Yerusalem bare, ye noro ma sendowero. Kini,
yengomboro, ko yengo simooyemboro nguya sendoyi, ero eyingo. Ye
ingoyi! Kootuyisina naru biyomi oorengo gura tunootewaku nguno,
bare ninggooteyingomu, bare simoo kuri ma bisiyoyingomu, bare
simooye nono ma yunootoyi neyingomu, ngundo ene mete oni oni
tewanggo. Ndawugaro nguro, ngu naruno nguno, ye kowuri ingoro,
ye mera puri nguya ewanggo. Ye bidodo sodedo ukeya mayeya
wiriyerootooga kumoowooto. Mera puri bobodiboya nguya ewanggo.
Ye ukeya noore wiriyeroyi! Ero ewanggo. Ataga nono muri biyomi
tetenggoku nga ngu, no ngu de keta biyomine gura kini ngundiro
ene ndadiro muri biyomi gura ye oni simoo bareno teyunowanggoku, ngu ye de kumooni ngundiro? Eyingo. (Ene naru wengamo
Anutdo wirikoyeroweroyi naru nguro eyingo.) 32 Oni biyobiyomi eraya
nguya yurewero, yoyoro, Yisasdodo oorowuyingo. 33 Ene yade puri
bodaga sanganimo ooreyingo. Ngu musiyongga ngu, oowooyi tabango
wimbuyi(Golugata). Ngu musiyonggano nguno Yisas boorowooro, oni
biyomi erayagaku Yisas tanggeyi gide gide booroyeroyingo. Gura
kandeyi koondosina, gura kandeyi desina booroyeroyingo. 34 Ngundiro
booroyerootoyi ngu, Yisasdo yemboongero eyingo. Awa, no nutoro,
mukendoneroro, booronerootenggoku, ngu ene ma ingoro nguro
tenunootenggo. Nguro ge nga kowuriyengga nga andangeyunoya
yokoya kabete! Ero eyingo. Ngundiro ero yokootoni, asa, me oni
Yisasro nengguroni ngu yoro, ebe pawapawamu tero, oni gurado oni
dagayeroro, ngundo nengguroga ngu yoyingo. 35 Oni simoo bare

orirokoyi pawayeroro dikaro yeyorootoyi ngu, Yuda oniro tabango
onindo yomooyinoro mande ero, tabadori tero eyingo. Kenoyi, ene
kuri oni gidarega hoorooweyerowoku ngu, asa, ene Anutdo noore yoy-
oweroyi sunggi oni yeyingo oni tetoningga ngu, ene komo enengombo
enengo hoorowetoningga merako ko ombuni. Ero eyingo. 36 Me oni
nguya yomooyinoro mande ero, namoko omburo, Wayin sono kowoo
biyomi Yisas inowero teyingo. 37 Ngundiro tero, me oni enebana
eyingo. Ge Yuda mera oni sobosobo koreteyingo oni tetoningga ngu,
asa, gengombo gengo hoorowenggeroya merako ombu. Eyingo. 38 Ene
de omukondi sosowoomo awuno, nakaya gura Payilatdo ngandiro
nakangoyingo. Nga Oningga Nga, Ngu Yuda Oniro Sobosobo Urungga,
ero nakangoyingo. Eyingo. 39 Asa, ngu oni biyomi gura Yisas tanggey-
imo boorowoowonggoku, ngundo Yisas yomooyinoro manggaru tero
eyingo. Ge Krayis tetoningga ngu, asa, gengo hoorowenggeroya
ngunonggo noore nguya hoorooweyero. Eyingo. 40-41 Ngundiro etoni,
asa, oni biyomi guragakundo dobooyi mamanangoro eyingo. Ndadiro
nguro, ge ene yomooyinoro ngundiro ete? Ene oo biyomi gura
ma teyingo. Nguro ene kingo duwoo urootenggo. Ene noorendo
ngu noorengo biyomi teworoku ngu kenoro, nguro gumi ngundiro
teyunootenggo. Noorengo bidodo ngu ataga kumoowato. Nguro ngu,
noorengombo biyomi teworoku, nguro ge Anutro ma sosorewa? Ero
eyingo. 42 Arisa, ngundiro ero tabango yowoorengoro Yisasya eyingo.
Oo Yisas, gengo Awanggebo endemo ooroya ootooya ngu, asa, noro
ingondudu te. Eyingo. 43 Ene ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi
eyingo. No hamoo oorengo geno eteno. Ataga nga sanggano ngano, ge
noya Awando ende gome mesarango oorengongga nguno uro oruwaro.
Eyingo.

Yisas Kumooyingo
(Matiyu 27: 45-56; Mak 15: 33-41; Yon 19: 28-30)

44 Sa kewooro oorengo, samboro mera bidodo suwoo ooreri urungga
tero, oororo, sa nemimo uteku naruno wenga, (3 klok) yokoyingo.
45 Ngu naruno, Tembelno kumba gagiwi urunggado ya gumi kundingiyi
wemboongero boorowooyingonggaku, Anut enengombo kumbagaku
wengamo awunonggo oomboongetoni, oosowooro, uro merako utoni,
gide gide eraya tunooteyingo. 46 Ngu naruno nangge, Yisasdo meno
ero eyingo. Awa, ataga no nenengo gabone kandegemo yeteno.
Eyingo. Ngundiro ero, ene kumooyingo. 47 Ngundiro tetoni, me oni
tabangongga, ngundo oo ngundiro kenoro, ene Anut bingami okooro
eyingo. Hamoo oorengo, nga oningga nga biyomi gura ma teyingo!
Ene oni nenengo oorengo! Eyingo. 48 Ngu naruno, oni simoo bare
oowooyingga oorengo mayero, Yisas udooyi, kenowero dikayingoku
nguya, ene ngundiro kenoro, nowoondoyi tero, ngguyinggayi tero,
enengo yano sayingo. 49 Ene Yisas enengo dobookuriyi, ko bare
gidarega Galilinonggo keyoro mayeyingomu, ngu orirokoyi dikaro,
ngunonggo Yisas bingo ndadiro tewanggo, ero ingoro oriyingo.

Yisas Kumootoni Merengooyingo
(Matiyu 27: 57-61; Mak 15: 42-47; Yon 19: 38-42)

50 Oni gura, oowooyi Yosep, ngu endeni ngu Arimatiya ngunonggo
mayeyingo. Ngu oningga ngu, ene Yuda oniro mande wirikoweroyi

oni, ene oni nenengo oorengo. 51 Ngu oningga ngu, ene oni simoo
bare Anutdo oo bidodo sobowooweroyi narungga ngu sobowooro
oodoni, nguno Yisas urewero mande ero etoyi, ene nguya nowoondoye
guranangge kini. 52 Arisa, ene Payilat tanggeyimo oororo, Yisas bingo
yowero sumoo inoyingo. 53 Ngundiro tero, ene oororo, Yisas bingo
de omukondinonggo andangero yoro, kumba sarayinggado bimbo-
mooyingo. Ngundiro tero, enengo bingo yoro oororo, digi woondokoy-
imo nguno mere seyingomu nguno merengooyingo. Ngu merengga
ngu kuri oni gura nguno ma merengooyingo. 54 Ngu narungga ngu,
(Sabat) naru kundingiyi, nguro oo yomosiyoweroyi naru. Suwootetoni,
ngu Sabatro naru namoko tunootewo. 55 Ngu naruno, bare gidarega
Yisas keyoro, Galilinonggo mayeyingomu, ene Yosep keyoro oororo,
Yisas merengootoni, ngu kenoyingo. 56 Ngundiro tero, enengo yano
sodedo oororo, ene irosara, bo oo urumi ndindingo gomemu winggooro
yomosiyoyingo. Ngu oo ngundo ko kootuyisina, Yisas bingo sonowooro
yomosiyootoyi, sodedo ma buwoo yewero. Asa, naru kundingiyi, Sabat,
nguno ene ko kini mamana mandeno eteku, ngundiro tero kengero
oriyingo.

24

Yisas Ko Ootoogeyingo
(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yon 20:1-10)

1 Sande sengetoni suwoononggo, oo urumi ndindingo gome ngu
yomosiyowonggoku, ngu yoro, yade mereno oorowuyingo. 2 Ene oni
mereno omburo, doongeteyingomu ngu, digi urungga mere manggowo
ukingoyingonggaku, nguno kini. Mere manggowo kuri goosooyingo.
3 Ene mere newendemo uro, Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas nguro
bingo ma kenoyingo. 4 Ngundiro tero, nguro ingoyingo oowooyingga
tero oodoyi ngu, asa, sodedomangge oni eraya enengo towikumbayari
sarayi oorengo, yowari soruyi dedeku ngundiro tunootero, tanggeyemo
dikatori yeyoyingo. 5 Ngundiro kenoro, bareku sosoreyingo urungga
tero, bagootero, merasina doongetero oodoyi, oni erayagakundo
eyingo. Ye ndawugaro oni keta oorooteku, ngu mereno ngano erewero
ombutenggo? 6-7 Ene mereno ngano kini, kuri ootoogewo. Ye Galilino
mande ewooromu ngu ma kabetewero. Ene ngandiro eyingo. No
Oni Nangoni ngu mbumbuwadodo oni kandeyemo yetoyi, ngundo de
omukondino booronerootoyi kumoowano. Ene sa kabusayigano ko
ootoogewano. Eyingo. 8 Ngundiro etoni, ngu bareku nowoondoye imi
yetoni ingoyingo. 9 Ene mere yokoro, sodedomangge ende oororo, oo
bidodo kenowonggoku nguro kirikiri oni kande eraya kegidemboro
guranangge (11), ko oni gidaregano nguya, oo kenowonggoku, nguro
mande mande eyingo. 10 Ngu bare ngu oowooye ngandiro: Mariya
Magadala, Yowana, Mariya gura Yemus nemi, ko bare gidarega nguya,
ngundo kirikiri onino oo kenowonggoku, nguro eyingo. 11 Ene kirikiri
onikundo ngu ingoro ngu, ene nowoondoyemo hamoo etenggo, ero ma
ingoyingo. Baredo ganayerootenggo, ero eyingo. 12 Asa, Pita ootoogero,
kendutero, mereno oororo uyingo. Uro, doongetetoni, hamoo nguno
kini. Towi nangge kenoyingo. Ngundiro kenoro, ene yowoorengoro
ende oororo, ene Yisasro bingo ngu ndadiro tewo, ero nguro ingondudu
urungga tero oriyingo.

Oni Erayagobo Emeyas Ooreko Yisas Kenoyingo
(Mak 16: 12-13)

13 Ngu sanggano nguno nangge, kirikiri oni kewooroyemonggo oni
eraya Yerusalem endemonggo ootoogero, Emeyas oore keyoro, yade (11
Kilomita) ngundiro oorowuworiyo. 14 Ngu oni erayaga, ngundo Yisasno
oo tewonggoku, nguro ene ero ingoro oore keyoro oorowuyingo.
15 Ngundiro ero, ingoro ingoro oorowuwoodori, Yisas enengombo
doongeyarimo tunootero, nguya oorowuyingo. 16 Ene doongeyari
gosiyootoni, nga Yisasdo ero ma ingoyingo. 17 Ngundiro tero, Yisasdo
eyingo. Yari ndawu mandega ero ingoro ingoro oorowuteri? Eyingo.
Ngundiro etoni, erayagaku omukumundooyari bisiwero dikayingo.
18 Asa, oni gura oowooyi Kiliyopas oningga, ngundo yowoorengoro,
Yisasya eyingo. Ge Yerusalemno oorooteku ngu, oo Yerusalemno
oo tewonggoku ngu, ma kenoro ingoyingo? Eyingo. 19 Ngundiro
etoni, enebana gumi eyingo. Ndawu ooga? Eyingo. Erayagakundo
mande gumi eyingo. Oo bidodo Nasaret oni, Yisas, goweyimo oo
tewonggoku ngu! Ene Anut doongeyimo, oni simoo bare doongeyemo
nguya, ene Anutro ingondudu eyingo oni. Enengo mandeni, koni
oororo omburo teyingo, ngu yanggangonidodo. 20 Anutro wooro
yeyingo oni kundingi nguro sobosobo oniku, ko Yuda oniro tabango
oniku, ngundo ureyi kumoowero mande guranangge ero gosiyoro,
Gabuman oni kandeyemo yetoyi, ngundo dowooro, de omukondino
udoyi kumoowo. 21-23 Noorendo kuri ngandiro ingowooto. Anutdo
ngu oningga ngu yootunoro yunootoni, ngundo noore Rom kandeye-
monggo ko yoyootoyi, noore gome oruwato, ero ingowooto. Ene utoro
yomburiyowonggoku ngu, ene ataga naru kuri kabusa yokowooto.
Ngu oo ngu tewonggoku ngu, ene ataga noorengo bare gidaregado
mereno oororo, enengo bingo ma kenoro, omburo, nooreno nguro
mandeni etoyi, nguro noore soriyokoro sosorewooto. Ene Anutro
sambono oni eraya (Engel) yeyootoyi, ngundo ewori. Ene kuri keta
ootoogewo, ero ewori! 24 Noore ngu ingoro, noorengo oni gidarega
ene merengoowonggoku, mereyimo oororo doongetewonggoku, ngu
hamoo baredo ewonggoku ngundiro, ene Yisasro bingo ma kenoyingo.
Eyingo. 25 Arisa, Yisasdo mande gumi eyingo. Yari ingonduduyari himi
kini, Anutro ingondudu eyingo onindo eyingomu, ngu yari nowoon-
doyarimo hamoo ma tewori! 26 Yari, bine, ma ingooteri? Anutro in-
gondudu eyingo onindo, kuri ngandiro eyingo. Krayis ene komo ogingo
koorowooro yokoro, ene kootuyisina, enengo ende duridarinidodomo
oorowuwa. Eyingo. 27 Ngu naruno, Yisas ene damoni yero, ene
mande Mosesndo, ko Anutro ingondudu eyingo onindo, enengomboro
ero nakangoyingo, mande gumi gumiku bidodo muri wesiyoro eraya-
gakuno, ero etuyeroyingo. 28 Ene ende namoko tetoni, Yisasdo mande
ngu ero dagayeroro, toongewero eyingo. 29 Ngundiro tetori, eraya-
gakundo sorengoro eyingo. Suwootewero teteku nga, ngundiro nguro,
ge nooreya ngano oruwato. Ngundiro etori, eneya yano oorowuyingo.
30 Oo neweroyi naruno, yabano bibitero, Yisasdo oo manongoyingo
gura yoro, dowooro, Anutno yemboongero yokoro, oosososowooro
yunoyingo. 31 Arisa, ene nguno doongeyari himi yetoni yokoro,
ngundiro ingootori, Yisas, doongeyarimo kini tero, ko toongeyingo.
32 Ngundiro tetoni, enengo nangge mande eworiyo. Ene nooreya oore

keyoro, Anutro mande bidodo muri wesiyoro ero, etuyerootoni ngu,
ingootoore, nowoondonarimo ngu hamoo himi yetoni, nguro gome
ingoworo! Ero eyingo. 33-34 Ngundiro ero, ene ootoogero, suwoono
nangge, ene Yerusalem ko oorowuworiyo. Ngundiro oororo, kirikiri
oni kande eraya kegidemboro gurananggegaku ko oni gidarega nguya
ereweyeroro yeyoyingo. Erayagakundo eyingo. Hamoo oorengo! Oo
Bidodo Simburi Urungga ko ootoogewo! Sayimon doongeyimo tunoote-
toni kenowo! Eyingo. 35 Arisa, ngundiro ero yokootoyi, erayagakundo
sodedomangge nguya gumi eworiyo. Noore ooreko Yisasdo mande
etoni, ingoro, ko yano uro, oo manongoyingo oosowooro yunootoni,
nero, ngu naruno, noore ingoworo. Yo, ngu hamoo, Oo Bidodo Simburi
Simbunanimbo, ero ingoworo! Eyingo.

Kirikiri Onindo Yisas Kenoyingo.
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yon 20:19-23)

36 Ngu oni erayagakundo mande ewootori, ngu naruno nangge, Yisas
enengombo kewooroyemo tunootero dikaro eyingo. Ye nowoondoye
imakeyingomo oriyi! Eyingo. 37 Ngundiro etoni, ene soriyokoro,
sosoreyingo urungga teyingo. Noore enengo gaboyi kenooteto, ero
ingoyingo. 38-39 Yisasdo enengo ingonduduye ingoro nguro eyingo.
Ye ndatero sosoretenggo? Ye ndatero nguro nowoondoye burib-
ari ingootenggo? Ye ombuya, noro kekandene nga kenoyi! No
nenengombo nangge. Ye ombuya nodowooya kenoyi! Oombooro
ngu, no ngandiro songgiwine wimbunedodo dowooro kenootenggoku
ngundiro kini. Ero eyingo. 40 Ene ngundiro ero yokoro, enengo
kekandeyi nguya etuyeroyingo. 41 Ene nowoondoye gome ingoro,
oni oni urungga teyingo. Ene nowoondoyemonggo hamoo nenengo
ero ma ingoyingo. Nowoondoye kowuri ingoyingo. Ngundiro tetoyi,
nguro Yisasdo eyingo. No oodoro kumooteno. Ye oowari bodaga
ooroote, bine? Eyingo. 42-43 Ngundiro etoni, ene iso kayingomu
gumi gura yoro, inootoyi, ene yoro, doongeyemo neyingo. 44 Ene oo
nero yokoro eyingo. Mosesro mamana mande, Anutro ingondudu
eyingo oniro mande, ko Iserel oniro yambo bukno (Sam) nguya
nakangoyingo ngu, nguro mandeye kuri no yeya ootooro etoowe
ingowonggoku, ngu bidodo noro eyingo. Ngu ataga engge nenengo
ngundiro nangge tunootete. Ero eyingo. 45 Ngundiro tero, ene Anutro
mande muri gura gura wesiyoro ero etuyerootoni, nowoondoye himi
yeyingo. 46 Ngu mande gura soweyoro eyingo. Anutro mandeno
ngandiro nakangoro eyingo. Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi
yeyingo oni, ngundo kowuri ogingo urungga ingoro, kumooro, asa,
naru kabusayimo merenonggo ko ootoogewa. 47 Krayis oowooyimo,
nowoondoye yowoorengoweroyi muringga ngu, ko Anutdo oniro weti
mbumbuwa ngu andangeyunoweroyimboro muringga ngu oni simoo
bare mera bidodomonggo wesiyoro etuyerowanggo. Ngu kongga ngu
Yerusalem endemo nguno koretero damoni yero ko tero, ngunonggo
mera bidodomo nguya ko tero, ero etuyeroya endeyoyi. Eyingo. 48 Ero,
Yisas mande gura soweyoro eyingo. Ye oo bidodo kenowonggoku,
nguro mandeni yootunoya eya endeyoyi. 49 Ye ingoyi! Noro Awanembo
Yuka Kundingiyi yanggango ye yunowero mande guranangge ero gosiy-
oyingongga ngu, nondo soweyootoowe, yeno ombuwa. Ye komo nga
endegano ngano sobowooya oodoyiga, ngu Yuka yanggangongga ngu

sambo endemo awunonggo omburo, ye nowoondoyemo uro angewa.
Ero eyingo.

Anutdo Yisas Yoro, Sambono Ooreyingo
(Mak 16:19-20; Aposel 1:9-12)

50 Ene ngundiro ero yokoro, kirikiri oniku yoyoro, oororo yade Betani
ende namoko nguno oorowuyingo. Nguno oororo, Yisasdo kirikiri
oni kandeyi tabayemo okooro, kumana yunoyingo. 51 Ene kumana
yunowootoni ngu, Anutdo ene Yisas okooro, kirikiri oni yoyokoro,
sambo endemo ooreyingo. 52 Yisas sambono ooretoni, kirikiri oniku
Yisasno yemboongero yokoro, ootoogero, oni oni urungga oorengo tero,
Yerusalem ko oorowuyingo. 53 Ene suwooyi sano Tembelno uro, Anut
bingami nangge ero okoororuwonggo.

YONRO MANDE
Mande Keta Gome Nga Yondo Nakangoyingo

Yonro Mande Tabango

Yon ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga nguromu gura. Ene naru oowooyingga Yisasya endeyoro, ene kenoro ingoro, Yisasro koni, ko mande wesiyoro etoni ingoro, nguro ene Yisasro mande eyingo ingondudu gome yoyingo. Ene Mak, Matiyu, ko Luk, ngu oni kabusaga ngundo koretero oorengo Yisasro mandeni nakangoyingo. Ene kootu wenga ngu Yondo Yisasro mandeni nga nakangoyingo.

Ene ataga noorendo Yonro nakaya nga kandangero ngu, ngandiro ingooteto, nga nakayangga nga ngu, oni gurado nakangoyingo ero ingooteto. Kini, Yon enengombo nakangoyingo. Ene Yondo ngu enengo oowooyi bingami ero okoowero, ma ingoyingo. Ene ngu, nakaya nga tero ngu nakaya ngu ngandiro tunooteyingo. Ngu enengo kirikiri oni ngundo eyingo: Ene ko mande ewero yokoyingo; Noore enengo kirikiri oni ngando eteto. Eyingo. Kini, enendo enengo oowooyi okooro ete. Eyingo. Ene oo, ko ene nangge.

Ene dagoma oowooyingga kumoo ngu dagaro ko ootoogero, Yisasro sambo endemo ooreweroyi, ngu oni simoo baredo ngu oo kabusaga, ngu kabetetenggo. Nguro damoningga ngu, Yondo Yisasro mandeni ngu nakangoro noorengo ingondudu ngu yokutuwooyunoote. Ene Yondo nga Bukga nakaya teyingo ngu, Yuka Kundingiyi ngundo enengo ingonduduni ngu yokutuwootoni, nakangoyingo. Asa, nguro muri ngu ngandiro; ngu muringga, ngunonggo nangge, noore enengo mandeni ngu ingoro, nowoondonani hamoo tetoni ngu oruwato. Koretero oorengo, ge nga Bukga nga kandangero ngu, asa, Krayis nguro damoni hamoo oorengo ingowa.

Enendo ngundiro ete, koretero oorengo ngu, Yisas Krayis ene Anutya oruwori. Nguro ngu, Awa Anutdo Yisasya etoni, ene merako ngano ombuyingo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis Anutdo enengo kirarongo, noore etuyeroote. Ndadiro nguro, noorendo ngu tunoo nenengo oorengo kenoro ingowato. Nguro ngu, noorendo Krayis oowooyi damoningga ngu kenoro ingowato. Ene nguro damoni ngu ngandiro; Enendo ngu Anut tunoo oorengo etuyeroote, eyingo. Yondo ngu oo kabusa Yisasdo teyingo, nguro mande ete, ene onindo ngu ma teweroyi. Ngu noore yanggango yunoro, ko noore hoorooweyeroro, noorendo ngu ngandiro ingowato. Yisas ngu hamoo oorengo, Anut enengo Nangoni.

Suwooyi Sano Keta Oruweroyi Mandega Nguro Eyingo

1 Kurimi oorengo, Anutdo oo bidodo ma yeyingo, ngu naruno, Mande
ngu (Yisas) oruwo. Yo, Yisasdo ngu Anutya gobooro oruwori. Ngu
enengombo Anut. 2 Kurimi oorengo damonimonggo ngu, ene Anutya
oruwori. 3 Yo, Yisasdo ene oo bidodo temukoyingo. Nguro ngu, oo gura
oore gurano ma tunooteyingo. Kini, oo bidodo tunootewoku ngu, Yisas
enengombo yeni tunootemukoyingo. 4 Eneno keta sugi sugi oruweroyi
oorooteku, ngu keta oruweroyiga ngu simoo barero soru himi. 5 Ngu

soru himingga ngu suwoono dero himi yetoni, ngu ooreri ngundo
doobengoweroyi ereremo kini.
6-7 Oni gura tunooteyingo, ngu oowooyi Yon. Anutdo ene koretero
soweyootoni ombuyingo. Yo, ene omburo oni simoo bare tunoo
etuyeroro, Yisas ngu hamoo soru himi oorengo. Ngundiro tetoni,
nguro oni simoo bare mande ngu ingoro, ene nowoondoyemo hamoo
tewanggo. 8 Yon enengombo ngu soru himingga ngu kini. Kini,
ene ombuyingo ngu soru himingga (Yisas) nguro mandeni wesiyoro
eweroyimboro ombuyingo.
9 Yo, Yisas ngu hamoo soru oorengo. Ngundo omburo, oni simoo bare
bidodo merako oorootenggoku, ngu soru himi yunowero ombuyingo.
10 Ngu ene merakono ootooro, ngunonggo ene merako, oni simoo
bare, oo bidodo yeyingo. Ene merako oni simoo baredo, ene kenoro
ma ingoyingo. 11-12 Ene enengo ende damonimo oorowuyingomu, ene
enengo Yuda onindo ngu ma yoyingo. Kini, oni gidaregado yoyingo.
Ene oni ngu enengo oowooyimo nowoondoyemo hamoo tetenggoku
ngu, ene mete Anutro simoongo oorengo tunootetenggo. 13 Yo, ene
Anutro simoongo tunootetenggoku ngu, ene awa namoyemboro sidu-
daroyebo kini, ko oniro ingonduduno nguya kini, enengo koyemo
nguya kini. Anut enengombo yoyeni, enengo simoongo tunootetenggo.
14 Mande (Yisas) ngundo oni tunooteyingo, ngu naru ootuwoo bodaga
nangge, noore kewooronanimo oruwo. Yo, eweyimbo soweyootoni,
ombutoni, noore kuri enengo duridarini ngu kenowooto. Ngu duri-
dariningga ngu, enengo nangoni gurananggega nguromu. Sumange ko
muri hamoo gome nenengomu, ngu eneno angeyingo. 15 Yondo ngu
oningga nguro mandeni wesiyoro ero, ngandiro meno eyingo. Ngu
oningga ngu, kuri nondo yeno etoowe ingowonggoku, ngu ngandiro.
Ene no kootu omburo tunootewoku, ene no oowoone dagaro urungga
tunootete. Ndadiro nguro, ene kuri tunootero oruwoku, ngu naruno,
no ma oriyingo, ero eyingo.
16 Eneno ngu sumange urungga oorengo hangero ooroote. Ngu
sumangeningga, ngunonggo nangge suwooyi sano oo gome gome
guradiro guradiro, ene noore yunororoote. 17 Yo, hamoo, Moses
kandeyimonggo Anutdo mamana mande noore yunoyingo. Ene
sumange nowoondoyi, ko muri hamoo gome nenengo, ngu Yisas
Krayisnonggo nangge tunooteyingo. 18 Oni gurado hamoo oorengo
Anut ma kenoyingo. Anutro Nangoni guranangge, ngu Anut kirarongo.
Ngundo eweyi tanggeyimo oorooteku, ngundo nangge, Anutro muri
ngu nooreno yootunoro ete.

Sonoyeroyingo Yon, Ngundo Mande Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Yuda onindo Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, Liwayi oni
ngu soweyerootoyi Yerusalem yokoro, omburo Yon sumoo inoyingo.
Ge ndawu oningga? Ero eyingo. 20 Ngundiro sumoo etoyi, arisa,
Yondo mande tunoo ero, mande gura ma oongooyingo. Ene ngandiro
wesiyoro eyingo. No Krayis, Anutdo noore ko yoyoweroyi soweyowoku
oningga ngu kini. Ero eyingo. 21 Yondo ngundiro etoni, enendo sumoo
inoyingo. Ngu ndadiro? Ge ndawu oningga? Ge bine Ilayisando? Etoyi,
enendo mande gumi eyingo. No Ilayisa kini. Etoni, enendo sumoo
gura eyingo. Ge bine Anutro ingondudu eyingo oningga, noorendo

sobowootetoku, ngu bine? Ero eyingo. Asa, enebana mande gumi ero
eyingo. Kini. 22 Ngundiro etoni, enebana Yonno sumoo gura eyingo. Ge
ndawu oningga? Noore komo mande gumi oni noore soweyerootoyi
ombuwootoku, nguno ewato. Ge, gengomboya ngu, ge ndadiro ete?
Ero eyingo. 23 Ene ngundiro etoyi, Yondo gumi eyingo. No nga oningga
ngaro Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya, ngundo eyingo. Oni gura
kingo mera oni kini, ngunonggo manggowo gura meno ete. Oo Simburi
Urungga, nguro oore yomosiyoyino! Ero eyingo. (Ayisaya 40:3)
24-25 Parisi onindo ngu oni ngu, soweyerootoyi ombuyingo. Ene
Yon sumoo inoyingo. Asa, ge Krayis kini, ge Ilayisa kini, ko Anutro
ingondudu eyingo oni kini, asa, ndawugaro nguro, ge oni simoo
bare sono kundingiyimbo sonoyeroote? Ero sumoo inoyingo. 26 Ene
ngundiro sumoo etoyi, asa, Yondo mandeye gumi eyingo. Nondo ngu
sonombo nangge sonoyerooteno. Ene oni gura kewooroyemo dikaro
oorooteku ngu, ye ngu watayi kini. 27 Ngu oningga ngu, no kootunesina
ombuteku, ngu oningga nguro yanggangoni urungga oorengo. Noro
yanggangone ngu bodaga nangge, nguro ngu, no enengo ko oni tero,
ma oruwano, ero eyingo. 28 Nga mandega nga Betani ende, Yodan
sono anduroko nguno tunooteyingo. Nguno Yondo oni simoo bare sono
kundingimbo sonoyeroyingo.

Yisas Anutro Sipsip Nangoni

29 Sengetoni, Yisas ombutoni, Yondo kenoro eyingo. Kenoyi, nga
ngu Anutro Sipsip Nangoni. Ngundo oni simoo bare mera bidodoboro
mbumbuwaye andange yunowa. 30 Ngu oningga nguro, nondo kuri
ewonomu ngu. Oni gura no keneroro ombuteku, ngundo no da-
ganeroyingo. Ndadiro nguro, ene no ma oriyingo naruno nguno, ene
kuri oruwo. 31 No ngu oningga nguya watayi kini. Ene no omburo, oni
sono kundingiyimbo sonoyerootoowe, nguno Iserel oni simoo bareno,
ngu oningga ngu tunoo etuyerowano, ero eyingo.
32 Yondo mande ngandiro yootunoro eyingo. No Yuka Kundingiyi
ngu, nu mumukondiri ngundiro tero, sambononggo omburo, ene
tabango sanganimo oodoni, kenoyingo. 33 No nenengombo ngu oningga
ngu, kuri watayi kini. Anutdo oni sonoyero ero, soweneroro ngu,
ngandiro eyingo. Ge Yuka Kundingiyi kenootoyi, oni gura tabango san-
ganimo oodoningga ngu, arisa, ngu oningga ngundo Yuka Kundingimbo
oni simoo bare sonoyerowa, ero eyingo. 34 Asa, no nenengombo ngu
ooga kenootoowe tunootewo. No nguro mandeni yeno kuri ewonoku,
nga oningga nga, ene Anutro Nangoni. Yondo nguro ngundiro eyingo.

Yisasdo Kirikiri Oni Gidarega Yoyoyingo

35 Sengetoni, Yon dikatoni, enengo kirikiri oni eraya nguya dikayingo.
36 Ene Yisas kenootoni, oore keyoro ombutoni, eyingo. Kenori, ngungga
ngu, Anutro Sipsip Nangoni! Ero eyingo. 37 Enengo kirikiri oni
erayagaku Yonro mande ngu ingoro, ene Yisas keyoro oorowuyingo.
38 Ene ngundiro tetori, Yisas yowoorengoro, erayagaku ene keyoro
oorowutori, yeyoro eyingo. Yari ndawu ooga ereweteri? Etoni,
erayagakundo gumi eyingo. Rabayi, ge ndawu yanggano ooroote? Ero
eyingo. Rabayi mandega nguro muri ngandiro, oo etuyeroyingo oni,
eyingo. 39 Yisasdo gumi eyingo. Mete yari ombuya kenori. Etoni, asa,
erayagaku Yisas keyoro oororo, ene oruwoku ya ngu kenoro, enedodo

ngu sangga nguno oriyingo. Ene, ngu sangga nguno mande ero oodoyi,
oororo suwootetoni ngu, sa gabogaboyi naru namoraya tunootetoni, ko
suwoono nguya oruwonggo.
40 Nga oni erayaga, ngando Yonro mande ingoro, ene Yisas key-
oro oororo, ene oni gura oowooyi Enduru, ngu Sayimon Pita nguro
koneyo. 41 Enduru, sodedomangge Yisasdodo oruwonggoku yangga,
ngu yokoro uro, beyi Sayimon koretero erewero kenoro eyingo. Noore
kuri Mesayiya kenootetoku nga! Ero eyingo. Mesayiya nguro muri
ngandiro. Ene Krayis, Anutdo noore ko yoyoweroyi sunggi yeyingo oni,
ero eyingo. 42 Ngu naruno nguno, Endurundo Sayimon yoro, Yisasno
oorowuyingo. Yisasdo kenoro eyingo. Ge Sayimon, Yonro Nangoni.
Kootuyisina oowoongge Sipas (Pita) ewanggo, ero eyingo. Ngu oowooyi
Pitangga nguro muri ngu digi urungga, eyingo.

Yisasdo Pilip Ko Nataniyel Eraga Negoyeroyingo

43 Sengetoni suwoononggo, Yisasdo enengo ingondudunonggo, Galili
merako oorowuwano, ero ingoyingo. Ene Pilip kenoro eyingo. Ge
ombuya no kenero, ero eyingo. 44 Pilip ngu ene Betisayida oni.
Enduru Pita eragaro ende damoni nguya. 45 Pilipdo oororo, Nataniyel
kenoro eyingo. Nga oningga nga ngu, ene kuri Mosesndo mamana
mandeno nakangoyingo, ko Anutro ingondudu eyingo onindo nguya
nakangoyingonggaku, noorendo kuri kenowooto. Ngu Yisas, Nasaret
oni, ngu Yosep Nangoni, ero eyingo. 46 Ene ngundiro etoni, arisa,
Nataniyeldo eneno ngandiro sumoo eyingo. Oo metemi gura Nasaretno
tunootewa, bine? Ene ngundiro etoni, asa, Pilipdo mande gumi eyingo.
Ombuya keno, ero eyingo.
47 Yisasdo Nataniyel kenootoni, eneno ombutoni, ngandiro eyingo.
Keno, Iserel oni ene hamoo! Eneno godange mande ko muri biy-
omingga nguya, eneno ma ooroote, ero eyingo. 48 Ene ngundiro etoni,
Nataniyeldo Yisas sumoo inoyingo. Ndatero, ge no watayi tewo? Ene
ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Pilipdo ma negogeroyingomo, no
nguno (Pik) dega damonimo oodoni geyowono, ero eyingo. 49 Etoni,
Nataniyeldo gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge Anutro Nangoni! Ge
Iserel mera nguro oniro sobosobo koreteyingo urungga! Ene ngundiro
eyingo. 50 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. No ge amana (Pik)
de damonimo geyowono, ero etoowe, nguro ge nowoondogemo hamoo
tete. Kootuyisina, oo urunggado nga ooga nga dagatoni, ge kenowa,
ero eyingo. 51 Yisasdo ene ko eyingo. No hamoo oorengo, yeno eteno.
Kootuyisina, ye sambo goosootoni, kenootoyi, Anutro sambono Engel
oni, ngundo Oni Nangoni, ngu tanggeyi gidegide oorero, omburo tetoyi,
ye yeyowanggo, ero eyingo.

2

Oni Gura Kena Endemo Bare Yoyingo

1 Sa eraya nguno yokoro, sa kabusayiga nguno, Yisas nemimbo ngu,
bare yoweroyi yanggakuno oruwo. Ngu bare yoweroyi narungga ngu,
Kena ende ngu, Galili mera nguno tunooteyingo. 2 Ene Yisas ko enengo
kirikiri oni nguya, ngu bare yoweroyi narungga, nguno negoyerootoyi
oorowuyingo. 3 Ngundiro oororo oodoyi, Wayin kinitetoni, Yisas
nemimbo Yisasya eyingo. Ene Wayin gura kini, ero eyingo. 4 Yisasdo
eneya eyingo. Namo, nondo ndawu ooga tewe? Ngu noorengo geya oo

kini. Noro naru ma tunooteyingo, ero eyingo. 5 Ene ngundiro etoni, asa,
nemimbo ko onikuya eyingo. Yisasdo yeno mande gura etoningga ngu,
ye komo ngu keyoya teyi, ero eyingo.
6 Ngu yangga nguno, digi kumbe kandegura gidemboro guranangge
oruwo. Nguno Yuda oni enengo muriye sono gimuweroyi sono
oorengo, nguno oodoni, Anutro mamana mandeni Yuda onindo keyoyi
ero, nguro eyingo. Kumbe guranangge nangge ngu 100 Lita ngundiro.
(Ngu 6 ngundi 7 Kero Dram ngundiro). 7 Yisasdo ko oniya eyingo.
Kumbeno sono moondoya, kumbengootoyiga, hangeni. Ene ngundiro
etoni, asa, ko onindo Yisasdo ewoku, ene ngundiro teyingo. 8 Yisasdo ko
onikuya eyingo. Nga gumi wendoya, yoya, ooroya, oo simbo kayingo
sobosobo ngu inoyi. Ene ngundiro etoni, ko onindo gumi wendoro,
yoro, oororo, oo simbo kayingo sobosobogaku inoyingo. 9 Oo simbo
kayingo sobosobogakundo, sono towoongoro netoni ngu, ngu naruno
ngu, Wayin oorengo tunootete. Nguro ngu, ene ndanonggo yoyingo
ngu, ene watayi kini. Ene enengo ko oni ngundo nangge watayi, sono
oorengo moondowonggo. Arisa, oo simbo kayingo sobosobogakundo,
bare yoweroyi oninggaku negongoyingo. 10 Ombutoni eyingo. Oni
bidodo koretero Wayin metemimu bayeterogogo, kootu oni simoo
oowooyingga netoyi netoyi ngu, arisa, ngu naruno, ene Wayin biyomi
bodaga nguno yunootenggo. Ene ge Wayin metemi oorengo ngu
gosiyowoku, ge ataga kootu yoro omburo, bayeteteku nga!
11 Kena ende Galili merako nguno, Yisasdo koretero muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu teyingo. Nguno enengo
duridarini ngu etuyerootoni, enengo kirikiri oni ene damoni yero,
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo.
12 Ngu naru ngu kinitetoni, Yisas, nemi, konebeyi, ko enengo kirikiri
oni nguya, Kapeniyam endemo uro, nguno sa naru gidarega kengero
oruwonggo.

Yisasdo Oni Yowuru Yano Oo Uriyootoyi Oweyeroyingo
(Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Yuda oniro kengeweroyi kundingiyi naru oowooyi Pasowa, ngu
namoko tete. Ngundiro nguro, Yisas yade oororo, Yerusalemno
oorowuyingo.* 14 Yisas oororo, Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tem-
bel, ngu newendemo uro, oni Bulmakawu, Sipsip, nu mumukondiri
uriyootoyi yeyoro, ko oni bibiteweroyi yabano bibitero, digi beye
yowoorengoro yunootoyi yeyoyingo.† 15 Yisasdo uto gisaru tero, ngu
yoro, Bulmakawu, Sipsip ko nusako bidodo musiyomo oorootenggoku
oweyeroyingo. Ngundiro tero, ene oni digi yowoorengowonggokuno
oororo, digi beye gasiyoni satoni, yaba bidodo wenggeremootoni, ukero
utoni oweyeroyingo. 16 Ene oni nu mumukondiri uriyoyingo nguno
eyingo. Ye nu yoya, musiyo nga yokoya sayi! Ye noro Awanemboro
yangga nga yeyi, oo uriyoweroyi musiyo ma tewero, ero eyingo.
17 Yisasro kirikiri oni ngu, ene Anut mandeno kuri oorooteku, ngu
ingonduduwooro ingoyingo.

---

* **2:13:** (Pasowa naru nguro muri ngandiro. Kurimi Anutdo sunggi kenoro dagayeroyingo naru, Yuda oniro naru kundingiyi). † **2:14:** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga nguro beye yowoorengoro, Yuda beye yoro, ngundo oo nusako uriyoro, Anutno wooro yero yemboongewero. Ngu kongga ngu yowuru yano ngundiro tetoyi nguro Yisas sanggiri teyingo).

No gengo ya nguro gome oorengo ingoro, nguro no ko yanggango
oorengo tetoowega, gengo ya gome orini, ero ingooteno. Eyingo.
(Sam 69:9)

18 Ene Yuda oniro tabango, ngundo ngundiro kenoro, Yisasya mande
yanggango ero eyingo. Anutdo nga kongga ngano rogogerowo tetoni
ngu, asa, ge oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu
anangu tetooga, noore kenoro ingowato. Ngu hamoo, Anutdo ngu
kongga nguno rogogerowo, ero ingowato, eyingo. 19 Ene ngundiro
etoyi, Yisasdo mande gumi ero eyingo. Yendo nga yoro yangga nga
toongootoyi ngu, nobana naru kabusagomo ko yewe dikawa, ero
eyingo. 20 Ngundiro tero, Yuda onindo eyingo. Oni nga yowuru Tembel
yangga nga yerodoyi, mooma naru onibi namoraya, kandegura ke
gidemboro guranangge (46) yokoyingo. Ngundiromu, gedo ngu ko sa
kabusa nanggemo, ko yewero ete? Ero eyingo.

21 Ngu yowuru yangga Yisasdo eyingo ngu, enengo goweyiboro
eyingo. 22 Ngundiro nguro, kootuyisina, Anutdo merenonggo Yisas
ko yokutuwootoni, ko ootoogeyingo, nguno enengo kirikiri oni ko in-
gondudu tero, Yisasdo mande kuri eyingo, ngundiro tunootetoni, nguno
ingoyingo. Ngundiro tetoni, kirikiri oni ene Anutro mande nakaya,
ko Yisasdo mande eyingoku, ngu bidodo ingootoyi, nowoondoyemo
hamoo oorengo teyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Bidodoboro Muriye Kuri Ingoyingo

23 Yisas ngu Yerusalemno Pasowa naru kundingiyi ngu sobowooro
oodoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo, Yisasdo oo onindo ma
teweroyimu ngu tetoni, kenoro, nguro oni urungga oorengo, eneno
nowoondoyemo hamoo teyingo. 24 Ene Yisasdo simoo bare bidodoboro
ingonduduye buribari ingootenggoku, nguro ene ngu oningga, nguro
newendemo hamoo ma teyingo. 25 Ndadiro nguro, Yisasdo ene oni
simoo bare bidodoboro muriye, ingonduduye ingomukoote. Yisas ene
oniro ingonduduye, nguro oni gurado ma etoni ingowa. Kini, ene
bidodo ingomukoote.

3

Yisasdo Nikodimas Oningga Nguya Mande Ewori

1 Oni gura oruwoku, ngu oowooyi Nikodimas. Ngu Nikodimas
oningga ngu Parisi oni, ko Yuda oniro tabango nguya. 2 Ngu oningga
ngu, suwoono Yisasno omburo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore
ingooteto. Ge oo etuyerowero, Anutdo sowenggerootoni ombuyingo.
Ene Anutdo oni guraya ma ootooro ngu, ene oo songo gura oni ma
teweroyi, gedo teteku, ngu ma tewa, ero ingooteto.

3 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo mandeni gumi ero eyingo. Hamoo
oorengo, no geno eteno. Oni gura ene newende buniyo keta ngundiro
ma tunootero ngu, asa, ene Anutro endega enengo oni simoo barero
soboyerooteku, nguno ma uro oruwa, ero eyingo.

4 Ene ngundiro etoni, asa, Nikodimasdo gumi eyingo. Ndadiro
terogogo, oni kuri dogoni yeyingo, ngundo ene ko yowoorengoro, oni
buniyo keta ngundiro tunootewa? Ene mete nemi kawuyimo utoni,
nemimbo ko bisiyowa bine? Ero eyingo.

5 Ngundiro etoni, Yisasdo Nikodimasro mandeni gumi eyingo. Hamoo
oorengo, no geno eteno. Oni ene sono kundingiyi, ko Yuka Kundingiy-
imo nguya, keta ma tunootero ngu, ene Anutro endega enengo oni
simoo barero soboyerooteku, nguno uro ma oruwa. 6 Oni ene eweyi
nemimbo ketangga yeri tunootete. Ene Yuka Kundingiyimbo oni
newendemo uro, ngundo yeni keta tunootewa. 7 Ge nondo mandega
geno etenoku, nguro ingondudu urungga tero, ma sosorewero. Ye
komo yengo nowoondoye buniyo keta ngundiya tunooteyi! 8 Doogo
ngu enengo ingonduduni keyoro, doogo yoro gurasina gurasina, oororo
omburo tete. Ge kingo ngguyi nangge ingoote. Ene ndasinanggo
omburo, ndasina oorowuteku ngu, ge ma ingoote. Oni bidodo ko keta
Yuka Kundingiyimo tunootewanggoku nguya, ngundiro nangge, ero
eyingo.
9 Ene ngundiro etoni, Nikodimasdo gumi ero eyingo. Nga ooga nga
ngu, ndadiro terogo tunootewa?
10 Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ndadiro nguro, ge Iserel oniro oo
etuyeroyingo oni, ge mande oo nga ma wirikoro ingoote? 11 Hamoo
oorengo, no geno eteno. Noore oo kenoro ingootetoku, nguro mandeni
yootunoro eteto. Ene noorendo mandega etetoku ngu, ye ingowero
yokootenggo. 12 Nondo kuri mera ngaro oo nguno ero etuyerowonoku
ngu, ye nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro nondo sambo
endeboro oo nguno mande ero etuyerowanoku ngu, ndadiro terogogo,
ye nowoondoyemo hamoo tewanggo? 13 Oni gura ene sambono oorero,
sambo endeboro oo murini ma kenoro ingoyingo. Kini, Oni Nangoni,
ngundo ene sambo endemonggo ombuyingo, ngundo nangge, sambo
endeboro muri nenengo oorengo, ye etuyeroweroyimboro ombuwo.
14 Kurimi Mosesndo oni kini, kingo merako nguno sire gabogaboyiga
tero, de bodaga sanganimo yero boorowooro okootoni, oni ngu kenoro,
ene ma kumooyingo. Ngundiro nangge, Anutro Nangoni Oni Kirarongo
nguya, de sanganimo yero, okooro boorowoowanggo.* 15 Oni simoo
bare bidodo nguro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, ene su-
wooyi sano sugi sugi keta gome oruweroyi, ngu yowanggo.
16 Yo, Anutdo oni simoo bare mera ngano oorootenggoku, ngu
bidodoboro nowoondoyi urungga tero, nguro enengo Nangoni gu-
rananggega, ngu oni simoo bare yunoyingo. Ene ngundiro teyingongga
nguno oni simoo bare bidodo nowoondoyemo hamoo tero ngu, asa,
ene ma hoonootewanggo. Ene ngundiro tero ngu, ene suwooyi
sano sugi sugi keta oruweroyiga ngu yoro, oni oni tero oruwanggo.
17 Anutdo enengo Nangoni ngu merako ngano sureyootoni ombuyingo.
Ene oni simoo bare wirikoyerowero ma ombuyingo. Kini, Anutdo
ngu mera ngaro oni simoo bare bidodo weti mbumbuwanonggo ko
yoyoni ero, soweyootoni ombuyingo. 18 Oni ene ataga newendemo
hamoo teteku ngu, asa, Anut doongeyimo oni nenengo tunootete. Ene
oni ene newendemo hamoo ma teteku ngu, Anut doongeyimo ene
weti mbumbuwano hoonootero ooroote. Ndadiro nguro, ene Anutro
Nangoni gurananggega nguro newendemo hamoo ma tewoku, nguro
ene hoonootewa. 19 Mande wirikoyingo muri ngu ngandiro. Soru
himi ngu kuri merako ngano tunootewo. Ene onindo ngu ooreriko

* **3:14:** (Ye sirero mande ngu Anutro Mande Buk kurimi (Namba 21:4-9), nguno kandangero ingowanggo).

oruwero ingoro, nguro ene soru himi ngu yokootenggo. Ndadiro nguro,
enengo muriye ngu biyomi oorengo. 20 Yo, ngundiro oni simoo bare ngu
ooreriko muri biyomi ngu tero oruwero, gome ingootenggo. Ngundiro
nguro, ene soru himimo ombuwero ma ingootenggo. Ndadiro nguro,
enengo muriye biyomi ngu soru himi ngundo yootunoweroyi, nguro
ene yokootenggo. 21 Ene oni muri hamoo teteku ngu, ene soru himimo
nguno ombute. Enengo murini, enengo koni, ngu Anutya ko teteriku
ngu, oni doongeyemo tunoo kenowanggo, ero eyingo.

Sonoyeroyingo Yondo Yisas, Nguro Eyingo

22 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri onikuya, Yudiya
merasina oorowuyingo. Nguno, Yisas enengo kirikiri oniya nguno
oode, oni simoo bare gidarega sono kundingiyi gimuyunoro oru-
wonggo. 23 Ngu naruno nguno, Ayinon ende ngu, Salim ende ngu
tanggeyimo, nguno Yondo nguya, oni simoo bare sono gimuyunoyingo.
Ngu merasina nguno sono oowooyingga oorooteku, nguro oni simoo
bare suwooyi sano nguno mayero, sono kundingiyi yoyingo. 24 Ngu
naruno nguno, Herodndo Yon yoro ya biyomimo ma yeyingomo.

25 Ngu naruno, rongge mande gura Yonro kirikiri oni, ko Yuda oni
guraya ngu kewooroyemo tunooteyingo. Ndadiro sono gimuweroyi,
Yudaro muringga ngu keyoro ngu, ene Anut doongeyimo, sarayi
tunootewato, ero ronggeyoro eyingo. 26 Ngundiro tero, enengo kirikiri
oni Yonno oororo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, kuri geya oningga Yodan
sono anduroko ootooro, gedo nguro mandeni eyingo. Ngu oningga
ngundo oni simoo bare sono kundingiyi gimuyunootoni, simoo bare
bidodo eneno oorowutenggo, ero eyingo. 27 Ene ngundiro etoyi, asa,
Yondo mandeye gumi eyingo. Anut sambo endemo oorooteku, ngundo
oni gura oo ma inootoni ngu, asa, ngu oningga ngu, ene mete ma
yowa. 28 Nondo mandega yeno ewonomu, ye ngu kuri ingoyingo. No
ngu oningga, Anutdo oni noore ko yoyowero ero sunggi yeyingongga,
ngu kini. Ene no ngu, Anutdo ngu oningga nguro ooreni yomosiyoyi-
noweroyimboro ero, koretero no sowenerootoni ombuwono. 29 Ngu
ngandiro. Ene oni gura bare yowaku ngu, asa, ngu barega ngu, ene ngu
simoongga nguro bareyi. Ngu simoongga nguro dobooyi ngu dikaro,
sodeyero, ataga bare yowoku oningga nguro mandeni ingoro, oni oni
tewa. Ngundiro nangge, no nguya nowoondonemonggo ngu oningga
ombuyingo, nguro no oni oni urungga teteno. Ataga ngu engge oorengo
tunootete. 30 Hamoo oorengo, ngu oningga ngu (Yisas), nguro oowooyi
ngu komo urungga oorengo tunootetoni, noro oowoone ngu komo
omburo bodaga tero, ameno uwa, ero eyingo.

31 Oni sambono awunonggo ombuyingo ngu, enengo murini ngundo
mera ngaro muriye ngu bidodo dagayeroote. Oni mera ngano
tunooteteku ngu, ene mera ngaromu. Ene mera ngaro oo nguro
nangge mandeni ero tete. Yo, hamoo, oni ene sambo endemonggo
ombuyingo ngu, enengo murini ngundo mera ngaro muriye ngu bidodo
dagayeroote. 32 Ene oo kuri kenowoku, ko ingowoku, nguro ero
yootunoro ete. Ene oni gurado ngu mandega ero yootunooteku, ngu
ma yoro dowoote. 33 Oni ene mande ngu gome ingoro, yoro dowooro
ngu, asa, ene yo ero ewaku, ngu mandega nguno ngu, Anut ene hamoo
mande nangge ete, ero etuyerowa, eyingo. 34 Ngu oningga Anutdo
sureyootoni ombuwoku ngu, ene Anutro mandeni nangge yootunoro

ete. Ndadiro nguro, Anutdo Yuka Kundingiyi ngu urungga oorengo
inoyingo. 35 Eweyimbo enengo Nangonimboro gome ingoro, nowoon-
doyi teyinoro, nguro oo bidodo ene kandeyimo yero inoyingo. 36 Oni
ene Nangonimboro newendemo hamoo teteku ngu, ene suwooyi sano
keta sugi sugi oruweroyiga ngudodo ooroote. Ene oni Nangonimboro
mandeni ngu ma ingoro keyoro ngu, asa, ngu oningga ngu, Anutya
nguno keta ma oruwari. Kini, Anutro sanggiriningga ngu eneno oruwa.

4

Yisasdo Sameriya Mera Nguro Baregaya Mande Eworiyo

1 Ngu narunggano nguno, Parisi onindo mande gura ngandiro
ingoyingo. Yisasdo Yon dagaro, kirikiri oni oowooyingga oorengo
yoyoro, sono kundingiyi gimuyunoote, ero ingoyingo. 2 (Ene Yisas
enengombo ma sonoyeroyingo. Kini, enengo kirikiri onindo nangge
oni sonoyeroyingo.) 3 Yisas ene Parisi oniro mandeye ngu ingoro ngu,
ene Yudiya mera yokoro, ene ootoogero, Galili merako ko oorowuyingo.
4 Yisas ngu ene ootoogero, Sameriya mera kewoorokuri oorega ngu
keyoro oorowuyingo.

5 Yisas ngundiro yade oororo, Sameriya mera nguro ende gura
oowooyi Sayika, nguno tunooteyingo. Ngu endega ngu namoko mera
gura Yekobdo enengo nangoni Yosep kuri inoyingo. 6 Yo, ngu musiy-
onggano nguno, Yekobdo kuri sono merengga seyingo. Yisas oore yade
yade omburo, moondeyi ogingootoni, nguro ene sono merengga ngu
tanggeyimo bibiteyingo. Ngu narungga ngu, sa kewooro (12 Klok).

7 Ngu naruno nguno, Sameriya mera nguro bare gura sono moon-
dowero ombuyingo. Ene ombutoni, Yisasdo ngu barega ngu kenoro,
ngandiro eyingo. Sono bodaga nunootooga newe, ero eyingo. 8 Ngu
naruno ngu, Yisasro kirikiri oniku bidodo, oowari uriyowero endemo
umukoyingo. 9 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Sameriya barega ngundo
gumi eyingo. Ge ngu Yuda oni, ko no ngu Sameriya bare. Nguro ge
ndawugaro, nono sonoro sumoo ete? Ero eyingo. (Ndadiro nguro, Yuda
onindo Sameriya oniya doboo ma yero, gobooro ma endeyootenggo.)
10 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo ngu barega nguya gumi eyingo.
Ene ge Anutdo oo kingo duwoo gunooteku, ngu ingoro ngu, ko nga
oningga ngando geno ete, sono bodaga nunootooga newe eteku, ngu
nguya ingoro ngu, gebana eneya ewa. Suwooyi sano, keta oruweroyi
sono ngu, no nunootooga newe ero ewaku ngu, enendo suwooyi sano
keta oruweroyi sono ngu gunootoni newa. 11 Ngundiro etoni, barega
ngundo Yisasro mandeni gumi eyingo. Oni urungga, ge sono moon-
doweroyi oo gura kini, nga sono merengga nga ngu, mera newendemo
oorengo amu. Ge sono suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu ndanonggo
yowa? 12 Yekobdo nga sono merengga nga ngu, sero yunoyingo. Ngu
enengombo enengo simoongo, ko enengo nusakododo nga sonongga
nga neroriyingo. Ge noorengo osinani, Yekob, ngu dagaro urungga,
bine? Ero eyingo. 13 Yisasdo barega nguro mandeni ngu ingoro, gumi
eyingo. Oni bidodo nga sonongga nga nero ngu, ene kootuyisina sonoro
ko ingoro hahangewa. 14 Ene oni gura nondo sonongga nga inootoowe
newaku ngu, asa, ene sonoro nggurongo ko ma soriyetoni hahangewa.
Nga sonongga nondo inootenoku ngu, suwooyi sano keta oruweroyi
sonongga ngu newendemo ngunonggo oorero oorero, ene sugi sugi

oruwa, eyingo. 15 Ene ngundiro etoni, asa, baregaku enebana Yisasno
eyingo. Oni urungga, ge ngu sonongga ngu, no nuno. Nunootoyi ngu,
asa, kootuyisina, no nggurongo soriyetoni, sonoro hahangero, no sono
moondowero, ngano ko ma ombuwano. Ero eyingo.

16 Etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Ge ooroya, kamengge ne-
gongoya, yaringo eraya eraya ngano omburi! Ero eyingo. 17 Ngundiro
etoni, baregakundo gumi eyingo. No kamene moore kini. Etoni, Yisasdo
baregakuya, eyingo. Ge ngandiro ete, no kamene kini, ge ngu hamoo
oorengo ete. 18 Ndadiro nguro, kuri ge kamesumoongge kandegura.
Ataga simoongga oorooteriku, ngu gengo kamengge oorengo kini.
Gengo mandega eteku, ngu hamoo oorengo ete, eyingo. 19 Etoni, barega
ngundo Yisasno eyingo. Oni urungga, ataga no ingooteno. Ge Anutro
ingondudu eyingo oni. 20 Noore osi sambananimbo nga mera purimo
ngano yowuruwooro, Anutno yambo mande teyingo. Ene ye Yuda
onindo ngu etenggo. Oni yowuruwooro yambo mande teweroyi ngu,
Yerusalemno nangge, ero etenggo.

21 Baredo ngundiro etoni, asa, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Ge
bare, ge komo noro mande etenoku nga ingoya, nowoondogemo hamoo
teni. Naru gura tunootetoningga ngu, ye nga mera purimo ngano, ko
ye Yerusalemno nguya, awananimo yambo mande ma tewanggo. 22 Ye
ngu, oo ye ma ingootenggoku, nguno yambo mande tetenggo. Noore
Yuda onindo ngu oo ingootetoku, nguno yambo mande teteto. Ndadiro
nguro, Anutdo ko yoyoweroyi koningga, nguro ingonduduga ngu, noore
Yuda oni simoo bare kandenanimo ooroote. 23 Naru gura tunootetoni
ngu, ngu narunggaku ngu ataga kuri tunootewoku nga! Oni bidodo
hamoo yambo mande tewero ngu, asa, ene komo Yuka Kundingim-
boro Awangga nguro yanggangoni, murinimo, nguno yambo mande
tewanggo. Ene muri ngundiro tetenggoku ngu, asa, Awando ngundiro
oni nguro gome ingoote. 24 Anut ngu Yuka oorengo. Nguro oni simoo
bare komo Yuka Kundingiyi, nguro yanggangonimo ngu yambo mande
tewanggo. Yo, ene komo Anutdo muri metemi tewero ingooteku, ngu
nangge teyi. 25 Ene ngundiro etoni, asa, baregakundo mandeni gumi
eyingo. No ingooteno. Mesayiya ombuwa. Ene Krayis, Anutdo noore
ko yoyoweroyimboro ero rogo teyingo oni, ngundo ombuya. Ene
ombuteku naruno nguno, ene oo bidodoboro etoni, noore ingowato,
eyingo. 26 Barega ngundo ngundiro etoni ngu, Yisasdo enengo mandeni
gumi ero eyingo. Ngu nondo nangge, no ataga geya mande eteroku nga!
Ero eyingo.

27 Yisasdo barega nguya ngundiro ewootoni, asa, ngu naruno nangge,
enengo kirikiri oniku omburo, yeyoro, ene nguro ingondudu urungga
teyingo. Ene kirikiri oni gurado sumoo ewero ma ingoyingo. Ge ndawu
ooga yowero erewete; ngundi, ge ndawugaro eneya mande eteri? Ero
ingoyingo. 28 Arisa, ngu barega ngu, enengo sono nggusi nguno yokoro,
ene kendutero, endemo oororo, oni simoo bareno eyingo. 29 Ye ombuya,
ande oningga ande kenoyi! Ene nondo oo kuri tewonoku, ngu bidodo
yootunoro ete. Ene Krayis bine? Ero eyingo. 30 Ene ngundiro etoni,
arisa, oni simoo bare endemo oruwonggoku, ngu bidodo ootoogero,
ende yokoro, Yisas tanggeyimo ombuyingo.

31 Ngu narunggano nguno, kirikiri onindo Yisasya oo neni ero,
eriringoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge komo oowari ne! Ero

eyingo. 32 Ene Yisasdo eyingo. No oowari gidarega moore, ye nguro
ma ingootenggo. 33 Ngundiro etoni, nguro enengo kirikiri oni enengo
nangge ero ingoro, eyingo. Oni gurado bine, oowari kuri yoro, mayero
inowo? Ero eyingo. 34 Yisasdo enengo ingonduduye ngu kenoro ingoro,
nguro ene eyingo. Noro oowari ngu ngandiro. No komo oni no
soweneroootoni, ngano ombuwonomu, nguro ingonduduni ngu keyoro,
enengo koni ngu temukowano. Ngungga ngu, noro oowari nenengo.
35 Yendo ngandiro etenggo. Kombo namoraya yokoro ngu, kono
oowari enggero mandoni yemukootoni, yoro, ngu neweroyi naru. Ene
no yeno eteno. Ye komo ootoogeya, doongeteya, endeyoya, oowari
koyi nga kenoyi. Oowari kuri enggero mandoni yemukowo.* 36 Oni
oowari engge yooteku ngu, ene enengo uriyi yoro, ene suwooyi sano
sugi sugi keta oruweroyi, nguro oowari ngu yowuruwooro watayewa.
Ngundiro nguro, oni oo miteku, ko oni oo engge yooteku nguya,
ene gobooro oni oni tewari. 37 Ngundiro nguro, nga mandega nga
ngu hamoo. Oni gurado ngu, oo yuwooyi mitoni, ko oni gurado
ngu oowari enggero mandoni yetoni, ngu yoote. 38 Nondo kuri ye
sureyerootoowe, ye ko tero oo ma miyingomo, nguno oowari enggero
mandoni yetoni yowanggo. Oni songombo ko kuri yanggango ko tetoyi,
oowari oorero enggewoku ngu. Yendo ngu kongga nguno uro, oowari
engge yowonggo. Yisasdo mande ngundiro eyingo.
39 Sameriya ende urungga nguro oni simoo bare oowooyingga
oorengo, barega nguro mandeni ngu ingoro, nguro ene Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo. Ndadiro nguro, barega ngundo eyingo.
Nondo kuri oo biyomi tero endeyowonoku, ngu bidodo yootunoro
emukoote, ero eyingo. 40 Ngundiro etoni, Sameriya endemo oni simoo
bare ngu, ene Yisasno omburo eyingo. Ge ombutooga nooreya ngano
oruwato. Ngundiro etoyi, nguro Yisasdo ngu endegano, nguno sa
eraya oriyingo. 41 Sa eraya nguno oodoni, nguno ngu, oni simoo bare
oowooyingga nguya Yisasdo mande etoni, ngu ingoro, nowoondoyemo
hamoo teyingo. 42 Ene ngu barega nguya eyingo. Noore gedo etoyi
ingoro, nguro noore nowoondonanimo hamoo ma teyingo. Kini, noore
ngu noorengombo enengo manggowoomo mandeni nguya ingoro,
nguro noore nowoondonanimo hamoo teteto. Noore ingooteto. Nga
oningga ngando nangge, ene mera ngaro oni simoo bare bidodo ko
yoyoweroyi oni oorengo. Ero eyingo.

Yisasdo Gabuman Oniro Tabango Nguro Nangoni Yomosiyoyingo

43 Ngu sa erayaga nguno yokoro, ene ootoogero Sameriya ende
yokoro, yade yade ooreko oororo, Galili merako tunooteyingo. 44 Yisas
enengomboro ero eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni ngu, enengo
ende damonimo oowooyi bingami ma tunootewa. Ero eyingo.
45 Ngundiro ero, Yisas ene yade oororo, Galili merakono
tunooteyingo. Ene tunootetoni, Galili oni ngundo Yisas kenoro, ene
oni oni teyingo. Ndadiro nguro, ene naru kundingiyi nguno Yisasdo
Yerusalemno ko oo tewoku, ngu ene nguya oororo kenoyingo.
46 Ngundiro tero, Yisas ene Kena ende Galili mera nguno mayero
tunooteyingo. Ngu endega nguno ene kuri sono yowoorengootoni,
Wayin tunooteyingo. Ngu merako nguno ende gura oowooyi

* **4:35:** (Oowari engge mandoni ngu oni simoo bare Anutro mande keta ingoro, nowoondoyemo hamoo tewero ingootenggo.)

Kapeniyam. Nguno Gabuman oniro sobosobo tabango gura oruwoku,
ngu enengo nangoni ngu sayidodo oruwo. 47 Ngu oningga ngundo
Yisasro mandeni ingoworomu ngu, Yudiya mera yokoro, ene mayero,
Galilino ooroote, ero etoyi, ingoyingo. Nguro, ene Yisas tanggeyimo
oororo eyingo. Ge komo ombuya, noro nangone kumoowero namoko
tete. Nguro ge ombuya, yomosiyootooga mete teni, ero eyingo. 48 Ene
ngundiro etoni, asa, Yisasdo eyingo. Ene yeno Anutdo oo songo gura
onindo ma teweroyimu teteku, ngu kenoro, nguro ye nowoondoyemo
hamoo ma tetenggo, ero eyingo. 49 Yisas ngundiro etoni, asa, Gabuman
oniro sobosobo oni tabangongga, ngundo Yisasno eyingo. O oni
urungga, ge komo sodedo Kapeniyam endemo ombu, no nangone ku-
moowero teteku nga! Ero eyingo. 50 Tabango oningga ngundo ngundiro
etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ge mete oorowu, gengo nangongge ngu keta
oruwa. Ene ngundiro etoni, asa, ngu oningga ngu, ene Yisasro mandeni
ngu ingootoni, hamoo tetoni, nguro ene oorowuyingo.
51 Ngu oningga ngu ene oorowutoni, enengo yano kirikiri oni ooreko
yeyootoni, ngundo eyingo. Gengo nangongge keta ooroote, ero eyingo.
52 Ngundiro etoni, nguro enengo kirikiri oniku sumoo yunoro eyingo.
Kuyowo ndawu naruggano ene sayimbo yokootoni, ene metemi tewo?
Ene ngundiro etoni, enengo kirikiri onikundo gumi eyingo. Ene
kuyowo sa gabogaboyi ngu naru gurananggemo (1 klok), moondeyi
kookingo urunggaku yokootoni, mete tewo. 53 Ngundiro etoyi, eweyi
ingoyingo, kuyowo ngu narunggano nguno nangge, Yisasdo gengo
nangongge ngu keta oruwa, eneno ewo. Ngundiro nguro, ene Yisasro
newendemo hamoo tetoni, enengo keyimo oniku nguya eneno nowoon-
doyemo hamoo temukoyingo. 54 Ngu naruno, Yisas ene Yudiya mera
yokoro, Galili merako mayero, nguno ene oo songo gura onindo ma
teweroyimu, ngu tambu erayayiga, nguno teyingo.

5

*Yisasdo Betisayida Sono Koongeyingomo Sayi Oni Gura Yomosiy-
oyingo*

1 Yuda oniro naru kundingiyi gura tunootetoni, nguro Yisas ene
Yerusalemno oorowuyingo.
2 Yerusalem endeboro oonggoo pawa nguro yamuko ngu oowooyi,
Sipsipro yamuko. Ngu yamukongga ngu tanggeyimo nguno sono
koongeyingo gura oruwo. Ngu Hiburu mandeno ngu oowooyi Beti-
sayida, ero eyingo. Ngu sono koongeyingongga ngu, dabemimo ya
tookoododo kandegura oruwo. 3 Ngu ya tookoododono nguno, sayi
oni oowooyingga oorengo oruwonggo. Oni doongeye kiringomu,
oni kekandeye nggiminggameyimu, ko kekandeye bingo yeyingo oni,
ngudodo nguno oruwonggo. 4 Naru gidaregano, Anutro sambono
Engel ngundo omburo, sono newendemo uro, sono tetoyi, roringoro,
ikakowooyingo. Oni gura ene koretero oororo, sonono uwaku ngu,
enengo sayini kinitetoni, mete tewa.
5 Ngu musiyomo nguno, oni gura ngu ya tookoododono oruwoku, ene
sayidodo oodoni, dagoma onibiga kande eraya kengga kegidemboro
kabusa (38) nguno oruwo. 6 Yisasdo oningga ngu kenootoni wetoro
oodoni, ene ingoyingo. Nga oningga nga, ene naru pirungga ene
sayidodo oruwo. Ngundiro ingoro, Yisasdo oni sayidodoga nguya

sumoo ero eyingo. Ge gengo gowege ngu gome metemi tewero ingoote,
bine? Ero eyingo.

7 Ene ngundiro sumoo etoni, sayi oninggakundo Yisasro mandeni
gumi ero eyingo. Oni urungga, sono kooto oorero ikakooteteku naruno
ngu, oni gura no hooroweneroro, noyoro sonono noyeweroyi kini.
No nenengombo oorowuwero oorowutoowe, oni songombo oororo, no
daganeroro, enendo sonono koretero oororo utenggo, ero eyingo.

8 Etoni, asa, Yisasdo ngu oni sayidodoga nguya eyingo. Ge ootoogeya,
gengo yaba, oo ngu yoya, dikaya oorowu, ero eyingo. 9 Ene ngundiro
etoni, arisa, sodedomangge ngu sayi oningga nguro goweyi metemi
tetoni, ene ootoogero, enengo yaba oo ngu yoro, dikaro oorowuyingo.

Ngu kongga ngu Sabat naru kundingiyimo teyingo. 10 Yuda tabango
onindo, oni sayidodoga ko metemi teyingongga nguya eyingo. Ataga
ngu naru kundingiyi (Sabat). Mosesro mamana mandeno ngu, ge
gengo yaba koorowooro endeyoweroyi nguya roogo, ero eyingo. 11 Ene
ngundiro etoyi ngu, asa, ngu oni sayidodoga metemi teyingongga,
ngundo mandeye gumi eyingo. Oningga no yomosinerootoni metemi
tetenokungga, ngundo ero, nono ete. Gengo yaba oo ngu yoya,
koorowooya oorowu, ero eyingo. 12 Ngundiro etoni, Yuda onindo
sumoo inoro eyingo. Ndawu oninggado geno ete, ge gengo yaba yoya,
koorowooya oorowu, ero ete? Ero eyingo. 13 Ene ngundiro sumoo
etoyi, oni goweyi metemi tewokungga ngu, ene onendo tewoku ngu
ma ingoyingo. Ndadiro nguro, oni simoo bare oowooyingga oorengo
oodoyi, Yisas ene ngu kewooroyemonggo kuri toongeyingo.

14 Kootuyisina, Yisasdo ngu oninggaku yowuru yano kenoro eyingo.
Ataga ngu ge mete tewoku nga, ge weti mbumbuwa gura ma
tewero. Kinitetoni ngu, kowuri gura urungga oorengo ge moondegemo
tunootewa, ero eyingo. 15 Arisa, ngu oningga Yisasro mandeni in-
goro ngu, ene oororo, Yuda onino eyingo. Nga oningga ngando no
yomosinerowoku, ngu oowooyi Yisas, ero eyingo.

16 Ngundiro etoni, Yuda onindo ngunonggo Yisas yomburiyoweroy-
imboro damoni yeyingo. Ndadiro nguro, ngu ooga ngu Sabat naru
kundingiyimo nguno tewoku nguro. 17 Ene Yisasdo mandeye gumi ero
eyingo. Awanembo ngu naru bidodomo ko tero oorooteku, ngundiro
nguro, no nguya ko tewano, ero eyingo. 18 Ngundiro etoni, Yuda onindo
ngu ene komo Yisas ureyi kumooweroyimboro yanggango yeyingo.
Ndadiro nguro, Yisasdo Sabat narungga nguro mamana mande ngu
yomburiyoro, ko nguya Yisasdo ete. Anut ngu enengo eweyi oorengo,
ero ewo. Ngu mandega eteku, nguno ngu, enengombo Anut ngundiro
tunootete.

Anutro Nangoni Ngu Ene Ko Teweroyi Sunggidodo

19 Arisa, Yisasdo Yuda oniro mandeye gumi ero eyingo. Hamoo
oorengo, no yeno eteno. Nangonimbo enengo ingondudunonggo oo
gura ma tewa. Kini, ene oo eweyimbo tetoni kenowoku, ngu nangge
tete. Eweyimbo oo bidodo teteku, ngu enengo Nangonimbo nguya
ngundiro nangge tewa. 20 Eweyimbo Nangonimboro gome ingoro,
nowoondoyi teyinoro, nguro ene oo bidodo gome etungootoni, Nangoni
nguya tete. Eweyimbo ko nga dagaro urungga nguya etungootoni

tewa. Nguno ye nowoondoye soriyokoro, ingondudu urungga in-
gowanggo. 21 Eweyimbo oni kumooyingomu yokutuwootoni, ootooge-
toyi, keta oruweroyi ngu yunoote. Ngundiro nangge, Nangonimbo
nguya, ene keta oruweroyiga ngu yunowero ngu, ene mete keta
yunoote. 22-23 Eweyi Anutdo oni guraro mandeni ma wirikoote.
Kini, oni wirikoweroyi ko ngu bidodo enengo Nangoni kuri inoyingo.
Ndadiro nguro, oni bidodo Anut oowooyi bingami ero okootenggoku,
ngundiro nangge, enengo Nangoni nguya ngundiro oowooyi bingami
ero okoowanggo, ero ingoote. Oni ene Nangoni oowooyi bingami
ma ero okooteku ngu, asa, ene Eweyimbo, Nangoni soweyootoni
ombuwoku, nguya oowooyi bingami ma ero okoote.

24 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni ene noro mandene ingoro,
keyoro, Anutdo surenerowoku, nguya newendemo hamoo tewaku ngu,
asa, ngu oningga ngu, ene keta sugi sugi oruwa. Yo, hamoo, ngundiro
oningga ngu Anutdo oni nenengo etekungga ngu, kootuyisina, Anutdo
ene ko ma wirikowa. Kini, ene Anutya keta oruwari.

25 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Naru tunooteweroyi ngu, ataga
kuri tunooteteku nga, oni kumooyingo ngu, ene Anutro Nangoni nguro
manggowo ingoro ngu, asa, ene suwooyi sano keta oruweroyi ngu
yowanggo. 26 Eweyi enengombo ngu oni simoo bare yoyeni, keta
oruweroyi ngu tunootete. Ngu yanggangongga ngu nangge Nangoni in-
ootoni, nguro ene nguya keta oruweroyiga ngu oni simoo bare yunoote.
27 Ene Oni Nangoni, ngundiro nguro, Eweyimbo oni wirikoweroyi
kongga ngu ene inoyingo. 28-29 Ngu hamoo, tunooteweroyi naruno
tunootetoni ngu, oni bidodo kumooyingomu mereno oorootenggoku,
ngu ene nenengo manggone ingoro ootoogero, enderoko oorewanggo.
Yo, hamoo, oni ene muri gome nenengo endeyoro oruwonggoku ngu,
ene keta ko ootoogero Anutya sugi sugi oruwanggo. Ene oni muri
biyomi tero oruwonggoku ngu, ene ko ootoogero, mandeye wirikoyingo
onino oororo, dikaro, ngunonggo ene Setanro ende biyomi nguno sugi
sugi oruwanggo. Ye nguro ma soriyokoro tewero.

Oni Gidaregado Yisasro Mandeni Yootunoro Etenggo

30 Yisasdo Yuda oni tabango nguya mande ngandiro eyingo. No
nenengombo nenengo ingondudunemonggo oo gura ma tewano. Kini,
no Awanonggo mande ingowonomu ngu nangge keyoro, no oni
wirikoyerowano. Noro mande wirikoyingo ngu nenengo oorengo.
Ndadiro nguro, no nenengo ingondudune ma keyooteno. Kini, Awando
no sowenerootoni, ombuyingongga nguro manggowo nangge keyoro ko
teteno.

31 Ene no guranangge, nondo nangge nenengo mandene wesiyoro ero
ngu, asa, ngu mandega wesiyoro ewonoku, ngu hamoo kini. 32 Ene gura
(Anut) nguya oorooteku, ngundo ene noro mande ero yootunoote. Ngu
noro mandega ewoku, ngu hamoo oorengo, ero ingooteno.

33 Kurimi, yendo oni gura soweyootoyi, Yonno oororo, ene noro
mande wesiyoro etoni ingowonggo. Mande bidodo ingowonggoku ngu,
ngu hamoo mande nangge. 34 Oni dikaro, noro mande, oowoone ero
yootunootenggoku, nguro no ma ingondudu teteno. Ene nondo ngu
Anutdo ye ko yoyoni ero, nguro gome ingooteno. Ngundiro nguro,
nondo nga mandega nga yeno etenoku, ngu Yonro koni nguro mande
eyingo. 35 Yon ngu soru ngundiro dero, oni simoo bare himi gomemo

yunowo. Yengo nowoondoye ngu mete tetoni, ye naru ootuwoo bodaga
enengo himimboro oni oni tewonggo.
36 Ene noro kone, murine, oo songo gura onindo ma teweroyimu,
ngu ye kewooroyemo tewonoku, ngundo Yonro mande hamoo ewoku,
ngu dagayingo. Ene ataga noro murine ngu nga yootunoro ete. Ko
bidodo awando no nunowoku ngu, no temukowano. Yo, hamoo, nondo
ko tetenoku, ngu enengombo oni simoo bare etuyerootoni, Awando no
sureneroot oni, no ombuyingo, ero ingowanggo. 37 Awando no surene-
rootoni, ombuwonoku, ngu enengombo no yootunoneroro, mande ero
yunoyingo. Yo, hamoo, ye enengo manggowo bodaga ma ingoro, ko
enengo omukumundoongo nguya ma kenoyingo. Ene enengo mande
ngu Bukno ooroote. 38 Ene ye nguro mandeni nowoondoyemo ngu ma
ooroote. Ndadiro nguro, ye Anutdo no sowenerootoni ombuwonoku,
ye nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo.
39-40 Ye ngandiro ingootenggo. Anutro mande nakaya ngundo su-
wooyi sano keta oruweroyi ketangga ngu yunootoni, suwooyi sano
gome oruweroyi ero etenggo. Ngundiro nguro, ye mande bidodo
ngu nakaya ngu newendemo oorooteku, nguro koyi tero erewetenggo.
Ene ngu nakayangga, ngu noro yootunoro ete. Ene ye nono omburo
suwooyi sano keta oruweroyiga ngu ma yowero ingootenggo.
41 No onindo bingamine eya okooyi ero, ma sumoo yunooteno.
42 Ene nondo ye ingooteno. Yendo ngu, yengo nowoondoyemo Anutno
hamoo ma tero oorootenggo. 43 No kuri awanemboro oowooyimo
ombuwonoku, ene ye noro mandene ma yoro ingootenggo. Ene oni
gura enengo oowooyimo ero ombuwaku ngu, ye nguro mandeni ngu
ye hahangero yoro ingowanggo. 44 Ye yengo bingamiye ngu yengo
dobookuriyemonggo yootenggo. Ene ngu bingamingga ngu Anutdo
yunowero ingooteku, ngu ye yowero ma ingootenggo. Ngundiro nguro,
ye nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro nguya ma ingootenggo.
45 Ye nowoondoyemonggo ngandiro ma ingowero, nondo Awano
ye wirikoyerowero mande eweroyi kini ero, ma ingootenggo. Ye
Mosesndo nangge ye hoorooweyeroweroyi ero, ingondudu tetenggo.
Kini, ngu ingonduduga ngu nenengo kini. Mosesndo ngu yengo
wirikoyeroweroyi oni. 46 Mosesndo noro newendemo hamoo teyingo.
Nguro ngu, ye Mosesro mande nowoondoyemo hamoo tero ngu, ye
noro mandene nguya nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ndadiro
nguro, Mosesndo ngu ene noro mandene nakangoyingo. 47 Ene ye
Mosesndo mande nakangoyingo ngu nowoondoyemo hamoo ma tero
ngu, ye ndadiro tero ngu, ye noro mandene ngaro nowoondoyemo
hamoo tewanggo? Ye ereremo kini. Ero eyingo.

6

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo 5,000 Oowari Yunoyingo

(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Ngu mandega ngu kinitetoni, Yisas ene Galili mera nguro
sono koongeyingo oowooyi Tayibiriyas, (Galili) ngu anduroko nguno
urooreyingo. 2 Nguno urooretoni, oni simoo bare oowooyingga
oorengo, ngundo Yisasdo oo songo gura onindo ma teweroyimu sayi
onino tetoni, nguro ene Yisas kenoro, keyoro endeyoyingo. 3 Ene

ngundiro tetoyi, Yisasdo enengo kirikiri onikuya purimo oorero, nguno
bibiteyingo. 4 Ngu naruno nguno, Yuda oniro Pasowa naru kundingiyi,
ngu namokono tete. 5-6 Yisas doongetero, endeyoro, oni simoo bare
oowooyingga oorengo yeyootoni, ene tanggeyimo ombuyingo. Omb-
utoyi, Yisasdo oo teweroyi kuri ingoro, nguro ene Pilip towoongoro,
ngandiro sumoo eyingo. Noore oomanongoyingo ndanonggo uriyoro,
nga oni simoo bare nga yunootooye newanggo? Ero eyingo.
7 Pilipdo mandeni ngu ingoro, gumi ero eyingo. Noore sa naru
onibiga (200) ko tetooye ngu, ko nguro uriyi yowatoku, ngundo nga
oni simoo bare urungga ngaro oomanongoyingo bodaga uriyootooye,
ma mete tewa. Hamoo oorengo kini, ero eyingo. 8 Ngu naruno
nguno, Yisasro kirikiri oni gura, oowooyi Enduru, ngu Sayimon Pita
koneyo, ngundo Yisasno ero eyingo. 9 Simoo oore gura nooreya ngano
oorooteto. Ngundo ene oomanongoyingo kandegura ko iso eraya
bodaga nguya moore. Ene ngundo oni simoo bare ngandiro urungga
nga ma mete tewa, ero eyingo. 10 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo
eyingo. Simoo bareno etoyiga, ene bibiteyi, so gome gome nguno
oruwo. Ene ngundiro etoyi ngu, asa, oniku nguno bibiteyingo. Ngu
simoo ngu bidodo yowuruwootoni, ngu urungga oorengo (5,000).
11 Oni simoo bare bibitemukootoyi, Yisasdo ngu oomanongoyin-
goku yoro, Anutno esosootero, enengo kirikiri oni yunootoni, ngundo
bayetero, oni simoo bare yunoyingo. Ngundiro tero, Yisas ene iso
erayagaku nguya yoro, Anutno esosootero, bayetero yunootoni, nero,
ene kawuye mete teyingo. 12 Oowari netoyi mete tetoni, asa, Yisasdo
enengo kirikiri onikuno eyingo. Ye oowari netoyi sosorango gugumi
oorooteku, ngu yoya, ngu gura ma yokootoyi biyomi yewero, eyingo.
13 Ngundiro etoni, ene oowari manongoyingo gugumi yowuruwooro,
siriyootoyi, si kande eraya kegidemboro eraya angeyingo. Ngu oowari
oomanongoyingo kandeguraga, ngu netoyi, gumi oodoni, ngundiro
siriyoyingo.
14 Oni simoo bare ngu oo songo gura onindo ma teweroyimu, ngu
Yisasdo tetoni kenoro eyingo. Hamoo oorengo, nga oningga nga, ene
Anutro ingondudu eyingo oni Mosesndo sobowooyi, ero ewoku, ngu
nga oninggaku nga! Ero eyingo. 15 Ene ngundiro etoyi ngu, arisa, Yisas
ene ingoyingo. Oni simoo baredo ene dowooro, enengo mera nga oo
bidodo sobosobo urungga yeweroyimboro ingoyingo. Ngundiro nguro,
Yisas enesu nangge oororo, mera purimo ooreyingo.

Yisas Sono Koongeyingo Sanganiwoore Oorowuyingo
(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Ngu narungga ngu suwoo tetoni, Yisasro kirikiri oniku sono
koongeyingomo uyingo. 17 Ene wanggo gura sanganimo oorero,
ene sono koongeyingo kewooro oorengowoore oorowuyingo. Ene
Kapeniyam endemo uroorewero oorowutoyi suwooteyingo. Suwoote-
toni, Yisas eneno ma tunooteyingo. 18 Ngu naruno nguno, doogo yang-
gango urungga oorengo yootoni, sono koongeyingonggaku tookero,
pikipokuri urungga yeyingo. 19 Ene wanggo woosooro bodaga oriroko
(Kilomita) kandegura (5) ngundi kandegura gidemboro guranangge
(6) ngundiro oororo ngu, ene Yisas kenootoyi, sono koongeyingo san-
ganiwoore eneno ombuyingo. Yisas yade oororo, wanggo tanggeyimo
ombuwero tetoni, nguro enengo kirikiri oniku sosoreyingo urungga

oorengo teyingo. 20 Ene Yisasdo enengo sosoreyingo ngu yeyoro ingoro,
nguro ene sodedomangge eyingo. Ye ma sosorewero! Nondo nangge,
yeno ombutenoku nga! Ero eyingo. 21 Ene ngundiro etoni, arisa, enengo
kirikiri onikundo Yisas wanggo sanganimo ooreni ero etoyi, nguro
ene sanganimo ooreyingo. Ooretoni, wanggo ngu naruno nangge,
merangga sawero ewonggoku, nguno tunooteyingo.

Oni Simoo Baredo Yisas Ereweyingo

22 Sengetoni, oni simoo bare sono koongeyingo anduroko oruwonggo.
Ene ngandiro ingowonggo. Kuyowo wanggo guranangge oodoni, nguno
Yisas ooretoni, ngu ma kenoyingo. Kini, enengo kirikiri oni ngundo
nangge wanggo ngu sanganimo oorero sawonggo. 23 Ene ngu naruno
nguno, wanggo gidega Tayibiriyas endemonggo ngu mayero, sagigo oni
simoo bare oorootenggoku, nguno gosiyoyingo. Ngu musiyonggano,
nguno Yisasdo kuri oomanongoyingo Anutno esosootero yunootoni,
neyingo meranggano nguno. 24 Oni simoo baredo, ngu Yisas enengo
kirikiri oni nguya, ereweyeroro, ene nguno ma yeyoyingo. Ene ma
yeyoro, nguro ene wanggo gidega sanganimo oorero, Yisas erewero
Kapeniyam endemo oorowuyingo.

Yisas Ngu Sambo Endeboro Oomanongoyingo Oorengo

25 Oni simoo bare ngu Yisas sono koongeyingo anduroko kenoro,
sumoo inoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni urungga, ge ndawu
narunggano ngano mayewo? Ero eyingo. 26 Ene ngundiro sumoo
etoyi ngu, asa, Yisasdo mande gumi ero eyingo. No hamoo oorengo,
yeno eteno. Ye oo songo gura onindo ma teweroyimu, nondo tetoowe
tunooteteku ngu, ye ma kenoro ingoro, nguro ye no erewenerootenggo.
Kini, ye no erewenerootenggoku nguro damoni ngandiro. Ye oomanon-
goyingo newonggoku, ngundo kawuye pakini yewoku, nguro ye no
erewenerootenggo. 27 Ye oowari ngundiro biyomi yeweroyi, nguro
nangge, ma koyi tero yowero. Kini, ye komo oowari sugi sugi oruweroyi
nguro koyi teya yoyi. Ngu oowaringga ngu Oni Nangoni ngundo ye
yunowa. Yo, enengo eweyimbo ngu kongga nguro eneno ero rogo tewo,
ero eyingo.

28 Ngundiro etoni, enebana Yisasno sumoo inoro eyingo. Noore
komo ndadiro tero, noore Anutro ko ngu tewato? Ero eyingo. 29 Ene
ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo gumi ero eyingo. Anutro koni ngu
ngandiro. Ye komo nga oningga Anutdo sureyootoni, ombuyingo, nguro
ye nowoondoyemo hamoo teyi, ero eyingo.

30 Ngundiro etoni, enebana Yisasno sumoo eyingo. Ge ndadiro oo
songo gura onindo ma teweroyiga ge tewaku, nguro noore ngu kenoro,
gengo mandege ingootooye, nowoondonanimo hamoo tewa? Ge ndawu
kongga tete? 31 Noorengo osi sambanani, ene kuri oni kini merako
ootooro, nguno ene oowari gura yoro neyingo. Ngu oowaringga ngu
oowooyi Mana. Anutro mandeno ngandiro ero eyingo.

Ene sambo endeboro oowari ngu yunootoni, yoro neyingo, ero eyingo.
(Kisim Bek/Eksodas 16:13-21)

32 Ngundiro etoyi, Yisasdo eyingo. Hamoo oorengo, no yeno
eteno. Mosesndo sambo endeboro oomanongoyingo ye ma yunoyingo.
Kini, noro Awane ngundo sambo endeboro oowari oorengo ngu ye
yunoyingo. 33 Nga oomanongoyingo hamoongga nga, ngu Anutdo

sambo endemonggo oningga soweyootoni ombuyingongga ngu. Omburo, ngundo keta oorengo oruweroyi ngu oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu yunoote, ero eyingo. 34 Ngundiro etoni, onikundo Yisasno eyingo. Oni urungga, ge komo ngu oowari manongoyingongga ngu suwooyi sano noore yunoyato, ero eyingo. 35 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo gumi eyingo. Nondo nangge, no suwooyi sano keta oruweroyi nguro oomanongoyingo oorengo. Oni ene nono omburo ngu, ene oowariro ko ma kumoowa. Ngundiro nangge, oni noro newendemo hamoo teteku ngu, ene sonoro ko ma ingoro hahangewa.

36 Nondo yeno eteno. Ye kuri no neyowonggoku, ene ye nono nowoondoyemo hamoo ma teyingo. 37 Oni simoo bare bidodo ngu Awando no nunootoni, ene nono ombuwanggo. Oni nono ombuwanggoku, ngu nondo ene ma oweyerootoowe, sawanggo. Hamoo oorengo kini! 38 No sambo endemonggo ombuyingo ngu, no nenengo ingondudune keyowero ma ombuyingo. Kini, no mera ngano ombuwonoku ngu, noro Awane, ngundo no sureneroot oni, ombuwonokungga, nguro ingonduduni nangge keyoro ombuyingo. 39 No sureneroot oni ombuyingo, Awanengga nguro ingonduduni, ngu ngandiro. Oni simoo bare ene kuri no nunoyingo, no ngu gura ma yokowano. Kini, no komo naru wengamo ko yokutuyerootoowe, ootoogewanggo. 40 Noro Awanemboro ingonduduni ngu ngandiro. Oni bidodo nangoni kenoro, nguro nowoondoyemo hamoo tero ngu, asa, ene suwooyi sano sugi sugi ketangga ngu yowanggo. Nondo kootuyisina naru wengamo ko yokutuyerootoowe ootoogewanggo, ero eyingo.

41 Yisasdo eyingo. No nangge, no nga oomanongoyingongga ngando sambo ende ngu yokoro, ombuwonoku nga! Yisasdo ngundiro etoni, nguro Yuda onindo ngu ingoro sanggiri tero, mande mande urungga eneya eyingo. 42 Enendo eyingo. Nga Yisas oningga nga, ngu Yosepro nangoni. Noore enengo eweyi nemi nguya ingooteto. Ndadiro nguro, ene ngandiro ete. Nondo sambo ende yokoro ombuwonowo, ero ete? Ero eyingo.

43 Ene mande ngundiro etoyi, asa, Yisasdo mande gumi ero eyingo. Yengo nangge mande oowooyingga ero, ma boguwooro oruwero. 44 Oni gura kingo nono ma ombuwa. Kini, Awando no sowenerootoni, ombuwonoku, ngu enengombo oni gura ingoyingo inootoni, ngunonggo ene nono ombuwaku ngu, asa, naru wengamo, nondo yokutuwootoowe, ene ko keta ootoogewa. 45 Mande nga ngu, Anutro ingondudu eyingo oniro nakayano ooroote.
Anutdo oni simoo bare bidodo etuyerowa, ero eyingo. (Ayisaya 54:13)
Oni bidodo ene Awaro mandeni ingoro yootenggoku ngu, asa, ene noro nguya ingootenggo.

46 Oni gurado ene no Awane kuri ma kenoyingo. Kini, nga oningga ngando nangge, ene Anut tanggeyimonggo ombuwoku, ngundo nangge ene Anut kenoro oruwori. 47 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni noro newende hamoo tewaku ngu, ene ngu suwooyi sano sugi sugi keta oruwa. 48 Nondo nangge, no oowari manongoyingo oorengo suwooyi sano keta oruweroyiga ngu! 49 Kurimi yengo osisambayebo, ene oni kini merako oruwonggoku, nguno ene Sambononggo Mana nero, ene kuri kumoomukoyingo. 50 Ene nga oowari manongoyingo

hamoongga, ngu sambo endemonggo yokootoni, merako ngano ombuyingongga nga, oni ngu nero ngu, ene ma kumoowanggo. 51 No nga oomanongoyingongga nga ngu, suwooyi sano keta oruweroyiga nga sambo ende yokoro, merako ngano ombuyingo. Oni gura ene ngu oowari manongoyingongga ngu nero ngu, ene suwooyi sano keta oruwa. Yo, hamoo, nenengo gowene nga ngu, mera ngaro oni simoo barero wooro yeweroyimboro yunootoowe, ene nguno suwooyi sano keta oruweroyiga ngu yowanggo, ero eyingo.

52 Ngundiro etoni ngu, Yuda onindo enengo nangge ronggeyoro eyingo. Ndadiro nguro, nga oningga ngando enengo songgiwi ngu noorendo neweroyi yunowa? Ero eyingo.

53 Ene ngundiro etoyi, nguro Yisasdo Yuda onino ero eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Ye Oni Nangoni, nguro songgiwi ma nero, ko ye ngu oningga nguro sidu daroni nguya ma nero ngu, asa, ye suwooyi sano ketangga ngu yengombo ma yowanggo. 54 Oni ene noro songgiwi nero, ko sidu darone nguya newaku ngu, ene suwooyi sano gome keta oodoni, nondo naru wengamo yokutuwootoowe, ko keta ootoogewa. 55 Ndadiro nguro, noro songgiwine, ngu oowari oorengo, ko noro sidu darone ngu, neweroyi sono gome oorengo. 56 Oni ene noro songgiwine, sidu darone nero ngu, ene noya oodoni, no eneya oruwaro. 57 Awa ngu ene suwooyi sano sugi sugi oruweroyi keta ngudodo, ngundo no surenerootoni ombuwono. Nguro ngu, no keta yanggango Awanemo oorooteno. Ngundiro nangge, oni no nonero ngu, ene ngunonggo yanggango yoro, ene noya sugi sugi keta oruwaro. 58 Ngangga nga ngu, ene oowari manongoyingo oorengo sambo endemonggo soweyootoni ombuyingo. Nga ngu kuri osi sambado oomanongoyingo nero kumooyingo, ngundiro kini. Oni nga oomanongoyingongga nga nero ngu, ene suwooyi sano keta sugi sugi oruwa, ero eyingo. 59 Yisasdo Kapeniyam ende nguro yowuru ya newendemo, nga mandega nga ero etuyeroyingo.

Yisas Ene Suwooyi Sano Keta Nguro Mandenidodo

60 Arisa, kirikiri oni oowooyingga Yisasro mandeni ngu ingoro eyingo. Nga mandega nga ngu, kowuri oorengo. Onendo ene mete ingowa? Ero eyingo. 61 Ene Yisasdo newendemonggo ingooteku ngu, kirikiri onindo mande nguro boguwootoyi, nguro eyingo. Nondo nga mandega etenoku, ngando yengo ingonduduye yomburiyoote, bine? 62 Arisa, ye Oni Nangoni kuri sambo endemo oruwoku, nguno ko ooretoni, kenoro ngu, ye ndadiro ewanggo? 63 Yuka Kundingiyi, ngundo oni suwooyi sano keta oruweroyi ngu yunoote. Ene oni enengombo oni keta yunoweroyi ngu ereremo kini. Ene nga mandega nondo ye yunoro etenoku nga ngu, ene Yuka Kundingiyi ngundo yeni, ene suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu yeno oruwa. 64 Ene Yisasdo ene kurimimonggo oni ene kewooroyemo, nowoondoyemo hamoo kini ngu ingoro, ko kootuyisina, oni ngundo ene dowooro, mundi oni kandeyemo yeweroyi nguya, ene kuri ingoyingo. Ngundiro nguro, ene ngandiro eyingo. Ye kewooroyemo nguno oni gidarega ngu, ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ero eyingo. 65 Yisasdo mande ngu soweyoro eyingo. Ngu muringgano nguno, no yeno eteno. Ene Awando yo ero ma etoni ngu, asa, ngu oningga ngu ene nono ombuweroyi nguya kini, ero eyingo.

66 Yisasdo mande ngundiro etoni, nguro enengo kirikiri oni urungga
ene Yisas yokoro, enengo endemo ko sayingo. Ene Yisas keyoro, ko
ma endeyoyingo. 67 Ngundiro tetoyi, Yisasdo yowoorengoro, enengo
kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguno ero eyingo. Ye
nguya bine, no noyokoro sawanggo? Ero eyingo.
68 Ene ngundiro etoni ngu, Sayimon Pitando gumi ero eyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga, noore ndawu oninggano
oorowuwato? Gengo mandege ngu suwooyi sano keta gome oruweroy-
imboro yunoote. 69 Noore nowoondonanimo hamoo tetoni, ngandiro
kuri inooteto. Ge nangge, oni kundingiyi Anutdo sowenggerootoni
ombuyingo, ero eyingo.
70 Yisasdo enengo kirikiri onikuro mandeye gumi ero eyingo. Yo,
hamoo, nondo ngu ye kande eraya kegidemboro erayaga kuri ro-
goyerowono. Ene ye kewooroyemo nguno, oni gurano booro biyomi
eneno ooroote, ero eyingo. 71 Yisasdo ngu Yudas, Sayimon Iskariyoot
nangoningga, nguro eyingo. Ngu oningga ngu Yisas enengo kirikiri oni
kande eraya kegidemboro erayaga nguromu gura. Enendo kootuyisina
Yisas dowooro, mundi oni kandeyemo yetoni ureyi kumoowa.

7

Yisasro Konedoboongombo Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Ma Teyingo

1 Ngu naruno, Yisas ene Galili mera nguwoore ko tero, oororo omburo
tero, ene Yudiya merasina ko oorowuwero ma ingoyingo. Ndadiro
nguro, Yuda onindo ngu ureyi kumoowero teyingo. 2 Yuda oniro naru
kundingiyi, oowooyi Towimbo ya Tookoododo (Sel Ya) Naru Kundingiyi,
ngu namoko. 3 Ngundiro nguro, enengo konedoboongombo Yisasno
eyingo. Ge komo ootoogeya, nga endega nga yokoya, ge Yudiya merako
oorowu. Gengo kirikiri oni ngundo ene mete gedo ko teteku, ngu
kenowanggo. 4 Oni gura ene tunoo oni doongeyemo oruwero ngu,
ene oo tewero nguya, kombitero ma tewa. Yo, ge ko oo nga tunoo
tewaku ngu, asa, oni simoo bare bidodo doongeyemo ge tunoo dikaro,
ko mete tero etuyerowa, ero eyingo. 5 Yisas enengo konedoboongo
nguya, Yisasro nowoondoyemo hamoo kini. Nguro ene ngundiro
eyingo. 6 Ngundiro nguro, Yisasdo eyingo. Noro narune, ngu ma
tunooteyingo. Ene naru bidodo ngu yengo naruye. 7 Mera ngaro
oni simoo baredo yeya mundi ma tewanggo. Kini, ene ngu noro
mundi oni tewanggo. Ndadiro nguro, nondo enengombo muri biy-
omi tetenggoku, ngu yootunoro etenoku nguro. 8 Yengombo ooroya,
ngu naru kundingiyingga ngu kenoyi. Kootuyisina no nguya naru
kundingiyingga nguno oorowuwanoku, ene ataga no nguno, no ma
oorowuwano, eyingo. 9 Yisasdo ngundiro ero, nguro ene sa naru gidega
Galilino oruwo.

Yisas Ene Tooko Ya (Sel Ya) Yeyingo Naru Kundingiyi Ngu Kenowero Oorowuyingo

10 Yisas enengo konedoboongo ene naru kundingiyi ngu kenowero
kuri Yerusalemno oorowuyingo. Kootuyisina, Yisas ene nguya
Yerusalemno oororo, ene oni doongeyemo tunoo ma oorowuyingo.
Kini, ene torige naru kundingiyi nguno oorowuyingo. 11 Yuda onindo,
naru kundingiyi nguno, ene erewero eyingo. Yisas oningga ngu ndano

ooroote? Ero eyingo. 12 Oni simoo baredo Yisasro mande mande
urungga oorengo, enengo nangge eyingo. Oni gidaregado, ene oni
gome, etoyi, gidaregado eyingo. Kini, ngu oningga ngundo simoo
bare ganaganayeroro endeyoote, ero eyingo. 13 Ene Yuda tabango
oniro sosorero, nguro oni gurado Yisasro mandeni tunoo ma ero
endeyoyingo.
14 Naru kundingiyi ngu kewooroko, Yisas ene yowuru ya nguro
yasiriko uro, oni simoo bareno mande ero etuyeroyingo. 15 Yuda oni
mandeni ngu ingoro, nguro ingondudu urungga tero eyingo. Nga on-
ingga nga, ndanonggo ingoyingo nga yoro, ete? Ene kuri ngu oo nguro
ingondudu yowero ma Skul teyingo, ero eyingo. 16 Ngundiro etoyi,
Yisasdo enengo mandeye gumi ero eyingo. Nga mandega nondo yeno
etenoku nga, noro mandene kini. Nga mandega nga ngu, Anutromu.
Enendo no sureneroot oni, no ombuyingo nguro mandeni eteno. 17 Ene
oni gura Anutro mandeni keyoro ingowero ngu, ngu oningga ngu, ene
nga mandega ero etuyerootenoku, ngaro muri ingowa. Ene ngandiro
ingowa. Nga mandega nga, ngu Anutro ingondudunonggo bine,
ngundi no nenengo ingondudunemonggo eteno bine, ngu wirikoya
ingoyi. 18 Oni enengo ingondudunimonggo, mande mande ewaku ngu,
ene nguno oowooyi bingamidodo teweroyimboro tete. Ene oni ene
sureyootoni, ombuyingongga nguro oowooyi bingami ero okoowaku
ngu, asa, ene oni nenengo oorengo tero, ene godange ma ewa.
19 Kurimi Mosesndo mamana mande ye yunoyingo. Ene ye ke-
wooroyemo nguno oni gurado ngu mamana mandega ngu ma keyoote.
Ndawugaro, ye no nurewero ingondudu tetenggo? Ero eyingo. 20 Ene
ngundiro etoni, simoo baredo mandeni gumi eyingo. Geno oombooro
biyomi gura oorooteku ngu! Onendo ge gureni kumoowa? Ero eyingo.
21 Ene ngundiro etoyi ngu, Yisasdo mandeye gumi ero eyingo. No kuri
oo songo gura onindo ma teweroyi ngu tewonoku, ye ngu kenoro nguro
soriyokowonggo. 22 Mosesndo goweye doongooro yomosiyoweroyi
mande muringga ngu ye yunoyingo. Hamoo, ngu muringga ngu
Mosesno ma tunooteyingo. Kini, ngu muringga, ngu osi sambano
tunooteyingo. Ene yendo ngu yengo nangosumooye ngu, Sabat naruno
nguya goweye doongootenggo.* 23 Yendo ngu Mosesro mamana mande
ngu keyowero ingoro, ye nangosumooye gura Sabat naruno tunootetoni
ngu, asa, ye Sabat naruno goweyi doongooro yomosiyootenggo. Arisa,
nondo ngu Sabat naruno nguno, no oni gura sayidodomu yomosiy-
ootoowe ngu, yendo ndawugaro nguro noya sanggiri tetenggo? 24 Ye oo
doongeyembo nangge kenoro, nguro ero ma wirikowero. Kini, ye komo
oo bidodo muri gome nenengo nguno wirikowanggoku, ngu metemi,
ero eyingo.

Nga Oningga Nga Krayis, Binengga?

25 Yerusalem ende nguro oni simoo bare gidaregado ero eyingo.
Ndadiro nguro, nga oningga nga nangge ureyi kumoowero tetenggo?
26 Kenoyi, ene mande mande tunoo oorengo eteku nga, ene oni ururu
ngundo mande gura eneya ma etenggo. Ene nguya bine nga oningga
nga ene Krayis, ero ingootenggo? 27 Ene noore nga oningga ngaro

* **7:22:** (Mosesro mamana mandeno ngandiro ero ooroote. Yuda oni ene komo enengo nangosumooye ngu, naru kandegura gidemboro kabusayiga (7) nguno moondeye doongooro yomosiyeroweroyi.)

endeni ngu noore ingooteto. Krayis tunootewero naruno ngu, oni
gurado nguro endeni ngu kenoro ingoweroyi kini, ero eyingo.
28 Yisas ngu Tembel ya newendemo ootooro ngu, onino mande ero
etuyeroro oode, ngunonggo ene manggaru tero eyingo. Yengo ingoyin-
goyemo ngu noro ingoro, ko noro endene nguya ingootenggo. Ene no
nenengo ingonduduno ma ombuyingo. Kini, Awando sureneroot oni,
no ngano ombuyingo. Awa enengo murini ngu hamoo oorengo, ene
yendo nguro ma ingootenggo. 29 Ene nondo ngu Awane ingooteno.
Ndadiro nguro, no kuri eneya oruworo, enendo no sureneroot oni,
ngano ombuwono, ero eyingo.
30 Ngu naruno, ene dowooro ya biyomimo yewero teyingo. Ene
Yisasro naru ma tunooteyingo, nguro oni gurado Yisas dowoowero ma
teyingo. 31 Ene oni simoo bare oowooyingga Yisasro nowoondoyemo
hamoo tero eyingo. Krayis omburo ngu, nga oningga ngando oo songo
gura onindo ma teweroyimu teteku, nga dagaro enendo oo urungga
oorengo tewa, bine? Ero eyingo.

Tabango Onindo Yisas Dowooya Ya Biyomimo Yeyi, Ero Eyingo

32 Parisi oni ingootoyi, oni simoo baredo Yisasya mande guradiro
guradiro eyingo. Ngundiro nguro, Anutno wooro yeweroyi nguro
sobosobo oni, ko Parisi oni nguya, ngundo enengo kumba ootuwoo
oni gidarega sureyerootoyi, Yisas dowooro, ya biyomimo yewero
oorowuyingo. 33 Ngu naruno nguno, Yisasdo eyingo. Naru bodaga
nangge no yeya oode, Awando sureneroot oni, no ombuwonokungga,
ngu tanggeyimo no ko oorowuwano. 34 No oorowuwanoku, ene ye no
erewenerorо, ko ma neyowanggo. No oorootenoku endegano nguno,
ye nguya oorowuweroyi kini, ero eyingo. 35 Ene ngundiro etoni
ngu, asa, Yuda oni enengo nangge mande mande ero eyingo. Ene
ndawoore utoni, noore ene ko ma kenowato? Ene bine, noorengo
dobookurinani, Girik oni, enengo mera kewoorokono uro, nguno Girik
oni, mande yunoro etuyeroro oodoni, nguno noore ene ma kenowato?
36 Mande eteku, nguro damoni ndadiro ete? Ene ngandiro ewo. Ye
no erewenerorо, ye no ma neyowanggo. Nondo endega oorootenoku,
nguno ye nguya, ma oorowuwanggo. Ero eyingo.
37 Kundingiyi naru wengangga, ngu enengo naru kundingiyi urungga.
Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, dikaro, manggaru tero eyingo.
Oni gura gura sonoro ingoya ngu, arisa, ene komo no tanggenemo
ngano ombuya, sono nga neyi. 38 Ngungga ngu, Anutro mande nakaya
ngundo ngandiro ete. Oni ene noro ingootoni newendemo hamoo tero
oorooteku ngu, ene newendemo ngunonggo suwooyi sano sugi sugi
keta oruweroyi, nguro sono urungga oorero urooruwa, ero eyingo.
39 Yisasdo Yuka Kundingiyi oo nguro eyingo. Oni simoo bare ene Yisasro
nowoondoyemo hamoo tero, ngundo ngu Yuka Kundingiyi yowanggo.
Ene ngu narunggano nguno, Anutdo Yisas enengo duridarini ngu
yoro ma teyinoyingo. Nguro ngu, Anutdo Yuka Kundingiyi nguya ma
soweyootoni ombuyingo.
40 Oni simoo bare gidarega, ngu mandega ngu ingoro eyingo. Hamoo
oorengo, nga oningga nga ngu, ene Anutro ingonduduni eyingo oni,
noore sobowootetokungga ngundo, ero eyingo. 41 Ene ngundiro etoyi,
gidaregado eyingo. Ene Krayis Anutdo noore ko yoyoweroyi sunggi
yeyingo oni ngu! Etoyi, ene oni gidaregado eyingo. Galili merako

nguno Krayis mete tunootewakuro bine? 42 Kini, Anutro mande nakaya
ngundo kuri ete. Krayis ngu Dewitro soweni nguromu. Ngu Betelehem
endemo nguno tunootewa. Ngu endega ngu Dewitdo kuri oruwo,
ero eyingo. 43 Nguro ngu, simoo bare usowooro wata erayaga tetoyi,
wata gurado Yisasya sanggiri tero, mundi teyingo. 44 Yo, hamoo, oni
gidaregado dowooro ya biyomimo yewero eyingo. Ene oni gurado
kandeyi sodedo Yisasno ma yero dowooyingo.

45 Ngundiro nguro, kumba ootuwoo oni ene Tembelno ko oorowutoyi,
wooro yeweroyi sobosobo onindo, ko Parisi onindo ene yeyoro eyingo.
Ye ndawugaro, Yisas oningga ngu yoro ma ombuyingo? Ero eyingo.
46 Ene ngundiro etoyi ngu, asa, kumba ootuwoo onikundo mande
gumi ero eyingo. Kurimi oni gurado ngundiro ingondudu mandega
ande oningga andedo mande eteku, ngundiro ma eyingo. Ero eyingo.
47 Ngundiro etoyi, Parisi onindo sanggiri tero, mande gumi eyingo.
Enendo ye nguya ganayeroote bine? 48 Noore tabango oni, ko Parisi
oni nga kewoorokono gura kenootoyi, ene ngu Yisas oningga, nguro
newendemo hamoo tete, bine? Hamoo oorengo, kini! 49 Ene nga oni
simoo bare nga ngu, ene mamana mande ma ingootenggo. Nguro ene
Anut doongeyimo kuri biyomi yemukowonggo, ero eyingo.

50 Nikodimas ngu naru gurano Yisas tanggeyimo oorowuyingo,
ene nguya ngu tabango oni nguromu gura, ngundo sumoo eyingo.
51 Noorengo mamana mande ngando oni mandeni ma ingoro, nguno
mete wirikowa, bine? Kini, koretero noore enengo mandeni wirikoro
ingorogogo, nguno ngu, noore mete oo enendo teteku, ngu gome
oorengo ingowato, ero eyingo.

52 Ene ngundiro etoni ngu, asa, tabango onikundo mandeni gumi
eyingo. Ge nguya Galili oni, binengga? Anutro mande nakayano
oorooteku, ngu gome kandangeya ingo. Anutro ingondudu eyingo oni
gura Galili merako ma tunootewa, ero eyingo.

8

Ooreko Ooreko Bare Gura Yoro, Yisasno Mayeyingo

1 Oni simoo bare bidodo enengo yano samukootoyi, ene Yisas Olib
purimo ooreyingo. 2 Sengetoni suwoononggo, Yisas ene ootoogero,
Tembel yasiriko oorowuyingo. Nguno oni simoo bare bidodo Yisas
tanggeyimo omburo yowuruwootoyi, Yisasdo mande ero etuyeroro bib-
itero oruwo. 3 Ngu naruno, mamana mande etuyeroyingo oni, ko Parisi
oni, ngundo ooreko ooreko bare gura enengo kameyi yano oodoni, ene
oororo simoo guraya wedoni, kenoyingo. Ngundiro muri biyomi tetoni,
nguro kenoro, yoro ombuyingo. Oni Yisasya yowuruwooro oodoyi, ngu
kewooroyemo yeyi dikayingo. 4 Ene ngundiro tero, Yisasno eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, nga barega nga ngu enengo kameyi oodoni, ene
oororo, simoo gidaregaya sebobarese tero endeyootoni kenowonggo.
5 Mosesro mamana mande ngundo nooreya ngandiro ete. Bare gura
ngundiya tetoni nga ngu, asa, digi yoya, yudoyiga kumooyi, ero eyingo.
Ene gedo ngu ndadiro ete? Ero eyingo. 6 Ene Yisas towoongowero ero
ngundiro teyingo. Ene nguno Yisasdo mande biyomi gura etoni, ene
ngunonggo Yisas yoro, mande wirikoyingo onino yero, ene ganangoro,
mande godangengga etoningga ingowooto, ero teyingo. Ene ngundiro

sumoo etoyi, Yisas ene nenetero, merasina bagootero, kandedibiyibo
mera bungomo nakangoyingo.
7 Ene ngundiro tetoni, tabango onikundo sumoo sumoo urungga ero
oodoyi, asa, Yisasdo ootoogero eyingo. Ye kewooroyemo nguno, oni
gura ene weti mbumbuwani kiningga, ngundo ene mete koreteya, digi
yoya, nga barega nga bungomo oorongooni, ero eyingo. 8 Yisasdo
ngundiro ero yokoro, asa, ene merako ko bagootero, mera bungomo ko
nakangoyingo. 9 Tabango oniku mande ngundiro ingoro, ene bidodo
gura nangge nangge endesina ooreyingo. Oni tabango urungga ene
mande damoni yero ewoku, ngundo oorero toongetoni, songoku bidodo
ende oorero samukoyingo. Yisasdo enesu nangge bagootero oodoni, ko
barega ngundo nangge Yisas tanggeyimo dikaro oruwo.
10 Yisas ootoogero, dikaro, baregakuya ero eyingo. Bare, oni geya
ewonggoku, ndano? Oni gura ngano, gengo biyomingge, ngu eweroyi
nguya kini, bine? Ero eyingo. 11 Ene mande ngundiro etoni ngu,
barega ngundo gumi eyingo, Oni Urungga, ngano oni gura kini. Etoni,
Yisasdo gumi eyingo. No nguya gengo biyomingge nguro ma ewano. Ge
toongero, kootuyisina weti mbumbuwa gura ma tewero, ero eyingo.

Yisas Ngu Mera Ngaro Soru Himi

12 Yisasdo ene ko eyingo. No ngu mera ngaro soru himi. Oni ene
no neyoro keneroro ngu, ene ooreriko ma endeyowa. Kini, enengo
keta oruweroyiga ngu, ene soru himidodo oruwa, ero eyingo. 13 Ene
mande ngundiro etoni, asa, Parisi onindo Yisasya ero eyingo. Ge,
gengomboro mandege ero wesiyoote. Ngundiro nguro, gengo mandege
ngu hamoo kini, ero eyingo. 14 Yisasdo mandeye ngu ingoro, gumi ero
eyingo. Ngu hamoo, nondo nenengo mandene yootunoro eteno. Ene
noro mandega ngu hamoo oorengo. Ndadiro nguro, no nenengombo
ootoogero ombuwonomu endega ngu ingooteno. No nganonggo nguno
oorowuweroyi ngu, no ingooteno. Ene yendo noro ende damoni ngu ma
ingootenggo. No ndawoore toongewanoku nguya, ye ma ingowanggo.
15 Yendo ngu mera ngaro murinimo oni wirikoyerootoyi, ene nondo
ngu oni ma wirikoyerooteno. 16 Ene nondo oni wirikowero ngu, no
oni gome nenengo wirikowano. Ndadiro nguro, nondo noso nangge
oni ma wirikoyerooteno. Kini, Awane no sureneroot oni ngano om-
buyingongga, ngu noya gobooro ko tetero. 17 Yengo mamana mandeno
ngu ngandiro ooroote. Oni eraya enengo mandeyari ero wesiyooteriku,
ngu guranangge etori ngu, asa, ngu oni erayaga nguro mandeyari, ngu
hamoo, eyingo. 18 No nenengo mandene wesiyoro etoowe ngu, Awando
no sureneroot oni ombuwonomu, ene nguya noro mande wesiyoro ete,
ero eyingo.
19 Ene ngundiro etoni ngu, asa, ene Yisasno sumoo eyingo. Gengo
Awangge ndano ooroote? Etoyi, Yisasdo mandeye gumi ngandiro
eyingo. Ye noro ma ingootenggo. Nguro ngu, ye noro Awane nguya ma
ingootenggo. Ene ye noro ingoro ngu, ye Awane nguya ingowanggo, ero
eyingo.
20 Yisasdo nga mandega nga ngu, Beye yeweroyi ya gumimo eyingo.
Ene oni simoo bare Tembel ya newendemo oorootenggoku, ngu mande
ero etuyeroro oriyingo. Ene oni gurado ene dowooro, ya biyomimo ma
yeyingo. Ndadiro nguro, Yisasro naruni ma tunooteyingo.

Ye Nondo Endega Oorowutenoku, Nguno Ye Nguya Ma Oorowuwanggo

21 Yisasdo ko eyingo. No toongetenoku nga, ye no erewenerorо ma
neyowanggo. Ye weti mbumbuwa tero oode ngu, asa, ye kumoowanggo.
Ye nondo musiyongga oorowutenoku nguno, ye ma oorowuwanggo,
ero eyingo. 22 Ngundiro etoni, Yuda tabango onindo enengo nangge
mande ero eyingo. Ndadiro nguro, Yisasdo ete? Ye nondo musiyongga
oorowutenoku, nguno ye ma oorowuwanggo, ete. Enengombo enengo
ureni kumoowero bine ete? Ero eyingo. 23 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ye ngu ameno, no ngu awuno. Yo, hamoo, ye ngu mera
ngaromu, ene no ngu mera ngaromu kini. 24 Ngundiro nguro, no yeno
kuri ewonoku ngu. Ye kumootoyi ngu, yengo weti mbumbuwa ngu
yengomo oruwa. No tambu eraya yeno eteno. Ye no nga oningga
ngando yeno etenoku, ngu nowoondoyemo hamoo ma tero ngu, arisa,
ye kumootoyi ngu, yengo weti mbumbuwaye yengomo oruwa, ero
eyingo.

25 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Ge onendo?
Ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Nondo, no nga oningga ngando
no kuri yeno ewonoku ngu! 26 No mande oowooyingga, no komo
yengomo yengo muriyemo ewono. Nondo yengo muriye ngu, mande
wirikoyingo oni ngundiro mandeye wirikowano. Ene oni no surene-
rootoni ombuwonomu, ngu enengo murini ngu hamoo oorengo. Mande
bidodo no eneno ingowonomu, ngu nangge, no mera ngaro oni simoo
bareno ero etuyerooteno, ero eyingo.

27 Yisasdo eweyimboro mande ewoku ngu, Yuda onindo ngu nenengo
ma ingoyingo.

28 Yisasdo eyingo. Kootuyisina, yendo Oni Nangoni dowooro,
boorowoowanggoku, ngu narunggano nguno, ye noro tunoo oorengo
ingowanggo. Nondo nenengo ingonduduno ko oo gura ma teteno. Kini,
no mande ero, wesiyoro etuyerootenoku nga ngu, Awando ene kuri
no etuneroyingo, ngu nangge eteno. 29 Awando no sureneroоtoni, no
mera ngano kuri ombuwonomu ngu, ene Awa noya ooroote. Ene no
ma noyokootoni, noso nangge ma oorooteno. Kini, suwooyi sano no
Awando oo nondo tewero ingooteku, ngu nangge tetenoku, nguro ene
oni oni tete, ero eyingo. 30 Yisasdo ngundiro etoni, oni simoo bare
urungga oorengo, enengo mandeni ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo
teyingo.

Hamoo Mande Ngundo Oni Yeni Newende Imakero Kengewa

31 Yisasdo Yuda oni ene kuri enengo nowoondoyemo hamoo teteng-
goku, nguno eyingo. Ye noro mandene nga gome ingoro yoro, dowooro,
keyoro ngu, arisa, ye ngu noro kirikiri oni oorengo. 32 Ye ngu
Anutro hamoo mande ngu ingowanggo. Hamoo mande, ngundo ye
hoorooweyerootoni, yengo endeyoyingo ngu gome sobowooro, nguno
ye kingo ko oni ma oruwanggo, ero eyingo.

33 Yuda onindo Yisasro mande ngu ingoro, gumi eyingo. Noore ngu
Ebarahamro soweni. Noore naru gurano, oni guraro kingo ko oni
ma teyingo. Ndadiro nguro, ge ngundiro ete, ge kingo ko oni ma
oruwanggo, ero ete?

34 Etoyi, Yisasdo mandeye gumi eyingo. Hamoo oorengo, no
yeno eteno. Oni bidodo weti mbumbuwa tetenggoku, ngu ene weti

mbumbuwaro yanggangoni, ngundo gosiyeroro witumooyerootoni oo-
rootenggo. 35 Hamoo, kingo ko oni ngu, ene ya simburi nguro nangoni
ngundiro kini. Kini, enengo nangoni oorengo, ngundo nangge ene
suwooyi sano sugi sugi oruwa. 36 Nguro ngu, Anutro Nangoni, ngundo
yengo weti mbumbuwa ngu andange yunootoni ngu, asa, ngundo
hoorooweyerootoni, ngunonggo yengo mbumbuwaro yanggangoni
ngu andangero yokootoyi, ngundo ye ko ma soboyerowero.
37 No ingooteno. Ye Ebarahamro soweni, ene noro mandene nga ngu,
ye nowoondoyemo nguno ma ooroote. Ngundiro nguro, ye no nureyi
kumoowero tetenggo. 38 No mande wesiyoro ero etuyerootenoku nga
ngu, no kuri Awanembo oo etunerootoni, kenoro ingowonoku, ngu
ero etuyerooteno. Ene yendo ngu yengo awayemonggo mande muri
yoyingo, ngu tetenggo, ero eyingo.
39 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Noorengo
awanani, ngu Ebaraham! Etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Hamoo ye
Ebaraham simoongo tetoni ngu, ye komo Ebarahamro murini ngu
yoya keyoyi. 40 Nondo kuri hamoo mande bidodo Anutro mang-
gowoomonggo ingowonomu ngu, yeno ero etuyerowonoku ngu. Ene
yendo ataga no nureyi kumoowero tetenggo. Ebarahamndo ene muri
ngundiro ma teyingo. 41 Ye ngu yengo awayemboro mande murini
nangge tetenggo. Yisasdo mande ngundiro etoni, asa, Yuda onindo
gumi eyingo. Namo garodo ene kuri buribari endeyoro, nguno noore
ma bisiyeroyingo. Hamoo oorengo, noore ngu awanani guranangge,
ngu Anut! Ero eyingo. 42 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo.
Ngu hamoo, Anut ngu yengo Awaye tetoningga ngu, asa, ye noro nguya
ingowanggo. Ndadiro nguro, no Anutya oode, ngunonggo no nenengo
ingondudunemonggo ma ombuyingo. Kini, Anutdo no sureneroot oni,
no ombuyingo.
43 Ndadiro nguro, ye noro mandene ngaro ma ingondudu tero,
nowoondoyemo siriyootenggo? Nguro murini ngu ngandiro. Ye noro
mande nga ingowero yokoro, nguro ye nowoondoye ukingootenggo.
44 Ye ngu, awaye Setan nguro simoongo! Ye ngu awayengga ngundo
yendo oo tewero ingootenggoku, ngu nangge tewero gome ingoro, koyi
tetenggo. Kurimi ngu, ene oni yureyi kumooweroyi, nguro nangge
oruwo. Ene muri hamoo nenengo ngu ma keyoyingo. Ndadiro
nguro, muri hamoo nenengo ngu eneno kini. Ene mande godange
eweroyi muringga nguro simburi oorengo. 45 Ngu muringga ngunonggo
nangge, ye nondo hamoo mande nga ero etuyerootenoku, ye nguro
nowoondoyemo hamoo ma yoro siriyootenggo. 46 Ye kewooroyemo
nguno oni gurado nondo mbumbuwa tewonoku, ngu ingowoku ngu,
arisa, wesiyoya etoningga noorengododo ngu wirikoro kenowato. Ene
nondo weti mbumbuwa ma teyingo tetoni ngu, ndadiro nguro, nondo
hamoo mande ero etuyerootoowe, ye nguro nowoondoyemo hamoo ma
tetenggo? 47 Hamoo, Anutro simoongo ngu, ene Anutro mandeni gome
ingootenggo. Ene ye ngu Anutro simoongo kini. Ngundiro nguro, ye
enengo mandeni ma ingootenggoku ngu! Ero eyingo.

Ebaraham Ma Tunooteyingomo, No Oruwono

48 Yuda onindo Yisasro mandeni ngu ingoro, sanggiri tero gumi
eyingo. Noore hamoo oorengo, geno eteto. Ge ngu Sameriya ende
nguro oni gura. Nguro ngu, geno oombooro biyomi gura oorooteku

ngu! Ero eyingo. 49 Ene ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo mande gumi
ngandiro eyingo. Nono ngano oombooro biyomi gura ma ooroote. Kini,
no nenengo Awanemboro oowooyi bingami ero okooteno. Ene yendo
noro oowoone ngu yomburiyootenggo. 50 No nenengo bingamine ero
ma okooteno. Ene oni gurado (Anut) noro bingamine ero okoote. Ngu
oningga ngundo noro murine wirikonerowa. 51 Hamoo oorengo, no
yeno eteno. Oni gura ene noro mandene nga keyoro ngu, asa, ene ma
kumoowa, ero eyingo.
52 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Noore ataga
ingooteto. Geno oombooro biyomi gura oorooteku ngu! Ebaraham
ngu kuri kumooyingo, ko Anutro ingondudu eyingo oni nguya kuri
kumoomukoyingo, ene gedo ngandiro ete. Oni gura ene noro mandene
gome keyoro ngu, ene ma kumoowa, ero ete. 53 Ndadiro nguro?
Gedo bine noorengo osinani Ebaraham dagate? Ene kuri kumooyingo.
Anutro ingondudu eyingo oni nguya, ene kuri kumoomukoyingo.
Gengombo ngu ge oone, ero ingoote? Ero eyingo.
54 Yisasdo mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. Nondo nenengo
oowoone bingami nangge ero okoowanoku ngu, asa, noro oowoone
bingamine ngu kingo oo ngundiro tewa. Ene Awanembo noro oowoone
bingamine ero okootekungga, ngu yendo noorengo Anut, ero etenggo.
55 Ene yendo nguro ma ingootenggoku, ene nondo ngu, no ene in-
gooteno. Ene nondo ene ma ingooteno, ero ewanoku ngu, asa, no
yendo etenggoku, ngundiro godange oni tewano. Ene no enengo kuri
ingootenoku, nguro ngu, no enengo mandeni ngu gome keyooteno.
56 Yengo osiye Ebaraham ngu, ene no tunooteweroyi narune nga
kenowero, ene oni oni oorengo tero, sobowooro hahangero oruwo.
Ebaraham ene kuri ingoyingo hamoo oorengo no ombuwano ero, ene
newendemonggo gome ingoyingo, ero eyingo. 57 Ene ngundiro etoni,
asa, Yuda onindo mande gumi eyingo. Gengo dagoma onibi eraya
kande eraga (50) kini, nguno ge Ebaraham kuri kenowono, ete? Hamoo
oorengo kini! Ero eyingo. 58 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo gumi
eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Kurimi oorengo, Ebaraham
ma tunooteyingo naruno, no kuri oruwono, ero eyingo.
59 Yisasdo mande ngundiro emukootoni ngu, Yuda onindo sanggiri
tero, digi yoro, ngundo Yisas urewero oorongooyingo. Ene Yisasdo ngu
oni ngu kewooroyemonggo ene kombitero, torige oororo, Tembel yasiri
pawa ngu yokoro, endesina ooreyingo.

9

Oni Doongeyi Biyomi Kiringongga Oo Kenoyingo

1 Yisas ngu ene oororo, oni doongeyi kiringo gura kenoyingo. Ngu
oningga ngu nemimbo doongeyi kiringo ngundiro bisiyoyingo. 2 Yisas
enengo kirikiri onikundo sumoo inoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni,
onendo weti mbumbuwa tetoni, nguro nga oningga nga nemimbo
ngandiro doongeyi kiringo bisiyoyingo? Nga oningga enengombo weti
mbumbuwa tetoni, ngundi enengo eweyi nemimbo weti mbumbuwa
tetori, bine? Ero eyingo.
3 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo,
Nga oningga ngando weti mbumbuwa ma teyingo, ko enengo eweyi
nemimbo nguya weti mbumbuwa ma teyingo. Kini, nga ooga nga

ngu, ngano Anutro koni murini nguno tunoo oorengo teweroyimboro
tunooteyingo. 4 Mera himi oodoningga, noore komo Anutdo no suren-
erootoni ombuwonoku, nguro enengo koni tewato. Ndadiro nguro,
suwoo tunooteweroyimo ngu, oni gurado ene ko teweroyi kini. 5 No
mera ngano oorootenoku naruno ngu, simoo barero oore etuyeroyingo,
nguro soru himi. Eyingo.

6 Ngundiro ero, Yisasdo merako muketero, muke ngu tetoni, nogoruyi
yetoni, ngu yoro, oni doongeyi kiringongga ngu doongeyimo yeyingo.
7 Yisasdo ngu oningga nguya eyingo. Ge ooroya, Silowam sono
koongeyingo ngu gimu, eyingo. Silowam mandega nguro damoni ngu
ngandiro. Ene soweyootoyi oorowuyingo. Asa, ngu oni doongeyi
kiringongga ngu oororo, Silowam sonono sono gimuro ombutoni,
doongeyi metemi tetoni doongetero oo kenoyingo.

8 Ngu oningga doongeyi kiringongga ngu, enengo ende gobooro oni,
ngundo ene kuri kenoro ingoyingo. Nga oningga nga, ene oni simoo
bareno digi beye ooro ngguyinggayi tero, kira eroruwo, ero ingoyingo.
9 Oni gidaregado eyingo. Yo, nga oningga ngando nangge. Etoyi,
gidaregado eyingo. Kini, nga oningga ngandiro, ene ngu oningga ngu
gura. Etoyi, ene ngu doongeyi kiringo oningga ngu enengombo eyingo.
Ngu nondo nangge, ero eyingo.

10 Ene ngundiro etoni, simoo baredo oninggakuya eyingo. Ndadiro
tero, ge doongengge metemi tewo? Ero eyingo. 11 Ngu oni doongeyi
kiringongga, ngundo mandeye ngu ingoro, gumi ero eyingo. Ngu
oningga oowooyi Yisas ero etenggoku, ngundo no doongenengga
nga, merako muketetoni, nogoruyi yetoni, ngundo no doongenemo
nogoru yonggurumooro sureneroro ewo. Ge ooroya, Silowam sono
koongeyingomo sono gimu, ewo. Ero etoni, nguro no oororo, sono
gimutoowe, doongene metemi tetoni, no doongetewono, ero eyingo.
12 Ene ngundiro etoni ngu, onikundo ngu oni doongeyi kiringongga
nguya eyingo. Ngu oningga ngu ndano ooroote? Etoyi, ngu oningga
ngundo gumi eyingo. No watayi kini, ero eyingo.

13 Arisa, ngu naruno, ene ngu oningga kuri doongeyi kiringongga ngu
yoro, Parisi onino oorowuyingo. 14 Ngu narunggano nguno, Yisasdo
mera yeni nogoruyi yetoni, ngundo oni doongeyi yeni, mete teyingo
narungga ngu Sabat naru. 15 Arisa, Parisi onindo sumoo inoro eyingo.
Ge doongengge ndadiro tero, ko metemi tewo? Etoyi, ngu oningga
ngundo gumi eyingo. Ene mera nogoruyi yoro, doongenemo yetoni,
no sonono oororo sonowootoowe, nguno doongene metemi tetoni, no
mete oo kenooteno, ero eyingo. 16 Ngundiro etoni, Parisi oni gidaregado
eyingo. Anutdo ngu oningga ngu, ma sureyootoni ombuyingo. Ndadiro
nguro, ene Sabatro mamana mande ngu ma keyoyingo. Etoyi, Parisi oni
gidaregado ewonggo. Ndadiro terogogo, weti mbumbuwadodo onindo,
ngundiro oo songo gura onindo ma teweroyi, ngu tewa? Ngundiro ero,
Parisi oni usowooro, wata eraya tunooteyingo.

17 Arisa, ngu naruno, Parisi onindo ko yowoorengoro oni doongeyi
kiringongga nguno eyingo. Ngu oningga doongengge yeni metemi
tewokungga nguya, ge ndadiro ete? Etoyi enebana eyingo. Ngu oningga
ngu, ene Anutro ingondudu eyingo oni gura. Ero eyingo.

18 Ngu hamoo, kuri ngu oningga ngu, ene doongeyi kiringo oorengo,
ene ataga ngu doongeyi metemi tete. Ene Yuda onindo nguro nowoon-
doyemo hamoo ma teyingo. Nguro ngu, oni doongeyi kiringongga,
metemi tewokungga, nguro eweyi nemi negoyeroyingo. 19 Ene oningga
nguro eweyi nemi sumoo yunoro eyingo. Nga oningga nga yari
nangoyari, bine? Nga doongeyi ngundiro kiringo biyomi, nemi gedo
ngundiro bisiyoyingo, bine? Arisa, ndadiro tero, nguro ene ataga oo
mete kenowa? Ero eyingo.

20 Ngundiro sumoo etoyi ngu, eweyi nemimbo mande gumi eworiyo.
Noore ingootero, nga ngu noorengo nangonari. Nemimbo bisiy-
ootoni, ngunonggo doongeyi ngundiro kiringo yeyingomu, ngu noore
ingootero. 21 Ene ataga ngano doongeyi metemi teteku nga, ndadiro
ngundiro tewoku, ngu noore nguya watayi kini. Onendo doongeyi yeni
metemi tewoku, ngu nguya noore watayi kini. Ene kuri oni urungga
nguro enengo sumoo inoya ingoyi, ero eyingo.

22 Oningga nguro eweyi nemi ngu, Yuda oniro tabango oni nguro
sosorero, nguro ene ngundiro eworiyo. Yuda onindo mande gu-
ranangge ngandiro ero gosiyoyingo. Oni gurado, Yisasro Krayis ero
ewaku ngu, asa, Yuda oniro tabango, onindo ngu oningga ngu, yowuru
yanonggo owetoyi, oorero toongewa, ero eyingo. 23 Ngu muringga
nguro nangge, eweyi nemimbo eworiyo. Ene kuri oni urungga nga,
nguro ye komo enengo sumoo inoya, mande nenengo oorengo ingoyi,
ero eyingo.

24 Ngu oni doongeyi kiringongga ngu tambu erayayigaku negongoro,
nguno eyingo. Ge komo Anutro oowooyimonggo, ngunonggo ge
mande nenengo oorengo, nooreno etooga ingowooto. Noore kuri
ingooteto. Ngu oningga ngu gengo doongengge yomosiyowoku ngu,
ene weti mbumbuwadodo oni! Ero eyingo. 25 Ene ngundiro etoyi, oni
doongeyi kiringongga ngundo gumi ngandiro eyingo. Ene bine weti
mbumbuwadodo, ngundi kini, no nguro watayi kini. Ene nondo ngu oo
guranangge ingooteno. Kurimi no doongene kiringo oruwonoku, ene
ataga nga ngu no doongene metemi tete, ero eyingo.

26 Ene mande ngundiro etoni, asa, Yuda onindo ngu doongeyi biyomi
oningga nguya ko eyingo. Enendo geno ndadiro tewo? Enendo ndadiro
tero doongengge yeni metemi tewo? Ero eyingo. 27 Ene mandeye
ngu ingoro, gumi ero eyingo. No yeno kuri ewono. Ene ye ngu ma
ingowonggo. Ndawugaro ye ko ingowero? Ye nguya enengo kirikiri
oni tewero, bine? Ero eyingo.

28 Ene mandeni biyomi eyinoro gumi eyingo. Gedo nangge enengo
kirikiri oni teya ootoo. Ene noore ngu Mosesro kirikiri oni tero
oorootetoku ngu! 29 Noore kuri ingooteto. Anutdo Moses mande kuri
inoyingo. Ene ngu oningga ngu ndanonggo tunootewo, ngu noore ma
ingooteto, ero eyingo. 30 Tabango onindo mande ngundiro etoyi, oni
doongeyi kiringongga ngundo gumi eyingo. Yengo mande etenggoku,
ngu nenengo kini! Yendo ewonggo, ngu oningga ngu ndanonggo
mayewo, noore watayi kini, ero ewonggo. Ene ngu oningga, ngundo
no doongene yeni mete tewo. 31 Noore ingooteto. Anutdo weti
mbumbuwadodo oniro manggoye ma ingowa. Ene oni gura ene Anutno
yambo mande tero, nguro ingonduduni manggowo keyootoni ngu, asa,
Anutdo ngu oningga nguro mandeni nguya ingowa. 32 Kurimimonggo

omburo, ataga nga, oni gura nemimbo doongeyi kiringo bisiyootoni, oni
gurado kootuyisina doongeyi yomosiyoyingomu, nguro mandeni ma
ingooteto. 33 Hamoo oorengo, Anutdo ngu oningga ngu ma sureyootoni,
omburo ngu, asa, ene ngandiro ko nga tewero ngu, ene ereremo kini!
Ero eyingo.
34 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda tabango onindo sanggiri tero, mande
gumi ero eyingo. Gengo nanggebo, ge weti mbumbuwa murimo
bisigerootoni, ge weti mbumbuwaro oni oorengo tero ooroote! Ene
ataga gedo noore mande yunoro muri gome ngu etuyerowero ete, bine?
Yuda onindo ngundiro ero yokoro ngu, ene oni doongeyi kiringongga,
doongeteyingo, oningga ngu yowuru yanonggo owero, ko eneya yambo
mande ma tewero ero, roogo teyinoyingo.

Oni Nowoondoyemo Hamoo Kini, Ngu Oni Doongeyi Kiringo Ngundiro

35 Yuda onindo ngu oni doongeyi kiringongga owetoyi toongetoni,
Yisasdo ngu ingoro, ene ngu oningga ngu erewero kenoro, ero eyingo.
Ge Oni Nangoni, nguro nowoondogemo hamoo tete bine, ngundi kini?
Ero eyingo. 36 Ene ngundiro etoni, ngu oningga ngu enebana gumi
ero eyingo. Oni urungga, Oni Nangoni ngu oone? Ge nono etooga,
no ene kenoro, nowoondonemo hamoo teni, ero eyingo. 37 Yisasdo
mandeni ngu ingoro, gumi eyingo. Ge kuri kenowo. Ngu nga
oningga ataga geya mande mande eterikungga nga! Eyingo. 38 Yisasdo
mande ngundiro etoni, ngu oningga ngundo gumi eyingo. Oo Bidodo
Simburi Simbunani, no nowoondonemo hamoo tete, ero, ene Yisas keyi
damonimo bagootero, eneno yambo mande teyingo.
39 Yisasdo eyingo, No merako ngano ombuwonomu ngu, simoo
barero weti mbumbuwa yootunoro etuyerowero ombuwono.
Ngundiro nguro, oni doongeye kiringo ngu ene doongetewanggo.
Ene oni doongeye metemi oo kenootenggoku, ngu doongeye kiringo
yetoni oo ma kenowanggo, ero eyingo.* 40 Parisi gidarega, Yisas
tanggeyimo oruwonggoku, ngundo enengo mande ngu ingoro, sumoo
inoro eyingo. Noore nguya doongenani kiringo bine? Ero eyingo.
41 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo gumi eyingo. Ye doongeye
kiringo tero ngu, ye weti mbumbuwaye kini. Ene yendo ngandiro
etenggo. Noorengo doongenani ngu metemi ero etenggokuro, nguro
yengo weti mbumbuwaye, nguya sugi ooroote, ero eyingo.

10

Yisas ngu Sipsipro Sobosobo Gome Oorengo

1 Yisasdo ngandiro eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni ene
Sipsip nguro sisipawa newendesina yamukowoore ma uwaku ngu, ene
sisipawa karongoro, sisipawa newendemo uteku, ngu oningga ngu, ene
Sipsip yakakayi yoro, yutoro yoyoweroyi oni. 2 Ene oni Sipsipro sisi-
pawa nguro yamukowoore, newendemo uteku ngu, asa, ngu oningga
ngu Sipsip nguro Simburi. 3 Sisipawa nguro sobosobo, ngundo ngu
Sipsip simburiboro yamuko goosooyinoote. Ene yamuko goosootoni,
Sipsip ngundo simbuye manggowo ingootoyi, simbuyebo enengo Sipsip
oowooye ero mudiyerootoni, keyoro, endesina ooretenggo. 4 Ene Sipsip

* **9:39:** (Oni ene Anutro mande ingoro, yoro nowoondoyemo ma siriyoyingo, ngundo oni doongeye metemimu ko kootuyisina doongeye kiringo tunooteteku ngundiro.)

bidodo yoyoro, ende ooremukoro yokoro, arisa, simbuyebo koretero
oorowutoni, Sipsip ngu, simbuye manggowo ingoro, ene keyoro kootu
oorowutenggo. 5 Ene Sipsip ngu, oni gura manggowo songo ingoro, ene
ma keyootenggo. Kini, ene sosorero songo songo sawanggo. Ndadiro
nguro, ene oni songo guraro manggowo ma ingootenggo, ero eyingo.
6 Yisasdo ngu mande adingayingga ngu etoni, ene onindo mandeningga
nguro muri ma ingoyingo. 7 Nguro ngu, Yisasdo mande yootunoro, oni
simoo bareno ko eyingo. No yeno hamoo oorengo eteno. Nondo nangge,
Sipsipro sisipawa nguro yamuko. 8 Oni bidodo no koretenunoro
ombutenggoku, ngu ene yakaka oni, ko yutoro enengo oo sobibiyoro
yoweroyi oni. Ndadiro nguro, Sipsip ngundo enengo manggoye ma
ingoyingo. 9 No nenengombo nangge no yamuko. Oni gura ene nono
omburo sisipawa newendemo uwaku ngu, ene imakeyingo ootooro,
ene oni oni tero, ene sisipawa newendemo uro, ko enderoko oorero,
oowari gome yoro nero oruwa.

10 Ene yakaka oni ngundo Sipsip yomosiyerowero ma ombute. Kini,
ene Sipsip yakakayi yoyoro, yomburibariyeroro yureyi kumooweroy-
imboro nangge ombutenggo. Ene nondo ombuwonomu ngu, no yoyoro
suwooyi sano keta oruweroyi ketangga ngu yunoweroyimboro nguro
ombuyingo. Yo, hamoo, oni ene noro newendemo hamoo tetoni ngu,
asa, no eneya keta oruweroyi ketangga ngu inootoowe, eneno angero
oorero, ngunonggo sugi sugi hooroowero oruwa. 11 Yo, hamoo, no
Sipsip nguro sobosobo gome oorengo. Sipsip nguro sobosobo gome ngu,
ene enengo Sipsip ngu hoorooweyeroro, kumooweroyimboro meyero
oruwa. 12 Oni ene uriro nangge ko tero oorooteku, ene Sipsip nguro
simbuye kini. Nguro ngu, ene se koki oo biyomi ombutoni, ngu kenoro
ngu, ene sosorero toongewa. Ene ngundiro toongetoni, se koki oo biy-
omi, ngundo omburo, Sipsip ngu yutoro, yoonero, yomburiyerootoni,
nguro Sipsip songo songo sawanggo. 13 Ndadiro nguro, ngu oningga
ngu ene uriro nangge ko teteku nguro. Yo, hamoo, ene Sipsip nguro ma
ingondudu tero nowoondoyi teyunowa.

14 Nondo nangge no Sipsip sobosobo gome oorengo. No nenengo
Sipsip nguro ingootoowe, ko noro Sipsip ngundo nguya, ene noro
ingootenggo. 15 Ngu ngandiro, Awando noro ingootoni, nondo ngu
Awaro nguya no ingooteno. No nenengo Sipsip ngu hoorooweyeroro,
nenengo ketangga, ngu yokoro, hoorooweyeroro kumoowano. 16 Noro
Sipsip gidarega, nga sisipawangga, ngano ma oorootenggoku, ngu
nguya yoyoro, omburo, nga sisipawano ngano yoyetoowe, ene nguya
noro manggone ingowanggo. Ngundiro tero, Sipsip wata guranangge,
ko Sipsip nguro sobosobo nguya guranangge oruwa.* 17 Awando noro
gome nowoondoyi tenunoro, newende no nunoote. Ndadiro nguro,
no kumooro nenengo ketangga ngu yokoro ngu, ene no ketangga,
oruweroyi ngu ko yowano. 18 Oni gurado, noro ketangga oruweroyiga,
ngu ma andangewanggo. Kini, no nenengombo ngu ketangga ngu
yokowano. No kumooweroyimboro yanggangonedodo, ko no keta
ootoogeweroyi, nguro nguya yanggangonedodo. Ngu mamana man-
dega ngu, no Awanemonggo yoyingo, ero eyingo.

---

* **10:16:** (Sipsip gidarega nga sisipawangga ngano ma oorootenggoku, ngu oni sowe gidarega Yuda oni kini.)

19 Yisasdo mande ngundiro etoni, ingoro, Yuda oni simoo bare
kewooro usowooro wata eraya tunooteyingo. 20 Oni oowooyingga
eyingo. Oombooro biyomi eneno oodoni, ngundo yeni kakabeteteku
eke. Ndadiro nguro, ye enengo mandeni ingoro keyootenggo? Ero
eyingo. 21 Ene ngundiro etoyi, gidaregado eyingo. Nga ngu oni
oomboorombo yoyingo, nguro mandeni ngundiro kini. Oombooro
biyomidodo, ngundo ene mete oni doongeyi kiringomu ngu yeni,
doongeyi metemi tero, ko doongetewa, bine? Hamoo oorengo, kini! Ero
eyingo.

Yuda Onindo Yisasya Sanggiri Tero, Mundiyi Teyingo

22 Yerusalem ende urungga nguno naru kundingiyi tunooteyingo.
Ngu ngandiro. Anutro yowuru ya oowooyi Tembel ngu yero
goosooyingo, nguro ingondudu teweroyi naruwo tunooteyingo. Ngu
narungga ngu, doogo dogigi gingo yeyingo naruwo. 23 Ngu naruno
nguno, Yisas ene Tembel ya koneyo oowooyi Solomon, ngu newen-
dekuri oorowuyingo. 24 Ngundiro tetoni, Yuda oni omburo Yisas
pawangoro, sumoo inoro eyingo. Naru ndadiro, ge noore nowoondo-
nani yeyi buribari teroruwato? Ge Krayis tetoningga ngu, asa, ge komo
nooreno nenengo oorengo tunoo e. Ero eyingo.

25 Yisasdo mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. No yeno kuri ewonoku
ngu, ene ye nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nondo oo
songo gura onindo ma teweroyimu, ngu bidodo awane oowooyimo
tewono. Ngundo noro murine yootunoote. 26 Ye nondo oo songo
gura tetenoku, nguro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu,
ndadiro nguro, ye noro Sipsip kini. 27 Noro Sipsip bidodo ngu, ene
noro manggone ingootoyi, nondo nguya enengo ingootoowe, ene no
keneroro endeyootenggo. 28 Nguro ngu, nondo suwooyi sano sugi sugi
keta oruweroyi ngu yunootoowe, ene ma oonootewanggo. Ngu oni ngu,
oni gurado no kandenemonggo, hamoo oorengo ma andangero yoyowa.
29 Noro Awanembo ngu oni ngu, ene kuri no nunowoku ngu. Awane
ngu, ene oo bidodoboro koreteyingo awuno oorengo. Oni gurado Awa
kandeyimonggo ene andangeyeroro yoyoweroyi nguya kini. 30 No
nenengo Awane nguya noore guranangge. Ero eyingo.

31 Ngundiro etoni ngu, asa, Yuda onindo sanggiri urungga tero, nguro
ene digi yoro, ngundo Yisas ureyi kumoowero teyingo. 32 Ngundiro
tetoyi, Yisasdo eneno eyingo. Nondo Awaro oo songo gura onindo
ma teweroyi, ngu oowooyingga tero etuyerowono. Nondo ngundiro
etuyerootoowe, ngunonggo nondo ndawu ko metemingga tetoowe,
kenoro, yendo ko nguro ndadiro ingondudu tero, nguro ye digi yoro,
no bungomo oorongooro nureyi kumoowero tetenggo? Ero eyingo.

33 Yisasdo mande ngundiro etoni, Yuda onindo eneno gumi eyingo.
Noore gengo ko gome guraro ingoro, noore digi ge bungomo ma
oorongooteto. Kini, gedo Anut kootuyisina yomooyinoro mande etoyi
nguro. Ge ngu oni oorengo nangge. Ene gedo ngandiro ete, gengombo
no Anut, ero ete, eyingo.

34 Onindo mande ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo gumi ero eyingo.
Nakaya ngu yengo mamana mandeno nakangoro, Anutro eyingo.
Nondo kuri ewono. Ye ngu anut ngundiro, ero eyingo. 35 Noore
kuri ingooteto. Anutro mande bidodo bukno oorooteku, ngu hamoo
mande nangge, ngu sugi sugi oruwa. Ngu bukno nguno, Anutdo oni

mande yunoro, ngu oni nguya anut ngundiro ero ewo. 36 Ene awa
enengombo no rogoneroyingo. Enendo no sureneroootoni, no merako
ngano ombuwonowo. Asa, nondo eteno, no Anutro nangoni, nguro
ndawugaro yendo etenggo, ge Anut kootuyisina yomooyinoro mande
ete, ero etenggo? Ero eyingo.
37 Ene no nenengo Awanemboro koni ma tetoowe ngu, arisa, ye mete
noro mandene ngaro nowoondoyemo hamoo ma tewanggo. 38 Ene no
enengo koni tetoowe ngu, ye noro mandene nguro nowoondoyemo
hamoo ma teya ngu, asa, ye mete nondo oo songo gura onindo ma
teweroyimu tetenoku, nguro nowoondoyemo hamoo teni. Nguro ngu,
ye mete ingondudu metemi ngu, ngandiya ingoyi. Awando noya
oodoni, nondo Awaya oorootero, ero eyingo.
39 Yisasdo mande emukootoni ngu, asa, Yuda onindo sanggiri
urungga tero, Yisas ko towoongoro, dowooro, ya biyomimo yewero
tetoyi, ene Yisas Yuda oni kandeye dagaro, torige toongeyingo.
40 Yisas toongero, oororo, Yodan sono ko wongooro, gidareroko
uroorero, ene yade oororo, kuri Yondo oni sono kundingiyi
gimuyunoyingo endega, nguno tunootero, nguno oruwo. 41 Ngu
naruno, oni simoo bare oowooyingga oorengo, ene Yisasno mayero
mande enengombo ngandiro eyingo. Hamoo oorengo, Yondo oo songo
gura onindo ma teweroyimu gura ngu ma teyingo, ene Yondo nga
oningga, ngaro mande eyingo ngu hamoo nenengo, ero eyingo. 42 Ngu
mera gumisina nguno, oni simoo bare oowooyingga oorengo, ene
Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo.

11

Lasaras Sayi Yoro Kumooyingo

1 Oni gura oowooyi Lasaras ene sayi yoyingo. Lasaras ngu Mariya,
Mata, eraga nguro gumooyari, enengo endeyari oowooyi Betani.
2 Ngu Mariyangga ngundo ene kuri bo urumi (Sanda) Urungga Oo
Bidodo Simburi Yisas, ngu keyimo wendoro, enengo uyimbo yongguru-
mooyingongga ngu. Ngu enengo gumooni Lasaras ngu sayidodo
teyingo. 3 Ngundiro nguro, kuwookuwooyi erayagakundo mande
Yisasno soweyoro eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, gengo oningga
nguro gome ingootekungga, ngu ene sayidodo tero ooroote, ero eyingo.
4 Ene mande ngundiro soweyootori ngu, asa, Yisasdo ngu mandega
ngu ingoro eyingo. Ngu sayingga ngundo oni yeni ma kumoowa.
Kini, ngu sayingga ngundo tetoni, oni simoo bareno Anutro duri-
darini tunootewa. Ngu oo nguno Anutro Nangoni ene duridarinidodo
tunootero, enengo oowooyi bingaminidodo oruwa, ero eyingo.
5 Yisasdo Mariya, Mata, erabasa ko gumooyari Lasaras, nguro gome
ingoote. 6 Ene mande etoyi, Yisas ingoworomu ngu, Lasaras sayi
kumooro ooroote, ero etoyi ingoro ngu, ene sa eraya nguya ngu endega
oruwokungga, nguno oruwo. 7 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo
kirikiri onikuno eyingo. Noore Yuda merasina ko oorowuyiga, ero
eyingo. 8 Ene ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri onikundo eneno eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, kuyowo yange nga, Yuda onindo, digibo gurewero
tewonggoku, nguno ge ataga ko oorowuwero ete? Ero eyingo. 9 Etoyi,
Yisasdo gumi eyingo. Sa guranangge nangge ngu ogisa ooroote. Oni
ene sano endeyoro ngu, ene digino ma yurewa. Ndadiro nguro, ene

merangga ngaro himimo mera kenoro endeyowa. 10 Ene oni suwoono
endeyoro ngu, ene digi wongosogurumooro werewa. Ndadiro nguro,
ene soru himi kini nguro, ero eyingo.

11 Yisasdo ngundiro ero, kootuyisina ene mande gura soweyoro
eyingo. Noorengo doboonani Lasaras kuri wetoro kabetewo. Ene
nondo oororo, yokutuwootoowe ootoogewa, ero eyingo. 12 Ngundiro
tero, kirikiri onindo eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ene wetoro,
kabetero ngu, ene ko metemi tero oruwa, ero eyingo. 13 Yisasdo ngu
Lasaras ngu kuri kumootoni, nguro ngundiro eyingo. Ene kirikiri
onindo ngu, Lasaras ngu hamoo wetoro kabetero oodoni, nguro ete,
ero ingoyingo.

14 Ngundiro tetoyi, Yisasdo yootunoro, ero eyingo. Lasaras doboonani
ngu hamoo kumoowo, ero eyingo. 15 Ene no yengo ingoro nowoon-
doyemo yanggango teyunowero, nguro no anduno eneya ma ootooro,
nguro no oni oni teteno. Arisa, ataga noore mete ene tanggeyimo
oorowuyiga, ero eyingo.

16 Yisasdo mande emukoro ngu, Tomas oowooyi gura Didimas,
ngundo kirikiri oni gidaregaya eyingo. Arisa, noore ootoogetoyiga,
ooroya, enendo Yisas ureyi kumootoni ngu, noore eneya gobooro
kumoowooto, ero eyingo.

Oni Ko Ootoogeweroyi, Ko Oni Sugi Sugi Suwooyi Sano Keta Oruweroyi, Ngu Yisas Simburi

17 Arisa, Yisas enengo kirikiri oniya yade oororo, Betani endemo
tunootero ingoyingo, Lasaras bingo ngu mereno naru kuri namoraya
oruwo. 18 Betani endega ngu Yerusalem ende urungga ngu tanggeyimo.
Nguro rogo ngu 3 (Kilomita), ngundiro nangge. 19 Yuda oni simoo bare
oowooyingga oorengo Mariya, Mata, eragano gumooyari kumoowoku
naruno nguno mayero, enengo nowoondoyari yeyi imakeweroyim-
boro.

20 Ngu naruno nguno, Matado ingoworomu ngu, Yisas mayeyingo.
Nguro, Mata ootoogero, Mariya yokoro, ooreko oororo, Yisas kenoyingo.
21 Matado Yisas kenoro eneno eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge
ngano oodoyi ngu, noro gumoone ma kumoowa. 22 Ene no ingooteno.
Ge oo guraro Anutno yemboongewaku ngu, asa, ngu ooga ngu, ene ge
gunowa, ero eyingo.

23 Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo Matano gumi eyingo. Gengo
gumoonggega ngu ko ootoogewa, ero eyingo. 24 Ene ngundiro etoni,
Matado eneno gumi eyingo. No ingooteno. Ene naru wengamo ko
ootoogewa. Ngu narunggano nguno, oni simoo bare merenonggo
ko ootoogewanggo, ero eyingo. 25 Ene ngundiro etoni, Yisasdo gumi
eyingo. Ko ootoogeweroyi ngu nondo nangge, ko keta sugi sugi
suwooyi sano oruweroyi nguya, nondo nangge. Oni ene noro ingootoni,
newendemo hamoo tero, nguno ene kumoowaku ngu, asa, ene noya
keta oruwaro. Yo, ene keta ko ootoogero sugi sugi oruwa. 26 Oni bidodo
doongeye keta ootooro, ngunonggo noro nowoondoyemo hamoo tero
oorootenggoku ngu, ene ma kumoowanggo. Kini, ene suwooyi sano
sugi sugi keta oruwanggo. Ge nguro nowoondogemo hamoo tete bine,
ngundi kini? Ero eyingo.

27 Etoni, Matado eneno eyingo. Yo, Urungga Oo Bidodo Simburi, no
nowoondonemo hamoo ge Krayis, Anutro Nangoni, ge nga oningga nga
Anutdo mera ngano sowenggerootoni ombuwo, ero ewo.
28 Matado ngundiro ero yokoro, ene ko oororo, Mariya yoro, songo
oororo eyingo. Oo etuyeroyingo oningga ngu omburo, ge negoge-
roote, ero eyingo. 29 Mariyando mandeni ngu ingoro, ene sode-
domangge ootoogero, Yisasno oorowuyingo. 30 Ene Yisas endemo
ma tunooteyingo. Kini, Yisas ngu Mataya mande eworiku, musiy-
ongga, nguno nangge oruwo. 31 Yuda oni Mariyadodo yano ootooro,
ene ngunonggo Mariya newende yeyi imakeweroyimboro oriyingo.
Ngundo Mariya kenootoyi, sodedomangge ootoogero, endesina oore-
toni, nguro ene keyoro, ene nguya endesina ooreyingo. Ndadiro nguro,
Mariya ngu mereno sendowero oorowute, ero ingoyingo.
32 Mariya ngu ene Yisas oruwoku mera musiyonggakuno oororo,
kenoro ngu, ene Yisas keyi damonimo bagootero eyingo. Urungga Oo
Bidodo Simburi, ge ngano oodoyi ngu, noro gumoone ma kumootoni,
ero eyingo.
33 Ene ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo Mariya ko Yuda oni Mariya
keyoro oorowuwonggoku nguya sendootoyi yeyoyingo. Ngundiro
yeyoro, Yisas newendemonggo, enengo nowoondoyi teyunoyingo.
34 Yisasdo ngundiro tero eyingo. Ye enengo bingo yoro ndano meren-
goowonggo? Etoni enebana eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi,
ombuya keno. Ero eyingo. 35 Yisasdo sendoyingo. 36 Ngundiro tetoni,
Yuda onindo kenoro eyingo. Kenoyi, ene ngu oningga nguro gome
ingoote, ero eyingo. 37 Etoyi, ene oni gidaregado eyingo. Nga oningga
nga ngu, oni doongeye kiringo yomosiyootoni doongetetenggo. Ene
Lasaras hooroowetoni ngu, ene bine ma kumoowo, ero eyingo.

Yisasdo Lasaras Merenonggo Ko Yokutuwootoni, Ootoogeyingo

38 Arisa, Yisas ngu newende kowuri oorengo yetoni, oni mere
tanggeyimo oorowuyingo. Ngu oni merengga ngu, digi woondokoyi
urungga newendemo oni mereyi yomosiyoro, oni nguno merengooro,
digi urungga yoro, ngundo mere manggowo ukingoyingo. 39 Yisasdo
eyingo. Ye digiga mere manggowo ukingoyingongga ngu andangeyi.
Ngundiro etoni, oni kumooyingongga nguro kuwooyi, Mata ngundo
Yisasno gumi eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ene kumootoni,
merengooyingo ngu noore naru namoraya kuri yokowooto. Ngundiro
nguro, ndindingo ukayi biyomi merenonggo oorewa! Ero eyingo.
40 Matado ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo eneno gumi eyingo. No
kuri geno ewonoku, ge nowoondogemo hamoo tetoni ngu, ge Anutro
duridarini yanggangoni ngu kenowa, ero eyingo. 41 Arisa, ene Yisasro
mandeni ingoro, nguro ene digigaku andangeyingo. Ngundiro an-
dangetoyi, Yisasdo randoro doongetero eyingo. Awa, ge noro yemboon-
gene ingowoku, nguro no geno esosooteteno. Ndadiro nguro, ge noro
yemboonge ngu kuri ingowoku ngu! 42 No kuri ingooteno, ge suwooyi
sano nondo mande etenoku, ngu ingoro ooroote. Ene nondo, ataga nga
oni simoo bare dikatenggoku, ngando ngu ingoya, ene nowoondoyemo
hamoo tetoningga, gedo nangge kuri no sureneroot oyi, ombuyingo,
nguro ero, meno yanggango tero, yemboongeyingo.
43 Yisasdo yemboongeyingo ngundiro ero yokoro ngu, ene meno
eyingo. Lasaras, ge endesina oore! Ero eyingo. 44 Arisa, Yisasdo

mande ngundiro etoni ngu, oni kumooyingonggaku ootoogero, en-
desina ooreyingo. Keyi kandeyi, omukumundoongo ngu towikum-
babo doobengoro mbimboongoro gosiyoyingo. Ene ngundiro oodoni,
Yisasdo eyingo. Towikumba ngu wesiyoya yokootoyiga oorowuni! Ero
eyingo.

Tabango Onindo Mande Guranangge Yisas Ureyi Kumooweroyimboro,
Ero Gosiyoyingo
(Matiyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)
45 Arisa, ngundiro tetoyi, Yuda oni oowooyingga ene kuri mayero,
Mariyadodo oruwonggoku, ngundo ngu oo Yisasdo teteku ngu kenoro,
ene nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. 46 Ene Yuda oni gidarega
kewooroyemo ngundo Parisi onino oororo, Yisasdo oo tewoku, nguro
eyingo.
47 Ngundiro nguro, Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ko
Parisi oni, ngundo Yuda tabango oniya yowuruwooro eyingo. Noore
ndadiro tewato? Ngu oningga ngundo ene oo songo gura onindo ma
teweroyimu, ngu oowooyingga tete. 48 Ene noore doongenanimbo
nangge kenowatoku ngu! Ngu oningga ngu yokootooye ngu, asa, ene ko
ngundiro urungga tewa. Ngundiro tetoni ngu, simoo bare oowooyingga
enengo nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ngundiro tetoyi, asa, Rom
onindo omburo, noorengo yowuru ya kundingiyi oowooyi Tembel, ko
noorengo Yuda oni simoo bare kenanimo nguya yomburiyerowanggo,
ero eyingo.
49 Ene mande ngundiro etoyi, asa, oni gura ene kewooroyemo, ngu
oowooyi Kayiyapas, ngu oningga ngu, ene ngu dagomangga nguno,
ene Anutno wooro yeweroyi nguro sobosobo tabango oruwo. Ngundo
mande ero eyingo. Ye ingonduduye kini. 50 Ye oo gura ma ingooten-
goku, ngu mete oni guranangge bo oni simoo bare hoorooweyeroro
kumoowa. Kini tetoni ngu, noorengo kenanimo Yuda oni simoo bare
nga oonootewanggo, ero eyingo.
51 Kayiyapasdo, enengo ingondudunonggo ma eyingo, enendo
kootuyisina oo tunooteweroyi nguro eyingo. Kini, Kayiyapas ngu
dagomangga, nguno ene Anutno wooro yeweroyi nguro sobosobo rogo
tetoyi, Yisasro mande nguro ene koretero ingondudu tero eyingo.
Yisasdo Yuda oni simoo bare hoorooweyeroro kumoowa. 52 Ene Yuda
oni nangge hoorooweyerowero nangge ma kumoowa. Kini, ene ku-
mooweroyingga ngu Anutro simoongo mera bidodomo oorootenggoku,
ngu yowuruyerootoni, wata guranangge tunootewanggo.
53 Arisa, ene ngu sa narungga nguno, oororo, ene Yisas ureweroyim-
boro mande ero oore ereweyingo. 54 Ngundiro nguro, Yisas ene Yuda
oni kewooroyemo tunoo ma endeyoyingo. Kini, Yisas ngu, ene ngu
endega ngu yokoro, oororo, oni kini kingo mera ngu tanggeyimo, Ipirim
ende bodaga, nguno enengo kirikiri onidodo nguno oruwonggo.
55 Yuda oniro sunggi Anutdo dagayeroyingo naruwo, Pasowa, ngu
namoko teyingo. Pasowa ma tunooteyingomo, oni oowooyingga endeni
endenimonggo, Yerusalem endemo mayero, nguno enengo yoyeyi,
Anut doongeyimo, metemi teweroyimboro mayeyingo. Ndadiro nguro,
ene Mosesro mamana mandeni ngu nenengo keyoro oorootenggo.
56 Mayero, ene Yisasro doongetero, erewero eyingo. Ye ndadiro ingoro
etenggo? Yisas ene naru kundingiyi ngaro mayewa, ngundi kini, bine?

Ero eyingo. 57 Yuda onindo Yisas ereweyingo ngu damoni ngandiro.
Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oni, ko, Parisi oniya mande
ngandiro kuri eyingo. Onindo Yisas ndano oorooteku ngu ingoya
ngu, asa, ene komo mayeya etoni, ingoro, nguno dowooro, yoro, ya
biyomimo yewato, ero eyingo.

12

Mariyando Yisas Keyimo Bo Urumi Wendoro Ngundo Yisas Keyi Sonowooyingo
(Matiyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Naru kundingiyi ngu ma tunooteyingomo, naru kandegura gidem-
boro guranangge oodoni, Yisas nguno ene Betani endemo oorowuyingo.
Betani endega ngu, Lasarasro ende. Ngu Lasaras oningga ngu, kuri
Yisasdo merenonggo ko yokutuwootoni, ootoogeyingongga ngu. 2 Ene
Yisasro oo simbo gura ngu endemo nguno kayingo. Mata ngu ene
oowari moondootoni, Lasarasdo ngu oniya nguya bibitero, Yisasdodo
oowari neyingo. 3 Ene oowari netoyi, Mariyando kumu bo urumi gura
oowooyi Nard, ngu ndindingo gome, (Kilo) gumi nangge yoro, ngundo
Yisas keyi sonowooyingo. Ngundiro sonowooro, enengo tabango
uyimbo yonggurumooyingo. Ngu kumu bo urumingga nguro urini
ngu urungga oorengo. Yo, ndindingo ngu gome, ngunonggo ndindingo
gomengga ngu yangga ngu nangge teyingo. 4 Ene kirikiri oni gura,
ngu oowooyi Yudas Iskariyoot, ngu oningga, ngundo kootuyisina Yisas
yootunoro, mundi oni kandeyemo yero yunowaku, ngundo boguwooro
ngandiro eyingo. 5 Ndawugaro nguro, noore nga kumu bo urumingga
nga oni yunoro, nguro urini ngu, dagoma guranangge ko tero digi beye
yoro, angoyi oni ma yunoyingo? Ero eyingo. 6 Ene Yudasdo angoyi
oniro ingondudu tero ma eyingo. Kini, ene ngu yakaka oni, ene ngu digi
beye sobowooro, ngunonggo ene beye onindo yetoyi, enendo yakakayi
gidarega yororuwo.
7 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ngundo yokoyi! Ye nga barega
ngando teteku, nguro ma eweroyi. Ndadiro nguro, no kumootoowe,
mereno merenerowerоyi narungga, ngu yootunoote. 8 Yo, hamoo,
angoyi oni ngu, ene yeya suwooyi sano oruwanggo. Ene nondo ngu
yeya suwooyi sano ma oruwato, ero eyingo.

Anutno Wooro Yeyingo Nguro Sobosobo Oni, Ngundo Lasaras Ureyi Kumooweroyimboro Eyingo

9 Yuda oni simoo bare oowooyingga ene Yisas Betanino oo-
rooteku ngu ingoro, nguro ene nguno ombuyingo. Ene Yisas
kenowero nangge kini. Yisasdo ene kuri Lasaras merenonggo yokutu-
wootoni ootoogeyingo, nguro ene Lasaras nguya kenowero ombuyingo.
10 Ngundiro nguro, Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosoboku,
ngundo Lasaras nguya ureyi kumooweroyimboro mande ero gosiy-
oyingo. 11 Ndadiro nguro, Yuda oni oowooyingga, ene Lasaras kenoro
ingoro, nguro ene Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoyi, enengo ta-
bango oni yoyokoyingo.

Yisasdo Bingamidodo Yerusalem endemo Oororo Uyingo
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Sengetoni, oni simoo bare urungga oorengo ene naru kundingiyi
ngu kenowero mayero oorootenggo. Ngu narungga nguno, ngu
simoo bare ngundo Yisas ene Yerusalem ngu ombuteku ngu in-
goyingo. 13 Ngundiro nguro, ene toonggoo uyi toongooro yoro, irosarayi
dowooro, umamingoro, Yisas oowooyi bingami okooro oororo, ooreko
Yisas kenoro, meno moguru urungga tero eyingo.

Hosana! Gengo oowoongge awuno oorengo! Nga oningga nga ngu,
ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu oowooyimo ombuteku
nga! Ene Iserel oniro oo bidodo sobowooyingo oni urungga! Ero
eyingo.

14 Yisas ngu Hos gura oowooyi Donggi nangoni gura kenoro, yoro,
nguno bibiteyingo. Ngu Anutro mandeno ngandiro ero eyingo.
15 Ye Sayiyon (Yerusalem) endemo oni simoo bare, ye ma sosorewero!
Kenoyi! Yengo oo bidodo sobosobo oni ombuteku ngu! Ene Donggi
nangoningga sanganimo bibitero ombute! Ero eyingo.(Sekarayiya 9:9)
16 Yisas enengo kirikiri oni ngu, ene ngu mandega nguro muri ma in-
goyingo. Ene, Yisas ko ootoogeyingongga, ngu duridarinidodo tunoote-
toni, ene nguno nowoondoyemo ingondudu teyingo. Ngu naruno
nguno, kirikiri onindo Anutro mandeno ewoku, tunoo oorengo ingoro,
ngunonggo onindo Yisasno teyingomu nguro ingondudu teyingo.
17 Kuri Lasaras kumootoni merengootoyi, nguno oodoni, oni simoo
bare urungga oorengo Yisasdodo oode, ngunonggo Lasaras negon-
gootoni, ko ootoogetoni kenoyingo. Ngu oni simoo bare urungga,
ngundo ene ngu ko mande oo Yisasdo teyingo, nguro mande mandeni
ero yootunoyingo. 18 Ene ngundiro mande mandeni yootunootoyi, oni
simoo bare oowooyingga ene Yisasdo kuri oo songo gura onindo ma
teweroyimu tewoku, ngu kenoro ingoro, nguro ene oororo, ooreko
Yisas kenowero oorowuyingo. 19 Ngundiro tetoyi, Parisi onindo enengo
nangge mande ero ingoro eyingo. Nga kenoyi! Oni simoo bare ene
oororo, Yisas keyoro endeyootenggoku nga! Noorendo oo tetetoku ngu,
kingo oo ngundiro tunootete! Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooweroyi Nguro Eyingo

20 Oni simoo bare ene Yerusalem endemo oorero, naru kundingiyimo
nguno Anutno yambo mande tewero ooretoyi, Girik oni gidarega nguya
yambo mande tewero, nguro ene Yerusalemno ooreyingo. 21 Ngu
Girik oni ngu, ene Pilipno omburo eyingo. Urungga, noore Yisas
kenowero. Ero eyingo. Pilip oningga ngu, ene Betisayida ende Galili
mera ngunonggo ombuyingo. 22 Arisa, Pilipdo enengo mandeye ngu
ingoro oororo, Enduruno ero enengo eraya eraya oororo, Yisasno Girik
oniro mande eyingo. 23 Ene ngundiro etori ngu, asa, Yisasdo mandeyari
gumi eyingo. Anutro Nangoni Oni Kirarongo nguro naru ombutoni, ene
duridarinidodo ngu yoweroyi narungga ngu kuri tunootete. 24 Hamoo
oorengo, no yeno eteno. Nggire yuwooyi merako uro ma kindangero
ooretoni ngu, asa, enesu nangge oruwa. Ene oo yuwooyi kindangero
oorero ngu, oo engge oowooyingga tunootewa.* 25 Oni enengo goweyi
nguro nangge ingoro sobowooro oruwaku ngu, ngu oningga nguro
keta oruweroyiga ngu oonootewa. Ene oni enengo ketangga ngu mera
ngano kootu inoro, ene dobookuriyi nowoondoyi teyunoro, Anutro

* **12:24:** (Nga mandega nga ngu muri ngandiro: Yisas enengombo kumooro ko ootoogeweroyi, nguro eyingo).

koni ngu tero hoorooweyeroro ngu, asa, ene suwooyi sano keta sugi
sugi oruwa. 26 Ene oni gura noro kone nga dowoowero tero ngu, ene
komo no keneroni. Ene ngundiro keneroro ko tetoyi ngu, asa, nondo
endega oorootenoku, nguno noro ko oni nguya noya gobooro oruwaro.
Yo, ene ngundiro tero no hoorooweneroro ko tero oodoore ngu, noro
Awanembo ene oowooyi bingamidodo inowa.
27 Ataga, noro nowoondone kowuri oorengo yetoni, nguro no in-
gondudu oowooyingga teteno. Nguro no ndadiro ewano? Nondo
bine ewano, Awa ge nono oo ataga tunooteweroyiga nga andange-
nuno, ewano? Kini, no ngundiro ma ewano. No ngu kowuringga
ngu koorowoowero, nguro nangge no merako ngano ombuwono.
28 Awa, gengo oowoongge yega urungga tunooteni! Yisasdo ngundiro
etoni, Anutdo sambononggo ngandiro meno eyingo. Nondo nenengo
oowoone kuri yewe urungga tunootewoku, ko kootuyisina nguya
no oowoone yewe urungga oorengo tunootewa, ero eyingo. 29 Ene
ngundiro etoni, asa, oni simoo bare oowooyingga oorengo ene tanggey-
imo dikayingo, ngundo ngu ingoro eyingo. Ngguruu gusiroga ngguyi
ute, ero eyingo. Oni gidaregado eyingo. Sambono Engel oninggado
eneno mande ete, ero eyingo.
30 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Kini, noro
Awanembo mandega eteku nga ngu, no hoorooweneroweroro ma
ete. Kini, ye hoorooweyeroweroyimboro nguro ete. 31 Ataga
nga narunggano, ngano ngu, Anutdo mera ngaro oni simoo bare
wirikoyeroro ete. Yengo muriye ngu biyomi nangge, ero ete. Ataga
ngu mera ngaro muri biyomi nguro sobosobo tabangongga, ngu Anutdo
andangero owewa. 32 No ataga merako ngano oorooteno. Ene kootuy-
isina, onindo nowokooro awuno noyetenggoku, narungga nguno, oni
simoo bare bidodo yoyewe, nono ombuwanggo, ero eyingo.† 33 Yisasdo
ngundiro eyingongga ngu, enengo kumooweroyi, nguro murini tunoo
yootunoro ngundiro eyingo.
34 Ngundiro etoni, oni simoo bare urungga, ngundo Yisasro mande
gumi eneno eyingo. Noore mamana mandeno, mande eteku, ngu
ngandiro ingooteto. Krayis, ene Anutdo simoo bare ko yoyowero
sunggi yeyingo oningga ngu, ene ngano omburo, sugi sugi oruwa.
Ndadiro nguro, gedo ete, oni ene komo Oni Nangoni, ngu okooro
boorowoowanggo? Ngu Oni Nangoni oningga, ngu oone? Ero eyingo.
35 Ene ngundiro sumoo inootoyi, Yisasdo ngandiro eyingo. Naru
bodaga nangge noro soru himi ngu yeya oruwa. Ataga ngu ye soru
himidodo oorootenggo. Nguro ngu, ye komo soru himimo endeyoyi.
Kini tetoni ngu, suwoo ooreri biyomi, ngundo omburo ye wiriyerowa.
Oni ene ooreriko endeyooteku ngu, ene oore oorowuteku, ngu kenoro,
ma ingootenggo. 36 Ataga, ye noro soru himidodo oorootenggo. Nguro
ngu, ye komo, nondo soru himi yoro ombuyingo, nguro nowoondoyemo
hamoo teyi! Ye ngundiro tero ngu, asa, ye noro simoone nguro soru
himimo nguno endeyowanggo. Yisasdo ngu mandega ngu ero yokoro,
ene musiyo songosina oni nguno kini nguno oororo kengeyingo. Ero
eyingo.

Yuda Oni Oowooyingga Yisasro Nowoondoyemo Hamoo Ma Teyingo

† **12:32:** (Yisas de omukondino boorowooweroyi nguro eyingo).

37 Oni ene Yisas kenootoyi, oo songo gura onindo ma teweroyimu,
ngu urungga tetoni kenoro, nguro ene nowoondoyemo hamoo ma
teyingo. 38 Ngundiro nguro, Anutro ingonduduni eyingo oni, Ayisayaro
mandeni, nguro engge tunootete. Ayisayando kurimi ngandiro eyingo.
Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, onendo ngu noorengo man-
denani ngaro newendemo hamoo tewa? Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo enengo yanggangoni ngu oone
etungowo? Ero eyingo. (Ayisaya 53:1)
39 Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro muri ngu,
Ayisayando nakaya gurano ngandiro nakangoyingo.
40 Anutdo enengo doongeye ngu, kuri ukingoyingo, enendo tetoni
nowoondoye yeni digi ngundiro gagiwi oorengo yeyingo.
Ngundiro nguro, ene doongeyembo oo kenoro, nowoondoyemo
hamoo ingoweroyi nguya kini. Nguno ngu, ene nowoondoye
ma yowoorengootoyi, nondo ma yomosiyerowano, ero eyingo.
(Ayisaya 6:10)
41 Anutdo Yisasro duridarini tunootero teweroyi, ngu Ayisaya etun-
gootoni, kenoro, nguro ene Yisasro mandeni eyingo.
42 Hamoo, oni tabango urungga nguya Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingo. Ene Parisi oniro sosorero, nguro enengo nowoon-
doyemo hamoo ngu, ene yootunoro ma eyingo. Ene tunoo etoyi ngu,
asa, Parisi onindo yambo yanonggo oweyeroro, yambo mande teweroyi
nguro roogo teyunoyingo, ero ingoro, nguro ngundiro teyingo. Ero
eyingo. 43 Ene tabango onindo enengo ingonduduye urungga ngu simoo
baredo enengo oowooye eya okooyi ero, gome ingootenggo. Yo, hamoo,
ngundiro ingoyingongga, ngundo Anutdo oowooye okooweroyiga ngu,
dagate.

Yisasro Mandeni, Ngundo Oniro Mandeye Ngu Wirikowa

44 Yisasdo manggaru tero eyingo. Oni ene noro newendemo hamoo
teteku ngu, ene noro Awane no sowenerootoni ombuwonoku, nguro
nguya newendemo hamoo tete. 45 Oni ene no neyoro ngu, ene
noro Awane no sureneroot oni, no ngano ombuwonoku ngu nguya
kenowa. 46 No ngu mera ngano ombuwonoku, ngu soru himi ngundiro
ombuyingo. Nguro ngu, oni bidodo ene noro nowoondoyemo hamoo
tewanggoku ngu, ene ooreriko ma oruwanggo. 47 Ene oni gura noro
mandene ingoro, ene ngu ma keyoro ngu, asa, no nguya ene ma
wirikowano. Kini, no mera ngaro oni simoo bare wirikoyerowero ma
ombuyingo. Kini, nondo ngu enengo weti mbumbuwanonggo andan-
geyeroro yoyoweroyimboro ombuyingo. 48 Oni ene no kootu nunoro
noyokoro, ene nondo mande ewonoku, ngu ma ingoro, yoro dowooro
ngu, asa, naru wengamo, nondo mandega ewonoku, ngundo ene
wirikowa. 49 Nondo nenengo ingondudunonggo mande nga ma eteno.
Kini, Awane enengombo no sureneroot oni ombuwonoku, ngundo oo
bidodo nunootoni mete temukowanoku, ngu no ngu nangge yootunoro
eteno. 50 No ngu ingooteno. Awaro mamana mandeni ngundo suwooyi
sano sugi sugi keta oruweroyiga, ngu oni Awaro nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, nguno yeni tunootete. Ngundiro nguro, nondo mande
bidodo etenoku nga ngu, Awando kuri etoni, ingowonoku, ngu nangge
eteno. Ero eyingo.

13

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Keye Sonoyeroyingo

1 Naru kundingiyi oowooyi Pasowa, nguro naruwo namoko tetoni,
nguno Yisas ene ngandiro ingoyingo. Ene komo nga merangga
nga yokoro, ene eweyi tanggeyimo, ko oorewerоyi naruwo ngu
tunooteyingo. Enengo oni simoo bare mera ngano oorootenggoku, nguro nowoondoyi teyunoyingo. Ene bidodoboro nowoondoyi
teyunoro oode oororo, ene kumooyingo naruno wenga.
2 Suwootetoni ene oowari nero oodoyi, Setando ingondudu biyomimu, kuri Yudas Iskariyoot, Sayimon oningga nguro nangoni, nguno
yeyingo. Yo, hamoo, Setando Yudas eriringootoni, ngu Yisas yoro,
mundi oni kandeyemo yeweroyimboro oore yomosiyoyingo. 3 Yisasdo
ngu ene kuri ingoyingo. Eweyimbo oo bidodo ene kandeyimo yero
inoyingo. Eweyimbo ene sureyootoni, ombuyingomu, ngu Eweyi
tanggeyimo ko oorewa. 4 Ngundiro ingoro, Yisas ene oowari nero
yokoro, ootoogero, enengo towi pirungga nengguroyi ngu andangero
yero, ene sono gimuweroyi towingga yoro, wanggangomo gosiyoyingo.
5 Yisasdo ngundiro tero, ene sono yoro, koondo gurano wendoro,
sono ngundo enengo kirikiri oni keye damonimo yero, sonoyeroyingo.
Ngundiro sonoyeroro, enengo wanggangomo sono gimuweroyi towingga, ngundo yonggurumooyingo.
6 Yisasdo ngundiro tero, yade Sayimon Pitano ombutoni, Pitando
Yisas sumoo inoro eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge
no kene nguya sonowoowero, bine? Ero eyingo.
7 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo
ataga oo tetenoku nga, ge nguro damoni ge ma ingoote. Ene kootuyisina
ngu ge ngaro damoni ingowa, ero eyingo.
8 Ngundiro etoni, Pitando mande gumi eyingo. Ge noro kene hamoo
oorengo ma sonowoowero. Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Nondo ge ma
sononggerowanoku ngu, ge noya gobooro ma oruwaro, ero eyingo.
9 Etoni, Sayimon Pitando eneno gumi eyingo. Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ge kene nangge ma sonowoowero. Kini, ge komo
kene, kandene, tabane nguya sonowoomuko, ero eyingo. 10 Etoni,
Yisasdo gumi eyingo. Oni ene goweyi bidodo sono gimuwoku ngu,
ene sugabo kini. Ene mete keyi nangge sonowoowaku ngu, asa, ene
goweye moondeye bidodo sarayi. Yo, ye bidodo metemi oorootenggo.
Ene, ye kewooroyemo, ngano oni guranangge ene metemi kini, ero
eyingo. 11 Yisas ene kuri ingoote. Ngu oningga ngundo ene yootunoro,
mundi oni kandeyemo yewa. Ngundiro nguro, ene ngandiro ewoku, ye
kewooroyemo oni gura ngu metemi kini, ero eyingo.
12 Arisa, Yisasdo keye sonowooro yokoro, enengo nenggurogaku
yoro tero, bibitero, enengo kirikiri oniku sumoo yunoro eyingo. Ye
bine nga kongga yeno tetenoku ngaro damoni ingootenggo? 13 Yendo
noya ngandiro etenggo. Oo etuyeroyingo oni, ko, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ero etenggo. Ngu yendo hamoo etenggoku, no ngu nangge.
14 Ngu hamoo, no ngu yengo Urungga Oo Bidodo Simburi, ko no yengo
Oo Etuyeroyingo oni nguya, nondo yengo keye sonowootenoku ngu,
arisa, yendo nguya dobookuriye keye sonowooyi. 15 Nondo ataga ye
etuyerootenoku muringga ngu, kingo gabogaboyi nangge etuyerooteno.
Yendo nguya ngu muringga ngu teyariyi. 16 Hamoo oorengo, no yeno

eteno. Ko oni ngu, enengo sobosobo oningga ngu dagaro awuno ma
oruwa. Ngundiro nangge, oni gura ko gurano oororo ngu, enengo
oningga sureyootoni kono oorowuteku, ngu dagaro awuno ma oruwa.
17 Ene ye nga oo nga ingoro, ye nguya ngundiro tero ngu, asa, ye mete
oni oni tewanggo.
18 Nondo ye bidodoboro ma eteno. Nondo oni nenengo rogo
tewonoku, nguro ingooteno. Ene ngu ooga, ngu Anutro mande, ngu
engge tunootete. Anutro mandeno ngandiro ete.
Oni ene noya oomanongoyingo gobooro nero, ene no nowoongowero
keyi okoowa, ero eyingo. (Sam 41:9)
19 Ngu ma tunooteyingomo, no yeno eteno. Nguro ngu kootuyisina
ngu tunootetoni, asa, ye nowoondoyemo hamoo teweroyi ngu no nga
oningga nga. 20 Nondo hamoo oorengo, yeno eteno. Oni nondo
ko oni sureyootoowe, oorowuteku ngu yoro, gome tero, yomosiyoro
ngu, asa, ngu oningga ngu, ene no nguya noyoro yomosinerowo. Yo,
ngu oningga ngu no noyoro ngu, ene noro Awane no sureneroot oni,
ombuwonomungga, ngu nguya yowa, ero eyingo.

Yudasdo, Yisas Yootunoro Mundi Oni Kandeyemo Yewa
(Matiyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yisasdo ngundiro ero yokoro, ene newende kowuri oorengo
yetoni, nguro ene yootunoro eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno.
Ye kewooroyemo nganonggo gurado no yootunoneroro, mundi oni
kandeyemo noyewa, ero eyingo. 22 Yisasdo ngundiro etoni, kirikiri
oni enengo nangge ebe keno keno tero, ngu oneya ete, ero ingoyingo.
23 Ene ngundiro tetoyi, kirikiri oni gura, Yisasdo nguro gome oorengo
ingooteku, ngundo Yisas tanggeyimo oruwo. 24 Ngundiro oodoni,
Sayimon Pitando tabangombo tero, eneno eyingo. Gedo sumoo ino
ene oneya ete, ero eyingo. 25 Arisa, ngu oni Yisas tanggeyi oorengomo
bibiteyingongga, ngundo Yisas tanggeyi oorengomo oororo rorowooro,
sumoo inoro eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge oneya ete? ero eyingo.
26 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo
oomanongoyingo gumi gura oo sonoyimo yero yoro, oni gura in-
ootoowega ngu, ngu oningga ngu! Ngundiro ero, ene oomanongoyingo
gumi gura yoro, oo sonoyimo yero, yoro, Yudas Iskariyoot, Sayimonro
nangoni, ngu inoyingo.
27 Yudas oowari ngu yoro netoni, ngu naruno, Setando newendemo
utoni, Yisasdo Yudasya eyingo. Ge oo tewero ingooteku, ngu ge
komo sodedo ngundiya te! Ero eyingo. 28 Yisasdo mande ngundiro
Yudasya etoni, oni oo neweroyi yabano bibiteyingo ngundo mandeni
ingoro, ene nguro muri ma ingoyingo. 29 Yudasdo ngu, Yisas garo
ngu bidodoboro digi beye nguro siri, ngu enendo sobowoote. Yisasro
kirikiri oni gidaregado ngu, Yisasdo mande ngu etoni, ene ingoyingo.
Naru kundingiyi nguro oo gura uriyoni, ngundi, oo gura angoyi oni
yunoni, ero eteku, ngu ero ingoyingo. 30 Arisa, Yudas oomanongoyingo
gumingga ngu yoro, ene ende oorero toongeyingo. Ngundiro toonge-
toni, ngu narungga ngu, suwoo ooreri teyingo.

Mamana Mande Keta

31 Yudas endesina oorero toongetoni, ngu naruno, Yisasdo eyingo.
Ataga Oni Nangoni, ene bingaminidodo tetoni, ngunonggo Anut

nguya enengo nangonimonggo bingaminidodo tete. 32 Ene Anutdo
enengo nangonimonggo bingaminidodo yoro ngu, asa, Anutdo
bingaminidodoga ngu yoro, enengo Oni Nangoni nguya ko inootoni,
enengo eraya eraya sodedomangge bingamiyaridodo tunootewari.
33 Ye simoone, naru bodaga nangge, no yeya oode, kootuyisina, ye no
erewenerowanggo. No kuri Yuda onino ewonomu, ngundiro nangge,
ataga yeno nguya eteno. Ye nondo endega oorowutenoku, nguno
ye ma oorowuwanggo. 34 Ene ataga nondo mamana mande keta
gura ye yunooteno. Ye komo dobookuriye nowoondoyi teyunoyi! Yo,
nondo yengo nowoondoyi teyunootenoku, ngundiro nangge, ye komo
dobookuriyeboro nguya nowoondoyi teyunoyi! 35 Ye dobookuriyeboro
nowoondoyi tewanggoku ngu, asa, oni simoo bare, bidodo ye yeyoro
ingowanggo. Ye ngu noro kirikiri oni oorengo. Ero eyingo.

Yisasdo Pitaya Eyingo, Ge No Kootu Nunowa, Eyingo
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Sayimon Pitando Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge nda-
woore ute? Etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo endega
oorowutenoku, nguno ge no keneroro, oorowuweroyi, ngu ereremo
kini. Ene kootuyisina, ge no keneroro nguno oorowuwa, ero eyingo.
37 Ene ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi
Urungga, ndadiro nguro, no ataga ge ma kenggeroro oorowuwano?
No nenengo ketangga, ngundo ge hooroowenggerowero, ingooteno, ero
eyingo.
38 Ene ngundiro etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Gedo gengo
ketangga ngu yokoro, no hooroowenerowero ete? Hamoo oorengo, no
geno eteno. Kootoori ma eyingomo, ge no oowoone tambu kabusa ero
oongoonerowa, ero eyingo.

14

Yisas Ngu Awano Oorowuweroyi Oore

1 Yisasdo enengo kirikiri onino mande gura eyingo. Yengo nowoon-
doye soriyokoro ma sosorewero. Ye Anutro nowoondoyemo hamoo
tetoningga, ngunonggo ye komo noro nguya nowoondoyemo hamoo
teyi. 2 Noro Awanemboro yangga ngu, ya gumi kowookowoo ooroote.
Ngundiro kini ngu, asa, no kuri yeno ewano. No yeno hamoo eteno.
No yengo musiyo yomosiyoyunowero oorowuteno. 3 No oororo, yengo
musiyo yoonenengoro yokoro ngu, asa, no ko omburo, ye yoyoro
oorero, noya gobooro oruwato. Yo, nondo musiyongga oorootenoku,
nguno ye nguya noya gobooro oruwato. 4 Yo, hamoo, nondo ngu
endemo nguno oorowuweroyi ooreyiga ngu, ye kuri ingootenggo, ero
eyingo.
5 Ene ngundiro etoni, Tomasdo mande gumi eyingo. Urungga Oo
Bidodo Simburi, ge ndaruwero ete? Noore ma ingooteto. Arisa,
ndadiro terogogo, noore ngu oorega ngu kenoro ingowato? Ero
eyingo. 6 Etoni, Yisasdo gumi eyingo. No, nondo nangge no oore. No
nangge hamoo mande nguro Simburi, nondo nangge, suwooyi sano
keta oruweroyi nguro Simburi. Oore guranonggo Awa tanggeyimo
oorowuweroyi kini. Hamoo oorengo, kini, nononggo nangge Awa
tanggeyimo oorowuweroyi. 7 Ene ye kuri noro ingootenggoku, nguro

ngu, ye noro Awanemboro nguya ingootenggo. Ataga ye damoni yero,
ye ene ingoro kenootenggo, ero eyingo.
8 Ene ngundiro etoni, Pilipdo eneno eyingo. Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ge Awangge etuyero! Ge ngundiro etoyi ngu, asa, noore
mete ero ingowato, ero eyingo. 9 Ene ngundiro etoni, Yisasdo gumi
eyingo. Pilip, naru pirungga no yeya gobooro oruwootoku, ge noro
ma ingoote? Oni ene no neyooteku ngu, ene Awane nguya kenoote.
Ndadiro nguro, ge Awangge noore etuyero, ero ete? 10 No Awano
oodoowe, ko Awando ene nono oorooteroku, nguro ge nowoondo-
gemo hamoo ma tete, bine? Nondo mande yeno etenoku nga ngu,
nondo nenengo ingondudunonggo ma eteno. Kini, Awa noya ootooro,
ngunonggo enengo ingondudunimonggo nangge enengo koni ngu tete.
11 Ye ngu komo nga mande ngaro nowoondoyemo hamoo teyi. No
awano oodoowe, ko Awa ene nono ooroote. Ye nguro nowoondoyemo
hamoo mete ma tetoni ngu, asa, ye komo nondo oo songo gura onindo
ma teweroyi tetenoku, nga bidodoboro ingondudu teya, nguro ye komo
noro nowoondoyemo hamoo teyi.
12 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni ene noro newendemo
hamoo tetoni ngu, nondo ko oo tetenoku nga, ene nguya ngu ko oo
ngu mete tewa. Ene ko urungga oorengo tero, ene nondo kongga
tewonoku, ngundo no daganerowa. Ndadiro nguro, no Awa tanggey-
imo oorowuteno. 13 Yendo oo bidodoboro no oowoonemo kira ewang-
goku ngu, no ngu ooga ngu tewano. Ngundiro nguro, Awa ngu enengo
nangonimo ene bingamini duridarinidodo tewa. 14 Yo, hamoo, ye no
oowoonemo oo guraro kira ero teni ewanggoku ngu, asa, no ngu ooga
ngu komo hamoo tewano, ero eyingo.

Yisasdo Yuka Kundingiyi Soweyootoni Ombuweroyi, Nguro Mande Ero Gosiyoyingo

15 Yisasdo ngandiro eyingo. Ene ye nowoondoye no nunoro ngu,
arisa, ye noro mamana mandene ngu gome keyowanggo. 16 Nondo
Awano kira etoowe, enendo ngu oo gura ye hoorooweyeroro yanggango
teyunootoni (Yuka Kundingiyi), ngundo yeya suwooyi sano sugi sugi
oruwanggo. 17 Ngungga ngu, hamoo mande eweroyi Yuka. Mera ngaro
oni simoo bare ngu, ene ma yowanggo. Ndadiro nguro, ene nowoon-
doye ma teyingo, nguro ene kenoro ingoweroyi nguya, ereremo kini.
Ene yendo ngu ingootenggo. Ene yeya gobooro ootooro, ngunonggo ye
nowoondoye newendemo uro, yeya oruwanggo.
18 Nondo ye yoyokootoowe, ye awanamoye kini kookewa ngundiro
ma oruwanggo. Kini, no ye tanggeyemo omburo, yeya oruwato. 19 Naru
bodaga nangge, mera ngaro oni simoo baredo, ngu no ma neyowanggo.
Ene yendo nangge no neyowanggo. Ndadiro nguro, nondo keta
sugi sugi oruwanoku, ngundiro nangge, ye nguya sugi sugi ketangga
nguno oruwanggo. 20 Yo, hamoo, ngu naruno nguno, ye ingowanggo.
No Awanemboya oodoowe, ko yendo ngu noya oodoyi, nondo yeya
oruwato. 21 Oni ene noro mamana mande yoro, gome keyooteku
ngu, ngu oningga ngu ene newende no nunoote. Oni ene newende
no nunooteku ngu, Awaro newende nguya ene inowa. Nondo nguya
nowoondone ene inoro, nenengo murine, ene doongeyimo yootunoro
etungootoowe, ene no neyoro ingowa, ero eyingo.

22 Yisasdo ngundiro etoni, Yudas gura, Yudas Iskariyoot kini, ngundo
Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ndadiro nguro, ge
noore doongenanimo tunootewero eteku, ene ge mera ngano oni simoo
bare doongeyemo ma tunootewa? Ero eyingo. 23 Yudas ngundiro
sumoo etoni, asa, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Oni ene newende no
nunoro ngu, ene noro mande gome keyowa. Ene ngundiro keyootoni
ngu, asa, noro Awanembo nguya, ngu oningga ngu, newende inootoni,
noore eneno omburo eneya suwooyi sano sugi sugi oruwato. 24 Oni ene
newende no ma nunoro ngu, ene noro mandene gome nga ma keyoote.
Nga mandega yendo ingootenggoku nga, ngu noromu kini. Nga ngu
Awa no sureneroot oni ombuyingongga, nguro mandeni.

25 No ataga yeya gobooro ootooro, ngunonggo mande oo nga
tunooteweroyi ngu yeno ero etuyerootenoku nga. 26 Ene ye
hamoo oorengo Hoorooweyeroyingo ngu, Yuka Kundingiyi. Ngu no
oowoonemo ngu Awando yengo soweyootoni ombuwa. Enengo koni
ngu ngandiro. Ngundo ngu oo bidodo etuyeroro, nowoondoye yokutu-
wootoni, ngunonggo nondo mande yeno ewonoku, ngu bidodo tunoo
oorengo ingomukowanggo.

27 Arisa, no ye yoyokowero, nguro noro nowoondoyi imakeyingo
oorooteku, ngu yeno nguya yewe tunootero oruwa. Nondo yengo
nowoondoyiga ko nowoondoyi imakeyingo teyunootenoku, ngundo
mera ngaro oni simoo baredo nowoondoyi imakeyingo teyunootenggoku, ngu dagate. Nguro ye nowoondoye ma soriyokoro sosorewero.
28 Ye nga mandega nga ngu etuyerowonoku, ngu ye kuri ingowonggo.
No ye yoyokoro oorero, no ko yeno ombuwano, ero ewonoku, ngu
ingoyi. Ene kuri ye nowoondoye no nunowonggoku ngu, asa, ye
ingoro oni oni tetoyi, no Awano ko oorowuwano. Ndadiro nguro,
Awando no daganeroro, ene Urungga oorengo. 29 Ataga oo ngu ma
tunooteyingomo, no yeno kuri ero etenoku nga. Ngundiro nguro,
kootuyisina oo ngu tunootetoni ngu, asa, ye nguno nowoondoyemo
hamoo tewanggo.

30 Arisa, no yeya mande mande urungga ko ma ero ingowato.
Ndadiro nguro, mera ngaro nguro sobosobo tabango urungga ngu
ombute. Enengo yanggangoni ngundo no ma sobonerowa. 31 Ene mera
ngaro oni simoo bare ngu komo ingowanggo. No nowoondone Awane
inooteno. Ngundiro nguro, no Awando oo teweroyi mande ero no
nunowoku, ngu nangge teteno. Arisa, ye ootoogetoyiga oorowuwooto!
Ero eyingo.

15

Yisas Ngu Ene Wayin De Oorengo

1 Yisasdo mande gura eyingo. No ngu Wayin de oorengo. Awanembo
ngu ene Wayin kongga nguro Simburi. 2 Noro kambini ngu ma
enggetoni ngu, Awando andangero yokowa. Ene ko kambinine bidodo
enggeteku ngu, Awando gome toongooro, gome yomosiyowa. Ngundiro
tetoni, engge gome oowooyingga oorengo enggewanggo. 3 Ye ngu nondo
mande ngu ero etuyerowonoku, ngundo ye nowoondoye yeni gome
sarayi tunootewonggo. 4 Ye komo no dowooro oodoyi ngu, asa, nondo
nguya ye yodowooro oruwato. Wayin dega ngu kambini wimbuyi

bungomo ma dowooro ngu, ene enggeweroyi nguya kini. Ngundiro
nangge, ye nguya nono ma ootooro ngu, ye ma enggewanggo.
5 No de Wayin. Ye ngu Wayin de nguro kambini. Oni ene nono
oodoni ngu, no nguya eneya oodoore, ene ngunonggo gome urungga
enggewanggo. Ene ye no noyokoro ngu, asa, ye oo gura nguya ma
tewanggo. 6 Ene oni gura nono ma oruwaku ngu, asa, ene ngu de
kambini ngundiro andangero yokootoyi ariyewa. Yo, onindo ngu de
kambini, ngu yowuruwooro gasiyoro, de nombono katoyi demukowa.
7 Ene ye noya oodoyi, noro mandene yeya oodoni ngu, arisa, ye oo
guraro ingoro kira ewanggoku ngu, oo ngu, ngundiro yeno tunootewa.
8 Ene yendo gome urungga enggewanggoku muringga nguno, ye noro
kirikiri oni kirarongo, ngu simoo bare etuyerowanggo. Ngundiro muri
gomengga, ngunonggo noro Awane nguro oowooyi bingaminidodo
tunootewa. 9 Awando newende no nunoyingo, ngundiro nangge,
nondo yengo kuri nowoondoyi nguya teyunowono. Nguro, ye komo
noro mandene nga suwooyi sano ingoro oodoyi, ngu nondo hamoo
nowoondone ye yunowano. 10 Nondo kuri Awanemboro mamana
mandeni gome keyowonoku, nguro ngu, no Awane enengo nowoon-
doyiningga ngu newendemo oorooteno. Ngundiro nangge, ye noro
mamana mande gome keyowanggoku ngu, arisa, ye nguya noro
nowoondoyinengga ngu newendemo oruwanggo. 11 No ngandiro in-
gooteno. Noro oni oningga ngu yeno oodoni, ye nowoondoyemo nguno
angeya manggowoomo ooreni, ero ngundiro ingooteno. Ngundiro
nguro, no nga mandega nga, yeno eteno. 12 Noro mamana mande
ngu ngandiro. Nondo yengo nowoondoyi teyunootenoku, ngundiro
nangge, ye komo dobookuriyeboro ngundiya teyi! 13 Ene oni gurado ene
dobookuriyi hoorooweyerowero, enengo ketangga ngu yokowaku ngu,
arisa, nowoondoyi teyingo muringga, ngundo nowoondoyi teweroyi
muri gidarega, ngu hamoo oorengo dagayeroote. 14 Ye nondo etenoku
muringga nga tetoyi ngu, asa, ye ngu noro dobookurine. 15 Ko oni ngu
enengo oni urungga, ngundo ko oo teteku ngu ma ingoote. Ngundiro
nguro, nondo yeya ko oni ero ma ewano. Kini, mande bidodo nondo
Awanonggo ingowonoku, ngu yeno etoowe, ingomukowonggoku ngu!
Nguro nondo yeya ngu dobookurine, ero ewano.
16 Yendo no ma rogoneroyingo. Kini, nondo ye ngu nenengo ro-
goyerowonoku, nguro ye komo ooroya, gome oorengo enggewanggo.
Yengo enggeyega ngu gome sugi sugi oruwanggo. Ye ngundiro tero,
ngunonggo ye oo gura yowero, no oowoonemo Awano kira etoyi ngu,
asa, Awando ngu ooga ngu, hamoo oorengo, ye yunowa. 17 Nondo
nga mamana mandega nga ye yunooteno. Ye komo dobookuriyeboro
nowoondoyi teyi! Ero eyingo.

Oni Nowoondoyemo Hamoo Kini, Ngundo Yisasro Ko Oni Nguya Mundiyi Tewanggo

18 Yisasdo ngandiro eyingo. Mera ngaro oni simoo bare ngando
yeya mundiyi tetoyiga ngu, asa, ye ingoyi, ene noya koretero mundi
teyingo, nguro yeno nguya tewanggo. 19 Ene hamoo ye mera ngaro muri
biyomi ngu keyootoyi ngu, arisa, mera ngaro muri biyomi tetenggoku
oni simoo baredo, ene mete yengo ingowanggo. Ye enengo keyemo
oni nguro, ero ingowanggo. Ene ye ngu muri biyomimboro oni
kini. Kini, nondo ye kuri rogoyerowonoku ngu, ye mera ngaro muri

biyomi yokootoyi, yoyoro, songo yoyewono. Ngundiro nguro, mera
ngaro oni simoo bare, ngundo yeya mundiyi tewanggo. 20 Ye komo
nondo mandega yeno ewonoku, nguro ingondudu teyi! Ko oni ngu
enengo oni urungga ngu dagaro ma oruwa. Nguro ngu, no noyoro
yomburineroro, no owenerowonggoku ngu, asa, ye nguya ngundiro
oweyeroro yomburiyerowanggo. Ene noro mandene keyoro ingoro
ngu, asa, yengo mande nguya keyoro ingowanggo. 21 Ene noro Awa-
nengga no sureneroootoni, no ngano ombuyingo, nguro nowoondoyemo
hamoo ma tetenggo. Ngundiro nguro, ene noro nowoondoyemo hamoo
ma tetoyi ngu, asa, ene yeno nguya muri biyomi tewanggo.
22 Hamoo, nondo kuri ma omburo mande gome nenengo ngu ma
etuyerootoowe ngu, arisa, ene weti mbumbuwaye tero nguro muri
ma ingowanggo. Ene ataga, ene oore gurano weti mbumbuwaye
oongooweroyi kini. 23 Oni ene noya mundiyi tetenggoku ngu, ene noro
Awanemboya nguya mundiyi tetenggo. 24 Ko gura gura, oni songombo
kuri ma teyingoku ngu, nondo ngu ko ngu ene kewooroyemo kuri
tewono. Ngu hamoo, nondo ko ngundiro ngu ma tetoowe ngu, arisa,
ene weti mbumbuwaye tero, nguro muri ma ingowanggo. Ene ataga
ngu, ene kuri kenoro yokoro, nguro ene noya ko Awanemboya nguya
mundiyi tero boguwootenggo. 25 Ene ngundiro muriyengga tetenggoku,
ngundo enengo mamana mandeno nakangoyingo ngu, ataga engge
tunootete. Ngu mandega ngu ngandiro.
Ene noya kingo mundiyi tetenggo, ero eyingo. (Sam 35:19; 69:4)
26 Ene, ye Yanggango Teyunoro Hoorooweyeroweroyi oningga ngu
(Yuka Kundingiyi) ene Awaya gobooro oorooteri. Nondo ngu sowey-
ootoowe, yeno omburo, ngundo noro mandene noro murine ero
yootunoro etuyerowa. 27 Ngundiro nguro, yendo nguya komo noro
mandene, noro murine nguya yootunoro, wesiyoro, ewanggo. Ndadiro
nguro, kuri ye noya oruwootokuno, no ko damoni yetoowe, ye nguno
oode oode omburo, ataga nga naruno nga, ero eyingo.

16

Yisasdo Enengo Kirikiri Onino, Oo Kootu Tunooteweroyi Nguro Eyingo

1 Yisasdo ngandiro eyingo. Nondo ngandiro ingooteno. Ye nowoon-
doye kiyayi yero, nowoondoyemo hamoo ngu yokoweroyi, nguro
ma ingooteno. Ngundiro nguro, no nga mandega nga yeno kuri
ewonoku ngu! 2 Kootuyisina naru gura tunootetoni, ene onindo Yudaro
yowuru yanonggo ye oweyerowanggo. Yo, hamoo, onindo ye yureyi
kumooweroyi, ngundo ingoro ewanggo. Nga oni, ngando ene weti
mbumbuwa tetenggo, ero ingowanggo. 3 Hamoo, ene noro Awane ko
no nguya ma ingootenggo. Ngundiro nguro, ene ngu muringga ngu
tewanggo. 4 Oo ngu ma tunooteyingomo, nondo yeno kuri etoowe
ingowonggoku ngu. Arisa, kootuyisina ngu oo ngu tunootetoningga
ngu, asa, ye nondo ewonoku, ngu ingonduduyemonggo ko ingoyi. Ero
eyingo.

Yuka Kundingiyimboro Koni

5 Ene no ataga oni no sureneroootoni, no ngano ombuwonomungga
nguno ko oorowuteno. Ene ye kewooroyemo ngunonggo oni gurado,

no sumoo nunoro, ngandiro ma eyingo. Ge ndarute? Ero eyingo.
6 Nondo nga mandega yeno etenoku ngaro, ye ataga nowoondoye
kowuri oorengo yetenggo. 7 Ene nondo hamoo oorengo, yeno eteno.
No ye yoyokoro oorowuwanoku ngu, Hoorooweyeroyingo, yewe yeno
oorowuwa. Nguro no ma oorowuwanoku ngu, asa, oni ye Yanggango
Yunoro Hoorooweyeroweroyi Yuka Kundingiyi ngu yeno ma ombuwa.
Ene no oororo ngu, arisa, nondo ene soweyootoowe, yeno ombuwa.
8 Enendo omburo, mera ngaro oni yoyeni, weti mbumbuwa nguro
murini yootunoro, noro murine gome nenengo nguro murini, ngu
wirikoyeroweroyi naruwo tunooteweroyi, nguro nguya etuyerowa.
9 Oniro weti mbumbuwaye, nguro muri ngandiro. Ene no kootu
nunoro noro nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. 10 Koretero, ngu
no Awanonggo ombuwonoku, kootuyisina no ko Awano oorewano.
Ngungga ngu, muri gome nenengo nguro hamoo ngu simoo bare
merako ngano ngu ma ingootenggo. Nguro no Awano oorowutoowe
ngu, ye no ko ma neyowanggo. 11 Wirikoyeroyingo nguro murini nguya
ene watayi kini. Yo, hamoo, Anutdo mera nga sobowooteku, nguro
tabango oowooyi Setan, ngu ene kuri oonooteweroyi nguro rogo tete.
12 No mande mande urungga ye yunowero ingootenoku, ene yendo
ataga ingoro yoweroyi nguya, ereremo kini. 13 Ene Yuka Kundingiy-
ingga ngundo omburo ngu, hamoo mande Anutromu, ngu bidodo
etuyeroro yunowa. Enendo enengo ingondudunonggo nangge ma
ewa. Kini, mande ene ingowoku ngu nangge ewa. Enendo ngu oo
kootuyisina tunooteweroyi, ngu nguya ero etuyerowa. 14 Ene nononggo
mande yorogogo yeno yootunoro ewa. Ngu muringga nguno ene
noro oowoone bingamine ero okoowa. 15 Awanemboro oo bidodo ngu
noromu, nguro no yeno eteno. Yuka Kundingiyi ngu nononggo mande
yorogogo, yeno yootunoro ewa, ero eyingo.

Nowoondoye Kowuri Ngu Yowoorengootoni, Oni Oni Teweroyi Tunootewa

16 Naru bodaga nangge ye no ma neyowanggo. Kootuyisina, naru
bodaga nangge ye ko no neyowanggo, ero eyingo. 17 Yisasdo mande
ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri oni gidaregado enengo nangge mande
mande ngandiro eyingo. Ene ngu mandega ngu, ndawu mande muring-
garo, ene mande ngu nooreno ete? Enendo ngandiro ete. Naru bodaga
nangge, ye no ma neyowanggo. Kootuyisina naru bodaga nangge,
ye no neyowanggo. Ndadiro nguro, no hamoo oorengo Awanemo
oorowuteno, ero eyingo. 18 Asa, enengo kirikiri, onindo mande gura
nguya eyingo. Naru bodaga nangge ero eteku, mandega nga ndadiro?
Noore ngu mandega eteku, nguro murini ma ingooteto, ero eyingo.
19 Yisas ene ingoyingo, kirikiri onindo ene sumoo inowero tetoyi,
nguro ene eyingo. Ye bine nondo mandega etenoku, nguro sumoo
ewero etenggo? Nondo ngandiro ewono. Naru bodaga nangge,
ye no ma neyowanggoku, kootuyisina, naru bodaga nangge, ye no
ko neyowanggo, ero ewono. 20 Hamoo oorengo, no yeno eteno.
Kootuyisina, ye sendo moguru urungga tero, ebe sendoru sendorutero
oruwanggo. Yo, yendo ngundiro tetoyi, ene mera ngaro oni simoo
bare ngu, ene nguro oni oni tero oruwanggo. Ene yendo nowoondoye
kowuringga ngu yowoorengootoni, ye nowoondoye oni oni oorengo
tunootewa. 21 Bare simoo bisiyoweroyi naruno ngu, ene komo ogingo

ingoro, newende kowuri ingowanggo. Ene kootuyisina simoongongga
ngu bisiyootoni, merako soretoni ngu, ene newende metemi ingoro,
ogingo nguro ma ingowa. Kini, ene simoongongga nguro oni oni tewa.
22 Ngundiro nangge, ataga ye nguya nowoondoye kowuri yetenggo.
Ene nondo ye ko yeyootoowe, nguno ye nowoondoye ko oni oni
tewanggo. Ngundiro tewanggoku, oni gurado yengo oni oningga ngu
ma andangero yowa. 23 Ngu narunggano nguno, ye oo guraro no ma
sumoo nunowanggo. No hamoo oorengo, no yeno eteno. Ye oo gura
Awando noore yunoni ero, no oowoonemo yemboongewanggoku ngu,
asa, Awando ngu ooga ngu, ye yunowa. 24 Kuri ye oo gura yowero
no oowoonemo ma yemboongeyingo. Ene ye ngandiro yemboongero
ngu, ye oo yowanggo. Ngundiro tero ngu, yengo nowoondoyemo oni
oningga ngu yeyi gome oorengo tunootewa, ero eyingo.

Yisasdo Mera Ngaro Murini Ngu Kuri Dagayingo

25 Nondo mande ngaro kuri mande adingayi nangge ero ewonomu
ngu. Kootuyisina no mande adingayimonggo yeno ko ma ewano. Kini,
no Awaro mande tunoo yootunoro yeno ewano. 26 Ngu naruno nguno,
ye no oowoonemo Awano yemboongewanggo. Ye ngundiro tetoyi
ngu, asa, nondo ye hoorooweyeroro, Awano ma yemboongewano.
Kini, ye mete yengombo Awano nenengo yemboongeyi. Nguro ngu,
nondo ngu ye hoorooweroro ma yemboongewano. 27 Yendo ngu
noro nowoondoyemonggo gome ingoro, yengo nowoondoye hamoo
tetoni, nguro no Awaya oode, ngunonggo ombuyingo. Ngundiro nguro,
Awando yengo gome ingoote. 28 Kurimi no Awaya oode, no ngunonggo
ene yokoro, no merako ngano omburo oorooteno. Ataga ngu no mera
nga yokoro, Awano ko oorewero ingooteno, ero eyingo.

29 Yisas ngundiro etoni ngu, enengo kirikiri onikundo mande gumi
eyingo. Ataga ge mande adingayi ma eyingo. Kini, ge mande tunoo
oorengo eteku ngu! 30 Ataga noore ingooteto. Ge onindo sumoo
ewanggo ero ma soboyeroro, ge ngu noorengo ingondudu kenoro
ingomukoote. Kini, ge oo bidodo ingomukoote. Ngundiro nguro, noore
ge kuri Awanggeboya oode, ngunonggo ombuyingo, nguro nowoondo-
nanimo hamoo teteku nga, ero eyingo.

31 Ene mande ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo mandeye gumi eyingo.
Ye ataga nowoondoyemo hamoo tetoni, gome ingomukootenggo?
32 Ingoyi! Naru kuri namoko tunoo tewero tete. Yo, ene kuri tunoo
tero namoko teteku ngu! Ene ye oweyerootoyi, ye songo songo yengo
endemo sawanggo. Nguno ngu, ye no noyokootoyi, noso nangge
oruwano. Ene nondo noso nangge ma oruwano. Kini, noro Awane ene
noya oruwaroku ngu. 33 Nondo ngandiro ingoro, yeno eteno. Yengo
nowoondoye ngu nono yetoyi oodoyi ngu, arisa, yengo nowoondoyemo
nguno nguya, noro imakeyingongga ngu yeno oruwa. Ngundiro nguro,
no nga mandega nga, ngu yeno ewonoku ngu! Oni merako ngano ye
ogingo kowuriyedodo yunowanggo. Ene ngundiro teyunowanggoku,
ene yengo nowoondoye ngu, ye komo oni oni teya yanggango oriyi.
Ndadiro nguro, nondo mera ngaro murini yanggangoni, ngu hamoo
oorengo bidodo wongoowe uwoku ngu! Ero eyingo.

17

Yisasdo Kirikiri Oni Hoorooweyeroro Yemboongeyingo

1 Yisasdo mande ngundiro ero yokoro, ene sambosina doongetero
yemboongero eyingo. Awane, naru kuri tunootete. Ge duridari no
nunoyingomu, ngu oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu
etuyero. Ngunonggo gengo nangongge nguya, gengo duridarige simoo
bareno yootunoro etuyerowa. 2 Ndadiro nguro, gedo ene simoo barero
tabango urungga kuri ene rogo teyingo. Nguro ngu, ene mete simoo
bare gedo kuri ero rogo tewoku, ngundo sugi sugi keta oruweroyiga
ngu yunowa. 3 Suwooyi sano keta oruweroyi ngu ngandiro. Ene
gengo ingootenggoku, ge guranangge hamoo Anut oorengo. Ngundiro
nangge, ene no Yisas Krayisdo, gedo gengo sunggi yeyingo oni, ge kuri
sowenerootoyi, ngano ombuyingo, nguro nguya ene nowoondoyemo
hamoo tetenggo.

4 Gedo ko no ero nunoyingoku, ngu no kuri temukowono, ngundiro
tewonoku ngundo gengo duridarige simoo bare doongeyemo
yootunoro tunoo oorengo etuyerowo. 5 Awa, kuri mera oo nga
ma tunooteyingomo, no geya oruworoku naruno, no bingamine
duridarinedodo. No ataga nguya ngu duridari bingaminengga, ngu
ko nuno ero ingooteno.

6 Nondo gengo muringge, mera ngaro oni gedo no nunowoku, nguno
kuri ero etuyerowono. Gengo oni ngu, gedo kuri no nunowo. Ene gengo
mandege ngu gome keyootenggo. 7 Ataga ene ingootenggo. Oo bidodo
gedo no kuri nunowoku ngu, ngu genonggo nangge ombuwo. 8 Mande
bidodo gedo no nunowoku ngu, nondo ene kuri yunomukootoowe, ene
yoro, ene hamoo oorengo ingowonggo. Kuri no geya oode, ngunonggo
no ombutoowe, nguro ene gengo nowoondoyemo hamoo tetenggoku,
gedo no sureneroootoyi, no ngano ombuyingo, ero ingoyingo.

9 Nondo ene hoorooweyeroro yemboongeteno. Nondo ataga mera
ngaro oni gengo ma ingootenggoku, nguro ma eteno. Kini, no ataga
gedo oni no nunowoku, nguro no geno yemboongeteno. Ndadiro nguro,
ngu oni ngu gengomu. 10 Noro oni nono nowoondoyemo hamoo tetoyi,
ngu gengomu nguya. Ngundiro nangge, oni ngu gengomu, ngu noromu
nguya. Yo, ene noro nowoondoyemo hamoo teyingongga, nguro ene
oowoone bingamine ero okootenggo.

11 No ataga mera nga yokoro, geno ko oorowuwanoku ngu, ene gengo
nowoondoye hamoo teyingo oni merako ngano oruwanggo. Awa, ge
kundingiyi oorengo! Gengombo gengo yanggangongge no nunowoku,
ngundiro ge ene soboyerowa. Ge ene soboyerootooga, ene nowoon-
doye guranangge, noore geya nowoondonari ngundiro, guranangge
oruwanggo. 12 No eneya oruwootoku naruno, nondo gengo yanggan-
gongge no nunowoku, nguno ene gome soboyerowono. Yo, hamoo
oorengo, no gome soboyerootoowe, nguro ngu, ene bidodo ma oonoote-
wonggo. Kini, oni (Yudas Iskariyoot) ene ge kootu gunoro, nguro ene
oonooteweroyi musiyomo nguno oororo, enendo nangge oonootete.
Gengo mande nakayano oorooteku, nguro engge tunooteweroyimboro
tete. 13 Ataga no ge tanggegemo ma oorowuyingo naruno nguno, nondo
merako ngano ootooro, nguno nga mandega nga eteno. Ndadiro nguro,
noro nowoondonemo oni oni tero oorootenoku, ngundo noro oni simoo

bareno ngu oni oni teyingongga, ngundiro nangge eneno angero ooreni
ero, nguro gome ingooteno.
14 Gengo mandege nunowoku ngu, nondo kuri ero yunowono.
Ngundiro nguro, mera ngaro oni simoo baredo kowuri yunootenggo.
Yo, no mera ngaro muri biyomini, nguno no ma endeyoro oorooteno.
Ngundiro nangge, no kenerootenggoku, simoo bare nguya, ene mera
ngaro murimo ma endeyootenggo. 15 Gedo mera nganonggo ene
andangeya yoyo, ero ma yemboongeteno. Kini, gedo ene soboyero
ero, nguro yemboongeteno. Awa, gedo oni muri biyomiboro eweyingga, (Setan) ngu yokootoyi, ngundo ene noro simoo bare ma yutoro yomburiyerowero ero, nguro no geno yemboongeteno. 16 Yo,
no mera ngaro muri biyominimo no ma endeyooteno. Ngundiro
nangge, noro kenemo simoo bare nguya, ene mera ngaro murinimo ma
endeyootenggo. 17 Awa, ge noro keneroyingo simoo bare ngu yoyega,
ene gengo mandege nguno nowoondoye bidodo, nguno damooya,
ngunonggo ene oni kundingiyi tunooteyi. Yo, gengo mandege, ngu
hamoo mande oorengo engge. 18 Kuri ge no sureneroootoyi, no oni
simoo bare kewooroyemo mera, ngano omburo oorooteno. Ngundiro
nangge, no ene sureyerootoowe, ene oororo merani merani oni simoo
bare kewooroyemo, gengo mandege wesiyoro ero etuyerowanggo.
19 No nenengombo nowoondone bidodo gedo kongga nunowoku, nguno
damooro ngu tero, kundingiyi oorooteno. No ngundiro tetenoku,
ngunonggo gengo simoo bare oorengo, ene hoorooweyeroweroyimboro, nguro ene nguya enengombo gedo kongga yunowoku, nguno
nowoondoye bidodo nguno damooro ngu kundingiyi tero, ngunonggo
ene ko tewanggo.
20 Yo, nondo oni noro nowoondoyemo hamoo teyingo nga
hoorooweyeroro, geno yemboongetenoku, ngu ko, ngundo kootuyisina,
nga oni ngando mande etoyi, ingoro, noro nowoondoyemo hamoo
tewanggoku, nguro nguya geno yemboongeteno. 21 Nondo ngundiya
yemboongetoowega, nguno oni ngu bidodo ene nowoondoye
guranangge oriyi, ero ingooteno. Awa, ge noya oodoyi, ko nondo geya
gobooro oorooteroku, ngundiro nangge, ene nooreya nguya gobooro
oruwato, ero ingooteno. Ngundiro tero ngu, mera ngaro oni simoo
bare, ene hamoo ingowanggo. Gedo no sureneroootoyi, no merako
ngano ombuwonomu, nguro nowoondoyemo hamoo ingowanggo.
22 Gedo duridariga no nunoyingongga ngu, nondo kuri ene yunowono.
Nguno ene nowoondoye guranangge siyeya oriyi, noorendo awa, geya
nowoondonari guranangge siyero oorooteroku ngundiro. 23 Nondo
eneya oodooye, ko gedo ngu noya oorooteku, nguro nondo ngu komo
enengo nangge nowoondoye guranangge oorengo yeya oriyi, ero ingoro
yemboongeteno. Ngundiro tetoyi ngu, asa, mera ngaro oni simoo
bare ene ingowanggo. Gedo kuri no sureneroootoyi, no mera ngano
ombuyingo. Gedo noro ngundiro nowoondoyi tenunooteku, ngundiro
nangge, gedo enengo nowoondoyi teteku ngu! Ero ingowanggo.
24 Awa, nondo ngandiro ero ingooteno. Oni simoo bare gedo kuri no
nunowoku ngu, ene noya gedo musiyongga no nunowoku, nguno eneya
gobooro oruwato. Ene nguno noro duridarine ngu kenoweroyimboro
ingooteno. Yo, kurimi mera nga ma tunooteyingo naruno nguno,
gedo noro nowoondoyi tenunoro, ge ngu duridariga nunoyingongga

ngu, ene nguya kenoyi, ero ingooteno. 25 Awa, gengo muringge, ngu
gome nenengo oorengo. Mera ngaro oni simoo bare ngu gengo ma
ingootenggo. Ene nondo ngu gengo ingootoowe, ko noro oni nga
nguya gengo ingootenggo. Gedo kuri no sureneroot oyi, no merako
ngano ombuwonomu, ngu ingootenggo. 26 Nondo gengo muringge
ero etuyerootoowe, ingowonggoku, ngu ataga nguya ngu muringga,
ngu soweyoro etuyerooteno. Ngundiro tetoowe, nguno ene komo
enengo nangge nowoondoyi teweroyi muringga ngu gome ingowang-
goku, ngu gedo, noro nowoondoyi teyingo muringga, ngu gome ingoro
dowoowanggo. Ene ngundiro tetoyi, nondo ene nowoondoyemo uro,
eneya gobooro oruwato, ero yemboongeyingo.

18

Yudasdo Yisas Yoro, Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yisasdo yemboongero yokoro, Yisasdo enengo kirikiri onidodo ene
oororo, Kidoron nggooto ngu karongoro, anduroko ngu Olib dega
nguro ko gura oruwoku, nguno uyingo. 2 Yudas, ngu Yisas yoro,
mundi oni kandeyemo yeyingo oningga, ngu nguya ngu kongga ngu
ingoote. Ndadiro nguro, naru oowooyingga Yisas ene ngu kongga
nguno enengo kirikiri oniya yowuruwooyingo. 3 Nguro Yudas ngu Rom
Gabuman nguro me oni, ko Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oni
ko Parisi oni nguro kumba ootuwoo oni, ngu yoyoro, ngu merasina
nguno mayeyingo. Ene soru ko Lam nguya karo, dowooro, ko me
ebe ureweroyi idi sangga yoro mayeyingo. 4 Yisas eneno oo bidodo
tunooteweroyi ngu, ene kuri ingoyingo. Ngundiro nguro, Yisasdo
tanggeyemo oororo, sumoo ero eyingo. Ye oone erewero mayetenggo?
Ero eyingo.

5 Ene ngundiro sumoo etoni ngu, asa, mandeni gumi ero eyingo.
Noore Yisas Nasaret oningga ngu erewero mayeteto, etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ngu no nangge. Ene ngundiro etoni, ngu Yudasga
Yisas yootunoro eweroyingga ngu eneya gobooro dikayingo. 6 Yisasdo
eyingo, ngu no nangge, etoni ingoro ngu, asa, ene soriyokoro, woosooro
oororo, merako ukero, uro wereyingo.

7 Ngundiro tetoyi, Yisasdo ene ko sumoo yunoyingo. Ye ndawu
oningga erewetenggo? Ngundiro etoni, me oniku enebana gumi eyingo.
Nasaret oni, Yisasga ngu erewero mayeteto, ero eyingo. 8 Ene ngundiro
etoyi, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Nondo kuri yeno ewono.
Ngu oningga ngu no. Ene ye no erewenerorо noyoya ngu, asa, ye ngu
oni nga yoyokootoyiga sayi, ero eyingo. 9 Ene ngundiro ero, ngundo
kuri mandega eyingo, nguro engge yeni tunootete. Ene ngu mandega
ngu ngandiro eyingo.

Ngu oni ngu gedo no kuri nunoyingo, no ngu gura ma yokowano, ero
eyingo. (Yon 6:39)

10 Sayimon Pita ngu ene duge moore. Ngu naruno, ene duge ngu
woosooro yoro, wooro yeyingo oni sobosobo, nguro tabango oniro ko
oningga, ngu urewero duge oorongootoni, ene woosooro oorowutoni,
sodeyi koondosina gidare nangge, ngu tagatoni, merako soreyingo. Ngu
oningga ngu oowooyi ngu Malkus. 11 Ene ngundiro tetoni, asa, Yisasdo
eyingo. Pita, gengo duge sirimo, ko siriyo. Ndadiro nguro, Awando

ngu sono tobaga no nunowoku, ngu nondo ma neni, ero ingoote, bine?
Ngundiro nguya kini. Ero eyingo.

Onikundo Yisas Yoro, Anasno Oorowuyingo

12 Ngundiro tetoyi, me oniku ko enengo sobosobo oni, Yuda oniro
kumba ootuwoo oniro sobosobo, ngundo Yisas dowooro, utombo
gosiyoro yoro oorowuyingo. 13 Ene Yisas yoro, Anasno koretero
oorowuyingo. Anas ngu Kayiyapas tengari. Kayiyapas ene Anutno
wooro yeweroyi oni, nguro tabango urungga, ngu dagomangga, nguno
yeyi tunooteyingo. 14 Kayiyapas oningga, ngundo ene kuri Yuda onino
ngandiro eyingo. Mete oni guranangebo kumooro ngu, asa, ngundo
oni simoo bare urungga hoorooweyerowa, ero eyingo.

Pitando Yisasro No Ma Ingooteno, Ero Eyingo
(Matiyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Sayimon Pitando, kirikiri oni guraya, ene Yisas keyoworiyo.
Kirikiri oni guraga ngu Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo
tabangongga ngundo ene watayi. Ngundiro nguro, ene sobosobo
tabangongga, nguro ende sisi nguro pawaroko, Yisas keyoro, nguno
uyingo. 16 Ene Pitando ngu ene yamuko dabemimo endesina dikaro
oruwo. Kirikiri oni guraga ngu Anutro wooro yeweroyi sobosobo
tabango ngu ingooteku, ngundo oororo, yamuko sobowooro oruwoku
barega, nguno eyingo, ene Pita yoya, ya newendesina uni, ero eyingo.
17 Yamuko sobosobo barega, ngundo Pitaya eyingo. Ge bine nguya,
Yisas oningga, ngaro kirikiri oni gura bine? Ene ngundiro sumoo etoni
ngu, Pitando gumi eyingo. No kini! Ero eyingo. 18 Ko oni ko kumba
ootuwoo oni, ngundo de gura karo, mera gingo yetoni sosorero, nguro
ene de yakowero de kayingo. Ngundiro tetoyi, Pita nguya ngu dega ngu
yakowero eneya nguno dikaro oriyingo.

Anutno Wooro Yeweroyi Oni, Nguro Sobosobo Tabango, Ngundo Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Anutno wooro yeweroyi oniro sobosobo tabango, ngundo
Yisasno kirikiri oniro sumoo ero, ko enendo simoo bare mande ero
etuyerowoku, nguro nguya sumoo eyingo. 20 Ene ngundiro sumoo
etoni, asa, Yisasdo mandeni gumi ngandiro eyingo. Nondo ngu kuri
oni simoo bare tunoo oorengo endemo mande ero etuyerowono. No
suwooyi sano yowuru ya newendemo, ko Tembel ya newendemo,
Yuda oni simoo bare yowuruwootenggoku, nguno nguya mande ero
etuyeroro yunowono. No mande kombitero, gura ma eyingo. 21 Ge
ndawugaro, no sumoo nunoote? Ge komo oni ene kuri mande no
manggonemonggo ingowonggoku, ngu sumoo yunowa. Ene kuri noro
mandene ingowonggo, ero eyingo.

22 Ene ngundiro etoni, kumba ootuwoo gura dikaro oruwoku, ngundo
Yisas utoro eyingo. Ge Anutno wooro yeweroyi oniro sobosobo nguro
tabangongga, ngaro mandeni ngu gumi ngundiro ete? 23 Ene sumoo
ngundiro etoni, asa, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo mande
biyomingga etoowega ngu, asa, ge komo ngu nangge yootunoya nono
e. Ene nondo mande metemimu etoowe ngu, arisa, gedo nguro ndadiro
tero, no nuroote? Ero eyingo.

24 Arisa, utombo Yisas gosiyoyingo utooku ngundiro oodoni, ene
Anasdo Yisas soweyootoyi, Anutno wooro yeweroyi oniro sobosobo
tabango oowooyi Kayiyapas, nguno oorowuyingo.

Pitando Yisas Oowooyi Ko Oongooyingo
(Matiyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Sayimon Pita ngu dikaro, de yakoro oodoni, oni songokundo Pitaya
sumoo inoro eyingo. Ge nguya enengo kirikiri oni, bine? Ene ngundiro
etoyi, Pitando oongooro eyingo. No kini! Ero eyingo.
26 Wooro yeweroyi oni, nguro sobosobo tabango, nguro ko oningga,
Pitando kono anduno sodeyi tagawokungga, nguro dobooyi gurado
eyingo. Hamoo oorengo, no ge geyowono. Ge nguya kono anduno
geyowonoku ngu! Ero eyingo. 27 Ene mande ngundiro etoni ngu, asa,
Pitando ko ero, oongooro eyingo. No kini! Ene ngundiro etoni, asa, ngu
naruno nangge, kootoori eyingo.

Yisas Yoro, Payilatno Oorowuyingo
(Matiyu 27:1-2,11-14; Mak 5:1-5; Luk 23:1-5)

28 Ene Yisas yoro, Kayiyapasro ya yokoro, Gabuman koreteyingo
nguro yano mande wirikoweroyi musiyomo oorowuyingo. Ngu
narungga ngu suwoononggo oorengo, nguro ene sodedo yano ma
ooreyingo. Ndadiro nguro, ngu Gabuman oni koreteyingongga ngu
Rom oni. Mosesro mamana mandeno, ene ngandiro eyingo. Yuda oni
ngundo Yuda kini enengo yano uro ngu, ene wetidodo tero, Pasowa
naru kundingiyi nguno noore uro, bibitero, oowari ma newato, ero
eyingo. 29 Ngundiro nguro, ene endesina oriyingo. Gabuman oniro
oni koreteyingo, oowooyi Payilat, ngundo eneno oorero sumoo eyingo.
Yendo nga oningga nga ndawu oo biyominggaro, nga yoro mayetenggo?
30 Ene sumoo ngundiro etoni, asa, mandeni gumi ero eyingo. Nga
oningga nga, ene muri biyomi ma tetoni, ngu noore ene yoro, geno
ngano ma mayewato, eyingo.
31 Ngundiro etoyi, Payilatdo ko eyingo. Yengombo yoya, ooroya,
yengo mamana mande, nguno yengombo mandeni wirikoyi! Ene
ngundiro etoni, asa, Yuda onindo eneno gumi eyingo. Rom oniro
mamana mande, ngundo ngandiro eyingo. Noorendo oni ureye
kumooweroyi ngu roogo oorengo, ero eyingo. 32 Yisasdo ene ku-
mooweroyimboro kuri eyingongga ngu, ene kumooweroyi murimo
teyingo, ngu mandegaku ataga engge tunootewero tete.
33 Nguro Payilatdo Gabuman ya newendemo ko uro, ngunonggo
Yisas negongootoni, ombutoni, sumoo inoyingo. Ge Yuda oniro mera
sobosobo urungga (King), bine? Ero eyingo. 34 Ene ngundiro sumoo
etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Gengombo bine, ngu mandega ngu
ingoro ete, bine, ngundi, oni songombo geno etoyi, ingoro, bine, ge
ngundiro ete? 35 Ene ngundiro sumoo etoni, Payilatdo mandeni gumi
eyingo. No bine, Yuda oni, nguro ge ngu mandega ngu noya ete? Hamoo
oorengo kini! Gengo oni simoo bare, ngu ko gengo, Anutno wooro
yeyingo oniro sobosoboku, ngundo goyoro nono mayetenggoku nga!
Nguro ge ndawu ooga tewo? Ero eyingo.
36 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo
endega oni simoo bare sobowooweroyi, ngu mera ngaromu kini. Ene
nondo mera, ngano simoo bare sobowooweroyi ngu, asa, noro ko oni,

ngundo ngu ebe yeyi tunootetoni, ebe utoro, nguno oni gura no noyoro,
Yuda oni kandeyemo nguya ma noyewa. Ene ataga ngu, nondo endega
simoo bare sobowooweroyi, ngu merako ngano kini, ero eyingo. 37 Ene
ngundiro etoni, Payilatdo Yisasro mandeni gumi eyingo. Nguro ge
mera sobosobo oni urungga (King) gura, bine? Etoni, Yisasdo mandeni
gumi eyingo. Gedo eteku ngu, ge nenengo oorengo ete. No ngu
mera sobosobo oni urungga (King). Ngundiro nguro, no namondo no
bisinerootoni, mera ngano omburo tunooteyingo. Yo, no merako ngano
ombuwonoku, ndadiro nguro, no hamoo mande ngu ero yootunoro
eweroyi oni. Oni bidodo hamoo mande ngu keyoro ngu, ene noro
mandene ngu ingootenggo, ero eyingo.
38 Yisasdo mande ngundiro etoni ngu, asa, Payilatdo mande gumi
eyingo. Hamoo mande ngu ndawu ooga? Ero eyingo. Payilatdo
ngundiro ero yokoro, ene Yuda onino endesina oorero eyingo. Nondo
nga oningga, ngano biyomi gura ma kenooteno. Eyingo. 39 Ene yengo
muriye gura, ngu Pasowa naru kundingiyi narungga, nguno ya biy-
omimo oni gura andangetooye toongete. Ngundiro nguro, nondo Yuda
oniro mera sobosobo urungga (King) nga bine, andangeya yunowe?
Ero eyingo. 40 Yuda oni simoo bare enengo mande ngu ingoro, nguro
ene meno manggaru urungga tero eyingo. Ngungga ngu kini! Ge
komo Barabas andangeya yuno! Ero eyingo. Barabasdo ngu oni yureni
kumootoyi, ko oni songomboro oo sitowiye yakakayi yoyingo.

19

Payilatdo Yisas De Omukondino Boorowoowero Eyingo
(Matiyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

1 Asa, ngu naruno nguno, Payilatdo enengo me onino etoni, ngundo
Yisas yoro, utoro, gisasaruboro gome gome ureyingo. 2 Ngundiro
tero, me onindo tomoku gura uto sanggiridodomundo tero, yoro,
Yisas tabangomo yeyingo. Ngundiro tero, towiyi dagoyi sereyingongga
yoro yemuyinoyingo.* 3 Me oni bidodo Yisas doongeyimo mayero,
yomooweroyi mande gura gura tero eyingo. Ge Yuda oniro King ge e!
Ngundiro ero ureyingo.
4 Ngu naruno nguno, Payilatdo ko endesina Yuda onino oorero
eyingo. Ye ingoyi, nondo ene yoro, yeno endesina ooretoowega,
yendo kenoyi! Nondo ene goweyimo oo biyomi gura ma kenooteno!
5 Ene ngundiro etoni, arisa, Yisas endesina ooretoni, ngu tomoku
uto sanggiridodobo teyingongga, ngu Yisas tabangomo oodoni, ko
towini dagoyi nguya teyingo ngudodo ooretoni, Payilatdo Yuda onino
etuyeroro eyingo. Ye nga oningga nga kenoyi!
6 Ngundiro etoni, Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo, ko
kumba ootuwoo oni, ngundo Yisas kenoro, ngu ene manggaru urungga
tero eyingo. De omukondino sanggawega kumooni! Yo, de omukondino
sanggaweyiga kumooni! Ene ngundiro etoyi, Payilatdo Yuda oniro
mandeye gumi eyingo. Yengombo yoya, de omukondino sanggaweyiga
kumooni, ene nondo ene goweyimo biyomi gura ma kenooteno! 7 Ene
mande ngundiro ero yokoro ngu, asa, Yuda onindo mandeni gumi
eyingo. Noore mamana mande gura oorooteku, ngu mamana mandega

* **19:2:** (Tomoku ko nengguro dagoyi, ngu mera sobosobo urungga (King), nguro sunggi ngundiro teyinoro, nguno godange teyinoro eneno bagooteyingo).

ngundo ete. Oni gura ene Anut yomooyinoro mandega ero ngu, ene
komo kumoowa. Ngundiro eteku, nguro ngu oningga ngu, ene komo
kumooni. Ndadiro nguro, ene ngandiro ewo. No Anutro Nangoni,
ewoku nguro. Ero eyingo.

8-9 Payilatdo ngu mandega ngu ingoro, ene sosoreyingo urungga tero,
nguro ene Gabumanro ya newendemo ko uro, Yisas sumoo inoyingo.
Ge ndanonggo mayeyingo? Ngundiro sumoo etoni, ene Yisasdo eneno
gumi ma eyingo. 10 Yisas nenetero oodoni, arisa, Payilatdo Yisasya
sanggiri tero, eyingo. Ndadiro nguro, ge noro mandene gumi ma ete?
Nondo ge goyokootoowe, toongeweroyi nguro yanggangonedodo, ko
de omukondino gosanggawetoowe, kumooweroyi nguya yanggangone-
dodo, ge ngu ma ingoote? Ero eyingo.

11 Ene ngundiro etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Anut
awuno oorengo, ngundo yanggango ge ma gunootoni ngu, asa, ge no
nodowooro nureweroyi nguya ereremo kini. Ene nondo geno hamoo
eteno. Oni no noyoro, ge kandegemo yootunoneroro noyewoku, nguro
weti mbumbuwani, ngundo gengo weti mbumbuwage ngu dagaro,
urungga oorengo! Ero eyingo. 12 Ene mande ngundiro etoni ngu,
asa, Payilatdo ngu ingoro, ene oore erewero kenoro, Yisas yokootoni,
toongewero oore ereweyingo. Ene Yuda onindo meno ero eyingo. Gedo
ngu oningga, ngu yokootoyi toongewaku ngu, asa, ge Sisa dobooyi kini!
Oni gura enengombo ene King ero ngu, ene Sisa nguya mundiyi teteku
ngu! Ero eyingo.

13 Payilatdo ngu mandega ngu ingoro, nguro ene Yisas yoro, endesina
oorero, ene oororo, mande wirikoweroyi yabano yeyi bibiteyingo.
Musiyo gura oowooyi digi yabayi, Hiburu mandeno ngu oowooyi
Gabata. 14 Ngu sa narungga ngu, Pasowa narungga nguro oo yomosiy-
oweroyi naruwo. Ngu narungga, ngu sa kewooro oorengo, ngu naruno,
Payilatdo Yuda onino eyingo. Kenoyi, yengo mera sobosobo urungga
(King) nga! Ero eyingo.† 15 Payilatdo ngundiro etoni, asa, Yuda onindo
manggaru urungga tero eyingo. Ngu andangeya yoko! Andangeya
yokootooga, de omukondino sanggaweya ureyi! Ene ngundiro mang-
garu tetoyi, Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo oni, ngundo mande
ngandiro meno eyingo. Noorengo mera sobosobo urungga (King) gura
kini! Sisa nangge, ngu noorengo mera sobosobo urungga (King)! Ero
eyingo. 16 Ngundiro etoyi, Payilatdo enengo mandeye ngu ingoro, nguro
ene Yisas dowooro, enengo kandeyemo yero eyingo. Ye mete, ene
yokootoyiga, me onindo dowooro, oororo, de omukondino sanggaweya
ureyiga kumooni, ero eyingo.

Yisas Yoro, De Omukondino Sanggawero Ureyingo
(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

17 Payilatdo ngundiro etoni ngu, asa, me onindo Yisas yoro, enengo
de omukondi inootoyi, koorowooro, ende yokoro oororo, musiyo gura
oowooyi tabango wimbuyi, nguno oorowuyingo. Hiburu mandeno
musiyo ngu oowooyi Golugata. 18 Ngu mera musiyonggano nguno, Yisas
de omukondino sanggaweyingo. Ene oni songo eraya nguya Yisasdodo
de omukondino booroyeroyingo. Oni erayagaku, Yisas tanggeyi gide

† **19:14:** (Pasowa Naru Kundingiyi ngu Anutdo sunggi kenoro dagayeroyingo naru kundingiyi).

gide, ko Yisas kewoorokono boorowooro de omukondino eraya gide
gide, nguno booroyeroyingo.
19 Payilatdo mande gura nakangoro, oni yunootoni, de omukondi
sosowoomo yeyingo. Ngu nakayangga ngu ngandiro. Nasaret Oni
Yisasga, Ngu Yuda Oniro Mera Sobosobo Urungga (King). Eyingo.
20 Ngu musiyongga Yisas de omukondino boorowooyingo musiyongga
ngu, Yerusalem ende urungga ngu tanggeyimo. Ngundiro nguro, Yuda
oni urungga ngu mandega ngu kandangero ingoyingo. Payilatdo ngu
mandega ngu Hiburu mandeno, Rom mandeno, ko Girik mandeno
nguya nakangoyingo. 21 Ngundiro nguro, Anutno wooro yeyingo oniro
sobosobo, ngundo Payilatno eyingo. Ge ngundiro ma nakangowero,
Yisas, Yuda Oniro Mera Sobosobo Urungga (King). Ge komo mande
ngandiya nakango. Nga oningga ngando ewo. No Yuda oniro Mera
Sobosobo Urungga (King), nguro ngundiro nakangowa. Ero eyingo.
22 Ene ngundiro etoyi, asa, Payilatdo gumi eyingo. Nguno yokoyi,
nondo mandega nakangowonoku ngu, no komo kuri nakangowonoku
ngu! Ero eyingo.
23 Ngu naruno me onindo Yisas deno boorowooro yokoro, enengo
kumbaninggaku yoro wesoosoowootoyi, namoraya tunooteyingo.
Namoraya tunootetoni, me onikundo gumi gumi yoyingo. Ngundiro
tero, ene Yisas enengo nengguroni oorengo pirunggaku ngu ma
toongooro wesibiyoyingo, ngu guranangge pirundandayingongga.
24 Ngundiro nguro, me oni enengo nangge mande eyingo. Noore
nga nengguroga nga, ngu ma omboongewato. Noore komo ebe
pawapawamu koondoonge tero, oni gurado oni songo dagayeroro ngu,
asa, ngundo yowa. Ene ngundiro ero, koondoonge teyingo. Anutro
mandeno mande nakangoro eyingo, ngu engge tunootete. Mande ngu
ngandiro.
Ene noro nenggurone, oo ngu bayetero yoyingo. Ene noro nenggurone
pirungga ngu so uyi (Kad) koondoonge tero, ndawu oninggado
dagayeroro ngu yowa, ero eyingo. (Sam 22:18)
25 Yisasro de omukondi tanggeyimo, enengo nemi nguno dikaro
oruwo. Mariya Yisas nemi nguro beyi, ngu Kolpas bareyi oowooyi
Mariya, ko Mariya gura Magadala, ende nguro barega, ngu nguya
oruwo. Ngu bare ngu, de omukondi tanggeyimo nguno oriyingo.
26 Yisasdo doongetero, nemimboya kirikiri oni ene nguro gome in-
gooteku, ngu nguya yeyootoni, dikaro oodori, yeyoro, nemimboya
eyingo. Namo, ge keno, ngungga ngu, gengo nangongge, ero eyingo.
27 Yisasdo ngundiro ero, kirikiri oningga nguya eyingo. Keno, ngungga
ngu gengo nangge, ero eyingo. Ngu naruno nguno, ngu kirikiri oningga,
ngundo Mariya Yisas nemingga ngu yoro, enengo yano oororo, gome
kawararangoro oruwo.

Yisas Kumooyingo
(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Ngu naruno, Yisas enengo koni ngu bidodo ataga kinitetoni in-
goyingo. Arisa, Anutro mandeni nakaya ngu engge tunooteteku, nguro
ene ngandiro ete. No sonoro ingooteno, ero eyingo. 29 Sono nggusi
gura oruwoku, ngu Wayin kowoo nangge nggusi manggowoomo oorero
oruwo. Ngundiromu ene towi sosowo gura yoro, Hisop dega ngu kam-
bini pirunggano gosiyoro, yoro, Wayin sonoyimo yetoyi, Wayin kowoo

nguno koongetoni, ngu yoro, Yisas manggowoomo yeyi ooreyingo.
30 Yisasdo ngu Wayin kowoo sonongga ngu nero yokoro eyingo. Asa,
noro kone kinitete. Ene ngundiro ero yokoro, mudungo kiyayi yetoni,
penggootero, yukani yokootoni, oorowutoni kumooyingo.

Me Onindo Yisas Biburimo Sanggaweyingo

31 Ngu narungga nguno, Yuda oniro naru kundingiyi nguro oo
yomosiyoyingo naruwo, oowooyi Pasowa. Ngundiro nguro, Yuda
oni ene oni bingo yokootoyi, de omukondino naru kundingiyimo
ma oruwa. Nguro ene Payilatno oororo, oni de omukondino ngu
keye udooketoyi, nguro ene sodedo kumootoyi, oni bingoye yoyoro
mereyerowero, eyingo. 32 Arisa, me onindo oororo, oni erayaga Yisasya
booroyerowonggoku, ngu keyari udoodokeyingo. 33 Ene ngundiro tero,
omburo, Yisas kenootoyi, ene kuri kumooyingo. Ngundiro nguro,
ene Yisas keyi ma udookeyingo. 34 Ene ngundiro kenoro, me oni
gurado Yisas tanggeyisina biburimo sanggabo sanggaweyingo. Ene
ngundiro sanggewetoni, sodedomangge sidudaro sono nguya wendoni
ombuyingo. 35 Oni gura (Yon enengomboro ete) enengo doongey-
imbo me oninggado Yisas sanggawero ute, ngu kenowoku nguro
mande yootunoro eyingo. No nenengombo yeyootoowe, sanggawetoyi
kenowonoku, nguro no hamoo oorengo mandeni ero etuyerootenoku
nga! Ye ngu ingoya, nguro ye nowoondoyemo hamoo teyi, ero eyingo.
36 Nga oo tunooteteku nga ngu, Anutro mande ngu engge tunootete. Ngu
mandega ngu ngandiro.

Onindo enengo wimbuyi gura ma udookewanggo, ero eyingo. (Kisim Bek/ Eksodas 12:26)

37 Ko Anutro mande gura ngandiro.

Oni sanggawewonggoku oningga ngu kenowanggo, ero eyingo. (Sekarayiya 12:10)

Digi Woondokoyimo Yisas Merengooyingo
(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Kootuyisina, Yosep Arimatiya mera nguro oningga, ngundo Pay-
ilatno oororo, Yisas bingo yoro, merengoowero sumoo inoro eyingo.
Yosep ngu Yisasro keyoro endeyoyingo oni gura, ene Yuda oniro
tabango nguro sosorero, nguro enengo newendemo hamoo ngu oon-
gooyingo. Payilatdo mete ero etoni, nguro Yosep ene oororo, Yisas
bingo yoyingo. 39 Ngu Nikodimas oningga ngu ene kuri suwoono
Yisasno mayero tunooteyingo, ene Yosepya ombuyingo. Ngu oningga
ngundo de eraya sidumi yowuruwooro yowooraringoyingomu ngu
yoro ombuyingo. Ngu de sidumi nguro kowuri urungga, ngu onibiga
kande eraya (30 Kilo). 40 Ngu oni erayaga, ngundo Yisas bingo
yoro, de sidumi ndindingo gomemu ngundo kumbadodo yowuruwooro
bimbongoyingo. Yuda onindo onibi mereyerowero tero merengootenggoku, ngundiro teworiyo.

41 Yisas de omukondino urewonggoriyomu musiyongga, nguno ko
gura oruwo. Ko nguno oni mere keta gura oruwo. Oni gura nguno kuri
ma merengooyingo. 42 Ngu narungga ngu, Yuda oniro naru kundingiyi
nguro oo yomosiyoweroyi naru, ngu oowooyi Pasowa; ko, ngu oni
merengga ngu namoko oruwo. Ngundiro nguro, erayaga ngundo Yisas
bingo yoro, nguno merengooyingo.

20

Yisas Kumoononggo Ko Ootoogeyingo
(Matiyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Kowooyingo nguro naruwo koreteyingo nguno, Mariya ngu Ma-
gadala barega, ngundo suwoononggo oorengo ooreridodomonggo,
Yisas merengooyingo merengga, nguno oorowuyingo. Ene mereno
oororo, ene digiga mere manggowo ukingoyingongga, ngu mere
manggowoomo ma kenoyingo. Kini, oni gurado ngu digiga kuri
andangeyingo. 2 Ngundiro nguro, ene kendutero, Sayimon Pitano ko
Yisas enengo kirikiri oni gura nguro gome ingooteku, nguno nguya
eyingo. Oni songombo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunaningga,
ngu mere manggowo andangero, kuri yowonggoku ngu! Ene yoro,
ndano yewonggoku, ngu noore ma ingooteto, ero eyingo.

3 Ngundiro etoni, nguro Pita ko kirikiri oni gura nguya ene ende
yokoro, damoni yero, mereno oorowuworiyo. 4 Ngu kirikiri oni
erayaga ngu enengo eraya eraya kendutero oororo, ene ngu kirikiri
oni guraga, ngundo Pita dagaro, enendo koretero oororo, mereno
tunooteyingo. 5 Ene mereno penggootero, doongetero, kumba saray-
ingga ngu nangge mereno oodoni, kenoyingo. Ene ngundiro kenoro,
ene mere newendemo ma uyingo. 6 Ene ngundiro tetoni, Sayimon Pi-
tando kootu ene keyoro, omburo, ene mere newendemo uro, ene nguya
kumba nangge oodoni kenoyingo. 7 Kumba gura nguya, ngundo Yisas
tabangomo gosiyoyingo kumbaga ngu, kumba songomboya nguno
ma oriyingo. Towingga Yisas dobengoro yeyingongga ngu nangge
oondoogero, musiyo songosina yeyingo, ngu kenoyingo. 8 Arisa, ngu
kirikiri oni guraga koretero mereno oorowuyingongga ngu nguya, oni
mere newendemo uro, oo ngu kenoro, ene Anutdo merenonggo Yisas
yokutuwoowoku, nguro newendemo hamoo teyingo. 9 Ngu naruno
nguno, ene Anutro mande nakaya kuri ero nakangoyingo ngu, ene
ma ingonduduyemo ingoyingo. Nakaya ngundo ngandiro ete. Yisas
ngu kumoononggo ngu komo hamoo oorengo ko keta ootoogewa, ero
eyingo. 10 Arisa, kirikiri oni erayaga ngu, endega oruwonggoku, nguno
ko oorowuyingo.

Mariya Magadala Barega, Ngundo Yisas Kenoyingo
(Matiyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Yo, kirikiri oni erayaga ngu, enengo endemo ko oorowu-
tori, ene Mariya ngu mere tanggeyimo endesina dikaro, sendoro
oruwo. Ngundiro sendoya sendoya penggootero, mere newendemo
doongeteyingo. 12 Ene doongetero, mere newendemo Anutro sambono
oni, Engel eraya, nengguroyari sarayi erayaga, ngu Yisas kuri yeyingo
mere musiyomo nguno yeyoyingo. Engel oni erayaga ngu gurado
tabango musiyosina, gurado ngu keyi musiyosina bibitero oodori
yeyoyingo. 13 Engel oni erayagakundo, Mariya sumoo inoro eworiyo.
Bare, ge ndadiro tero, ge sendoro ooroote? Ene ngundiro etoni,
Mariyando gumi eyingo. Oni songombo noro oni Urunggaku yoro,
ndano yewonggoku, ngu no ma ingooteno! Ero eyingo. 14 Mariyando
ngundiro ero, ene yowoorengoro, Yisas kenoro, ngu Yisasdo ero ma
ingoyingo.

15 Asa, Yisasdo Mariyano eyingo. Bare, ge ndadiro tero, ge sendoote?
Ge oone erewero ooroote? Ene ngundiro etoni ngu, Mariyando ngu
kongga ngu simburibo ero ingoro, nguro ene gumi eyingo. Oni urungga,
gedo yoya yeya ngu, ge komo yewoku musiyongga ngu etunerootooga,
no nguno kenoya, no oororo yowano. Ero eyingo. 16 Ene mande
ngundiro etoni, asa, Yisasdo eneno gumi eyingo. Mariya. Etoni
ngu, sodedomangge Mariyando yowoorengoro, Hiburu mandenonggo
Yisasya eyingo. Rabonayi! Ero eyingo. Nguro muri ngu ngandiro,
Oo etuyeroyingo oni! 17 Yisasdo Mariyano eyingo. Ge no ma
nodowoowero, no awuno Awano ma ooreyingo. Ene ge komo ooroya,
noro dobookurine nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ngandiya
etooga ingoyi. No awuno nenengo Awanemo, ko yengo Awayengga
nguno ooreteno. Yo, noro Anut, ko yengo Anut nguya, nguno ooreteno,
ero eyingo.
18 Arisa, Mariya Magadala barega enengo mandeni ngu ingoro,
sodedomangge ngu oororo, kirikiri onino, ero eyingo. No Urungga Oo
Bidodo Simburi, kuri kenootenoku ngu! Ngundiro ero, ene Yisasdo
mande ewoku nguya eyingo.

Enengo Kirikiri Onindo Yisas Kenoyingo
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)

19 Yisasro kirikiri onindo ngu Yuda oniro tabango nguro sosoreyingo.
Sosorero, nguro ene ya ene oruwonggoku, nguro yamuko goodooro,
ene ya newendemo nangge oruwonggo. Ngu narungga ngu,
kowooyingo nguro naru koreteyingo, ngu suwootetoni, Yisasdo ke-
wooroyemo tunootero eyingo. Yengo nowoondoye imakeyingomo
oriyi! Ero eyingo. 20 Ene ngundiro ero, kandeyimo ko tanggeyimo
nguya mambu doongo ngu etuyeroyingo. Ngundiro tetoni, Yisas
enengo kirikiri oniku Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu kenoro ngu,
ene nowoondoye metemi ingoro, ene oni oni teyingo. 21 Arisa,
Yisasdo ko eyingo. Ye nowoondoye imakeyingomo oriyi! Awando no
sureneroot oni, no ngano ombuwonoku, ngundiro nangge, nondo nguya
ye sureyerooteno.* 22 Yisasdo ngundiro ero, enengo yukani kirikiri
onino uwooro, yunoro, eyingo. Ye Yuka Kundingiyi yoyi! Eyingo.
23 Yendo oni gidaregaro weti mbumbuwaye andange yunowanggoku
ngu, asa, ngu weti mbumbuwangga ngu hamoo kinitewa. Ene yendo
oni gidaregaro weti mbumbuwa ngu, oni enengo goweyemo orini ero,
yokoyunowanggoku ngu, hamoo, oni enengo weti mbumbuwa ngu sugi
sugi goweyemo oruwa, ero eyingo.

Tomasdo Yisas kenoyingo

24 Yisasdo enengo kirikiri onino tunooteyingo, ngu narunggano
nguno, kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguromu gura
nguno eneya ma oriyingo. Ngu Tomas oowooyi gura Didimas (tege-
dodo). 25 Nguro ngu, kirikiri oni gidaregado Tomasno eyingo. Noore
Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu ngano kuri kenowooto! Ene mande
ngundiro etoyi, ene Tomasdo gumi eyingo. Nondo kandeyimo disi
musiyo ma kenoro, ko nenengo kandene dibiyi ene kandeyimo disi

---

* **20:21:** (Awando no sureneroot oni, no ngano omburo, mande keta mesarango ngu ero etuyerowonoku, ngundiro nangge, nondo nguya ye sureyerootenoku, ngu ye ooroya, Mande Keta ngu wesiyoya, oni etuyeroyi).

musiyomo ma sanggawero, ko kandene dibine ene tanggeyisina sangga
doongoomo ma yero sanggawero ngu, asa, hamoo oorengo, no nowoon-
donemo hamoo ma tewano. Hamoo oorengo kini! Ero eyingo.
26 Kowooyingo gura yokoro, Yisasro kirikiri oni ene ya newendemo,
Tomas nguya oruwonggoku narungga ngu, yamuko goodoomukoro
ya newendemo oriyingo. Ngu naruno nguno, Yisasdo tanggeyemo
ko tunootero eyingo. Ye nowoondoye imakeyingomo oriyi! Eyingo.
27 Ngundiro ero, arisa, ene yowoorengoro, Tomasno eyingo. Gengo
kandege dibiyi disiyi teya, ombuya, disi musiyo nga sanggaweya
kenoya, ko kandege dibiyi yega tanggenemo sangga musiyomo ngano
ye! Gengo nowoondogemo hamoo ngu buribari ma ingowero. Kini,
ge komo nowoondogemo hamoo teni! 28 Ene mande ngundiro etoni
ngu, asa, Tomasdo gumi eyingo. Ge noro Urungga Oo Bidodo Simburi
Simbune, noro Anut!
29 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ge no neyoro, nguro
nowoondogemo hamoo tete? Oni ene no ma neyoro, ene nono
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ene ngu oni ngu oni oni urungga
tewanggo, eyingo.

Yondo Nga Bukga Nga Nguro Murini Nakangoyingo

30 Yisasdo oo songo gura onindo ma teweroyimu nguya, kirikiri oni
doongeyemo teyingo. Ene nondo ngu oo ngu bidodo, nga bukgano
ngano ma nakangoyingo. 31 Ene nga mandega nga kuri nakan-
gowonoku nga ngu, ye nowoondoyemo hamoo teweroyimboro nakan-
gowono. Ngu ngandiro. Yisas ene Krayis, Anut enengo ko yoyoweroyi
nguro sunggi yeyingo. Ngu Anut enengo nangoni. Ene ye nguro
nowoondoyemo hamoo tero ngu, asa, ye suwooyi sano oruweroyi
ketangga ngu yowanggo.

21

Enengo Ko Oni Yisas Ko Kenoyingo

1 Kootuyisina, Yisasdo Tayibiriyas sono koongeyingongga, nguno
enengo kirikiri oni doongeyemo ko tunooteyingo. Ngu sono
koongeyingo ngu oowooyi gura Galili. Ngu ngandiro. 2 Sayimon Pita,
Tomas, ngu oowooyi gura Didimas, Nataniyel ngu Kena ende Galili
merangga ngunonggo, Sebedi simoongo erayagaku, ko Yisasro ko oni
eraya nguya oriyingo. 3 Ngu naruno nguno, Sayimon Pitando eyingo.
No toongero, iso erewewero. Ene ngundiro etoni, oni gidaregado
nguya eyingo. Noore nguya geya oorowuwato, ero ene oororo, wanggo
sanganimo ooreyingo. Ene ngu suwoonggano nguno, ene iso gura ma
yoyingo.
4 Sengetoni, sa oorewero tetoni, Yisas ngu sono tamako dikayingo.
Dikatoni, enengo ko onindo, ngu Yisasdo ero, ngu ma ingoyingo. 5 Asa,
Yisasdo sumoo yunoro eyingo. Simoone, ye iso gura yowonggo? Ene
ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri onindo gumi eyingo. Kini, ero eyingo.
6 Ene mande ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye isoro
si yoya, wanggo tanggeyi koondosinanggo oorongootoyi, utoni ngu,
asa, ye iso gidarega yowanggo. Ene mande ngundiro etoni, nguro
ene isoro siri oorongootoyi, wendeyino uyingo. Ngundiro tero, ene
iso oowooyingga oorengo yoyingo. Nguro ene iso sigaku woosooro,

ene wanggo sanganimo ooreweroyi kini. Ndadiro nguro, ngu kowuri oorengo.

7 Ngu Kirikiri oningga, Yisasdo nguro gome ingootekungga, ngundo Pitano eyingo. Andu, ngu Urungga Oo Bidodo Simburiga ngu! Ene ngundiro etoni, Sayimon Pita ngu, ene nengguro andangero yero ko tewootoni, nguno ngu, mande ngundiro etoni ingoro ngu, asa, ene sodedomangge ootoogero, enengo nengguro yewoku yoro, tero, ene sonono sorero oororo sagigo urooreyingo. 8 Pitando sonono urooretoni, ko oni gidarega ngu ene wanggo sanganiwoore mayero, iso sigaku woosootoyi, sagigo namoko ombuyingo. Ene oriroko ma oorowuyingo. Kini, ene 100 Mita nangge oorowuyingo.

9 Ene omburo, wanggo gosiyoro yokoro, ene de nombo gura oodoni kenoyingo. Ngu de nomboga ngu iso, ko oomanongoyingo nguya oodoni kenoyingo. 10 Ngundiro kenootoyi ngu, asa, Yisasdo eyingo. Yendo ataga iso yootenggoku ngu gidarega yoya ombuyi! Ero eyingo. 11 Ngundiro etoni, nguro ngu Sayimon Pitando wanggo sanganimo oorero, isoro sigaku woosootoni, wendeyi tamako ooreyingo. Ooretoni, iso ururu oowooyingga oorengo, ngundo siga ngu manggowoomo angero ooreyingo. Yo, iso ngu oowooyingga oorengo (153), ene isombo siga ngu ma omboongeyingo.

12 Ngundiro tetoni, Yisasdo eyingo. Ye ombuya, oowari nga neyi! Ene ngundiro etoni ngu, ko oni gurado, ge onendo ero, sumoo inowero ma ingoyingo. Kini, ene ingoyingo, nga ngu Oo Bidodo Simburiga, ngundo ero ingoyingo. 13 Ngu naruno, Yisasdo omburo, oowari manongoyingoku yoro, ko iso yoro, bayetero, yunootoni neyingo.

14 Yisas, merenonggo kuri ootoogeyingo naruno, nga ngu tambu kabusayiga, enengo ko oni doongeyemo tunooteyingo.

Yisasdo Pita Sumoo Inoyingo

15 Ene oowari nemukoro yokoro, asa, Yisasdo yowoorengoro, Sayimon Pitano eyingo. Sayimon, Yonro nangoni, gedo nga oni nga dagayeroro, ge noro gome ingoro, nowoondoge bidodo no nunoote? Ene ngundiro sumoo etoni ngu, asa, Pitando gumi eyingo. Yo, Urungga Oo Bidodo Simburi, ge ingoote, no gengo ingooteno, ero eyingo. Yisasdo enengo mandeni ngu ingoro, gumi eyingo. Ge noro simoo bare soboyeroweroyi ngu, Sipsip nangoni oowari yunoro muwooweroyi, ngundiya te!

16 Ene ngundiro ero, asa, tambu erayayigaku eneno ko eyingo. Sayimon Yonro nangoni, gengo nowoondoge ngu bidodo no nunoote, ngundi kini, bine? Ngundiro sumoo etoni ngu, Pitando gumi eyingo. Yo, Urungga Oo Bidodo Simburi, ge kuri ingoote, no gengo ingooteno, ero eyingo. Ngundiro etoni, asa, Yisasdo gumi eyingo. Arisa, gedo noro Sipsip ngu oowari yunoro gome soboyerowa. Ero eyingo.

17 Asa, tambu kabusayigakuno, ene sumoo inoro eyingo. Sayimon, Yonro nangoni, ge bine noro ingoote? Ngundiro sumoo etoni, Pita ene newende kowuri yeyingo, ndadiro nguro, Yisasdo tambu kabusayiga sumoo inoro, ge noro ingoote, etoni, nguro ene gumi eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge oo bidodo ingomukoote. Ge ingoote, no gengo ingootenoku ngu! Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo Pitaya eyingo. Arisa, gedo komo noro Sipsip ngu oowari yunoro, gome muwooyerowa!

18 Hamoo oorengo, no geno eteno. Kurimi ge simoo oore ootooro
ngu, gengombo gengo Let kimbona, ngundo gengombo wanggagemo
gosiyoro, ende gurano toongewero ero ngu, ge nguno toongete. Ene
kootuyisina ngu, ge oni dogoni yeteku naruno ngu, ge kandege okootoyi,
oni gurado Let yoro, wanggagemo gosiyonggunoro, goyoro, ende ge
nguno ma oorowuwero ewoku, nguno goyoro oorowuwa, eyingo.
19 Yisasdo ngandiro eyingo. Kootuyisina, onindo Pita yoro ureyi
kumooweroyi, nguro damoni ero etungoyingo. Pitando kumooteku
narunggano nguno ngu, ene Anutro bingami ero okoowa. Nguro
Yisasdo Pitano yootunoro ero eyingo. Ge no keneroya endeyo! Eyingo.

Yisasdo Kirikiri Oni Guraro Ingooteku, Nguro Mandeni

20 Pitando yowoorengoro, ngu kirikiri oningga Yisasdo nguro gome
ingootekungga, ngu kenootoni, ene keyeroro ombuyingo. Ngu oningga
ngundo kuri oowari neyingo ngu naruno, ene Yisas tanggeyimo,
nomoni rorowooro, bibitero, ngunonggo eyingo. Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani, onendo ngu ge mundi onino yootunonggerowa?
Ero eyingo. 21 Pitando ngu kenoro, Yisasno eyingo. Urungga, nga
oningga nga, kootuyisina, ndawu ooga eneno tunootewa? Eyingo.
22 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo Pitano gumi eyingo. Nondo
ngu ene oodoningga, ooroya, no ko ombuyingo naruno nguno keta
orini ewanoku ngu, gengo oo kini. Ge komo ombuya, no keneroya
endeyo! Eyingo. 23 Nguro ngu, dobookuriyi gidarega kewooroyemo,
ngu mandega ngu nangge ero endeyoyingo. Yisasro ko oni ngu, ene
ma kumoowa, ero eyingo. Ene Yisasdo ngu ene ma kumoowa, ero ma
eyingo. Kini, ene ngandiro eyingo. Nondo ngu ene oodoningga, ooroya,
no ko ombuwanoku naruno nguno keta orini, ewanoku ngu, gengo oo
kini. Eyingo.

24 Ngu kirikiri oningga, ngundo nangge, ene ataga nguro mandeni
ero wesiyoro, mande nga nakangoote. Noore nga mandega nga ngu,
ene hamoo yootunoro ewoku ingooteto.

25 Yisasdo oo gidare urungga oorengo nguya teyingo. Ene oni nga
mande oo nga songo songo guranangge nangge nakangowero ngu, asa,
nguro Buk nguya oowooyingga oorengo nakangowanggo. Nondo ngu
ngandiro ingooteno. Noorengo mera nga bidodomo, ene Buk nangge
tewa. Ngu hamoo.

APOSEL ONIRO KOYE

Aposelro Mande Tabango

Nga bukga ngaro oowooyi damoni ngu ngandiro, enengo koye ngu Anutro mande yoro ombuyingo. Nga bukga nga ngu, buk kootu erayaga Lukdo nakangoyingo. Nga bukno ngano ngu, Lukdo kirikiri oni (Aposel) guranangge nangge, nguro mandeye eyingo. Ko kirikiri oniro mandeye gidarega, enengo ingondudunonggo etenggo. Arisa, mande gidega ngu, Luk enengo doongeyimbo kenoro ingoro ngu, asa, ene naru gidega ngu, kirikiri oni (Aposel) nguya endeyoro, nguno oruwonggo. Nga nakayangga ngano ngu, Lukdo nakaya kande eraya kegidemboro guranangge (Gumi 16), nguno ngu kenowato. Lukdo ngandiro ete. Noore ngu tunootetooye ngu, asa, oni gidaregado yeyoro, ngandiro eyingo. Ene Pol ngu, Rom merako ya biyomimo oodoni, Lukdo nga bukga nga ngu, enendo nakangoyingo.

Ene Lukro ingonduduni ngu ngandiro: Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo nangge oni yanggango yunootoni, ngundo enengo nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo nangge, ene mete sobosobo Urungga ngu oowooyi Yisas, nguro mandeni keta mesarango ngu wesiyoro eyingo. Asa, Yisas oowooyimo enengo kirikiri oni, ngundo oo urungga ngu tero, onindo ngu oo ngu ma kenoyingo. Ene oo gabogaboyi gura gura tero, oni simoo bare oowooyingga mera bidodomo ngu kenoro, Yisasro ingootoyi nowoondoyemo hamoo teyingo. Koretero oorengo ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya, ngundo Yisasro mandeni Yerusalem endemo nguno oni simoo bareno, mande keta mesarango wesiyoro eyingo. Asa, kootuyisina ngu oni sowe gidega ngu Pilip, ngundo ko mera gumisina saro ngu, mera oowooyi ngu Sameriya, ngusina Yisasro mandeni wesiyoro eyingo. Kootuyisina ngu, Polndo enengo dobookuriyi nguya ende mera oowooyingga endeyoro, Yisas Krayis nguro mandeni keta mesarango wesiyoro oni simoo bare yunoyingo.

Mande gura ngu, nga bukno ngano koretero oorengo ngu, Yuda oni simoo bare ngundo Yisasro nowoondoye hamoo teyingo. Ko oni sowe gidarega ngu nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Ene naru kootuyisina oni endesina oowooyingga oorootenggoku, ngundo Yisasro nowoondoyemo ingootoyi hamoo tewa. Kurimi oorengo, Yuda oni ngu, ko endesina oni oorootenggoku nguya gobooro ma bibitero, nowoondoye guranangge ma yeyingo. Ene Yuka Kundingi nguro konimonggo Yuda oni nowoondoye hamoo teyingo ngu, ene mete oni gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo nguya, nowoondoye guranangge yero bibitewanggo.

Enengo nakayano nguno, Lukdo ngu tabango oni, ko Rom Gabuman oni ngu etuyeroro, ngu oni sowengga Yisasno nowoondoye hamoo teyingo oni ngu. Ene ma tookungo yero, ene manggoye nguya ma toongooro sayingo. Ene Gabumanro tabango oni ngundo mande etoyi, ene mande ma toongooyingo. Ngundiro nguro, ene naru bidodomo Yuda oni tabango, ngundo kirikiri oni ngu yoyoro, ya biyomimo yoyewero teyingo. Asa, ngu oogano ngunonggo nangge, Rom tabango oni ngundo ndadiro oo biyomingga erewero kenoro, Yisas enengo kirikiri oni ngu

yoyoro mande wirikoweroyi yano ombuyingo. Ene ngundiro tero, Rom tabango oni ngundo mande biyomi gura ma kenoyingo.

Nga bukgano ngano ngu, Yuka Kundingiyimboro mandeni ngu ooroote. Yuka Kundingiyi ngundo ngu, yanggango urungga yunoyingo. Oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu, ene muri nenengo, ko ingondudu metemi nguya yunoyingo. Ene ge nga bukga nga oowooyi gura inowero ngu, asa, ge mete oowooyi ewa. Yuka Kundingiyi nguro koni ngu, ngu gome oorengo ewanggo.

Ngundiro nguro, nga bukno ngano mande gumi gumi oorooteku, ngu ngandiro:

* Nguro damoni, ko yanggangoni ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngunonggo tunooteyingo. 1:1-5:42
* Ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu kowuri koorowooro, ene kowuri ngu dagayingo. 6:1-9:31
* Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo Yisasro mandeni keta mesarango ngu Yuda oni simoo bare ko Sameriya oni simoo bareno wesiyoro eyingo. 9:32-12:31
* Polro oore koretero endeyoyingo. 13:1-14:28
* Nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro tabango onindo Yerusalem endemo yowuruwooyingo. 15:1-41
* Polro oore eraya endeyoyingo. 16:1-18:23
* Polro oore kabusa endeyoyingo. 18:14-21:14
* Onindo Pol dowooro, yoro, Romno ombuyingo. 21:15-28:31

Yisasdo Kootuyisina Yuka Kundingiyi Yeni Ombuweroyimboro Eyingo

1-2 O Tiyopilas, kuri ngu bukgano nguno nondo nakangowonoku, ngu
oo bidodo Yisasdo tero, ko mande nguya oni simoo bareno eyingo.
Ngu ko ngu bidodo temukootoni ngu, asa, Anutdo Yisas yoro, sambono
ko ooreyingo. Ene sambono ma ooreyingomo, ngu naruno ngu, Yuka
Kundingiyi nguro yanggangonimonggo, Yisasdo kirikiri onino kuri
ene sunggi yero, enengo koni teweroyi muringga nguro etuyeroyingo.
Ngu bidodo nakangowonoku ngu! 3 Kuri ene ogingo urungga in-
goro kumooro, kootuyisina ootoogero enengo kirikiri oni doongeyemo
tunooteyingo. Ene ko oowooyingga tero, ene nguno ingootoyiga
hamoo teni, ene keta ooroote. Naru onibi eraya (40) kirikiri onino
tunootetoni kenoyingo. Ngu naruno, Yisasdo kirikiri onino, Anutro
mande muriningga, ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu
wesiyoro eyingo. 4 Yisasdo kirikiri oniya oode ngu, ene mande yunoro
eyingo. Ye Yerusalem ende ngu ma yokowero, yengo ooga Awando
yunowero mande ero gosiyoro eyingonggaku, ngu sobowooya oriyi.
Kuri nondo yeno etoowe ingoyingongga ngu, ngu Yuka Kundingiyi yoro,
ero eyingongga ngu! 5 Sonoyeroyingo Yon, ngundo sonombo oni simoo
bare sono kundingiyi newendemo uro gimuyingo. Ene naru bodaga
nangge yokoro ngu, Yuka Kundingiyi nguno nowoondoyemo ombuwa,
ero eyingo.

6 Ngu naruno, kirikiri onindo yowuruwooro, Yisas sumoo inoro
eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Urungga, ataga nga narunggano
ngano, ge nga merangga nga Iserel oni kandeyemo yeyi, ko tunootewa,
bine? Sumoo eyingo. 7 Ene Yisasdo kirikiri onino gumi eyingo. Awa Oo
Simburi Urungga, enengombo nangge ngu sa narungga ngu rogowoote.

Yendo ngu narungga ngu ingoweroyi kini. 8 Ene kootuyisina Yuka
Kundingiyi omburo, yeya oodoni ngu, ye yanggango yowanggo. Ye
ngunonggo noro mandene murine ngu yootunoro, Yerusalem endemo
oni simoo bareno wesiyoro ero, Yuda oni bidodomo ero, Sameriya oni
bidodomo ero, toongero, yade oororo, mera bidodomo, nguno noro
mande muri yootunoro ewanggo. Ero eyingo.

Yisas Sambono Ooreyingo
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

9 Yisasdo mande ngu ero yokootoni, kirikiri oni kenootoyi, Anutro
yanggangoni, ngundo Yisas yoro yoro, oorero, goboore newendemo
utoni, nguro enengo kirikiri onikundo ko ma kenoyingo. 10 Yisas
ooretoni, kirikiri oni sambono doongetero, kenondadangero oodoyi,
asa, sodedomangge sambono oni Engel eraya kirikiri oni tanggeyemo
dikaworiyo. Ngu oni erayaga ngu nengguroyari ngu sarayi oorengo.
11 Oni erayagakundo eworiyo. Ye Galili oni, ye ndatero ngano dikaro,
ngunonggo sambono doongetero oorootenggo? Nga Yisasga ataga ye
tanggeyemonggo Anutdo yoro, sambono ooreteni kenootenggo. Nga
Yisasga, nga nangge, ngandiro ooretoni, kenootenggoku, ngundiro
nangge, ene kootuyisina ko ombuwa, ero eyingo.

Ene Oni Gura Yootunootoyi, Yudas Musiyomo

Tunooteyingo 12 Ngundiro etoni, Yisasro soweyeroyingo Aposel
onindo ngu mera puringga ngu yokoro, ene Yerusalem ende ko
oorowuyingo. Ngu mera puringga ngu oowooyi ngu Olib. Ngu
puringga ngu Yerusalem ende ngu tanggeyimo. 13 Ene endemo uro,
ene ya gura ya gumi awu sanganimo nguno oorero oriyingo. Ngu oni
ngu oowooye ngu ngandiro: Pita, Yon, Yemus, Enduru, Pilip, Tomas,
Batolomeyu, Matiyu, Yemus Alipiyas nguro nangoni, Yudas Yemusro
nangoni, ko, Sayimon. Sayimon, ngundo enengo mera ngu yuto onindo
sobowooweroyi ingonduduni kini. 14 Ngu oni ngu bidodo nowoondoye
guranangge yero, Anutno yemboongero oruwonggo. Bare gura gura
nguya, Yisas nemi Mariya, Yisasro kone dobooyi nguya yemboongero
oriyingo.

15 Ngu naru gurano, oni bidodo ngu onibi kandegura, onibiga gura
nguya (120) oruwonggo. Ngu naruno nguno, Pitando oni dobookuriyi,
ngundo ootoogero, dikaro, mande eyingo. 16 Pitando eyingo. Ye do-
bookurine, nakangoyingo gura oorooteku, kurimi Yuka Kundingiyimbo
Dewit manggowoomonggo Yudasro eyingo. Ngu oningga, ngundo oni
gidarega oore etuyerootoni, ene Yisas dowooyingo. Ngu mandega ngu
engge tewa. Ngu hamoo, ngundiro nangge tunootewo. 17 Kurimi
Yudas nooreya oruwooto. Ene nga kongga nga, ene nooreya gobooro
yowootowo. Pitando ngundiro eyingo.

18 Yudasdo oo biyomi teyingomu, nguro uriyingga yowoku, ngundo
mera gura uriyoyingo. Ngu meranggano nguno, Yudas merako ukero,
uro, utoro kawuyi pokomero, usekawuyi bidodo wendoni, ende ombu-
toni kumooyingo. 19 Kootuyisina, oni simoo bare bidodo Yerusalemno
oriyingo, ngu Yudasro mande ingoro eyingo. Ngu merangga ngu
oowooyi ngu Akelidama eyingo. Enengo mandenonggo ngu muringga
ngundiro: ngu sidudaro mera.

20 Arisa, Pitando eyingo. Ngu oo nakangga ngu, Sam bukno ooroote.
Ngu ngandiro:
Enengo mera ngu kingo orini. Oni gurado nguno ma oruwero kingo
orini, eyingo. (Sam 69:25)
Sam bukga ngundo gura ete.
Oni gurado enengo koni ngu yowa, eyingo. (Sam 109:8)
21 Nguro ngu, ataga oni gura yootunowato. Ngu oningga ngu, nooreya
ko gobooro tewato. Ngu oningga ngu, kuri urungga Yisas nguya
endeyowootomu, oni ngu gura yootunoro ewato. 22 Sonoyeroyingo Yon-
ngga, ngundo oni simoo bare sonoyeroyingo naruno, Yisas oni simoo
bareno ko damoni yero, tero, omburo, Anutdo Yisas, noorenonggo
yoro sambono oorewoku, ngu bidodo kenoro, omburo, ataga nguya
ngundiro oni ngu gura yootunoro yewato. Ene nooreya yowuruwooro,
ko gobooro tero, Yisas ko ootoogeyingo nguro muri yootunoro ewato.
Eyingo.
23 Arisa, ene oni eraya yootunoro eyingo. Gura ngu Yosep, ene
oowooyi gura Barabas etenggo. Ene nangge oowooyi gura nguya ngu
Yasitas. Oni gura nguya, ngu oowooyi ngu Matiyas. 24 Oni bidodo
Anutno yemboongero eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge oni
bidodo nowoondoye kenoro ingoote. Ge mete noore etuyero, nga
oni erayaga nga oone, ngu gedo etuyeroya yootuno. 25 Ene Aposel
kongga ngu yowa. Yudas ngu kuri ko yokoro, Setanro ende biyomimo
toongero, nguno oruwa. Eyingo. 26 Arisa, oni erayagaku towooyeroro,
ebe dagadaga tetoyi, Matiyasdo tunootete. Ngundiro tunootetoni, ene
yoro, kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangegakuno (11)
yowuruwooyingo.
1,

2

Yuka Kundingiyi Ombuyingo

1 Naru kundingiyi, oowooyi Pendikos tunootetoni, nguno Yisasro
kirikiri onindo ya guranangemo yowuruwooro oruwonggo.
2 Sodedomangge oo ngguyi gura sambononggo ngguyi uro ombuyingo.
Ngguyi ngu doogo yanggango urungga ngguyi ngundiro tero
ombuyingo. Ngundiro omburo, ya ene oruwonggokungga ngu
newendemo uro, ya newende ene bibiteweroyi yangga ngu,
bidodo ndindi teyingo. 3 Ene kenoyingomu ngu, de soru ngundiro
tunooteyingo. Ngu wirikoro Anutdo soweyeroyingo oni ngu ko oni
gidarega, ngu yano oruwonggoku, ngu bidodo tabayemo songo songo
bibiteyingo. 4 Arisa, Yuka Kundingiyi, ngundo kirikiri oni bidodo ene
nowoondoyemo angeyingo. Ngundiro tetoni, ene mande bungeyi gura
guranonggo mande etenggo. Yuka Kundingiyi enengombo mande gura
gura yunootoni, manggoyemonggo ngundiro eyingo.
5 Yuda oni Anutro ingondudu tero oruwonggoku, ngu mera
bidodomonggo mayero, Yerusalemno oruwonggo. 6 Oni simoo bare
oowooyingga oorengo ngu ngguyiga ngu ingoro, asa, ene sobiro om-
buro yowuruwooyingo. Omburo, dikatoyi, Yisasro kirikiri onikundo
mande bungeyi gura guranonggo, oni enengo mandenonggo mande
etoyi ingoyingo. Nguro ene soriyokoyingo. 7 Oni bidodo soriyokoro,
ingondudu tero eyingo. Kenoyi! Nga oni mande etenggoku nga,

ngu bidodo ngu Galili oni nangge! 8 Ndadiro nguro, noorengomo
noorengomo songo songo noorengo mandenonggo, mande etoyi in-
gooteto. 9 Noore ngu Patiyan oni, Midiyan oni, Ilam oni. Noore
oni gidarega Mesopootemiya, Yudiya, Kapadosiya, Pondas, Esiya,
10 Perigiya, Pambiliya, Igip, Libiya mera Sayirin oni ko noore gidarega
Romnonggo nguya ngano omburo oorooteto. 11 Noore Yuda oni, ko,
oni sowe gidarega, ngundo Yudaro muri keyootenggoku, noore Kirit
oni, Arebiya oni nguya, noore bidodo ingootooye, ene Anutro mandeni
muri yanggangoni, ngu noorengo mandenonggo mande wesiyoro etoyi
ingooteto, ero eyingo. 12 Ngundiro ero, ene bidodo soriyokoro, buribari
urungga ingoro, enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Nga mande
etenggoku nga ngu damoni ndadiro? Eyingo. 13 Ene oni gidaregado
yomooyunoro, mande ero eyingo. Ene Wayin sonoyi urungga biyomi
oorengo nero, nguro ngundiro mande etenggo, ero eyingo.

Pitando Mande Wesiyoro Eyingo

14 Asa, Pitando kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge
nguya dikayingo. Ene manggaru tero, oni simoo bareno eyingo. Ye
Yuda oni simoo bare, ko, ye ngano Yerusalemno oorootenggoku, ye
sodeyeya noro mande nga gome ingoya, ye nguya nga mandega ngaro
muri ngu gome ingoyi! 15 Yendo ngu ingootenggoku, nga oni nga Wayin
sonoyi urungga nero, mande ngandiro, ero ingootenggo. Ene hamoo
oorengo kini, ene sa gaboyi naru kandegura gidemboro namoraya
nangge teteku nga (9:00 am)! 16 Ene nga mandega nga, ngu Anutro
ingondudu eyingo oni, oowooyi Yowel, ngundo kurimi ngandiro eyingo.
17 Anutdo ewo. Naru wenga namokono tetoni ngu, noro Yuka
Kundingiyi nguro yanggangoni ngu soweyootoowe, oni simoo
bareno uwa. Yengo simoo namboye ngu Anutro ingondudu
eyingo oni ewonggoku, ngundiro nangge ngu wesiyoro ewanggo.
Noro oo gura gura yengo simoo oore nguno gaboya gaboya oo
etuyerowano. Yengo oni dogodogoni ngu gabono etuyerowano.
18 Yo, ngu narunggano nguno, noro Yuka Kundingiyi nguro yang-
gangoni wendootoowe, noro ko oni simoo bareno nguya uwa.
Ene ngunonggo noro mandene, muri Anutro ingondudu eyingo
oni ngundiro eyingomu, ngu wesiyoro ewanggo. 19 No sambono
awuno, ko, merako ngano nguya, nondo muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyimu, ngu tewano. Ngundiro tetoowe,
ngu sidudaro, de soru, wooro sobugo urungga ngu tunootewa.
20 No sa yewe ooreri tunootetoni, kombo yewe, dagoyi sidu-
dodo ngundiro yewa. Kootuyisina Oo Simburi Urunggaro naru
urungga duridarinidodo tunootewa. 21 Ngundiro tetoni, oni
simoo bare ene Anut Oo Simburi Urungga nguro oowooyimo
meno etenggoku ngu, Anut enengo kandeyibo yodowooro yoy-
ootoni, enengomboya oruwanggo. Anutro ingondudu eyingo oni,
Yoweldo ngundiro eyingo. (Yowel 2:28-32)

22 Ye Iserel oni, ye nga mande nga ingoyi! Yisas Nasaret oni, Anutdo
muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu ko tero, Anutdo Yisas
kandeyimo yewo. Yisas oo ngundiro tetoni, nguro oni simoo bare
kenoro ingoro, ene Anutdo soweyootoni ombuyingo. 23 Anutdo kurimi
oorengo Yisasno oo tunooteweroyi ngu ingoro, kuri mande gosiyoyingo.
Ngu ngandiro: Oni Yisas yoro, ye Yuda oni, ko, oni biyomi gidarega

nguya ngu kandeyemo yunowa. Yo, ene ye hoorooweyeroro, Yisas de
omukondi sanganimo sanggawero utoyi kumooyingo. 24 Yisasdo ogingo
urungga koorowooro kumooyingo. Ene Anutdo ogingonggaku, ngu
andangetoni, mere yokootoni, ko keta yokutuwooyingo. Kumoo nguro
yanggangonimbo Yisas dowooweroyi nguya kini. 25 Yo, kuri Dewitdo
ngu Yisasro mande, ero eyingo.

No Oo Simburi Urungga doongenemo suwooyi sano dikaro ooroote.
Ene kandene koondosina ootooro, ngu oo bidodomo hoorooweneroyingo. 26 Nguro ngu, nowoondone manggone bidodo oni
oni teteno. Gowene nguya oo sumangeyi nguro sobowoowano.
27 Anut ge noro bine yokootoyi, kumoo musiyomo ma oruwa.
Kini, gengo oni kundingiyi ma yokootoyi, ene mereno buwoo
yewa. 28 Gengo endeyoyingo muri gome ngu kuri etunerowo.
Dewitdo ngundiro eyingo. (Sam 16:8-11)

29 Pitando eyingo. Ye dobookurine, nondo noorengo osinani Dewitro
nenengo tunoo etoowega ingoyi. Ene kurimi kumootoni merengooyingo. Enengo mereni ngu ataga nguya oodoni, kenootetoku ngu.
30 Ene Dewit ngu Anutro ingondudu eyingo oni. Ngu ene ingoyingo,
Anutdo mande ero gosiyoro, ngandiro eyingo. Nondo gengo sowengge
gura (Yisas) yetoowe, ngundo gengo mera ngaro oni sobosobo koreteyingo musingge ngu yowa, ero eyingo. 31 Anutdo oo teweroyi ngu
kuri Dewit etungootoni, kenoro, Anutdo Krayis yeni ko ootoogeweroyi
ngu nguya eyingo. Anutdo ene ma yokootoni oni kumooyingomboro
musiyomo ootooro, nguno goweyi ma buwoo yewa. 32 Ngu Yisasga
ngu Anutdo kuri yokutuwootoni, noore bidodo kenowootoku, nguro
eteto. 33 Ataga ene kuri eweyi Anut tanggeyimo awuno oorero, Anut
kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo bibitero ooroote. Ene
eweyi Anut kandeyimonggo Yuka Kundingiyi inowero kuri mande ero
gosiyoyingomu, ngu yowo. Nguro ataga nga ooga nga soweyootoni, ye
kenoro ingootenggo. 34-35 Dewitdo ngu ene sambono ma ooreyingomo,
ene Yisasro mande ngandiro eyingo.

Anut Oo Simburi Urungga, ngundo noro Oni Urungga nguno ngandiro
eyingo. Ge no kandene koondosina bingaminidodo bibite.
Kootuyisina gengo mundi oni nondo yoyewe, gengo kengge
damonimo oorowuwanggo. Anutdo ero eyingo. (Sam 110:1)

36 Arisa, ye Iserel oni simoo bare, ngu gome ingoyi! Ngu Yisasga yendo
dowooro, de omukondi sanganimo sanggawero utoyi kumoowokungga
ngu, Anutdo ene Oo Bidodo Simburi, rogo teyingo. Ene Krayis,
noorengo yoyowero sunggi yeyingo oni oorooteku ngu! Pitando
ngundiro eyingo.

Oni Simoo Bare Oowooyingga Nowoondoye Yowoorengoro, Sono Kundingiyi Newendemo Uro Gimuyingo

37 Oni simoo barekundo ngu Yisas ureyi kumooyingo mandega ngu
ingootoyi ngu, ngundo nowoondoyemo utoni, ene hamoo ingoro, nguro
ene Pitano, Yisasro soweyeroyingo Aposel oni gidaregano nguya sumoo
eyingo. Ye dobookurinani, noore ndawu ooga tewato? Ero eyingo.

38 Ene ngundiro sumoo etoyi, Pitando oni simoo barekuya gumi
eyingo. Ye komo nowoondoye yowoorengootoningga, ye Yisas Krayis
oowooyimo sono gimuro ngu, asa, ye enengo oni tewanggo. Ye

ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo weti mbumbuwa andangero, ka-
beteyunoro, Yuka Kundingiyi ngu ye kingo duwoo yunowa. 39 Anutdo
Yuka Kundingiyi ye yunowero, yengo simooye, ko, oni simoo bare mera
gidaregasina nguya yunowero, mande kuri ero gosiyoyingo. Yo, Anut
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oni simoo bare kuri
rogo tewoku, ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowanggo, ero eyingo.
40 Pitando mande gura gura oowooyingga ero mamanayeroro, in-
gonduduye yokutuwooro eyingo. Ye ingonda teyi! Kinitetoni ngu,
ye oni biyobiyomi nguya oonootewanggo, ero eyingo. 41 Oni simoo
bare Pitaro mandeni hamoo ingoro, Yisasno nowoondoyemo hamoo
tetoyi, ene sono kundingiyi nguya newendemo uro gimuyingo. Ngu
narunggano nguno, Anutdo oni simoo bare oowooyingga oorengo
(3,000) ngu yoyoro, nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngudodo sowey-
oyingo.

Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Oni Simoo Bare Nguro Muri Gome

42 Naru bidodomo, ene Anutdo soweyeroyingo Aposel oni nguro
mande ingowero etuyerowonggoku, ngu gome ingoro, ene ngunonggo
dobookuriye hoorooweyeroweroyi koyi ngu tero, oowari gobooro nero,
Anutno nguya yemboongeyingo. 43 Ngu narungga nguno, Yisasro
kirikiri oni, ngundo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu
oowooyingga tetoyi, oni simoo bare bidodo ngu kenoro ngu, ene
Anutno ingondudu urungga teyingo. 44 Oni simoo bare bidodo Yisas
Krayis nguro nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ene nowoondoye
guranangge yero, ene ngunonggo enengo oo sitowi ngu gurado noromu
nangge, ero ma eyingo. Kini, oo ngu oni bidodoboro ingowonggo. 45 Ene
mera oo gura oni gurano uriyoro ngu, nguro digi beyeni yoro, wirikoro
bayetetoyi, oni simoo bare oo wenonoro, ngundi, oowariro kumooteng-
goku yunoyingo. 46 Naru guranangge nangge, ene Anutro yowuru yano
Tembel yowuruwooro, gobooro oruwonggo. Ene ya gurano gurano
nguya oowari nero, nowoondoye ngu guranangge yero, oni oni tero,
oni songo songo oowari yunoro, yoro neroruwonggo. 47 Suwooyi
sano, ene Anut bingami okooro oruwonggo. Simoo bare bidodo
doongeyemo nowoondoye gome metemi oodoyi, yeyoro, gome tetenggo
ero eyingo. Naru guranangge nanggemo, Oo Bidodo Simburi, ngundo
oni simoo bare gidarega yoyootoni, eneno nowoondoyemo hamoo
teyingo, Anutro nowoondoyemo hamoo tewonggoku oni watangga, ngu
soweyerowo.

3

Oni Gura Keyi Biyomimu Mete Teyingo

1 Naru gurano, Pita Yon eraga yemboongeweroyi naruno suwootetoni
sa andusinanggo ngasina doongeteteku, ngu naruno, (3:00 pm) Anutro
yowuru ya Tembel nguno ooreyingo. 2 Oni gura nguno oruwoku ngu ne-
mimbo bisiyoyingo naruno oororo, ataga nguya keyi biyomi oriyingo.
Naru bidodo ngu oni keyi biyomingga ngu sumooro, koorowooro,
mayero, ngu Tembel yamukongga, oowooyi ngu gome oorengo, nguno
yeroruwonggo. Ngu oningga nguno oodoni, oni Tembel yano uwero
mayetoyi, yeyoro ngu, ene ngu oni nguno digi beye ooro ngguyinggayi
tero, kira eroruwo. 3 Ngu oningga ngu Pita Yon eraga yeyootoni, Tembel

ya newendemo nguno uwero tetori ngu, oo ene inoweroyimboro kira
eyingo. 4 Pita Yon eragado oninggaku kenootori, Pitando eyingo. Ge
doongeteya, noore yeyo! Eyingo. 5 Etoni, ene nguro erayagakusina
yowoorengoro, ngandiro ingoyingo. Oo gura nunowero, eteriku ngu,
ero ingoyingo.
6 Ene Pitando eyingo. No digi beye kini. Ene no oo gura mooremu
ngu gunowero. Ngu ooga ngu Yisas Krayis Nasaret oningga, ngu
oowooyimo no geno eteno. Ge ootoogeya oorowu! Eyingo. 7 Ngundiro
ero, Pita kandeyi koondosinanggo dowooro, okootoni, ootoogeyingo.
Arisa, sodedomangge bodowo keyi kendibiyi ngu bidodo yanggango
yetoni, wimbuyi nguya yanggangododo tetoni, ootoogero dikayingo.
8 Ngu oninggaku dikaro piparero endeyoyingo. Ene nguya eragaya
ngu Tembel ya newendemo uro, endeyoro, piparero, omburo tero,
oororo, Anut Oo Simburi ngu bingami ero okooyingo. 9-10 Ngundiro
tetoni, oni simoo bare bidodo ngu oningga kenootoyi, ene keyi mete
tero, ene piparero oororo omburo tero, Anut oowooyi bingami urungga
okootoni, ngu kenoro, ingoro, eyingo. Nga oningga nga nangge,
ngu Tembel yamuko oowooyi gome oorengo, ngu dabemimo bibitero,
digi beye ooro suwooyi sano ngguyinggayi tero, ero oruwoku ngu
oninggaku nga! Ene ngundiro ingoro kenoyingo, ngu ene ataga mete
tetoni, nguro ene sori yokoro, ene nguro ingondudu oowooyingga
teyingo.

Pitando Tembel Nguno Mande Wesiyoro Eyingo

11 Oni keyi biyomingga mete tewoku, ngundo Pita Yon eraga yo-
dowootoni ngu, oni simoo bare bidodo kendutero, omburo, Tem-
bel yasiriko, oowooyi Solomon, nguno yowuruwooyingo. Ene ngu
kenoro, sori urungga yokoyingo. 12 Urungga soriyokoro tetoyi, Pitando
ngundiro kenoro, simoo bare mande yunoro eyingo. Ye Iserel oni,
ye ndawugaro sori yokootenggo? Ndatero ye noore yeyondandan-
gero, noorengombo nangge noorengo yanggangonarimo ingondudu
gomemo, nga oningga nga tetoore, mete tero endeyoote, ero in-
gootenggo? Hamoo oorengo ngundiro kini! Anut enengombo nga
oningga nga yomosiyoyingo! 13 Yo, Anut ngu Ebaraham, Ayisak, Yekob
nguro Anut noorengo osi sambanani nguro Anut, ngundo enengo ko
oni Yisas nguro bingami okoote. Ene ngu oningga ngu nangge, yendo
mundi oni kandeyemo yeyingo. Mera ngaro sobosobo oni Payilat,
ngundo yokootoni, toongeweroyimboro etoni, ene yendo sobosobo
doongeyimo Yisas kootu inoyingo. 14 Ene yendo ngu oni kundingiyi,
ene oni gome nenengo oorengongga ngu kootuyinoyingo. Kootuyinoro,
yendo Payilatno meno manggaru tero eyingo. Oni gura oni ureni
kumooyingongga ngu andange! Eyingo. Ngundiro etoyi, Payilat,
ngundo ngu oni biyomingga ngu andangero, ye yunoyingo. 15 Enendo
nangge ngu, keta oruweroyi nguro Simburi, ngundo noore yoyoro,
sugi sugi keta oruweroyi ooreko yoyeweroyi ngu, ene yendo ngu
ureyi kumooyingo. Ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni, ko
keta ootoogeyingo. Noorengombo nangge kenoro, nguro mandeni
yootunoro eteto. 16 Yo, noore Yisas oowooyimo ko yanggangonimo
eneno nowoondonari hamoo tetoore, nga oningga nga mete tetoni,
kenootenggoku nga! Yo, ene Yisas oowooyimo, ko enengo newende
hamoo teyingo muringga, ngundo nangge, ene yeni mete teyingo.

17 Hamoo, dobookurine, no ingootenoku, ye yengo tabango oni nguya
ngu gome ma ingoro, nguro ye ngu muringga ngu teyingo. 18 Ene
kurimi ngu, Anutro ingondudu eyingo oni ngu bidodo manggoyemo,
Anutro mande yootunoro eyingo. Enengo Krayis ene komo ogingo ngu
koorowoowa. Ngu muringga ngu yendo kuri tewonggoku, ene ngu
mandega eyingongga ngu, ngu engge tunooteyingo.
19 Nguro ngu, ye komo ingonduduye yowoorengoya nowoondoyemo
hamoo teni. Ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo weti mbumbuwa
bidodo yonggurumooro andangetoni, asa, yengo nowoondoye ngu
sarayi oorengo tunootewa. 20 Ngundiro tetoyi ngu, asa, Oo Bidodo
Simburi ngundo yanggango keta ngu yeno tunootetoni, ngu Krayis,
Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngu yeni yeno ombuwa.
Ngu oni Yisasga Anutdo ene kuri rogowooyingo. 21 Ataga Yisas
sambono ootooro, kootuyisina Anutdo oo bidodo ko yeni keta nangge
tunooteweroyi narungga ngu, ngu sobowooro oode, ngu naruno nguno,
ene ko ombuwa. Kurimi enengombo Anutro ingondudu eyingo oni
kundingiyi manggoyemo, ngundiro eyingo.
22 Mosesndo ngandiro eyingo.

Yengo Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo yengo kewooroyemo oni
gura yoro yetoni, ngundo ene Anutro ingondudu eyingo oni
gura no ngandiro tunootewa. Ye ngu komo enengo mandeni
ingoro, nguro yeno oo eteku, ngu bidodo keyoro oruwanggo.
23 Oni bidodo ngu Anutro ingondudu eyingo oningga nguro
mandeni ma ingootenggoku, asa, ene Iserel oni kewooroyemo
ma oruwanggo. Anutdo andangeyerootoni oonootewanggo. (Du-
toronomi 18:15,18,19)

24 Kurimi Anutro ingondudu eyingo oni, ko, Samuwel nguya, ngundo
oo kootu kootu tunooteweroyi narungga, nguro eyingo.
25 Ye ngu Anutro ingondudu eyingo oni nguro simooye oorootenggo.
Ye ngu Anutdo sunggi mandega ero gosiyoyingo, nguro oo yengo osi
sambayemo yeyingongga, ngu yootenggo. Ene osiye Ebarahamno
eyingo.

Gengo simoonggemonggo mera bidodomo oni simoo bare kumana
yowanggo. Ero eyingo. (Yenesis 22:18; 26:4)

26 Anutdo enengo ko oni Yisas ngu koretero soweyootoni, yeno
ombuyingo. Ngundo hoorooweyeroro, kumana ye yunowero om-
buyingo. Yo, ene omburo hoorooweyerootoni nowoondoye yowooren-
goro, yengo muri biyomi ngu yokoyi. Ero nguro ombuyingo.

4

Ene Pita Yon Eraga, Ya Biyomimo Yoyeyingo

1 Pita Yon eraga oni simoo bareno mande wesiyootori, Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi; Anutro Tembel nguro me oni tabango
koreteyingo oni; ko, Sadusi, oni kumooro ko ma ootoogewanggo
eyingo oni, ngudodo mayero tunooteyingo. 2 Ngundo Pita Yon eragado
simoo bare mande yunoro, Yisas merenonggo ko ootoogeyingo nguro
mandeni wesiyoro ero, ko, oni kumooyingomu ko ootoogewanggo ngu
nguya wesiyoro etori ingoyingo. Ene ngundiro ingoro, nguro ngu, ene
sanggiri urungga tewonggo. 3 Ngundiro nguro, ene Pita Yon eraga
yodowooro, ya biyomimo yoyeyingo. Suwootetoni nguro, yangenigogo

mandeyari tewato. 4 Ene ngu naruno, oni simoo bare urungga biyomi
eragaro mandeyari ingoro, Yisasno nowoondoyemo hamoo tewonggo.
Ngu 5,000 oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo.

Pita Yon Eragaro Mandeyari Tabango Oni Yowuru Doongeyemo Wirikoyingo

5 Sengetoni suwoononggo ngu naruno, sobosobo oniku, enengo
yowuru yaro tabango onikudodo, mamana mande etuyeroyingo oni
ngu bidodo Yerusalemno mayero yowuruwooyingo. 6 Ngundo Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni urungga, oowooyi
Anas, nguno yowuruwooyingo. Kayiyapas, Yon, Alekisanda oni
urungga, ko, Anas nguro dobookuringo gidarega ngu bidodo nguya
mayero yowuruwooyingo. 7 Pita, Yon eraga ngu, oniku doongeyemo
yoyeyi, dikatori, sumoo yunoro eyingo. Ndadiro tero, yari ngu oningga
ngu mete yomosiyowari? Yari ndawu yanggangonggano, ko tewori?
Ene sumoo eyingo.

8-9 Ene ngundiro sumoo etoyi, arisa, Yuka Kundingiyi, ngundo Pita
ingondudunimo uro, angetoni, enebana eneya eyingo. Ye Iserel so-
bosobo oni, ye oniro tabango oni, ye bine noorendo oni keyi biyomingga
hoorooweworoku, nguro sumoo yunowero etenggo? Ye ngu ingowero,
bine? 10 Nguro ngu, arisa, ye, ko, ye bidodo Iserel oni, ye gome
ingoyi! Ngu oni keyi biyomingga ngu, Yisas Krayis Nasaret oningga ngu
oowooyimo, ene mete tewo. Ene ataga ye doongeyemo dikate. Yendo
Yisas de omukondi sanganimo sanggawero utoyi, kumoowokungga
ngu, ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ngu
Yisasga, ngundo nangge oni keyi biyomingga ngu yeni, mete tewoku
ngu! 11 Anutro bukno, Anutdo ngu Yisasro mande ngandiro eyingo:

Nga ya ungoo ndonggoromingga nga, ye ya yeweroyi onindo, ero
yokowonggo. Ene ataga ngu ya ungoo ndonggoromi ngu, ene ya
nonggini koreteyingo. Ero nakangoyingo. (Sam 118:22)

12 Yisasdo nangge ene mete oni simoo barero nowoondoye yoone-
nengoro, hooroowyeyeroro, ko yoyowa. Yo, Anutdo Yisas rogowootoni,
ngundo nangge, noore ko yoyoweroyi inoyingo. Mera bidodomo, oni
gura oni ngundiro hooroowyeyeroweroyi nguya kini. Pitando eyingo.

13 Ero yokootoni, asa, yowuruno onikundo Pita Yon eraga yeyootoyi,
mande yanggayanggango yootunoro, etoyi, ene erayaga ngu, ene ma
sosoreyingo. Yeyoro, ene ingoyingo. Pita Yon eraga ingondudu yano
Skul ma teyingo. Ene kingo oni ooroote, ero nguro oniku ingondudu
urungga tero ingoyingo. Erayaga nga ngu kuri Yisasdodo endeyoyingo,
ero ingoyingo. 14 Ene tabango onindo ngu oningga goweyi mete tewoku
kenootoyi, Pita Yon eragaya dikatoni, nguro ngu, ene eragado mandeku
gumi gura ma eyingo.

15 Ngundiro nguro, ene erayaga nguya eyingo. Tabango oniro
yowuru ya yokoya, endesina ooreri! Etoyi ngu, asa, Pita Yon eraga
endesina ooretori, tabango onikundo enengo nangge mande ero, ingoro
eyingo. 16 Noore oni erayaga ngu ndadiro teyunowato? Oni erayaga,
ngundo ngu muri songo gura onindo ma teweroyimu ngu teworiku,
ngu oni simoo bare Yerusalemno ngu kuri ingomukowonggo. Nguro
ngu, noore nguya ma oongoowato. 17 Ngu ooga ngu mera bidodomo
ero ingowanggokuro, nguro noore mande yanggango oorengo eneno
ewato. Yari oni simoo bare gidaregano Yisas oningga ngu oowooyi ko

ma ewero, ero ewato. 18 Ngundiro ero yokoro ngu, arisa, ene eraga
ngu ko negoyerootoyi, yano ko ombutori, mande yanggango oorengo
eyingo. Yari Yisas oningga ngu oowooyi oni gidaregano, ko ma ero
endeyowero. Hamoo oorengo, yari ngu kongga tero, simoo bare ma
etuyerowero, ero eyingo.
19-20 Ngundiro etoyi, eragado mandeye gumi eworiyo. Noorendo
Anutro mande yokoro, ye manggoye keyowaroku ngu, Anut doongey-
imo ngu mete bine? Ngu yengombo ngu ingondandangeya wirikoyi.
Noorendo ngu ene manggowoomo ingoro, doongenarimbo nguya oo
bidodo kenoyingomu, nguro ngu, noore komo ma yokowaro. Kini,
noore tunoo yootunoro, ero endeyowaro, eyingo.
21 Ngundiro etori, nguro oni simoo bare Anut oowooyi bingami
okootoyi, tabango oniku erayagado oo teworiku, nguro ogingo
yunoweroyi gura ma kenoyingo. Tabangoku ngu simoo barero
sosorero, ngundiro nguro, ene mande yanggango oorengo eragano
manggaru tero, yeyoro, ero yoyokootoyi, ende oorero sawori. 22 Pita
Yon eragado oningga yomosiyoworiku ngu, dagoma onibi eraya (40) ko
dagoma gura nguya yokoro oodoni, yomosiyowori.

Anutno Nowoondoye Hamoo Teyingo Oni, Ngundo Yanggango Yowero Anutno Yemboongewonggo

23 Asa, Pita Yon eraga yowuruno saro, dobookuriyari tanggeyemo ko
oorowuworiyo. Oororo, Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku,
oniro tabango onidodo, ngundo mande mande ewonggoku ngu, ngu
bidodo wesiyoro eworiyo.
24 Etori, dobookuriyari ngu mande mande ngu ingoro, yowuruwooro,
nowoondoye bidodo guranangge yero, Anutno ngandiro yemboongero
eyingo. Anut ge sambo, mera, wendeyi, ko, wendeyi ngu newendemo
oo yetoyi oorootenggoku nguya, ngu bidodoboro Simburi Urungga.
25 Kurimi Yuka Kundingiyi, ngundo noorengo osinani Dewit gengo
kirikiri oningga, ngu manggowoomo tunootero, ngandiro eyingo.
Ndawugaro oni sowe gidaregado Yuda oni kini, ngundo sanggiri
urungga tetenggo? Ndawugaro, endeni endeni oni nguya in-
gondudu gura gura buribari tero, Anut yomburiyoro tetenggoku,
ngu ingondudu kini ngundiro? 26 Mera oni bidodoboro so-
bosobo oni koreteyingo, tabango oni ururu nguya yowuruwooro
ootoogero ngu, Oo Bidodo Simburi ngu ebe urewero tetenggo.
Ngundiro tero, enengo Krayis noore ko yoyowero oni Anutdo
soweyootoni, ye nguya ebe urewero tetenggo, ero eyingo. (Sam
2:1,2)
27 Hamoo oorengo, Herod, Pondiyas Payilat nguya oni sowe gidarega,
Iserel onidodo ende urunggano yowuruwooro, Yisas gengo ko oni
kundingiyingga, noore ko yoyoweroyi oningga, gedo rogo tewoku, ngu
ebe ureweroyimboro. 28 Yo, ene yowuruwooro, Yisasno oo tewonggoku,
ge kuri yanggangongge ingonduduge ngu bidodo rogo teyunowoku,
ngundiro nangge teyingo.
29 Nguno ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, tabango onindo mande
yanggayanggango nooreno etenggo. Nguro ngu, ge ataga ingondudu
teya, ge komo yanggango noore yunoya, hoorooweyeroya, gengo
mandega nga yanggangonidodo wesiyoro ero, ma sosorewato. 30 Anut,
gedo mete sayi oni yomosiyerootooga, ene mete teyi. Gedo mete mande

mande songo onindo ma teweroyimu gura gura bidodo, Yisas gengo ko
oni kundingiyi oowooyimo yega tunooteni. Erayaga ngundo ngundiro
yemboongero eyingo.
31 Ene yemboongero yokootoyi ngu, yangga yowuruwooro, bibitero,
oruwonggoku yanggaku imimi ngundiro yokutuwooyingo. Ya yokutu-
wootoni, Yuka Kundingiyi omburo, ngundo oni nowoondoye songomo
songomo siriyoro, yanggango yunootoni, ene ngunonggo Anutro man-
deni ngu yanggango mete wesiyoro ero, ene ma sosoreyingo.

Kristen Oni Bidodo Nowoondoye Guranangge Yeyingo

32 Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu bidodo
nowoondoye guranangge yero, ene ingonduduye nguya guranangge
yeyingo. Nguro ngu, oni gurado enengo oo gura kenoro yoro, ngu
noromu nangge, ero ma eyingo. Kini, oo ngu oni bidodoboro, ero
eyingo. 33 Aposel onindo Oo Bidodo Simburi Yisas merenonggo ko
ootoogeyingo, Anutro yanggangoni urungga oorengo, nguro muri we-
siyoro ero, koyi teyingo. Nguro Anutro sumange urungga, oni simoo
baredodo eneno oruwo. 34 Oni bidodo yaye, meraye, oowariye, koye,
ngudodo oni gidaregano uriyoro ngu, nguro beyeni ngu bidodo yoro,
mayero yowuruwooyingo. Ngundiro nguro, ene kewooroyemo oni gura
ootooro, ma wenonoyingo. Kini, ene bidodo oo sitowi rogoyimo. 35 Ngu
beyeku Yisasro soweyoyingo Aposel oni tanggeyemo watayeyingo.
Yisasro soweyoyingo Aposel onindo ngu beyeku yoro, rogono rogono
bayetero, yunoro oriyingo.
36 Yisasro soweyoyingo Aposel oni kewooroyemo oni gura oowooyi
Yosep, nguno oruwo. Yisasro soweyoyingo Aposel onindo oowooyi gura
Banabas, ero ewonggo. Ngu oni oowooyingga ngu muri ngandiro: oni
yanggango yunoweroyi oni. Eyingo. Banabas ngu Liwayi oni gura
meradoni ngu Sayiparas, ngunonggo ombuyingo.
37 Banabasdo enengo mera gumi gura oni gurano uriyoyingo.
Uriyoro, nguro beyeni ngu yoro, Yisasro soweyoyingo Aposel oni
tanggeyemo yeyingo.

5

Ananayiyas Sapayira Biyomi Teyingo

1 Oni gura oowooyi ngu Ananayiyas, ngu bareyi oowooyi Sa-
payira. Ananayiyas ngundo enengo mera gumi gura onino uriyoyingo.
2 Uriyoro nguro beyeni gumi nangge yoro oororo, Anutro sowey-
oyingo Aposel oni tanggeyemo yeyingo. Gumi ngu enengo oongooro
yokoyingo. Ngundiro tetoni, bareyi nguya kenoro ingoyingo. 3 Pitando
beye ngu kenoro eyingo. Ananayiyas, ndatero Setando nowoondogemo
uro yootoni, nguro ge Yuka Kundingiyi ganangowo? Ge mera nguro
beye gumi gengo oongooro yokowoku ngu! 4 Kuri mera ngu ma
uriyoyingomo, ngu merangga ngu gengomu kini, bine? Kootuyisina
ngu merangga ngu onindo uriyootoyi, nguro beyeni ngu gengombo bine
sobowoowero? Ndawugaro, ge ngu muringga ngu gengo ingonduduno
nangge, ngu ingoro ngundiro tewo? Ge oni ma ganayerooteku, kini,
ge Anut ganangowo. Eyingo. 5 Ananayiyas ngu mandega ngu ingoro,
ukero uro merako kumoo oorengo teyingo. Oni simoo bare nguro
mandeni ingoro ngu, ene sosoreyingo urungga teyingo. 6 Simoo

oore gidarega ootoogero, Ananayiyas bingonggaku yoro towi kumbabo
doobengoro, yoro saro merengooyingo.
7 Kootuyisina, sa gaboyi naru kabusa yokoro (3 awa) Ananayiyas
bareyi ombuyingo. Ene kameyi kuri kumoowoku, ngu ene ma in-
goyingo. 8 Pitando Sapayiraya, eyingo. Yari merangga uriyoworiku,
nguro beyeni nga nangge, ngundi kini? Etoni ngu, Sapayirando
eyingo. Yo, nga nangge. Eyingo. 9 Ngundiro etoni, Pitando Sapayirano
eyingo. Ndatero nguro, yari mande guranangge ero gosiyoro, yari
Anut Oo Simburi nguro Yukani ngu ganangooteri? Ingo! Kamengge
sumooro merengootenggoku oniku omburo yamukono dikatenggoku,
ngundo ge nguya ngundiro kooronggeroro oorowuwanggo. Eyingo.
10 Arisa, ngundiro etoni, sodedomangge Sapayira ukero uro, Pita
keyi damonimo kumooyingo. Simoo oore ya newendesina uro,
ngu barega ngu kuri kumoowoku, kenowonggoku ngu, arisa, ene
yoro sumooro oororo kameyi merengoowonggoku mere tanggeyisina
merengooyingo. 11 Kristen oni simoo bareku, oni gidarega nguya ngu
ingoro ngu, sosorero mbooro yureyingo.

Oo Muri Gura Gura Yisasro Kirikiri Onindo Teyingo

12 Yisasro soweyoyingo Aposel oni muri songo oorengo gura onindo
ma teweroyimu ngu tero, ko sunggi yanggango gura gura oni
simoo bare kewooroyemo teyingo. Oni simoo bare Yisasro ingoro
nowoondoye hamoo teyingo ngu, ngundo nowoondoye guranangge
yero, Tembel yasiri oowooyi Solomon, nguno yowuruwooro oriyingo.
13 Oni gidarega sosorero nguro, ene omburo ngu, Yisasro onikuya
ma yowuruwooro oriyingo. Ene simoo bare Yisasro kirikiri oni
bingamiye, ero okooyingo. 14 Oni simoo bare urungga biyomi Yisasro
nowoondoyemo hamoo tero omburo, Yisasro dobookuriyedodo yowu-
ruwooyingo. 15 Anutro soweyoyingo Aposel oni ko ngundiro tetoyi,
onindo sayi oni oowooyingga yabayedodo yoyoro mayero oore dabe-
mimo yoyetoyi, nguno oruwonggo. Oodoyi, Pita omburo oorowu-
toningga ngu, ogisambo gabogaboyi yoro sayi onino oorowutoningga
ngu, arisa, ene mete teyi. 16 Ende bidodo Yerusalem tanggeyimo
nguro oni simoo bare nguya mayero yowuruwooro, sayi oni, oni
mera mboorombo yureyingo oni nguya yoyoro mayeyingo. Ngu oni
biyomiku, ngu bidodo yoyeyi mete temukoyingo.

Sambono Anutro Engel Onindo Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Ya Biyomimonggo Andangeyeroro Yoyoyingo

17 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro sobosobo tabango ngu,
ko Sadusi oni enedodo oruwonggoku, ngu ene Yisasro soweyoyingo
Aposel oniro nowoondoye biyomi ingoro, sanggiri teyingo. Sadusi
watangga ngu kumoononggo ma ootoogewa, ero ingoyingo oni. 18 Ngu
oniku ootoogero, Yisasro soweyoyingo Aposel oni yodowooro ya biyomi
urungga, oni oo biyomi tetoyi yoyetoyi oorootenggoku yano nguno
yoyeyingo. 19 Ene suwoono Oo Bidodo Simburi nguro sambono oni,
oowooye Engel, gurado omburo, ngundo ya biyomimboro yamuko
yanggango urungga ngu goosooro, nguwoore Yisasro kirikiri oni yoyoro
endesina oorero eyingo. 20 Ye ooroya, Tembel yowuru yano uya dikaya,
simoo bareno Yisasro murini keta oruweroyi, nguro muri bidodo
wesiyoya, yootunoya eyi, ero eyingo. 21 Yisasro soweyoyingo Aposel oni

ngu mandega ngu ingoro oodoyi sengetoni, Yisasro soweyoyingo Aposel oni suwoononggo oorengo oororo Tembel yowuru yano uro, oni simoo bareno keta oruweroyi nguro mande yunoyingo.

Asa, ngu naruno nguno, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro sobosobo tabango, enengo dobookuriye tabango yowuruno ngu mayero yowuruwooyingo. Yowuruwooro ene Iserel oniro tabango oni, ngu bidodo negoyerootoyi mayero yowuruwooyingo. Ngundiro tero, mande yeyi ya biyomimo uyingo. Yisasro kirikiri oni yoyoya yowuruno ombuyi, ero eyingo. 22 Etoyi, kumba ootuwoo oni sobosobo ya biyomimo oororo, Anutro soweyoyingo Aposel oniku ma yeyoro nguro ene yowuru yano ko oororo eyingo. 23 Noore ya biyomi yamuko ngu kenowootoku ngu, yanggango goodooyingo nguro sobosobo nguya yamuko ngu bidodo sobowooro oruwonggo. Ene noore yamuko goosooro ya newendemo doongetewootoku ngu, oni gura nguno ma kenoyingo. Eyingo.

24 Arisa, Tembel ya towi ootuwoo nguro sobosobo, Anutno wooro yeyingo kundingiyi oniro sobosobo ngu mandega ngu ingoro ngu, ene ingondudu urungga teyingo. Ene eyingo. Ngu ooga ngu ndadiro tewo? Eyingo. 25 Ngu naruno nangge, oni gurado mayero eyingo. Ingoyi! Ngu oni yendo ya biyomimo yoyewonggoku, ene Tembel yowuru ya newendemo dikaro, ngunonggo ene simoo bare mande yunoro oorootenggo, eyingo. 26 Etoni, ene ngundiro ingoro kumba ootuwoo oniro sobosobo oni, kumba ootuwoo oni nguya ootoogero, oniku yoyoro, ko oorowuyingo. Ene ma yureyingo. Ndawugaro nguro, ene ingoyingoku, noore ngundiro tetooye ngu, asa, simoo baredo digi yoro ngundo noore nguya yurewanggo, ero eyingo.

Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Tabango Oni Yowuruno Onino Mande Wesiyoro Eweroyi Nguro Ma Sosoreyingo

27 Ene yoyoro, omburo, tabango oni yowuruno oni kewooroyemo yoyeyi dikayingo. Ngundiro dikatoyi, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro tabango urunggakundo yeyoro, ero eyingo. 28 Noore kuri mande yanggango ewooto. Ye oni oowooyi Yisasga ngu simoo bareno ma ewero, ero ewooto. Ene yendo mandega ngundo Yerusalem ende ngu nangge tete. Ye nooreno ngandiro ewero, yendo ngu oningga ngu ureyi kumooyingo eweroyimboro. Eyingo.

29 Etoni, ene Pita, Yisasro soweyoyingo Aposel oni gidaregado mande gumi, ero eyingo. Noore Anutro mande ngu komo keyoro, merako oni ngaro mande ngu ma keyowato. 30 Yendo Yisas yoro, de omukondi sanganimo sanggawero ureyi kumooyingo. Ene osi sambananimboro Anut ngundo ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. eyingo. 31 Anutdo yoro, sambo endemo oorero kandeyi koondosina bingami musiyomo, yeni bibiteyingo. Ene yengo tabango, yengo weti mbumbuwano teyingomu andangero, ko uriyeroweroyi oni ngu! Iserel simoo bare nowoondoye yowoorengoro Yisasno hamoo tetooye ngu, asa, Anutdo weti mbumbuwaye andangewa. 32 Noore ngu oo bidodo kenoro ingowooto. Yuka Kundingiyi ngundo nguya ngu mandega ngu wesiyoro, ete. Anutdo Yuka Kundingiyi ngu simoo bare enengo mande keyootenggoku ngu, nguro ene kuri yunoyingo, ero eyingo.

Gameliyelndo Eyingo

33 Ene mande ngu ingoro, sanggiri urungga tero, oni yureyi ku-
mooweroyi teyingo. 34 Ngu naruno nguno, tabango oni yowuruno
oni gura oowooyi Gameliyel, ngu ootoogero dikayingo. Ngu oningga
ngu, ene mamana mande etuyeroyingo oni, Parisi oni. Simoo bare
bidodo ngu oningga nguro ingoro, ene bingami okootenggo. Ngundo
ootoogero eyingo. Oniku andangeyerootoyiga endesina ooreyi! Ero
eyingo. 35 Endesina ooretoyi ngu, asa, ene yowuru onino eyingo. Ye
Iserel oni, ye oo gura nga onino ngano tewero ngu, ye ingonda teyagogo
ooga ngu teyi. 36 Ye ingootenggo. Nga naru nga ma tunooteyingomo
ngu, Tiyudas oningga ngundo ootoogero eyingo. No oni urungga
yanggangonedodo. Ngundiro etoni, oni urungga (400) ootoogero ene
manggowo keyoyingo. Ene oni mera oo sobosobo urungga, Tiyudas
onindo ngu ureyi kumooyingo. Kumootoni, oni ene keyowonggoku ngu,
songo songo sayingo. Enengo koye nguya kingo kini teyingo. 37 Kootu
oni simoo bare mera sobosobo oni urungga doongeyimo oowooye
nakangoyingo. Ngu naruno Galili oni oowooyi Yudas, ngundo simoo
bare gidarega ganayeroro yoyootoni keyoyingo. Ene ngu oningga ngu
nguya kumootoni, nguro keyimo oni simoo bareku bidodo ootoogero,
songo songo samukoyingo. 38 Nguro ngu, no ataga yeno eteno. Ye nga
oni nga yoyokootoyiga saya, enesu nangge enengo kongga ngu teyi. Oni
enengombo ko ngu tero ngu, biyomi yero kinitewa. Yo, kinitero nga oni
wata eraga ewonoku, ngundiro tewanggo. 39 Ene Anut enengombo ngu
kongga ngu damoni yero tero ngu, ngu ma kinitewa. Yendo owetoyi
nguya ma yokowa. Ngundiro tero ngu, ye Anutya ebe urewanggo.
Nguro ye ingonda teyi! Eyingo.

Anutro Soweyoyingo Aposel Oni Yisas Oowooyimboro Ogingo Koorowooro Nguro Oni Oni Teyingo

40 Ngundiro ero yokootoni ngu, arisa, Gameliyelndo mande ngu
keyoyingo. Tabango onindo Yisasro soweyoyingo Aposel oni ko
negoyerootoyi yasina utoyi, yutoro, gisasaruyeroro, manggaruyeroro
eyingo. Ye Yisas oni oowooyingga ngu ko ma ewero. Ngundiro ero
yoyokootoyi, sayingo. 41 Ngundiro tero, Yisasro soweyoyingo Aposel oni
tabango oniku yoyokoro endesina oorero, ene Anutro bingami okooro,
nguro oni oni tero ingoyingo. Noore oni oni tero, ndawugaro nguro,
Yisas nowoondonarimo hamoo teyingomu, nguro noore mete ogingo
koorowoowero. Ero ingoyingo. 42 Naru bidodo ene Anutro yowuru
yano, enengo ya gura gurano nguya, oni simoo bareno Yisasro mandeni
gome nguro murini, ngu wesiyoro ero etuyeroyingo. Ene Yisas ene
Krayis Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngu etuyeroyingo.
Nguro ene manggoye ma ukingoro yokoyingo.

6

Oni Kandegura Gidemboro Eraya, Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Hoorooweyeroweroyimboro Yootunoyeroyingo

1 Ngu naruno, Yisasro kirikiri oni oowooyingga tunooteyingo. Kirikiri
oni Giris merakonggo ene Girik mande ingootenggoku, ngundo ko
kirikiri oni Iserel merakonggo, ene Hiburu mande ingootenggo. Yuda
oni Girisnonggo Yuda gidarega nguya sanggiri tero eyingo. Yendo
noorengo bare wabu ngu, naru guranangge nangge oowari ma

bayetero, yunoro hoorooweyerootenggo. Eyingo. 2 Ngundiro etoyi,
Yisasro soweyoyingo Aposel oni kande eraya kegidemboro erayaga,
ngundo Yisasro koni tetenggoku onino meno etoyi, mayero yowuru-
wootoyi, eyingo. Noore Anutro mande nga yokoro, oowari nangge
bayetero yunoro oruwatoku ngu, ma mete tewa. 3 Kristen dobookuri-
nani, ye oni kandegura gidemboro eraya ye kewooroyemo nguno
ereweyi. Ene simoo bare doongeyemo oni nenengo ereweyeroya
yeyoyi. Bingamiyedodo, Yuka Kundingiyi ingonduduyemo angeyingo
oni, ngu kenootoyi, ngu yootunowato. Ngundo oowari bayeteweroyi
kongga, ngu tewanggo. 4 Ene ko ngundiro tetoyi, noore Anutro
soweyeroyingo Aposel, oni ngu Anutno yemboongero, enengo mandeni
simoo bareno ko teweroyi, hoorooweyeroro, Anutro mande koyi ngu
nangge tewato. Eyingo.
5 Oni simoo bare bidodo ngu mandega nguro mete, ero eyingo.
Ene oni gura oowooyi Stiwen oningga ngu yootunoyingo. Ene
newendemo hamoo teyingo yanggango, Yuka Kundingiyi newendemo
angeyingo. Oni kandegura gidemboro guranangge nguya oni ngu
oowooye Pilip, Porokoras, Nikanoor, Timon, Pamenas, Nikolas. Nikolas
ngu Andiyok ende oni. Ene kuri mayero Yuda oniro muriye newende
hamoo tero, Yuda oniya gobooro oruwonggo. 6 Ngu oni ngu, Anutro
soweyeroyingo Aposel oni doongeyemo yoyetoyi, dikatoyi, Anutro
soweyeroyingo Aposel onindo kandeye ngu oniku tabayemo yero,
Anutno yemboongero yootunoyeroyingo. Ene ngundiro tetoyi, asa, oni
rogoyerowonggoku, ngundo oni simoo bare ooro wenonootoyi, ngu
bayetero yunoyingo.
7 Ngundiro tetoyi, ene Anutro mande ende bidodomo etuyerootoyi,
nguro sodedomangge oni oowooyingga biyomi, Yisasno nowoon-
doyemo hamoo tero tunooteyingo. Anutno wooro yeyingo oni ururu
nguya kewooroyemo, ngundo Yisasro mande ingoro, nowoondoyemo
hamoo teyingo.

Yuda Onindo Stiwenya Sanggiri Teyingo

8 Stiwen ngu oningga ngu Anutro sumangeyi, yanggangonidodo
eneno angeyingo. Nguro ene mande muri gura gura onindo ma
teweroyimu, simoo bare kewooroyemo, urungga oorengo teyingo.
9 Ngu Yuda oni ngu, Sayirin merakonggo, ko, Alekisandariya mera,
nguro Yudaro yowuru ya guranonggo mayeyingo. Oni Sayirin oni
Alekisandariya oni, Silisiya oni, Esiya oni, ngundo ootoogero, Sti-
wendodo rongge sambi teyingo. 10 Anutro Yukambo ingondudu
gome Stiwen inoyingo. Ngundiro nguro, oni Stiwenro mande ngu
gumi ingondandangero eweroyi nguya kini. 11 Nguro ene sanggiri
urungga tero, ene muri biyomi tetenggoku oni nguno torige oororo,
digi beye yunoro, ngundo ooroya Stiwen goweyi sanggaweya mande
eyi, ero uriyeroyingo. Nguro ngu, oni ngundo ganayeroro eyingo.
Noore nguya ngu oningga ngu manggowoomonggo ene Moses, Anut
nguya yomooyunoro, kootuyarisina mande etoni ingowooto. Ene
mande ganayeroro ngandiro, eyingo. 12 Ene ngando ngundiro ganaye-
rootoyi, nguno ngu, simoo bare, tabango oni nguya, mamana man-
dero etuyeroyingo oniku nguya nowoondoye yeyi, sanggiri teyingo.
Ngundiro tetoyi, ene oororo, Stiwen dowooro, yoro, tabango oni
yowuru onino oorowuyingo. 13 Tabango onindo oni gidarega yoyetoyi,

ngundo Stiwenya mande godange ewero dikayingo. Suwooyi sano
nga oningga ngando Anutro Tembel kundingiyi, ko nguro mamana
mandero nguya mande biyomi eroruwa. 14 Noore ingootooye, ene ewo.
Ngu Nasaret oni Yisas, ngundo nga Anutro yowuru ya urungga Tembel
musiyongga nga yomburiyoro, Mosesndo muringga yunoyingoku, ngu
yowoorengoro, keta gura yewero ewo. Ene ganayeroro eyingo. 15 Oni
bidodo mande wirikoyingo yano bibiteyingo ngu, Stiwen gome gome
kenondadangetetoyi, ngu Stiwen omukumundoongo yowoorengoro,
Anutro oni, Engel omukumundoongo ngundiro tetoni kenoyingo.

7

Stiwendo Tabango Oniro Yowuruno Mande Eyingo

1 Ngundiro kenootoyi, nguno ngu, Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi nguro sobosobo oni urungga, ngundo sumoo eyingo. Ngu
mandega ngu hamoo? Ero eyingo.

2 Etoni, Stiwendo mandeni gumi eyingo. Dobookurine, awa awane
ingoyi! Kurimi noorengo sambanani Ebaraham ene Haran endemo
nguno ma oriyingo, ene Mesopootemiya merako oruwoku, ngu naruno
nguno, Anut Oo Bidodo Simburi duridarinidodoga, ngundo eneno
tunooteyingo. 3 Ngu naruno nguno, Anutdo Ebarahamno eyingo.

Gengo mera gengo konebage nguya yoyokoya, ge nondo mera gura
etunggerowanoku nguno toongeya ootoo, ero eyingo. (Yenesis
12:1)

4 Anutdo ngundiro etoni, asa, Ebaraham ootoogero, Kalidiya mera
yokoro, ene oororo, Haran merako oruwo. Kootuyisina eweyi ku-
mootoni, Anutdo Ebaraham yoro, omburo, nga merangga ye oorooten-
goku ngano yokootoni, ene ngano oruwo. 5 Oodoni, Anutdo mera
gumi gura Ebaraham enengo oorengo ma inoyingo. Kini, hamoo
oorengo, mera bodaga nguya ma inoyingo. Ene Anutdo mande gosiyoro
eyingo. Kootuyisina, nga merangga nga bidodo gunoro, gengo os-
isambage simoongo nguya kootuyisina nguya meranggano ngano ngu
oruwanggo, ero mande gosiyoyingo. Ebaraham simoongo kini naruno,
Anutdo ngu mandega ngu, ero gosiyoyingo. 6 Anutdo Ebarahamno,
ngandiro eyingo.

Gengo osisambage ngu ene oni gidaregado merako oruwanggo. Ene
yuto oni ngundiro oruwanggo. Ngu mera simburi, ngundo gengo
sowengge ngu, kingo kirikiri oni tetoyi, kowuri urungga biy-
omi teyunoro oodoyi, dagoma oowooyingga (400) yokowanggo.
7 Oni gidaregado gengo sowengge ngu enengo kingo ko oni
tewanggoku, ene kootuyisina, no ngu simoo bare nguro mandeye
wirikoyeroro, nguro gumi kowuri yunowano. Kootuyisina ngu
sowengge ngu, ene ngu merangga ngu yokoro, yade oororo,
nga merangga ngano ko omburo, nono yambo mande tero,
bingamine okoowanggo. Anutdo ngundiro ero eyingo. (Yenesis
15:13,14)

8 Anutdo sunggi mande gura Ebaraham, ko osiyi nguya gosiyoro in-
oyingo. Ngu sunggiga ngu simoo moondeye doongooweroyi. Ngundiro
nguro, kootuyisina, Ebaraham ene nangoni Ayisak tunootetoni, naru
kandegura gidemboro kabusa nguno Aiysak moondeyi doongooyingo.

Ayisak nangoni Yekobno ngundiro teyingo. Yekob nguya simoongo
kande eraya kegidemboro eraya nguya teyunoyingo, ero eyingo.
9 Stiwendo mande gura nguya eyingo. Osi osinani, Yekob simoongo,
ngundo koneye Yosep nguya boguwooro, nguro ene Yosep yoro, oni
sowe gidarega yunoyingo. Yunoro, ene beye yootoyi, ene kingo
kirikiri oni tunooteyingo. Ngu oni, ngundo Yosep yoro, Igip merako
oorowuyingo. Ene Anutdo Yosep ma yokoyingo, kini, eneya oruwori.
10 Anutdo Yosep hooroowero kowurini nguya andangero, ingondudu
metemi inoro, sumange teyinoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo Yosep
Pero doongeyimo ingondudu urungga inoyingo. Perondo Igip mera
sobosobo koreteyingo onindo ngu Yosep yoro, Igip oniro sobosobo
urungga yero, ngu enengo yano oo ngu bidodoboro sobosobo urungga
yetoni oruwo.
11 Kootuyisina, oowariro kumooyingo naru urungga Igip mera ko
Kenan merako nguno ombutoni, nguro ene kowuri urungga in-
goyingo. Osisambanani ngu oowari erewero yoro, neweroyi nguya
kini. 12 Ene Yekobdo ingoyingo, Igipno ngu oowari ooroote, ero
ingoro, nguro ene koretero osi osinani sureyerootoni, Igip merako
oorowuyingo. 13 Kootuyisina, ene ko Igip oorowutoyi, nguno Yosepdo
enengo yootunoro, bebeyimo eyingo. No Yosepdo. Ngundiro etoni, Pero
nguya ngunonggo mande ingoyingo. 14 Yosep eweyi Yekob, ngundo
enengo keyimo oni ngudodo ombuyi, ero mande soweyoyingo. Yekob
enengo keyimo oni simoo bare bidodo ngu ngandiro: onibi kabusa
ko kande eraya kengga nguya (75) oruwonggo. 15 Arisa, Yekob Igipno
oode, nguno kumooyingo. Noorengo osi osinani gidarega nguya Igip
merako kumoomukoyingo. 16 Kumootoyi, enengo biye nangge yoyoro,
oororo, Sekem endemo mereyeroyingo. Ngu merengga ngu, kurimi
Ebarahamndo Hemorro simoongomonggo beyebo uriyoyingo.
17 Kurimi, Anutdo Ebarahamno sunggi mande ero gosiyoyingomu,
ngu narungga namoko teweroyi tetoni, Igip merako Iserel oni simoo
bare oowooyingga oorengo tunooteyingo. 18 Igip oniro sobosobo
koreteyingo gura tunooteyingo. Ngu sobosoboga, ngundo Yosepro ma
ingondudu teyingo. 19 Nguro, ngu oningga, ngundo ngu noorengo oni
ngu ko urungga yunoro, ene muri biyomi oorengo osisambananimo
teyunoyingo. Ene yanggango yetoni, Iserel simooye owita bisiyoro
ngu tarangootoyiga kumoomukoyi, Perondo ngundiro eyingo. 20 Ngu
naruno, Moses nemimbo bisiyoyingo narungga ngu, ene simoo gome
bodaga tunooteyingo. Ngundiro nguro, eweyi nemimbo ya newendemo
nangge gome sobowoorootori oode, kombo kabusa yokoyingo. 21 Ngu
naruno nguno, ene yoro, sonono yetoni, ngunonggo Pero nambonimbo
enengo yoyingo. Yoro, enengo nangoni ngundiro sobowoorootoni,
urungga teyingo. 22 Moses ngu Igip oniro ingondudu yano uro, nguno
Igip oniro mande mande ngu bidodo gome ingoyingo. Moses ngu ene
oni yanggango, mandeni nguya yanggango biyomi, ko, enengo koni
nguya ngundiro.
23 Kootuyisina, Moses ene dagomani onibi eraya yokowo. Mosesro in-
gondudu ngu, ene enengo dobookuriyi Iserel oni yeyowero ingoyingo.
24 Ngu naruno nguno, ene Igip oni gura kenootoni, Iserel oninggaku
gome gome ureyingo. Ngundiro kenoro, Mosesndo Iserel oninggaku
hooroowero, Igip oninggaku ureni kumooyingo. 25 Ngundiro tero,

Moses ngandiro ingoyingo. Dobookurine nguya, ngandiro ingowanggo.
Noore Anutdo Moses kandeyimonggo hoorooweyerowa. Ene ngundiro
ma ingoyingo. 26 Yangeni ngundiro Iserel oni eraya ebe udori, nguno
Moses mayero yeyoyingo. Moses ngu oni erayaga ngu yeyootoni, ebe
udori, nguro kawarara tero eyingo. Yaringo nangge ndatero nguro
ebe urooteri? Dobookurine, yari erabasa yaringo nangge, nguro yari
ngundiro ma tewero. 27 Etoni, oningga dobooyi yomburiyoyingongga,
ngundo Moses wenggeremooro, sumoo inoro, eyingo.

Onendo ge noorengo sobosobo mande wirikoyingo oni goyewo? 28 Ge
kuyowo Igip oningga ureyi kumoowoku, ataga ge no nguya
nureyi kumoowero ete, bine? (Eksodas 2:14)

29 Oningga ngundo ngundiro etoni, Moses ngu ingoro, nguro ene
sosorero, toongeyingo. Moses toongero oororo, Midiyan oniro mer-
ako nguno yuto oruworo. Kootuyisina, Moses Midiyan barega yoro,
ngunonggo simoongo simoo eraya teyingo.

30 Dagoma onibi eraya yokoro, nguno Mosesndo oni kini kingo mer-
ako oriyingo. Nguno puri oowooyi Sayinayi, nguno oodoni, ngu namoko
nguno dimoo uto sanggiridodo utongga, nguno de soru tunootetoni,
nguno Anutro sambono Engel oni gura, ngundo de soru kewooroko
dikatoni, Mosesndo ngu kenoyingo. 31 Moses ngu kenoro soriyokoro,
ingondudu urungga ingoyingo. Ngu ooga tunooteyingo, nguro Moses
ngu kenowero, tanggeyimo oorowuyingo. Oorowutoni, Oo Bidodo
Simburi nguro manggowo nguno tunootero, ero eyingo.

32 No gengo osisambageboro Anut, Ebaraham, Ayisak, Yekob nguro
Anut. (Eksodas 3:6)

Etoni, Moses ngu ingoro, sosorero, mboorombooro tero, dimoo uto
bungomo sorunggaku kenoweroyi nguya ma teyingo. 33 Ngundiro
tetoni, Oo Bidodo Simburi, ngundo Mosesno eyingo.

Gengo kenggemo keyi goweyi (Su) ngu andangeyago. Ge dikateku,
mera ngu kundingiyi. 34 No nenengo oni simoo bareno
muri biyomingga Igip merako tetenggoku ngu, kuri kenowono.
No enengo sendo moguru nguya ingowono. No ataga ene
hoorooweyerowero ombuteno. Eneno kowuringga ngu andan-
gero hoorooweyerowero. Nguro ge ootoogetooga, no ge soweng-
gerootoowe, Igip merako ko oorowuwa, ero eyingo. (Eksodas
3:5,7,8,10)

35 Ngu Mosesngga kuri Iserel onindo kootu inoro, sumoo eyingo.
Onendo ge noorengo sobosobo tabango ko mande wirikoyingo oni
goyewo? Eyingo.

Yo, ene ngu oningga ngu nangge, Anutdo soweyootoni, oororo,
sobosobo tero, ko Igip oni kandeyemonggo andangero yoy-
oyingo. Anutdo ngu Engel oningga de sanggiridodo dimoo utono
tunootero, ngunonggo Moses yanggango inowo. 36 Ngundiro
nguro, Mosesndo yoyoro, Igip merako ko sono wendeyi dagoyimo
nguya, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu tero
etuyeroyingo. Mera kewooroko oni kini merako nguya dagoma
onibi erayagomo (40), nguya ngundiro tero etuyeroyingo. 37 Ngu
Mosesngga, ngundo nangge Iserel onino eyingo. Anutdo yengo
dobooyega yoro yetoni, ngundo no ngandiro Anutro ingondudu
eyingo oni oruwa, ero eyingo. (Dutoronomi 18:15)

38 Kootuyisina, Iserel oni simoo bare bidodo Mosesya mera ke-
wooroko, oni kini merako yowuru teyingo. Moses ngu noorengo
osi sambananimboya oodoyi, ko, Anutro Engel oningga Moses mande
inoyingo oningga nguya, Sayinayi purimo nguno oriyingo. Ene Anutro
mande ngu keta yanggangonidodo ngu yoro, noore yunowo.
39 Ene osi sambanani nguro mandeni ma ingoyingo. Ene mandeni
utoro, oorongooro, ma ingoyingo. Nowoondoye ngu Igip meraro ingoro
oruwonggo. 40 Ngu naruno, noorengo sambanani Eronno eyingo.

Ge noorengo anut gidarega teyuno. Ngundo ngu, noore ko-
reteyunowanggo. Ngano Mosesngga nganoku ngu, ene Igip
merakononggo noore yoyoro, ngano mayero, ene noore ma
ingootooye, ene noore kuri yoyokoro toongeyingo, eyingo. (Ek-
sodas 32:1)

41 Ngu naruno nguno, ene Bulmakawu nangoni gura gabogaboyi tero,
ngu anut godangengga nguno wooro yero oruwonggo. Ene ngu
ooga ngu enengo kandeyebo tewonggokungga, nguro oni oni teyingo.
42 Ngundiro tetoyi, Anutdo kootu yunoyingo. Ngundiro nguro, ene
ogisa kombo tootu oo nguno yambo mande teyingo. Anutro ingondudu
eyingo oniro bukno eteku ngandiro.

Ye Iserel oni, kurimi oni kini merako dagoma onibi eraya (40)
nguno ootooro, ye ngu no, Bulmakawu, Sipsip, oo utoro, ye
wooro yeroruwonggoku ngu, ye nono ngundiro ma teyingo.
43 Kini, ye anut godange oowooyi Molok nguro mbooro ya
yoro, koorowooro, tootu gabogaboyi oombooro godange oowooyi
Repan, ngu oo gabogaboyi ngu yengombo tero, nguro yowuru
ya newendemo yeyingo. Ngundiro nguro, no ye yoyoro Babilon,
mera tanggeyi andu gidaresina yoyetoowe oruwanggo. Anutdo
kurimi eyingo. (Emos 5:25-27)

44 Kurimi osisambanani oni kini merako oruwonggoku, ngu naruno,
ene towimbo yowuru ya yeyingo. Ngu Anut Oo Simburi, nguro
yowuru ya nguno enengo mande hamoo nguno tunootewa. Ngungga
ngu, Mosesndo gabogaboyi kenoyingo. Ngundiro Anutdo Mosesno
ngundiya yeni, ero eyingo. 45 Kootuyisina, osisambanani Yosuwaya
oni simoonggoro gidarega yutoro, oweyeroro, meraye yoro mayeyingo.
Anut Oo Simburi, ngundo osisambanani hoorooweyerootoni, ngundiro
teyingo. Ngu towimbo yowuru yangga ngu osisambanani kandeyemo
oodoni ngu, yoro mayeyingo. Ngu towimbo yowuru yangga ngu oodoni,
oororo, Dewitro naruno nguya oruwo. 46 Anutdo Dewitro murini nguro
oni oni teyingo. Dewitdo Anutno yemboongero, sumoo eyingo. Mete
no ge Yekobro Anutga nguro, yowuru ya oorengo goyetoowe, nguno
ge sugi sugi oruwa, bine? Ero eyingo. 47 Ene ngu yowuru yangga ngu
Solomondo yeyingo.

48 Ene Anut Oo Simburi awuno oorengo ngu merako onindo ya yetoyi,
nguno ma oruwa. Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo ngandiro
eyingo.

49 Oo Bidodo Simburi, ngundo ngandiro ewo. Sambo ende ngu noro
bibiteweroyi yaba bingamidodo. Mera ngu noro kene ngu san-
ganimo yeweroyi musiyo. Ndadiro yangga yendo noro yewero?
No bibitero, kengeweroyi ngu, ndadiro musiyongga? No onindo
ya yetenggoku, nguno no ma oorooteno.

50 Ingoyi! Noso nangge oo bidodo yemukowonowo, ero eyingo. (Ayisaya
66:1,2)

51 Ngu naruno nguno, Stiwendo mande yanggango oorengo tabango
oniya yosanggawero eyingo. Mera ngaro oo nguno nowoondoye yetoyi
oodoni, ye Anutno hamoo oorengo nowoondoye nguno ma yetenggo. Ye
nowoondoye sodeye doongeye nguya wenonoyingo oni oorootenggo!
Ye suwooyi sano Yuka Kundingiyi owetenggoku, ngu yengo osisam-
bayebo teyingo ngundiro! 52 Anutro ingondudu eyingo oni kuri oodoyi,
nguno yengo osisambayebo nguno muri biyomi teyingo. Kurimi oni
nenengo metemi (Yisas) ombuweroyi, nguro mande etoyi, ngu oni
nguya yureyi kumooyingo. Nga naruno nguya, yendo Yisas ngu
torige windogayi mundi onino yootunoro, kandeyemo yetoyi, ureyi
kumoowo. 53 Yendo Anutro mamana mande Engel oni kandeyemonggo
yowonggoku, ene ye ngu ma keyootenggoku ngu! Stiwendo ngundiro
eyingo.

Stiwen Digibo Ureyi Kumooyingo

54 Oni ngu mandega ngu ingootoyi, nowoondoye biyomi urungga
yetoni, mawukimboongero, Stiwenya sanggiri teyingo. 55 Ene Yuka
Kundingiyimbo Stiwen newendemo uro, angetoni, ene sambono
gome gome doongetero, Anutro duridarini kenoyingo. Yisas kenoro,
Anut kandeyi koondosina bingamidodo dikaro, oodoni kenoyingo.
56 Stiwendo ngundiro kenoro eyingo. Kenoyi! No sambo goosootoni
kenooteno. No Anut Nangoni Oni Kirarongo, Yisas, ngu Anut kandeyi
koondosina bingamidodo, dikatoni, kenootenoku ngu! Ero eyingo.

57 Ngundiro etoni ngu, oniku manggaru urungga tero, sod-
eye ukingoro enengo bidodo ootoogero, kendutero oororo, Stiwen
dowooyingo. 58 Stiwen dowooro, woosooro ende oorero, owero
oorowutoyi, endesoono oororo, nguno digi yoro, ngundo damoni yero
ureyingo. Oni koretero Stiwenya mande godange eyingomu, ngundo
enengo nengguro andangero, simoo gura oowooyi Sol, ngu tanggeyimo
watayeyingo. 59 Digibo Stiwen utoyi, ene ngandiro yemboongeyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunane Yisas, ge noro yukane yo! Ero eyingo.
60 Stiwen ngundiro yemboongero, ene boodoo oondoogero, kiyero
eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge nga oni ngaro weti mbumbuwa ngu
gumi ma teyunowero. Stiwen ngundiro ero, ene kumooyingo.

8

Soldo Anutro Kristen Oni Simoo Bare Yomburiyeroyingo

1 Soldo, Stiwen udoyiga kumooni, ero newende oni oni teyingo. Ngu
naruno nangge, mundi onindo, ene Yisasro nowoondoyemo hamoo
teyingo oni simoo bare Yerusalemno oruwonggoku, damoni yero
yomburiyeroyingo. Ngundiro nguro, Kristen oni simoo bare Yudiya,
Sameriya merako songo songo sayingo. Yerusalemno ngu Yisasro
kirikiri onindo nangge oruwonggo. 2 Oni gidarega Anutro mande gome
ingowonggoku, ngundo Stiwen bingo yoro, sendo moguru urungga
tero merengooyingo. 3 Ngundiro tetoyi, ene Soldo ngu Anutro simoo
bare yomburiyeroyingo. Enendo ya bidodomo uro, simoo bare bidodo
yoyoro, yowoosooro, ya biyomimo yoyero, ya goodooyunoyingo.

Pilipdo Sameriya Mera Ende Gurano Mande Keta Mesarango Wesiyoro Eyingo

4 Kristen oni mera bidodomo saro, ende gurano gurano Anutro
Mande Keta Mesarango, ngu wesiyoro eyingo. 5 Pilip ngu Sameriya
mera ende urunggano uyingo. Nguno Yisas Krayis oowooyi yootunoro
eyingo. 6 Oni simoo bare uru oorengo Pilip oningga, ngundo mande
gome ngu etuyerootoni, gome ingoyingo. Ngu gome ingowero sodeyero,
gome ingoro, ko muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi ngu
tetoni, ngu kenoyingo. 7 Oni simoo bare gidarega oorengo, mera
mboorombo woorogoyeroyingo. Ngu mera mbooroku oni yoyokoro,
ki moguru tero, besero sayingo. Oni simoo bare urungga oorengo
kekandeye bingo yero, biyomi yeyingo ngu, ko mete temukoyingo.
8 Ngundiro nguro, ngu endemo oni simoo bare bidodo oni oni urungga
oorengo teyingo.

Sayimon Ngu Gosonggi Oni

9 Oni gura oowooyi Sayimon, ngu endemo nguno ootooro, gosonggi
gura gura tero oruwo. Ngundiro tetoni, Sameriya oni simoo bare
bidodo ingonduduye guradiro guradiro ingondudu tero oruwonggo.
Ngu oningga, ngundo ngandiro eyingo. No, noso nangge oni urungga
oorooteno, ero eyingo. 10 Oni simoo bare oowooyedodo, oni oowooye
kini nguya bidodo Sayimonro mande ingowero yanggango yeyingo.
Ene ngandiro eyingo. Nga oningga nga ngu, Anutro yanggango-
nidodo. Ene yanggangoni urungga oorengo, ero eyingo. 11 Nguro ngu,
Sayimondo ngu muriningga ngu yowooraringoro, gosonggi guradiro
guradiro tetoni, ngu kenoro keyoyingo. Ene nguro ingondudu urungga
oorengo teyingo. 12 Ene kootuyisina, Pilipdo Anutro Mande Keta
Mesarango Anutro simoo bare soboyerooteku ngu wesiyoro, ero Yisas
Krayis oowooyi etoni ingoyingo. Ngu naruno, oni simoo bare ene
hamoo ero ingoro, nowoondoye yowoorengoro, Anutno yero, sono
kundingiyi gimuyingo. 13 Sayimon nguya Anutro newendemo hamoo
tetoni, ene nguya sono kundingiyi gimuyingo. Ngundiro tero, Sayimon
ngu Pilip tanggeyimo oruwori. Sayimon ngu Pilip kandeyimo muri
songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu tetoni, kenoro, ene
ingondudu guradiro guradiro urungga tero soriyokoyingo.
14 Yisasro Aposel oni Yerusalemno ootooro, mande ngandiro in-
goyingo. Sameriyano simoo bare Anutro mande gome ingoro,
Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro ingoro, nguro
Aposel onindo Pita Yon eraga sureyerootoyi, ene Sameriya mer-
ako oni simoo bareno oruwori. 15 Oororo, eragaya uro, Anutno
yemboongeyingo. Ge Sameriya oni simoo bare Yuka Kundingiyi
yunoni, ero hoorooweyeroro, ngundiro yemboongeyingo. 16 Kuri ene
Sameriya simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, nguro sono
kundingiyi nangge Yisas oowooyimo gimuwonggo. Ndadiro nguro,
Yuka Kundingiyi eneno ma ombuyingo. 17 Ngundiro nguro, eragado
kandeyari Sameriya simoo bare tabayemo okootori, Yuka Kundingiyi
yoyingo.
18 Sayimondo eraga yeyootoni, kandeyari oni simoo bareno okootori,
Yuka Kundingiyi yootoyi, ngu yeyoro, ene digi beye yoro, eragano
Yuka Kundingiyi ngu uriyowero omburo eyingo. 19 Yari komo ngu
yanggangongga ngu no nguya nunori. Ngundiro tetori ngu, no nguya

oni gura tabangomo kandene yetoowe, ene Yuka Kundingiyi ngu yowa,
ero eyingo.
20 Ngundiro etoni, ene Pitando Sayimon mamanangoro eyingo.
Anutdo ge gengo beye nguya yomburiyerowaku ngu! Ngundiro nguro,
nga Yuka Kundingiyingga nga, ngu Anutdo kingo duwoo yunoote. Gedo
ngu ingoro, ene ngu beyebo uriyoweroyi, ero ma ingowero! 21 Nga
kongga noorendo oo tetetoku, ngu gengomu nguya kini. Gumi hamoo
ma yowaku ngu! Ndadiro nguro, nowoondoge ngu Anut doongeyimo
gome nenengo kini! 22 Ge komo nowoondoge yowoorengoya, Anutno
yeyagogo, ngundiro yero gengo muringge biyomi ngu nguya yokoya
kootuyino. Ge komo Anut Oo Bidodo Simburi nguno yemboonge-
toyi, Anutdo ngu gengo nowoondogemo ingondudugemo biyomingga
yeteku, ngu andangewa. Yemboongetoyi, Anutdo yemboongeteku, ngu
ingowa bine, ngundi kini, bine? Ngu noore watayi kini. 23 Ndawugaro
nguro, nondo nowoondoge kenootenoku ngu, oo biyomi urungga
oorengo kowoo, ngundo nguno ooroote. Gengo muringge biyomi,
ngundo gosigerootoni, ge biyomi ooroote, ero eyingo.
24 Etoni, Sayimondo mande ingoro sosorero, gumi ngandiro eyingo.
Yari komo noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguno yemboonge-
toriga, oo biyomi ngu nono ma tunootewero, ero eyingo.
25 Aposel oni Pita Yon eragado simoo bareno Oo Bidodo Simburi
nguro mandeni wesiyoro ero, Sameriya ende yokoro, Yerusalemno
oorowuwero ko oorowuyingo. Oororo oorekono, Sameriya
ende oowooyingga nguno oororo, simoo bareno Anutro Mande
Keta Mesarango ngu wesiyoro, ero ero oororo, Yerusalemno ko
oorowuyingo.

Pilipdo Itiyopiya Goweyi Iriyo Oninggano Mande Keta Mesarango Wesiyoro Eyingo

26 Ngu naruno, Anut Oo Bidodo Simburi nguro Engel oninggado
Pilipno eyingo. Ge ootoogeya, Yerusalem oore yokoya, Gasa ende uteng-
goku oore kurimingga, ngu keyoya u! Ngu oorega ngu, oni nguno kini
kingo digu mera nangge nguwoore oorowu! 27 Ngundiro etoni, arisa,
Pilip ootoogero, uro, oororo, ngu ooregakuno uro Itiyopiya oningga
kenoyingo. Itiyopiya mera nguro bare sobosobo koreteyingo urungga
oowooyi Kandes. Ngu ko oningga, ngundo nguro beye sobosobo
oruwo. Ene Itiyopiya ko sobosobo oningga koodoyi doongootoyi, kingo
oriyingo. Ene Yerusalemno kando naruno, Anutro mande ingowero
yemboongewero ombuyingo. 28 Ngu naruno, ngu enengo endemo
toongewero oorowuyingo. Enengo Hosmbo kare ngundiro yabagakuno
bibitero, oororo, ene nguno Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayaro
buk ngu kandangero, kandangero oorowuyingo. 29 Asa, ngu naruno,
Yuka Kundingiyimbo Pilipno eyingo. Ge ngu oningga ngu tanggeyimo
ooroya, eneya oorowuri. Ero eyingo. 30 Etoni, arisa, Pilip yondowidoro,
oororo, Itiyopiya oningga tanggeyimo oorowuyingo. Oororo, ingootoni,
ngu oningga ngundo Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayaro buk ngu
kandangero, ombutoni, Pilipdo ingoro sumoo eyingo. Ge ngu mande
kandangeteku, ngu muri ingoote bine? Ero eyingo.
31 Ngundiro etoni, ngu oningga, ngundo gumi ngandiro eyingo.
Oni gurado mande damoni ma etunerootoni ngu, no oo ngu ma
watayi tewano. Ge mete noya ngano bibitero, no hooroowenerootoyi

oorowuwaro, ero eyingo. 32 Itiyopiya oninggado Anut mandeno Yisasro
eteku ngu ngandiro kandangete. Nguro muri ngandiro.
Ene Sipsip, ureyi kumooweroyimboro dowooro, woosooro satenggo.
Sipsip nangoni uyi toongootoyi, ma kiyero, ene neneteteku
ngundiro. Ngundiro nangge, ngu oningga nguya, ene ma mang-
gakero eyingo. 33 Onindo enengo mandeni utoro wiriyoyingo.
Nguro mandeni nenengo ma teyingo. Onindo ngu oningga nguro
osiyi ma kenowanggo. Ndadiro nguro, ene kuri kumooyingo
nguro simoongo kini. Ero eyingo. (Ayisaya 53:7,8)
34 Ngu oni sobosoboga, ngundo Pilipno eyingo. No ge sumoo
gunooteno. Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo oneya ngu mandega
ngu eyingo? Enengomboro eyingo, ngundi bine, oni guraro eyingo?
35 Etoni, arisa, Pilipdo Anutro mandega ngu damoni yero, wesiyoro
ero, ko, Yisasro Mande Keta Mesarango, nguya muri wesiyoro eyingo.
36 Mande ngu wesiyoro ero, ingoro ingoro oororo, sono gura tanggey-
imo oorowuyingo. Ngu oningga, ngundo Pilipya eyingo. Keno, sono
ame. Mete no nguya sono kundingiyi gimuwano, bine? Eyingo.
37 Ngundiro etoni, Pilipdo gumi eyingo. Ene ge komo Yisasno nowoon-
dogemo hamoo ngu bidodo ingootoyi ngu, ge mete sono kundingiyi
gimuwa. Ngundiro etoni, ngu oningga, ngundo mande gumi, ero
eyingo. No nowoondonemo hamoo tero ingooteno. Yisas Krayis ngu
Anut Nangoni oorengo, ero eyingo.
38 Arisa, ene ngundiro etoni, kare ngundiro yawasanggakuno dika-
toni, ene merako uro, Pilipdo oningga ngu yoro, sonono uro, sono
kundingiyi gimuyinoyingo. 39 Ngundiro tero, ene sonowooro yokoro,
sagigo ooreworiyo. Sagigo oorero, dikatori, Oo Bidodo Simburi nguro
Yukambo Pilip yoro, torige kombitero, oongooro, gurasina toongeyingo.
Nguro oni sobosoboga ngu, ene Pilip ma kenoyingo. Ngu sobosobo
oningga, ngu enengo newende hamoo teyingo keta, nguro oni oni tero,
enengo oore keyoro, enengo endemo ko toongeyingo. 40 Ngundiro
tetoni, Pilipdo Asodus endemo nguno tunootero, Yisasro mande muri
wesiyoro ero etuyeroro, endeyoro, ene ende bidodomo yade yade
oororo, Sisariya endemo nguno tunooteyingo.

9

Soldo Newende Yowoorengoro, Yisasno Newende Hamoo Teyingo
(Aposel 22:4-16; 26:9-18)

1 Ngu naruno ngu, Sol ngu mande yanggango oorengo ero, Oo Bidodo
Simburi nguro kirikiri oni ngu yutoro, yowoosooro, yureni kumoowero
eyingo. Ngundiro tero, ene Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi
nguro sobosobo oni urungga nguno oorowuyingo. 2 Soldo oororo,
Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oni urunggakuno
eyingo. Ge Yuda oniro yowuru ya nguro tabango Damaskas ende
urunggano oorootenggoku, nguro so uyi nakango, ero eyingo. Ngu so
uyi nakangoyingongga ngu no nunowa. Ngu so uyi nakangoyingongga,
nguno ngu ngandiro nakangoyingo. Oni simoo bare gura gura Yisasro
mande muri keta ngu keyootenggoku, ngu yeyoro ngu, Soldo ngu
oni ngu mete gosiyeroro yoyoro, Yerusalemno mayero, ya biyomimo
yoyewa. Ngundiro nakangoyingo. 3 Nakangootoni, arisa, Sol ngu
so uyi nakaya ngudodo yoro oorowuyingo. Sol Damaskas namoko

tetoni, sodedomangge sambononggo soru gura omburo Sol moondeyi
bidodo wooriringoro himi yeyingo. 4 Ngundiro tetoni, Sol merako
soreyingo. Sorungga ngunonggo manggowo gura Solno, eyingo. Sol,
Sol, ndawugaro, ge no yomburibarineroote? Eyingo. 5-6 Ngundiro etoni,
Soldo gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge onendo? Ngundiro ero etoni,
enebana eyingo. No Yisas. Ge no yomburinerootekungga ngundo! Ge
ootoogeya, endemo u! Kootuyisina, oni gurado geno ewaku, ngu kongga
ngu tewa. Ngundo eyingo.

7 Oni Solya endeyoyingoku ngu, ene dikaro oodoyi, ene nenetero,
mande ma ero, oni engge ma kenoyingo. Kini, ngu manggowooga ngu
nangge ingoyingo. 8 Sol ootoogero, doongetewero doongetetoni, ene
doongeyi ooreri tero, ene oo ma kenoweroyi teyingo. Ngundiro tetoni,
nguro oni songombo kandeyimonggo dowooro, Damaskas ende uyingo.
9 Utoyi, Sol ngu endemo naru kabusa ootooro, doongeyi ooreri teyingo,
ngundiro oruwo. Nguro ene oowari sono nguya ma neyingo.

10 Yisasro kirikiri oni gura Damaskas endemo nguno oruwo. Ngu
oningga ngu oowooyi Ananayiyas. Ene gaboya gaboya ingootoni, Oo
Bidodo Simburi, ngundo eyingo. Ananayiyas, ngundiro etoni, enebana
mande gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, no oorootenoku nga! Ero
eyingo. 11 Ngundiro etoni, Anutdo eneno eyingo. Ge ootoogeya,
oore gura oowooyi Nenengo, nguno oorowu! Tarsas endemo oni
gura oowooyi Sol mayero, Yudasro yano yemboongero oorooteku,
nguro sumoo e! 12 Sol gaboya gaboya ene oni gura kenoyingo. Ngu
oningga ngu oowooyi Ananayiyas. Ngundo ya newendemo omburo,
kandeyi eneno okooyingo. Ngundiro tetoni, ene ko doongeteyingo. Ene
ngundiro kenowo. Oo Bidodo Simburi ero eyingo.

13 Ananayiyas mande ingoro, gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi,
no ingootenoku, oni oowooyinggado ngu oningga nguro mande etoyi
ingowono. Ene muri biyomi ngu oni yeno nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu Yerusalemno oorootenggoku, nguno tetoni, no ingowono.
14 Ene wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo so uyi sunggini
yanggango yoyingo. Yowoku ngu, nga endemo oni simoo bare gengo
mande ingoro, keyoro, geno yemboongetenggoku, ngu oni ngu yoyoro,
ya biyomimo yoyewero mande ero gosiyowo.

15 Etoni, Oo Bidodo Simburibo Ananayiyasno gumi ngandiro eyingo.
Ge oorowu! Ngu oningga ngu ataga ngu noro ko oni. No kuri ene
yowono. Ene noro oowoone koorowooro, oororo, oni sowe gidaregano
ero, ngunonggo enengo mera sobosobo oni koreteyingo, ko, Iserel
onino nguya noro mandene nguno wesiyoro ewa. 16 No kowuri ogingo
gura gura ene etungoro, inootoowe, koorowooro, ngunonggo ene noro
oowoone yootunoro, ero endeyowa, ero eyingo.

17 Arisa, Ananayiyas ngu mande ngu ingoro, ootoogero oorowuyingo.
Ene oororo, ya newendemo uro eyingo. Doboone, Sol, gowurongoo!
Oo Bidodo Simburi Urungga, Yisas, ngundo ooreko geno tunoote-
woku, ngundo no sureneroot oni, geno ombuteno. Ngundiro nguro,
nondo tabagemo kandene yetoowe, ge mete doongengge himi yeton-
ingga, ko, Yuka kundingiyi nguya ge nowoondogemo angeni, ero
gunooteno. Ananayiyasdo ngundiro eyingo. 18 Ngundiro etoni, sode-
domangge mambu tooberango ngundiro tero, ngundo Sol doongeyi
ukingoyingonggaku, ngu besero soretoni, Sol doongeyi ko himi yeyingo.

Ngundiro tetoni, Sol ootoogetoni, Ananayiyasdo sono kundingiyimbo sonowooyingo.

Soldo Damaskasno Yisasro Mande Keta Mesarango Ngu Wesiyoro Eyingo

19 Ngundiro tero, kootuyisina Sol oo nero, yanggango ko yeyingo.
Naru gidarega, Sol Yisasro kirikiri onidodo Damaskasno oruwonggo.
20 Ngu naruno, sodedomangge Sol ngu Yuda oniro yowuru ya ngu
bidodomo toongero, Yisasro mande wesiyoro eyingo. Ngu Yisas
oningga ngu Anutro nangoni, ero eyingo. 21 Ngundiro etoni, oni
simoo bare Solro mandeni ingoro, soriyokoro eyingo. Eke oningga
ekendo nangge ngu, oni simoo bare oowooyingga Yerusalemno Yisas
oowooyimo yemboongetoyi, ngu yoyoro, yomburiyeroro tewo. Ene
oo nguno tewoku, ko, ataga ngano nguya omburo, yoyoro, oororo,
Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onino oororo,
ya biyomimo yoyete, ero eyingo.
22 Ene Sol Yisasro mande wesiyoro eroodoni, oni simoo oowooy-
ingga oorengo ngu Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo. Yuda
oni Damaskasno oruwonggoku, Solro mandeni ingoro, soriyokootoyi,
nguro Soldo Yisas ngu Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo
oni, ero, gome tunoo oorengo etuyeroyingo.
23 Naru urungga yokoro, Yuda oni yowuruwooro, Sol ureyi ku-
mooweroyimboro mande eyingo. 24 Ene Sol enengo mande ngu
ingoyingo. Nguro ngu, Yuda oni ngu Sol ureweroyimboro ero, nguro
ene ende nguro oonggoo pawa yamuko ngu bidodo suwoo sa nguya
meyero sobowooyingo. 25 Ene Sol enengo kirikiri onikundo suwoono
Sol yoro, ende nguro digi oonggoo sanganimo oorero, si urunggano
siriyoro, utombo si tawooyimo gosiyoro, utono dowooro, ememangge
ememangge yokootoyi yokootoyi, uro uro, enderoko oonggoo damon-
imo uro toongeyingo.

Sol Ngu Yerusalemno Oruwo

26 Sol ngu Yisasro kirikiri onidodo yowuruwoowero, nguro ene
Yerusalemno oorowuyingo. Ene oni bidodo Solro sosoreyingo. Soldo
no Yisasro kirikiri oni ero ewoku, nguro simoo baredo nowoondoyemo
hamoo, ero ma ingoyingo. 27 Ene Banabasdo Sol yoro, Yisasro kirikiri
onino oororo eyingo. Sol ngu Damaskas ooreko Oo Bidodo Simburi
Yisas kenowokuro etoni, ingoyingo. Ngu naruno ngu, Oo Bidodo
Simburi, ngundo mande mande Solno etoni ingoyingo. Nguya, Soldo
Damaskas ende nguro oni simoo bareno, Yisasro mande yanggango
oorengo eyingoku nguya, ero eyingo. 28 Ngundiro nguro, Sol eneya
Yerusalemno oode, ngunonggo oororo, omburo teroruwonggo. Sol ngu
suwooyi sano ene Oo Bidodo Simburi, Yisas, nguro mandeni oowooyi
nguro mande mande yanggango ero, nguro ene ma sosoreyingo.
29 Ngundiro tero, Yuda oni Girik merakononggo mayeyingo, ngu
mande yunootoni, nguro Soldo eneya ronggeyoyingo. Ngundiro tero,
nguro Yuda onindo Sol ureyi kumooweroyimboro oore ereweyingo.
30 Kootuyisina, dobookuriyibo ngu mande ngu ingoro ngu, ene Sol
yoro, Sesariya endemo uyingo. Ngunonggo yeyi, Tarsas enengo ende
damonimo toongeyingo.

31 Ngu naruno, oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, Yudiya mera bidodomo, Galili meradodomo, ko, Sameriya
meradodomo nguya, ngundo gome ootooro, nguno ebe rongge nguya
kini. Anutro yambo mande yanggango yero, ene Anut Oo Bidodo
Simburi ngu newendemo nangge oruwonggo. Anutro Yuka Kundingiyi,
ngundo nowoondoye yanggango yunootoni, oni simoo bare oowooy-
ingga oorengo yambo mandeno ombuyingo.

Pitando Iniyas Yomosiyoyingo

32 Pita ngu mera bidodomo endeyoro, ene Lida endemo nguya uro,
nguno Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oniya oriyingo. 33 Ngu
endemo nguno, oni gura kenowoku, ngu oowooyi Iniyas. Iniyas
ngu kekandeyi ngu bidodo kumooyingo. Ene ngu yabano nangge
oode, dagoma kandegura gidemboro kabusa yokoyingo. 34 Pitando
Iniyasya eyingo. Iniyas, ataga Yisas Krayisdo gowege yeni, mete tete.
Ge ootoogeya, gengo yaba yomosiyo! Ngundiro etoni, ingoro, arisa,
Iniyas sodedomangge ootoogeyingo. 35 Lida, Seron ende erayaga nguro
oni simoo bare bidodo ngundiro kenoro, ene bidodo nowoondoye
yowoorengoro, Oo Bidodo Simburimo nowoondoye yeyingo.

Pitando Tabita Yokutuwooyingo

36 Yopa endemo, bare gura, oowooyi Tabita, ngu Yisasro kirikiri tero
oruwo. Girik mandeno ngu enengo oowooyi ngu Dokas. Suwooyi
sano ngu barega ngundo muri gome tero, angoyi oni nguya ooro
wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroro oruwo. 37 Ngu narunggano
nguno, ene sayi yoro kumooyingo. Kumootoni, enengo onindo bin-
gonggaku sonowooro, ya gumi gura awu sanganimo, nguno bingo
yetoyi oruwo. 38 Kumootoni, Lida ende ngu Yopa ende tanggeyimo
kirikiri oni gidaregado ingoyingo. Ngu naruno ngu, Pita ngu Lida
endemo ooroote. Nguro oni eraya sureyerootoyi, oororo, Pitano
kira ero eriringoro, ngandiro eworiyo. Ge nooreya ombu. Ge
piru ma tewero, sodedo ombu! Ero eyingo. 39 Ngundiro etori,
arisa, Pita ootoogero, oni erayagakuya oorowuyingo. Pita oororo,
endemo tunootetoni, Yopa oni ngundo Pita yoro, onibi yetoyi oruwoku,
ya gumimo oorero, ngu ya guminggakuno uwonggo. Utoyi, bare
wabuku ngu bidodo mayero, Pita tanggeyimo dikaro sendoruwooyingo.
Sendoro, kumbadari Dokasdo kuri metemi ootooro, tero yunoyingoku,
Pita etungoyingo. 40 Etungootoyi, Pitando simoo bare bidodo oweye-
rootoni, ende ooreyingo. Ngundiro tero, Pita boodoo oondoogero
yemboongewo. Pitando omukumundoongo bare kumoowokunggasina
yowoorengoro eyingo. Tabita, ge ootooge! Ero etoni, asa, baregaku
doongetero, Pita kenoro, ootoogero bibiteyingo. 41 Bibitetoni, Pitando
kandeyimonggo dowootoni, ootoogero dikayingo. Dikaro, ko keta
oruwo. Pitando oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, bare
wabuku nguya negoyerootoni, yasina utoyi, Dokas ko keta oodoni,
ngu etuyeroyingo. 42 Ngu mandega ngu ero endeyoro, Yopa endemo
oni simoo bareku oowooyingga ingoro, nguno ene Oo Bidodo Simburi
nguno nowoondoyemo hamoo teyingo. 43 Ngundiro tetoyi, Pita Yopa
endemo naru oowooyingga nguno oruwo. Pita ngu ende nguro oni gura
oowooyi Sayimon nguya oruwori. Sayimon nguro koni ngu Bulmakawu
goweyi yomosiyoro oruwoku oningga nguya oruwori.

10

Engeldo Omburo, Koniliyas Mande Inoyingo

1 Ngu naruno, oni gura oowooyi Koniliyas ngu Sisariyano oruwo.
Koniliyas ngu Yuda oni kini. Ene ngu me oni onibi kandegura (100)
nguro tabango. Ngu Koniliyas, ko, enengo me oniku nguya, ngu
Itali merakononggo ombuyingo. 2 Ene ngu Anutno yambo mande
tero oruwo. Eneya ya gobooro oni ngu bidodo Anutro sosorero
oriyingo. Koniliyasndo oni simoo bare ngu oni ooro wenonoyingo ngu
hoorooweyeroro, oo urungga yunoro, suwooyi sano, ene Anutno yem-
boongero oruwo. 3 Naru gurano, sa gaboyi naru kabusayiga nguno, ene
gaboya gaboya gura tunoo oorengo doongeyimbo kenoyingo. Gaboya
gaboya oo kenootoni, Anutro Engel oni gura ya newendemo ombutoni,
tunoo kenoyingo. Kenootoni, Engel omburo, eneya eyingo. Koniliyas!
Ero eyingo.
4 Ngundiro etoni, Koniliyas Engel kenoro, sosoreyingo urungga
oorengo tero eyingo. Oo Simburi Urungga, ndawu oogaro? Ngundiro
etoni, Engeldo eneno gumi eyingo. Gengo kira ewoku, ngu gengo simoo
bare ooro wenonootoyi yunowoku, ngu bidodo Anutro ingonduduno
tunoo ooroote. 5 Ataga ge komo oni gidarega soweyerootooga, Yopa
oorowuyi. Oni gura oowooyi Sayimon nguno oorooteku, ngu ereweya
kenoyi! Sayimon oningga ngu oowooyi gura Pita. Ene ngu oningga
nguno negongootoyiga ombuni. 6 Sayimon ngu okeyimbo yano ooroote.
Ngu okeyingga ngu Bulmakawu goweyi koyi tete. Ngu oningga nguro
yani ngu wendeyi tanggeyimo ooroote. Engeldo ngundiro eyingo.
7 Engeldo Koniliyas mande ngundiro inoro, ene toongeyingo. Arisa,
Koniliyas ootoogero, enengo ko oni eraya, enengo me oni gura ne-
goyerootoni ombuyingo. Ngu me oningga ngu oni metemi Anutno
yambo mande tero, ene suwooyi sano Koniliyas tanggeyimo oruwo.
8 Koniliyasndo mande Engeldo etoni ingowoku, ngu oni kabusagakuno
mande ngundiro ero sureyerootoni, Yopa oorowuyingo.

Pitando Anutnonggo Oo Ombutoni, Gabo Kenowoodingoyingo

9 Koniliyasro oni kabusagaku sengetoni suwoononggo yade yade
oororo, samborono ngu Yopa ende tanggeyimo tunooteyingo. Ngu
naruno, Pita yawasa sanganimo yemboongewero ooreyingo. 10 Nguno
ootooro, Pita ngu oodooro kumooro, nguro oo newero ingoro etoni,
oni oowari yomosiyoyingo. Ngu naruno, Pita ngu ene doongey-
imbo oo gabogaboyi kenoyingo. 11 Ene sambo kenootoni, yamuko
goosootoni, nguwoore oo gura kumba gome oorengo urungga ngundiro
ombuyingo. Ngu ooga mundumi namoraya ngu yokootoni, ememonggo
ombuyingo. 12 Ngu kumbaga ngu sanganimo ngu nusako gura gura, nu,
kinikunari, nggunde oo ngudodo ombutoni kenoyingo. 13 Oo kenootoni
ngu, Anutro manggowo ngunonggo eneno eyingo. Pita, ge ootoogeya,
nusako gura utoya ne! Ero eyingo. 14 Etoni, Pitando gumi eyingo.
Noro Oo Bidodo Simburi Simbunane, no ma newano. Mosesro mamana
mandeno, ngu oo ngu roogo teyingo, nguro no ma newanoku ngu! Ero
eyingo. 15 Etoni, ngu Anutdo tambu erayayiga eyingo. Nondo oo bidodo
mete neweroyi ewonoku, ngu gedo ngu roogo teyingo ero ma ewero,
eyingo. 16 Ngundiro etoni, ngu ooga ngu tambu kabusa ngundiro tero,
sodedomangge ngu kumbagaku woosootoyi, sambono ko ooreyingo.

17 Pita ngu ooga kenoyingo, nguro damonimboro ingondudu
urungga oorengo ingondandangeyingo. Ingondandangerootoni, oni
Koniliyasndo sureyerootoni mayewonggoku, omburo tunootewonggo.
Tunootero, oni sumoo yunoro yade omburo, Sayimondo yamukono
dikayingo. 18 Yamukono dikaro, Koniliyasro onikundo meno ero eyingo.
Sayimon oowooyi gura Pita ngu ngano ooroote, bine? Ero eyingo.
19 Ngundiro etoni, Pita ingondudu tewootoni, Yuka Kundingiyimbo
eyingo. Ingo! Oni kabusa ge erewenggerootenggo. 20 Ge ootoogeya,
uya, eneya oorowuyi! Ge ngu oni nguya oorowuwero ma sosorewero.
Nondo oni ngu sureyerootoowe ombutenggo, ero eyingo. 21 Yuka
Kundingiyimbo mande ngundiro ingoro, asa, Pita ngu onikuno uro
eyingo. Ye oningga erewetenggoku, ngu no nga! Ye ndatero
mayetenggo? Ero eyingo.
22 Ngundiro etoni, onikundo mande gumi eyingo. Koniliyasndo, ene
ngu me oni onibi kandegura (100) nguro tabango, ngundo sureye-
rootoyi, ge goyowero mayeteto. Ene oni nenengo gome. Ene Anutro
sosoreyingo oni. Yuda oni bidodo Koniliyasro mande ingoro, nguro ene
oowooyi bingami okootenggo. Ene oni gome nguro Engel kundingiyi
gurado omburo, eneno ngandiro ewo. Ge ooroya, ngu oningga ngu
yoya, gengo yano ko ombuya, mande mande etooga, gome ingoni! Ero
eyingo. 23 Ngundiro etoyi, Pitando ngu onikuya mande gumi eyingo.
Yano ombuya, nga suwoongga ngano werewato, ero eyingo. Sengetoni,
Pita ootoogero, onikuya oorowuyingo. Yopa ende nguro oni Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo oni gidarega nguya oorowuyingo.

Pita Koniliyasndo Yano Oorowuyingo

24 Pita onikuya sengetoni suwoononggo, yade oororo, Sisariyano
tunooteyingo. Koniliyas ngu soboyeroro oruwo. Koniliyas ngu enengo
konebeyi enengo dobookuriyi ngu bidodomo negoyerootoni, mayero,
Koniliyasndo yano yowuruwooro oruwonggo. 25 Yano oodoyi, Pita
yade oororo, Koniliyasndo yano uyingo. Utoni, Koniliyas ootoogero,
Pita doongeyimo omburo, keyi damonimo boodoo oondoogero, ba-
gootero esosooteyinoyingo. 26 Ngundiro tero ngu, Pitando Koniliyasya
eyingo. Ge ootooge! No nguya oni oorengo, ngundiro eyingo. 27 Ero,
Pita Koniliyas eraga mande ero ingoro, ya newendemo uyingo. Ya
newendemo uro, oni simoo bare oowooyingga yowuruwooro oodoyi
yeyoyingo. 28 Yeyoro, Pitando mande yunoro eyingo. Yengombo ngu
noorengo Yuda oniro murinani ingootenggo. Yuda oni ngu oni sowe
gidaregaya gobooro oruweroyi, ngu roogo oorengo. Ene Anutdo no
ngandiro etunerowo. No oni sowe guraya ewero roogo kini, ero ma
ewano. 29 Yo, Anutdo oo etunerowoku nguro ge negonerowoku ngu, no
nowoondone kowuri ma ingoro, nguro no oni oni tero ombuteno. Ene
no ye sumoo yunowero, ye ndawu oogaro no negonerootoyi mayeteno?
Sumoo eyingo.
30 Ngundiro etoni, Koniliyasndo gumi eyingo. Nono oo tunoote-
woku, nguro ewero. Naru namoraya yokoro ngu, no nenengo yano
kundingiyi oode yemboongewono. Yemboongero oodoowe, sa gaboyi
naru kabusagomo suwootetoni, sodedomangge oni gura doongenemo
dikawo. Oningga nguro towikumbani ngu, wadori nomboyi oorengo.
31 Ene nono ero ngandiro ewo. Koniliyas, Anutdo gengo kira ngu
kuri ingowo. Gengo digi beye oo oni wenonootoyi, hoorooweyeroro

yunooteku, nguya ingoro kenowo. 32 Ngundiro nguro, ge komo oni
sureyerootooga, Yopa endemo ooroya, Sayimon oowooyi gura Pita
nguno negongoyi, ero ewo. Ngu oningga ngu okeyi Sayimondo yano
oorooteku ngu, ngu oni ya simburiga ngu, ene Bulmakawu goweyi
yomosiyooteku oni. Nguro yani ngu wendeyi tanggeyimo ooroote.
33 Etoni, nguro no sodedomangge oni sureyerootoowe, ge goyowero
oorowuyingo. Ge muri gome tero ombute. Nguro ngu, noore bidodo
mayero, nga yowuruwooro, Anut doongeyemo oorooteto. Oo Bidodo
Simburi Anut, ngundo ge mande gunowoku ngu, nooreno etoyi, in-
gowero mayero, ge sobogeroro, nga oorootetoku nga! Koniliyasndo
ngundiro eyingo.

Pitando Koniliyasro Yano Mande Wesiyoro Eyingo

34 Arisa, Pita damoni yero, mande ero eyingo. Hamoo oorengo,
ataga no muri nenengo ingooteno. Anutdo oni mera bidodomo onino
muri guranangge teyunoote. 35 Anutdo mera bidodomo oni sowe
enengo yemboongero, muri gome nenengo oorengo tero ngu, asa,
Anutro newendemo mesarango tetenggoku, nguro gome ingoote. 36 Ye
ingootenggo. Anutdo nga mandega nga yeni, Iserel oni nooreno
ombuwo. Ngu ngandiro. Ene Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango
ngu wesiyoro, oni simoo bare etuyeroote. Nguno ngu, ene Yisas Kray-
isno ngu, ene noore yoyeni, Anutya nowoondonani gobooro siyeyingo
oorooteto. Yisasdo nangge oni simoo bare bidodoboro Simburi.
37 Yengombo ingootenggoku ngu, kuri Yondo sono kundingiyimboro
mande wesiyoro eyingo. Ngu narunggano nguno, Galili merako damoni
yero, ngunonggo oororo, Yudiya mera ngu bidodomo oorowuyingo.
38 Nga mandega nga, ngu Yisas Nasaret oningga nguro mandeni Anutdo
ene rogo tero, Yuka Kundingiyimbo ko yanggangoni urungga, ene
inowo. Nguno ngu, Yisas endeni endeni oororo, oni simoo bare
hoorooweyerowo. Anut eneya oodoni, ngunonggo oni simoo bare
Setando yomburiyeroro oodoni, ngu yomosiyerootoni, mete teyingo.
39 Noore ngu Yisasro koni oo bidodo tewoku, Yuda ende bidodomo
Yerusalemno nguya tetoni kenowooto. Ene mundi onindo ngu oningga
ngu yoro, de sanganimo sanggawero utoyi kumooyingo. 40 Ene sa
naru kabusayiga nguno, Anutdo ko yokutuwootoni, keta ootoogetoni,
yoro, tunoo endesina yeyingo. 41 Merenonggo ootoogewoku, ngu
naruno, oni simoo bare bidodo doongeyemo ma yeni tunooteyingo.
Kini, oni bodagano nangge Anutdo kuri rogo tewoku, tunootetoni
kenoyingo. Ngu naruno, noore ene kenoro, oo nero, sono nero, oo
ngu tewooto. 42 Ene noore mamana mande yunoro eyingo. Ye komo
noro mandene oni simoo bareno nenengo wesiyoya, ngandiya eyi.
Anutdo ngu oni Yisasga ngu nangge rogo tetoni, ngundo oni simoo bare
keta oorootenggoku, kumooyingomu nguya, wirikoyerowa, ero eyingo.
43 Anutro ingondudu eyingo oni bidodo, ngu oningga nguro mandeni
wesiyoro eyingo. Yisas ko tewoku, ngundiro nguro, oni simoo bare
bidodo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, asa, Anutdo enengo weti
mbumbuwaye hamoo andangero, wongooni utoni kabeteyunowa, ero
eyingo.

44 Pita ngu mande ngu ewoodoni, ngu naruno nangge, Yuka
Kundingiyi, ngundo oni Anutro mande ingoyingomuku ngu bidodomo
ombuyingo. 45 Yo, Yuda oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo

ngu Pitadodo mayewonggoku, ngundo Yuka Kundingiyi oni sowe
gidaregano nguya soweyootoni, nguro ngundiro kenoro ngu, enengo
ingonduduno soriyokoyingo urungga tero, eyingo. 46 Ene ingootoyi,
Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi keta yunootoni, ngunonggo Anut
bingami okooyingo. Ngundiro tero etoyi, Pitando eyingo. 47 Onendo
nga oni ngano sono kundingiyi ngu siribo yeyunowa? Ndatero nguro,
ene Yuka Kundingiyi ngu nooreno ngundiro yootenggo, ero eyingo.
48 Ngundiro ero, Pitando Yuda oniku mande yunoro eyingo. Ye komo
Yisas Krayis oowooyimo sono kundingiyi Koniliyas, ko, enengo keyimo
oni ngadodo sono kundingiyimbo sonoyeroyi, ero eyingo. Ngundiro
sono kundingiyi gimumukootoyi ngu, asa, Koniliyas, garodo Pita sumoo
inoro, ero eyingo. Ge komo nooreya ngano naru gidarega oodegago,
noore Anutro mande gome etuyeroyagogo toonge, ero eyingo.

11

Pitando Enengo Koni Tewoku, Nguro Yerusalemno Oni Simoo Bareno Eyingo

1 Aposel oni, ko, enengo oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo
ngu, Yudiya mera bidodomo oorootenggoku ngu, ngandiro ingoyingo.
Oni sowe gidarega Yuda oni kini nguya, Anutro mande kuri yoro,
ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. Ero ingoyingo. 2 Ngundiro
nguro, Pita Yerusalem endemo oorowuyingo. Yuda oni, ngundo Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Pita kenoro ngu, boguwooro
mande sanggawero eyingo. 3 Ge kuri oni sowe gidarega Yuda oni kini
nguro yano uro, nguya oo newonggoku ngu! Ero eyingo.
4 Ngundiro etoyi, Pitando ingoro, oo bidodo eneno tunootetoni
tewoku, ngu bidodo wesiyoro ewo. 5 No Yopa endemo oode,
ngunonggo yemboongero oruwono. Ngundiro tetoowe, noro in-
gondudune yowoorengootoni, oo gura gabono ombutoni, ngundiro
kenowono. Ngu ooga ngu kumba urungga ngundiro, mundumi ngu
namoraya. Ngu sambononggo yeni, ememangge ememangge uro,
no doongenemo ombutoni kenowono. 6 Nondo kumba newendemo
gome gome doongetero kenowonoku, ngu nusako mera ngano oru-
wonggo. Nguno nusako diguno sire, kinikunare, nggunde, nu oo
guradiro guradiro oruwonggo. Ngu oo ngu, nondo bidodo kenoro
ingoweroyimboro. 7 Ngundiro kenootoowe, Anutdo noya eyingo. Pita,
ge ootoogeya, nusako ngu gura sanggaweya, utoya, kaya ne! Ero eyingo.
8 Ngundiro etoni, nondo gumi ewono. Oo Bidodo Simburi Simbune
hamoo oorengo, no ma! Nusako nga ngu sugabododo biyomi, no kuri
ngundiro ngu gura ma neyingo. Ngundiro nguro, no ma newano, ero
eyingo. 9 No ngundiro etoowe, ene ngu manggowooga sambononggo
ko omburo ewokungga, ngundo tambu erayayigaku, ero eyingo. Oo
bidodo Anutdo yeyingomu, ngu gome metemi nangge. Nguro ngu,
gedo komo ngu oo ngu sugabododo, ero ma ewero. Anutdo ngundiro
eyingo. 10 Ngundiro etoni, Pita mande kuri ewoku ngundiro ko eyingo.
Ngundiro tambu kabusayigaku Anutdo emukoro ngu, asa, ooku bidodo
woosootoni, sambono ko ooreyingo. 11 Kumba woosootoni, ooretoni,
ngu naruno nangge, oni kabusa noore oruwootoku yanggano nguno
mayeyingo. Oni gura Sisariyano oorooteku, ngundo sureyerootoni,
nono mayeyingo. 12 Ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo nono ewo.

Ge nga oni ngaya oorowuyi! Ge ingondudu buribari urungga ma
ingowero. Ngundiro etoni, nguro oni dobookurine kandegura gidem-
boro guranangge ngu noya yade yade oororo, noore Koniliyasndo ya
newendemo uwootowo. 13 Noore utooye, Koniliyasndo nooreno eyingo.
Engel oningga noro yano omburo, dikatoni, kenowonoku nguro mande
etoni, nondo ingowono. Engeldo nono mande ero ngundiro ewo. Ge
oni sureyerootooga, Yopa endemo ooroya, Sayimonno etoyiga ombuni.
Ene oowooyi gura Pita ngu. 14 Enendo mande gidarega etoni ingowa.
Ngu mandega nguno ngu Anutdo gengo weti mbumbuwa andangero,
yomosinggeroro, ngunonggo gengo yano oni ngu nguya bidodo ko yoy-
ootoni, nguro mande ngundiro etuyerowa. Ngu Engel oningga ngundo
ngundiro ewo. 15 Arisa, no mande damoni yero, ewootoowe, Yuka
Kundingiyi eneno ombuyingo. Koretero nooreno ombuyingo, ngundiro
oorengo eneno nguya ombuyingo. 16 No Oo Bidodo Simburi nguro
mande ngu ko ingoyingo, ero eworo. Yondo ngu sonombo oni simoo
bare sonoyeroyingo, ene ye ngu Yuka Kundingiyimbo sonoyerowa.
Etoni, Pita mande gura eyingo. 17 Ene kuri noore Yisas Krayis Oo
Bidodo Simburi nguro nowoondonanimo hamoo teyingo, nguro Anutdo
sumange urungga yunowo. Ngundiro nangge, Anutdo ene nguya
sumange yunowo. Nguro ndawu oninggado ene komo Anutro mandeni,
ngu owero yokowa? Oni gurado mete Anutro mandeni ma gosiyowa.
Hamoo oorengo kini. Pitando ngundiro eyingo.
18 Ene Pitaro mande ngu ingoro ngu, ene ngu mandega ngu yokoro,
ene Anut bingami okooro, ero eyingo. Ngu naruno, ene ngandiro
ingoyingo, Anutdo oni sowe gidaregaro nowoondoye nguya yowoorem-
goro, ene mete mande keta nguya yunootoni oruwanggo. Ngundiro ero
ingoyingo.

Andiyok Oni Yisasro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Oni Simoo Bare Ngu Keta Tunooteyingo

19 Kuri Stiwen ureyi kumootoni, nguno ngu, Yisasro keyimo oni
ngu kowuri urungga tunooteyingo. Nguro oni Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingo gidarega songo songo samukoyingo. Saro, oororo, Pin-
isiya mera, Sayiparas meradoni, Andiyok ende nguno ko teyingo. Ene
Anutro mande ngu oni sowe songo Yuda oni kini, nguno ma wesiyoro
eyingo. Kini, ene Yuda onino nangge Anutro mande wesiyoro eyingo.
20 Ene oni gidarega ene kewooroyemo ngu Sayiparas meradonimonggo,
ko, Sayirin endemonggo, ngundo Andiyok endemo oororo, Girik oni
mande yunoyingo. Ene Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro Mande Keta
Mesarango ngu wesiyoro eyingo. 21 Wesiyoro etoyi, Oo Bidodo Simburi
nguro yanggangoni eneya oruwo. Ngundiro nguro, oni simoo bare
oowooyingga Yisasro nowoondoye yowoorengoro, Oo Bidodo Simburi
nguro nowoondoyemo hamoo teyingo.
22 Ngundiro tetoyi, Yerusalemno Yisasro keyimo oni simoo bare
mande ngu ingoro, ene Banabas sureyootoyi, Andiyok oorowuyingo.
23 Banabas Andiyok oororo, yeyootoni, Anutro sumange eneya oodoni,
yeyoro, oni oni tero, oni simoo bare bidodo ingonduduye samangoro
mande yunoyingo. Ye komo nowoondoye ingonduduye bidodomo yeya,
ene komo Oo Bidodo Simburi enengo mandeni nangge keyoyi, ero
mande yunoyingo. 24 Banabas ngu oni gome Yuka Kundingiyi, ko,
Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo muri, ngu enengo newendemo

uro, angero, yanggango oruwo. Nguro ngu, simoo bare urungga
oorengo Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, Oo Bidodo Simburi nguno
ombuyingo.
25 Arisa, ngu naruno, Banabas ngu Tarsas endemo uro, Sol erewewero
oorowuyingo. 26 Banabas Sol erewero, kenoro, yoro, Andiyok endemo
ko oorowuyingo. Dagoma gura ngu bidodomo, Sol Banabasya Andiyok
nguno ootooro, Anutro oni simoo bare mande yunoro, etuyerootori
oruwonggo. Yo, hamoo, ene oni simoo bare urungga oorengo Anutro
mande yunoyingo. Andiyok nguno ngu, Yisasro kirikiri onindo oowooyi
ngu Kristen oni koretero, ero eyingo.
27 Ngu naruno, Anutro ingondudu eyingo oni gidarega Yerusalem-
nonggo ootoogero, ende yokoro, Andiyok nguno oorowuyingo. 28 Oni
gura kewooroyemo oruwoku, ngu oowooyi Agabas. Ene dikaro, Yuka
Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo etoni, ero eyingo. Oodoro
kumooyingo naru urungga Iserel mera bidodomo, ko, endeni endeni
mera bidodomo nguya omburo tunootewa. 29 Ngu mande ewoku ngu
ingoro, nguro Yisas keyimo oni simoo bare ene beye yeyi, Yudiya mer-
ako Yisasro keyimo dobookuriye hoorooweyeroweroyimboro sowey-
owero mande guranangge, ero gosiyoyingo. Ngundiro teweroyimboro,
Yisasro kirikiri oni songo songo beye enengomo oodoni, ngunonggo
wesoowooro, gumi ngu kongga ngu tewero, ero eyingo. 30 Ene
ngundiro tetoyi, Banabas Sol eragado beye ngu yoro, Yisasro keyimo oni
nguro tabango onino yunoweroyimboro Yerusalemno oorowuyingo.
Kootuyisina, ngu mande Agabas ewoku, ngu Rom merako sobosobo
oni koreteyingo, Kolootiyas, enengo naruno, mande ewoku, ngu engge
tunootewo.

12

Herodndo Yemus Ureni Kumootoni, Pita Yoro, Ya Biyomimo Yeyingo

1 Ngu naruno, Iserel mera sobosobo koreteyingo oni oowooyi
Herod, ngundo Anutro Yisas keyimo oni simoo bare gidarega yutoro,
yomburibariyeroro, ya biyomimo yoyeyingo. 2 Ene Yemus, Yon koneyo,
ureni kumooyingo. Ene dugebo doongooni kumooyingo. 3 Ene
ngundiro tetoni, Yuda oni yeyoro, nguro gome ingootoyi, nguro Herod
ene Pita nguya yoro, ya biyomimo yeyingo. Ene ngu muringga ngu
Yuda oni Oo Manongoyingo Yis Kini Kingo Kayingo Kundingiyi Naruno
(Enengo Pasowa Naruwo) nguno teyingo. 4 Ngu naruno, ene Pita
dowooro, ya biyomimo yero, me oni wata namoraya kandeyemo
yeyingo. Ngu me oni watangga guranangge nanggega, nguno me oni
namorayayi ko tero oruwonggo. Ngundo ngu Pita sobowooyi ero nguno
yeyingo. Herodndo ngandiro ingondudu teyingo. Pasowa naruwo
kinitetoningga ngu, Pitaro mandeni Yuda oni simoo bare doongeyemo
wirikoro, Pita ureyi kumoowa, ero ingoyingo. 5 Ngundiro nguro, Pita
ya biyomimo oodoni, me onindo nguno sobowooyingo. Ene Yisasro
keyimo oni simoo baredo ngu yowuruwooro, Pitaro Anutno yanggango
oorengo yemboongeyingo. Anutdo Pita gome sobowooni, ero nguro
yemboongeyingo.

*Anutro Sambono Oni Engel, Ngundo Pita Ya Biyomimonggo Andan-
geyingo*

6 Herod ene Pita yoro, tabango onino Koot mandeno yewero in-
goyingo. Ngu suwoono, Pita ene me oni eraya kewooroyarimo
wereyingo. Ene ngu uto yanggango oowooyi sen, ngundo kekandeyi
eraya eraya gosiyoyingo. Ene toongeweroyi kini, nguro me oni ngu
yamukono sobowooro oriyingo. 7 Ngu naruno nangge, Anut Oo Simburi
nguro sambono oni, Engel, ngu tunooteyingo. Ngu oningga ngu
tunootetoni, soru himi ya newendemo himi yeyingo. Engeldo Pita
tanggeyisina dowooro, yokutuwooro eyingo. Sodedo ootooge! Ero
etoni, Pita ootoogetoni, kekandeyimo utoku besero, nggorongero, mer-
ako sorero toongeyingo. 8 Ngundiro tetoni, Engeldo eyingo. Pita gengo
towi nengguro yoya, yemuya, wanggagemo uto ngu yoya, gosiyoya,
gengo kengge goweyi (Su) ngu yoya, kenggemo ye! Ngundiro etoni,
Pita ootoogero, Engeldo oo ewoku, ngundiro temukowooro. Ngundiro
tetoni ngu, Engeldo mande gura eyingo. Gengo dogigiro nengguro
yoya, teya, no keneroya, ombuga, ero etoni, ngundiro teyingo. 9 Pita
ngu ya gumingga ngu yokoro, ene Engel keyoro, oorero, ene ngu
ingoyingo. Ngu ooga Engeldo etoni, hamoo ma teyingo. Ene ngu
gabono nangge kenooteno, ero ingoyingo. 10 Asa, Pita Engel eragaya
oorowuyingo. Oororo, me oni watangga koreteroga ko wata kootungga
nguya dagayeroyingo ngu, ene watayi kini. Eragado ya biyomi yokoro,
yade yade oororo, Yerusalem oonggoo pawa nguro yamuko yanggango
biyomi teyingonggakuno oorowuyingo. Ngu yamukongga ngu kuri
enengombo goosooro, kurundodo oruwo. Nguro Pita eraga nguwoore
ende oorero, oore gura keyoro, saro oorowuyingo. Oororo, Engelng-
gaku sodedomangge Pita yokoro toongeyingo.

11 Ngundiro tetoni ngu, ngu naruno, Pitaro ingonduduni himi yetoni,
ene ingoyingo. Yo, no ataga ingootenoku, Anut Oo Bidodo Simburi
Simbune, ngundo enengo Engel soweyootoni, omburo, ngundo Herod
kandeyimonggo no noyoote. Ene oo bidodo Yuda oni simoo baredo
biyomi nono tewero ingondudu tewonggoku nguya, ngunonggo noy-
oote, ero ingoyingo. 12 Pita ngundiro ero ingoro, Yon nemi Mariyando
yano oorowuyingo. Yon ngu oowooyi gura Mak. Ngu yanggano nguno,
oni simoo bare oowooyingga yowuruwooro, Anutno yemboongero,
oruwonggoku Pita nguno oorowuyingo. 13 Oororo, Pitando yamuko
endesinanggo ureyingo. Ngundiro yamuko utoni, ya nguno ko teteku
bare gurado ingoyingo. Ngu barega ngu oowooyi Roda, ngundo
yamuko goosoowero, yamukono oorowuyingo. 14 Oororo, ngu barega,
ngundo Pita manggowo ingoro, oni oni urungga tero, nguro ngu, ene
yamuko ma goosooro, sodedomangge yowoorengoro, kendutero, ya
newendemo uro, meno manggaru tero eyingo. Ehe! Pita endesina
dikateku awe! Meno manggaru tero, ero eyingo. 15 Ngundiro etoni
ngu, yano onikundo ngu barega nguya eyingo. Ge mboorombo goyoote!
Ngundiro etoyi, ngu barega ngundo yanggango oorengo meno eyingo.
No hamoo oorengo eteno! Pita endesina awe! Ero ko eyingo. Etoni,
yano onikundo gumi eyingo. Ngu enengo Engelkundo ngu bine? Ero
eyingo.

16 Ene Pitando yamuko senggedodo utoro oriyingo. Ngundiro tero
oodoni, arisa, ene yamuko goosooro, Pita kenoro, soriyokoyingo.
17 Pitando kandeyi okooro eyingo. Ye ari ma tewero, ero eyingo.
Arisa, Pitando ndaditero mayeteku, nguro muri wesiyoro eweroyim-

boro teyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo ya biyomimonggo noyoro,
endesina yewoku, nguro mande wesiyoro eyingo. Ye komo, nga mande
muringga ngaro, Yemusno ko dobookurine gidaregano nguya etoyiga
ingoyi. Ngundiro ero, Pita endesina ko oorero, ene ende yokoro, yade
ende gurano toongeyingo.
18 Kootuyisina, sengero ogisa ooretoni ngu, me oni Pita ereweyingo.
Erewero sumoo eyingo. Pita ndano? Ero erewero ma kenoyingo.
19 Herodndo ngu ingoro, nguro ene oni sureyerootoni, ngundo Pita ko
erewero ma kenoyingo. Nguro ngu, Pita erewero yokoro, nguro ya-
mukono me oni watangga Pita sobowoowonggoku ngu, wirikoyeroro,
ngu onikuya sanggiri urungga tero, ngu yoyoro, yureni kumoowero
mande gosiyoro eyingo. Ngundiro ero, Herod ene Yudiya ende yokoro,
ene Sisariya endemo uro, nguno oruwo.

Herod Kumooyingo

20 Herod ene Tayiya, Sayidon ende erayaga nguro oni simoo bare
rongge sambi tero, nguya sanggiri urungga teyunoyingo. Ngundiro
tero yokootoyi, ngu ende erayaga ngu yowuruwooro, Herodno mande
yomosiyoweroyimboro mande soweyoro ombuyingo. Herodro ya
musiyomo nguro sobosobo oni oruwo. Ngu oowooyi Balastas. Ngu
Tayiya Sayidon ende erayaga nguro oni, ngundo Balastas sumoo
inoro, sureyootoyi, ngundo Herodno oororo mande yoonenengowa, ero
eyingo. Nguno etoyi, ngundo nguro sanggirini yeni imakeni, ero nguro
sumoo eyingo. Ngu oni ngu, ene Herod nguro merakononggo oowari
uriyootenggoku, nguro ene siyeweroyimboro eyingo.
21 Arisa, naru gura Herodndo yeyingo, ngu naruno nguno, Herod
ene mera oo bidodo sobosobo koreteyingo nguro nengguro gome
gomemu tero, omburo, oo bidodo sobosobo oniro yabano bibitero,
ngunonggo mande mande urungga piru oorengo simoo bareno eyingo.
22 Mande emukootoni ngu, mandeni gome ingoro, nguro oni simoo
baredo meno manggaru tero, ero eyingo. Ngu manggowooga ngu
anut gura manggowo! Ngu oni manggowo ngundiro kini! Ero eyingo.
23 Ngundiro etoyi, Herod ene Anut oowooyi bingamini ma eyingo. Kini,
ngu enengo newendemo gosiyoro, ene yowoorengoro, Anut bingami
ma eyingo. Ngundiro tetoni, nguro sodedomangge Anutro Engel onindo
omburo, Herod utoyi, goweyimo buni tunootero, ngundo songgiwi kiro
sobiyootoyi, Herod kumooyingo.
24 Ene Oo Bidodo Simburi nguro mandeni yanggangododo tero,
ngundo oni simoo bare nowoondoyemo utoni, ene gome keyoyingo.
Ngu mandeningga ngu urungga tunootero, ngundo endeni endeni
bidodomo oorowuyingo.
25 Banabas, Sol eragado, enengo kongga ngu temukoro ngu, asa, ene
Yon nguya yoro, Yerusalemno ko oorowuyingo. Ngu Yonngga ngu
oowooyi gura Mak.

13

Banabas, Sol Eraga, Anutro Kono Soweyeroyingo

1 Andiyok endemo, Yisas keyimo oni simoo bare kewooroyemo
Anutro ingondudu eyingo oni, ko, etuyeroyingo oni nguya nguno
oruwonggo. Ngu oni ngu oowooye ngandiro: Banabas; Simiyon, ene
oowooyi gura Nayisa, (ngu damoni ngundiro goweyi iriyo); Lusiyas,

ngu Sayirin endemonggo oni; Maneyen ngu Herod, mera sobosobo
koreteyingo oningga, nguro dobooyi; ko, Sol oningga nguya oriyingo.
2 Naru gurano, Yisasro keyimo oni simoo bare Anut Oo Simburi nguno
yambo mande tero, oowari oo nguya roogo tero, yemboongetoyi, ngu
naruno, Yuka Kundingiyi, ngundo eneya eyingo. Ye komo Banabas,
Sol, eraga, noro ko nangge teri, ero rogoyeroyingo. Yo, ene nondo ko
teyi, ero negoyerowonoku, ngu nangge teyariyi, ero eyingo. 3 Arisa,
Yuka Kundingiyimboro mande ingoro, ene oowari oo bidodo roogo
tero, ene kundingiyi ootooro, ngunonggo ene yanggango yemboongero
oruwonggo. Ngundiro oode yokoro ngu, asa, ene Banabas, Sol,
eraga, tabayarimo kandeye yero, Anutno yemboongero ngu, ko nguro
nangge teri, ero rogoyerowonggo. Ngundiro tero, Banabas, Sol, eraga,
soweyerootoyi sayingo.

Banabas, Sol, Eraga, Sayiparas Meradonimo, Mande Gome Ngu Yootunoro Eyingo

4 Yuka Kundingiyi ngundo soweyerootoni, Banabas, Sol eraga
sayingo. Ngundiro nguro, Banabas dobooyi Sol nguya ende gura
oowooyi Selusiya nguno uro, ngu sono wendeyimo nguno wanggo
sanganimo ooretori, wanggobo yoyoro, Sayiparas meradonimo
oorowuyingo. 5 Oororo, Sayiparas meradoni nguno ende gura oowooyi
Salamis nguno tunooteyingo. Ngu endega nguno, Yuda oniro yowuru
ya nguno uro, Anutro Mande Keta Mesarango ngu yano wesiyoro
eyingo. Yon oningga ngu nguya Banabas, Sol, eraga, hoorooweyeroro,
ko teyingo.
6 Banabas, Sol, eraga, Sayiparas meradoni, ngu bidodomo endey-
oro, yade oororo, Pepos endemo uyingo. Ngu endemo nguno, Yuda
oni gura kenoyingo. Ngu oningga ngu, ene gosonggi gura gura
teroruwo. Ngu oningga ngu enengombo ngandiro ete. No Anutro
ingondudu eyingo oni eteku ngu, ene godange ete. Ngu oningga
ngu oowooyi Ba-Yisas, oowooyi gura ngu Elimas. 7 Ba-Yisas oningga,
ngundo Gabuman mera koreteyingo oni nguro dobooyi. Koreteyingo
oningga ngu oowooyi Serigiyas Polas. Enengo ingondudu ngu gome
oorengo. Ene Anutro mande ingowero, nguro Banabas, Sol, eraga
negoyeroyingo. 8 Ene Elimas gosonggidodo oningga ngu, oowooyi Girik
mandeno ngu damoni ngandiro: ngu gosonggi oni. Ngu oningga,
ngundo Banabas, Sol, eragado, Anutro mande wesiyoro etori, enendo
tootoongoro gosiyoweroyimboro. Ngundiro tetoni, nguro ene mera oo
sobosobo koreteyingongga, ngundo Anutro mande ingoro, newende
nguno ma yewero, ero ingoro gosiyoyingo. 9 Asa, Sol, oowooyi gura
ngu Pol, ngundo Yuka Kundingiyi urungga bidodomonggo Elimas
gome gome kenondadangero, manggaruwooro eyingo. 10 Ge Setan
nangoni! Ge muri gome mesarangomboro sanggiri teteku ngu, gengo
muringge ngu biyomi, ko, gengo godangengge oo biyomingge, ngundo
nowoondogemo urungga ooroote! Ngundo Oo Bidodo Simburiboro
oore muri gome ngu yomburiyeroroote! Gengo muri biyomingga, ngu
ma yokowa, bine? 11 Arisa, ingo! Ataga, Oo Bidodo Simburi enengombo
gurewa! Gutoro doongengge ukingowa! Ataga, ge sa ma kenowa! Ge
ngundiro oode, naru gidarega yokowa, ero eyingo.
Polndo ngundiro etoni, sodedomangge goboore wooro iriyo gura
tunootero, ngundo Elimas doongeyi ukingoyingo. Ngundiro

ukingootoni, mera ma kenoyingo. Mera ma kenoweroyi tero,
nguro ene oni erewero erewero oororo, oni gura dowooro, in-
gootoni, ngundo mete hoorooweneroni, ero ereweyingo. 12 Mera
oo sobosobo oni urungga ngu kenoro, soriyokoro, sosorero, ene
Anut Oo Bidodoboro Simburi, nguro mandeni ingoro, newen-
demo Anutro ingootoni, hamoo teyingo.

Banabas, Sol, Eraga, Pisidiya Merako Andiyok Ende Nguno Ko Teyingo

13 Polya oni endeyoyingo, ngu bidodo Pepos ende yokoro, wanggo
sanganimo oorero, Pega ende, ngu Pambiliya merako oorooteku,
nguno oorowuyingo. Oororo, Yondo oniku yoyokoro, enesu nangge
Yerusalemno ko oorowuyingo. 14 Oorowutoni, oni songoku Pega ende
yokoro, oororo, yade Andiyok ende, Pisidiya merako oorowuyingo. Ngu
narungga ngu, kando naru nguro ene Yuda oniro yowuru yano uro,
nguno bibiteyingo. 15 Bibitetoyi, yowuru ya nguro tabango, ngundo ma-
mana mande Anutro ingondudu eyingo oniro mande kandangeyingo.
Kandangero yokootoyi, kootuyisina, Polndo enengo dobookuriyi nguya
negoyeroro eyingo. Dobookurine, ye mande gura simoo bare nowoon-
doye yanggango teyunoweroyi moore tetoningga ngu, mete wesiyoya,
etoyiga ingoyi, ero eyingo.
16 Ngundiro etoyi, asa, Polndo ootoogero, kandeyi okooro, ero eyingo.
Ye Iserel oni, ye oni sowe gura gura Yuda oni kini Anutro ingoro, yambo
mande tetenggoku ngu, ye ingoyi! 17 Nga Iserel oni ngaro Anutga,
ngundo osisambananimo yootunoyeroro, sunggi eneno yeyingo. Ngu
naruno, ene Igip merako yuto oodoyi, ene Anutdo oode, oni simoo
bare oowooyingga yoyeni tunooteyingo. Kootuyisina, Anutro yanggan-
gonimbo ko yoyootoni, Igip mera yokoro sayingo. 18 Oni kini kingo
merako nguno, dagoma onibi eraya (40) nguno, Anutdo Iserel oniku
enengo mandeye muriye biyomi teyingomu, nguro Anutdo newende
kowuri urungga oorengo ingoyingo. 19 Anutdo Kenan merako oni
simoo bare sowe kandegura gidemboro eraya (7) yomburiyeroyingo.
Yomburiyeroro, meraye Iserel oni simoo bare yunoyingo. Ene ngu
merangga nguno oruwonggoku, ngu dagoma urungga oorengo (450)
nguno oruwonggo. 20 Kootuyisina, Anutdo Iserel oni wirikoyeroweroyi
oni ngu kandeyimo yetoni, ngundo Iserel simoo bare soboyeroyingo.
Ene ngundiro tero oodoyi, oororo, Anutro ingondudu eyingo oni
oowooyi Samuwel oningga nguro naruni ngu kiniteyingo. 21 Ngu
naruno, Iserel simoo baredo mera oo bidodo sobosobo koreteyingo oni
gura yowero, nguro Anutno sumoo, ero eyingo. Etoyi, nguro Anutdo
oni gura oowooyi Kis, ngu nangoni ngu yunoyingo. Ngu Kis oningga
ngu nangoni oowooyi ngu Sol. Ngu oningga ngu, Beniyamin oningga,
nguro sembeni. Sol ngundo sobosobo oruwoku ngu, dagoma onibi
eraya (40) oruwo. 22 Ene Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo Sol oningga
ngu andangero, Dewit yoro, ngu musiyomo yeyingo. Anutdo oni simoo
bareno Dewitro, ngandiro eyingo. No Dewit Yesi nangoni kenowono.
No nowoondone ngu enengo gome ingooteno. Dewitdo ngu nondo
ingootenoku, ngundiro ko tewa. Anutdo ngundiro eyingo. 23 Anutdo
nguro kuri mande gosiyoyingo ngundiro tunootewo. Ngu ngandiro
eyingo. Dewitdo nguro sowenimo ngu, nguno nondo Yisas yewe
tunootewa, ero eyingo. Ngu oningga, ngundo ngu Iserel oni simoo bare
bidodo muri biyomimonggo ngu andayeroro, ko yoyowa. Ene noore ko

yoyoweroyi oni. 24 Kurimi Yisas ma ombuyingomo, ngu naruno, Yondo
Iserel oni simoo bare bidodomo mande wesiyoro yunoro eyingo. Ye
komo nowoondoye hamoo yowoorengoya, sono kundingiyi nga gimuyi,
ero eyingo. 25 Yon enengo koni namoko yokoweroyi naruno, ene sumoo
yunoro eyingo. Ye noya ndadiro etenggo? No ngu yendo oningga
sobowooro oorootenggokungga ngu kini. Ene ye ingoyi. Oni gura no
keneroro, ombutekungga ngu, ene oni urungga oorengo oowooyidodo.
No ngu enengo ko oni nangge.
26 Ye dobookurine, Ebarahamro osisembeni, ko, ye oni sowe gidarega
Anutro yambo mande tetenggoku oni, ye ingoyi! Anutdo mandega
ngu nooreno soweyowoku ngu ngandiro. Anutdo Yisas ngu noore ko
yoyoweroyimboro soweyoyingo. 27 Ene oni Yerusalemno ko enengo
tabango oni ngudodo, Yisas oningga nguro ene gome ma ingoro,
kootu inoyingo. Ene kando naru bidodomo, Anutro ingondudu eyingo
oniro mande ngu kandangero ingowonggoku, ene nowoondoyemo
ma siriyoyingo. Yo, Anutro ingondudu eyingo onindo oni simoo
baredo Yisas kootu inowanggo, ero kuri eyingomu, ngu ataga engge
tunooteyingo. 28 Yudaro tabango onikundo ngu Yisas goweyimo biyomi
guraro ureyi kumooweroyi, oo gura ma kenoyingo. Kini, ene Rom
Gabuman oni, ngundo Iserel merako oo sobosobo koreteyingo oni
oowooyi Payilat, nguno meno manggaru tero eyingo. Utooga kumooni!
Ero eyingo. 29 Ene ngundiro tero yokoro, kootuyisina, de omukondi
sanganimonggo andangero yoro, mere gurano merengoowanggo.
Ene Anutro ingondudu eyingo onindo mande nakangoyingo ooku
bidodo temukoyingo. 30 Yisas kumootoni, merengooyingomu, Anutdo
ngunonggo, ene ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. 31 Ngundiro
tetoni, oni Galili merakonggo Yisasdodo Yerusalem mayeyingomu ngu,
naru oowooyingga Yisas kenoyingo. Ngu oni, ngundo Yuda oni simoo
bareno nguro mande wesiyoro ewonggo. 32-33 Ene mande gura eyingo.
Noorendo mande gome ngu yeno wesiyoro eteto. Ngu ooga kuri Anutdo
noorengo osisambanani yunowero mande, ero gosiyoyingo. Yo, ngu
ooga Anutdo ero tewero mande ero gosiyoyingomu, ngu ataga, noore
enengo bugobugonimo engge tunootete. Yo, yambo Sam bukno Anutdo
Yisasro ngandiro eyingo.

Ge noro nangone. No ataga oni doongeyemo wesiyoro no gengo
awangge. Ero eyingo. (Sam 2:7)

34 Anutdo Yisas merenonggo ko yokutuwooyingomu, ene mereno ko uro
ma buwoo yeyingo. Nguro ngu, Anutro mandeno ene ngandiro eyingo.

No oo gomemu kundingiyi ye yunowanoku, kurimi no oo ngundiro
Dewit inowero mande gosiyoro ewonowo. Ero eyingo. (Ayisaya
55:3)

35 Ngundiro nguro, yambo Buk Sam gurado Anutya ete.

Ge gengo oni kundingiyi yokootoyi, ma buwoo yewa. Ero eyingo. (Sam
16:10)

36 Noore ingooteto. Dewit ene Anutdo ingooteku, ngundiro oni simoo
bare kewooroyemo enengo mandeni ngu keyoro, ko teyingo. Kootuy-
isina, ene kumootoni, enengo osisembeni tanggeyemo merengooyingo.
Ene ngu goweyi ngu buwoo yeyingo. 37 Yo, Dewitro goweyi buwoo
yetoni, ene ngu oningga ngu Anutdo yokutuwootoni, keta ootoogeyin-
gongga ngu, ene ma buwoo yeyingo. 38-39 Arisa, ye dobookurine, ngu

mandega ngu gome ingoyi! Noorendo mande ngandiro nguro yeno
wesiyoro eteto. Ye Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yisas
ngundo, yengo weti mbumbuwa bidodo andangero, sonowooro ka-
beteyunoyingo. Ene Mosesro mamana mandeno, ene mete yengo weti
mbumbuwa andangetoyi ngu, ene ngu ooga, ngundo Anut doongeyimo
goyeni, oni nenengo ma tunootewanggo. Kini, nga Yisas oningga
ngando nangge ene mete oni simoo bare bidodoboro weti mbum-
buwa andangetoni, Anut doongeyimo yoyeni, ye oni nenengo gome
tunootewanggo. 40 Ngundiro nguro, mande nga yeno ombuteku ngu,
ye ingonda teyi! Ngu ooga yeno ma ombuwakuro, nguro kurimi
Anutro ingondudu eyingo onindo, nguro eyingo. Anutro bukno, enendo
ngandiro eyingo.

41 Ye yomooyinoro, kootuyisina mande ewonggoku oni, ye ingoyi! Ye
ngu ooga ingondudu urungga ingoro, nguro biyomi yewa. Nguro
no yengo naruno ko gura tewanoku, ene oni gurado ngu kongga
nguro yeno etoni, ye ngu ingoro, hamoo ete, ero ma ingowero.
Ero eyingo. (Habakak 1:5)

42 Ngundiro mande emukoro ngu, Pol, Banabas eraga, endesina ooretori, oni simoo baredo eneya, ero eyingo. Andeno naru kundingiyingga nguno nguya, nga mandega nga nangge, nooreno ko wesiyoya eri, ero eyingo. 43 Ene yowuru ya yokoro, endesina oorero, Yuda oni simoo bare oowooyingga oorengo, oni sowe songoku nguya Anutro mande ingoro, nguro koyi tetenggoku oni, ngundo Banabas, Pol eraga keyeroyingo. Ngundiro keyerootoyi, eragado Anutro sumange mande ngu yanggango teya oriyi, ero ingondudu yunoyingo.

44 Andeno, naru kundingiyimo, ngu endemo oni simoo bareku namoko bidodo, ngundo Oo Bidodo Simburi nguro mandeni ingowero, yowuru yano uro yowuruwooyingo. 45 Oni simoo bare urungga oorengo mayero, yowuruwootoyi, Yuda onindo ngu oni sowe gidarega Yuda oni oowooyingga oorengo ngu yeyoro, nowoondoyemonggo biyomi urungga ingoyingo. Nguro ngu, ene damoni yero, Pol eragaro mandeyari tootoongoro, yomburiyoro yomooyunoro, kootuyarisina nguya mande mande teyingo. 46 Ngundiro tetoyi, nguro ngu, Pol, Banabas eragado mande yanggango oorengo manggaru tero eyingo. Hamoo, noore Anutro mande komo ye Yuda onino koretero erogogo, ene ye nga mandega nga ngu yokoro, kootu inoyingo. Kootu inoro, ye yengombo ingonduduyemo ye mete Anutya suwooyi sano keta sugi sugi oruweroyi, ngu ma yowero ingootenggo. Nguro ngu, ye ingoyi! Ataga noore yowoorengoro, oni simoo bare sowe gidaregano, Yuda oni kini nguno sawaro. 47 Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo nooreno mande yanggango yunoro, Polro ngandiro ewo.

No ge goyetenoku ngu, ge oni sowe gidarega Yuda oni kini nguro
soru. Gedo ende mera bidodo nguno, oni simoo bare bidodo
hoorooweyero, ero ewo. Ngundiro tetoyi, Anutdo ngu oni simoo
bare ngu weti mbumbuwa andangeyunoro, ko yoyowa. Ero
eyingo. (Ayisaya 49:6)

48 Oni sowe gidarega Yudaro yowuru yano oorootenggoku, ngu mandega ngu, mandeni ingoro ngu, ene oni oni tero eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni ngu gome oorengo! Ero eyingo. Nguro ngu,

simoo bare bidodo Anutdo rogo tewoku, ngundo keta suwooyi sano
oruweroyiga, ngu ooro ene Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo.
49 Ngu naruno, Oo Bidodo Simburiboro mande ngu mera gidarega
bidodomo oorowuyingo. 50 Ene Yuda onindo ende nguro bare yambo
mande tetenggoku oowooyedodomu, ende nguro tabango oni ururumu
oowooyedodomu, ngu nguya nowoondoye yeyi, sanggiri yunootoyi,
ngundo Pol, Banabas eraga yutoro, enengo ngu endega ngu yokoya
sari, ero oweyingo. 51 Ngundiro tetoyi, nguro Pol, Banabas eragado
ootoogero, keyarimo kukukakawu mera ngu endemo nguno yongguru-
mootori, merako uyingo. Simoo bare ngu enengo muri biyomiye,
ngu ngundiya orini, ero nguro kumana biyomi yeyunoyingo. Ngundiro
tero, eraga ootoogero, Ayikoniyam ende oorowuyingo. 52 Yisasro
ko oni simoo bare ngu, ene Yuka Kundingiyimbo nowoondoyemo
yanggango oorengo uro, angetoni, ene ngunonggo oni oni urungga
oorengo teyingo.

14

Banabas, Pol Eraga, Ayikoniyam Endemo Ko Teyingo

1 Ayikoniyam endemo nguya, ene Anutro mande wesiyoro, ngundiro
teyingo. Banabas, Pol eraga, enengo muriyari ngundiro teteriku,
ngu Yuda oniro yowuru yano uro, nguno Yisasro mande wesiyoro
eyingo. Erayaga ngu mande gome wesiyoro etori, nguro Yuda oni
simoo bare, ko, oni simoo bare sowe gidarega oowooyingga oorengo
nguya mandeyari ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. 2 Ene Yuda
oni gidare ngu nowoondoyemo mande ngu ingootoyi, hamoo ma
teyingo. Nguro ngu, ene oni sowe gidarega nowoondoye yokutu-
woorootoyi, nguro ene oni erayaga nowoondoye sanggiri tero, mundi
teyingo. 3 Banabas, Pol eraga, Ayikoniyamno naru pirungga nguno
oriyingo. Erayaga ngu Oo Bidodo Simburi nguro mandeni wesiyoro
ewero, yanggango yeyingo. Oo Bidodo Simburi ngundo, erayaga ngu
kandeyari yeni, yanggangododo tetoni, ngundo ko muri songo oorengo
onindo ma teweroyimu ngu tero, ene oni simoo bare etuyerowo. Oo
Bidodo Simburi nguro sumangeni ko mandeni ngu hamoo oorengo,
ero ngundiro etuyeroyingo. 4 Ene ngu endemo oni simoo bare ngu
wesoowooro, wata gura gura teyingo. Wata gura Yuda oniya siyeyingo.
Wata gura Yisasro soweyeroyingo Aposel oni erayagakuya siyeyingo.
5 Ngundiro tetoyi, kootuyisina, oni sowe gidarega, Yuda onidodo, ko
enengo tabango oni nowoondoyemo hamoo ma teyingomu, ngudodo
ootoogero, yowuruwooro, mande ero gosiyoro, Pol, Banabas eraga,
biyomi teyunowero ingoyingo. Nguro ngu, ene digi yoro, oorongooro,
yureyi kumoowero, ero ingoyingo. 6 Mande ngundiro gosiyootoyi, ene
Banabas, Pol eraga, ngu ingoro, nguro sodedomangge ene saro, yade
oororo, Layikoniya, merako nguno Listara, Debi ende erayaga, ko, ngu
tanggeyimo ende nguno nguya sayingo. 7 Saro, ene Anutro Mande Keta
Mesarango ngu ende nguno koyi tero, wesiyoro eyingo.

Banabas, Pol Eraga, Listara Endemo Ko Teyingo

8 Ngu naruno nguno, Listara endemo, oni gura bibitero oruwoku,
ene keyi ngu yanggango kini. Ene kurimi nemimbo keyi biyomi

ngundiro bisiyoyingo. Ngu oningga ngu keyimbo bodaga ma endey-
oyingo. 9 Polndo mande etoni, ngu oni keyi biyominggakundo Polro
mandeni gome ingoro oruwo. Ngundiro ingootoni, Polndo gome gome
kenondadangero, ingowoku, ene newendemo hamoo, ngundo ngu ene
metemi teweroyi, ngu kenoyingo. 10 Ngundiro nguro, Polndo mande
eneno meno eyingo. Ge ootoogeya, kenggebo nenengo dika! Ero
etoni, oninggaku ngundiro ingoro, arisa, sodedomangge ene parero
oorero, kewoongoro oorowuyingo. 11 Ene ngundiro tetoni ngu, oni
simoo bare urungga oorengo ngu ooga Polndo teteku, ngu kenoro ngu,
Layikoniya mandenonggo meno manggaru tero eyingo. Anut, garo oni
ngundiro tunootero, nooreno ombutenggoku ngu! Meno ero eyingo.
12 Banabas anut gura oowooyi Sus, ero, ko, Pol ngu anut gura, oowooyi
Hermis eyingo. Ngundiro oowooyi etoyi, ndawugaro nguro, Polndo
ngu keyi biyomingga nguya ootooge, ero etoni, nguro ene Polya anut
Hermis eyingo. 13 Susro kootu ya, ngu ende ngu dabemisina oruwo.
Ngu yowuru yangga nguro Susro wooro yeyingo oningga, ngundo
Bulmakawu urumoni gura yoro, irosara utono gosiyoyingomu yoro,
omburo, sisi pawa yamukono ombuyingo. Ngundiro tetoyi, ende nguro
oni simoo bare ngu bidodo yowuruwooro, Banabas, Pol eragano, wooro
yewero, ero teyingo.

14 Ene ngundiro tetoyi ngu, Aposel oni erayaga, ngu Banabas,
Pol, mande ngu ingoro ngu, arisa, enengo nengguroyari dowooro,
oomboongeweroyi tero, kendutero, simoo bare kewooroyemo oororo,
manggaru tero eyingo. 15 Ye oni simoo bare, ndadiro nguro, ye
ngundiro tetenggo? Noore ngu oni oorengo, noore ye ngundiro! Ngu
hamoo noore oni nangge! Noore omburo, Mande Keta Mesarango
ngu wesiyoro, yeno ero, nguro ye ngu ingoro, muri biyomi ngu
yokoya, ye yowoorengoya, nowoondoye Anutno yeya, nguno keta
oriyi. Anut ngundo sambo, mera, wendeyi, nguya yeyingo. Ngano
oo oorootenggoku, ngu bidodo nguya yeyingo. 16 Hamoo, kurimi ngu
oni simoo bare mera bidodomo yoyokootoyi, enengo muriye biyomimo
endeyoro oruwonggo. 17 Ene Anut doongeyimo, oo ngu bidodo ma
kombiteyingo. Kini, ene oo gomemu nooreno teteku, nguro noore
tunoo oorengo etuyerooteku, ene Anut gome. Ene sambono oode,
ngunonggo sono midugu yeni, yeno omburo, ngundo tetoni, oowari
urungga gome oorete. Enendo oowari gome noore yunoro, ngunonggo
ye nowoondoye yeni, oni oni tete, ero eyingo. 18 Banabas, Pol eragado,
ngu mandega ngu eyingo. Ene erayaga ngu oni simoo baredo wooro
yewero tewonggoku ngu yokoyi, ero, ko yanggango teyingo. Nguno ngu,
ye komo noore eragano, wooro ma yewero, ero eyingo.

Onikundo Digi Yoro, Pol Ureyingo

19 Arisa, ngu naruno nguno, Yuda oni gidarega nguro ende erayaga
ngu Andiyokno Ayikoniyamno, ngu Listara endemo mayero, endemo
oni simoo bare nowoondoye yokutuwooro ganaganayerowonggo.
Ngundiro ganaganayerootoyi, nguro endemo oni ngu sanggiri urungga
tero, ene digi yoro, ngundo Pol ureyi kumooyingo. Pol bingo woosooro,
endesina oorero, nguno yeyingo. Oni Pol urewonggoku, ngundo ngu
Pol kumoowo, ero ingoyingo. 20 Ene Yisasro keyimo oni simoo bare
mayero, Pol bingonggaku pawangoro oruwonggo. Oodoyi, Pol ko

ootoogero, ende newendesina ko uro wereyingo. Sengetoni, dobooyi
Banabasya, Debi endemo oorowuyingo.
21 Ngu Debi endega nguno, ene mande gome ngu wesiyoro
eyingo. Nguno simoo bare urungga koyi tetori, ene Yisasro ko oni
tunooteyingo. Kootuyisina, ene Listara, Ayikoniyam, Andiyok endemo
ko oorowuyingo. 22 Nguno Yisasro keyimo oni simoo bare nowoondoye
yanggango teyunoro, mande eyingo. Ene mande yanggango ero
eyingo. Ye komo nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango orini.
Noore Anutro endega enengombo oni simoo bare soboyerooteku, ngu
newendesina uwero ngu, asa, koretero ngu, noore komo merako ngano
kowuri urungga koorowoorogogo uwato, ero eyingo. 23 Ende ngu
bidodomo, Pol, Banabas, eragado, ngu oni Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu yanggango yunoro, ngu rogo tetori, ngu oni, ngundo
tabango tunooteyingo. Ngundiro tetoyi, oni simoo bare ene oowari
yokoro, kundingiyi tero, yemboongero nangge ootooro, ngunonggo
tabango oniku ngundo Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu kandeyemo
yero, ndawugaro nguro, ene nguno nowoondoyemo hamoo tewong-
goku nguro.

Banabas, Pol Eraga, Ene Andiyok Ko Oorowuyingo

24 Kootuyisina, Banabas, Pol eraga, Pisidiya mera kewooro oororo,
Pambiliya merako tunooteyingo. 25 Eragado oororo, Pega endemo
mande wesiyoro ero yokoro, ene kootuyisina, erayaga ngu Ateliya
ende wendeyino nguno uyingo. 26 Ngundiro uro, Ateliya ende-
monggo ngu wanggono ooretori, wanggobo yoyoro, Andiyok endemo
ko urooreyingo. Kuri ngu endemo Yisasro keyimo oni simoo bare,
ngundo erayaga ngu Anutro sumangeni nguno nangge ko teri, ero
rogoyeroyingo. Erayaga ko ngu teri, ero rogoyerootoyi, ene ko ngu
temukoyingo.
27 Banabas, Pol eraga, Andiyok endemo mayero ngu, Yisasro keyimo
simoo bare yowuruyeroro, ko teworiku nguro mandeni oo bidodo
wesiyoro, ero eyingo. Ene oo bidodo Anutdo eneya tero tewonggoku,
ngu bidodo eyingo. Anutdo oni simoo bare sowe songomboro yamuko
goosootoni, ene nguya nowoondoyemo hamoo teyingo. 28 Ngundiro
ero, eraga, Yisasro keyimo oniya naru urungga nguno oriyingo.

15

Aposel Anutro Ko Nguro Yowuru Urungga Yerusalemno Tunootewo

1 Ene Yuda oni gidaregado, ngu Yudiya mera yokoro ngu, Andiyok
endemo mayero, Yisasro keyimo oni simoo bareno mande mande
etuyeroro, ero eyingo. Ye Mosesro mande muri ngu ma keyoro,
moondeye ma yomosiyootoyi ngu, arisa, Anutdo ye ma yoyowa.
Ngundiro nguro, ye komo Mosesndo muringga ngu keyoyi, ero eyingo.
2 Ngundiro mande etuyeroro, etoyi, Pol, Banabas eraga, mande ngu
ingoro, arisa, ene sanggiri urungga ngu oni nguya tetori, ngu oni nguya
ronggesambi urungga teyingo. Ngundiro tetoyi, asa, Yisasro keyimo oni
simoo baredo Pol, Banabas eraga, ko, ngu merako oni gidarega nguya
sureyerootoyi, Yerusalem nguno ngu, mandega ngu, Yisasro Aposel oni,
ko tabango oni ururu ngudodo yomosiyowero oorowuyingo.

3 Nguro simoo baredo ngundiro soweyerootoyi, saro, oororo, Pinisiya mera, Sameriya mera ngu ende erayaga ngu kewoorokuri oororo uyingo. Yade oororo, Yisasro keyimo oni ngu oo teworiku, nguro Anutdo oni sowe gidarega nowoondoye yowoorengootoni, ene nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro etori, Yisasro keyimo oni nowoondoyemo ingoro, nguro ene oni oni teyingo.

4 Pol, Banabas, eraga oororo, Yerusalemno tunooteyingo. Yerusalemno Yisas keyimo simoo bare, Yisasro Aposel oni, tabango oni, ngundo yeyoro kambayeroyingo. Pol, Banabas eragado, Anutdodo ko teworiku, nguro mande bidodo yootunoro eyingo. 5 Ngundiro etori, ngu naruno, Parisi oni gidarega ngu Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngundo ootoogero, Pol Banabas eraga goweyarimo mande sanggawero etenggo. Ye komo oni sowe gidaregaro moondeye yomosiyerootoyiga, ene komo Mosesro mamana mande ngu keyoyi! Eyingo. 6 Ngundiro etoyi, arisa, Yisasro Aposel oni, tabango onidodo yowuruwooro, ngu mandega ngu yomosiyowero eyingo. 7 Ene mande mande urungga ero, mande piru woosooyingo. Ngundiro tetoyi, Pitando ootoogero eyingo. Yisasro keyimo dobookurine, ye ingootenggo! Anutdo kuri ko nga bayetero, noore yunowo. Ene no yootunonerowoku ngu, no mande gome ngu nangge etoowe, nguro oni sowe gidarega ngu mande ingoro, nowoondoye yowoorengoro, hamoo tewanggo. 8 Anutdo ngu oni bidodoboro nowoondoye kenoro ingoote. Ene garo etuyeroro, ene newendemo metemi ingooteku, nguro ene Yuka Kundingiyi ene yunoote. Noore yunowoku ngundiro. 9 Anutdo muri gura noore yunoro, muri guradiro gura ene ma yunoote. Kini, ene Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguno ene nowoondoye yeni sarayi mete tetoyi, nooreno nguya ngundiro teyingo. 10 Ngundiro nguro, ye ngundiro tetoyi, nguro Anutdo ye gumi ogingo yeyunowa, bine? Ye ngu oo kowuringga, ngundo Yisasro keyimo simoo bare bungeye ma gosiyowero. Kurimi osisambanani noore nguya ngu kowuringga ngu koorowooweroyi, ngu ereremo kini. 11 Kini, ene noore ngu nowoondonanimo hamoo tetoni, hamoo ingowato. Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisasro sumangeningga, ngundo nangge noorengo bidodo yoyowoku ngu! Ngundiro nangge, ngu oni nguya yoyowaku ngu! Ero eyingo.

12 Pitando mande ngundiro emukootoni, yowuru ngundo mande gome ingoro, ene neneteyingo. Ngu naruno, Pol, Banabas eragado, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu tewori; ngu Anutro sumangeyi mande, Anutdo ene kandeyarimo tetoni, simoo bare sowe gidarega kewooroyemo, mande oo teworiku ngu nangge etori, ene sodeyero ingoyingo.

13 Eragado mande ero yokootori, asa, Yemusdo eyingo. Yari dobookurine, yari noro mande nga ingori! 14 Sayimondo yarino kuri ewoku ngu, koretero Anutdo oni sowe songomo omburo, ene ngu kewooroyemo enengo simoo bare nenengomu yoyoyingo. 15 Yo, Anutdo oni sowe gidarega ngu kewooroyemo, ene gidarega Anutno nowoondoyemo hamoo teyi, ero negoyerowoku, ngu nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu mandega ngu ingondudu eyingo oni, ngundo nakangoro, Anutdo simoo bare soboyerowaku, ngu Dewitdo kuri soboyeroyingo ngundiro. Ene oo nguro ngundiro nakangoyingo.

16 Oo Bidodo Simburi, ngundo ewo. Kootuyisina, no ko ombuwano.
Ngu naruno, Dewitro yangga ngu kuri tookeyingo. Ngu nondo
ngu ko yewano. Ngu yangga nguro oo biyomi yeyingo. Ngu
nondo ko yomosiyootoowe, mete tewa. 17 Ngundiro nguro, simoo
bare bidodo, ene mete Anut Oo Simburi erewero kenowanggo.
Oni sowe gidarega nga ngu, nondo noro oni oorengo ero, sunggi
yewonoku, ngundo nguya erewenerorо neyowanggo. 18 Kurimi
oorengo, Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo nga mandega nga
tunoo oorengo eyingo. Enengombo ataga nguya ngundiro, ero
eyingo. Ngundiro ero nakangoyingo. (Emos 9:11-12)
19 Ngundiro nguro, noro ingondudune ngandiro: oni sowe gidarega
nowoondoye yowoorengoro, Anutno nowoondoye yetoyi ngu, nguro
noore ko kowuri gura eneno ma yunowato. 20 Kini, noore komo so
uyi nakangoro yunowato. Ngu so uyiga nguno ngandiro nakangowero.
Ene oowari gura gura mbooroyi ngu ko wooro yeweroyimboro, anut
godange nguno ngu ma newanggo. Ene kameyi bareyi yomburiy-
oweroyi muri ngu yokoyi. Nusako onindo utombo bungeyi gosiyootoyi,
kumooyingomu, ngu ma newero. Oo sidudodo nguya ma newero.
21 Noore ingooteto. Kurimimonggo omburo ataga nga, roogo mande
namoraya Mosesro mamana mandeno oorooteku, ngu endeni endeni
nga bidodomo wesiyoro eyingo. Kundingiyi naruno, Yudaro yowuru ya
bidodomo ngu, Mosesro mande ngundiro ngu kandangero ingootenggo,
ero eyingo.

Ene So Uyi Nakangoro Oni Sowe Gidarega Yunoyingo

22 Ngu naruno, Yisasro Aposel oni, tabango oni, Yisas keyimo oniku
bidodo mande guranangge ero, ene oni eraya, ko, enengo oni gi-
darega nguya sureyerowero, eyingo. Ngu oni erayaga ngu, Yudas ngu
oowooyi gura ngu Banabas ko oni gura oowooyi Sayilas. Ngu oni
erayaga ngu, Yisasro keyimo oni simoo barero oni tabango oriyingo.
Oni erayagado ene nguya Andiyok endemo Pol, Banabas, erayaga
oorowuyingo. 23 Ngu oni erayaga ngu, kandeyarimo ngu so uyiga ngu
yero, mande ero nakangowoku, ngu ngandiro. Noore Yisasro kirikiri
oniya, tabango oni, noore yengo dobookuriye, noore nga so uyiga nga,
ye Yisasro keyimo oni sowe gidareganonggo, nguro nakangoyingo. Ye
Andiyokno, Siriyano, Silisiyano oorootenggoku, ngu bidodo okeyi, ero
soweyeroyingo. 24 Noore kuri ingowooto. Noorengo oni gidarega yeno
oororo, ye ganaganayeroro, yengo ingonduduye yomburiyowonggo.
Ngu oni ngu noorendo yeno ngundiya teyi, ero ma sureyeroyingo.
25 Ngundiro nguro, noore mande ngu ingoro, noore mande guranangge,
ero gosiyoro, nowoondonani nguya guranangge yero, dobookurinani
eraya sureyerootooye, ko, dobookurinani eraya noore enengo gome
ingootetoku, Pol, Banabas nguya oorowutenggoku ngu! 26 Pol, Banabas
eraga, enengo keta oruweroyiga ngu yokoweroyimboro ma sosorero,
ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro
nangge oowooyi bingami okooyingo. 27 Arisa, noore Yudas, Sayilasya
sureyerootooye oorowuteri. Ene manggoyarimbo nga so uyino man-
dega nga, yeyunoro ewari. 28-29 Yuka Kundingiyi nooreya oodoni,
ngunonggo noore mande ero gosiyoro, yeno etetoku, ngu ngandiro.
Noore kowuri gura ye ma yunowato. Mande etetoku, ngu nangge teyi!
Ngu ngandiro: anut godange nguno yemboongero oowari katenggoku,

ngu ye ma newero. Ye sidudaro ma newero. Ye onindo nusako
bungeyi gosiyootoyi kumooteku, ngu ma newero. Ye kameyi bareyi
yomburiyoweroyi muringga ngu dagayi. Ye ingonda tero, ngu muri
biyomi ngu dagaro ngu, ngu gome oorengo. Okeyiyo, ye komo gome
oriyi. Ngundiro nakangoro soweyoyingo.
30 Ngundiro tero, arisa, ene Yisasro keyimo onindo sureyerootoyi,
ene Andiyok endemo oorowuyingo. Nguno ngu, ene Yisasro simoo
bare yowuruyeroro ngu, so uyigaku yunoyingo. 31 Yisasro simoo
bare ngu so uyigaku ngu kandangero, ingoyingomu ngu mande gome,
nguro ene oni oni teyingo. 32 Ngu naruno, Yudas, Sayilas eraga,
Anutro ingondudu eyingo oni, nguro ene mande gome gome oowooy-
ingga Yisasro simoo bareno ero, yanggango yunoyingo. 33 Eraga
ngu naru piru bodaga Andiyokno nguno oodori, arisa, Yisasro simoo
baredo gome ero, imakeyingomonggo sari, ero sureyeroyingo. Sureye-
rootoyi, Yerusalemno Yisasro Aposel oni tanggeyemo ko oorowuyingo.
34 Oorowutori, ene Sayilas enengo ingondudu keyoro, ene Andiyok
merako nguno oruwo.
35 Ene Pol, Banabas eraga, ngu Andiyokno oriyingo. Erayaga ngu oni
urungga hoorooweyerootoyi, ene oni simoo bareno Anut Oo Bidodo
Simburi nguro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ero etuyeroyingo.

Pol, Banabas Eraga, Ronggeyoro, Songo Songo Teworiyo

36 Kootuyisina, naru gidarega yokoro, Polndo Banabasno eyingo.
Noore ko ooroya, ende bidodomo Yisasro keyimo dobookurinari yey-
oya, endeyoya yowuruyerowooro. Kuri noore Oo Bidodo Simburi
nguro mande wesiyoro, eworoku, ngundiro eneno oororo ngu, noore
ngu ingowaro. Ene mete bine oorootenggo, ngundi, kini bine, ero
eyingo. 37 Polndo ngundiro etoni, Banabasdo ngu Yon nguya yoro,
sawero ingoyingo. Yon ngu oowooyi gura ngu Mak. 38 Ene Polndo
mande gumi eyingo. Ngu oningga ngu, ene kuri Pambiliyano ene
noorengo ko kewooronanimo ngu yoyokoro toongeyingo. Ngundiro
nguro, ene nooreya saro, ko ma teyingo. Nguro ngu, noore ene yoro,
ma sawato, ero eyingo. 39 Etoni, ngunonggo ingonduduyari songo
songo tero ronggeyoyingo. Nguno ngu, mande gosiyoro, Polndo songo
toongetoni, Banabasdo Mak yoro, eneya songo sayingo. Nguro ngu,
Banabas ene Mak yoro, wanggo gura sanganimo oorero, Sayiparas
meradoningga nguno urooreyingo. 40 Ngundiro tetoni, arisa, Polndo
ngu Sayilas yoro, nguya saweroyi nguro Yisasro keyimo simoo baredo
eneno eyingo. Noore Anutno ero yemboongero, Oo Bidodo Simburi
nguro sumangeni yaridodo sawari, ero eyingo. 41 Etoyi, arisa, Pol ngu
Siriya mera, Silisiya mera kewoorokuri saro, Yisasro keyimo simoo bare
yanggango yunoro, mande yunoyingo.

16

Timooti Ngundo Pol Sayilas Eragaya Sayingo

1 Ngu naruno, Pol ene oororo, Debi ende, Listara endemo tunootewo.
Ngu endemo nguno, Yisasro keyimo oni oowooyi Timooti oruwo.
Ngu nemi Yuda bare ngu Yisasno newendemo hamoo teyingo bare.
Ene enengo eweyi ngu Girik oni. 2 Yisasro keyimo oni Listarano,

Ayikoniyamno oorootenggoku, ngundo Timooti nguro murini wesiyoro, ero eyingo. Timooti ngu, ene oni gome metemi, ero eyingo.
3 Polndo, Timooti yoro, eneya saweroyimboro nguro gome ingowo. Ene
Yuda oni ngu mera gidaresina nguno oorootenggoku, nguro Pol ene
Timooti moondeyi doongooweroyi muringga, ngu tewo. Polndo ngu
muringga ngundiro tero, ndadiro nguro, ene ingooteku, Yuda oni ene
torige bibitero, Anutro Mande Keta Mesarango, ngu gome sodeyero
ingowanggo. Ndadiro nguro, oni bidodo ingootenggo. Timooti eweyi
ngu Girik oni, nemi ngu Yuda bare, ero ingoyingo. 4 Ene yade endemo
oororo, Yisasro Aposel oni, tabango oniya, Yerusalemno mandega
ewonggokungga ngu, Yisasro keyimo simoo bareno ero yunoyingo.
Pol garodo ewonggo. Ye komo nga mandega nga keyoya oriyi! Ero
ewonggo. 5 Ngundiro nguro, simoo barero nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu yanggangododo tunootetoyi, nguro ngu, naru bidodomo,
oni simoo bare oowooyingga, ko, gidarega nguya, eneno nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngundiro yade oororo, oowooyingga oorengo teyingo.

Polndo Masedoniya Oni Gura Gabono Kenoyingo

6 Pol, garo Perigiya, Galesiya ende erayaga ngu kewoorokuri
oorowuyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo Esiya merako nguno, mande
ma wesiyoro ewero, ero soreyeroyingo. 7 Nguro ene oororo, Misiya
mera wengamo oororo, Bitiniya merasina oorowuwero towoongoyingo. Ene Yisasro Yuka, ngundo soreyeroyingo. 8 Ngundiro
tetoni, nguro ene Misiya mera ngu dagaro, ene Trowas merako uro
tunooteyingo. 9 Nguno ngu, suwoono, Pol ene oo gura gaboya gaboya
nguno kenoyingo. Ngu ngandiro: Masedoniya oni gura dikaro, Polno
meno ero eyingo. Ge komo sonongga ngu wongooya, Masedoniya
ngano mayeya, noore hoorooweyero! Ero eyingo. 10 Polndo ngu gabono
kenoro ngu, arisa, ngundiro ingoyingo. Anutdo noore negoyerooteku,
ngu Masedoniya merako nguno Mande Keta Mesarango nguno wesiyoro, oni simoo bareno ewato, ingoyingo. Ngundiro nguro, noore sodedo
oore gura kenoro, noore Masedoniya uroorewato.

Lidiyado Yisasro Newendemo Hamoo Teyingo

11 Ngundiro tero, noore wanggo sanganimo oorero, Trowasnonggo
nenengo Samooteresno oororo wereyingo. Sengetoni suwoononggo,
noore Niyapolisno oorowuyingo. 12 Oororo, noore ngu endega ngu
yokoro, Pilipayi endemo oorowuyingo. Ngu endega ngu, kuri Rom
oni nguno omburo oode, ko gura nguya, ene Masedoniya mera nguro
ende tabango urungga oruwo. Noore naru gidarega, ngu endega
nguno oriyingo. 13 Naru kundingiyimo, noore endesina oorero, ende
dabemimo sono gura ombuteku, nguno uwootowo. Noore sonono
uro, ngu tanggeyimo ngu bibitero, kira ero yemboongero teweroyimboro. Ngu sonongga nguno, ngu bare gidarega yowuruwooro
oodoyi, noore yeyoro, eneya mande ero, noorendo mande gome ngu
wesiyoro yunoyingo. 14 Bare kewooroyemo ngu bare gura ngu oowooyi
Lidiya. Ene Anutno yambo mande tero oode, enengo endeni ngu
Tayatara. Ene kumba dagoyi koyi tero, soweyoro, beye yororuwo. Oo
Bidodo Simburibo ene newende yowoorengoyingo. Ene Polndo mande
ewoku, nguro sodeyero gome ingoyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo

newende yowoorengootoni, nguro ene Polro mande ewoku ngu ingoro,
newendemo hamoo teyingo. 15 Ngundiro nguro, ngu barega ngu, sono
kundingiyi gimutoni, enengo oni simoo bare ya gobooro oruwonggoku,
ngu bidodo nguya sono gimuyingo. Ene sono gimuro yokootoyi ngu,
Lidiya ngundo nooreno eyingo. Ye noya Oo Bidodo Simburi nguro
nowoondonemo hamoo tetenoku, ingoya ngu, arisa, ye ombutoyiga,
noya nenengo yano ngano oodoyi no ye kawararayerowano. Ngundiro
etoni, ene nooreya yanggango oorengo yero, nguro ngu, noore ene
manggowo keyoro, enendo yano eneya oriyingo.

Pol, Sayilas Eraga, Pilipayi Endemo Ya Biyomimo Uyingo

16 Naru gurano, noore yemboongeweroyi musiyomo uwooto. Ngu
musiyonggano nguno, kingo kirikiri bare gurado ooreko noore yey-
oyingo. Ngu kingo kirikiri barega ngu, ene sidu tootoyi teweroyi, yuka
biyomimbo ene mande kombiteyingomu yootunoro eroruwo. Ngu
barega ngu, enengo mbooroni ngu sumoo inootoni ngu, mande mande
gumi etoni, ingowa. Ngundiro nguro, ngu barega ngu, sobosobo onindo
enengo koni nguro uri urungga yororuwonggo. 17 Ngu barega ngu, Pol
nooreya keyeroro, omburo, manggaru tero eyingo. Nga oningga nga,
ngu Anut awuno oorengo nguro ko oni! Ene noore Anutdo ko uriyeroro
yoyoweroyi oore ngu etuyerootenggo! Ero meno ewo. 18 Naru urungga
barega, ngundo mande mande ngundiro meno ero ariyoro oodoni,
Pol ngu ingoro oode, sureyokiniyewo. Nguro ngu, Pol yowoorengoro,
yuka biyomingga nguya mande yanggango eyingo. No Yisas Krayis
oowooyimonggo geno eteno. Ge nga barega nga, yokoya toonge! Mande
yanggango ngundiro etoni, sodedomangge yuka biyominggaku besero
toongeyingo.

19 Besero toongetoni, ngu barega nguro sobosobo onikundo beye
yororuwonggoku muringgaku kinitetoni, ngundiro ingoro ngu, arisa,
ene Pol, Sayilas eraga, yodowooro, yowoosooro, oororo, yowuru
musiyomo tabango oni kewooroyemo yoyeyingo. 20 Ngundiro tero, oni
eraga ngu yoyoro, wirikoyeroweroyi onino oororo eyingo. Nga oni
erayaga nga, ngu Yuda oni, ngundo noorengo endemo oni simoo bare
yomburiyooteri. 21 Nga oni erayaga, ngando muri gidarega yoro, noore
Rom oniya ngu ma tewero ero, roogo teyunoro muri gidarega yoro, nga
keyoyi! Ero eteri. 22 Ngundiro etori, oni simoo bare nguya Pol, Sayilas
eragaya, mande godange gidarega goweyarimo etenggo. Ngundiro
etoyi, arisa, oni mera oo sobosobo urungga onindo eyingo. Ye eragaro
towikumba andangero, yokoro turimbo yureyi! Ero mande yanggango
eyingo. 23 Ngundiro etoni, turimbo eraga, gome gome yutoro, yoyoro,
ya biyomimo yoyeyingo. Yoyetoyi, ene mande yanggango ya biyomi
sobosobo, nguno ero eyingo. Ye komo gome soboyeroyi! 24 Ngundiro
etoyi, sobosobo onindo mande yanggango ngundiro ingoro, asa, Pol,
Sayilas eraga yoyoro, ya gumi newende oorengomo yoyero, utombo
keyari de sosi bungomo gosiyeroyingo.

25 Ngundiro tetoyi, suwoo kewoorokono, Pol, Sayilas eraga, Anutno
yemboongero, yambo utoro, ngengeyoro oodori, ya biyomimo oni gi-
darega ngu ingoro oruwonggo. 26 Ngundiro tero oodori, sodedomangge,
imimi urungga tunooteyingo. Imimi ngundo ya biyomi nguro samango
yokutukutuwooyingo. Ngundiro tetoni, sodedomangge yamukoku
bidodo andandangero, kurundodo yokoyingo. Ngundiro tetoni, oni

keyemo uto yanggango oowooyi sen, ngu bidodo besero sayingo.
27 Imimi urungga ngu ingoro, sobosobo oningga ngu ootoogero, ya
biyomingga nguro yamuko kurundodo oodoni kenoro, ene ngandiro
ingoyingo. Oni bidodo kuri samukowonggo. Ngundiro ingoro,
nguro enengo duge ngu woosooro, enengombo enengo sanggaweni
kumoowero teyingo.
28 Ene Polndo sobosobo oningga ngu kenoro, sodedomangge mang-
garu tero eyingo. Gengombo gengo gowege ma yomburiyowero. Noore
bidodo oorootetoku nga! Ero eyingo. 29 Ngundiro etoni, ingoro,
sobosobo oninggaku soruro, meno eyingo. Soru yoya, sodedo ombuyi!
Ero meno eyingo. Ene sosorero, mbooromboorо tero, ene Pol, Sayilas
eragano, boodoo oondoogeyingo. 30 Boodoo oondoogero, ene erayaga
ngu yoyoro, ende oorero, sumoo yunoyingo. Yari oni ururu, no ndadiro
ooga tetoowe, Anutdo no hooroowenerоro ko noyowa? Ero sumoo
yunoyingo.
31 Ngundiro sumoo etoni, Pol, Sayilas eragado mande gumi eyingo.
Ge Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro nowoondogemo hamoo tetoni ngu,
asa, Anutdo ge goyowa. Ge, ko, gengo simoongge barege nguya yoyowa.
Eragado ngundiro eyingo. 32 Ngu naruno ngu, Pol, Sayilas eragado, Oo
Bidodo Simburi nguro Mande Keta Mesarango ngu etori ngu, sobosobo
oningga ngu enengo yano oniku bidodo, Oo Bidodo Simburi nguro
mande ingoyingo. 33 Ene Anutro mande gome ingoro, nowoondoyemo
hamoo tetoyi, nguro ene ngu suwoono, ngu oningga ngundo Pol, Sayilas
eragano, mambuyariku sonowooro yomosiyerowo. Ngundiro tetoni,
arisa, eragado, ngu oninggaku enengo simoongo, bareyi ngu bidodo
sono kundingiyimbo sonoyeroyingo. 34 Ngundiro tetori ngu, asa, ngu
oningga, ngundo Pol, Sayilas eraga, yoyoro, enengo yano oororo uyingo.
Uro, eraga oo yunootoni neyingo. Enengo yano oniku bidodo Anutro
nowoondoye hamoo tetoyi, nguro oni oni teyingo.
35 Sengetoni suwoononggo sengemukootoni, wirikoyeroweroyi
onikundo enengo me oni sobosobo gidarega sureyerootoyi, omburo
eyingo. Ge erayaga ngu yoyokootooga sari, ero eyingo.
36 Asa, me oni sobosoboku ngu ya biyomi sobosobo onindo ngu
mandega ngu etoyi ingoro, nguro ene Pol, Sayilas eragano omburo
eyingo. Wirikoyeroweroyi onikundo eyingo. Yari yoyokootoyiga sari,
ero etenggo. Ngundiro nguro, yari ya biyomi yokoya sari. Saya,
nowoondoyari imakeya oriri, ero eyingo.
37 Ene Polndo me oni sobosobo onikuya, mande gumi ngandiro
eyingo. Noore Rom oni! Ye noore kiyo mande godange gowenari
sanggawero, noorendo oo biyomi teworoku, nguro ye noore kiyo
yoyoro, simoo bare doongeyemo yutoro, gisaruyeroro yoyoro, ya
biyomimo yoyetenggo. Ene ngu mandega ngu yoro, koretero mande
wirikoyeroyingo oni nguno oorowutoyi, mandeno ma yomosiyoyingo.
Yo, ngu oo ngu oni doongeyemo tewonggoku, ene ye ataga ngu ko torige
wirimangge ooreya, kiyo sari, etenggo, bine? Hamoo oorengo kini!
Kini, ye ooroya, yengo sobosoboga nguno etoyiga, ombuya, enengombo
noore yoyoya, endesina oni simoo bare doongeyemo yoyokootoni,
sawaroku ngu! Ero eyingo.
38 Arisa, me sobosobo onikundo ngu mandega ngu yoro, oororo,
wirikoyeroweroyi onino eyingo. Etoyi, wirikoyeroweroyi oni mande

ngu ingowonggoku ngu, ene Rom oni erayaga, nguro, ene sosoreyingo.
39 Sosorero, sobosobo onikundo oororo, Pol Sayilas eragaya mande
imakeyingo ero, yoyoro, endesina oorero yoyokoyingo. Erayagakuya
mande ememangge eyingo. Yari mete nga endegano ngano ma
oruwero, ende nga yokoya, yari mete mera gurasina sari, ero eyingo.
40 Ngundiro etoyi, Pol, Sayilas eraga, ya biyomi yokoro, ene Lidiya
barega ngundo yano oorowuyingo. Nguno Yisasro keyimo simoo bare
nowoondoye yanggango teyunoro, Mande Keta Mesarango ngu ero
yunoro yokoro ngu, arisa, ene ko sayingo.

17

Tesalonayika Endemo Oni, Ngundo Pol, Sayilas Eraga, Yurewero Teyingo

1 Pol, Sayilas eraga yade oororo, Ambipolis endemo tunooteyingo.
Ngu endega ngu yokoro, yade oororo, Apoloniya endemo oororo, yade
oororo, Tesalonayika endemo tunooteyingo. Ngu endemo nguno, ngu
Yuda oniro yowuru yano oruwo. 2 Pol enengo muri kuri yowuru
yano teroruwoku, ngundiro nangge, yowuru ya newendemo ngu oni
ngudodo uyingo. Naru kundingiyi kabusagomo, ene Anutro mande
nakangoyingo, nguro mande wesiyoro eyingo. 3 Pol ngundiro tero, ene
Anutro mande muri ngu wesiyoro etuyeroro ngu, oni simoo bareno
nguno eyingo. Anutdo, Yisas Krayis yeni, omburo, ngundo ogingo
urungga koorowooro, kumooro, ko keta ootoogeyingo. Ngu Yisasga
nguro mandeni wesiyoro, yeno etenoku nga, ngu Krayis Anutdo noore
ko yoyowero sunggi yeyingo oningga ngu! Eyingo. 4 Pol mande
ngundiro wesiyoro etoni, Yuda simoo bare gidarega kewooroyemo,
ngu mandega nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. Nguro ene Pol,
Sayilas eraga keyeroro, mande ngu gome ingoyingo. Girik oni urungga
oorengo Anutno yambo mande tetenggoku ngu, ko, bare oowooyedodo
oowooyingga nguya Polro mandeni keyoyingo.
5 Ene Yuda tabango oniku, ngu Yuda oni nowoondoyemo hamoo
tetoyi, ngu wata gura Pol Sayilas eragaro mande ingoro, nowoon-
doyemo hamoo tetoyi, ngu yeyoro, nguro nowoondoye biyomi urungga
yeyingo. Ngundiro biyomi ingoro, Yudaro tabango onikundo win-
dawinda tero, muri biyomi tetenggoku oni ngu negoyeroro, nowoon-
doye yokutuwootoyi, ene sanggiri mande oowooyingga ero, Pol Sayilas
eraga yureweroyimboro teyingo. Ngundiro tetoyi ngu, endemo oni
oowooyingga nguya nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene mayero,
Yesondo ya newendemo uro, Pol, Sayilas eraga ereweyeroro, yoyoro,
oorero, oni simoo bare kandeyemo yoyetoyi wirikoyeroweroyimboro
teyingo. 6 Ene eraga ngu ma yeyoyingo. Ngundiro nguro, ene Yeson
yoro, Yisasro keyimo simoo bare gidarega yoyoro, ngu endega nguro
oni mera oo sobosobo onino enengo yowuruno oororo, manggaru tero
eyingo. Nga oni nga mera bidodomo muri biyomi tetenggo. Ataga
ngano noorengo endemo mayero, oorootenggoku ngu! 7 Ngundiro
biyomi tetoyi, ene Yesondo yoyoro, enengo yano uro, nguno oo-
rootenggo. Ngu oni ngu bidodo Rom mera oni sobosobo koreteyingo
Sisaro mamana mande ngu yomburiyoro, ene ngandiro etenggo. Oo
bidodo sobosobo koreteyingo oni gura ooroote! Ngu oowooyi Yisas!
Eyingo. 8 Ngundiro etoyi, mera oo sobosobo urungga oni, ko, simoo bare

ngu endemo oruwonggoku, ngu mandega ngu ingoro, ene sori urungga
yokoro, buribari ingondudu oowooyingga yoyingo. 9 Ngundiro nguro,
Yeson, Yisasro keyimo simoo bare ngunonggo beye etoyi, ngu mandega
ngu uriyoro yoyokootoyi, Yeson garo sayingo.

Pol, Sayilas Eraga, Ene Beriya Endemo Ko Teyingo

10 Ngu suwoongga, nguno ngu, Yisasro keyimo oni simoo baredo Pol,
Sayilas eraga torige yoyoro, Beriya endemo soweyeroro yoyokoyingo.
Eraga Beriya endemo oororo, ene Yuda oniro yowuru yano uyingo.
11 Yuda oni Beriyano oorootenggoku, ngu ene mete mande keta in-
goro, nowoondoyemo wirikootenggo. Ene Tesalonayikano Yuda oni
oorootenggoku, ngundiro kini. Tesalonayikano, ngu Beriya oni ngu
mande ingoro, nguro gome ingowonggo. Ene suwooyi sano, Anutro
mande kandangero, ingoro, eteriku, nguya erayaga nguro mandeyari
ngu wirikoro, Polro mande eteku, ngu hamoo bine, ngundi kini bine,
ero wirikoyeroro ingoyingo. 12 Ngundiro nguro, Yuda simoo bare
urungga nowoondoyemo hamoo teyingo. Girik simoo bare oowooye-
dodomu nguya nowoondoyemo hamoo teyingo. 13 Kootuyisina, Yuda
oni Tesalonayikano oorootenggoku, nguro Pol, Beriya endemo oni
simoo bare ngu Anutro mande wesiyoro yunooteku, ene ngundiro
ingoro, nguro ene Beriya endemo oorowuyingo. Oororo, ngu en-
demo oni simoo bare Polndo mande ero ganaganayeroro, nowoondoye
yokutuwootoyi, nguro ngu, ene nguya nowoondoye biyomi yeyingo.
14 Ngundiro nguro, Yisasro keyimo oni, ngundo Pol yoro, enedodo
wendeyino oorowuyingo. Ene Sayilas, Timooti eraga, ngu Beriya
endemo oriyingo. 15 Oni Pol yoro, oorekanare uro, yade yade oororo,
Atens endemo uyingo. Ngundiro utoyi ngu, asa, Polndo ngu onikuya
ngandiro mande eyingo. Ye Beriya endemo ko ooreya, Sayilas Timooti
eragano mande ngandiya eyi. Yari komo sodedo nono omburi. Polndo
mande ero yokootoni, asa, onikundo Pol yokoro, Beriya nguno ko
oorowuyingo.

Polndo Atens Endemo Mande Wesiyoro Eyingo

16 Pol, ene Sayilas, Timooti eraga soboyeroro, Atens endemo oruwo.
Polndo ngu endega ngu kenowoku ngu, ebe ganagana anut oowooy-
ingga oorengo oodoyi, keyoro, nguro ene newende ngu biyomi oorengo
yeyingo. 17 Nguro ngu, Pol yowuru yano oororo, Yuda oni, ko, Girik oni
Anutno yambo mande tewonggoku ngu mandeni ingoyingo. Mandeni
ingoro, ngudodo Polya rongge sambi mande mande, ero ingoyingo.
Ngundiro tetoyi, narudodomo, Pol ene yowuru ya musiyomo nguya
oororo, simoo bare nguno mayero yowuruwooyingo. Nguno ngu, Pol-
ndo Anutro mande wesiyootoni, ngudodo nguya rongge sambi mande
mande ero ingoyingo. 18 Ngu naruno, Epikuriyan oniro etuyeroyingo
oni gidarega, ko, Sitowik oniro etuyeroyingo oni gidarega ngudodo
Polno ombuyingo. Omburo, Polya mandebo nangge, ero ronggey-
ororuwonggo. Ngu naruno, Polndo Yisasro Mande Keta Mesarango
ngu wesiyoro ero yunoyingo. Ngu ngandiro: Yisas merenonggo ko
keta ootoogeyingo nguro mandeni wesiyoro eyingo. Oni mandeni
ingoro, ene nguro sumoo ero eyingo. Nga oningga ngando mande
mande eteku, ngu ene ndawu mandega ewero, ete? Ngundiro sumoo
etoyi, gidaregado mande gumi eyingo. Ene mera gidaregaro anut

nguro mande ewero ete. Ero eyingo. 19 Ngu onikundo, Pol yoro,
tabango oni yowuru musiyomo oowooyi Ariyopagas, nguno oororo
eyingo. Noore gedo mande amana gura simoo bareno eteku, ngu gome
wesiyoro, nooreno etoyi ingowato. 20 Noore gengo mande ingootooye,
ngu songo guradiro oorengo tete. Nguro ngu, noore ngu mandega
ngu, muri nenengo ingowero, ero eyingo. 21 Atens ende nguro oni,
ko, ende gidaregaro oni mayero, nguno oorootenggoku, ene mande
ketamu wesiyoro ero ingoweroyimboro oriyingo. Yo, ene mande keta
ingowonggoku, nguro kewooroyemo enengo nangge mande mande
eroruwonggo. Ngu bidodo ene oo gura ma teyingo.

22 Ngundiro nguro, Pol ene tabango oni, yowuruno oni kewooroyemo
Ariyopagas musiyomo ngu dikaro, ngunonggo Anutro mande wesiyoro,
ero eyingo. Ye Atens oni, no ye yeyootenoku, ye yambo mandero
yanggango tetenggo. 23 Koretero, no yengo ende ngu bidodomo
toongero, yengo anut gabogaboyi oowooyingga oorengo oodoyi, ye
nguno yambo mande tetenggoku, ngu kenoyingo. Ene anut gura
gabogaboyi bungomo ngu, ye nguno ngandiro nakangoyingo. Nga
Anut gura noore ma ingooteto, ero nakangoyingo. No ngu Anutga
ye ma ingootenggokungga ngu, ene ye kingo nguno yambo mande
tewonggoku, nguro ngangga nga nangge, nondo ataga nguro mandeni
wesiyoro, yeno eteno.

24 Anutdo mera oo bidodo ko merako ngano oo oorootenggoku,
ngu bidodo yeyingo. Ngu Anutga ngu sambo, mera ngaro Sim-
buri Urungga oorengo. Ngundiro nguro, ene yowuru ya oni simoo
baredo yetenggoku, newendemo ma bibitero ooroote. 25 Ene oo
guraro ma wenonootoni, oni kandeyebo ooga ngu yoro, ma inoro
hoorooweteng go. Kini, ene enengombo oni simoo bare Yukadogo
ko keta oruweroyi, ngu oo bidodo yunoote. 26 Anutdo osinani gu-
ranangge yetoni, arisa, ngunonggo simoo bare oowooyingga oorengo
yeni tunootero, mera bidodomo oorootenggo. Yo, kurimi Anutdo oni
ma yeyingomo ngu naruno nangge, Anutdo oni rogo tero, ndawu
narunggano tunootero, ko, enengo musiyo oruweroyi, nguro kuri rogo
teyunoyingo. 27 Yo, Anutdo oni yoyeteku, nguro damoni ngandiro:
oni ene Anut erewero ko yanggango tero oode ngu, ene mete Anut
kenowa. Yo, oni ene ko ngundiro towoongoro towoongoro tero ngu,
hamoo oorengo, ene Anut ingowa. Anut ngu ene noore guranangge
nanggemo ooroote. 28 Anutno nangge noore keta ootooro, noore oororo,
omburo tero oorooteto. Ngu ngandiro: yengo ingoyingo oni gidaregado,
ene kuri ene ewonggo. Noore nguya enengo simoongo, ero ewonggo.
29 Yo, noore Anutro simoongo oorootetoku nga! Noore ngandiro ma
ingowato. Anut ngu oo wadori (Gol, Siluwa) digi oo gabogaboyi,
ngundiro ero ma ingowato. Onindo kandeyebo ingondudunonggo oo
kuri tewonggoku ngu, Anut ero ma ingowato. 30 Kurimi, Anutdo sambo,
mera, oni, ngu bidodo yeyingo; ene oni ngundo gome nenengo ma in-
goyingo. Ngundiro nguro, onindo enengo kandeyebo ngu anut godange
nguro gabogaboyi gura gura ngu yero, nguno yambo mande teyingo.
Yo, ene ngundiro tero, ene gome nenengo ma ingootoyi, nguro Anutdo
oni oo tewonggoku, nguro mande urungga ma eyingo. Ene ataga nga
ngu endeni endeni mera nga bidodomo, Anutdo oni simoo bareno ete.
Ye komo nowoondoye yowoorengoya, nono nowoondoye hamoo yeyi,

eyingo. 31 Anutdo ene naru gura rogo teyingo, nguno ngu, ene simoo
bare bidodo muriye ngu nenengo oorengo wirikoyerowa. Yo, Anutdo
oni guranangge ngu wirikoyeroweroyi kongga ngu dowoowaku, ngu
rogo teyingo. Anutdo noore tunoo oorengo etuyerowoku ngu, hamoo
oorengo, ene ngu oningga ngu, nga kongga ngaro ero rogo tero,
ene ngandiro eyingo. Ngu oningga ngu, nondo ene merenonggo
yokutuwootoowe, ko keta ootoogeyingo oningga ngu! Anutdo ngundiro
ero eyingo.
32 Ene oni merenonggo ko ootoogeyingo mandega ngu ingoro ngu,
asa, oni gidaregado damoni yero, yomooyinoro mande etoyi, ko,
oni gidaregado eyingo. Naru gurano, noore ngu mande oo nguro
manggogemo ko ingowato, ero eyingo. 33 Ngundiro etoyi, Pol, ene
ngu ingoro, nguro ene kewooroyemonggo ngu yoyokoro toongeyingo.
34 Ene oni gidaregado Pol keyoro, endeyoro, mandeni ingoro, Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo. Ende nguromu oni gura oowooyi,
Dayiyonisiyas, ngu oningga ngu tabango yowuruno oowooyi ngu Ariy-
opagas nguro tabango; ngu bare gura, oowooyi ngu Damaris; oni
gidarega nguya, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo.

18

Polndo Korind Endemo Ko Teyingo

1 Kootuyisina, Pol, Atens ende yokoro, Korind endemo oorowuyingo.
2 Ngu Korind endemo nguno, Polndo, Yuda oningga oowooyi ngu
Akuwila ngu kenoyingo. Bareyi ngu oowooyi Prisila. Ngu oningga
ngu, enengo ende damoni ngu Pondiyas. Kuri, ene bareyiboya Itali
merangga ngu yokoro mayeyingo. Ndadiro nguro, Kolootiyas Rom
Itali mera sobosobo koreteyingo oni, ngundo kuri Yuda oni ngu
bidodomo ene komo Rom ende ngu yokoya sayi, ero etoni, nguro Korind
endemo mayeyingo. Arisa, Polndo ngu oni erambarisa erayagakuno
oorowuyingo. 3 Pol ngu eneya koye gobooro, ngundiro nguro, Pol
nguya nguno, ko tero oruwonggo. Ene towimbo ya yero, nguno
oruwonggo. 4 Kando naru kundingiyi bidodomo, Polndo Yuda oniro
yowuru yano oororo, Yuda oni simoo bare, Girik oni simoo bare, ngu
nguya, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyi, ero, nguro ene mande
mande ero ngundiro ronggesambi teroruwo.
5 Kootuyisina, Sayilas, Timooti eraga, Masedoniya mera yokoro,
Korind endemo ombuyingo. Eragado Korind ombutori ngu, asa, ngu
naruno nguno, Polndo Yisasro mandeni ngu naru bidodomo, Yuda
onino nangge ngu wesiyoro, ero oruwo. Yo, Polndo ngu mande
yanggango oorengo Yuda onino eyingo. Yisas ngu Krayis, Anutdo
noore ko yoyowero sunggi yeyingo oningga ngu! Ero oruwo. 6 Ene
Polro mandeku ingoro, yokoro ngu, asa, ene Pol towootowoongoro,
yomooyinoro, Yuda onindo mande kootuyisina eyingo. Ngundiro
tetoyi, nguro Polndo enengo nenggurono oo kakawu oorooteku, nguno
kuriyootoni utoni, Yuda oni endemokuya eyingo. Anutdo ye yoyeni,
yomburiyerooteku ngu, yengombo tetenggoku, nguro gumi ngu noro
weti mbumbuwa kini. Ataga ko kootuyisina oororo nguya, no oni sowe
gidarega Yuda oni kini, ko nguno toongewano, ero eyingo. 7 Polndo
ngu mande ero yokoro, asa, ene yowuru yangga ngu yokoro, ende
oorero, oni gura oowooyi, Titiyus Yasitas, ngundo yano oorowuyingo.

Ngu oningga ngu, ene Anutno yambo mande teroodoni, nguro yani
ngu Yuda oniro yowuru ya ngu tanggeyimo nangge ooroote. 8 Ngu
naruno ngu, Yuda oniro yowuru ya nguro oni tabango, ngu oowooyi
Krispas, nguno oruwo. Ngu enengo simoongo bareyi ngu bidodo,
ene Oo Bidodo Simburi nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu
nguya Korind oni oowooyingga, ene Polndo mande ewoku, ngu ingoro,
ene nowoondoyemo Oo Bidodo Simburi nguro nowoondoyemo hamoo
tetoni, sono kundingiyi gimuyingo.
9-10 Suwoo gurano, Polndo oo gura gaboya gaboya nguno kenoyingo.
Oo Bidodo Simburi, ngundo Polno eyingo. Ge ma sosorewero. Kini, ge
komo tunoo e! Ge manggoge ma gosiyoro nenetewero, no geya nguno
oruwaro. Oni gurado ootoogero, ge ma yomburigerowaku, ndadiro
nguro, nga endemo ngano, noro oni simoo bare urungga oorootenggo,
ero eyingo. 11 Ngundiro etoni, gome ingoro, asa, Pol ngu Korind
ende nguno dagoma guranangge bidodo, ko, dagoma guraro kombo
kandegura gidemboro guranangge, nguya nguno yokoyingo. Nguno
ngu, Pol ene Anutro mande wesiyoro ero, oni simoo bare etuyeroro
oruwo.
12 Ene kootuyisina Galiyo ngu Akayiya mera nguro tabango ko-
reteyingo oodoni ngu, ngu naruno, Yuda oni ene ootoogero, Polya
sanggiri tero, ene Pol yoro, Kootno yeyingo. 13 Ngundiro tero eyingo.
Nga oningga ngando ngu, ene mande yanggango oni simoo bareya
rongge mande tetoni, oni Mosesro mamana mande ngu toongooro,
Anutno yambo mande muri guradiro nguya tete. Ene ngundiro tero, ko
nguya, ene oni simoo bare gidarega yowoosooro, ngu muri biyomingga
ngu newendemo utenggoku ngu! Ero eyingo.
14 Polndo mande gumi ewero tetoni, ene Galiyondo Yuda oni yey-
oro eyingo. Ye Yuda oni, ye nga oningga ngando mamana mande
karongootoni, ko, muri gura songo tetoningga ngu, goweyi sanggawero
mande ewonggoku, nguro no yengo mande ingowano. 15 Ene ye nono
mayero, no sumoo nunoro, ko, yengo mamana mande ero ewonggoku,
no nguro mandeni mete ma ingowano. Ngu yengombo nangge ngu
mandega ngu yomosiyoyi. No ngundiro oo nguro Koot mande ngu
ma ingoro wirikowano, ero eyingo. 16 Galiyondo ngundiro emukoro
ngu, asa, ene Kootnonggo Yuda oniku oweyerootoni sayingo. 17 Yo,
Galiyo ene mandeye ma ingowero, nguro ene Yuda oniro yowuru ya
nguro sobosoboga, oowooyi Sositenis, ngu Koot yamukono kandeyebo
dowooro, gome gome ureyingo. Ero utoyi, ene Galiyo oni urungga, ngu
ooga nguro ingondudu urungga ma ingoyingo.

Pol Ene Andiyok Ende Siriya Merako Ko Oorowuyingo

18 Pol Korind endemo naru piru bodaga nguno oode ngu, ene
kootuyisina, Polndo Yisas keyimo simoo baredoya okeyi, ero eyingo.
Ngundiro ero, Pol ngu wanggo sanganimo ooretoni, Prisila, Akuwila, er-
ambarisa nguya ooretori, ngu endega yokoro, Siriya mera oorowuwero
oorowuyingo. Senikiriya endemo ngu, Pol ngu uyi toongooyingo.
Ndadiro nguro, Yudaro muri ngu ngandiro: Polndo ene mande
yanggango Anutno kuri mande ero gosiyoro, nguro ene enengo uyi
toongoowo. 19 Ene ngundiro tero, oororo, Epesas endemo tunooteyingo.
Tunootetoyi, asa, Polndo erambarisa ngu endemo nguno yoyokoro,
Pol enesu nangge Yuda oniro yowuru yano uro, ronggeyoro, Anutro

mande wesiyoro, ero yunoyingo. 20 Ngundiro emukootoni ngu, asa,
ngu endemo oni, ngundo Polya eyingo. Mete ge nooreya naru gura
gura oodegago, asa, toonge. Ngundiro etoni, ene Polndo ngu mande
ewoku, ngu ma keyoyingo. 21 Kini, Polndo eneno mande, okeyi, ero
eyingo. Anutdo etoni ngu, no ko omburo yeyowano. Polndo mande
ngundiro ero gosiyoro ngu, asa, ene wanggo sanganimo oorero, Epesas
ende yokoro toongeyingo.
22 Wanggowoore yade yade oororo, Sisariya endemo uyingo. Uro,
Pol wanggo yokoro, oorero, simoo bareya, okeyi, ero yokoro, asa, ene
Andiyok endemo oorowuyingo.

Pol Tambu Kabusayiga Endeyoweroyigaku Damoni Yeyingo

23 Polndo ene naru bodaga Andiyok endemo oodegogo, kootuyisina,
ene Andiyok ngu yokoro, toongero, Galesiya, ko, Perigiya mera gidesina
nangge, ngu bidodomo gurasina gurasina endeyoyingo. Nguno ngu,
ene Yisasro keyimo simoo bare yanggango teyunoro, mande yunoro
endeyoyingo.
24 Ngu naruno nangge, Yuda oni gura ene Alekisandariya enengo
ende damonimo nguno mayero, Epesas endemo oruwo. Ngu oningga
ngu oowooyi ngu Apolos. Ene ingonduduni gome oorengo oni oode, ko,
ene Anutro mande nakangoyingo, ngu gome ingowo. 25 Oni gurado ngu
Apolos Oo Bidodo Simburiboro mande ngu gome etungoyingo. Nguro
enengo newende ngu nguno yanggango oorengo yeyingo. Ngundiro
nguro, ene simoo bare gidarega Yisasro mande tewoku ngu, nenengo
eroruwo. Ene Yondo sono kundingiyi newendemo uro gimuyingongga,
ngu nangge ingowo. 26 Ene Yuda oniro yowuru yano damoni yero,
mande yanggango yootunoro ewero eyingo. Ngundiro tetoni, Prisila,
Akuwila erambarisa, ngundo ngu kenoro, ingoro ngu, asa, ene Apolos
yoro, enengo yano oorowuyingo. Nguno ngu, ene Anutro mande
nenengo oorengo etungoro, mande oo ngu soweyoro tero inoyingo.
27 Apolos ene Akayiya mera oorowuwero tetoni ngu, Epesas endemo
Yisasro keyimo oni simoo baredo enengo ingonduduni yanggango
teyinoro, ene komo ngundiya teni, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene
so uyi Akayiya Yisasro kirikiri onino nakangoyingo. Ene ngu so uyiga
nakangootoyi, kandangero, ingoro, ene Apolos gome hoorooweyingo.
Apolos Akayiya tunootero ngu, ene oni simoo bare Anutdo sumange
yunootoni, ngunonggo nowoondoyemo hamoo tunooteyingo, nguro
ene mande yanggango teyunoyingo. 28 Apolosdo Yuda oniya mande
gumi gumi yanggango oorengo ero, nguro ene simoo bare doongeyemo
ngu mandeku wongooni uyingo. Ene ngundiro tero, tunoo oorengo
etuyerowoku, Anutro mande nakaya nguno, ngu hamoo oorengo
oorooteku ngu ngandiro: Yisas Krayis, Anutdo noore ko yoyowero
sunggi yeyingo oni ngu! Ero etuyeroyingo.

19

Pol Ngu Epesas Endemo Ko Teyingo

1 Apolos ngu Korind endemo oodoni ngu, ngu naruno, Pol ene mera
puri andu tanggeyisina, diguno yade yade oororo, Epesas endemo
tunooteyingo. Epesasno ngu Yisasro keyimo simoo bare gidarega
yeyoyingo. 2 Yeyoro, Polndo ngu sumoo yunoro eyingo. Ye kuri Yisasno

nowoondoyemo hamoo tero ngu, ye Yuka Kundingiyi yowonggo, bine?
Sumoo etoni, enendo ngundiro ingoro, gumi eyingo. Kini, noore
Yuka Kundingiyi gura ooroote, ero ma ingooteto, eyingo. 3 Etoyi,
Polndo eneya gumi eyingo. Arisa, ye ndadiro sonongga yowonggo?
Etoni, simoo barekundo gumi eyingo. Noore Anutno nowoondonani
yowoorengootooye, nguro Yondo oni sonoyerowoku, ngundo noore
nguya sonoyerowo. Ero eyingo.
4 Etoyi, asa, Polndo gumi eyingo. Kuri Yondo simoo bare sonoyeroro,
ngu eyingo. Ye komo ngu nowoondoye yowoorengoya, hamoo oorengo
ingoya ngu, asa, ye sono kundingiyi gimuyi, ero eyingo. Ene simoo
bareno, ero eyingo. Ye komo ngu oningga no keneroro ombuteku,
nguro nowoondoyemo hamoo teyi. Ngu oningga ngu oowooyi Yisas,
eyingo. 5 Ene ngu mandega ngu ingoro, ene Oo Bidodo Simburi Yisas
oowooyimo sono kundingiyi yoyingo. 6 Polndo kandeyi tabayemo
okootoni ngu, Yuka Kundingiyi eneno ombuyingo. Ene mande bungeyi
gura gurano mande ero, ene Anutro ingondudu eyingo oni gumimbo
mandeye ngundiro nguya mande wesiyoro eyingo. 7 Ngu oni ngu kande
eraya kegidemboro eraya, ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowonggo.
8 Ngu naruno, Anutro mande Polndo Yuda oniro yowuru yano
uro, ene ko yanggango oorengo, ngu oni nguro ingonduduye yoku-
tuwooro yowoorengoweroyimboro. Yo, ene kombo kabusa ko tero,
ngu oni simoo bare, ngundo Anutro mande muriningga, ngundo
simoo bare enengo soboyerooteku, ngundo mande wesiyoro ero
hoorooweyeroweroyimboro. 9 Ene gidarega nowoondoye ngu yang-
gango yero, ene nowoondoyemo hamoo teyingo ngu kini. Kini, ene
simoo bare doongeyemo ngu, ene Oo Bidodo Simburi Anut oowooyi,
ngu kootu mande teyunoro, ko nowoondoyemo hamoo tunooteweroy-
imboro muri, ngu mandeni nguya biyomi, ero eyingo. Ene ngundiro
tetoyi, ngundiro nguro, Pol ene yoyokoro, ngu Yisasro keyimo oni simoo
bare oorootenggoku ngu yoyoro, Tiranasdo yowuruwooweroyi ya gumi
nguno uyingo. Uro, naru guranangge nangge, ene ngu oni simoo bare
ngu mande wesiyoro yunoro etuyerororiyingo. 10 Ene ngundiro tero
oodoni, dagoma eraya yokoyingo. Ngundiro nguro, simoo bare bidodo
Esiya merako oorootenggoku, Yuda oni Girik oni nguya, ngu ene Oo
Bidodo Simburi nguro mandeni ingoyingo.

Siwaro Simoongo Bidodoboro Mandeni

11 Pol kandeyimo Anutdo yanggango gura ene muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyimu, ngu teyingo. 12 Ngundiro tetoni, asa,
oni towikumba sosowo Pol moondeyemo yero, ngu yoro, saro, sayi
oni moondeyemo yetoyi ngu, asa, sayi oniku ngu mete teroriyingo.
Ngu muringga ngu nangge, oni merambooroboo yoyoyingomu nguya
ngundiro tetoyi ngu, asa, sodedomangge merambooro biyomiku besero
saroruwonggo.
13 Yuda oni gidarega ene endeyoro, oninonggo merambooro ngu
oweyeroro, nguro digi beye oo yunororuwonggo. Ngundiro tero, ene
Yisasro keyimo oni yeyootoyi, enengo oo oweyerootenggoku muringga,
ngudodo yeyoro ngu, asa, ene nguya ngu muringga ngundiro towoon-
gowero, nguro mande gosiyoyingo. Ene Yisas nowoondoyemo hamoo
ma teyingo, nguro ene merambooro onino oorooteku, ngundiro mande
towoongoro eyingo. Yisas oowooyimonggo Pol yootunoro ewoku, no

geno mande yanggango eteno! Ge nga oningga yokoya, beseya toonge!
Ero eyingo. 14 Yuda oniro wooro yeyingo oni nguro sobosobo gura
oowooyi Siwa, ngu simoongo kandegura gidemboro eraya oriyingo.
Ngundo ngu muringga ngundiro ngu towoongoro eyingo. 15 Ngundiro
tetoyi ngu, asa, ngu mbooro biyomingga, ngundo mande gumi ero
eyingo. No Yisas ngu ingoro, Pol nguya no ingooteno. Ene ge
onendo? Eyingo. 16 Mande gumi ngundiro etoni, asa, ngu oningga
merambooro biyomi oruwoku, ngundo onikuno parero oorero, yutoro
tarayeroro yutomukoro, towikumbaye omboomboongero yodowooro,
sidudaro gimuro biyomi tero oorero, nguro ene ya yokoro, kingo
mbirimbiri oorero sobiyoro toongeyingo. 17 Kootuyisina, Yuda, Girik
oni simoo bare Epesasno oorootenggoku, ngu mande ngu ingoro,
sosoreyingo urungga oorengo tero, ene Oo Bidodo Simburi Yisasro
bingami urungga oorengo, ero okooyingo. 18 Ngundiro okooro, oni
simoo bare urungga oorengo ene ngu mande nguno nowoondoyemo
hamoo tero, nguno mayero, enengo muriye biyomi kuri tewonggoku,
ngu wesiyoro, ero yokoyingo. 19 Ngundiro tetoyi, arisa, oni simoo
bare gidarega enengo gosonggi bare muwooweroyi oo dogoni nguro
mandeni bukno oorootenggoku, ngu bidodo yoro, mayero, simoo bare
bidodo doongeyemo, ngu yowuruwooro, watayero, arisa, ngu oo ngu
ene de karo, nguno kamukoyingo. Ngu kamukoro yokoro ngu, ene
ngandiro ingoro, buk ndadiro kamukoro yokoro, ko buk guranangge
nanggeboro nguro uriyi ndadiro ero, wirikoro ingoyingo? Ngundiro
sumoo eyingo. Nguro ngu, ene bidodo yowuruwooro kandangetoyi,
ngu ngandiro, (50,000) Kina ngu yokoyingo. 20 Ngu muringgano nguno,
Oo Bidodo Simburi enengo yanggangoni onino yeni, urungga tunooteni.
Nguro ngu, ene Anutro mandeni wesiyootoyi, ingoro, nguro oni simoo
bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo teyingo.
21 Ngu oo ngu temukootoni ngu, Polndo enengo ingondudunimonggo
ingoro oode, gosiyoro ingoyingo. Ene ngu Masedoniya, Akayiya
merasina endeyowero mande ero, kootuyisina, no Yerusalem nguya
oorowuwero eyingo. Asa, ngunonggo kootuyisina no komo yade yade
oororo, Rom ende mera oo ngu kenowano. Ero ingoyingo. 22 Ene
ingondudunimo mande ngundiro gosiyoro yokoro ngu, asa, Polndo
oni eraya ene hooroowero oorooteriku, ngu oowooyari ngu Timooti,
Erasitas ngu sureyerootoni, Masedoniya merako oorowuworiyo. Eraga
Masedoniya oorowutori, ene Pol enengombo ngu Esiya mera urungga
nguno, naru bodaga ngu oruwo.

Epesas Oni Polro Sanggiri Tero, Nowoondoye Gobooro Yero, Yowuruwooro, Ureyi Kumooweroyimboro

23-24 Ngu naruno, oni gidarega endemo oni nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene Yisas keyimo oni simoo bare watangga oorootenggoku, ngudodo sanggiri urungga tero, moguru urungga oorengo
teyingo. Nguro damoni ngandiro: Ngundiro naruno nangge, oni gura
ngu oowooyi Dimitiriyas nguno oruwo. Ene ngu digi gura oowooyi
Siluwa ooga, ngundo anut godange nguro gabogaboyi yero oode, nguno
ngu, oni oowooyingga oo nguro digi beye uriyootoyi, yoro, nguro ene
digi beye urungga yororuwo. Ngu bare anut godangengga ngu oowooyi
Atemis. 25 Asa, ngu naruno, Dimitiriyas, ngundo enengo ko gobooro
oniku yowuruyeroro, ene yeyoro, Polro mande ngandiro eyingo. Ye

oni, ye kuri ingootenggo. Noorengo anut nguro gabogaboye tetetoku
kongga, ngano uriyi ngu urungga oorengo ngu gome tunootete. 26 Ene
ngu oningga ngu Pol, ngundo oni simoo bare urungga oorengo nowoon-
doye ingonduduye yomburiyeroote. Ngu ye kenoro, ingowonggoku,
ene ngano Epesasno ngundiro tero, Esiya mera namoko bidodomo
nguya ene ngandiro ete. Noorendo anut kandenanimbo tetetoku nga,
ngu anut hamoo kini, ero ete. 27 Polndo ngu mandeningga, ngundo
ngu noorengo beye koyingga nga ngu yomburiyowa. Nguno nangge,
nguya kini, ngu mandeningga ngundo Atemis anut barega nguro kootu
yaningga nga ngu, simoo baredo yeni, ingootoyi, ngu kingo ya ngundiro
tewa, ingowanggo. Koretero, ngu Esiya mera bidodomo oni simoo
bare ngu, ngu bare anutga nguno yambo mande teyingo. Ene ataga
Polndo mandega, ngundo ngu ene Atemis oowooyi enengo duridarini
ngu yomburiyowero, mande eteku ngu! Ero eyingo.

28 Ngundiro etoni, ene ngu mandega ngu ingoro, ene nowoondoye
yokutuwootoyi, nguro ene sanggiri biyomi tero, meno manggaru
yanggango tero, eyingo. Atemis ngu urungga oorengo anut barega
ngu noorengo Epesas oniromu! Ero meno eyingo. 29 Dimitiriyas
mande emukootoni, enengo ko gobooro oni nowoondoye yokutu-
wootoyi, ngundo oororo, oni simoo bare endemo oorootenggoku,
nguya nowoondoye ngu yokutuwooyingo. Ngundiro tero, meno
manggaru urungga oorengo ngu endemo tunootero, oni simoo bare
bidodo moguru urungga teyingo. Oni simoo bare bidodo ootoogero,
yowuru mera musiyomo kendutero, oorowuyingo. Endemo onindo
ngu Gayiyas, Aristakas erayaga, sodedomangge yodowooro, yoyoro,
yowuru musiyomo nguno oorowuyingo. Ngu oni erayaga ngu, ene
Masedoniya oni ene Polya endeyootenggo. 30 Ngundiro moguru
ingootoyi, nguro Pol ene simoo bare kewooroyemo oororo, mande
yunowero etoni, ene Yisasro keyimo simoo baredo sorengoyingo.
31 Ngundiro sorengootoyi, Esiya merako oni mera oo sobosobo ururu
ngu gidarega nguya Pol dobookuriyi, ngundo mande soweyootoyi Polno
ombutoni, ngundiro eyingo. Pol ge yowuru mera musiyomo ma uwero!
Ngundiro mande yanggango ero sorengoyingo.

32 Ngu naruno, yowuru musiyomo nguno, oni simoo bare urunggaku
ingonduduye songo songo tunooteyingo. Ene ndawu oogaro mayero,
yowuruwootenggoku, ene ngu ma ingoyingo. Gidaregado mande ene
songo gura eyingo. Gidaregado ene songo mande gura eyingo. Ene
bidodo ngundiro ngundiro temukoro, ene mayero yowuruwooteng-
goku, nguro muri ma ingoyingo. 33 Asa, Yuda onindo oo ngundiro
kenoro, Alekisanda kewooroyemo oodoni, ngu wenggeremootoyi,
oorowutoni, oni gidaregado Alekisandaya eriringoro mande damoni
ngu eneno, ero eyingo. Alekisanda ngundiro ingoro, enebana mande
gumi simoo bareno manggoye gosiyoro, ewero kandeyi okooyingo.
34 Ene ngu oni ngu kuri kenoro, ingowonggoku ngu, ene Yuda oni.
Ngundiro nguro, oni bidodo manggoye guranangge moguruwooro, ero
eyingo. Atemis ngu Epesas oni noorengo anut urungga! Ene ngundiro
meno manggaru tero oodoyi, sa gaboyi naru eraya yokoyingo.

35 Asa, kootuyisina, Epesas ende nguro so uyi oo nakangoyingo
oni, ngundo ootoogero, ngu kandeyebo manggoye gosiyoweroyim-
boro, nguro ene manggaru tero eyingo. Ye simoo bare manggoye

ukingoyi! Ye Epesas oni, ye kuri ingootenggo. Kurimi oorengo, digi
kundingiyi sambononggo sorero, ngano ombuyingo. Ngu digiga nguno,
Atemis gabogaboyi nguno ooroote. Ye ngundiro ingoyingo, ngundiro
nguro, noore Epesas oni ngano, noorendo Atemis nguro kootu ya
urungga oorengo ngu gome sobowooro, ko, digi kundingiyi nguya gome
sobowooteto. 36 Arisa, ye bidodo nga mande etenggoku nga, hamoo
nangge. Ene ye komo manggoye ukingoyi! Ye sodedomangge eriritero,
oo gura ma tewero. 37 Yengombo ngu oni erayaga ngu yoyoro mayetoyi,
ene erayaga ngundo kootu ya, nguro oo gura yakakayi ma yoyingo.
Erayaga ngundo noorengo urungga Atemis ngu yomooyinoro mandega,
ngu anut barega nguya ma eworiku ngu! 38 Arisa, ene Dimitiriyasya
enengo ko gobooro oniya, oni guraya mande gura moore tetoningga
ngu, arisa, ene mete mande wirikoyingo onino mandeyi teyi. Sobosobo
oni koreteyingomu oorootenggoku nga, ngundo ngu mandeyega ngu
Kootno yomosiyowanggo. 39 Ene ye mande gidarega nguya moore
tetoningga ngu, mete ye yowuru naru oorengomo nguno, mande ngu
yomosiyowanggo. 40 Noore ataga nga narungga ebe yeyi tunooteteku,
ngaro murini oorengo gura kini. Nguro onindo sumoo yunootoyi ngu,
noore nga narungga ngaro mande murini nguya kini, nguro noore
mande gumi eweroyi nguya kini, ngundo ngundiro ero eyingo. 41 So uyi
nakangoyingo oninggakundo mande ngundiro ero yokoro ngu, ene oni
simoo bare ngu meno manggarugano mayero, yowuruwoowonggoku
oweyerootoni samukoyingo.

20

Pol Ngu Masedoniya Merako Girik Merako Nguya Endeyoyingo

1 Ngu kowuri urungga Epesasno ngu kinitetoni ngu, asa, Polndo
Yisasro keyimo oni simoo barero etoni, eneno mayero, yowuruwootoyi,
nowoondoye yanggango teyunoro, mande yunoyingo. Ngundiro
mande yunoro yokoro, arisa, ene Masedoniya oorowuweroyi nguro
okeyi, ero oorowuyingo. 2 Pol ene ngu mera gumisina nguno endeyoro,
ene Yisasro keyimo simoo bare mande urungga yunoro, endeyootoni,
nguro simoo bare nowoondoye yanggango teyunoyingo. Kootuyisina,
Pol ngu Girik merako oororo tunooteyingo. 3 Tunootero, Pol ngu
kombo kabusa Girik merako oode, kootuyisina, ene wanggo yoro,
Siriya merasina oorowuwero eyingo. Ene Yuda onindo ngu Pol ureyi
kumoowero mande gosiyoro etoyi, nguro ene Masedoniya merako ko
oorowuwero ingoro, mande gosiyoro eyingo. 4 Beriya endemo oni,
Sopata ngu Piras, nangoni; Tesalonayika endemo oni eraya oowoo-
yari Aristakas, Sekandas; Debi endemo oni eraya oowooyari Gayiyas,
Timooti; Esiya merako oni eraya oowooyari Tikikas Taropimas, ngu
oni ngu bidodo Polya sayingo. 5 Ngu oni ngu koretero, saro, oororo,
Trowas endemo noore soboyeroro oriyingo. 6 Ngundiro soboyeroro
oodoyi, oomanongoyingo koongeweroyi kini, nguro kundingiyi naru
gura yokoro ngu, asa, noore Pilipayi mera ngu yokoro, wanggo yoro,
yade yade naru kandegurayigano Trowas endemo mayero, noore naru
kandegura gidemboro eraya nguno oriyingo.

Trowas Endemo, Polndo Yutikas Merenonggo Yokutuwooyingo

7 Kowooyingomboro naru koreteyingo, nguro noore oo neweroyim-
boro yowuruwooyingo. Yowuruno nguno, Polndo oni simoo bareno
mande mande piru oorengo ero oodoni, suwoo kewooro yeyingo. Sen-
getoni, ene toongewero ingoyingo. 8 Ngu ya gura ngu ebe sanga sanga
kabusa ooroote. Ngu ya gumi awu sanganimo nguno soru oowooyingga
dero oodoni, noore ngu musiyomo nguno yowuruwooyingo. 9 Ngu
musiyomo nguno, simoo oore gura, ene oo kenoweroyi witu ngu
sanganimo bibitero oruwo. Ngu oowooyi ngu Yutikas. Polndo mande
mande eroodoni, Yutikas ene kuboongootoni, wetoro kabetero ngu,
ya gumi kabusayiga, ngu sanganimo awunonggo merako soreyingo.
Ene ngundiro soretoni, sodedomangge, oni songombo uro, okooro,
dowootoyi, ene ngu kuri kumooyingo. 10 Simoo ooregaku kumootoni,
asa, Polndo uro, ngu simoo ooregaku sanganimo bagootero, simooyeng-
gaku boogomooro, oni simoo bareno eyingo. Ye ma sosorewero, nguro
ene keta oorooteku nga! Ene ngundiro eyingo. 11 Ngundiro tero, Pol ngu
yano ko oorero, oomanongoyingo oosowooro neyingo. Kootuyisina,
Polndo mande mande piru ko ero oodoni, sengetoni ngu, Pol ene mande
yokoro toongeyingo. 12 Ngu oni simoo bare, ngundo simoo oorenggaku
ko keta oodoni, ngu yoro, oorowutoyi, nguno ene nowoondoye gome
oorengo mesarango ingoyingo.

Pol Ngu Trowas Ende Yokoro, Mayilitas Nguno Oorowuyingo

13 Polya ko gobooro onikundo eyingo. Noore koretero uro, wanggo
sanganimo oorero, oororo, yade Asos endemo oorowuwootowo.
Noore Asos nguno Pol erewero kenoro, yoro, wanggo sanganimo
oorowuweroyimboro. Ero eyingo. Koretero, Pol enengombo mande
ngandiro eyingo. No kuri kenembo Asos oorowuwano, ewokuro nguro.
14 Ngundiro nguro, Pol ene omburo, noore Asosno ebe kenokeno tero,
Pol nguya nooredodo wanggo sanganimo oorero, Mitilini endemo
nguno urooreyingo. 15 Sengetoni, noore Mitilini ende ngu yokoro,
oororo, yade Kayiyos ende namoko oororo, nguno wereyingo. Senge-
toni, noore oororo, yade Samos meradoni ngu kenowootowo. Were-
wootomu sengetoni, noore oororo, yade Mayilitasno tunooteyingo.
16 Polndo ene Epesasno ko uwero ma ingoyingo. Ndadiro nguro, ene
naru urungga Esiya mera yokowero ma ingoro, nguro ene Epesas
ende ngu dagayingo. Ene ngundiro tero, nguro sodedo Yerusalem
oororo, ngu naru kundingiyingga oowooyi Pendikos ngu kenowero
oorowuyingo.

Polndo Epesas Tabango Onikuya, Okeyi, Ero Eyingo

17 Noore Mayilitasno oodooye, ngunonggo Polndo mande yeni, Epe-
sasno oorowuyingo. Ene Yisasro keyimo oni simoo barero tabango
oniro mande soweyoro eyingo. Tabango oni, ngundo komo ombuyi,
ero eyingo. 18 Ngundiro etoni, tabango oniku ombutoyi ngu, ene
mande yunoro eyingo. Yengombo ingootenggo. No koretero, Esiya
merako nguno oororo, ko muri tetoowe kenoro, ingoyingomu ngu, no
suwooyi sano yeya oriyingo. 19 Ye ngu ingootenggo. Naru bidodo
Yuda onindo mande guranangge ero, noro mandene yomburiyoro,
no yomburibarinerowero tetoyi, nguno no nowoondone kowuri ko
towootowoo gidarega nguya, nono tewonggo. Ene nondo ngu no
imakewonoku, Oo Bidodo Simburi nguro ko ngu nangge tewono. No

enengo ko oni nangge. 20 No mande gome ngu yeno wesiyoro eweroyi
nguro no ma sosoreteno. Kini, no ye hoorooweyeroweroyimboro nguro
eteno. Yo, nondo ngundiro tero, yowuru naruno, ko yengo ya bidodomo
mande ero etuyerowono. Ngu mande ngu ye kuri ingootenggo.
21 Suwooyi sano, no mande yanggango Yuda oni, Girik onino nguya
ewono. Ngu ngandiro. Noore komo nowoondonani yowoorengoya,
Anutno nowoondonani yewato. Noore komo noorengo Oo Bidodo
Simburi, Yisas nguro nowoondonanimo hamoo tetoni, nowoondonani
nguno nangge yewato. 22 Arisa, ingoyi! Ataga ngu Yuka Kundingiyimbo
no gosinerootoni, nguro no komo Yerusalemno oorowuteno. Ndawu
ooga, nono Yerusalem nguno tunootewa? Ngu no ma ingooteno. 23 Ene
no oo gura ingooteno. Ende bidodo no toongero, nguno endeyootoowe,
Yuka Kundingiyi, ngundo mande yanggango wesiyoro, nunoro, ewo. Ge
ngu ya biyomimo uro, ko, kowuri urungga oorengo ngu kenowa, Yuka
Kundingiyi ngundo ngundiro eyingo.

24 Ngundiro etoni, ene no ngandiro ma ingoyingo. Nenengo keta
oruweroyi, nguro no ingooteno. No nowoondonemo nenengo ku-
mooweroyiga nguro no kowuri ma ingooteno. Kini, no nga oorega no
endeyootenoku, nga nangge keyooteno. No nga kongga nga, Oo Bidodo
Simburi, Yisasdo nunowoku, nga nangge tero, yade wenga yokowano.
Nga Anutro mande gome metemingga wesiyoro eweroyi koyingga nga
ngu, Anutro sumangenimo nangge, no ko teteno.

25 Arisa, ataga ye ingoyi! Kuri no ye kewooroyemo endeyoyingo.
Nguno ngu, no Anutro mande muriningga, nguno simoo bare enengo
soboyerooteku ngu wesiyoro, yeno ewonoku ngu, ene ataga ngu,
no ingooteno. Kootuyisina ngu, ye bidodo no omukumundoone, ko
ma kenowanggo. 26 Ngundiro nguro, no mande yeno ataga eteno.
Ingoyi! Ene ye kewooroyemo nguno oni gura Yisasno newendemo
hamoo ma tero, oonootetoni ngu, asa, ngu noro kowuri kini. 27 No
Anutro ingonduduni ngu bidodo yeno wesiyoro ewonoku, no nguro
ma sosoreyingo. 28 Ngundiro nguro, ye ngu yengombo yengo gome
ebe sobosobo teya oriyi! Ngundiro nangge, ye komo simoo bare ngu
nguya gome soboyeroyi. Yuka Kundingiyi, ngundo ye yootunoye-
rootoni, ye simoo barero sobosobo tewonggo. Nguro ngu, ye komo
Anutro keyimo simoo bare ngu gome soboyeroyi. Ndawugaro nguro,
Yisas enengombo enengo sidu darowobo oniro weti mbumbuwa ngu
andangeyunoro, ko yoyowoku ngu! 29 No ingooteno. No ye yoyokoro
ngu, se koki biyomi oorengo (etuyeroyingo oni godange), ngundo ye
kewooroyemo nguno omburo, ngundo Yisasro keyimo simoo bare
yomburiyerowero ombuwanggo. 30 Nguro ngu, yengo oni gidaregado
nguya ootoogero, ngu mande godange etuyeroro, endeyoro, ngundo
Yisasro keyimo simoo bare ero yowoosootoyi, ene ngu keyeroro
endeyowanggo. 31 Ngundiro nguro, ye komo narudodomo nguro
doongedoongoodoongo teya, gome doongeteya oriyi! Ye komo nguro
ingondudu teya oriyi! Dagoma kabusa no ye mande yunoro, in-
gonduduye yoonenengowero, no ma surene kini yewono. Suwoo sa
ngundiro nangge tero, ye etuyerowonoku ngu, no yengo sendorogo,
mande yunoyingo.

32 Arisa, ataga nondo ye yoyoro, no Anut kandeyimo yoyero, eneno
ngandiro yemboongeteno. Gengo nowoondoge teyunoweroyi man-

dega, ngundo ngu gedo mete ene yanggango teyunowa. Gengo simoo
bare bidodo gengombo soreyeroro, sunggi yewoku ngu, oo bidodo
gome mesarango ngu nangge yunowa. No nguro ero yemboongeteno.
33 No oni guraro beye towikumbani, oo ngu kenomayingoro, nguro
ma ingooteno. 34 Yengombo ngu ingootenggo. Nga kandene erayaga
ngando ko oo ngu tero, oowari, towikumba, beye oo ngu yoro, nenengo
hoorooweneroote. Oo guraro wenonoro ngu, kandenembo koyi tero
yooteno. Ngunonggo oni noya oorootenggoku, nguya hoorooweye-
rooteno. 35 Ngundiro tero, nenengo kone ngu bidodomo, ngu nondo ye
etuyerooteno. Ye komo nosiridodo ngundiya ko teyi. Noore ngundiro
tero, oni yanggango kini ngu mete hoorooweyerowato. Noore komo
Oo Bidodo Simburi, Yisasdo mande eyingo ngu ingondudu tewato. Ene
ngandiro eyingo. Oni gura enengo oni oni teyingomonggo oo oni gura
inootoni ngu, asa, ngu inoweroyi muringga, ngundo oo yoweroyi muri
ngu dagate. Ero eyingo.

36 Polndo ngu mandega ngu ero yokoro ngu, asa, ene bodowo
oondoogero, ngu oni tabangokudodo Anutno yemboongeyingo.
37 Yemboongero yokootoni ngu, asa, kootuyisina, tabango oniku
bidodo sendo moguru urungga tero, Pol dowooro yenggonangoyingo.
38 Yenggonangoro, Polndo mande ewoku ngu ingonduduwooyingo.
Ngu ngandiro ewo. Ye no omukumundoone ko ma kenowanggo.
Ngundiro etoni, nguro tabango oniku biyomi urungga ingoro, ene Pol
yoro, wanggono uro, yokootoyi toongeyingo.

21

Pol Wanggo Sanganimo Oorero, Yerusalem Oorowuwero Oorowuyingo

1 Noore ene Epesasno Yisasro keyimo oniro tabangoku yoyokoro
ngu, asa, noore wanggo sanganimo oorero sayingo. Oororo, yade
nenengo Kos meradoningga nguno tunooteyingo. Sengetoni, noore Ros
meradonimo nguno uro, tunootero, ngunonggo mera urungga nguno,
ende gura, oowooyi Patara, nguno urooreyingo. 2 Noore ngunonggo
wanggo gura Pinisiya urooreweroyingga kenoyingo, nguro noore ngu
wanggo sanganimo oorero oorowuyingo. 3 Noore yade yade oororo,
Sayiparas meradoni ngu wanggo tanggeyi biyomisina oodoni, kenoro,
noore ngu dagaro, saro oororo, Siriya merako oororo, Tayiya endemo
uyingo. Tayiya uro, wanggo gosiyoro, nguno oo sitowi yewero etoni
nguro. 4 Ngu naruno, noore nguno uro, oororo, Yisasro keyimo oni
simoo bare yeyoro, nguno naru kandegura gidemboro eraya nguno
oriyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas keyimo simoo bareno utoni,
ngundo Polya Yerusalem ma oorowuwero, ero eyingo. 5 Etoyi, ene
noorengo naru gidarega ngu endemo nguno yokoyingoku, noore ngu
endega ngu yokoro, sawero teyingo. Sawero tetooye, asa, Yisasro
keyimo simoo bare, simooye ngu bidodo noore yoyoro oororo, ende
dabemimo, wendeyi tamako boodoo oondoogero, Anutno noorengo
yemboongeyingo. 6 Ngundiro tero, asa, ene noore kambayeroro,
okeyi, ero etoyi, noorendo nguya ngundiro kambayeroro yokoro ngu,
asa, noore wanggo sanganimo ooretooye, ene ko enengo yano yano
oorowuyingo.

Sisariya Endemo Agabas Oningga, Ngundo Polndo Kootuyisina Oo Teweroyi Nguro Eyingo

7 Noore wanggo sanganimo oorero, Tayiya yokoro, kondibo saro, oororo, Potolemayisno tunooteyingo. Noore Yisas keyimo simoo bare kandeye dowooro, eneya naru gura nguno ootooro wereyingo. 8 Sengetoni, noore Potolemayis yokoro, toongero, yade oororo, Sisariyano tunooteyingo. Noore oororo, oni gura oowooyi Pilip enengo yano uro, eneya oriyingo. Pilipro ko ngu Anutro mande wesiyoro eweroyi. Oni kandegura gidemboro erayaga nguromu gura, ngundo oowari wabu bare bayetero yunoyingo. 9 Pilip ngu nambo sumoongo namoraya ngu ma kameteyingo. Ngu bare namorayaga ngu Anutro ingondudu eyingo onindo mande ngundiro, ko tetenggo.

10 Noore Sisariyano naru gidarega nguya nguno oodooye ngu, ngu naruno, Anutro ingondudu eyingo oni gura oowooyi Agabas ngu ene Yudiya mera yokoro, Sisariyano ombuyingo. 11 Omburo, ngu oningga ngundo nooreno mayero, Polro Let ngu yoro, enengo kekandeyi gosiyoro, Yuka Kundingiyimbo etoni, ngandiro eyingo. Yerusalemno Yuda oni, ngundo nga Letga nga simburi ngu, ngandiro kekandeyi gosiyowanggo. Ngundiro tero, yoro, oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu kandeyemo yewanggo, ero eyingo.

12 Ngundiro etoni, noore ngu mandega ingoro, nguno ngu, noore ko ende ngaro simoo bare nguya yowuruwooro, Polno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Ene Yerusalem ma oorowuwero ero mande yanggango eyingo. 13 Ene ngundiro etoyi, ene Polndo mande gumi eyingo. Ndatero nguro, ye sendo sambi tero, noro ingondudune yomburiyootenggo? No meyero, ya biyomimo uweroyimboro tero, ko, no Yerusalemno kumooweroyimboro nguya meyero ngu, Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro oowooyi bingami okooweroyimboro. Ero eyingo. 14 Ene ngundiro etoni, asa, noore ene sorengoweroyi mande gura eweroyi nguya kini. Noore manggonani gosiyoro, noore ngandiro eyingo. Oo Bidodo Simburi nguro ingonduduni ingooteku, ngu nangge teyi! Ero eyingo.

Polndo Yerusalemno Oorowuyingo

15 Naru gidarega yokoro, noore oo yomosiyoro, Yerusalemno ooreyingo. 16 Sisariya ende nguro Yisas keyimo simoo bare gidarega nguya nooredodo oorowuyingo. Ene noore yoyoro, oororo, Yisas keyimo oni gura oowooyi Neson, ngundo yano uro oriyingo. Neson ngu Sayiparas meradoni nguro oni, ene kurimi oorengo Yisasro kirikiri oni tunooteyingo. 17 Noore Yerusalem mayero, tunootetooye ngu, Yisas keyimo simoo baredo oni oni urungga tero, noore yoyoyingo.

18 Sengetoni, noore Poldodo Yemus kenowero oororo, tabango oni yowurunoku ngu bidodo Yemusya oriyingoku, ngu yeyoyingo. 19 Polndo eyingo. Noorendo mayeteto, ero eyingo. Anutdo Pol hooroowetoni, oni simoo bare sowe gidarega, ngu kewooroyemo ko oo tewoku, ngu bidodo damonimonggo nenengo wesiyoro, tabango onino eyingo. 20 Tabango oniku Polro mande ingoro ngu, ene Anut bingami okooro, Polya gumi eyingo. Doboonani, ge ingoote. Yuda oni simoo bare, ene urungga oorengo biyomi Yisas keyimo oni teyingo. Ngu Yisas keyimo simoo bare ngu, ene Mosesro mamana mande ngu keyowero mande yanggango oorengo yetenggo. 21 Ene oni gidaregado

gengo etoyi, ingoro, ngandiro eyingo. Polndo ngu Yuda oni ngu,
oni sowe gidarega kewoorokono oorootenggoku, nguno ewo. Ye
Mosesro mamana mande ngu yokoya, yengo nangosumooye moondeye
ma yomosiyoro, Yudaro muri kurimi ngu ma keyowero, ero eyingo.
22 Ngundiro nguro, noore ndadiro tewato? Hamoo oorengo, ene ge
mayewoku nga, ero ingowanggo. 23 Arisa, noorendo ooga geno etooye,
ngu nangge ge oo ngundiro teyi! Noorengo oni namoraya ngu Anutno
mande hamoo oorengo eneno ero gosiyoro eyingo. 24 Gedo komo
oni Anutno mande gosiyowonggoku nguya Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi nguno oororo, yengo digi beye eneno yunootoni ngu, asa,
wooro yeyingo oni, ngundo yengo wooro yeyunowanggo. Ye ngundiro
tero ngu, ye Mosesro mamana mandeno ye sarayi oorengo ootooro,
arisa, ye mete tabayemo uye ngu toongooro, oni doongeyembo kenoro
ingootoyi ngu, ye kundingiyi oruwanggo. Oni ngu kenoro, ene tunoo
ingowanggo. Ge nguya Mosesro mamana mande ngu keyoote. Yo,
oni ngu kenoro, ene ingootoyi, mande guraga ge gowege sanggawero
ewonggoku ngu, ngu godange mande nangge, ero ingoyingo. 25 Yisas
keyimo oni sowe gidaregaro ngu, noore kuri mande, ero nakangoro
soweyoyingo. Ene komo ingonda teyi! Ene onindo nusako utoro,
merambooro biyomi nguno oo karo yemboongetoyi ngu, ngu ma
newero. Ene nusako sidudodo ma newero. Nusako bungeyi gosiyootoyi
kumootoni ngu, ngu ma newero. Ene oni erambarisa tewero muringga,
ngu ma toongooyerowero tero, sebo barese muringga biyomi nguya
ma tewanggo, ero eyingo. 26 Enengo mande ngundiro ingoro, asa,
sengetoni, Polndo ngu oniku yeyoro, yoyoro, enendo muri oo tetoyi,
Pol nguya ngu tero, enedodo Mosesro mamana mandeno ewoku nguro
ene oni sarayi mesarango teyingo. Ene ngundiro tero, Yudaro yowuru
ya urungga, Tembel, newendemo uro, wooro yeyingo onino enengo
naru kundingiyi ndawu narunggano kinitewaku nguro eyingo. Ngu
kundingiyi narungga kinitetoningga ngu, asa, wooro yeyingo onino
ko oorowuwonggokuno, digi beye ene yunootoyi, nguro ene Anutno
enengomu wooro yeyingo.

Tembel Yowuru Yano, Yuda Onindo Pol Dowooyingo

27-28 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro erayagaku namoko
kiniteweroyi tetoni, ngu naruno, Yuda oni Esiya merakononggo,
ngundo yowuru ya urungga, oowooyi Tembel, nguno oororo, Pol
kenoyingo. Ngundiro kenoro, oni oowooyingga nowoondoye yokutu-
wootoni, sanggiri tero, ootoogero, Pol dowooro gosiyoyingo. Ngundiro
tero, ene meno manggaru tero eyingo. Ye Iserel oni, ye nguya noore
hoorooweyeroyi! Nga oningga ngando ende bidodomo noorengo oni
simoo bare manggoye utoro, wiriyoro, nga yowuru yangga, oowooyi
Tembel, ngaro mamana mande nguya yomburibariyoote. Ene oo
gura nguya tero, ene Girik oni yoyoro, yowuru ya Tembel newen-
demo omburo, nguro ene ya kundingiyi nga yeni, sugabododo teteku
nga! Ngundiro ero eyingo. 29 Ngu muringgano ngunonggo ene
mande goweyimo sanggawero tewonggoku, ngu ngandiro: kurimi ene
kenootoyi, Taropimas, Epesas oningga nguya endemo oriyingo. Ene
ngu kenoro, ngandiro ingoyingo. Polndo ngu oningga nguya yoro,
yowuru ya newendemo uyingo, ero ingoyingo.

30 Mande ngundiro ingoro, nowoondoye sanggiri urungga tero,
asa, Yerusalem endemo simoo bare bidodo yondowidoro, mayero,
Pol dowooro, woosooro, endesina oorero, ureyi kumooweroyimboro
teyingo. Ene ngundiro tetoyi, arisa, sodedomangge, ene Tembel
yamuko bidodo goodoomukoyingo.

31 Pol ureyi kumoowero tetoyi, oni gidaregado me oniro tabangong-
gaku mande ngu soweyoro, ngundiro etoyi, Yerusalem oni simoo bare
bidodo soriyokoyingo. 32 Ngundiro tetoyi, ingoro, asa, me oni tabango
koreteyingongga, ngundo sodedomangge me oni gidarega yoyoro, ko,
me tabango oni gidarega nguya yoyoro, yondowidoro, Pol dowoowero
yowuruno uyingo. Yuda onindo me tabango urungga koreteyingongga,
ngu kenoro, me oni nguya yeyoro ngu, asa, ene Pol ureyingoku ngu
yokoyingo. 33 Me oniro tabango koreteyingonggakundo tanggeyemo
omburo, Pol dowooro, enengo keyimo me onikuno etoni, uto yanggango
eraya, oowooyi sen yoro, ngundo Pol gosiyoyi! Etoni, ngundiro tetoyi,
tabangonggakundo Yuda oni mande yunoro eyingo. Nga simoo nga
onendo? Ndawu ooga tete? Ero sumoo eyingo. 34 Tabangonggakundo
ngundiro sumoo yunootoni ngu, asa, ngu naruno, oni simoo bare
urungga oorengo ngu enebana manggaru teyingo. Gidaregado ngu
mande gura ero, manggaru tetoyi, songombo ngu ene mande gura ero,
manggaru teyingo. Meno manggaru urungga mera ma ingoweroyi
teyingo. Me oniro tabango oninggaku ngu, mandega ngu muri ma
kenoro ingoyingo. Ngundiro nguro, me onikuno eyingo. Pol yoya,
yengo me oniro yano oorowuyi! Ero eyingo. 35 Ngundiro etoni, nguro
ene Pol yoro, yade ya woodooyimo oorowutoyi ngu, simoo baredo
yanggango yero, Pol ureyi kumooweroyimboro teyingo. Nguro ngu, me
onindo Pol okooro, koorowooro, ya newendemo oorowuyingo. 36 Yoro,
ya newendemo uwero tetoyi, ene oni simoo bare oowooyingga meno
manggaru tero, keyeroro, oororo eyingo. Ngu oningga ngu ureyiga
kumooni! Ero eyingo.

Polndo Enengo Murini Yuda Onino Yootunoro Eyingo

37-38 Me onindo Pol yoro, enengo ya newendemo uwero tetoyi,
ngu naruno, Polndo me oniro tabangonggakuno eyingo. No mete
mande gura geno sumoo ewe? Etoni, me oniro tabangonggakundo
gumi eyingo. Ge Girik mande ingoote? Nondo ngu ge Igip oni, ero
ingooteno. Kuri gedo oni urungga oorengo, 4000, ngu yoyoro, mera
oo sobosobo urungga oniya ebe urewero, ye oni kini merako nguno
oorowuwonggoku, ge ngundo bine? Sumoo eyingo.

39 Ngundiro sumoo etoni, asa, Polndo mande gumi eyingo. Kini, no
Yuda oni. Endene oowooyi Tarsas, ngu Silisiya merako. Noro ende ngu
oowooyi bingamidodo. No geno oo gura sumoo ewero. No mete simoo
bare nga mande yunowe? Ero sumoo eyingo.

40 Etoni, me oniro tabango oninggakundo gumi eyingo. Yo, mete
mande e! Etoni, nguro Pol woodoo sanganimo dikaro, ngunonggo
kandeyi simoo bareno okoororiyingo. Ngundiro tetoni, oni bidodo
neneteyingo. Polndo Yudaro mande Hiburu ngunonggo eyingo.

22

1 Polndo ngandiro eyingo. Ye konebane awanamone, ye ingoyi!
No yengo mande ngu gumi ewero, ero eyingo. 2 Polndo Yuda oniro
mandenonggo etoni, ene Hiburu mande ngu ingoro, nenetero oriyingo.
3 Ngundiro tetoyi, asa, Polndo eyingo. No Yuda oni. Namonembo
Tarsas ende Silisiya merako bisineroyingo. Ene no nga endemo ngano
ootoogero, urungga teyingo. No oo etuneroyingo oni, Gameliyelno Skul
tero, ingondudu yoyingo. Ene noorengo osisambanimboro mamana
mande ngu gome gome etunerowo. Ngundiro nguro, no Anut keyoro,
nguro murini nguno no yanggango yeteno. Yendo Anut keyowero,
ataga yanggango yetenggoku ngandiro. 4 No nguya ngundiro oni
Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, no ngu yomburiyerowono.
Simoo bare nguya no yurewe kumoowero nguya teyingo. No uto
yanggango (sen), ngundo gosiyeroro, yoyoro, ya biyomimo nguya
yoyewono. 5 Wooro yeyingo oniro tabango, simoo barero mande
wirikoyingo tabango oniku, ngundo etoyi, ye ingowanggoku, ene nguya
ingootenggoku, nguro ene no so uyi nakangoro nunoyingo. Nunootoyi,
Yuda dobookurine Damaskas endemo oorootenggoku, no ngu yoy-
owero Damaskas uwero oorowuyingo. Oni Damaskasno oodooye,
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu yoyoro, ya biyomimo
yoyewero, nguro no oorowuyingo. No ngu oni simoo bare ngu
yoyowero oororo, Yerusalem ngano mayero, nguno enengo biyomiye
nguro ogingo yoyi, ero oorowuyingo.

Polndo Enengo Newende Hamoo Teyingo Nguro Muri Wesiyoro Eyingo
(Aposel 9:3-19; 26:12-18)

6 Polndo mande gura eyingo. No yade yade oororo, Damaskas
namoko tewonoku, sa kewooroko samboro ngundiro nguno, asa,
sodedomangge soru gura urungga sambononggo no moondene omuku-
mundoone himi oorengo nunoyingo. 7 Ene ngundiro tetoni, no merako
sorero wereyingo. Ngundiro tetoowe, manggowo gura ngu sorungga
ngunonggo tunootero, noya eyingo. Sol, Sol, ge ndadiro tero, nguro ge
no yomburineroote? 8 Etoni ngu, nondo mande gumi ngandiro eyingo.
Oo Simburi Urungga, ge onendo? Etoowe, enebana gumi eyingo. No
Yisas Nasaret oni. Ge no yomburinerowero, koyi tero, endeyooteku
ngu! Ero eyingo. 9 Ngundiro etoni ngu, oni noya oorowuwootomu ngu,
ene soru ngu kenoro, ene oni manggowooga noya mande eyingongga
ngu, ene ma ingoyingo. 10 Oo Bidodo Simburimo, no ndadiro tewano?
Etoowe, Oo Bidodo Simburi, ngundo noya gumi eyingo. Ge ootoogeya,
Damaskas u! Ngu endemo nguno, oni gurado geno ewaku, nondo
oo bidodo gedo te, ero ewonoku, ngu etoningga, ngu nangge te!
Ero eyingo. 11 Ene ngundiro etoni ngu, ngu sorungga ngu ngundiro
teroodoni, no mera oo ma kenoweroyi teyingo. Nguro ngu, oni noya
oorowuwootomuku, ngundo no kandene dowooro, noyoro, Damaskas
uyingo.
12 Oni gura no neyowero nguno oruwoku, ngu oowooyi Ananayiyas.
Ene mamana mande gome keyoyingo oni. Yuda oni Damaskas en-
demo oorootenggoku, ngundo eneya oni gome, ero etenggo. 13 Ngu
oningga ngundo nono mayero, tanggenemo dikaro, noya eyingo. Sol
doboone, doongengge ngu mete himi yetoningga, doongeteya, mera

keno! Ero eyingo. Ngu narunggano nguno nangge, doongene mete
tetoni, no ene gome kenoyingo. 14 Doongene mete tetoni ngu, enendo
eyingo. Noorengo osisambananimboro Anut, ngundo ge goyowero
rogogeroyingo. Ge nguno ngu, ge ene ingootoyi, hamoo tetoningga;
ge nguno enengo ingonduduni nguya ingoro; ge oni nenengo Yisas
ngu kenowaku, manggowoobo mande etoningga, ngu komo gome ingo!
15 Ge enengo mandeni yootunoro ewa. Ge komo simoo bare bidodomo
oo kenoro, mande ingowonoku, ngu etoyi ingowanggo. 16 Ene ge ataga
oo ndawu ooga sobowoote? Ge ootoogeya, sono kundingiyi gimu! Ge
enengo oowooyimboro meno etoyi ngu, Anutdo gengo weti mbumbuwa
biyomingga, ngu sonowootoni toongewa, ero eyingo.

Anutdo Pol Soweyootoni, Oni Sowe Gidarega Yuda Oni Kini, Nguno Toongeyingo

17 Polndo mande gura eyingo. Kootuyisina, no Yerusalemno ko
omburo, no yowuru yano (Tembelno) yemboongero oodegogo, no
oo gaboya gaboya gura kenoyingo ngundiro teyingo. 18 Nguno ngu,
no Oo Bidodo Simburi no kenootoowe, enendo nono, ero eyingo.
Sodedomangge, ge Yerusalem ende yokoya toonge! Ge ngano noro
mandene wesiyoro ewaku ngu, ene ge manggoge ma ingowanggo, ero
eyingo. 19 Ene ngundiro etoni ngu, nondo gumi eteno. Oo Simburi,
enengombo ingootenggo. Kuri no yowuru ya bidodomo oororo, oni
Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoyi, no yoyoro, ya biyomimo yoyero,
no ene yutoro gisaruyeroyingo. 20 Kuri Stiwen ngu ureyi kumooyingo
ngu, no nguro nowoondone nguya mete, ero ingoyingo. Nondo ngu oni
Stiwen ureyingomu, nguro dogigiro nengguro ngu sobowooro, yunoro
oodoowe, ene Stiwen ureyi kumooyingo, ero eyingo. 21 No ngundiro
etoowe ngu, asa, Oo Simburi, ngundo noya gumi eyingo. Ge toonge!
Nondo ge sowenggerootoowe, mera orirokono toongewa. Oni sowe
gidarega gura gura Yuda oni kini, nguno toongewa, ero eyingo.

Rom Oniro Me Tabango Oninggakundo Pol Gome Sobowooyingo

22 Oni simoo baredo Polro mandeni ewoku, ngu ingoro, oororo,
Polndo ngundiro ewoku, Anutdo ene ero, oni sowe gidaregano enengo
mandeni wesiyoya eni, ero rogo teyingo. Polndo ngundiro etoni,
asa, ngu naruno nguno, simoo baredo enengo mande wenga ngu
yokoyingo. Ngu yokoro ngu, asa, simoo bare damoni tero, meno
manggaru urungga tero eyingo. Ngu oningga ngu ureyiga kumooni!
Oni ngundiromu ngu, merako ngano ma oruwero! Ene keta nguya
ma oruwa! Ero eyingo. 23 Ene meno manggaru yanggango tero,
enengo dogigiro nengguro andandangero, kukukakawu dorowooro,
oorongootoyi, ooretoni, ene sanggiri urungga teyingo. 24 Ngundiro
tetoyi, me oniro tabangonggakundo sodedo enengo me onino etoni, Pol
yoya, enengo ya newendesina uya, Pol utoya, mande damoningga ngu
ndawu oogaro simoo baredo Polya meno manggaru tetenggoku, ngu
no muri gome ingowero eyingo. Mande ngu sumoo inoya ingoyi! Ero
eyingo. 25 Ene ngundiro etoni ngu, asa, me onikundo Pol kandeyi yoro,
de bungomo gosiyoro, gisaruboweroyimboro teyingo. Ngu naruno,
Polndo tabangonggakuya tanggeyimo oorooteku nguya sumoo yunoro
eyingo. Rom oniro mamana mande, ngundo Rom oni ngandiya teyi, ero

ete, bine? Ye Koot ma teyingomo koretero ene urewanggo, bine? Ngu
muringga ngu metemi bine? Ero eyingo.
26 Ene ngundiro etoni ngu, me oni tabangonggaku mande ngu ingoro,
ene sodedomangge oororo, enengo me oniro tabango urunggakuno, oo
nguro ero eyingo. Pol oningga nga ngu, ngu Rom oni nenengo! Nguro
ge ndawu ooga, ene teyinowero? Ero eyingo.
27 Ngundiro etoni, me oniro tabango urunggakundo soriyokoro,
omburo, Polno eyingo. Ge nono e! Ge Rom oningga, ngundi kini, bine?
Etoni, Polndo gumi eyingo. Yo, eyingo.
28 Ngundiro etoni ngu, me oniro tabango urungga, ngundo mande
gumi eyingo. Nondo Rom oni tewero ngu, nguro no digi beye
urunggado uriyoro, no Rom oni teyingo. Etoni ngu, ene Polndo
mande gumi eyingo. No ngu namonembo Romno bisineroyingo! Ero
eyingo. 29 Ene mande ngundiro ero yokoro ngu, asa, oni sumoo
inoro, urewero teyingoku nguya, sodedomangge sosorero yokoyingo.
Me oniro tabango urungga oninggaku ingoyingo. Pol ngu Rom oni
gosiyowonggokuro, ene nguya sosoreyingo.
30 Me oniro tabango urunggaku, ene komo gome oorengo ingowero.
Polndo ndawu oo biyomingga tewoku, ene ngu ingowero. Ngundiro
nguro, sengetoni suwoononggo, ngu Pol gosiyowonggoku, sen uto yang-
gango ngu wesiyowonggo. Ene mande soweyootoyi, Anutno wooro
yeyingo oni sobosobo, simoo barero mande wirikoyingo tabango onino
toongero eyingo. Ye oni ngu bidodo mayero yowuruwooyi, ero eyingo.
Ene Pol yoro, omburo, oni tabango doongeyemo etoni dikayingo.

23

Pol Ene Yuda Oniro Mandeye Wirikoyingo Onino Mande Wesiyoro Eyingo

1 Ngu naruno ngu, Polndo mande wirikoyingo tabango oniku, gome
gome yeyondandangero eyingo. Ye konebane, no Anut doongeyimo
endeyoro ootooro, nenengo nowoondone ngu metemi oorengo tero,
endeyoro, yade mayero, ataga no oo biyomi gura ma ingooteno, ero
eyingo. 2 Polndo ngundiro etoni, Anutno wooro yeyingo oni nguro so-
bosobo oni urungga, oowooyi Ananayiyas, ngundo oni Pol tanggeyimo
dikayingokuno eyingo. Ngu manggowoomo uto mandega etekungga,
ngu yokoni! 3 Ngundiro etoni, asa, Polndo ngu tabango oninggakuya
sanggiri urungga tero eyingo. Ge ngu de sosi biyomi! Kumu sarayimbo
goweyi sangani nangge metemi, ene newendemo ngu buwoo nangge!
Nguro Anutdo ge gurewa! Ge ngano bibitero, ge mamana mande
keyoro, noro mandene wirikoro kenowero, ene gengombo Mosesro
mamana mande yomburiyoro, ge no nureyi, ero ete! Ero eyingo.
4 Ngundiro etoni, oni Pol tanggeyimo dikayingokundo, enengo mande
ingoro, sodedomangge gumi eyingo. Ge mete Anutro wooro yeyingo
oniro sobosobo oni koreteyingongga nguya mande biyomi ete, bine?
Ero eyingo.
5 Ene mande ngundiro ero yokootoni ngu, asa, Polndo mande gumi
eyingo. Ye konebane, ene oni Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo
oni koreteyingo, ngu no ma ingooteno. Anutro mandeno ngu ete. Gengo
tabango oni nguya mande biyomi ma ewero. Ero eyingo. (Eksodas
22:28)

6 Polndo ngu ingoyingo. Tabango oni yowuruno ngano, oni ngu
gidarega ngu Sadusi watangga gidarega ngu Parisi watangga oo-
rootenggo. Nguro ngu, Polndo mande wirikoyingo tabango oniya
negoyerowero, ngandiro eyingo. Ye konebane, no ngu Parisi oni, ko, no
ngu Parisi oni nangoye nguya. Nondo ingootenoku, ngu oni kumooro
ko ootoogewanggoku, nondo ngu mandega ngu hamoo oorengo, ero
ingooteno. Nguro nondo ngu mandega ngu wesiyoro etoowe, ngu
muringga, nguro ene ataga no noyoro, Kootno noyetenggo, ero eyingo.
7 Polndo ngundiro etoni ngu, asa, ngu naruno nguno, Parisi oni
ngando Sadusi oni nguya sanggiri teyingo. Ngundiro tero, yowurung-
gaku toongooro, songo songo teyingo. 8 Sadusi onindo ngandiro eyingo.
Oni kumootoyi mereyerootenggoku ngu, ko ma ootoogewanggo. Ero,
ko ene gidarega nguya ingoyingo. Engel oni, Yuka nguya kini.
Ero ingootoyi, ene Parisi onindo ngu oo ngu bidodo, hamoo, ero,
nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. 9 Ngu naruno, yowuruno oni
nowoondoye biyomi yero, nguro ene meno manggaru urungga teyingo.
Mamana mande etuyeroyingo oni gidarega, ngu Parisi oni ngundo
ootoogero, dikaro, mande yanggango ero eyingo. Noore nga oningga
nga kenootetoku ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo. Yukangga,
ngundi, Engel oningga bine, nguya mande ero ingoyingo, ero eyingo.
10 Ngundiro etoyi ngu, nguno enengo sanggiriyegaku yeyi, urungga
oorengo teyingo. Ngundiro nguro, me oniro tabango urungga enengo
koreteyingonggaku sosorero ingoworo. Nga oni wata erayaga, ngando
Pol kandeyi gide gide dowooro, woosoodori, pitiro kumoowa, ero
ingoyingo. Nguro, ene enengo keyimo me onikuno sodedomangge
etoni, uro, kewooroyemonggo Pol dowooya, yoya, yengo yano ooreya,
ya newendemo yokoyi! Ero eyingo.
11 Yangeni suwoono, Oo Bidodo Simburi, ngundo Pol tanggeyimo
dikaro, eneno eyingo. Nowoondoge ngu komo yanggango orini! Ge
noro mandene yanggango Yerusalemno ewoku, ngundiya nangge,
Romno nguya ngundiro wesiyoro ewa. Oo Bidodo Simburi, ngundo
ngundiro eyingo.

Yuda Onindo Pol Ureyi Kumoowero, Ero Mande Gosiyoyingo

12 Sengetoni suwoononggo, Yuda oni gidarega yowuruwooro, mande
guranangge, ero gosiyoro eyingo. Hamoo oorengo, noore Pol ureye
kumoowa. Noore Pol ma ureye kumootoni ngu, noore oowari sono ngu
ma newato, ero eyingo. 13 Yuda oni mande guranangge ero gosiyowong-
goku, ngu onibi eraya ko gidarega nguya ko teyingo. 14 Ene ngundiro
tero, ngu oniku oororo, Anutno wooro yeyingo oni nguro oni sobosobo
oniku, ko, tabango oni gidaregano eyingo. Noore mande yanggango
guranangge hamoo oorengo, ero gosiyooteto. Noore oowari sono oo
ngu ma nero ngundiro oode, oororo, Pol ureye kumootonigogo, asa,
ngu naruno nguno, noore ko oo newato. 15 Ngundiro nguro, ye Yuda
oniro mande wirikoyingo tabango oni komo mande soweyootoyiga, me
oniro tabango koreteyingongga, ngundo oorowutoningga, ngundo Pol
yoya, yeno ombuni. Nguno ngu, ye mete Polro mande murini ko etoni
ingowanggo. Noore kuri yoonenengoyingo. Pol yeno ma ombutoni
ngu, ngu naruno nguno, ooreko nguno, noore ene ureye kumoowa, ero
eyingo.

16 Ene Pol enengo kuwooyi nangonimbo ngu Yuda oni oore meyero,
Pol ureyi kumoowero etoyi, enengo buriyiga, ngundo ingoyingo. Pol
buriyiga ngu ene ingoro, nguro ene oororo, me oniro yano oororo,
ya newendemo uro, yeyeyi Polno eyingo. Yuda onindo oore meyero,
ge gurewero etenggoku ngu! Ero eyingo. 17 Ene ngundiro etoni, asa,
Polndo me oniro tabango oninggano eyingo. Nga simoo oorega nga
yoya, me oniro tabango urungga nguno ooroya, ene mande gura eneno
ewero, ero eyingo. 18 Ngundiro etoni, nguro me oni sobosobogakundo
Pol buriyigaku yoro, me oniro tabangonggakuno oororo eyingo. Ya
biyomi oni Pol, ngundo no sureneroootoni, nga simoo oorega nga yoro,
geno ombuteno. Ene mande gura geno eweroyimboro mayetoni, nguro
no ene yoro ombuteno, ero eyingo.
19 Ngundiro etoni, me oniro tabango urungga, ngundo ngu simoo
oorenggaku kandeyimo dowooro, songo oororo, enesu nangge tero,
sumoo inoro eyingo. Ge ndawu mandega, nono ewero mayete? Ero
eyingo. 20 Etoni, ngu simoo oorega, ngundo gumi eyingo. Yuda oni
mande guranangge, ero gosiyootenggo. Ge sumoo ero, yangeni Pol
yoro, tabango oni yowuruno onino uwero, nguro ene Pol ko sumoo
inoro, enengo mande muri ingowero, mande geno ngundiro sumoo
gunowanggo. Ene oo ngundiro geno ewanggoku, ene ganagerowanggo.
21 Ge enengo mande ngu ma keyowero. Ngu oni gidarega ngu bidodo
onibi eraya ko gidarega nguya, ngu oowari bidodo ngu roogoyeroro
eyingo. Ene oowari oo hamoo oorengo ma newatoku, Pol ureye
kumootoninggogo, noore oowari ko newato, ero etenggo. Ngundiro ero,
ene oore meyero oorootenggo. Ge nangge sobogerootenggoku, gedo yo,
ero ewa bine, ero sobogerootenggo. Ero eyingo.
22 Ngundiro etoni, arisa, me oniro tabango erayagakundo, Pol buriyi-
gaku mande yanggango inoro eyingo. Ge nono mandega eteku ngu,
oni gurano ma ewero. Ngundiro ero, ene simoo ooregaku sureyootoni
toongeyingo.

Me Oniro Tabangonggakundo Pol Oni Mera Oo Sobosobo Piliks Soweyoyingo

23 Arisa, me oniro tabango urungga koreteyingonggakundo, me oni
sobosobo eraya negoyerootoni, ombutori eyingo. Yari me oni onibi
kande eraya 200 oni yoya; onibi kabusa gura kande eraya 70 ngu,
Hos sanganimo bibitetoyiga ngu yoya; ko, oni onibi kande erayaga
(200), ngundo idi, nasa, dowootoyi, ngu yoya, Pol yoya, Hos sangan-
imo yetoyiga, bibitetoningga ngu yoya, suwoono sa naru kandegura
gidemboro namoraya, nguno Sisariya oorowuyi. 24 Ye Hos gidarega
yomosiyootoyiga, Pol nguno bibitetoningga, yoya, gome sobowooya,
yadega ooroya, oni mera oo sobosobo urungga koreteyingo Piliksno
ooroya, nguno yokoya ngu, asa, ye ko ombuyi! Ero eyingo. 25 Me oniro
tabango urungga oni koreteyingongga, ngundo enengo me onindo, ero
yokoro ngu, ene so uyi ngandiro nakangoyingo.
26 No Kolootiyas Lasiyas, nondo nga mandega nga oni urungga oni
mera oo sobosobo urungga Piliksro nakangooteno. Okeyo. 27 Yuda
onindo nga oningga nga dowooro, ureyi kumoowero tetoyi, ene nondo
ingowonoku ngu, ene Rom oni ooroote. Ngundiro nguro, noya me
oniya uro, kandeyemonggo sobiyoro yoyingo. 28 No nga oningga nga
goweyimo mande etenggoku, nguro muri ingowero nguro no yoro,

tabango oni yowuruno onino uwono. 29 Ene no kenowonoku ngu,
enengo mamana mande gidaregano ene goweyimo kingo sanggawero
ewonggo. Ene nga oningga nga goweyimo mande biyomi gurano, noore
ene ureye kumooweroyi gura ma kenoyingo. Ya biyomimo yeweroyi
nguya ma kenoro ingoyingo. 30 Ataga, mande gura nono mayero
etenggo. Yuda onindo mande guranangge ero, gosiyoro etenggo.
Noore torige wirimangge nga oningga nga ureyi kumoowero teteto,
ero eyingo. Ngundiro nguro, no sodedo yewe, geno oorowuteku ngu,
no ngu oni eneno Koot mande tetenggokuno ewano. Ene mete ge
doongenggemo, enengo mande ngu yootunoro ewanggo. Ge enengo
mande nga oningga ngaya etenggoku, ngu muri mete ingo! Ero eyingo.
Ngundo so uyino mande ngundiro nakangowo.
31 Ngundiro tetoni, me onindo manggowo keyoro, Pol yoro, suwoono
nangge Andipatris endemo oororo wereyingo. 32 Sengetoni, me oniku
yowoorengoro, enengo endeyandeno ko oorowutoyi, oni Hos sangan-
imo bibitewonggokundo nangge Pol yoro, Sisariya oorowuyingo. 33 Oni
Hos sanganimo bibiteyingoku, yade oororo, Sisariyano tunooteyingo.
Ene so uyigaku yoro, oni mera oo sobosobo urungga koreteyingong-
gaku inoro, Pol nguya yoro, omburo, koreteyingonggaku kandeyimo
yeyingo. 34 Asa, oni mera oo sobosobo koreteyingonggakundo so uyi
kandangero yokoro ngu, asa, ene Pol sumoo inoro eyingo. Ge ndawu
mera gidaresinanggo oningga? Ero etoni, Polndo gumi eyingo. No
Silisiya oni, eyingo. 35 Ngundiro etoni, arisa, oni koreteyingonggakundo
gumi eyingo. Oni geya mande gowegemo etenggoku mayetoyiga ngu,
no gengo mande ingowano. Ero, Pol ngu Herodro yano yokoya, gome
sobowooya orini! Ero eyingo.

24

Yuda Oniro Tabango Oni, Ngundo Pol Kootno Yeyingo

1 Kootuyisina, naru kandegura yokoro, Anutno wooro yeyingo nguro
sobosobo oni koreteyingo oowooyi Ananayiyas, ngundo oniro tabango
oni gidarega, Yuda oniro oni gura oowooyi Tetulas, ngundo simoo
barero manggoye yoro, Kootno mande eweroyi. Ngu oni ngu bidodo,
ngundo Sisariya uro, oni mera oo sobosobo koreteyingo nguno Pol
goweyimo mande eweroyiku, ngu eyingo.
2 Oni mera oo sobosobo koreteyingongga, ngundo Pol negongootoni
ombuyingo. Asa, ngu naruno ngu, Tetulas Pol bungomo mande damoni
yero eyingo. Piliks, ge oni urungga! Ge noore hoorooweyerowoku,
nguro noore gome bibitero oorooteto. Ronggesambi ebe oo nguya
kini. Gengo ingonduduge ngu metemi gome, nguro ge noorengo
hoorooweyeroyingo ngu nenengo. Oo gura gura bidodo kuri ende
bidodomo biyomi yeyingomu, ngu tetoyi, mete temukowo. 3 Ngundiro
nguro, noorengo nowoondonani ngu oo nguro geya gome mesarango
ingoro, noore esoso urungga geno teteto.
4 Ene nondo ge ma gosigeroro, no geno mande bodaga ewero.
Gengo sumangeyiga ngunonggo noorengo mande ootuwoo bodaga
nga mete ingo! 5 Noore nga oningga nga kenootetoku, ngu ene
mandeni murini biyomi urungga yeni tunootete. Ene mera bidodomo,
Yuda oni nowoondoye yokutuwootoni, buribari ingoro, sanggiri tero,
ebe ureweroyimboro teyingo. Ene Yuda oni noore oni wesoowooro,

wata gura, oowooye Nasaret, ero etenggo, nguro tabango. 6 Ene
yowuru ya (Tembel) ngu sugabo teyinowero nguya tete. Ngundiro
nguro, noorendo ngunonggo dowooyingo. 7 Ene me oniro tabango
koreteyingongga, Layisiyas, ngundo omburo, yanggango oorengo yero,
noore kandenanimonggo andangero yowo. 8 Ngundiro yoro, Layisiyas
ero, oni gengo Koot teyi, ero ewoku, nguro ene ge doongenggemo
ngano mayeya eyi. Ngundiro tetoyi, gengombo nga oningga nga
sumoo inowaku ngu, ge nga oningga nga enengo manggowoomo mande
mande Kootno etenggoku, ngu nenengo ingowa. Tetulas ero eyingo.
9 Ene mande ero yokootoyi ngu, asa, Yuda oni nguya ngu oningga ngu
hooroowero, Polya mande godange eyingo. Ene mande yootunoro, nga
mande nga hamoo Polro mande wesiyoro, Piliksno eyingo.

10 Arisa, ngu naruno, oni mera oo sobosobo urungga koreteyin-
gongga, ngundo kandeyibo nangge Polno teyingo. Nguro Polndo mande
damoni yero, ngandiro eyingo. No ingooteno. Dagoma oowooyingga
oorengo, ge nga oni ngaro mande wirikoyunoro ooroote. Nguro no
nenengo mande geno wesiyoro ewanoku, nguno ngu, no nowoondone
gome mesarango oorengo tero ingooteno. 11 Ge ene sumoo yunootoyi,
enengombo mande ngu etoyi, ge ngu ngandiro ingowaku ngu, no
naru kande eraya kegidemboro eraya yokoro, no Yerusalemno tunoote-
wonoku, nguro no Anutno yambo mande tewero oorewono. 12 No
yowuru ya (Tembel) newendemo oruwonoku, nguno nondo oni guraya
ronggeyootoore, Yuda onindo ma yeyoyingo. No simoo barero yowuru
ya (Tembel) newendemo ngu yomburiyootoowe, ene no ma neyoyingo.
Ende newendemo nguya, no oo gura ma yomburiyoyingo. Hamoo
oorengo kini! 13 Nga mandega noya etenggokungga nga, ngu muri gura
nenengo oorengo ma yootunoro etoyi, nguro ge hamoo ero, ma in-
gowaku ngu! 14 Ene no nga mande nga gura geno yootunoro ewero. Nga
mandega enengombo etenggo. No Yisasno nowoondone hamoo tero,
enengo muriningga ngu hamoo no ngu keyooteno. Ngundiro etoyi, yo,
hamoo no ngu muringga ngu keyootoowe, ene Yuda oni ene nowoon-
doyemo hamoo ma teyingo. No noorengo osisambananemboro Anutga
nguno yambo mande ngundiro teteno. No mande bidodo mamana
mandeno, ko, Anutro ingondudu eyingo onindo nakangoyingomu,
ngu bidodo keyoro, tero, no nguro nowoondonemo hamoo tero, ko
teteno. 15 No Anutno nowoondonemo hamoo tetoni, ngunonggo Anut
sobowootoowe, oni kumooyingomu yokutuyerootoni, keta oruweroyi,
nguro no sobowooteno. Yo, oni nenengo, ko, oni biyomimu nguya
Anutdo merenonggo yokutuyerowa. Yuda oni enengo nguya oo ngu
sobowootenggo. 16 Nguro no naru bidodomo, nowoondone gome tunoo
oorengo ingootenoku, Anut doongeyimo, ko, simoo bare doongeyemo
nguya nenengo oorengo biyomi nguro kini.

17 No kuri dagoma gidarega ende gidaregano oruwono. Kootuyisina,
no dobookurine oowariro kumootenggoku nguro ingoro, no beye
oo ngu yoro, hoorooweyerowero ko mayewono. No Anutno kingo
esosooteweroyi, nguro beyeni nguya yoro mayewono. 18 Mayero,
no ngu koyi tewono. Nguro no nenengo murine ngu tetoowega,
mete mesarango teni, ero, nguro no yowuru ya (Tembel) newendemo
oodoowe, ene nguno neyowonggo. Oni simoo bare urungga noya
ma oriyingo. Nguno oni gura arimbosi oo gura ma teyingo. 19 Ene

Yuda oni Esiyano oorootenggoku, ngundo mayero, ene noya mande
moore tetoningga ngu, ene mete ngano mayeya, ge doongenggemo
ngano noya mande ngu eyi. 20 Ene kinitetoningga ngu, arisa, nga
oni ngando ene komo nondo oo biyomingga tewonoku ngu, nenengo
oorengo neyowonggoku ngu, no tabango oni yowuruno tabango oni
doongeyemo dikawonoku, nguro geno eyi. 21 Ene no mande gu-
ranangge, kuri no ene kewooroyemo dikaro, no ngandiro manggaru
tewono. No Anutro nowoondonemo hamoo tetenoku, ngu Anutdo
oni kumooyingomu yokutuyerowaku, ngungga nguro nangge, ene no
noyoro, ye doongeyemo mayero, etenggoku nga! Polndo ngundiro ero
eyingo.
22 Arisa, Piliks ngu, ene Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo
muringga nguro mande ngu, ene gome watayi. Nguro ene Yuda onino
eyingo. Ene komo me oniro tabango Lasiyas sobowooya oodoyiga,
ene ombutoninggago, yengo mandega nga yomosiyowato, ero eyingo.
23 Ero ngu, Piliks ene ya biyomi sobosobogakuno eyingo. Ge Pol
yoya, ya biyomimo ye, ero eyingo. Ene ya gumi ngu ma goodoowero.
Nguno ngu, Pol enengo dobookuriyi mayero, Pol kenoro, oo inowero
mayetoyi ngu, roogo ma teyunowero. Ene mete mayero, Pol kenoro,
ooro wenonootoni, ngu oo inoro hooroowewanggo. Ero eyingo.

Piliksdo Pol Yoro, Dagoma Eraya Ya Biyomimo Yetoni Oruwo

24 Kootuyisina, naru gidarega yokoro, Piliksdo bareyi oowooyi
Darusila ombuyingo. Piliks bareyi Darusila ngu Yuda barega yoyingo.
Ngu naruno ngu, Piliksdo Pol negongoro, nguro mandeni ingowero.
Polndo eyingo. Yisas Krayis nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku,
nguro muri Piliksno wesiyoro eyingo. 25 Ngu naruno, Polndo Piliks
etungoro, muri ngandiro wesiyoro etungoyingo: Anut doongeyimo
muri nenengo oruweroyi muringga ngu; goweye gome sobowooweroyi
muri; ko, Anutdo kootuyisina wirikoyeroyingo naruno (Koot) nooreno
tunooteweroyi muri; ngu muri bidodo tero etungoyingo. Ene oo
ngandiro etungootoni ngu ingoro ngu, nguro ene sosorero, Polya
eyingo. Arisa, mande mete ete. Ge ataga toonge. Kootuyisina naru
gura oodoni ngu, no ge ko negogerowano, ero eyingo. 26 Piliks ene
oo gura nguya sobowooro oruwo. Ene Pol sobowootoni, Polndo beye
inootoni ngu, ya biyomi yokoro toongeweroyi nguro towoongoyingo,
nguro Piliksdo sobowoote. Ngundiro nguro, ene Pol negongootoni,
enengo yano utoni, eneya suwooyi sano mande ero ingoro oriyingo.
Ene Polndo beye ma inoyingo.
27 Piliks ngu Yuda onino ingonduduye ingootenggoku, ngu gome
ingoro, nguro kootuyisina, dagoma eraya yokoro, ene Pol sorengootoni,
ya biyomimo oruwo. Ngu naruno nguno, Poritiyas Pestas, ngundo
Piliksdo ko ngu enendo yoro, nguno ko teyingo.

25

Polndo Oni Urungga Mera Bidodo Sobowootekungga, Nguro Meno Eyingo

1 Pestas ngu kuri enengo Prowinsno omburo, ene naru kabusa
Sisariyano oode, ene ko Yerusalemno ombuyingo. 2 Ngu naruno,
Anutno wooro yeyingo kundingiyi oniro sobosobo oniku, Yuda tabango

oni ururu, ngundo Pestasno oororo, Polya mande gidarega goweyi
sanggawero eyingo. 3 Tabango onikundo Pestasya eyingo. Ge komo
noore hoorooweyeroya, ngu Pol oningga ngu etooga, Yerusalem ngano
ko ombuni, ero eyingo. Ndawugaro nguro, ene ngundiro etenggoku,
ngu ngandiro: Pol ngu Kootno ma ombuyingo, ngu naruno, noore torige
oore meyero, Pol ureyi kumoowero ero, ngundo ngundiro gosiyoro
etenggo. 4 Ngundiro etoyi, Pestasdo enengo mande ngu gumi ero
eyingo. Pol ngu Sisariya ya biyomi nguno ooroote. Naru bodaga
nangge, no ngano yokoro, no Sisariya ko oorowuwano. 5 Ngundiro
nguro, yengo tabango oni, ngundo noya oorowuwato. Ngu oni ngundo
Pol muri biyomi gura tetoni ngu, asa, ene mete nguno Koot tewanggo,
ero eyingo.
6 Pestas eneya oode, naru kandegura gidemboro kabusa bine, ngundi
kande eraya yokoro, asa, ene Sisariya ko oorowuyingo. Sengetoni
suwoononggo, ene mande wirikoweroyi musiyomo nguno, ene bibiteyingo. Ngundo Pol yoya ombuyi, ero eyingo. 7 Pol ngu ombutoni, Yuda oni Yerusalemnonggo mayewonggokundo, Pol tanggeyimo dikayingo. Ngundiro dikaro, mande mande oowooyingga eneno
sanggawero eyingo. Ene mete Polndo oo biyomi tewoku, ngu tunoo
yootunoro, Pestasno eweroyi, ereremo kini. 8 Asa, Polndo mandeye gowenemo sanggawero etenggoku, ngu gumi Pestasno ngandiro
eyingo. No oo biyomi gura Yuda oniro mamana mande nguno ma
teyingo. Tembel yano nguya kini. Oni urungga Rom mera bidodo
sobosobo koreteyingo, oowooyi Sisa, nguno nguya biyomi gura ma
tewono. Ngu bidodo kini! Ero eyingo.
9 Ngundiro etoni, ene Pestasdo, Yuda oniro mande kuri ewonggoku,
ngu ingoro, nguro ene Polno sumoo eyingo. Ge mete Yerusalem
oorowuwa? Ngu mete tetoni ngu, arisa, no mete Yerusalemno gengo
mande gowege sanggawero ewonggoku, ngu ingowano. Ero eyingo.
10 Ngundiro sumoo etoni, ene Polndo mande gumi eyingo. Nga
yangga nga, ataga no dikatenoku nga ngu Gabumando mande
wirikoweroyi nguro ya. Nga yangga ngano nangge Koot tero, noore
mande ingoweroyi. Ge kuri ingoote. No Yuda oniro gura ma
yomburiyoyingo. 11 Ene no oo biyomi gura tetoowe ngu, nguro nureyi
kumooweroyi ngu, asa, ene mete nureyi kumoowa. Ene nga mandega
noya Koot tetenggokungga nga, ngu hamoo mande kinitetoningga ngu,
arisa, oni gurado no noyoro ene yunoweroyi, nguya kini. No Rom mera
sobosobo koreteyingo, Sisa, nguro etoowe, mayetoni, ngundo noro
mande nga kenowaku ngu! Ero eyingo. 12 Ngundiro nguro, Pestas ene
tabango oni yowuruno oniya mande mande ero gosiyoro ingoro, Polya
gumi eyingo. Ge oni mande wirikoweroyi oniro meno ewero eteku ngu,
ngundo gengo mande nga ingoni, arisa, mete ge Sisano nguno oorowu!
Eyingo.

Pestasdo Polro Mera Agripa Oni Koreteyingongga, Ngu Sumoo Inoyingo

13 Naru gidarega yokoro, mera oo bidodo sobosobo koreteyingo oni,
oowooyi Agripa, ene kuwooyi oowooyi Bernis eragado, Pestas kenoro,
kandeye dowoowero Sisariyano mayeyingo. 14 Agripa eraga Sisariyano
naru oowooyingga oriyingo. Ngundiro nguro, Pestas Polro mande ngu
Agripano eyingo. Oni gura ngano oode, kuri ene Piliksdo yoro, ya

biyomimo ngano yetoni ooroote. 15 Kurimi, no Yerusalemno oodoowe
ngu, nguno Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku nguya, Yuda
oniro tabango oni, ngundo goweyimo mande sanggawero ero, nguno
ureyi kumooweroyimboro rogo tero, no sumoo nunoyingo. 16 Ngundiro
sumoo nunootoyi, asa, nondo enengo mande ngu gumi ngandiro
ewono. Noore Rom oniro muri ngu oni gura kingo ogingo, ko kowuri
ma inoweroyi. Oni ene mandedodo ngundo nangge oningga eneya Koot
mande sanggawero tetenggoku, ngu doongeyemo dikayingo. Dikatoni,
noore komo musiyo inootooye, ene eneya mande etenggoku, ngu gumi
ewo.
17 Nguro ngu, ene noya ngano omburo ngu, no piru ma teyingo.
Kini, omburo, wereyingomu sengetoni, no Koot yano bibitero eyingo.
Ngu oningga ngu yoya ombuyi, ero etoowe, yoro ombuyingo. 18 Oni
ene Kootno dikaro, ene mande eneno mande sanggawero eyingomu,
ngu mande nenengo gura kini, ko, mande biyomi gura nguya kini.
Ngundiro nguro, ene mande gurano Koot inoweroyi nguya kini. 19 Ene
enengo yambo mande nguro ko oni kuri kumooyingomu, ngu oowooyi
Yisas nguro mande eyingo. Ene Polndo eyingo. Ngu oningga ngu
ko keta ooroote, ero eyingo. 20 No ngundiro mande ngu ingoro, ene
no ngu wirikoro eweroyi, ereremo kini. Ngundiro nguro, nondo
Pol sumoo inowono. Ge mete Yerusalemno ko oorowutoyi, ngu
naruno nguno, nondo Kootno gengo mandega nga ingowano, bine?
21 No ngundiro etoowe, Polndo mande gumi eyingo. No ngano
oodoowega, nganonggo sowenerootoyi, Rom endemo oorowuwano.
Nguno ngu, mera bidodomo koreteyingo oni Sisa, ngundo noro mande
ngu yomosiyowa. Etoni, ngundiro nguro, nondo yokootoowe, ene ya
biyomimo oode, naru gurano, nondo ene ero soweyootoowe, Sisano
toongewa. Ero eyingo. 22 Ngundiro ero yokootoni ngu, Agripando
Pestasno mande gumi eyingo. Nondo nenengombo ngu oningga nguro
mandeni ingowano. Etoni, Pestasdo gumi eyingo. Yo, mete. Yangeni,
ngu ingo! Ero eyingo.
23 Ngundiro tero, sengetoni suwoononggo, Agripa Bernis eraga
Kootno ombuwero tetori ngu, asa, ngu naruno nguno, oni bidodo
dikaro, nguro oowooyari bingami ero yunootoyi, yowuru yano uyingo.
Utori, arisa, me oniro tabango bidodo, ngu ende nguro tabango oni
ururu, ngu bidodo erayaga ngu keyeroro, yowuru yano uyingo. Ngu
naruno ngu, Pestasdo etoni, Pol yoro, omburo, ngu yano uyingo.
24 Pestasdo eyingo. Oni urungga Agripa, ye oni nooreya oorootetoku
nga, ye bidodo nga oningga nga kenoyi! Yuda oni simoo bare
Yerusalemno ngu, ko, Sisariya ngano oorootenggoku nguya, ene no
doongenemo Koot inowonggo. Ene meno manggaru tero eyingo. Ge
komo ngu oningga utooga kumooni, ene keta ma oruwa, ero eyingo.
25 Ene nondo kenootoowe ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo. Ene
oo ngundiro nguro, ureyi kumooweroyi nguya kini. Enengombo ngu
Sisa Agastas enengo mandeni ingoni, ero ewo. Ngundiro nguro, no
ene soweyootoowe, Romno toongewa, ero ewono. 26 Ene no mande
damoni gura ma kenoro, nguro no ngu mandega ngu nakangoro,
ngudodo soweyootoowe, noorengo urungga Sisa nguno oorowuwa.
Nguro ngu, oni urungga Agripa no nga oningga nga yoro, geno om-
buteno. Ye bidodo doongeyemo ombuteku ngu, noore enengo mandeni
mete ingowato. No nguno mande damoni gidarega kenowero nguro

nakangowano. 27 Nondo ya biyomimo oni gura mandeni Koot teweroyi
mande kini kingo soweyootoowe, toongeweroyi ngu, no ingootoowe,
ngu nenengo kini, ero eyingo.

26

Polndo Agripano Mande Wesiyoro Eyingo

1 Ngu naruno, oni urungga Agripando Polno eyingo. Arisa, mete
gengo mande ngu e! Etoni, asa, Polndo kandeyi okooro, enengo mande
ngu ngandiro eyingo.
2 Oni urungga Agripa, no oni oni tero, no mete nga dikatenoku, no
nenengo mande nga ge doongenggemo wesiyoro ewano. Yuda onindo
noya mande gowene kingo sanggawero ero tetenggoku, nguro no ataga
ngu gumi ngandiro ewano. 3 Ge ngu noorengo Yuda oniro murinani,
ko, noorengo ingondudunani songo songo teweroyi muringga ngu, ge
komo gome ingoote. Ngundiro nguro, no geno ngguyinggayi tetenoku,
ge noro mandene ingoro, ge sodedo ma surengge kiniyewero.
4 Kurimi, no Silisiya merako oruwonokuno, no bodaganonggo om-
buro, ataga nga, ngu naruno no nenengo oniya Yerusalemno oru-
wonoku, nguno ngu kewooroyemo ngu, murine ngu Yuda oni simoo
bare ngu ene bidodo ingootenggo. 5 Ene kuri no ingootenggo. Ene ngu
mande ngu ewero ngu, ene mete ewanggo. No kuri Parisi oniro muriye
keyowono. Parisi oni, ngundo Yuda oniro yambo mande teweroyi
muringga ngu bidodo keyoyingo. Yo, enengo yambo mande teweroyi
muringga ngu noore Yuda onindo yambo mande tetetoku muringga
ngu dagaro, ene yanggango. 6 Ataga, no nga Kootno dikatenoku
nga, nguro muri ngandiro. No Anutdo noorengo osisambananimo
oni kumooyingo ko yokutuyeroweroyi mande ero gosiyoyingo, nguro
nowoondonemo hamoo tetoni, ngu sobowooteno. Nguro ngu, no
ataga Kootno oorootenoku nga! 7 Noorengo oni sowe kande eraya
kegidemboro eraya (12) ngundo suwoo sa bidodo, nga Anutga ngano
yambo mande tero oruwonggo. Ene nguro nowoondoyemo hamoo
tetoni, ene ngu ooga ngu nangge sobowooro oriyingo. Oo Agripa, oni
urungga, no nguya nowoondonemo ngu ooga nguro hamoo tetoni,
no ngu sobowooteno. Ngu muringga nguno, Yuda onindo noya
mande ero, noyoro, Kootno noyetenggoku ngu! 8 Ndadiro tero, ye oni
nowoondoyemo hamoo ma teyingo Anutdo oni kumooyingomu ngu
yokutuyerootoni, ko keta ootoogewanggo?
9 Kuri, nondo nguya no oo gura gura tero, nguno Yisas Nasaret
oningga oowooyi wongoowega uni, ero tewono. 10 No Yerusalemno
ngundiro tewono. No Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku,
ngundo ko no ngu kone ngu teni, ero rogoneroyingo. Nguro no Yisasro
oni simoo bare oowooyingga yoyoro, ya biyomimo yoyewono. Oni
gidarega yureyi kumoowero etoyi ngu, no nguya mete yureyi, ero
eyingo. 11 Yo, naru oowooyingga yambo ya bidodomo oororo, ngu
newendemo uro, nguro oni kowuri yunowono. No sureyerootoowe,
oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingomu yeningga ngu Yisasro
oowooyi ngu biyomi eya yokoyi, ero ewono. No eneya sanggiri biyomi
teyunowero, nguro no oni simoo bare yoyoro, kowuri yunoweroyim-
boro tewono. Ngundiro nangge, nondo ende oriroko nguno nguya ko
ngundiro nangge tero toongeyingo, ero eyingo.

Pol Enengombo Yisasro Newendemo Hamoo Teyingo Nguro Murini Wesiyoro Ewo
(Aposel 9:3-19; 22:6-16)

12 Polndo mande gura eyingo. Yo, ngundiro tero, no ngu ko ngu
Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ngundo no rogoneroro
so uyi nunootoyi, nguro no yoro Damaskas oororo, Yisas keyimo oniku
yomburiyeroweroyimboro oorowuyingo. 13 Oni urungga, sa naru
kewooro nguno sambononggo soru gura no bungomo dero ombutoni
kenoyingo. Ene soru urungga oorengo ogisa dagaro urungga ooreyingo.
Ngundiro tero, nono omburo, ngunonggo noya oni oorowuwootomu
nguya himi yunoyingo. 14 Noore bidodo merako uro, wetoro, omuku-
mundoonani wiriyowootowo. No manggowo gura ingootoowe, Hiburu
mandenonggo noya ngandiro eyingo. Sol, Sol, ge ndawugaro no
yomburineroote? Ge oo kuningo ngu kenggebo utoya ngu, gengombo
ogingo yo! Ero eyingo. 15 Ngundiro etoni, nondo sumoo eyingo. Oo
Bidodo Simburi, ge onendo? Etoowe, Oo Bidodo Simburi ngundo gumi
eyingo. No Yisas. Ge no yomburineroro, endeyooteku ngundo! 16 Ene
ge ootoogeya, kenggebo mera wongooya dika! No gedo kongga tero
endeyooteku, nguro geno ombuteno. No ge goyoro rogogerootoowe,
noro kone ngu teya, ngunonggo ge mande murine kenowoku, ngu
bidodo wesiyoya, eya endeyo. Ngundiro ero, nguro no geno ombuteno.
Oo gidarega nguya kootuyisina, no ge etunggerowano. 17 No gengo
dobookurige ko, oni sowe gidarega Yuda oni kini, kandeyemonggo
andangero goyoyingo. No sowenggerootoowe, oni sowe gidarega
Yuda oni kini nguno oorowuwa. 18 Nondo ge sowenggerootoowe, oni
songo ngu doongeye goosootoni doongetewanggo. Ngundiro tetoyi,
ene ooreriko oorootenggoku ngu yokoro, ene yowoorengoro, himimo
ombuwanggo. Ene Setanro yanggango ngu yokoya, yowoorengoya,
Anutno oorowuyi. Ngundiro tetoyi, nondo enengo weti mbumbuwa
ngu andangetoowe uwa. No ene goweyemo sunggi yetoowe, simoo bare
ene noro nowoondoyemo hamoo tero, ene kundingiyi tunootewanggo,
ero eyingo.

19 Polndo mande gura eyingo. Arisa, Oni Urungga Agripa, no sam-
bononggo oo gaboya gaboya ngandiro etunerootoni, kenoro, nguro no
manggowo ma yokoyingo. 20 No koretero enengo mandeni Damaskas
ende nguro oni simoo bare, nguno wesiyoro eyingo. Kootuyisina, no
Yerusalem endemo oni simoo bare, Yudiya oniro ende ngu bidodomo
nguya, ko, oni sowe gidarega Yuda oni kini, nguno nguya no mande
ngandiro wesiyoro ewono. Ye komo nowoondoye hamoo yowooren-
goya, Anutno oorowuyi. Ye Anutno nowoondoye yowoorengoya sarayi
tunootetoyi ngu, arisa, yengo endeyoweroyi muringga ngu nguya,
simoo bare doongeyemo, ngu sarayi nenengo tunooteyi. 21 No ngundiro
etoowe, ngu muri damoningga nguro nangge, Yuda oniro yowuru
yano ene nodowooro, nureyi kumoowero tewonggo. 22 Ene Anutdo
no hoorooweneroro, yade omburo, ataga nga. Ngundiro nguro, no
nga dikatenoku nga! Nguro ngu, no enengo mandeni wesiyoro, oni
bingamiye kinimo, ko, oni bingamiyedodomo nguya etenoku nga! No
mande songo gura ma eteno. Kini, kurimi, Moses, Anutro ingondudu
eyingo onindo nga mandega kootuyisina oo tunooteweroyi ewonggoku,
no nguya ngu nangge eteno. 23 Kurimi, Moses, ko, Anutro ingondudu

eyingo oni, ngundo ngandiro eyingo. Kootuyisina, Krayis ngu, ene
komo ogingo koorowooro kumoowa. Ene mere yokoro, oni simoo bare
bidodoboro koreteyunoro, ko keta ootoogeyunowa. Ene Yuda oni simoo
bare, sowe gidarega Yuda oni kini nguno omburo, enengo Mande Keta
Mesarango wesiyoro, ero ko yoyoweroyimboro ombuyingo. Ene soru
himi ngundiro noore enengo oore etuyerowo. Ero eyingo.
24 Polndo mande eroodoni, ngu naruno ngu, Pestasdo Polro mande
toongooro, manggaru tero eyingo. Pol ge mboorombo goyoote! Ge Skul
oowooyingga tero, ingondudu urungga tero, ingonduduge urungga
oorengo ngundo goyeni wenonoote! Ero eyingo. 25 Ngundiro meno
manggaru tetoni, asa, Polndo gumi eyingo. Pestas oni urungga, no
mboorombo ma noyoyingo. No hamoo mande ero, no hamoo nenengo
ingondudu tero, etenoku ngu! 26 Oni urungga Agripa, gedo nga oo
nga bidodo kuri ingomukoote. Ngundiro nguro, nondo ngu wesiyoro,
geno etenoku nguro no ma sosoreteno. No ingooteno. Nga mande
oo nga bidodo ngu gengo sodege, doongengge, ngu ma dagate. Kini,
ge ingooteku, nguro no ngundiro etenoku, ndawugaro nguro, nga oo
nga kombitero, ma tunooteyingo. 27 Oni urungga Agripa, ge bine
Anutro ingondudu eyingo oniro mande, nguro nowoondogemo hamoo
ingoote? No kuri ingooteno. Ngu ge nowoondogemo hamoo tete. Ero
eyingo.
28 Ngundiro etoni, asa, Agripando Polya kootuyisina mande gumi
eyingo. Naru ootuwoo bodaga ngano, ge mete ingoro noyeyi, Kristen
tewano, bine? Ero eyingo.
29 Ngundiro sumoo yunoro etoni, Polndo mande gumi eyingo. Naru
ootuwoomo, ngundi, naru pirunggano nguya, no nguro ma ingooteno.
Ene no Anutno ngandiro yemboongetoowe, enendo mete ge, ko,
oni bidodo ngano nguya nga mandega nga etoowe ingootenggoku,
Anutdo hoorooweyerootoni, ene Yisasno nowoondoye no nowoondone
ngundiro hamoo tewanggo. Ene no Anutno ma yemboongetoowe, ene
sen no nunoyingo ngundiro ye ma yunowa, ero eyingo.
30 Polndo ngundiro etoni ngu, arisa, ngu naruno, Agripando Gabu-
man Pestas, Bernis nguya, oni mera oo sobosobo oni eneya bibitero
oruwonggoku ngu, ngu nguya ootoogeyingo.
31 Ene ootoogero, endesina oorewero oorero, enengo nangge mande
mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga nga ngu, ene oo biyomi gura
ma teyingo, nguro ene ureyi kumooweroyi kini, ko, ene ya biyomimo
oruweroyi nguya kini, ero eyingo. 32 Ene ngundiro ingoro, etoyi ngu,
asa, Agripando Pestasno gumi eyingo. Nga oningga nga ngu, ene mera
bidodo sobosobo urungga Sisa enengo mande ingowero ngu, nguro ge
mete ene ma yokootoyi toongewero, ero eyingo.

27

*Ene Pol Yoro, Wanggo Sanganimo Yetoyi, Rom Merako Oorowuweroy-
imboro*

1 Ene kuri mande ero gosiyoro yokootoyi, noore Itali merako Rom
endemo oorowuweroyi, nguro ero, ya biyomimo oni gidarega Polya
soweyerootoyi, Rom oorowuweroyimboro. Enendo me oniro ta-
bango oowooyi Yuliyas, noore ngu kandeyemo yetoyi, ngundo yoy-
oro oorowuweroyimboro. Ngu me oniro tabango, enendo me oni

onibi kandegura (100) sobosobo oriyingo. Yuliyas me oni yanggango oowooyidodo, ngundo ngu me oni watangga oowooyidodo nguromu gura, ngundo Sisaro ya oo bidodo sobowooyingo. 2 Ngu naruno, noore ngu Adaramitiyam ende nguro wanggo ngu sanganimo ooreyingo. Ngu wanggoga ngu Esiya merako wanggo uteku, nguno uwero oorowuyingo. Asa, noore oorowutooye, Aristakas oningga ngu Tesalonayika ende oni, merani ngu Masedoniya, ngundo nooreya wanggono oorero oorowuyingo. 3 Sengetoni suwoononggo, noore yade oororo, Sayidon endemo wanggo gosiyoyingo. Yuliyasdo muri metemi Polno ero tetoni, nguro ene Polndo mete ngu endemo uya, dobookuriyi yeyoni, ero eyingo. Ngunonggo ene ooro wenonootoni ngu, enengo dobookuriyibo inoyingo. 4 Asa, noore Sayidon ende yokoro, ootoogero, oorowutooye, doogo urunggado wanggo wenggeremooyingo. Wenggeremootoni, nguro noore Sayiparas meradoni, ngu kootuyisina oorowuyingo. 5 Arisa, noore yade oororo, Silisiya mera, Pambiliya mera nguro wendeyi ngu kewoorokuri toongooro oorowuyingo. Noore yade oororo, Mayira ende Lisiya merako nguno tunooteyingo.

6 Ngu endemo nguno uro, me oniro tabangonggaku wanggo gura kenootoni, ngu wanggoga ngu Alekisandiriyanonggo, ene Itali merakono oorowuwero teyingo. Nguro ngu, ngundo noore yoyoro, wanggono ooreyingo.

7 Arisa, noore ngu wanggoga nguwoore ememangge yade yade oororo, naru gidarega nguno kiniteyingo. Ene ko yanggango teroodoyi, noore yade yade oororo, Nayidas mera namoko tunooteyingo. Ngu naruno nguno, doogo yanggango urungga oorero, ngundo noore nenengo toongeweroyigaku ngu gosiyerootoni, nguro noore gurasinanggo sawooto. Ngundiro nguro, noore yade yade oororo, Kirit meradoni ngu kootuyisina, Salomon ende nguro mera sosowo ngu namoko oorowuyingo. 8 Ene ko yanggango oorengo tero, noore Kirit wendeyi ngu dabemiwoore oorowuwooto. Kootuyisina, noore musiyo gura ngu wendeyi kandeyi musiyo gome, wanggo nguno gome oruweroyi. Ngu musiyonggano ngu Lasiya ende ngu namoko.

9 Doogobo wendeyi wenggeremootoni, nguro naru oowooyingga ngu noore kuri yokoyingo. Yuda onindo oowari rogo teyingomu, ngu naru kundingiyi ngu kuri kiniteyingo. Ngundiro kinitetoni ngu, asa, Yuda oni bidodo ene gome watayi. Wendeyi biyomi oorengo yeteku naruno, nguno ngu, wendeyimo endeyoweroyi naru kini, ero ingoyingo. Ngundiro nguro, Polndo mande yanggango yunoro, ero eyingo. 10 Ye ingonda teyi! Ataga ngu wendeyimo doogo urungga tunooteyingo naru. Noore ataga oororo ngu, asa, noore kowuri kenowato. No kuri ingooteno. Noore oororo ngu, asa, wanggo, oo sitowi, noorengo nguya oonootewato, ero eyingo. 11 Ene ngundiro etoni, me oniro tabango, wanggo dowooweroyi oni tabango, ko, wanggo nguro tabango oni, ngu bidodo Polro mandeni ngu ingootoyi, ene hamoo ma teyingo. 12 Ngu musiyongga ngu doogo urungga, nguro wanggo oruweroyi nenengo kini. Ngundiro nguro, wanggono oniku bidodo mande guranangge, ero gosiyoro, ngu musiyongga ngu yokoro sawero, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene saro, oororo, Piniks endemo oruwato. Nguno ngu, doogo urunggano mete oruweroyi, ero eyingo.

Piniks ngu Kirit meradoni nguro wendeyi kandeyiga. Ngu musiyongga
ngu doogo urunggano kombitero oruweroyi musiyo gome metemi.

Doogo Urunggado Wendeyi Yeni, Biyomi Yeyingo

13 Sa uteku, ngu tanggeyisina doogo imakeyingo tunooteyingo. Wang-
gono oniku ngandiro kenoro ingoyingo. Ataga metemi, nga wendeyi
gidaresina nganonggo sawato, ero ingoyingo. Ngundiro tero, ene
wanggo utoyiku, wesiyoro, yoro, ene Kirit meradoni nguro wendeyi
dabemi nguwoore oorowuyingo. 14 Naru bodaga nangge yokoro
ngu, asa, ngu naruno, sono doogo yanggango urungga oorengo, ngu
Kirit meradonimonggo nguno ombuyingo. 15 Doogobo wanggo ngu
yanggango oorengo wenggeremooro, wanggo pawangoro uro, nguro
ngu, ene nenengo toongeweroyi kini. Ngundiro tetoni, nguro noore ngu
wendeyi songgurano nguno, kiyo awoongororiyingo. 16 Ngundiro tero,
doogobo wenggereyerootoni, noore meradoni bodaga ngu oowooyi
Kooda, ngu kootuyisina uyingo. Noore ngundiro uro, ko yanggango
tero, wanggo bobodimu yowokoro, wanggo urunggaku sanganimo
yoyero gosiyeroyingo. 17 Wanggo bobodiku yowokoro, wanggo urung-
gaku sanganimo yemukoro ngu, asa, uto yoro, ngundo wanggo urung-
gakudodo yowuruyeroro, yanggango gosiyoyingo. Wanggo tabango
oniku ngu ero, doogobo noorengo wanggo ngu yoro yeni, Apirika
merako sagigo nguno sorero yurewa, bine ero, nguro ene sosoreyingo
urungga teyingo. Ngundiro ingoro, nguro ene wanggoro uto yanggango
pirumi, ngu sosowoomo nguno Ayen kowuri urungga oorooteku ngu
yoro, wendeyi newendemo oorongootoyi, keredi sono newendemo
oorooteku, ngu dowooyingo. Ngundo keredi dowootoni, nguno wang-
goga ngu uto yanggangongga, ngundo dowootoni, kiyo pawangoro,
awooyerootoni oriyingo. 18 Doogobo noore yanggango biyomi weng-
gerenggereyerootoni, ngundiro nguro, noore sosoretooye sengetoni
ngundiro, ene damoni yero, sitowi dorowooyi wendeyimo uyingo.
19 Naru kabusayiga ngu kinitetoni nguno, wanggo nguro oo nggiring-
garani nguya dorowooyi wendeyino uyingo. 20 Naru oowooyingga
biyomi, noore sa, tootu nga ma kenoyingo. Doogo urunggado noore
wenggerenggereyeroro oruwo. Ngundiro nguro, noore ngandiro ma
ingoyingo. Kootuyisina, mera gurano tunootewato, bine, ngundi kini
bine? Kinitetoni ngu, asa, noore ngu oonootewato, ero ingoyingo.

21 Naru oowooyingga, wanggono oniku oowari ma neyingo. Nguro
ngu, Polndo ootoogero, kewooroyemo dikaro eyingo. Ye noro mande
ingoro ngu, asa, Kirit mera ma yokoro, ngu noore ngandiro kowuri ma
kenootooye, oo sitowi nguya ma yomburiyootoowe. 22 Ene no ataga
yeno eteno. Ye komo nowoondoye imakeni. Ndatero nguro, ye ke-
wooroyemo ngano oni gura ma oonootewa. Kini, wanggoga nga nangge
ngu oonootewaku nga! 23 Suwoono, Anutro Engel oni, ngundo no
doongenemo omburo dikayingo. Ngu Anutga nguno nangge no yambo
mande tero, no enengo ko oni tero oorooteno. 24 Ngu Engel oningga,
ngundo nono ngandiro ewo. Pol ge ma sosorewero. Ge komo ooroya,
merako oni koreteyingo, Sisa, Kootno nguno doongeyimo dika. Ingo!
Anutdo enengo sumangeni, ngundo wanggono oni oorootenggoku, ko,
ge nguya ngundo gome soboyerowa, ero eyingo. 25 Ngundiro nguro, ye
ma sosorewero. No Anutro nowoondonemo hamoo, nguro mande oo
ewoku, ngundiro nangge, komo engge tunootewa. 26 Ene wanggoga nga

ngu, yade oororo, meradoni gura nguro keredi sanganimo uro, nguno
biyomi yewa, ero eyingo.
27 Suwoo kande eraya kegidemboro namoraya nguno, wendeyi
ngundo kiyo awooyeroro, yade oororo, wendeyi oowooyi Ederiyatik,
nguno ngu, suwoo kewooro oorengomo ngu wanggoro ko onindo ngu
ingoyingomu, ngu meradoni gura namokono mayeteto, ero ingoyingo.
28 Ngundiro nguro, ene wendeyi ooriroyi ngu rogo yowero. Ngundo
onibi eraya (40 Mita) rogowoowonggoku ngu, ngundiro kenoro, yokoro,
noore bodaga nguya oororo, ko ooriroyi rogowooyingo. Rogowootoyi
ngu, onibiga kande eraya (30 Mita) ooriroyi rogo teyingo. 29 Nguro
ene sosoreyingo. Noore yade oororo, mera digidodomuno ngu
sanganimo bine oorewato, ero ingoyingo. Ngundiro nguro, ene
wanggo nguro dowooweroyi digi, oowooyi Anka namoraya yokootoyi
uyingo. Ene mera himi sodedo sengetoni kenowero, ero nguro yem-
boongeyingo. 30 Wanggo nguro ko oniku wanggo yokoro, saweroyim-
boro oore ereweyingo. Ngundiro tero, ene wanggo bobodiku uto we-
siyoro yokootoyi, ememangge ememangge wendeyi sanganimo uyingo.
Ene ngundiro tero saweroyimboro, ene wanggoro oni sobosoboku
ganayeroro, wanggo yanggango dowooweroyi Anka wesiyootoyi, eme-
mangge ememangge wendeyimo uyingo. Ene ngundiro ganayerootenggoku, ene hamoo oorengo wanggo sosowoosina gosiyoro, nguwoore
saweroyimboro teyingo. 31 Ene ngundiro tetoyi, Polndo oo kenoro,
wanggo nguro tabango nguno, me onikuno nguya ero eyingo. Nga
ko oni, ngando wanggoga nga yokoro samukootoyi ngu, ye oonoote-
wanggo, ero eyingo. 32 Ngundiro nguro, me onikundo wanggo bobodi
nguro utoku tootoongootoyi, wendeyino uyingo.
33 Sengewero, mera wendooketoni, Polndo oni simoo bare bidodo
mande yunoyingo. Polndo ngu oowari neyi, ero, mande ingonduduye
yanggango teyunoro, ero eyingo. Naru kande eraya kegidemboro
namoraya kingo yokootoni, noore kawunani nenengo ma bibiteyingo.
Noore oowaringga nguya ma neyingo. 34 Arisa, ngundiro nguro, no ye
yanggango mande yunooteno. Ye komo oowari gura neyi! Ngundo
ngu ye yanggango yunowa. Ingoyi! Yengo tabayemo uye gura ma
biyomi yewa. Kini, ye bidodo gome oruwanggoku ngu! Ero eyingo.
35 Ngundiro ero, asa, ene doongeyemo oo manongoyingo gura yoro,
Anutno esosootero, oosowooro damoni yero neyingo. 36 Ngundiro
tetoni, oni simoo bare nowoondoye metemi ingoro, ene nguya oowari
yoro neyingo. 37 Noore wanggono oni ngu bidodo onibi kande eraya, ko,
onibi kabusa kande eraya gura, ko, kandegura gidemboro guranangge
gura soweyoro nguya (276) ngundiro wanggono oriyingo. 38 Oniku
oowari mete nero yokoro, ene Wit sisiku yoro, dorowooyi wendeyimo
utoyi, nguro wanggo kowuri urungga ma oruwo.

Wanggo Biyomi Yeyingo

39 Sengetoni, sa ooretoni, ene mera kenowonggoku ngu, mera gura
ene ngu merangga ngu ma ingoyingo. Ene wendeyi kambini gura
kenootoyi, nguro keredi tama nguya gome. Nguro ene wanggo
nguno gosiyowero ingoyingo. Wanggo yade uro, torige keredigo
ooretoni ngu, ngu mete, ero ingoyingo. 40 Mande ngundiro ero ingoro,
asa, wanggo gosiyowonggoku utoyiku bidodo tootoongootoyi, wanggo
nguro dowooweroyi digi, oowooyi Anka, ngu wendeyimo nguno

yokoyingo. Nguno nguya wanggo yoonenengootoni toongeweroyi,
nguro utoyi nguya toongooyingo. Ngundiro tero, ene wanggo nguro
towi ngu doogobo ngu dowootoningga, wendeyi tamako oorowuni, ero
ngu yeyi ooreyingo. 41 Ene oo ngundiro tetoyi ngu, asa, wanggogaku,
ngu digi sanganimo oorero, nguno ndindi teyingo. Nguno yanggango
oorengo gagiwi yeyingo. Wendeyi urungga dookero, ngundo wanggo
sosowoomo oorongootoni, wanggogaku ukeyingo.
42 Ngundiro tetoni, me onindo ngu ya biyomimo oni wanggono
yoyoro mayeyingoku, yureyi kumoowero teyingo. Ngundiro ingoro,
nguro wanggono oni ngu gura ma toongewero ingoyingo. 43 Ene me oni
nguro tabango oninggakundo, ngu Pol hooroowewero ingoro, nguro
ene me onino eyingo. Oni sono sanganiwoore sawero ingootenggoku
ngu, ene mete koreteya sagigo oorowuyi. 44 Ye oni songo ngu, ene de sosi
yoya, ko, wanggo ngaro gidare sowoosowoo yoya, ngu sanganiwoore
sagigo oorowuyi! Ero eyingo. Ngundiro etoni, nguro oni bidodo sagigo
metemi ooremukoyingo.

28

Pol Ngu Malta Meradonimo Nguno Oriyingo

1 Noore sagigo nenengo gome metemi mayero ngu, noore merako oni
gura ngu sumoo yunoro ingoyingo. Ngu meradoningga ngu oowooyi
Malta. 2 Ngu meradoningga nguno, oni simoo bare ngundo muri gome
nooreno teyingo. Sambononggo sono omburo, mera gingo yeyingo.
Ngundiro tetoni, ene de karo, ene noore yoyoro oorowutoyi, noore
de yakoyingo. 3 Polndo de made gura bidodo yoro, de nombono
kaworowo. Ngu de witungga nguno, sire gura de kookingo ingoro,
endesina oororo, Pol kandeyimo oorero, wagaro kiyingo. 4 Sire
biyomingga, ngundo ngundiro tetoni, ngu meradonimo oni simoo bare,
ngundo sire biyomingga ngu Pol kandeyimo kiro boorowooyingo, ngu
kenoro, enengo nangge ero ingoro eyingo. Hamoo nga oningga nga,
ngu oni yureni kumooyingo! Ene wendeyimo ma kumooyingo, ene
ngano ooroote. Nguro ngu, ene muri nenengo nguro Anutga, ngundo
ene keta ma orini, ero ingowo. Ero eyingo. 5 Etoyi, Polndo ngu sire
biyominggaku yoro oorongootoni, de nombono soreyingo. Ene Pol
ngu sirengga ngundo kiwoku, nguro ma kumooyingo. 6 Ngu oni ngu
Pol sobowooro oruwonggoku, Pol sirembo kiwoku ngu, koongetoni,
ukero, uro kumoote. Ene Pol sobowoorootoyi, naru pirungga oodoyi
kinitetoni, ene Pol ma kumootoni, nguro enengo nangge enengo man-
denonggo ero ingoro eyingo. Nga oningga ombuwoku nga, anut gura
oorooteku nga! Ero ingoyingo.
7 Ngu meradoningga nguno, oni tabango koreteyingo ngu oowooyi
ngu Pabiliyas nguno oruwo. Ngu oningga, ngu ene merani koni
nguya urungga moore. Ngu oningga ngundo noore yoyoro, enengo
yano oorowuyingo. Ene noore gome soboyerorootoni, naru kabusa
yokoyingo. 8 Pabiliyas ngu eweyi ngu sayi. Sayini ngu moondeyi
ogingoro, kawuyi bisingoro oruwo. Polndo ngu oororo, kenoro,
Anutno nguro yemboongero, kandeyi tabangomo yero, Anutno ngu
oningga ngu sayiningga nguro yemboongeyingo. Ngundiro tetoni ngu,
oningga ngu mete teyingo. 9 Ene ngundiro tetoni, ngu meradoningga
nguno, oni songoku ngu kenoro, ingoro ngu, ene nguya sayi oni

gidarega yoyoro, Polno mayeyingo. Ngundiro yoyoro mayetoyi, Polndo
Anutno yemboongero, kandeyi tabayemo okootoni, mete temukoyingo.
10 Ngundiro nguro, ene muri metemi ngu nooreno tero, noore gome
soboyeroyingo. Kootuyisina, noore sawero tetooye, oo songomboro
ingoro, wenonowootomu ngu, bidodo wiyakoro, wanggono yeyingo.

Pol Ngu Yade Yade Oororo, Romno Tunooteyingo

11 Ene koretero noore kombo kabusa ngu meradoningga nguno
oriyingo. Kootuyisina, noore wanggo gura doogo urungga naruno
mayero ngu, meradoningga nguno oodoni, noore ngu sanganimo
ooretooye, ngundo yoyoro oorowuyingo. Ngu wanggoga ngu Alek-
isandariya endemonggo nguro wanggomu, ngu sosowoomo ngu, anut
godange ngu simoongo sangara eraga gabogaboyari teyingo. Ngu
simoongo sangara eraga ngu oowooyari ngu Kasto, ko, Polas. 12 Noore
ngu wanggoga nguno oorero, yade yade Sirakiyus endemo oororo
tunooteyingo. Noore nguno naru kabusa oriyingo. 13 Noore ngu endega
ngu yokoro, yade yade oororo, Regiyam endemo tunooteyingo. Kootuy-
isina, naru gurano, doogo sa uteku, ngu biyomisina ngu tunooteyingo.
Nguro ngu, noore yade yade oororo, sengetoni, noore Putiyoli en-
demo tunooteyingo. 14 Ngu endega nguno, ngu Yisasro keyimo oni
gidarega yeyoyingo. Ngundiro yeyootooye, ene noore soreyerootoyi,
eneya nguno naru kandegura gidemboro eraya (7) enedodo oriyingo.
Ngundiro tero, noore Rom ende ooreyingo. 15 Rom endemo, Yisasro key-
imo oni simoo bare ngu noore mayewootoku, nguro mande ingoyingo.
Nguro ngu, ene ootoogero, yade omburo, Apiyasno yowuruwooro ya
nguno sono oowari uriyoweroyi ya kabusa, nguno ene ooreko noore
yeyoyingo. Polndo ene oniku yeyoro, ene Anutno esosootero, ene
newende yanggango ingoyingo.

Polndo Rom Endemo Mande Gome Ngu Wesiyoro Eyingo

16 Noore Rom ende newendesina utooye ngu, Rom ende nguro mera
sobosobo oningga, ngundo ya gura inootoni, nguno ene songo orini,
ero eyingo. Nguno ngu, me oni guranangggebo nguno, Pol sobowooya
orini, ero eyingo. 17 Naru kabusa yokoro, Polndo Yuda oniro tabango
oni negoyerootoni, mayero yowuruwooyingo. Polndo mande yunoro,
ngandiro eyingo. Ye dobookurine, no oo gura tero, noorengo oni
nga ma yomburiyeroyingo. Noorengo osisambananimboro mamana
mande ngu gura ma yomburiyoyingo. Ene Yerusalemno ngu, no
kingo noyoro, ya biyomimo noyewonggo. Ngunonggo noyoro, Rom oni
kandeyemo noyewonggo. 18 Rom onindo noro mandene ngu ingoro
ngu, ene ngandiro eyingo. No biyomine gurano nureyi kumooweroyi
nguya kini. Ngundiro ero, nguro ene noyokootoyi, toongewero teyingo.
19 Ene Yuda onindo ngu mandega ngu utoro, oorongooro, yokootoyi
ngu, nguro, no oore gura kini. Ngundiro nguro, no oni urungga, Sisa,
ngundo noro mande ingoni, ero, no nguro meno eyingo. Ene ngu
noro dobookurine nguya oo gurano eneya mandega, ero kini. 20 Ngu
muringga nguro ye negoyerootoowe, nga mayetenggoku nga, no ye
yeyoro, mande yunowero. Noore Iserel oni bidodo ene sobowootetoku,
ngu Krayis ngu Anutdo noore ko yoyoweroyi sunggi yeyingo oni,
ngundo sobowootenggo. No nguya ooga newendemo hamoo tetenoku,

ngundiro muringga nangge, nga uto yanggangongga nga ngu, ene no
gosinerootoyi oorootenoku nga! Ero eyingo.
21 Ngundiro etoni, Yuda onikundo Polno mande gumi eyingo. Yuda
merako oni ngu gurado ngu mandega nguro gengo mande ngu
noorengo so uyi soweyootoyi, ngano mayetoni, noore ma kenoyingo.
Yuda oni gurado ngano mayero, geya mande biyomi gura nguya
nooreno etoyi, ma ingoyingo. 22 Ene noore gengo ingondudu ko gengo
manggogemonggo etoyi, ingowero ingootetoku nga! Noore mande
ngandiro ingoyingo. Oni simoo bare mera bidodomo, ngundo gengo
Yisasro keyimo oni nguya mande biyomi kootuyisina etoyi, nguro noore
gengo manggogemo mande nenengo ingowero ingowato, ero eyingo.
23 Ene naru gurano ko yowuru tewato, ero mande gosiyoro eyingo.
Ngu naruno ngu, oni simoo bare oowooyingga oorengo Pol oruwoku,
yangga nguno mayeyingo. Suwoononggo yade oororo suwootetoni
ngundiro, nguno ngu, Polndo mande koyi ngu tero, ngu Anutro mande
muriningga, ngundo simoo bare enengo soboyerooteku, ngu muri
nenengo etuyeroyingo. Pol ene ko yanggango towoongoro tero, oni
simoo bare enengo mandeni tunoo oorengo hamoo nangge wesiyoro
etuyeroyingo. Ngu ngandiro eyingo. Kurimi Moses, Anutro ingondudu
eyingo oni, ngudodo Anutdo Mesayiya Krayis, noore ko yoyoweroyi oni,
enendo soweyoweroyi, nguro eyingo. Ngundiro eyingomu, ngu oo ngu
bidodo Yisasno engge tunooteyingo ngu! Ero eyingo. 24 Oni gidarega
ngu Polndo mande ewoku, nguno nowoondoyemo hamoo teyingo.
Ene oni gidarega ngu nowoondoyemo hamoo ma teyingo. 25 Ngu
onikundo enengo kewooroyemo mande mande ngu ero, ingonduduye
ngu songo songo ingoro, nguro ene damoni yero sayingo. Ene koretero,
Polndo mande gura wesiyoro yunoro eyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo
mande hamoo oorengo ero, noorengo osisambanani ngu yunoro,
Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya manggowoomonggo, ene Anutdo
ngandiro, ero eyingo.
26 Ge ngu oni simoo bare nguno ooroya, mande ngandiya yuno.
Ye mande mande ingoro ngu, ene ye nguro muri gome ma
ingowanggo. Ye doongeteroruwanggoku, ene ye oo gura gome
ma kenowanggo. 27 Ngu oni simoo bare nguro nowoondoye ngu
ukingoyingo. Sodeye nguya mande ingowero sureyekini yeyingo.
Ene doongeye kuri ukingowonggo. Ene nga oo nga bidodo
ma tero ngu, asa, doongeyembo oo gome kenoro, sodeyebo
mande gome ingoro, nowoondoye ngundo mande muri ngu
gome ingonduduwooro ingowanggo. Ngundiro tero ngu, asa,
ene nowoondoye yowoorengoro, nono ombutoyi, nondo ene
yomosiyerootoowe, mete tewanggo. Anutdo ngundiro eyingo.
Nga mandega nga Anutdo ewoku, ngu ataga nguya, ngu hamoo
mande. Ero eyingo. (Ayisaya 6:9-10)
28 Asa, Polndo mande gura soweyoro eyingo. Yo, ye Yuda oniro
tabango ye komo ingoyi! Anutdo noore ko yoyoweroyi muringga,
ngunonggo Anutdo oni sowe gidarega Yuda oni kini nguno mande ero
soweyootoni oorowuwo. Enendo ngu mande ngu ingowanggoku ngu!
Ero eyingo.
29 Polndo ngu mandega ngu ero yokootoni, Yuda oni ene sayingo.
Enengo nangge mande ero, ronggesambi urungga teyingo.

30 Dagoma eraya bidodo, Pol enengombo ya gura uriyoro, nguno
oruwo. Oni Polno mayetoyi, ene muri gomemu ngu teyunowo.
31 Polndo Anutro mande muringga, ngundo simoo bare enengo soboye-
rooteku, nguro gome gome wesiyoro eyingo. Oo Bidodo Simburi Yisas
Krayis, nguro mande ngu simoo bare bidodomo wesiyoro ero, ene ma
sosorero, ene gome etuyerowo. Ene mande yootunoro, yanggango
oorengo etoni, oni gurado mande ma ewero, ero ma roogo teyinoyingo.

ROM MANDE
Polndo Nga So Uyiga Rom Merako Oni Simoo Bare, Nguro Nakangoyingo

Romro Mande Tabango

Polndo nga so uyiga nga nakangoro, nowoondoyemo hamoo teyingo oni Rom endemo oorootenggoku, ngu yunoyingo. Pol, ene Korind endemo ootooro, ngunonggo nga so uyiga nga nakangoro ngu, bare gura inoyingo. Ngu barega ngu oowooyi Pibi, ngu barega, ngundo Polro so uyi yoro, Rom ende oorowuyingo. Ngu Itali merangga ngu, Rom merako nguno ende urungga Gabumanro ko oni nguno bibitetenggo. Asa, enengo oni urungga ngu oowooyi Sisa, ene nguya ngu mera gumisina bibiteyingo.

Nga so uyigano ngano ngu, Polndo oni simoo bareno etuyeroro, ngandiro ete. Noore merako oni simoo bare oorootetoku nga ngu, noore Anut doongeyimo weti mbumbuwadodo oorooteto. Ngundiromu ngu, ene noore gome metemi nenengo, Anut doongeyimo ma tunootewato. Kini, noorengo ko guradiro guradiro, ko, noorengo murinani nguya guradiro guradiro teteto. Ene noore Yisas Krayisro ingootooye, nowoondonanimo hamoo tero ngu, asa, Anutdo ngu noore oni simoo baredoya, nenengo oni, ero ngu, asa, enendo noorengo mbumbuwa andangeyunowa.

Polndo ngu Rom merako nguno oorowuwero gome ingoote. Ene nguno oororo, Anutro Mandeni Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoro, ko oni nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu mera gidesina oorootenggoku, ngu yanggango yunowero eyingo. Asa, ngu mera gidesina oni oorootenggoku, ngu Yuda oni simoo bare, ko gidega ngu ene Girik oni simoo bare oorootenggo. Asa, nga so uyigano ngano ngu, oni simoo bareno Polndo ko tero endeyootoni, oni simoo baredo ene hoorooweyingomu nguro ete.

Arisa, mande gumi ngu nga so uyigano ngandiro ooroote:

* Kambayeroyingo mande ko so uyiga ngaro ingonduduni nguya ooroote. 1:1-17.

* Oni simoo bare bidodo biyomi oodoyi ngu, asa, Anutdo noore yomburiyerowa. 1:18-3:20.

* Roogo keyoweroyi, nguro oo muringga ngundo ngu, mete noore mbumbuwanonggo yoyowa. Kini, ngu nowoondoye ebe ino ino teweroyi nguro muri, asa, Krayisro nowoondoyemo hamoo tero oodoyi ngu, asa, ngu muringgano ngunonggo ngu noore yoyowa.3:21-4:25

* Noore ngu komo Krayisya yowuruwoowatoku, ngunonggo ngu noore keta sugi sugi suwooyi sano oruweroyiga, ngu yowato. 5:1-8:39.

* Iserel oni simoo baredo ngu Anut kootu inoyingo. Ene kootuyisina Anut enengombo ko yoyoro, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo pawa newendemo ko yoyowero ombuwa. 9:1-11:36.

* Kristen oni simoo barero muri gome nenengo.12:1-15:13.

* Polndo kambayeroyingo mande ero, enengo ingonduduye ngu yokutuyeroyingo. 15:14-16:27.

Aposel Polndo Ko Teyingo, Nguro Muri

1 No Polndo, no Krayis Yisasro kirikiri oni. Yisasdo no noyoro, enengo
ko oni kirarongo (Aposel), rogoneroro noyewo. No nguno Anutro
Mande Keta Mesarango ngaro koyi teweroyi noyewo.
2-3 Kurimi oorengo, Anutdo enengo Mande Keta Mesarangongga
ngu ero gosiyoro, ngu enengo Nangoni Yisas Krayis, nguro eyingo.
Ngu enengo ingondudu eyingo onino etoni nakangoyingo. Yo, ene
Dewit oni urungga nguro sowenimonggo oni oorengo tunooteyingo.
4 Ene Anutro nangoni yanggangonidodo, ene Yuka Kundingiyimbo yeni
tunooteyingo. Yo, Anutdo merenonggo Yisas yokutuwooyingo naruno,
nguno yootunoro etuyeroote. Ngu hamoo, ene noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngu Anutro nangoni. 5 Anutdo,
Yisas Krayisnonggo sumange yoro yunowo. Krayis oowooyimonggo
noyoro, enengo ko oni kirarongo (Aposel), enengo kono ngano yoyewo.
Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare mera bidodomonggo negoye-
rootoni ngu, Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, enengo mandeni
keyowanggo. 6 Ye Rom merako oni simoo bare nguya Anutdo ye
negoyerowoku, nguro ye Yisas Krayisro menongga ngu kuri ingowong-
goku, ngu ye keyoyi.
7 Ye simoo bare Romno oorootenggoku, ye Anutdo kuri newende
ye yunoro enengo ero negoyerootoni, nondo mande nga, yengo
nakangooteno. Anut noorengo awanani, nguno yemboongetoowe,
nguya noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo
sumange noore suwooyi sano yunorootoni, nguno ye nowoondoye
imakeyingomo oriyi.

Polndo Rom Merako Oni Simoo Bare Ngu Yeyowero Ingoyingo

8 Mera bidodomo, oni simoo bare yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo gomengga ngu mande ingootoyi, nguro no ngu oni oni
tero, Anutno Yisas Krayis oowooyimo, esosootero yemboongeteno.
9 Nowoondone bidodo Anut Nangonimboro Mande Keta Mesarango we-
siyoro yunoro ngu, ngu no Anutro ko oni nenengo tunooteteno. Nguro
ngu, Anut kuri ingowoku ngu, suwooyi sano no yengo ingondudu tero,
Anutno yemboongeteno. 10 No yeno omburo, yeyowero ingondudu
urungga teteno. Nguro ngu, no suwooyi sano yemboongetenoku
ngu, Anutno mete tetoni ngu, ene oore gura etunerootoni, nguwoore
omburo yeyowano. 11 No ye yeyowero nowoondone gome ingoro
hahangeteno. Ndadiro nguro, nondo ye Yuka Kundingiyi, ngundo oo
kingo duwoo yunootenoku, nguro ye nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu yanggango teyunowa. 12 Ngu ngandiro. Yengo nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngundo no hoorooweneroot oni, ngundiro nangge,
no nowoondonemo hamoo teyingo, ngundo ye hoorooweyerowano.
Ngundiro tewatoku, ngundo noorengo bidodo Yisasro nowoondonan-
imo hamoo teyingo ngu, yanggango teyinowa.
13 Ye Kristen dobookurine, ye komo gome ingoyi, ero ingooteno.
Naru oowooyingga, no yeno oorowuwero ingootoowe, ene oo oowooy-
inggado noro oore ukingoote. Noro kone oorengo, ngundo oni
simoo bare sowe gidarega, Yuda oni kini hoorooweyerootoni, Yisasro
simoo bare tetenggo. Ngundiro nguro, no ye nguya hoorooweyeroro,
yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, yanggango teyunowero
ingooteno. 14 Anutdo oo gome no nunowoku, nguro no Anutno weti-
dodo. Nguro ngu, no komo oni simoo bare bidodo hoorooweyerowano.

Ngundiro nguro, no tuko oni, konggi oni nguya, ingondududodo oni, ko,
ingonduduye kini oni nguya, no komo ngu bidodo hoorooweyerowero
ingooteno. 15 Ngundiro nguro, no nowoondonemonggo ngu, ye Rom
merako oorootenggoku, nguro nguya, mande keta gome nga yeno
ewero ingondudu teteno.

Mande Keta Mesarango Ngu Anutro Yanggangoni

16 No Anutro Mande Keta Mesarango ngaro ma oyimoneroote.
Ndadiro nguro, Mande Keta Mesarango ngu Anutro yanggangoni.
Ngundo ngu, ene mete yoyeni, Anutdo oni simoo bare nguro nowoon-
doyemo hamoo tewanggoku ngu, ngu yoyowa. Koretero, Yuda oni yoy-
oro, kootuyisina, oni sowe gidarega nguya yoyowa. 17 Anutro mande,
ngundo oni yoyeni, oni gome nenengo oorengo tunootewanggo. Oni
nenengo yeni tunooteweroyi ngu, Anutro murini tunootero oruweroyi
ngu, oo bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo nangge
yeni tunootete. Anutro mandeno, ngu kuri ngundiro eyingo.

Oni ene Mande Keta Mesarango ngu gome ingoro, nguro ene nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, asa, ene oni nenengo tunootero, suwooyi sano keta oruweroyi ngu yowanggo, ero eyingo. (Habakuk 2:4)

Oni Simoo Bare Bidodo Anut Kootu Inootenggo

18 Noore ingooteto. Anutro sanggirini, ngundo oni bidodo merakono
muri biyomi, ko, weti mbumbuwa tetenggoku, nguro sambo ende-
monggo omburo, ngano tunooteroroote. Oniro weti mbumbuwaye,
ngundo Anutro mande wiriyoro, yoro oongootenggoku, nguro Anutro
sanggirini, ngu oni nguno tunootewa. 19 Oni bidodo Anutro murini
ingootenggo. Anutro hamoo ingoweroyi, ngu mandeni tunoo oorengo
oorooteku ngu, Anut enengombo kuri etuyeroyingo. 20 Kurimi oorengo
oo bidodo yeyingo naruno, Anut ene suwooyi sano, yanggangonidodo,
enengo murini ootootoni, ngu bidodo onindo kenoro ingootenggo. Yo,
oni ene Anutdo mera nga oo bidodo yeyingo, ngu kenoro, nguno
ngu, Anutro murini nguro yanggangoni oo nguya kenoro ingootenggo.
Ngundiro nangge, kootuyisina, onindo enengo weti mbumbuwaye
oongooweroyi oore gura kini. Nguro ngu, ene ma ingooteto, ero ma
ewanggo.
21 Oni ene Anutdo mera ngano oo yeyingo, ngu kenoro ingootenggo.
Ene Anut hamoo oorengo, ero ma ingoro, nguro bingami ma okooyingo.
Eneno oni oni nguya ma teyingo. Kini, ene Anut kabetero, ene kingo
oo godagodange nguno ingonduduye nguno nangge yero, nowoondoye
ooreriko oorootenggo. 22 Ngundiro nguro, ene ingondududodo oni,
ero etenggoku ngu, ene Anut doongeyimo, ene oni ingonduduye kini
tunootetenggo. 23 Anut duridarinidodoga ngu ma kumooteku, ene ngu
kootu inoro, nguno nguya yambo mande ma tetenggo. Ene ngu merako
ngano oo kumootenggoku, ngu gabogaboyi tero, ngu bingamiye okooro,
nguno yambo mande teyingo. Oo kumootenggoku ngu ngandiro: oni,
nu, nusako, siresoombaraku, oo kekandeyedodomu endeyootenggoku,
ngu gabogaboyemo tero, nguno yambo mande tetenggo.

Muri Biyomi Gura Gura

24 Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, enengo muriye biyomi,
ngundo yoyoro, nowoondoye sugabododo teyunootoni, ngunonggo

enengombo buribari endeyootenggokuno, goweye yeyi, biyomi
oorengo yetenggo. Nguno goweye yomburiyoro, nguno oyimo
yootenggo. 25 Ngundiro oni simoo bare ngu, ene Anutro hamoo mande
ngu ma keyoro, ene Setanro godange ngu nangge keyoyingo. Yo,
ene Anut mera ngano oo bidodo yeni tunooteyingongga, ngu kootu
inoyingo. Yo, ene Anut oowooyi bingami ma ero okooyingo. Kini, ene
Anutno yambo mande teweroyi ngu ma tero, ene Anutdo oo merako
ngano yeyingo, oo nguno nangge yambo mande teyingo.
26 Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, ene muri biyomimo oodoyi,
enengo baresumooye ngu kame nenengo teweroyi muri ngu yokoro,
bare gidarega ngu sebobarese tero, muri biyomi ngu, keyororootenggo.
27 Simoo nguya ngundiro nangge, baresumooye yoyokoro, ene simoo
gidaregaya enengo nangge sebobarese terorootenggo. Nowoondoyemo
muri biyomingga, nguro nangge, hahangerorootenggo. Ene oni do-
bookuriyeboya muri biyomi ngu nangge tewonggo. Simoo enengo
nangge oyimo mande ngu oni gurano tetenggo. Oni enengombo enengo
muriye biyomi tetoyi, Anutdo nguro goweyemo kowuri urungga
ngundiro nangge gumi yunoote.
28 Oni enengo ingonduduyemonggo, Anutro muri nenengo ngu
yokoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, enengo muriye
biyomi, ngu nangge ingoro keyootenggo. Nguno ngu, ene ingondudu
muriye gura gura, Anutdo oniya ma tewero, ero rogo teyingo, ngu
teyingo. 29-30 Ene muri biyomi, ngundo nangge, nowoondoyemo
angete. Ngu ngandiro: weti mbumbuwa biyomi; oniro oo keno-
mayingoweroyi; oni songomboya muri biyomi tetenggo; oni gidarega
nguro sitowiye kenoro, nguro nowoondoye biyomi ingoweroyi; oni
ureyi kumooweroyi; bigibogu ronggesambi; oni ganayeroro enengo
oo sitowi yoweroyi; oni gidarega goweye sanggawero mande biy-
omi etenggo; ngundo nangge nowoondoye angetenggo. Yo, ene oni
kootuyesina mande biyomi ero oowooyi yomburiyoweroyi; Anutya
mundi tero manggaru teweroyi; windawinda tero, enengo oowooyi
bingami okooweroyi; ene muri biyomi keta nguya yeyi tunootetoni;
ko, oni ene awanamoyemboro mande ma keyootenggo. 31 Oni ene
ingonduduye kini; ene oni mande etenggoku ngu, ene enengombo
ngu ma keyootenggo. Ene dobookuriyeboro nowoondoyi ma tero, oni
gidaregaro nguya nowoondoyi ma teyingo. 32 Anutro mamana mande
nenengo ngu ngandiro ewoku, oni muri biyomi buribari ngundiro
tetenggoku ngu, ene Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi
nguno oororo oruwanggo. Ngundiro oni simoo bare ngu, ene komo
ngu Anutro mamana mandega ngu gome ingoro, ene ngu yokoro, kootu
inoro, muri biyomi nangge terorootenggo. Ene ngu muringgano nguno
ootooro, ngunonggo oni gidarega nguya yoyoro, ngu muri biyomingga
ngu etuyeroweroyimboro nguro oni oni tero, nowoondoye bidodo
nguro nangge ingootenggo.

2

Anutdo Wirikoyeroweroyi, Ngu Nenengo Oorengo

1 Ye simoo bare bidodo oni gidarega goweyemo mande biyomi eteng-
goku, ngu no ye songomo songomo eteno. Ingoyi, ye oo ngundiro tetoyi
ngu, asa, kootuyisina wirikoyeroyingo naruno, Anutdo yengo muriye

nguya ngu ngundiro wirikoyerowa. Ngu muringgano ngunonggo
yengo goweye bungomo mande nguya etenggo. Ndawugaro? Ye oni
songo goweye bungomo nguno mande biyomi etenggokuro nguro, naru
bidodomo, yengombo nguya ngundiro muringga ngu terorootenggo.
2 Noore hamoo ingooteto. Oni muri biyomi ngundiro tetenggoku, nguro
gumi biyomi urungga oorengo Anutdo yunowa. Ndadiro nguro, Anutdo
oo bidodo wirikoweroyi naruno, ngu nenengo oorengo wirikoyerowa.
3 Ge mera ngaro oni nangge, ge oni gurado oo teteku, ngu bungomo
mande ma ewero. Ndadiro nguro, gengombo nguya ngu muri biy-
omingga, ngu tete. Ngundiro tetekuro nguro, ge Anut doongeyimo ma
kombitewa. Kini, Anutdo gengo muringge nenengo wirikowa. 4 Naru
pirunggano, Anutdo ge gome sobogeroro yobasigeroote. Ene suwooyi
sano nowoondoyi tero, sobogeroro ootooro, geya sodedo ma sanggiri
tete. Yo, Anutro murini gome metemi. Ge bine nguro ingootoyi, kingo
oo ngundiro tete? Kini, Anutdo ngu muringga tero hooroowengge-
rootoni, nowoondoge yowoorengoya, Anutro nowoondogemo hamoo
tewa. 5 Ene ge komo nowoondoge gagiwi, nguro ge nowoondoge Anutro
ma ingoro yowoorengoote. Ngu muringgano nguno, gengombo gengo
muri biyominggega ngu, soweyootoyi urungga tete. Ngundiro nguro,
kootuyisina, naru gurano, Anutro sanggirini ngu tunootero, nguno
ngu enengo yanggangonidodo, gengo muringge biyomi ngu nenengo
wirikootoni, nguno ge biyomi gumi yowa. 6 Yo, hamoo, Anutdo oni
simoo bare bidodoboro oo muri tewonggoku, nguro gumi ngundiro
nangge yunowa. 7 Anutdo sugi sugi oruweroyi ngu oni ngandiro
yunowa. Oni ene suwooyi sano muri gome nguro ko yanggango tetoyi,
Anutdo enengo duridarinidodo bingamiyedodo teweroyi, ko, sugi sugi
keta oruweroyi ngu yunoni, ero ingootenggo. Ngundiro oni ngu Anutdo
sugi sugi keta oruweroyi ngu yunowa. 8 Ene oni gidaregado ngu
enengomboro nangge ingootenggo. Ene mande hamoo ngu kootu inoro,
Anutro muri gome nenengo, ngu ma keyootenggo. Nguro ngu, Anutdo
ngu oni nguya sanggiri biyomi tero, ogingo gumi urungga yunootoni
yowanggo. 9 Yo, hamoo, oni bidodo muri biyomi tetenggoku, nguro
Anutdo kowuri ogingo urungga oorengo yunowa. Enengombo muri
biyomi tetenggoku, nguro Yuda oni simoo baredo kowuri koretero
yootoyigogo, kootu, oni sowe gidarega enebana kowuri ngundiro
nangge yowanggo. 10 Ene oni simoo bare mande muri gome nenengo
tetenggoku ngu, asa, Anutdo sambo endemo oowooyi bingami gome
metemi, ngu inootoni, newende imakeyingomo sumangeyi oruwa.
Ngundiro ngu, Yuda oni ngu koretero, ko, oni sowe gidarega ngu kootu
nguya yowanggo. 11 Anut doongeyimo, oni oowooyedodo, ko, oowooye
kini oorootenggoku ngu wirikoyeroweroyi rogo guranangge oorengo
ereremo ooroote.
12-15 Ngu ngandiro: Anutdo oni bidodo weti mbumbuwa teteng-
goku, nguro ogingo gumi biyomi yunowa. Yo, hamoo, oni bidodo
Mosesro mamana mande ma ingoro, weti mbumbuwa tetenggoku ngu,
asa, Anutdo ngundiro oni ngu ogingo gumi yunootoni, ene Setanro
ende biyomimo uwanggo. Ndadiro nguro, Anutdo enengo mamana
mande ngu nowoondoyemo yetoni, ngundo newende sanggawetoni,
ene muri biyomi ngundi metemi tewonggoku, ngu nenengo etuyerowo.
Ngundiro nangge, Yuda oni simoo bare bidodo Mosesro mamana
mande ingoro oorootenggoku, ngundo weti mbumbuwa tewanggoku

ngu, asa, Anutdo ngu oni nguro muriye, wirikoyeroro ogingo gumi
biyomi nguya yunowa. Ndadiro nguro, ene mamana mande kuri
inowonggoku , ene ngu kootu inoro, ma keyoyingo, nguro ene oonoote-
wanggo. Yo, hamoo oorengo, oni ene Anutdo muri gome nenengo
onindo teyi, ero ingooteku, ngu tetoyi ngu, asa, Anutdo ngu oni ngu
yoyowa. 16 Nga mande ketangga Anut wirikoyeroweroyi, nguro nondo
wesiyoro etenoku nga, ngu kootuyisina, ngundiro tunootewa. Oni
enengo mande muriye bidodo oongooro tetenggoku ngu, Anutdo oni
bidodo nenengo wirikoyerowa. Ene ngu wirikoyeroweroyi kongga ngu,
Anutdo ngu Yisas Krayis inootoni tewa.

Yuda Onindo Mamana Mandero Nowoondoyemo Hamoo Tetenggoku, Ngundo Ene Hoorooweyerowa

17 Yengombo noore Yuda oni, ero etenggo. Yo, ye Mosesro mamana
mande ngu nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro nangge ingoro,
nguno yengo bingamiye nangge ero okooro etenggo. No Anutro oni,
ero meno manggaru kingo etenggo. 18 Ene ye Anutro mamana man-
deno etuyerootoyi, ye ingowonggoku Anutdo ndawu ooga yeno yeni,
tunootewaku ngu, ngundiro nguro, ye muri biyomi, ngundi, metemi
ngu wirikoro ingootenggo. 19-20 Ye ngandiro ingondudu tetenggo. Ma-
mana mandeno, noore kuri hamoo mande ngu muri ingoro yowooto.
Ngundiro nguro, noore Yuda oni Anutro mamana mande ma ingoyingo,
doongeye kiringo ngundiro, ngu oore etuyerowato. Noore Yuda oni
ngu oni ooreriko oorootenggoku, nguro soru himi. Noore ngu oni
ingonduduye kini, ngu Mosesro mamana mande ngu etuyeroro, nguro
ingondudu yunoweroyi oni oorooteto. Noore simooye bobodi Mosesro
mamana mande, nguro etuyeroyingo oni oorooteto, ero ingootenggo.
21 Yo, ye oni gidarega muri gome metemi etuyerootenggoku, ndawugaro
nguro, yengombo yengo ma etuyerootenggo? Yo, ye oni songom-
boya, ye yakaka ma tewero, ero etuyerootenggo. Ene no ye sumoo
yunooteno. Yengombo nguya yakaka tetenggo, bine? 22 Ye ngandiro
nguya etenggo. Oni erambarisa oruweroyi ngu yokoro, buribari ma
endeyowero. Ero etuyerootenggo. Ene no ye sumoo yunooteno.
Yengombo nguya buribari endeyootenggo, bine? Ye ngandiro nguya
etenggo. No oombooro biyomimo ma yemboongewano, ero eyingo. Ene
no ye sumoo yunooteno. Yengombo nguya ngu oombooro oo nusako
gabogaboyi yakakayi yoro, yengo yano yetenggo, bine? 23 Ye yengo
oowooye bingamiye nangge okooro, meno manggaru kingo etenggoku
ngu, noore Anutro mamana mande ingooteto, ero eyingo. Ngundiro ero
ngu, ngu weti mbumbuwa tero, ngundo Anutro mamana mande ngu
yomburiyowonggo. Ngundiro muringgano nguno, ye Anut oowooyi
ngu yomburiyoro, oyimo teyinootenggo. 24 Anutro mandeno, ngu
ngandiro nakangoyingo.

Ngu yengo muriye biyomi, nguno oni sowe gidaregado Anut oowooyi
yomooyinoro yomburiyootenggo. Ero nakangoyingo. (Ayisaya
52:5)

Onendo Ngu Yuda Oni Oorengo?

25 Yuda oni ngu Anutro sunggiga goweyemo ngudodo ngu, ene Anutro
oni oorengo etuyeroote, bine? Ene mamana mande keyoro ngu, ngu
sunggiga ngu gome oorengo. Ene ye mamana mande ngu karongoro
ngu, sunggiga yeno oorooteku ngu, kingo oo ngundiro tunootewa.

26 Nguro ngu, oni ene sunggi goweyimo ma yeyingo ngu, ene mamana
mande ngu gome keyoro, muri gome nenengo ngu tewaku ngu, asa,
ngu oningga ngu Anutromu. Ene Anut doongeyimo, sunggi eneno
kuri oorooteku, ngundiro ene sunggidodo. 27 Oni ngu sunggiga ngu
kini, ngu oni ngu Anutro mamana mande gome keyoro, ngunonggo
enengombo ye Yuda oniro muriye kenoro, ngu mamana mandeno
wirikoyerowanggo. Ndadiro nguro, ye mamana mande nakaya yeno
oorooteku ngu, ko, yeno sunggiga ngu nguya ye goweyemo oorooteku,
ngu ene ye mamana mande ma keyootenggo. 28-29 Ndawu oningga
ngu Yuda oni? Oni gura ene sunggi ngu goweyimo nangge, ngu
Anutro oni kini. Kini, oni gura ene sunggi ngu, ene newendemo oo-
rootekungga ngu, ene Yuda oni oorengo Anutromu. Sunggi hamoongga
nga Anutnonggo Yuka Kundingimbo yoro omburo, oni nowoondoyemo
yete. Ngundiro oningga ngu, oni doongeyemo oowooyi kini. Ene Anut
doongeyimo ngu, ene oowooyi bingamidodo ooroote.

3

Muri Biyomi, Ngundo Mande Muri Gome Ngu Yeni, Ma Biyomi Yewa

1 Ngundiro nguro, Yuda onindo oni sowe gidarega ngu ndawu oogaro
dagayerootenggo? Ndawu oo metemingga goweyemo sunggiga nguno
tunootete? 2 Yuda onindo ene oo gome guradiro guradiro ooroote.
Koretero ngu ngandiro: Anutdo enengo mandeni ngu Yuda onino
yetoni, ngundo sobowooyi, ero yunoyingo. 3-4 Oni gidarega, ene Anutro
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangoye urungga kini, nguro
ene oo gura tewero ero ewonggoku, ngu ma tetenggo. Ngundiro
nguro, Anutdo nguya enengo mande ero gosiyoyingo, ngu ma tewa,
bine? Hamoo oorengo kini. Nguro ngu, oni bidodo godange mande
etenggoku, suwooyi sano Anutdo mande oo ero gosiyoyingo, ngu
bidodo temukowa. Anutro mandeno, ene Anutya ngandiro ete.

Gengo mandege ngu, hamoo oorengo nenengo. Ene onindo gengo
mande wirikowero tewanggoku ngu, gedo ene dagayerororuwa.
Ero eyingo. (Sam 51:4)

5-6 Ndadiro nguro, oni gidaregado mande ngandiro etenggo.
Noorengo mande muri biyomi ngu, Anutro mande muri nenengo
ngu yeni tunootetoni, ngu mete noore weti mbumbuwa urungga
tewato, bine? Noore muri biyominani, ngundo Anutro murini ngu yeni
tunootetoni ngu, ndawugaro Anutdo noorengo weti mbumbuwa nguro
gumi yunowa? Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo
kini. Anut nenengo kini tetoni ngu, ndadiro tero, ene mete endeni
endeni oni simoo bare bidodoboro muriye ngu wirikoyerowa. Kini,
Anut ene oo bidodoboro urungga oorengo. 7 Ene noro godange mande,
ngundo Anutro murini metemi yeni tunooteteku ngu, ngundo yeni,
oowooyidodo tunootewaku ngu, arisa, ndawugaro nguro, no komo weti
mbumbuwadodobo nguro kowuri gumi yowano? 8 Ene noore ngandiro
ingowato. Noore weti mbumbuwa oo biyomi temukootooye, oni simoo
bare kenoro ingootoyi, Anutdo nangge, ene muri gome nenengo tewa.
Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo oorengo
kini. Oni mande ngundiro etenggoku ngu, Anutdo nguro gumi biyomi
oorengo yunowa.

Oni Simoo Bare Bidodo Weti Mbumbuwadodo

9 Ndadiro ingonduduga tewato? Anut doongeyimo, noore Yuda
onindo oni sowe gidarega dagayeroro oorooteto, bine? Hamoo oorengo
kini. No kuri ewonoku ngu, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya
noorengo bidodo weti mbumbuwabo wiriyeroro, gosiyerootoni oo-
rooteto. Nguro Anutdo noorengo bidodoboro mande yosanggawero ete.
10 Anutro mande ngandiro nakangoyingo.
Oni gura gome nenengo ma ooroote. Kini, oni bidodo biyomimo oo-
rootenggo. 11 Ndadiro nguro, oni gura Anutro ingondudunidodo
nguya kini. Oni gurado Anut nguya kenowero ma erewetenggo.
12 Kini, oni bidodo kuri Anut kootu inoro yokoro, ene kuri oni biy-
omi oorengo temukoyingo. Oni gurado mande muri metemingga
ma tetenggo. Hamoo oorengo guranangge ma ooroote. (Sam
14:1-3)
13 Ye mande manggoyemonggo, ngu usembi mere ndindingo biy-
omi ooreteku ngundiro. Ene mebuyemonggo, mande godange
oowooyingga oorengo etenggo, ero eyingo. (Sam 5:9)
Ene oni goweyi yomburiyerowero mande guradiro etenggoku ngu,
sire dingeyi biyomi oni yokitoni, kumootenggoku ngundiro, ero
eyingo. (Sam 140:3)
14 Ene suwooyi sano, oni kootuyisina yomooyinoro mande biyomi,
sanggiri mande kowoo ngu nangge manggoyemonggo etoyi
tunooteroroote. Ngundo oni kowuri yunootenggo, ero eyingo.
(Sam 10:7)
15 Ene sodedomangge oni songomboya sanggiri tero, yudoyi ku-
mootenggo. 16 Suwooyi sano, ene oo oowooyingga yomburib-
ariyoro, ngunonggo kowuri urungga oni yunootenggo. 17 Ene
oni simoo baredoya nowoondoye gobooro yero, imakeyingomo
oruweroyi muri, ngu ma ingootenggo, ero eyingo. (Ayisaya 59:7-
8)
18 Ene nowoondoyemonggo Anutro boda ma sosoretenggo. Ero eyingo.
(Sam 36:1)
19 Noore ingooteto. Oni simoo bare Mosesro mamana mande newen-
demo oorootenggoku ngu, ene komo mamana mande keyoyi. Nguro
ngu, oni gurado ngandiro ma ewa. No oni nenengo oorengo, ero ma
ewa. Kini, noore mera bidodomo oni simoo bare, noore Anut doongey-
imo, weti mbumbuwadodo oorootetoku ngu, noore nguro gumi yowato.
20 Ndadiro nguro, oni ene mamana mande ngu nangge keyoro ngu, ene
Anut doongeyimo, mamana mande ngundo hoorooweton, nenengo ma
tunootewa. Hamoo oorengo kini. Mamana mande nguro koni ngu,
noorengo weti mbumbuwanani ngu yeni tunootete.

Oni Ene Yisas Krayis, Nguro Nowoondoyemo Hamoo Tewanggoku Ngu, Asa, Anutdo Oni Nenengo, Ero Ewa

21 Ataga, Anutdo oore keta gura oni simoo bareno yootunoro,
etuyerowo. Nguro muri ngandiro. Anutdo enengo doongeyimo,
oore oni nenengo oorengo tunooteni, ero ingoro tewo. Ngungga ngu
mamana mande kurimi ngu gome keyoyingo, nguro ooreyimo kini. Ngu
ene songo oore gurano tunootewo. Kurimi, Anutro ingondudu eyingo
oni, nguro nakaya, ko, mamana mandeno nguya ngandiro eyingo.
22 Nga Anutro muri nenengongga nga, ngu ngandiro. Oni ene Yisas
Krayis, nguro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, asa, Anutdo

ngu oni nenengo, ero, oowooye gome metemi ewa. Hamoo oorengo,
oni gura ene oore songo guradiro ma tewa. 23 Kini, noore bidodo weti
mbumbuwadodo tero, Anutro murini ma keyowooto. Ngundiro nguro,
noore Anutro ende duridarinidodoga nguno ma uwato. 24 Ene Anutro
sumangeni ngu, Yisas Krayis nguro koni, ngundo noore uriyeroro, ko
yoyoyingo. Ngungga ngu Anutdo noore kingo duwoo yunoyingo. Nguro
ngu, Anutdo nooreya oni nenengo, ero eyunoote. 25 Kurimi, Anutdo
Yisasno sunggi yero eyingo. Yisasdo kumootoni, ko, enengo sidudaroni,
ngu wendoni omburo, ngundo oni enengo nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, nguro weti mbumbuwa ngu sonowooro yoyowo. Yo,
hamoo, kurimi, Anutdo ememangge ko tero, oni simoo baredoro weti
mbumbuwa nguro gumi biyomi sodedo ma yunoyingo. 26 Ngundiro
nguro, ene ataga nga ngu, enengombo enengo muri nenengo ngu
gome tunoo oorengo etuyeroote. Nguro ngu, noore ingooteto. Anut
enengombo ngu nenengo oorengo. Ngundiro nguro, oni simoo bare
bidodo Yisasro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo ngu
oni simoo bare nguya oni nenengo gome, ero ewa.

27 Ngundiro nguro, noorengo bingaminani ero okooweroyi, oore gura
ma ooroote. Ndawu oogado ngu oorega ngu doongoowo? Mosesro
mamana mande nga keyoro, ngunonggo noore mete oni nenengo
tunootewato? Ngu hamoo oorengo kini. Yisasno nowoondoyemo
hamoo teweroyi oorega, ngu nangge noore mete oni nenengo oorengo
tunootewato. 28 Noore ngandiro eteto. Oni Yisasno newendemo
hamoo teteku ngu, Anutdo oni nenengo ero ewa. Yo, hamoo, oni ene
mamana mande nguro ooreni, murini keyooteku, nguno Anutdo ene
oni nenengo, ero ma ewa.

29 Anutga ngu, Yuda oniro Anut nangge, bine; ngundi, oni sowe
gidaregaro Anut kini, bine? Hamoo oorengo kini. Anutga ngu oni
bidodoboro Anut. 30 Yo, Anut guranangge ooroote. Nguro Yuda
oni nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo oni nenengo
gome oorengo, ero ewa. Oni sowe gidarega nguya nguro nowoon-
doyemo hamoo tewanggoku, Anutdo oni nenengo oorengo, ero ewa.
31 Nowoondoyemo hamoo teyingo muringga nguno, mamana mande
yomburiyowa, bine? Ngundiro nguya kini. Nowoondoyemo hamoo
teyingo muringga, ngundo mamana mande yanggango teyinoro, yeni
dikate.

4

Anutdo Ebarahamya, Oni Gome Nenengo Oorengo, Ero Eyingo

1 Nguro noore ndadiro ewato? Ebaraham ngu noorengo osinani.
Ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo muringga, ngu etuyerowo.
2 Ene Anutdo Ebarahamndo ko tewoku, nguro oni nenengo etoni
ngu, asa, nguno ngu, Ebarahamndo enengo oowooyi bingami ero
okooweroyi, ngu mete. Ene ngu nenengo oorengo kini. Ngu Anut
doongeyimo, Ebaraham enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu
ereremo kini. 3 Anutro mandeno ngandiro ete.

Ebarahamndo, Anutro mande ngu ingootoni, hamoo tetoni, nguro
Anutdo ngu kenoro eyingo. Ge oni gome nenengo oorengo, ero
eyingo. (Yenisis /Stat 15:6)

4 Noore nguno ingooteto. Oni ene ko tero, uriyi yootekungga ngu,
sobosobo oni, ngundo sumange tero yunoote, ero ma ewato. Kini,
ngu koro uriyi gumi yootenggo. 5 Oni gura Anutro mamana mandero
koyi ma tero, ene Anutro newendemo hamoo tewaku ngu, Anutdo ngu
muringgano nguno weti mbumbuwadodo oningga nguya oni nenengo,
ero ewa. Anutdo ngu nowoondoyemo hamoongga, ngu nangge in-
gootoni, ngu muri gome nenengo oorengo tewa. Ngungga ngu, koro
uriyi kini. Ngu Anutro sumangeni kingo yunoote. 6 Dewitdo nguya
mande ngandiro eyingo. Anutdo oni nenengo eteku ngu, nguro oni
ene mete oni oni tewa. Anut enengombo oni nenengo etoni, onindo
ngundiro ma tetenggo.
7 Dewitdo ngu ngandiro nakangoro nguya eyingo.
Anutdo oni weti mbumbuwa muriye biyomiye ngu kuri andangero
wiriyoro yokoyinowoku, nguro ene mete oni oni tewanggo.
8 Ndadiro nguro, Anut Oo Bidodo Simburi Urungga, ngundo oniro
weti mbumbuwa ngu ingoro, nowoondoyi teyunoro, enengo weti
mbumbuwaye ngu kabeteyunootoni ngu, nguro ene mete oni oni
tewanggo. Ero eyingo. (Sam 32:1-2)
9 Ngu oni oni teweroyiga ngu Anutdo yunowoku ngu, Yuda oniro
nangge kini. Ngu oni sowe gidaregaromu nguya. Nguro damoni
ngandiro. Ebaraham Anutno newende hamoo tetoni ngu, Anutdo
ngu kenoro, oni nenengo oorengo, ero eyingo. 10 Arisa, Ebaraham
ndadiro oodoni, nguro Anutdo ene kenoro, ingoro, ene oni gome
nenengo oorengo, ero eyingo. Ene bine, kuri goweyi yomosiyoro
sunggidodo teyingomo? Kini, ene goweyi ma yomosiyoro, sunggidodo
teyingomo, nguno ene Anutro newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo
ngu kenoro, nguro oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. 11 Ebaraham
ene goweyimo sunggiga ngu ene goweyimo ma yoyingo ngu naruno,
ene Anutro newendemo hamoo teyingo. Ngu naruno, Anutdo oni
gome nenengo oorengo, ero eyingo. Ngu sunggiga Ebaraham goweyimo
teyinowoku ngu, Anutdo oni nenengo, ewokungga, ngu yootunowo.
Ngundiro nguro, oni sowe gidarega nowoondoyemo hamoo tetenggoku
nguya, ngu sunggiga goweyemo kini, nguro osiye koreteyingo. Yo, ene
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguya nangge Anutdo oni gome
nenengo, ero ete. 12 Yuda oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
Ebaraham newendemo hamoo teyingo ngundiro tewanggoku ngu, ene
goweyemo ngu sunggiga ngudodo tetenggoku ngu, nguro nguya osiye
koreteyingo ngu Ebaraham. Ndadiro nguro, Ebaraham kuri goweyi ma
yomosiyoyingo naruno, ene Anutro newendemo hamoo teyingo.

*Anutro Sunggi Mande Ero Gosiyoyingo, Ngu Oni Anutro Nowoon-
doyemo Hamoo Teyingo Nguromu*

13 Ngu sunggi mandega ero gosiyoyingongga ngu, Anutdo Ebaraham
enengo sowenidodo yunoyingo. Ngu mera bidodomo yoweroyimboro
eyingongga ngu, mamana mandenonggo kini. Ebaraham ngu Anutro
mande ngu ingoro, ene gome dowooro, ngu keyoro, Anutro newen-
demo hamoo tetoni, nguro Anutdo Ebarahamya, oni gome nenengo
oorengo, ero, nguro nangge, sunggi mande ngu, ero gosiyoyingo. 14 Ngu
ngandiro. Oni ene mete mamana mande nangge keyoro ngu, newen-
demo hamoo teyingo, ngu kingo oo ngundiro. Ene ngundiro nguya kini.
15 Anutdo kowuri urungga oni mamana mande ma keyootenggoku, ngu

yunowa. Mamana mande kini ngu, asa, oni weti mbumbuwaye nguya kini.
16 Ngundiro nguro, Anutdo Ebaraham, ko, enengo osisembeni ngu-
dodoboro sumange teyunoro, ngu mande sunggiga, ngu ero gosiy-
oyingo. Ngundiro nguro, oni ene oo Anutdo ero, sunggi mande ero
yunowoku ngu yowero ngu, ene komo nowoondoye Anutno yero,
nguro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene ngu yowanggo. Ngu
oo ngu oni mamana mande gome dowootenggoku, nguromu kini.
Oni bidodo Ebaraham newende ngundiro nowoondoyemo hamoo
teyingo, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya, ngundiro nangge
yowanggo. Ebaraham ngu noorengo bidodoboro nowoondonanimo
hamoo teyingo, nguro sambanani koreteyingo. 17 Anutro mandeno,
ngandiro nakangoro eyingo.

Oni simoo bare oowooyingga mera bidodomo nguro awaye, nondo ge goyeteno, ero eyingo. (Yenisis/Stat 17:5)

Anutdo mande ero gosiyoyingo. Oni mera bidodomo, Anutno nowoon-
doyemo hamoo teyingo, ngu Ebarahamndo newende hamoo teyingo
ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo oni nenengo, ero ewa. Anutdo mande
ngundiro ero gosiyoro, ene mete oni kumooyingomu yokutuyerootoni,
keta oodoyi, ene mete oo ma tunooteyingo ngu negoyerootoni, ngu oo
kuri tunooteyingo ngundiro.
18 Ene Ebaraham, Sera erambarisa ngu, ene kuri dogoni oorengo
yeyingo. Enengo simoo bisiyoweroyi naruwo, ngu kuri dagaworiyo.
Ngu naruno, Ebaraham simoongo kini, ene Anutdo sunggi mande oo
ewoku ngu, ene newendemo hamoo teyingo. Anutdo yeni tunootewa,
ero ingoyingo. Ene hamoo ingoyingo ngu, Anutdo simoongo osisem-
beni oowooyingga inowa, ero ingoyingo. Anutro mandeno, Anutdo
ngundiro eyingo.

Gengo osi sambage oowooyingga oorengo tunootewanggo, ero eyingo. (Yenisis/Stat 15:5)

19 Ebarahamro dagomani ngu namoko onibi kande eraya (100). Bareyi
Sera nguya enengo eraya eraya kuri dogoni oorengo, goweyari oni
kumooyingo ngundiro teyingo. Sera ninggoo oode, dogoni yero, nguro
ene simoo ma bisiyoyingo. Ene Ebaraham nguro ingoro, newen-
demo hamoo Anutro ingowokungga, ngu ma yokoro, kiyayi yeyingo.
20 Anutdo oo kootuyisina tunooteweroyimboro ewoku, nguro newen-
demo hamoongga ngu ma yokoyingo. Kini, ene newendemo hamoo
ngu yanggango ootooro, ngunonggo Anut bingami okooro eroruwo.
21 Yo, hamoo, Ebarahamndo, Anutro mandeni hamoo ingoro, gome
dowooyingo. Ngundiro nguro, Anut ene kuri eyingoku ngundiro, ene
mete teweroyi ingoote. 22 Nguro ngu, Anutdo, Ebarahamro newendemo
hamoongga ngu kenoro, nguro ene ge oni gome nenengo oorengo, ero
eyingo. (Yenisis /Stat 15:6)

23-24 Anutdo enengo mandeno ngandiro eyingo.

Ye oni gome nenengo no doongenemo oorootenggo, ero eyingo. (Yenisis /Stat 15:6)

Nga mandega nga Ebarahamro nangge ma eyingo. Kini, ngu noore
oni simoo bare bidodo Yisas Oo Bidodo Simburi Simbunani, Anutdo
merenonggo yokutuwooyingongga, nguro noore nowoondonanimo
hamoo tewatoku ngu, asa, Anutdo nooreya nguya oni gome nenengo

oorengo, ero ewa. 25 Anutdo Yisas soweyootoni, merako ngano omburo, oni simoo baredoro weti mbumbuwa wongooni utoni, ene ngu kowuriye nguro kumooyingo. Ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Nguro ngu, Anutdo ngu Yisas oowooyimonggo nooreya oni simoo bare nenengo, ero ete.

5

Anutdo Nooreya Simoo Bare Nenengo, Ero Ete

1 Arisa, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo tewootoku ngu, nguro Anutdo nooreya oni simoo bare gome nenengo oorengo, ero ete. Ngundiro nguro, noorengo Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, ngundo yoyeni, Anutya nowoondonani guranangge sumange tunootewo. 2 Krayisdo nangge noorengo oore yoonenengootoni, ngundiro nguro, noore ataga nga sumangengga ngano, sugi sugi oorooteto. Nguro ngu, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo tetoni, noore oni oni tero, ene sobowooro oodooye, Anutdo yoyootoni, noore enengo endemo gome bibitero, sugi sugi sumangeyi oruwato. 3 Mande gura ngandiro kini. Kowuri nooreno tunootetoni, nguro nguya oni oni tewato. Ndadiro nguro, noore kowuri sorondodo koorowootetoku naruno yoyeni, yanggango yeteto. 4 Oo towootowoo naruno, noore ngundiro yanggango oodooye ngu, arisa, Anutdo ngu muringga ngu kenoro, nguro oni oni teyunowa. Ngundiro teyunootoni ngu, asa, noore Yisas sobowooro oodooye, ene omburo, yoyootoni, kootuyisina, noore eneya metemi oruwato. 5 Noorendo Yisas sobowootetoku ngu, kingo ma yokowato. Ndadiro nguro, Anutdo Yuka Kundingiyi noore nowoondonanimo yeni ombuyingo. Ngundo Anutro sumangeni urungga oorengo noorengo wendootoni, ombuyingongga ngu etuyerowo.

6 Kurimi, noore weti mbumbuwadodo oruwootoku naruno, kowurinani andangeweroyi yanggangonani kini. Anutdo kowurinani ngundiro kenoro, ene Krayis Yisas soweyootoni, omburo, noorengo kumooro, ngunonggo ene noore ko uriyeroro yoyoyingo. 7 Oni gurado ene oni gome nenengo ngu hooroowero kumooweroyi, ngu kowuri oorengo, sodedo ma teweroyi. Ene naru guranangge nangge, oni gome nenengo oorengo ngu kingo kumoowa, ero rogo tetoyi ngu, naru gidaregano, ngundiro oni ngu hoorooweyeroro, oni guranangge nanggebo, ene musiyo yoro kumootenggo. 8 Anutdo newende urungga oorengo yunoro, ene Krayis Yisas ngu yeni tunootewo. Noore weti mbumbuwadodo oodooye, Yisas Krayis omburo, ngundo noorengo kumooro, Anutro sumange ngu etuyeroyingo. 9 Enengo sidudarowo wendootoni, omburo, ngundo noore sonoyerootoni, noore gome metemi tunootewooto. Ngundiro tetoni, Anutdo nooreya oni simoo bare gome nenengo, ero ete. Noore nguro gome ingootetoku ngu, Krayisdo noorengo weti mbumbuwanani nguro kumooyingo. Ngundiro nguro, Anutdo noore nguro kowuri ma yunowa. 10 Kurimi, noore weti mbumbuwadodo, nguro noore Anut tanggeyimo ma oriyingo. Ndadiro nguro, Anut ene kundingiyi oorengo. Nguro ngu, Anut enengo nangoni yeni, merako omburo, hoorooweyeroro, noorengo weti mbumbuwa andangero kumooyingo. Ngundiro nguro, ngu naruno, noore Anutya gobooro siyeyingo. Yo, hamoo, Anut enengo nangoni merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingongga, nguro noore gome ingooteto. Nguro

Anutdo noorengo weti mbumbuwa teyingoku, noore sugi sugi keta
oruweroyi ngu yowato. 11 Ngu nangge kini. Noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani Yisas Krayis nguro konimo, nguno noore yoyootoni,
ataga, noore Anutya nowoondonani gobooro yero, oni oni teteto.

Adamndo Kumoo Ngu Yeni Tunootetoni, Ene Yisasdo Keta Ngu Yeni Tunooteyingo

12 Ngundiro nguro, noore ingooteto. Adam ngundo nangge kuri
weti mbumbuwa tetoni, ngu muringgano nguno, merako ngano weti
mbumbuwa muringga ngu tunooteyingo. Yo, noore oni simoo bare
bidodo weti mbumbuwa, ngundo ngu kumoo yeni tunooteyingo.
Ngundiro nguro, noore nguya kumoo muringga, ngundo gowenanimo
sugi sugi ooroote. 13 Mosesro mamana mande ma tunooteyingomo,
weti mbumbuwa merako ngano kuri oruwo. Mamana mande kini
ngu, arisa, oni weti mbumbuwa songo songo ma wirikoro ingowanggo.
14 Ene kumoongga ngu, Adamnonggo damoni yero, omburo, Mosesro
naruno nguya, ngundiro kumooyingo. Kumoo ngundo oni simoo
bare bidodo oorengo yureyingo. Oni gidarega Adamndo mamana
mande ma keyowoku, ngundiro ma teyingo, ene nguya kumooyingo.
Adamndo koretero kumootoni, ngunonggo damoni yero, omburo, ataga
nguya kumooteto. Adamndo kumoo nguro oore etuyeroyingo. Ene
Krayisdo ngu keta oruweroyiga ngu etuyeroote. 15 Ene Adamro weti
mbumbuwa ngu, Anutro sumangeni ngundiro kini. Hamoo oorengo
kini. Oni guranangge boro weti mbumbuwanimboro, oni oowooyingga
kumootenggo. Ene Anutro sumangeni urungga oorengo noorengo
wendootoni, ombuyingo ngu, nooreno ooroote. Anutro sumange ngu
kingo yunowo. Ngu sumangeningga yunowoku, nguno kumoo ngu
dagaro, Anutdo oni simoo bare oowooyingga oorengo suwooyi sano,
sugi sugi keta oruweroyi ngu yunowo. 16 Ngu oni Adamga nguro weti
mbumbuwani ooroote. Ene Anutro sumangeni kingo noore yunooteku
ngu, ene songo guradiro oorengo ooroote. Oni weti mbumbuwa
teyingongga, nguro gumi oni simoo bare bidodo yunoyingo. Ene Anutro
nowoondoyini sumangeyiga ngu, oni simoo bare bidodoboro mbum-
buwaye andangeyunoro kabeteyunoote. Ngundiro nguro, ene mete
Anut doongeyimo, oni nenengo tunootewanggo. 17 Oni guranangge
Adam nguro weti mbumbuwa nguro oni bidodo kumootenggo. Ene
oni simoo bare onendo Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, ko, nguro
Anutro sumangeni yoyingo, nguno ngu, Anutdo oni nenengo, ero ete.
Yo, hamoo, Yisasdo ko teyingongga nguno, ngundiro oni simoo bare
ngu, ene keta oruweroyi nguro sobosobo tabango tunootewanggo.

18 Ngundiro nguro, noore nguro ingondudu gome tewato. Adam
ngundo nangge mamana mande karongoyingoku ngu, ngu weti mbum-
buwagano nguno, noore oni simoo bare bidodo Anutdo gumi yunootoni
oonootewato. Ene oni gura Yisas Krayis, noorengo mbumbuwaro
kumooyingongga, nguro Anutdo nguno ingoro, ene noore oni simoo
bare oone nowoondonanimo hamoo tetetoku, nguro oni nenengo gome,
ero ete. Nguno noore keta oruwato. 19 Oni gura oowooyi Adam,
ngundo kuri Anutro manggowo toongooyingo muri ngu tetoni, nguno
oni simoo bare oowooyingga oorengo yoyeni, weti mbumbuwadodo
tunooteyingo. Ngundiro nangge, Yisas Krayis, ngundo Anut mande
eyingoku ngu keyoyingo. Nguro ngu, noore Anut doongeyimo, oni

nenengo gome oruweroyi muri, ngu oni simoo bare oowooyingga
bungomo tunootewo.
20 Ngu Mosesro mamana mandega ngu Anutnonggo oniro weti
mbumbuwa yootunoro, etuyerowero ombuyingo. Ene oniro weti
mbumbuwa urungga tunootetoni, asa, Anutro sumangeni nga, weti
mbumbuwa dagaro, urungga oorengo tunooteroroote. 21 Weti mbum-
buwa, ngundo kumoo muringga ngu yeni, oni bidodo kumooweroyiga,
nguro sobosobo tunootete. Ngundiro nguro, ataga Anutro sumangeni,
ngundo noore soboyerootoni, noore oni nenengo tunootero, nguno
sugi sugi keta oruwato. Ngundo ngu suwooyi sano, sugi sugi keta
oruweroyiga, ngu noorengo Yisas Krayis Oo Bidodo Simburi Simbunani
nguro konimo ngunonggo yeni tunooteyingo.

6

Noore Krayis Yisasdodo Kuri Kumooyingo

1 Arisa noore mande ndadiro ewato? Noore bine mete weti mbum-
buwa ko tetooye Anutdo noorengo sumange urungga teyunowa, noore
mete ngundiro ewato bine? Hamoo oorengo kini! 2 Noorengo in-
gondudunani ngu, ene weti mbumbuwa keyoro, endeyoro, ene kuri
kumooyingo. Ngundiro nguro, noore komo weti mbumbuwaro murini,
ngu yokowato. 3 Ye nga mandega nga ingoyi! Noore kuri Yisas
Krayisya yowuruwooro, sono kundingiyi gimuwootowo. Ngu mur-
inggano, noore bidodo oni gidarega etuyerootetoku ngu, enengo ku-
mooyingomo, nguno noore Yisas Krayis nguya yowuruwooro, gobooro
oorooteto. 4 Nguro sono kundingiyi muringga, ngundo etuyerooteku,
ngu ngandiro. Noorengo ingondudu biyomi, wetinani, ngu Yisas Krayis
nguya gobooro kumootooye mereyeroyingo. Ngundiro nangge, noore
ataga keta oruweroyi gomengga ngu, Yisasdo ngundiro yunororoote.
Nguro ngu, noore muri keta, sugi sugi oruweroyi, ngudodo endeyowato.

Noore Krayis Yisasya Suwooyi Sano Keta Oruwato

5 Nguro ngu, ataga noore kuri Yisas Krayisno woorogongoro,
noorengo weti mbumbuwa, ingondudu biyominani, ngu kuri Krayis
kumooyingomo nguno, eneya yowuruwooro kumooyingo. Ataga ngu,
Yisas Krayisdo nowoondonanimo muri keta amana gura yunooteku
ngu, Yisas Krayis enengombo keta amananggano ootoogeyingo
ngundiro. 6 Noore ingooteto. Yisas Krayis, ngudodo nowoondonani
kuriminggа nguya de omukondino sanggawero udoyi, Krayis Yisasdodo
kumooyingo. Nguro damoni ngandiro. Ene mete weti mbumbuwaro
yanggangoni gowenanimo, ngundo ko teroruwoku, ngu andangero
yokoyingo. Ngundiro nguro, ataga noore weti mbumbuwaro kirikiri
oni tero, ma oruwato. 7 Ndadiro nguro, oni noorengo ingondudu
biyominani kuri kumooyingo ngu, ene weti mbumbuwaro yanggangoni
nooreno ma oruwa.
8 Yo, noorengo ingondudu biyomi, weti mbumbuwanani, Yisas
Krayisya kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, noorengo nowoondo-
nanimo hamoo oorengo ngu eneya suwooyi sano keta oruweroyi,
nguno oruwato. 9 Noore ingooteto. Yisas Krayis merenonggo ko
yokutuwootoni ootoogeyingo. Ngundiro nguro, ene ko ma kumoowa.
Yo, hamoo, kumoo nguro yanggangoni kiniteyingo. Kumoo ngundo
ene ko yeni, ma kiyayi yewa. 10 Yisasdo naru guranangge noorengo

weti mbumbuwaro kumooyingo. Ngu kumoonggano nguno, ene weti
mbumbuwaro yanggangoni yokoyingo. Ene ataga keta ooroote. Arisa,
Yisas ene Anutya keta suwooyi sano oruweroyi, nguno ootooro, eweyi
bingami okoororoote. 11 Ngundiro nangge, yengo ingondudu biyomiye
nguno dowoomomooro oruweroyi, ngu kuri kumooyingo. Ene kumoo
nguro, ko, weti mbumbuwa nguro yanggangoni ko ma oorooteri. Kini,
ye Yisas Krayisya, yowuruwooro, ootoogero, keta Anutya ootooro,
ngunonggo enengo bingami suwooyi sano okooyariyi.
12 Arisa, yengo goweyemo weti mbumbuwa, ngundo yengo sobosobo
tero soboyerootoni, ma oruwero. Kini, goweyeboro weti mbumbuwa
biyomingga ma keyowero. 13 Yengo kekandeye, ko, goweye nguro
gumi gide gide ngu bidodo gome sobowooyi. Ye komo yengo goweye
yanggangoye, ingonduduye ngu bidodo Anut inoyi. Ndadiro nguro,
Yisas merenonggo ootoogero, keta oorooteku, ngundiro nangge, ye
nguya goweye nowoondoye bidodo Anutno inoya, nguno muri gome
nenengo ngu teyariyi. 14 Ngundiro nguro, weti mbumbuwadodo, ye ma
soboyerootoni oruwero. Ndadiro nguro, ye Mosesro mamana mande
ngu newendemo ma oruwero. Kini, Mosesro mamana mande, ngundo
weti mbumbuwa ma andangewa. Ene Anutro sumangeni ayibi, ngundo
nangge yengo weti mbumbuwaye, ngu mete andangeyunowa.

Noore Mande Muri Nenengo Nguro Ko Oni Tewato

15 Ngu ndadiro tewato? Noore Mosesro mamana mande ngu kuri
yokoro, noore Anutro sumange ngu newendemo oorooteto. Ngundiro
nguro, noore mete weti mbumbuwa tewato, bine? Hamoo oorengo kini.
16 Ye komo ingoyi! Ye yengo goweye oni gura inoro ngu, asa, ye ngu
oningga nguro ko oni tero, nguro mandeni nangge keyororuwa. Ngu
ngandiro. Ye weti mbumbuwaro ko oni tero, nguro muri keyoro oode
ngu, asa, ye Setanro ende biyomimo oororo oruwanggo. Ene ye Anutro
koni teya, ngu keyoya, enengo mandeni ingoya, Anutro kirikiri oni teya,
enengo doongeyimo, gome nenengo oruwanggo. 17 Hamoo, kurimi
ye weti mbumbuwaro ko oni tero, nguro murini keyoro oruwonggo.
Nga naruno ngu Anutdo ye yoyoro, enengo mandeni etuyerowoku
ngu, ye nowoondoye bidodo Anut inoyi. Ngundiro tero ngu, ye
Anutro bingami okooro esosootewanggo. 18 Anutdo kuri, yengo weti
mbumbuwanonggo andangeyeroro yoyoyingo. Ngundiya teya, ye
yowoorengoya, ataga ye muri gome nenengo nguro ko oni teya oriyi.
19 Ye ingonduduye ngu yanggango kini. Nguro no yeno oniro ingondudu
ngu keyoro, ngandiro eteno. Kuri yengo goweye bidodo sugabo muri
nguno ko mamana mande tootoongoro, muri biyomi nguno, mamana
mande urungga toongooro oruwonggo. Ene ataga ngu, ye komo yengo
goweye bidodo tetoyi, oo ngu nangge tero ngu, Anut doongeyimo, muri
gome nenengo ngu nangge tero, yeyi kundingiyi tunooteni.
20 Kurimi yengo ingonduduye weti mbumbuwaro kirikirini tero
oruwonggo. Ngu naruno, ye muri gome nenengo, nguro mu-
rimo ma oriyingo. 21 Asa, muri biyomi tewonggoku, nguro engge
ndadiro tunootewo, nguro engge ngu ataga oyimo yoro ingootenggo?
Ngu ooga nguro gumi ngu kumoo muringgano, nguno ye Anutno
oriroko oruwanggo. 22 Ene Anutdo weti mbumbuwabo gosiyeroyingo,
ngunonggo andangeyeroro, ko yoyoyingo. Ngundiro tero, yoyoro,
enengo kirikiri oni yoyewo. Ataga nguro engge ngu, ye eneya

kundingiyi ootooro oode, kootuyisina, ye suwooyi sano sugi sugi
keta oruwanggo. 23 Weti mbumbuwa nguro gumi ngu kumoo ngu
muringgano nguno, ye Anut orirokoyi oruwanggo. Nga mandega nga,
ngu weti mbumbuwa nguro urini ngundiro. Ene Anutdo Krayis Yisasro
koni, ngunonggo ngu, ene suwooyi sano keta oruweroyi muringga, ngu
kingo duwoo yunoyingo.

7

Krayis Yisasdo, Mamana Mande Nguro Kowurinimonggo Andangeyerowo

1 Ye Kristen konebane, no nga mandega yeno etenoku nga ngu, ye
mamana mande gome ingootenggoku, nguro eteno. Oni keta oorooteku
naruno, nguno nangge, ene mamana mandedo soboyeroote. 2 Bare
kameyi keta oorooteku naruno ngu, mamana mande, ngundo erambarisa murimo gosiyorootoni oorooteri. Ene bare kameyi kumooteku
narungga nguno ngu, mamana mandega gosiyeroro oorootekungga,
ngu toongoowa. 3 Nguro ngu, ene kameyi keta oodoni, barega ngu ene
toongero, simoo gura yowaku ngu, asa, ngu barega ngundo erambarisa
muri ngu yomburiyoote. Ngu barega ngu buribari bare, ero ewanggo.
Ndadiro nguro, kameyi ma kumooyingo. Ene kameyi kumootoni ngu,
mamana mande ene erambarisa muringga, ngu toongoowa. Ngundiro
nguro, ene simoo gura yoro, kameyi tewaku ngu, asa, ngu weti
mbumbuwa kini. Ndadiro nguro, kameyi kuri kumooyingo. 4 Nguro
ngu ngandiro. Kristen konebane, ye ngu kuri Yisas Krayis ngu goweyi
moondeyimboya yowuruwooro kumooyingo. Mosesro mamana mande
ingondudu biyomi nguya kuri kinitewo. Ngundo ye ko ma yodowoowa.
Ngu oningga Yisas, kuri merenonggo ootoogeyingongga, ngundo ye yoyowo. Nguno ngu, noore Anutro muri gome metemi ngu yoro tetooye,
engge gome ngu tunootewa. 5 Noore kuri narunggano nguno ngu,
weti mbumbuwaro ingonduduni newendemo ootooro, ngundo noore
yoyeni, mamana mande toongooro, ngu ma keyoyingo. Nguro ngu,
noore ngu muri biyominggano nguno ootooro ngu, asa, noore Setanro
ende biyomimo nguno oorowutooye, Anutdo yoyokootoni oonootewooto. 6 Ene nga naruno, noore mamana mandedo ko ma gosiyerowa.
Kini, noore kumootooye ngu, mamana mandega gosiyerooteku, ngu
yokowooto. Noore ataga ngu mamana mandega nakangoyingo, ngu
ma keyowato. Kini, noore Anutro muri keta, Yuka Kundingiyimbo
nowoondonanimo yeni tunooteteku, ngu tewato.

Mosesro Mamana Mande Ngu Oo Gome Metemi Kundingiyi

7 Ngundiro nguro, noore ndadiro ewato? Mosesro Mamana mande,
ngundo noore yoyeni, weti mbumbuwa teteto, noore ngundiro ewato,
bine? Hamoo oorengo kini. Mosesro mamana mande, ngundo no
weti mbumbuwa ngu ma etunerootoni ngu, no weti mbumbuwa ma
kenoro ingowano. Mosesro mamana mandedo ete. Ge oniro oo
ma kenomayingowero, ero eyingo. Ene mamana mandedo ma etoni
ngu, no oniro oo kenomayingoweroyi muringga, ngu ma ingowano.
8 Ene nga ingondudu biyomingga ngando nowoondonemo weti mbumbuwa teweroyimboro noyeni, hahangero oodoni, ngunonggo mamana mande, ngundo roogo tenunootoni, oo gidarega teweroyi ngu
nowoondonemonggo ngu oo biyomi ngu tewero hahangeteno. Ene

noore mamana mande kini ngu, asa, noorengo weti mbumbuwanani
nowoondonanimo oorooteku, ngu ma ingowato. 9 Kurimi no bodagano,
mamana mande ma ingoyingo, ngu naruno keta oruwono. Ene
kootuyisina, Anutro mamana mande nono ombutoni, ngu naruno, weti
mbumbuwa nguya ootoogero, urungga tunootetoni, nguro ngu, no
Setanro ende biyomimo oorowuwero damoni yewonowo. 10 Ngundo
ngu mamana mandedo Anutno oorowuweroyi oore ngu etunerowaku,
nguro ingondudu tetoowe, ene ngundiro kini. No oonooteweroyi oore
ngu nangge keyoweroyi, ngu nangge etuneroroote. 11 Ndadiro nguro,
mamana mandedo ngu, weti mbumbuwaro oore erewero kenootoni,
nguno keta oruwa, ero gananerootoni, nguro ngu, muringga ngu, no
mamana mandedo Anutno ingootenoku, nureni kumoowa.

12 Ngundiro nguro, noore ingooteto. Anutro mamana mande
ngu enengombo kundingiyi ooroote. Mamana mande nguro man-
deni bidodo nguya kundingiyi, mande gome nenengo oorengo.
13 Arisa, mamana mande ngundo tetoni, no oonooteweroyi oore nguno
oorowuteno, bine? Kini, weti mbumbuwa nowoondonemo oorooteku,
ngundo nangge noyeni, oonooteweroyi oore ngu keyoro endeyooteno.
Yo, mamana mande, ngundo nenengo weti mbumbuwa ngu biyomi
oorengo, ngu tunoo etuneroote.

Nowoondonemo Weti Mbumbuwa Ooroote

14 Noore ingooteto. Mosesro mamana mande ngu Yuka Kundingiy-
imonggo Anutro ingonduduni ngu noore etuyeroote. Ene nowoon-
done kurimi, ngundo gosinerootoni, no Anutro ingonduduni ngu ma
keyooteno. Kini, weti mbumbuwa ngundo nodowootoni, no nguno
dowoomomooro oorooteno. 15 No oo tetenoku nguro muri nguya ma
ingooteno. No oo tewero ero gome ingootenoku, ene ngu ma teteno.
Ene muri gura tewero gome ma ingootenokungga ngu, no yowooren-
goro, ngu nangge terorooteno. 16 Suwooyi sano oo ma tewano,
ero, ene ko terorootenoku, Anutro mamana mandedo etunerootoni,
nguno nenengo biyomi ingootenoku ngu, Anutro mamana mande ngu
oo gome oorengo. 17 Ene ataga noore ingooteto. No nenengombo
ngu oo muri biyomingga ngu ma teteno. Kini, weti mbumbuwa no
nowoondonemo oorootekungga, ngundo no noyeni, ngu oo biyomingga
ngu teteno. 18 No ingooteno. No nowoondonemo ngu oo metemi gura
ma ooroote. Nguro ngu, no muri metemi ngu tewero ingootenoku,
ngu no ereremo kini. 19 Yo, no muri metemi tewero ingootenoku, ngu
muringga ngu ma teteno. Ene muri biyomi ngu no ma tewano, ero
ingootenoku, ene no ngu muri biyomingga ngu teteno. 20 Arisa, no
oo muri yokowero ingootenoku ngu, ko teteno. Ngundiro, ngu, no
nenengombo ngu oo ngu ma teteno. Kini, weti mbumbuwa oo biyomi
nowoondonemo oorooteku, ngundo noyeni, oo ngu teteno.

21 No ngundiro oorootenoku, ngu kenowono. Suwooyi sano no oo
muri gome metemimu tewero ingootenoku ngu, ene muri biyomi,
ngundo nangge noro nowoondonemo sugi ngundiro ooroote. 22 Hamoo,
nenengo ingondudune ngu, Anutro mamana mande nguro gome
oorengo ingooteno. 23 Ene mamana mande gura nguya gowenemo
ingooteno. Ngu mamana mandega, ngundo ngu Anutro mamana

mande, ngundo noro ingondudunemo ebe udori ingooteno. Ngu ingondudu biyomingga gowene gumi gidaregano oorooteku, ngundo noyoro, gosineroro, weti mbumbuwaro ya biyomimo noyetoni oorooteno.
24-25 Ehe! Oni yooge! No komo oni biyomi oorengo! Noro ingondudune ngu Anut inoro, nguro mamana mande newendemo yetoowe oruwa. Ene ingondudune kurimimo, ngundo noro weti mbumbuwa ngu newendemo nguro mamana mandeni, ngundo gosinerootoni, ene nguya ooroote. Onendo mete nga gowene weti mbumbuwa tewero ingootenokungga nguro muri andangemukoro yomosinerowa? Yisas Krayis Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu oowooyimo, Anutdo mete ngu andangemukoro yokowa. Ene nguro ngu, no Anutno yemboongero, esoso urungga tewano.

8

Yisas Krayisdo Weti Mbumbuwanonggo Andangeyeroro, Enengo Yuka Kundingiyi Ngu Yunowo

1 Arisa, ngundiro nguro, noore oni simoo bare Krayis Yisasro nowoondonanimo hamoo tero, eneno woorogongoro oodooye ngu, asa, Anutdo nooreya oni nenengo, ero ete. Nguro ngu, ataga Anutdo noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro, kabetero yokoyunowa. Nguno ngu, ene noore bungomo mande gura ko yosanggawero, ma ewa. 2 Ndadiro nguro, no ngu Yisas Krayisno nowoondonemo hamoo tetenoku nguno ngu, no Yuka Kundingiyi nguro mamana mande keyowono. Ngundiro keyootoowe, nguno ngu, Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondone yeni, keta tunootewa. Ngundo weti mbumbuwa ko kumoo nguro mamana mandeno andangeneroro noyowoku, nguro Setanro yanggangoni nguno no ko ma oruwano. 3 Ngu ngandiro. Noore ingondudu kuriminggа ngu Mosesro mamana mande keyoweroyi yanggangoni kini. Enengo mamana mande, ngundo noore ma yomosiyerowa. Ngundiro nguro, ngu mamana mandega, ngundo mbumbuwa ma andangeyingo, nguro Anutdo nangge enengombo ngu tewo. Yo, hamoo, Anut enengombo enengo nangoni guranangge ngu Yisas Krayis soweyootoni, oni kirarongo oorengo tunooteyingo. Enendo nangge omburo, noorengo weti mbumbuwa ngu andangeyingo. Noore oniro biyominani ngu, Anutdo Yisas guranangge nguro koni ngunonggo andangeyunoyingo. 4 Ngundiro tetoni nguro, mamana mande ngundo muri nenengo ngu, noorengo endeyoyingomo tunootewa. Ndadiro nguro, ataga noore ingondudu kurimimo ma endeyooteto. Kini, noore Yuka Kundingiyimboro ingonduduno endeyooteto.

5 Oni ene ingonduduni kurimi nguro murimo endeyootenggoku, ngu enengo ingonduduye ngu, ene goweyeboro oo nguno ingoro, nguno nangge nowoondoye yetenggo. Ene oni Yuka Kundingiyi nguro oo murimo endeyootenggoku ngu, ene Yuka Kundingiyimboro oo nguro ingoro, nguno nangge nowoondoye yetenggo. 6 Ene oni ingondudu kurimi, nguno nangge ingoro, endeyowaku ngu, ngu oningga ngu, ene Setanro oore keyoro, oororo, nguro ende biyomimo ootooro, Anut tanggeyimo ma oruwa. Oni ene Yuka Kundingiyi nguro ingoro, newende nguno yero, endeyooteku ngu, ene suwooyi sano keta oruweroyi ngu yoro, ene newende imakeyingo muringga, nguno oruwa. 7 Oniro ingondudu nangge keyoro endeyootenggoku, ngundo

Anutya boguwooro, sanggiri tete. Ndadiro nguro, ene Anutro mamana
mande, ngu ma keyoote. Hamoo, ene ngu tewero ma ingondudu tewa.
8 Oni ene ingondudu kurimimo endeyootenggoku ngu, ngundiro oni
ngu, ene Anutdo oo muri ingooteku ngu, hamoo oorengo ma tewanggo.
9 Ene Anutro Yuka Kundingiyi ye nowoondoyemo ootooro, ngundo
ye soboyerootoni ngu, asa, ngungga ngundo Setanro yanggangoni toon-
gooyingo. Ye ene doongeyimo ma oorootenggo. Ataga, ye Anutro Yuka
ngundo soboyeroote. Ene oni gura Krayis Yisas nguro Yukani eneno
ma oorooteku ngu, asa, ene Krayis Yisasro oni kini. 10 Weti mbumbuwa
ngundo yengo goweye udoni, kootuyisina, ye Setanro ende biyomimo
oruwanggo. Ene Yisas Krayis ye nowoondoyemo oodoni ngu, asa, ye
oni gome nenengo tetoyi, yengo gaboye ngu Anutya sugi sugi keta
oruwanggo. 11 Anutdo Yisas Krayis merenonggo ko yokutuwootoni,
ootoogero, keta ooroote. Anutro Yuka ye nowoondoyemo oodoni
ngu, arisa, ye nguya kumoowanggoku, Anutdo gowenaningga nga ko
yokutuyerootoni, nguya keta ootoogero, sugi sugi oruwanggo.

Anutro Yuka Kundingiyimbo Tetoni, Noore Anutro Simoongo Tunooteteto

12 Arisa, ye Kristen konebane, Anutro Yuka noore nowoondonanimo
oorootekuro nguro noore komo Anutro Yukani nguro ingonduduno
endeyororuwato. Ngundiro nguro, noore ingondudu kurimimo, ko
ma endeyororuwato. 13 Ye ingonduduye kurimimo endeyowanggoku
ngu, Anutdo ye yoyokoro, kootu yunoro, Setanro ende biyomi nguno
yoyokootoni oruwanggo. Ene ye yanggango yero, Yuka Kundingiyi
nguro yanggangoni, ngundo goweyeboro muri biyomi ngu ureyi ku-
mootoni ngu, arisa, ye Anutya keta sugi sugi oruwanggo. 14 Oni simoo
bare ene Anutro Yuka Kundingiyi ngu keyoro, endeyowanggoku ngu,
ngu oni simoo bare ngu, ene Anutro simoongo tero oruwanggo. 15 Ye
Anutdo enengo Yuka Kundingiyi yunowoku, ngundo yoyeni, kirikiri
oni kirarongo ngundiro tero, ye Anutro ma sosorewanggo. Kini,
ye ngu Anutro Yuka Kundingiyi yowonggoku ngu, ataga ye Anutro
simoongo tetenggo. Nguro ngu, Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni,
ngundo tetoni, ye meno ero, Awa Awane, mete ewanggo. 16 Yuka
Kundingiyi ngu enengombo noorengo yuka ngu hoorooweyerorootoni,
noore Anutro simoongo ero, ingoro oruwato. 17 Arisa, noore ataga
Anutro simoongo ootooro, nguno noore awananimbo yunowero sunggi
mande ero gosiyoyingo, ngu yowato. Yo, hamoo, noore Yisas Krayisya
oo ngu yowato. Ene noore eneya ataga Anutro koni nguro ogingo
koorowoorogogo, nguno ngu, noore eneya duridaridodo gome bib-
iteweroyi musiyo, ngu yowato.

Kootuyisina, Gome Bibiteweroyi Ngu Sambo Endemo Yowato

18 No ngandiro ingooteno. Ngu naruno, Anutdo enengo duridarini
urungga kootuyisina noore etuyeroweroyi nguro ingoro, merako ngano
kowuri ogingo oo bidodo ataga koorowootetoku, ngu ingootooye, oo
bobodi nangge tewa. 19 Mera ngaro oo bidodo Anutdo yeyingomu,
ngu oo ngundo ootoogero, doongetero, Anut kenootoyi, oone ngu
enengo simoongo ero, rogo tetoni, kenoweroyimboro nguro soboyeroro
oorootenggo. 20 Kuri amana weti mbumbuwabo koretero tunooteyingo,
oo bidodo mera ngano Anutdo yeyingo ngu, damoni yero, kumooro,

buwoo yerorootenggo. Ene oo bidodo Anutdo kuri yeyingo ngu, ngundo
Anut sobowooro, ya biyomi buwoo yeweroyi ngunonggo yoyootoni,
eme gome tunootewanggo. 21 Mera ngaro oo bidodo Anutdo buwoo
yeweroyi murimo yokowa. Nga narunggano ngano, Anutdo oo teteku,
ngunonggo duridaridodo Anutro simoongo nowoondoyemo hamoo
teyingo nguya yunowa.
22 Noore ingooteto. Oo bidodo Anutdo yeyingo, ngundo oo ogingo in-
goro, ngetokori tero, Anutro doongedoongoodoongo tero oorootenggo.
Ngundiro tero oodoyi, omburo, ataga ngano bare simoo bisiyowero
ogingo ingootenggoku, ngundiro ingoro, sobowooro oorootenggo.
23 Ngu oo ngu nangge kini. Kini, noore Yuka Kundingiyi oo gome gogoro
Anutdo noore yunoyingoku nguya noore ogingo ingoro, ngetokori
tero oodooye, Anutdo ko yoyoro, enengo simoongo tero, oruweroyi
narungga ngu sobowooro oorowuwato. Ngu narunggano nguno,
mera ngano Anutdo noorengo kumooro, buwoo yeweroyi muringga
ngu yokoro, gowenani keta gome yunowa. 24 Anutdo noore weti
mbumbuwa andangero yokoyunootoni, noore Anutro nowoondonan-
imo hamoo teteto. Nguno noore damoni yero, Anutdo duridarini
ngu yunoweroyimboro sobowoowato. Ene noore ngu kenoro, nguro
ndadiro muri gura nguya sobowoowato? 25 Ene oo ngu noore ma
kenoyingo. Noore nguro nowoondonanimo hamoo tero, arisa, oo nguro
ingondudu urungga tero sobowoororuwato.
26 Ngu muringgano nguno, noore Kristen oni yanggangonani kini
ngu, asa, Yuka Kundingiyi, ngundo hoorooweyeroro, yanggango
yunororoote. Naru gidaregano, noore kowuri oorengo ingoro, yang-
gangonani Anutno yemboongeweroyi ngu ma ingootooye, ngu naruno,
Yuka Kundingiyimbo hoorooweyeroro Anutno yemboongete. 27 Nguro
ngu, Anutdo ngu oniro nowoondoyega ngu kenoro, ingoro, Yuka
Kundingiyimboro ingondudu ningga nguya, ene ingoote. Ndadiro
nguro, Yuka Kundingiyi ngu, ene Anutro ingondudu ngu keyoro, ene
Anutro oni simoo bare ngu hoorooweyeroote.
28 Noore ingooteto. Oni nowoondoye Anut inootenggoku ngu, ooreye
gome yoonenengoro, Anut teyunoyingo ngu keyoro hoorooweyero-
roote. Ngundiro tero, ene noore negoyerootoni, ngu kongga noorengo
ero sunggiga teyunoyingo ngu yeni, engge tunootewa. 29 Ndadiro
nguro, oni ngu Anutdo kurimi oorengo yeyoro, ingoyingo ngu, Anutdo
ngu oni ngu enengo Nangoni Yisasro murini ngundiro tunooteyi, ero
eyingo. Kristen oni oowooyingga oodoyi ngu, Krayis Yisasdo ngu
enengo baye koreteyingo oruwa. 30 Anutdo kurimi oorengo ingoyingo
oni nowoondoyemo hamoododo tunootetoyi ngu, nguno Anutdo ne-
goyerowero rogo yeyingo. Ngu naruno, oni tunootetoyi ngu, asa,
Anutdo oni gome nenengo, ero eyingo. Ngu oni nguya oni gome
nenengo oorengo, ero eteku, ngu oni ngu, ene oni gome nenengo
Yisasro duridari yanggangoyedodo teyi, ero yunoyingo. Nguno sugi
sugi keta oruweroyi gomengga, ngu ene yunoyingo.

Anutro Nowoondoyi, Ngundo Noore Ma Yoyokowa

31-32 Anut enengombo ko tero, noore hoorooweyerorooteku, arisa,
mera ngaro onindo kowuri noore yunootoyi ngu, noore ingowato. Ngu
kingo oo ngundiro tetoni, nguro ngu, noore Anutro yanggangonimo
oruwato. Nguro ngu, Anutdo enengo Nangoni noore hoorooweyeroro

yunootoni, mundi oni biyomi kandeyemo yetoyi, ngundo utoro, ogingo
inoro, ureyi kumooyingo. Ngundiro nguro, noore ingootetoku, ene
mete oo bidodo nguya noore kingo yunooteku ngu, noorengo rogoyimo
yunoote.
33 Oni Anutdo enengo ero, kuri rogo tero eteku ngu, oni gome
nenengo oorengo. Nguro oni onendo ngu yomburiyerowero mande
nooreya ewa? Ngundiro nguya kini. 34 Onendo oni ene goweye
sanggawero mande ewanggo? Oni gura kini. Nguro ngu, Krayis Yisas
ene kuri kumootoni, Anutdo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ene Anut
kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo bibitero, ngunonggo
noore hoorooweyeroro, Anutno yemboongero ooroote. 35 Ndawu
oogado Krayis Yisas nguro nowoondoyiningga ngu andangewa? Ene
kowuri nooreno tunootetoni bine; ngundi, ogingo yootooye bine;
ngundi, onindo noore yomburiyerootoyi bine; ngundi, noore oowariro
kumootooye bine; ngundi, towikumbaro mbirimbiri oodooye bine;
ngundi, oo biyomimbo yomburiyerootoni bine; ngundi, noore dugebo
yureyi kumoowato, bine? Ngundiro oo ngu nooreno tunootetoni,
nguno Krayis Yisasro nowoondoyi teyingongga ngu andangewa, bine?
Hamoo oorengo kini. 36 Hamoo, oo ngundiro ngu nooreno tunootete.
Ene ngu Anutro mandeno nguya ngundiro ete.

Noore gengo simoo bare oorooteto. Ngundiro nguro, narudodomo
yureyi kumoowero teteto. Ene noore yeyootoyi, Sipsip ngundiro
yureyi kumooweroyi nangge, ero eyingo. (Sam 44:22)

37 Ene ngundiro oo nguro ma ingowero. Ene Yisas Krayis, ngundo
noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Nguro ngu, ene narudodomo,
noore hoorooweyerootoni, noore oo kowuri nooreno tunooteteku,
ngu bidodo dagayerorooteto. 38-39 Yo, no nowoondonemo hamoo
oorengo, oo gura Anutdo noorengo nowoondoyi teteku, ngunonggo
andangeyeroweroyi nguya kini. Ngu ngandiro: kumooweroyi; keta
oruweroyi nguro kowurini; ngundi, Anutro sambono oni oowooye
Engel; oombooro biyomi; oo koretero tunooteyingoku; ngundi, kootuy-
isina tunooteweroyimu; Setanro yanggangoni bidodo; oo sambono
awuno; oo mera newendemo amuno; oo sambono merako oorootenggoku;
ngundo oo bidodo Anutdo noorengo nowoondoyi tetekungga
ngu, ngu komo ma andangewa. Anutdo noorengo nowoondoyiga
tetoni yowootomu ngu, Yisas Krayis ngu noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani ngu oowooyimo yoyingo.

9

Polndo Iserel Oniro Newende Kowuri Oorengo Yeyingo

1 No Krayisro oni. Ngundiro nguro, no hamoo oorengo eteno. No go-
dange nguya ma eteno. Nenengo nowoondonemboro ingondudunemo
ngu Yuka Kundingiyi, ngundo ingondudu mandene hoorooweto ni,
ngunonggo eteno. 2 No suwooyi sano nowoondone kowuri yeteku
ngu, ndadiro nguro, Iserel oni Yisasro nowoondoyemo hamoo ma
teyingo. Ngundiro nguro, no biyomi ingoro, sendo nguya tero-
rooteno. 3 Ndadiro oore gura oodoni, no nguno nenengo konebane
sidu goboorone ngu hoorooweyerootoowe, Yisasro nowoondoyemo
hamoo tewanggo? Ene no mete Yuda oni konebane hoorooweye-
rootoowe, Yisasro nowoondoyemo hamoo teweroyi murimo nguno

ombutoyi ngu, asa, no nenengo nowoondonemo hamoo ngu yokoro,
keta oruweroyi nguya yokoro, ende biyomimo uwanoku, nguno no
mete hoorooweyeroweroyimboro ingooteno. 4 Anutdo Iserel oni simoo
bare yoyoro, ene nenengo simoone, ero yoyeyingo. Ene Anutro
duridarinidodo kenoyingo. Ene nguya Anutro sunggi mande ero
gosiyoyingo ngu yoyingo. Ene Anutro mamana mande, Anutro yambo
mande teweroyi, nguro murini nguya yoyingo. Anutro mandeno
gosiyoyingo, ngu Yuda oni nenengo gura soweyootoni, ngundo omburo
yoyowo. Ene oo ngu bidodo yunootoni, ene Anutro ma ingoro, nowoon-
doyemo hamoo ma teyingo. 5 Kurimi, osi sambaye amuno damoningga,
ngu Iserel oniro osi sambaye, ngu oni ngu soweyemonggo Yisas Krayis
oni kirarongo tunooteyingo. Anutdo ngu oni oo ngu bidodoboro
tabangoye ooroote. Ngu Anutga nguro bingami ero, oowooyi suwooyi
sano okoowato. Ngu hamoo oorengo.

Anutdo Ngu Oni Simoo Bare Ngu, Enengo Rogo Teyingo

6 Ene Anutro mandeni nguro noore ngundiro ma ewato. Engge
ma tunootewa, ero ma ewato. Kini, oni Iserel oni kewooroyemo
oorootenggoku, ngu Iserel oni oorengo kini. 7 Noore ngundiro ma
ewato. Ene ngu Ebarahamro sidu sowe tunooteyingo. Ngundiro nguro,
ene bidodo Ebaraham simoongo oorengo ero ewato. Kini, kurimi,
Anutdo ngandiro Ebarahamno eyingo.

Ayisak gengo sidu sowengge, ngundo nangge oowooyedodo tero, gengo
sowengge tunootewanggo. Ero eyingo. (Yenisis /Stat 21:12)

8 Ngu ngandiro. Yengo simooye bisiyootenggoku, ngu ene Anut
simoongo kini. Ene simooye gidarega Anutdo mande ero gosiyoyingo,
nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, nguro ene oowooye-
dodo tero, ene Ebarahamro simoongo oorengo tunootewanggo. 9 Ngu
sunggi mandega ngu Anutdo Ebarahamno ero gosiyoyingo, ngu
ngandiro.

Ngu narungga ngu no kuri rogo tewonoku, nguno no omburo, Sera
hooroowetoowe, nangoningga bisiyowa, ero eyingo. (Yenisis /
Stat 18:10,14)

10 Ngu nangge kini. Rebeka simoongo sangara eraya bisiyeroyingo.
Ngu awayari ngu Ayisak, ngu noorengo sambanani. 11-12 Ene kuri
simoo ma bisiyoyingomo, oo metemi gura, ko, oo biyomi gura nguya
ma teyingo. Ngu naruno, Anutdo newende yunoro, sunggi mandega
ngu nangge keyoro, Rebekaya ngandiro eyingo.

Nangosumoongge tegedodo kawunggemo oorooteriku ngu, koreteroga,
ngundo kootungga nguro ko oni tewa. Nga mandega nga
ngu oniro oo kini, Anut enengombo ero rogo teteku, ngundiro
tunootewa. (Yenisis /Stat 25:23)

13 Anutro mandeno ngandiro ete.

No nenengombo nowoondone Yekob inooteno. Ene no Isooya bogu-
wooteno. (Malakayi 1;2-3)*

14 Nguro ngu ndadiro ewato? Anutdo oo ngu nenengo ma wirikowa,
bine? Hamoo oorengo kini. 15 Anutdo Mosesno eyingo.

No oni gura sumange teyinowero ero ngu, asa, no nowoondoyi teyinoro,
sumange yoro inooteno, Ero eyingo. (Eksodas/ Kisim Bek 33:19)

---

* **9:13:** (Anutro mande eyingoku, ngundiro tunooteyingo. Yekob ngu nangoni kootungga nga).

16 Ngundiro nguro, oni enengombo newendemonggo ingoro ngu, mete
no nenengombo ko yanggango tetenoku, nganonggo Anutro suman-
geni yooteno. Ngundiro ingonduduyega ngu nenengo kini. Anutdo
enengo newendemonggo, ko, enengo sumangeni ayibini, ngunonggo
oni hoorooweyeroro, ko ma hoorooweyeroweroyi nguya rogo tete.
17 Anutro mandeno ete. Anutdo Igip oniro sobosobo urungga oowooyi
Pero nguya ngandiro eyingo.

No nenengombo ge yootunonggerootoowe, tabango tunooteteku,
nguro muri guranangge. No nenengo yanggangone ngu geno
yootunootoowe tunootewa. Ngundiro nangge, mera bidodomo,
oni simoo bare bidodo noro oowoone bingamine, ero in-
gowanggo. (Eksodas/ Kisim Bek 9:16)

18 Nguro ngu, noore ingooteto. Anutdo oni gura gura sumange yoro,
inowero ero ngu, yoro inoote. Ene oni gura newende ukingoro, inowero
eteku ngu, ene ngundiro nangge newende ukingoyinoote.

Anutro Sanggirini, Ko, Anutro Sumangeni, Nguro Mandeni

19 Ngungga ngu hamoo tetoni ngu, asa, ndawugaro noorengo biyomi
tewootoku nguro Anutdo noorengo biyominani nguro yosanggawero
mande ewa? Ngu ngandiro. Anutdo oo tewero tetoni ngu, oni gurado
ene ma gosiyowa. 20 Nondo mande gumi ngandiro eteno. Ene ge oni,
ge onendo Anutya manggaru tewa? Anut enengombo goyetoni, ge
eneya mande gumi ma ewero. Kini, hamoo oorengo kini. Ge kumbe
ngundiro. Kumbegado simburimo mande gura ma ewa. Ge ndatero, no
ngundiro tero noyete? 21 Kumbe dowooweroyi oningga, ngundo kumbe
wande gura yero, ngundo kumbe eraya dowoowa. Kumbe gura ngu oo
kaweroyi dowoowo, kumbe gura gome nakangoyingomu ngu ooroote.
Kumbe simburiga nguro ingonduduni nangge.

22 Anutdo nguya ngundiro nangge tewa. Anut enengo sanggirini
noorengo mbumbuwaro, ngu yeni, tunoo oorengo tunootetoni, nguno
ngu, oni simoo bare nguno Anutro yanggangoni kenoro ingowanggo.
Oni bidodo weti mbumbuwa tetetoku, nguro gumi ogingo yunoweroyi.
Ene oni biyomi tetoyi, nguro Anutdo gumi sodedo ma yunoote. Kini,
suwooyi sano ene nowoondoyi teyunoro hoorooweyerooteku, ngu
noore oni nenengo tunooteweroyimboro. 23 Anutdo oni simoo bare
sumange teyunowero ero ngu, enengo duridarini gome ngu ene tunoo
etuyerowa. Anutdo oni nowoondoyemo hamoo teweroyi kuri yoone-
nengootoni oorootenggoku, ngu oni sumange teyunootoni, enengo
duridarini ngu kenowanggo. 24 Noore nguya, Anutdo negoyeroyingo.
Yo, hamoo, ene Yudaro simoo bare, ko, oni sowe gidarega nguya
negoyeroyingo. 25 Hoseya Anutro ingondudu eyingo oni, nguro nakaya
nguno ngandiro ete.

Nga oni simoo bare nga ngu noro oni simoo bare kini, ene nondo
yoyewe, nenengo oni tewanggo. Nga oni sowengga nga, kuri
nondo nowoondoyi ma teyunoyingo, ene nondo nowoondone
ene yunowano. Ero eyingo, (Hoseya 2:23)

26 Ene mande gura ngandiro eyingo.

Nondo kuri yeno, ye noro oni simoo bare kini, etoowe ingoyingo. Ngu
musiyonggano nguno nangge, no yeya ewano. Ye Anut suwooyi
sano keta oorootekungga, nguro simoongo, ero ewano. (Hoseya
1:10)

27 Ayisayando Iserel oniya meno ero ngandiro eyingo.
Iserel oniro simoongo ngu oowooyingga oorengo tunootewanggoku, ene Anutdo gidarega nangge ko yoyowa. 28 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo sodedomangge omburo, oni simoo barero mandeye muriye ngu bidodo wirikoyerowa. Ngundiro tero, mera ngaro oni simoo bare biyomi nguro gumi biyomi yunowa, ero eyingo. (Ayisaya 10:22-23)
29 Kurimi Ayisayando ngandiro ero eyingo.
Anut Oo Bidodo Sambono, merako nguro Simburi Simbunani, yanggangoni urungga oorengo, ngundo osisambanani gidarega yoyokootoni, ma oodoyi, ngu yoyokootoni ngu, noore Sodom Gomora endemo oni simoo bare Anutdo bidodo yutomukoyingo ngundiro. Ngundiro nguro, noore Sodom Gomora ende erayaga enengo oni simoo bare ngundiro tunootewato, ero eyingo. (Ayisaya 1:9)

Iserel Oni Ngu Muri Gome Nenengo Oorengo Ngu Yoweroyimboro Ko Teyingo.

30 Nguro noore ndadiro ewato? Oni sowe gidarega ngu, ene mande muri gome nenengo, Anut doongeyimo tunootewerоyi, nguro koyi yanggango ma tero ereweyingo. Ene ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene muri gome nenengo ngu yootenggo. 31 Iserel oni nguya Anutdo oni nenengo oorengo eweroyimboro nguro oore ereweyingo. Ene ngu mamana mande nguro koyi yanggango tero, ngu gome keyoro endeyowonggo. Ene mamana mande bidodo keyoweroyi, ereremo kini. 32 Ndadiro nguro? Ngu damoni ngandiro. Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo nguro murini, ngu ma keyoyingo. Enengo ingonduduyemonggo muri gura gura tero, oni nenengo Anut doongeyimo, tunootewero oore ereweyingo. Ene Yuda oni Yisasya sanggiri tero, nguro ma ingoyingo. Ngundiro nangge, oni endeyootoyi, digino kendibiye tutuwootoni ukero, uro, nguro sanggiri tetenggo.
33 Anutro mandeno Anutdo ngandiro eyingo.
Ye gome ingoyi! Sayonno (Yuda oni simoo barero) nondo digi soroyi gura oni kendibiye sanggaweyeroweroyimboro yeteno. Oni gura nguro newendemo hamoo tetoni ngu, ene nguro oyimo ma yowa. (Ayisaya 8:14, 28:16)†

10

Iserel Oni Simoo Bare Ene Anutro Murini Nenengo, Ngu Ma Yoyingo

1 Ye Kristen konebane, noro nowoondone ngu ngandiro ingoro hahangeteno. Yisasdo ye Iserel oniro mbumbuwaye andangero, nowoondoyemo uro, nguno sugi sugi orini, ero nguro yemboongerorooteno.
2 Nondo hamoo eteno. Iserel oni simoo bare ene Anutdo mande muri nguro koyi yanggango tetenggoku, ene nowoondoyemo nguro ooreyi Anut doongeyimo, nenengo tunootewerоyi, nguro ene ma ingootenggo.
3 Yuda oni Anutro oore nenengo erewero, ma kenoro, ingootoyi, nguno Anutdo oni gome nenengo, ero eweroyi nguya kini. Ene Anutro mandega nga ma keyoro, enengo ingonduduye nangge keyootenggo.
4 Noore ingooteto. Mosesro mamana mande kurimingga ngu oororo,

† **9:33:** (Ngu digiga ngu Yisas Krayis.)

Yisas Krayisno wenga yokoyingo. Yokootoni, ataga ngu, oni Yisasro
mamana mande keta keyowanggo. Ngundiro nguro, oni simoo bare
bidodo Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo
oni simoo bare gome nenengo, ero ewa.

Oni Simoo Bare Yisas Krayisno Nowoondoyemo Hamoo Teyi

5 Mosesndo ngandiro nakangoyingo.
Oni simoo bare ene mete Mosesro mamana mande bidodo keyoro ngu,
ene mamana mande nguno sugi sugi oruwanggo, ero eyingo.
(Lewitikas /Wok Pris 18:5)
6 Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoni oorootenggoku, nguro
Anutdo oni gome nenengo, ero ete. Ge nowoondogemonggo nangge ma
ewero. Onendo sambo endemo oorero, Yisas Krayis yoro, ombutoni,
ngundo hoorooweyerowa? 7 Ge nowoondogemo ngundiro ma ewero.
Onendo ene mera newendemo oni kumooyingomboro musiyomo uro,
ngundo Yisas Krayis yoro, ooretoni, ngundo hoorooweyerowa? *
8 Mosesndo ngandiro eyingo.
Anutro mande ge tanggege oorengomo ooroote. Anutro mande ngu
gengo manggogemo, nowoondogemo nguya oodoni, ngunonggo
eteto. (Dutoronomi/ Lo 30:14)
Oni komo bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro
mande murini, noore oni bidodomo wesiyoro eteto. 9 Anutdo geya oo
eraya te, ero ingoote. Gengo manggogebo, Yisas Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngu oowooyi yootunoro, oni simoo bareno ero, ko, Anutdo
merenonggo Yisas yokutuwooyingo, nguro ge nowoondogemo hamoo
tetoyi ngu, asa, Anutdo gengo mbumbuwage andangero yokoro, ko goy-
owa. 10 Noore nowoondonanimo hamoo tero oruwatoku, nguro Anutdo
oni simoo bare gome nenengo oorengo, ero ewa. Yo, hamoo, noorengo
manggonani ngundo Yisasno nowoondonanimo hamoo teyingo ngu,
yootunoro etooye, nguro Anutdo ngu yeyootoni, noore mete eneya sugi
sugi oruwato.

11 Anutro mande nakayano, ngu ngandiro ete.
Oni gura ene (Yisasno) newendemo hamoo tero ngu, ene oyimo ma
yowa, ero eyingo. (Ayisaya 28:16)
12 Anutro Mande Keta Mesarango ngu oni bidodoboro, Yuda oni, ko,
oni sowe gidarega nguro oo gobooro. Yisas ngu oni bidodoboro
Simbunani urungga. Oni gurado enengo newendemo hamoo tetoni,
Anutno meno ewaku ngu, asa, Anutdo sumangenonggo kumana yoro
inowa. 13 Anutro mandeno ngandiro nakangoyingo.
Nguro ngu oni simoo bare bidodo, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani
nguno meno etenggoku ngu, asa, Yisasdo enengo weti mbum-
buwaye andangeyunoro, ko yoyoro, enengo nowoondoyemo uro,
eneya sugi sugi oruwanggo, ero eyingo. (Yowel 2:32)

14 Ene Yuda oni nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro ene Anut ma
negongootenggo. Ngundiro nangge, oni Anutro Mande Keta Mesarango
ma ingoro ngu, asa, ene ndadiro tero, nowoondoyemo hamoo ma
tewanggo? Ene Anutro mande gome etuyeroweroyi oni kini ngu, ene
ndadiro tero, Anutro mande gome ngu ingowanggo? 15 Anutdo mande
wesiyoro etuyeroweroyi oni eneno sureyootoni, ma oorowuwaku ngu,

* **10:7:** (Yisasdo kuri sambononggo omburo, kumooro, ko merenonggo ootoogero, ngundo mbumbuwanonggo uriyeroro, noore ko yoyoyingo).

arisa, oni ngu ene mande wesiyoro eweroyi yanggangoye kini. Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Anutro ko oni mayero, oni simoo bareno Anutro Mande Keta Mesarango etuyerootenggoku oni ngu metemi, ero eyingo. (Ayisaya 52:7)

Iserel Oni Ene Mande Keta Mesarango, Ngu Ma Keyootenggo

16 Ene oni gidarega Mande Keta Mesarango nga ma keyootenggoku, nguro Ayisayando ngandiro eyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunani, noro mande nga wesiyoro etooye, ndawu oninggado mandenani ingoro, nguro newendemo hamoo tete? Ero eyingo. (Ayisaya 53:1)
17 Arisa, noore ingooteto. Noore Yisasro Mande Keta Mesarango nga ingootooye, ngundo nowoondonani hamoo teyingo ngu yeni tunootewa. Yo, hamoo, noore Krayisro Mande Keta Mesarango ngu ingoro, nowoondonani hamoo teyingo.
18 Nondo ngandiro eteno. Hamoo oorengo, ene mande keta gomengga nga kuri ingowonggo. Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Enengo mandeni ngguyi ngu mera bidodomo toongewo. Yo, enengo mandeni ngu mera bidodo roogowootoni, oororo, mera wengamo tunootewa, ero eyingo. (Sam 19:4)
19 Ene nondo ko eteno. Iserel oni Anutro mandega nga ma ingootenggo, bine? Kini, ene kuri ingowonggoku, ko, kootu inoro yokowonggo. Ene kuri Mosesro nakayano, ngu Anutdo Iserel oni simoo bare nguro eyingo.
Nondo oni simoo bare sowe gidarega songo songo ngu wiyakoro yoyootoowe, ge ngu yeyomayiyeroro, ye nguro nowoondoye biyomi yetoni, nguro boguboguwoowanggo. No oni sowe gidarega ene ingonduduye kini yoyootoowe, ye nguro sanggiri tewanggo. Ero eyingo. (Dutoronomi/Lo 32:21)
20 Ene Ayisayando mande nga ewero ma sosoreyingo.
Oni simoo bare ene no ma erewenerorо neyoyingo. Ene oni gidaregano noro sumoo ma eyingo, ene no nenengombo ene doongeyemo tunooteyingo, ero eyingo. (Ayisaya 65:1)
21 Ene Iserel oniro Anutga ngundo ngandiro eyingo.
Naru pirungga oorengo no nga (Iserel) oni simoo bare nga yododowoorodoowe, nga oni sowengga nga (nowoondoyemo hamoo teyi ero negoyeroro oodoowe,) ene mande ngu toongooro, yokoro, ene mande gumi biyomi eyingo ero eyingo. (Ayisaya 65:2)

11

Anutdo Iserel Oni Simoo Bare Gidaregaro Sumange Teyunoyingo

1 Nguro no ngandiro eteno. Anutdo enengo Iserel oni simoo bare bidodo andangeyeroro yoyokowo, bine? Ngu hamoo oorengo kini. No nguya Iserel oni. No nguya Ebaraham sembeni Beniyamin nguro soweni oorootenoku nga. Anutdo no ma kootu nunoote. 2-3 Anut enengo oni simoo bare ngu, ene kuri rogo teyingo, ene ma yoyokoro oweyeroyingo. Ye Anutro mandeno, Ilayiyaro mandeni kuri kandangero ingootenggo. Ilayiyando Iserel oni simoo baredoya sanggiri tero, Anutno ngandiro yemboongeyingo.

Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, onindo gengo ingondudu eyingo oni yureyi kumoowonggo. Geno wooro yeweroyi digi yawasa nguya tootoongowonggo. No noso nangge geno nowoondonemo hamoo tero, keta oorooteno. Ene no nureyi kumooweroyimboro erewenerootenggo, ero eyingo. (1 King 19:10,14)

4 Ene Anutdo Ilayisaro mandeni gumi eyingo.

No oni oowooyingga oorengo (7,000) soreyerootoowe oorootenggo. Ene oombooro oowooyi Bal, nguno ma boodoo oondoogero yemboongetenggo, ero eyingo. (1King 19:18)

5 Yo, Ilayisa naruno Iserel oni gidaregado Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro nangge, ataga nga narunggano ngano nguya, Iserel oni simoo bare guminggado nowoondoyemo hamoo tero oorootenggo. Ene Anutdo ngu enengo sumangeni ngunonggo oni simoo bare yoyoote. 6 Yo, Anutdo enengo sumangeni ngu Iserel onindo koyi tetenggoku, ngunonggo kini. Anut enengo ingonduduni nowoondoyimonggo ngu, sumangengga ngu yunoote. Ene ngundiro kini ngu, Anutro sumange ngu, hamoo engge kini tunootewa.

7 Ngundiro nguro, noore ndadiro ewato? Nga ooga nga ngu Iserel onindo Anut doongeyimo oni gome nenengo tunootewerоyi muringga, ngu yoweroyimboro koyi yanggango teyingo. Ene ma yoyingo. Anutdo Iserel oni gidarega roogoyerowo. Ngundo nangge nowoondoyemo hamoo teweroyi ngu yowonggo. Oni gidarega ngu nowoondoye kuri yanggango yetoni, nguro ene Anutro mandeni ma ingoyingo. 8 Anutro mande ngundo ngandiro eyingo.

Anutdo enengo nowoondoye kuri yeni, ukingootoni, kakabengo yeyingo. Ngundiro tetoni, ene (Anutro mande murini oo bidodo ngu) kenoro, ma ingoyingo. Enengo sodeyebo nguya mande muri nenengo ma ingoyingo. Ene ngundiro oruwonggoku, omburo, ataga nguya ngundiro oorootenggo. (Dutoronomi/ Lo 29:4)

9 Dewitdo enengo mundi oniro Anutdo yoyeni kakabeteyi, ero ngandiro yemboongeyingo.

Enengo oo simbo kayingo naruno, nowoondoye imakeyingo oodoyiga, ge yoyega kakabetetoyiga, mundi oni kewooroyemo uro, yoyoya yureyi. Ngu ngandiro, seba bowera ngundiro, ko, nusako yoweroyi mere ngundiro, nguno Anutdo enengo biyomiye, nguro gumi ngundiro yunowa. 10 Enengo doongeye ngu ooreri tetoni, ene doongetero, Anutro mande murini ngu ma ingowanggo. Enengo kowuriye urungga oorengo koorowooro, nguro ogingo suwooyi sano ingoro oruwanggo. (Sam 69:22-23)

Anutdo Oni Sowe Gidarega Nguya Yoyowo

11 Nguro nondo ko sumoo eteno. Iserel onindo kuri enengo weti mbumbuwayemo soretoyi, nguro Anutdo kootu yunororuwa, bine? Hamoo oorengo kini. Nguro ngu, Iserel oni Yisasno nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, nguro Anutdo Mande Keta Mesarango ngu yoro, oni sowe gidarega yunootoni, ene nowoondoyemo hamoo tetenggo. Yo, Anutdo oni gidarega kumana yunootoni, nguro Iserel onindo ngu kenomayingoya, ene nguya yowoorengoya, nowoondoye Anut inoyi, ero ngundiro tewa. 12 Yo, Iserel oni oore gome metemi ngu, ene kuri yokoyingo. Ngundo ngu Anutro kumana metemi ko enengo mande murini, ngu oni simoo bare bidodo, kuri yokoyingo. Ngundiro nguro,

ngu Anutro kumanangga ngu, oni sowe gidaregano tunooteyingo.
Nguro ngu, noore gome ingowato. Iserel oni simoo bare Yisasno
nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, Anutro kumana gome ngu yoro,
yunootoni, oni sowe gidarega dagayeroro, awuno oorengo yowanggo.

13 Ataga nondo oni sowe gidarega, ye mande yunooteno. No ngu
Anutro ko oni (Aposel), ye oni sowe gidarega yengo ko oni. Ngundiro
nguro, no nenengombo ko tetenoku, ngaro oni oni teteno. 14 Nga kongga
nga, no gome tewero ingooteno. Ye nenengo oni simoo bare Iserel
oni yendo Yisasno nowoondoyemo hamoo tero yootenggoku, nguro
ene nguya ngu kenomayingoya, ngu yowanggo. Ndadiro nguro, noro
Iserel oni nguya Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo nguno uro, sugi
sugi oruwato. 15 Ngundiro nguro, Iserel oni simoo bare Yisasro Mande
Keta Mesarango yokootoyi, nguro ngu, mera bidodomo oni simoo
bare mande gome ngu yootoyi, ngudodo nowoondoye guranangge
yero oorootenggo. Ngundiro nguro, Anutdo Iserel oni simoo bare
ko yoyoweroyi, ngu ngandiro. Oni merenonggo ko ootoogetenggoku
ngundiro tunootewanggo.

16 Oo manongoyingo koondomo oorooteku ngu bodaga Anutromu,
asa, gumi bidodo koondomo oorooteku nguya, Anutromu nangge.
Ngundiro nangge, de damoni kundingiyi ngu, ngu kambini duwoo
nguya kundingiyi tunootewa. Kuri Anutdo Ebaraham ngu yoyingo
nguro soweni Iserel oni, ene nguya Anutromu nangge. 17 Anutdo ko
ketangga tero, mera doongooro, yomosiyoro, mera yeni, urumidodo
teyingo. Ene ngu kono nguno koono mitoni (Iserel oni), oorero, engge
urungga enggeyingo. Koono gidarega gome ma oorero enggeyingo.
Ngundiro nguro, ene gumooro, oorongooni, utoni, ngu musiyomo
koono yuwooyi siyagongo ngu (oni sowe gidarega) digunonggo yoyoro,
mayero, ngu musiyomo mitoni, gome oorero enggeyingo. Ndadiro
nguro, ko mera himimo mera urumidodo nguro kono koono koretero
miyingo ngundiro, gome oorero enggeyingo. 18 Ngundiro nguro, ye oni
sowe gidarega ngu koono digunonggo siyagongo ngundiro yoyoyingo.
Nguro ye Anutro kumana, ngu yeno nangge ombuni. Ene Iserel oni
enengo kumana ombuni, ero ma ingowero. Nguro ye ingonda teyi!
Anut enengombo yanggango ye yunoote. Yengombo yanggango gura
ma yootenggo.

19-21 Ngundiro nguro, ye ngandiro ewanggoku ngu, noore Iserel
oni musiyomo, Anutro kono uro oorooteto. Ngu hamoo. Ene ye
ingonda teya oriyi! Anutdo Iserel oni ene nowoondoyemo hamoo
ma tero, nguro engge ma tetoyi, nguro andangeyerowo. Ye nowoon-
doyemo Yisas oowooyimboro hamoo tetenggoku, nguro nangge ye
mete oriyi. Ye nguno ingonda teya oriyi! Anutdo Iserel oni nowoon-
doyemo hamoo ma tetoyi, nguro oweyeroyingo. Nguro ngu, ye
nguya ngundiro nowoondoyemo hamoo ma tewanggoku ngu, ye nguya
Anutdo ngundiro teyunowa. 22 Nguro ngu, Anutro nowoondoyini
ko nguro wirikoyeroyingo mande yanggangoningga ingootenggoku
nga. Oni Anutro muri ngu yokootenggoku ngu, nguro Anutdo ene
nguya mande kookingo teyunoote. Anutdo yengo ngu nowoondoyi
teyunooteku, ngu nowoondoyininggano nguno ooroote. Kinitetoni ngu,
Anutdo ye nguya yoyokoro, oweyerowero ingoote. 23 Naru gurano,
Yuda oni damoni yero, Yisas keyootoyi ngu, arisa, Anutdo ko yoyoro,

enengo kono ko yoyewa. 24 Yo, ye oni sowe gidarega, ye koono yuwooyi
siyagongomu digunonggo yoro, Anutro kono miyingo ngundiro. Yuda
oni ngu koono koretero kono miyingo, ngu ngundiro. Yuda oni ene
nowoondoyemo hamoo Yisasno tewanggoku ngu, ene Anutdo yoyoro,
enengo kono ko yeweroyi, ngu kowuri kini.

Anutdo Oni Simoo Bare Bidodo Sumange Teyunoyingo

25 Kristen konebane, nondo ngandiro ingooteno. Ye nga hamoo
mande nga ye kuri ma ingowonggoku, ene ataga ye muri gome nenengo
oorengo tunootewanggo. Iserel oni simoo bare gidarega ngu nowoon-
doye yanggango yero, Yisasro mande sodedo ma keyootenggo. Anutdo
Iserel oni nowoondoye yeni kakabeteyingo. Ndadiro nguro, oni sowe
gidarega Anutdo kuri rogo teyingo ngu yoyootoni, nowoondoyemo
hamoo tewanggo. Ngundiro muringga ngu, Iserel onino oodoni, oororo,
naru wengamo tunootewa. Ngu naruno, Anutdo Iserel oni bidodo
yoyeni, Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yoyopawa ke-
woorokono uwanggo. 26 Ngu muringgano nguno, Anutdo Iserel oni
simoo bare Yisasno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu bidodo
yoyowa. Anutro mandeno ngandiro ete.

Sayiyon merakonggo (Yuda onino) hoorooweyeroweroyi oni
tunootewa. Ngu oningga, ngundo Yekob osisembenimboro
weti mbumbuwa bidodo andangeyunowero ombuwa. 27 No
eneya mande ero gosiyooteno. No enengo weti mbumbuwa
andangeyunowano, ero eyingo. (Ayisaya 59:20-21; 27:9)

28 Ene Yuda onindo Yisasro Mande Keta Mesarango ngu kootu inowong-
goku ngu, Anutya mundi tewonggo. Nguro ngu, ye oni sowe gidarega
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo muringgano nguno utenggoku,
ngu hoorooweyeroote. Anutdo Yuda oni simoo bare nguro gome
oorengo ingoote. Ndadiro nguro, Anutdo enengo osisambaye, newende
urungga yunoyingo nguro. 29 Yo, Anutro sumangeni kumana nguro
Anutdo oni gura negongoro, yowaku ngu, ene kootuyisina, enengo
ingonduduni ma yowoorengowa.

30 Kurimi ye oni sowe gidarega Anutro mande ngu utoro, oorongooro
yokoyingo. Ene ataga ngu, Iserel oni simoo baredo Yisasro Mande
Keta Mesarango ngu toongooro yokoyingongga, nguro ngu, ye oni sowe
gidarega, Anutro sumangeni, ngu yoyingo. 31 Ene kuri Yuda oni muri
gome nenengomo ma endeyoyingo. Nguro ngu, Anutdo oni sowe
gidarega sumange teyunoote. Nguro ngu, Yuda onindo ngu kenoro,
kenomayingoro, ene nguya nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ene
ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo ene nguya sumange teyunowa. 32 Oni
simoo bare bidodo Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya, Anutro
mande murini ngu ma keyootoyi, nguro Anutdo yoyeni, ya biyomimo
oni ngundiro teyingo. Ndadiro nguro, Anutdo ngu enengo sumange
yoro, oni simoo bare bidodo yunowa.

Anutro Mande Murini Ngu Duridarinidodo

33 Yo, hamoo oorengo Anutro sumangeni murini nguya mera ngaro
oo bidodo dagayeroote. Enengo ingonduduni ingoyingoni
nguya oniro ingonduduye bidodo dagayeroro, piru ndandayingo
oorengo. Onindo Anutro oore oorowuweroyi ngu wirikoro,
kenoweroyi kini. 34 Kuri, Anutro mandeno ngandiro eyingo.

Yo, onendo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro ingonduduni ngu
ingoote? Onendo enengo ingonduduni ene mete Anut inoyingo?
Mera ngaro oni gurado kini, ero eyingo. (Ayisaya 40:13)
35 Onendo oo koretero ene gumimboro Anut inootoni, enebana oo
nguro gumi wendangero Anut inowa? Ero eyingo. (Yob 41:11)
36 Ngundiro nguya kini. Eneno nangge oo bidodo tunootero, enengo
duridariyedodo oorootenggo. Ene oo bidodoboro Simburi Simbunani
oorengo. Suwooyi sano, noore Anut oowooyi bingami okooro, duri-
darini teyinoro oruwato. Ngu hamoo oorengo.

12

Gowenaningga Nga Anut Inoro, Nguno Kundingi Teyinowato

1 Arisa, ye Kristen konebane, Anutro sumangeni suwooyi sano ye
teyunooteku, nguro no mande nga ero yokutuyeroro, ngandiro eteno.
Ye goweye, moondeye, ingonduduye, nowoondoye, yanggangoye,
ootootooye bidodomo, ye komo keta oorootenggoku, nguno Anutno
wooro yeya inoyi. Ye komo yengo keta ootootooye, ngu bidodo gome
nenengo oorengo eneno yetoyi, nguro ene oni oni tete. Ye gome ingoyi!
Naru bidodomo, Anutdo ye gome soboyeroro, hoorooweyerooteku,
ngundiro nguro, yengo wooroye ngu, ene inootoyi, ngu metemi. 2 Oni
mera ngaro muri biyomi keyootenggoku, ngu ye ma keyerowero.
Kini, yengo ingonduduye ngu Anutno yetoyiga, ngundo nowoondoye
yowoorengootoningga, muri keta, ingondudu ketamu nguya yunooton-
ingga oriyi. Ngundiro tero ngu, ye Anut doongeyimo, ndawu ooga ngu
gome teweroyi ngu ingowanggo. Yengombo nguya ndadiro muri gome
nenengo tero ngu Anutro ingowanggo. Muri gome nenengo biyomi
kini, oo ngu bidodo Anutdo nguro gome ingooteku, ngu nangge teya
oriyi.

Noore Komo Anutdo Sumange Tero, Oo Yunooteku, Nguro Koni Tewato

3 Anutdo sumange no nunootoni, ngunonggo ye songomo songomo
eteno. Anutdo ye ingonduduyemo ingonduduga ngu yunowo. Nguro
rogoga ngu ma dagawero. Rogo dagaro awuno, ameno nguya ma
tewero. Kini, Anutdo yengo nowoondoyemo hamoongga nguro ro-
goga yunooteku, ye komo nguno nangge oriyi. 4 Noore ingooteto.
Noorengo gowenani ngu guranangge, nguro sosi gumi kowookowoo,
ene nguro koye nguya songo songo. Ngu bidodo ko guranangge
ma tetenggo. 5 Ngundiro nangge, noore oni simoo bare bidodo
Yisasro nowoondonanimo hamoo tetetoku ngu, noore Yisas Krayisya
gowenani guranangge. Ngundiro nguro, noore Kristen gura gura ngu
bidodo dobookurinani wata guranangge oorengo oorooteto. Noorengo
ingondudunonggo ngandiro ma ingowato. Noorendo Kristen oni
gidarega dagayerooteto, ero ma ingowato. Kini, noore gowenani
guranangge.
6 Anutdo noorengo sumange tero, ingonduduno ingoweroyiga, ngu
songo songo, guradiro guradiro, kingo duwoo noore yunootoni, nguno
enengo koni tetetoku nga. Oni gura, Anutdo enengo mande wesiyoro
eweroyi rogoga inowoku ngu, oni enengo newende hamoo teyingongga,
ngu rogono hamoomonggo wesiyoro ewa. 7 Ene oni gura ene Kris-
ten oni gidarega hoorooweyerowero ero, ingoro ngu, ene komo oni

Anutro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu gome hoorooweyeroyi.
Ngundiro nangge, oni gura etuyeroyingo oni tewero ero ngu, arisa,
ene komo ngu kongga ngu teya, hamoo mande ngu oni etuyeroni.
8 Ngundiro nangge, oni gura ene oni ingonduduye samangoweroyi
oni tetoningga ngu, arisa, ene komo ngu kongga ngu nangge gome
teni. Oni gura ene oni oo gura yunowero ingoya ngu, asa, ene komo
newende bidodomonggo, oni oo ngu yunoni. Ngundiro nangge, oni
gura ko guraro sobosobo tabango teya ngu, asa, newendemonggo
ngu kongga nguro oni oni teya, ko ngu teni. Oni ene nowoondoyi
tero, oni hoorooweyerowero ngu, asa, ene komo oni oni teya, oni
hoorooweyeroni.

Dobookuriye Nowoondoyi Teyunoweroyi, Ngu Gome Nenengo

9 Ye dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi ngu, ye komo
hamoomonggo nowoondoyi teyunoyi. Ye godange ero, ma
ganayerowero. Ye komo muri biyomi bidodo ngu kootu inoya, muri
gome nenengo ngu nangge woorogongoyi. 10 Ye komo dobookuriyeboro
nowoondoyi teyunoya, ngunonggo ye songo songomo dobookuriyeboro
bingamiye sodedo okooyi. 11 Nowoondoye ngu suwooyi sano Anutro
konimo nangge ingondudu teya, surekinikini ma tewero. Anutro
Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoyemo angetoningga, ngunonggo
hoorooweyeroni. Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro koni ye gome
teyi. 12 Ye gome oni oni teya, doongedoongoodoongo teya, Anutdo
yeno oo teweroyi nguro sobowooya oriyi. Ene kowuri gura yeno
tunootetoningga ngu, ye komo Yuka Kundingiyi nguno yanggango
dikaya, Anutno nangge oo bidodoboro yemboongeya, yanggango
teyariyi.

13 Anutro oni simoo bare oo sitowiro wenonootoyiga ngu, arisa, ye
komo hoorooweyeroyi. Ende gidareganonggo oni yeno mayetoyiga
ngu, ye komo gome soboyeroya kawararayeroyi.

14 Oni gidaregado ye yomburiyerootoyiga ngu, ye Anutno
yomburiyeroni, ero, ma yemboongewero. Kini, ye Anutno oningga
ngu nowoondoye imakeni, ko, kumana biyomi ma yunowero eya
yemboongeyi. 15 Oni nowoondoye gome oni oni teya oodoyiga ngu,
asa, ge nguya oni oni teyi. Ngundiro nangge, oni ene sendo sambi
tetoyiga ngu, arisa, ge nguya nowoondoyi teyunoya sendoyi. 16 Ye oni
bidodoboya nowoondoye guranangge teyi. Yengombo yengo oni ururu
tero oruweroyi, nguro ma ingowero. Ye komo oni oowooye kini nguya
ko gobooro teyi. Yengomboro nangge ingoro, ngandiro ma ewero. No
nangge no oni urungga ingondudunedodo, ero ma ewero.

17 Ene oni gurado muri biyomi gura yeno tetoningga ngu, arisa,
yebana ngu gumi muri biyomi eneno ma tewero. Kini, ye komo muri
gome oni simoo bare doongeyemo metemi nangge teyi.

18 Ge ebe urewero ingondudu ma tewero. Kini, oore moore teton-
ingga ngu, asa, ye komo oni bidodoboya nowoondoye gobooro yeya
ayibinonggo oriyi. 19 Ye Kristen dobookurine, no yengo nowoondoyi
urungga teteno. Oni songombo yeno muri biyomi teyunootoyiga ngu,
asa, yendo ene gumi teyunowero, ngu ma ingondudu tewero. Kini,
ye komo ngu kowuringga ngu, Anutro sanggiriningga nguro yokoyi.
Anutro mandeno, ngandiro ete.

Nondo nangge oniro weti mbumbuwa nguro gumi wendangewano.
Nondo gumi biyomi urungga wendangero yunowano. Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngundiro ero eyingo.
(Dutoronomi/ Lo 32:35)
20 Asa, yengo mundi oningga oowariro kumootoningga ngu, ye mete
oowari inootoyiga neni. Ngundiro nangge, ene sonoro ingootoningga
ngu, asa, sono inootoyiga neni. Ye ngundiro tewanggoku ngu, arisa,
ene oo biyomi tewoku, nguro oyimo urungga yowa. 21 Ye muri biyomi
ngu yokootoyi, ngundo ye ma dagayerowero. Kini, yengo muri metemi,
ngundo muri biyomingga ngu wongooni uwa.

13

Noore Komo Mera Ngaro Gabuman Sobosobo Oni Nguro Manggoye Keyowato

1 Oni simoo bare bidodo mera ngaro sobosobo oni ngu nowoon-
doyemo oruwanggo. Noore ingooteto. Mera ngaro sobosobo oni
oorootenggoku, ngu enengombo kingo ma tunootetenggo. Kini, ngu so-
bosobo tabango oni ngu Anut kandeyimonggo tunooteyingo. Ngundiro
nguro, Anut enengombo mera ngaro sobosobo tabango oni yoyetoni
oorootenggo. 2 Ngundiro nguro, Anut enengombo Gabuman oni
sobosobo merako ngano yeni tunooteyingo. Arisa, ngu oni nguro
manggoye ma keyoro ngu, ene Anutro mandeni nguya toongoote. Yo,
hamoo, sobosobo oni nguro manggowo ngu toongooro, owero yokoro
ngu, asa, oni ngundiro tetenggoku, ngundo gumi kowuri urungga
oorengo yowanggo. Kowuri ngundiro wendangeweroyi ngu, Anutdo
ero yunoyingo, ngundiro teyunowa. 3 Oni enengo muri nenengomo
ootooro, sobosobo Gabuman oniro mamana mande keyoro ngu, arisa,
ene Gabumanro ma sosorewanggo. Ene oni sobosobo sanggiri oniro
Gabuman nguro mande ma keyoro ngu, asa, ene sosorero oruwa.
Ge mande muri gome nenengomu nangge tetooga, arisa, ene ge
bingamingge ero okoowa. 4 Anutdo Gabuman oni nguro koye ngu, ye
hoorooweyeroweroyi ko ngu inoyingo. Ye muri biyomi tewanggoku
ngu, enengo yanggangoni, ngundo yengo muriye biyomingga nguro
ogingoni yunowa. Anutdo Gabuman sobosobo oni yootunoyeroyingo
ngu oniro biyomiye nguro gumi etuyeroweroyimboro yoyeyingo.
5 Ngundiro nguro, noore komo enengo manggowo keyoro, mandeni
yoro keyowato. Ndadiro nguro, Anutdo ngu mamana mandega ngu
nowoondonanimo yeyingo. Ngundiro nguro, noore komo, nowoondo-
nani nguro gome ingoro, ingonduduwooro manggowo keyowato.

6 Noore komo digi beye Takisno yeweroyi ngu, mera ngaro so-
bosobo oni tabango ngu Anutdo rogoyerowoku oni, ngu yunowato.
Ndadiro nguro, ene Gabuman sobosobo oni ngundo ko yanggango tero,
sobowooro ko tetenggo. 7 Ge digi beye Takisro yoweroyi onindo rogoga
ero gunootenggoku, ngu komo digi beye ngundiya yuno. Oni digi beye
yoweroyi onino oo bidodoboro ge digi beye yuno. Ngundiro nangge,
ge oni gurano weti moore tetoningga ngu, nguro sumoo etoningga ngu,
asa, ge mete wendangeya ino. Yengo manggoye, nowoondoye nguya
oni ururu nguro bingamiye okooyi.

Oni Ene Dobooyi Newende Inooteku Ngu, Ene Mande Gome Keyoote

8 Ye weti tero oni guranonggo oo gura ma yowero. Ene noore weti
guranangge ngu suwooyi sano ooroote. Ngu ngandiro. Oni bidodo
ene dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi muringga, nguro weti
urungga ngu nangge orini. Ndadiro nguro, oni gidaregado, oni gidarega
nowoondoyi teyunowanggoku ngu, ene Anutro mamana mande bidodo
keyootenggo. 9 Yo, Mosesro mamana mande ngu ngandiro. Ge
erambarisa ma yomburiyerowero. Ge oni ma ureyi kumoowero. Ge
yakaka ma tewero. Ge oni guraro oo ma kenomayingowero. Mosesro
mamana mande oorooteku, ngu metemi. Ene nga mamana mande
ketangga, ngando mamana mande kurimi ngu bidodo dagayeroote.
Ngu ngandiro. Gengombo gengomboro gome ingooteku, ngundiro
nangge, oni ge tanggegemo oorootenggoku, nguro nguya ingo. 10 Oni
ene dobooyi tanggeyimo oorooteku, ngu newende inoro, nguro ene
muri biyomi ma teyinowa. Ngundiro nangge, oni ene dobooyi newende
inooteku ngu, ene Anutro mamana mande hamoo keyoote.

Noore Anut Doongeyimo Nenengo Oorengo Oruwato

11 Noore ingooteto. Yisas ko omburo, noore yoyoweroyi naru, ngu
namoko oorengo. Ataga ngu naru wenga namoko tete. Ngundiro
nguro, wereweroyi naru kini, doongedoongoodoongo tero, sobowooro
oruweroyi naruni nga. Kurimi noore amana nowoondonanimo hamoo
teyingo naruno, Yisasdo yoyoweroyi narungga ngu orirokoyi oruwo.
Ene ataga narungga nga, ngu namoko oorooteku nga. 12 Yo, noore mera
ngano oruweroyi namoko kinitewero tete. Suwoo oororo kinitetoni,
sengewero namoko tetoni, ngu ngandiro. Nguro ngu, noore suwooro
muri biyomi ngu yokoro, noore Anutro kondimu me idi sangga yoro,
Setanya yanggango ebe urewato. 13 Noore komo Anut doongeyimo
gome nenengo endeyowato. Ngundiro nguro, noore sono biya nero,
ma kakabetewato. Ngundiro nangge, noore ooreko ooreko buribari ma
endeyoro, ngunonggo muri biyomi gidarega nguya ma tewato. Sanggiri
tero, nguno ebe utoro, ngunonggo oni gidaregaro koye nguro ma keno-
mayingoro oruwato. 14 Kini, ye komo Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas Krayis ngu yoya, goweyemo woorogongootoyiga oni songombo
ye yeyoro, nguno Yisasro murini nangge kenowanggo. Ngundiro nguro,
ye ingonduduye kurimi nguro murini ngu kabeteyi. Ngundiro tero ngu,
asa, yengo muriye biyomi, ngu ko ma tewero.

14

Noore Kristen Oni Doboonanimboro Murini Ma Wirikoro Kenowato

1 Oni ene newendemo hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngundiro
oni ngu, ye yoyoya, Kristen oni simoo bareno ombuya yowuruwooyi.
Ye ene newende yanggango teyinoweroyimboro mande gome ngu
eneno etoyiga, gome ingoni. Ye mande gumi gumi nangge buribari
eneno ma ewero. 2 Ene oni gura newendemo hamoo ngu yanggango
teteku ngu, ene oo bidodo nemukoote. Ene oni gura newendemo
hamoo ngu yanggango kini, ngu ene nusako roogo tero, ma nero, ene
oowari gidarega nangge nete. 3 Oni ene oo bidodo buribari neteku,
ngundo oni nusako oo ma neteku nguya nowoondoye biyomi ma
ingowero. Ngundiro nangge, oni nusako ma neteku nguya biyomi ero
ma ingowero. Ene oo bidodo buribari neteku, nguro ene kootuyisina
mande ma ero yomooyinowero. Ndadiro nguro, Anutdo ngu oningga

nguya kuri yoyingo. 4 Ge oni guraro ko oni nguro koni ma wirikoro
ewero. Ndadiro nguro, ene enengo sobosobo oningga, ngundo nangge
enengo ko oningga ngu wirikoro kenoro ewa. Enengo koni metemi,
ngundi, biyomi, bine? Ero wirikowa. Ene hamoo yanggango dikaro,
ko tetoni ngu, Oo Bidodo Simburi ngundo ene mete yeni, yanggango
oorengo dikawa.
5 Oni gurado Anut doongeyimo, naru gura ingootoni, kundingiyi
naru urungga, naru gidarega dagayeroote. Anut doongeyimo, oni
gurado naru bidodo ngu naru guranangge ngundiro Anut bingami
okooweroyi ingoote. Oni bidodo enengo nowoondoyemo Anutdo
ingondudu yunoyingongga, ngu nangge ingonduduyemo yanggango
teya oriyi. 6 Oni ene naru gura ingootoni, naru gidarega koreteyingo
tetoni ngu, ngu oningga ngu, Oo Bidodo Simburiga nguro ingoote.
Ngundiro nangge, oni ene oo bidodo netekungga ngu, ene Oo Bidodo
Simburi nguno esosootero nete. Yo, oni gurado ene oo buribari ma
neteku nguro ene Oo Bidodo Simburi nguno nguya Anutno esosootete.
7-8 Noore keta oruweroyi, ko, kumooweroyi ngu noorengomu kini.
Noore keta oruwato, bine, ngundi, kumoowato, bine, ngu Oo Bidodo
Simburi Simbunani nguno nangge ooroote. Keta oruweroyi, ko,
kumooweroyimu nguya, nguro muri ngu, Oo Bidodo Simburi Sim-
bunani nguro bingami ero okooweroyi. 9 Ngundiro nguro, Krayis
Yisas kumooro, ko, keta ootoogeyingo, ene ngunonggo ngu, oni keta
oorootenggoku, ko, oni kumooyingomu nguya nguro Simburi oorengo
ooroote.
10 Ndadiro nguro, ye Kristen dobooyeboro ootootoni, wirikoro,
kenowero mande biyomi ene goweyi sanggawero ma ewero. Ye
dobooye yomooyinoro kootuyisina mande ma ewero. Ndadiro nguro,
ye ingootenggo. Kootuyisina, noorengo bidodo Anut doongeyimo
dikatooye, enengombo mande murinani wirikoyerowa. 11 Oo Bidodo
Simburi Anut nguro mandeno ngandiro ete.

No keta ootooro, ngunonggo hamoo oorengo eteno. Oni bidodo nono
boodoo oondoogero, nono yambo mande tewanggo. Oni bidodo
manggoyemonggo, no oowoone Anut ngu yootunoro ewanggo,
ero eyingo. (Ayisaya 49:18; 45:23)

12 Ngundiro nguro, noorengomo noorengomo Anut doongeyimo dikaro,
noorengo murinani tero, endeyowootoku, ngu yootunoro, Anutno
ewato.

Noore Kristen Doboonani Yomburiyowero Oo Gura Ma Tewato

13 Ngundiro nguro, noore Kristen oni dobookurinani ingonduduye
ma wirikoyerowato. Ndadiro nguro, ngu Anutro koni. Noorengo
ingondudunani ngu komo ngundiya dowoomomooni. Ye oo biyomi
gura tero, ngundo Kristen dobooye, nguro newendemo hamoo teyingo
ngu, ma yomburiyerowero. Ngundiro ma tero ngu, asa, ye nguya
weti mbumbuwa tewanggo. 14 No ingooteno. No Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, nguno nowoondone yetoowe, ngundo etune-
rootoni, oowari enengombo biyomi ma yewa. Oni gura newendemo
ene oowari guraro roogo tewero ingooteku ngu, ngu oningga ngundo
roogo tewoku, ngu nangge keyoni. 15 Ngu ngandiro. Gedo oo neteku,
ngundo dobooge newende yomburiyooteku, asa, ge nguno ingooteku,
ge nowoondoge ebe ino ino teweroyi muringga, nguno ma ooroote.
Ndadiro nguro, Krayis Yisasdo ngu doboogega ngu yowero, ene kuri

kumooyingo. Ngundiro nguro, gengo oowari ngundo dobooge ma
yomburiyowero. 16 Yengo oo gome ingoro oodoni, nguro onindo ngu
oo nguya mandeni biyomi ma ewanggo. 17 Anutdo noore Kristen
oni ene oowari, sono oo neweroyi nguno ma ingondudu tewero.
Kini, Anutro murini ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, nguno
noore nowoondonani imakeyingo, gome nenengo endeyoweroyi, ko,
oni oni teweroyi nguya Yuka Kundingiyi ngunonggo omburo, noore
hoorooweyeroweroyimboro ingoote. 18 Oni ene Krayis Yisasro ko oni
tero, nguro koni tero, endeyowaku ngu, asa, Anutdo nguro gome
ingowa. Oni simoo baredo nguya, oni gome oorengo, ero ewanggo.
19 Ngundiro nguro, naru bidodomo, noore sumangeyi, ayibi mande
oo nguro murimo, noore komo ebe hooroowe hooroowe tero, nowoon-
donani guranangge yero, dobookurinanimboya gobooro oruwato.
Naru bidodomo, ye Kristen dobookuriye nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu yanggango teyunoyi. 20 Ge oowari gidaregaro gome ingoro
ngu, Anutro koni ngu ma yomburiyowero. Hamoo, oo bidodo ngu
oo neweroyi. Ene ye oni gidarega oowarino yoyeyi, weti mbumbuwa
tero, nguno ma wenonowero. Ngundiro nguro, dobooge oo ma neteku
ngu, asa, ye nguya roogo teyi. 21 Ye Kristen dobookuriyeboro nowoon-
doyemo hamoo ngu ma yomburiyowero. Nguro ngu, dobooye nusako
songgiwi Wayin, ma netenggoku, nguno ye nguya roogo teyi. Ngundiro
tero nguno, muri metemi tewanggo. 22 Gengo nowoondogemo hamoo
teyingo ngu yaringo Anutya nangge. Oni ene oo gura ingootoni, oo
gome ero newende, nguro ingooteku, ooga ngundo newende kowuri ma
inootoni ngu, asa, ngu oningga ngu, ene mete oni oni tewa. 23 Ene oni
gura newendemonggo buribari ingoro, ngunonggo oowari gura roogo
teyingo, ngu newaku ngu, asa, ene Anut doongeyimo, weti mbumbuwa
tewa. Ndadiro nguro, enengo newendemo hamoo teyingo, ngu nenengo
kini.

15

Noore Kristen Oni Dobookurinani Hoorooweyerootooye, Ene Nowoondoyemo Hamoo Ngu Yanggango Tewanggo

1 Noorengo ingondudu nangge, ma keyowato. Kini, noore nowoon-
donanimo hamoo yanggango, ngundo oni gidarega nowoondoye
hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngu hoorooweyeroro, saman-
goyerootooye, nguno ene yanggango dikawanggo. 2 Noore Kristen
oni dobookurinani oorootenggoku, ngu muri metemimo hoorooweye-
rootooye, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango tewanggo.
3 Noore ingooteto. Krayis Yisas ngu enengo ingondudu, ngu ma
keyoyingo. Kini, Anutro mande ngundo Yisasro ngandiro eyingo.

Onindo geya mande biyomi etenggoku, ngundo omburo, no
wirinerowanggo, ero eyingo. (Sam 69:10)

4 Yo, Anutro mande bidodo kuri nakangoyingo, ngu noorendo kan-
dangero, ingoweroyimboro nakangoyingo. Ngu mande nakangoyingo
ngu, noorengo nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu yang-
gango teyunowa. Noore ngunonggo yanggango dikatooye, Anutro
mande, ngundo oore gome etuyeroro oodoni, Anutdo kawararaye-
rootoni, noore ene sobowooro oodooye, ene omburo yoyowa. 5 Anut
nguro murini, ngundo oni nowoondoye yanggango teyunootoni,

ngunonggo oni yanggango dikaro, Anutya nowoondoye guranangge
yero oruwanggo. Enendo hoorooweyerootoni, noore ngunonggo Krayis
Yisasro murini gome ngu keyoro, ngunonggo ingondudu guranangge
yero oruwanggo. 6 Ngundiro nguro, yengo nowoondoye, manggoye
guranangemo Anut oowooyi bingami eya okooyi. Yo, hamoo, Anut
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu Yisas Krayis nguro eweyi
ngu bingami ero okoowato.

Krayisdo Yuda Oni, Ko, Oni Sowe Gidarega Nguya Hoorooweyeroyingo

7 Krayisdo kuri noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Nguro ngu, ye
bidodo Kristen dobookuriye yoyoya, nowoondoye guranangge gobooro
yetoyiga, oni bidodo ngundiro muri ngu kenoro, Anut bingami ero
okoowanggo. 8 No ngandiro eteno. Krayis Yisas ngu kuri Yuda oni
ngu hoorooweyerowero ko oni tunooteyingo. Ene ngundiro tero ngu,
Anutro mandeni hamoo ngu yanggango teyinoote. Nguno Anutdo Yuda
oni nguro osisambayemo sunggi mandega Mesayiyaro ero gosiyoyingo,
mande ngu bidodo ataga engge yeni tunootete.* 9 Oni sowe gidarega,
ngundo ngu Anutro sumangeni ngu kenoya, ngunonggo Anut bingami
okooyi ero, nguro Anutro mandeno eteku ngundiro.

Ngundiro nguro, nondo oowoongge bingamingge oni sowe gidaregano
yootunoro ewano. Nondo gengo oowoonggemo yambo utoro,
nguno ero, yambo urewano, ero eyingo. (Sam 18:49)

10 Mosesndo Anutro mande gura ngandiro ete.

Ye oni sowe gidarega, ye enengo Yuda oni sowengga nguya mete oni oni
teyi, ero eyingo. (Dutoronomi/ Lo 32:43)

11 Mande gumi gurano nguya ete.

Ye oni sowe gidarega bidodo, ye nguya komo Oo Bidodo Simburi
Simbunani ngu bingami eya okooyi. Oni simoo bare bidodo
komo enengo oowooyi urungga oorengo okooyi, ero eyingo. (Sam
117:1)

12 Ayisayando nguya Yisasro eyingo.

Ngu Yesi oningga nguro sowenimonggo oni gura tunootewa. Ngu on-
ingga, ngundo ootoogero, oni sowe gidarega nguya soboyerowa.
Oni sowe gidare ngu, ene nowoondoyemo hamoo tetoni, Anutdo
mande ero gosiyoyingo ngu sobowooro oruwanggo. Ayisayando
ngundiro eyingo. (Ayisaya 11:10)

13 Anut ngu, nowoondonanimo hamoo tetetoku, nguro Simburi.
Nguro ngu, noore mete enendo omburo, yoyoweroyi nguro
sobowoowato. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo urungga, ngundo
yoyeni, oni oni teya ayibi imakeyingo muri, ngu yeno orini. Ngundiro
tero ngu, Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni ngu, ye mete yowanggo.
Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ye Yisas sobowooro,
hahangero oorootenggoku, ngundo ye nowoondoyemo angero, oorero
oruwa.

Polndo Anutro Mande Koyi Tero, Nguro Oni Oni Teyingo

14 Ye Kristen konebane garo, nondo yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, ko, yeno muri gidarega gome tetenggoku kenoro, nguro

* **15:8:** (Mesayiya oningga, ngu Anutdo ko yoyoweroyi nguro sunggi mande, ero gosiyoro yunoyingo)

nowoondonemo hamoo angero ooroote. Ye ngu ingondudu gomemu-
dodo, ngundiro nguro, yengombo mete ebe hooroowe hooroowe
tero, ingonduduye gome ngu dobookuriye etuyeroro yunowanggo.
15 Nondo mande gidarega yengo nakangooteno. Ndadiro nguro,
ngundo ngu, ye mete hoorooweyeroro, yanggango teyunowa. Ene no
nakangoweroyi ngu ma surinekiniyete. Kini, nondo yengo ingondudu
ngu yokutuwoowero nakangooteno. No yeno ko yanggango tero,
ingonduduye samangowero. Ndadiro nguro, Anutdo enengo koni
ngaro no roogonerowo. 16 Ngundiro tero, no Krayis Yisasro ko oni tero
oorooteno. No oni sowe gidarega kewooroyemo Anutro mande gome
ngu koyi tero, wesiyoro eteno. Nguno ngu, no oni sowe gidarega ngu
yoyoro, Anutno ombuteno. Yuka Kundingiyi, ngundo yoyeni, kundingi
oni tewanggo. Ngundiro ootooro ngu, ene Anutno wooro ngundiro
tunootetoyi, Anutdo nguro gome ingoote.
17 Ngundiro nguro, no Krayis Yisasya ko tero, no Anutro koni
tetenoku, nguro oni oni teteno. 18 No Krayis Yisas nguro koni, murini,
nguro mande nangge oni sowe gidaregano ero etuyerowano. No
mande gura gura ma ewano. Ndadiro nguro, Krayisdo no hooroowen-
eroro, yanggango tenunootoni ngu, no komo oni sowe gidarega
hoorooyerootoowe, Anutro mande gome ngu keyoweroyi nguro ko
teteno. 19 No mande ero, ko tetenoku ngu, Anut enengo sunggi, ko,
muri songo gura oorengo onindo ma teweroyimu, ngu bidodo Yuka
Kundingiyi nguro yanggangonimonggo tewono. Ngundiro tero, no
Yerusalem ende ngunonggo ko tero, Krayisro Mande Keta Mesarango
ngu mera bidodomo wesiyoro, ero yade yade omburo, Ilirikam mer-
akono mayeyingo. 20 Yo, nondo ngu ngandiro ingooteno. Oni Krayis
oowooyi ma ingoyingo, oni simoo bareno nguno, no Krayis Yisasro
Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero, nguno ko tewero ingooteno.
No oni guraro ya nonggini sanganimo nenengo ya ma yewano. 21 Kini,
Anutro mandeno eteku ngundiro.

Oni ene kuri Anutro mandeni ma ingowonggoku ngu, ene nga kenowanggo. Ngundiro nangge, oni ene Anutro mande ma ingowonggoku ngu, ene komo mande gome oorengo ingowanggo, ero eyingo. (Ayisaya 52:15)

Pol Ene Rom Oororo, Ngunonggo Speyin Merako Nguya Oorowuwero Teyingo

22 Ngundiromu nga kongga ngando noro oore suwooyi sano goodoote.
Ngundiro tetoni, nguro no yeno ma oorowuteno. 23 Ataga, no nga
merako ngano ende bidodo ngu, ene Yisas oowooyi ingomukootenggo.
Ngundiro nguro, no ko teweroyi musine kini. Nguro ngu, no dagoma
oowooyingga yeno oorowuwero gome oorengo ingooteno. 24 Nguro ngu
kootuyisina, no Speyin merako oorowutenoku naruno nguno, no yeno
tunootero, yeyorogogo, no ngunonggo oorowuwano. No yeya bodaga
oode, nowoondone metemi ingootoowe, asa, ye hoorooweneroro, oo gi-
darega nunoro, noyoro, omburo, Speyin oore sangago noyokowanggo.
25 Ene ataga ngu, no Yerusalemno oororo, Anutro simoo bare
hoorooweyeroro, digi beye yunowero oorowuteno. 26 Ngu ngandiro:
Masedoniya, ko, Giris mera nguro Kristen onindo mande guranangge
ero gosiyoro, Yerusalem Kristen oni simoo bare hoorooweyerowero,
digi beye yowuruwoowonggo. Ndadiro nguro, Yerusalemno Kristen oni

simoo bare oowariro kumootoyi nguro. 27 Yo, nowoondoye gomem-
onggo nangge ngundiro tewonggo. Ene Yerusalem Kristen oni simoo
bareno wetidodo. Ngundiro nguro, Yuda Kristen onindo Anutro Mande
Keta Mesarango ngu oni sowe gidaregano wesiyoro ero etuyeroyingo.
Nguro ngu, oni sowe gidaregado enebanangge goweyeboro oo ngundo
enengo weti ngu wendangero hoorooweyerowanggo.
28 Ngundiro nguro, no digi beye yewonggoku nga, enengo kandeyemo
yero yokoro ngu, asa, no yeno oororo, yeya naru bodaga oode,
ngunonggo Speyin merako oorowuwano. 29 No ingooteno. No ye
tanggeyemo oorowuwanoku ngu, Yisas Krayis nguro kumana yanggan-
gonidodo nono angetoni, yeno nguya oorowuwano. Ngundiro nangge,
yeno nguya ngundiro angewa.
30 Ye Kristen dobookurine, ye komo noorengo Oo Bidodo Sim-
buri Simbunani, Yisas Krayis, nguro ingondudu teyi, ero ingooteno.
Nga mandega nga Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondonani yokutu-
wootoni, ngundiro nguro, noore Kristen bidodo nowoondonani gu-
ranangge gobooro yero oruwato. Nguro ye komo noro yanggango
tero, hoorooweneroro, Anutno yemboongewanggo. 31 Ye oo eraya
gobooro yemboongeyi. Ngu ngandiro. Yuda oni gidarega ene Anutro
mande ma ingoro, manggo unggaranggara tetenggoku, ngundo ma
nodowooweroyi nguro yemboongeyi. Ye ngundiya teya, Yerusalem
Kristen onino nga digi beyega nga yunoro, nguro koyi tewanoku,
nguro Anutno yemboongeya hoorooweneroyi. 32 Ngundiro tetoyi,
Anutdo mete ero, ingootoni ngu, asa, no oni oni tero, yade oororo, ye
tanggeyemo naru bodaga kengero, nowoondone metemi ingowano.
33 Anut ene nowoondoye imakeyingo, nguro simburi. Ngundo ye
bidodoboya oruwa. Ngu hamoo.

16

Polndo Kristen Dobookuriyi Kambayeroyingo

1 Noorengo Kristen kuwoonani Pibi ngu, ene Kristen bare
gome. Enendo ngu Senikiriya endemo Kristen oni simoo bare ngu
hoorooweyeroro, ko teteku ngu. 2 Pibi barega ngu Anutro newendemo
hamoo teyingo ngu, ye Kristen onindo Oo Bidodo Simburi oowooyimo,
sobowooya kawararangoyi. Ene oo guraro wenonootoningga ngu,
ye komo hoorooweya, oo ngu inoyi. Ndatero nguro, ene suwooyi
sano no hoorooweneroro, ko, simoo bare oowooyingga nguya
hoorooweyerowo.
3 Prisila nguya kameyi Akuwila erambarisa ngu noya Krayis Yisasro
koni gobooro tewooto. Ngundiro nguro, ngu no dobookurine.
4 Nowoondoyari hamoo teyingo, ngu yanggango. Ngundiro nguro, ngu
erayaga ngu, no hoorooweneroro, ene nguya kumoowero meyeyingo.
Ngundiro nguro, nondo oni oni urungga tero, enengo esosooteteno.
Ngu nondo nangge, erayaga nguya esoso ma teteno. Kini, oni sowe
songomboro, Kristen onindo nguya erambarisa nguro esosootetenggo.
5 Ye Kristen simoo bare enengo yano yowuruwooro yambo mande
tetenggoku nguya esosootero kambayerooteno.

Ye noro esosootero, mande etenoku nga, ngu doboone Epayinitus
nguya etoyiga ingoni. Ngu nenengo doboone oorengo. Esiya mera

urungga oorengo nguno, oni simoo bare bidodo nguno oorootenggoku,
Epayinitus ngu koretero Kristen oni tunooteyingo.
6 Ye Mariya nguya noro esoso ngu inoyi. Ndadiro nguro, ene ye
kewooroyemo nguno ye hoorooweyerowero ko yanggango teyingo.
7 Ye noro dobookurine Andronikas, dobooyi Yuniyas, nguya esoso ngu
yunoyi. Ngu erayaga ngu noorengo Yuda oni. Ene noya ya biyomimo
gobooro uwootowo. Ene Aposel oni kewooroyemo ene oowooyari
gome metemi. Ngu erayaga nguya ene no koretenunoro, Krayisno
nowoondoyari hamoo teyingo oruworiyo.
8 Ambaliyatus ngu Kristen doboone oorengo. Nguro nondo enengo
gome ingootenoku, nguro ye noro esoso mande nga nguya inoyi.
9 Ye Urubanusno nguya, noro esoso mande nga etungootoyiga kenoni.
Ene ngu Krayis Yisasro konimo ngano, ngu noorengo doboonani. Noro
esoso mande nga ngu, Stekis etoyiga ingoni. Ene nguya noro doboone
oorengo.
10 Ye noro esoso mande nga Apeles, nguya inoyi. Ene ngu Krayis
Yisas ngu hamoo keyoyingo oni oowooyidodo. Ngundiro nangge, ye
noro esoso mande nga Aristobulus, simoonggoro nguya, enengo yano
oni oorootenggoku nguya, Yisasro ingoro oorootenggoku, ngu nguya
yunootoyiga kenoyi.
11 Ye noro esoso mande nga ngu, Herodiyan oni nguya inoyi. Ene
ngu noorengo Yuda oni. Ye noro esoso mande nga ngu, Narasisus
simoonggoro nguya, enengo yano oni nguya Yisasro ingoro oorootenggoku, ngudodo yunoyi. Ene ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguno
oorootenggo.
12 Ye noro esoso mande nga Trayipina, Trayiposa, ko, Perasis nguya
yunoyi. Ngu bare kabusa ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro
koni nguro ko yanggango tetenggo.
13 Ye noro esoso mande nga Rupus nguya inoyi. Ene ngu Oo Bidodo
Simburi Simbunani nguro ko urungga oorengo tete. Enengo nemi, ngu
no namone ngundiro, ene nguya esoso mande inoyi.
14 Ye noro esoso mande nga oni nguya yunoyi. Aristobulus, Prigon,
Hemis, Patorobas, Hemas, ko, Kristen dobookuriye eneya oorootenggoku, nguno nguya eyi.
15 Ye noro esoso mande nga oni nguya yunoyi. Pilologus, ko, bareyi
Yuliya; Neriyas, nguya kuwooyi Olimbas, ngundo oni simoo bare
bidodo Anutro nowoondoyemo hamoo tero, yeya oorootenggoku, ngu
nguya yunoyi.
16 Naru bidodomo, yambo ureweroyimo, Kristen dobookuriye yeyoro
ngu, kandeye dowooro, kambayeroya, oni oni teyunoyi. Krayisro
oni simoo bare, yowuru bidodomo, ngu bidodo ye esoso teyunoro
kambayerootenggo.

Oni Gidaregado Kristen Oni Simoo Bare Yowuruno Oodoyi Yomburiyeroyingo

17 Ye Kristen konebane, no yeno eteno. Oni gidaregado omburo,
Kristen oni simoo bare ngu tootoongoyeroro, yoyeni, bogudodo tero,
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yomburiyootenggoku, nguro ye
gome doongeteya, ingonda teyi! Ngundiro oni ngu, ene mande muri
gidarega Anutro mandeno ma eteku, ngu ero etuyerootenggo. Ye nguya
gobooro ma bibitewero. 18 Ngundiro oni ngu, ene noorengo Oo Bidodo

Simburi Simbunani, Krayisro koni ma tetenggo. Kini, ene enengo
goweyeboro ingondudu biyomi ngu nangge keyootenggo. Ngundiro
tero, ngunonggo ene mande gome oorengo ngu ero, oni mande muri
biyomi ma ingootenggoku, ngu ganaganayerootenggo. 19 Oni bidodo
yengo muriye gome Anutro mande gome ingoro, keyootenggoku ngu
ingoro, ene nguro etoyi, no ingoro, nguro no oni oni urungga yengo
teteno. Yengo ingonduduye samangowero mande eteno. Ngundiro
nguro, nondo ngandiro ingootenoku, ngu ye komo oo gome nenengo
teweroyi, nguro muri nangge teya oriyi. Ye komo oo biyomi gidarega
nguro murini, nguro ingonduduye gosiyoya, kabeteya yokoya, kootu
inoyi. Yo, ye komo muri biyomi bidodo ngu yokoya, songo oriroko oriyi.
20 Anut ngu nowoondoye imakeyingo, sumange, ayibi, nguro simburi
oorengo. Naru bodaga nguno ngu, Anutdo Setan wongooro, oorongooni
keyi damonimo uwa. Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas
Krayisro sumange, ayibini, ngu yeya orini.

Oni Gidarega Pol Hoorooweyingo, Ngundo Rom Oni Simoo Bare Kambayeroyingo

21 Noro ko goboorone Timooti, ngundo yengo esosootero kambaye-
roote. Noro dobookurine oowooye ngu Rusiyas, Yeson, ko, Sosipata, ngu
noorengo Yuda oni, ene nguya ye kambayerootenggo.
22 No Taritiyas, nondo Pol manggowoomonggo mande yoro, nga so
uyi nga nakangooteno. Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngu
oowooyimo, no yeno mande esosootero kambayerooteno.
23 Gayiyus, ngundo nguya ye kambayeroote. Enendo enengo yano
gome sobonerowo. Ene Anutro oni simoo bare yowuruwooyingo nguya
ngundiro soboyerowo. Erasitus, ngu ende ngaro beye sobowooyingo
oni, ko, doboonani Kuwootas, ngu erayaga nguya yeno esosootero
kambayerooteri. 24 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas
Krayis, nguro ayibi, sumangeni, ngu ye bidodoboya orini. Ngu hamoo.

Noore Komo Anut Oowooyi Bingami Ero Okoowato

25-26 Arisa, noore komo Anutro oowooyi bingami ero okooro, oni oni
tewato. Anutdo Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango, nondo yeno
wesiyoro etenoku, ngu yeni, yanggango yewa. Nga mande kombiteyin-
gongga nga, ngu kurimi kombitero oruwoku, ene ataga ngu, Anutdo
yeni, tunoo oorengo tunootete. Anut sugi sugi oorooteku, ngundo
enengo mande nenengo kuri enengo ingondudu eyingo onino etoni,
nguro mandeni nakangoyingo. Anutdo enengo mande ngu enengo
ingondudu eyingo oni yunoyingo, nguro damoni ngandiro. Nguno
enengo mandeni, murini oororo, oni simoo bare bidodo merako ngano
oorootenggoku, ngundo ingoya, nowoondoye hamoo teya, yowooren-
goya, ene keyoyi ero ingoote, ero eyingo. 27 Anut enengombo nangge
ingondudunidodo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis oowooyi, suwooyi
sano duridaridodo oruwa. Nguro noore komo enengo oowooyi bingami
ero okoororuwato. Ngu hamoo.

1 KORIND

1 Korindro Mande Tabango

Pol ngu Epesas, endemo nguno ootooro, ene ngu naruno, nga so uyi nga nakangoro, Korind oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyoyingo. Korind endega ngu urungga, ene oowooyi gome etenggo. Ngu mera gumisina Akayiya ko Giris. Ngu endegano nguno ngu, ngu oni simoo bare gumingga ngu Yudanonggo, ko, oni simoo bare gumingga ngu Giriknonggo ombuyingo. Oni simoo bare oowooyingga ngu mera gumisina, nguno ngu, ene ooye ngu oowooyingga oorengo. Ene digi beye oowooyingga, ko, ingonduduye nguya urungga. Ngundiromu, ene godange anut nguno yambo mande tero, enengo ingonduduye ngu ukingootoni, ko, enengo ingonduduye gura gura, ko muri biyomi ngundo ukingoyunoote.

Ene Polndo oore erayaga endeyoyingongga ngu, enengo koni koreteyingo ngu Korind, oni simoo bareno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoyingo. Pol ene (Tisa) oo nakanaka ko tero, nguno ene dagoma gura bidodo gura gumi, ngundiro nguno, ko tero, ene ngunonggo yoyokoro toongeyingo. (Aposel 18:1-17) Kootuyisina, ngu naruno nguno, Apolos enebana ko ngusina oororo, Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoyingo. Ene nguno ko tero oodoni, mande binga gura Polndo ngandiro ingoyingo. Korind oni simoo bare enengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngu gome nenengo kini. Ngundiro mande ingoro, nguro ngu kowuringga nguro nga so uyi nakayangga nga nakangoyingo.

Mande gumi gumi ngu, nga bukgano ngano oorooteku, ngu ngandiro:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-9.

* Rongge sambi tero, nguro usowooro ngu, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo ngu kewooroyemo ooroote. 1:10-4:21.

* Mera ngaro muri, ngundo ngu nowoondoye hamoo teyingo, oni simoo bare nguro ingonduduye yoyingo. 5:1-6:20.

* Kamebare teweroyi nguro mande. 7:1-40.

* Noore nowoondonani eraya ma oruwa. Noore ngu komo Krayisro nowoondonanimo hamoo tetoni, oruwato. 8:1-11:1.

* Yambo mande teweroyi, nguro muri gura gura ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare. 11:2-14:40.

* Krayis ngu ko ootoogeyingo. Ngundiro nangge, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo ngu ko ootoogewanggo. 15:1-58.

* Pol enengo ingonduduni nguro eyingo, kambayeroyingo mande, ko, mande gumi gumi ngu ingoweroyi mande. 16:1-24.

Korind Kristen Simoo Barero Polndo So Uyi Koretero Nakangoyingo

1 No Pol, Anut enengombo negoneroro, noyoro, Yisas Krayisro
Aposel rogoneroyingo. Nondo nga so uyiga nga nakangootoowe, ko
noorengo doboonani Sositenis nguya hooroowenerowo. 2 Ye Korind
endemo Anutro simoo bare yoyetoni oorootenggoku, nguro nakangoro
yunooteroku ngu, Yisas Krayis ngundo tetoni, ye kundingiyi tunootetoyi, enengo oorengo rogo tetoni oorootenggo. Ngundiro nangge,
mera bidodomo oni onendo Yisas Krayisno yemboongero kundingiyi

oorootenggoku, nguro nguya nakangootero. Yo, noorengo Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbunani, oni gidarega nguya Simbuye. 3 No Anutno
yemboongeteno. Noorengo awanani Anut ko noorengo Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, gedo sumangengge ko gengo
nowoondoge imakeyingongga ngu, gengo Kristen simoo bare yuno. Ero
yemboongeyingo.

Polndo Anutno Esosooteyingo

4 Yisas Krayisro koni, ngunonggo Anutdo ye sumangeni ayibini ngu,
ye yunowoku, nguro no suwooyi sano Anutno yengo yemboongero
esosooteteno. 5-6 Ngundiro nguro, ye Krayis Yisasro mandeni, oo bidodo
noorendo yeno wesiyoro ewootoku, ngu yengo nowoondoyemo kuri
yanggango ooroote. Ngunonggo Anutdo ye yoyeni, enengo muri gome
oorengo ingoro, enengo mande wesiyoweroyi nguro gome ingowanggo.
Ngundiro tero, ye mete enengo mandeni ngu oni gidaregano gome
wesiyoro etoyi, ene nguno yanggango yowanggo. 7 Ngundiro nguro,
ataga nga naruno ngano, ye nguya noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani Yisas Krayis omburo tunootewerоyi, ngu sobowooya oriyi.
Nguno ye Yuka Kundingiyi nguro sumangeni, ngundo enengo koni
teweroyimboro ingoyingo gura gura ye kingo duwoo yunooteku, nguro
ye ma wenonowanggo. 8 Kini, Yisas Krayis, ngundo ye yanggango
teyunootoni, ye nguno yanggango ootooro oode, yengo naru kini
teyingo naruno, ye weti biyomi gura noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, ngu doongeyimo ma tunootewa. 9 Anutdo
ye negoyerowoku ngu, ye enengo Nangoni Yisas Krayis, noorengo
Oo Bidodo Simburiga nguya nowoondoye gobooro yetoyi, ene su-
wooyi sano yeya oruwanggo. Anutdo newende hamoomonggo oo
bidodo teweroyimboro eyingo ngu, ene komo hamoo oorengo ngundiro
temukowa.

Korind Kristen Simoo Bare Usowooro Songo Songo Teyingo

10 Nguro ngu, ye Kristen konebane, nondo ye noorengo Yisas Krayis
Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro oowooyimo, no ye ngu mur-
ingga ngu teyi, ero eririyerooteno. Ye bidodo mande guranangge
erogogo, nguro yengo simoo bare ngu usosowooro ma oruwero. Ye
komo hamoo yowuruwooya ingondudu guranangge yeya, nowoondoye
nguya gobooro siyeya oriyi. 11 Yo, noro Kristen konebane, Kolowi,
nguro keyimo oni, ngundo yengo etoyi ingowono. Yengo nangge,
kewooroyemo ronggeyi tero oorootenggo. 12 Nondo nguro eteno. Ye
bidodo yengomo yengomo mande ngandiro gura gura etenggo. Gidare-
gado etenggo. No ngu Polro mandeni keyooteno. Etoyi, gidaregado
etenggo. No Apolosro mandeni keyooteno. Etoyi, gidaregado etenggo.
No ngu Pitaro mandeni keyooteno. Etoyi, gidaregado etenggo. No
Krayisro mandeni keyooteno, ero etenggo. 13 Ngu ndadiro? Krayis
usowooyingomu, sosi songo songo bine? Ngundi no Polndo, de
omukondino ye hoorooweyerowero kumoowonowo, bine? Ngundi, ye
no Pol oowooyimo, sono kundingiyimbo sonoyeroyingo, bine? Hamoo
oorengo, ngundiro nguya kini. 14 No nowoondonemonggo Anutno
esosootetenoku ngu, nondo ye gura ma sonoyeroyingo. Kini, nondo
ngu Krispas, Geyus eraga, ngu nangge ngu ye kewooroyemonggo,
nondo sono kundingiyi ngundo sonoyeroyingo. 15 Ngundiro nguro, ye

kewooroyemo nguno, gurado ngu, no Pol oowooyimo sono kundingiyi
gimuyingo, ero ma ewanggo. 16 Nondo ngu, Sepanas enengo bareyi
simoongododo sonoyerowonowo. Gidarega nguya sonoyerowonomu,
no ngu ma ingooteno. 17 Krayisdo ngu no oni sono kundingiyimbo oni
sonoyerowero, ma soweneroyingo. Kini, no Anut enengo mande gome
mesarango nguro murini ngu nangge wesiyoro eweroyimboro suren-
eroyingo. Nondo ingondududodo onindo mande ero wesiyootenggoku,
ngundiro ma tewano. Kini, Krayisdo noorengo weti mbumbuwaro
de omukondino kumooyingongga nguro mandeni ngu, nondo Anutro
yanggangoni, nguro nangge eteno.

Krayis Ngu Anutro Yanggangoni

18 Oni ene oonooteweroyi, ngundo Yisasdo noorengo mbumbuwaro
kumooyingo mandeni, nguro buribari etenggo. Ene noore Anut, enengo
simoo bare ko uriyeroro yoyoyingo, ngundo noore ngandiro ingooteto.
Yisasdo noorengo mbumbuwaro kumooyingo mandeningga, ngundo
Anut yanggangoni, ngu etuyerootoni ingooteto. 19 Yo, Anutro mandeno
ete.
Nondo ingondududodo oniro ingoyingo ngu yomburiyoro yunowano.
Nondo oni ingoyingoyemonggo ingoyingo gura gura ingooteng-
goku, ngu andangeyunowano. Eyingo. (Ayisaya 29:14)
20 Mera ngano ingondududodo oni, Skulno ingoyingo urungga oorengo
ingootenggoku oni, ko oni mande gome wirikoro ingootenggoku, ngu
oni doongeyemo nangge, ene oowooyidodo. Ngu oni nguro noore
ndadiro ewato? Ene Anut doongeyimo, ngu oni ngu, enengo ingoyin-
goye ngu, kingo oo ngundiro tete.
21 Mera ngaro oni ngu, ene Anutro ingoyingoni ngu, enengo in-
gonduduyemonggo, ma ingoro yowanggo. Kini, Anut enengombo
simoo bare ko yoyowero ingowoku, nguno enengo ko onindo mandeni
wesiyoro etoyi, oni ingoro nowoondoyemo hamoo tetenggo. Ene
oni mande ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo ma teteku, ngundo
nga ngu kingo mande, ero ingootenggo. 22 Ene Yuda onindo ngu,
muri songo gura onindo ma teweroyimu ngu tetoyi, kenoro ngu,
noore mete nowoondonanimo hamoo tewa, ero etenggo. Oni sowe
gidaregado ngu oni ingoyingo urungga oorengo, nguro ingonduduni
ingoro ngu, noore nowoondonanimo hamoo tewa, ero etenggo. 23 Ene
noorendo ngu Krayis de omukondino dowooro sanggaweyingo, nguro
mande murini, ero wesiyoro etetoku, ngu Yuda oni nowoondoyemo
hamoo ma tete. Oni sowe gidaregado mande nga ingootoyi, kingo
mande ngundiro tete. 24 Ene noore Anutdo rogoyeroyingo ngu in-
gowootoku, ngu noore Yuda oni, ko oni sowe gidarega nguya noore
ingooteto. Krayisno Anutdo noore yanggangoni, ingoyingoni nguno
etuyerowo, ero ingoyingo. 25 Ene Anutdo simoo bare ko yoyowero
ingondudu teyingongga, ngu mera ngaro onindo ingonduduye urungga
ngu dagayeroyingo. Ngundiro nangge, Anutro yanggangongga, ngundo
Krayisnonggo, noore ko yoyowero teyingongga, ngundo mera ngano
oniro yanggangoye urungga oorengo ngu, hamoo oorengo dagate.
26 Yo, Kristen konebane, ye ingondudu teyi. Kuri Anutdo ye ne-
goyeroyingomo nguno ye nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu
mera ngaro oni doongeyemo, ye kewooroyemo nguno ingoyingo oni,
yanggangoyedodo oni, ko oowooye bingamiyedodo oni oowooyingga

nguya kini. 27 Yo, Anutdo enengo ingoyingo, ngunonggo ene oni
ngundiro ingoyingoye, ko yanggangoye kini ngu yeni, ingoyingo yang-
gangoyedodo tete. Ene ngundiro tero, enengo yanggangoni, ngu
mera ngaro oni ingoyingoye, ko yanggangoyedodo etenggoku ngu
etuyerootoni, ngu kenoro, ingoro, ene oyimo yootenggo. 28 Anutdo
mera ngano oni oowooyi bingamiye kini ngu yoro, onindo oo oowooyi
biyomi etenggoku, ngu yeni, oowooyidodo tunootewa. Yo, Anutdo
oni ingoyingoye kini ngu yoyootoni, ngundo oni ingoyingoyedodo ngu
yowoongootoyi oonootewanggo. 29 Ngundiro teweroyi, nguro mera
ngano oni simoo bare gura, Anut doongeyimo, enengombo oowooye
bingamiye ero okooweroyi, ngu ereremo kini. 30 Yo, Anutdo ye Yisas
Krayisya gobooro oruweroyimboro yoyeyingo. Anutdo Krayis ngu,
noorengo ingoyingo nguro Simburi tero, oruweroyimboro yeyingo.
Yisas Krayisdo nangge, ngu ene noore yoyeni, gome nenengo oorengo
kundingiyi endeyoro oruweroyi, ngundo nangge, ene noore uriyeroro,
ko yoyoyingo. 31 Ngundiro nguro, Anutro mandeno ngandiro ete.

Oni gura ene oowooyi bingamini okoowero ngu, ene komo Anutro oowooyi bingamini eya okooni. Ero eyingo. (Yeremayiya 9:24)

2

Polndo De Omukondiro Mandeni Yootunoro, Ero Etuyeroote

1 Ye Kristen konebane, no nguya kuri ye tanggeyemo nguno om-
buwonoku, nguno no Anutro mande keta gome mesarango ingoyingo
urungga oorengo, ngunonggo ma ero wesiyoro ye etuyeroyingo. Ene
nondo wesiyoro eweroyi nguya ereremo kini, ene no Anutro mande
ngu gome nenengo oorengo, ero etuyerowono. 2 Nowoondonemonggo
no mande gosiyowonoku, no ngu naruno, ye kewooroyemo oru-
wonoku, nguno no oo guraro ma ingondudu tero, Yisas Krayisro
ingoro, ko de omukondino udooyi kumooyingongga, nguro nangge
no ingondudu tewono. 3 Kuri no yeya oruwootoku, ngu naruno
ngu, no yanggangone kini. No sosorero mbooro mbooro teweroyi
muri gura gurano yeya oruwooto. 4 Nondo mande gome ero wesiy-
oro etuyerowonoku ngu, no muri nenengo ingonduduye yanggango
teweroyi mande ma ero etuyerowono. Kini, no Yuka Kundingiyi nguro
yanggangoni ngu nangge, ero etuyerowono. 5 Ngundiro tewonoku ngu,
ye oniro ingonduduye nguro nowoondoyemo hamoo ma tewero ero,
ngundiro tewono. Kini, ngu Anutro yanggangoni ngu nangge yeni
tunootewo.

Anutro Yuka Ngundo Ingoyingo Noore Yunoote

6 Hamoo, oni ene Anutro mande murimo ene yanggango tunootetenggoku ngu, noorendo ene ingoyingo ngu rogoyimo mande ero etuyerooteto. Ene ngu ingoyingongga ngu mera ngaromu kini. Mera nga sobosobo oni tabango, nguro ingonduduye ingoyingoye nguya, ene kinitewa. 7 Nguro ngu noorendo ngu Anutro ingoyingoni yootunoro eteto. Nga mandega nga ngu, ene kuri kombitero oruwo. Anutdo mera oo bidodo ma yeyingomo, ene noorengo ngu yanggango duridariningga ngu yunowero, ero sunggi yeyingo. 8 Mera ngaro sobosobo oni tabango gurado, ene nga mandega ngaro muri ngu, ene kuri ma ingoyingo. Ene Anutro ingoyingo ngu bidodo ingoro ngu, asa, ene Oo Bidodoboro

Simburi duridarinidodo ngu, ene ma dowooro, de omukondino sang-
gawero ureyi kumoowa. 9 Anutro mandeno ngandiro nakangoyingo.
Anutdo ndawu ooga oni ene nowoondoye inootenggoku, nguro
yomosiyootoni oorootenggoku ngu, ene oo doongeyimbo kuri ma
kenoyingo, ko sodeyibo ma ingoyingo, ngu oniro ingonduduno
nguya ma tunooteyingo. Eyingo. (Ayisaya 64:4)
10 Nga mandega nga ene kuri kombiteyingo oodoni, Anutro Yukani
ngundo ko tero yeni nooreno yootunoro, etuyerootoni tunooteyingo.
Anutro Yukani ngundo oo bidodo ingoro kenoro, Anutro ingonduduni
kombiteyingomu nguya ingoote.
11 Oni onendo ngu, ene oni guraro ingonduduni ngu ingowa? Oni
ngundiro kini. Ngu oningga nguro newendemonggo nangge ingoote.
Ngundiro nangge, oni gura Anutro ingonduduni, ngu ma ingoote. Anut
enengo Yukani ngundo nangge, ene Anutro ingonduduni ngu ingoote.
12 Ene noore mera ngaro ingoyingo ngunonggo ma yoyingo. Kini,
noorendo Yuka Kundingiyingga yoyingongga ngu, Anutnonggo ombu-
toni yoyingo. Ngungga ngu, Anutro sumangeni, ngundo enengo Yuka
Kundingiyi noore yunootoni, ngundo Anutro ingonduduni gomengga,
ngu kingo duwoo etuyerootoni ingooteto. 13 Nga kingo oo duwooga,
ngaro noorendo mandeni yootunoro etetoku ngu, ene noorendo oni-
nonggo kuri ma yowootoku, ngunonggo eteto. Kini, Yuka Kundingiy-
imbo kuri etuyerootoni, ingowootoku, ngu eteto. Nguro ngu, noore
Yuka Kundingiyi nguro mande ngu oni Yuka Kundingiyidodo, nguno
ero etuyerooteto.
14 Ene oni Anutro Yuka Kundingiyi kini ngu, ene Anutro Yukani
nguro mande ngu ma ingoro yootenggo. Ndadiro nguro, ene ngandiro
ingootenggo. Mande nga nenengo kini, ero ingootenggo. Nga mandega
noorendo Anutro Yukanonggo, yootetokungga nga ngu, oni ene Anutro
Yukani kini ngu, ene hamoo oorengo Anutro ingonduduni ingoro
teweroyi nguya, ereremo kini. 15 Oni ene Anutro Yukanidodo ngu, ene
mete oo bidodo kenoro wirikowa. Ene oni Anutro Yuka kini, ngundo oni
Anutro Yukanidodo oningga, nguro ingonduduni ingoro wirikoweroyi
nguya ereremo kini. Ndadiro nguro, Anutro Yukani eneno kini. 16 Ene
noore ngu Anutro Yukani nowoondonanimo ootooro, ngundo Krayisro
ingondduningga ngu nooreno etuyeroote. Anutro mandeno mande,
ngundiro ero ooroote.
Oni onendo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro in-
gonduduni ingoro, ene mete ene ingonduduni ngu soweyoro
mande inowa? Oni gurado ene mande inoweroyi kini, ero
eyingo. (Ayisaya 40:13)

3

Kristen Oniro Ko Oni Ngu Anutro Ko Oni

1 Ye Kristen dobookurine, nondo yeno mande ero yunowonomu,
ngu Anutro Yukanidodo nguno mande ngundiro, ma ewono. Kini,
no oni mera ngaro ooro ingondudu tetenggoku, ngundiro ewono.
Ndadiro nguro, ye Krayisro mande murinimo ngu, ye simooye owita
bobodi ngundiro oruwonggo. 2 Nondo ngu, kuri ye nono nangge
yunoro muwooyerowono. Oowari yanggangomu ngu Anutro ingoyingo

yanggango ngu, no ye ma yunoyingo. Ngu naruno, ye oowari yang-
gango ngundiromu nguya ereremo kini. Ataga nguya ye ma mete
teyingo. 3 Nguro ngu, ye ngu ingondudu kurimingga, nguro mu-
rimo oorootenggo. Ye nowoondoyemo dobookuriyeboya boguwooro
rongge sambi teweroyi muringga, ngu tero, mande gumi gumi ero
oorootenggo. Yengo endeyoyingo ngu, oni Krayisro murini ma key-
ootenggoku, ngu ngundiro endeyootenggo. 4 Nguro ngu, ye ngandiro
etenggo. Oni gurado ewa. No Polro oni. Etoni, oni gurado ewa. No
ngu Apolosro oni. Etoni, ngundiro muringgano nguno, ye mande muri
gome nenengo ngu ma keyootenggo. Kini, ye mera ngaro muri ngu
keyootenggo.
5 Nguro ye gome ingoyi! Apolos ngu ndawu oningga? No Pol, no ngu
ndawu oningga? Noore erayaga nga ngu, ko oni nangge. Noorengo
konari nguno, ye Anutro nowoondoyemo hamoo tewonggoku ngu!
Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo noore ko songo songo
yunowo. 6 Ngundiro nguro, no Polndo, ngu oo yuwooyi miwonoku ngu,
Apolosdo ngu uru dowooro komoongootoni, ene Anutdo yeni oorero
urungga yewo. 7 Ngundiro nguro, oni oo yuwooyi mitekungga ngu,
ko oni oo komoongootekungga nguya ene oowooyari bingamiyaridodo
kini. Ene oo tetoni ooretekungga, ngu Anut enengombo nangge, ene
urungga oowooyi bingaminidodo oorengo. 8 Oni oo yuwooyi miteku
ngu, ko oni oo komoongooteku nguya ngu koyari guranangge, ereremo
oorengo. Enengo eraya eraya enengomo enengomo ko teworiku, nguro
uriyi nenengo ngundiro yowari. 9 Hamoo, noore ngu Anutya, ko
gobooro teteto. Ye ngu Anutdo enengo koni, ko enengo yani, ngundiro
merako ngano oorootenggo.

Kristen Oniro Ko Oni Ngu Ya Yeyingo Oni Ngundiro

10 Yo, ye Anutro yani ngundiro. Anutro sumangeni ngu no nunootoni,
nguno no ya yeyingo oni tabango ngundiro tero, no ya nonggini kuri
miwono. Ngundiro tetoowe, ene oni gurado ngu ya nongginingga,
ngu sanganimo ya yewo. Ene oni bidodo gome ingonda teya ngu, ene
ngu ya nongginingga, ngu sanganimo ya gome oorengo ngu nangge
yeyi. Ya ngu Anutro Kristen oni simoo bare. 11 Ye ingootenggo.
Hamoo, ya nonggini gagiwi merako oorootenggoku ngu yaro damoni,
ero ingootenggo. Yisas Krayis ngundo nangge yaro nonggini gagiwi
merako oorooteku, ngu damoni ngundiro. Damoni yanggango gura
kini. 12 Anutro ko oni, ngundo Anutro mandeni, ngu nenengo oorengo
oni etuyerowaku ngu, ngu ene ya gome yanggango yeteku ngundiro.
Ene ko oni gura Anutro mandeni gome nenengo ma etuyerowaku
ngu, asa, ene ya biyomi yeteku ngundiro. 13 Arisa, Kristen oni
bidodoboro koye ngu, kootuyisina engge nenengo ngundiro nangge
tunootewa. Nguro mandeni wirikoyingo naruni tunootetoni ngu, de
kookingo ngundiro. Ngu de kookingongga, ngundo oni bidodoboro
koye songomo songomo towooyeroro wirikoyerowa. Nguno oni enengo
koye kenoro ingowanggo. Oni nguro koni tewoku, ngu metemi, ngundi
kini, ero ingowanggo. 14 Ene Krayisdo oni guraro koni wirikootoni,
gome nenengo tetoni ngu, asa, ngu oningga ngu ene urini ngu gome
oorengongga ngu yowa. 15 Ene Krayisdo oni guraro koni wirikootoni
nenengo kinitetoni ngu, asa, ngu oningga nguro urini nguya ma
yowa. Ene enengo keta oruweroyiga ngu ma oonootewa. Oni ya

dero oo sitowini bidodo demukootoni, kingo kande oorero toongeteku
ngundiro.

Kristen Oni Simoo Bare Ngu Anutro Ya Kundingiyi

16 Ye Kristen oni simoo bare, ye nangge ngu Anutro ya kundingiyi.
Anutro Yuka ngu ye nowoondoye newendemo nguno oorooteku ngu!
Ye bine ngu ma ingootenggo? 17 Yo, ye ngu Anutro ya oorootenggo. Oni
gurado Anutro ya ngu yomburiyootoni ngu, asa, Anutdo ngu oningga
nguya yomburiyowa. Ndadiro nguro, Anutro ya ngu kundingiyi
oorengo, ye nangge, Anutro ya.

Noore Oni Gura Oowooyi Ma Okoowato. Anut Doongeyimo, Ngu Kingo Oo Ngundiro.

18 Ye oo ngandiro ngu ma kabetewero. Ye kewooroyemo nguno
oni gurado ene mera ngaro murimo endeyoro oode, ngunonggo
ewa. No ingondudune ingoyingonedodo, ero ewa. Ene komo mera
ngaro muri ngu yokoya yowoorengoya ngu, ene mete ingonduduno
ingoyingonidodo Anutdo inootoni tunootewa. 19 Ndadiro nguro, mera
ngaro ingondudu murini ngu, Anut doongeyimo ngu, muri biyomi
wenonoyingo ngundiro. Anutro mandeno nakangoyingomu, ngu
ngandiro ooroote.

Anutdo ingondududodo oni enengo godange muriye gura gura ngundo gosiyerooteku ngu, onindo seba bowerano nusako yootenggoku ngundiro. Eyingo. (Yob 5:13)

20 Anutro mandeno ngandiro nguya ete.

Anut Oo Bidodo Simburi Urungga, ngundo oniro ingoyingo ingonduduye ngu ingootoni, ngu engge kini tete. Eyingo. (Sam 94:11)

21-22 Nguro ngu, oni gura enengo oowooyi bingami ma ero
okoowero. Pol, Apolos, Pita ngundo yengo tabango oni ootooro
hoorooweyeroweroyimboro yoyeyingo. Merangga nga bidodomo
gome oorootenggoku, ngu bidodo ye hoorooweyerowero oorootenggo.
Oni keta oruweroyi; oni kumooweroyi; oo bidodo ataga oorootenggoku
nga; ko oo kootuyisina tunootewaku, ngu oo ngu bidodo ye
hoorooweyeroyingo. 23 Yo, ye ngu Krayisromu, Krayis ngu Anutromu.

4

Oo Bidodo Simburi Urungga, Ngundo Enengo Ko Oni Ngu Wirikoyerowa

1 Onindo noore yeyoro ingootenggoku ngu, noore Krayisro ko oni, ene
hoorooweyingo oni, oorooteto. Noorendo Anutro mandeni kuri kom-
bitero oruwokungga ngu yootunoro eweroyi, nguro ko oni yoyewo. 2 Ko
oni, nguro mamana mande ngandiro: ene komo ko gome sobowooro
ko tewanggo. Ngu ene ingondudu guranangge ingoro, ngunonggo ko
gome tetenggoku, ngu enengo sobosobo oni, ngu etungowanggoku, ngu
ko oni ngu gome nenengo. 3 Yendo bine, ngundi oni gurado, noro
murine kone nguya wirikoro kenowero towoonerowaku ngu, nondo
ngu ooga ngu ingootoowe, kingo oo ngundiro tewa. Yo, no nenengombo
nenengo murine, kone nguya wirikoro, ma kenoro ingooteno. 4 Hamoo,
no nenengo biyomine gura ma kenoro ingooteno. Nguro ngu, no
nenengombo ngandiro ma ewano. No oni gome nenengo oorooteno,

ero ma ewano. No wirikoneroweroyi ngu, Oo Bidodo Simburiga,
ngundo nangge wirikoneroote. 5 Arisa, yendo eriri tero, oni sodedo
ma wirikowero. Ndadiro nguro, Yisas ombuweroyi naruwo ngu ma
tunooteyingo. Oo Bidodo Simburi Yisas, ngundo ombuyago wirikoni.
Ngu naruno nguno, enendo oo ngu bidodo ooreriko oongootoni oo-
rooteku, ngu yoro soru himimo tunoo watayewa. Onindo nowoon-
doyemonggo nangge, mande ingootenggoku, ngu bidodo yootunootoni
tunootewa. Ngu naruno, Kristen oni guranangge nangge Anutdo
bingamiye, ero okoowa.

Korind Oni Simoo Baredo Enengo Bingamiye, Ero Okooyingo

6 Ye Kristen konebane, nga mandega nga nondo, noore Apolosya
bungomo rogo tetenggo. Ene nga mandega nga ye mete nooreno ingoya,
ye ngunonggo Anutro mande muri nenengo ngu yoya gome oriyi.
Yendo oni gura bingami, ero okooro, oni gura oowooyi ma wongooyi
uwero. 7 Onendo ge goyoro oni urungga goyewo? Anut nangge. Hamoo,
ge Anut kandeyimonggo, oo bidodo kuri yoro ngu, asa, ndawugaro
nguro, gengo oowoongge bingamingge nangge ero okoote?
8 Yo, ye ngandiya ingondudu teyi, yengo nowoondoye Yuka
Kundingiyimbo angetoni, nguro ye Anutro mandeni murini ngu bidodo
kuri yomukowonggo. Ngundiro nguya kini. Yo, ye ingoyingo yoyi,
yengo ootootooye muriye ngundo ngandiro ingootenggo. Krayisdo
omburo, simoo bare soboyeroro oodoni, ye eneya gobooro simoo
bare soboyeroro oruwero ero ingoro ngu, asa, noorendo ye koye
tero soboyeroweroyi, ngu ma ingowero. Ngu hamoo tetoni ngu,
asa, noore Kristen oni bidodo simoo bare soboyeroweroyi koyi, ngu
tewato. Ene yendo ingoyingo yootenggokungga, ngu nenengo kini.
9 Nondo ngandiro ingooteno. Anutdo noore Aposel yoyewoku, ngu
oni kootuyesina oorootenggoku ngundiro. Anutdo oni bidodo, ko
Engel oni nguya doongeyemo noore rogoyerowoku, oni yureyi ku-
moowero tetenggoku ngundiro. 10 Oni gidaregado nooreya ngandiro
ingootenggo. Noore Krayisro oni oorootetoku, ngu wenonoyingo oni,
ero ingootenggo. Ene yengombo ngu ngandiro ingootenggo. Noore
Krayisnonggo ingoyingo urunggadodo, yanggangonanidodo, oowoo-
nanidodo oorooteto, ero ingootenggo. Ene yendo nooreya nguya
ngandiro ingootenggo. Ene yanggangoye oowooyedodo nguya kini,
ero ingootenggo. 11 Kurimonggo mayero, nga naruno ngano nguya
noore oowariro kumooro, sonoro hahangero, towi kumbaro ingoro
wenonootooye, kandeye oondookero yutoro oweyerootoyi, noore ne-
nengo bibitero oruweroyi musinani kini. 12 Noorengombo kandenan-
imbo ko yanggango teteto. Oni noore yomooyunoro mande eteng-
goku ngu, noorendo ene hoorooweyeroro Anutno yemboongetooye,
kumanadodo tetoyi, ngundiro yemboongeyingo. Oni noore yomburiye-
rootenggoku ngu, noorendo kowuri ngu koorowooteto. 13 Ene nooreya
mande biyomi oorengo ngu etenggoku ngu, ene noorendo ngu ayibi
mande ememonggo eneno gumi eteto. Noore ngu mera bidodoboro
kitikata, ngundiro oorengo tero oorooteto. Noore oni bidodoboro
sugabo ngundiro teteto. Noore kurimimonggo ngundiro oodooye
omburo, ataga oorooteto.

Korind Oni Simoo Bare Ene Komo Polro Murini Ngu Nangge Teyi

14 Nondo nga mandega nakangootenoku, ngando ye oyimoyeroni
ero kini. Kini, ye noro simoone, nguro yengo nowoondoyi tero
nguro, nondo yengo ingonduduye ngu yanggango teyunowero nakan-
gooteno. 15 Yengo sobosobo oni ngu ma kandangeweroyi, oowooyingga
oorengo, ngu Krayisro mande murinimo soboyeroweroyi, ene yengo
Awaye oowooyingga kini. Ene Yisas Krayisro murinimo ngu, nondo
nangge yengo awaye oorooteno. Yo, nondo Anutro Mande Keta
Mesarango, ngu yeno koretero wesiyoro etoowe, ye nowoondoyemo
hamoo tewonggoku, nguro no yengo awaye. 16 Nguro ngu, no ye
eririyerootenoku ngu, ye noro murine, ngu yoya kenoya, ngundiya
teyi. 17 Ngundiro nguro, nondo Timooti nguro gome ingootenoku, ngu
nenengo nangone ngundiro sureyootoowe, ye tanggeyimo oorowute.
Ngu ene Urungga Oo Bidodo Simburiga, nguro newendemo hamoo
teyingo. Ngundo Krayisro mande murini nondo etuyerowonoku,
ngu soweyoro etuyerowa. Etuyerootoni, nguno yengo nowoondoye
ngu yokutuwootoni, ye ngunonggo nondo Krayisro oore muriningga
keyootenoku, ngaro ingondudu tero ngu keyowanggo. Nondo Kristen
oni simoo bare ende bidodomo etuyerootenoku, Timootiro murini
nguya ngundiro.
18 Oni gidaregado ye kewooroyemo ene ngandiro ingootenggo.
Pol, nooreno ombuwero ma ingoote. Ngundiro ingoro, nguro ene
ootoogero, windawinda tero endeyootenggo. 19 Ene no yeno sodedo
oorowuweroyi ngu, Oo Bidodo Simburi ngundo ingootoni ngu, asa,
no ye tanggeyemo sodedo oorowuwano. Ngu naruno nguno, no
windawinda tero endeyootenggoku oni nguro mandeye wirikowano.
Enengo mandeye ngu enggedodo bine, ngundi kingo mande nangge?
No ene kewooroyemo oode ngu, asa, ngu enengo mande ngu
wirikowano. 20 Ene Anutro mande muriningga, ngundo oni simoo
bare enengo soboyerooteku, ngu kingo mande nangge kini. Anutdo
enengo oni simoo bare yanggangoni yunootoni, nguro ene mete enengo
oo tewero ingooteku, ngu nangge keyootenggo. 21 Yendo ndadiro
muringga, nguro ingootenggo? Nondo omburo, yeno manggaru tero,
ngunonggo mamanayerowano, bine, ngundi nowoondone imakeyingo
ayibidodo murini nguro Yukadodo oorowuwano, bine? Ye yengombo
ngandiya ingoyi.

5

Sebobarese Muri Biyomi Ngu Korind Kristen Kewooroyemo Oruwo

1 Mande binga ngandiro ingowono. Ye kewooroyemo nguno, eram-
barisa oruweroyi muri ngu yomburiyootoyi ingowono. Ngu muringga
ngu, oni sowe gidarega kewooroyemo, ngu muringga ngu kini. Ngu
ngandiro: Oni gurado, enengo eweyi nguro bareyi kootungga ngu
woosooro yowo. 2 Nguro, ye mande konokono tero oorootenggo!
Ye komo mera utoro windawinda tetenggoku, muringga ngu yokoya,
nowoondoye yowoorengoya, weti mbumbuwa ye kewooroyemo oo-
rooteku, nguro sendo moguru teya oriyi. Ye komo oni ngundiro muri
biyomi tetekungga, ngu owetoyiga toongeni, ene yeya ma yowuru-
wooro oruwero!
3 Hamoo, no yeya ma oorooteto. Ene noro nowoondone ngu yeya oo-
rooteku, nguno oni ngundo muri biyomingga tewoku, nguro mandeni

ngu no kuri kenoro wirikoro ingowono. 4-5 No kuri ngandiro ewono. Ye
Oo Bidodo Simburi Yisas oowooyimo ko enengo yanggangonimo yowu-
ruwootenggoku naruno ngu, noro ingondudune nguya yeya oruwa.
Ngundiro nguro, ye ngu oningga ngu yoro, komo Setanro kandeyimo
yeyi. Nguro ngu, enengo mbumbuwaro murini ngundo yomburiyowa.
Ngundiro tetoni ngu, asa, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas,
nguro narunimo gaboyi yowa.

Korind Kristen Onindo Oni Biyomi Komo Oweyi

6 Yendo mera biyomi utoro windawinda tetenggo. Ngu muri gome ne-
nengo kini. Ngu ngandiro: Ene oni gura weti mbumbuwa tero oruwaku
ngu, ngundo ngu ye Kristen bidodo nowoondoye yomburiyomukowa.
7 Ngundiro nguro, ye komo weti mbumbuwa ye kewooroyemo oo-
rooteku, ngu andangeya yokoyi. Ye ngundiro tero, nowoondoye
metemi nenengo oruwanggo. Ndadiro nguro, Anutro Sipsip ngu,
Krayis ngundo kuri wooro yero, noorengo weti mbumbuwadodo ku-
mooyingo. 8 Yudaro kundingiyi ngu kenoweroyi naruno ngu, ene
Yis yano oorooteku andangero yokoro, ene oomanongoyingo kingo
kayingo. Ngundiro nangge, noore nguya komo noorengo weti mbum-
buwa kewooronanimo oorooteku, ngu bidodo andangero yokowato.
Noore ngundiro tero, asa, noore mete Krayisya siyero enengo murini
gomemu keyowato.

9 So uyi gurano, no kuri yengo nakangowonoku ngu, ngandiro ewono.
Ye oni sebobarese muri biyomi tetenggoku, nguya ma siyero, dobooye
tero gobooro ma oruwero. Eyingo. 10 Ene oni bidodo mera ngaro,
oni ene sebobarese muri ngu oo kenoro kenomayingootenggoku, oni
ganayeroro kingo oo duwoo yoweroyi, oni ene mera mbooro biyomi
nguno yambo mande tero ngu keyootenggoku, ye yoyokoro songo
oruweroyi ereremo kini. Hamoo, ye oni bidodo ngundiro muri biyomi
ngu hamoo yokoro ngu, asa, ye komo nga merangga nga hamoo oorengo
yokowanggo. 11 Ene nondo mandega nakangowonoku, nguro damoni
ngandiro. Ye oni gurado Kristen doboone etoni, ene ngu oningga
nguro murini biyomi ngu ngandiro: sebobarese muri ngu tero; oni
guraro oo kenomayingoro; mera mbooro biyomi nguno yemboongero;
oni gidaregaya kootuyesina mande ero; ene biya sono urungga nero
wenonoro endeyoro; oni guraro oo ngu kingo sobiyoro yooteku ngu,
ngu oningga nguya yeya ma siyero oruwero. Kini, ye ngundiro
oni nguya, oowari gobooro ma newero. 12 Oni Krayisro murini ma
keyootenggoku ngu, wirikoyeroweroyi kongga ngu noromu bine? Kini,
Anut enengo ko nangge. Ene oni yengo kewooroyemo Kristen murimo
oorootenggoku ngu, yengombo koyi teya wirikoyeroyi. 13 Yo, oni
Krayisro murini ma keyootenggoku ngu, Anutdo wirikoyerowa. Ene
Anutro mandeno ngandiro ete.

Ye kewooroyemo oni ngundiro biyomi ngu andangeya yokoyi. Ero
eyingo. (Dutoronomi 17:7; 19:19; 22:21; 24; 24:7)

6

Kristen Dobooyi Yoro, Kootno Ma Wirikowa

1 Ye kewooroyemo nguno oni gurado Kristen dobooyi guraya bine
mandedodo tetoningga ngu, ene Gabumanno oororo Koot ma tewero.
Kini, ene komo Kristen oniro yowuruno dobooyiboya mandeyari ngu

yomosiyori. 2 Wirikoweroyi naru wengamo nguno, noore Kristen
simoo bare ngundo mera bidodomo oni simoo bare bidodoboro mand-
eye wirikowato. Ye bine, ngu ma ingootenggo? Yo, hamoo, ngundiro
teweroyi tetoni ngu, asa, ye mete mande bobodi ngundiro ngu wirikoyi.
3 Wirikoweroyi naru wengamo nguno, noorendo Engel oniro mandeye
ngu wirikoyerowato. Ye ngu ma ingootenggo, bine? Yo, ngu hamoo
tetoni ngu, asa, ye mete mande bobodi ye kewooroyemo oorooteku,
ngu wirikoyi. 4 Nguro ngu, Kristen oni gura ene bingamini kini,
ngundo nguya ene mete mande bobodi ngundiro ngu wirikoweroyi
ingoyingonidodo. Ndawugaro, ye ngu mande ngu yoro Gabumanno
oorowutenggo? 5 Nondo nga mandega etenoku nga ngu, oyimoyeroni,
ero eteno. Ndadiro nguro? Ye kewooroyemo nguno oni gura, ene
mande wirikoweroyi ma ooroote, bine? Ngundo dobookuriye erayaga
nguro mandeyariga tunootewoku, ngu ma wirikoro yomosiyowa, bine?
6 Ene ye ngu muringga nguno nangge, Kristen dobooye gurado, Kristen
dobooyi yoro, oni Krayisro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku,
doongeyemo mande wirikoyingo onino oorowutenggo.

7 Ingoyi. Ye Kristen oni dobookuriye yoyoro, Gabuman mande
wirikoyingo onino yoyetenggoku ngu, ye Kristen onindo yengo ke-
wooroyemo muri nenengo ma tero etuyerootenggo. Ene oni gurado ye
yomburiyerootoni, ye nguro ma ingowero, ngundi oni gurado yengo oo
yomukootoyi, ye nguro gumi ma tewero. Ngu muringga ngundo ngu,
oni Kootno mandeni wirikowero ingooteku muringga ngu dagate.

8 Ene yengombo ngu, muri biyomi tero, oni gidaregaro oo kingo
sobibiyoro yootenggo. Yo, yengombo yengo kewooroyemo Kristen
dobookuriye oorengo, nguno nguya ngu muringga ngu tetenggo.

9-10 Oni ene muri biyomi tetenggoku ngu, ene Anut Oo Bidodo
Simburiga, ngundo endega enengo oni simoo barero sobowooteku, ngu
ma yowanggo. Ye bine, ngu ma ingootenggo? Kinitetoni ngu, yengombo
yengo nowoondoye kingo ganangootenggo. Oni ene buribari sebo-
barese tero endeyootenggo; oni ene mera mbooro biyomi nguno yem-
boongetenggo; oni ene erambarisa muri yomburiyootenggo; simoondo
enengo nangge, simoo dobooyeboya ebe korokoro tero endeyootenggo;
simoondo oyimo mande, ngu oni gurano tetenggo; yakaka onindo
muri biyomi tetenggo; oni guraro oo kenomayingootenggo; oni biya
sono gome gome nero, nguro mboorombo yoyoote; oni dobooyi
yomooyunoro kootuyesina mande ete; oni ene dobooyiboro oo kingo
sobiyoro yoote; ngu oni ngundiro ngu bidodo Anut Oo Bidodo Sim-
buriga, ngundo endega, enengo oni simoo barero sobowooteku, ngu
ma yowanggo. 11 Ye gidarega kuri ngu oni ngundiro oruwonggo.
Ene yengo weti mbumbuwaye nowoondoyemo ngu sonowooro andan-
geyunootoni, ye oni nenengo kundingiyi tunooteyingo. Anutdo ye
ngu enengo soreyeroro yootunoro, kumana yunoro yootunoyeroyingo.
Noorengo Anutga, ngundo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas Krayis, nguro oowooyimo, ko Anutro Yukanimo nguya oni ne-
nengo, ero ewo.

Noorengo Gowenani Kundingiyi

12 Hamoo, ene oo gidarega Anutro mande ma yomburiyooteku ngu,
ngu oo ngu no bidodo mete teweroyi ingooteno. Ene oo gidaregado
hooroowenerowerоyi kini, ngu yokootoowe, ngundo ma sobonerowa.

13 Oni gidaregado etenggo. Oowari ngu kawuyemboromu, kawuye
ngu ene oowariromu. Ene ngundiro ero simoo bare etuyerootoyi, ene
sebobarese muri biyomi ngu mete teweroyi ero, ngu nangge tetenggo.
Ene oowari oo ngu goweyega, ngaro sodedo kinitewa. Ene Anutdo
goweyega ngu muri biyomi teweroyi nguro ma yeyingo. Kini, ene
goweye ngu Oo Bidodo Simburiga, ngu enengomu nangge. 14 Anutro
yanggangoni, ngundo ene kuri Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu
merenonggo yokutuwootoni ko keta ootoogeyingo. Ngu yanggan-
gongga ngundo nangge, noore nguya yokutuyerowa.
15 Ye Kristen oni ngu ye Krayisya guranangge. Ye bine ngu ma
ingootenggo? Ngu hamoo nguro ye mete goweye yoro sebobarese
murimo yewanggo, bine? Kini, ye nowoondoye Krayis inoro, ko goweye
yoro, sebobarese muri nguno yeweroyi nguya kini. 16 Oni ene ooreko
ooreko bare ngu dowooro boogomooro werewariku ngu, ene goweyari
ngu yeri guranangge tewa. Ye bine, ngu ma ingootenggo? Anutro
mandeno ngandiro nakangoyingo.
Ngu simoo bare erayaga ngu goweyari guranangge tunootewa, ero
eyingo. (Yenisis /Stat 2:24)
17 Ene oni gura Oo Bidodo Simburi nguya yowuruwooro oruwariku
ngu, ene nowoondoye gurananggemo oorooteri. 18 Ye komo sebobarese
muri ngu sodedo yokoya sayi! Weti mbumbuwa gumi bidodo onindo
tetenggoku, ngu goweye sanganimo tetenggoku ngu biyomi. Ene
sebobarese muri, ngu goweye newendemo ngu yeyi biyomi yete. Ngu
muringga ngu, Anut doongeyimo ngu biyomi oorengo. 19 Ye bine, ma
ingootenggo? Yengo goweye ngu Yuka Kundingiyi nguro ya. Anutdo
ngu ene Yuka inoro, enengombo ngu nowoondoyemo uro, nguno
ooroote. 20 Ngundiro nguro, ye ngu yengomu kini. Anutdo uri urungga
oorengombo, ye uriyeroro yoyowoku, nguro komo yengo goweyega ngu
Anut inootoyiga, Anutro bingami eya okooni.

7

Erambarisa Teweroyi Nguro Muri

1 Ataga, no yendo mandega nakangoro nunowonggoku, nguro gumi
nakangoro yunooteno. Ngu ngandiro: oni gura ene bare ma yoyin-
gongga ngu, ene gome. 2 Ene sebobarese muri biyomi urungga
ooroote. Ngundiro nguro, oni simoo enengomo enengomo baredodo
tero oruwanggo. Ngundiro nangge, bare nguya ene kamesumooye-
dodo tero oruwanggo. 3 Simoo goweyi ngu, enengo bareyiboromu,
kameyimbo ngu ma sorengowero. Ngundiro nangge, bareyi goweyi
ngu kameyimboromu, bareyibo ngu ma sorengowero. 4 Bare goweyi
ngu enengo nangge kini, ngu kameyimboro nguya. Simoo goweyi ngu,
bareboro nguya. 5 Yari erambarisa teya ngu, gurado gura ma kootu
inoro, goweyi ma sorengowero. Yo, yaringo eraya eraya nowoon-
doyari guranangge yero, naru bodaga nangge kundingiyi ootooro,
nguno Anutno yemboongewero, ngu mete. Nguno ngu, yari Anutno
yemboongewari. Ene kootuyisina, yari goweyari ko gobooro yero
yowuruwoowari. Yari ko ma yowuruwooro gobooro oodori, nguno
goweyari gome sobowooweroyi ereremo kini tetori, nguno Setando
towooyerowa. 6 Ene yendo erambarisa teweroyi muringga, nguro nono
sumoo ewonggoku, nguro nondo ngandiro eteno. Nga ngu mamana

mande oorengo kini. 7 Nondo ngandiro ingooteno. Simoo bare bidodo
ngu nondo bare kini oorootenoku, ngandiya oriyi, ero ingooteno. Ene
Anutdo ngu simoo bare gidarega yanggango yunooteku ngu, ene mete
gosiyi ootooro goweyi sorengoro, ene erambarisa teweroyi, nguro
ene ma ingowa. Ene simoo bare gidarega ngundiro ingonduduye
yanggangoye kini ngu, asa, ene erambarisa teyi.
8 Asa, oni erambarisa ma teyingo ngu, ko bare kameyi kuri ku-
mooyingo, nguro nondo ngandiro eteno. Ene nondo gosiyi oo-
rootenoku, ngandiro oruwanggoku ngu, ene ngu gome. 9 Ene yen-
gombo nowoondoye goweye ma sobowooweroyi, ingoro ngu, ene mete
kamebare tewanggo. Yo, ye mete erambarisa teyi. Kinitetoni ngu,
doongeye uru teyingo muri biyomi ngundo yengo goweye sobowoowa,
ero eteno.
10 Oni erambarisa tero oorootenggoku, nguro no nga mamana man-
dega nga, ero yunooteno. Nga ngu, noro mamana mandene kini, nga
ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mamana mande ngu eteno.
Bare ngu, ene komo kameyi ma yokowero. 11 Ene baredo kameyi
yokoro ngu, ene komo kingo orini. Yo, ene gosiyi oruwa bine, ngundi
ene ko enengo kameyimo ko ooroya nowoondoyari gobooro yeya oriri.
Simoondo nguya, ene bareyi owero ma yokowero. 12 Nga mandega
nga, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mande kini, nondo
nangge ngandiro ingoro eteno. Ene Kristen doboonani gura bareyi
Krayisro newendemo hamoo kini, ngundo Kristen doboonani guraya
oruwero etoni ngu, asa, ngu simoongga ngundo enengo bareyi ngu ma
owero yokowero. 13 Ene bare gura kameyi ngu Krayisro newendemo
hamoo kini, ngundo bareyi yokowero ma ingootoni ngu, asa, bareyibo
ngu simoongga ngu ma yokowero. 14 Ye ingoyi! Simoo ene newen-
demo hamoo kini ngu, ene bareyi newendemo hamoo teyingo nguya
woorogongoro ngu, ene kumanadodo yootunootoni tunootete. Ndadiro
nguro, enengo bareyi ngu newendemo hamoo teyingo. Ngundiro
nangge, bare ene newendemo hamoo kini, ene kameyi newendemo
hamoo teyingo nguya woorogongoro oorooteriku, nguno ene ku-
manadodo yootunootoni, tunootete. Ene ngundiro ma tero ngu,
enengo simooye nguya, ene kumanadodo ma tunootewanggo. Ene
nowoondoye hamoo tetenggoku nguro, enengo simooye, ngu Anutdo
kumanadodo yoyeni tunootetenggo. 15 Ene onendo newendemo hamoo
kini, ngundo erambarisa muri ngu yokowero tetoni ngu, ye ma
soreyerowero, nguno yokoyi. Ngu simoongga, ngu toongewero tetoni
ngu, asa, enengo Kristen bareyiga ngu ma sorengowero. Ngundiro
toongetoni, Kristen barega ngu, ene mete gosiyi orini, eneno kowuri
kini. Ngundiro nangge, ngu bare toongewero tetoningga ngu, asa,
enengo Kristen kameyingga ngu ma sorengowero. Kini, Anut doongey-
imo, ene mete yokootoningga toongeni. Anutdo noore nowoondonani
imakeyingo murimo oruweroyi, nguno negoyeroyingo. 16 Bare ge
ndadiro tero, kamengge Kristen murimo yowa? Simoo ge ndadiro tero,
ge Kristen murimo barege yowa?

Noore Komo Anutdo Muringga Kuri Yunoyingongga, Nguno Nangge Oruwato

17 Asa, ene Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ingoyingo
songo songo, ko songo songo bayetero yunoro, nguno negoyerowoku,

ngu gome dowooya teyi. Ye erambarisa tetenggoku, ngundi gosiyi
oorootenggoku ngu, yengo muriyengga Anutdo ero yunowoku, nguno
nangge oriyi. Nguro, no ende bidodomo Kristen oni simoo bareno,
nga mamana mandega nga nangge, ero etuyerooteno. 18 Ene oni
gura moondeyi yomosiyoyingo sunggidodo, Anutdo ngu negongoro
yoyingo tetoni ngu, asa, ene ngu sunggi ngu goweyimo oorooteku, ngu
ma andangero yokowero. Ngundiro nangge, oni gura moondeyi ma
yomosiyoyingo ngu, Anutdo ngu negongoro yoyingo tetoni ngu, ene
ngu sunggiga ngu goweyimo yeweroyimboro ma ewero. 19 Moondeye
yomosiyoyingo sunggiga ngu, ko moondeye ma yomosiyoyingo nguya,
ngu kingo oo ngundiro. Ene Anutro mamana mandeni ngu keyoweroyi,
ngu gome nenengo oorengo. 20 Oni gura ko gurano oodoni, Anutdo
ngunonggo negongoro yootoni ngu, ene komo ngu kongga, nguno
nangge orini. 21 Ge kingo kirikiri ko nangge tero oodoyi, Anutdo
ngunonggo negogerootoningga ngu, asa, ge nguro nowoondoge ma
kowuri yewero. Ene ge oore gurano kingo kirikiri ko teweroyi, ngu
yokoweroyi oore kenoya ngu, ge mete ngundiya teya, ngu oorega ngu
keyo. 22 Ngu ngandiro: ene kirikiri oni gura oowooyi kini oodoni,
Anutdo ngunonggo negongoro yootoni ngu, ene Anut doongeyimo
oowooyidodo tunootewa. Ngundiro nangge, oni gura oowooyi bingami-
dodo oodoni, Anutdo ngunonggo negongoro yootoni ngu, ene Krayisro
kirikiri oni tunootero oruwa. 23 Anutdo enengo urini urungga ooren-
gombo ye ko uriyeroro yoyoyingo. Nguro ye oni gidarega yoyokootoyi,
ngundo yengo ingonduduye ngu sobowooro, ngunonggo biyomimo
teyunowero. Kini, Anutdo yengo ingonduduye ngu nangge sobowooni.
24 Ye Kristen dobookurine, kono ngundiro nguno oodoyi, Anutdo ye
negoyeroro yoyingo ngu, ye komo ngu konggano ngundiro oodoyi,
Anutdo ye hoorooweyerowa.

Oni Kamebare Ma Tetenggoku, Nguro Mandeye

25 Ene, ye bare oore simooya ma wereyingo, yengo mamana mandega
Oo Bidodo Simburi Urungga, ngunonggo ma yoyingo. Ene nondo
nenengo ingondudune ewano. Anutdo noro sumange tenunoyingo
ngundiro, ye nguya noro mandene nga nowoondoye hamoomonggo
ingoyi. 26 Nondo ngandiro muringga ingootenoku, ngu metemi. Ataga,
nga naruno ngano kowuri urungga tunootete. Ngundiro nguro, ye
ataga oorootenggoku, ngundiya nangge, ye bidodo gome oriyi. 27 Ge
baredoya gobooro oorooteri, bine? Ngundiro tetoningga ngu, ge bare
ngu yokowero ingondudu ma tewero. Ge bare ma yoyingo, bine? Ngu
mete ge baredoro ma ingondudu tewero. 28 Ngundiro nguro, ge bare
yowaku ngu, weti mbumbuwani kini. Ene bare oore, ene kameyidodo
tewaku nguya, ngu wetini kini. Ene simoo bare erambarisa tewang-
goku ngu, ene mera ngano kowuri urungga yowanggo. Nondo ngundiro
kowuringga yeno tunooteweroyi nguro eteno.

29 Ye Kristen konebane, nondo ngandiro eteno. Naru ootutete. Nga
naru bodaga, ngaro ye ngandiya teyi. Ene ye baredodo ngu, ataga
ngano ngu, ye komo Anutro ko nangge teya, gosiyi ngundiya oriyi.
30 Oni sendootenggoku ngu, ene komo ingowanggo. Ngu sugi ma oruwa,
eya ingoyi. Oni ene oni oni tetenggoku ngu, ene komo nguya ingoyi.
Ngu sugi ma oruwa, ero ingootenggo. Oni oo uriyootenggoku ngu, ene
komo nguya ingoyi. Ngu kingo oo ngundiro, ero ingootenggo. 31 Oni

ene mera ngaro oo nguro koyi tetenggoku ngu, ene komo mera ngaro
oo ngu gome ma dowootoyi, sugi ma oruwa. Ndadiro noore ingooteto.
Nga merangga ngaro, oo ngu kinitemukowa, ero ingooteto.
32 Nondo ngu ye oo oowooyinggado ingonduduye ma yomburiy-
owero, ero ingooteno. Oni ene bare ma yoyingongga ngu, ene Oo
Bidodo Simburi Simbunani, nguro murini, nguro ingondudu urungga
tete. Ene Oo Bidodo Simburi Urunggado ingooteku, ngundiro tewero
ingoote. 33 Ene oni bareyidodo tero ngu, ene mera ngaro oo nguro
ingondudu urungga tete. Yo, naru gumi ene Anutro koni nguro
ingondudu tero, ko naru gumi ene mera ngaro oo nguro ingondudu
tete. Yo, ene bareyibo muringga ingooteku, ngundiro tewero ingoote.
Ngundiro nguro, enengo ingonduduni tege eraya tunootete. 34 Bare
oore ma kameteyingo ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunanim-
boro murini, nguro ingondudu urungga tero, nguro ingonduduni
newende bidodo ene inoni. Ene bare kameyidodo nguro ingonduduni
urungga ngu, ene ndadiro muringga tetoni, nguno kameyi oni oni
teweroyi, nguro ingoote. 35 Nondo nga mandega etenoku nga ngu, ye
hoorooweyerootoningga, gome oriyi, ero nguro eteno. Nga mandega
nga, ye sureyeroro kini. Nondo ngu ye gome nenengo ootooya,
ngunonggo suwooyi sano Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro koni
ngu nangge teyi. Ye oo gura gurano yengo ingonduduye nguno ma
yewanggo.
36 Ene oni gurado enengo bare gura sorengootoyi oodoni, ene ngu
sobowooro enengo goweyi sorengoro, ma oruweroyi tetoningga ngu,
asa, ene mete sodedomangge bareyiga ngu yoya gobooro oriri. Ngu
Anut doongeyimo, weti mbumbuwa kini. Ene enengo bareyi sodedo
ma yoro, nguno enengo barega sorengoyingo nguya torige endeyoro
ngu, asa, Anut doongeyimo, ene weti mbumbuwa tewa. 37 Ene oni
gurado enengo newendemonggo yanggango ingootoni, oo gurado ene
ma eriringootoni ngu, ene mete enengombo enengo ingonduduni ngu
sobowooweroyi, ngu ene mete bare ngu yokooteku ngu, ene metemi
oorengo. 38 Ngundiro nguro, oni gurado ngu bare ooregaku yoro bareyi
tewaku, ngu muri gome tewa. Ene oni gurado bare ma yowaku ngu,
muri gome nenengo oorengo tewa.
39 Ene bare guraro kameyidodo tero oodoni, ngu barega ngu ene
kameyimboya gobooro oode oode oororo, kameyi kumooteku nguno
wenga. Ene kameyi kumootoni barega ngu kingo ootooro ngu, asa,
ene mete simoo gura yowa. Ene kame tewero ngu, ene komo Kristen
simoongga yoni. 40 Ene nondo ngandiro ingooteno. Ene barega ngu
kameyi kumootoni kingo oorooteku ngu, ene mete oni onidodo teya
kingo orini. Anutro Yukani ngundo mandega nga etunerootoni bine,
ngunonggo eteno.

8

Mbooro Godange Nguno Nusako Karo Wooro Yeyingo

1 No ataga nusako mbooro godange nguno karo wooro yero yem-
boongetenggoku, nguro mande murini ewero. Noore ingooteto. Noore
ingoyingo urungga moore, ete. Ene ngu ingoyingo urungga ngundo
yoyeni oni gidaregano windawinda teweroyi muri teyingo, ero in-
gooteto. Ene oni gidaregano nowoondoyi teweroyi muri teyunoro

hoorooweyerootooye ngu, oni mete ngu Anut gome yanggango key-
owanggo. 2 Ene oni gurado enesu nangge oo guraro ingoro, no oo ngu
teweroyi no bidodo watayi ewaku ngu, ngu nenengo kini. Kini, ene
mete nguro ingondudu urungga gura yowa. 3 Ene oni gurado newende
Anut inootoni ngu, arisa, ngu oningga nguro Anutdo gome ingoote.
4 Asa, mbooro godange nguno nusako karo wooro yero yemboongero
netenggoku muringga, nguro nondo ngandiro eteno. Noore ingooteto.
Anut oorengo guranangge, ngundo nangge oorooteku ngu! Anut gura
hamoo oorengo kini, ero ingooteto. 5 Oni gidarega ingootenggo. Hamoo,
oombooro oowooyingga, ngu merako ngano, sambono nguya ngu anut,
ero ingoro, nguro ene oo bidodo simburi, ero etenggo. 6 Ene noorengo
Anut ngu guranangge oorengo ooroote. Ngu noorengo Awanani noore
enengomu oorengo. Nguro oo bidodo enenonggo tunooteyingo. Anutdo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu Yisas Krayis yeni, ngundo oo bidodo
yero, nooreno keta oruweroyi yunootoni, nguro noore mete Anutya
gobooro oorooteto.
7 Ene oni gidaregado suwooyi sano oombooro godange nguno, ngu
muringga ngu keyoro, nguro ingondudu tetenggo. Ngundiro nguro,
Kristen onindo ngu nusako songgiwi ngu, ene kuri oombooro godange,
nguno wooro yeyingo ngu netenggoku, nguro nowoondoyemonggo
tege eraya ingootenggo. Nguro nowoondoyemo ingootenggoku, ngu
mbumbuwa tetenggo. 8 Hamoo, oowarimbo yoyoro Anut tanggeyimo
ma oorowuwato. Noore oowari nero, ngundi ma nero nguya, ngundo
Anut doongeyimo ma hoorooweyerootoni, noore nenengo tunoote-
wato. 9 Ene ye ingonda teyi! Yendo nga oowari nga yengombo
mete neweroyi ingootenggoku, ngundo oni yanggangoye kini, nguro
nowoondoye yomburiyerootoyi ngu, ngundo yeni ene tootokiyerootoni
soretoyi, arisa, ngu muri ngu nenengo kini.
10 Ene ge Anutno nowoondogemo hamoo tero, ngunonggo ge ingowa.
No oo bidodo mete newano. Ngundiro ingoro, ge godange anut nguro
yemboongeyingo yano uro, nguno ge bibitero oowari nete. Ge netoyi,
oni gura ene newende yanggango kini, ngundo ge geyoro, ene nguya
newendemonggo godange anutro oo karo yeyingo ngu newaku ngu,
asa, gedo ene yeyi biyomi yete. Ndawugaro nguro, enengo newendemo
tege eraya ingoote. 11 Ye kenoyi! Yengo ingoyingo urungga nguno,
noore mete oo bidodo nemukowato, ero ingootenggo. Ye ngundiro
tetenggoku ngu, ngundo ngu oni newendemo hamoo yanggango kin-
ingga, ngu yendo ene yomburiyoote. Ngu doboonaningga yendo
newende yomburiyootenggoku, nguro Krayisdo ene nguya ko yowero
kumooyingo. 12 Ene Kristen dobookurinani gidaregaro nowoondoye
ma himi yetoni, nguro ene yanggangoye nguya kini, yendo ngu weti
mbumbuwaga ngu tetoyi, nguno ngu enengo ingoyingo tegedodo tero
yomburiyerootenggo. Ngundiro murimo nguno ngu, ye Krayisno weti
mbumbuwa tetenggo. 13 Ngundiro nguro, oowari ngundo tetoni, do-
boone ene weti mbumbuwano utoni ngu, arisa, nondo nusako songgiwi
ko ma newano. Naru bidodomo nguya, no doboone newende yewe weti
mbumbuwano uwaku, nguro ngu ma tero newano.

9

Anutro Ko Oni Ene Ndawu Ooga Mete Tewanggo

1 Oni gidaregado noya etenggo. Ene oowooyidodo kini, ko ene
Krayisro Aposel nguya kini, etenggo. Ngu mandega ngu hamoo kini.
No enengo Aposel oorengo. No nenengo doongenembo Yisas noorengo
Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu kenoyingo. Nguro nondo
Urunggaro mandeni yeno wesiyoro etoowe, ye ngu ingoro nowoon-
doyemo hamoo tetenggoku ngu! Nguro ngu, ye noro konemo oowari
enggeteku ngundiro. 2 Ene oni gidaregado noya ngandiro ingootenggo.
Pol ngu Aposel kini. Ngundiro ingootoyi, ene yendo noya Aposel
oorengo eya ingoyi, ero ingooteno. Nondo Oo Bidodo Simburiga enengo
mandeni eweroyi rogonerootoni, no Aposel ko tewonoku, nguro sung-
giyi ngu, ye Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu.

3 Oni gidaregado no noyoro, mande wirikoyingo onino noyetoyi,
nguro mandeye gumi ngandiro ewono. 4 Aposel oni gidarega ene
Anutro mande wesiyoro eweroyi ko tetoyi, nguro onindo oowari, sono
nguya, yunootoyi netenggo. Nguro ngu, noore nguya mete oowari sono
oo ngu yunootoyi newato. 5 Aposel gidarega, Oo Bidodo Simburi Yisas
nguro dobookuriyi, ko, Sipas, oowooyi gura Pita nguya baredodo ko
tero endeyootenggo. Noore nguya baredodo ko tero ma endeyoweroyi,
bine? Kini, mete baredodo ko teweroyi. 6 Noore Banabasya ngu Anutro
mandeni ero nguro koyi teteroku, ene naru gumingga ngu, nenengo
kandenembo no digi beye yoweroyi koyi tetenoku, ngunonggo oowari
yoro netero. Ene Aposel oni gidaregado ngu, enengo kandeyebo ko tero,
ngunonggo oowari ma yootenggo. Nguro ngu, noore nguya mete ye
kandeyemonggo oowari yoro newaro.

7 Ndawu oninggado ene me oni tero, ngunonggo enengombo oowari
erewero nero endeyowa? Kini, enengombo oowari erewero ma yoro
newa. Ngundiro nangge, ndawu oninggado ene oowari koyi tero,
ngunonggo engge ma yoro newa? Kini, oowari koyi teteku, nguro engge
yoro newa. Ndawu oninggado, ene Bulmakawu boga ngu sobowooro,
nguro koyi teteku, ngundo ene nonowo winggoro urumi yoro ma newa,
bine? Kini, ene Bulmakawu nguro nonowo winggoro, mete newa.

8 Nondo bine, oniro ingondudu ngu keyoro mande ngandiro eteno?
Kini, mamana mandeno, ngundiro mayete. 9 Mosesndo mamana
mandeno ngandiro nakangoyingo.

Bulmakawu ngu nggire oowari ngu wongootoni, besooweroyi naruno,
ngu manggowo ma ukingowero. Eyingo. (Dutoronomi /Lo 25:4)

Anutdo ene Bulmakawuro nangge nguro nowoondoyi teyingo, bine?
Kini, noorengo eyingo. Ngu naruno nguno, noore Anutro koni
tetooye ngu, asa, yengo ko ngu oowari sono nguya noore yunootoyi
newato. 10 Mosesndo noore nguya bine, eyingo? Yo, nga mandega
nakangoyingongga nga ngu, noorengo eyingo. Oni ene ko tero, ene
oowari miteku ngu, nguro engge ngu kootuyisina gidarega enengo
neweroyimboro yowa. 11 Arisa, noorendo Yuka Kundingiyi nguro oo
yuwooyi, ngu ye kewooroyemo kuri miwootoku ngu, yebana gowenani
ngaro oo ngundo noore hoorooweyeroro yunoweroyi ngu mete. 12 Oni
gidaregado yeno hoorooweyeroyingo, oo yowero sumoo etenggoku
ngu, asa, noore nguya oo ngu, komo mete yoweroyi. Ene oo ngu kuri
noorendo ma yoyingo. Kini, noorendo kowuri bidodo ngundiro ngu
koorowooro oorooteto. Noorendo Krayisro mande gome ngaro oore
ma doongoowato. 13 Oni ene Yudaro yowuru ya oowooyi Tembel nguno

ko tetenggoku, ngundo ngu, ene Tembel, nguro oowari nguromu yoro
newanggo. Ene oni Anutno wooro yeweroyi nombono ko tetenggoku
ngu, ene wooro yeweroyi nusako gumingga yoro newanggo. Ye bine,
ngu ma ingootenggo? 14 Ngundiro nangge, Anut Oo Bidodo Simburi
Urungga, ngundo eyingo. Oni ene mande keta gome mesarango,
ngu wesiyoro ero etuyerootenggoku, ngunonggo goweye hoorooweye-
rootoni oruweroyi nguya yowanggo, eyingo.

15 Nondo eteno. No oo gura ngundiro ma yowono. Ataga nguya,
nondo oo ngu yowero mande nga ma nakangooteno. No Krayisro koni
ngu kingo teweroyi nguro gome ingooteno. Ene no kumootoowe, nguno
ngu mete oni gidaregado, ene noro bingamine ero okoowanggo. Pol ene
Anutro mande ngu kingo tero, oni etuyerowoku, ngunonggo ene oowari
ma yoyingo, ero ingowanggo. 16 Ngu ngandiro: No Anutro mande nga
ero, nguro no oni oni tetenoku, nguro nangge eroruwano. No nga
kongga nga nangge tero oruwanoku, ngundo bingamine okooweroyi
ma teteno. Kini, Anutdo koni ngu teweroyi, nguro rogonerootoni, nguro
no komo ko ngu tetenoku ngu! No mande gome ngu ma ero ngu, no
biyomi oorengo tero oruwano. 17 No nenengombo, nga kongga nga
tero ngu, no mete ko uriyi yowano. Ene Anut enengombo nga kongga
nga nondo teni, ero rogonerowoku, nguro no ko teteno. 18 Nguro uriyi,
ndawuga yowano? Ngu ngandiro: No ngu Anutro mande ketangga
wesiyoro ero endeyootenoku, nguro uri ma yowano. Ngu hamoo, no
kingo ko tetenoku, ngu Anutdo oni oni teweroyimboro ko teteno.

Pol Ngu Oni Simoo Barero Ko Oni Oruwo

19 Ngu ngandiro: No ye kandeyemonggo oo gura ma yootenoku,
nguro no oni guraro ko oni ma tero oorooteno. Ene no nenen-
gombo ero, nguro no oni bidodoboro ko oni tero ootooro, ngunonggo
no oni simoo bare oowooyingga nguya yoyootoowe, Krayisno om-
buwanggo. 20 Ngundiro nguro, Yuda oni doongeyemo ngu, no Yuda
oni ngundiro tero oruwono. Nguno ngu, no mete Yuda oni yoyowero
ngundiro tewono. Oni gura gura mamana mande ngu newendemo
oorootenggoku, ngu doongeyemo, no mamana mande ngu newendemo
ootoowoodingowono. Ngu hamoo, no ngu mamana mande newen-
demo ma oorooteno. Ene nondo oni hoorooweyerootoowe, Kray-
isro nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, asa, no mamana mande ngu
newendemo mete uwano. 21 Oni sowe gidaregano Mosesro mamana
mande kini, ngu doongeyemo, no nguya mamana mande kini ngundiro
tunootewono. No nguno ngu, no mete oni mamana mande kini, ngu
Krayisro yoyoweroyi. Ene no Anutro mamana mande ngu yokoro
kini. Kini, no Krayisro mamana mande ngu newendemo ootooro,
ngunonggo oni mamana mande kini ngu yoyowero, ngundiro tewono.
22 Oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, yanggangoye kini, nguno
no nguya oni yanggango kini ngundiro tunootewonoku ngu, no mete
oni yanggangoye kini ngu yoyoweroyimboro ngundiro tewono. No
kuri oni bidodoboro muriye yomukowonoku, nguno no oore bidodo
towoongoro, ngunonggo oni simoo bare gidarega yoyowano. 23 No ko
nga bidodo Anutro mande keta ngaro tetenoku, ngu Yuda onino ko oni
sowe gidaregano wesiyoro etenoku, nguro no eneya kumana gobooro
yowato.

Noore Yanggango Kendutero Oororo, Uri Yowato

24 Ye bine kuri ingootenggo? Oni oowooyingga ebe dagadaga
tero, kendutetenggoku ngu, ene oni guranangebo yanggango tero,
bidodo dagayeroro, uriyi yowo. Asa, ye nguya komo ko yanggango
Anutdo ingooteku, ngundiya teya ngu, asa, ye nguro uriyi hamoo
yowanggo. 25 Oni ene dobooyiboya ebe dagadaga tero ngu, oni
enengo goweyimboro ingonduduni ngu andangero yokoro, ene komo
dobooyi dagaweroyi nguro nangge newende ingoro, ngu tete. Ene
ngundiro tero, nguno uriyi yowoku, ngu oo sodedo biyomi yewa. Ene
noorendo uriyingga yoweroyi, ngu biyomi yeweroyi kini. Ngu sugi
sugi oruwa. 26 No nenengombo ebe dagadaga nguno kendutetenoku
ngu, no doongene songo songo toongetero, ma kenduteteno. Kini,
no Anutdo rogoga yeyingo, nguno nangge no nenengo kenduteteno.
27 No gowenengga nga yokootoowe, ngundo no ma sobonerowa. Kini,
nenengombo gowene sobowooro, ngunonggo Anutro mande wesiyoro
onino ewano. No onino mande wesiyoro etenoku, ngundo Anutnonggo
ene uriyi gome ngu yowanggo. No komo ingonda tero, no nguya
nenengo kendutero, nguro no uri gome yowano. No ko ngu ma tero
ngu, asa, no ko nguro urini ma yowano.

10

Noore Towootowoono Soreweroyi, Nguro Ingonda Tewato

1 Ye dobookurine, nondo ngu ye komo ingoyi, ero eteno. Iserel
oni Igip mera yokoyingo, nguno noorengo osi sambanani ngu, ene
goboore newendemo oodoyi, goboore ngundo oore etuyeroyingo. Ene
bidodo Mosesya keyembo yade yade oorowutoyi, wendeyi kewooro
usowootoni, gide gide tetoni, nguwoore urooreyingo. Yo, oo ngu oni
etuyerooteku ngu Mosesro keyimo oni. 2 Ngu oni ngu bidodo Moses
keyoro, goboore newendekuri yade oororo, ko, wendeyino nguya,
sono kundingiyi ngu yoyingo. 3-4 Ene bidodo Anutro Yukambo oowar-
ingga sambononggo yunoyingongga, ngu neyingo. Ene bidodo enengo
Yukambo sonongga diginonggo yunoyingongga, ngu neroriyingo. Anut
enengombo digi newendemonggo sonongga ngu yeni tunooteyingo.
Ngu digiga ngu, Krayis. (Ngundiro nangge, Krayisdo ngu hoorooweye-
roote). 5 Ene Anutdo ngu oni nguro muriye biyomi nguro ma ingootoni,
nguro oniku kingo merako oruwonggoku, nguno oni oowooyingga
kumoomukoyingo.

6 Yo, ene kuri kumooyingo ngu, ndawugaro nguro, ene oo biy-
omi ngu kuri kenomayingoyingo. Ngu bidodo gabogaboyi ngundiro
tunooteyingo, nguno noore kenoro ingoro, noore oo biyomi nguro
ma hahangero koyi tewato. 7 Ene osi sambanani kewooroyemo oni
gidaregado, godange anut nguro murini keyoyingo. Ye komo godange
anut nguro murini ngu ma keyowero. Anutro mande ngundo eneya
ngandiro nakangoyingo.

Oni simoo bare ene bibitero, oowari sono nguya newero yokoro,
ene ootoogero, yambo kunoburo tero, nguno sebobarese muri
biyomi nguya teyingo. Eyingo. (Eksodas /Kisim Bek 32:6)

8 Ene kewooroyemo oni gidaregado kuri sebobarese muri biyomi
teyingo, ngundiro nguro, oni simoo bare urungga oorengo (23,000)
kumooyingo. Noore ngundiro muri biyomi, ngu komo ma keyoro

tewato. 9 Kuri oni gidarega ene kewooroyemonggo, Anut towoongoro,
weti mbumbuwa oowooyingga tetoyi, nguro Anutdo gumi yunoro,
sire yeni tunootero, ngundo yokitoni, kumooyingo. Ngundiro nangge,
noore nguya Anut towootowoongoro, weti mbumbuwa tetooye, ene
nguro gumi yunowa, bine, ngundi kini. 10 Kurimi oni gidarega,
ene kewooroyemonggo Anutya sanggiri mande ero boguboguwootoyi,
nguro Engel onindo ngu oniku yureweroyimboro omburo, yudoyi
kumooyingo. Ngundiro nangge, ye Anutya sanggiri mande mande ero
ma boguboguwoowero.
11 Nga oo nga bidodo eneno kuri tunooteyingo, ngu oo gabogaboyi
nangge, nguno noore kenowato. Nga mandega nga ngu, Anutro
mandeno nakangoyingo, ngu noore etuyerooteku, nguno osi sam-
bananimboro muriye biyomi, ngu ma keyowato. Ndadiro nguro, noore
naru kini teweroyi namoko tetoni, nguno oorooteto. 12 Nguro ngu,
oni enengomboro ingoya nguno yanggango dikaya, ene komo ingonda
teyi! Ene yanggango ma dikaro ngu, ene mbumbuwano sorewa.
13 Towootowoo ngu kuri yeno tunootewoku ngu, ngu guradiro kini.
Ngu towootowoo ngundiro, ngundo oni bidodomo tunootete. Ene
Anutdo sumange teyunoro, newende hamoo oorengo yunooteku, nguro
ngu towootowoo gura omburo, ngundo noorengo yanggangonani ngu
ma dagaro, ureni uwa. Kini, ene towootowoo yeno tunootetoni ngu,
Anutdo ye hoorooweyerowero oore yeni tunootetoni, ye towootowoo
nguno yanggango dikawanggo.

Noore Anut Ko Yuka Biyomi Nguya Ma Keyowato

14 Nguro ngu, ye noro dobookurine oorengo, ye komo godange anut
nguno yemboongeweroyi muringga, ngu kootu inoya sayi! 15 Ye in-
gonduduyedodo nguro, no yeno eteno. Yengombo komo noro mandene
nga wirikoya ingoyi. 16 Nga Wayin tobaga nga ngu noorendo nero ngu,
noore komo Krayisro sidu darowo yunowoku, ngundo noorengo weti
mbumbuwa andangeyunootoni, nguro Anutno esosootero ingooteto.
Noorendo oomanongoyingongga nga nero ngu, noore komo Kray-
isro goweyi nguya gobooro yowuruwooteto. Noore ngundiro tero,
ngunonggo noore oni etuyerootetoku ngu, noore Krayisro nowoon-
donani hamoo tero, eneya yowuruwooteto. 17 Nguro ngu, noore
gowenani guradiro guradiro, ene noore oomanongoyingo guranangge
ngu netetoku, nguro noore Krayisya gowenani guranangge tunooteteto.
18 Ye Iserel oniro muriye ingoyi. Oni ene Anutno wooro yero, nguro
ooyi nero ngu, ene ngu nomboga nguno Anutya yowuruwooyingo.
19 Nondo ndawu oogaro eteno? Godange anut ngu, Anut hamoo
bine, ngundi godange anutno wooro yeyingo nguro oowari ngu yang-
gango, bine? Kini, no ngundiro ma eyingo. 20 Kini, no ngandiro
eteno. Oni sowe gidaregado hamoo oono wooro yetenggoku ngu,
ene oombooro biyomimo wooro yetenggo. Ene Anut hamoo nguno
wooro ma yetenggo. Nguro ye nguya oombooro biyomi nguno ma
yowuruwoowero, ero ingooteno. 21 Ye Anut Oo Bidodo Simburi nguro
tobano sono nero, ngunonggo oombooro biyomimboro tobano sono
nguya neweroyi nguya ereremo kini. Ngundiro nangge, ye Anut Oo
Bidodo Simburi nguro oowari nero, ko oombooro biyomimo wooro
yeyingo nguro oowari nguya yowuruwooro neweroyi, ereremo kini,
ero ingooteno. 22 Noore bine, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani

nguro newende yeyi, nooreya sanggisanggiri teni, ero tetenggo, bine?
Noorengo yanggangonani, ngundo enengo yanggangoni ngu dagateto,
bine? Hamoo oorengo kini.

Suwooyi Sano Noore Anutro Bingami Okoororuwato

23 Ngu oni gidarega ngundo etenggo. Oo bidodo noore mete
tewato, etenggo. Ene oo gidarega ngundo Kristen oni hoorooweyeroro,
nowoondoye yanggango ma teyunowa. 24 Oni gurado, enengo nangge
gome oruweroyimboro, ma ingowero. Kini, ene komo oni gidaregaro
ingondudu teyi.
25 Oo nusako Situwa yanonggo uriyoro, yoro mayetenggoku, ngu
mete neyi. Yengo ingondudu urungga ingoyingo tegedodo tero, sumoo
sumoo ma ewero. 26 Anutro mandeno ngandiro ete.

Nga meranggano ngano, ko oo bidodo merako ngano oorootenggoku
ngu, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguromu nangge, ero
eyingo. (Sam 24:1)

27 Ene oni gura Anutro newendemo hamoo kini, ngundo yeya
oowari newero, ye negoyerootoyiga ngu, ye mete eneya ooroya, ndawu
oowaringga yengo yeteku, ngu bidodo nemukoyi. Ye oowari nguro
ingoyingo tegedodo tero, sumoo sumoo ma ewero. 28 Ene oni gurado
yeno ero, nga nusako songgiwiga nga ngu, godange anutno wooro
yeyingomu, etoningga ngu, asa, ye komo ma newero. Ndadiro nguro,
ngu oningga ko ye nguya kuri ingootenggo. Nga oowaringga nga,
onindo ngu godange anutno yemboongeyingo, ero ingootenggo. Ngu
oni, nguro ingoyingoni tegedodo teweroyi, ngundiro nguro, ye komo
oowari ma newero. 29 Nondo yengo ingoyingoye tegedodo teweroyi,
nguro ma eteno. Kini, nondo oni songo guraga nguro ingoyingoni
tegedodo teweroyi, nguro eteno. Ndadiro tero, oni gidaregado nondo
murine tetenoku ngu, enengo ingonduduyemonggo wirikootenggo?
Kini. 30 Ene no Anutno esosootero, oo ngu newano. Ndawugaro oni
gurado nondo oo tewonoku, nguro kootunesina mande biyomi ewa?
Ngu muri nenengo kini.
31 Ene ye oo nero sono nero, nguno oo tetenggoku, ngu bidodomo, ye
Anutro oowooyi bingami duridarinidodo teyinoyi. 32 Ye komo Yuda oni,
oni sowe gidarega, ko Kristen oni simoo bare nguya nowoondoye ma
yeyi, ene buribari ingoro, ene weti mbumbuwano sorewanggo. 33 Oo
bidodomo no ko tetenoku, ngu oni bidodo, noro murine, nguro gome
ingoyi, ero teteno. No nenengo yomosinerowero kongga ma teteno.
Kini, no oni bidodo yomosiyerowero ko tetenoku, nguno Anutdo ene
ko yoyowa. Yo, ye noro murine ngu keyootoyi, nondo Krayisro murini
keyootenoku, ngandiya teyi!

11

Baredo Tabaye Doobengoweroyi, Nguro Murini

1-2 Ye suwooyi sano noro ingondudune ingoro, mandene ero
yunowonoku, ngu gome yoro dowooro keyootenggo. Ngundiro nguro,
no yengo oowooye bingamiye, ero okooteno.
3 Ene nondo ye nga mandega nga ingoyi, ero ingooteno. Oni
bidodoboro tabangoye ngu Krayis; baredoro tabangoye ngu enengo

kamesumooye; Krayisro tabango ngu Anut. 4 Simoondo tabaye doobengoro ngunonggo yemboongewero, ngundi, Anutro mande wesiyoro
ero ngu, asa, enengo Urungga Anutro bingami ma okooro etenggo.
5 Ngundiro nangge, bare gurado enengo tabango ma doobengoro,
ene yowuru yano yemboongewero, ngundi, Anutro mande wesiyoro
ewaku ngu, ngundo enengo kameyi oyimo inoyingo. Ene tabango
uyi toongooyingo ngundiro oyimododo tewa.* 6 Ene bare tabango ma
doobengoyingo ngu, asa, ene komo tabango uyi ngu toongootoningga
ootuteni. Ene barega ngu enengo uyi toongootoni, ootuteweroyi, nguro
oyimongootoningga ngu, ene komo tabango doobengoni. 7 Simoondo
ngu ene tabango ma doobengowa. Ndadiro nguro, simoo ngu Anut
kirarongo, ngu Anutro duridarini. Bare ngu enengo kameyimboro
duridarini, nguro ene tabango doobengowa.

8 Yo, Anutdo simoo yeyingo ngu, bare goweyi gumimbo ma yeyingo.
Kini, bare ngu simoo goweyi gumimbo yeyingo. 9 Anutdo bare yero
nguro ingoro, simoondo hoorooweni, ero simoo ma yeyingo. Kini,
Anutdo simoo yero, nguro ingoro, ene baredo simoo hoorooweni, ero
yeyingo. 10 Ngundiro nguro, bare ngu ene komo tabangomo sunggi yero
tabango doobengoro, oni simoo bare etuyerooteku, ngu ene kameyi
newendemo ooroote. Ngu muringga nguno ngu, Sambono Engel,
onindo nguya sunggiga ngu kenoro ingowanggo.

11 Ene Urungga Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro murinimo ngu,
baredo simoo hooroowero oodoni, ko simoondo bare hooroowero
oruwa. 12 Kurimi, Anutdo bare ngu simoononggo yeyingo. Ene ataga
ngu, simoo ngu barenonggo tunootetenggo. Ene oo ngu bidodo Anut
Oo Bidodo Simburiga, ngunonggo tunootete.

13 Yengombo nga mandega nga wirikoyi. Ene baredo tabango ma
doobengoro Anutno yemboongero etoni, ngu muri metemi, bine?
14 Noore oni simoo bare ngaro murinani ngu, oni enengombo ye
etuyerooteku, ngu ngandiro: Oni ene uyi soroyi, ngu gome nenengo
kini. 15 Ene bare uyi soroyingga ngu, enengo duridarini gome oorengo.
Ndadiro nguro? Anutdo tabango uyi soroyi inootoni, ngundo tabango
doobengoni, ero inoyingo. 16 Ene oni gurado baredo tabaye doobengoweroyi mande nga gumi ewero ero ngu, ene ingoni. Noore Anutro
Kristen simoo bareno nguya muri gura kini, nga muringga nga nangge.

Ye Anut Ingonduduwooro Oowari Nero Ngu, Ye Muri Nenengo Ma Tetenggo

17 Asa, no mamana mande ye yunowero tetenoku nga, ene nondo
yengo oowooye bingamiye, ma ero okoowano. Ndadiro nguro, yengo
yowuruno yambo mande kundingiyi tetenggoku, nguno muri gome
nenengo ma tunootete. Kini, ye muri biyomi ngu tetenggo. 18 Koretero,
no nguro ewero. Ye Kristen yowuruno, ye usowooro wata songo
songo tetenggo. No mande ngundiro ingowonoku, ngu mande gumi
hamoo ko gumi hamoo kini, bine. 19 Yo, hamoo, oni ene muri
nenengo keyootenggoku, ngundo oni muri biyomi tetenggoku nguya
gobooro ma yowuruwooro oruwero. Ndadiro nguro, ene komo songo
tunoo ootooya, ngunonggo muri nenengo ngu dobookuriye etuyeroyi.

* **11:5:** (Ye Korind yengo muriyemo ngu baredo yowuru yano uro, bibiteteku ngu kameyi newendemo oorooteku oni gidarega etuyerooteku, nguro ene tabango dobengooni).

20-21 Ye yowuruwootenggoku naruno, ye bidodo oowari nero, Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunanimboro ingondudu teweroyimboro, ye
Anutno hamoo ma ingootenggo. Kini, ye bidodo songo songo sodedo-
mangge yengo oowari yoya neyi. Ngundiro nguro, gura ene oodoro
kumooro oodoni, gurado ngu ene Wayin sonoyi gome gome nero, nguro
wenonoro oorootenggo. Yengo muriye ngu nenengo kini. 22 Ye bine,
yengo yaye kini, ye nguno oowari sono oo ngu neweroyi ngu kini, bine?
Ngundi ye bine, ingootenggoku, Anutro oni simoo bare ene oo kini,
ngu yendo oyimo ma yunowanggo? Nondo ndadiro ewano? Nondo oo
nguro ye oowooye bingami, eya okoowe? Kini, ngu oo nguro nondo ye
oowooye bingamiye, ma ero okoowano. Hamoo oorengo kini!

Oo Bidodo Simburi Yisas, Ngundo Oowari Kundingiyi Ngu Yunoyingo

23-24 Nga mandega nga ye kuri yunowonoku ngu, nondo Oo Bidodo
Simburiga, ngunonggo yoro ye yunowono. Ngu mandega ngu ngandiro:
suwoono Yudasdo Yisas mundi oni kandeyemo yeyingo. Ngu su-
woonggano nguno, Oo Bidodo Simburi Yisas, ngundo oomanongoyingo
yoro dowooro, Anutno esosootero, oosowooro eyingo. Nga ooga nga
ngu, nenengo gowene. Nondo ye hoorooweyeroyingo yunooteno. Ye
ngundiro tero ngu, ye komo noro ingondudu teroruwanggo, eyingo.
25 Oowari nemukoro, asa, Wayin sono tobagaku yoro dowooro eyingo.
Nga tobaga nga ngu, Anutya sunggi mande keta ero noro sidu darone
ngundo gosiyooteno. Ye suwooyi sano ngandiya neya ngu, ye komo
noro ingondudu teroruwanggo. Eyingo. 26 Ngu ngandiro: ye suwooyi
sano nga oomanongoyingongga nga nero, ko nga tobaga ngano sono
nero, Oo Bidodo Simburi Simbunani kumooyingo, nguro mandeni ero
wesiyoro ingoro eroruwanggo. Ye ngundiro nangge tero, soweyoro
yade oororo, ene ombuweroyi narunggano, nguno nangge wenga
kinitewa.

Anut Oo Bidodo Simburi, Nguro Oowari Yomburiyoro Ngu, Ene Gumi Ogingododo

27 Asa, oni gura enengo ingonduduni ma yomosiyoro, ene ngunonggo
oomanongoyingo nga nero, ngunonggo sono tobaga nga kingo yoro
nero ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngundo enengo
kumooyingo, nguro ingondudu ma tero ngunonggo neteku, asa, ene
weti mbumbuwadodo tete. 28 Oni ene komo enengo newende gome
wirikoya ingoya yomosiyoya ngu, asa, ene mete oomanongoyingo nga
neya, sono nguya nga tobagano ngano neni. 29 Ndadiro nguro, oni ene
oo neweroyi naruno, oni ene oomanongoyingo ngu sono tobaga nguya
nero, nguno ene Yisas Oo Bidodo Simburi, nguro goweyi, sidudaroni
noorengo yunoyingo nguro ma ingoro neteku ngu, asa, nguno ngu,
Anut ene kowuri inowa. 30 Ngu muringgano nguno nangge, simoo bare
oowooyingga ye kewooroyemo nguno yanggangoye kini, ene sayidodo
tero, oni oowooyingga kuri kumoomukowonggo. 31 Ene noorengombo
nowoondonani koretero gome wirikoro yomosiyoro ngu, asa, ngu
naruno, Yisas noorengo kumooyingo ngu ingoro, noore sono oowari
nguya newatoku ngu, nooreno biyomi gura ma tunootewa. 32 Ene Oo
Bidodo Simburi, ngundo noorengo murinani wirikoro, noorengo weti
gumi biyomi, nguro mamanayerorooteku ngu, noore yooneneyeroote.

Ndawugaro nguro, naru wengamo nguno, noore weti mbumbuwadodo
oni nguya ma oonootewato.
33 Asa, ye Kristen konebane, ye Yisas nguro oowari kundingiyi ngu
newero yowuruwooro ngu, asa, ye komo dobookuriye soboyeroyi.
34 Ene oni gura oodoro kumooya ngu, ene komo enengo yano oowari
neni. Kinitetoni ngu, yengo yowuru ngundo yomburiyerowa. Asa, no
mande gumi ooroote. Ene kootuyisina, nondo yeno mayero, nguno oo
gidareboro mande ero yomosiyoro yunowano.

12

Anutro Yuka Kundingiyi Ngundo Oo Duwoo Gura Gura Yunoote

1 Ye Kristen oni dobookurine, no ngandiro ingooteno. Yendo Yuka
Kundingiyimbo oo duwoo yunooteku, ngu yanggangoni guradiro gu-
radiro oni ko teweroyimboro yunoyingo, nguro ye ma kakabetewero.
Nondo ye komo Yukaro mandeni nga hamoo ingoyi, ero ingooteno.
2 Ye ingootenggo. Ye kuri Kristen ma teyingomo, ngu naruno nguno,
godange oombooro mandeye kini, ngundo ye yowoosooro oorowutoyi,
ye ngu keyeroro, muri biyomimo endeyoyingo. 3 Arisa, nondo ye
nenengo ingoyi, ero eteno. Ene Anutro Yuka Kundingiyi oni gurano
oodoni, ngu oningga ngundo ene sanggiri tero, Yisas yomburiyowero
mande biyomi hamoo ma ewanggo. Ngundiro nangge, oni ene Anutro
Yuka Kundingiyi kini ngu, ene ngandiro ma ero ewa. Yisas ngu ene Oo
Bidodo Simburi Simbunani, eweroyi nguya ereremo kini. Ero eyingo.
4 Yuka Kundingiyimbo kingo oo duwoo yunooteku, ngu
yanggangoni guradiro guradiro, oni ko teweroyimboro yunoote.
Ene Yuka Kundingiyingga ngu guranangge ooroote. 5 Noore oni
hoorooweyeroweroyi koyi tetetoku, ngu ooreyi guradiro guradiro. Ene
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu guranangge ooroote. 6 Ko teweroyi
ingoyingo gura gura, ngu Anut guranangge ga, ngundo nangge oni
yanggango yunootoni, ene ngunonggo Krayisro koni bidodo mete
temukororuwanggo. 7 Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo Kristen
oni bidodoboro yanggangoye guradiro guradiro ko teweroyimboro
yeni tunootetoni, nguro ene mete Kristen dobookuriye bidodo gome
hoorooweyerowanggo. 8 Yo, ngu Anutro Yukangga, ngundo oni gura
yanggango ko teweroyimboro yunootoni, ene ingoyingo urungga
oorengo yoro, ngunonggo ene mete onino mande wesiyoro gome
etuyeroote. Ngu Anutro Yukangga, ngundo nangge oni gura Anutro
ingoyingoni urungga inootoni, nguro Anutdo ndawu ooga tewoku,
ko tewaku nguya, ngu mete gome oorengo ingoote. Ngu, Anutro
Yukani guranangge ga, ngundo nangge yanggango, ngundiro ngu, oni
yunoote. 9 Ngundiro nangge, oni gura ngu Anutro Yukangga, nguno ene
newende hamoo teyingongga, ngu yanggango yoote. Ngu Yukangga,
nguno nangge, oni gurado ngu ene sayi oni yomosiyeroweroyi,
nguro ingoyingo ngu yoote. 10 Ngundiro nangge, oni gurado ngu ene
muri songo oorengo gura, onindo ma teweroyi, ngu teweroyimboro
ingoyingo yoote. Gurado ngu, ene Anutro mande ero wesiyoro
eweroyimboro ingoyingo yoote. Gurado ngu, ene Yuka gura gura
wirikoweroyi, Anutro Yukani ngundi mera ngaro yuka biyomi, nguro
ingoyingo yoote. Gurado ngu, ene mande bungeyi gurano mande
eweroyi ngu yoote. Gurado ngu, mande bungeyi gurano mande

ingoro, yowoorengowero damoni eweroyi, ngu ingoote. 11 Ngu
Yuka Kundingiyi gurananggega, ngundo nangge, ngu ko oo ngu
bidodo yeni tunootete. Enengo oo teweroyi ingooteku, ngundo oni
hoorooweyeroweroyimboro, ko ngundiro songo songo bayetero,
enengo oni simoo bare duwoo oorengo ngundiro yunoote.

Noore Kristen Oni Ngu Gowenani Guranangge

12 Oniro goweyi guranangge nangge oorooteku ngu, ene sosi sosi
oowooyingga oorootenggo. Noore Kristen oni oowooyingga oorengo,
ene noore bidodo Krayisno ngu wata guranangge. 13 Yo, ngu noore
oni oowooyingga. Noore Yuda oni gidarega, oni sowe gidarega,
kingo kirikiri oni gidarega, ko noore oni gidarega enengombo enengo
sobowooro oorootetoku ngu. Ene onindo noore sono kundingiyi
gimuyingo ngu, Anutdo noore yoyeni, wata guranangge tunooteyingo.
Yo, Anutdo enengo Yukani, noore eneno nowoondonane hamoo teyin-
gomu, ngudodo yunoyingo.
14 Noore ingooteto. Goweyiboro sosi guranangge kini. Kini, gowey-
iboro sosi sosi ngu oowooyingga oorengo. 15 Ene oni keyimbo, ewa.
No kandeyi kini, nguro no goweyiboro sosi kini, ero songo ma oruwa,
eyingo. Kini, ene komo goweyiboya guranangge ooroote. 16 Ngundiro
nangge, sodeyibo, ewa. No doongeyi kini, nguro no goweyiboro sosi
kini, ero songo besero ma oruwa, eyingo. Kini, ene komo goweyiboya
guranangge ooroote. 17 Ene goweyi ngu bidodo doongeyi nangge ngu,
ene ndadiro tero, mande ingowa? Ene goweyi ngu sodeyi nangge,
ngu ndadiro tero, oo ndindingo ngu ingowa? 18 Ene ngundiro nguya
kini. Anut enengo oo teweroyi ingooteku, ngunonggo goweyiboro
sosi sosi songo songo, enengo musiyomo musiyomo yetoni, dowooro,
nguno nangge oorootenggo. 19 Sosi guranangge goweyimo oruwaku
ngu, asa, nguro goweyi ndano? Ngu goweyi kini. 20 Ngu ngandiro:
Goweyeboro sosi sosi oowooyingga, ene sosi ngu yowuruwootoyi,
goweyi guranangge tunootete.
21 Doongeyimbo, kandeyiboya ngandiro hamoo ma ewa. Doongengge
ma oodoyi ngu, noso nangge mete gome oodoowe, eyingo. Tabangombo
keyimboya ma ewa. Ge ma oodoyi, ngu noso nangge mete gome
oodoowe, eyingo. 22 Ene ngandiro nguya kini. Goweyiboro sosi gura
gura ngu yanggangoni kini, ene komo enengo ko tetenggo. Kinitetoyi
ngu, asa, goweyi nguya metemi kini oruwa. 23 Goweyiboro sosi
gumi onindo nguro ma ingooteku, ene nguya ko tetenggo. Goweyi-
boro sosi oni doongeyimo oyimododo, nguro ene gome doobengoote.
24 Goweyiboro sosi oni doongeyimo tunoo oorooteku, nguro ma ingoote.
Ene Anutdo goweyi ngu bidodo yemukoyingo, ngu sosi gidega ngu
oowooyi bingamini kini ngu, Anutdo yeni bingamiyedodo tunootete.
25 Anutdo ngundiro yoyeyingo. Nguro goweyi ngu, oosososowooro
ma sawanggo. Kini, goweye sosi ngu bidodo ebe sobosobo tero,
koye guranangge tewanggo. 26 Ngundiro nguro, goweyi gumisina
ogingo ingootoni ngu, goweyiboro sosi ngu bidodo ogingo ingowanggo.
Ngundiro nangge, sosi gura oowooyi bingamidodo tetoni ngu, goweyi-
boro sosi sosi ngu bidodo, nguro oni oni tewanggo.
27 Nguro ngu, ye bidodo ngu Krayisya gobooro oorootenggoku, ene
ye bidodo koye guradiro guradiro tero, nguno Kristen dobookuriye

enengo nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango teyunoweroyim-
boro. 28 Anutdo enengo oni simoo bare ngandiro hoorooweyeroyingo
ko ero yunoyingo. Koretero ngu, Aposel koyi; erayayiga ngu Anutro
ingondudu eyingo oni, nguro koyi; kabusayiga ngu oo nakangoro
etuyeroyingo oni, nguro koyi; kootu ngu muri songo gura onindo
ma teweroyi ngu teweroyi, nguro koyi; sayi oni yomosiyeroyingo
oni, nguro koyi; hoorooweyeroyingo oni, nguro koyi; ko bidodoboro
sobowooweroyi, nguro koyi; ko wenga Anutdo ngu mande bungeyi
gura gurano mande eweroyi onino yunoyingo. 29-30 Ene ngu bidodo
Aposel oni, bine? Ngundi ene bidodo Anutro mande wesiyoro eweroyi
oni, bine? Ngundi ene bidodo oo nakangoro etuyeroyingo oni, bine?
Ngundi ene bidodo onindo oo ma teweroyimu ngu teweroyi yang-
gangoyedodo, bine? Ngundi ene bidodo sayi oni yomosiyerowero
yanggangoyedodo, bine? Ngundi ene bidodo mande bungeyi gura
gurano mande eweroyi oni, bine? Ngundi ene bidodo mete mande
ingoro yowoorengoro eweroyi oni, bine? Ngundiro nguya kini. 31 Ene
ye komo hoorooweyeroweroyi ko oo duwoo yanggangonidodo ngu
yowero ngu, ye komo hahangero ngu yowanggo. Ene nondo oore gome
gura, oore gidega dagayerooteku, ngu etuyerowano.

13

Nowoondoyi Teweroyi Nguro Murini

1 Ene oo koreteyingo oorengo ngu oni songomboro nowoondoyi
teweroyi. Yo, nondo oniro mande bungeyi gura gurano mande
ewanoku ngu, Engel oniro mande nguya ero ngu, ene no nowoondoyi
teweroyi muringga, ngu nono kini ngu, no kingo soguru, giramu mang-
gowo ngguyi urungga uteku, ngundiro tewano. 2 Ngundiro nangge,
no Anutro ingonduduni yootunoro eyingo oni, ngundiro mande ero,
ngunonggo Anutro ingonduduni kombiteyingo mande, ngu bidodo
wesiyoro ero, no ingoyingone nguya, urungga tetoni ngu; ngundi
no nowoondonemo hamoo teyingo ngu yanggangonedodo tetoni ngu,
no mete yanggangonedodo teyingo. Ngunonggo mera puri weng-
geremootoowe, andusina anduno oorowutoni ngu, ene nondo oniro
nowoondoyi teweroyi muringga ngu nono ma oodoni ngu, asa, no ngu
kingo goweyi nangge ngundiro tewano. 3 Ngundiro nangge, nondo
nenengo oo bidodo angoyi oni bayetero yunomukoro yokoro ngu;
ngundi no mande wesiyoro etenoku, ngaro mundi onindo sanggiri tero,
gowenengga nga kayi ewanggoku ngu, ene nondo oniro nowoondoyi
teweroyi muringga ngu, nono kini tetoni ngu, asa, no nguro uriyi ma
yowano.

4 Oni ene newendemo nowoondoyi teweroyi muri ngu oodoni ngu,
ngu ngandiro: ngu oningga ngu, ene oni songomboya siyero gome
ootooro, ene sanggiri sodedo ma tewa. Dobookuriyibo ko nenengo
ma tetoyi ngu, nguro gumi ma ero, ene hoorooweyerowa. Ene oni
bidodoboro nowoondoyi tero hoorooweyerororuwa. Ene oni sitowiye-
dodo nguro oo ma kenomayingoro, nguro newende biyomi ingoweroyi
nguya kini. Ene enengo oowooyi bingami ero okooro, ko enengomboro
ingootoni, yanggangonidodo ma tewa. 5 Yo, oni ene newendemo
nowoondoyi teweroyi muri, ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: oni ene
oni bidodo doongeyemo muri nenengo kini, ngu nguno ma tewa. Ene

enengo oo nguro nangge gome ma ingowa. Ene sodedo boguwooro
sanggiri ma tewa. Enengo kowurini oni songombo teyinoyingo, nguro
sugi ma ingoro dowoororuwa. 6 Yo, oni ene newendemo nowoondoyi
teweroyi muri ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: oni ene muri biyomi
onindo teyingomu, nguro ma oni oni tewa. Kini, ene muri gome
nenengo hamoo, nguro nangge oni oni tewa. 7 Yo, oni ene newendemo
nowoondoyi teweroyi muri ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: oni ene oni
songombo biyomi teyinoro, mande biyobiyomi eneya etoyi, ene nguro
gumi ma ewa. Ene oo bidodomo newendemo hamoo tewa. Ene oo gome
metemi nguro doongetero, sobowooro oruwa. Ene ko bidodomo ngu
yanggango tero oode temukowa.
8 Nowoondoyi teweroyi muri ngu hamoo oorengo ma kinitewa.
Anutro ingonduduni eweroyi muringga ngu kinitewa. Mande mebuyi
gura gura nguya kinitewa. Ingondudu tero, ingoyingo yoweroyi nguya
kinitewa. 9 Ngu ndadiro: ataga ngu, noore ingoyingo nguya, ko Anutro
mandeni gumi nangge ingoro, Anutro mandeni nguromu gumi nangge,
ero wesiyooteto. 10 Ene Anutdo kootuyisina oo bidodo metemi yeni
tunootemukoweroyi naruwo ombutoni ngu, asa, ngu naruno ngu, ye
oo bidodo tunoo oorengo ingomukowanggo.
11 Ngundiro nangge, kurimi no simooye bodaga oode, ngu naruno,
no simooyemboro mande eteku, ngundiro ero, ko ingoyingo nguya
simooye bodagado ingooteku, ngundiro tewono. Ene no oni urungga
teyingo naruno, no buniyomboro ingondudu muri ngu yokowono.
12 Yo, ataga Anutdo nooreno ndawu ooga teyunowaku, noore ne-
nengo oorengo ma ingooteto. Ngundiro nangge, noore ookomboni
biyomimo kenoro ingootetoku ngu, gabogabonani nenengo kini. Ene
Anutdo oo bidodo yeni kiniteweroyi naruno ngu, asa, ngu naruno,
noore oo bidodo ingomukowatoku, ngundiro nangge, ataga Anutdo
noorengo murinani kenoro ingomukoote. Ene kootuyisina ngu, noore
Anut omukumundoongo ngu nenengo oorengo kenowato. 13 Ene
suwooyi sano nga oo kabusaga nga oorootenggoku, ngu ngandiro:
nowoondoyemo hamoo teweroyi muri, Anut sobowooro oruweroyi
muri, ko nowoondoyi teweroyi muri, nga oo kabusaga ngaromu gura
koreteyingo ngu onino nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo da-
gayeroro koretero ooroote.

14

Yuka Kundingiyimboro Oo Duwoo Ombute

1 Ye komo yanggango yeya oni simoo bareno nowoondoyi teweroyi
muringga, ngu yoya teyi. Ngundiya teya, ngunonggo yengo
nowoondoye ngu Yuka Kundingiyimboro mande murini kingo duwoo
yoweroyi, nguro nowoondoye bidodo hahangeya oriyi. Ene kingo
duwoo yoweroyi oo koreteyingo, ngu Anutro ingonduduni wesiyoro
eweroyiga, nguro koyi yanggango teweroyi. 2 Yo, Yuka kundingiyimbo
mande gura oni gurano inootoni, ene ngunonggo mande eteku, ngu
oni songomo ma ero, ene Anutno mande ete. Nguro ngu, oni gu-
rado enengo mandeni ngu ma ingootenggo. Yuka kundingiyimboro
yanggangoni, ngunonggo ene mande kuri kombiteyingo oruwoku, ngu
ete. 3 Ene oni Anutro mande ero, wesiyoro etuyerooteku oningga,
nguro mandeni, ngundo oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yeni

yanggango yete. Mande ngundo oni nowoondoye yoyeni, gome oni
oni tero, nowoondoye yeni imakero oorootenggo. 4 Oni ene Yuka
Kundingiyimonggo bungeyi gurano mande eteku, ngu oni songo ma
ingootenggoku mandega, ngundo enengo newende yeni yanggango
yete. Ene oni Anutro ingonduduni wesiyoro eteku, ngundo Anutro
oni simoo bare yoyeni, yanggango yetenggo. 5 Nondo yeya ngandiro
ingooteno. Nondo ye bidodo Yukambo mande bungeyi yunooteku,
ngunonggo mande eyi, ero nguro ingooteno. Ene Anutro ingonduduni
wesiyoro etuyeroweroyi kongga ngu, nondo ye komo ngu teyi, ero
nguro gome ingooteno. Oni ene mande bungeyi gurano mande ero, ene
mandega ngu ma yowoorengowaku ngu, asa, Kristen oni simoo bare
mande, nguno yanggango ma yowanggo. Ene Yuka Kundingiyimbo
mande bungeyi yunooteku, nguno Anutro mande wesiyoro etoni,
oni gurado Anutro mandega nguro muri yowoorengoro ewaku, ngu
gome. Ene oni Anutro ingonduduni yootunoro eteku oningga, ngundo
Yukambo mande bungeyi gura inootoni eteku, ngu dagayeroote. 6 Ye
Kristen dobookurine, ene no yeno oororo, Yuka Kundingiyimbo mande
bungeyi guranonggo mande ewanoku, nguno Anutro murini mande
keta ngu ma etuyeroro, ingoyingododo teweroyi, ko oo gura gura nguya,
ma etuyerowanoku ngu, ndawu oogano, ye hoorooweyerowano? No ye
ma hoorooweyeroyingo.

7 Sumbi oobo yambo ureweroyi ngu oni bungeye kini, ene onindo
mete uwooweroyi. Ngundiro oo ngundo ngguyi nenengo ma utoni
ngu, asa, ndadiro tero, noore oo dogi, woonggu nguro ngguyi nenengo
oorengo ingowato? Noore nenengo ma tewato. 8 Giramu utoro sawawa
nenengo ma utoyi ngu, onendo me idi sangga tero yomosiyowa? Ngu
metemi kini. 9 Ye nguya ngundiro nangge, mande bungeyi songo gura
oni ma ingootenggoku, ngunonggo Anutro mandeni wesiyoro ewang-
goku ngu, ndadiro tero, mandega nguro muri gome nenengo oorengo
ingowanggo? Kini, gengo mandegega ngu kingo ngguyi nangge. 10 Ngu
hamoo, mande bungeyi gura gura mera nga bidodomo oorootenggo.
Mande ngu bidodo murinidodo ooroote. 11 Asa, no oni guraro manden-
ingga eteku, nguro muri ma ingootoowe ngu, ene mandeni gura eteno,
ero ingowa. Nguro no nguya ingowano. Nga oningga nga ngu, ende
gura oni ngundi mera gura oni, ero ingowano. 12 Ye nguya ngundiro
nangge. Ye Yuka Kundingiyi, nguro oo kingo duwoo yoweroyiga,
nguro hahangero ingootenggoku, nguno ngu, ye komo Yuka Kundingiyi
sumoo inootoyi, ye kingo oo duwoo ngu yunootoni, ngundo Kristen oni
simoo bare ngu hoorooweyerootoyi, nowoondoyemo hamoo teyingo
ngu yanggango tunootewanggo.

13 Ngundiro nguro, oni gura Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi
songo inootoni, eteku ngu, ene komo Anutno yemboongetoni ngu,
Anutdo yanggango inootoni, ene ngunonggo mande ngu yowooren-
goro, muri nenengo wesiyoro ewa. 14 No Yuka Kundingiyi mande
bungeyi guraro Anutno yemboongewanoku ngu, noro nowoondone,
ngundo yemboongeteku ngu, ene noro ingondudune, ngundo ndadiro
nowoondonemo eteku, ngu ma ingoote. 15 Ngundiro nguro, no
ndadiro tewano? Noro nowoondonemonggo yemboongetoni ngu,
komo ingondudune nguya yemboongewa. Noro nowoondonemonggo
yambo udoni ngu, komo ingondudune nguya yambo urewa. 16 Ndawu

narunggano, gengo Yuka Kundingiyi ngundo mandega, nguno nangge
Anutno esosootetoni, oni gurado ngu mandega gedo Anutno esosoote-
woku, ngu ingoro ngu, ndadiro tero, enendo hamoo ero ewa? Ene
ereremo kini. Ndadiro nguro, gedo mande bungeyingga eteku ngu,
ene ma ingoyingo. 17 Gedo Yukambo mande Anutno esosooteteku
ngu mete, ene oni guraga, nguro newende ngu, gedo yanggango ma
teyinoyingo. 18 Nondo ye bidodo dagayeroro, Yuka Kundingiyimonggo
mande bungeyi gura gurano mande eteno. Nguro, no Anutno es-
osooteteno. 19 Ene Kristen oni simoo barero yowuruno ngu, no mande
bungoo bodaga nangge ewero ingondudu tero oorootenoku, nguno oni
gidarega etuyerootoowe, oni gome ingootenggo. Yo, oni mande bungeyi
ingootenggoku, nguno mande ootuwoo etenoku, ngundo bungeyi gu-
rano mande piru simoo bare ma ingootenggokuno etenoku, ngu dagate.
20 Ye Kristen dobookurine, yengo ingonduduyemonggo simooye bo-
bodi nguro ingondudu, ngundiro ma ingoro oruwero. Kini, yengo
ingonduduye ngu, ye komo oni urungga teya oriyi. Ene ye buniyo
bobodi nguro ingoyingo gurananggega ngu keyoyi. Ngu ngandiro: ene
muri biyomi ngu tewero ma ingootenggoku, nguro ye nguya ngu keyoyi.
21 Anutro mamana mandeno ngandiro nakangoyingo.
Nondo mande songo eyingo oni ngundo, manggoyebo nga oni simoo
bare nga mande ero etuyerowano. Ene noro manggone ma
keyoro, mandene ma ingowanggo. Oo Bidodo Simburi, ngundo
ngundiro, ero eyingo. (Ayisaya 28:11,12; Dutoronomi /Lo 28:49)
22 Nguro ngu, noore ingowato. Yukambo mande bungeyi songo gurano
mande eweroyi, ngu oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ma etuye-
roote. Kini, ngu mande muringga, ngundo ngu, oni nowoondoyemo
hamoo ma teyingo, ngu oni nguno Anutro yanggangoni etuyeroote. Ene
Anutro mande muri wesiyoro eweroyi, ngu oni nowoondoyemo hamoo
kini, ngu ma etuyeroote. Kini, oni Anutro nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu mande muri nenengo etuyeroote.
23 Nguro ngu, Kristen oni simoo bare bidodo yowuruwooro ngu, ye
bidodo Anutro Yukano mande songo songo etoyi ngu, oni amana gura,
ngundi oni ene Anutro newendemo hamoo ma teyingo nguno mayero,
mande bungeyi gura gura ingoro ewanggo. Ye bine, mboorombo
yoyoote? Ngundiro ero eyingo. 24 Ene ye bidodo Anutro ingonduduni
wesiyoro etenggoku, nguno oni gura newendemo hamoo kini, ngundi,
oni Anutro mande gome ma ingooteku, ngundo ye kewooroyemo uro
yengo mande ingoro oodoni, yengo mandeyega etenggoku, ngundo ngu
oni nguro weti mbumbuwani etungootoni, nguno enengo biyomini ngu,
bidodomo tunoo oorengo ingomukowa. 25 Ngundiro ingoro, mande
murini biyomi bidodo ngu newendemo kombitero oorooteku, ngu yeni
tunootetoni, nguro ene yowoorengoro, Anutno boodoo oondookero,
Anut bingami ero okooro ewa. Hamoo oorengo, Anut ye kewooroyemo
oorooteku nga! Ero ewa.

Anutno Yambo Mande Tewero, Ngu Nenengo Oorengo Teweroyi

26 Nguro ngu, ye Kristen konebane, ye komo ndadiro tewanggo?
Ye yowuru tero ngu, ye bidodo koyedodo. Oni gurado yambododo,
gurado ngu mande onino ero etuyeroweroyi, oni gurado ngu, Anutro
murini keta yootunoro eweroyi, oni gurado ngu, Anutro Yukano mande
bungeyi songomonggo mande eweroyi, oni gurado ngu, mandega ngu

muri yowoorengoro eweroyi oruwanggo. Ko nga bidodomo, ye komo
hoorooweyerootoyi, nguro Kristen oni simoo bare ngu nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu yanggango tunootewanggo. 27 Ene oni gidarega,
Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi gura gurano mande ewero ngu,
mete oni eraya, ngundi kabusa nangge mande ewanggo. Oni gurado
koretero etoningga ngu, asa, oni gurado komo mandeni yowoorengoya
eni. Mande emukootoni ngu, asa, oni erayaga, ngu enebana mande
etoni, asa, oni gurado mandeni yowoorengoya eni. Ngundiro nangge,
oni kabusayiga ngu enebana ngu keyoya ngundiya teni. 28 Ene oni
gurado oni gura mande songo eweroyiga, ngu oni gurado mandeni ma
yowoorengoweroyi tetoni ngu, asa, ene simoo barero yowuru nguno
mande ma ewero. Kini, ene komo neneteya ootooya, enengo in-
gonduduno nangge Anutya mande eri. 29 Oni Anutro mande yunowoku,
ngu ero wesiyoro etuyeroweroyi oni ngu, oni eraya ngundi kabusa
ngu mete mande ewanggo. Oni gidarega ngu, ene mande etenggoku,
ngu wirikoro ingowanggo. Mande ngu Anutro mande bine, ngundi
enengo mande kini bine etenggo? Ero wirikoyerowanggo. 30 Ene
oni gura bibitero oodoni, Anutdo mande gura etungootoni ngu, asa,
oni koretero mande erorooteku, ngu ene komo nenetero bibitetoni,
oni kootungga Anutdo mande inowoku, ngu enebana mande eni.
31 Ngundiro muringgano nguno, ye bidodo songo songomo, mete
Anutro mandeni wesiyoro ewanggo. Ngundiro muringga, nguno ye
bidodo ingoyingo yoro, asa, ye yanggangododo tewanggo. 32 Anutdo
mande gura wesiyoro eweroyi oni gura, newendemo yetoningga ngu,
asa, ngu oningga ngundo enengo naruno mandeni mete eni. Ene
enengombo, enengo naruni ngu wirikoya sobowooni. 33 Yo, Anutdo
enengo ko ngu bidodo nenengo oorengo tete. Ene ko oo buribari ma
tete. Ngundiro nangge, noore nguya nowoondonani guranangge yero,
ko gobooro metemi nenengo tewato.

34 Bare ngu Kristen oniro yowuru bidodo nguno, ene komo neneteya
oriyi. Ene mande gura ma ewero. Mamana mandeno ngundiro
eteku ngu, bare ene tabango oni nowoondoyemo oriyi, ero eyingo.
35 Bare ene mande gura gome ma ingoro ngu, asa, enengo yano enengo
kamesumooyemo sumoo etoyiga, nguno muri etoyi ingowanggo. Ene
baredo Kristen simoo barero yowuruno, mande eweroyi ngu nenengo
kini. 36 Ye bine ngandiro ingootenggo? Noorendo Anutro mande
ngu simburi tero, ko, noorendo nangge mande ngaro murini bidodo
ingomukooteto. Ero ingootenggoku, ngu hamoo oorengo kini.

37 Ene oni onendo Anutro mandeni nga wesiyoro eweroyi, ngundi
enendo Yuka Kundingiyimbo kingo oo duwoo yowoku, ngundo ene
komo ingoyi. Nga mandega nondo nakangootenoku nga ngu, Oo Bidodo
Simburi, nguro mamana mandeni. 38 Ene oni gura Anutro mamana
mande ma ingoro, keyowaku ngu, asa, ye nguya enengo mandeni ma
ingowero. 39 Arisa, ye Kristen konebane, ye komo Anutro mandeni
nga wesiyoro ero, etuyeroweroyi kongga, ngaro hahangeya, yanggango
teyi. Ngundiro nangge, ye Anutro Yukani nguro mande bungeyi gura
guranonggo mande eweroyi muringga, nguro roogo ma tewero. 40 Ye
Anutno yambo mande tewero ngu, ye komo oo bidodo teya, gome
yoonenengoya yeya, ngunonggo ye ko ngu enengo narunimo teyi.

15

Krayis Kumooro Ko Ootoogeyingo

1 Ye Kristen dobookurine, no yengo ingonduduye, ko yokutuye-
rooteno. No Anutro mande keta gome nenengo kuri etoowe, in-
goro yowonggoku, ngu nowoondoyemo yanggango ooroote. 2 Ene
nondo Anutro mande gome ketangga nga yeno ewonoku, ngu gome
dowoowanggoku, ngundo ye yoyoote. Ene ye mande ngaro nowoon-
doyemo hamoo ma tetenggoku ngu, asa, ye oonootewanggo.
3 Nondo mande ye kuri yunowonoku ngu, ndawugaro nguro, no
komo ye tunoo oorengo ingootenggoku, ngu ingowero ngandiro ero
etuyerowono. Anutro mande nakayano ngandiro ete. Krayisdo
noorengo bidodoboro weti mbumbuwanani andangeweroyimboro ku-
mooyingo, ero nakangoyingo. 4 Krayis Yisas kumootoni, bingo yoro,
mereno merengooyingo. Ene Anutro mande nakaya ngu keyoro,
naru kabusagomo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. 5 Ootoogero, Pita,
oowooyi gura Sipas, ngu doongeyimo tunootero, kootuyisina, enengo
kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga (12), ngu doongeyemo
nguya tunootetoni kenoyingo. 6 Kootuyisina, Yisas Krayisdo, Kristen
oni dobookurinani urungga oorengo (500) dagaro, ngu doongeyemo
tunootetoni kenoyingo. Ngu Kristen oni dobookurinani nguromu
gidare oodoyi, gidare kuri kumooyingo.
7-8 Ngu naruno nguno, Yisas Krayisdo, Yemus doongeyimo tunootero,
kootuyisina, Aposel oni bidodo doongeyemo nguya tunooteyingo.
Kootuyisina, no doongenemo nguya, tunooteyingo. Ene nono ngu
sodedo oorengo tunootetoni, kenoro, nowoondone yowoorengootoni,
enengo ko oni teyingo.
9 No, ngu Aposel oni, nguro kewooroyemo oni owoorongo bodaga.
Onindo noya Aposel eweroyi nguya kini. Ndadiro nguro, nondo kuri
Anutro Kristen oni simoo bare yutoro yowoosooro, yomburiyeroro
oruwono. 10 Ene Anutro sumangenimo, no ataga oorootenoku mur-
ingga nga ngu, no komo ngundiro oruwano. Anutdo sumangengga
nunowoku ngu, nono engge urungga tunooteteku ngu, nguno no komo
ko yanggango tero, Aposel oni gidarega dagayeroro ko tewono. Ene
ko ngu nondo ma teteno. Kini, Anutro sumange ngu noya oodoni,
ngunonggo no ko ngu teteno. 11 Nondo Anutro Mande Keta Mesarango
yeno wesiyoro ewonoku, ngundi Aposel oni gidaregado ewonggoku
ngu, ngu noore bidodo Anutro mande keta gomengga nga nangge
yootunoro ewootoku, nguno ye kuri nowoondoyemo hamoo tewonggo.

Kootuyisina Oni Kumooyingo Ngu Bidodo Ko Ootoogewanggo

12 Yo, noorendo suwooyi sano Krayis ngu kumoononggo, Anutdo
ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo, ero eteto. Ndawugaro ye
kewooroyemo, ngunonggo oni gidaregado ngandiro etenggo. Oni
kumooro ko ma ootoogewanggo. Ndawugaro ene ngundiro etenggo?
13 Ene oni kumoononggo ko ma ootoogeweroyi, ngu hamoo tetoni
ngu, asa, Anutdo Krayis nguya, merenonggo ko ma yokutuwooro
yeni ootoogeweroyi, eyingo. 14 Ngundiro nangge, kuri Anutdo Krayis
hamoo ma yokutuwooyingo ngu, asa, nga mandega, noorendo ero
koyi tetetoku, nga nguya nguro enggeni kini. Yengo nowoondoyemo
hamoo teyingongga nguya enggeni kini. 15 Ngundiro tetoni ngu,

arisa, noorendo Anutro mande etetoku nga, ngu godange mande.
Ndadiro nguro, noorendo ngu kuri tunoo oorengo ngandiro ewooto.
Krayis ngu, Anutdo kuri merenonggo yokutuwootoni, ko ootoogeyingo,
eyingo. Ngu hamoo Anutdo oni kumooyingo ngu ma yokutuyeroweroyi
ngu, asa, Anutdo Krayis nguya ma yokutuwootoni ootoogewa. 16 Yo,
Anutdo oni kumooyingo ngu hamoo ma yokutuyeroweroyi ngu, arisa,
noore komo ngundiro ewato. Anutdo Krayis nguya merenonggo
ma yokutuwootoni, ootoogeyingo, ewato, eyingo. 17 Ene Anutdo
kuri Krayis merenonggo hamoo ma yokutuwooyingo ngu, asa, yengo
nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu kingo tetenggo. Ye ngu
ataga yengo weti mbumbuwayemo nguno oorootenggo. 18 Asa, oni
Krayisro nowoondoyemo hamoo tero kumoowonggoku ngu, ene nguya
oonootero kinitewanggo. 19 Noore Krayisro nowoondonanimo hamoo
tetoni, Krayis sobowooro ootooro, ngunonggo noore mera ngaro oo
nguno keta oruweroyiga, nguno nangge oruwatoku ngu, asa, oni bidodo
nowoondoyi urungga oorengo, noorengo teyunowanggo.

20 Ngundiro nguya kini. Ngu hamoo oorengo! Krayis ngu kumootoni,
Anutdo kuri yokutuwooyingo! Yisas Krayis ngundo oni kumooyingo
nguro koreteyunoro ootoogeyingo. Ngu ngandiro: Yisas ngu kono
oowari koretero enggero mandoni yeteku, ngundiro teyingo. Yisas
koretero ootoogeyingo, ngundiro oorengo Kristen oni nguya, kootuy-
isina hamoo oorengo ootoogewanggo. 21 Yo, oni gurado kuri kumoo
muringga, ngu yeni tunooteyingo. Ngundiro nangge, oni gurado,
ngu oni kumooyingo ngu yoyeni, ko ootoogeweroyi muringga, ngu
yeni tunooteyingo. 22 Ngu ngandiro: Adamnonggo, ngu oni bidodo
kumootenggo. Ngundiro nangge, Krayisnonggo, ngu enengo Kristen
oni bidodo, ko keta ootoogewanggo. 23 Ngundiro tero, noore bidodo
noorengo naruno songo songo ootoogewato. Koretero, Krayisdo om-
butoni, ngu keyoro, Yisas Krayis sambo endemonggo ko ombuteku
naruno, enengo oni simoo bare nguya ko keta ootoogewanggo.

24 Ngu narunggano nguno, oo bidodo kinitemukootoni ngu, asa, ngu
naruno, Krayisdo ngu Gabuman tabango Anutya mundi tetenggoku,
ngu bidodo merako ngano oorootenggoku, ngu bidodo woongooni
umukowa. Ngundiro tero, asa, Yisasdo enengo oni simoo bare
sobowooteku muringga, ngu eweyi Anut kandeyimo yewa. 25 Ndadiro
nguro, Krayisdo, ngu komo Oo Bidodoboro Simburi Urungga oorengo
oruwa. Ngundiro tero oode, oororo, enengo mundi oni bidodo yoyeni
kinitemukowa. 26 Yisas Krayisdo mundi oni ngu yeni kinitemukootoni,
asa, kootu wenga kumoo muringga nguya yeni kinitewa. 27 Anutro
mande nakaya nguno ete.

Anutdo oo bidodo yeni Krayis tanggeyimo yetoni, ngundo sobowoowa,
eyingo. (Sam 8:6)

Ndadiro nguro, Anut enengombo oo bidodo Krayis tanggeyimo wata
yewa. Nguro ngu, noore kuri ingooteto. Anut enengombo ngu Krayis
newendemo ma oruwa. Ene oo songo bidodo ngu Krayis newendemo
yemukoyingo. 28 Ngundiro yemukoro, asa, ngu narunggano nguno,
Anutro Nangoni Yisas enengombo ngu, ene oororo, oo bidodo kuri yeni
tunooteyingo, Anutga ngu keyi damonimo uro oruwa. Ngundiro tero,
Anut enengombo ngu oni oo bidodoboro tabango urungga oorengo
oruwa.

29 Oni gidaregado kuri ngandiro eyingo. Anutdo oni kumooyingo ngu,
ko yokutuyerootoni ma ootoogewanggo, ero ingootenggo. Ngundiro
mande hamoo tetoni ngu, ndadiro nguro, oni gidaregado oni ku-
moowonggoku, nguro ingondudu tero, ene ngu musiyemo sono
kundingiyi ngu gimutenggo? Ene oni kumooyingo ngu ko hamoo
ma ootoogeweroyi tetoni ngu, asa, ndawugaro, oni gidaregado oni
kumooyingo, nguro ingondudu tero, oni ngu hoorooweyerowero sono
kundingiyi ngu gimutenggo? Hamoo oorengo, Anutdo ngu oni ku-
moononggo ko yokutuyerowa. 30 Yo, ngu hamoo tetoni ngu, asa,
ndawugaro nguro, noorendo suwooyi sano mande, nguro muri we-
siyoro ero, nguro ko yanggango tetooye, nguro onindo noore yutoro
yomburiyerowero terorootenggo? 31 Ye Kristen dobookurine, ngu
hamoo eteno. Nondo Krayisro oowooyi wesiyoro etenoku, nguro ngu,
naru bidodomo oni nureyi kumoowa. Ngu nguya hamoo oorengo,
nondo yengo noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas
Krayis, nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro no yengo oni oni
urungga teteno. 32 Ene oni kumoononggo ko ma ootoogeweroyi tetoni
ngu, asa, nondo ko yanggango tero, Epesas endemo, Krayisro mundi oni
nguro yanggangoye yewe imakeyingo, ngu nondo kingo ko ngundiro
tewono. Nga mandega nga hamoo tetoni ngu, asa, Anutro mandeno
eteku ngandiro tewano.

Noore oowari sono oo ngu nero kingo oode, ndadiro nguro, yangeni
kumooweroyi, eyingo. (Ayisaya 22:13)

33 Ene mande ewonggoku ngu hamoo kini. Ye kingo ganaganaye-
rootenggo. Ye mande ngaro ma wenonowero, nga mande ngano ngu
ngandiro:

Noore oni muriye biyomimboya endeyootetoku, nguno enendo
noorengo murinani ingoyingonani metemingga, ngu sodedo
yomburiyowanggo, ero eyingo.

34 Ye komo muri biyobiyomi ngu yokoya, ingondudu metemi yoya
ngu, ye weti mbumbuwa ko ma tewero. Ye ingoyi. Oni gidarega
ye kewooroyemo nguno, ene Anutro nowoondoyemo hamoo ero ma
ingootenggo. Nondo nga mandega etenoku nga, ngu ye oyimoyeroni,
ero eteno.

Goweyi Ko Ootoogeweroyi, Ngu Guradiro Oorengo

35 Oni gurado ngandiro sumoo ewa. Oni kumooyingo ngu, ndadiro
tero ko ootoogewanggo? Ene ndadiro goweyega yoro, ko ombuwanggo?
Ero sumoo ewa. 36 Ge wenonoyingo oni! Ge nggire yuwooyi miteku
ngu, ene mbongeyi keta ooretoni, ngu ene koretero yuwooyingga ngu,
buwoo yete. 37 Ngu oo yuwooyingga mitenggoku ngu, oo yuwooyi
ngu, wimbuyi mbongeyi oo ngundiro kini. Ngu kingo tanggori nangge
mitenggo. Ngundiro oo ngu, Rayis, nggire, ngundi oo yuwooyi gura
bine, ngu nangge mitenggo. 38 Ene Anut enengo tewero ingooteku,
ngunonggo oo yuwooyi gura gura, ngu songo songo goweye guradiro
guradiro yunoyingo. 39 Enengo goweye bidodo ngu guranangge
ngundiro kini. Kini, Anutdo goweye gura gura yunoyingo. Ene
oni simoo barero goweye ngu guradiro, se, bo, kare goweye ngu
songo, nu goweye ngu songo, wendeyimo iso nguro goweye ngu songo
yunoyingo. 40 Sambo meraro oo goweyari, songo songo oorooteri.
Samboro oo duridarini ngu guradiro, ko meraro oo duridarini nguya

guradiro. 41 Ogisa ngu ene duridarini songo, kombo ngu ene duridarini
songo guradiro, tootu nguro duridarini songo guradiro nguya. Tootu
kewooroyemo nguya duridarini ngu songo guradiro guradiro ooroote.

42 Oni kumooyingo nguro ootoogeyingo nguya ngundiro nangge.
Goweyi noorendo merengootetoku, ngu buwoo yete. Ene goweyi keta
yokutuwootoni ootoogeteku, ngu hamoo oorengo ko ma buwoo yewa.
43 Yo, goweyi noore merengoowootoku ngu, ene oowooyi bingamini
ko yanggangoni nguya kini. Ene goweyi ko keta yokutuwootoni
ootoogetekungga ngu, ene oowooyi bingami ko yanggangonidodo.
44 Ngundiro nangge, goweyi noore merengoowootoku, ngu mera
ngaromu. Goweyi merenonggo ko yokutuwootoni ootoogetekungga
ngu, Samboro goweyi. Yo, mera ngaro goweyi nguya oodoni, ko
Samboro goweyi nguya ooroote. 45 Anutro mandeno nguya nakangoro
eyingo.

Oni koretero gogoro, Adam ngu enengo keta oruweroyiga Anutdo
inootoni tunooteyingo, eyingo. (Yenisis /Stat 2:7)

Ene Adam kootu wenga tunooteyingongga, ngu Krayis. Anutdo Krayis
ngu keta oruweroyi guradiro inoyingo. Ngundiro nangge, Krayisdo
oni enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu enengo ketangga
sugi sugi oruweroyi ngundiro yunowa. 46 Ene samboro goweyi keta
oruweroyiga, ngu koretero ma tunooteyingo. Kini, ene mera ngaro
goweyi keta oruweroyiga ngu koretero tunooteyingo. Samboro goweyi
keta oruweroyiga ngu, ene kootu oorengo tunooteyingo. 47 Oni
koreteyingo ngu, mera ngaromu, Anutdo mera ngando oni yeyingo.
Ene oni kootungga ngu, Anutro sambo endega, nguro oni. 48 Noore
mera ngaro oni bidodo ngu, oni mera ngando yeyingongga ngundiro.
Oni bidodo sambo endeboromu ngu, noore bidodo sambo endeboro
oningga ngundiro tunootewato. 49 Ataga ngano ngu, noore mera ngaro
oni kirarongo oorooteto. Ngundiro nangge, kootuyisina, noore sambo
endeboro oningga ngu kirarongo tunootero oruwato.

50 Kristen dobookurine, no yeno nenengo oorengo eteno. Mera
ngaro oni ngu, ene mete Anutro endega nguno enengo oni simoo bare
sobowooteku, nguno ma uro oruwanggo. Ndadiro nguro, noorengo
gowenani ngu mera ngaromu nangge. Ngundiro nangge, noorengo
gowenani kumooro biyomi yeweroyi, ngundo sambo ende kumooro
ma biyomi yeweroyi musiyongga, nguno hamoo oorengo ma oorewato.
51-52 Ye ingoyi! No mande kombiteyingo gura yeno ero etuyerowero.
Noore gidarega bidodo ma kumootooye, ene noore bidodo komo gowe-
naningga nga, ngu yowoorengootoni, samboro goweyi tunootewa. Yo,
naru wenga tetoni, unggu uwootoni, ngguyi utoni, oni kumooyingo ngu
ootoogero, goweyi ketangga ngu yoro, nguro ene ko ma kumoowanggo.
Ngu narungga nguno, noore sodedo doongeparero ngundiro nangge
kenootooye, noore bidodo gowenani yowoorengootoni, ene samboro
goweyi ngu yoro tunootewa. 53 Ngu naruno nguno, noorengo merako,
ngano gowenani buwoo yeweroyi ngu yokoro ngu, sodedomangge,
noorengo gowenani keta ma buwoo yeweroyi ngu yoro, samboro gowe-
nani keta tunootewato. Yo, noorengo samboro gowenani ketangga ngu
ko ma kumooro buwoo yewa. 54 Asa, ngu narungga ngu tunootetoni,
oo kumooro kiniteweroyi ngu yokoro, ene oo suwooyi sano sugi keta

oruweroyi ngu yoro nenggurongootoni, nguno Anutro mande nakaya
ngu, engge tunootewa. Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Anutro yanggangoni ngundo kumooweroyi muringga ngu yeni
kiniteyingo, eyingo. (Ayisaya 25:8)
55 Anutro mande nakaya gura ngundiro ete.
Kumoo, gengo yanggangongge ndadiro? Kumoo, ge ogingo gura
teweroyi yanggangongge kini, eyingo. (Hoseya 13:14)
Hamoo oorengo, ngu naruno Anutdo kumooweroyi muringga ngu yeni
kinitewa. 56 Kumooweroyi nguro sosoreteku ngu ngandiro: Oni enengo
weti mbumbuwa tewonggoku, nguro gumi ogingo yowanggoku, nguro
sosoretenggo. Ndadiro nguro, oni merako ngano oruwonggoku ngu,
ene Anutro mamana mande ma keyowonggo! 57 Ene noore Anutno
esosootetooye, noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas
Krayis, nguro yanggangoni, nguno noore yoyeni, weti mbumbuwa
teweroyi muri, ko kumooweroyi muri, ngu bidodo dagaro, yanggango
yowato.
58 Arisa, ngundiro nguro, ye noro Kristen dobookurine oorengo, ye
komo nenengo yanggango dikaya oriyi. Ngundiya teya ngu, Urungga
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, nguro koni ngu suwooyi sano
yanggango teyi. Ye ngandiya ingoyi! Ye Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas, nguro koni tewonggoku, ngu kingo duwoo ma yokowanggo.

16

Beye Yowuruwooro, Ngundo Anutro Oni Simoo Bare Hoorooweyeroweroyi

1 Nondo ataga beye yowuruwooro Anutro oni simoo bare
Yerusalemno oorootenggoku, ngu yunowero mande eteno. Nondo
kuri ngu kongga ngu tero, Galesiya merako, Kristen simoo bare
etuyerowonoku ngu, ye nguya komo ngundiya teyi. 2 Sande naru
bidodomo, ye bidodo songo songomo, ye komo nguro ingondudu
teya, yengo digi beye usowooya, gumi gura yengo yano yetoyiga,
nguno orini. Ngundiro tero oodoyi ngu, kootuyisina, no tanggeyemo
nguno toongetoowe, ye nguro koyi eririnonggo tero, digi ma
erewewanggo. 3 Kootuyisina, no nguno mayetoowe, yengombo oni
gidarega rogoyerootoyi, nondo so uyi nakangoro oni ngu yunootoowe,
ngundo yengo beye oo kingo duwoo esosootero yetenggoku, ngu yoro,
Yerusalemno oororo yunowanggo. 4 Ene nondo eneya oorowuwero
ingoro ngu, asa, no eneya oorowuwato.

Pol Ene Korind Merako Kristen Oni Simoo Bare Yeyowero Endeyowa

5 No ngu koretero, Masedoniya mera ngu kewooro oorengo
usowooro, yade yade oororo, asa, no ye yeyowero oororo tunootewano.
Yo, no komo Masedoniya mera kewooro oorengowoore oorowuwano.
6 No ngu yeya naru gidega oruwato, bine, ngundi midugu naru ngu
bidodomo yeno oruwano, bine? No watayi kini. Ene kootuyisina,
no ndano toongewero tetoowe ngu, ye mete digi oo gidaregado
hoorooweneroot oyi, no toongewano. 7 Ye ingootenggo. No ataga, ye
yeyoro yoyokoro, sodedo ko toongeweroyi nguya kini. Kini, Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngundo ma sorenerootoni ngu, asa,
no yeya nguno naru pirunggayi oruwero ingooteno. 8 Ene no Epesas en-
demo ngano oodoowe, Yuda oniro naru kundingiyi, oowooyi Pendikos

ombuyingo, nguro naruwo tunootewa. 9 Ndadiro nguro, oni simoo
bare urungga Anutro mande ingoweroyi sobonerootenggo. Nguro ngu,
Anutdo ene nowoondoye yeni tango yetoni, nguro no ngano ootooro,
enengo mande keta mesarango ngu wesiyoro etuyerowano. Ene oni
oowooyingga noro mundi tero, oorene ukingowero tero oorootenggo.
10 Kootuyisina ngu, Timooti ye tanggeyemo nguno mayetoningga ngu,
yendo komo gome sobowooro kawararangootoyi ngu, asa, Timooti ene
newende metemi imakeyingo ingoro, ene ye kewooroyemo nguno yeya
gome oruwanggo. Ye ingoyi. Timooti ngu, ene Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani Yisas, nguro koni gome nondo ko tetenoku, ene
nguya ngundiro ko tete. 11 Ngundiro nguro, ye gurado ngandiro ma
ingowero. Timooti ngu ko gome ma tewa, ero ma kootu inowero. Kini,
ye komo ene yeyiga newende imakeyingo sumangedodo teya oodega,
kootuyisina yoya ooreko yokootoyiga, ene nono ko ombuwa. Nondo
ngu eneya Kristen dobookurine gidarega, enedodo ombuweroyi nguro
soboyerooteno.
12 Noorengo Kristen doboonani Apolos, nguro mandeni ngu
ngandiro: Nondo naru urungga Apolos eriringowonoku, ene
Kristen oni dobookurinani gidarega nguya, ye tanggeyemo nguno
ye yeyowero oorowuweroyimboro. Ene Apolos ngu, nga naruno ngano
oorowuweroyi ngu yokoote. Ene kootuyisina oore gura kenoro ngu,
asa, ene yeno oorowuwa.

Mande Gumi Gidarega

13 Ye komo gome doongedoongoodoongo teya, yengo nowoondoyemo
hamoo ngu gome sobowooya yanggango teya, ye sosorero ma oruwero.
Kini, ye komo yanggangoyedodo teya oriyi. 14 Yengo oo tetenggoku, ngu
bidodomonggo, ye komo nowoondoyi teweroyi murimo nguno teyi.
15-16 Ye Kristen dobookurine, ye Stepanas simoonggororo in-
gootenggo. Enendo koretero, Akayiya merako Kristen teyingo.
Ngundiro tero, enengo ingondudunonggo, ene Anutro oni simoo
bare hoorooweyeroweroyi, ko, ngu teyingo. No ngu oni ngundiro
mande muriye gome tetenggoku, nguno ye nguya ene keyeroya, ye
ngundiya teyi, ero ingooteno. Yo, nondo ye yokutuyerootenoku, ngu
ye oni ngundiro ngu keyeroro, ko, ndawu oninggado oni bidodo
hoorooweyeroro tetenggoku, ngu keyoyingo. Ye ene nowoondoyemo
uya, ngunonggo yanggango dikaya teyi, ero ingooteno.
17 Stepanas, Pootunetas, Akayikas, garo ngu, ene no tanggen-
emo mayetoyi, yeyoro, nguro no enengo oni oni urungga tewono.
Ndadiro nguro, ye ngano ma ombuweroyi kini, nguro enendo ye
hoorooweyeroro, nono ombuwonggo. 18 Yo, nga oni kabusaga ngando
noro nowoondone yeyi imaketeku, ngandiro ye nowoondoye yeyi
imakewoku, ngundiro tewonggo. Nguro ngu, ye komo oni ngundiro
ngu bingamiye, eya okooyi.
19 Anutro Kristen oni simoo bare Esiya merako oorootenggoku,
ngundo ye kambayerootenggo. Akuwila ko Prisila erambarisa, nguro
yano Kristen simoo bare suwooyi sano mayero, yowuruwooro oo-
rootenggoku, ngu bidodo nguya Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas,
ngu oowooyimo nguya ye kambayerootenggo. 20 Kristen dobookuri-
nani ngano, ngu bidodo ye kambayerootenggo. Ye bidodo songomo
songomo, Kristen dobookuriye sumangenonggo kandeye dowooyi.

21 No, Polndo nenengo kandenembo, nga kambayeroyingo mandega
nga nakangooteno.
22 Oni gura ene Yisasro ma ingoro, nowoondoye Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguno ma yero ngu, asa, Anutdo ene kumana biyomi
inowa. Noorengo Oo Bidodo Simburi, ge ombu!
23 No Oo Bidodo Simburi Yisas, nguno yemboongetoowe, gedo suman-
gengge ngu, ene kutuwooyunootooga oriyi, ero yemboongeyingo.
24 Krayis Yisas oowooyimo, no nowoondone ye bidodo yunooteno.
Ngu hamoo.

Korindro So Uyi Kootu

2 Korind Mande Tabango

Ngu naruno, Polndo so uyi gura nakangoro, Korind oni simoo bare ngu endemo oorootenggoku, ngu yunoyingo. Ene ngu mera gumisina nguno oruwo. Ngu merangga ngu oowooyi Masedoniya. Korind endega ngu Giris mera gumisina nguno ooroote. Ngu endega ngu, ene hamoo oowooyi bingaminidodo ngu oni simoo bare, ene ngu mera gumisina nguno oorootenggo.

Ngu naruno, Polndo nga so uyiga nga nakangoro, Korind oni simoo bareya sanggiri tero ngu, kootuyisina, Tayitus ngu soweyootoni, nguno oorowuwa. Nguno oororo, ngundo oni simoo bareya ootooro, nguno enengo muri gura gura tetenggoku, ngu kenoro, omburo, ngu Polno nguro mandeni ewa. Tayitasdo ko omburo, Polno ngundiro eyingo. Korind oni simoo bare, ene Polro mande ngu ingoro, ene nowoondoye kuri yowoorengoyingo. Ene oni gidegado ngu Pol kootu ingoro, ko, Polndo ngu noore ma soboyerowa. Ngundiro ero, ingootenggo. Ero eyingo. Nga so uyigano ngano ngu, mande yanggango namoraya nguro ete. Oo koreteroga ngu ngandiro. Polndo oni simoo bare nowoondoye yowoorengootoni, nguro ene oni oni teyingo. Enendo ngu, enengo ingonduduye ngu yokutuyeroro, ingondudu metemi nga, Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango ngu yunoyingo. Oo kabusayiga ngu ngandiro ete. Digi beye yowuruwooro, oni simoo bare angoyi, oni ngu yunoweroyi. Oo tambu namorayaga ngu ngandiro ete. Enendo ngu enengomboro onino ero, no ngu hamoo kirikiri oni gura Aposel.

Mande gumi gumi ngu, nga so uyimo ngandiro ooroote.

* Kambayeroyingo mande ero, ko, oni oni teya, Anut oowooyi bingami okooyi. 1:1-11.

* Korind oni simoo baredo, Pol kowuri inootoyi, ene Polndo nguro gome ingoro, eneya nowoondoye guranangge yero, oruwero gome ingoyingo. 1:12-2:13.

* Pol, enengo koni oorengo ngu ngandiro. Enendo ngu, mande ketangga Anutdo ero gosiyoro, oni simoo bare yunowoku ngu, Polndo yootunoro eweroyi oni tunooteyingo. 2:14-6:10

* Polndo enengo newendemonggo oo ngu, Korind oni simoo bareno kowuri ingoro, ngundiro eyingo. 6:11-7:16.

* Oniya mande ero, ko enengo ingoyingoyemonggo nguya ete. Ene nowoondoye guranangge yero, digi beye yowuruwootoyi ngu, oni simoo bare gidarega yunowero. 8:1-9:15.

* Polndo ngu oo ngu, gura gura kirikiri onindo ko tetoyi tunooteyingomu, nguro mandeni eyingo. 10:1-12:21.

* Pol enengo newendemonggo ngu ete. Yengo ingonduduye ngu yanggango yunoro kambayerooteno. 13:1-14.

Polndo Korind Kristen Nguro So Uyi Kootungga Nga Nakangoyingo

1 No Pol, Krayis Yisas nguro Aposel. Anut enengo ingondudunonggo no noyoro, enengo Aposel noyewo. Noorengo Kristen doboonani Timooti, ngundo hooroowenerootoni, nga mandega nga nondo yengo nakangooteno. Yo, nga ngu ye Anutro simoo bare Korind endemo, ko

Giris merako, Kristen oni oorootenggoku, nguro nguya nakangooteno.
2 Nondo Anut, ngu noorengo Awanani, ko Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga, Yisas Krayisno, yemboongeteno. Gedo gengo sumange
ayibige ngu ene yunootooga, nguno nowoondoye imakeyingomo oriyi,
ero nguro yemboongeteno.

Anutdo Pol Hoorooweyingo, Nguro Esosooteyingo

3 Noore Anutro oowooyi bingami, ero okoowato. Ene, ngu Anut,
ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro eweyi. Ene
ngu nowoondoyi teweroyi ngu bidodoboro Simburi Urungga. Ene
ngu oni simoo bare kowuridodo oorootenggoku, nguro nowoondoye
bidodo yeni ayibidodo tetoni hoorooweyeroweroyi nguro Anut.4 Yo,
kowuri ogingo bidodomo nooreno tunootetoni ngu, Anutdo noore
nowoondonani yeni, imakero ooroote. Nguno ngu, noore nguya
mete oni kowuri ogingo guradiro guradiro, eneno tunooteteku, ngu
hoorooweyeroro nowoondoye yeye imakewa. Yo, Anutdo noore
nowoondonani yeni imaketeku, nguro noorendo nguya, mete oni
gura gura ngundiro hoorooweyerowato. 5 Yo, ogingo ngundiro ngu,
Krayisdo ngu kuri koorowooyingo, nguro Anutdo ene hoorooweto-
ni, newende imakeyingo. Ngundiro nangge, ngu kowuringga,
ngu nooreno nguya, urungga oorengo tunootetoni, nguro Krayisdo
ngu noore nowoondonani yeni, gome imakeyingo oorengo tunootete.
6 Noorendo yeno mande keta gome mesarango, ngu yeno wesiyoro
ero, nguno ogingo kowuri gura gura koorowootooye, ene Anutdo
nowoondonani yanggango teyunoro ngu, enengo ayibini suman-
geni, ngundo yeni imakeyingo. Imaketoni, asa, ye ngu kenoro
ingootenggo. Ngundiro muringga, ngundo nooreno tunooteteku
ngu, ye etuyerooteku, ngundiro nangge, yendo kowuri ogingo yeno
tunootetoni ngu, Anutdo ye nguya hoorooweyerowa. Yo, Anutdo
ngu yengo kowuri koorowootenggoku, naruno nguno, ene hamoo
oorengo hoorooweyerootoni, nowoondoye ngu yeni, imakeyingo yang-
gangoyidodo teyunowa. 7 Noorendo, ye Krayisro konimo, ngu hamoo
yanggango dikatenggoku, nguro noore nowoondonanimo hamoo yang-
gango ingooteto. Ye ngu noore gobooro dikaro, nguno ngu, noore
hoorooweyeroro kowuri gobooro nooreya koorowooweroyi. Ngundiro
nangge, ye nooreya sumange ayibi imakeyingongga, Anutnonggo om-
buteku ngu, nooredodo gobooro yowato.

8 Yo, ye Kristen dobookurine, Esiya mera urungga, nguno kowuri
nooreno tunootewoku ngu, ye nguya ingoyi, ero nguro eteto. Kowuri
urungga oorengo nguno noore wiriyerowo. Ngundo ngu, noorengo
yanggangonani, ngu bidodo, ngu hamoo oorengo dagawo. Ngundiro
tero, noorendo ngu kumoowato, ero ingowooto. 9 Yo, noorendo
noorengo ingonduduno, ngu ngandiro ingowooto. Noore ngu
wirikoyingo oni, ngundo ngu, kuri nooreya ewo. Ye komo hamoo
kumoowanggoku ngu! Ero ingowono. Noore komo ngundiro in-
gowooto. Ngu noorendo, noorengo yanggangonani, ngundo ma yeni
mete tewa. Ngundo noore etuyerooteku, ngu noore komo noorengo
yanggangonanimo Anutro koni hamoo ma tewato. Kini, Anutdo enengo
yanggangoni, ngundo Yisas Krayis merenonggo yokutuwooyingo yang-
gangongga, ngudodo noore komo koni tewato. 10 Ngu ooga, ngundo
noore yureni kumoowero teyingo. Ene ngu oo biyomi oorengo, ene

Anutdo kuri ene noore yoyoyingo. Kootuyisina nguya, ene noore ko
yoyowa. Yo, noorendo, ngu noore nowoondonanimo hamoo tetetoku,
ngu ene komo hamoo oorengo kowuri gura, noore wiriyerowero tetoni
ngu, asa, ene noore ko yoyootoni gome oruwato. 11 Ye nguya komo
noore Aposel oni hoorooweyeroya, Anutno yemboongeyi. Ngundiro
tetoyi ngu, Anutdo oni simoo bare oowooyinggaro, yemboongeyingo
ngu ingoro, ene noore hoorooweyerowa. Oni simoo bare urungga
oorengo, ene nooreno ingoro, ene Anutno nguro esosootewanggo.

Polndo Korind Oni, Ngu Kuri Ma Ganangoyingo

12 Noorendo ngu ooga, nguro oni oni tero eteto. Noore nowoondonan-
imonggo ngu yootunoro etoni, ngu muri nenengo Anut doongeyimo, ko
ye doongeyemo nguya, gome nenengo oorengo oruweroyi, nguro gome
ingooteto. Nga muri gomengga nga, ngu Anutdo noore yunoyingo.
Mera ngaro oni, nguro ingoyingoni ngundo, muringga ngu nooreno
ma yeni tunooteyingo. Kini, Anutro sumangeni ngundo nangge, ene
noore kuri hoorooweyerootoni, noore ngandiro endeyootetoku nga!
13-14 Nga mandega nga, ngu nondo yengo nakangootenoku, ngaro muri
ngu ma kombiteyingo. Kini, yengombo kandangero nguro murini gome
ingowanggo. Kuri ye noorengo murinani ko mandenani bidodo gome
ma ingoyingo. Ene kootuyisina ngu, ye noorengo murinani bidodo in-
gomukowanggoku, nguro gome ingooteno. Ye ngundiro ingomukootoyi
ngu, asa, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ko ombuyingo narunimo
nguno, yendo noorengo oni oni tetoyi, ko noorendo nguya yengo oni oni
tewato.
15-16 Nondo ngu, ye kuri ingonduduye gomengga nguro nowoon-
donemo hamoo tero, ngundiro nguro, kuri no yeno koretero
oorowuwero ingoro ewono. No yeno Korindno, koretero oororo,
ngunonggo ye yoyokoro ngu, no Masedoniyano oorowuwano. No
Masedoniyanonggo ngu, no ko ye tanggeyemo ombuwano, ero in-
gowono. Nguno ngu, no tambu eraya, yeno oorowutoowe, ye nguro
nowoondoye metemi ingoro, oni oni tewanggo. Asa, no ngundiro
yeno ko omburo, nguno nondo oo gura guraro wenonootoowe, yendo
mete hoorooweneroro, soweneroot oyi, Yudiya merako oorowuwano.
17 Ndadiro nguro? Nondo yeno ombuwero mandega, ewonoku ngu,
no ingondudu buribari ingoro ma eyingo. No kingo nga mandega nga,
ngu ma eteno. Kini, no nenengo ingoyingo koretero, ngu yokoro, no
komo omburo, ye tambu eraya yeyoro, nguno nowoondoye yanggango
teyunowero ingooteno. No mera ngaro, murini ngu ma keyoro, nguno
eteno. Oni oo guraro ewero ngu, oni ngandiro etenggo. Yo, ero
ko, oni gurano ngu kini, ero etenggo. Hamoo oorengo, no ngundiro
muri, ngu no ma tewano. 18 Noore Anut doongeyimo, noorendo
mande ye yunootetoku, ngu komo hamoo oorengo. Ngu godange ma
eteto. 19 No, Sayilas ko Timooti, noorendo kuri ye kewooroyemo nguno
mande nga ero etuyeroyingo. Nga ngu Anutro Nangoni, Krayis Yisas,
nguro mandeni ngu ye ingootenggo. Yo, enengo mandeni eyingo,
ngu hamoo oorengo nangge, godange mande kini. 20 Yo, Anutro
sunggi mande ero gosiyoyingo, ngu oowooyingga oorengo tetoni, ene
Krayisdo ngu bidodo keyoro temukowa, ngu ingooteto. Nguro ngu,
noore Anut bingamini, ero okooro, noore nguno hamoo oorengo
eteto. 21-22 Anut enengombo nangge noore, ye nguya yoyeni, Krayisya

nowoondonani gobooro guranangge yeteto. Ngundo nangge, ene noore
rogoyeroro yoyoro, enengo konimo, ngano nangge, yoyeyingo. Yo,
enengombo, ngu nooreno enengo sunggi kundingiyi ngu yero yunoro,
enengo Yuka Kundingiyi, ngu noore nowoondonanimo yero yunoyingo.
Yuka ngu Anutro oo koreteyingo, ngu gumi kootu yunoweroyimu,
ngu yunowoku, ngu noore ngandiro ingooteto. Hamoo oorengo, ene
kumana bidodo kootu, noore yunowa, ero ingoyingo. 23 Ene nondo,
Anut doongeyimo, no hamoo oorengo eteno. Nondo yeno sodedo ko
ma ombuyingo nguro muri ngandiro. Nondo ye kowuri yunowero,
yokootenoku ngu! 24 Noorendo yengo nowoondoyemo hamoo teyin-
gongga, nguro tabango ma oorooteto. Kini, yengo nowoondoyemo
hamoongga, ngu kuri yanggango dikaro oorooteku ngu. Nguro ngu,
noorendo yeya, ko gobooro tero, nguno yengo oni oni teyingongga,
nguno yengo nowoondoyemo hamoo, ngu yanggango teyunowa.

2

1 No nenengo nowoondonemonggo ngandiro usowooro ingooteno.
No yeno ogingo kowuridodo, nguro no ko ma oorowuwano. 2 Kini,
nondo ye nowoondoye ogingoweroyi kowuri, ngu ye yunootoowe ngu,
onendo ngu ye nowoondoye yeni oni oni teweroyi, ngu yunowa? Ene
nondo yengo nowoondoye yewe ogingododo kowuri yewoku ngu, ko
oni gurado no nowoondone yeni, oni oni ma tewano. 3 Ye ngu noro oni
oni tenunoweroyi oni. Ngundiro nguro, no yeno oororo, nowoondone
ogingo kowuridodo yoro oruwero ma ingooteno. Nguro ngu, no kuri
so uyiga nakangowonoku ngu, nondo ye bidodoboro, ngu hamoo
ingowono. Nondo oo guraro nowoondonemonggo oni oni tewanoku
ngu, ye bidodo nguya, ngu ooga nguro oni oni teyi, ero ingooteno. 4 Yo,
no kuri yengo so uyi nakangowonoku, ngu naruno ngu, nowoondone
kowuri urungga nunootoni, ogingo nguya ingoro, ngunonggo ko no
sendoro biyomi oorengo teyingo. Ene nondo, nga so uyiga nga ngu,
nowoondoye kowuri ingoro ero, ma nakangooteno. Kini, nondo nga so
uyiga, nga yengo nakangootenoku, ngu muri ngandiro. Nondo yengo
nowoondoyi urungga teyunoro, nguro nga so uyiga nga nakangoro
yunooteno.

Oni Weti Mbumbuwa Tetoningga Ngu, Ngu Biyomi Tewoku Nguro Komo Andangeyunoya Kabeteyi

5 Oni ene ngu kowuri ogingongga, ngu yeyi tunooteteku ngu, no
nangge ogingo ngu ma tero nunoote. Kini, ngu ogingongga, ngu
yeno, oni gidarega nguya, ogingo ngundiro yunoote. No nguro mande
yanggango ma ewano. No mande gumi bodaga nangge eteno. Eyingo.
6 Ene oni muri biyomi tewoku ngu, nguro gumi ngu oni simoo bare
urungga doongeyemo, gumi ngundiro mamana mande inootenggoku,
ngu mete. 7 Ngundiro nguro, ataga, ngu ye muri gura teyinoyi. Ye
enengo weti mbumbuwa tewoku, nguro ma ingowero. Ye enengo
newende yanggango teyinoya, newende yeyiga imakeni. Ngundiro
ma tetoyi ngu, asa, kowuri urungga newendemo oodoni, ngundo
ngu oningga, ngu yeni yomburiyowa. 8 Nguro ngu, nondo yengo
nowoondoye ngu yokutuwooro, ngandiro etuyerooteno. Ye komo
ngu oningga, nguro nowoondoyi teyinoya, tanggeyimo ooroya, mande
gome ngu eya ingoya, nguno ene ko yowanggo. 9 Nguro, nondo

nakaya kuri nakangoro, ye towooyerowono. Ye bine oo bidodomo no
manggone keyoro tetenggo, ngundi kini, no ngu kenoro ingoweroyim-
boro. 10 Yendo oni guraro biyomini tewoku, ngu kabetero, nguro ko
ma ingoro, nowoondoyi teyinowanggoku ngu, asa, no nguya Krayis
doongeyimo, biyomini tewoku, ngu kabetero, nguro ko ma ingowano.
Ene ngu noro ko kini, ngu yengo Kristen oni yengombo mete kowuri,
ngu yomosiyowanggo. 11 Yo, noore komo kewooronanimo oo biyomi
oorooteku, ngu sodedo yomosiyowato. Ngundiro ma tewatoku ngu,
asa, Setando omburo, noore ganaganayeroro yomburiyerowa. Noore
Setanro ingonduduni kuri ingootetoku ngu.

Krayisdo Enengo Ko Oni Ngu Yanggango Yunoote

12 Kuri no Trowas endemo mayero, nguno Krayisro mande keta
mesarango, ngu ero etuyerowero ombutoowe ngu, Oo Bidodo Simburi
Simbunani Urungga, ngundo oni nowoondoye kuri yomosiyootoni,
mande gome ingowero sobowoowonggo. 13 Ene noro nowoondone, ngu
ma imakeyingo. Ndadiro nguro, nenengo doboone Tayitas, nguno ma
kenoro, nguro no Trowas oni kambayeroro, no Masedoniya merako
oorowuyingo.
14 Ene, no ataga, Anutno esosooteteno. Ndadiro nguro, Krayisdo
noore yanggango yunooteku, ngundo noore Setanro yanggangoni, ngu
wongooye uyingo. Yo, noore Krayisya woorogongoro, nguro enengo
yanggangoni, ngunonggo endeyooteto. Nguno ngu, mera bidodomo
Anutdo noore soweyerootoni satetoku, nguno Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro mande keta mesarango, ngu wesiyoro eteto. Ngu
mandega etetoku ngu, ndindingo gome ngundiro, mera bidodomo
oororo rogowoote. 15 Yo, noore Krayisro ko oni ngu, Krayisdo yoyoro
wooro ndindingo gome ngu, Anutno yete. Ngungga ngu, kuri wooro
yeyingo onindo Anutno wooro ndindingo yeyingo ngundiro. Yo, ngu
ndindingongga ngu enengo mande keta mesarango, ngu oni simoo
bareno, wesiyoro eteto. Ene gidaregado gome ingoro keyootoyi, ko
oni gidaregado, ngu yokootenggokuro, ene oonootewanggo. 16 Ene ngu
oni gidarega ngu mande gome ingoroode, ene sureyo kiniteteku, ngu
oonooteweroyi musiyomo uwero, tetenggo. Ene oni gidarega mande
gome ingoro yoro dowootenggoku ngu, ene oni oni teweroyi sambo
endega, nguno uwero tetenggo. Ene onendo, nga kongga nga mete
tewa? 17 Oni gidarega Anutro mande nguno ene digi beye yoweroyi koyi
tetenggoku, ene noore ngundiro ma teteto. Kini, noore nowoondonani
gome nenengo, hamoomonggo, noore Anutro koni, nga yoro, koyi
teteto. Noore nowoondonani guranangge, Krayisya gobooro yero,
ngunonggo Anut doongeyimo noore mande ero yootunoro eteto.

3

Sunggi Mande Keta Ero Gosiyoyingo Nguro Ko Oni

1 Ye ndadiro ingootenggo? No bingamine ngandiro okooro, ko
eteno, no Anutdo rogoneroro oni nenengo, yeno soweneroot oni om-
buwono, ngundi, nondo nangge Anutro mande hamoo, ngu oni simoo
bareno, wesiyoro eteno, bine? Nga ngu noro ingondudune kini.
2 Kini, oni gidaregado, ye nenengo endeyootenggoku, nguno kenoro
ingootenggo. Nondo Anutro mandeni, yeno wesiyoro etenoku, ngu

ingoro keyootenggo. Nguro ngu, noorendo yengo gome ingooteto. 3 Yo,
nondo Krayisro mandeni wesiyoro, etoowe ingowonggoku, nguno ye
oni simoo bare, etuyerootenggoku ngu, ye oni nenengo. Nguro ngu,
noorendo yengo nakaya gura ma nakangoro soweyowato. Ndadiro
nguro, Anutro Yuka Kundingiyi, ye nowoondoyemo oorooteku, ngu oni
simoo bare bidodo ene tunoo oorengo kenowanggo.

4 Nga mandega ngaro muri ngu ngandiro; Krayisdo ngu noore
nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu yeni tunooteyingo. Nguro
ngu, noore Anutro hamoo ingoro, nguro noore mande, nga eteto.
5 Ngu hamoo, noorengombo ko mande nga, ero ma teteto. Nguro ngu,
noorendo ngandiro ma ewato. Noorengombo oo ngu kuri teyingo, ero
ma ewato. Kini, Anutdo nangge noore yanggango yunootoni, noore
enengo koni mete teteto. 6 Enengombo, noore yoyeni, noore kuri sunggi
mande keta, ero gosiyoyingo. Nguro oni wesiyoro, ko teteto. Ngu
sunggi mande keta ero gosiyoyingongga, ngu mamana mandeno ero
nakangoyingomo, ngundiro kini. Ngu Anutro Yukaromu oo nangge.
Yo, Anutdo kuri mamana mande inowoku, ene oni enengombo key-
oweroyi, ngu ereremo kini, nguro ene oonootewanggo. Ene sunggi
mande keta gosiyoyingongga, nguno Yuka Kundingiyi, ngundo oni
nowoondoye yanggango yunootoni, nguro ngu, oni ene mete Anutro
mande, ngu keyoro, ngunonggo ngu suwooyi sano keta oruweroyiga,
ngu yowanggo.

7-8 Anutdo kuri nga mandega ngaro mamana mandeni ngu, digi bun-
gomo nakangoyingo. Ngu mamana mandega, Mosesndo oni yunooteku,
ngundo kumoo yeni tunootete. Ndadiro nguro, oni simoo bare bidodo,
mamana mande yunowoku, ngu keyoweroyi, ene ereremo kini. Ene
nga kongga, nga Anutro soru himi duridarinidodo, ngundo Mosesro
omukumundoongo, ngu soru himidodo tunooteyingo. Iserel oni simoo
bare Moses omukumundoongomo doongeteweroyi nguya, ereremo
kini. Ene kootuyisina, ngu soru oo ngu kiniteyingo. Ene sunggi
mande keta Yuka Kundingiyi yunoweroyi, ero gosiyoyingo, nguro
duridarini ngundo ngu, mamana mande kurimingga, nguro duridarini
ngu dagate. 9 Yo, ngu mamana mandega, Anutdo kuri oni yunowoku,
ngu gome. Ene sunggi mande keta, ero gosiyoyingongga, ngundo
mande kurimingga ngu hamoo oorengo dagate. Ndadiro nguro, Anutdo
Yukani oni simoo bare yunooteku, ngundo oni hoorooweyerootoni,
ene mete nenengo oruwanggo. 10 Hamoo, ngu mamana mandega
ngu, ngu ene kuri duridarinidodo. Ene ataga, Yuka Kundingiyi
duridarinidodo yunowokungga, ngando kurimingga, ngu dagaro, ene
urungga oorengo. 11 Yo, hamoo ngu mamana mande kurimingga, nguro
duridarini ngu, suwooyi sano ma oruwa. Ene kinitewa. Ene ngu
sunggi mande keta ero, Yuka Kundingiyi, ngundo gosiyooteku duridari
gomengga nga ngu, awuno oorengo sugi sugi oruwa.

12 Arisa, noore ngu nowoondonanimo hamoo oorengo tetoni, nga
Yuka Kundingiyi, ngaro duridarini ngu sugi sugi oruwa. Nguro ngu,
noore Krayisro mandeni, yootunoro ewero, ma sosoreteto. Kini, noore
Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo, ko yanggango teteto. 13 Noore,
Mosesndo oo tewoku ngundiro ma teteto. Anutro duridarini ngu Moses
omukumundoongomo, soru himidodo oruwoku ngu, ene towimbo
omukumundoongo doobengoro oruwo. Ndadiro nguro, Iserel oni

simoo baredo, ene omukumundoongomo soru himi ngu kenoweroyi
sosoreyingo. Mosesndo ngundiro muringga teyingo ngu, Anutdo duri-
darini soru himingga towi newendemo nguno kinitetoni ngu, asa, Iserel
oni ngu, ene mete Moses omukumundoongo ko kenowanggo. 14 Yo, Is-
erel oni, enengo ingonduduye ngu gome ukingoyingo. Nguro ngu, naru
bidodomo kurimi mande, ero gosiyoyingo ngu kandangero, ene nguro
muri nenengo ngu ma ingoyingo. Ngu ngandiro, towi sosowoongga
omukumundoongomo ngu oodoni, nguro ene doongetero ma kenoro
ingowa. Ngu ooga ngu, ngundiro oodoni omburo, ataga, nga nguya
ooroote. Ene Krayisdo nangge, ngu towi sosowoongga ngu andangero
yokoro, hoorooweyerowa. 15 Yo, naru bidodomo Mosesro mandeni
kandangetenggoku ngu, towi sosowoombo ingonduduye nowoondoye
nguya, doobengoyingo. Ngundiro tero oode oode omburo, ataga nga.
16 Ene oni ene newende yowoorengootoni, Oo Bidodo Simburi nguno
oorowuteku ngu, arisa, Oo Bidodo Simburi, ngundo towi sosowoongga
ngu mete andangeyinootoni, ene nguno ingonduduye himi yetoni
ingowanggo. 17 Oo Bidodo Simburi, ngu ene Yuka. Ene Oo Bidodo
Simburi, nguro Yukani, ngu oni gura newendemo oruwaku ngu, asa,
mamana mande koyi teweroyi, weti mbumbuwa nguro murini, ku-
mooweroyi muringga, ngundo oningga, ngu ko ma gosiyowa. 18 Noore
Kristen bidodo ngu, oo gurado omukumundoonani, wiriyoweroyi
nguya kini. Ngundiro nguro, Oo Bidodo Simburi, nguro soru himini
duridarini yanggangonidodo, nooreno ombute. Anutdo noore ngu soru
himingga, ngu yeni tunootetoni, oni songomo oorowuwa. Suwooyi
sano, noore ngu duridariningga, nguno oode oororo, nooreno urungga
oorengo tunootewa. Ngundo noore yowoorengoyerootoni, noore Oo
Bidodo Simburi Urungga, ngu kirarongo tewato. Oo Bidodo Simburi
Simbunani ngu, ene Yuka, nguro oo ngundiro tete.

4

Aposel Oni Ngu Ene Kumbe Ngundiro

1 Anutdo Aposel oni, noorengo nowoondoyi sumange teyunoro, ene
nga kongga, nga noorendo teyi, ero yunowo. Nguro ngu, noore
ko, ngaro surekinikini ma teteto. 2 Kini, noore Aposel oni oyimo
yoweroyi, muri kombiteyingo, ngu kuri kootu inoyingo. Noore mande
godange eweroyi murini, nguno ma endeyoro, Anutro mandeni ngu
ma yowoorengooteto. Kini, noore hamoo mande, ngu tunoo oorengo
wesiyoro eteto. Nguno ngu, oni bidodo, ene nowoondoyemonggo gome
ingowanggo. Ene noorengo Aposel konani ngu, Anut doongeyimo ngu
gome nenengo oorengo, kenoro ingowanggo. 3 Nga Anutro mande
keta gomengga, noorendo ero wesiyootetoku nga ngu, ene oni ene
nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, doongeyemo ngu kom-
biteyingo. Yo, ngu oni ngu, ene mande nga ma keyootenggoku, nguro
ene oonooteweroyi oorootenggo. 4 Setan, ngu mera ngaro mbooro
godange. Ngundo omburo oni gidarega nowoondoye hamoo ma
teyingo, ngu ganaganayerootoni, nguro ngu, doongeye ingonduduye
nguya, ukingoyunoote. Ngundiro ukingootoni, nguro ene Krayisro
hamoo mande gome, ngaro soru himini, yanggangoni, duridarini ngu
nowoondoyemo, ingonduduyemo nguya, ma uro bibiteyingo. Nguro
ngu, ene Anutro Nangoni ngu Anut enengo kirarongo oorengo, ngu

ma kenoro ingootenggo. 5 Ngu ngandiro: noorendo noorengo mandenani ero, ma wesiyoro eteto. Kini, noore ngandiro mande tunoo, ero yootunooteto. Krayis Yisas, ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani. Ngundo noore ko yoyowoku, nguro noore yengo ko oni tero oorooteto, eyingo. 6 Kurimi, Anutdo eyingo. Ooreri newendemo soru himi mete tunootewa, eyingo. Anut, enengo soru himi ngu nooreno omburo, ngundo noore nowoondonanimo himi yewa. Nga soru himingga ngando ngu, noore nowoondonanimo Anutro duridarini, nguro gome ingooteto. Ngu soru himingga ngundo, Krayis omukumundoongomo himi yeteku, ngu Anutro kirarongo ngundiro.

7 Ene noorendo enengo mandeni wesiyoro eweroyi yanggangoningga ngu, ngu noore nowoondonanimo oorooteku, ngu gowenani yanggango kini, ngu newendemo ooroote. Yo, noore gowenani, ngu mera kumbe yanggangoni kini ngundiro. Ngu oni bidodo ngu kenoro ingootenggoku, yanggango urungga nga ngu, Anutro yanggangoni, nga noorengomu kini. 8-9 Mera bidodomo, onindo ngu kowuri noore teyunootenggoku, ene ngundo noore ma yomburiyeroote. Setando ingoyingo gura gura, ngundo noore ingondudunani yomburiyooteku, ene mete noorengo ingondudunani ma gosiyoote. Onindo noore yomburiyerowero oweyerootenggoku, ene Anutdo noore ma yoyokoote. Ene noore yureyi werooteto, ene noore nguno biyomi urungga ma yoro oonooteteto. 10 Yisas ureyi kumooyingo, ngundiro nangge, onindo noore nguya yureyi kumoowero tetenggo. Ene noore keta oorootetoku, ngundo oni etuyeroro, Yisas nguya keta ooroote. 11 Yo, noorendo Yisasro koni tetetoku, nguro naru bidodomo, onindo noore yureyi kumoowero tetenggo. Yisasro keta yanggangoningga ngu, noore gowenanimo yanggango kiningga, ngano oodoni, ngunonggo yootunootoni, oni gidarega doongeyemo endesina tunoo oorengo tete. 12 Nguro ngu, Korind Kristen, yendo noore yeyootenggoku, noore kumooweroyimboro meyero, nguro nga kongga nga teteto. Noore ngundiro tero, nguro ye hoorooweyerootooye, ye Yisasno keta oruwanggo.

13 Anutro mande nakangoyingomo ngandiro ete.

No Anutro nowoondonemo hamoo tero, nguro no yootunoro ewonoku ngu, ero eyingo. (Sam 116:10)

Ngundiro nangge, no nguya nowoondonemo hamoo tero, nguro no mande, nga tunoo oorengo yootunoro eteno. 14 Noore kuri ingooteto. Anutdo Oo Bidodo Simburi, Yisas, ngu merenonggo yokutuwootoni keta ootoogeyingo. Yisasdodo yokutuyeroyingo. Anutdo noore, ye nguya, ngundiro nangge yoyootoni, enengo tanggeyimo eneya gobooro sugi sugi oruwato, ero ingoyingo. 15 Yo, nga oo nga bidodo ngu, ye hoorooweyerowero tunootete. Anutro sumangeni, ngu yeno nguno soweyootoningga, urungga tunooteni. Ngundo ngu, oni simoo bare urungga oorengo, yoyoro yoyoro oorowutoni, ngundo Anutno esosootewerоyi, ko enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu urungga oorengo tunootewa.

16 Ngundiro nguro, noore koro ma kiyayi yeteto. Ngu hamoo, gowenaningga nga, ngu dogoni yero powungo yetoni, ene Anutdo noorengo nowoondonani ngu naru bidodomo yanggango teyinoro yoonenengootoni, ngu gome keta tunootete. 17 Ngu ngandiro: nooreno kowuri urungga, merako ngano tunooteteku, oo ngu ene naru ootuwoo

bodaga nangge oruwa. Ene Anutro duridarini urungga, noorendo yoro,
suwooyi sano keta oruweroyi, ingootetoku nguno, oo kowuri gowe-
nanimo tunooteweroyi nguro ma ingooteto. Ngu kingo oo ngundiro.
18 Oo merako, ngano doongenanimbo kenootetoku, ngu kini tewa. Ene
Anutro sambono duridarini oorooteku ngu, noore doongenanimbo
ma kenoweroyi ngu, ene sugi sugi oruwa. Noore oo ngundiro ngu
kenowero hahangeteto.

5

1 Yo, noore kuri ngandiro ingowooto. Nga towimbo tookododo
yangga, (gowenani) ataga merako ngano oorooteku ngu, ene biyomi
yetoni ngu, asa, noore ya gura Anutdo sambo endemonggo, noore
yunowa. Ngu yangga ngu onindo kandeyebo ma yeyingo. Kini,
Anutdo nangge yetoni, ene sambo endemo oorooteku, ngu sugi sugi
oruwa, ero ingooteto. 2-3 Ngu hamoo, noore ngu yanggano, nguno
ootooro, ngunonggo noore sendoro oorootetoku, nguro noorengo ya
sambo endemo oorootekungga, nguro gome gome ingoro hahangeteto.
Noore gowenaningga nga ngu, towi nengguro ngundiro yoro, neng-
guroyi tewero teteto. Nguro ngu, noore merako nengguro tero oo-
rootetokungga, nga wiriyowero, ngu samboro nengguroga, ngu yoro,
sanganimo teweroyi ingoro hahangeteto. Ngundiro tero, noore kingo
gowenani nangge ma oruwato. 4 Yo, noore nga gowenani ngano
oorootetokuno ngu, noore kowuri ingoro sendoro oorooteto. Noorendo
gowenani kurimingga, nga kumooni, ero ma ingooteto. Kini, Krayis
ko ombuweroyi narunggano, nguno ombuya, noorengo gowenani
kurimingga nga nangge, yowoorengootoningga, keta tunooteni, ero
gome ingooteto. 5 Anutdo kuri, noorengo samboro gowenani ketangga,
ngu yunoweroyimboro, yoonenengootoni ooroote. Nguro ene kuri
Yuka Kundingiyi, ngu noore yunoyingo. Yo, Anutdo koretero ngu
Yuka Kundingiyi, noore yunoro etuyerooteku ngu, hamoo oorengo,
kootuyisina samboro gowenani ketangga nguya yowato.

6 Nguro ngu, noore suwooyi sano nowoondonani yanggango tero
oruwato. Noore ingooteto. Ataga, nga merako ngano ngu keta
oorootetoku ngu, noore Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani nguya,
enengo endemo eneya gobooro mete ma oorooteto. 7 Kini, ataga, ngu
noore enengo nowoondonanimo hamoo tetoni, endeyoro ootooro, ene
noore Yisas hamoo oorengo ma kenooteto. 8 Ene nondo kuri ewonoku,
noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu yanggango oruwato.
Gowenaningga, nga noore ngano yokoro, noore oororo, Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbunani nguya, ende damonimo gome bibitero
oruweroyi, nguro gome oorengo ingooteto. 9 Nguro ngu, noore eneya
sambo endemo ootooro ngu, ngundi noore ene merako ngano ootooro
bine, ene komo noore Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oo mande
muri ingooteku, ngu nangge yanggango oorengo teroruwato. 10 Noore
ingooteto. Noorengo bidodo komo Krayisdo wirikoyeroweroyi naruno,
nguno tunoo dikawato. Noore nga gowenaningga, ngano ootooro,
ngunonggo mande muri gome nenengomo tewooto bine, ngundi noore
kuri muri biyomi teyingo bine. Nguro ngu, noorengo bidodo songo
songo, noorengo murinani bidodoboro urini, ngundiro nangge yowato.

Noore Krayisya Nowoondonani Gobooro Yero, Oni Keta Tunootewato

11 Arisa, noorengo konani, ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo wirikoweroyi nguro noore sosoreteto. Ngundiro nguro,
noore oni simoo bareno ko tero, nowoondoyemo hamoo teyi, ero
yokutuyerooteto. Ene Anutdo, ngu noorengo murinani ngu bidodo
kenoro ingoote. Yo, enendo noorengo murinani bidodo ingooteku,
ngundiro nangge, yendo nguya, noorengo ngundiya ingoyi, ero gome
ingooteto. 12 Nga mandega ngano, noorengo oowoonani bingaminani,
ero ma okootooye, nguno ye noorengo ero ingootoyi ngu, oni gome
nenengo, ero ingootenggo. Kini, noorendo nga mandega, nga yengo
nakangootetoku, nguno ngu, ye oni songo doongeyemo, noorengo
murinani, nguro oni oni tewanggo. Ye ngundiro tero ngu, asa, ye mete
onindo, noore gowenani sanggawero, mande kootunanisina etenggoku,
nguro mande gumi ewanggo. Yo, ngundiro oni ngu, ene oni goweyi
sanganimo oo ngu nangge kenoro wirikootenggo. Oni newendemo
muri nenengo, ngu mete ma wirikoro ingootenggo. 13 Oni gidaregado
nooreya wenonoyingo oni, ero ingootenggo. Ngu hamoo, tetoni ngu,
noore Anutro ko ngu kingo tero, nguno noore wenonoro oruwato.
Ene noorendo ingondudu gome nenengo ingoro ngu, arisa, noore
nguno ye hoorooweyeroro ko tewato. 14 Krayisro nowoondoyini,
ngundo nangge, noore nowoondonani yokutuwooteku, ngu enengo
koni tewero. Yo, noore hamoo oorengo ngandiro ingooteto. Oni gu-
rananggebo ene noore bidodo hoorooweyeroro, noorengo weti mbum-
buwaro kumooyingo. Ngundiro nguro, noorengo weti mbumbuwa
biyomi teweroyi hahangeyingo muri, ngu kuri ene woorogongoro,
eneya gobooro kumooyingo. 15 Yo, enendo kuri kumootoni, Anutdo
merenonggo, ko keta yokutuwootoni, nguno ngu, oni eneno nowoon-
doyemo hamoo teyingo, ngundo eneya sugi sugi oruwanggo. Ngundiro
nguro, noorengombo nangge ootooro endeyooteto, ero ma ingowero.
Kini, noore Krayisdo oni oni tewero, ingooteku, ngu nangge noore
ingondudu tero, endeyoro oorooteto.

16 Ngundiro nguro, ataga, noore Krayisno nowoondonanimo hamoo
tero, nguno noore ingondudu kuriminga, merako ngano oorooteku,
ngu ma keyoyingo. Ngunonggo, noore oni guraro murini, ngu ma
wirikooteto. Hamoo, kuri ngu noore ingondudu kurimi, nguro murini,
ngu keyoro, ngunonggo, Krayis ngundiro wirikoyingo. Ene ataga ngu,
noore ngu muringga, ngu ma keyoyingo. 17 Ngundiro nguro, oni gura,
ene Krayisya gobooro oodori ngu, asa, Anutdo ene yeni, oni keta
tunootewa. Weti mbumbuwa biyomi, ngu tewero hahangeyingo muri
kurimi, ngu bidodo kiniteyingo. Ye gome ingoyi! Krayisro muri keta
ngu nooreno kuri tunootete.

18 Anut enengombo ngu oo ngu bidodoboro Simburi. Kurimi
ngu, noore Anutro mundi oni tero oruwooto. Ene Anutdo, Krayis
soweyootoni, ngundo noorengo kawarara oni tunootero, noore yoyeni,
Anutya nowoondonani gobooro siyeteto. Ngundiro nguro, ene nga
kongga, nga noore yunootoni, noore oni gidarega kawararayeroro
hoorooweyerootooye, nguro ene nguya Anutya gobooro siyewanggo.
19 Noorengo mande ngandiro, ko eteto. Krayis ko tetoni, nguno Anutdo
oni bidodoboro muri biyomiye yokoro, ene gobooro siyero, nowoon-
doye eneya guranangge yeyi, ero ingowero ingoote. Yo, ngundiro
tetoyi ngu, asa, Anutdo kuri oniro muri biyomi tero, weti mbumbuwa

tewonggoku, nguro ma ingondudu tero, kabeteyunoyingo. Ene nga
kongga, nga noore yunootoni, noorendo nga mandega, nga mundi
onino wesiyoro yootunoro eteto. Anutdo ingowero, enengo mundi
oni, ngu eneya, gobooro siyero, nowoondoye guranangge yewanggo,
ngundiro ero ingoote. 20 Ngundiro nguro, noorendo Krayisro man-
deni manggowoomonggo, ngu yoro, enengo mandeni nga yootunoro
eteto. Yo, noore manggonanimonggo, Anutdo Krayis oowooyimo,
oni bidodo negoyero ngandiro ete. Ye komo muri biyomi teweroyi,
ngu yokoya, ombuya, noya gobooya siyeya oriyi! Anutdo ngandiro
eyingo. 21 Krayis ngu, ene weti mbumbuwani kini. Ene Anutdo oni
noorengo weti mbumbuwa bidodo yowuruwooro, Krayisno yetoni,
enendo koorowooyingo. Enendo ngundiro tetoni, nguno noore Anutya
gobooro siyero oruwato. Yo, Krayisro yanggangoni, nguno noore
Anutro oni nenengo tunooteyingo.

6

Yisasro Aposel Oni Ngu Koro Kowuri Urungga Koorowootenggo

1 Noore Anutya ko gobooro tero, nguro noore mande yanggango,
yeya ngandiro eteto. Ye kuri Anutro sumangeni ngu yoro, nguno
endeyootenggoku, ngu kingo ma yomburiyowero, ero eyingo. 2 Anutdo
eyingo.

Ataga ngu no yengo nowoondoyi teyunoweroyi naruwo, nguro yengo
manggoye ingowono. Oni simoo bare ko yoyoweroyi naruno, no
kuri ye hoorooweyerowono. Ero eyingo. (Ayisaya 49:8)

Ingoyi! Ataga ngu, ye Anutro sumangeni, newendemo omburo,
oruweroyi naru gome. Ingoyi! Ataga nga narungga nga ngu, ye komo
nowoondoye yowoorengoro, Anutro nowoondoyemo hamoo teweroyi,
nguro naruwo, yoyoweroyi naruwo, ngu tunooteteku nga!

3 Onindo noorengo konani ngaro mandeni biyomi eweroyi kini,
ero ingooteto. Nguro ngu, noore Anutro mande keta mesarango,
ngu nangge, wesiyoro eteto. Ndadiro nguro, noore dobookurinani
ingoyingoye, nowoondoye nguya ma yomburiyerowato. 4 Kini, noore
Anutro ko oni tero oorooteto. Nguro ngu, noore suwooyi sano
muri gome, oni bidodo etuyerootetoku, nguro ko yanggango oorengo,
ngandiro teteto. Yo, onindo kowuri gura gura noore yunootoyi,
noore ngu bidodo koorowooro, Anutro yanggangonimo endeyooteto.
5 Ene noorengo mundi onindo noore yutoro, yoyoro ya biyomimo
nguya yoyetenggo. Mundi onindo noore oweyeroro, nooreya meno
manggaru biyomi tetenggo. Noore ko yanggango oorengo tero, naru
oowooyingga, oowariro kumooro biyomi tero, nguno noore nenengo
ma werooteto. 6-7 Ene ngu kowurimo, nguno noore oni simoo bare
bidodo doongeyemo, muri gome nenengo ngu tero, oo ingonduduno,
Anutro mandeni gome ingoweroyi, ngu noore gome dowooteto. Noore
oni gidaregaya sodedo sanggiri ma tero, oni simoo bareno nowoondo-
nani yunoro, hoorooweyeroweroyimboro. Nooreno Yuka Kundingiyi
nguro yanggangoningga, ngudodo noorendo ngu nowoondoyi teweroyi
muringga, ngu hamoo teteto. Noore manggonanimonggo ngu hamoo
mande nangge, wesiyoro eteto. Nguro ngu, noore Anutro yanggangoni
nguno ko tero, nguno oni noore gowenani, sanggawero mande biyomi
etenggoku, ngu gumi mande metemi yunooteto. Yo, hamoo, Anutro

yanggangonimo noore manggonani yanggango oorengo, simoo bareno
mandeni wesiyoro ewero ma sosoreteto. 8 Oni gidaregado ngu noore
bingaminani, ero okootoyi, oni gidaregado noore kootunanisina mande
biyomi etenggo. Oni gidaregado, ngu oni gidaregano, nooreya etenggo.
Enendo muri gomemo ko nenengo tetenggo, ero etenggo. Ene oni
gidaregado nooreya godange oni, ero etenggo. Ene ngundiro etoyi,
ene hamoo oorengo ngundiro kini. Noorendo ngu hamoo mande ngu
nangge teteto. 9 Oni gidaregado, ngu nooreya ene ma ingootenggo, ero
etenggo. Ene oni ene bidodo, noore gome yeyoro ingootenggo. Oni
oowooyinggado, ngu nooreya kumooyingo ero etenggoku, ene noore
keta oorooteto. Oni gidaregado, ngu ingootenggo. Yo, hamoo, oni
gidaregado, yutoro, gisaruyerowonggoku, ene ngu oni ngundo, noore
ma yureni kumooyingo. 10 Noore kowuri koorowootetoku, naruno
ngu, Anutdo nowoondonani yeni imaketoni, noore suwooyi sano oni
oni tero oorooteto. Ngu hamoo, mera ngano oni doongeyemo ngu,
noore angoyi oni. Yo, hamoo, noore digi urungga, ko oo oowooyingga
nguya kini. Ene noore Anutro mande keta gome mesarango, ngu simoo
bareno wesiyoro etooye, Anutdo ene yunowero eyingo, ngu bidodo
yowanggo. Ngundiro nangge, Yuka Kundingiyi, nguro yanggangonimo
ngu, Anutdo oo bidodo rogoyimo noore yunoote.
11 Ye Korind dobookurinani, noorendo yeno mande tunoo oorengo
etetoku nga! Noorendo yengo nowoondonani urungga oorengo tero,
nowoondonani bidodo ye yunooteto. 12 Noorendo ye ma yoyokooteto.
Kini, noorendo yengo nowoondoyi teyunootooye, ene yendo nowoon-
doyemonggo, nooreya gobooro ma siyetenggo. 13 Ataga, nondo yeno
etenoku ngu ngandiro: eweyimbo nangoni mande inooteku ngundiro
nondo yeno eteno. Nondo nowoondone ye yunootenoku, ngundiro
nangge, yendo nguya, nowoondoye nonunoyi, ero ingooteno.

Muri Kurimi Ngundo Anutro Muri Nguya Ma Siyewari

14 Ye Kristen onindo oni Krayisro nowoondoyemo hamoo ma teteng-
goku nguya, ma siyero gobooro ma oruwero. Ndadiro nguro, oni
Anutro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku, nguro muriye ko yengo
muriye ene gura. Yendo muri gome nenengo nguya, muri biyomi
nguya, yowuruwooweroyi ereremo kini. Nguro ngu, ye nguya, gobooro
siyero ma endeyowero. 15 Krayis ngu, Setanya, nowoondoyari gobooro
yero siyeteri bine? Ngundiro nangge, oni nowoondoyemo hamoo
teyingo, ko oni Anutro nowoondoyemo hamoo kini nguya ingondudu
guranangge ingooteri, bine? Ngu ereremo kini. 16 Ndadiro terogo,
Anutro ya kundingiyi nguya, ko mbooro biyomi nguro ya nguya
yowuruwooro oruwari? Ye ingootenggo. Noorengombo ngu, noore
Anut kundingiyi oorengo ene suwooyi sano keta oorootekungga, nguro
yani, ero ingooteto. Kurimi Anutdo eyingo.

No ene nowoondoye newendemo uro ootooro, ngunonggo, no ene
kewooroyewoore endeyoro oruwano. No ngu enengo Anut
oodoowe, enendo ngu noro oni simoo bare oruwanggo. Eyingo.
(Yenisis /Stat 2:24)

17 Oo Bidodo Simburi Simbunani nguya, ero eyingo.

Ye Kristen oni, yengo ingonduduye muriye ngu oni nowoondoyemo
hamoo ma teyingo, nguro muriye biyomi nguya, ma yowu-
ruwoowero. Yengo muriye ngu komo ngu songo guradiya

tunooteni. Ye komo Krayisro murini, ngu nangge keyoyi. Ye
ingonda teyi! Mera ngaro biyomi ngu, ye komo yokoyi! Ye
ngundiro yokootoyi ngu, asa, nondo ye yoyowano. Ero eyingo.
(Ayisaya 52:11)
18 Ye ngundiro tero oodoyi, arisa, nondo yengo awaye tero oruwano.
Ye nguno ngu, noro nangosumoone, ko nambosumoone tero
oruwanggo. Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu, ene yanggan-
gonidodo, ngundo ngandiro ero eyingo. (2 Samuwel 7:14)

7

1 Ye noro Kristen dobookurine oorengo, noore ngu sunggi mandega Anutdo ero gosiyoyingo, nguro noore komo mera ngaro muri biyomi, Anut doongeyimo ngu nenengo kini, ngu yokowato. Noore komo Anutro sosorero, nguro noorengo muri ingondudunani ngu, Anutdo ingoro eteku, ngu nangge keyooteto.

Korind Oni Anutro Nowoondoyemo Hamoo Tetoyi, Nguro Polndo Oni Oni Teyingo

2 Ye komo nowoondoyemo noorengo nowoondoyi teyunoyi. Ndadiro nguro, noorendo oni gura kuri ma yomburiyoro, biyomi teyinoyingo. Noorendo oni gura ganangoro, enengo oo sobiyoro ma yoyingo. 3 Nondo ye yomburiyerowero mande nga ma eteno. Kini, nondo ngu kuri ngandiro ewono. Noorendo ngu yengo nowoondoyi teyunooteto. Noore kumoowatokuno, ngundi keta ootooro, nguno nguya, noore yengo nowoondoyi teyunowato. 4 Nondo tunoo oorengo yeno eteno. Nondo yengo oni oni urungga oorengo teteno. Nooreno kowuri bidodo tunootetoni, ene nondo ngu yengo ingonduduyeroro oorooteno. Ngundo ngu, noro nowoondone yeni imakero oode, nguno oni oni urungga oorengo teteno.

5 Yo, kuri noore yade mayero Masedoniya merako tunooteyingo nguya, ngu mera gumisina, nguno noore gowenani ngu ma kengero imakeyingo. Kini, kowuri gura gura, nooreno tunooteyingo. Nguno ngu, noorengo ingondudunanimo ngu buribari tero, nowoondonan-imbo ngu sosorewero ingoyingo. 6 Ene oni kowuri yoro, nguro ogingo ingootoyi ngu, Anutdo ngu oni ngu nowoondoye imakeyingo yunoote. Yo, Anutdo, Tayitas sureyootoni, nooreno mayero, ngundo noore nowoondonani yeni imakewo. 7 Yo, Tayitasdo nooreno mayero, noore nowoondonani yeni imakewo. Ngundiro nangge, yendo nguya Tayitas newende yeyi imaketoni, ngundo ngu, yoro mayero ngundo noore nowoondonani, Anutdo yeni nguya imakewo. Tayitasdo nooreno etoni ingowooto. Yendo noore komo yeyowero gome gome ingootenggo. Yengo nowoondoye nguya sendoro, ngunonggo, nooreya nowoondo-nani guranangge yero, oruwero gome ingootenggo, ero etoyi ingowono. Ngundiro nguro, no yengo oni oni urungga oorengo tewono.

8 No ingooteno. Noro so uyiga, ngundo yengo nowoondoye yeni biyomi yetoni, ngu ene nondo nguro ma kowuri ingowano. Yo hamoo, kuri, no nguro nowoondone kowuri yewo. Ene ataga, ngu kini. Ndadiro nguro, no ingooteno. Nga so uyiga ngando ngu, ye nowoondoye kowuri yunooteku ngu, ngungga ngu naru ootuwoo bodaga nangge. 9 Ataga, ngu no oni oni tetenoku, ene nondo yengo nowoondoye kowuri ingootenggoku, nguro ma oni oni teteno. Kini, nondo ngu, yendo

kowuri, nguno ye kuri nowoondoye yowoorengowonggoku, nguro no
oni oni teteno. No ingooteno. Anut enengombo ngu nowoondoye
kowuringga, ngu yeni yeno tunootewo. Ngundiro nguro, noorengo
mandenani ngundo, ye ma yomburiyeroyingo. 10 Kini, nowoondoye
kowuri, yero oyimo yoweroyi ngu, Anutdo yeni tunooteteku, ngundo
oni nowoondoye yeni yowoorengoote. Ene ngu muringgano nguno,
Anutdo noore ko yoyoote. Ngundiro nguro, noore nowoondonani
ko yowoorengowero, ma kowuri tewato. Ene mera ngaro murimo
nowoondoye kowuri yeweroyiga, ngundo ngu, ene oni yeni, Setanro
endenimo oonootewa. 11 Yo, ye komo gome ingondudu teyi! Ngu
nowoondoye kowuringga, Anutdo kuri ye yunoyingo, ngundo nangge,
ene muri gome gomemu gura gura yeni, yeno tunootewoku, ngundo
ye eririyeroote. Ye nguno ootoogero, yengo mandeye ngu yoonenen-
gootoyi, metemi tete. Nguno ngu, Anutdo ye yokutuyerootoni, enengo
sosorero, nguro yendo oni muri biyomi tewoku, ngu mamanayeroro
etenggo. Yengo nowoondoye ngu, noore yeyowero hahangetenggo. On-
ingga, oo biyomi tewoku, ngu yomosiyowero, ko yanggango tetenggo.
Ye ko bidodo tetenggoku ngu, nga mandega nga yomosiyowero, ko
tetenggo. Yengo muriye ngu tunoo endesina oorengo, ngu ngandiro:
ye biyomiye gura kini.

12 Ngu hamoo, nondo so uyi, yengo nakangoro yunowonoku, ene
nondo oni biyomi tero weti mbumbuwa tewoku, nguro nangge, no ma
nakangoro yunoyingo. Ko nondo oni songomboro nguya ma ingoyingo,
nguro oni ngundo nangge, ene kuri biyomi eneno teyingo. Kini,
yendo noorengo gome ingootenggoku nguro, nondo nga so uyiga, nga
nakangooteno. Yo, Anutdo noro mandega nakangoro yunowonoku,
nguno nowoondoye yokutuwootoni, ngunonggo yengo muriye, ngu
tunoo endesina tunooteni. Yo, noro mandene keyowonggoku, nguno
tunoo etuyeroote. Ye noro nowoondoyi tetenggo. 13 Yengo muriyengga,
ngundo nowoondonani yeni, imakeyingo ootooro, nowoondonani oni
oni tero oruwooto. Yo, noore ingoro, oni oni tetooye, yendo Tayitas
gome kawararangootoyi, ene nguro newende gome yewo. 14 Kuri
nondo yengo muriye gome nguro Tayitasno ero, oowooye bingami
okoowono. Okooro, no nguro oyimo gura ma yowono. Yo, mande
bidodomo, nondo yeno ewonoku, ngu hamoo oorengo. Nguro ngu,
nondo yengo muri gome nguro Tayitasno ewonoku, ngu nguya hamoo
oorengo. 15 Tayitas ngu, ene yeno nguno mayetoni ngu, ye nguro ingoro
soriyokoro sosorero yoyingo, ene ye bidodo, Tayitasro manggowo
gome ingoro, keyootenggo. Tayitasdo ngu kenoro ingoro, enengo
newende, ngu yengo nowoondoyi oorengo tero, newende bidodo yengo
ingondudu teyunowero, gome ingoote. 16 Ataga no nowoondonemo
hamoo teyingongga, ngu yengo ingooteno. Yendo ngu mande muri
gome nenengo ngu bidodo gome tetenggo, nguro no oni oni teteno.

8

Kristen Oniro Muri Ngu Dobookuriye Hoorooweyeroyi

1 Ye Kristen dobookurine, noorendo nga mandega nga yeno ewero.
Anutro sumange, Masedoniya oni simoo bare yunowoku, nguro eteto.
2 Ngu hamoo, kowuri urungga, eneno towooyerootoni, nguno ene oni

oni tero, Anutro koni tewonggo. Ngu hamoo ene oo sitowiye oowooy-
ingga kini, ene Anutdo nowoondoye yokutuyerootoni, ngunonggo ene
digi beye urungga, nga Kristen kongga, nga hoorooweyeroweroyim-
boro yewonggo. 3 Nondo kenoro ingoro, nguro no yootunoro tunoo
eteno. Ene enengo ingonduduye ngu keyoro, ene ngu digi beye
ngu yeyingo. Ene oo yeweroyi rogoga, ngu dagaro awuno oorengo
yeyingo. 4 Ene nooreno mande yanggango, ero etenggo. Noorendo
nga kongga, ngaro mete ero etoyi ngu, ene Kristen dobookuriye
gidarega nguya yowuruwooro, Anutro oni simoo bare Yudiyano ngu
hoorooweyerowero, ko tewanggo, ero ingootenggo. 5 Yo, ene ngundiro
tero, ene nondo ingowonoku, ngundiro ma teyingo. Kini, ene rogo
ngu dagaro urungga oorengo yewonggo. Ndadiro nguro, koretero
ngu, enengo nowoondoye ngu Anutno yero, Anutro ingonduduni,
ngu keyoro, ngunonggo, ene nowoondoye noore yunoyingo. Yunoro,
ngunonggo ene ngundiro muringga, ngu tewonggo.

6 Nguro ngu, noorendo, Tayitas nguya, ene ye kewooroyemo,
nguno nguya sumangero, ko ngu temukoni ero, nguro eriringooteto.
Ndadiro nguro, Tayitasdo koretero yengo nowoondoye yokutuwootoni,
Yudiyano simoo bare hoorooweyeroweroyi kongga, ngu damoni yero
tewonggo. Nguro ngu, ene komo yeno ooroya ngu kongga, ngu
temukoni. 7 Oo bidodo yendo tetenggoku, ngu muri gome nenengo
oorengo. Yengombo Anutro nowoondoyemo hamoongga tetenggoku,
ngu yanggango nguro. Ye ngunonggo ngu, Anutro koni, ngu yanggango
tetenggo. Ye ingoyingoye urungga oorengo. Ngundiro nguro, ye
Anutro ko tewero ye oni oni tero, ootoogero ko tetenggo. Yendo
nowoondoye urungga noore yunootenggo. Arisa, ngundiro nguro, ye
komo sumangero kongga, ngaro yanggango teya, digi beye, ngundo oni
oowariro wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroyi.

8 Nondo yengo mamana mande, ngundiro ma teteno. Kini,
nondo ngu oni gidarega, ene hamoo ootoogero, ene oni wenonootoyi
hoorooweyerowero ko gome tetoyi, nguro eteno. Ngu muringgano
nguno, nondo yengo nowoondoyiyega ngu towooyerowono. Nga ngu,
ye ingoro, ye nguya oni gidaregado, nowoondoyi tetenggoku, ngundiro
nowoondoyi tewanggo bine, ngundi kini? Ero ye towooyerowono.
9 Yo, noorengo, Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, ngundo enengo
duridarini bingamini, oo ngu sambo endemo oorooteku, ngu yokoro,
enengo nowoondoyiningga, ngunonggo, ene merako ngano omburo,
ene angoyi oni tunooteyingo. Ene angoyi oni tunootero, ngunonggo,
noore simoo bare, ko yoyowero ombuyingo. Ngundiro tero, ngunonggo,
enengo Yukani yunootoni, noore Kristen oni simoo bare yanggan-
gododo tero, nenengo oruwanggo. Ngunonggo, Kristen dobookurinani,
hoorooweyerootooye, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggan-
gododo tunootero, eneya keta oruweroyi sugi sugi, ngu yowanggo.

10-11 Ataga, nondo nenengo ingondudune, ngu ye etuyerooteno.
Nondo digi beyebo yeweroyi kongga, ngaro ngandiro ingooteno.
Dagoma gura ameno yokowootoku, nguno ye damoni, yero ko ngu
tewonggo. Yendo ko, ngu kingo ma teyingo. Kini, ye ko ngu tewero,
gome ingoro, nguro tewonggo. Nguro ngu, ataga ye ko ngu tewonggoku
nguro komo temukoyi. Ene yendo hahangero sodedo ko ngu tewero
tewonggoku, ngundiro nangge, ataga nguya ye ko ngu temukowero

hahangeya, ko ngu yengo rogoyimo oorengo teya temukoyi. 12 Oni gura,
ene koretero oo nowoondoyi tero, oni digi beye yunootoni ngu, asa,
ene Anutdo ngu muringga, nguro gome ingowa. Ngu oningga, nguro
rogoyimo oo digi yunoweroyi tero ngu, asa, Anutdo oo nguro gome
ingoote. Anutdo ngu oni oo kini, nguno ma ingoro wirikoyeroote.
13 Nondo ngu, oni gidarega, imakeyingomo oodoyiga, ko yendo ngu ko
biyomi oriyi, ero ma eteno. Kini, nondo ngu ye bidodo ereremo roogo
gurananggemo oriyi, ero ingooteno. 14 Ataga, nga narunggano, ngano
ngu yengo oo oowooyingga, ngundo oni songo oo nguro wenonootenggoku, ngu yunootoyi, ene ngu yoro metemi ingowanggo. Ngundiro
nangge, kootuyisina, ye ooro wenonootoyi ngu, asa, oni songombo, ene
ngu ooku yeno yeyi mayetoni, ye mete yowanggo. Ngu muringgano
nguno ngu, ye mete ereremo rogono oruwanggo. 15 Ngu Anutro mande
nakayano nguya ngandiro ete.

Oni ene oowari urungga yowoku ngu, ene gumi urungga ma yowa. Ngundiro nangge, oni ene oo bodaga nangge yowoku ngu, ene oowari ooro ma wenonowa. Ero eyingo. (Eksodas / Kisim Bek 16:18)

Tayitasdo, Anutro Ko Oni Gidaregaya, Korind Endemo Oorowuyingo

16 Nondo Anutno esosootetoowe, Anutdo, Tayitasro newende yokutuwootoni, ene oni oni sanganimonggo, noore ngandiro tero, ye
hoorooweyerowero gome ingowoku ngu. 17 Yo, ene ngu noorengo
mande ngu keyowo. Ene nguya nga kongga, ngaro gome ingoro, nguro
enengo ingondudunonggo, ene yeno oorowuteku ngu. 18 Noorendo
Kristen doboonani, gura nguya soweyootooye, eneya oorowuteri. Ende
bidodomo Kristen simoo bare dobookurinani, ngundo oni Anutro
mande keta gome, nga wesiyoro eweroyi, ko enengo murini, nguro
gome ingootenggo. 19 Ngu nangge kini. Kini, ene Kristen endeni
endeni, ngundo ene nooreya endeyoweroyi, ene rogo tero ewonggo.
Ene ngu nooreya endeyoro, Anutro sumange mandega, ngaro koyi
teweroyi. Noorendo nga kongga, tetetoku nga ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro oowooyi bingamimboro ko teteto. Ngundiro
tero, oni etuyerootooye, ene nguno hamoo ingowanggo. Hamoo,
Aposel ene nowoondoyemonggo oo duwoo yeweroyi kongga, nguro
hahangetenggo, ero ingowanggo.
20 Noorendo nguro ma ingootooye ngu, oni gurado noorengo murinani, ngaro kingo oo duwoo urungga yetetoku, nguya mandeni biyomi,
ero yomburiyowa. Ngundiro nguro, noorendo nga Kristen doboonaningga, nga sureyootooye, eneya oorowuteri. 21 Noorendo ngu muri
hamoo gome nenengo tero, nguro ingondudu teteto. Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro doongeyimo nangge kini. Kini, oni simoo bare
doongeyemo nguya, komo gome metemi tunootewa.
22 Noorendo ngu, noorengo Kristen doboonani gura sureyootooye,
ene erayaga nguya oorowutenggo. Naru urungga, noore enengo ko
oo teteku towoongootooye, ene ko nenengo yanggango tewo. Ataga,
enengo newendemo hamoo teyingo, ngu yanggango, nguro yendo digi
beye yoweroyi kongga, nga muri gome nenengo nguno tewanggo.
Ngundiro nguro, ene ko nga yanggango oorengo tewero ingondudu tete.
23 Tayitasro ngu ye ngandiya ingoyi. Ene ngu noro doboone, noya ko
gobooro tetero. Noorengo dobookurinani erayaga, nguro ye ngandiya

ingoyi. Ene Kristen oni simoo barero ko oni. Ene Krayisro bingamini,
yeri tunootewa. 24 Nguro ngu, ye komo nga oni, ngaro nowoondoyi
teyunootoyi, nguno Kristen onindo soweyerowonggoku, nguno yengo
muriye tunoo oorengo kenoro, gome ingowanggo. Noorendo yengo
muriye nguro mande gome, eneno ewootoku, ngu hamoo nenengo, ero
ingowanggo.

9

Oo Kingo Duwoo Anutro Kristen Oni Simoo Bare Hoorooweyeroweroyi

1 Ye kuri ingootenggo. Ngu oo kingo duwoo Anutro oni simoo
bare hoorooweyeroweroyi ngu, nguro ngu, nondo nguro mandeni
pirungga ma nakangowano. 2 No kuri ingooteno. Yengo nowoondoye
ngu nga kongga nga tewero ingowonggo. Ero ingootoowe, nguro
ngu, nondo suwooyi sano, yengo bingamiye oowooye, Masedoniya
Kristen simoo bare doongeyemo, ero okooteno. Nondo ngandiro yeno
ewono. Ameroko dagomangga yokowootoku, nguno ngu, Giris merako,
Kristen simoo bare, ene kuri digi beye yowuruwooweroyi kongga,
nga tero, damoni yero tewonggo. Eyingo. Ene yengo mandega nga
ingootoyi, ye ko nga tewero yanggango yetoyi, nguro Masedoniya,
Kristen oni oowooyingga oorengo nguya ootoogero, ko nga tetenggo.
3 Ene nondo ngu, noorendo ye oowooye bingamiye, ero okootetoku,
mandega ngu kingo ma yokowero, ero ingooteno. Kini, ye ngu komo
yoonenengoya oriyi, nondo kuri yengo ewonoku ngundiro. Nguro
ngu, nondo ngandiro ingoro, nguro dobookurine sureyerootoowe,
yeno oorowutenggoku ngu. 4 No ngu yengo muriye, nguro hamoo
ingooteno. Nguro ngu, nondo ngandiro ingooteno. Masedoniya oni
noya, yeno oorowutooye, ye oo ma yomosiyoro oodoyi, nguno yeyootoyi
ngu, noorendo yengomboya oyimoyerowa, ero ingooteno. 5 Ngundiro
nguro, nondo ingoro nguro, no komo dobookurine eririyerootoowe,
ene sodedo ye tanggeyemo ko oorowuwanggo. Enendo oo yendo
kingo duwoo yunowero ero, mande gosiyoro ewonggoku, ngu yomosiy-
omukowanggo. Ngu oo kingo duwooga ngu, ene komo hamoo oo kingo
duwoo oorengo. Oo ngu, noorendo ye kandeyemonggo kingo sobiyoro
yoweroyi nguya kini.

6 Ye mande adingayi ngaro gome ingondudu teyi. Oni gura, ene
oo yuwooyi bodaga nangge miwoku ngu, ene engge nguya ngundiro
bodaga nangge yowa. Ene oni gura oo yuwooyi urungga miwoku ngu,
ene engge nguya, ngundiro urungga yowa. 7 Ye bidodo songo songo,
nguro komo ingonduduyemo, ko nowoondoyemo nguno nguro gome
ingoya ngu, ngu nangge keyoya, ye digi beye yunoyi. Ene kini tetoyi,
oni gura newende kowuri ingoro, ngunonggo oo ngu yewa; ngundi
onindo mande yanggango, eneno ero eriri tetoyi, nguro nangge bine
yewa. Ngundiro muri ngu biyomi. Ndadiro nguro, Anutro ingondudu
ngu, oni ene oni oni sanganimonggo oo eneno inoni, ero ingoote.
8 Anutdo ene mete kingo oo duwoo ngu bidodomo enengo sumangeno,
ye yunootoni, yeno nguno ngu angero oorero oruwa. Ngundiro tero,
naru bidodomo, yeno ngu oo bidodo gome oorengo tunootetoni, ye
ngunonggo ko bidodo mete temukowanggo. 9 Ngu Anutro mandeno
ngandiro ero nakangoyingo.

Anutdo ngu oo urungga angoyi oni, bayetero yunororoote. Enengo
murini gome metemingga, ngu sugi sugi ooroote. Eyingo. (Du-
toronomi /Lo 25:4)
10 Anutdo oo yuwooyi miweroyi oni inootoni, ngundo ngu oo ngu
oorero enggetoni, ngu onindo yoro, neweroyi tunootete. Ngundiro
nangge, Anutdo oo yuwooyi miweroyi, ngu nangge, ye yunoro,
ene tetoni ngu oowaringga, ngu yeni urungga oorengo tunootewa.
Enendo yengo muriye gome ngu yomosiyootoni, nguro engge urungga
tunootewa. 11 Anutdo ye oo urungga ye yunooteku, nguro ngu, ye mete
oni dobookuriye, hoorooweyeroro, kingo oo duwoo nguya, urungga
yunowanggo. Noorendo yengo digi beye, Kristen dobookurinani,
hoorooweyerowero ewonggoku, ngu yoro oororo yunootooye, nguro
ene Anutno esosootewanggo. 12 Yo, yendo ko ngundiro tero, ngunonggo,
Anutro oni simoo bare hoorooweyerowanggo. Ngu muringgano,
nguno yendo oni ooro wenonootenggoku ngu, ene yoro, ene nguya,
rogoyimo tero, nguro ngu, ene Anutno esoso urungga tetenggo. 13 Nga
kongga Kristen dobookurinani hoorooweyerowero tetenggoku ngu,
yeno tunoo endesina tunootewa. Nguno ngu, Kristen dobookuriye
bidodo ngu kenoro ingowanggo. Yendo ngu Anutro mande gome
keyoro, ngunonggo Krayisro mande keta gome ngu wesiyoro, ero
ingootenggo. Ene ye yeyootoyi ngu, ene yendo oni ooro wenonootenggoku, ko oni gidarega nguya, kingo oo duwoo urungga yunootenggo.
Yo, ye ngundiro tetoyi, nguro ene Anutro oowooyi bingami, ero
okootenggo. 14 Ngundiro tero, ene ingootenggo. Anutro sumangeni, ngu
yeno urungga oorengo ooroote, ero ingootenggo. Nguro, ene komo ye
yeyowero gome ingoro, ene Anutno yemboongero oorootenggo. Nguno
ngu, Anutdo, ye kumana urungga yunowa. 15 Anutdo kingo oo duwoo
urungga oorengo noore yunowoku, ngu enengo Nangoni guranangge,
ngundo noore ko yoyoweroyimboro yunoyingo. Nguro noore Anutno
esoso urungga oorengo teweroyi!

10

Onindo Polya Mande Biyomi Etenggoku Ngu Andangeyingo

1 No Pol, nenengombo Krayisro murini imakeyingoni, ngu yengo
ingonduduye yokutuyeroro eteno. Krayisdo enengo newende ayibi-
nonggo, oni simoo barero, imakeyingo muri ngu teyunoyingo. Ene
oni gidaregado, no gowene sanggawero mande ngandiro, ero etenggo.
Pol enengombo, noore doongenanimo, oruwoku ngu, ene imakeyingo
ooroote. Ene, oriroko ootooro ngu, ene mande yanggango nangge,
ero yunooteku ngu! Ero eyingo. 2 Nondo yengo mande yanggango
ngandiro eteno. Kootuyisina, no yeno nguno oorowuwanoku nguno,
no ye mamanayeroro mande yanggango ewero, ma ingooteno. Ene
oni gidaregado, nooreya ngandiro ingootenggo. Pol, garo ene mera
ngaro murimo endeyootenggo, ero ingootenggoku, nguro no oni, nguno
mande yanggango ewanoku ngu! 3 Hamoo, noore mera ngaro, oni
ngundiro endeyooteto. Ene noorendo ebe ma urooteto, mera ngaro
onindo tetenggoku, ngundiro kini. 4 Noore ebe ureweroyi oo dowoote-
toku, ngu mera ngaro oo kini. Ngu oo ngu, Anutro yanggangoni,
ngundo mera ngaro yanggangoni biyomi, ngu ureni uweroyimboro
dowooteto. 5 Noorendo mera ngaro oni windawinda tetenggoku, nguro

ingonduduye ngundo oni Anutro mande murini, ingoweroyi tetoyi,
nguro ooreye ngu goodoowero tetenggoku, ngu noorendo enengo in-
gonduduyega, ngu andangero yokowero mamanayerooteto. Ngundiro
tero, nguno noorendo Anutro mande nga etooyega, ene ngu ingoya,
ngunonggo ene Krayisro mandeni, ngu keyowanggo. 6 Ene noore ye
soboyeroro oodooye, yendo noorengo mande, gome nga ingoro key-
owanggoku ngu, asa, ngu naruno nguno, noorengododo yowuruwooro,
oni mande yokootenggoku, nguro mande yunoro mamanayerowato.

7 Ye komo nguro ingondudu teyi! Oni gura newendemo hamoo
teyingo, ngu yanggango tetoni ngu, enengombo ngu, ene Krayisno
ooroote. Ngu oningga ngu, ene ngandiya newendemonggo ingondudu
teni. Nondo ngu, Krayisro oni, ngundiro nangge, noore nguya Krayisro
oni oorooteto, ero ingowato. 8 Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga,
ngundo yanggango, noore yunoyingo, noore ngunonggo nga kongga,
nga teweroyimboro. Nguno ngu, noorendo yengo nowoondoyemo
hamoo teyingongga, ngu yanggango teyinootooye, nguno ye ma biyomi
yewanggo. Ene Anutdo kongga, no nunootoni, enengo mandeni
wesiyoro eweroyi ngaro oyimo ma yowano. 9 Ene nondo ye sosoreyi
ero, so uyi ma nakangooteno. 10 Ngu hamoo, oni gidaregado, noro
ngandiro etenggo. Yo, enengo mande nakayani kowuri, yanggango
oorengo. Ene enengombo noorengomo tunootetoni, kenootetoku, ngu
yanggango kini kiyayi, enengo mandeni, wesiyoweroyi nguya kingo
oo ngundiro, eyingo. 11 Oni ngundiro mande etenggoku ngu, ene
komo gome ingondudu teya, ngandiya ingoni. Noorendo yeya gobooro
ootooro ngu, asa, noore mande muri ngundiro guranangge, noorendo
nakayano nakangootetoku, ngundiro tewato.

12 Oni enengo bingamiye ero okootenggoku ngu, noorendo noorengo
murinani nguya enengo muriye nguya, gobooro ma wirikoweroyi. Kini,
ngundiro oni ngundo, enengo muriye, ngu ene rogono tetenggo. Nguro
rogogano, nguno enengo muriye ngu wirikootenggo. Oni ngundiro
tetenggoku ngu, ene nowoondoyemo ingoyingo nguya kini. 13 Ene
noorendo murinani rogono, ngu rogowootooye, urungga awuno oore-
toni, ene noorengo bingaminani, ero okoowero yokooteto. Kini, noore
Anutdo ingooteku rogoga, ngu nangge keyowato. Noore ngu nangge
keyoro, yade oororo, yeno nguno oorowuwootoku ngu! 14 Yo, Anutdo
noore rogoyerowoku, noore yeno Krayisro mande keta mesarango,
wesiyoro eweroyimboro. Nguro noore Anutdo rogo yewoku, ngu ma
karongoyingo. Kini, noore yeno koretero omburo, Krayisro Mande Keta
Mesarango, wesiyoro yunoyingo. 15 Yo, Anut enengombo ko noorendo
teweroyi rogoga ingowoku, ngu kuri yeyunoyingo. Nguro ngu, noore
enengo rogo, noorengo yeyingo, ngu ma karongoro oni gidaregado,
Krayisro koni tetenggoku, nguro ma wesiyoro eteto. Kini, noorendo
ngu ngandiro ingondudu yanggango teteto. Yengo nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngu yanggangododo tunooteya tunooteya ooreni, ero
ingooteto. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, noorengo konani ngu, ye
kewooroyemo, nguno urungga nguya tunootewa. 16 Ngundiro tetoni,
noore Krayisro mande keta gome ngu yoro, ye kootuyesina, merako
oni simoo bare, nguno nguya, ero yootunoro yunowato. Noorendo oni
guraro koni, nguno ma karongoro, uro, nguno ko gidarega, ngu oni,
ngundo kuri temukowonggoku, nguro noore oowoonani kingo, ero ma

okoowato.
17 Anutro mandeno ngandiro ete.
Oni ene oni oni tewero ngu, ene, komo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
nguro nangge oni oni teni, ero eyingo. (Yeremayiya 9:24)
18 Noore ingooteto. Oni enengo oowooyi bingami ero okooteku ngu,
ene Anut doongeyimo ngu, ene oowooyi bingami kini. Ene Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo oni gura oowooyi, ero okoowaku ngu,
asa, ngu oningga ngu nangge, ene oowooyidodo oorengo oruwa, ero
ingooteto.

11

Polndo Godange Etenggoku Oni, Nguro Muriye Yootunoro Eyingo

1 Nondo kingo wenonoyingo mande gura etoowe, yendo nguro
ingondudu urungga ma ingowero. Ye kingo no sodeyonunootoyiga,
nga mandega nga ewe. 2 Ndadiro nguro, yengo nowoondoye, ngu
bidodo Anut inoyi ero, nowoondone bidodo yengo ngundiro ingooteno.
Yo, yengo ootootooye muriye ngu gome nenengo ngundiro oode ngu,
asa, kootuyisina, ngu muriye gomengga, ngu kingo duwoo inowanggo.
Yo, ngu muri ngu ngandiro: bare oore gura newende gome oorengo
ootooro, ene simoo guraya ma endeyoro oode, asa, ene nenengo kame
teteku ngundiro. 3 Kuri, damonimo sirendo godange eweroyimboro,
ingondudu tero, ene Ewa ganangoyingo. Ngundiro nangge, nondo ngu
muringga, ngu yeno tunooteweroyi, nguro no sosoreteno. Yo, ye ngu
muringga, ngu tero ngu, ye muri nenengo gome metemi Krayisro, ngu
yokowanggo, ero nguro no sosoreteno. 4 Ndadiro nguro, oni gidarega
yeno mayero, Yisas guraro mandeni, wesiyoro yeno ero ngu, ngu
mandeye etenggoku ngu, noorendo Yisasga, nguro mandeni etetoku,
nguro mandeni ngundiro kini. Ngundiro muringga nguno, ye kuri
Yuka Kundingiyingga, Anutnonggo ombutoni, yoyingongga, ngundiro
kini, ye yuka gura yootenggo. Ye mande keta gome gura ngu, noore
manggonanimonggo, ye kuri ma ingoro yowonggoku, ngu yootenggo.
Ene oni gura ye kewooroyemo, ngunonggo, ngu muringga, ngu tetoni
ngu, yendo enengo murini biyomi, nguno ma uwero.
5 Ye Korind oni ingoyi! Ngu Aposel oni yendo oowooye, ero okootenggoku, ngundo no ma daganerootenggo. 6 Ngu hamoo, no mande wesiyoro eweroyi rogono kini, ene Anutdo enengo mande keta mesarango, nguro ingoyingo urungga nunowoku, nguro no wenonoweroyi kini. Nguro ngu, noorendo mande ketangga nguro murini gome oorengo wesiyoro, tunoo oorengo ye etuyerowootoku ngu!
7 Ye ingootenggo. Nondo kuri Anutro mande gome ketangga, ngu
yeno wesiyoro ewonoku, nguro nondo urini ma yoyingo, ero ingoyingo. Ngu muringgano, nguno no nenengombo ayibiyi imakeyingomo ootooro, no yengo bingamiye nangge, ero okoowono. Ndadiro
nguro, nondo ngu muringga tewonoku, ngu weti mbumbuwa, bine?
Kini, ngu nenengo kini. 8 Nondo ngu ende gidaregaro, Kristen
oni, nguro digi beye oo ngu yoro, ngunonggo, yeno ko tero, ye
hoorooweyerowono. Ngundiro muringga nguno, nondo enenonggo
digi beye oo ngu kingo duwoo yowono. 9 No kuri yeya ootooro
ngu, no ooro wenonowonoku, ngu naruno, no oni gurano ooro ma
sumoo inoyingo. Kini, noro dobookurine Masedoniya mera yokoro,

Korindno mayetoyi, nguno ngu, no ooro wenonowonoku ngu bidodo
nunomukowonggo. Nondo oo bidodo gome sobowooro, ngunonggo,
ye kowuri bodaga ma yunoyingo. Ngundiro nangge, nondo suwooyi
sano oo sobowoororuwano. 10 Krayisro mande hamoo oorengo, ngu
nono ooroote. Nguro ngu, hamoo oorengo, Giris mera gumi bidodomo,
oni gurado, nondo Krayisro koni tewero oni oni tetenoku, murinengga
ngaro, ooreni doongooweroyi nguya kini. 11 Nondo ndawugaro nguro,
ngandiro eteno? Nondo bine yengo ma nowoondoyi teyunooteno?
Kini, Anutdo ngu, ene kuri ingooteku ngu, nondo yengo gome gome
nowoondoyi teyunooteno.
12 Ene oni gidaregado enengo oowooye bingamiye ero okooweroy-
imboro, oore erewetenggo. Ene noorendo ko tetetoku, ngandiro oni
simoo bare doongeyemo, ene nguya ngundiro tunoo ko teweroyimboro
ingootenggo. Ene hamoo ma ko tetenggo. Yo, nondo ngu enengo
godange muriyengga, nguro ooreye doongooyunororuwano. 13 Ngu
ngandiro: ngu Aposel godange oningga ngu, ene godange mande
nguro ko oni teyingo. Yo, enengo muriye godange ngu simoo bare
doongeyemo yowoorengootoyi, onindo kenoro ingootenggo. Ene,
Krayisro Aposel oni hamoo, ero ingootenggo. 14 Ene ye nguro ma
soriyokowero. Ndadiro nguro, noore ingooteto. Setan enengombo
enengo murini godangengga ngu oongooro, ene, Anutro sambono Engel
oni duridarinidodo ngundiro goweyi yoro, simoo bare ganayerowero
tunootete. 15 Nguro ngu, Setanro ko oni nguya enengo muriye godan-
gengga ngu yowoorengootoyi, oni simoo bare doongeyemo ngu mande
muri gome nenengo, nguro ko oni ngundiro tunootetenggo. Asa, noore
nguro ma soriyokowato. Ndadiro nguro, kootuyisina, ene nguro urini
gumi ngu, enengo koye tewonggoku ngundiro yowanggo.

Polndo Aposel Kongga, Nguro Kowuri Urungga Koorowooro Ko Teyingo

16 Nondo ko eteno. Oni gura noya wenonoyingo oni ingoyingoni
kini, ero ma ewero. Ene noya wenonoyingo oni, eya ingoya ngu,
asa, ye komo noyokootoyiga, no nguya, no nenengo oowoone, mete
naru bodaga, ero okoowano. 17 Nondo mandega etenoku nga, ngu Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo nono etoni ma eteno. Kini, nondo
ngu wenonoyingo onindo kakabetero mande etenggoku, ngundiro ero,
no nenengo bingamine, ero okooweroyi, nguro mande yanggango
eteno. 18 Oni oowooyingga oorengo ngu, ene mera ngaro muri
ngu keyoro, enengo oowooye bingamiye, ero okootenggo. Ngundiro
nguro, no nguya ngu muringga, ngu keyoro, no nenengo oowoone
bingamine, ero okooteno. 19 Ye ingoyi! Ye ngu ingonduduye gome
oorengododo, ngundiro nguro, ye komo oni wenonoyingo, nguro
mandeye ingowero gome ingoro, ye yoyokootoyi, yengo kewooroyemo
omburo, wenonoyingo mande etenggo. 20 Yo, oni gurado, ye yoyoro
enengo koni biyominggano nguno yoyetoni; ngundi enendo yengo
oo yeni kinitetoni; ngundi enendo mandeni godangengga, nguno ye
yoyootoni; ngundi yeno muri biyomi tetoni; ngundi ene oowooyidodo
tunootero, ye yowoongooni utoni; ngundi yengo gagiyemo oorongooya
yudoningga ngu; asa, ye nguro mande gura ma ewero. Nguno
yokootoyiga, ene komo yeno ngundiya teni. 21 Ngu hamoo, noorendo
ngu muringga, ngu teweroyi yanggangonani nguya kini! Ngundiro

nguro, no oyimonerootoni, nguro no nga mandega, nga eteno! Ene
oni gurado enengo murini, nguro mande yanggango yootunoro ewero,
ewaku ngu, arisa, no nguya nenengomu, ngu ewero yanggango yero
ewano. Ataga ngu, no oni wenonoyingo nguro mande ngundiro eteno.
22 Ene Hiburu mande ete, bine? No nguya Hiburu mande eteno. Ene
ngu Iserel oni, bine? No nguya Iserel oni. Ene Ebarahamro sowe,
bine? Ngu no nguya Ebarahamro soweni. 23 Ataga ngu, nondo oni
wenonoyingomboro mandeye ngundiro oorengo eteno. Ene Krayisro
ko oni, bine? Nondo Krayisro konimo ngano ngu, ene dagayerooteno.
Nondo Krayis oowooyimboro, ko yanggango oorengo tero, nguno
noyoro ya biyomimo noyetoyi, nguno naru oowooyingga oruwono.
Naru oowooyingga mundi onindo gome gome nurewonggo. Ngu
oo nguno, nondo ene bidodo dagayerowono. Naru bidodomo, no
kumooweroyi oorengo teroruwono. 24 Yuda onindo tambu kandegura,
uto gisaruyibo nutoroodoyi, oororo tambu onibiga kandegura gidem-
boro namoraya. (39), ngu teyingo. 25 Tambu kabusagomo, turimbo
nureyingo; tambu guranangge, digibo nureyingo; tambu kabusa,
wanggo biyomi yetoni, no wendeyino oonootewero tero, nguno no
suwoo gura, ko sa gura nguya, no wendeyi sanganimo awoonerorootoni
oruwono. 26 Naru urungga oorengo, no Krayisro mande keta, ngu
wesiyoro ero etuyerowero, oore orirokoyi toongewonoku, nguno no
sono tuwino oonootewero tero; yakaka onindo oo sobibiyoro yooteng-
goku, ngu kandeyemo nono biyomi tero; Yuda oni dobookurine, ko oni
sowe gidaregado nguya, yomburinerowero tewonggo. Ende ururumo
nguya, ko oni kini kingo merako nguya, wendeyino nguya, no kowuri
urungga yowono. Godange oni dobookurine kandeyemo nguya no
kowuri koorowoowono. 27 Nondo kuri ko biyomi guradiro guradiro
oorengo tewono. Naru urungga no suwoo ko tero, no ma wereyingo.
No oriroko ootooro, nguno sonoro oowariro nguya biyomi tewono.
Naru urungga, no oowari yokoro, doogo dogigino sosorero biyomi tero,
moondene doobengoweroyi oo ngu ereweyingo.

28 Ngu nangge kini. Kini, naru bidodomo, kowuri urungga oorengo
omburo, ngundo no wirineroote. Ngu ngandiro: nondo Kristen oni
simoo bare ende bidodomo, nguro ingondudu urungga ingootoowe,
ngundo kowuri nurewo. 29 Oni gura yanggangoni kini bine, asa,
no nguya yanggangone kini. Oni gura weti mbumbuwano, sorero
utoni ngu, no nguro nowoondone kowuri yete. 30 Oore kini ngu, no
komo nenengo oowoone bingamine nangge okoowano. Nguno ngu,
no mete ngandiro ewano. No yanggangone kini ero, ngunonggo,
no nenengo oowoone bingamine, ero okoowano. 31 Anut ngu, Yisas
Krayis, Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga, nguro eweyi. Ene
suwooyi sano, ene sugi sugi keta oorooteku, ngu nangge oowooyi
bingamidodo oorooteku, ngundo ingootoni eteno. No godange ma
eteno, ero ingoote. 32 Damaskas ende, nguro oo sobosobo koreteyingo
oni, oowooyi Aretas, nguro Kiyap, ngundo me oni yoyoro yoyetoni,
endega nguro sisipawayi ngu yamukoni sobowooyingo. Ndadiro nguro,
ene no noyoro ya biyomimo noyewero ngundiro teyingo. 33 Ene Kristen
konebane gidaregado, no noyoro siko sirineroro, noyoro doogoro
wituwoore noyeyi, ende nguro sisipawa damonimo, noyokootoyi uro,
nguro no ende yokoro toongeyingo.

12

Gabono Anutdo Ko Mande Oo Urungga, Pol Etungootoni, Kenoyingo

1 Oore gura nguya kini, no ngu komo nenengo oowoone
bingamine, ero okoowero. Hamoo, ngu muringga ngundo noore
ma hoorooweyerowa. Ngundiro ngu yokoya, nondo gabono oo mande
gidarega Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo kombiteyingo ngu
yootunoro etunerowoku, nguro ewano. 2 Kuri dagoma kande eraya
kegidemboro namoraya (14) yokoro, Anutdo noyoro sambo ende awu
sanganimo nguno ooreyingo. No bine gowene nga bidodo, ngundi
gowene yokoro gabonembo nangge oorewono, ngu no watayi kini.
Anutdo nangge ene ingoote. 3-4 Yo, no ko eteno. No bine gowene nga
bidodo, ngundi gowene yokoro gabonembo nangge oorewono, ngu
no watayi kini. Anutdo nangge ene ingoote. Sambono, Paradayis
endemo nguno, no mande kundingiyi oorengo ingowonoku ngu, ene
guradiro oorengo, onindo mande ngu yootunoro eweroyi nguya kini.
Nondo mande ngu yootunoro onino eweroyi, ngu roogo oorengo
tenunowonggo. 5 No ooga nguro yootunoro ewanoku, ngu ene
no nenengo oowoone bingamine, ngu ma ero okoowano. Nondo
ngu ngandiro mete ewano. No yanggangone kini, ngundiro nangge
eroruwano.
6 Hamoo, nondo nenengo oowoone bingamine ero okoowanoku ngu,
no oni wenonoyingo, ngundiro ma tewano. Kini, no ngu hamoo
oorengo eteno. Ene nondo nenengo oowoone bingamine, ma ero
okooteno. Kini, oni gurado, noro ingootoni, oni gome oorengo ero
ingoweroyi, ngu no yokooteno. Nondo ngu, yendo noro murine
tetenoku ngu kenoya, ko nondo mande ero yunootenoku, ngu ingoya,
ngunonggo, ye noro murine ngu gome oorengo ingowanggo.

Disi Oo Ngundiromundo, Pol Goweyi Sanggaweyingo

7 Anutdo oo etunerootoni kenowonoku, ngu songo guradiro ene
komo urungga oorengo. Nguro nondo nenengo oowoone okooweroyi,
tetenoku ngu, Anutdo nguro ma ingoote. Ngundiro nguro, ene
gowenemo sayi ogingo nonunowoku ngu, disibo gowene sanggaweteku
ngundiro. Ngungga ngu, Setanro ko oni, ngundo yomburinerooteng-
goku ngundiro. Ngundo ngu, nodowooro nowoosootoni, nguro no
nenengo gowene okooweroyi nguya ereremo kini. 8 No tambu kabusa,
Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno nono ooga nga andangeni
ero, nguro ngguyinggayi tero, yemboongewono. 9 Ngguyinggayi tero,
yemboongetoowe, Anutdo nono gumi ngandiro eyingo. Kini, nondo
gengo sayinggega, ngu ma andangero yokowano. Ndadiro nguro, noro
sumangene ngu geno mete oruwa. Yo, noro yanggangone, ngu oni
yanggangoye kini, nguno ko gome metemi tunootewa, eyingo. Urungga
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngundiro ewo. Ngundiro
nguro, no nowoondone yanggangoni kini ero, ko ma kowuri in-
gowano. Kini, no ko ngaro oni oni urungga oorengo tero, ko teteno.
Ndadiro nguro, Krayisro yanggangoni noya ooroote. 10 Ngundiro
nguro, Krayisro konimo ngano ngu, no yanggangone kini. Onindo
yomburinerootenggokuno, kowuri gura gurado noyootekuno, onindo
nutoro yomburinerootenggoku, nguno ngu, no nowoondone gome
metemi ayibidodo tunootete. Yo, no yanggangone kiniteteku naruno,

nguno nguya, Krayisdo enengo yanggangoni ngu nunootoni, nguno no yanggango oorooteno.

Polndo Korind Oni, Nguro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yanggango Teyunoyingo

11 Nondo nga mandega, etenoku nga, ngu wenonoyingo mandega eteno. Ene yendo no yokutunerootoyi, nguro nondo ngundiro eteno. Yendo ngu noro murine, gome ngu yootunoro eweroyi mete ero, ene ye ngundiro ma teyingo. Hamoo, no ngu kingo oni ngundiro, ene yengo, Aposel oni godange ururu, ngundo no ma daganerootenggo, eyingo. 12 Nondo ngu, Anutro koni, ngaro nowoondone bidodo, ngu tewero hahangero, nguro no ye hoorooweyeroro, ko biyomi urungga tewono. Anutdo yanggango nunoro, hoorooweneroot oni, nguro no yeno Aposel oniro, sunggi gura gura oowooyingga, ngu muri songo gura gura, onindo ma teweroyi, ko ngu ye kewooroyemo nguya tewono. Nguno ngu, Anutro koni, nguro yanggangoni ngu tero etuyerootoowe, oni ngu kenoro, ene ingootenggo. Yo, hamoo, Pol ngu Anutro Aposel oni oorengo, ero ingootenggo. 13 Yo, nondo Krayisro mande murini yeno tewonoku, ngundiro Kristen oni songomo nguya, ngundiro nangge etuyerowono. Ene oo gura ye kewooroyemo nguno ma tero etuyerowonoku, ngundiro Kristen oni songomo nguya, tero etuyeroyingo. Yendo no oowari oo nunoweroyi muringga ngu, no ye ma etuyeroyingo. Ngu hamoo, nondo muri biyomi tewonoku, nguro ye ma ingondudu tewero, kabeteya, yokoyi! 14 Arisa, ataga ngu, no yeno tambu kabusayiga ngu oorowuwero, tetenoku ngu, nondo nguno yengo oo gura ma yowano. Ene ye ingoyi! Yengo nowoondoye ngu nangge nonunootoyi, no yeya ko gobooro teweroyi, nguro nangge ingooteno. Ye ingootenggo. Buniyo ngu, ene awa namoye, ma soboyerootenggo. Kini, awa namoyembo nangge, enengo simoo namboye soboyerootenggo, ero ingoyingo. 15 Nguro no nenengombo, ngu gowene, ingondudune, yanggangone, oo bidodo ye hoorooweyerowero, gome ingooteno. Nondo yengo nowoondoyi urungga oorengo, teteno. Ndadiro nguro, yendo nguya noro nowoondoye, ngundiro ma tenunowanggo? Nondo nga mandega etenoku nga ngu, ye nowoondoye yokutuwoowero eteno.

16 Ene oni gidaregado, nono ngandiro ero etenggo. Hamoo, ene noorengo oo gura tunoo ma yootoni, ene ngu ganayeroweroyi oni. Enengo godange muringga, ngundo ene noore ganayeroro yoyoyingo, ero etenggo, eyingo. Ene ngu mandega, etenggoku ngu, ngu hamoo ma etenggo, eyingo. 17 Arisa, nondo kuri oni gidarega, sureyerootoowe ngu, yeno nguno oororo, ye ganayeroro, kandeyemonggo, yengo oo gura yowo, bine? 18 Nondo Tayitas, yewe ootoogetoni, eriringootoowe, ene ootoogero, yeno oorowuyingo ngu. No doboone gura nguya, sureyootoowe, eneya oorowuwori. Tayitasdo bine ganayeroro, yengo ooga sobiyoro yoyingo? Noorendo ingondudu guranangge, siyero bine, ma endeyooteto? Noorendo oore gurananggemo bine, endeyooteto? Ngu yengombo wirikoya ingoyi.

19 Nondo ngu, ye bidodo nga mandega nga kandangeya ingoyi, ero ingooteno. Noorendo mandenani, nga ye doongeyemo yomosiyoweroyi, nguro mandega nga nakangooteto. Ene ngundiro nguya kini. Kini, noore ngu Krayisro oni oorooteto. Noorendo nga mandega, etetoku nga, ngu Anut doongeyimo, eteto. Noro Kristen dobookurine, noorendo nga

mandega, etetoku nga, ngu yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga
ngu, yanggango teyunowero eteto. 20 Nondo nowoondonemo kowuri
bodaga ingoro, ngunonggo ngandiro eteno. Kinitetoni ngu, no yeno
nguno oororo tunootero, no ye yeyootoowe ngu, ye mande muri songo
guradiro tero oodoyi yeyowero, ma ingooteno. Ko yendo nguya, no ney-
ootoyi, nga mande murine tetenoku, ngandiro nenengo neyoweroyi,
ngundiro ma neyowanggo. Nguro ngu, no yeno omburo ngu, yengo
muri biyomi, ngundiro ngu kenowero yokooteno. Ngu ngandiro: Ngu
rongge sambi mande teweroyi; dobookuriyeboya boguwooro mande
eweroyi; nowoondoye biyomi yeweroyi; sanggiri teweroyi; nowoon-
doye siyero oruweroyi, muri ngu toongooweroyi; kootuyisina mande
eweroyi; oniro mande konokonoyi tero, yomooyunoweroyi; win-
dawinda teweroyi; muri gome metemi, ngu yomburibariyoyingo; ngu
oo ngu bidodo kenowero ma ingooteno. 21 Ene yendo muriye biyomi
tewonggoku, sebobarese teweroyi muri, ko nowoondoye urutewerоyi
muringga, kuri yendo terorootenggoku, ngu ma yokowanggoku ngu,
asa, no ye kewooroyemo ombutenoku, naruno, ngu noorengo Anutga
ngundo no nowoondone yeni kowuri yetoni, sendowero tewano.

13

Korind Oni, Ene Komo Enengo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu Gome Sobowooyi

1 Ataga, no yeno oorowuwero tetenoku nga ngu, tambu kabusayi-
gaku. Anutro mandeno ngandiro ete:
Oni biyomi tewokungga ngu, oni eraya, ngundi kabusa, ngundo
kenowonggoku, ngundo oningga, nguro mande guranangge etoyi
ngu, arisa, ngu nangge yomosiyowato, eyingo.
2 No yeno tambu erayayiga oororo, yeya nguno oruwonoku, nguno
ngu, oni ene weti mbumbuwa kuri tetoyi, ko ye oni songo gidarega
nguya, nondo mande yanggango oorengo yeno ewono. Ye komo yengo
muriye biyomi tetenggoku, ngu kootu inoya, nowoondoye yowoorен-
goyi, ero ewono. No ataga oriroko ootooro, ngunonggo nguya ngundiro
yeno eteno. No yeno ko oorowutoowe ngu, oni gura enengo weti
mbumbuwani kurimi, ngu ma andangeyingo ngu, asa, nguro no komo
yanggango oorengo ene mamanayeroro sodeye sobiyowano, ero eteno.
3 Ye hamoo ingoweroyi ngu, Krayisdo no manggonemonggo, mande ete
bine, ngundi kini bine? Asa, yengombo mete kenoya ingoyi! Krayis
ngu ene yengo sureyo ma kiniyewa. Kini, ene ye kewooroyemo, nguno
ko yanggango oorengo tero etuyeroote. 4 Hamoo, kuri Yisas ngu ene
yanggangoni kinitetoni, yoro de omukondino sanggawero ureyingo.
Ene Anutro yanggangonimo nguno, ene ataga, keta ooroote. Hamoo,
noore nguya, eneno woorogongoro, nguro noore yanggangonani kini.
Ene Anutro yanggangoni nguno ngu, noore nguya, eneya, keta gobooro
ootooro, ye hoorooweyeroweroyimboro.
5 Yengombo komo yengo nowoondoye suwooyi sano, towoongoya,
gome kenoya ingoyi, yengo nowoondoye ngu hamoo teyingo mete bine,
ngundi kini bine? Yengombo, yengo wirikoya ingoyi. Ye kuri in-
gootenggo. Yisas Krayis, ene ye nowoondoyemo ooroote, ero ingoyingo.
Kinitetoni ngu, asa, ye enengo nowoondoyemo hamoo, ma tetenggo.
6 Nondo ngu hamoo ingooteno. Yendo, ngu nooreya, ingootenggoku,

ngu noorendo Krayisro koni, ngu nenengo oorengo keyoro tetetoku,
ngu ingootoyi, nguro no gome ingooteno. 7 Noorendo ngu Anutno
yemboongeteto. Gedo ngu ene hoorooweyerootoyi, ene nguno muri
biyomi gura ma tewero, ero yemboongeyingo. Noorendo noorengombo
komo noore ko oni metemi tunooteteto, ero ma ewato. Kini, noorendo
ngu, yendo mande muri gome nenengo ngu teyi, ero gome ingooteto.
Yo, ye noorengo ma ingootenggoku, nguro kowuri kini. Ene yengombo
ngu komo Anutdo ingooteku muri ngundiro nenengo tero oruwang-
goku, ngu gome oorengo. 8 Ye ingootenggo. Noorendo ko yanggango
tero, ngunonggo hamoo mande nga ma wiriyowato. Kini, noore
komo ngu ko gome tero, ngunonggo Anutro mande hamoo nga gome
nenengo wesiyoro oni etuyerowato. 9 Yo, noore yanggangonani kini
ngu, ko yendo ngu yanggangoyedodo. Nguno ngu, noore oni oni teteto.
Nguro noore suwooyi sano, Anutno yemboongeteto. Gedo Korind,
Kristen oni hoorooweyerootooga, ene nowoondoye ngu yanggango
oorengo tunooteyi, ero nguro yemboongeteto. 10 Ataga ngu, no yeya
oriroko ootooro, ngunonggo, no nga nakayangga, nga yengo mande
nakangooteno. Nga muringga ngaro nangge nakangooteno. Nondo
oororo yeya nguno ootooro, nguno Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo koro yanggangongga nunowoku, ngu yengo muriye, nguro
mamanayerowero ngu, asa, Anutdo ene ayibinonggo nowoondoyi
teweroyi muriningga, ngundo yeya gobooro oruwanggo. 11 Arisa, noro
konebabagaro, okeyo. Ye komo ko yanggango teyago, Anutro muri, ngu
bidodo keyoyi. Ye komo noro mande nga ingoyi! Ye komo ingondudu
guranangge dowooya, nowoondoye imakeyingo oriyi. Ye ngundiro
tetoyi ngu, asa, Anutro nowoondoyi teyingo, ko, enengo newende
imakeyingo, ngu yeya oruwa.
12 Noore Anutro oni simoo bare nguro murinani ngu, ye bidodo
songomo songomo, dobookuriyeboya nowoondoyi teya, ebe yengg-
nangguna teya, gobooro siyeya oriyi. Anutro oni simoo bare bidodo,
ye kambayerootenggo.
13 No Anutno ngandiro yeya yemboongeteno. Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani, Yisas Krayis, gedo ene sumange yunowa. Anut,
gengo nowoondoge ene yunowa. Yuka Kundingiyi, gedo ene
bidodo nowoondoyemo, uro dowoomomooro, nguno eneya gobooro
oruwanggo, ero yemboongeyingo. Ngu hamoo.

GALESIYA MANDE
Polndo Nga So Uyingga Galesiya Merako Simoo Bare, Nguro Nakangoyingo

Galesiyaro Mande Tabango

Polndo nga so uyingga nga nakangoro soweyootoni, oni simoo bare gura gura nowoondoyemo hamoo teyingo, oni ene Galesiya etenggoku mera gumisina nguno oorootenggoku, nguro nakangoro yunoyingo. Kuri, Pol enengombo ngu ende mera oowooyingga endeyoro, Galesiyano Yisasro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro eyingo. Ene ngu naruno, oni simoo bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu mera gumisina nguno tunooteyingo.

Oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Galesiyano mayero oorootenggoku ngu bidodo, ene mandeye gura gura Polndo Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ngandiro eyingo. Nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu nangge. Ene Anutdo ge gome hooroowenggerootoni, ye oni simoo bare gome nenengo oorengo tunootewanggo. Kootuyisina, ngu Yuda oni gidaregado, Polndo mandega ewoku, ngu kootuyisina mande mande ero ngu, ngandiro ewonggo. Ngu gome, ene oni simoo baredo Mosesndo oo rogo tero, mamana mande eyingo, ngu keyoro ngu, asa, noore oni gome nenengo Anut doongeyimo tunootewato. Ngundiro nguro, ene oni oowooyingga mamana mande ngu oni moondeyi doongooro yomosiyoweroyi, nguro mande oowooyingga etenggo.

Polndo sanggiri oorengo teyingo, ngu moondeye yomosiyoweroyi mamana mandega ngu etoyi, enendo ngu ngandiro eyingo. Ene noore mete gome nenengo tunootero, ngu mamana mandega ngu keyoro, ene Krayisdo noorengo kumooro weti mbumbuwanani andangeyunoyingo. Ngu kingo oo ngundiro tero, ene nguro damoni kini.

Nga so uyinggano ngano ngu, Polndo sanggiri tero, mande yanggango Galesiya oni simoo bareya eyingo. Polndo ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo ngu, ene komo oo etuyeroyingo oni godange ngu oweyerootoyiga, satoyi ngu, ene ko Yisasno ombuya nowoondoye ngu hamoo teyi.

So uyi ngaro mande gumi gumi ngandiro.

* Kambayeroyingo mande, ko ingondudu hamoomonggo ngu mande keta gome. 1:1-10.

* Polndo ngu ete, no ngu naruno nguno, no kirikiri oni tunooteyingo. 1:11-2:21.

* Nowoondoye hamoo teyingo, nguro oore ete. Ene Anutdo ngu noore hoorooweyerootoni, noore gome nenengo tunootero ngu, ko mera ngaro mamana mande oo ngu keyoweroyi, ngu hamoo oorengo, kondibo kini. 3:1-4:31.

* Krayisdo ngu ene noore mera ngaro muri biyomi, ngundo soboyeroyingo. Ene noore ngu Yuka Kundingiyi nguro ingonduduni ngu keyowato. 5:1-6:10.

* Kambayeroyingo mande ero ngu, ingonduduye yokutuwooro, nguno mandeye nga so uyi newendemo ooroote. 6:11-18.

1 No Polndo, Yisas Krayisro soweyeroyingo Aposel oni gura. Oni
gurado no ma negoneroro, kono ngano noyeyingo. Ngundiro nangge,
oni gidaregado mande ero, yanggango nga ma nunootoyi, nguno Aposel
ko nga teteno. Kini, Yisas Krayis, ko, Anut Awanani nguya sowen-
erowori. Anutdo Yisas merenonggo kuri yokutuwootoni, ootoogeyingo,
ngundo nga konggano ngano no rogoneroro noyewo. Nguro nondo
nga so uyingga nga, ngu ye Kristen oni Galesiya ende bidodoboro
nakangoyunooteno. 2 Noro Kristen dobookurine noya oorootetoku
ngaya, nga so uyingga nga, ye Galesiyano Kristen oni simoo bare
oorootenggoku, noorendo bidodo yengo soweyoyunooteto.

3 Nondo noorengo Awanani Anut, ko, Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas Krayisno, ngandiro yemboongeteno. Anut, gedo mete gengo
Galesiya Kristen simoo bare oorootenggoku, ngu sumangengge ene
yunoro, nguno nowoondoye yoyeni, imakero oruwanggo, ero yem-
boongeteno. 4 Krayisdo ngu, ene noorengo Awanane Anut, nguro
ingonduduni ngu keyoro, enengombo noorengo weti mbumbuwanani
andangeyunoro kumooyingo. Ene ngundiro tero, merako ngano muri
biyomi oorooteku, ngunonggo ene noore uriyeroro, andangeyeroro, ko
yoyoyingo. 5 Ngundiro nguro, noore mete suwooyi sano, Anut oowooyi
bingami ero, okooro oruwato. Ngu hamoo oorengo.

Anutro Mande Keta Ngu Guranangge Ooroote

6 Yendo ngu muringga tetenggoku, nguro no soriyokooteno. Anutdo,
Krayisro sumangenimo, ye negoyerowoku, ene yendo sodedomangge
ene yokoro, ye mande muri keta guraro ingoro, ye ngu keyootenggo.
7 Hamoo oorengo, mande keta gome gura nguya kini. Ene godange
eweroyi oni gidaregado, yengo ingonduduye yomburiyoro, Krayisro
mande keta gome nguya yowooraringowero tetenggo. 8 Ene noorendo
bine, ngundi, sambono Engel onindo yeno mande gura etuyerowatoku
ngu, kuri noorendo Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiyoro
ewootoku, ngundiro kinitetoni ngu, arisa, oni ngundiro muri teteng-
goku ngu, Anutdo soweyerootoni, Setanro ende biyomi de nombo ma
kumooweroyi, nguno oorongooyerootoni uwanggo. 9 Kuri noorendo
ewootoku, ko, no ataga nguya eteno. Oni gurado mande gura yeno we-
siyoro etuyerowaku, ngu nondo kuri Anutro mande ero etuyerootoowe
ingowonggoku, ngundiro kinitetoni ngu, asa, ngu oningga ngu Anutdo
soweyootoni, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyingga,
nguno oorongootoni uwa.

10 Nga mandega etenoku nga, yendo ingoya, nguro oni no oowoone
bingami okooyi, ero eteno, bine? Hamoo oorengo kini. Nondo nga
kongga tetenoku nga ngu, Anutdo noro oni oni teni, ero ngu nangge
teteno. Ene nondo kongga nga, onindo oni oni teyi, ero tero ngu, asa,
no Krayisro ko oni oorengo tero, ma oruwano.

Polndo, Yisasro Aposel Oni Kirarongo Tunooteyingo, Nguro Mandeni

11 Ye Kristen dobookurine, no yeno nenengo oorengo etenoku
nga, kuri Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiyoro etoowe, in-
gowonggoku, ngu oni gurado yeni, ma tunooteyingo. 12 Kini, nondo
oni gura kandeyimonggo, nga mande keta gomengga nga, ngu ma
yoyingo. Ngundiro nangge, oni gurado nguya nga mandega nga, no ma

etuneroyingo. Hamoo oorengo kini, Yisas Krayis enengombo nangge,
nga mandega nga etunerowo.
13 No kuri Yuda oniro muri keyoro, nguno muri biyomi tewonoku,
ngu ye kuri ingoyingo. Nondo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo
oni ngu yoyoro, yutoro, yomburiyeroro, yurewe kumooweroyimboro
yanggango yeyingo. 14 Nondo Mosesro mamana mande nguno ngu,
nenengo dobookurine gidarega noya uru teyingo, ngu dagayeroro,
nondo Yuda oniro muriye, ngu urungga oorengo yoyingo. Nondo osi
sambanemboro muriye nguya, ngu bidodo gome keyoyingo.
15 Ene kuri namondo no ma bisineroyingomo, nguno Anut enen-
gombo ene kuri no rogoneroyingo. Kootuyisina, Anut enengo
sumangenonggo enengo narungga yewokuno, ene no negoneroyingo.
16 Ngu naruno, Anut enengombo enengo Nangoni yootunoro, no
etunerowoku, nguro ngu, nondo oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu
kewooroyemo nguno, Mande Keta Mesarango ngu, ero etuyeroyingo.
Yo, ngu naruno, no oni gura tanggeyimo oororo, nguro ingonduduni
nguro ma sumoo ero ingoyingo. 17 Kini, Yisas enengombo no
etunerootoni, nguro ngu naruno, oni gidarega ene koretero Aposel
tunooteyingo ngu, Yerusalemno oriyingoku, no nguno oororo, enengo
ingonduduye ngu ingoro, ma yoyingo. Kini, no ootoogero, Arebiya
merako oororo oode, kootuyisina, no Damaskas endemo ko ombuyingo.
18 Kootuyisina, dagoma kabusa yokoro ngu, no Yerusalem oorero,
Sipas (Pita) oningga nguya mande ero ingoro, nguno sa naru kande
eraya kegidemboro namoraya (14) eneya oruworo. 19 Ngundiro tero,
ene no Aposel gidarega ngu, ene ma yeyoyingo. Yemus, noorengo Oo
Bidodo Simburi Simbunani nguro koneyo, enesu nangge kenowono.
20 Nga mandega yengo nakangootenoku nga ngu, Anutdo neyoro
ingootoni, ngunonggo eteno, no ye ma ganayerooteno.
21 Ngu naruno nguno, no Pitando Yemus yokoro, kootuyisina, no
Siriya ko Silisiya merako nguno oororo, Anutro mandeni oni simoo
bare yunoyingo. 22 Ene ngu naruno, oni simoo bare Krayisno nowoon-
doyemo hamoo tero, Yudiya merako oorootenggoku, ngundo no
omukumundoone ma kenoyingo. 23 Ene noya mande ngandiro ingoro
oruwonggo. Kuri ngu oningga, ngundo noore yureni kumoowero tero
oruwoku ngu, ene ataga, Anutro Mande Keta Mesarango Yisasro ngu
oni simoo bareno wesiyoro, ero etuyeroote. Kuri, ene Kristen oni simoo
bare nga nowoondoyemo hamoo teyingongga nga yomburiyerowoku,
ene ataga, Anutro koni tete, ero eyingo. 24 Ene Anutdo nono oo tewoku,
nguro mandeni bidodo ingoro ngu, asa, ene Anutro oowooyi bingami,
ero okoowonggo.

2

Polndo Aposel Oni Gidaregaya, Nowoondoye Gobooro Yeyingo

1 No dagoma kande eraya kegidemboro namoraya yokoro ngu,
ngu naruno nguno, noore Banabasya Yerusalemno ko oorero, nguno
oni gura oowooyi Tayitas nguya yoro, nooreya oorewooto. 2 Nguro
ngu, Anut enengombo ngu ingonduduga ngu nunoro, gedo komo
Kristen oni tabango Yerusalemno oorootenggoku, nguno oorowu,
ero etunerootoni, nguro no oorewono. Ngu naruno, ene Kris-
ten tabango oni nangge enengo yano nguno yowuruwooro ootooro,

Anutro Mande Keta Mesarangongga, ngu oni sowe gidaregano ero
etuyerowonoku, ngu eneno ero etuyerowono. Ndadiro nguro, nondo
Kristen oni tabango Yerusalemno oorootenggoku, nondo kongga nga
ataga tetenoku nga, ko kuri tewonoku nguya, ngu enendo ingoro,
enengo nowoondoyemonggo nondo ko tetenoku, nguro noya nowoon-
donani gobooro yowuruwooweroyimboro ingooteno. Nondo Krayisro
koni tetenoku nga, nguro damoni kini, ngundiro ma tewano. 3 Yo,
oni tabango Yerusalemno oorootenggoku, ngundo noro mandene gome
ingowonggo. Ngundiro nguro, ene Tayitas, Girik oningga nooreya oo-
rootetoku, ngu enengo moondeyi yomosiyoni, ero ma eriringootenggo.
4 Ene oni gidarega Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo, goweyi
sanganimonggo, ngundo Kristen kewooroyemo torige oororo, ngu Girik
oningga ngu moondeyi yomosiyoweroyi muringga, ngu newendemo
uni, ero etenggo. Ndadiro nguro, ene ngandiro ingootenggo. Kristen
oni, ngundo Krayis Yisasro mandeni, ko, Mosesro mamana mande
bidodo nguya keyootenggo, ngundi kini bine, ero nguro ingowero. Yo,
ngundiro godange oni, ngundo Kristen oni simoo bare yoyeni, Mosesro
mamana mande newendemo uro, ngu bidodo nguya keyowanggo, ero
ingootenggo. 5 Ene noorendo enengo mandeye ngu ma keyoyingo.
Nguro ngu, noore Tayitas moondeyi ma yomosiyoyingo. Ndadiro
nguro, nga hamoo mande keta gomengga nga, yeno nenengo oorengo
sugi sugi orini, ero, ene nguro ngundiro teteto.

6 Oni gidarega tabango oni ururu oowooyedodo, ene ndadiro
oowooyengga, ngu nono ngu kingo oo ngundiro tewa. Anut doongey-
imo, oni oowooyedodo ko oowooyedodo kinimu nguya, ene ereremo
oorengo. Kristen tabango onindo, no Mande Keta Mesarango oni sowe
gidaregano wesiyoro etuyerootenoku, nguno mande gura soweyoro
ma eyingo. 7 Ene ingootenggo. Anutdo Pita rogo tero soweyootoni,
Yuda onino mande keta gome nga, wesiyoro ewero soweyoyingo.
Ngundiro nangge, Anutdo Pol nguya rogowooyingo, ngu enengo Mande
Keta Gome nga ngu, oni sowe gidaregano wesiyoro eweroyi, nguro
soweyoyingo, ero ingoyingo. 8 Yo, Anutdo Pita yanggango inoro, ene
Yuda oni kewooroyemo enengo Mande Keta Mesarango nga wesiyoro
eweroyimboro rogo teyingo. Ngundiro nangge, Anut enengombo no
yanggango nunowoku, ngu oni sowe gidarega kewooroyemo, Yisasro
Aposel ko ngu teni, ero no rogonerowo. 9 Kristen tabango oni, Yemus,
Pita, Yon, Kristen simoo barero nowoondoyemo hamoo teyingo yang-
gango teyunoweroyi oniku, ngundo kuri noro ingootenggo. Anutdo
noro sumange tenunoro, nga kongga nga no nunowo, ero ingootenggo.
Ngundiro nguro, ene noore Banabasya kandenari dowooro eyingo.
Yari noorengo dobookurinani gobooro. Noore mande nguro nowoon-
donani guranangge yero, ko tewato. Yari mete oni sowe gidarega
kewooroyemo ko tetori, ko, noorendo ngu Yuda oni kewooroyemo ko
tewato, ero ewonggo. 10 Ene mande gura nguya soweyoro, nooreno
ewonggo. Yari komo noorengo angoyi onindo ooro wenonootenggoku,
ngu hoorooweyeweroyi, nguro ye ma kabetewero, ero ewonggo. No
angoyi oni hoorooweyeroweroyi kongga nguya, yanggango tewero
hahangeteno.

Polndo Pita Mamanangoyingo

11 Pita, oowooyi gura Sipas, ngundo Andiyok merako ombutoni,
nondo Pita enengombo muri eraya tewoku, nguro enengo doongeyimo,
ko Kristen kewooroyemo nguya, nenengo yootunoro, mamanangoro
ewono. 12 Ngu ngandiro. Kuri, Yemusro oni gidarega ma ombuyin-
gomo, ngu naruno nguno, Pita ene Kristen oni sowe gidaregaya
bibitero, oowari neyingo. Ngundiro tetoni, ene ngu naruno, Yudaro
Kristen oniku moondeye yomosiyoweroyi muringga, nguro gome in-
gootenggoku, nguno ombutoyi ngu, ene nguro sosoreyingo. Ngundiro
nguro, ene Kristen oni sowe gidaregaya bibitero, oo neyingo ngu
yokoro, eneya ko ma bibiteyingo.* 13 Yudano Kristen oni gidarega
nguya, Pitando muri biyomingga tewoku, ene nguya teyingo. Ngu
muringga, ngundo Banabas nguya woosootoni, ngu keyoro teyingo.
14 Ngundiro nguro, no ene yeyootoowe, Anutro hamoo mande keta
gome, ngu gome nenengo ma keyootoyi, nguro nondo Pita simoo bare
kewooroyemo kenoro ngu, no ngandiro mamanangoro ewono. Ge Yuda
oningga, ene gedo ngu, oni sowe gidarega nguro muriye ngu keyooteku,
Yuda oniro muriye ngundiro kini. Ge ndadiro nguro, ge komo oni
sowe gidaregado Yuda oniro muriye ngu keyoyi, ero, yanggango yero
eririyeroote? Ero eyingo.

Oni Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Tewaku ngu, Anutdo Oni Gome Nenengo, Ero Ewa

15 Hamoo, Pita, ge nooreya ngu Yuda oni nenengo. Noore oni
sowe gidaregaya, weti mbumbuwadodo oni ngundiro kini. 16 Ene
noore ingooteto. Anutdo oni Mosesro mamana mande keyootenggoku
nguya, oni nenengo, ero ma ewa, ero ingowato. Kini, oni Krayis
Yisasro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro Anutdo oni gome
nenengo, ero ete. Noore kuri, Krayis Yisasro nowoondonanimo hamoo
tewootoku, Anutdo ngu nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu
kenoro, nguro ene oni gome nenengo, ero ete. Ndadiro nguro, oni
gurado Mosesro mamana mande gome oorengo keyoro, ko tetoni,
Anutdo nguro oni gome nenengo, ero ma ewa.
17 Noore Krayisya gobooro siyero ootooro, nguno Anut doongeyimo,
oni gome nenengo tunootewero ingooteto. Ene Yuda onindo noorendo
Mosesro mamana mandeni ngu ma keyootooye, ngu kenoro, ene weti
mbumbuwadodo oni, ero ingootenggo. Ngu Yuda oni ngundo ngandiro
ingootenggo. Krayisdo ene yoyeni, Moses mamana mande yokoro, weti
mbumbuwa tetenggo, ero ingootenggo. Ngu hamoo ngundiro, bine?
Hamoo oorengo, ngundiro nguya kini. 18 Ene nondo ko oororo, Mosesro
mamana mande kuri yokowonoku, ngu keyoro ngu, asa, no weti mbum-
buwa tewano. 19 Nondo Mosesro mamana mandeni ngu yokootoowe,
ngundo ma sobonerowa. Mosesro mamana mandeni, ngundo no
noyeni, Anut doongeyimo, oni nenengo tunootewerоyi, nguya ereremo
kini. Ngundiro nguro, noro weti mbumbuwane ngu Krayisdo yoro,
de omukondino sanggawero yokoyingo. Nguro ngu, no ataga Anut
doongeyimo, oni nenengo, ero ingoro, neyootoni oorooteno. 20 No
Anutro Nangoni nguro nowoondonemo hamoo teyingo, ngunonggo
noro yanggangone ingondudune ngu bidodomo, ngu nenengombo

* **2:12:** (Yo, Yisasro murinimo ngu Kristen dobookuriye songomboya siyero oo gobooro mete neweroyi. Ene Pitando ngundiro muri gome ngu damoni yero, tero, ko yokoro Yuda oni enengo muriye nguno ko oorowuyingo).

sobowooro, ma endeyooteno. Kini, Krayisdo no nowoondonemo
ootooro, ngunonggo noro ootootoone nguya sobowootoni, ngunonggo
no enengo yanggangonimo, nguno endeyooteno. Nguro no merako
ngano keta oorootenoku, nguno no mete Anutdo muri nenengo nondo
teni ero ingooteku, ngundiro tewano. Ndadiro nguro, enengo Nangoni,
ngundo no hooroowenerooote. Yo, hamoo, Yisas noro gome ingoro,
nguro enengombo de omukondino no hooroowenerowerroyimboro
kumooyingo. 21 Nondo Anutro sumangeni ngu yewe, kingo oo ngundiro
ma tewa. Ene Mosesro mamana mande, ngundo mete muri nenengo
yeni, tunootetoni ngu, arisa, Krayisdo de omukondino noorengo mbum-
buwaro kumooyingongga, ngu kingo ngundiro tewo, ero eyingo.

3

Mosesro Mamana Mande, Ko Nowoondoye Hamoo Teyingo, Nguro Muri

1 Ye Galesiya oni wenonoyingo! Onendo yengo ingonduduye yeni
wenonootenggo? Yengo ingonduduye ngu nenengo kini! Ye ngu
kuri Yisas Krayis de omukondino kumoowoku, ngu noorendo ye
etuyerootooye, yengo doongeyembo goweyi kenootoyi kumooyingo,
ngundiro ingowonggo. 2 No ye sumoo yunootoowega ngu, ye nono
nenengo etoyi ingowano. Ye Anutro Yuka Kundingiyi yowonggoku
ngu, ye bine, mamana mande keyoro, ngunonggo yowonggo, bine;
ngundi, ye bine, Anutro Mande Keta Gome ngu ingoro, nowoon-
doyemo hamoo tetoni, ngunonggo Yuka Kundingiyi yowonggo? Yo,
hamoo, koretero ye Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundiro
nguro, Anutdo enengo Yuka Kundingiyi yengo hoorooweyerowerroy-
imboro soweyoyingo. 3 Ye ndadiro wenonootenggo? Ye Yisasno
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu damoni yero, Yuka Kundingiy-
imboro yanggangonimo nangge, nguno endeyoyingo. Ene ye Yuka
Kundingiyimboro yanggangoni, ngundo ye hoorooweyerowerroyim-
boro oore gome, ngu yokoro, nguro ngu, ye ataga yengo yanggan-
goyemo nangge oorootenggo, bine? 4 Ye Yisas oowooyimboro kowuri
kuri ye yunootoyi, ngu kingo koorowoowonggo, bine? Hamoo oorengo,
nondo ingootenoku ngu, ye kingo ma koorowooyingo. 5 Ye Mosesro
mamana mande keyootoyi, nguno Anutdo ye yeyoro, nguro ye Yuka
Kundingiyi yunoro, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi ngu,
ye kewooroyemo nguno ma tete. Hamoo oorengo, ngundiro nguya
kini! Ye Anutro mande keta gome ngu ingoro, nguro ye nowoondoyemo
hamoo tetoni, nguro nangge, Anutdo enengo Yuka Kundingiyi suwooyi
sano ye yunoro, ko, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu
ye kewooroyemo, nguno tete.

6 Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete. Ebaraham ngu
Anutro newendemo hamoo teyingo, nguro Anutdo Ebaraham enengo
newendemo hamoo teyingongga, ngu kenoro, nguro ene oni gome
nenengo, ero eyingo. 7 Ngundiro nguro, ye komo ngandiya ingoyi!
Simoo bare, ngundo Anutro mande keta gome ngu ingoro, nguro ene
nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, Anut doongeyimo, ngundiro
simoo bare, ngundo Ebarahamro osisembeni oorengo tunootewanggo.
8 Yo, kurimi Anutro mandeno, Anutdo eyingo. Nondo oni sowe gidarega
yoyewe, noro mande keta gome ingoro, nono nowoondoyemo hamoo

tewanggo. Nguro noro doongenemo, ngundiro oni ngu gome nenengo tunootewanggo, ero eyingo. Yo, Anutdo Yisas ma soweyoyingomo, ngu naruno, Anutdo Ebarahamno ngandiro eyingo.

Ebaraham, genonggo oni simoo bare mera bidodomo, ngu kumana yowanggo, ero eyingo. (Yenisis/ Stat 12:3)

9 Ngundiro nguro, oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, ene Ebarahamro newendemo hamoo teyingongga nguya, gobooro kumana yororuwanggo.

10 Ene oni gidaregado ngundiro ingootenggo. Noore Mosesro mamana mande keyootetoku, nguro Anutdo oni gome nenengo, etoni, tunootero oruwato, ero ingoyingo. Ene enengo ingonduduye, ngu nenengo kini. Anutro mande nakayano, Mosesro mamana mandero bukno, ene ngandiro ete.

Oni gura mamana mande nakangoyingo, ngu bidodo ma keyoro tewaku ngu, asa, Anutdo ngundiro oni, ngu kumana biyomi inowa, ero eyingo. (Dutoronomi/ Lo 27:26)

11 Ataga ngu oni mamana mande keyootoyi, Anutdo nguro oni gome nenengo eweroyi, oore gura nguya kini. Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete.

Oni ene nowoondoyemo hamoo tewanggoku, nguro Anutdo eneya oni gome nenengo oorengo etoni, tunootewanggo. Yo, hamoo, ngu oni, ngundo Anutya siyero, gobooro keta oruwanggo, ero eyingo. (Habakuk 2:4)

12 Nguro ngu, oni simoo bare gome ingowanggo. Oni mamana mande keyootoni, nguno ngu, Anutdo ngu oningga, ngu gome nenengo, ma ewa, ero ingowanggo. Kini, Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete.

Oni ene mamana mande bidodo keyootenggoku ngu, ene mamana mande nguno nangge keta oruweroyi, ngu yowanggo, ero eyingo. (Lewitikus/ Wok Pris 18:5)

13 Ene noore mamana mande bidodo keyoweroyi, ngu ereremo kini. Ngundiro nguro, Krayisdo noore ko uriyerowoku ngu, Anutdo kumana biyomi noore yunowero tetoni, Krayis enengombo noorengo kumana biyomi, ngu bidodo yowo. Yo, Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete.

Oni gura ene deno boorowoowanggoku ngu, Anutdo ngu oningga nguya, kumana biyomi inowa, ero eyingo. (Dutoronomi/ Lo 21:23)

14 Yo, Ebaraham newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo ene kumana inoyingo. Ngu kumana ngundiro Anutdo noore bidodo Krayisno oorootetoku, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya yunoyingo. Arisa, ataga noore ingooteto. Noore Krayis Yisasno nowoondonanimo hamoo tewatoku, nguro ngu, Anut enengo Yuka Kundingiyi kuri yunowero ero, mande gosiyoyingo ngu, noore yunowa, ero ingoyingo.

Mosesro Mamana Mande, Ngundo Anutro Mande Ebarahamno Ero Gosiyoyingo, Ngu Ma Andangewa

15 Ye dobookurine, no ataga oni noorengo mande murinanimo sanggawero eteno. Ngu ngandiro. Oni gurado kumoowero ingoro, enengo oo sitowi ngu simoongo bayetero, yunowero ingoro ngu, arisa, ene mande ngandiro ero gosiyoro nakangoyingo. Mande ngu gosiyowoku, oni gurado enengo mande ma toongooro, mande gura

nguya soweyoro, ero ma gosiyowa. 16 Ngu sunggi mande ero gosiyoyingongga, ngu Anutdo Ebaraham ko enengo sembeni guranangge, nguro eyingo. Anutro mande nakaya, ngundo enengo osisembeni bidodoboro ma eyingo. Kini, enengo sembeni guranangge nguro eyingo. Ngu sembeni guranangge ngu Krayis.17 Noro mandene nguro damoni ngandiro. Koretero, Anutdo sunggi mandega Ebarahamya ero gosiyoyingo ngu, ko kootu dagoma oowooyingga (430) yokoro oode ngu, arisa, Mosesro mamana mande ngu tunooteyingo. Ngundo Anutdo Ebarahamya sunggi mande ero, ngu tunoo etuyeroyingo. Mamana mande ngu yade yade oororo ngu, Ebaraham sembeni oorengo, Yisas Krayis, Anutdo mande gosiyoyingo, ngundiro tunooteyingo. Ngu Anutdo enengo mamana mandega, ngu Engel oni yunoyingo. Ngundiro yunootoni, Engel ngu manggoyemonggo, kawarara teyingo oni, Moses, enengo kandeyimo yetoni, ngundo mamana mande ngu oni simoo bare yunoyingo. 18 Ene noore mamana mande keyoro ngu, arisa, noore Anutro oo sitowi goweyiboro, ko gaboyiboromu nguya noorengoro ero eworomu, ngu noore mete yowato. Ene ngu oo ngu yowatoku, ngu mamana mande keyoro kini. Kini, Anutndo enengo sumangenino, ngu oo ngu, Ebarahamno sunggi mandeno yeworo. 19 Ngu ndatero nguro, mamana mande ooroote? Arisa, ngu ngandiro: Anutro ingondudu ngu mbumbuwaro muri ngu yeni tunootewerоyimboro, nguro mamana mande soweyootoni ombuworo. Yo, Anutro mamana mande oodoni, kootuyisina, Ebaraham osiyi gura (Yisas), Anutndo kuri mande gosiyingomu, ngu tunootetoni ngu, arisa, mamana mande kurimi, ngu kini tewo. Anutndo mamana mande ngu Engel onino yunootoni, Moses inowonggori. Inootoyi, Moses, ngu kewooroko oningga, ngundo oni simoo bareno ero yunoworo. 20 Ene ngu naruno, Anutdo Ebarahamya mande ero gosiyoro inowero ngu, ene kawarara teyingo oni, Moses, sambono Engel onindo manggoyemo, ero ma yunoyingo. Kini, Anut enengombo nangge, mande ero gosiyoro yunoyingo.

Anutro Mamana Mande, Nguro Koni

21 Mamana mande, ngundo Anutro mande kuri ero gosiyoyingo nguya usowootoni, eraya tewa, bine? Hamoo oorengo, ngundiro nguya kini. Anutdo mamana mande gura yunoro, nguno Anutdo nooreya oni gome nenengo etoni, tunootetooye ngu, nguno ngu, mamana mande keyoweroyi muri, ngundo noore yoyeni, oni nenengo oorengo tunooteweroyi tewato. 22 Ene Anutro mande nakayano, ngundo ete.

Weti mbumbuwa, ngundo simoo bare oni bidodo pawayerootoni, ngu newendemo oorootenggo, ero eyingo.

Ene oni Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguno ngu, Anutdo oni nenengo ero, ngunonggo ooga yunowero, ero mande gosiyowoku, ngu yunowa.

23 Kuri Yisas Krayis ngu ma tunooteyingo naruno, nguno noore mamana mande ngundo ya biyomimo oni soboyerooteku, ngundiro soboyeroyingo. Yo, mamana mande noore ngundiro soboyerootoni, oodooye, omburo, Yisas tunooteyingo naruno nguno, noore eneno nowoondonanimo hamoo teweroyi muringga, ngu tunoo oorengo teyingo. 24 Yo, Mosesro mamana mande ngu noorengo soboyeroyingo awanani ngundiro. Ene ngundo yoyoro, Krayisno ombutoni, noore mete Anutro mande keta gome ngu ingoro, nowoondonani hamoo

tetoni, nguro Anutdo nooreya, oni nenengo eyunowa. 25 Ataga,
Yisasro nowoondonanimo hamoo teyingo ngu tunootetoni, nguro
noore (mamana mande) soboyeroyingo awanani gura, newendemo ko
ma oruwato.

Nowoondonani Hamoo Teyingo, Ngundo Yoyeni, Anutro Simoongo Tunooteteto

26-27 Ye bidodo Krayis Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu
nowoondoye hamoo teyingongga, nguno ngu, ye Anutro simoongo
tero oorootenggo. Ngundiro nangge, ye Krayisya sono kundingiyi
gimuyingo. Nguro ngu, ye Krayisya nowoondoye gobooro yero,
ngunonggo ye enengo murini ngu keyoro, eneya gobooro oruwanggo.
28 Ngundiro nangge, ngu Yuda oni kini, oni sowe gidarega kini, kingo
kirikiri oni kini, oni enengombo enengo sobowooweroyi kini, simoo ko
bare kini, ene ataga ngu, ye bidodo Krayis Yisasya guranangge oorengo
yowuruwooro oorootenggo. 29 Ye Krayisro oni ootooro ngu, arisa, ye
Ebarahamro osisembeni tero oorootenggo. Ngundiro nguro, ye Anutdo
oo kuri Ebaraham inowero, ero gosiyoyingongga ngu yowanggo.

4

Anutro Simoongo Nguro Mande

1 Noro mandene ngu ngandiro. Simooyengga eweyimboro oo sitowi
bidodo yoweroyingga, ngu ene owita simooye bodagano ngu, ene
kirikiri oni ngundiro oode, oororo, simoo urungga tero ngu, asa, ene
eweyimbo oo sitowi ngu bidodo yowa. 2 Yo, ene simooye bodagano ngu,
ene komo enengo sobosobo eweyingga, ngundi, enengo sobosobo oni
nguro mandeni, ngu gome keyoro oodoni, oororo, ngu ene eweyimbo
narungga rogo tewoku, nguno tunootewa. 3 Noore nguya ngundiro.
Noore simooye ngundiro ootooro, ngu naruno, noore mera ngaro yuka
biyomi oo ngundo pawayerootoni, noore ngu newendemo uro, ko
biyomi tero oruwooto. 4 Ene Anut enengombo kurimi naru rogo teyin-
goku, oororo kinitetoni ngu, asa, Anut enengo Nangoni soweyootoni
ombuyingo. Bare gurado Yisas bisiyootoni, ene mamana mande ngu
newendemo uro oruwo. 5 Ene ngundiro tero, ngunonggo noore simoo
bare mamana mande newendemo oodooye, enendo ko uriyeroro,
yoyootoni ngu, noore Anutro simoongo tunooteyingo. 6 Ataga ngu, ye
Anut enengo simoongo tetoyi, nguro Anutdo enengo Nangonimboro
Yukani nooreno soweyootoni, kuri uro oodoni, ngunonggo noore oni
oni tero, meno eteto, Awa, Awanani! Ero eyingo. 7 Nguro ngu, Anutdo
ye rogoyerootoni, enengo simoongo tunootero, nguno ye kingo kirikiri
oni kini. Kini, ataga, ye enengo simoongo oorengo ootooro, nguro ye
Anutro kandeyimo, ye oo bidodo ero gosiyoyingo, ngu yowanggo.

Polndo Galesiya Oni Simoo Barero Nowoondoyi Teyingo

8 Kuri ye Yisasro ma ingowonggoku naruno nguno, ye oni sowe
gidarega merambooro godange anut, nguro mamana mandeni, ngu
keyoyingo. Ngundiro nangge, ye Yuda onindo ngu Mosesro mamana
mande ngu keyoyingo. Ngundiro tetoyi, ngu oo ngundo yengo nowoon-
doye ingonduduye nguya sobowootoni, nguno oruwonggo. 9 Ene ataga
ye Yisasro ingootenggo. Ngundi no ngandiro ewano? Yisasdo yengo
nguya ingoote. Ndadiro nguro, ye Mosesro mamana mandeni ngu yang-
gangoni kini nguno ko oororo, nguro kirikiri teyinowero ingootenggo?

Yengo ingoyingoyengga ngu, metemi kini. 10 Yo, ye Mosesro mamana
mande ko keyoro, nguro naru urungga nguno, ye Anutno yambo mande
tetenggo. Ye ngundiro tero, kombo naru, dagoma naru ketamo nguya,
ye yambo mande tetenggo. Ndadiro nguro, yendo ngundiya tetooyega,
Anutdo yeyoya, gome metemi, eya ingoni, ero tetenggo. 11 No yengo
muriye ngu ingoro, nowoondone kowuri yetoni sosoreteno. No naru
oowooyingga ye kewooroyemo nguno ko teroruwonoku, ngu kingo
kinitewa, bine? Ero nguro ingooteno.

12 Ye Kristen dobookurine, no yeno ngguyinggayi tero, sumoo
yunooteno. No kuri Mosesro mamana mande ngu keyoro oode, ko,
ataga no Krayisro murini ngu nangge keyoro, nguno no mamana
mande ngu yokoyingo. Ye nguya komo ngundiya teyi! No yeno
tunootewonoku naruno nguno, ye no gome soboneroro, nguno ye
biyomi gura ma tenunoyingo. 13 Ye ingootenggo. No koretero no yeno
tunootero, nguno Anutro mande keta gome ngu wesiyoro ewonoku
naruno ngu, no yanggangone kini, ero ingoyingo. 14 Hamoo, no
sayidodo tero oruwonoku naruno nguno, ye noro ma sureye kiniyetoni,
noya kootunesina mande ma eyingo. Kini, ye no sobonerowonggoku,
ngu Anutro sambono Engel oni, ngundi, Krayis Yisas sobowooweroyi,
ngundiro tewonggo. 15 Arisa, kuri yendo noro oni oni tewonggoku,
ngu ataga ndano? No hamoo oorengo, yengo muri gomengga nguro
eteno. Ene ngu narungga nguno, ye mete tetoningga ngu, arisa, yengo
doongeye ngu andangero, no nunoweroyi. 16 No hamoo mande ngu
yeno etenoku ngu, ndadiro nguro, ye noya mundi tetenggo, bine?

17 Hamoo, oni gidaregado ye ganayeroro, yowoosooro, muri
biyomi teyi, ero ko yanggango tero yowoosootenggo. Ene ye
hoorooweyeroweroyi nguya kini. Kini, yendo ene oowooye bingamiye
nangge okooweroyimboro, nguro tetenggo. 18 Oni songombo yeno
ingoyingo metemi gura tewero etoyi, ye nguro mandeni ingootoyi
ngu, ngu mete. Ene oni nguro newende ngu hamoomonggo, ye
hoorooweyeroweroyimboro tetoni ngu, asa, ngu mete. No yeya oo-
rootetoku naruno, ko, yeya ma oorootetoku naruno nguya, ye muri
ngundiro nangge tetenggo. 19 Ye Kristen simoone oorengo, no ko ogingo
koorowootenoku nga ngu, baredo simoo bisiyowero ogingo ingooteng-
goku ngundiro. Ogingo ngundiro koorowoorootoowe, Krayisro murini
ye nowoondoyemo nguno uro, angero oodoni, ngunonggo ye Anutro
simoongo oorengo tunootetoyi, asa, ogingo ngu kinitewa. 20 No nenengo
kowuri so uyino nakangowero ma ingooteno. No yengo muriye nguro
kowuri ingoro ngu, no yeno omburo, hoorooweyeroweroyimboro
hahangero oorooteno.

Hega, Sera Eraga, Nguro Mande Adingayi

21 Ye simoo bare ngu Mosesro mamana mande keyoro, ngu newen-
demo oorootenggoku, ene ye nguro muri oorengongga, ngu ye gome ma
ingootenggo. 22 Anutro mande nakayano, ene ngandiro ooroote. Ebara-
ham ene nangosumoongo eraya oruwori. Gura ngu kirikiri barega
ngu nangoni, oowooyi Ismayel, ko, nangoni gura, ngu enengo bareyi
oorengongga nguro nangoni, oowooyi Ayisak, ero eyingo. 23 Kingo
kirikiri bareyiga, ngu oowooyi Hega. Hegado nangoni ngu mera ngaro
murimo bisiyoyingo. Ene Anutdo Ebarahamya mande, ero gosiyoyingo,

nguro ngu, enengo bareyi nenengo oorengo, oowooyi Sera, ngundo
nangoni bisiyootoni tunooteyingo.
24-25 Nga hamoo mande oorengongga nga ngu, mande adingayi
ngundiro etuyeroote. Ngu bare erayaga, Sera ko Hega, ngundo oo
gabogaboyi ngundiro etuyerooteku, ngu Anutro sunggi mande ero
gosiyoyingo erayaga, ngu Anutdo oni simoo bare yunoyingo. Ngu
sunggi mande koreteroga, Anutdo Sayinayi purimo, Arebiya mer-
akono, enengo mamana mande ngu Moses ko Iserel oni simoo bare
yunoyingo. Iserel oni simoo bare Mosesro mamana mande keyooten-
ggoku, ngundo ngu mamana mande nguro kingo kirikiri bare, Hega
ngundiro tunootetenggo. Yo, Hega ngu kingo kirikiri bare oodoni, Iserel
oni simoo bare Yerusalem endemo oorootenggoku, ngundo Mosesro
mamana mande, nguro kingo kirikiri oni ngundiro tero oorootenggo.
26 Yerusalem ende ketangga sambo endemo oorooteku, ngundo oni
simoo bare Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Sera,
Ebaraham bareyi nenengo, ngu simoongo ngundiro. 27 Anutro man-
deno, Seraya ngandiro eyingo.

Ge bare ninggootero ootooro, simoo ma bisiyooteku ngu, ge meno yang-
gango eya, oni oni te. Ngundiro nguro, no simoongge oowooy-
ingga oorengo gunowano. Gengo simoongge, ngundo kingo
kirikiri barega kamenggebo oweyingongga, nguro simoongo
dagayerowa, ero eyingo. (Ayisaya 54:1)

28-29 Ebaraham nangoni koreteyingo, oowooyi Ismayel, ngu oniro
murimo tunooteyingo. Ene nangoni kootungga, Anutdo mande ero
gosiyoyingongga, ngu Yuka Kundingiyimbo yeni tunooteyingo. Ye
Kristen dobookurine, ye ngu Anutro mande ero gosiyoyingo, nguro
simoongo, Ayisak, ngundiro tunootetenggo. Kuri, Ayisakro naruno,
kingo kirikiri barega ngu nangonimbo Ayisak yomooyinoro mande biy-
omi, ero inoyingo. Ngu muringga ngu, ataga nguya, oni nowoondoyemo
hamoo kini, ngundo Kristen oniya muri biyomi ngundiro tetenggo.
30 Anutro mandeno, ndadiro eyingo? Ngu ngandiro.

Kingo kirikiri barega ngu nangonimboya oweyerootooga sari! Ndadiro
nguro, Ebaraham enengo bareyi nenengo nguro nangonimbo, ko
kingo kirikiri barega nguro nangoni nguya, awayarimboro oo
sitowiga ngu gobooro ma yowari, ero eyingo. (Yenisis/ Stat 21:10)

31 Nguro ye Kristen dobookurine, noore ngandiro ingowato. Noore
kingo kirikiri barega nguro simoongo kini. Kini, noore enengo bareyi
nenengongga, nguro simoongo, ero ingoyingo.

5

Noore Mamana Mande Newendemo Ko Ma Oorooteto. Kini, Noore Krayisno Keta Oorooteto

1 Krayisdo Mosesro mamana mande temukowokuro, nguro noore
ataga ngu mamana mande kuriminga, ngu newendemo ko ma oo-
rooteto. Yo, ye komo yengo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo,
nguno yanggango dikayi. Ye oni gura yokootoyi, ngundo ye yoyeni, ngu
mamana mande kuriminga, ngu newendemo ma uwero.

2 No Polndo, yeno eteno. Ye komo gome ingoyi! Ye ngu mamana
mandega ngu keyoro, goweyi doongooweroyi muringga ngu tetoyi ngu,
asa, Krayisdo nguno ma hoorooweyerootoni, yanggango yowanggo.

3 No mande yanggango oorengo, yeno eteno. Ye ingonda teyi! Ye
oni yoyokootoyi, ngundo goweye doongootoyi ngu, asa, ye komo
Mosesro mamana mande, ngu bidodo keyoyi. 4 Ene ye mamana
mande bidodo keyootooyega, nguno Anutdo yeyoya, oni nenengo eni,
ero ngu, asa, ye Krayisro koni ngu yokoro, ngunonggo ye Anutro
sumangeni, ngu yomburiyoro yokootenggo. Ene mamana mande
ngundo yoyeni, oni nenengo ma tunootewanggo. 5 Anutro Yuka
Kundingiyi nguro yanggangoni, ngunonggo noore Anutno nowoondo-
nani hamoo tetoni, nguro sobowooro, hahangero oruwato. Nguno
Anutdo noore hoorooweyeroro oodoni, kootuyisina, noore oni nenengo
oorengo tunootero, eneya gobooro oruwato. 6 Oni ene Krayis Yisasro
newendemo hamoo tero oorooteku, ngu komo oo urungga oorengo. Oni
gura ene goweyi doongooweroyi murimo uro, ngundi, ngu muringga
nguno ma utoni ngu, oo urungga kini. Ene nowoondoye hamoo teyingo,
ngundo oni nowoondoye yokutuwootoni, ngundo oni nowoondoye
yunootenggoku, ngu oo urungga oorengo.
7-8 Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno yanggango dikaro,
mande hamoo oorengo, ngu keyowonggo. Onendo yengo oore
gomengga ngu goodootoni, ye muri gomengga tewonggoku, ngu
yokowonggo? Ngu muri biyomingga ngu, Anut ye negoyerowokungga,
ngunonggo ma ombuyingo. 9 Ye ingonda teyi! Ngu ingondudu ketangga,
ye kewooroyemo mayero, tunootero etuyerootenggoku, yendo ngu
bodaga nangge, ero ingootenggo. Ene ngundo ngu ootoogero, yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu hamoo oorengo yomburiyerowa.
10 Oni gurado yengo nowoondoyemo hamoo ngu yomburiyoro, in-
gondudu biyomi gura gura yunoote. Ngundiro oningga ngu, Anutdo
ogingo urungga oorengo, ene inowa. Nondo yengo Anutno sumoo
ero yemboongetoowe, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
yanggango inoro hoorooweyerootoni, ngunonggo ye ngu oni nguro
ingonduduni biyomi, ngu ma keyowanggo. 11 Ye dobookurine, nondo
oni goweye doongooweroyi muringga, ngu etuyerootoowe ngu, asa,
ndadiro nguro, Iserel onindo no nurewero tetenggo? No ngundiro
mande ngu ero ngu, asa, nondo Krayis Yisasro koni de omukondino ku-
mooyingo, ngu wesiyoro eweroyi, nguro kowurini kini. 12 Ngundiro oni,
ngundo yengo ingonduduye yomburiyootenggoku, nguro ene komo
enengo goweye doongooweroyi gumingga, ngu bidodo doongooya,
oomboongeya yokoyi.

Yuka Kundingiyi Nguro Yanggangonimo Nangge Endeyoweroyi

13 Yo, ye dobookurine, Anutdo ye mamana mande kurimi, ngunonggo
andangero yoyootoni, nguro ye Anutro murini metemi, ngu keyoyi.
Yo, ataga ye Anutromu, nguro ngu, ye mande kurimi newendemo
ko ootooro, ye mete ko biyomi gura gura, ngu ma tewero. Kini,
ye dobookuriye nowoondoye yunoya, ye komo nguro ko oni teyi.
14 Mosesro mamana mande bidodo, ngu mande guranangge newen-
demo oorootenggo. Ngu ngandiro. Ge komo gengomboro ingooteku,
ngundiro nangge, oni tanggegemo oorooteku, nguro gome ingo, ero
eyingo. 15 Nguro ngu, ye ingonda teyi! Ye kewooroyemo, ronggesambi
ebe utoro ngu, asa, yengombo yengo yomburiyerowanggo.

Yuka Kundingiyi Nguro Muri, Ko, Nowoondoye Kurimi, Nguro Muri

16 No yeno eteno. Suwooyi sano, yengo endeyoyingo muriye, ngu
bidodo Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo endeyoyi. Ye ngundiro
tero ngu, asa, ye nowoondoye kurimimboro murini, nguno ma endey-
oro oruwanggo. 17 Noore ingooteto. Nowoondoye newendemo in-
gonduduye kurimimboro murini, ko, Yuka Kundingiyi nguro muri
nguya, ene ebe utoro, ebe dagadaga terorooteri, ero ingootenggo.
Ngundiro tero, Yuka Kundingiyi, ngundo yowoosooro, muri metemi
nguno yoyetoni, ko, nowoondoye kurimi, ngundo yowoosooro, muri
biyomi teweroyi, nguno yoyeroroote. Ngu muringga, ngundo nowoon-
doyemo ootooro, ngundo yowoosootoni ngu, asa, oo gome teweroyi
ingootenggoku, ngu ma tetenggo. 18 Ye Yuka Kundingiyimboro yang-
gangonimo endeyoro ngu, asa, ye Mosesro mamana mande, ngu
newendemo ko ma oruwanggo.

19-21 Nowoondoye kurimi nguro murini, ye kuri ingootenggo. Ngu
ngandiro. Sebobarese teweroyi muri; nowoondoye yeyi biyomi
yeweroyi; ingonduduye biyomi yeweroyi; nowoondoye uru tetoni,
ene oo muri biyomi oorengo, nguro ingondudu teweroyi; oombooro
biyomi ngu anut godange keyoweroyi; gosonggi teweroyi; mundi
mundi oruweroyi; oni simoo bareya nowoondoye gobooro siyeyingo
kini, nguro muri; oni gurado oo gomemu tetoni, kenomayingoro
nguro nowoondoye biyomi yeweroyi; sanggiri sodedo teweroyi; oni
enengo ingondudu nangge keyoro, enengo ingootoyi urungga teweroyi;
ronggesambi tero, oni simoo bare usowooro, songo songo teweroyi;
oo kenomayingoro teweroyi; sono yanggango biya neweroyi; oowari
oowooyingga neweroyi; ko, muri gura gura ngu bidodo nowoondoye
kurimimboromu nangge. Ye muri ngundiro tero ngu, asa, ye Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengombo endega oni simoo bare
soboyerooteku, nguno ma uwanggo.

22-24 Ene Yuka Kundingiyimbo oo engge gome ngandiro yeni
tunooteteku, ngu ngandiro. Nowoondoye ebe ino ino teweroyi; oni oni
teweroyi; nowoondoye imakeyingo; onindo muri biyomi yeno tetoyi,
nguro gumi ma teweroyi; oni hoorooweyeroweroyi; suwooyi sano,
nenengo endeyoweroyi; hamoo mande eweroyi; torige oruweroyi;
oni enengo endeyoyingo ngu gome sobowooweroyi; ngu bidodo Yuka
Kundingiyimboromu. Mamana mande gurado ye ma gosiyerootoni,
nga muri metemi nga tero endeyoyingo. Yo, nga muri oo kenomayin-
goweroyi, yengo ingonduduye nangge keyoweroyi, ko muri biyomi
gura gura, nowoondoye kuriminggа oorooteku, ngu bidodo Krayisya
de omukondino yowuruwooro, sanggawero udoyi kumooyingo. 25 Yo,
Yuka Kundingiyimbo, noore Yisasno keta oruweroyi, ngu yunoyingo.
Ngundiro nguro, noore komo Yuka Kundingiyi yokootooyega, ngundo
nangge, noorengo endeyoyingo, ko keta oruweroyi, ngu bidodo
sobowooni. 26 Ngundiro nguro, noore komo oowoonani bingaminani
ma ero okooro, dobookurinani kootuyesina mande biyomi, ma ero
goweye sanggawero, enengo oo sitowini, ko enengo ingoyingo gomemo
oo gome teteku ngu kenoro, nguro ma ingowato.

6

Noore Komo Dobookurinani Hoorooweyeroro, Kowuriye Koorowoowato

1 Ye Kristen dobookurine, ye oni gura kenootoyiga, mbumbuwa
tetoningga ngu, asa, ye Yisasno nowoondoyemo hamoo tero, Yuka
Kundingiyidodo oorootenggoku, ngundo eneno ooroya, nowoondoye
inoya, hooroowetoyiga, ene ngu muri biyomingga tewoku ngu yokoya,
Anutno yanggango dikani. Ene ye yengomboro ingonda teyi! Setando
ye nguya towooyerootoni, mbumbuwa tewanggoku, nguro ingonda
teyi! 2 Ye komo oni dobookuriye hoorooweyeroya, nguro kowuriye
koorowooyi. Ngu muringgano nguno ngu, ye Krayisro mamana mande,
ngu mete rogoyimo tewanggo. 3 Oni simoo bare Anutro nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngundo Anut doongeyimo, ngu ene rogo guranangge.
Nguro ngu, oni gura ngu kewooroyemonggo enengo oowooyi ingootoni,
urungga oorengo oni kandeyimonggo yooteku, ngu komo enengo
etuyeroyingo oni ngu oo gomengga gumi ngu wendangeya inoyi. 4 Oni
simoo bare guranangge nangge enengo damoni ko teteku, ngu wirikoya
kenoyi. Ngu mete, ngundi kini, bine? Oningga ngundiro tero ngu, asa,
enengomboro ke oni oni teni. Enengo damoni ngu yoro, dobooyim-
borododo ma wirikoro kenowero. 5 Ndatero nguro, oni guranangge
nangge enengombo enengo kowuri teteku, ngu komo koorowoowa.
6 Oni Anutro mandeni ingoro yowoku, ngu enengo oo sitowi gome
gomemu ngu kewooro wesowooya, gumi Anutro ko oningga, ngundi
etuyeroyingo oni, ngu ingoweroyi.
7 Yengo ingonduduye, ngundo ye ma ganayerowero. Oni gura ene
Anut ganangoweroyi nguya, ereremo kini. Hamoo oorengo, oni gura
oo yuwooyi miteku ngu, ene ngu oowaringga ngu nangge, engge
tunootetoni yowa. 8 Ngu mandega ngu ngandiro. Oni newende kurim-
ingga nguro murini keyoro, endeyowaku ngu, asa, nguro enggeni ngu
ngandiro. Setando ngu oningga ngu yomburiyoro, yoro, enengo ende
biyomi nguno suwooyi sano oruwari. Ngundiro nangge, oni gurado
Yuka Kundingiyimboro yanggangoni murini ngu keyoro, oruwaku ngu,
asa, nguro enggeni, ngu ngandiro. Ene Yisasno keta oruweroyi ngu
yoro, eneno suwooyi sano sugi sugi oruwa. 9 Nguro ngu, noore muri
mete teweroyi, nguro ma surenani kiniyewa. Noore ngundiro mur-
ingga, nguro ko yanggango tero ngu, asa, kootuyisina, nguro enggeni
gome metemi oorengo, ngu yowato. 10 Arisa, ye oni bidodo komo muri
gome oorengo teweroyi, nguro ko yanggango teyi. Ngundiya teya ngu,
ye komo Anut simoongo Krayisno oorootenggoku, ngu gome oorengo
soboyeroya hoorooweyeroweroyi.

Noore Komo Yisas Krayis Oowooyi Bingami Nangge Okoororuwato

11 Nga nakaya urungga nga, ngu nenengombo so uyino nakan-
gootenoku, nga kenoyi.
12 Godange oni gidaregado ye yoyeyi, moondeye doongooweroyi
muringga, ngu newendemo uwero tetenggo. Ndadiro nguro, Yuda
oniro muriye gumi nguya Krayis de omukondino noorengo mbum-
buwaro kumooyingo, nguro mandeni nguya yowuruwooro, oni simoo
bare etuyerootenggo. Nguro muri ngandiro. Yuda onindo ngundiro
muri ngu kenoya, nguro ene oni oni teya, kowuri ma yunoyi, ero
ngundiro tetenggo. 13 Yuda oni, ngundo ene moondeye doongooweroyi
muringga, ngu newendemo utenggoku ngu, ene Mosesro mamana
mande ngu bidodo keyoweroyi, nguya ereremo kini. Ene ye nguya
yowoosooro, moondeye doongooweroyi muringga nguno yoyero,

nguro ene bingami okooweroyimboro tetenggo. 14 Ene ngundiro tetoyi,
ene nondo ngu oo gura oowooyi bingami, ero ma okoowano. Kini, no
komo Yisas Krayis oowooyi bingamini nangge, ero okoororuwano. Ene
de omukondino noorengo mbumbuwaro kumoowoku, nguro nangge,
no oni oni teteno. Mera ngaro murini biyomi oorooteku, ngu no
ma keyowano. Kini, ngu ingondudune kurimingga ngu, Krayisya de
omukondino kuri kumooyingo. Merako oni nga doongeyemo, noro
murine biyomi kuri oruwonoku, ngu ataga ene ko ma kenowanggo.
15 Oni moondeye doongooweroyi muringga tetenggoku, ngu kingo oo
ngundiro. Ko oni moondeye ma doongooyingo nguya, ngu kingo oo
ngundiro. Ene Anutdo oni yeni, nenengo keta tunooteteku ngu, ene
hamoo oo urungga oorengo! 16 Oni simoo bare ngundiro ingonduduga
keyoro ngu, asa, Anutdo enengo sumangeni, ko enengo imakeyingo
muringga, ngu oni ngu yunoro, ko oni eneno nowoondoyemo hamoo
oorengo tetenggoku nguya, ngu bidodo yunowa.

17 No mande wenga yunowero. No onindo kowuri gura ko nunoyi, ero
ma ingooteno. Ndawugaro nguro, no Yisasno nowoondone hamoo tero
keyowonokuro, nguro kuri oni oowooyingga ngundo nurewonggoku,
nguro mambu doongo oowooyingga, ngu moondenemo ooroote.

18 Ye Kristen dobookurine, nondo Anutno yemboongetoowe,
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis, nguro sumangeni
yeya orini, ero eyingo. Ngu hamoo oorengo.

Epesasro Nakaya
Nga So Uyingga Nga, Ngu Polndo Epesas Oniro Nakangoyingo

Epesasro Mande Tabango

Pol, ngu Romno ya biyomimo oruwoku, ngu naruno ngu, ene so uyi namoraya nakangoyingo. So uyi gura ngu nakangoro, Epesasno oni simoo bare nowoondoye hamoo teyingo, nguro yeni oorowuyingo. So uyi gura ngu yeni, Pilipayino oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yeyingo. So uyi gura ngu, Kolosino oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yeyingo. So uyi gura ngu, Palimon oningga nguro nakangoro, yeni oorowuyingo. Nga so uyingga nga ngu, Epesasno oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo kandangero ingoro, ngunonggo yeyi, ende songo songomo oorowutoni, ene nguya kandangero ingowanggo.

Epesas ngu ende urungga, ene oowooyi nguya urungga oorengo, Esiya mera gumisina nguno. Ngu simoo bare ngu, ene oo sitowi yowero gome ingootenggo. Ene godange anut nguno nowoondoyemo yetenggo. Ngu anut godangengga ngu oowooyi Dayiyana. Epesasno ngu yambo ya urungga ngu godange anut Dayiyanaga, nguro yani. (Aposel 19:17).

Polndo kootu endeyoyingo erayaga, naru bodaga nangge, nguno ngu, Anutro Mande Keta Gome ngu wesiyoro, Yuda oni Epesasno oodoyi, ngu naruno, nguno Yuda oni simoo bare kengeyingo. (Aposel 18:18-21) Polndo endeyoyingo kabusayiga nguno ngu, ene Epesasno oororo, nguno dagoma kabusa ootooro, nguno ene mande keta gome ngu ero etuyeroro, oruwo. (Aposel 19) Epesas oni oorengo urungga ngu, Yuda oni kini. Ene Yuda oni gidaregado, ngu oni sowe gidarega nguya nguno, oorootenggo. Polndo ngu, Krayis ngu Yuda ko oni gidarega, Yuda oni kini, ngu bidodo yowuruyeroro, nguro ooreye gobooro guranangge. Ngundiro nguro, ene Krayisno nowoondoye gobooro guranangge yewanggo. Polndo ngu kuri mande gabogaboyi kabusaga, ngundo hoorooweyerootoni, ene nguno gome oorengo ngu, Krayisro damoni ngu gome nenengo ingowanggo. Mande gabogaboyi kabusaga, nguro muri ngu ngandiro oruwato. Ene ngu noorengo tabango. Ene noore ngu, Anutro ya ngundiro. Krayis ngu yangga nguro, ya nonggini gura. Ngundo ngu, ya bidodo dowootoni, yanggango ooroote. Polndo ngu, mande gabogaboyi gura ngu kuri Krayisro oni ngu yunoyingo. Krayis keyimo oni ngu, enengo bareyi oorengo ngundiro.

Nga so uyingga ngano, mande gumi gumi ngu ngandiro.

* Kambayeroyingo mande. 1:1-2.

* Anutdo noorengo nowoondoyi urungga oorengo tero, enengo newende noorengo bidodo yunoyingo. Nguro noore, Krayisya gobooro siyero, wata guranangge.1:3-3:21.

* Ngu gome oorengo. Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ngu, ene ingonduduye gobooro guranangge yero oruwanggo. 4:1-16.

* Ngu gome oorengo. Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ngu, ene muri biyomi ngu kootu inoro ngu mete. 4:17-5:20.

* Ngu gome oorengo. Ene nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ngundo, ene nowoondoyi teweroyi muringga nguno, ene

nowoondoyi oorengo tero, nguno nowoondoyemo hamoo teyingo, oni gidarega nowoondoyi teyunoweroyi ngu, gome oorengo. 5:21-6:10.
* Nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, ngundo ene Setanro oni ngu mete dagayerowanggo. Ene Krayis yootoyi, nowoondoyemo yanggango oodoni, nguno ene mete tewanggo. 6:11-20.
* Okeyi ero kambayeroyingo. 6:21-24.

1 No Pol, no ngu Krayis Yisasro soweyeroyingo Aposel oni gura. Anutdo enengo ingondudunonggo nangge, ene no noyoro, Aposel kongga, ngaro rogoneroyingo. Nguro nondo ye Anutro simoo baredo Krayis Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, Epesasno oorootenggoku, nguro nondo nga so uyingga nga, yengo nakangooteno. 2 Nondo ngu noorengo Awanani, Anut, ko noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguno sumoo eteno. Gengo sumange yoro, gengo simoo bare yunoro, nguno enengo nowoondoye yeyi, imakeyingomo oruwanggo, ero yemboongeyingo.

Krayisnonggo, Anutdo Kumana Bidodo Noore Yunoote

3 Noore Anutro bingami okooweroyi ngu, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro eweyi. Yo, noore Krayisya gobooro oorootetoku, nguro Anutdo sambo endeboro murini gome nenengo ngu bidodo, noore nowoondonanimo yero yanggango yoweroyimboro yunoyingo. 4 Kurimi oorengo, Anutdo mera nga ma yeyingo naruno nguno, ene kuri Krayis, nooreya gobooro oruweroyi nguro rogo teyingo. Ngundiro rogoyerootoni, noore Kundingiyi oodooye, nguno enengo doongeyimo biyomi gura ma oruwa. 5 Anutdo kurimimonggo, newende noore yunoyingo ngu, noore enengo simoongo rogoyeroyingo. Ndadiro nguro, Krayis Yisas, ngundo noore yoyootoni, nguro noore mete enengo simoongo tero oruwato. Ngu Anut enengo ingondudunimonggo, ngundiro teyingo. 6 Anutdo enengo nangoni nguro gome ingootekungga, ngu oowooyimonggo, ene noorengo sumange urungga oorengo kingo duwoo teyunoyingo. Ngundiro nguro, noore komo Anutro oowooyi bingami ero okoowato.

7 Krayisro sumangeningga, ngu urungga oorengo, nguro Krayis kuri kumooro, ngunonggo ene noore uriyeroro, ko yoyoyingo. Yo, hamoo, enengo sidu darowobo noorengo biyominani bidodo andangeyunoro kabeteyingo. 8 Yo, enengo ingoyingoni, ngu bidodo oorengo, ngunonggo ene noorengo weti mbumbuwa teyingo, ngu andangeweroyimboro kumooyingo. Nguro ngu, ene suwooyi sano enengo sumangeningga ngu urungga oorengo, ngu noore etuyeroro yunoyingo. 9 Kurimi, Anutdo ngu oo nguro Krayisro konimo, nguno tewero, ene kuri eyingo. Ngundo enengo ingoyingongga kuri kombitero oruwokungga, ngu tunoo noore etuyerooteku nga. 10 Enengo ingoyingongga ngu ngandiro. Ene komo oo bidodo yoonenengoweroyi narungga ngu, ene kuri rogo tewoku, nguno ngu, Sambo endeboro oo, ko mera ngaro oo yewoku nguya, ngu bidodo Krayisro keyi damonimo watayewa. Ngundiro yemukootoni, enendo nguro tabango urungga tero, sobowooro oruwa.

11 Enengo ingonduduni ngu, ene kuri noore Yuda oni simoo bare ngu enengo rogoyerootoni, nguno Krayisya gobooro oruweroyi rogoyeroyingo. Yo, Anutdo ingoyingo ngu oo gura tewero ngu, asa, oo ngu tetoni tunootewa. 12 Koretero, noore Yuda oni, ngundo Krayisro

ingondudu tero sobowooro oruwooto. Yo, naru bidodomo noore Anut
enengo oowooyi bingamini duridarinidodoga ngu okoowato.
13 Ye oni sowe gidarega nguya, Anutro mande keta mesarango
hamoo ingootoyi, ngundo ye ko yoyoyingo. Yo, ye kuri Krayisro
nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, asa, Anutdo ngu Yuka Kundingiyi
ye yunowero mande ero gosiyoyingo, ngu yunoyingo. Yo, ngu Yuka
Kundingiyi ngu Anutro sunggi yeno yeyingo. 14 Yuka Kundingiyi ngu,
Anutdo oo kootuyisina noore yunowero ingoyingongga nguro sunggiyi.
Yo, Anutdo enengo simoo bare kuri uriyeroro, ko kootuyisina ene noore
ko yoyootoni, noore eneya sugi sugi oruwato. Oo ngu Anutdo noore
yunowero mande kuri ero gosiyoyingo sunggiga, ngu Yuka Kundingiyi
ngundo oo kootuyisina yunoweroyi etuyerooteku, ngu hamoo yunowa.
Nguro noore enengo oowooyi bingamini urungga ero okooteto.

Polndo Anutno Epesas Oni Ingoyingo Yunoni, Ero Yemboongeyingo

15 Ngundiro nguro, nondo yengo mande ingowonoku ngu, yendo
Oo Bidodo Simburi, Yisasga, nguro nowoondoyemo hamoo tewonggo.
Yendo Anutro oni simoo bare, ngu bidodo nowoondoye yunootenggo.
16 Nguro ngu, no suwooyi sano Anutno yengo ero esosooterorooteno.
Nenengo yemboongeyingo naruno, no ye ma yoyokooteno. Kini,
nondo suwooyi sano yengo ingondudu tero, Anutno yemboongero
oorooteno. 17 Nondo Anutno yemboongetenoku ngu, noore Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngu Krayis Yisas, nguro eweyi ene duridarinidodo.
Nguno yemboongetenoku ngu, enendo ingondudu gome metemi ngu ye
yunowa. Nguno ngu, enengo mandeni murini, ngu yeno yeni tunootetoni, nguno ye enengo gome oorengo ingowanggo. Ero ngundiro yemboongeteno. 18 Nondo ngu, Anutdo yengo ingonduduye, ngu yeningga
himidodo teni, ero nguro ingooteno. Nguno ngu, ye mete enendo ooga
ye yunowero negoyerowoku, nguro ingondudu yanggango tero, oni
oni tero, hahangero, sobowooro oruwanggo. Yo, nondo ngu Anutdo
yengo nowoondoye yokutuyerootoningga, enengo oo duridarinidodo,
oni simoo bare yunowero rogo teyingo, ngu yunoyarini, ero nguro
ingooteno. 19-20 Ye komo nguno ingoyingo yanggango tero, enengo
yanggangoni ngu suwooyi sano, noore enengo simoo bare, enengo
nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu hoorooweyeroote. Ngungga
ngu, urungga oorengo, ngu noorendo ngu wirikoweroyi nguya kini.
Anutro yanggangoni ngundo kuri Krayis merenonggo ko yokutuwootoni ootoogetoni, yoro, Sambo endemo oorero, enengo kandeyi
koondosina yetoni, bibiteyingo. Ngu yanggango urungga ngundo
nangge, nooreno nguya ko tete. 21 Ataga ngu, Krayisdo tabango oni
bidodo sambononggo, ko, merako ngano ngu bidodo dagayeroote. Oni
koreteyingomu ngu bidodo, oni yanggangododomu, oni ururumu ngu
bidodo nguya dagayeroote. Enendo nangge oni oowooyedodomu nga
sanganiyemo, ataga nga narunggano, ngano ootooro oode, oororo,
kootuyisina nguya, ngundiro oruwa. 22 Anutdo, ene kuri oo bidodo
Krayis keyi damonimo wata yetoni, enendo nangge tabango urungga
oorengo tero, Kristen oni simoo bare bidodoboro tabangoye urungga
ooroote. 23 Krayisro simoo bare ngu Krayisro goweyi, ngundo Krayis
bungomo woorogongoro ndinditeyingo. Krayisdo ngu oo bidodomo
woorogongoro, ndindi tero soboyeroote. 1,

2

Anut Doongeyimo, Weti Mbumbuwa Tero Ngu Noore Oonootewato

1 Kurimi ngu, ye weti mbumbuwaro biyomi nguro murini gurano gurano oruwonggo. Weti mbumbuwa tetenggoku, ngundo Anut doongeyimo, ye oonootewero yoonenengoro oorootenggo. 2 Ngu naruno ngu, ye kuri mera ngaro muri biyomimo nguno endeyoro oruwonggo. Yo, ye ngu oombooro biyomi, sambono oorooteku, nguro tabango oningga ngu keyoro oruwonggo. Ataga, nga naruno ngano ngu, yuka biyomingga nguro tabangongga ngu, oni Anutro mande owero yokootenggoku, ngu nowoondoyemo nguno ko tero ooroote. 3 Kurimi ngu, noore bidodo ngu, oni Anutro ma ingootenggoku, ngundiro oruwooto. Yo, noore nenengo ingondudu biyomi ngu keyoro, nowoondonani kurimingga, nguno oruwooto. Kuri, noorengo gowenanimbo oni oni teweroyi ngu nangge keyoyingo. Nguro ngu, noore oni gidaregado, Anutro Mandeni ma keyoyingo ngu, noorendo oore nguno yade oororo, Setanro ende biyomimo Anutdo nguro gumi ogingo yunoweroyi, nguno oorowuyingo.

4-5 Hamoo, noorengo biyominani ngundo kuri yureni kumooyingo. Noore komo oni kumooyingo, ngundiro oorengo tero oruwooto. Ene Anutro sumangeni, ngu nooreno urungga angero ooroote. Anutdo ngu noorengo nowoondoyi oorengo teyunoro, newende noore yunoyingo. Nguro ngu, enendo noore yoyeni, Krayisya gobooro keta oorooteto. Yo, Anutro sumangeni ngundo nangge, ene noore ko yoyoyingo. 6 Enendo ngu, noore Krayis Yisasya gobooro ko yokutuyerootoni, ootoogero, noore sambo endemo oororo, Krayisya gobooro oo bidodo sobowoowato. 7 Ene ngundiro teyingongga, nguno ngu, enengo sumangeni urungga oorengo oni bidodo doongeyemo, narudodomo, ko kootuyisina nguya, enendo ngu sumangengga, ngu noorengo etuyeroyingo. Yo, Krayis Yisasro koni nooreno tewoku, nguno Anutdo enengo nowoondoyini, ngu noore etuyeroweroyimboro tete. 8 Ngu ngandiro. Ye Krayisro nowoondoyemo hamoo tetoningga ngu, Anutro sumangeningga, ngunonggo ye ko yoyoyingo. Ngungga ngu, yengo ko tewonggoku ngu kini. Hamoo oorengo kini. Anutdo kingo duwoo oorengo ye yunoyingo. 9 Ngungga ngu, yengombo ko tetoyi, nguro urini kini, nguro ngu, oni gurado, enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, nguya kini. Hamoo oorengo kini. 10 Anut, enengombo noore yoyeyingo. Krayis Yisasdo noore yomosiyeroro yoyeni, oni keta tunooteyingo. Nguno ngu, noore muri gome nenengo tewato. Kurimi, Anutdo ngu mande muri gomengga ngu noorengo yoonenengoyingo, noore mete nguno endeyoro oruwato.

Krayisdo Oni Wata Erayagaku Yoyeni, Wata Guranangge Teyingo

11 Nguro ye simoo bare sowe gidarega, ye ingondudu teyi. Yuda onindo yeya etenggo. Oni goweyi ma yomosiyoyingo, etenggoku, ko, Yuda onindo enengomboya ngandiro etenggo. Noore moondenani yomosiyoyingo, ero etenggo. (Nguro damoni ngandiro. Ene moondeye yomosiyoyingo ngu Anutro simoo bare ero etuyeroote.) Ye Kristen oni sowe gidarega, ye nguro ma wenonoro kabetewero. Kuri, ye nguya Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. 12 Ngu naruno nguno, ye Krayisromu kini. Ye Anutdo enengo simoo bare

rogoyerowoku, ngundiro nguya kini. Ye eneno songo oriroko oru-
wonggo. Anutdo eneno sunggi mande Yuda onino ero gosiyoyin-
gongga, ye nguno gobooro eneya ma oruwonggo. Nguno ye oo gome
gura kootu tunootewerоyi, nguro ma doongetero sobowooyingo. Ye
Anutro nguya ma ingoyingo. 13 Yo, hamoo, kurimi ngu ye oriroko
oorengo oruwonggo. Ene ataga, ngano ngu, Krayisro sidu darowo
ngundo ye yomosiyeroro, yoyoro ombutoni, nguro ye Anutya gobooro
oorootenggo. 14 Krayisdo, ngu nowoondoye imakeyingomo oruweroyi
muringga, nguro simburi. Kurimi, Yuda oni sowengga ngundo oni
sowe gidaregaya ngu, mundi tero oruwonggo. Ngu sanggiri mundiyiga,
ngundo ngu, oonggoo sisipawa ngundiro kewooroyemo teyingo. Ene,
Krayis ngu oonggoo sisipawa ngu toongootoni, ye oni sowe erayaga, ngu
yoyoro yowuruyerootoni, oni wata guranangge tunooteyingo. 15 Nguro
ngu, ene de omukondino kumooro, ngunonggo mamana mande ngu
bidodo andangero yokoyingo. Ene ngundiro teyingongga nguno
ngu, noore oore muri keta etuyeroyingo. Ngunonggo wata erayaga,
ngu yowuruyerootoni, oni keta amana wata guranangge tunootewo.
Yo, ngu muringgano nguno, ene noore yoyeni, nowoondonani gu-
ranangge gobooro tunootero oorooteto. 16 Yisas, de omukondino
kumooyingo ngu, oni wata erayaga ngu, nguro Anutno kawarara tero,
yoyootoni, wata guranangge tero, Anut tanggeyimo yoyeyingo. Yo,
Yisas kumooyingongga ngundo ngu, Yuda oni, ko oni sowe gidaregaya,
mundiyi teyingo muringga, ngu kuri andangeyingo. 17 Enendo omburo
tunootero, mande keta gome ngu yootunoro, ngandiro eyingo. Ataga
ngu, ye nowoondoye guranangge oriyi. Ero eyingo. Enendo ngu mande
keta gomengga ngu, ye oni sowe gidarega oriroko songo oruwonggoku,
ko Yuda oni tanggeyimo oruwonggoku nguya, yowuruyeroro, mande
ngu imakeyingo muringga ngu wesiyoro etuyeroyingo. 18 Mande
Keta Gomengga ngu ngandiro. Krayisno ngu, noore oni wata er-
ayaga ngu, noore Yuka Kundingiyi guranangge ngundo noorengo oore
goosooyunootoni, nguno ngu, noore mete Awa tanggeyimo, tunoote-
wato.

19 Arisa, ye yuto oni ngundiro ma ootooro, ye meraye nguya kini
oorootenggo. Kini, ye ngu Anutro oni simoo bareya gobooro ootooro,
enengo simoongo oorengo, tunootetenggo. 20 Ye ngu, ya ngundiro
Anutdo yoyeyingo. Aposel oniya, Anut, enengo ingondudu eyingo
oniya, ngu yangga nguro nonggini; Krayis Yisasdo ngu yangga nguro
ungoomboro nonggini kewooroko urungga; ko noore nguya, enengo ya
nguro gumi. 21 Krayis, noorengo Simbunani, ngundo ngu yangga nguro
wimbuyi ngu bidodo dowootoni, nguro oo bidodo ngu gome yanggango
ndindi tero, enengo Tembel ya kundingiyi tunootete. 22 Ye nguya
Krayisno woorogongoyingo. Yo, Anutdo ye nguya yoyoro, Kristen
onidodo soweyootoni, ye nguya Anutro ya oorengo tunootewanggo. Yo,
hamoo, Anutdo ngu yangga yewoku, nguno Yuka Kundingiyi, ngundo
yeya gobooro oruwanggo. 2,

3

Pol, Oningga Ngu Ene Oni Sowe Gidaregano, Mande Gome Ngu Yootunoro Eweroyi Oni

1 Yo, Anutdo ye Yuda oni simoo bare, ko, simoo bare sowe gidarega
nguya yowuruyeroyingo. Ngu muringga ngunonggo, no Polndo Krayis
Yisas oowooyimboro, ya biyomimo ngano oorooteno. Nguno ngu,
nondo ye oni sowe gidarega ye hoorooweyeroweroyimboro. 2 Nondo
ngu, ye kuri ingowonggo, ero ingowono. Anutdo noro sumangetero,
nga kongga nga teni, ero rogonerootoni, nguro no mande nga ye
hoorooweyerowero ero yunooteno. 3 Nga mandega nga, ngu kuri
kombiteyingo oruwoku, ene Anutdo nono yootunoro ero, etunerootoni,
no ingowono. Nguro ngu, no yengo mande ootuwoo bodaga nangge,
kuri nakangoro yunowonoku ngu. 4 Ye nga mandega nga kandangero
ngu, asa, ye komo nguno ye ingowanggo, noro ingondudune ngu
Anutro mande kombiteyingo ngu bidodomo, ngu Krayis tunootetoni,
nguno nondo ingowono, ero ingowanggo. 5 Kurimi, Anutdo nga mande
kombiteyingongga, nga ma yootunoro tunoo eyingo. Ene ataga ngano
ngu, Yuka Kundingiyimbo Anutro mande kombiteyingo ngu, enengo
Aposel oni kundingiyi nguno, ko, enengo ingondudu eyingo onino
nguya, yootunoro, tunoo oorengo etuyeroote. 6 Nga mandega nga, ngu
ngandiro. Mande gome ketangga ngano ngu, ye oni sowe gidarega, ko,
noore Yuda oni nguya, Krayis Yisasno, nowoondoyemo hamoo teyin-
gongga, nguro noore gowenani guranangge, ko, wata guranangge tero
yowuruwooteto. Nguno ngu, noorengo bidodo yowuruwooro, Krayis
Yisasdo imakeyingo muringga ngu sumangenonggo noorengo ero rogo
teyunowoku, ngu yowato. 7 Anutdo no ngu noyoro, mande gome ke-
tangga, nga ero yootunoweroyi, nguro ko oni noyewo. Enengo sumange
ngu no nunoro, enengo yanggangoni nguya, no nunowoku, ngundo
ngu, nga kongga ngano no yanggango tenunoweroyimboro. 8 No ngu
komo Anutro oni simoo bare gidarega ngu bidodo nowoondoyemo, no
oowoone bodaga oorengo. Ene ngu sumangengga, ngu no nunowoku
ngu, ene no noyoro, oni sowe gidaregano mande gome keta, ngu ero
etuyeroweroyi noyewo. Nga Mande Gome Ketangga nga ngu, Krayisro
murini gome oorengo etuyeroyingo nga, ngu bidodo ingoweroyi, ngu
ereremo kini. 9 Anutdo kuri oo bidodo yemukoyingo, ngu ingondudun-
ingga, ngu kurimi naru bidodomo oongootoni, kombitero oruwo. Ene,
ataga, ngano ngu, ene mande keta gome nga onino ngano yootunoyingo.
Ngu mandega ngu wesiyoro oni simoo bare bidodomo eweroyi, nguro
Anutdo no rogoneroyingo. 10 Kurimi ene oongooyingoku ngu, ene ataga
ngano ngu, enengo oni simoo baredo yootunoya eyi, ero yunoyingo.
Enengo oni ngundo, Anutro ingoyingo gome gura gura, ngu enengo
tabango Engel onidodo, ko, enengo koreteyingo onidodo sambo en-
demo kundingiyi oorootenggoku, ngundo nguya enengo ingoyingo
kombiteyingo ngu tunoo etuyeroyingo. 11 Kurimi oorengo, Anutdo
oo tewero ingoro gosiyoyingo ngu Krayis Yisas, noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunaningga, ngundo oo ngu yeni tunooteyingo. 12 Noore
Krayis nowoondonanimo hamoo tero, gobooro oruwatoku, Krayisdo oo
tewoku, nguno ngu, noore mete Anutno nenengo oorowuwero, nguro
ma sosorewato. 13 Nguro ngu, no yeno eteno. Nondo yeno mande keta
mesarangongga, ngu yeno wesiyoro ero etuyerootenoku, nguro no ya
biyomimo, noyetoyi ogingo koorowooteno. Nga ogingongga, nondo ye
hoorooweyeroweroyimboro koorowootenoku, ngaro ingondudu biy-
omi yoro kiyayi ma yewanggo. Kini, nga ogingongga ngano ngu, ye

hoorooweyerootoni, ye Anutya gobooro oruwanggo.

Epesas Oni, Ngu Komo Krayisro Nowoondoyiningga, Ngu Gome Ingowanggo

14 Awando oo bidodo tetoni, nguro no Awano boodoo oondoogero,
yambo mande teteno. 15 Ndadiro nguro, Anutdo noore oni sowe bidodo
sambo endemo oorootenggoku, ko merako nganoku, nguya ngu bidodo,
enengombo yoyeni, keta oruweroyi, ngu yunoote. 16 Nondo Anutno
ngandiro yemboongeteno. O Anut, gengo duridarige urungga oorengo
sambono ooroote. Ngunonggo, gengo Yuka Kundingiyi, ngundo enengo
nowoondoyemo, nguno angero oorero, ngundo ene yoyeni, yanggango
oorengo yewanggo. 17 Nguro, ene yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, nguno ngu, Krayis ene nowoondoyemo nguno uro oruwa.
Yengo nowoondoyi teyingo muringgega, ngundo simoo bare bidodo
yoyeni, yanggango dikawanggo. De hurimbo mera nogo yanggango
dowootoni, de yanggango dikateku, ngundiro dikawanggo. 18 O Anut,
gengo yanggangongge oni bidodo yuno. Nguno ngu, ene Krayisro
nowoondoyiningga, ngu gome ingowanggo. Enengo nowoondoyin-
ingga ngu urungga oorengo, piru ndandayingo oorengo, ene awuno
oorengo, mera newendemo amuno oorengo nguya. 19 Yo, ge simoo
bare yanggango teyunootoni ngu, asa, ene mete Krayisro nowoon-
doyiningga, ngu hamoo oorengo, gome ingowanggo. (Ene nguro
nowoondoyiningga, ngundo noorengo ingoyingo bidodo dagayeroote.)
O Anut, ene hoorooweyerootooga, ngunonggo ene Krayisro nowoon-
doyi teyunoyingongga, ngu gome oorengo ingowanggo. Gedo gengo
muringgega, ngu nangge tetooga, ene nowoondoyemo uya, nguno orini.
20-21 O Anut, gengo yanggangongge ngundo noorengo nowoondonan-
imo, ko urungga teroroote. Gedo oo teteku ngu noorengo ingondudu
ngu dagayeroro, ngu urungga oorengo. Nguro noore ngu yanggan-
gonggega, nguno ko teteto. Nguro noore gengo simoo bare ngu, gengo
oowoongge bingamingge okooro, ko Krayis Yisasro oowooyi nguya ero
okooro, yambo mande tewato. Yo, hamoo, noore, ko kootuyisina osi
sambananimbo nguya, gengo oowoongge okoororuwato. Ngu hamoo
oorengo. 3,

4

Noore Kristen Oni Noore Ngu Krayisro Goweyi

1 No ngu, Oo Bidodo Simburiga, nguro koni ngu tetoowe, nguro
no ya biyomimo uro ootooro, ngunonggo nondo ye eririyerootenoku
ngu ngandiro. Yengo muriye ngu gome nenengo, Anutdo yeno
sunggi enengomu yero ingooteku, ngundiya tunooteni, ero ingooteno.
2 Ye komo oni bidodo, nowoondoyemo ayibiyidodo oriyi. Ye komo
oni songo soboyeroro sodedo ma sanggiri tewero. Ye komo do-
bookuriyeboro nowoondoyi teya, kowuriye ngu ye yunootenggoku, ngu
koorowooya hoorooweyeroyi. 3 Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoye
yeni nowoondoyemo siyero, gobooro oorootenggo. Ngu muringga
ngu, uto ngundiro gosiyerootoni, ye Krayisro oni wata guranangge
tunootero oorootenggo. Nguro ngu, ye komo ngu muringga, ngu
gome yanggango dowooya oriyi. 4-6 Goweyi ngu guranangge; ko, Yuka
Kundingiyi ngu guranangge, nguro ngu, Anutdo ye negoyeroyingo

ngu, yengo ingonduduno ene gome dowooro, ngunonggo ye oo gu-
ranangge sobowooro oruwanggo. Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngu guranangge; nowoondoyemo hamoo teyingo guranangge, sono
kundingiyi gimuyingo guranangge; Anut guranangge nguya, ngu
noorengo bidodoboro Awanani. Enendo nangge oni bidodo da-
gayeroro, awuno oorengo ooroote. Enendo nangge oni bidodo ke-
wooroyemo koye tero ooroote. Enendo nangge oni bidodo nowoondoye
newendemo uro, nguno ooroote.

7 Nguro ngu, Krayisdo kingo oo duwoo noore songo songo yunooteku,
ngundo noore enengo koni, enengo simoo bareno ko teteto. Yo,
Krayisdo ngu oo kingo duwoo yunooteku, ngu noorengo yunowero rogo
yewoku, nguno yunoote. 8 Nondo oo etenoku, ngundiro nangge, Anutro
mande nakayano oorooteku ngu ngandiro.

Ene ya biyomimonggo oni simoo bare urungga oorengo yoyoro, awuno
ooreyingo. Ene kingo oo duwoo ngu simoo bare yunoote. Ero
eyingo. (Sam 68:18)

9-10 (Nga mandega nga ngu, awano oorewoku, nguro muri ngu
ndadiro? Ene awuno ooreweroyi kini. Kini, koretero ene mera
newendemo amuno mera oorooteku, nguno ene uyingo. Ngu oningga,
ngundo nangge, ene koretero mera newendemo ameno uro, ko awuno
nguya ooreyingo. Ene nguno ngu, oo bidodomo, ene nangge ndindi
teyingo.) 11 Yo, Anut enengo simoo bare oo kingo duwoo, enengo ko
teweroyimboro yunooteku, ngu ngandiro: Oni gidarega ngu Aposel,
ko ngu yunoro; oni gidarega ngu Anutro ingondudu eweroyi ko
yunoro; oni gidarega, ngu mande gome ngu ero etuyeroweroyi ko
yunoro; oni gidarega ngu Kristen oni soboyeroweroyi ko yunoro; oni
gidarega ngu oo nakangoro etuyeroweroyi, ko ngu yunoyingo. Ko
ngundiro songo songo yunootoni, tero oorootenggo. 12 Yo, Anutdo
kingo oo duwoo ko teweroyimboro ngundiro, enengo simoo bare,
noore hoorooweyeroro yunooteku, nguno ngu, dobookurinani bidodo
Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingongga nguya, ebe hooroowe
hooroowe tetooye, muri gome tunootewa. 13 Yo, noore komo suwooyi
sano Anutdo oo kingo duwoo yunowoku, nguro koni teweroyim-
boro hahangero koyi tewato. Nguno ngu, noore gobooro ootooro,
nowoondonani hamoo oorengo tero, ngunonggo Anutro Nangoni,
nguro yanggangoni, ngu noore nowoondonanimo hamoo ingowato.
Ngundiro tewatoku ngu, noore Krayisro murini ngundiro tunootewato.
14 Ngundiro tero ngu, asa, noore simooye bobodi ngundiro ko ma
oruwato. Godange oni biyomi, ngundo mete buniyo bobodi mande
gura gurano etuyeroro ganayerootoyi, nguro ene nowoondoye buribari
ingootenggo. Ngungga ngu, wendeyi dookero, ngundo wanggo yoro
yowooraringooteku ngundiro. 15 Kini, noore komo nowoondonani
hamoomonggo, oni songomboro nowoondoyi tewato. Noore hamoo
mande, ngu nangge ewato. Ngundiro tero ngu, noore komo Kristen
simoo bare yanggango tunootero, Krayisya gobooro oruwato. Krayis
ngu noorengo tabango oorengo. 16 Ngu Krayis noorengo tabangongga,
ngundo ngu, noore yoyeni, noore bidodo, kandenani, kenani, doon-
genani, oo gowenani ngu, mete ko rogono rogono yero songo songo
ko tetenggo. Nguro ngu, noore goweyi, nguro gumi ngu, noore mete
ebe hooroowe hooroowe tero, bidodo eneya, gowenani guranangge

yowuruwoowato. Ngu muringgano nguno, goweyi urungga tero,
yanggangododo tero, nowoondoyi teweroyi muri ngu tetenggo.

Kristen Oni Ngu Ene Komo Oore Ketamo Endeyoyi

17 Nguro, nondo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu oowooyimo,
yeno mande yanggango ngandiro ewero. Ye oni biyomi endeyootenggoku sowengga, nguro muriyemo ko ma endeyowero. Ene kingo
oo nguno ingonduduye buribari yero, nguno nangge oorootenggo.
18 Enengo ingoyingoye ngu ooreridodo ooroote. Ene ingoyingoye gome
nenengo kini, enengo nowoondoye ngu ukingoyingo. Ngundiro nguro,
ene ingoyingo ketangga oni, Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi
yunootekungga, ngu eneno kini. 19 Ene muri biyomi teweroyi nguro oyimo ma yowanggo. Kini, ene oororo, sebobarese muri biyomi teweroyi,
ko muri biyomi gura gura tewero, ingondudu urungga oorengo tero,
hahangero oorootenggo.
20 Ene ye ngu kuri Krayisro murinimo nguno, ngundiro mande
muringga ngu ma yoyingo. 21 Kini, nondo ngu ngandiro ingooteno.
Ye ngu kuri, Krayisro mandeni ingoyingo. Ye ngu Yisasro hamoo
mandega ngu kuri yowonggo. 22 Ngu mande hamoongga etuyeroyingo,
ngu ngandiro. Kurimi ngu, ye nowoondoye kurimingga nguro mande
murinimo endeyoro oruwonggo. Ngu nowoondoye kurimi murini ngu
godange, ko oo kenomayingoweroyi, ngundo nowoondoye yomburiyoote. Ngundiro nguro, yengo nowoondoye kurimingga, nguro murini
ngu komo oweya yokoyi! 23 Yengo ingonduduyeboro muringga ngu, ko,
nowoondoye nguya yowoorengoya, ye komo keta tunooteyi! 24 Ye komo
oni keta tunooteya oriyi! Yo, hamoo, ngu oni ketangga ngundo ngu,
ene komo Anutro murini nangge keyoyi! Anutro murini ngu nenengo
kundingiyi oorengo, nguro oni ketangga, nguro murini nguya gome
nenengo kundingiyi oorengo oruwa.
25 Arisa, ye komo godange mande ngu yokoyi! Ye bidodo komo
hamoo mande ngu nangge, oni songomo eyi! Ndadiro nguro, noorengo
bidodo songo songo ngu, Krayisro oni nguro gumi. 26 Ene yengo
nowoondoye sanggiri teweroyi, nguro ingonda teyi! Kinitetoni ngu,
ye sanggiri tetenggoku nowoondoyega ngu, ngundiro oodoyi oororo,
sa nemimo uro suwootetoni, ye weti mbumbuwa tewanggo. Nguro ye
komo ingonda teyi! 27 Kinitetoni ngu, Setando omburo, nowoondoyemo
uro towooyerowa. 28 Yakaka oni ngu, ene yakaka ko ma tewero.
Ataga ngu, ene komo kandeyibo ko gome ngu tetoyi, engge tunootetoni,
ngunonggo ene oo yoro, oni wenonootenggoku, ngu bayetero, yunoro
hoorooweyeroyi. 29 Ye mande biyomi gura manggoyemonggo ma
tunootewero. Kini, mande gome metemi ngu nangge etoyiga tunooteni.
Ngundo ngu, oni kiyayi ngu yanggango yunowanggo. Ngunonggo
ngu, oni yengo mande gome ingootenggoku ngu, Anutro sumangeni
nguno oni yengo mande ngu ingoro, yanggango yewanggo. 30 Ye
Anutro Yuka Kundingiyi nguro newende kowuri ma inowero. Ndadiro
nguro, Anutdo yengo nowoondoyemo Yuka Kundingiyi yeyingo, ngu
enengo rogo tero, sunggi yewoku ngu, naru wengamo enengombo
ko yoyowa. 31 Ye ngu komo nowoondoye biyomi yeweroyi muri
biyomingga, ngu andangeya yokoyi. Sanggiri, nowoondoye kowoo
yeweroyi, nowoondoye kookingo yeweroyi, ronggesambi teweroyi, oni
kootuyesina mande ero yomooyunoweroyi mande biyomi muri, ngu

bidodomo, ye komo andangeya yokoyi. 32 Yo, hamoo, muri ngundiro
ngu yokoya, ye komo mande muri ngu ayibinonggo dobookuriyeboro
nowoondoyi teyi. Anutdo Krayis oowooyimo, yengo weti mbum-
buwaye andangeyunowoku, ngundiro nangge, yendo nguya komo
dobookuriyeboro weti mbumbuwaye ngu andangeyunoyi.

5

Noore Komo Soru Himimo Endeyowato

1 Anutdo ngu ye, enengo simoongo, nguro gome oorengo ingoote.
Nguro ye Anut kirarongo oriyi. Yo, ye komo enengo mandeni murini
ngu keyoya, ngu nangge teyi. 2 Krayisdo noorengo nowoondoyi tero,
enengo ketangga, ngu yokoro, ngundo noore hoorooweyeroro, Anutno
wooro kundingiyi ndindingo gome oorengo, ngu yeyingo. Ngundiro
nguro, ye nguya yengo ketangga ngundo oni songo hoorooweyerowero
ko teyi.

3 Sebobarese ko muri biyomi, oo kenomayingoro doongeye
urutewerоyi muri biyomi ngu, ye kewooroyemo nguno bodaga ma
tunootewero. Noore Anutro oni simoo bare, ngundo muri biyomi,
nguro mande ma ero ingoweroyi. 4 Ye mande biyomi sugabododo, ko
kingo mande godange, kingo koondoonge mande godange ngu biyomi,
ngundiro mande, ngu metemi kini. Kini, ye Anutno esoso mande
ngu nangge tewanggo. 5 Yengombo ngu ingootenggo. Sebobarese
tetenggoku muri, ko, muri biyomi sugabododo, oo kenomayingoweroyi
muri ngu, oni ngundiro muri tetenggoku, ngu ene godange anutga
ngu keyootenggo. Ngundiro oni ngu, ene Krayis Anut eragaro, endega,
enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ma uwanggo.

6 Ye muri biyomi nguro komo ingonda teyi! Kinitetoni ngu, godange
onindo, ye yowoosooro, oororo, mande muri biyomi nguno utoyi,
ye ngu keyowanggo. Hamoo oorengo, ngundiro mande muri nguro
murini Anutdo sanggiri urungga tero, oni ngundiro tetenggoku, ngu
ogingo yunowa. 7 Nguro ngu, ye eneya gobooro ma endeyoro oruwero.
8 Kurimi ngu ye ooreriko oodoyi, ene ataga ngu, Oo Bidodo Simburi,
ngundo ye yoyoro, soru himimo yoyetoni oorootenggo. Ye komo ngu
soru himimo oni ngundiro endeyoya oriyi. 9 Soru himi, ngundo ngu
mande, muri gome metemi ngu bidodo, muri gome nenengomu, ko
hamoo mande muri ngu yeni tunootete. 10 Ye ngu komo ndadiro
mande muringga, Oo Bidodo Simburi, ngundo nguro ingooteku, ngu
yoweroyi, nguro ko yanggango teyi. 11 Ye ngu, oni ooreri, nguro
mande muri biyomi tetenggoku, nguya ma siyero gobooro oruwero.
Ngundiro mande muri, ngundo engge gomemu ma yeni tunootete.
Kini, ye komo onindo, muri biyomi tetenggoku, ngu muri biyomi eya,
oni bidodo etuyeroyi. 12 Nondo mande muriye kombitero tetenggoku,
nguro muri ma yootunoro ewano. Kini, nondo nguro mandeni ero ngu,
asa, no oyimonerowa. 13 Ene soru himi yetoni ngu, asa, oo bidodo
himimo tunootete. 14 Oo bidodo ngu tunoo oorooteku, ngu soru himi
oo ngundiro. Nguro ngu, nga mandega nga ooroote.

Ge oni ataga ge werooteku, sodedomangge ge ootooge! Ge merenonggo
ootoogetoyi, Krayisdo ngu soru himi yeni, geno ombuwa, ero
eyingo. (Ayisaya 26:19; 60:1)

15 Ye komo yengo endeyoyingo, nguro ingonda teya, ye endeyoyi. Ye oni ingonduduye kini onindo endeyootenggoku, ngundiro ma endeyowero. Kini, ye ngu oni ingonduduyedodobo endeyootenggoku, ngundiya endeyoyi. 16 Ene ataga nga ngu, naru biyomi oorooteku nga. Ngundiro nguro, ye Kristen oni simoo bare, nga narungga ngano ngu, ye ko oo gomengga, oni songomo tewero teya ngu, asa, ye komo ngu sodedo teyi! 17 Arisa, ye wenonoyingo muri ngu, ma tewero. Kini, ye ngu komo Anutdo oo nguro ingooteku, ngu gome oorengo ingoya teyi!

18 Ye sono kowoo gome gome ma nero kakabetero oruwero. Kini, ngu muringga, ngundo ye yomburiyerooteku ngu. Ye komo Anutro Yuka Kundingiyi ngu yokootoyiga, ngundo yengo nowoondoyemo uya soboyeroni. 19 Ye komo dobookuriyeboya mande eya ngu, Iserel oniro yambo, ko yambo gidaregano, Anut bingami ero okooweroyi ngu utoya, nguno yengo nowoondoyemo ngu yanggango teyinoyi. Suwooyi sano ye komo Urungga Oo Bidodo Simburi, nguro yamboni ngu manggoye nowoondoye ngu nguya, utoya oriyi. 20 Naru bidodomo, ye komo Anut Awanani ngu, ko noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngu oowooyimo oo bidodoboro esosooteya, bingami okooyi.

Oni Kamebare Teyingo Muringga, Nguro Mandeye

21 Ye komo Krayis newendemo uro ootooro, ngunonggo dobookuriye nowoondoyemo nguya uya oriyi.

22 Ye bare garo, Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni keyootenggoku, ngundiro nangge, ye komo kamesumooyemboro mandeye, ngu gome keyoyi. 23 Ndadiro nguro, simoo ngu bareyiboro sobosobo tabangoni ngu, Krayisdo, Kristen oniro tabango oorooteku, ngundiro. Kristen oni, ngu Krayisro goweyi. Kuri, Krayisdo ene uriyeroro ko yoyoyingo. 24 Kristen oni ngu Krayisro manggowo keyootenggo. Ngundiro nangge, ye bare nguya, suwooyi sano ye komo yengo kamesumooye, nguro manggoye keyoya, ngu nowoondoyemo oriyi.

25 Ye simoo garo, Krayisdo Kristen oniro nowoondoyi tero enengo ketangga ngu yokootoni, ngundo oni hoorooweyeroyingo. Ngundiro nangge, ye komo baresumooyemboro nowoondoyi teyunoyi. 26 Yo, Krayisdo, Kristen oni nowoondoye sonowooro yowoorengootoni, nguno ene oni gome metemi tunooteyingo. Ngu sono gimuyingongga ngu, enengo mande keta mesarango. Ngu muringgano nguno ngu, enengo oni ngu, Krayisdo enengo sorengoro, sunggi yeyingo. 27 Ene enengo simoo bare ngu gome nenengo oorengo tunootetoyi, ngu enengo oo sumangeyi, ero ingoote. Yo, enengo simoo bare ngu biyomi gura, ko sooro oo biyomi gura, eneno ma tunootewero, ero ingoote. Kini, ene kundingiyi oodoyi, nguno goweyemo oo biyomi gura, ma orini, ero ingoote. 28 Ngundiro nangge, ye simoo garo, yengo baresumooyemboro nowoondoyi teyunoyi. Yendo yengo goweyeboro nowoondoyi tero, ingootenggoku, ye ngundiya baresumooyemboro nowoondoyi teyunoyi. Yo, oni ene bareyiboro gome ingooteku ngu, enengo goweyiboro ingooteku ngundiro. 29 Noore ingooteto. Oni gurado enengo goweyiboro mundiyi ma tete. Kini, ene oowari gomemu inoro, ngu gome sobowoote. Krayisdo enengo oni simoo bare soboyerooteku ngundiro. 30 Ndadiro nguro, noore ngu Krayisro kekandeyi, doongeyi, goweyimo oorooteku nga. 31 Anutro mandeno ete.

Nguro ngu, simoo ngu eweyi nemi yoyokoro, ene bareyiboya ebe dowoodowoo gobooro oorooteri. Ene ngu goweyari eraya kini. Kini, ene goweyari guranangge tunootete. Ero eyingo. (Yenesis / Stat 2:24)

32 Ngu mandega, nguro murini ngu songo gura. Ene nondo ngu ngandiro eteno. Ngu Krayisdo, enengo simoo bareya gobooro oorootenggoku, nguro ete. 33 Ene ye songo songomo nguya, ye komo yengo baresumooyemboro nowoondoyi teyi. Yengo goweyeboro ingootenggoku, ngundiro enengo nguya nowoondoyi teyunoyi. Bare, ye komo yengo kameyemboro oowooye bingami eya okooyi! 5,

6

Simooyemboro Mande Ko Awanamoyemboro Nguya Mandeye

1 Ye simooye garo, ye Urungga Oo Bidodo Simburiga, nguro nowoondoyemo hamoo tetoningga, ngunonggo ye komo Awanamoyemboro manggoye ngu keyoyi. Ngu muringga ngu nenengo. 2 Anutro mandeno ete.

Ge komo gengo awanangge manggoye keyo, eyingo. (Kisim Bek / (Eksodas) 20:12)

Ngu mamana mandega ngu, ene koreteyingo, ngu ene sunggi mandenidodo.

3 Sunggi mandeni ngu ngandiro.

Ye Awanamoyemboro manggoye keyootoyi ngu, asa, ye gome ootooro, ye merako ngano naru pirungga sugi oruwanggo. Ero eyingo. (Dutoronomi /Lo 5:16)

4 Ye simooyemboro awa awaye, yengo simooyemboro nowoondoye yeyi ma biyomi yero sanggiri tewero. Kini, yendo ngu komo gome soboyeroya, Oo Bidodo Simburi nguro mandeni ngu eya etuyeroyi.

Kingo Ko Oniro Mandeye, Ko Sobosobo Oniro Mandeye Nguya

5 Ye kingo ko oni garo, ye ngu komo yengo sobosobo oniro manggoye ngu keyoya, ngu nowoondoyemo oriyi. Yengo sobosobo nguro sosoreyi. Kinitetoni ngu, ye nowoondoye eraya eraya ko tewanggo. Ye ngu komo yengo sobosobo oni nguro manggoye ngu keyoya, Krayisro mandeni keyootenggoku ngundiro. 6 Kinitetoni ngu, asa, ye kingo ene doongeyemo ko tetoyi, enendo kenootoyiga, gome teni ero, kingo ko tewanggo. Ngundiro muringga ngu, nenengo kini. Kini, ye ngu Krayisro ko oni teya ootooya, ngunonggo Anutdo ingooteku, ngundiya ko teyi. Ndadiro nguro, yengo nowoondoye, ngu kuri Anut inoyingo. 7 Ye ngu komo yengo koye nguro oni oni teya, nowoondoye gomemonggo ko teyi. Ye oniro ko ma tetenggo. Kini, ye ngu Urungga Oo Bidodo Simburiga, nguro ko tetenggo. 8 Ye ingoyi. Anut doongeyimo, kingo ko oni, ko, oni enengombo enengo soboyerooteku nguya, Anutdo oni ngu bidodo ko gome tewonggoku, nguro uriyi gome nenengo yunowa.

9 Ye ko oniro sobosobo oni garo, yendo nguya komo kingo ko oniya, muri gome nenengo, ngu nangge eneno teyi. Yendo ngu yengo ko oni sosoreyingo ma teyunowero. Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi, sambo endemo oorootekungga, ngu yengo Urungga, ko, kingo ko oniro Urungga nguya, ooroote. Hamoo oorengo, kingo oni, ko, oni enengombo, enengo soboyerootenggoku nguya, Anutdo oni wata erayaga ngu muri gurananggemo soboyeroote.

Kristen Oni Ngu Me Oni Ngundiro

10 Arisa, nondo mande nga wenga yokowero mande ngandiro eteno.
Ye ngu komo Oo Bidodo Simburi, nguro wimbuyi yanggangonimo
nguno yanggango oorengo oriyi. 11 Ye ngu komo Anutro me ebe
ureweroyi, me idi sanggaro nengguro oo ngu yoro tero, ngunonggo
ngu, ye yanggango yoro, Setanro me ebeni oo biyomi godangeni, ngu
utoro andangewanggo. 12 Ye ingoyi! Noore oniya ebe ma urooteto. Kini,
noore ngu yuka biyomi awuno oorootenggoku, nguro tabango onidodo,
ko, enengo koreteyingo oni ururu nguya ebe urooteto. Ngundo, ooreri
narungga nga sobowootoyi, nguno oorooteto. 13 Nguro ngu, ye komo
Anutdo me ebe ureweroyi oo yunowoku, me idi sangga, ngu bidodo
yoya dowooya oriyi. Ngundiro tero ngu, naru biyomimo ye mete
yanggango dikaro, ebe urewanggo. Me ebe ngu kinitetoni, nguno
nguya, ye yanggango dikaro oruwanggo.
14 Yo, ye ngu komo ngundiya dikayi. Yendo ngu hamoo mande
ngu yoya, ngu wanggayemo nguno utoo kimbona ngundiro gosiyoyi.
Mande muri gome ngu yoya, Ayen nengguroyi ngundiya, nomoye
doobengoyi. 15 Ye ngu komo Anutro Mande Keta Gome ngu onino
ero etuyeroro, nguno nowoondoye gobooro guranangge, oni simoo
bare nguno yero oruwanggo. Ye ngu komo ngu muringga, yowang-
goku ngu, keyemboro keye goweyi (Su) ngundiro yoro gosiyowanggo.
16 Ye komo ngu muringga ngu bidodo yomukoro, ngunonggo ngu
nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, yengo kondimu ngundiro.
Ngu kondimungga ngundo ngu, oni biyomi, Setanro nasa, dedodo
bisingootoni, ombuteku, ngu bidodo utoro, andangero wemoowanggo.
17 Anutdo ngu, ye kuri yoyoyingo ngu. Ngu ingonduduga ngu yengo
Ayen tomoku, ngundiro tabayemo yeya oriyi. Anutro mandeni, ngu
duge ngundiro. Yuka Kundingiyimbo mandega yunooteku, ngu nangge
gome dowooya, ko teyi! 18 Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni,
nguno ngu, ye komo Anutno yemboongeya oriyi. Oo bidodo teweroyi
ngu, ye Anutno yemboongeyago oo ngu teyi. Suwooyi sano, ye
doongedoongoodoongooteya, sobowooya oriyi. Ye kengero kingo ma
oruwero. Kini, suwooyi sano, ye komo Anutro oni simoo bare ngu
hoorooweyeroro, Anutno yemboongeya oriyi. 19 Yendo ngu komo no
hoorooweneroya, Anutno yemboongeyi. Nondo ngu, yendo ngandiya
yemboongeyi, ero ingooteno. Anutdo enengo mandeni ngu no mang-
gonemo yetoningga, noro sosoreyingongga ngu yokoya, no enengo
mande keta gome mesarango, kuri kombiteyingongga ngu yootunoro,
ero etuyerowano. 20 No ngu Anutro mande keta gome ngu ero
etuyeroweroyi oni. Ngundiro nguro, no ya biyomimo oorooteno. No
ngu Anutro mande keta gome nga eweroyi, nguro ko oni. Nguro ngu,
ye Anutno no hoorooweneroya, ye komo yemboongeyi. Nguno ngu,
nenengo sosoreyingonengga ngu kinitetoni, no Anutro mande ketangga
nguro yanggango yero, mande ngu simoo bareno ero yootunoro,
etuyerowano.

Mande Gumi Gidarega Ngu Mande Wenga

21 Tikikasdo ngu nondo ko oo tetenoku, nguro mandeni bidodo yeno
emukowa. Tikikas ngu noorengo Kristen doboonani oorengo. Ene
ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro ko oni oorengo. 22 Nondo
ene sureyootoowe, ene yeno oorowuteku, nguro damoni ngu ngandiro.

Noore ndadiro oorootetoku, nguro mande ngu gome nenengo oorengo,
mandeni murinani, ngu ingowanggo. Nguno ngu, yengo nowoondoye
yanggango teyinowanggo.
23 Anut Awanani nguya, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Krayis
Yisas nguya, ngundo ene mete Kristen dobookurinani nowoondoye
yoyeni, imakero oruwanggo. Enendo ngu oni songomboro nowoondoyi
teweroyi muringga, ngu yunoro, ko, yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu yanggango teyunowa. 24 Oni bidodo, ngu noorengo
Simbunani Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayisro nowoondoyi urungga
teyingo muringga, ngu suwooyi sano teroodoyi ngu, asa, Anutdo ene
bidodo sumange teyunootoni, eneno sugi sugi oruwanggo. Ngu hamoo.

PILIPAYI MANDE
Polndo, Pilipayi Oniro, So Uyi Nakangoyingo

Pilipayiro Mande Tabango

Ngu naruno, Pol ngu Rom endemo, nguno ya biyomimo ootooro, ngunonggo nga so uyingga nga nakangoyingo. Nga so uyingga nga ngu, Pilipayi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyootoni oorowuyingo. So uyi ngaromu gumi ngu, Epesasno Kolosino ko oni gura, ene newendemo hamoo teyingo, oni gura oowooyi Palimon, nguro nguya yeni oorowuyingo. Nguno ngu, Pilipayi oni simoo baredo digi beye urungga nowoondoyi tero, yowuruwooro, Epaporodayitus kandeyimo yetoyi, ngundo yoro, Polno oorowutoni, nguro Polndo esosooteyingo.

Pilipayi ngu ende urungga, ene oowooyidodo ngu Masedoniya mera gumisina nguno. Polndo kootu erayayiga endeyoyingo, nguno ene amana Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero, oni simoo bare etuyerootoni, gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo. (Aposel16:12-40).

Pilipayi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ende gura nanggemonggo mayero ma oorootenggo. Kini, ene mera gurano guranonggo mayero oorootenggoku, ngundo digi beye urungga oorengo yowuruwooro, yeyi Yerusalem oni ooro wenonootenggoku nguro, ko Polro koni nguya hoorooweyingo.

Pol, ngu ya biyomimo ootooro ngu, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro oni oni teteku ngu, enengo kowurini gura gura nguro nguya. Polndo, Pilipayi simoo bare ngu nowoondoye samangoro mande yunoro ete. Ye komo yanggango dikaya, ngunonggo etuyeroyingo godange oni nguro ingonda teyi. Ngu oni, ngundo ngu, ene goweye doongooweroyi muringga, nguro ene mande yanggango oorengo etenggoku ngu.

Ene ngandiro nguya etenggo. Enengombo enengo oowooye yeyi ameno utoni, nguno imakeyingomo ootooro ngu, ene Yisas ngundiro oruwero etenggo. Nga so uyingga ngano noore ingowato. Polndo ngu ene Pilipayi simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro nowoondoyi tero, ene ingondudu urungga tero ooroote.

So uyi ngaro mande gumi gumi ngandiro:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-2.

* Pilipayi simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo ene nowoondoye gobooro guranangge oorengo yeyingo. 1:3-11.

* Ene oo tero nguno bibiteweroyi, nguro mande eyingo. 1:12-26.

* Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare nguro muriye gome metemingga nguro eyingo.1:27-2:18.

* Polndo, ngu Timooti Epaporodayitus eraga, ko yunowero eyingo. 2:19-30.

* Noore Krayisro mandeni, nguro ooreni, nguno ebe dagadaga teweroyi, ko nguro mandeni gome nenengo oorengo, nguro ooreni, nguro eyingo.3:1-4:9.

* Polndo ngu simoo baredo digi beye yowuruwooro simoo bare gidarega hoorooweyerootenggoku, nguro esosootero, nguro eyingo. 4:10-20.

* Okeyi eyingo nguro mandeni. 4:21-23.

1 Pol Timooti eraga, ngu Krayis Yisasro ko oni. No Polndo nga
so uyingga nga nakangooteno. Noorendo Timootiya ye Pilipayi oni
yunootero. Nga so uyingga nga ngu, ye Anutro simoo bare ko, Krayis
Yisasro, nguno Pilipayi, endemo oorootenggoku, ngu ye bidodoboro.
Ye yambo yaro sobosobo oni, ye ko oni Kristen oni hoorooweyeroro
ko tetenggoku, nguro ye bidodoboro nguya nakangooteno. 2 Nondo
Anutno ngundiro yemboongeteno. Anut noorengo awanani, nguya
noorengo, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
ngundo ngu ene mete ye sumange teyunoro, yengo nowoondoye
ngu yeni imakeyingo, ayibidodo teyunootoni oruwanggo, ero yem-
boongeyingo.

Polndo Anutno Esosooteyingo

3 No yengo ingootenoku naruno ngu, no nenengo Anutno esosootero
oorooteno. 4 No yengo Anutno yemboongetenoku naruno ngu, no su-
wooyi sano oni oni sanganimonggo terorooteno. 5 No nenengo Anutno
esosootetoowe, ndawugaro nguro, yendo oo gura gura hooroowen-
erowonggoku, ye Yisas Krayisro mande keta mesarango, kongga we-
siyoro etenggoku ngu, ye ngu noya ko gobooro teteto. Yo, ye koretero,
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu naruno, ngu oodooye,
yade omburo, ataga nga narungga, ngano nguya, ko ngu teteto. 6 Nondo
ngu kuri ngandiro hamoo ingowono. Anutdo yeno hamoo kongga ngu
damoni yero tewokungga, ngundo ye yoyeni, oni gome tunootetenggo.
Ene nga kongga, nga yeno yanggango tero, yade yade oororo, Yisas
Krayis ko ombuweroyi narunimo, ngu wenga kinitewa. 7 Yo, ngu
mete nondo ngu yengo bidodoboro ngandiro ingondudu urungga tero,
ndawugaro nguro, no yengo gome ingooteno. Ngu ngandiro: No ya
biyomimo oruwonokuno ngu, ko no mande wirikoweroyi, musiyomo
oruwonokuno ngu, ngu naruno no mete enendo noya, mande sang-
gaweroyi etoyi, nondo gumi gumi ero, Yisasro mande keta mesarango
nguya, eneno wesiyoro ewonoku ngu, yendo nguya hooroowenero ro
Anutno yemboongetoyi, ene no yanggango nunoni, ero hooroowen-
eroyingo. Ye bidodo noya, ko gobooro tewonggoku, Anutdo sumangen-
imonggo, no rogonerootoni ko teteno. 8 No Anut doongeyimo hamoo
oorengo yeno eteno. Yisas Krayisro nowoondoyi teyingongga, ngundo
yokutunerootoni, no ye bidodo yeyowero nowoondone hahangero
oruwono. No ye bidodo gome ingootoowe, Krayis Yisasdo, yengo
ingooteku ngundiro.

9 Nondo ngu suwooyi sano Anutno yeya ngandiro yemboongeyingo.
Yengo Anut, ko oni simoo bare gidarega nowoondoyi teyunoweroyiga,
ngu komo oororo urungga tewa. Nguno ngu, Anutdo enengo muri
gomemu ngu yeno tunoo oorengo, yeni tunootewa. Nondo Anutno
yemboongetoowe, ngu ene, yengo ingonduduye ngu tetoni, oo nenengo
wirikoweroyi muringga ngu yeni yade yade oororo, urungga tewa.
10 Nguno ngu, ye oo muri ngu bidodo wirikoro, ingoro gome ewanggo.
Ngundiro tero, ye oni gome nenengo oorengo oodoyi, nguro ngu
oni gidaregado yeno oo biyomi gura ngu ma kenowanggo. Nondo
Anutno yemboongetoowe, ngu yengo muriye metemingga, ngu ataga,
ko kootuyisina, ngu yeni oororo, Krayis ko ombuweroyi narunggano

nguno ngu kinitemukowa. 11 Ngundiro tetoyi, Anut ko Yisas Krayisro
murini gome nenengongga ngu yeno yeni tunooteteku, ngundo yengo
muriye gomengga, ngundo Anutro murini gome oorengo teteku, ngu
yeno oo gabogaboyi ngundiro tewa. Ngundiro tetoni ngu, asa, oni
gidarega, yengo muriye gomengga ngu kenoro, nguro ngu, ene Anutro
oowooyi bingamini ero, okoororuwanggo.

Pol, Ngu Ya Biyomimo Ootooro, Ngunonggo Mande Gome Ketangga, Nga Yanggango Inoyingo

12 Ye Kristen oni dobookurine, ye ingoyi! Nondo ngu ye gome
oorengo, watayi teyi, ero ingooteno. No gowenemo oo biyomi
tunooteteku, ngundo Yisasro mande ketangga, nguro ooreni ngu
gosiyowo, bine? Kini, ngu oo ngu yeni simoo bare oowooyingga,
ngundo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu yeni urungga
tete. 13 Oo biyomingga nono tunootewokungga, nguro ngu, me oni
bidodoboro mera sobosobo oni koreteyingo, nguro ya sobowootenggoku ngu, ene noro ingootoyi, ko, oni songo gidarega nguya, ene
ingootenggo. No ngu Krayis oowooyimboro ya biyomimo oorooteno.
14 Dobookurine, namoko ngu bidodo, ngundo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ene ingootenggo.
No ya biyomimo oorootenokungga, ndawugaro nguro, no Yisas Krayisno, nowoondone hamoo teteno. Nguro enengo nowoondoye nguno
ngu yanggango yootenggo. Ene sosoreyingo ngu yokoro, ene yanggango
dikaro, ene Anutro mande, ngu yootunoro etenggo.
15 Hamoo, oni gidaregado, ngu Anutro mande wesiyootenggoku,
nguno ene nowoondoye bogudodo tero, ngunonggo ene no oowoone
yomburinerowero tero, noro kone wongooyi uwero. Ene oni gidaregado ngu, ene nowoondoye ingonduduye gome metemimonggo, Anutro
mande ero, Krayisro oowooyi bingamini okoowero tetenggo. 16 Oni
gumingga ngando ene noro gome ingoro, ene ngandiro watayi: No
ngano ya biyomimo oorootenoku nga, ngundiro tero nguro ngu, no
simoo bare tunoo oorengo etuyerowero, nga Yisasro mandega nga,
ngu hamoo nangge. 17 Ene oni nondo kuri yeya ewonoku, ngu
enengo oowooye bingamiye nangge, yeyi tunooteweroyimboro ko tero,
ngunonggo ene Krayisro mandeni ngu ero, ko tetenggo. Enengo
nowoondoyemo ingoyingo gome metemi gura kini. Kini, ngundiro oni,
ngundo no ya biyomimo oruwonokuno, ngu oni, ngundo nono kowuri
gura gura, sanganimo yero, soweyoro, nunootenggo. 18 Ngundiro oo
ngu biyomi. Ene Anutro mandeni keta gome, ngu nowoondoyemo,
ingoyingoyemo, gome kini, nguro tetenggo, ngundi, nowoondoye ingonduduye gome metemimonggo, ko tetoyi ngu, nguno ngu, nondo oo
ngu urungga ma ingooteno. Kini, nondo tewero ingootoowe, Krayisro
mandeni wesiyoro eweroyi, ngundiro ingooteno. Ngu metemi nangge.
Nguno ngu, no oni oni teroruwano.

No Keta Ootooro Ngu, Asa, No Krayisya Gobooro Oorootero

19 Yo, no suwooyi sano ngundiro oni oni teroruwanoku, ndatero
nguro, no kuri ingooteno. Yendo suwooyi sano no hooroowenerroro yemboongetoyi, ko Yisas Krayisro Yukani, ngundo ngu, no
hooroowenerroro yanggango tenunoote. Nguro, no kuri ingooteno.
Nondo wirikoweroyi musiyo oruwanokuno ngu, Anut, nono yanggango

tenunowaku, nguro nondo enengo mandeni gomengga, ero wesiy-
oweroyiga, nguro ma sosorewano. 20 Nguro no nowoondone gowene,
ngu bidodo yanggango yeteku, ngu enengo konimo soreweroyi, ma
teteno. Nguno no oyimo bodaga ma yowano. Kini, nguno no
Yisasro mandeni keta mesarangongga, ngu yanggango yootunoro
ewano. Mande muri suwooyi sano tewonoku, ngundiro nangge,
ataga nguya, ngu nangge tewero ingooteno. Ngu ngandiro: No keta
ootooro bine, ngundi, enendo nutoyi kumootoowe ngu, gowenembo
ngano, ngu Krayisro oowooyi bingami, ngu hamoo oorengo endesina
tunoo oruwa. 21 Yo, noro ingoyingonemo, ngundiro ingooteno. Ene
no keta oruwanoku ngu, nondo Krayisro koni teroruwano. Ene no
nutoyi, kumooro ngu, asa, ngu metemi, nguro no Krayisya gobooro
oruwaro. 22 Ngu hamoo, nondo kumooro ngu Krayisya ootooro ngu,
ngu metemi gome. Ene no merako ngano keta oruwanokuno ngu,
ngu nondo Anutro koni tetenokungga ngu, ngu gome enggewa. Nguno
ngu, no keta oruwano, ngundi kumooweroyi, bine? No watayi kini.
23 Nguro ngu, no ingondudu eraya moore. Ene no hamoo oorengo
Krayisno oororo, nguya gobooro oruweroyi, nguro metemi gome in-
gooteno. 24 Ene no merako ngano ootooro ngu, nguno ngu, no mete ye
hoorooweyerowanoku, arisa, ngu gome oorengo. 25 Nguro ngu, oo ngu,
no kuri hamoo oorengo gome ingooteno. Nondo yeya merako, ngano
oruwanokuno, nguno ye hoorooweyerootoowe, yengo nowoondoyemo
hamoongga ngu mete yanggango tewanggo. Ngundiro nangge, yengo
nowoondoye teyingomu, ngu yanggango tewanggoku, nguno ngu, ye
oni oni tewanggo. 26 Nguro no yeno oororo, ko tunootetoowe ngu, ye
oni oni urungga oorengo tero, Krayis Yisas, oowooyi bingami urungga
oorengo ero okoowanggo.

Pilipayi Oni Ngu, Ene Polya Anutro Ko Gobooro Teyingo

27-28 No oororo, ye yeyowano bine, ngundi kini, bine? Ngundi
no yenonggo oriroko ootooro, yengo mande muriye, ngu nangge,
ingowano bine? Ngu oo ngu, no watayi kini. Ene oo urungga ngandiro:
yengo endeyoyingo nguno ngu, ye komo gome endeyoya, ngunonggo,
ye oni simoo bare gidarega etuyeroro, ye Krayisro mandeni keta
mesarangongga, ngu keyoyi. Ye oo ngundiro tetoyi ngu, asa, nguno ngu,
no ngandiro ingowano. Ye bidodo Krayisro Mandeni Keta Mesarango
wesiyoweroyi, ko gobooro teyingo. Ye komo nowoondoye guranangge
gobooro yetoyi, oni gidarega, ngundo Anutro mandeni yomburiyowero
tetoyi ngu, asa, nguro, ye bidodo yanggango dikayi. Ye yanggango
dikaro, ebe hooroowe hooroowe teya,Yisasro mande keta mesarango
ngu wesiyoya eya, nguro ma sosorewero ero ingooteno. Ene ye ma
sosoretoyi ngu, yengo mundi oni ngu, ene ngandiro etuyerowanggo.
Anutdo enengo oni simoo bare kawararayeroro soboyerootoni, nguro
ene gome metemi oorootenggo. Ene noore, nguAnutdo ogingo urungga
yunowa. 29 Anutdo ngu ye mande muri gome metemi ngu ye yunootoni,
ngundo ye yoyeni,Krayisro koni, ngu tewanggo. Ene ngu Krayisro
nowoondoyemo hamoo teweroyi muringga, nguro nangge kini, ye
nguya nguro ogingo koorowooweroyi muringga, ngu enengo oowooy-
imboro nguya yowanggo. 30 Kuri no Pilipayino oruwonokuno, ngu noro
mundi onindo no nurewero tetoyi, ye kenowonggoku ngu, ko ataga
Rom endemo, ngano nguya ye ingootoyi, no Krayis oowooyimboro, no

ogingo urungga, ko kowuri urungga koorowooro oorooteno. Ngundiro
nangge, ye nguya enengo oowooyimboro ye ogingo koorowootenggo. 1,

2

Noore Komo Imakeya Ayibinonggo Ootooya, Ngunonggo Ngu Dobookurinanimboro Nowoondoyi Tewato

1 Arisa, no yeno mande gura nguya yeno wesiyoro etoowe, nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu sanganimo yanggango dikayi. Ngu ngandiro. Yengo nowoondoye, ngu Krayisno yanggango yootenggo, bine? Ye bine Krayisro nowoondoyiningga, nguro ye nowoondoye imakero oorootenggo, bine? Ye bine Yukaro ketangga ngu nowoondoyemo oodoni, nguro ye Krayisya gobooro ko tetenggo, bine? Ye bine yengo nowoondoye, ngu oniro nowoondoyi tero, nowoondoye oni yunootenggo bine? Ye oo ngundiro tetoyi ngu, asa, no yengo oni oni teteno. 2 Ene ye komo noro oni oni nga tetoyiga urungga tunooteni, ngu ngandiro. Ye komo ingonduduye gobooro teya, nowoondoyi teweroyi muringga, ngu dobookuriyeboya nangge, nowoondoyi teweroyi, ngu oni bidodoboro teyunoya, nowoondoye gobooro oni gidarega yuno. 3 Ye ngu yengomboro nangge ma ingoro, ngunonggo yengo oowooye bingami nangge okoowero. Kini, ye komo oni gidaregado muri gome ngundo yengo muringga ngu dagayeroote. 4 Yendo ngu yengo oo ngu nangge, ma sobowooro koyi tewero kini. Ye komo oni songomboro oo nguya, gome sobowooya, ene ooro wenonootoyi ngu, asa, ye komo ngu hoorooweyero.

Krayisdo Ngu Enengombo Imakeyingo Oodoni, Nguro Anutdo Bingami Ero Okooyingo

5 Ye ngu komo Krayis Yisasdo ingonduduga teyingo, ngundiro ingondudu teyi. Ene ingondudu ngandiro teyingo. 6 Yisas, ngu Anut oorengo. Enengo yanggangoni ngu Anutro yanggangoni ngundiro. Ene hamoo oorengo, ene Anut eweyi ngundiro, ene ingoyingomu ngu, ene Anut eweyi ngu newendemo oruwero ingoyingo. 7 Enesu nangge ingondudunimo mande gosiyoro, nguro ene oo bidodo sobowooweroyi muringga Anutdo tero sambono oorooteku, ngu yokoro, ene merako ngano omburo, oni kirarongo ko oni ngundiro tunootero, oni simoo bare hoorooweyeroweroyimboro ombuyingo. 8 Onindo kenoyingomu, ngu oni oorengo ngundiro teyingo. Ene ngu oni, nowoondoyemo owoorongo ootooro, ngunonggo ngu ene Anutro manggowo, nguro mandeni, ngu nangge, suwooyi sano ngu keyoro, ko teyingo. Yo, ene oo ngundiro tero, nguro ene meyero, de omukondino oyimo koorowooro mete kumooweroyi. 9 Ngu muri tewoku, ngunonggo Anutdo Yisas oowooyi ngu okooro awuno oorengo yewo. Nguno ngu, Anutdo oowooyi gura inowoku, ngu oni oowooye bidodo dagayero, oowooyi urungga oorengo inoyingo. 10 Yo, Anutdo ngu Yisas yeni sobosobo koreteyingo yewoku, nguro ene sambo endemo oni, merako oni, oni kuri kumooyingo, enengo musiyomo oorootenggoku, ngu nguya sobowoote. Ngu oo bidodo, Yisas oowooyi bingami ero, ene keyi damonimo bodo oondoogero suwooyi sano oowooyi okoororuwanggo. 11 Yo, Anutdo Yisas oowooyi yeni urungga tunootetoni, nguro suwooyi sano, oni simoo bare bidodomo, oowooyi okooro ngu, ene oowooyi murini yootunoro ewanggo. Yisas Krayis, ngundo Oo Bidodo Simburi

Simbunani, ero ewanggo. Ene Yisas oowooyi ero okooro ngu, ene eweyi
Anut oowooyi nguya okoowanggo.

Noore Ngu Soru Himi Ngundiro, Oni Kewooroyemo Oruwato

12 Arisa, ye Kristen dobookurine oorengo, Anutdo ye kuri ko yoy-
owoku ngu, ngundiro nguro, no kuri yeno oruwonokuno, ngu naru
nguno, ye suwooyi sano, Yisas Krayis manggowo keyowonggoku,
ngundiro nangge, no ataga, oriroko oorootenoku, ngano nguya, ye
komo, ngu muringga ngu suwooyi sano ngundiya teyariyi. Nguro ngu,
ye komo ingootenggo. Yengombo nangge yanggango ma tero, ye mete
Anutro, ko ngu tero, enengo murini keyoweroyi, ngu ereremo kini.
Ene Anutdo yeno yanggango teyunooteku ngu, asa, ye mete enengo
koni gome tero, yade yade oororo, Yisas yeno ko ombuweroyi naruno,
ngu temukowa. 13 Noore ingooteto. Anutdo ye kewooroyemo nguya
ko teteku ngu, enengombo ye yanggango yunoro, enengo mandeni
keyoyi, ero yokutuyeroyingo. Yokutuyerootoni, ye nguno ngu, Anut
enengombo ingooteku, ngundiro ko tetenggo.
14 Oo bidodo yendo tetenggoku ngu, ye komo yengo ebe, sanggiriyega,
rongge sambi muringga, ngu bidodo yokoya, ye ko nangge teyi. 15-16 Ye
ngu komo ngundiya teya ngu, nguro ngu, ye mete gome nenengo
ootooro, yeno biyomi gura ma oodoni, nguno ngu, ye Anutro simoongo
tero oruwanggo. Nguno ngu, yeno oo biyomi gura nguya kini. Ene oni
ye kewooroyemo, ngunonggo mande muri biyomi tero, endeyootoyi,
ene yengo endeyoyingo muriye ngu nenengo nangge keyootenggo. Ye
ngu Yisasro Mande Keta Mesarango ngu yoro, gome dowootoyi, ndindi
tetoningga ngu, ye mera ngaro oni simoo bare, ngu kewooroyemo
ngano oorootenggoku ngu, ye soru himi oorengo suwoo ooreriko
oorooteku, ngu ngundiro. Nguro ngu, Yisas Krayis ko ombuweroyi,
naruno ngu, no yengo oni oni tewano. No nguno ingowanoku: No kingo
ko tero, yanggangone kingo ma yomburiyoyingo. Kini, ye Krayisro
mande muri gome, nguno endeyootoyi, ngu engge gome tunootete,
ero ingowano. 17 Ene ataga, nondo oo ingootenoku ye nguya ingoyi.
Yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu, yengo wooro Anutno
yetenggoku ngundiro. Anutdo enengo wooro yeyingo oni, nguro wooro
yeweroyi tetoyi, nguro ene oni oni tero, ngundiro nangge, ene yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo nguya, kenoro, oni oni teyingo. Kuri,
Anutro wooro yeyingo oni, ngundo wooro yeweroyi eraya ngu Anutno
yeyingo. Gura ngu wooro yeweroyi, ko gura ngu Wayinmbo wooro
yeweroyi. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu wooro yeweroyi
ngundiro. Rom me oni, ngundo no nureyi kumootoowe ngu, asa, no
sidu darone ngu Anutno Wayin wooro yeweroyi, ngundiro teyingo.
Ngundiro tetoni nguro, no mete oni oni tewano. Ngungga ngu ngandiro:
no ngu yeya Anutno wooro, ngundiro inoro, nguro noore oni oni teteto.
18 Nguro ngu, ye ngu noya gobooro oni oni tewato.

Timootiro Mandeni

19 Ene, Oo Bidodo Simburi, Yisas ngundo etoni ngu, asa, naru bodaga
nangge yokoro, no Timooti sureyootoowe, yeno oororo, naru bodaga
yeno oodegogo, ko ngano ombuwa. Ene ko omburo, ngundo yengo
mandeye, ngu nono etoni ingowano. Nguno ngu, noro nowoondone
ngu yengo oni oni urungga oorengo tewano. 20 Noro oni gura, Timooti
ngundiro kini, ene ngu noya nowoondonari guranangge. Enengo

newende ngu, ye hoorooweyerowero gome oorengo ingondudu tete.
21 No oo ngundiro yeno etenoku, ndawugaro, no oo ngu watayi
nguro: Oni songo gidarega ngu, enengo oo ngu sobowoowero nangge
ingootenggo. Ene Yisas Krayis, nguro koni ngu sobowooro teweroyi,
nguro gome ma ingootenggo. No ngundiro ero ingoyingo. 22 Ene yendo
Timootiro, ngu ingootenggoku ngu, ene oni gome metemi. Enendo ngu
no hoorooweneroro, mande keta gome, ngaro koyi tetero, simooyembo
awa awaye kono hoorooweyerootenggoku, ngundiro. 23 Nono oo
bidodo tunootewaku ngu, ingomukoro ngu, ngu naruno, no ene surey-
ootoowe, ene yeno, nguno sodedo oorowuwa. 24 Nondo ngu hamoo
oorengo ingooteno. Oo Bidodo Simburi, ngundo oore yomosiyootoni
ngu, asa, no nguya, naru bodaga, yeno nguno oorowuwano, ero
ngundiro ingooteno.

Ipaporodayitasro Mandeni

25 Nondo ngu, no komo Ipaporodayitas, sureyootoowe, yeno nguno
oorowuni, ero ingooteno. Ene ngu noorengo doboonani, ene ngu noya
ko gobooro tero, nguno ene no hoorooweneroro, Krayisro Mande Keta
Mesarango, nguya wesiyoro eyingo. Kuri yendo, yengo ko oni surey-
ootoyi, nono ombuyingo. Enendo ngu no hoorooweneroro oodoni, asa,
no ene sureyootoowe, yeno ko oorowuwa. 26 Enengo newende ngu, ye
yeyoweroyimboro hahangero, ero ooroote. Ndadiro nguro, yendo ene
sayidodo, ero ingootenggoku, mandega ngu ingoro, nguro ene newende
kowuri, ingoro, ooroote. 27 Hamoo, kuri ngu ene sayi tero, kumoowero
namoko teyingo. Ene Anutdo enengo nowoondoyi tero, Ipaporodayitas,
yeni, ene mete teyingo. Yo, Anutdo, enengo nowoondoyi teyinoro, ko no
nguya, tenunoote. Anutdo ene yeni mete tewoku, ngu nangge no nguya,
kowuri gurado no wirinerowa, ero ma ingoote. 28 Ngundiro nguro, no
ene sureyootoowe, yeno nguno oorowuni, ero hahangeteno. Nguno
ngu, ye ene ko kenoro, nowoondoye oni oni tetoyi, nguno ngu, noro
kowurine, ngu bodaga imakero uwa. 29 Nguro ngu, Oo Bidodo Simburi,
ngu oowooyimo, ye ene yoweroyimboro nowoondoye oni oni teyi. Ye
ngu komo oni gura gura ngundiromu, nguro oowooye bingamiye eya
okooyi.
30 Ipaporodayitas ngundo Krayis Yisasro konimo ngano namoko
kumoowero tewo. Enendo ngu keta oruweroyiga nguro ingondudu
urungga ma teyingo. Kini, ene ngu, ko nga yendo ma teweroyi, nguro
ene ngu tero, no hoorooweneroro ngu teyingo.

3

Oni Ene Krayisro Newendemo Hamoo Tewaku Ngu, Ene Oni Gome Nenengo Oorengo

1 Ye Kristen konebane, no nga mandega nga wenga yokowero
ngandiro eteno. Ye ngu, Oo Bidodo Simburi, nguro simoongo, nguro
ngu, ye oni oni teyi. Nondo nga mande oni etuyeroyingomboro, mande
godange etenggoku, nguro nondo yengo ko nakangowero, nowoondone
kowuri ma ingooteno. Ndadiro nguro, nga mandega nga, ngu ye
hoorooweyerootoni, enengo mande biyomi etenggoku, yendo ngu
kootuyisina yunowanggo. 2 Ye oo nguro ingonda teyi! Ngu ngandiro:
Etuyeroyingo oni godange, ngundo ganayeroro etenggo. Ye oni, yengo

goweye doongooro yomosiyowaku ngu, Anut doongeyimo, ngu muri
nenengo, ero ngundiro etenggo. Ngu oni oo ngundiro etenggoku,
ngundo ye ganayeroro, ko biyomi tetoyi, nguro ye ingonda teyi! Ngu
oni, ngu se koki biyomimbo, ye yokitenggoku ngundiro. Ndadiro nguro,
enendo mande etenggoku, ngu godange mande nangge. Ngundo ye
Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ingootenggoku, ngu yoyeni hamoo mande yokoro, enengo mande godange, ngu
nangge, keyowanggo. Nguro ene ngundiro ingowero. 3 Yuda onindo
goweyi doongooro yomoosiyoweroyi sunggiga, ngundo ene oni simoo
bare etuyeroro, ene Anutromu. Ene ye enendo mande godange etenggoku, ngu ingootoyi, nowoondoyemo hamoo ma tewero! Ngu oni, ene
goweye doongootoyi ngu, nguno ngu Anutdo oni nenengo, ero ma ewa.
Kini, noore komo Anutro nowoondonani hamoo teyingo oni. Noore ko
oo tetetoku, ngunonggo Anutdo noore oni nenengo ero ma ete. Kini,
goweye doongooweroyi sunggi hamoo ngu ngandiro: Noorendo Anutro
Yukanimo, ngu yambo mande tero, Krayis Yisasro, oowooyi bingami
nangge ero okooteto. 4 No nguya, no mete murine oowooyingga tero,
ye etuyerowanoku, nguro oni simoo baredo, kenoro, etenggo. Nga
oningga nga ngu, ene oni nenengo nangge, ero ingootenggo. Yo,
hamoo, no oo gome oowooyinggado, no hooroowenerowerоyi moore.
5 Ngu ngandiro: noro narune, kandegura gidemboro kabusagomo ngu,
Yudaro tabango oninggado, no gowene doongooro yomosiyoyingo. No
osisambanani, Iserel, nguro nangoni, Beniyaminro soweni. No ngu
Hiburu mande eteno. No ootoogero uru teyingo naruno, no ngu
Parisi oni, ngu mamana mande, ngu hamoo gome keyoyingo oni,
tunooteyingo. 6 Kuri, no Kristen oni yomburiyeroweroyi koyi, ngu
yanggango tewono. Ene oni songombo nono mamana mande, nondo
keyootenoku, nguro no wirikonerowonggoku, ngu ene biyomi gura,
nono ma kenoyingo. 7 Kuri, nondo oo ngu ngundiro ero ingowonoku
ngu, ene noro ingondudune, ngu Anut doongeyimo, ngu nenengo kini.
Ngundiro nguro, ataga, nondo ingondudune kurimi inowonokungga,
ngu kootuyinoro, ko Krayisro ingoyingo yooteno. Ngundiro nguro, oo
ngu bidodomo yowonoku ngu, kingo oo ngundiro tete. 8 Ngu hamoo,
oo bidodo no kuri, ngundo no hooroowenerowa, ero ingowonoku, ngu
ataga, no mete yokowano. Hamoo oorengo, no oo ngu tewonoku, nguro
no hamoo ingooteno. Krayis Yisas, ngundo noro, Oo Bidodo Simburi
Simbune, ingoyingo. Ngundo oo bidodo dagayeroote. Ngunonggo ngu,
oo ngu tewonoku ngu, kuri yokowono. Ooku kandangetoowe, ngu
kingo oo ngundiro temukootoni, nguro ngu, Krayisro murini yanggango
dowoowero nguro nangge ingondudu teteno. 9 Ngundiro ingowero,
ingondudu tero, no eneya sugi sugi oorootero. Nondo mamana mande,
ngano oni gome nenengo oorengo ootooro, nguro mandeni muri ngu
gome keyoro, oruweroyi nguya kini. Kini, no Krayisro nowoondonemo
hamoo tetoni ngu, Anutdo ngu nowoondonemo hamoo teyingongga,
nguno ngu, oni gome nenengo oorengo, ero ewa. 10 No ngu Krayisro
hamoo oorengo ingoweroyi ingootenoku, nguro no enengo murini, no
mete watayi, ingowero teteno. No ingowero, Krayis merenonggo, ko,
keta ootoogeweroyi naru, nguno enengo yanggangoni yowoku ngu,
nondo oo ngundiro, ngu yowero ingooteno. No ataga, Krayisya ko
gobooro tero, nguro enendo noorengo ogingo, koorowoowoku, no

nguya, ngundiro koorowoowero ingooteno. Yo, onindo nowoondone
hamoo teyingomu, nguro nureyi kumooweroyingga ngu, no nguro,
nguya meyeteno. 11 Yo, nondo kumoowanoku, naruno ngu, nondo
ngundiro ingooteno. Anutdo ene mete noyeni, ko keta tewano, ero
ingoyingo.

Polndo Yanggango Oorengo Kendutero Oorowuyingo

12 Nondo ngandiro ma ingoyingo. Nondo ngu kuri Krayisro mande
murini, ngu bidodo yowono, ero ingoro, no komo mete bidodo teteno,
ero ingootenoku, ngu kini. Kini, no suwooyi sano Krayisro mandeni
murini nenengongga, nondo ngu yowero, nguro no towootowoon-
gooteno. Ngundiro nguro, Krayis Yisas, enengombo no kuri ro-
gonerowoku, nguro no ngundiro ingooteno. Krayisdo, nono oo tetoni
tunooteweroyiku ngu, kootuyisina, bidodo nono tetoni tunootewa,
ero ingooteno. 13 Ye Kristen konebane, nondo ngu enengo mande
muriningga, ngu kuri yomukowono, ero ma ingooteno. Ene, no
oo gurananggemboro ingooteno. No oo koreteyingo yowonoku, ngu
bidodobo, kuri kabetero, no oo kootuyisina, Krayisdo oo nunoweroyi,
nguro koyi yanggango teteno. 14 Anutdo no Krayis Yisasro, ero ne-
gonerowoku ngu, enengo murini, gome nenengongga ngu, no towoon-
goro keyoro, nguno ngu, no ko yanggango tero, enengo murini, ngu
nangge, keyoro, yade yade oororo, Anut enengombo noyoro, sambo
endemo oorero, enengomboya oruwaro. 15 Noore Kristen oni simoo
bare, onendo Anutro muri nenengo teweroyi, ngu gome watayi ngu,
noore ngu muringga, ngu nangge, keyoro oruwato. Ene ye ingondudu
songo gura moore tetoni ngu, Anutdo ngu yowoorengootoni, ye gome
kenoro, tunoo ingowanggo. 16 Ene noore mande ataga, yootetokungga
nga, ngu komo gome dowooro keyoro, yade yade oororo, noorengo
murinaningga, ngu nenengo oorengo tunootetoni, nguno ngu kinitewa.
17 Ye Kristen konebane, ye bidodo, ngu komo noro mande murine,
nga kenoya, ngundiya nangge teya keyoyi! Ye, Pilipayi Kristen oni
simoo bare gidarega, ngundo Krayisro murini, ngu gome keyootoyi ngu
kenoya, ko nondo murine tetoowe, yeno tunootewoku, ngu naruno, no
yeya oruwonokuno, ye komo noorengo murinani, ngu gome kenoya,
ngu nangge keyowanggo. 18 Naru oowooyingga no yeno ewono. Ngu
oni onendo, ngundiro etenggo. Noore Kristen oni ero etoyi, ene
enengo endeyoyingo, ngu biyomi oorengo nangge, ero ewono. Ngu oni,
nguro endeyoyingo biyomiye ngu, oni gidaregano tunoo etuyeroyingo,
ngu ene Krayisro mundi oni. Ngundiro oni, ngu Krayisdo, enengo
weti mbumbuwa andangeyunowoku, nguro nowoondoyi, ma tetenggo.
Ngundiro nguro, sendo sorewero tetoni, no ko yeno eteno. Ngano
ngu, oni oowooyingga oorengo, ngu Krayisro mundi oni oorootenggo.
Yo, ene suwooyi sano weti mbumbuwadodo tetoyi, nguno ngu, ene
oni gidarega tunoo etuyeroro, ene Krayisro mande hamoo ngu ma
keyootenggo. 19 Ngundiro oni ngu, ene Setanro ende biyomi nguno uro,
suwooyi sano oonootewanggo. Ngu oni ngu Anut enengombo ero oo
tetoni tunooteweroyi, ngu ma tetenggo. Kini, ene enengo goweyeboro,
nguro oni oni teweroyimboro, ngu nangge tetenggo. Ene ngundiro
oo mande muri biyomi gura gura tewonggoku, nguro oni gidaregaya,
mande mande oowooyingga ero, ene nguro oyimo kini. Ene, mera
ngaro, oo nggiringgara, nguro nangge ingootenggo. 20 Ngundiro nguro,

ene noorengo ende hamoo, ngu Anutdo sambo endega oorooteku
ngu, nguno noorengo ingondudunani oorooteku ngu! Noorengo,
Oo Bidodo Simburi Urungga, Yisas Krayis, ngundo endega yokoro,
merako ngano omburo, nguro noore ko yoyowa. Ngundiro nguro,
noore enengo ko ombuweroyi, naruningga, nguro noore hahangero
sobowoowato. 21 Ngu naruno nguno, ombutoni, enengombo Simburi
tero, sobowooro ootooro, ngunonggo, ene noore gowenani biyomingga
nga, nguro yanggango kini, nga tetoni, ngu Krayis, enengo goweyi
ngundiro duridarinidodo tunootewa. Enengombo ngu yanggangododo
tero, ngunonggo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo oo bidodo
yeni, enengo keyi damonimo ombuyingo.

4

Oni Ene Komo Nowoondoye Gobooro Yero, Oni Oni Tero, Ingondudu Gome Metemi Yootenggo

1 Arisa, ye Kristen oni konebane, nondo yengo nowoondoyi tero,
nowoondone ye yunooteno. Nondo yengo suwooyi sano oni oni
teyunootoowe, ye noro kone teyingo, ngu digi beye uriyoweroyi
ngundiro. No mande gidarega yeno ewero. Ngu mande bidodo,
nga yeno nakangowonoku, ye komo ngu oo ngu gome ingoya key-
oyi. Ngundiro nangge, ye komo Oo Bidodo Simburi Urungga nguno
yanggango dikayi, ero nguro eteno. 2 Yuwodiya ko Sinitiki, yari bare
eraga, no mande bodaga yarino ewero. Yari ngu, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, enengo namboni eraga, bine? Mete yari, ngu Oo Bidodo
Simburi Urungga, nguno yanggango dikaya, nguno ingonduduyari
ko nowoondoyari guranangge gobooro yeri. 3 Ge, Sudayigos, ge oni
gidaregaya, ko gobooro teweroyi gome ingoote. Nguro ngu, no geno
sumoo eteno. Gedo bare erayaga, nguno ooroya, hoorooweyerootooga,
ko siyeri, ero sumoo gunooteno. Enendo ngu ene noya mande keta
gome, ngaro noya gobooro dikaro, ko tewooto. Ngundiro nangge,
erayaga, ngu Kelemen, ko, oni gidarega nguya, ko tero, enengo bidodo,
noro ko gobooro nguya teyingo. Ngu oni ngu bidodo enengo oowooye
ngu suwooyi sano keta oruweroyi bukga, nguno ooroote. 4 Suwooyi
sano ngu, ye komo oni oni teyi! Ndawugaro nguro, ye, ngu Oo Bidodo
Simburi, nguromu nangge. Nguno ngu, nondo ko eteno. Ye ngu komo
oni oni teyi! 5 Oni bidodobo ngu, ene komo yengo ingootenggo. Ye oni
imakeyingo ayibiyi oni oorootenggo, ero ingootenggo. Ye komo meyero,
oni gidaregaro mande damoni etenggoku, ngu gome gome wirikoro
ingowanggo. Ye oo ngu tero, ndatero nguro, Oo Bidodo Simburi, ngu
nooreno ko ombuweroyi naruno nguno, ngu namoko ooroote. 6 Ye oo
guraro guraro ingondudu urungga ma tero, nowoondoye biyomi ma
ingowero. Kini, oo bidodoboro ngu, ye komo Anutno oo nguro etenggo.
Ye oo gura guraro wenonoro kowuri gura gura, yoro, oorootenggoku
ngu, arisa, Anutdo oo ngu hoorooweyeroni, ero ngu sumoo eya yem-
boongeyi. Ye oo ngundiro yemboongetoyi, ye komo eneno esosootetoyi,
Anutdo, yeno oo hoorooweyeroro, oo yunoweroyiga, nguro esosooteyi.
7 Oni simoo bare, ngundo Anutro imakeyingoni ayibini murini, enengo
oni yunooteku, ngu gome watayi kini. Yo, Anutdo yengo nowoondoye
imakeyingo yeni, ngundo yengo ingondudu urungga, nguro nowoon-
doye biyomi yetoni, kowuri ingootenggoku, ngundo ye ma soboyerowa.

Kini, ye Yisas Krayis nowoondoyemo hamoo tero, eneno ingootoyi
ngu, asa, nowoondoye imakero ngu, biyomi ko ma yowa. 8 Ye Kristen
konebane, naru bidodomo nga oo ngaro ingoyingo yoyi. Ngu ngandiro:
mande muri bidodo hamoo oorengo, ko ingondudu gome, muri gome
nenengo teyingo; Anut doongeyimo, oo biyomi gura kini; oo gome
oorengo nangge; oo ngu mete bingami okooweroyi mete; asa, ngu
ingoro, ngu nangge, gome dowooyi. 9 Mande muri bidodo nondo yeno
ero etuyerootoowe, kuri yowonggoku ngu, ko noro mandene ingoro,
murine ngu kenoro, ingowonggoku nguya, ngu ye komo ngu bidodomo
ngundiya teyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutro imakeyingo murini,
ngu yunootoni, yeya oruwa.

Pilipayi Onindo Oo Kingo Duwoo Soweyootoyi, Nguro Pol Oni Oni Teyingo

10 Ataga yendo noro ingoro, nowoondoye ko yokutuwootoyi, nguro
ngu, no oni oni oorengo tero, nguro no Oo Bidodo Simburiga nguno
esosooteteno. Hamoo, kurimi, ngu ye noro ingondudu tewonggoku,
ene ye, nono orirokoyi oruwonggokuno, nguro ye no oowooyingga
hooroowenerowerоyi, ye ereremo kini. 11 No yeya ngandiro oo ngaro
ma ewono. No oo guraro wenonoyingo tero, nguro no ma eyingo.
Kini, no kuri ingootenoku ngu, oo gura, nono ombuwaku ngu, no
nguro ma boguwoowano. Ngu mete nangge. 12 Naru gidaregano,
no angoyi oni oode, no naru gurano, oo oowooyingga oorengo yoro,
dowoowono. Nondo ngano oode, ngundi musiyo gurano oode bine,
nowoondone ngu imakeyingo nangge, nguro no kuri watayi. Ngundiro
nguro, naru gurano, no oowari urungga neweroyi, ngu ingoro ngu,
ngundi naru gurano, no oowariro nguya, kumooro bine; naru gurano,
no oo urungga dowooweroyi ngu, ngundi naru gurano ngu ooro
wenonoweroyi nono tunootetoni ngu, nguno bidodoboro ngu, oo mete
nangge, ero ingooteno. 13 Nguro ngu, no, Krayis yanggangonimo, no
oo bidodo mete temukooteno. 14 Ene yendo komo ngu muri gome
oorengo tero, ye noya gobooro dikaro, no hooroowenerоro kowurine,
koorowooyingo. 15 Ye Pilipayi oni simoo bare, ye yengombo ngu
ngandiya watayi teyi. Kurimi ngu, no damoni yero, mande keta
gome mesarangongga, nga ero etuyerowonoku, no Masedoniya mera
yokowonomu, ngu naruno ngu, ye Kristen simoo bare, yendo nangge
noya, gobooro dikaro, nowoondoyi teweroyi muringga ngu teyingo. Ye
ngundiro tero, ngunonggo ye oo kingo digi duwoo no nunoyingo, no ero
ingoyingo. 16 Yo, no Tesalonayika merako oruwonoku, ngu narunggano
nguya, yendo nangge naru gura gura, no digibo hooroowenerоro no
nunoyingo. 17 Yendo ye oo kingo duwoo gidarega no nunoyi, nguro
ero ma ingooteno. Kini, nondo ngandiro ingowero: Yengo muriye
gome, ngundo Anut doongeyimo, ngu komo engge gome oorengo
tunooteni, nguro hamoo Anutdo oo urungga yeno gumi yunowa, ngu
ero ingowero ingooteno. 18 Yendo digi kingo, Ipaporodayitasno, sowey-
owonggoku ngu, no rogoyimo urungga oorengo no daganerowoku ngu
yowono. Anutdo ye digi beye soweyoro kingo nunoyingo nguro oni
oni tero, ngundiro ngundiro, wooro ndindingo gome metemi Yuda
onindo eneno teyingomu, nguro nguya ene gome ingoote. 19 Noro
Anutga ngu, ene oo bidodo, nguro Simburi Simbunani. Yengo Krayis
Yisasro nowoondoyemo gobooro siyeyingomu, ngunonggo yendo ooro

wenonootenggoku, Anutdo oo yunowa. 20 Anut noorengo awanani,
noorendo suwooyi sano enengo oowooyi bingami okoowato. Ngu
hamoo oorengo.

Kambayeroyingo Mande

21 Nondo ngu Krayis Yisasro oni simoo bare bidodo kambayeroro
eteno. Ye Kristen oni konebane, noya gobooro oorootetoku, ngudodo
ye kambayeroro etenggo. 22 Anutro oni simoo bare ngu bidodo ye
kambayeroro etenggoku, ngu gidarega ngu mera ngaro oo sobosobo
oni oowooyi Sisa nguro yano ko tetenggoku, ngundo nguya yengo
kambayeroro mande nga soweyootenggo. 23 Nondo Anutno yem-
boongeteno. Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, gengo sumangengge
ngu ene yunoya, gobooro ootooya, yanggango teyunoni, ngundiro ero
yemboongeyingo.

KOLOSI
Polndo Kolosi Oni Simoo Barero Nga So Uyingga Nga Nakangoyingo

Kolosiro Mande Tabango

Pol ya biyomimo oruwoku, nguno naruno, nga so uyingga nga, oni eraya kandeyarimo yeyingo. Nguro oowooyari ngandiro: Tikikas, ko Onesimus. Nga oni erayaga ngando nga so uyingga nga yoro, oororo, Kolosi simoo bareno yunoyingo. Kolosi, ngu Epesas ngu namoko, ngu Esiya merako nguno ooroote. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Polndo ko tero, mande keta gome ngu wesiyoro etuyerootoni, nguno ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Kini, Pol ngu Epesasno ootooro, ene Epaparas soweyootoni, ngundo mande keta gome ngu wesiyoro ero, etuyerootoni, nguno ene nowoondoyemo hamoo teyingo. (Kolosi 1:7) Epaparas oningga ngundo ngu, ene kuri ende eraya Kolosi tanggeyimo nguno, nguro oowooyari ngu, Leyodisiya ko Hirapolis, (Kolosi 4:13) Pol, ene kuri ngu simoo bare ngu ma yeyoyingo. Ene nguro nowoondoyi tero nguro, ene yemboongeyingo.

Epaparasdo ngu etuyeroyingo oni godange, nguro omburo, Polno mande eyingo. Ngu muringga nguro, nga so uyingga nakangoro yunoyingo. Ndadiro nguro, ngu godange oni etuyeroyingo, ngundo ngu, oni simoo bare Kolosino nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yomburiyerowanggo ero, nguro nakangoyingo. Ngu etuyeroyingo oni, ngundo ngu, oowooye bingamiye ero okooweroyi muri ngu, ko Engel oni ngundiro eyingo. Yisas ngu Anut nangoni oorengo kini ero, ene ngu Engel oni nangge, ero eyingo. Ngu godange oni etuyeroyingo, ngundo ngu, ene ngandiro ingoro, etenggo. Oni ene komo mamana mande ngu keyoya ngu, goweye doongooya, ngunonggo Mosesro mamana mande gidarega nguya keyoyi, ero ingootenggo.

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo ngu Kolosi oni ngandiro etuyeroyingo. Ene komo Krayisro, ngandiro hamoo oorengo, ingowanggo. Krayis ngu Anut, ene duridarinidodo, enengo ingondudu-yari, ko muri nguya ngu Krayis nangge. Anutdo kuri oo bidodo yemukoyingo naruno, nguno ngu, Krayisngga ngundo ngu, ene oo bidodo simburi nguro tabango, ko oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro tabango. Krayisdo nangge ngu, noore mbum-buwanonggo ko uriyeroro yoyoyingo. Ngundiro nguro, noore gome bibiteweroyi ngu yunootoni, nguno noore mete suwooyi sano keta oruweroyi, ngu yowato.

Nga bukga ngaro mandeni gumi gumi ngandiro.

* Polndo kambayeroyingo. mandeni. 1:1-2.
* Polndo Kolosi oni simoo bareno esosootero, oowooye bingamiye ero okooyingo. Nguro nguya eyingo. 1:3-14.
* Krayisro yanggangoni nguro mande ero, ene koni nguro nguya eyingo. 1:15-23.
* Polndo enengo koni simoo bare guradiro guradiro, nguno ko tetoni, ene nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro eyingo. 1:24-2:5.

* Polndo Kolosi, simoo bare ngundo ene komo yowuruwooya, Krayisya ootooya, nguno ngu, ene komo godange oni, etuyeroyingo oni ngu oweyeroyi, ero eyingo. 2:6-3:4.
* Oore gome nenengo, ko nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo barero muriye. 3:5-4:1.
* Ingoweroyi mande yanggango oorengo, ko okeyi ero, kambayeroyingo nguro mande. 4:2-18.

1 No Polndo, no ngu Krayis Yisasro Aposel. Anut enengo ingondudunonggo nangge ene no noyoro, Aposel noyewo. No nga so uyingga nga yengo nakangootoowe, noro doboone Timooti nguya nga mandega nga kandangero, ingoro, ene mete ero ewo. 2 Nondo nga so uyingga nga ngu, ye Anutro oni simoo bare noorengo dobookurinani Kolosi endemo oorootenggoku, ngundo Krayisro nowoondoyemo hamoo tero keyootenggoku, nguro nakango yunooteno. Noorengo Awanani Anutdo ngu sumange teyunoro, yengo nowoondoye ngu yeni, imakero oruwanggo.

Kolosi Onindo Krayisro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo

3 Noorengo yemboongeyingo naruno ngu, suwooyi sano, noorengo eraya eraya ngu noorengo Simbunani Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, nguro eweyi Anutno yengo esosootetero.

4-6 Yo, noore Anutno esosootetero, ndadiro nguro, noore ngu yengo mande ngandiro kuri ingoworo. Kuri hamoo Mande Keta Mesarango nga ngu yeno tunootetoni, ye kuri ingoro, nguro ye Krayis Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo. Nguro ngu, ye Anutro oni simoo bare bidodoboro nowoondoyi teyunootenggo. Nguro ye Anutdo oo sambo endemo oo ngu yunowero ewokungga, ngu sobowooro oorootenggo. Yo, Epaparasdo yeno Mande Keta Mesarango yunooteku, ngundiro nangge, mera bidodomo nga Mande Keta Mesarangongga nga simoo bare urungga oorengo, suwooyi sano ngu ingoro, keyootenggo. Yo, ene muri gome nenengo ngu keyoro, nguno engge gome oorengo yeyi tunootete. Ngundiro nangge, yeno nguya ngundiro muringga, ngu urungga tunootete. Yo, ye nguya damoni yero, ngunonggo ngu Mande Keta Mesarango nga ingoro, omburo, ataga ngano nguya Anutro sumangeni hamoongga nga kuri ingootenggo. 7 Epaparasdo ye kuri, nga Mande Keta Mesarangongga, nga ngu ye etuyerootoni, ye kuri ingoyingo. Epaparas, noorengo ko gobooronani, ngu Krayisro ko oni gome metemi. Ene ye hoorooweyeroro, Krayisro koni, ngu tete. 8 Yo, Epaparasdo nooreno etoni ingoworoku, ngu ngandiro. Yuka Kundingiyi ngundo ye nowoondoye yeni, Anutro simoo barero nowoondoyi teweroyi muringga, ngu gome tetenggo, ero etoni ingootero.

Polndo Kolosi Oniro Anutdo Yanggango Yunoni, Ero Yemboongeyingo

9 Nguro ngu, noore yengo mande koretero ingoro, ngu narunggano nguno, noore damoni yero oororo, ataga, nga naruno nguya, noore suwooyi sano Anutno ye hoorooweyeroro, ngandiro yemboongetero. O Anut, gengo Yuka Kundingiyingge, ngundo gengo ingoyingo gome metemi, ngu ene yunoya, yoyega, ingonduduye gome himimonggo oo gedo ingooteku, ngu bidodo ingomukowanggo. 10 O Anut, ge ene hoorooweyerootooga, oo gedo ingooteku, ngundiya teyi. Ene

ngundiro tetoyi, enengo endeyoyingo, ngundo gengo simoo bare, ngu
etuyerowanggoku, ngu ge enengo Oo Bidodo Simburi. Gedo ene
hoorooweyerootooga, gengo muringge nenengo, ngu nangge, keyoya,
ko nguya, ge hoorooweyerootooga, enengo ko bidodomo, ngu engge
gome nangge, enggewa. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, ngu gedo
oo ingooteku, ingoyingongga ngu urungga oorengo tunooteroruwa.
11-12 O Anut, gengo yanggangonggedodo ene yuno. Ngundiro yunootoyi,
ene nguno mete yanggango dikaro, ngunonggo, kowuri gura gura
koorowooro ootooro, ene ma boguwoowanggo. Kini, ene mete nowoon-
doye, Awa geno oni oni tero, esosootewanggo. Ndadiro nguro, gedo
ene yooneneyeroro, nguno oo gedo ene yunowero rogowootoyi, sambo
endemo himidodo oorooteku, ngu gengo simoo bare nguya bidodo
yowanggo, ero yemboongeteno. 13 Yo, Anut, noorengo Awanani,
ngundo Setanro oorerini nguro yanggangonimonggo andangeyeroro,
ko yoyoyingo. Yo, ene noore yoyoro, enengo Nangoni nguro gome
ingooteku, ngundo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kewooroyemo
yoyewo. 14 Anutro Nangoni, ngundo noore uriyeroro, ko yoyoro,
noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro kabeteyingo.

Krayisro Murini, Enengo Koni Nguya

15 Anutro Nangoni gogoro guranangge oorengo, Krayis ngundo
Anutga noore ma kenoweroyingga, ngu kirarongo oorengo. Enendo
ngu Anutdo oo bidodo yemukoyingongga, ngu bidodoboro tabango
urungga oorengo ooroote. 16 Anutro Nangonimbo ene oo bidodo
sambono, ko, merako oorootenggoku, ngu bidodo yemukoyingo. Yo,
oo merako ngano noore tunoo kenootetoku, nguro simburi. Ngundiro
nangge, sambono oo oorootenggoku, ngu noore ma kenootetoku nguya,
enendo nangge ngu bidodo yetoni oorootenggo. Yo, oni ururu, ko, yuka
nguro yanggangoye urungga oorengo, sambono, merako ngano nguya
oorootenggoku, ngu bidodoboro simbuye. Oo yeyingo ngu bidodo,
enengo oowooyi bingaminidodo tunootewerroyi, nguro ene yeyingo.
17 Ene oo ma yeyingo naruno nguno, ene oruwo. Enengo yanggangoni,
ngunonggo, nangge oo bidodo yewoku, musiyemo musiyemo rogono
oorootenggo. 18 Enengombo ngu, enengo oni simoo bare yowuruwooro
oorootenggoku, nguro tabangoye urungga. Enengo, oni simoo bare
ngu, enengo goweyi, ko, enengombo nguro simbuye oorengo. Enen-
gombo ngu, ene koretero oorengo merenonggo ko ootoogeyingongga,
ngundiro nguro, ene oo bidodoboro tabango koreteyingo urungga
ooroote. 19 Anutdo, ngu enengo ingonduduni murini, ngu bidodo,
enengo nangonimo nangge orini, ero gome ingoote. 20 Anutdo ngu mera
ngaro oo bidodomo, ko, sambo endeboro oo bidodomo nguya, eneno
nangge nowoondoye eneya gobooro guranangge yewero, ero ingoote.
Ngundiro nguro, Anutdo Krayisro sidudarowo de omukondinonggo
wendoni ombuyingo, ngundo noore yoyoro, Anutya yowuruyeroyingo.
Nguno ngu, Krayisdo, noore Anutya kewooroko kawararayeroro,
mundi tero oruweroyi murinaningga, ngu andangeyunoyingo.

21 Kurimi ngu, ye Anut tanggeyimo kini, oriroko songo oruwonggo.
Ndadiro nguro, yengo ingonduduye, ngundo eneya mundiyi oruwong-
goku, nguno ngu, ye muri biyomi tero oruwonggo. 22 Ene Krayis de
omukondino kumooyingo muringga, nguno ngu, ye Anutya nowoon-
doye gobooro guranangge yero oorootenggo. Ndadiro nguro, Anutdo

ngandiro ingoote. Ene ye gome metemi oorengo, kundingiyi ene
tanggeyimo ootooro, nguno enengo doongeyimo, sugabo oo biyomi
gura kini, ngu gome nenengo oorengo ootooro, nguno enengo tanggey-
imo oruweroyi, nguro gome ingoote. 23 Ene ye komo nowoondoyemo
hamoo teyingongga, ngu gome yanggango dowooya, nguno yang-
gango dikaya oriyi. Kinitetoni ngu, oo biyomi gurado ye yodowooro,
yowoosooro yoyowa. Nguno ngu, ye kuri nga mande gomengga, nga
ingoro, yoro, nguno nowoondoye hamoo teyingo yanggango tetoyi,
nguno Anutdo ko yoyoweroyi, ngu yokowanggo. No Pol, nondo kuri nga
mande gomengga, ngaro ko oni tewonomu, ngundo eteno. Noorendo
ngu Mande Keta Mesarango nga ero, oni mera bidodomo ewootowomu
ngu.

Polndo Kolosi Oni Hoorooweyeroyingo

24 Krayis enengo goweyi, ngundo ogingo urungga oorengo, enengo
oni simoo bare yowuruwooyingo, ngundo hoorooweyeroyingo. Ene no
rogoneroyingo ngu, ogingo nguya koorowooro, ngunonggo simoo bare
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu hoorooweyerowano. Ngundiro
nguro, nondo ataga, ye hoorooweyeroro, kowuri koorowooweroy-
imboro oni oni teteno. 25 Anutdo no enengo koni teweroyimboro
rogonerowoku, ngu no enengo simoo bare hoorooweyeroweroyim-
boro, ko oni tunootewono. Ene no ngu, enengo mandeni hamoo ngu
bidodo, ero yootunoweroyimboro, rogoneroyingo. 26 Kurimimonggo,
nga mandega nga, ngu naru bidodo osi sambanani doongeyemo ngu
kombiteyingo oruwo. Ene ataga, ngano ngu, Anutro oni simoo bare
doongeyemo kuri endesina tunoo oorengo tunootete. 27 Anutdo nga
mande gome oorengongga nga, ngu kombitero oruwoku, ngu oni sowe
gidarega Yuda oni kini, ngu kewooroyemo nguya, tunoo etuyerootoni,
kenoro ingowanggo. Nga mande kombiteyingongga nga, ngu ngandiro.
Krayisdo ngu yeya gobooro ooroote. Nguro ngu, yendo oni oni tero,
ene sobowootoyi, omburo, ko yoyowa. Yo, ngu naruno, Anutdo
ngu yengo oowooye bingamiyedodo yunootoni, eneya gobooro sugi
sugi oruwanggo. 28 Noorendo ngu koretero Anutnonggo, ingoyingo
gome oorengongga yoro, ngunonggo, noore Krayisro Mandeni Keta
Mesarango, ngu oni bidodomo yootunoro, ero etuyerooteto. Yo,
noorendo komo mande yanggango ero, mamanayeroro biyomi ma
tewero, ero, ko, oore mande gome nenengo ngu komo teyi, ero etuye-
rooteto. Ndadiro nguro, noorendo ngu oni simoo bare songo songo
guranangge nangge bidodo yoyoro, Krayisno ombutooyega, ene komo
Krayisro oni oorengo teya oriyi, ero ingoro, ko teteto. 29 Nguro ngu,
Krayisro yanggangoni urungga no nunootoni, no ngu yanggangongga,
ngu bidodo, enengo koni nga teteno.

2

Oni Ene Komo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yanggango Teya, Ene Godange Mande Ngu Andangeyi

1 Nondo ngu ye ngandiya ingoyi, ero ingooteno. Nondo ngu ye,
ko, Leyodisiya endemo, Kristen oni nguya, hoorooweyeroro, ko yang-
gango oorengo teteno. Ngu hamoo, ye nguya, Kristen oni simoo
bare gidarega nguya, no ma neyoyingo, ene nondo ngu ye bidodo
hoorooweyeroweroyimboro, ko yanggango oorengo teteno. 2 Nondo

ngu ko yanggango oorengo tero, ndadiro nguro, yengo nowoon-
doye ngu yanggangododo tunooteya, ngunonggo ngu ye nowoondoyi
teweroyi muringga nguya, ye woorogoyeroni, ero ingooteno. Nguno
ngu, yengo ingonduduyemo, Anutro mande kombiteyingo, ngu tunoo
oorengo ingowanggo. Ngu mande kombiteyingo nguro damoni, ngu
Krayis nangge. 3 Yengo nowoondoye Krayisno yero ngu, asa, Anutdo
ye hoorooweyerootoni, nguno enengo mande kombiteyingo ururu
oorengo oorooteku, ngu ingonduduyemo tunoo oorengo ingowanggo.
4-5 Nondo ngu ngandiro ingooteno. Oni gurado godange mande
gura ye ganayeroro ma yoyowero ero, nguro nondo mandega, nga
eteno. Ngu hamoo, nondo yeya gobooro ma oorootetoku, ene noro
ingondudune, ngundo ngu, naru bidodomo yeno ooroote. Nga naruno
ngano, no yengo oni oni oorengo teteno. Ndadiro nguro, no yengo
mande, ngandiro ingowono. Ye Krayisro nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, ngu yanggango oorengo, nguno yengo dobookuriyeboya
nowoondoye, gobooro guranangge yetenggo.

Ye Komo Krayisno Woorogongoyagogo, Ye Keta Oruweroyiga Ngu Yowanggo

6 Yo, ye ngu Oo Bidodo Simburi, Krayis Yisas, ngu kuri yowonggo.
Nguro ngu, ye komo eneya gobooro endeyoya oriyi. 7 Ye ngu komo
eneno yanggango dikaya ootooya, de ngu mera nogono yanggango
dikaro ooreteku, ngundiya dikayi. Ngundiro nangge, ya nguya, ngu
ene samango sanganimo yanggango dikatoni, ngunonggo yetenggoku,
ye ngundiya dikayi. Nguro ngu, ye komo noorendo mande gome
mesarango yeno, ero etuyerowootoku, nguro nowoondoyemo hamoo
tetoningga, ye nguno yanggango dikaya oriyi. Ngundiro ootooro,
ngunonggo, ye suwooyi sano, Anutno esosootero, yanggango teweroyi,
nguro hahangeya oriyi.
8 Ye komo ingonda teya oriyi! Kinitetoni ngu, oni gurado kingo
godange mandega yeno ero, ganaganayerowa. Oni ngundiro, ngundo
ene osi sambayeboro kingo mata mande mande muri engge kini, nguro
ero, ngunonggo, mera ngaro mande muri nguro nangge etenggo. Ene
Krayisro mandeni hamoo, ngu ma ero keyootenggo.
9 Ye ingootenggo. Krayis ngu oni noore ngandiro. Ngu hamoo,
ene Anutro keta oruweroyiga, ngu bidodo Krayis newendemo angero,
oorero ooroote. 10 Krayisdo nangge sambono merako sobosobo ta-
bango oni oorootenggoku, ngu bidodoboro tabangoye urungga. Yo,
hamoo, Anutro murini nenengo, ngu eneno nangge angero oorooteku,
ngu yeno nguya angero, oorero oruwa. 11 Ye eneya woorogongoro,
nguno Krayisdo yengo goweye yomosiyoyingo muri hamoongga, ngu
teyingo. Ngu ooga ngu goweyeboromu kini. Kini, Krayisro mu-
rimo, ngu noore nowoondonanimboro ingondudu kurimingga, ngu
andangero yokoyingo. Ngungga, ngu goweye yomosiyoyingo, nguro
muri hamoonggaku ngu. 12 Sono kundingiyimo ngu, ye Krayisya
woorogongootoyi ngu, Anutdo yengo nowoondoye kurimingga, ngu
yoro, mereno Krayisya mereyeroyingo. Ye ngu Anutro yanggangoni,
nguro nowoondoyemo hamoo tetoyi, enengo yanggangonimbo nangge,
Anutdo kuri, Krayis merenonggo yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo.
Ngundiro nangge, ye kuri sono kundingiyi gimuyingo naruno nguno,
ene ye nguya yokutuyerootoni, oni keta tunootewonggo. 13 Kuri ngu,

ye mande muri biyomi guradiro guradiro teroruwonggo. Ye nguno
nowoondoyeboro ingondudu kurimingga ngu tero, keyoro oruwonggo.
Nguno ngu, ye Anut doongeyimo, kuri kumooyingo. Ene Anutdo
ye yooneneyerootoni, ye Krayisya gobooro keta oorengo tunootero
oorootenggo. Yo, hamoo, Anutdo noorengo biyominani ngu bidodo kuri
andangeyunoro kabeteyingo. 14 Anutro mamana mande nakangoyingo
nguno, noorendo oo teweroyi Anutdo ingooteku, nguno ooroote.
Naru bidodomo, noorendo biyomi tetetoku, ngundo yoyoro, mande
wirikoyingomo yoyewero tewo. Ene Anutro sumangeni, ngunonggo,
ene noorengo biyominani ngu andangero, yoro, de omukondino
Krayisya booroyeroro sanggaweyingo. 15 Enendo oombooro biyomi
bidodo, ko, nguro sobosobo tabango onikudodo yanggangoye nguya
andangeyingo. Yo, de omukondinonggo, Anutdo enengo yanggangoye
dagayeroro yoyokootoni, oni doongeyemo, oombooro bidodo ngu kingo
oni ngundiro tunootetoyi, Anutdo nangge yanggangonidodo ooroote.

Noore Ngu Krayisya Gobooro Kuri Kumooyingo

16 Nguro ngu, ye kuri Krayisya gobooro oodoyi, nguro ngu, ye oni gura
yokootoyi, ye goweye sanggawero mande gura yeno oowari neweroyi,
ngundi, sono neweroyi nguro mamana mandeni yeno ma ewero.
Ngundiro nangge, oni gura yokootoyi, ngundo naru urunggaro, kombo
keta amana mayetoni, nguno yambo mande teweroyi; ngundi, Sabat
naruno yambo mande teweroyi, nguro nguya ye goweye sanggawero
mande gura ma ewero. 17 Ngu oo ngu kootuyisina oo tunooteweroyi,
nguro kingo gabogaboyi nangge. Ene Krayisngga, ngu hamoo oo
engge oorengo. 18 Oni gurado ene gaboya gaboya oo kuri kenoro,
nguro ingoyingo yoro ete. No ingondudune urungga oorengo oni
songo dagayerooteno, ero ingoote. Ye ngundiro oni ngu yokootoyi,
omburo, ngundo ye goweye sanggawero mande ngandiro ma ewero.
Yengo Anutdo oni oni teni, eya ngu, asa, ye komo Engel, onino yambo
mande teya, oni nowoondoyemo oriyi, ero ewa. Ngundiro oni nguro
ingonduduye ngu nowoondoye kurimi muringga, nguno windawinda
tero endeyootenggo. 19 Ngundiro oni, ngundo Krayis yoro, dowootoni,
ma ndindi tete. Ene Krayis ngu noorengo tabangonani oorengo. Nga
Krayisngga ngando ngu, ene goweyi ngu bidodo oowari inootoni, nguro
ngu wimbuyi sowe sowe, sinami utoyi, oo goweyimo ngu bidodo
dowooro woorogongootoni, yanggango ooroote. Nguro ngu, ene goweyi
ngu Anutro yanggangonimo urungga oorengo tunootete.

20 Ye ngu Krayisya gobooro kumooro, nguno ngu, ye mera ngaro
muri biyomi engge kinimo, nguno kuri yokoyingo. Ndawugaro nguro,
ye ataga, mera ngaro mamana mandeni, ngandiro nga newendemo
ko utenggo? 21 Yo, ngu ganayeroyingo oni, ngundo ngandiro etenggo.
Ge komo oo ngu ma dowoowero, ma towoongoro newero, gengo
kande dibigebo ma ikakowoowero, ero etenggo. 22 Ngundiro mamana
mande ko oo ngu, noore ngu tetooye, ngu sodedo biyomi yete. Ngu
oniro ingondudunonggo nangge, mamana mande ngu yero, noorendo
komo ngu keyoyi, ero etuyerootenggo. 23 Ene hamoo, ye komo
ngundiro ingondudu biyomi, ngu ma keyowero. Ndadiro nguro, ngu
mamana mandega etenggoku, ngu ingondudu kurimingga, ngunonggo,
ombute. Yo, hamoo, ngundiro oni, ngundo enengombo ingootoyi,
ene ingoyingododo tetoni, nguno noore yowoosootoyi, enendo yambo

mande tewero ingootenggoku, ngundiro teteto, ero ingootenggo. Yo,
ene ngundiro tero, nguno nowoondonanimo hamoo teyingongga,
ngu woongooni utoni, yoyeni, noore kingo oni ngundiro tunootero,
noorengo gowenani ogingo yunoyi, ero ingootenggo. Ene ngundiro ma-
mana mande, ngundo noore hoorooweyeroro, murinani kuriminggа,
ngu ma woongooni uwa. Hamoo oorengo kini.

3

Anutdo Ngu Ye Krayisya Gobooro Kuri Yokutuyeroyingo

1-2 Anutdo ngu ye Krayisya kuri gobooro yokutuyeroyingo. Nguro
ngu, yengo nowoondoye ingonduduye bidodo oo sambono awuno,
Anutdo ye yunowero, nguro hahangeya oriyi. Sambo endemo,
Krayis ngu, enengo yaba bingamidodo, bibiteteku, ngu Anut kandeyi
koondosina bingaminidodo ootooro, ngunonggo, ene oo bidodo
sobowooweroyi kongga, ngu tero ooroote. Nguro ngu, yengo
nowoondoyi ngu Krayisro murini, gome nenengo, nguro nangge naru
bidodomo ingondudu teya, keyoya oriyi. Ye mera ngaro oo nguro ma in-
gondudu urungga tero oruwero. 3 Yo, yengo nowoondoye kuriminggа,
ngu kuri kumooyingo. Yengo ketaye hamoo oorengongga, ngu Krayisya
gobooro, Anut tanggeyi oorengomo kombitero oorootenggo. 4 Krayisdo
ngu noorengo ketangga, suwooyi sano oruweroyiga, nguro simburi.
Kootuyisina ene tunooteweroyi narunggano, nguno ngu, Anutdo ye
nguya bingamiyedodo Krayisya gobooro yunowa.

Noore Simoo Bare Keta Tunooteto

5 Nguro ngu, ye komo nowoondoye kuriminggа, ngu enengo mande
muri biyomi ngu bidodo andangeya yokoyi! Ngu oo biyomi ngu
ngandiro: sebo barese mande muri biyomi teweroyi; mande muri sug-
abododomu teweroyi; nowoondoyemonggo bare songomboro ingoro
yoweroyimboro; nowoondoye bidodo muri biyomi nangge teweroyi
nguro hahangeweroyi; oni guraro oo kenomayingoweroyi.* 6 Yo,
hamoo, Anutdo ngu muri biyomi bidodoboro, ngu sanggiri urungga
tero ooroote. Ngundiro nguro, oni ene Anutro mandeni ma keyooteng-
goku, nguro gumi biyomi urungga yunowa. 7 Kurimi ye nguya, ngu oni
biyomi ngudodo gobooro endeyoro oruwonggo. Ye nguya ngu mande
muri biyomi, ngu bidodo teyingo.

8 Ene ataga ngu, ye komo ngundiro mande muri biyomi, ngu
bidodo andangeya yokoyi! Ngu ngandiro: sanggiri teweroyi muri,
nowoondoye biyomi yero boguwooweroyi muri; oniya kootuyesina
mande muri biyomi teweroyi; oniya kootuyesina mande ero
yomooyunoweroyi; yengo manggoyemonggo, mande sugabododo
biyomi ngu eweroyi muri ngu teyingo. Ye komo ngundiro mande
muri biyomi ngu bidodo andangeya yokoyi! 9 Ye komo dobookuriye
ma ganayerowero. Ndadiro nguro, yengo nowoondoyeboro muri
kuriminggа, ngu bidodo kuri andangero yokoyingo. 10 Nguno ngu, ye
oni keta kuri tunooteyingo. Yo, Anutdo ngu, ene kuri oni ketangga,
ngu yeni tunooteyingo. Ene suwooyi sano, ene ko yanggango
tero, ye hoorooweyerootoni, enengo murini, ye komo gome gome
ingororootenggo. Ndadiro nguro, yengo muriye, ngu komo enengo

* **3:5:** (Ngungga ngu, godange anutga, nguro muri ngu keyootenggo).

kirarongo tunooteni, ero ingoote. 11 Ngundiro nguro, ataga, noore
Krayisno oni wata guranangge oorooteto. Ngu ngandiro: noore oni
sowe gidarega Yuda oni kini; Girik oni kini; oni goweye yomosiyoyingo
ngu kini; oni goweye ma yomosiyoyingomu nguya kini; mande bungeye
gura gura, ko muriye gura gura, nguro nguya kini; kingo kirikiri oni
kini; oni enengombo soboyeroro oorootenggo; ngundiro, oni ngu
bidodo, Krayisdo yoyeni, wata guranangge tunooteyingo. Yo, Krayis
enengombo oni bidodo nowoondoyemo uro, nguno ooroote.

Noore Komo Nowoondoyi Teweroyi Muri, Ngu Yowato

12-13 Ngundiro nguro, Anutdo ngu ye kuri rogoyerootoni, ye enengo
oni simoo bare oodoyi, ene yengo nowoondoyi teyunoote. Nguro ngu,
ye komo mande muri ngandiro ngu yoyi. Ye komo oni bidodoboro
nowoondoyi teyunoya, gome yomosiyeroyi. Ye komo yengo oowooye
okooweroyi ngu yokoya, imakeyingomo ootooya, ngunonggo oni
songomo mande muri imakeyingo, ngu teyi. Oni songombo yeno
biyomi gura tetoyiga ngu, ye nguro suwooyi sano, ene hoorooweye-
rootooga, muri nenengo ngu tewanggo. Ene ye kewooroyemo nguno,
oni gurano, mande gura dobooyibo eneno biyomi gura teyinoyingo
tetoningga ngu, asa, ene komo nguno yokoya, enengo weti mbum-
buwani ngu andangeya kabeteyunoni. Ndadiro nguro, Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo ngu, noorengo weti mbumbuwanani
kuri andangero kabeteyunoyingo, nguro ngu, noore nguya komo oni
gurado nooreno biyomi teyunootoni ngu, noore nguya ngu andangeya
yokoyi. 14 Nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo ngu muri songo
gome gidarega ngu bidodo dagayeroote. Ngundiro nguro, nowoon-
doyi teweroyi muringga, ngundo oo muri gome bidodo yowuruwooro
witumooro, ngundo oni gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
yanggango yunowa. 15 Krayisdo ngu yengo nowoondoye imakeyingo,
ngu yunoote. Ngu nowoondoye imakeyingongga, ngundo yengo
nowoondoye gome oorengo sobowooya orini. Yo, Anutdo ene ye kuri
negoyeroyingo. Nguno ngu, ye goweye guranangge ootooro, nguno ye
nowoondoye imakeyingongga, ngu yoyingo. Ngundiro nguro, ye komo
Anutno suwooyi sano esosooteroruwanggo. 16 Yo, Krayisro mandeni,
ngu komo ye nowoondoye newendemo, nguno hamoo uya orini. Nguro
ngu, yendo ngu komo dobookuriye etuyeroya, nguno ingoyingo gome
gome gura gurano gome yomosiyeroyi. Ye ngu komo Anutno ngu,
nowoondoyemonggo esosooteya, Anutro yambo bukno yambo ngu
utoya, yambo mande teweroyi yambo ngu utoya, ko, yambo Yuka
Kundingiyimbo nowoondoyemo yeni tunooteteku, ngu nguya ureyi.
17 Oo bidodo yendo tero, nguro mandeno kono nguya tetenggoku,
ngu bidodomo, ngu Oo Bidodo Simburi Yisas oowooyimo, nguno ye
komo teyi. Ene oowooyimo, ngunonggo, ye komo Anut Awaye nguno
esosooteyi.

Kristen Simoonggoro Nguro Mandeni

18 Ye bare, ye ngu komo kamesumooye nowoondoyemo oriyi. Ngu
muringga ngu, Oo Bidodo Simburi, ngu doongeyimo, gome nenengo
oorengo. 19 Ye simoo, ye ngu komo baresumooyemboro nowoondoyi
teyunoya, yendo ene nowoondoye yeyi, ma biyomi yewero.

20 Ye simooye garo, ye komo oo bidodomo, awanamoyemboro
manggoye gome oorengo keyoyi. Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi,
ngundo muri ngundiro, nguro ingoote. 21 Ye simooyemboro awa
awaye, ye komo yengo simooyemboro muriye, ngu rogoyimo nangge
yoonenengoyeroyi. Ye ngu rogoga ngu dagaro ngu, asa, ye enengo
nowoondoye yeyi, bogudodo tewanggo.

Ko Oniro Mandeye, Sobosoboro Mandeye

22 Ye Kristen kingo ko oni, yendo ngu komo yengo sobosobo oni,
nguro mandeye ngu bidodomo keyoyi. Kinitetoni ngu, ye nguno kingo
ko nguro irosarayi nangge teroruwanggo. Ko hamoo tete, eyi, ero
ma tero oruwero. Kini, ye ngu komo, Oo Bidodo Simburi, nguro
sosoreya, ngunonggo yengo nowoondoyemonggo nangge komo, ko
gome nenengo teyi. 23 Yendo ndawu oo kongga tetenggoku nguno,
ye komo nowoondoye bidodo ko nguro ingoya, ko teyi. Ngu yendo
oniro ko ma tetenggo. Kini, yendo ngu Oo Bidodo Simburi, nguro
koni, tetenggo. 24 Ye ingoyi! Kootuyisina ngu, Oo Bidodo Simburi,
ngundo yengo ko tewonggoku, nguro urini yunowa. Ngu ko uriyingga,
ngu ye yunowero rogo tetoni ooroote. Ye ngu Krayis, nguro ko oni
tero oorootenggo. 25 Oni ene oo biyomi teteku ngu, ene biyomingga
tewoku, nguro urini gumi ngundiro yowa. Yo, hamoo, Anutdo ngu
oni simoo bare bidodoboro muriye, ngu muri guranangge nenengo
oorengo, nguno wirikoyerowa.

4

1 Ngundiro nguro, ye ko oniro sobosobo oni garo, ye komo nguya muri
gome nenengo oorengo, ngu yengo ko onino teyi. Ye komo nguya ingoyi.
Yengo sobosobo oorengo ngu sambo endemo ooroote, ero ingootenggo.

Yanggango Yemboongero, Nguno Gome Nenengo Endeyowato

2 Ye ngu komo yemboongeweroyi muringga, ngu gome dowooyi.
Yengo yemboongeyingongga ngu, ye komo gome nenengo ingondudu
teya, ngunonggo Anutno esosooteyi. 3 Ye komo Anutdo, noore
hoorooweyeroni eya, nguya yemboongeyi. Enendo mete noorengo oore
yoonenengootoni, noore nguno Krayisro mandeni, kuri kombiteyin-
gongga, nga yootunoro, ero, oni etuyerowato. Nga mandega, ngaro
no noyoro, ya biyomimo noyeyingo. 4 Ye komo noro yemboongetoyi,
nguno Anutro mande kombiteyingo nga yootunoro, wesiyoro onino
eweroyi ngu, Anutdo ngu, nondo oo teweroyi ingooteku, ngundiro no
komo nenengo tewano.
5 Yendo oni Krayis nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngu ke-
wooroyemo ootooya ngu, asa, ye komo Krayisro Mande Keta
Mesarango, nga ememangge eya etuyeroyi. Ye ko teweroyi naru gura,
kingo ma yomburiyowero. 6 Yengo mandeye ngu suwooyi sano, gome
nenengo sumangeyi oorengo etoyi, oni gidarega nowoondoyemo gome
oni oni sanganimonggo, ingowero ingootenggo. Oni ye sumooyunoro,
ingoweroyi etoyi ngu, asa, mande nenengo gumi ewanggo.

Polndo Tikikas, Onisimas, Eraga Sureyeroyingo

7 Tikikasdo ngu nondo ko tetenoku, nga bidodoboro mandeni yeno
ewaku ngu. Ene ngu noorengo Kristen doboonani oorengo, Oo Bidodo
Simburi nguro ko oni, ko, ene nooreya konani gobooro. 8 Nondo

ene nga oo ngaro sureyootoowe, yeno oorowuteku ngu, nguno ngu,
ye mete noorengo ingowanggo. Noorendo ndadiro oorootetoku ngu,
enendo yengo nowoondoye ngu yeni, yanggango teyinowa. 9 Onisimas
ngundo Tikikas, noorengo Kristen doboonani oorengo, ngu yoro, yeno
ombuwariku ngu. Ndadiro nguro, Onisimas ngu yengo dobooyega,
enendo ngano oo bidodo tunooteteku, ngaro mande mandeni ngu
bidodomo etori, ye ingowanggo.*

Polndo, Kolosi Oni Kambayeroro Mande Soweyoyingo

10 Arisitakasdo ngu noya ya biyomimo gobooro uro oorooteroku,
ngundo ye kambayeroote. Mak nguya, Banabas buriburiyi, eraga
nguya, ye kambayeroro mande soweyooteri. Ene yeno ooroya tunoote-
toningga ngu, ye komo ene yoya, sobowooya kawararangoyi. Nguro
ngu, nondo yengo mande soweyooteno. 11 Yisas, ngu oowooyi gura
Yasitas, enendo nguya ye kambayeroro mande soweyoote. Ngu Yuda
oni sowengga, nguro nga oni ngando, ene noya ko gobooro teteto. Yo,
ene noro ko gobooro oni, kewooroyemo ko tero, Anut ngundo simoo
bare soboyerooteku muringga, ngu simoo bareno wesiyoro etenggo. Yo,
hamoo, ene no gome hoorooweneroot oyi, no nowoondone imakewo.

12 Epaparasdo nguya, ye kambayeroro ete. Ene nguya, ngu yengo
oni gura, ene Krayis Yisasro ko oni. Enendo suwooyi sano, ye
hoorooweyeroro, ko yanggango tero, yemboongero ooroote. Enendo
yengo Anutno yemboongeteku, ngu Anutdo ye yoyeningga, enengo
murini, nenengo nguro ingooteku, nguno yanggango dikayi, ero koyi
teroroote. Yengo nowoondoyemo, ngunonggo, Anutro ingonduduni
murini ngu bidodo hamoo oorengo ingowanggo. 13 Nondo enengo
murini, ngu kenoro, nguro oni oni tero, nguro yeno eteno. Enendo
yengo ko yanggango oorengo tero, ye hoorooweyeroro, ngunonggo,
simoo barero nguya ko tero, ngunonggo ene Leyodisiya, Hirapolisno,
simoo bare oorootenggoku, nguro koyi tete. 14 Noorengo doboonani,
Luk, ngu noorengo yomosiyeroyingo oni gome oorengo (Doguta gome),
ko, Dimas nguya ye kambayeroro mande eteri.

15 Yendo noro kambayeroyingo mandene nga, ngu noro dobookurine
Leyodisiya endemo oorootenggoku, ngu nguya yunoyi. Nimba, Kristen
barega nguya, ko, Anutro simoo bare enendo yano yowuruwooro
yambo mande tero oorootenggoku, ngu noro mande nga yunootoyiga,
ene nguya kandangeya ingoyi. 16 Yendo mandene nga kandangeya,
ingoya ngu, asa, ye komo soweyootoyiga, Leyodisiyano, Kristen simoo
bare oorootenggoku, nguno nguya, oorowutoningga ngu, ene nguya
kandangero ingowanggo. Ngundiro nangge, noro so uyi Leyodisiya
simoo bare yunootoowe ngu, ye nguya kandangero ingowanggo.
17 Yendo Akipasno ngandiya eyi. Ge komo ingonda teya, Oo Bidodo
Simburi, nguro koningga, nguno ge rogogerowoku, ngu gome nenengo
oorengo teya, temuko, eya eyi. Eyingo.

18 No Pol, no nenengombo, ngu ye kambayeroro mande nga nakan-
goro, yengo soweyooteno. Ye ngu komo noro ingondudu teyi! No ngu ya
biyomimo oorootenoku nga! Anutro sumangeni, ngu yeya orini. Ngu
hamoo.

---

* **4:9:** (Onisimas ngu Palimonro kingo ko oni).

1 TESALONAYIKA
Polndo So Uyi Koreteroga Tesalonayika Oniro Nakangoyingo

1 Tesalonayikaro Mande Tabango

Pol, ngu, ene Korind endemo nguno oruwoku, ngu naruno nguno, ene nga so uyingga nga ngu, nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, Tesalonayikano oruwonggoku, nguro nakangoro yunoyingo. Tesalonayika ngu, Masedoniya merako nguno ende urungga oruwoku, ngu wendeyi tanggeyimo. Polro endeyoyingo tambu eraya, nguno ene Anutro mande gome keta ngu ero wesiyoyingo. Nga ngu koretero, Polndo mande gome keta ngu, Tesalonayika endemo simoo bareno ngu ero, wesiyoyingo. Ngu naruno, ene mande gome keta ngu ero wesiyootoni, nguno simoo bare gidarega, ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni, tunooteyingo. Nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare gidarega ngu, Yuda oni nangge, simoo bare gidarega bidodo ngu, Yudanonggo ma ombuyingo. Ngu Polro oni ngu, ngu Yuda oni ngu, enengo muriye kurimi ngu yokootoyi, nguro Yuda oniro tabango ngundo nowoondoye biyomi yetoni, nguro ene Pol ko enengo oni simoo bare ngu oweyerootoyi, ene saro Beriyano oororo tunooteyingo. Kootuyisina, Polndo Timooti sureyootoni, Tesalonayikano oorowuyingo. Timooti ko ombuyingo, naruno ngu, ene nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, Tesalonayikano oorootenggoku, nguno ko tewoku, nguro mandeni gome ngu, Polno wesiyoro eyingo.

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo Anutno esosooteyingo, ngu oni nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango, nguro ko Tesalonayika simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Polro nowoondoyi oorengo tewonggoku, nguro nguya ingondudu urungga oorengo, Polro teyingo. Nga so uyino ngu, Polndo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyinowero nguya, ko enengo sumoo mande eyingo, gumi nguya ero, kumooro muri nguya eyingo.

Nga bukga nga mande gumi gumi nguro mandeni ngandiro:
* Kambayeroyingo mande. 1:1.
* Ene Anutno ngu simoo bare nguro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro esosooteyingo. 1:2-2:12.
* Polro murini, nguro mandeni ko Polndo Tesalonayika simoo bare kewooroyemo oruwoku, nguro mandeni. 2:13-3:13.
* Muri gome nenengo oorengo, ngu simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo. 4:1-12.
* Yisas ko ootoogeyingo, nguro mandeni. 4:13-5:11.
* Mande gidarega ko okeyi ero, kambayeroyingo. 5:12-28.

1 No Polndo nga so uyingga, nga Sayilas ko Timooti eraga nguya, hoorooweneroot oyi nakangooteno. Nga so uyingga nga ngu, Awa Anut, Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, nguro simoo bare Tesalonayika endemo, nguno Kristen yowuruno oorootenggoku, yengo noorendo nga mandega, nga nakangoyunoro soweyoyunooteto.

Noorendo, yengo Anutno yemboongetooye, O Anut, gengo sumangengge, ko, gengo imakeyingo muringgega, eneno yunoyi, ero yemboongeteto.

Tesalonayika Simoo Bare Yisasro Nowoondoyemo Hamoo, Ngu Yanggango Teyingo

2 Naru bidodomo yemboongetetokuno, noore ye bidodo, Anutno esosootero yemboongeteto. 3 Yo, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngunonggo ko gome teweroyi murimo ko tetenggoku, ngu noorendo ingoro, nguro Awa Anutno esosooteteto. Yendo ngu dobookuriye songo nowoondoye yunoro, ko, yengo nowoondoye yanggango teyinoro, ngunonggo ye Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngu sobowooro, suwooyi sano hahangero oorootenggo. Ngundiro nguro, noorendo narudodomo, ngundiro oo ngu ingoro, nguro noore Awa Anutno yengo yemboongero oorooteto. 4 Ye Kristen dobookurine, Anutdo yengo gome ingoote. Nguro ngu, noore kuri ingooteto. Anutdo ye enengo oorengo rogoyerowo, ero ingooteto.

5 Ndadiro nguro, noore ye kewooroyemo tunootero ngu, Anutro Mande Keta Mesarango nga ngu, noorendo yeno kingo ma wesiyoro eyingo. Kini, noore Yuka Kundingiyimboro yanggangoni, ngundo noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu yeni, yanggango tetoni, ngunonggo Anutro Mande Keta Mesarango ngu yoro, ye kewooroyemo ombuyingo. Yo, hamoo, kuri noorendo muri gomemu, ye kewooroyemo hoorooweyeroweroyimboro ko tewootoku, ngu ye kuri ingootenggo.

6 Ye noorendo muri gomengga, ngu kenoro keyoro ngu, asa, ye Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro muri nguya keyoyingo. Ene kowuri oowooyingga oorengo, ngundo wiriyerootoni ngu, ye nguro kowuri urungga ma ingoyingo. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyimbo ye yoyeni, Anutro Mande Keta Mesarango, ngu ingoro, oni oni teyingo. 7 Ngundiro nguro, yengo muriye gomengga ngu, Masedoniya mera, Akayiya (Giris) merako simoo bare, Yisasro nowoondoye hamoo teyingo, ngu etuyeroyingo. 8 Ye Anutro Mande Keta Mesarango, ngu yanggango wesiyoro etoyi, giramu ngguyi urungga ngundiro tunooteyingo. Mande ngu yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Masedoniya mera, Akayiya merako, nguno tunootero, ko, mera bidodomo nguya, tunootetoni ingoyingo. Ngundiro nguro, oni kuri ingowonggokuro, noore nguro ko ma ewato. 9 Ndadiro nguro, noore kuri yeno oorowuwootoku nguno, oni simoo bare yendo ndadiro ooga ene doongeyemo tewonggoku, nguro mandeni ngandiro eyingo. Yendo yengo oombooro biyomi yokoro, ye nowoondoye yowoorengoro, ye Anut hamoo suwooyi sano keta oorootekungga, nguro nowoondoyemo hamoo tero, nguro ye enengo ko oni tunootero oorootenggo. 10 Ngundiro tero, ye Anutro Nangoni, Yisas, sambononggo, ko omburo, yoyoweroyi, ngu sobowootenggo. Ndadiro nguro, kuri Yisas, de omukondino noorengo weti mbumbuwaro kumootoni, Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni, keta ootoogeyingo. Ngundiro tero, ngunonggo ene noorengo weti mbumbuwa biyomi ngu bidodo uriyoyingo. Ngundiro nguro, kootuyisina, noore Anutro sanggirini tunootewerovi, ngu ma yowato.

2

Polndo Tesalonayika Onino Ko Teyingo, Nguro Eyingo

1 Arisa, ye Kristen dobookurine, ye yengombo kuri ingowonggoku,
noorengo ko ye kewooroyemo ko tewootoku, ngu kingo ma teyingo.
2 Kini, ye nga kowuringga, nga nguya, ingootenggo. Kuri noore
ye Tesalonayika onino ma ombuyingo naruno, noore Anutro Mande
Keta Mesarango Pilipayi endemo oni ngu yunoyingo. Ene noorendo
ngundiro tetooye ngu, Pilipayi merako oni, ngundo kowuri gura gura,
noore yunoro, kootunanisina mande biyomi gura gura nooreya eyingo.
Yo, ene ngundiro tetoyi, ene Anutdo yanggango noore yunootoni,
nguro noore mete yeno omburo, Anutro Mande Keta Mesarango ngu
wesiyoro yeno ewooto. 3 Ngu naruno nguno, noore ye kewooroyemo
omburo, nga mandega, nga wesiyoro ewootoku ngu, noore godange
mande ma ero, ngundi, mande muri biyomi gura tero, nguno ye ma
ganayeroyingo. 4 Kini, Anut enengombo noore rogoyerootoni, omburo,
yeno, enengo Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunooteto. Ye
kewooroyemo omburo, mande keta gome wesiyoro, etetoku kongga
nga, yendo kenoya, oni oni teyi, ero kini. Kini, noore Anutdo
yeyoya, oni oni teni, ero, nguro ko teteto. Ndadiro nguro, Anutdo
noorengo ingondudunani, nowoondonani nguya wirikoro, kenoro in-
goote. Noorendo, mete enengo koni nga teweroyi, Anutdo nguro
ingoote. 5 Hamoo oorengo, Anut watayi tero, ko, ye nguya, kuri
ingootenggo. Nga mandega yeno wesiyoro etuyerootetoku nga ngu,
ye ganayeroro, yengo oo kenoro nguro ingoro, yoweroyimboro mande
gome nga, ma eteto. 6 Kini, noore ye kewooroyemo mande wesiyoro
etetoku nga ngu, yendo simoo bare gidarega nguya, mande nga ingoya,
nguro ye noore bingaminani okooyi, ero kini. Hamoo oorengo kini!
7 Hamoo, noore ye kewooroyemo, Krayisro Aposel oni, oorooteto.
Ngundiro nguro, noore mete yeno etooye, yendo ngu komo noore
hoorooweyerowanggo. Ene noorendo yeno ngundiro ma eyingo.
Kini, noore Anutro mande hamoo, ngu yeno ememonggo wesiyoro
ewootoku, ngu baredo, enengo simoongo gome soboyerooteku mur-
ingga, ngundiro noorendo yeno tewooto. 8 Noore yengo gome oorengo
ingooteto. Ngundiro nguro, noore Anutro Mande Keta Mesarango,
ngu wesiyoro yunoro, noorengo ketangga nga yokoro, ngundo ye
hoorooweyerowero meyeteto. Ndadiro nguro, ye kuri noorengo do-
bookurinani oorengo tunootewonggo.

9 Dobookurinani, ye kuri ingootenggo. Noore ye kewooroyemo
Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro, etooye ngu, yendo noore
soboyeroyi, ero, kowuri ye ma yunowooto. Kini, noore Mande Keta
Mesarango, nga yeno wesiyoro ero, ko, suwooyi sano nguya, no
kandenembo ko yanggango tero, noorengo oowari yoweroyimboro
tewono. Ndadiro nguro, noore kowuri ye yunoweroyi nguya kini.

10 Ye kuri ingootenggoku, ngu Anut nguya ngandiro ingoote. Noore
ye Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, simoo bare kewooroyemo
oruwootoku, nguno noore muri kundingiyi, nenengo nangge tero,
oo biyomi gura yeno ma teyingo. 11-12 Ye ingootenggo. Merako
ngano, awaye gurado enengo simoongo gome soboyerooteku, ngundiro
nangge, noorendo yeno nguya, ngundiro teyingo. Ngu ngandiro.
Noorendo yengo ingonduduye yokutuwooro, nowoondoye yanggango

yunoro, eririyerootetoku ngu, Anutdo muringga, ingooteku ngundiya teyi, ero, nguro yeno yootunoro eteto. Ndadiro nguro, yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, Anutro ingootenggoku, ngu yanggango oorengo teya oriyi. Ye ngundiro oodoyi, asa, Anutro endeningga, enengo simoo bare soboyerooteku, nguro duridarinidodoga, nguno uwero negoyerowoku, nguno uwanggo.

Kristen Oni Ene Komo Yanggango Dikaya, Kowuri Koorowooyi

13 Ye Anutro Mande Keta Mesarango ngu noorendo etooye, ye ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu ye kuri ingootenggo. Ngu mandega ingowonggoku ngu, ye oniro mande, ero ma ingoyingo. Kini, yendo ngu Anutro mande hamoo oorengo, ngu ero ingoyingo. Ngundiro nguro, hamoo mande, ngu Yuka Kundingiyimbo nowoondoyemo ko tetoni, ngunonggo engge gome oorengo tunooteyingo. No ngu kenoro, nguro suwooyi sano Anutro esosootero, yemboongerorooteno. 14 Ye Kristen dobookurine, Kristen oni simoo bare Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, Yudiya merako oorootenggoku, nguno kowuri tunooteyingo, ngundiro yeno nguya, tunootete. Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro Yuda merako oni gidaregado, kowuri gura gura ene yunootoyi, koorowooyingo. Ngundiro nangge, ataga, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro Tesalonayika endemo oni, ngundo kowuri urungga ye nguya, yunootoyi, koorowootenggo. 15 Yo, kurimi, Yudiya merako, Yuda onindo, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ko, Anutro ingondudu eyingo oni oowooyingga nguya, yureyi kumooyingo. Ene ngundiro muri biyomi ngu tero, ngunonggo noore nguya, oweyerootoyi sayingo. Enendo oni bidodoboya, mundi mundi tero oodoyi, Anutdo enengo muriyengga nguro ma ingooteku ngu! 16 Ene oni sowe gidarega Anutro Mande Keta Mesarango, nga ma ingowero, ero ingootenggo. Ngundiro nguro, noorendo saro, Yisasro Mande Keta Mesarango, nga wesiyoro eweroyi oorenani goodootenggo. Ndadiro nguro, enendo ngu ngandiro ingootenggo. Oni sowe gidarega, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo ma tewero, ero ingootenggo. Ene ngu muri biyomingga, ngu tero oodoyi, nguro enengo weti mbumbuwaye urungga oorengo ooretoni, nguro Anutro sanggirini urungga oorengo, kuri eneno tunooteyingo.

Polndo Ngu Tesalonayika Oni Ngu Yeyoweroyimboro Hahangeyingo

17 Ye Kristen dobookurine, Yuda onindo ye kewooroyemo, ngunonggo noore oweyerootoyi sawooto. Ene noorendo, ye ngu ma kabeyerooteto. Kini, suwooyi sano noorengo ingondudunanimo, ngu sodedo yeno ko omburo, yeyowero hahangero oorooteto. Ene Setando, noorengo oorenani goodooyunoote. 18 Yo, hamoo, naru urungga nguno, noore yeno ko ombuwero ingooteto. No Pol, nondo nguya, yeno omburo yeyoweroyimboro ingooteno. Ene Setando noorengo oore suwooyi sano ukingoro ooroote. 19-20 Kootuyisina, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ko omburo noore yoyoweroyi, naruno nguno, noore ndawu ooga ngu sobowooro, oni oni tewato? Ndawu ooga ngu noorendo kongga tewootoku nguro uriyi? Ye Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni Tesalonayikano oorootenggoku ngu, ye ngu noorengo uriyi! Yo, hamoo, ye nooreya Yisasno dikawatoku nguno ngu,

yendo ngu noorengo duridarinani, ko, yendo ngu noorengo oni oni teyingo urungga!

3

Polndo Timooti Soweyootoni, Tesalonayikano Oorowuyingo

1-3 Asa, ye Kristen dobookurine, noore yengo nowoondoye hamoo teyingo, nguro enggeni naru pirungga ma ingoro, nguro noore mandeni ingowero hahangewooto. Ngundiro nguro, noore Atens endemo ootooro, ngunonggo noore Timooti sureyootooye yeno oorowuwo. Timooti ngu Anutro ko oni, noorengo Kristen doboonani, ene nooreya Krayisro Mande Keta Mesarango, oni simoo bareno wesiyoro eweroyi oni nooreya ko teteto. Ene yeno oororo, ye hoorooweyerootoni, nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangododo tero, nguno yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ma yokowanggo. Ndadiro nguro, ye kuri ingowonggo. Noorendo yeno ewootoku ngu, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo tetooye, nguro mundi onindo, noore kowuri yunootoyi, koorowooro oruwato, ero etooye, ingoyingo. 4 Yo, hamoo, ye kuri ingoyingo. Kuri, noore ye kewooroyemo ootooro, nguno noore Yisasro Mande Keta Mesarango, wesiyoro etooye, nguro mbumbuwadodo onindo kootunanisina mande ero, kowuri gura gura yunootoyi, noore yeno mande ngundiro ewootoku, ataga oo ngundiro tunootete. 5 Ngundiro nguro, no Timooti soweyootoowe, oorowuwoku ngu, nguro damoni ngandiro. No yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ingoweroyimboro. No nowoondone kowuri ingowonoku ngu, Setando, ye towooyeroro, ganayeroro yowoosooro, enengo oore biyomingga, nguno yoyewakuro, nguro kowuri ingowono. Ene ngundiro tetoni ngu, asa, noore yeno ko yanggango tewootoku, ngu kingo kinitewa.

Timootindo Mande Gome Yoro, Polno Ko Ombuyingo, Nguro Mande

6 Gome oorengo! Ataga Timooti ko omburo, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande gome etoni, ingooteto. Yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango yero, Kristen dobookuriye bidodo nowoondoye yunootenggoku, nguro etoni ingooteto. Ene ngandiro ero, ye noore ingondudu yeroro, nowoondoye noorengo gome tero, ye noore yeyowero, hahangetenggo. Noore nguya, ye yeyowero, hahangeteto. 7 Ngundiro nguro, ye Kristen dobookurine, noore yengo mande gome ingootooye, ngundo yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango oodoni, nguro ngu, ngundo noore nowoondonanimo hamoo teyingo, yanggango teyunoote. Ngu mandega, ngundo ngu, noorendo kowuri koorowootetoku, nguno gome hoorooweyeroote. 8 Ataga noore ingooteto. Yendo Oo Bidodo Simburi, nguro nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango oodoyi, ngunonggo noorengo nowoondonani hamoo teyingongga ngu nguya yanggango teyunoote. 9 Nguro ngu, Anutro doongeyimo, noore yengo oni oni terorooteto. Ngundiro tero, noore suwooyi sano, yengo Anutno esosootero yemboongerorooteto. 10 Yo, naru bidodomo yemboongetetokuno, noore nowoondonani bidodomo, ye yeyoweroyimboro yemboongero oorooteto. Noore ye kewooroyemo ko ootooro ngu, asa, noore mete yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango teyunowato.

11 O Awa Anut, ko, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas,
nondo enengo ngandiro yemboongeteno. Gedo noorengo oore, eneno
oorowuweroyi ngu yeyunootoyi, noore mete eneno oorowuwato. 12 Oo
Bidodo Simburi Simbunani, gedo ene nowoondoye yeyi, Kristen simoo
bare, ngu enengo kewooroyemo, ko, oni gidarega bidodo nguya,
nowoondoye ebe ino ino tewanggo. Gengombo ngu muringga, ngu
tetooga, ngundo yeningga, eneno nguya urungga oorengo tunooteya
orini. Gedo ene hoorooweyerootooga, enendo Kristen dobooyi, ko,
simoo bare gidarega nguya, newende inoni, noorendo nowoondo-
nani ene yunootetoku, ngundiya teyi. 13 O Awa Anut, ge enengo
nowoondoye yega, yanggango yetoningga, ngunonggo ene mete, ge
doongenggemo, kundingiyi oorengo tero, nguno biyomi gura, eneno
ma oruwa. Ngundiro hoorooweyerootoyi oodoyi, nguno gengo Nan-
gongge Oo Bidodo Simburi, Yisas, ngundo enengo keyimo, oni ngudodo
ombuyingo naruyemo nguno, yanggango dikawanggo. Nguro no geno
yemboongeteno.

4

Anut Doongeyimo Nenengo Endeyoweroyi, Nguro Mande

1 Ye Kristen dobookurine, nga so uyingga ngaro mande wenga
ngandiro. Anutdo muri gome yendo teyi, ero ingooteku, ngu nondo
etuyerowonoku, ngu ataga ye keyootenggo. Ngu gome oorengo. Ene
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas oowooyimo, no yengo
ngguyinggayi tero, nguro sumoo mamanayerootetoku, ye komo kootuy-
isina nguya, naru bidodomo, ngundiya nangge keyoya tetoyiga, ngu
ooroya yeningga, urungga tunooteya oriyi.
2 Ye kuri ingootenggo. Noorendo mande etuyeroro yunowootoku
ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, nguro yanggangonimo,
oowooyimo nguya yunowooto.
3 Anutro ingondudunimo ngu, ye komo ngandiro muri ngu teyi,
ero ingoote. Ye bidodo komo muri kundingiyi oorengo, ngu nangge
keyoyi. Ye bidodo sebobarese buribari teweroyi muri biyomingga,
ngu ma keyowero. 4 Ye bidodo komo ingonduduye, nowoondoye,
gome sobowooya, ngunonggo baresumooyemboya muri gome, Anutdo
nguro ingooteku, ngu teya, kundingiyi oriyi. 5 Ye simoo, oniro bare
gura ma kenomayingowero. Ngundiro nangge, ye bare nguya, simoo
gura ma kenomayingowero, Anut watayi kini, onindo tetenggoku,
ngundiro ma tewero. 6 Ye komo dobookuriye ganayeroro, nguro oo
gura ma yomburiyowero. Ye ngundiro tewanggoku ngu, asa, Oo
Bidodo Simburiga, ngundo kowuri urungga oorengo, ye gumi yunowa.
Nguro noorendo yeno mandega kuri eyingongga, nguro ingonda teyi!
7 Ndadiro nguro, Anutdo noore sebobarese muri biyomi ngu keyoyi, ero
ma negoyeroyingo. Kini, Anutdo nooreya muri nenengo kundingiyi
oorengo, ngu keyoyi, ero negoyeroyingo. 8 Ngundiro nguro, oni
ene nga mandega, nga etuyerowonoku, ngu kootu inoro yokowaku
ngu, asa, ene oniro mande ngu ma kootu inowa. Kini, ene Anutro
mande kootu inowa. Yo, hamoo, Anut enengo Yuka Kundingiyi, oniro
ingonduduyemo yero inoyingo, ngu ene kootu inoote.

Noore Komo Muri Nenengo Nguno Ko Tewato

9 Yo, Anut enengombo oni nowoondoye yunoweroyi muringga,
ngu kuri etuyerowo. Ngundiro nguro, no nguro mande gura ma
nakangowano. 10 Hamoo oorengo, ye Masedoniya merako oni Kristen
simoo bare bidodo ngu nowoondoye yunootenggo. Nguro ngu, no ye
nowoondoye ko yokutuwootoowega, ye komo ngu muringga, tetoyiga
urungga yeni, ero nguro eririyerooteno. 11 Ye komo yengo koye, nguno
nowoondoye yeya, nguno imakeyingo muringga nguno yengo ko ngu
teya oriyi. Ye komo yengo kandeyebo ko ngu tewanggoku, ngundo
yengo hoorooweyerowa. No mande ngundiro ero, ye etuyerowono.
12 Ye ngundiro tewanggoku ngu, asa, ye oo guraro ma wenonowanggo.
Ngundiro tetoyi ngu, asa, oni Anutro mande ma keyootenggoku,
ngundo yengo muri gomengga, ngu kenoro, nowoondoyemonggo,
yengo bingamiye okoowanggo.

Kristen Oni Simoo Bare Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Mande

13 Ye Kristen dobookurine, no yendo gome ingoyi, ero ingootenoku
ngu, ndawu ooga Kristen oni kumooyingomo, nguno tunootewa. Ye
nguro nowoondoyemo buribari ingowero ngu, oni Anutro nowoon-
doyemo hamoo kini, ngundo kowuri ingootenggoku, ngundiro ma
tewero, ero ingooteno. 14 Noore ngu, Yisas merenonggo ko yoku-
tuwootoni, keta ootoogeyingo, nguro nowoondonani hamoo teni.
Ngundiro nguro, noore ingooteto. Yisasro yanggangonimo, Anutdo
Kristen oni kuri kumooyingo, ngu yokutuyerootoni, ootoogero, Yisas-
dodo ko ombuwanggo.
15 Anutro mandeni ngu, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo ngandiro ero etuyeroyingo. Kootuyisina, Yisas ko ombuteku
narunimo, noore Kristen keta oorootetoku, ngundo Kristen oni kuri
kumooyingo, ngu koreteyunoro ma oorowuwato. Kini, Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo oni kuri kumooyingo, ngundo koretero,
Yisasno oorowutoyi, asa, noore nowoondonani hamoo teyingo, simoo
bare keta oorootetoku, ngu nguya kootu ene keyeroro oororo, eneya
yowuruwoowato. 16 Yo, hamoo oorengo, Anutro sambono Engel oni
koreteyingongga, Anutdo ene mande inootoni, ngunonggo ene meno
yanggango ero, Anutro unggu uwoowa. Ene ngguyi urungga utoni ngu,
asa, ngu naruno, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo sambo
ende yokoro, ko ombuwa. Ngu naruno, Krayisro oni kuri kumooyingo,
ngundo koretero ko ootoogewanggo. 17 Ngundiro ootoogetoyi ngu, asa,
noore Kristen oni keta oorootetoku, ngu naruno nguno, Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo noore ko Kristen simoo bare kuri ku-
mooyingo nguya, yoyootoni, eneya sambono goboore musiyomo yowu-
ruwoowato. Ngundiro yowuruwooro, noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani nguya, sugi sugi oruwato. 18 Arisa, nga mandega ngando, ye
komo Kristen dobookuriye nowoondoye yanggango yunootoyi, nguno
ene ngundiro kowuri, nguro ingonduduye urungga ma tewanggo.

5

Noore Komo Oo Bidodo Simburi Simbunani Ko Ombuweroyi, Nguro Sobowooro Oruwato

1-2 Ye Kristen dobookurine, no yengo so uyi nakangoro, Yisas ko
ombuweroyi, nguro naru, kowooyingo naru nguro mandeni ma etoowe
ingowanggo. Ndadiro nguro, ye kuri ingootenggo. Ye yakaka onindo

suwoono torige mayeweroyi nguro naru ma ingootenggoku, ngundiro
nangge, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ko ombuweroyi naru nguya,
ye ma ingootenggo. 3 Ngu naruno, oni simoo bare ngandiro ero
ingootenggo. Nga naru gome oorengo, noore gome bibitetetoku nga,
ero, ingoro oorootenggo. Ngu narunggano nguno, sodedomangge
kowuri urungga oorengo omburo yomburiyerowa. Yo, ngundiro
kowuringga, ngu omburo, baredo simoo bisiyowero naruno, koretero
ogingo kowuri sodedo ingootenggoku, ngundiro nangge, kowuri ogin-
gongga sodedo ombuteku, ngu hamoo oorengo, dagaweroyi kini. 4 Ye
Kristen dobookurine, ye ngu oni Setanro ooreriko oorootenggoku,
ngundiro ma oorootenggo. Nguro ngu, narungga ngu, yeno sodedo
tunooteweroyi, ngu yakaka onindo yeno tunootetoyi, soriyokootenggoku,
ngundiro ma tunootewa. 5 Ye Yisasro nowoondoyemo hamoo
teyingo oni, ye Yisasro murini keyootenggoku ngu, ye enengo soru
himimo endeyoro, yengo ko gome ngu ogisano tetenggo. Ngundiro
nguro, ye muri biyomi gura gura suwoono mera kombiteyingomo
tetenggoku, ngu ma tewero. 6 Nguro ngu, noore oni simoo bare
nowoondoyemo hamoo ma tero, gaboye wetorootenggoku, ngundiro
ma tewato. Kini, noore komo noorengo endeyoyingo gome sobowooro,
Yisasdo ko omburo yoyoweroyi, nguro hahangero, yanggango doonge-
doongoodoongo tero, sobowooro oruwato. 7 Noore kuri ingooteto.
Oni nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, enengo gaboye ngu
oni suwoono werootenggoku, ngundiro wetorootenggo. Yo, ngu
oni ngu, ene sono kowoo yanggango (Biya) netenggoku muringga,
nguno ootooro, ko, muri biyomi gura gura oowooyingga nguya tero
oorootenggo. 8 Ene noore Yisasno nowoondonani hamoo teyingo
oni ngu, noore Yisasro murinimo endeyootetoku ngu, noore ngu oni
biyomi ngundiro kini. Kini, nowoondonani hamoo teyingo, ngundo
hoorooweyerootoni, nguno noorengo endeyoyingo gome sobowooro,
dobookurinani nowoondonani yunootooye, ngundo nowoondonani
yanggango yunoyingo. Nguro ngu, Setando towooyerooteku naruno,
noore kuri meyero oorootetokuro, nguro Setando noore ma yoyowa.
Ngu ngandiro: noore koondimu yanggango urungga, ebe ureweroyimu
moore. Noore Anut sobowootooye, omburo ko yoyoweroyi muringga,
ngundo ingondudunani tomoku yanggangonggado tabanani doobengooteku,
ngundiro doobengootoni, nguro noore ma yomburiyerowa.
9 Yo, Anutdo nooreya, enengo sanggiriningga ngu yoyi, ero ma
roogoyerowo. Kini, ene Yisas Krayis, noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, noore nguro rogo tetoni, ngundo omburo, noore eneno
nowoondonani hamoo teyingongga, ngu ko yoyowa. 10 Noore Yisasno
nowoondonani hamoo teyingo oni, kuri kumooyingomu, ngundi, keta
oorootetoku nga, Yisasdo hoorooweyerowero kumooyingo. Ngundiro
nguro, noore eneya suwooyi sano keta oruwato. 11 Arisa, ye komo nga
mande gomengga, nga dobookuriye bidodomo wesiyoya eya, enengo
nowoondoye yanggango teyunoya, ko, nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu yanggango teyunoyi. Yendo ataga ingoro tetenggoku, ngundiya
teya soweyoyi.

Ye Komo Anutdo Muri Gomemu Ingooteku, Ngu Keyoyi

12 Ye Kristen dobookurinani, noorendo yeno ngguyinggayi tero,
sumoo sumoo eteto. Ye komo yengo Kristen tabango oni ke-

wooroyemo, ko yanggango tero, hoorooweyeroro, yengo endeyoyingo
ngu yooneneyerootenggoku, nguro ye enengo oowooye bingamiye
okooro, enengo mandeye ngu keyoyi. Ndadiro nguro, noorengo Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo yengo Kristen tabango oni rogo
teyunowo. 13 Yo, ene ye hoorooweyeroro, ko yanggango tetenggoku
ngu, ye nguro komo nowoondoye yunoya, nguro oowooye bingami
okooyi. Ye bidodo komo simoo bare kewooroyemo, nguno nowoondoye
imakeyingo muringgano, nguno oriyi.

14 Ye Kristen dobookurinani, noore yeno mande yanggango eteto. Ye
komo oni ko tewero surekinikini tetenggoku, nguro endeyoyingo, ngu
yooneneyeroyi. Oni sosoretenggoku, ngu hoorooweyeroya, nowoon-
doye yanggango teyunoyi. Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo
ngu yanggango kini, ngu ye nowoondoye yanggango teyunoyi. Ye komo
oni bidodomo, imakeyingo muri nangge eneno teyi.

15 Onindo muri biyomi yeno tetoyi ngu, yebana nguro biyomi, ngu
gumi ma tewero. Kini, yendo muri gome, ngu nangge eneno teyi. Yo,
naru bidodomo, ye komo Kristen dobookuriye, simoo bare songomo
nguya, nowoondoye yunoya, muri nenengo ngu eneno ko yanggango
teyi.

16-18 Ye komo suwooyi sano, oni oni teweroyi muri ngu teyi. Ye komo
naru bidodomo, Anutno yemboongeyariyi. Ye komo oo biyomi, ko,
gomemu yeno tunooteteku, ngu bidodoboro Anutno esosooteyariyi. Ye
ngu Krayis Yisasro oni simoo bare, Anutdo ngundiro muri ngu teyi, ero
ingoote.

19 Ye Yuka Kundingiyimboro koni, oni kewooroyemo oorooteku, ngu
ma gosiyowero. 20 Onindo Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiy-
oro ero, ngundi, Anutdo oni nowoondoye sanggawero ingonduduyemo
mande gidega nguya, yunootoni, ngu wesiyoro etoyi ngu, asa, ye Anutro
mande ngu ma kootu inowero. 21-22 Ye komo mande oo bidodo yeno
tunootetenggoku, ngu gome wirikoya, oo gome Anutnonggo ombuteku
ngu, ngu nangge teya, oo biyomi muri gura gura ngu bidodo andangeya
yokoyi.

23 Nguro ngu, nondo Anutno yengo ngandiro yemboongeteno. O
Anut, gedo nowoondoge imakeweroyi, nguro simburi. Ngundiro
nguro, gedo ene yoyega, ene kundingiyi oorengo tunootewanggo.
O Anut, gedo enengo ingonduduye nowoondoye ngu bidodo gome
soboyeroya, hoorooweyerootooga, enengo endeyoyingo muriye, ngu
bidodo kundingiyi oriyi. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, gengo nan-
gongge, Yisas Krayis, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
ene ko yoyowero, ombutekuno ngu, asa, enengo endeyoyingomo, ge
oo biyomi gura ene bungomo ma kenowa, ero yemboongeteno. 24 Yo,
Anutdo ye enengo simoongo tunooteyi, ero negoyerowoku, nguro
hamoo oorengo, yeno oo bidodo tewero, gosiyowoku, ngu hamoo
teyunowa.

25 Ye Kristen dobookurinani, ye komo Anutno yemboongetoyi,
ngundo noore mete hoorooweyeroro, yanggango yunowa.

26 Ye Kristen dobookuriye, yeyoya ngu, asa, ye eneya oni oni teya,
kandeye dowooyi.

27 No Oo Bidodo Simburi Simbunani oowooyimonggo, no yeno mande
yanggango eteno. Ye komo nga so uyingga nga, Kristen dobookuriye
bidodomo kandangetoyiga, ingoyi.
28 No Anutno yengo yemboongeteno. O Anut, gedo yoyega, noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro sumangeni, ngundo
eneya oruwa, ero yemboongeteno. Ngu hamoo.

2 TESALONAYIKA
Polndo So Uyi Erayayiga Tesalonayika Oni, Nguro Nakangoyingo

2 Tesalonayikaro Mande Tabango

Pol ngu Korindno oruwoku, ngu naruno nguno, ene so uyi erayaga nga nakangoro, Tesalonayika oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyoyingo. Pol, ene mande ngandiro ingoyingo. Tesalonayika oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu gidegado Yisas ko ombuweroyi, nguro ingootoyi, nowoondoyemo hamoo teyinoyingoku, ngundo nowoondoye eraya eraya teyingo. Ngu oni sowengga ngundo ingonduduye buribari yoro, ngundiro ingowonggo. Yisas ngu, ene kuri ombuwoku, ngu ero ingoro, ngu oni simoo bare, ngu kingo oorootenggo. Nga so uyinggano ngano ngu, Polndo ngu mundi oni ngu gura keyowanggo ero, nguro Anutya mundi tero, ko omburo, godange ero, enendo ngu oni simoo bare oowooyingga oorengo yowoosooro, weti mbumbuwano uro, ko oo gidarega nguya keyowonggo. Hamoo oni urungga oorengo, Yisas Krayis, ngu ko omburo, wirikoyeroro, oni simoo bare biyomi ngu yomburibariyerowa. Polndo ngu mande yanggango yunoro, nguro gome ingoro, enengo muri biyomi ngu, yokoya, yowoorengoya, gome nenengo tunooteyi. Oni simoo bare metemi, enengo muriye ngu metemi tunooteyi.

Nga bukgano ngano ngu, mande gumi gumi ngu ngandiro ooroote:

* Polro kambayeroyingo mande. 1:1-2.

* Anutno esosootero, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoro, ko, oo gidega ngu oni simoo bare onendo eneya mundi tetenggoku, nguno tunooteweroyi, nguro eyingo. 1:3-12.

* Ngu oninggano nguno mande etoyiga, ingoni, ngundo ngu, Anutya hamoo mundi tewa. Ngundiro nguro, Yisas ko ombuweroyiga, nguro mande eneno eyi.2:1-17.

* Mande yanggango, ko gome teweroyi, nguro eyingo.3:1-15.

* Kambayeroro okeyi, ero eyingo. 3:16-18.

1 No Polndo nga so uyingga, nga nakangootoowe, Sayilas, Timooti, ngundo hooroowenerootori, ye Tesalonayika yowuruno oorootenggoku, nguro soweyoyunooteto. Yo, no nga so uyingga nga, ye noorengo Awanani Anut, ko, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisno, nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, nguro nakangoyunooteno.

2 Noorengo Awanani Anut, ko, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, noorendo geno enengo yemboongetooye, gedo gengo sumangengge, nowoondoge imakeyingo muringga, ngu eneno yeyi ombuwa.

Tesalonayika Kristen Oni, Kowuri Koorowooyingo

3 Ye Kristen dobookurinani, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango oorengo yero, ko, Kristen dobookuriye nowoondoye yunoweroyi muringga, ngu songo songomo urungga oorengo yeyi, ero, nguro noore komo naru bidodomo Anutno yengo esosootero yemboongeteto. 4 Ene ye Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro

Tesalonayika merako oni gidaregado, ye kowuri gura gura ogingo nguya yunoyingo. Ene ye yunootoyi, ene yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango dowooro, ngunonggo kingo kowuri ogingo yunootoyi, ngu yanggango koorowooro dikatenggo. Ngundiro nguro, noore yengo muriye gome, ngu Kristen yowuru ende gidaregano ngu wesiyoro etooye, ene ngu ingoro, ngunonggo, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoyingo, ero eteto.

Anutdo Noore Muri Nenengo, Nguno Wirikoyerowa

5 Yo, ye Krayis oowooyimo, ngu kowuri koorowootoyi, ngundo yoyeni, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango oorengo tunootetenggo. Ngungga, nguro nangge, ye tunoo etuyerootoyi, Anutdo enengo murini ye wirikoyeroweroyi ngu nenengo oorengo. Yo, Anutdo ngu kowuri ngu yokootoni, yeno omburo, ngundo yanggango yunoyingo. Ngundiro nguro, ye mete Anutro endeningga, enengo simoo bare soboyerooteku, nguno uro oruwanggo. 6 Yo, Anut ngu Kundingiyi oorengo, nguro ene oni bidodoboro muriye wirikoyeroweroyi nguro rogo guranangge. Ngundiro nguro, ene oni kondibo muri biyomi yeno tewonggoku, nguro ogingo urungga gumi yunowa. 7 Yo, hamoo, oni kowuri ye yunootenggoku ngu, Anutdo ngu wendangero, kowuri gumi urungga ene yunowa. Ye kowuri oorengo koorowoowonggoku, nguro Anutdo ye, noore nguya, kengeweroyi gomemu yunowa. Noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ko enengo sambono Engel oni yanggangododomu, ngu sambo ende yokoro, mera ngano, noorengo doongenanimo tunoo oorengo ombuwanggo. Yo, ngu naruno, Yisasdo de soru urungga oorengo nguno ombuwa. 8 Ngu naruno, oni ene Anutno nowoondoyemo hamoo ma tero, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisasro Mande Keta Mesarango, ngu ma keyootenggoku ngu, asa, Anutdo, nguro uri biyomi urungga, yunowa. 9 Yo, hamoo, ngundiro oni ngu, Anutdo soweyerootoni, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyingga, nguno uro, sugi sugi oruwa. Yo, Anutdo enengo oore ngu goodootoni, nguro ene Anutno ko ma omburo, Anutro duridarini yanggangonidodo, ngu kenoweroyi ereremo kini. 10 Anutdo kuri naru rogo tewoku nguno, Oo Bidodo Simburi Simbunani duridarinidodo, ko ombuteku naruno, Anutro simoo bare bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu kenoro, soriyokoro, nguno ngu, ene oowooyi bingami oorengo, ero okoowanggo. Yo, hamoo, ye nondo Anutro mandeni ye kewooroyemo ewonoku, ngu nowoondoyemo hamoo tewonggoku, nguro ye nguya ngu oni nguno yowuruwooro, Anut oowooyi bingami ero okoororuwanggo.

11 Nga mandega ngaro damoni, nondo Anutno yengo yemboongerodoowe, Anutdo yanggangonidodo, ene mete ye hoorooweyeroro yoyeni, oo muri gomengga teyi, ero negoyerowoku, ko, yengo nowoondoye hamoomonggo, Anutdo ingooteku nguya, ye mete bidodo tewanggo. 12 Noore ngu Anutno yengo yemboongetetoku, nguro muringga ngu ngandiro. Simoo bare yengo oo gome tetenggoku ngu kenoro, nguro ene, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngu suwooyi sano oowooyi bingami okooyariyi. Nguno ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo yengo oowooye bingamiye nguya, ero

okoororuwa. Noorengo Anut, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro sumangeni, ngundo oo bidodo yeno yeni tunootemukowa.

2

Anutro Mamana Mande Toongooyingo Oni

1 Ye Kristen dobookurine, noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ko ombuwakuno, noore eneya yowuruwooweroyi, nguro no yeno ngguyinggayi tero, sumoo etenoku nga, ngu ye nga mandega ngaro ingonda teyi! 2 Oni gidaregado noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ko ombuweroyi naru kuri tunooteteku nga, ero ganayeroro ngu, yeno mande ngandiro yunoro, nguro ene yeno ero, Anut enengombo nga mandega, nga noore yunoro ero; ngundi, Polndo nga so uyingga nakangootoni, noorendo yeno wesiyoro yunooteto, ero eyingo. Ye ngundiro mande ngu ingoro, nguro soriyokoro, nowoondoyemo hamoo ma tewero. Hamoo oorengo kini. 3 Ye oni gura yoyokootoyi, ngundo ngundiro towootowoo, nguno ma ganayerowero. Kootuyisina, Yisas noore Kristen oni simoo bare, nguro ko ombuweroyi, naruwo ngu ma tunooteyingomo, ngu koretero oo ururu eraya tunootewari. Ngu ngandiro. Koretero ngu oni oowooyingga tunootero, winda winda tero, Anut kootu inowanggo. Ngundiro kootu yunootoyi, ko, ngu naruno ngu, Setanro oni oowooyi, Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni nguya, tunootewa. Ngu oningga ngu kootuyisina, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi, nguno uro oonootewa. 4 Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni, ngundo oni simoo bare godange anut, ko, simoo bare Anutno yambo mande tetenggoku, nguya mundi oorengo tewa. Ndadiro nguro, ene enengo oowooyi bingami nangge, ero okooro, simoo bare bidodo eneno nangge yambo mande teyi, ero ingowa. Ngundiro tero, kootuyisina, ene oororo, Yudaro yowururo ya urungga, oowooyi Tembel, musiyo kundingiyi oorengo nguno bibitero, ngandiro ewa. No nangge Anut oorengo, nguro ye komo nono nangge yambo mande teyi, ero ganayerowa.

5 No kuri yeya ootooro, nguno nga mande nga no yeno ewono. Ye ngu ma kabetewero. 6 Ene ataga, oo gurado Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni, nguro ombuweroyi oore goodooyinoote. Eme Anutdo rogo tewoku naruno, enengo koni ngu yeni tunootewa. 7 Anutro mande kootu ingoweroyi muringga, ataga, ngu kombiteyingo ko tero oorooteku, ene kootuyisina, Anutdo oni biyomingga, nguro oore andangeyinootoni, nguwoore enengo murini biyomingga, ngu hamoo yeni tunootewa. 8 Ngu naruno, Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni yanggangongga, ngu hamoo tunootewa. Ene, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, kootuyisina, enengo duridarinidodo ko ombuteku naruno, nguno enengo yukani, ngundo ngu oni biyomingga, ngu ureni kumoowa. 9-10 Yo, ndawu narunggano, Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni, yanggangongga ombuteku naruno ngu, Setanro yanggangoni ngundo yeni tunootewa. Ngundiro tunootero, ene godange sunggi gura gura tero, ko, muri songo oorengo gura, onindo ma teweroyi ngu tewa. Ngundiro tero, nguno godange mande muri biyomi urungga tero, nguno oni Anutro mandeni kootu inootenggoku, ngu ganayeroro yoyowa. Ndadiro nguro, simoo bare, Anutdo yoyowero mande ewoku, ngu ingoro, yokoyingo. Ngundiro nguro, ngu oni ngu ene Setanro

endeni biyomingga, nguno uro oonootewanggo. 11 Yo, ndadiro nguro,
oni simoo bare, Anutro oore ma keyowero ingootenggoku ngu, Anutdo
enengo ingoyingoye ngu tetoni, wenonowanggo. Ngundiro nguro, ene
Anutro Mamana Mande Toongooyingo oningga, nguro godange man-
deni ngu ingoro, nguro ene nowoondoye hamoo tewanggo. 12 Ngundiro
nguro, ene Anutro mande hamoo, ngu nowoondoyemo hamoo ma tero,
ene muri biyomi nangge keyoro, teweroyimboro ingoro, nguro oni oni
tewanggo. Ngundiro muri biyomi ngu tero oodoyi, wirikoyeroweroyi
naruno, ene oonootewanggo.

Anutdo Ye Ko Yoyoweroyimboro Kuri Rogoyerowo

13 Ye Kristen dobookurine, Anutdo yengo gome ingootoni, nguro
yemboongewero naruno, noore komo Anutno yengo esosootero yem-
boongerorooteto. Ndadiro nguro, Anutdo kurimi oorengo, ye ko
yoyoweroyimboro rogoyeroyingo. Ye enengo hamoo mande, nguro
nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, Yuka Kundingiyimbo, yengo
nowoondoye ko muri biyomiye sonowootoni, ataga, ye enengo oorengo
tunootero oorootenggo. 14 Yo, Anutdo, ye enengo Mande Keta
Mesarango, no yeno wesiyoro ewonoku, nguro nowoondoyemo hamoo
teyi, ero rogoyerowo. Anutdo ngundiro tero, nguno Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, ngundo noore enengo duridarinimo oriyi,
ero ingoote. 15 Ngundiro nguro, asa, ye Kristen dobookurine, ye nga
mandega, nga gome ingoya, ma kabetewero! Yengo, Yisasro nowoon-
doyemo hamoo teyingo, nguno komo yanggango dikayi. Anutro mande
bidodo so uyino, ko manggomo etuyerowonoku ngu, ye komo ngu
bidodo oorengo gome keyoyi.
16 Noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ko, Awa
Anut, ngundo noorengo gome oorengo ingooteri. Nguro ngu, enengo
sumangeni, ngundo noorengo nowoondonani yeni, gome oruwa.
Ene ngundiro tero, ene noore hoorooweyerootoni, nowoondonanimo
hamoo tero, Anut sobowootooye, ngundo ene noore ko yoyowa.
17 Noore Anutno yemboongetooye, Anutdo yengo nowoondoye yeni,
yanggango yetoni, ngunonggo ye hoorooweyerootoni, ye mande muri
ngu bidodo gome nenengo keyoro tewanggo.

3

Ye Komo Anutdo Noore Hoorooweyeroni, Eya Yemboongeyi

1 Noro so uyinggano, mande wenga, no ngandiro mande, yeno ewero.
Ye Kristen dobookurine, ye komo Anutno yemboongetoyiga, enendo
noore hoorooweyeroro, ngunonggo, Oo Bidodo Simburi, nguro man-
deni ngu mera bidodomo rogowooweroyi ngu yeno oororo tunoote-
woku, ngundiro eneno nguya tunootetoni, ngu keyowanggo. 2 Oni gi-
darega Anutro mande ingoro, ene nowoondoyemo hamoo, ma tetenggo.
Nguro, no ye sumoo yunootoowe, ye komo Anutno yemboongetoyiga,
Anutdo mbumbuwadodo oni muri biyomi oorengo tetenggoku, ngu ma
yoyokootoni, ngundo noore yomburiyerowero.
3 Setando towooyerowero ingootekuno ngu, noorengo, Oo Bidodo
Simburi, ngundo mete ye pawayeroro, yanggango yunootoni, nguno Se-
tando ye ma yoyowa. Ndadiro nguro, noore kuri ingooteto. Oo Bidodo
Anutdo tewero ewoku ngu, ene komo ngundiro temukowa. 4 Noore,
Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno nowoondonani hamoo tetetoku,

enendo hoorooweyerootoni, nondo muri bidodo etuyerowonoku ngu,
ataga tetenggoku, kootuyisina nguya, ngundiro tewanggo.
5 Noorendo Anutno yengo ngandiro yemboongeteto. Oo Bidodo Sim-
buri Simbunani, gedo enengo ingonduduye yoonenengootoyi, nguno
ngu, ene gedo gengo simoo barero, nowoondoyi teteku, muringgega
ngu, ene nguya, nguro gome ingowanggo. Nguno, ene Krayisno yang-
gango dikaro, kowuri koorowooyingo ngundiro, ene nguya, ngundiro
koorowoowanggo, ero ingooteto. Hamoo.

Oni Bidodo Komo Ko Teyi

6 Ye dobookurine, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis
oowooyimo, noore mande yanggango, yeno ngandiro eteto. Kristen
dobooye gura ye kewooroyemo, nguno ene kingo bibitero ootooro,
ngunonggo, noorendo mande yeno ewootoku, ngu ma keyoro, ko gura
ma tetoningga ngu, asa, ye ngu oningga, ngu tanggeyimo ma oruwero.
Ndadiro nguro, ene noorendo mande etuyerowootoku, ngu ma key-
oyingo. 7 Noore ye kewooroyemo oruwootoku naruno ngu, noore ko
tewero surenani, ma kini yeyingo. Kini, noorengo murinaningga, ngu
ye kuri ingowonggo. Nguro ngu, ye komo ngundiya, keyoya ko teyi.
8 Yo, hamoo oorengo, noore ye kewooroyemo oruwootokuno, suwooyi
sano ko yanggango tero, digi beye yoro, noorengo oowari uriyoro
neroruwooto. Noore yeno oowari kingo yoro, ma neyingo. Kini, noore
ngu kongga tewootoku, nguro ye kowuri yunowero ma ingoyingo. 9 Ngu
hamoo, Anutro ko oni ngu Kristen simoo bare kandeyemonggo, oowari
yoweroyi ngu Anutro mamana mandeno ooroote. Ene noorendo yeno
oo nguro ma kira eyingo. Kini, noore ngu muringgano ko tewootoku
ngu, oo gabogaboyi ngundiro nangge etuyerowootoku, ye ngu kenoya,
ngundiya teyi.
10 Noore kuri ye kewooroyemo oruwootoku nguno, noore yeno
mamana mande ngandiro ewooto. Oni gura ene ko gura ma tetoni ngu,
asa, ene oowari ma newa, ero eyingo.
11 Ene noore yengo mande binga ingowootoku ngu, oni gidarega,
ye kewooroyemo oorootenggoku, ene ko ma tero, kingo oorootenggo.
Nguro ngu, ene oni songomboro ko, nguro mande mande oowooyingga
kingo tero, oorootenggo. Ene oni songomboro ko, ngu enengo oo
kini. 12 Ngundiro nguro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis
oowooyimo, noore mande yanggango, ye yunooteto. Oni ngu, ene
komo enengo endeyoyingo gome sobowooya, enengo baresumooye ko
simooye nguya ko yanggango teya, ngunonggo oowari yoya neyi.
13 Nguro ngu, ye Kristen dobookurine, ye komo muri gome nenengo,
ngu tewero ma sureye kiniyewero. 14 Oni gura ye kewooroyemo nguno,
ene noorengo mande so uyimo nakangootetoku, nga ma keyootoningga
ngu, asa, ye ngu, oningga, ngu gome kenoya, ye ngu tanggeyemo ma
oruwero. Nguno ngu, enengombo muri biyomi tewoku nguro oyimo
yowa. 15 Ene noorendo ngu ngandiro ma eteto. Yendo ngu oningga,
nguya mundi oni ngundiro teyi, ero ma eteto. Kini, ene yengo dobooye,
nguro ye ene mamanangoya mande gome inoro hooroowetoyi, ene
nguno yanggango yoro, muri nenengo oorengo ngu tewa.

Mande Wenga

16 Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo nangge, nowoondoye
imakeyingo muringga, nguro simburi. Nondo Anutno yemboonge-
toowe, ene ye suwooyi sano oo bidodoboro nowoondoye imakeyingo
muringga, ngu yunowa. Nondo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno
yemboongetoowe, ene yeya suwooyi sano oruwanggo.
17 No Pol, nondo nangge, nenengo kandenembo kambayeroyingo
mande, nga yengo nakangooteno. Nga ngu nenengombo so uyi
bidodo nakangootenoku, nguno ngu, noro sunggiyi, ngu ngandiro
nakangooteno.
18 No Anutno yengo yemboongetoowe, Oo Bidodo Simburi Sim-
bunani, Yisas Krayis, nguro sumangeni ngu ye bidodoboya orini. Ngu
hamoo.

1 TIMOOTI
Polndo Timootiro So Uyi Koretero Nakangoyingo

1 Timootiro Mande Tabango

Timooti oningga ngu ene Esiya mera etenggoku, ngu gumisina ngunonggo mayeyingo. Enengo eweyi ngu ene Girik oni, ko, enengo nemi ngu Yuda bare. Polndo kootu endeyoyingongga, nguno ene Timooti nguya yootoni, ngundo Pol hooroowero, tero ngu, enengo ko gobooro oni tunootero endeyoweroyi, nguro rogo teyingo. (Aposel16:1-3). Kootuyisina, Polndo ene Timootino ngu Epesasno nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, ngu soboyeroni, ero rogowooyingo.

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo Timootiya ingonda teni ero, mande eyingo. Ngu godange oni etuyeroyingo, ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, ngu ma yomburiyerowero ero, yanggango teyunoyingo. Polndo ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro yambo mande teweroyi, nguro Timootino eyingo. Ene ngandiro nguya eyingo, tabango oniro muriye gomengga, nguno ene yambo mande komo teyi, ero eyingo. Polndo, ngu muri metemi ngu nangge, Timootindo yoni, ero eyingo. Ndadiro nguro, ene ngu Krayisro ko oni ngu nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare, ngu kewooroyemo ko teweroyi oni.

Nga so uyingga, ngaro mande gumi gumi ngu ngandiro.

* Polndo ngu esoso mande eyingo, ngu ene Timooti yoro hooroowweweroyi, nguro eyingo. 1:1-2.

* Etuyeroyingo mande nenengo, nguro mandeni. 1:3-20.

* Yemboongeweroyi muri nguro mande, ko, simoo barero muriye gome nenengo nguro mande. 2:1-15.

* Kristen simoo barero tabangoye, nguro muriye3:1-16.

* Ingoweroyi mande, ngu Timooti ene komo enengo murini ngu gome sobowooya, enengo mandeni etuyeroyingo ngu nguya, gome sobowooni, ero eyingo. 4:1-16.

* Timootiro koni nguro mande ingoni ero, ko nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare, ngundo gome hoorooweyeroya ko teni ero, mande eyingo.5:1-6:21.

1 No Pol, no Aposel, Krayis Yisasro soweyeroyingo oni. Anutdo noore ko yoyootoni, Krayis Yisas kenowero sobowootetoku, ngundo no rogoneroro, enengo Aposel oni yootunonerowo.

2 Timooti, ge Krayisno nowoondogemo hamoo teyingo, nguro ge noro nangone oorengo. Nondo nga nakayangga nga ngu, gengo nakangooteno. Awa Anut, ko noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis, enengo sumangeni, nowoondoyini, imakeyingoni ngu mete geya oriri.

Noore Mande Godange Ngu Bidodo Wongooye Uwa

3 No kuri Masedoniya oorowuwero yade oororo, ooreko geno etoowe, ingoyingo, ngundiro nangge, ataga nguya no geno eteno. Ge komo Epesas endemo nguno ootoo, ngunonggo oni gidaregado mande godange simoo bareno ero etuyerootenggoku oni, ngu gedo mamanayeroya e. Ye komo ngundiro godange mande ngu simoo bareno ma etuyerowero!

Eyingo. 4 Yo, hamoo, ngu oni ngundo kingo mata gura gura suwooyi
sano ero, ko enengo osi sambayeboro oowooye nguro mande gumi gumi
ero woosooro etenggo. Ngundiro mande mande ngu etoyi, ngundo
simoo bare usowootoni, songo songo tero, nguno enengo nowoon-
doyemo hamoo teyingo ngu yomburiyootenggo. Yo, ngundiro mandega
ngundo oni simoo bare ma hoorooweyerootoni, Anutro koni tetenggo.
5 Ene nondo, ataga nga mamana mandega ge gunootenoku nga keyoro
ngu, arisa, Anutro mamana mande nowoondogemo oorooteku, ngundo
ge oo biyomi gura teyingo, ero ma ete. Nguno, ene Yisasro nowoondoye
hamoo teyingo ngu gome ingootenggo. Ngu mande muringga ngu
bidodobo nowoondoye yokutuwootoni, ene ngunonggo nowoondoyi
teweroyi, muri gome ngu tewanggo. 6 Nga etuyeroyingo oni godange
ngando, ene muri nenengo ngu yokoro, ene wenonoro kingo mande,
nguno nowoondoye yetenggo. 7 Yo, ene Anutro mamana mande ngu
simoo bare etuyerowero ero, ngandiro ingootenggo. Noorengo mande
nga ngu, hamoo oorengo, ero ingootenggo. Ene mandega, nguro murini
nguya, ma ingootenggo.
8 Noore ingooteto. Anutro mamana mande ngu gome nenengo.
Anutro mamana mandega, nguro muri ngu ngandiro. Onindo endeyoro
oruweroyiga, ngu yoonenengoote. 9-10 Noore nguya ngu ingooteto.
Mamana mande ngu oni nenengomu yomosiyoweroyi, nguro kini.
Kini, mamana mande ngu, oni mamana mande karongootenggoku;
ko, ene tabango oni manggoye nguya, ma keyoro, utoro oorongooro
oorootenggoku; windawinda tetenggoku, nguro mamana mande. Nga
ngu oni Anut kootu inoro, ene weti mbumbuwa tetenggoku ngu; oni
ene Anutro mande kootuyisina ero, ene mera ngaro muri biyomi ngu
keyootenggoku, nguro mamana mande. Nga ngu oni awanamoye
yureyi kumootenggoku; ko, oni gidarega nguya yureyi kumootenggoku;
oni simoo sebobarese tero, ooreko ooreko endeyootenggoku; oni ngu
ene Sodom ende oniro muriye biyomi keyoro tetenggoku; oni ene
yakakayi oni yoro yoyeni, enengo kingo ko oni tetenggoku; ebe gana-
gana mande godange tetenggoku oni; oni ene godange ero, no hamoo
oorengo urungga awendiro ero etenggoku oni; mande muri biyomi
gidarega, ngundo mande metemi nguya mundi tero, yomburiyooteku,
ngu nguya yomosiyoweroyi mamana mande, nguro damoni.* 11 Ngu
oo ngundiro ngu, Anutro mande keta mesarango nguno oorooteku, ngu
Anutdo no rogonerowoku, ngu simoo bareno wesiyoro, eweroyimboro.
Nga Mande Keta Mesarangongga nga ngu, Anutro duridarinidodo, ko,
enengo oowooyi bingami okooweroyi muriningga, ngu simoo bareno
etuyeroote.

Anutdo Polro Nowoondoyi Teyingo Nguro Esosooteyingo

12 No Krayis Yisas, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
yanggango no nunootoni, enengo koni nangge tero oruwano. Ene noro
murine gome ngu ingootoni, no mete enengo koni teweroyi ingoro,
nguro enengo sunggi ngu nono yero, noyoro, enengo koni nga teweroy-
imboro rogoneroyingo. Ngundiro nguro, no eneno esosooteteno.
13 Hamoo, kurimi no enengo oowooyi yomooyinoro, nguro no Anutro

* **1:9-10:** (Oni Sodom ende urungga nguno oruwonggoku, ngundo ngu baredoya kini, simoondo enengo nangge ebe korokoro muri biyomi ngu teyingo. Anutro Mande Kurimimo, ngu Yenesis /Stat 18:16-33; gumi ko, gumi 19:1-29, mandega ngu kandangeya ingoyi).

oni simoo baredoya sanggiri tero, yutoro yomburiyeroyingo. Ndadiro
nguro, no ooga tewonoku, nguro murini ma ingoro, ko, Yisas ngu ene
ndawu oningga, ngu no kuri watayi ma teyingo. Yo, hamoo no ngundiro
teroodoowe, ene Yisasdo nowoondoyi tenunoyingo. 14 Noorengo Oo
Bidodo Simburi Simbunani, Krayis Yisas, ngundo sumange urungga
oorengo, nono yero, nowoondoyi teweroyi muri ngu Krayisno nowoon-
done hamoo teyingo ngu, yeni tunooteyingo. Ngunonggo ngu, Yisas
Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, oni bidodo nondo nowoon-
doyi teyunooteno.
15 Nga mandega nga ngu, hamoo oorengo, oni simoo baredo ingoro,
nowoondoyemo hamoo teweroyi. Ngu ngandiro. Yisas Krayis, ene
merako ngano oni simoo bare, noore weti mbumbuwanonggo andan-
gero, yoyowero, ombuyingo. Nondo ngu weti mbumbuwa teweroyi, oni
koreteyingo. 16 Yo, hamoo oorengo, kuri nondo ngu weti mbumbuwa
teweroyi oni koreteyingo. Ene Krayis Yisas enengo sumangeni, ngu
bidodo yeni koretero nono ombuyingo. Ngu sumangeningga, nguro
gabogaboyi, ngu simoo bare etuyeroyingo. Nguno ngu, oni simoo
bare no neyowanggoku, ngu Yisasdo noya ma boguwooyingo. Nguro
kootuyisina, oni simoo bare nguya neyoro ingoro, nguno ene Krayis
Yisasro, nowoondoyemo hamoo tero, suwooyi sano keta oruweroyi
ngu yowanggo. 17 O Anut, nondo gengo nowoondoyige urungga,
no nunootoyi, ingoro, nguro no komo geno yemboongetenoku nga!
Ge suwooyi sano oo bidodo sobowooweroyi, nguro Simburi! Ge
ma kumoowa; ko onindo geyoweroyi nguya kini! Gedo nangge, ge
Anut oorengo! Ge nangge oowoongge urungga oorengo, nguro gengo
duridarige sugi sugi oruwa! Ngu hamoo! Ero eyingo.

Polndo Timooti Ko Inoyingo

18 Nangone, Timooti, no Anutro mamana mande nga ge gunooteno.
Nga mandega nga ngu, noro ingoyingonemonggo, geno ma eteno.
Kini, kuri Anutro ingondudu eyingo onindo, geno oo tunooteweroyi
mandega ngu, enendo nguya ngundiro eyingo. Ngu mande gomengga
eyingo ngu yanggango dowooya, ngunonggo ge mete mundi oniya
yanggango ebe ureyi. 19 Ngu ebega nguno ngu, ge nowoondogemo
hamoo teyingo ngu gome dowooya, muri gome metemi, Anutro ma-
mana mande, ge nowoondogemo oorooteku, ngu nangge te. Oni gi-
darega ngu muri metemingga, enengo nowoondoyemo oorooteku, ngu
yokoro, kootu inootenggoku, nguno enengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu sono tuwi tero mera yomburiyooteku, ngundiro tetenggo.
20 Hayimeniyas, ko Alekisanda eraga ngundiro tetori, nguro nondo
ene yoyoro, Setan kandeyimo yoyeyingo. Ene ngunonggo ingondudu
metemi yoya, Anut oowooyi ko ma yomburiyoro yomooyinowari.

2

Yemboongeweroyi Nguro Muri

1-2 Arisa, koretero nga kongga nga no ye eririyerootoowega, ngu
nangge teyi. Ngu ngandiro. Ye Anutno kira eya yemboongetoyiga,
enendo oni simoo bare bidodo, oni ururu, oo sobosobo oni nguya,
Gabuman oni nguya hoorooweyerowa. Ye komo Anutno ngu oni nguro
esosooteyi. Ye Anutno ngundiro kira tetoyi ngu, asa, noore bidodo
nowoondonani imakeyingomo ootooro, ngunonggo Anutro mandeni,

ko, muri metemi gome nenengo, ngu nangge keyowato. 3 Kira
ngundiro teweroyi ngu, Anut doongeyimo gome metemi. Yo, noore
ko yoyoyingo Anutga ngundo, nguro gome ingoote. 4 Yo, Anutdo
oni simoo bare bidodo yoyoweroyimboro ingoote. Ngundiro nguro,
Anutdo oni simoo bare yoyeni, mande hamoo ngu muri gome nenengo
oorengo ingowanggo. 5 Noore ingooteto. Anut guranangge ooroote.
Anut, ko oni simoo bare nguya, kewooroyemo kawarara teyingo, oni
guranangge ooroote. Ngu oningga ngu Krayis Yisasga, ngundo nangge.
Enengo goweyi, ngundo oni simoo bare bidodo uriyeroyingo. 6 Nga
kongga ngaro naruni tunootetoni, oni Yisas Krayis enengombo enengo
ketangga ngu oni simoo bare bidodo uriyeroweroyimboro yero, ngundo
ko uriyeroyingo. Ngu muringga nguno, Yisasdo Anutro ingondudu
yeni, tunooteyingo. Ngu ngandiro. Anutdo oni simoo bare bidodo
yoyowero. 7 Nguro ngu, Anutdo noyoro, Aposel kono ngano noyewo.
Noro kone ngu, enengo mandeni ngu wesiyoro eweroyi. No hamoo
oorengo ero, godange mande ma eteno. No ngu oni sowe gidaregaro
etuyeroyingo noyewoku, nguno ene nguya, nga hamoo mandega ngaro
nowoondoyemo hamoo tewanggo.
8 Nondo ngu ngandiro ingooteno. Ende bidodomo, oni simoo bare
ngu, ene komo Anutno kandeye okooya, enengo oowooyi bingamini eya
yemboongeyi, ero ingooteno. Ene ngundiya teya ngu, ene nowoondoye
kookingo yetoni, sanggiri teweroyi muri ngu yokoya, ene kundingiyi
ootooya, ngunonggo ene Anutno yemboongeya oriyi, ero ingooteno.

Baredoro Mande

9 Nondo ngu ngandiro ingooteno, bare garo ngu ene komo towikumba
goweyeboro rogono teyi. Goweyimo ma woorogongoro ndinditewero.
Towikumba metemi rogono ngu nangge teyi. Bare garo, nguno goweye
nakangoro, nguno uye, moondeye, ma nakangowero. Beye goyayimu
nangge penggoro, towikumba gome gomemu ngu urini urungga, ngu
ma yoro, goweye nakangowero. 10 Kini, bare garo ngu, ene Anutro
nambosumoongo ootooya, ene ngunonggo Anutro kongga tetenggoku,
ngundo nangge enengo irosara oorengo. 11 Bare ngu, ene komo
neneteya, torige bibiteya, ngunonggo mande ingoya, ene newende
gome imakeyingomo ootooya, manggo korokoro teyi. 12 No bare gura
yokootoowe, ngundo oni etuyeroyingo ma oruwa. No, baredo simooro
tabango ma oruwa. Bare garo ngu, ene komo manggoye gosiyoya, ene
komo mande ngu nangge ingoyi. 13 Ngu ngandiro. Anutdo ngu ene
Adam koretero yero, kootuyisina, Ewa barega ngu yeyingo. 14 Adam
enengombo mande godange nguro newendemo hamoo ma teyingo.
Kini, barega ngundo godange mande nguro newendemo hamoo tetoni,
weti mbumbuwa teyingo. 15 Bare ene Krayisno nowoondoyemo hamoo
tero, ngunonggo nowoondoyi teweroyi muringga, nguno ootooro,
ngunonggo ene towikumba gome, goweyiboro rogono tero, ootooro,
ngunonggo Anut doongeyimo muri gome nenengo tero oode ngu,
asa, Anutdo sunggi mande ngandiro ero, gosiyoyingo. Bare simoo
bisiyoweroyi naruno ngu, Anutdo ene gome hooroowetoni, yanggango
yoro, ene simoo mete bisiyowa.

3

Kristen Simoo Barero Sobosobo Koreteyingo Nguro Mande

1 Nga mandega nga, ngu hamoo oorengo. Oni gura Anutro simoo bare
bidodoboro soboyeroyingo tabango koreteyingo oruwero ingooteku
ngu, asa, ene komo ko gome teweroyi, nguro gome ingoni. 2 Arisa,
sobosobo ngu gome nenengo oorengo oodoni, oni simoo baredo eneno
biyomi gura ma kenowanggo. Ene komo bare guranangge nguro
kameyi oorengo orini. Ene komo sono kowoo rogono nangge neya,
enengo oo bidodo teteku ngu rogono nangge teni. Enengo ingonduduni,
goweyi ngu bidodo gome sobowooya, imakeyingo muri ngu keyoya,
muri gome nenengo ngu bidodo teni. Ene oni bidodo enengo yano
ombutenggoku, ngu gome soboyeroni. Ene komo oni bidodoboro
etuyeroyingo, oni gome ingondudu orini. 3 Ene sono kowoo urungga
nero wenonoro, oni songomboya sodedo sanggiri tero ebe ma urewero.
Kini, ene oni songomo imakeyingo muri gome, ngu nangge teni. Ene
digi beye oo nguro nangge hahangero, ingondudu urungga ma tewero.
4 Ene enengo bareyi simoongo ngu gome soboyeroro, ngunonggo
enengo simoongo nga yoyeni, enengo mandeni gome keyoro, torige
bibitetenggo. 5 (Oni enengo bareyi simoongo gome ma soboyeroro
ngu, asa, ene Anutro oni simoo bare soboyeroweroyi nguya, ereremo
kini.) 6 Oni Kristen keta tewoku, ngundo sobosobo oni tero, ma
oruwa. Ndadiro nguro, ene windawinda tewaku ngu, asa, Anutdo ngu
oningga, ngu goweyi sanggawero mandeni wirikoweroyi ngu, Setan
goweyi sanggawero mandeni wirikoyingo, ngundiro tewa. 7 Endemo
simoo bare kewooroyemo, nguno oni oowooyi gome nenengo, oni gome
etenggo. Ene oowooyi gome metemi kini ngu, asa, ngu oningga ngundo
oyimo yowaku, Setanro sooro sebano ngu sorewa.

Kristen Simoo Barero Tabango Oni Nguro Mande

8 Ngundiro nangge, simoo bare kewooroyemo, endemo Kristen
tabango onidodo nguya, ene komo ingonduduye nenengo oorengo
ingoya, ngunonggo enengo koye gome teyi. Ene manggoye tege
eraya ma tewero. Ene sono kowoo nero ma wenonowero. Ene oni
dobookuriyeboro digi beye kingo yowero ma ingowero. Endemo oni
doongeyemo nguya, ene komo oni gome nenengo tunooteya orini.
9 Ene komo ngandiro ingootenggo. Ene Anut doongeyimo mamana
mande nowoondoyemo oorooteku, ngundo oo biyomi gura teyingo, ero
ma ete. Nguro ene komo mande hamoo ngu nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu gome ingoya, gome dowooyi. 10 Koreteya ngu, enengo
koye ngu towooyeroya yeyoyi. Ene koye gome metemi tetoyi, nguno
oni gurado muri biyomi gura eneno ma kenowanggoku ngu, arisa, ene
mete Kristen simoo bareno ko oni gome tero oruwanggo. 11 Ngundiro
nangge, endemo simoo bare ngundo ko oni nguro bare sumooye
nguya yeyootoyi, ene ingonduduye gome nenengo, ero etenggo. Ene
kootuyisina, mande kono kono ngu ma ewero. Ene sono kowoo
netenggoku, ko oo bidodo teteku nguya, ngu ene komo rogono nangge
tero, suwooyi sano muri gome nenengo, ngu nangge teyi. 12 Yo, hamoo,
Kristen simoo barero ko oni ngu, ene komo bare sumooye guranangge
nangge oruwanggo. Ene komo enengo bareyi simoongo nguya, gome
soboyerowanggo. 13 Oni ene Kristen simoo barero ko oni tero oruwero
ngu, ene ko gome metemi tetoyi, enengo oowooye nguya gome metemi
oorengo oruwanggo. Ngundiro tero ngu, ene mete Krayis Yisas nguro
mandeni, ngu yanggango oorengo wesiyoro ewanggo.

Anutro Mande Nguro Muri

14 Hamoo, no geno sodedo oorengo oorowuwero ewonoku, ene
ataga nga mandega nga nakangoro gunootenoku nga. 15 Nguro ngu,
no sodedo geno nguno ma oorowutoowega ngu, asa, ge mete nga
mandega nga kenoya ingo. Nguno ngu, Anutro simoo bare ngundo
mande muri gome nenengo Anutdo nguro ingooteku, ngu tewanggo.
Ndadiro nguro, ngu Anutro simoo bare ngu, ene ya nonggini yanggango
dikaro, ngunonggo ya koorowooteku ngundiro. Yo, hamoo, ngu Kristen,
ngundo Anutro hamoo mande ngu yoro, simoo bare gidaregano wesiyoya eyi. 16 Yo, Anutro mande murini ngu, ene urungga oorengo. Onindo
nga mandega nga, yeni biyomi yeweroyi nguya kini. Ngu ngandiro:
Ene oni kirarongo oorengo tunooteyingo. Yuka Kundingiyimbo, enengo
murini yeni tunooteyingo ngu, ene noorengo Simbunani oorengo
ngu etuyeroyingo. Engel onindo ene kenoyingo. Enengo
mandeni ngu oni sowe bidodomo oorowute. Mera ngano, oni
simoo bare oowooyingga eneno nowoondoyemo hamoo teyingo.
Ngundo ene sambo endemo oorero, ene ngu Anutya gobooro
oorooteri.

4

Godange Oniro Mande

1 Yuka Kundingiyi, ngundo mande yootunoro ngandiro ete. Kootuyisina, oni gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yokowanggo.
Yo, ene Setanro keyimo oni ngundo ganaganayeroro, noore Anutro
ingondudu eyingo oni, ero etoyi, ene nguro mandeye ingoro, keyowanggo. Ene oombooro biyomi, nguro muri biyomi ngu etuyerootoyi,
nguya keyowanggo. 2 Ngu naruno, godange oni, ngundo godange muri
songo ngu etuyerowanggo. Ndadiro nguro, nowoondoyemo hamoo
teyingongga ngu yokoro, nguno enengo ingonduduye nenengo gura
ingoweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, enengo weti mbumbuwaye
ngu ene ma ingootenggo. 3 Ngundiro oni, ngundo ene simoo bare
ngandiro etuyerootenggo. Ene komo erambarisa teweroyi muri ngu
yokoya, oowari gura gura nguya yokoya, roogo teyi, ero etuyeroyingo.
Ene Anutdo ngu oo ngu ye yunoyingo. Yo, noorendo enengo hamoo
mandeni ngu ingootenggoku, ene mete oowari yoro, Anutno esosootero
newato. 4 Noore ingowato. Anutdo oo bidodo yemukoyingo ngu oo
gome oorengo. Ngu noore oorongooye uweroyi kini. Kini, ngu noore
yoro, ngunonggo Anut bingami okooro esosootewerоyi. 5 Ndadiro
nguro, Anutro mandeni, ko, Anutno yemboongengga ngudodo yowuruwootoni, oo ngu yeni, kundingiyi tunootete.

Timooti Ngu Komo Krayisro Ko Oni Gome Orini

6 Ge nga mandega nga dobookurigemo ero etuyeroro ngu, arisa, ge
Krayis Yisasro ko oni gome oruwa. Yo, hamoo, ge bodaga oruwoku
oororo, ataga nguya, ene ge mande gome etunggerooteku, nguno
ge yanggango urungga yoro, nowoondogemo hamoo teyingo, mande
gomengga ngu keyoro ooroote. 7 Ene bare dogodogonimbo ngu, ene
kingo mata mande ngu etenggo, ko, kingo mande, Anutro mande
ma keyooteku, ngu bidodo kootu ino! Ge komo Anutro mande
murini, nguno gengo yanggango yoweroyi nguro ko yanggango te.
8 Ge ingooteku ngu, noore gowenani yanggango yeweroyi ngu, asa,

towoongoro, ko yanggango ko tetooye, ngundo noore hoorooweyerowa.
Ene Anutro mande muriningga, ngu keyoweroyi, nguro towoongoro
keyowatoku, ngundo ataga ngano hoorooweyerootoni oode, kootuy-
isina nguya, gome oorengo hoorooweyerowa. 9 Nga mandega nga ngu,
hamoo oorengo. Nga mandega nga ngu, oni simoo bare bidodo gome
ingoro, keyoro, nowoondoyemo hamoo teweroyi, ngu gome oorengo.
10 Anutdo oni simoo bare bidodo yoyowero koyi teteku ngu, noore
enengo oni nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, ene hamoo yoyowo.
Noore Anut suwooyi sano keta oruweroyiga, nguro nowoondonanimo
hamoo tero, noore enendo yoyoweroyiga, ngu sobowoowato. Yo,
hamoo, ngu muringga nguro nangge, noore suwooyi sano towoongoro,
ko yanggango oorengo tero, enengo murini keyowato.

11 Ge komo nga mamana mande, nga oni simoo bareno, eya,
gome etuyerootooga, ene komo ngu keyoyi. 12 Ene ge geyoro, simoo
oore, ngundo kingo oningga, ero ma ingowero. Kini, ge komo oni
etuyeroyingo oni kirarongo, tunootero oodoyi, nguno ngu, Kristen
oni simoo bare, ge geyoro kenggerowanggo. Ngu ngandiro. Gengo
mande eyingomo, gengo endeyootekuno, ko, gengo nowoondoge do-
bookurigeboro ingootekuno, nowoondogemo hamoo teyingo nguno,
ko, Anut doongeyimo ootootoongge, muringge gome nenengo, ngu
bidodo kenoro, ene ge kenggerowanggo. 13 Nga narungga ngano, ge
no soboneroya ootooya, nguno ngu, ge komo suwooyi sano Anutro
mande, ngu oni simoo bareno kandangeya, mande nguro murini gome
wesiyoya, eya, etuyeroya ootoo. 14 Kuri Kristen oniro tabango, onindo
kandeye ge tabagemo yeyingo naruno, nguno ene ge Anutro ko oni
goyeyingo. Yo, enendo ge rogogerootoyi, nguno Yuka Kundingiyimbo
Anutro ko teweroyimboro kingo oo duwoo gura ge gunoyingo. Ngu
naruno nguno, oni gurado, gedo kootu ko teweroyi, nguro ingondudu
tero eyingo. Nguro ngu, ge ngu oo kingo duwooga, nguro koni
tewero wembuge ma kiyayi yewero. 15 Naru bidodomo, ge komo ngu
kongga ngu sobowooya teya, nguno nangge ootoo. Ge ngundiro tetoyi
ngu, asa, oni bidodo, gengo kongge, ngu tunoo oorengo kenootoyi,
urungga oorengo tunootewa. 16 Gengo muringgega teteku ngu, komo
gome sobowooya, simoo bareno oo etuyerooteku nguya gome sobowo.
Oni etuyeroyingo koyi ngu, ge suwooyi sano ngu kongga nguro koyi
yanggango te. Ge ngundiro tewaku ngu, asa, ge goyoro, ngunonggo oni
simoo bare gengo mandege ingoro, nowoondoyemo hamoo tetenggoku,
nguya Anutdo yoyowa.

5

Timootindo Oni Simoo Bare Yeyoro, Enengo Soweni Nenengo, Ero Ingowa

1 Ge oni dogodogoni nguya ma boguwooro yeyoro ewero. Kini,
ge komo mande ememonggo eya, gengo awangge yomosiyooteku,
ngundiya ene yomosiyero. Ge gengo konedobooge yomosiyerooteku,
ngundiro nangge, simoo oore gidarega nguya, ngundiya yomosiyero.
2 Gengo nangge yomosiyooteku, ngundiro ge komo bare dogodogoni,
ngu gome yomosiyero. Ge bare oore gidarega komo gome yomosiyero,

gengo kuwoongge yomosiyooteku ngundiro. Yo, hamoo, Anut doongeyimo muri gome nenengo, nguno gengo kuwoongge yomosiyooteku, ngundiya ene yomosiyero.

Bare Wabu Nguro Mande

3 Bare wabu gura kameyi kumootoni, enesu nangge oodoningga ngu, arisa, ge ngu barega ngu gome sobowooya yomosiyo. 4 Ene bare ngundiro ngu ene simoongododo, ngundi osi osiyidodo bine, arisa, ene ngandiro gome ingowanggo. Anut doongeyimo, enengo ko koretero ngu enengo awanamoye osi osiye nguya soboyerowanggo. Ndadiro nguro, enendo kuri ene soboyeroro ko tewonggoku, nguro gumi ngundiro tewanggo. Yo, Anutdo ngundiro muringga nguro gome ingoote.

5 Ene bare wabu gura enesu nangge oodega ngu, arisa, ngu barega ngu ngandiya teni. Ene Anutro newendemo hamoo tetoningga ngu, suwooyi sano narudodomo, ene komo Anutdo hooroowenerоni, eya yemboongeya orini. 6 Ene bare wabu gura, enesu nangge tero, ene ingonduduni buribari ingoro, goweyiboro murimo oorooteku ngu, asa, Anut doongeyimo, ene kuri kumooyingo ngundiro ooroote. 7 Ge komo bare wabu, ko, enengo simoongo nguya, mamanayerootooga, ene nga mandega nga keyoya, muri nenengomo oodoyi ngu, asa, oni songombo ene goweyi sanggawero mande gura, eweroyi kini. 8 Oni enengo dobookuriye gome ma soboyeroro, oni enengo sidu soweni oorengo, ko, bare wabu eneno oorootenggoku, ngu gome ma soboyerowaku ngu, asa, ngu oningga ngu, ene newendemo hamoo teyingo ngu, ene kuri yokowoku ngu, nguro ene oni biyomi oorengo. Oni Anutro ma ingootenggoku, ngundo muri biyomi ngundiro ngu ma tetenggo.

9-10 Bare wabu oowooye oorooteku, so uyigano, nguno ge ngundiro bare, ngu oowooye nguno nakango. Bare ene dagoma onibi kabusa (60) yokoyingo ngu, ene simoo guranangeboro bareyi. Ngundiro bare ngu, ene ko gura gura teweroyi, oowooyi gome metemi. Ene kuri, enengo simoongo gome soboyerowo. Ene ende songo oni mayetoyi, oo karo yunoro yomosiyerowo. Ene ko gura gura Kristen oni simoo bareno teweroyi, nguro meyero oorootenggo. Ene oni kowuri yoro oodoyi, ngu hoorooweyeroro, ko metemi gura gura teyingo. Bare ngundiro muri teyingo ngu nangge oowooye nakango.

11-12 Ene ge bare wabu oore oorootenggoku, ngu oowooye ma nakangowero. Ndadiro nguro, enengo goweyiboro ingonduduga, ngundo soboyerootoni, ene ko kame tewero ingowanggo. Yo, enengo goweyega, ngundo ingonduduye sobowootoni, ngundo Krayisro ingoro koni teweroyi, ngu dagate. Nguro ngu, ene kuri, Krayisro koni tewero mande, ero gosiyoyingo ngu yokootenggo. Ngundiro nguro, ene Anut doongeyimo, weti mbumbuwa tetenggo. 13 Ene muri gura nguya, ngandiro tetenggo. Ene sureye kiniyetoni, ene ya bidodomo oororo, ene oni songomboro mande yakakayi yoro, koorowooro, oororo omburo tetenggo. Ene mande biyomi gura gura noore ma teweroyi, ngu ero endeyootenggo. 14 Ngundiro nguro, nondo ngandiro ingooteno. Wabu bare oore oorootenggoku, ngu ene ko kametero, ene simoo bisiyoro, enengo ya gome sobowoowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, arisa, oni Anutro nowoondoyemo hamoo kini, ngundo mande biyomi gura, noore gowenani sanggawero ma ewanggo. 15 Ye kuri ingootenggo. Bare

wabu gidarega, ene oore metemi ngu kuri yokoro, ene Setanro murini
ngu keyootenggo. 16 Ene Kristen bare gurado enengo soweni nguno
wabu bare gidarega oodoyiga ngu, asa, ene komo gome soboyeroyi.
Ngundiro tetoni, nguno ngu, endemo Kristen simoo baredo wabu bare
soboyeroweroyi, ngu kowuri kini. Ene wabu enesu guranangge nangge,
hooroowewerroyi gura kini, ngu Kristen simoo bare watangga, ngundo
hoorooweyeroro soboyerowanggo.

Tabango Oniro Mande

17 Kristen tabango oni ko gome oorengo tetoyingga ngu, ye yowuru
simoo bare ye bingamiye okooya, oowooye metemi eya, nguro uriyi
digi beye yunowanggo. Ndadiro nguro, ene ko yanggango tero,
Anutro mandeni ngu simoo bareno ero gome wesiyoro etuyerootenggo.
18 Noore ingowato. Anutro mande ngundo ngandiro ete.
Ge Bulmakawu manggowo ma doobengootoyi, Wit Rayis oo ngu won-
goowero, ero eyingo. (Dutoronomi 25:4)
Anutro mandeno nguya ngandiro ete.
Ko oni ngu ene mete koro uri yowanggo. Ero eyingo. (Luk 10:7)
19 Oni gurado, ngu tabango oningga ngu biyomi tewa, etoni ngu, arisa,
ge ngu mandega ngu ma ingowero. Ene oni eraya, ngundi oni kabusa
bine, ngu mandega ngu etoyiga ngu, asa, ge mete nguro mandeye ngu
ingo. 20 Ene Kristen tabango oni gura, weti mbumbuwa tetoningga
ngu, arisa, ge mete Kristen oni doongeyemo mandeni, ngu tunoo
yomosiyoyi. Ngundiro tetoyi ngu, tabango oni gidarega ngu kenoro
sosorewanggo.
21 Anut doongeyimo, Krayis Yisasno, ko, Anutro oni Engel oni
doongeyemo nguya, no nenengo geno eteno. Ge komo mande bidodo
gunowonoku, ngu bidodo keyo! Ge mande gura muri ma kenoro ingoro
ngu, arisa, ge nguro nowoondogemonggo sodedo ngandiro ma ewero.
Kini, noro mandene bidodo keyo. Ge komo oni bidodomo mande
muri guranangge te. Ge gisigosononggo dobookurigemo mande ero,
oni gidaregano ma yoyokowero. 22 Ge sodedomangge eririnonggo, oni
gura sobosobo teweroyi nguro kandege tabangomo ma yewero. Ge oni
gidegado weti mbumbuwa tetenggoku, ngu ge nguya, yowuruwooro ma
tewero. Kini, gengombo ngu Anut doongeyimo nenengo oorengo ootoo.
23 Ge komo kingo sono nangge ma newero. Ge mete Wayin bodaga
nangge sonono wendoya, ngudodo nowoondoge hooroowewerroyim-
boro ne. Ngundo ngu, sayingga suwooyi sano geno tunooteteku, ngu
andangetoni kinitewa.
24 Oni gidaregaro weti mbumbuwa ngu tunoo ooroote. Ngundiro
nguro, mandeni wirikoweroyi ngu kowuri kini. Ene oni gidaregaro weti
mbumbuwa ngu kombiteyingomo ooroote. Kootuyisina, tunootetoni
wirikowanggo. 25 Ngundiro nangge, muri gome gidarega ngu tunoo
oodoni, ko muri gome gidarega, ngu kombiteyingomo ooroote. Ene
kootuyisina muri gome ngu bidodo tunoo oorengo tunootewa.

6

Ko Oniro Mande

1 Kingo ko oni bidodo, ene Kristen tetoni ngu, ene komo ngandiya
ingondudu yoyi. Noorengo sobosobo tabango oni ngu metemi, nguro
noore enengo oowooyi bingamini okoowato. Ngundiro tetoyi ngu,

sobosobo tabango onindo Anut oowooyimboro mande biyomi ero, ko
Kristen murimboro nguya, mande biyomi eweroyi kini.
2 Kingo ko oniro sobosobo oni ngu, ene Kristen oodoni ngu, asa, ko
onindo ngandiro ma ingowero. Ene nenengo doboone, nguro no mete
enengo manggowo unggarangoowano, ero ma ingoyingo. Kini, ene
komo ngandiro ingowa. Ene Kristen oni, nguro no koni gome tewano,
ero ingoyingo. Ndadiro nguro, ene noro Kristen doboone, nguro no koni
gome tewano. Eyingo.

Etuyeroyingo Oniro Mandeye Nenengo Kini

Suwooyi sano, ge simoo bare muri ngandiro teweroyi, nguro
gome etuyero, ge komo, eya, yokutuyerootooga teyi. Ngu ngandiro.
3-4 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo ngu,
Anutro murini ngu gome etuyerowo. Ene oni gurado, ngu Yisasro
hamoo mandega ngu yokoro, mande gurano etuyerowaku ngu, asa,
noore ngu mete ingowato. Ngu oningga ngu, kingo windawinda tero,
ene oo bodaga ma ingoote. Ene ingonduduni ngu muri biyomi teweroyi,
nguro hahangero ooroote. Ene mande gumi gumi eweroyi muri, nguro
mande ebe uto uto tete. Ngundiro mande, ngundo muri ngandiro
yeni tunootete. Oni gidaregaya, nowoondoye biyomi yero, ko ebe
utoro, kootuyisina yomooyinoro mande biyomi ero, ko, dobooyiboya
ingondudu biyomi ingoweroyi, nguro tunootetenggo. 5 Ngundiro tero,
suwooyi sano sanggiri tetenggo. Ngundiro oni, ngundo ingonduduye
ngandiro sasa ingootenggo. Ene hamoo mande ngu, gome ma ingoro,
dowootenggo. Kini, ene ngandiro ingootenggo, Anutro mande murini,
ngu oo sitowi yoweroyi oore, ero ingootenggo.
6 Ene oni, ene Anutro mande murini ngu keyootoyi, Anutdo nowoon-
doye yanggango teyunoro, kumana urungga yunoote. Ngu muringga,
ngunonggo Kristen oni, ene oo bidodomo Anutdo rogoyimo yunootoni,
nguro ene oni oni tetenggo. 7 Noore ingooteto. Namonanimbo bisiye-
rootoyi, noore merako tunootewootoku, ngu naruno, noore oo gura
ma yoro ombuyingo. Kootuyisina nguya, noore mera nga yokowatoku,
ngu naruno, noore oo gura ma yoro oorowuwato. 8 Noore oowari
towikumba rogoyimo tetoni, nguno ngu, asa, noore mete ngandiro
ewato. Nga oo nga, noore mete, ewato. Eyingo. 9 Ene oni digi
beye oo sitowi urungga yowero hahangeteku, ngu muringga ngundo
oningga yeni, muri biyomi gurano gurano sorero oonootewa. Yo,
hamoo, ene oonootewerroyi, ngu nusako mereno sorero kumootenggoku ngundiro. Yo, ngu muringga, ngundo nowoondoye sanggawetoni,
nguro ene biyomi oorengo tetenggo. 10 Beyero gome ingoweroyi muri
ngu, muri biyomi bidodoboro damoni. Oni gidarega ngu ene beyero
gome ingootenggoku muringga, ngundo ene yowoosootoni, enengo
nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu kuri yokoro, kowuri urungga
koorowootenggo.

Noore Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga Ngu Gome Dowoowato

11 Ene ge Anutro oni, ge ngu oo ngu kootu inoya, ge songo toonge.
Ge komo muri nenengo ngu yoweroyimboro koyi te; Anutro muri
nenengo ngu keyoya; nowoondoyemo hamoo teyingo muringga ngu
teya; dobooyiboro nowoondoyi teweroyi muringga ngu teya; yang-
gango dikaro kowuri ogingo bidodo koorowooweroyi muringga teya;

ngunonggo simoo bareno imakeyingomo mande muri, ngu teyi. 12 Oni
ene Krayis newendemo hamoo teyingo ngu, enengo koni ngu, oni ene
ebe pawapawamu tero, kendu tetenggoku ngundiro. Yo, oni ene ko
yanggango tero, ebe pawapawamuno uro, uriyi yootenggoku ngu, ge
nguya ngu kongga ngu teroode, oororo, wengamo yokowa. Ge ngundiro
tero ngu, asa, Anutdo suwooyi sano keta eneya oruweroyi, ngu ko uriyi
gunowa. Yo, ge nowoondogemo hamoo tero, ngunonggo ge simoo bare
gidaregano wesiyoro eteku, ngu naruno nguno, Anutdo keta sugi sugi
oruweroyi mande, ero gosiyoyingongga, ngu gunowa.
13 Anutdo ene oo bidodo keta oruweroyi, ngu yunoote. Krayis
Yisas ngundo ngu, Pondiyas Payilat doongeyimo murini, enengombo,
nenengo murini yootunoro, eyingo. Ngu Anutga ngu doongeyimo, ko,
Krayis Yisasno nguya, no geno mande yanggango gunooteno. 14 Ge
komo Anutro mande ngu bidodo gome keyo. Ge ngundiro tetoyi ngu,
asa, sugabo nguno ma oodoni, ko, onindo nguya nguro mandeni biyomi
eweroyi kini. Ge komo ngundiro sobowooro oodoyi, oororo, noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, tunooteyingo naruno,
nguno wenga kinitewa. 15 Yo, hamoo, Anutdo Krayis ko ombuweroyi
naruningga rogo teyingo, ngu yeni tunootewa. Anut guranangge,
nguro noore komo enengo oowooyi bingamini ero okoororuwato.
Ene guranangge yanggangonidodo oorengo. Ene guranangge mera
ngaro oo sobosobo oni ururu nguro Urungga. Oni ururu nguro
soboyeroyingo oni urungga oorengo. 16 Ene guranangge, ene ma
kumoote. Ene soru himi urunggano oorooteku, nguro noore ene
tanggeyimo oorowuweroyi nguya kini. Kuri oni gurado nguya ene ma
kenoyingo, ko, ataga nguya, oni gurado kenoweroyi nguya, ereremo
kini. Enengo oowooyi urungga ko yanggangoni, ngu suwooyi sano
ngundiro oruwa. Ngu hamoo.

Oni Oo Oowooyinggadodo Nguro Mande

17 Oni mera nga oo sitowi oowooyinggadodo nguno eyi. Ene enengo
digi beye oo urungga nguro ma oni oni tero, ene yeni mande ung-
garangooro windawinda tewero. Ndadiro nguro, oo ngu bidodo sodedo
biyomi yeweroyi, nguro nowoondoyemo hamoo ma tewero. Kini, ene
komo Anutro nowoondoyemo hamoo teyi. Enengombo nowoondonani
gome oni oni teweroyi, oo gome ngu urungga oorengo, noore yunoote.
18 Oni oo sitowi urunggadodo nguno eyi. Ene komo mete ko gome
metemi ngu bidodo teyi. Ene komo oni oni sanganimonggo oni gi-
darega ooro wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroyi. 19 Ene ngundiro
tero ngu, arisa, ene oo gome gome oowooyingga teyingo, ngundo
kootuyisina, enengo hoorooweyeroweroyimboro yowuruwoowanggo.
Ngundiro tero ngu, ene mete keta oruweroyi keta hamoo oorengongga
ngu yowanggo.

Ge Komo Gengo Kongge Ngu Gome Sobowo

20 O Timooti, ge komo ko Anutdo kuri gunowoku, ngu gome sobowo!
Kingo mande Anutro muri ma keyooteku, ko, oni enengo ingoyingoye-
monggo mande etenggoku, ngu nguya ge kootu ino. Ndadiro nguro,
Anutdo kingo mande mande oniro ingoyingoyemonggo etenggoku,
nguro sanggiri tete. 21 Oni gidaregado etenggo. Noore ingondudu oni,
noore oo bidodo rogoyimo ero etenggo. Ene ngundiro etoyi ngu, asa,

ngu naruno, ene damoni yero, Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo
ngu yomburiyootenggo.
Anutro sumangeni ngu mete yeya orini. Ngu hamoo. 11

2 TIMOOTI
Polndo, Timootiro So Uyi Erayaga Nakangoyingo

2 Timooti Mande Tabango

Nga so uyi erayayiga nga ngu, Timootiro. Polndo nga so uyingga nga, ene Rom ya biyomimo ootooro, ene ngu naruno so uyi nakangoyingo. Onindo Pol yoro ya biyomimo yeyingo. Ndadiro nguro, ene Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ete. Polndo ngandiro ingondudu tewoku ngu, Pol ureweroyi naruni namoko tetoyi ingoro, nguro ene nga so uyingga nga, nakangoyingo.

Timootindo, ngu Pol, hooroowero enengo erayadodo ko oowooyingga tero ngu, Timootindo Epesas oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, oni ngu gome soboyeroyingo. Timooti newendemo hamoo oorengo teyingo, ngu Polndo Yisas Krayisro newendemo ingootoni, hamoo tetoni, keyoyingo ngundiro. Polndo Timooti ngundiro kenoro, nguro ene ngandiro eyingo. Timooti ngu nenengo nangone, ero eyingo. Nga so uyingga nga ngu, Polndo enengomboro mande ero ngu, enengo newende bidodo oorengo Timooti inoro, nguro gome ingoro, enendo ngu komo gome yanggango dikaya, kowuri koorowooya dikani. Enendo ngu oni simoo bare gidega, Anutya mundi tetenggoku, ngu yoyoni. Polndo ngu Timootiya nga so uyingga nga nakangoro, ge nga mande nga etuyeroya, nenengo mande yuno ero, so uyi nakangoro Timooti inoyingo.

Nga so uyinggano ngano ngu, mande gumi gumi ngandiro ooroote.

* Polndo Timooti kambayingo. 1:1-2.

* Polndo Timooti ingootoni newendemo hamoo tetoni, nguro Anutno esosooteyingo. 1:3-7.

* Ngundiro ero ngu gome oorengo, Timooti ge yanggango dikaya, ko ngu gome eni. 1:8-2:13.

* Sunggi gura gura ngu eneno tunootewa. Ngundiro tunootetoni, nguno kenoro, ingoro ngu, onendo ngu hamoo oorengo, Anutro ko oni simoo bare oorengo tero oorootenggo. 2:14-26.

* Naru wenga ngu namoko tunootetoni ngu, oni simoo barero weti mbumbuwa ngu komo urungga oorengo tunootewa. 3:1-9.

* Ko yanggango teyinoweroyi, nguro mandeni, ko, oo biyomi Timootiro kono tunootewerоyi, nguro ingonda teni. 3:10-4:5.

* Polro ingonduduni newendemo ingooteku nguya, inoro eyingo. 4:6-18.

* Polndo oni gidarega kambayeroro nguro mande soweyoyingo. 4:19-22.

1 No Pol, no Krayis Yisasro Aposel oni. Anutdo no rogonerootoni, no keta oruweroyi mandega ngu oni simoo bareno wesiyoro eweroyimboro oni. Oni simoo bare, ene Krayis Yisasro nowoondoyemo hamoo tero ngu, ngu sugi sugi keta oruweroyiga, Krayisdo sunggi yeyingo, ngu yowanggo. Ngu kongga ngu no nunowo.

2 Timooti, ge noro Kristen nangone oorengo. No nga so uyingga nga, gengo nakangooteno. Awa Anut, noorengo urungga Krayis Yisas, ngundo enengo nowoondoyimo, ene ge sumange tenggunowa. Ene ge nowoondoge yeni, imakeyingomo oruwa.

Noore Mande Keta Mesarango, Ngaro Ma Oyimoyerowa

3 Noro osisambane ngu, ene Anutro muri ngu keyoyingo, nguro no
nguya ngu keyooteno. Nowoondonemonggo ingootenoku ngu, nga
muringga, nondo tetenoku, ngu nenengo oorengo. Nenengo yem-
boongeyingo naruno, no suwoo sano nguya, Anutno gengo esosootero
yemboongeteno. 4 No gengo doongengge sonoyi ombuyingongga, ngu
ingootenoku, nguro no komo ge ko geyoro ngu, asa, no oni oni
tewano. 5 No gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu ingooteno. Ngu
godange kini. Nowoondoyemo hamoo ngundiro ngu, ombige Lowisno,
ko, nangge Yunisno nguya ngundiro oruwo. 6 Ngundiro nguro, no
ingonduduge ngu yokutuwooteno. Ge Anutdo ko teweroyimboro oo
kingo duwoo, ge gunootoni oorooteku, nguro ingo. Kuri nondo kandene
ge tabagemo yetoowe, ge ngu oo kingo ngu yoyingo. Ataga ngu, ge ngu
oo kingo duwooga, gunoyingo koyi tetooga, urungga tunooteni. Onindo
de uwootoyi de urungga dedeku ngundiro, gengo oo kingo duwoo
yoyingongga, ngu koyi tetooga, urungga tunooteni. 7 Ge ingooteku,
Anutdo sosoreyingo muringga, ngu noore ma yunoyingo. Kini, ene
noore yanggango oruweroyi muringga, ngu yunoro; ko, nowoondoye
ebe ino ino tero, nowoondoyi teweroyi muri yunoro; noorengo gowe-
nani, ingondudunani gome sobowooweroyi muringga, ngu bidodo,
noore hoorooweyeroweroyimboro yunoyingo.

8 Ngundiro nguro, ge noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
nguro mandeni, wesiyoro ewero nguro oyimo ma yowero, ko, no ya
biyomimo oorootenoku ngaro nguya, oyimo ma yowero. Kini, ge komo
Anutro yanggangoni ngu yoya, ngunonggo ge noya kowuri nga gobooro
koorowooro, nguno mande keta gome, nga wesiyoro eweroyi, koyi ngu
tewaro. 9 Anutdo kuri negoyeroro ko yoyowoku, noore enengo oni
simoo bare oruwato. Noore muri gome metemingga tetooye, nguro ma
negoyeroro yoyoyingo. Kini, enengo ingondudunonggo, enengo suman-
geningga, ngundo negoyerowo. Kurimi oorengo, Anutdo mera nga,
ma yeyingo naruno, Krayis Yisasdo ngu sumangengga, ngu noorengo
yunoyingo. 10 Ataga, nga narunggano ngano ngu, Krayis Yisas, noore
ko yoyoweroyi oningga, ngu kuri tunoo oorengo tunooteyingo. Yo, ene
kumooro yanggangoningga, ngu oondoogero, Mande Keta Mesarango,
ngu yunoro, nguno suwooyi sano keta oruweroyi etuyerowo.

11 Anutdo no rogonerootoni, ngu Mande Keta Mesarango, ngu wesiy-
oro eweroyi oni oorooteno. No nguro Aposel oni, ko, enengo mandeni,
oni simoo bareno etuyeroyingo oni oorooteno. 12 Ngu muringgano
nguno, no kowuri koorowooteno. Ene, no nguro oyimo ma yooteno.
Kini, no kuri ingooteno, no ngu oningga, nguro nowoondonemo hamoo
tewo. No nguro murini, hamoo ingootoowe, ene nga kongga, no
kandenemo yewoku nga sobowootoni, sugi sugi oodoni oororo, ngu
naru urungga ngu tunootewa.

13 Nga mande hamoongga nga, ge no manggonemonggo ingowoku,
ngu oo gabogaboyi ge etunggerowonoku, ngu oni etuyeroyingo muri
gome. Ngundiro nguro, ge Krayis Yisasro nowoondogemo hamoo
teyingo, ngu yanggango teyinoya, ngunonggo Krayis Yisas nowoondoge
ino! Ngu muringga, nguno ngu, ge nga mandega nga gome dowoo!
14 Anutdo ge kandegemo oo gomengga, yewoku ngu, ge gome sobowo!

Yuka Kundingiyi, noore nowoondonanimo oorooteku, ngundo ngu, nga
kongga teteku, ngano hooroowenggerowa.
15 Ge kuri ingoote; Esiya oni bidodo, Piselas ko Hemosenis nguya, ene
no kuri noyokowonggo.
16 No, noorengo Simbunani, nguno yemboongeteno. Gedo, Onesi-
poras ko enengo simoonggoroboro nowoondoyi teyunoni, ero yem-
boongeteno. Ndadiro nguro, naru oowooyingga, Onesiporasndo no
nowoondone yeni, imakero ooroote. Ene no ya biyomimo oorootenoku,
nguro ma oyimo yoote. 17 Kini, ene Romno, ombuwoku ngu, ene no
erewenerorо, ko biyomi tero oode, kootuyisina, no neyowo. 18 Ge
ngandiro ingoote, no Epesasno oruwonoku ngu, Onesiporasndo no
gome urungga hooroowenerowoku ngu. Nguro no noorengo Sim-
bunani, nguno ero yemboongeteno. Gedo, wenga naru urunggano
nguno, gengo sumange Onesiporas ino, ero yemboongeteno.

2

Ge, Krayis Yisasro Me Oni Gome Oruwa

1 Arisa, nenengo nangone, suwooyi sano noore ge nguya, Krayis
Yisasya gobooro oodooye, nguno ge komo enengo sumangenimonggo
yanggango dika! 2 No mande bidodo oni simoo bare urungga
doongeyemo wesiyoro etoowe, ge ingowoku ngu. Ngu mandega
ngu nangge, ge komo oni kuri yomosiyerowoku, ngundiro oni, ngu
mandeningga, ngu kandeyemo yetoni, ngundo mete oni gidaregano,
mande ngu gome, wesiyoro ero etuyerowanggo.
3 Ge komo Krayis Yisasro me oni oorengo gome ootooya, ngunonggo
noore me oni gidaregaya, nga ko ngaro kowuri koorowoowato. 4 Oni,
ene me oni koyi tero ngu, ene ko gura gura, ma dowooro tewa. Kini, ene
me oni koyi gome tewa. Ngundiro tetoni, enengo me oniro tabango,
ngundo enengo koni, ngu kenomayingoni ero, ko tete. 5 Ngundiro
nangge, oni ene ebe pawapawamuno, kendutewero ngu, ene komo
ebe pawapawamu ngundiro ma tero ngu, ene nguno oowooyidodo
ma tewa. 6 Oni ko yanggango tero, oo kono miro sobowooteku ngu,
enengombo ngu kongga, nguro engge koreteyingo, ngu koretero yowa.
7 Ge komo nondo mandega etenoku, ngaro ingondudu te! Noorengo
Simbunani, ngundo ingonduduye yeni, himi yewa. Ge ngunonggo, nga
mandega, ngaro muri bidodo tunoo ingowa.
8 Suwooyi sano ge komo Yisas Krayisro ingondudu te! Ene ngu
Dewitro soweni, Anutdo ene merenonggo yokutuwootoni, ko keta
ootoogeyingo, nondo mande etenoku ngundiro. 9 Nondo nga mande
metemingga nga wesiyoro eteno. Nguro oni ngando noya oni biyomi
ero ingoro, kowuri gura gura nunootenggo. Yo, nguro nodowooro
ya biyomimo nguya noyetenggo. Ene Anutro mande, ngu ya biy-
omimo ma oruwa. 10 Ngundiro nguro, no nenengombo nowoondone
yanggango inoro, kowuri bidodo koorowooteno. No oni simoo bare
bidodo hoorooweyerootenoku, ngu Anutdo enengo sorengoro sunggi
yewokuro, no ngandiro ingooteno. No ngundiro tetoowe ngu, asa, ene
nguya, Krayis Yisasno keta oruweroyi, ko duridaridodo suwooyi sano
sugi sugi oruweroyiga, ngu yowanggo.
Noore komo nga mandega ngaro nowoondonanimo hamoo teni.

q[11] Hamoo, noore eneya kumooro ngu, noore eneya keta oodooye.
[12] Ene noore yanggango tero, kowuri bidodo koorowooro ngu,
arisa, noore eneya oo bidodo sobosobo oruwato. Ene, noore ene
kootu inootooye ngu, asa, ene nguya, noore kootuyunowa. [13] Ene
noore ene keyowero ero yokoro, ko noore mandega ngu ma
keyoro ngu, arisa, noore yokootooye ngu, ene enengombo enengo
mandeni, ngu komo keyowa. Ndadiro nguro, ene mandeni ngu
ma yowoorengowa. Hamoo oorengo kini, ero eyingo.

Ko Oni Oorengo Ngu Anut Doongeyimo Ngu Nenengo

[14] Suwooyi sano, ge nga mandega, ngano oni simoo bare ingonduduye yokutuyeroya, Anut doongeyimo ge mande yanggango e! Ngu ngandiro. Ene komo mande gura guraro ma ebe urewa. Ngu muringga, ngundo oni gura nguya, ma hooroowewa. Kini, ene oni ngundiro mande, ngu ingootenggoku, ngundo yomburiyoote.

[15] Ge komo ko yanggango teyadega, ge ko oni oorengo tunootete. Nguno ngu, Anutdo gengo kongge, nguro ingowa. Ngundiro tero, ge mande nenengo yoonenengoro wesiyoro ero, ge Anut doongeyimo nguya, oyimo ma tewa. [16] Ge komo kingo mande gura gura engge kini, nguro ge sosoreya gome meye. Ngundiro mande, ngundo oni oowooyingga oorengo, yowoosootoni, Anut kootu inoyingo ooreyimo oorowuwanggo. [17] Enengo mandeye ngu yomburiyoyingo. Mande ngundiro, ngundo ngu, urungga oorengo tunootero, rooku mambu ngundiro yewa. Hayimeniyas Payilitas eraga nguya, ene ronggesambi mande teweroyi oni. [18] Ngundiro oni ngu, ene hamoo mande, ngu yomburiyoyingo oni. Ene ngandiro etenggo. Noore kuri ko ootoogeyingo, ko ma ootoogewato, eyingo. Ngu mandega, ngundo oni gidaregaro nowoondoyemo hamoo ngu yomburiyootenggo.

[19] Ene Anutdo ya nonggini yanggango oorengongga kuri miwo. Ngungga ngu, dikaro ooroote. Ngu nongginingga, nguno nakaya ngandiro oorete. Oo Simburi Simbunani, enengo oni simoo bare ngu gome yeyoro ingoote, eyingo. Nakayano, ngandiro nguya ooroote. Oni simoo bare bidodo, Oo Simburi Simbunani, oowooyi yootunoro etenggoku, ngu ene komo muri biyomi ngu kootu inoya yokoyi, ero eyingo.

[20] Ya urunggano koondo oo ngu oo wadoribo (Gol Siluwa), ngundo tero yeyingo, koondo gidarega, ngu debo koondo teyingo, ko gidarega ngu merambo koondo teyingo. Gidarega ngu kundingiyi ko metemimboro, gidarega ngu ko gura guraromu. [21] Nguro oni gura, ngundiro muri biyomi ngu andangero yokoro ngu, ene gome metemi nenengo oruwaku ngu, asa, ene ngu ko metemimboro koondo ngundiro kundingiyi oruwa. Ene mete enengo sobosobo ngu hooroowewaku ngu, ko bidodo metemi ngu tewero yoonenengowa.

[22] Suwooyi sano ge komo simoo oorero ingondudu biyomingga, nguro ge songo toongeya ootoo. Ge ingondudu metemi, ngu yoweroyimboro koyi yanggango te! Yo, hamoo, ge komo ngu yoweroyimboro ko yanggango teya, nguro ge nowoondogemo hamoo teya, doboogeboro nowoondoyi teya, muri ko imakeyingomo oruweroyi, ngu bidodo te! Yo, hamoo, oni ene newende gomemonggo, Oo Simburi Simbunanino, meno etenggoku, ngundiro ngu, ge nguya te! [23] Ge mande mande gidarega mboorombo yoyoyingombo ingoyingo kini onindo etenggoku,

ngu kootu ino. Ge ingoote. Ngundiro mande, ngundo ngu, ebe yeni
tunootete. 24 Oo Simburi Simbunaniro ko oni ngu, ene komo ebe ma
urewa. Kini, ene komo oni bidodoboya ngu, ene imakeyingomonggo
mande ero tewa. Ene ngu etuyeroyingo oni metemi gome tero,
sanggirini imaketoni, onindo biyomi gura eneno teyinootoyi ngu, ene
nguro mete ngu kowuringga, ngu koorowoowa. 25 Ene ko imakeyin-
gomonggo tero, ngunonggo oni mande utoro oorongootenggoku, nguro
ingonduduye yomosiyerowa. Ene ngundiro tetoni ngu, asa, Anutdo
bine hoorooweyerootoni, oni nowoondoye ingonduduye hamoo ngu
ingowanggo. 26 Kurimi Setando ene yoyoro, enengo manggowo key-
oweroyimboro gosiyeroyingo. Ene hamoo mande ngu ingoro ngu, asa,
ene ingonduduye ko himi yetoni, nguno ngu, ene Setanro utongga, ngu
omboongero ombuwa.

3

Naru Wengamo Muri Biyomi Gura Gura Tunootewa

1 Ge komo ngandiya ingo! Naru wengamo, ngu oo biyomi gura gura
kowuri urungga oorengo tunootewa. 2-5 Yo, naru wengamo ngu, onindo
ngu ngandiro tewanggo. Ene enengomboro nangge ingoweroyi; beye-
doro nangge ingoro; enengo bingamiye nangge okooro; oni enengombo
oo gura gura tero, nguro oni oni tero; oniya kootuyisina mande, ero
yomooyinoro; awanamoyemboro mande unggarangooro; ene Anutro,
onino nguya, ma esosootero, ngunonggo ene muri gome nenengo, ko
nowoondoyemo hamoo teyingo muringga nguya, yokoro oruwanggo.
Enengo oni soweni nguya siyero ma oruwanggo. Ene oni songombo
eneno muri biyomi tetenggoku, nguro sanggiri teweroyi muri ngu ma
yokowanggoku; mande kootuyisina ero endeyowanggoku; goweyeboro
ingondudu ngu ma sobowoowanggoku; oni yomburibariyerowang-
goku; muri metemi gome nguya yokoro, kootu inowanggoku; ene do-
bookuriye yoyoro, oni sanggiri kandeyemo yewanggoku; ene sodedo-
mangge enengo ingonduduye biyomi ngu keyowanggoku; oni enengo
ingootoyi, ene oni ururu tewanggoku; ene goweye oni oni teyinoweroyi
muri gura gura, nguro gome ingowanggo. Yo, hamoo, ene oo ngu tero,
ene Anutro ma ingowanggo. Ene kingo goweyemonggo nangge Anutro
ko tero, ene Anutro mande muri yanggangoni, ngu kootu inowanggo.
Ge komo ngundiro oni ngu tanggeyemo ma bibitewero, ge songo ootoo.
6 Godange etuyeroyingo oni ngundiro tero, ene torige torige baredoro
yano utenggoku, bare ingonduduye metemi kini, ngu mande gura
gura ingonduduye ganayeroweroyimboro yowoosooyingo. Yo, baredo
enengo ingonduduye, ngu weti mbumbuwa tewonggoku, nguro ene
kowuri urungga ingoyingo. Enengo nowoondoye ngu oo gura guraro
ingootoyi, ngundo yowoosooro, oororo omburo tete. 7 Ngu bare ngu,
ene suwooyi sano mande gura gura ingowero yootenggo. Ene hamoo
mande ingoweroyimboro kini. 8 Kurimi, Yanis, Yambiris eraga, ene
Mosesya sanggiri teyingo, ngundiro nangge, nga oni nga nguya, hamoo
mande ngaro sanggiri tetenggo. Enengo ingonduduye biyomi buribari
yeyingo, ene nowoondoyemo hamoo kini. Kingo goweye nangge.*

* **3:8:** (Kurimi, Igip merakono, ngu tabango oni koreteyingo oowooyi Pero, ngu oruwo. Yanis, Yambiris eraga, ngundo Pero, enengo gosonggi oni. Anutro Mandeno enengo mandega ngu bukEksodas /Kisim Bek 7:22; 9:11 nguno oorooteku, ngu kandangeyi).

9 Naru ootuwoo nangge Yanis Yambiris eragaro, ene muriyari gura gura
onindo ma teweroyi ngu teyingo. Ene oo urungga Mosesndo tewoku,
eragado ngu teweroyi, ereremo kini. Ngu godange etuyeroyingo oni
ngundiro. Oni enengo godange ngu kenoro ngu, ene gome watayi. Ngu
oni ngu godange nangge, ero ingowanggo.

Ge Komo Anutro Mande Gome Ingoro Dowoowa

10-11 Ene, ge kuri noro mande wesiyoro etuyeroyingo, ngu ingowo.
Nenengo ootootoone murine bidodo ingoote. Ge oo ngandiro in-
gooteku: no Anutro hamoo ingootenoku, ngu hamoo yanggango
oorengo, ingooteku; suwooyi sano no nenengombo nowoondone yang-
gango teyinoro, no ngunonggo oniya sanggiri ma teyingo ingooteku;
no oni nowoondoyi teyunoyingo ingooteku; no yanggango tero kowuri
koorowooyingo ingooteku; oo biyomi bidodo onindo nono tetoyi, ge
ngu kenoro ingowo. No ogingo bidodo, Andiyokno, Ayikoniyamno,
Listarano nunootoyi koorowootoowe, ge no gowenemo, ngu bidodo
kenowo. Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngu kowur-
inggano, ngunonggo, no andangeneroro noyowo. 12 Yo, oni bidodo
Krayis Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo eneya siyero oodoyi,
Anutro mande murini tewero etoni keyootoyi, merako oni nguro
bogu sanggiri tero, ogingo urungga teyunowanggo. 13 Yo, oni biyomi
ko ingondudu godange oni, ngundo suwooyi sano oni simoo bare
ganaganayerowanggo. Enengo muri, ngu biyomi oorengo tunootewa.
Ene oni gidarega ganaganayerootoyi, ko, oni gidaregado ene nguya
ganaganayerowanggo.

14 Ene ge kuri ingowo. Noore oni simoo bare ge nguya, nga mande
keta mesarango, nga etuyerowooto. Ngundiro nguro, ge ngu, nga
hamoo mandega nga, ge kuri yoro, nguro nowoondogemo hamoo
tewoku, ngu gome dowoo. 15 Yo, hamoo, kuri ge bodaga oode,
ngunonggo ge damoni yero Anutro Mandeno ingowo. Ngu so uyingga,
ngundo mete ge ingondudu gomemu gunowa. Nguno ngu, ge Krayis
Yisasro nowoondogemo hamoo tewaku, nguro Anutdo ge ko goyowa.
16-17 Anutdo enengo Buk nguno mande ngu bidodo yeni, oni Anutro
ingonduduni ingoro, mandeni nakangootoyi, ngu tunooteyingo. Ngu
mandega, ngundo ene mete noore muri nenengo noore etuyeroro;
noorengo weti mbumbuwa tunoo etuyeroro; noorengo endeyoyingo
ngu yooneneyerowa. Ngundiro nguro, Anutro Mande, ngundo noore,
enengo ko oni yanggangododo yoyeni, noore ko gome metemi, ngu
bidodo mete tewato.

4

Ge Komo Anutro Mandeni Ngu Wesiyoya E

1 Krayis Yisasdo oni simoo bare keta oorootenggoku, ko kuri ku-
mooyingomu nguya wirikoyerowa. Nguro no Anut doongeyimo ko
Krayis Yisas ngu doongeyimo nguya, no mande yanggango geno
ngandiro eteno. Krayis Yisasdo, oni simoo bare bidodo doongeyemo,
tunoo ko ombuwakuno, ene noorengo oo bidodo sobosobo koreteyingo
sugi sugi oruwa. 2 Ngundiro nguro, no geno mande yanggango ero
eriringgerootoowe, ge komo nga mandero ingondudu teya, mande nga
wesiyoya e! Oni simoo bare mande ingowero tetoyi, ngundi, ene
nguro ma ingootoyi ngu, ge komo suwooyi sano ko yanggango teya,

Krayisro mande, wesiyoya e! Ge komo nowoondoye sanggawewero,
mande yanggango wesiyoya e! Ngundo nowoondoye yokutuwootoni,
nowoondoye yowoorengowanggo. Ge komo Anut keyoweroyi mande,
muri wesiyoya e! Ngundo mete nowoondoye yanggango teyunowa!
Ge suwooyi sano ko ememonggo, eneno teya, mande gome etuyero.
3 Ndadiro nguro, kootuyisina ngu, oni mande gome nenengo ngu ingoro
yowero yokowanggo. Ene ngundiro tero, enengo ingondudu sodeye,
ngu nangge, keyoro, ene etuyeroyingo oni gidarega nguya yoyowanggo.
Yoyootoyi, ngundo mande gidarega kingo etoyi, ngu oni nguro gome
ingowanggo. 4 Ene mande hamoo ngu kootu inoro, ene kingo mande
mande gura gura ingowero sodeyewanggo. 5 Ene gengombo suwooyi
sano tunoo ingondudu tewaku ngu, ge komo kowuri koorowoowaku,
ngu ge komo mande metemi ngu koyi teya, mandega nga wesiyoya e!
Gengo kongga ngu Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro eweroyi.
Nga kongga, no ge gunowonoku nga ngu, komo bidodo te!

Ataga, Noro Ko Ngu Kinitewero Tete

6 Anutno wooro yeweroyi oni nguno Anutno Wayin sono wen-
dootenggoku, ngundiro nangge, noro gowene nguya Anutno in-
ootoowe, wooro yeweroyimboro. Yo, noro narune, ngano ngu kinite-
toni, no toongewero namoko teteno. 7 No ebe pawapawamungga,
nguno koretero dagayerowono. Ataga, no rogogakuno tunootewono.
No kuri, Krayisno nowoondonemo hamoo ngu gome dowoowono. 8 Ngu
pawamungga, nguno koretero dagayeroro, nguro no oo yoweroyiga
ngu sobowooteno. Ngu ooga ngu ngandiro. Oo Bidodo Simburi
Simbunani, noorendo wirikoyeroyingo oni nenengo gome, ngundo
noya ewaku, ge oni nenengo ewaku, nguro ene no ko gumi nunowa.
Yo, naru wenga nguno, ene ngu ooga ngu no nunoro, ko, oni bidodo
ene tunootetoni, hahangero kenowero, ingondudu tero oorootenggoku,
ngu nguya yunowa.
9 Ge komo sodedomangge nono ombu! 10 Dimas, ene mera ngaro oo
nguro gome ingooteku, nguro ene kuri no noyokowoku, Tesalonayika
endemo oorowuwo. Keresenis ngu, ene Galesiya merako oorowutoni,
Tayitasdo Dalumesiya merasina toongewo. 11 Luk enesu nangge, noya
oorootero. Nguro ngu, ge komo Mak yoya, geya omburi. Ene no
hooroowenerorо, ko teweroyi oni gome.

Mande Sosowo Gidarega

12 No Tikikas sureyootoowe, Epesas endemo kuri oorowuwo.
13 Ge ombuwero ngu, ge komo noro nengguro pirungga, Trowas
endemo, Kapasdo yano yokootoowe, oorooteku, ngu yoya, buk nguya
yoya ombu. Buk gidarega nusako goweyibo teyingo, ngu nguya komo
yoya ombu.
14 Alekisanda, oo Ayen wadorimu teweroyi oni, ngundo ene biyomi
urungga tenunowo. Kootuyisina noorengo Simbunani, ngundo enengo
ko murini, nguro gumi teyinowa. 15 Ge nguya ngu oningga, nguro
ingonda te! Ene noorengo ko mande nga yomburibariyoote.
16 Noro wirikoyingo naru koretero nguno, noso nangge mande
wirikoyingo onino mandeni ewono. Ngu naruno, oni gurado no
hooroowenerorо dikaro, mande ma eyingo. Kini, oni bidodo no
noyokoyingo. No Anutno yemboongero ngandiro ewono. O Anut,

gedo enengo biyomi nono tewonggoku, nguro ma ingowero, ero
yemboongewono. 17 Ene noorengo Simbunani, ngundo no soboneroro
yanggango nunowo. Ngundiro nguro, no mande keta mesarango,
wesiyoro eweroyi, ngu gome etoowe, oni sowe gidarega, ngu mande
ngu gome ingowonggo. Nguro Anutdo yoyokootoni, ngundo no nureyi,
ma kumooyingo. 18 Mande muri biyomi no tenunootoyi, Oo Bidodo Sim-
buri Simbunani, ngunonggo, andangeneroro, noyoro, oorero, enengo
sambo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno noyewa.
Ngundiro nguro, nondo Oo Bidodo Simburi Simbunani enengo oowooyi
suwooyi sano sugi sugi bingaminidodo okoororuwano. Ngu hamoo.
19 Ge komo noya Prisila, Akuwila, erambarisa, Onesiporas ko enengo
simoonggoro ngu bidodo kambayero. 20 Erasitas ngu Korind ende
nguno oodoni, Taropimas ngu sayidodomu yokootoowe, Mayilitas
endemo, nguno ooroote. 21 Ge komo nono sodedo ombu! Ndadiro
nguro, ge bodaga oruwaku ngu, asa, doogo naru biyomi tunootewa.
Yubuyulas, Payudenis, Layinas, Koloodiya, ngu Kristen dobookurinani,
ngu bidodo, ge kambagerootenggo.
22 Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo geya oruwa. Enengo
sumangeni ngu, ye kewooroyemo nguno mete orini. Ngu hamoo.

Polndo Tayitasro So Uyi Nga Nakangoyingo

Tayitasro Mande Tabango

Tayitas, ngu Yuda oni kini, Tayitas ngu Polndo Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro etoni, ngu ingoro, ene newende yowoorengootoni, nguro ene Yisas Krayisro hamoo oorengo ingoyingo. Polndo endeyoro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro etoni, nguno ngu, Tayitas ene Polya endeyoro, ngunonggo Pol hooroowero ko teyingo. Tayitas, ngu Polya yade oororo, Yerusalemno nguno Aposel oni yowuru gurano oorowuyingo (Aposel 15:2). Polndo ngu kuri Tayitas sureyootoni, tambu eraya Korind oorowuyingo. (2 Korind 7:6-7; 8:6 ko 8:16). Kootuyisina, Polndo ngu Tayitas rogowootoni, ene Kirit meradonimo nguno nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare ngu soboyeroni, ero, rogo teyingo. (Tayitas 1:5).

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo ngu Tayitas, ene komo tabango oni gidarega rogo tetoningga, ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare ngu soboyeroni, ero, nguro ko, etuyeroyingo godange oni, nguro ingonda teyi ero, mande eyingo. Nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare etuyeroweroyi, nguro muri ngu, Tayitas etungoyingo. Nguno ngu, nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare, nguro muriye gome gura gura nguya etungoyingo.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ngu ngandiro:

* Polndo Tayitas kambayingo, nguro mande. 1:1-4.

* Nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro tabango oni, nguro mandeye. 1:5-16.

* Nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yambo mande guradiro guradiro teweroyi, nguro mande ingoweroyi, nguro mandeni. 2:1-15.

* Muri gome nenengo ngu guradiro guradiro oorooteku, ngu ingowero eyingo. 3:1-11.

* Polro mande kinitetoni, Polndo okeyi, ero eyingo.3:12-15.

1 No Polndo nga so uyingga, ge Tayitas, nguro nakangooteno. Anutdo
no rogonerootoni, nguro no ngu Anutro ko oni. No ngu Yisas
Krayisro soweyeroyingo Aposel oni. Anutdo no surenerowoku ngu,
nondo Anut enengo simoo bare enengo oorengo kuri rogo tewoku,
nguro nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu nenengo teyinowero.
Nondo nga kongga tetenoku, ngundo ene hoorooweyerootoowe, ene
Anutro Mande Keta Mesarango nga yoro gome ingoro, ngunonggo ene
Anutro mande muri gome ngu keyowanggo. 2 Oni Anutro murini
ngu gome keyoro ngu, asa, nguro ingonduduni gosiyoro, Anutya
suwooyi sano keta sugi sugi oruweroyiga, ngu sobowooro oruwanggo.
Kurimi oorengo, Anutdo oo gura ma tetoni, tunooteyingomo nguno,
ene kuri nga mande keta sugi sugi eneya oruweroyiga, ngu noore
yunowero, mande gosiyoro eyingo. Ene mande godange ma ewa. 3 Asa,
kootuyisina, ngu naru rogo teyingongga, ngu tunooteyingo, Anutdo
oni gidarega yootunoyerootoni, ngundo ene Yisasro mande ero, oni
etuyeroweroyi tunooteyingo. Ngu muringgano nguno ngu, Anutdo
enengo keta sugi sugi oruweroyiga, nguro mande yeni, tunoo oorengo
tunooteyingo. Enengo ko oni manggoyemo, Anutdo enengo mandeni,

ngu wesiyoro etuyeroyingo. No nguya Anutdo, ngu mandega ngu rogonerootoni, onino wesiyoro eteno. No kingo ko oni kini. Kini, Anut enengombo, noore ko yoyoweroyi kongga, nguro no enengo mandeni wesiyoro ewonoku, nguro no rogonerowoku ngu!

4 Tayitas nondo nga so uyingga nga, ngu gengo nakangoro gunooteno. Gengo Anutno nowoondogemo hamoo teyingo, ngu nondo nowoondone hamoo teyingo, ngu siyeyingo. Nguro, ge ngu, noro nangone ngundiro. Nondo Anutno yemboongeteno. Anut, Awanani, ko noorengo ko yoyoweroyi oni, Yisas Krayis, ngundo sumange ge suwooyi sano gunoro, ngundo nowoondoge yeni, imakero ayibidodo teya, imakeyingomo ootoo. No nguro yemboongeteno.

Oni Krayis, Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Nguro Tabango Oniro Mandeye

5 Nondo ge kuri goyokootoowe, ge Kirit meradonimo oorooteku ngu, ngu muri ngu ngandiro: Nondo ngu ngandiro ingooteno, ge komo ko bidodomo ko gumi gumi ngu nenengo kini, ngu yoonenengootooga, gome metemi tunooteni, ero ingooteno. Ge ende bidodomo, Kristen oniro tabango oni Anutro yowuru yano rogoyerootooga oriyi. Kuri, nondo geya ewonomu, ngundiro. 6 Ye komo Anutro yowuru yano tabango oni muriye ngu, ngundiromu ngu rogo teyi. Oni gura ene goweyimo biyomi gura oni simoo bare doongeyemo kini ngu, ene oni gome nenengo. Ngu oningga ngu, ene komo bareyi guranangge yoro, bare guraya ma endeyowa. Enengo simoongo ngu ewe nemi nowoondoyemo imakeyingo murimo oruweroyi. Ene oni doongeyemo muri biyomi buribari ngu ma tero, ene awanamoyemboro manggoye ma toongootenggo. 7 Ge ingoote, Kristen oniro sobosobo, ngundo ngu, ene Anutro koni ngu sobowooro kawararangowa. Nguro ngu, ene komo gome nenengo oorengo endeyoni. Ngundiro tetoni ngu, oni simoo baredo, ene goweyimo kingo oo biyomi gura, ma kenowanggo. Ene windawinda sodedo ma tero, ene sanggiri sodedomangge ma tewero. Ene sono kowoo nero, mera ma utoro endeyowero. Ene, oni kingo kingo ma yutoro, endeyowero. Ene digi beye oo urungga yoweroyimboro doongeyi, ma urungga tewero. 8 Ene, ngundiro muri biyomi ma tewero. Kini, ene komo oni ende songomonggo amana mayetoyiga, ngu yomosiyeroni. Ene, komo meyero oni gome hoorooweyerowa. Enengo ingondudunimo ndawu ooga ngu biyomi, ngundi metemi, ngu ene gome watayi. Ene, komo muri gome teweroyi ngu nangge keyoya teni. Enengo endeyoote muri gomengga, ngu oni etuyerootoni, ene Anutro oni gome, etuyeroyingo. Ene komo enengo goweyi ingoyingoni, ngu nangge gome sobowooni. 9 Ene ngu komo Yisasro Mande Keta Mesarango, ero etungowonoku, ngu gome yanggango oorengo dowooni. Ngundiro tero ngu, ene komo ngunonggo oni Anutno nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoweroyi mande, ngu gome nenengo oorengo etuyerootoyi, ngu keyowanggo. Asa, ene mete Kristen oni Anutro mande tootongootenggoku, nguya mande yanggango mamanayerootoni, nguno ngu, oni ngu ingootoyi, biyomi yetoni, ene gome oorengo ingoro, ko yowoorengowanggo.

Kirit Meradoni Godange Oni Oowooyingga Oorengo Nguro Ingonda Teyi!

10 Yo, Kristen oni kewooroyemo, oni oowooyingga ene mande gome
nenengo ma ingoro keyootenggo. Ene kingo mande mande ero, oniro
ingonduduye yomburiyoro, kingo ganaganayerootenggo. Yudano,
Kristen oni oowooyingga, ngundo ko biyomi ngundiro teyingo. 11 Oni
ngundiro ngu, ene muri biyomi ngu tero, ene Kristen oniro, digi beye
oo ngu sobiyoro yootenggo. Ngundiro tero, ene muri biyomi, ngu
noorendo ma teweroyi ngu tero, ene etuyerootenggo. Ngu muringgano,
nguno ngu, ene oni gidaregaro ingonduduye yomburiyoro, ngunonggo
enengo bare sumooye, simoo namboye nguya ingonduduye yomburiye-
rootenggo. Nguro ngu, ge, ko yambo yaro sobosobo oniku, nguya
komo ngundiro oni nguro manggoye ngu gosiyo yunoyi. 12 Kuri, Kirit
oni gura ngu, enengo ingondudu gome eyingo oni, ngundo ngandiro
eyingo. Ngu Kirit oni, ngu godangeyedodo oni oorootenggo. Ene
oowari urungga oorengo newero ingoro, ene ko tewero nguya sure
kini kini urungga tetenggo. Ene se koki biyomi, ngundo mayero, oni
yokitoni ogingooteku ngu oni ngundiro, eyingo. 13 Nga mandega, nga
ingondudu eyingo oni, Kirit meradonimonggo, ewonggoku ngu hamoo
oorengo, nguro ge komo oni nowoondoye hamoo tero, oore nenengomu
yokootenggoku, nguno mande yanggango oorengo mamanayeroote.
Nguro ene ingowanggoku, ngu oorega ngu, ngu nenengo kini. Nguro
ngu, ene ingonduduye yowoorengoro hamoo mande, ngu keyowanggo.
14 Oni ene Anutro hamoo mande keyoro ngu, asa, ene Yuda oniro mata
mande kingo kingo, nguro sodeye ma yero, onindo mande godange
etenggoku ngu nguya ma ingowanggo. Ngundiro oni ngu, ene Anutro
mande hamoo ngu kuri kootu inoyingo.

15 Anut doongeyimo, oniro ingonduduyemo nowoondoyemo ngu
gome nenengo ootooro ngu, asa, ene mete oowari bidodo newanggo,
nguro roogo kini. Ene oni gura enengo ingonduduni newendemo, sug-
abododo tero, Yisasno newendemo hamoo ma teyingongga, ngundiro
oningga ngu, ene oo biyomi ngundi metemi teweroyi, ene ngundiro
teweroyi watayi kini. Ene oo biyomi tero, ngu ingootoni oo biyomi
ero ma ingowa, ngundiro ingoyingo. 16 Enengo manggoyemonggo
ngu, ene ngandiro etenggo. No Anutro ingoro keyooteno, eyingo.
Ene ngundiro etoni, ene endeyoyingomo, ngu oo biyomi oowooyingga
tetenggo. Ngu muringgano, nguno ngu, oni simoo baredo tunoo
oorengo yeyootenggoku, ene Anut kootu inootenggo. Anutdo ngu muri
biyomingga, kenoro, nguro biyomi urungga ingoote. Ngu oni ngundiro,
ene Anutro mandeni ma keyoro, oo metemi gura ma tewanggo. Kini
oorengo.

2

Oni Simoo Bare Dogodogonimboro Mande

1 Ene Tayitas, ge ngu komo hamoo mande gome nenengongga, nguno
ingoyingo gome yoyingongga, ngunonggo mande muri gome nenengo,
nguno oni simoo bare Anutro nowoondoye hamoo teyingomu, nguro
mande gome teweroyi, ngu eya etuyeroya ngu, ge ngandiya e: 2 Oni
dogodogoni ngu, enengo rogoyimo oo nangge teyi. Sono kowoo
oowooyingga, ma newero, nguro ene mete ingondudu muri gomemu
nangge ingoro, ngunonggo, enengo goweye ingonduduye ngu gome
sobowooyingo. Oni simoo baredo muri gomengga, ngu tetoyi kenoro,

ngu oowooye bingamini okootenggo. Ene ngu komo nowoondoye yanggangomonggo, Yisasro mande nenengo nangge, nguno gome oriyi. Oni dobookuriyeboro, nowoondoyi teweroyi mande murimo, nguno teyi. Enengo kowuri bidodo koorowooro, yanggango dikaweroyi murimo, nguno oriyi.

3 Ngundiro nangge, gedo bare dogodogoni nguya, ene komo Anutro murini, ngu keyoya, kundingiyi endeyoyi, ngundiya etuyeroyi. Ene oni dobooyiboya, kootuyisina, kingo mande ma ewero. Ene ngu sono kowoo yanggangongga, ngu ingootoni, ngundo ene ye ma sobowoowero. Ene komo bare oore mande muri gome nenengo nangge, ngu etuyeroyi. 4 Bare dogodogoni, ngundo bare oore garo ngu, ene komo enengo kamesumooye ko enengo simoonamboye, nguro nowoondoyi teyunoyi. 5 Ene komo enengo goweye ingonduduye, ngu gome sobowooya, ngunonggo sebo barese muri biyomingga, ngu ma tewero. Ngunonggo ngu, enengo yano oo ngu gome oorengo sobowooro, nguro ene kamesumooye, ko simoo namboye gome hoorooweyeroyi. Ene komo kamesumooye nowoondoyemo ootooya, nguro manggoye keyoyi. Ene komo ngu muringga, ngu bidodomo tetoyi ngu, asa, onindo, ngu kenoro, Anutro mandeni nguro kootuyisina mande ero, ma yomooyinowanggo.

Simoo Oore Garoro Mandeye

6 Ngundiro nangge, ge komo simoo oore ngu ingonduduye yokutuyeroya, mande gome yunootooga, ene nguya enengo goweye ingonduduye, ngu gome sobowooyi. 7 Tayitas, ge komo muri bidodo mete teteku, ene gengombo, ngu ge komo oo gabogaboyi gome ngundiro oodoyi ngu, asa, simoo oore ge geyoro, ene ge kenggerowanggo. Oni etuyeroweroyi ko ngu, ge komo mande nenengo ngu nangge, etuyeroya e. Etuyeroya etooga, onindo ngu ingoro, ene hamoo ingowanggo. Enengombo nguya, ingootoni, hamoo tete, ero ingowanggo. Ge komo suwooyi sano ngu, ge gome ingondudu teyagogo, ngunonggo, oni gidarega, oo kenoro ingowanggo. Ge oni nenengo, ero nguro oowoongge bingami okoowanggo. 8 Ge komo hamoo mande nenengo, ngu nangge teya, etuyerootooga ngu, onindo geno biyomi gura ma kenowanggo. Nguro ngu, onindo Yisasro mande ma keyootenggoku, ngundo ngu oyimo mande biyomi, noore Kristen onisina, ngu ma ewanggo.

Kingo Ko Oniro Mandeye

9 Ye ngu komo Kristen kingo ko onino, ngandiya etuyeroro eyi. Oo bidodomo ngu, ene komo enengo sobosobo, nguro mandeye ingoya, ngu nowoondoyemo oriyi. Ene komo ko gome teyi. Ko onindo, enengo sobosobo oniya mande biyomi ma ero, manggoye ma toongoowanggo. Ene ngundiro oo gome tetoyi ngu, asa, enengo sobosobo ngundo kenoro, ngu oni metemi, ero ingowa. 10 Ko onindo enengo sobosobo nguro oo ngu gumi yakakayi ma yowanggo. Kini, ene komo enengo muriye gome ngu tunooteni. Nguro sobosobo oni enengo muriye, ngu gome kenoro, ngu oni gome nenengo, ero ingowa. Kristen ko onikundo, Anut, enengo ko yoyoweroyi oni, nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ngu, enengo endeyoweroyi gome nguya, noore tunoo etuyeroyingo. Yo, enengo endeyoyingo gomengga, ngu noore etuyerooteku ngu, Anutro mandega nga, ngu komo hamoo nangge! Ero ingoro, nguro ingondudu urungga teyingo.

Noore Komo Metemi Nenengo Ootooro, Ngunonggo Krayisro Narungga, Ngu Sobowoowato

11 Ge komo oni simoo bare, Yisas Krayisno, nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu, mande yanggango yunoro, enengo endeyoyingo ngu gome
nenengo nangge tetoyi etuyeroyingo. Ndawugaro nguro, noore ingoote-
toku, Anutro sumangenimo, Anutdo kuri Krayis Yisas soweyootoni,
ene merako ngano ombutoni, nguro Anutdo mete oni simoo bare,
weti mbumbuwa bidodo andangeyunoro, ko yoyowa, ero ingoyingo.
12 Ngu Anutro sumangenggano, ngu noore Anut kootu inootetoku
muringga ngu, yootunoro etuyeroote. Mera ngaro goweyimboro oni
oni teweroyi muri biyomingga, ngu yokoro kootuyinoro, asa, noore in-
gondudunani, gowenani gome sobowoowato. Noore Anut doongeyimo,
muri nenengo nangge, keyoro, ngundiro nangge, ataga, yade oororo
kumoowato. 13 Ngu Anutro sumangenggano, Anutdo noore etuyeroro,
noore nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunootoni,
nguro noore oni oni teweroyiga, ngu Yisas Krayis, ko ombuweroyi
narungga ngu sobowooro oruwato. Ene noorengo Anut yanggango
oorengo, noorengo hoorooweyeroyingo oni. 14 Krayisdo ngu, enengo
ketangga ngu yokoro, ngundo noore oo biyomi teyingomu uriyeroro, ko
yoyoyingo. Yo, Krayisdo, noorengo kumooro, nguro ngu, noorengo weti
mbumbuwanonggo andangeyeroro, ko yoyowo. Krayisdo kumootoni,
nguro ngu, nowoondonani, ngu sarayi oorengo tunooteyingo. Ene
noore yeni, enengo oni simoo bare tunootero, nguro ngu, noore Anutro
muri gomengga ngu keyowero, hahangeteto.

15 Arisa, ge komo suwooyi sano nga mandega nga nangge Kristen
onino eya etuyeroya, enengo muri biyomi yomosiyoyuno! Ge komo
ene yokutuyerootooga, ene nga mandega, nga nangge, keyoya oriyi. Ge
komo Kristen oni simoo bare, Anutro mande nenengo ma keyooteng-
goku, ngu mande yanggango mamanayero. Onindo komo ge angoyi
oni, ooroote ero ma ingowero. Kini, ge kingo angoyi oni kini, Anut
enengombo ge rogogerootoni, nga kongga nga tete.

3

Noore Komo Muri Gomemo Nguno Yanggango Dikaro Oruwato

1 Ge komo naru bidodomo, Kristen simoo barero ingonduduye ngu
yokutuwootooga, ene komo Gabuman sobosobo onidodo ko tabango
oniku, nguro manggoye keyoya, ngu nowoondoyemo oriyi. Ene komo
ko bidodo gome teweroyi, nguro nangge, meyeya, teyi! 2 Ge komo
mande ngundiya, Kristen oni simoo bare etuyero. Ene oni guraya
mande biyomi ma ewero, ene ebe rongge sambi mande, ma tewero. Ene
komo oni gidarega, nowoondoye yunoyingo. Ene suwooyi sano ngu,
ene komo mande muri gome imakeyingo, ngu nangge, oni simoo bare
bidodo teyunoyi, ngundiya etuyero.

3 Yo, nondo ngu muringga ngu etuyerootenoku, yendo komo simoo
bare gidegaro nowoondoye ngu ngandiro: Ge ingooteku kurimi ngu,
noore nguya ingondudunani, gome metemi kini. Nguno ngu, noore
mande toongootoongo, ngu teroruwooto. Setando noore ganaganaye-
rootoni, noore wenonoro endeyoro oruwooto. Noore muri biyomi
gura gura, nowoondoye urutewerоyi, goweyega, nga oni oni teyi-
noweroyi, nguro nangge hahangero suwooyi sano teyingo. Noore

oni songomboya nowoondoye biyomi yeweroyi, oniro oo kenomayin-
goweroyi. Ngunonggo ngu, onindo nooreya, nowoondoye biyomi
ingootoyi, noorengo kewooronanimonggo, mundi oniya, mundiyi gumi
teweroyi muri, nguno oruwooto.

4-5 Ene noore weti mbumbuwa murimo oodooye, Anutdo sumange
teyunoro, noorengo nowoondoyi tero, Yisas, noore ko yoyoweroyi oni,
ngu sureyootoni, omburo, noore ko uriyeroro yoyoyingo. Enendo
ngu noorengombo mande muri gome nenengo oorengo gura tetooye,
ngu kenoro ingoro, nguno ene noore ko uriyeroro ma yoyoyingo.
Kini, enengo nowoondoyiningga, ngundo nangge, ene noore ko
uriyeroro yoyoyingo. Anutdo Yuka Kundingiyi soweyootoni, noore
sonoyerootoni ngu, noore enengo doongeyimo, nowoondonani sarayi
oorengo yeyingo. Yo, ene noore sarayi oorengo yero, nguro noore
keta tunooteyingo. Baredo abu keta bisiyooteku, ngundiro nangge,
noore keta tunooteyingo. 6 Ngu ngandiro: Yisas Krayis noorengo
weti mbumbuwanonggo ngu uriyeroro ko yoyoyingo oni, ngundo
noorengo Yuka Kundingiyi soweyoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo
Yuka Kundingiyi yeni, nowoondonanimo yanggango angeyingo. 7 Ene
ngundiro tero, ngunonggo, Anut doongeyimo, ene nooreya oni gome
nenengo eyunoyingo. Ngu Anutro sumangeningga nguno ngu, Anutdo
noore rogoyerowoku ngu, suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu yowato.
Nguro ngu, noore ngu ooga, ngu sobowooro oruwato.

8 Nga mande ewonoku nga, ngu hamoo nangge. Nguro nondo
ingootenoku, ge komo nga mandega, nga ge nguro mande yang-
gango, eneno ero etuyerootoyi ngu, oni Anutro nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, ngundo ene mete nowoondoyemonggo, nguro ingondudu
tero, nga kongga ngaro yanggangoni, nguro murini gomengga, nguno
yanggango dikaro oruwanggo. Ngundiro tero, nga kongga, nga ngu
gome tetoyi, ngundo oni bidodoboro hoorooweyerowa.

9 Oni simoo bare ngundo kingo mande gura gura ero, nguro ene
kingo sumoo sumoo ero endeyootenggoku; osi sambaye oowooyem-
boro mande mande ero, nguro sanggiri tero, Mosesro mamana mande,
nguro kingo rongge sambi tetenggoku ngu, ngu oo ngu bidodo ge komo
dagaya endeyo. Ge ingooteku, ngundo ngu noore ma hoorooweyeroro,
nguro engge gome ma tunootewa.

10 Etuyeroyingo oni, ene Kristen oni gidarega, ganayeroro, Anutro
mande nenengo kini, ngu etuyerootoni ngu, asa, Kristen tabango oni,
ngundo komo godange oni mamanangowa. Godange oningga, ngu
ingonduduni ma yowoorengoro, tabango oniro mande ma keyootoni
ngu, asa, tabango oni, tambu erayayiga, ene ko mamanangowa. Ene
ngundiro mamanangootoyi, ene ngu ma keyootoningga ngu, asa,
Kristen tabango oni, ene komo godange oni roogo tetoyi, ene ko
ma etuyerowa. Ngu oningga ngu, ene komo nenetero torige oruwa.
11 Ge ingooteku, oni ngundiro ngu, ene oore gome metemi, ngu kuri
yokowo. Nguro ngu, enengo weti mbumbuwani ngundo ngu, ene kuri
yomburiyowoku ngu! Ero ingowa.

Wenga Mande

12 Kootuyisina ngu, nondo Atemis, ngundi, Tikikas eraga gura
sureyootoowe, geno nguno oorowuwari. Ene Kirit meradoni, nguno

mayetoni ngu, ngundo gengo ko nguno yowa. Ene geno, nguno tunootetoningga ngu, asa, ge komo sodedomangge, Nikopolis endemo, nguno nono ombu. Ge ingooteku, nondo ngandiro kuri ewonoku, wendeyi biyomi yeyingo, doogo urungga naruwo ngu, no Nikopolis nguno oruwano. 13 Yo, ge komo Mosesro mamana mandero ingoyingododo oningga, oowooyi Sinas, ko Apolos nguya, ngu gome hoorooweyeroya soboyero. Ge komo eneya saweroyimo, nguno oo gome yunoya, hoorooweyero. Ngundiro tetoyi ngu, ene saweroyi oo nguro, ma wenonowari. 14 Noorengo, Kristen simoo bare ngu, ene komo oni ooro wenonootoyi, hoorooweyeroweroyi mande muringga, nguro gome ingonda yanggango dikaro, ngunonggo, ene oni hoorooweyeroweroyi, nguro koyi gome tewanggo. Kini tetoni ngu, ene kingo oodoyi ngu, ene Anutro mande murini, ngu engge kini tero oruwa.

15 Mande wenga no geno eteno. Oni simoo bare noya oorootetoku, ngundo ge kambayeroro mande, yengo Kirit onino soweyootenggo. Ge nguya, ge komo noro kambayeroyingongga, ngunonggo, oni simoo bare, ngu noorengo dobookurinani, ngu Yisas Krayisro nowoondoye hamoo tero oorootenggoku, nguya yowanggo. Nguro no yemboongetoowe, Anutro sumange ngu ye bidodoboya orini. Polndo ngundiro yemboongeyingo.

PALIMONRO BUK
Polndo Nga So Uyingga Nga Ngu, Palimonro Nakangoyingo

Palimonro Mande Tabango

Palimon, oningga ngu ene digi beyedodo, ngu newendemo hamoo teyingo. Ngundo ende gura oowooyi ngu, Kolosi ngunonggo ombuyingo. Palimondo ngu, kingo kirikiri oni gura ngu yoyingo, ngu oowooyi Onesimus. Ene kootuyisina, Onesimus ngu Palimonro ko ngu bidodo yokoro toongeyingo. Ngu naruno nguno, oni muriye ngu ngandiro. Oni ene mete simoo bare gidarega uriyoro, se bo uriyoro, ngundiro uriyoyingo. Simoo bare uriyowonggoku, ngu komo enengo simburi ngu suwooyi sano kingo ko tero oruwonggo. Nguro ngu, kingo kirikiri gurado ngu enengo simburini, ngu biyomi ingoro, toongetoni ngu, enengo simburi ko oni ngu ko yowaku ngu, asa, ene mete ureyi kumoowa.

Onesimus ngu toongero, oororo, Pol ya biyomimo kenoro ngu, ene ngu naruno Polya nguno oriyingo. Polndo ngu eneno mande ero ete. Etoni ingoro, Onesimus newende yowoorengoro, Yisas Krayis nowoondoyi hamoo teyingo. Pol, Onesimus, eraga ngu enengo erayadodo naru bodaga pirungga oruwori. Ene Polndo ngu ingondudu ngu gome yoro, Onesimus ngu ko oororo, sobosoboga Palimon ngu newendemo oruwa. Ngu muringgano ngunonggo Polndo nga so uyingga nga nakangoro, Palimonno soweyoyingo. Polndo ngu Palimonno mande ero, nguro gome ingoro, ene oni oni teya, Polndo ngu Onesimus ngu naruno eneno ombuyingo, nguro hamoo kambayingo. Ngu ingootoyi, kingo kirikiri ma tewa. Kini, nguro oni oni teya, ene kambayeroya ngandiya eyi. Ene ngu, Yisas Krayis nguro oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguya yowuruwooyingo.

Nga bukga ngano ngu, mande gumi gumi ngandiro ooroote:

* Polndo, Palimon ngu kambayingo. 1:1-3.

* Polndo, ngu Palimonro Anutno esosooteyingo. 1:4-7.

* Polndo, ngu Palimonro gome ingoro, enendo ngu Onesimasro oni oni teya orini. 1:8-22.

* Polndo okeyi ero eyingo. 1:23-25.

1 No Pol, no ngu Krayis Yisasro koni tewonoku, nguro ya biyomimo oorooteno. Nondo nga so uyingga nga ngu, Palimon, gengo nakangooteno. Ge ngu noorengo Kristen doboonani oorengo, konani nguya gobooro guranangge, nguro nondo noorengo Kristen doboonani, Timootiya ge kambagerootero. 2 Noorendo ngu noorengo Kristen kuwoonani Apiya; Arisitakasdo ngu nooreya nga kongga ngaro me oni tero, ebe utoro oorootetoku; ko, Kristen simoo bare Palimonro yano omburo yowuruwootenggoku, nguro nguya so uyino mande nga soweyootero.

3 Noorengo Awanani Anut nguya, Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, ngundo ye sumange teyunoya, nowoondoye yeningga, imakeya orini.

Palimonro Newende Ngu Oo Bidodo Simburiga Ngu Inoyingo

4 Ge noro doboone, Palimon, nondo gengo ingondudugeroro ngu,
nenengo yemboongeyingo naruno, no suwooyi sano, ngu nenengo
Anutga nguno gengo esosootero yemboongeteno. 5 Ndadiro nguro,
suwooyi sano no gengo mande ingootenoku ngu, gengo nowoondoge,
ngu Oo Bidodo Simburi, Yisas inoro, nguro nowoondogemo hamoo
teyingongga, ngu yanggango tero ooroote. Ngundiro tero, ngunonggo
ge Anutro simoo bare bidodoboro nowoondoyi tero, nowoondoge ene
yunoote, ero etoyi ingowono. 6 Ge nooreya nowoondonani gobooro
yero, Krayisro nowoondonanimo hamoo teteto. Nguro ngu, nondo
gengo nowoondogemo hamoo teyingongga, ngu Anutdo yeningga,
gome yanggango teni, ero, Anutno yemboongero oorooteno. Nguro
nondo ngandiro ingooteno. Anutdo ingoyingo, gome nenengo ge
gunoro, ngunonggo oo bidodo gome oorengo, ngu geno tenggunooteku,
ngu gome oorengo ingowa, ero ingooteno. Ndadiro nguro, ge Kray-
isro nowoondogemo hamoo tero, nguya gobooro oorooteri. 7 Yo,
doboone, gedo Kristen simoo bare bidodo nowoondoyi teyunooteku
muringgano, nguno, ge enengo nowoondoyemo hamoongga, ngu yang-
gango teyunoote. Nguro ngu, no oni oni urungga oorengo teteno. Gengo
muringgega teteku, ngundo noro nowoondone yeni, imakero ooroote.

Palimondo Ngu Ene Komo Onisimas, Ngu Ko Yoya, Dobooyi Teni

8-9 Nguro ngu, nondo Krayis oowooyimo, nga mande yanggangongga
nga, no mete geno ewano. Ge komo nga ooga nga te, ero mete ewano.
Ene nondo nguro ngandiro ma ewano. Kini, nowoondoyi teweroyi
muringga, ngundo noore geya gobooro gosiyerooteku, nguro nondo nga
mandega, nga geno ememonggo sumoo eteno. Yo, no Polndo, no kurim-
imonggo, Krayis Yisasro ko oni tero oodoowe, nguro mundi onindo
noyoro, ya biyomimo noyetoyi oorooteno. 10 Nguro nondo ngandiro
sumoo eteno. Gedo ngu noro nangone, Onisimas, nguro gome ingo,
ero eteno. Ndadiro nguro, nondo ya biyomimo ootooro, ngunonggo
Krayisro newendemo hamoo teyingongga, ngu etungowono. Ngu mur-
inggano nguno ngu, ene noro nangone oorengo ngundiro tunootete.
11 Kuri, ene gengo kingo kirikiri oni oruwoku, nguno ngu, ene ge
hooroowenggeroro, ko gome ma teyingo. Hamoo oorengo kini. Ene
ataga ngano ngu, enengo ingonduduni gome himi yetoni, nguro ene
mete noorengo eraya eraya gome hoorooweyerowero, ko gome metemi
tewa.

12 Ngundiro nguro, nondo Onesimasro gome ingootenoku, nguro no
ataga, ene sureyootoowe, geno ko oorowuteku ngu! 13 Nondo ngu
Krayisro mande keta mesarango nga ero yootunoweroyi, koyi, ngu
yewonoku, nguro ngu, ene no noyoro, ya biyomimo noyewonggo.
Ngundiro nguro, Onisimasdo ge musingge yoro, ya biyomimo ngano
no hooroowenerowaku ngu, asa, no oni oni urungga tewano. 14 Ene
gedo mete ero ma etoyi ngu, asa, nondo Onisimas ma sorengowano.
Ene nondo, nguro mande yanggango, geno ma ewano. Kini, nondo ge
Onesimasro nowoondoyi teyino, ko, yo, ero ingootenoku, ene gengomu
nangge.

15 Anutdo bine, ene newende yokutuwootoni, nguro sa naru gidarega
nangge, ge goyokoro toongewo. Nguro ngu, ene gengomboya ngu naru
bidodomo oruwari. 16 Ataga ngu, gengo, kingo ko oningga ngu, enengo
murini yowoorengootoni, keta tunooteteku, nguro ngu, ataga ene

noorengo Kristen doboonani oorengo. Yo, ene noro doboone oorengo,
ero ingoro, nguro no nowoondoyi teyinooteno. Ge nguya, mete enengo
nowoondoyi teyinoya, ingootooga, Kristen doboone oorengo, eya ingo.
17 Ngu hamoo, gedo ngu ge komo noro gome ingooteku ngu, Krayisro
konimo, ngano no gengo dobooge oorengo, ero ingooteku ngu, asa,
ngundiro nangge, ge komo Onisimas nguya, no noyooteku, ngundiro
ene nguya ko yoya oriri. 18 Ene, enendo gengo oo yomburiyowoku,
ngundi, enendo oo gura gumimboro weti yoyingo, tetoningga ngu,
asa, ge komo enengo oowooyi ngu toongooya yokoya, ngu musiyomo,
ge no oowoone nakango. 19 No Polndo, nga so uyingga nga, ngu
nenengo kandenembo nakangooteno. No nenengombo, ngu wetingga,
ngu gumi wendangewano, ero nakangooteno. (Ene hamoo oorengo, ge
ngu nono weti moore, ngu gengo ketangga ngu!) Ene nondo nguro
ma ewano. 20 Yo, doboone, Oo Bidodo Simburiga, ngu oowooyimo,
ge mete noro oni oni tenuno. Noore geya, Krayisro oni, nguro ge
mete no hooroowenerowero ngu, asa, ge noro nowoondone yega, gome
imakeyingo tunooteni.
21 Noro nowoondonemo hamoo teyingo, ngu yanggango ingooteno.
Gedo noro mande nga keyowa ero, nguro no nga so uyingga nga,
gengo nakangooteno. No kuri ingooteno. Gedo ataga nondo mande
muringga nakangoro gunoro, etenoku nga ngu, gedo ngu dagaro, muri
hamoo gome ngu soweyoro tewa, ero ingooteno. 22 Ene nondo mande
gura nguya soweyoro ewano. Nondo ngandiro ingooteno. Yendo
Anutno noro yemboongewonggoku, nguro Anutdo noyokootoni bine,
yeno omburo yeyowano. Ngundiro nguro, gengo ya gumi, ngu gura
noro yomosiyoya, yokonunootooga orini. Nguno ngu, no geya nguno
gobooro oruwaro.

Kambayeroyingo Mande Gumingga

23 Epaparasdo ge kambageroote. Ene ngu noya ya biyomimo, Krayis
Yisasro yoyoro, ya biyomimo yoyetoyi oorootero. 24 Nga oni nga noya
ko goboorone teyingo: Mak, Arisitakas, Dimas, Luk, ngundo noya, ge
kambagerooteto.
25 No noorengo Simbunani Oo Bidodo Simburi Yisas Krayisno,
ngandiro yemboongeteno. O Anut, gedo gengo sumangenggega, ene
inoro, eneya gobooro oruwari, ero yemboongeteno. Ngu hamoo.

HIBURU MANDE

Nga So Uyingga Ngu, Yuda Simoo Bare Krayisro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Nguro Mande

Hibururo Mande Tabango

Nga so uyingga nga ngu, Yuda oni onendo newendemonggo, Yisas Krayisro newendemo hamoo oorengo teyingo, nguro nakangoro, soweyootoyi oorowuyingo. Yuda oniro mande ngu oowooyi Hiburu, noorendo ene goweye sanggawero ngu, noore ngundiro eteto. Nga so uyingga nga ngu, noore watayi kini, onendo nakangoyingo, ngu oni simoo bare ngu Yisasya mundi tero, ene nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare kowuri urungga oorengo yunoyingo. Ngu Hiburu mande eyingo oni ngu. Ngundiro kowuri ngu kenoro ingoro, nguro ene enengo osi sambayebo yambo mande teyingo, nguno oorowutenggo. Ngu muringgano nguno, oni ene nga so uyingga nga, nakangoyingo. Nguno ene etuyerootoni, ngu ingoro, ene komo oo gome ero ngu, ene komo enengo osi sambayeboro muri ngu yokowanggo. Yisasnonggo nangge ngu, ene mete nenengo oorengo Anut doongeyimo tunootewanggo. Yisasdo nangge ngu, ene guranangge ngu, Anut Nangoni oorengo ngu, ene awuno oorengo. Ene Engel oni, ko Anutro ingondudu eyingo oni, Moses nguya ngu bodaga nangge awuno. Ene ngundiro ero etuyeroro, ngu muringgano, nguno ngu, ko gome tero, nguno Anutno wooro guradiro guradiro yeweroyi. Ngungga ngundo, ene hoorooweyerootoni ngu, ene Anut doongeyimo gome nenengo tunootewerroyi nguya kini. Ngu Yisas Krayisno nangge. Ngu Anutdo noorengo weti mbumbuwa andangeweroyi ingoote. Ndadiro nguro, Yisas Krayis ngu, ene Anutno wooro yeweroyi nguro tabango koreteyingo urungga oorengo. Nguno ngu, noore awanani Anut nguro kandeyi koondosina suwooyi sano bibitero oruweroyi. Ngu muringgano nguno ngu, noore muri kurimi ngu yokoro, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu hamoo oorengo tewa.

Nga bukga ngaro mandeni gumi gumi, ingoweroyi ngu ngandiro.

* Nga so uyingga nga nakangoyingo oningga, ngundo kambayeroyingo mande ngu, Yuda oni simoo bare yunoyingo. 1:1-3.

* Engel oni ngu oo urungga kini, ene Yisas ngu oo Urungga oorengo. 1:4-2:18.

* Yisasdo hamoo oorengo Moses dagaro, ko mande yanggango oni simoo nowoondoyemo hamoo ma teyingo, nguro eyingo. 3:1-19.

* Anutro oni simoo bare nguro kengeyingo ngu guradiro. 4:1-13.

* Krayis ngu noorengo wooro yeyingo nguro tabango koreteyingo, ngu awuno oorengo. Wooro yeyingo oni gidarega ngu Krayis newendemo. 4:14-7:28.

* Yisasdo ngu noorengo oore keta gura goosooyingo. Ngu ooregano nguno noore Anutno oorowuweroyi. Ngu oorega ngu, oore kurimingga ngundiro kini. Oore ketangga ngu gome oorengo. 8:1-9:28.

* Yisasro sidu darowo ngu noorengo wendoyingo, ngu gome oorengo. Anutno wooro gidarega yetenggoku, ngundiro kini. 10:1-31.

* Kurimi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande yanggango yoro oriyingo. Mande gura ngu ngandiro, enengo

nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu komo suwooyi sano yanggango dowooya urungga tunooteya oriyi. 10:32-39.

* Ene ngandiro eyingo, noore ngu komo nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, oni koretero nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, keyerowato. Oni onendo kuri kurimi oorengo, ene Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo. 11:1-12:29.

* Mande gura gura, ko noorengo mande nga tero, ngu temukoweroyi, nguro ngu gome, nguno mande eweroyi. 13:1-25.

Anut ro Nangoni, Ngundo Noore Mande Yunoote

1 Kurimi oorengo, ngu naruno, Anutdo enengo ingondudu eyingo onino etoni, ngundo noore Yuda oniro osi sambananimo, enengo mande wesiyoro, eyingo. Naru songo songomo, ingondudu eyingo oniro mandeye gura gurano nakangoyingo, ko enengo muriye gura gura teyingo, ngundo osi sambananimo, ngu Anutro ingonduduni etuyeroyingo. 2 Ngundiro nangge, ataga naru wengamo ngano, enengo Nangonimbo, nooreno mandeni wesiyoro ete. Kurimi oorengo, Nangoni kandeyimo, Anutdo merani meranimo, oo bidodo merako sambono nguya yeyingo. Ngundiro merangga etoni ngu, Anutdo, enengo Nangoni, rogo teworomu, naru wengamo, ngundo oo sitowi bidodo yowa. 3 Enengo Nangoni, ngundo Anutro yanggangoni duridarini, ngu noore etuyeroote. Ene Anut ngundiro oorengo ootooro, nguro enengo mandeni ngu yanggango oorengo. Ngundo ngu, oo bidodo sambono merako nguya oorootenggoku, ngu yanggango teyunootoni oorootenggo. Ene noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro, ngunonggo ene noorengo oore yeyunoro, sambono ooreyingo. Arisa, sambo endemo, ene Anutro kandeyi metemi bingaminidodoga ngusina bibiteyingo.

Anutro Nangoni Nguro Yanggangonimbo Sambono Oni Nguro Yanggangoye, Ngu Dagate

4 Anut Nangoni, ngundo sambono oni ngu bidodo dagayeroote. Anutdo Nangoni oowooyi urungga bingaminidodo inootoni, ngundo ngu, sambono oni oowooye nguya dagayeroote. 5 Noore ingootetoku, Anutro mandeno, Anutdo sambono oni, nguno mande ngandiro ma eyingo. Kini, enengo nangonimboya eyingo.

Ge nangge noro nangone. Ataga no gengo awangge tunooteteno. (Sam 2:7)

Anutdo sambono oniya ngundiro ma eyingo. Kini, enengo nangonimboya eyingo.

No enengo eweyi oodoowe, enendo noro nangone oruwa, eyingo. (2 Samuwel 7:14)

6 Anutdo enengo Nangoni oorengo, ngu merako ngano soweyowero ingootoni, ko ombuweroyimboro, nguro mandenimo, ngandiro ko eyingo.

Nenengo sambono kirikiri oni ngu bidodo, komo eneno yambo mande teyariyi, ero eyingo. (Dutoronomi /Lo 32:43)

7 Anutro mandeno, ene sambono kirikiri oniya ngandiro eyingo.

Anutdo enengo sambono oni yoyeni, doogo oororo omburo teteku, ngundiro tunooteyingo. Anutdo enengo sambono, oni ene

de soru urungga dero, imakero dedeku, ngundiro yoyeni tunooteyingo, ero eyingo. (Sam 104:4)

8 Ene Anutdo Nangonimboya ngandiro eyingo.

Anut, gengo yanggangongge ko oo sobowooteku, nguro muri ngu sugi sugi oruwa. Gengo oni simoo bare sobowooteku ngu, ge muri nenengo nangge wirikoote. 9 Ge oni simoo baredo muri gome tetenggokungga, ngu kenoro, nguro ene gome oorengo ingoote. Ngundiro nguro, ge oni simoo baredo muri biyomi tetenggokungga, ngu gome ma ingoro yokoote. Ngungga nguro, muri damoni, nondo no gengo Anut, no gengo rogo tenggunoro, gengo oowoongge bingami oorengo okooteno. Ngundiro nguro, gengo oowoongge, ngundo oni gidega oowooye ngu dagayeroote. Nguro ngu, ge oni oni tewa, ero eyingo. (Sam 45:6,7)

10 Anutro mandeno, Anutdo mande gura nangonimo eyingo.

Kurimi oorengo, ge Oo Simburi Urungga, gedo mera bidodo yetoyi, yanggango ooroote. Sambo nguya kandegebo yeyingo. 11 Ene eme sambo mera yomburiyerootoyi, towi soroni kurimi, ngundiro tunootewa. Ene ngundiromu, gedo nangge sugi sugi oruwa. 12 Onindo towikumba kurimi andangero yokoro, metemi yemutenggoku ngundiro, ge sambo mera nguya, ngundiro andangero yokoro, gura yewa. Ene ge guradiro ma tunootewa. Naru bidodo, gedo nangge sugi sugi ngundiro oruwa, ero eyingo. (Sam 102:25-27)

13 Anutdo sambono oni nguya ma eyingo, ene nangonimboya ngandiro eyingo.

Ge no kandene metemisina musiyo yanggangododo, nguno bibitero oode, kootuyisina, gengo mundi oni ngu yoyeyi, ge nowoondo-gemo uwanggo, ero eyingo. (Sam 110:1)

14 Anutro sambono oni, ngu oone? Sambono oni ngu bidodo yuka nangge. Ene Anutro ko terorootenggo. Anutdo ngu soweyerootoni, oni simoo bare hoorooweyerootoyi, Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo, tunootewanggoku ngu, Anutdo ene ko yoyowa. Ngundiro nguro, Anutro nangonimbo sambono oni bidodo hamoo dagayeroote.

2

Anutdo Noorengo Mbumbuwa Andangero, Ko Yoyoweroyi, Ko Ngu Urungga Oorengo. Ye Gome Ingonda Teyi!

1 Ngundiro nguro, Anut nangonimboro hamoo mandega nga, noore gome dowooro, mandeni ingowootoku, ngu ingonduduwooro key-owato. Ngundiro ma tero ngu, noore Anut yokoro, songo toongero oonootewero oruwato. 2 Noore ingootetoku, ngu kurimi oorengo, Anutdo enengo mamana mande sambono oni nguno etoni, ngundo Mosesno eyingo. Oni gurado nga mandega nga ma keyoro ingoro ngu, oo biyomi tewoku, nguro uriyi ngundiro yowo. Ene oni simoo bare kuri ingowonggo, nga mandega nga Anutro sambono oni ngundo ewonggoku, ngu hamoo oorengo. 3 Ene ngandiro, noore Anutdo yoyoweroyi mandega ngu ingoro, yokoro, yoro nowoondonanimo gome ma siriyowatoku ngu, arisa, Anutdo nguro gumi urungga oorengo yunowa. Anut enengombo noore ko yoyoweroyimboro oore yeyunowoku, kongga ngu urungga oorengo. Oo Bidodo Simburi,

ngundo ko yoyoweroyi oorega, ngu oni simoo bareno koretero wesiyoro eyingo. Ngundiro tetoni, oni oowooyingga enengo mandeni ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro nguro, noore ingootetoku ngu, mandega nga hamoo oorengo, eyingo. 4 Ene Anutro mande ingootoyi, ngu naruno, Anutdo enengo mandegaku yeni yanggango yetoni, oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu tero, ko gura gurano nguya, enengo yanggangoni etuyeroyingo. Ene enengo ingondudunonggo Yuka Kundingiyimboro yanggangoni, Kristen oni simoo bare kingo yunooteku, ngu ebe dagadaga yunororoote. Ngundo Kristen oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunowero. Ngundiro nguro, noore ingootetoku, ngu mandega nga hamoo oorengo.

Yisasdo Noore Ko Yoyoweroyimboro Oni Koreteyingo Merako Ngano Tunooteyingo

5 Nondo ataga, mera gura kootuyisina tunooteweroyi, nguro mande eteno. Anutro sambono oni, ngundo ngu mera ketangga ngu sobowooyi ero, ma rogo tetoni, ngundo sobowoowanggo. 6 Anutro mandeno kuri oni gurado ngandiro eyingo.

Noore oni simoo bare oowoonanidodo kini. Ndawugaro, ge noorengo ingoro, gome soboyeroote? 7 Anutdo naru ootuwoo bodagano, ge sambono oni, nguro oowooye ngu, oni simoo barero oowooye ngundo ene dagayeroote. Ngu hamoo. Ngundiro nguro, ge oni simoo barero oowooye bingami okoowo. Oni oowooyidodo inooteku murimo, nguno ge oowooyi bingami okoote. 8 Gedo ngu kuri oo bidodo, enendo sobowooni ero, rogo teyingo. Ero eyingo. (Sam 8:4-6)

Yo, Anutdo oo bidodo oni nowoondoyemo yeyingo. Hamoo oorengo, oo bidodo oni nowoondoyemo oorootenggo. Ngundiro nguro, ataga nga narungga ngano, noore oni ma yeyootooye, oo bidodo sobowootenggo. 9 Noore ingootooye, Yisasdo, ataga, oo bidodo enengo sobowoote. Naru ootuwoo bodaga, Anutdo Yisas merako, ngano soweyootoni omburo, ene ngu naruno, enengo oowooyi sambono oni nowoondoyemo oruwo. Anutdo newende noore yunoro, ene Yisas merako, ngano soweyootoni omburo, oni bidodoboro weti mbumbuwa andangeyunowero kumooyingo. Ngundiro nguro, ene noorengo ogingo urungga koorowooro, kumootoni ngu, asa, ataga, ene duridarini oowooyidodo urungga ooroote.

10 Anut Oo Bidodo Simburi ootooro, ene oo bidodo yeyingo. Ene enengo simoongo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu bidodo yoyoro, sambo endemo oorero, eneya gome oorengo gobooro oruwanggo. Ngundiro nguro, ene Yisas yokootoni, ngu ogingo koorowooro kumooro, noorengo wooro gome oorengo yeyunoro, ko kondibo temukoyingo. Anut enengombo ngu kongga ngu teni ero, Yisasno rogo teyingo. Ngu muringga ngu metemi oorengo. Yisas enengombo noore ko yoyoro, Anutno oorowuweroyi nguro simburi. 11 Ene oniro weti mbumbuwa sonowootoni, oni nowoondoye sarayi oorengo tunootetenggo. Ngundiro oni ngu, ko Yisasya awaye guranangge. Ngundiro nguro, Yisasdo eneya konedoboone ewero, nguro oni oni tete. 12 Anutro mandeno, Yisasdo Anutno ngandiro eyingo.

No konedoboonemo, oo bidodo gedo tewoku ngu, wesiyoro ewano. Ene yambo mande tewero yowuruwootoyi, ngu oowoongge bingami okoowano. Ero eyingo. (Sam 22:22)
13 Ene mande gumi gura nguya eyingo.
No nowoondone hamoo teyingo, ngu bidodo Anutno yewano, ero eyingo. (Ayisaya 8:17)
Ene mande gura nguya eyingo.
No oni nowoondoye hamoo teyingo ngu, gedo nunoyingongga ngadodo, nooreya ngano oorooteto. Ngundiro oni ngu, noro simoone. Ero eyingo. (Ayisaya 8:18)
14 Noore enengo simoongo, oni nenengo tunootero, merako ngano oorooteto. Ngundiro nguro, Yisas nguya oni ngundiro tunooteyingo. Ngundiro tero ngu, ene kumooro, Setanro yanggangoni, noore yomburiyeroweroyi, ko kumooweroyi, ngu andangeyingo. 15 Oni simoo bare bidodo kumooweroyi, nguro sosoreyingo. Suwooyi sano, ene merako keta oorootenggoku, ene kumooweroyi nguro sosorero oorootenggo. Ngu muringga nguro, Yisas omburo kumooro, ngu sosoreyingongga ingondudunanimo ngu andangetoni; nguro ngu, noore nowoondonani oni oni tero, imakeyingomo oorooteto.
16 Ene sambono oni hoorooweyeroweroyimboro ma ombuyingo. Kini, ene noore merako oni hoorooweyeroweroyimboro ombuyingo. Anutro mandeno eteku, ngundiro.
Ene Ebaraham osi sembeni ngu hoorooweyerowero ombuyingo. (Ebarahamro osi sembeni oorengo ngu, oni Yisasro nowoondoye hamoo teyingo.) (Ayisaya 41:8-9)
17 Nguro, Yisas ngu oni oorengo noore ngandiro tunooteyingo. Ngundiro nguro, Yisasdo noorengo kowuri koorowooro ingootetoku, ene ngu bidodo ingoote. Ene ngundiro tero, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro sobosobo koreteyingo tero, Anutro ko tete. Ene oni simoo barero nowoondoyi teweroyi oni, ko hamoo nenengo teweroyi oni nguya. Ngundiro nguro, ene mete oni simoo barero weti mbumbuwa andangeweroyi, nguro nguya wooro kundingiyi yeyingo. Nga naruno ngu, oni ene nenengo ootooro ngu, ene mete Anutya gobooro siyero oruwari. 18 Setando, Yisas towootowoongootoni, nguno Yisas ogingo ingoyingo. Nguro ngu, oni songombo, nooreno towootowoo tunootetoni ngu, asa, Yisasdo mete noore hoorooweyeroro, yanggango yunowa.

3

Yisasro Oowooyi, Ngundo Moses Oowooyi Ngu Dagate

1 Ye Kristen dobookurine, Anutdo noore rogo yerowoku ngu, noore enengo nowoondonanimo hamoo tetoni, eneya sambo endemo oruweroyimboro. Noore komo Yisasro ingonduduni keyoro, nguro ingondandangero yootunoro ewato. Ene Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, soweyootoni, omburo, ngundo noorengo nowoondonani hamoo teyingo, nguro tabango ooroote. 2 Anutdo enengo ko, nguro Yisas rogo tetoni, newende bidodo nguno yero ngu keyowo. Ene kuri Mosesndo newende bidodo Anutro ko, nguro nguno yero, Iserel simoo bareno ko tewoku ngundiro. 3-4 Ene Yisasro oowooyi bingami, ngundo Moses oowooyi bingami ngu dagate.

Ngu ngandiro, oni gurado ya keta gomengga yetoni ngu, onindo kenoro,
ya simburi oningga, nguro oowooyi bingami ewanggo. Noore ingoote-
toku ngu, ya bidodo ngu simburidodo. Ngundiro nangge, Anutdo Oo
bidodoboro simburi. Moses, ene Anutro newende hamoo teyingo oni
guranangge. 5 Anutro ko oni, Moses, ene oni simoo bareno Anutro
ko teyingo. Anutdo ene Moses ko gome teweroyi, ngu ene ingoyingo.
Mosesro ko urungga ngu Anutro mande wesiyoro etoni, kootuyisina,
Yisasno ngu mandega Mosesndo ewoku, ngu engge tunooteweroy-
imboro, eyingo. 6 Ene ngundiromu, Yisas, Anutro Nangoni, Anutdo
eneno rogo tetoni, Anutro oni simoo bare soboyeroote. Yisasdo Anutro
mande hamoo keyoro, Anutro ko teyingo. Naru bidodomo, noore
nowoondonani hamoo yanggango yero, oni oni tero, Yisasro hahangero
sobowooro ngu, asa, noore Anutro oni simoo bare oruwato.

Noore Anut Mande Kootuyinoro Ngu, Noore Eneya Ma Kengewato

7-8 Ye enengo mande kuri ingowonggoku, ngundiro nangge, ataga
nguya, Yuka Kundingiyimboro mande ingoyi. Anutro mandeno, ene
ngandiro eyingo.

Ye Anutro mande ataga ingoro ngu, yengo ingondudu nowoondoye
yanggango ma gosiyowero, osi sambayebo teyingo, ngundiro ma
tewero. Ene kingo merako oruwonggoku nguno, ene Anutro
mande kootu inoro ma keyoyingo. Ngu naruno, ene Anutro
yanggangoni towoongoro kenoyingo. 9 Dagoma onibi eraya (40)
nguno, nondo ene hoorooweyeroro soboyerootoowe neyoyingo,
nguro ngu naruno, ene noro yanggangone towoongoyingo.
10 Ngundiro nguro, no ngu oni simoo bare nguya, nowoondone
sanggiri urungga tero eyingo. Ene no kootu nunoro, noro mande
ma keyootoyi nguro nondo eyingo. 11 Ngundiro nguro, no eneya
sanggiri urungga tero, mande hamoo oorengo sorumimonggo,
ero gosiyowono. No merako musiyo kengeweroyingga yunowero
ingowonoku, ngu yoyokootoowe, nguno ma uwanggo! Ero
eyingo. (Sam 95:7-11)

12 Ene ye Kristen dobookurine, ye ingonda teyi! Ye nguro ingonda
ma tewanggoku ngu, asa, ye kewooroyemo, nguno Kristen dobooye-
gado newendemo ingondudu biyomi, ngundo enengo newende hamoo
teyingo ngu yokoro, Anut keta oorootekungga, ngundo mete uri biy-
omi gumi yunowero ene yanggangododo oorooteku, ngu kootu inoro
yokowa. 13 Setando kewooronanimo oni gura ganangoro ngu, newende
yanggango gosiyootoni, Anut kootu inoro yokowaku, nguro ngundiro
ma tewero. Kini, naru bidodomo, noore ko yanggango tero, Kris-
ten dobookurinani gidega hoorooweyeroro, nowoondoye yanggango
teyunowato. Noore komo naru guranangge nanggemo, ngundiro tero
oodoowe oororo, naru wenga tunootewa. 14 Noore Krayisya ko tewero
ngu, noore komo nowoondonane hamoo teyingongga ngu yanggango
dowooro, ngundiro nangge, oode oororo, kumoowato. 15 Anutro
mandeno ngandiro eyingo.

Ye Anutro mande ataga ingoro ngu, yengo ingonduduye nowoondoye
yanggango ma gosiyootoyi, osi sambayebo teyingo, ngundiro
ma tewero. Ngu naruno, ene Anutro mande kootu inoro, ma
keyoyingo. Ero eyingo. (Sam 95:7-8)

16 Oni kuri Anutro mande ingoro, kootu inoyingo, ngu onendo? Ngu
oni ngu Mosesndo oni yoyoro, Igip mera yokoro sayingo, ngu oni
ngundo nangge teyingo. 17 Anutdo dagoma onibi eraya nguno oneya
sanggiri urungga teyingo? Ene oni simoo bare weti mbumbuwa
tetenggoku nguya, sanggiri urungga tetoni, nguro oni kini merako,
nguno kumootoyi, bingoye nguno oriyingo. 18 Ngu naruno, Anutdo
mande hamoo oorengo ero gosiyoyingo, ngu ngandiro eyingo.
No mera musiyo kengeweroyingga, yunowero ingowonoku, ngu
yoyokootoowe, ene nguno ma uwanggo.
Ngu mandega ngu wesiyoro ero, ene oneya ewo? Ngu oni simoo bare
enengo mande kootu inoro, ma keyoyingo. Oni nguro ngundiro eyingo.
19 Oni simoo bare nowoondoye hamoo ma teyingo, ngu muringga,
ngunonggo, ene Anutro musiyo kengeweroyingga, nguno ma
uwanggo. Ero eyingo.

4

Anutro Oni Simoo Bare Kengeweroyi

1 Noore nowoondonani hamoo teyingo, ngundo nguya, Anutdo kuri
ngu musiyo kengeweroyingga ewokungga nguno oorowuwato. Ngu
Anutro mande yanggango gosiyoyingongga ngu, ataga nguya hamoo
oorengo ootooro, ene ngandiro eyingo.
Ye mete noro musiyo kengeweroyingga, nguno oorowuwanggo.
Asa, noore komo ingonda tero, Anut tanggeyimo oruwato. Noore
nguya nowoondonani hamoo teyingo, ngu yokoro ngu, noore ngu
musiyo kengeweroyingga, nguno ma oorowuwato. 2 Noore Anutro
mande keta mesarango, ngu ingootetoku ngu, kuri Yuda oni, ngu Igip
mera yokoro, oni kini merako oorowuyingo, ngundo nguya, ngundiro
ingoyingo. Anutro mandega ingoyingo, ene nowoondoyemo hamoo ma
tetoyi, ngundo ene ma hoorooweyeroyingo. 3 Noorengo nowoondonani
hamoo tero ngu, asa, noore mete enengo kengeweroyi musiyongga,
noore damoni yero, nguno oorowuteto. Kuri, Anutro mandeno, ene
ngandiro eyingo.
No eneya sanggiri urungga tero, mande hamoo oorengo ero, gosiy-
owono. No musiyo kengeweroyingga, yunowero ingowonoku,
ngu yoyokootoowe, nguno ma uwanggo. Ero eyingo. (Sam 95:11)
Amana damoni yeyingo naruno, Anutdo oo bidodo yemukoro
yokoyingo. 4 Anutro mandeno, sa kandegura gidemboro erayaga
nga, nguro onindo ngandiro eyingo.
Sa kandegura gidemboro guranangge, nguno Anut, enengo ko oo
bidodo temukoro, sa kandegura gidemboro erayaga, nguno
kengeyingo. Ero eyingo. (Yenisis 2:2)
5 Anutro mandeno, mande gura nguya eyingo. No musiyo kengeweroy-
ingga yunowero ingowonoku, ngu yoyokootoowe, nguno ene ma
uwanggo. Ero eyingo.
6 Yuda oni koretero Anutro mande keta mesarango ingoyingo, ene
nowoondoyemo hamoo ma tero keyoyingo. Ngundiro nguro, ene
ngu kengeweroyi musiyongga nguno ma oorowuyingo. Ene Anutdo
kengeweroyi musiyongga, nguno oni gidarega nangge uwanggo. Oni
nowoondoye hamoo tetenggoku, ngundo nangge mete ngu musiyongga,
nguno uwanggo. 7 Nguro, Anutdo ingoro, ene naru gura ko rogo tewo.

Ene naru ketangga, ngu ataga, ero ewo. Kurimi, dagoma oowooyingga yokoro, Anutro mandeno, Anutro Yukani, ngundo Dewitya ngandiro etoni, nakangoyingo.

Ataga ye Anutro mande ingowero ngu, ye ingonduduye nowoondoye yanggango ma gosiyowero. Ero eyingo. (Sam 95:7-8)

8 Kuri, Yosuwando kengeyingo yunootoni ngu, asa, kootuyisina, Anutdo sa gura ma ero yunowo. 9 Nguro ngu, Anutro oni simoo bare kootuyisina, ngu kengeweroyi nguno oruwanggo. Anutdo enengo ko temukoro yokoro, sa kandegura gidemboro erayaga, nguno ene ngundiro kengeyingo. 10 Oni simoo bare Anutro kengeweroyi musiyomo oororo ngu, enengo ko bidodo yokomukowanggo. Kuri, Anutdo, enengo ko kinitetoni ngu, ene nguya kengeyingo. 11 Arisa,, noore ngu kengeweroyi musiyongga, nguno oorowuweroyimboro nguro hahangero, ko yanggango tero oororo, nguno kengeweroyi musiyomo uwato. Ye komo ingonda teyi! Ye Anutro mandeni ma kootu inowero, Yuda onindo kuri mandeni ma keyoyingo, ye ngundiro ma tewero. Ye ngundiro tero ngu, Anutro kengeweroyi musiyongga, nguno ma uwanggo. 12-13 Anutro mande ngu yanggango oorengo, ene mete noorengo muri biyomi ngu yowoorengootoni, keta tunootete. Noore ingootetoku, duge pirungga kuningo, gide gide, ngundo oo gome doongooweroyi. Ene ngundiromu, Anutro mandeni, ngundo duge pirungga kuningo, ngu dagate. Anutro mandeni, ngundo mete noorengo nowoondonani, ingondudunani, newende oorengo ngu sanggawete. Ene ngundiro sanggawetoni, noorengo ingondudunani bidodo, ko noorengo murinani tetetoku, ngu wirikoro bidodo tunootemukowa. Noore ngu hamoo oorengo, oo gura Anut doongeyimo ma oongoowato. Kini, oo bidodo merako ngano oorooteku ngu, ko noore moondenanimo oorooteku, ngu nguya, Anut enengombo ngu bidodo ingomukoote. Ngundiro nguro, emegogo Anut enengombo noorengo murini tetetoku ngu, bidodo enendo wirikoyerowa.

Yisas Ngu Noorengo Anutno Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Nguro Tabango Urungga

14 Arisa, noore Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga ootooro, ene sambo ende newendemo oorero, Anut tanggeyimo, nguno ooroote. Ngu oningga ngu, Yisas Anutro Nangoni. Ngundiro nguro, nowoondonani hamoo teyingo mandega, ngu wesiyoro erorootetoku, ngu yanggango dowoowato. 15 Ngu Anutno Wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ootooro ngu, ngundo mete noorengo kowuri koorowootetoku, newendemo ingoro, noorengo nowoondoyi teyunororoote. Towootowoo gura gura nooreno tunooteteku, ngundiro nangge, eneno nguya merako oruwokuno, towootowoo gura gura ngundiro tunooteyingo. Ngundiromu, ene weti mbumbuwa ma teyingo. 16 Ngundiro nguro, noore Anut Simbunani, tanggeyimo oorowuweroyimboro ma sosorewato. Anut, enengo nowoondoyini ko sumangeni noore yunoweroyi, nguro ngu, noore komo eneno oororo, ngu oo erayaga ngu yowato. Ngundiro tero ngu, noore kowuri yoro oodooye ngu, enengo nowoondoyi, ngundo hoorooweyerowa.

5

Noorengo Anutno Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Nguro Tabango Urungga, Ngundo Noore Ko Yoyowa

1 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro tabango urungga, ngu
rogo teweroyi, nguro muri ngandiro. Anutdo oni rogo tero, enengo
kono yoyetoni, oni simoo bare hoorooweyeroyimboro, oo gura gura
kingo Anut inoro, ene wooro kundingiyi, noorengo weti mbumbuwa
andangeweroyi, eneno yeyingo. 2 Ngundiro oningga ngu, ene Anutno
newende hamoo teyingo, naru gura yanggango kini nguro, ene muri
biyomi tewo. Ngundiro nguro, ngu oningga, ngundo oni muri biy-
omi tero, metemi ero ingootenggoku, nguro ene mete nowoondoyi
teyunowa. 3 Ngundiro nangge, ngu oningga ngu, ene nguya weti
mbumbuwa tetoni, ene komo koretero, enengo weti mbumbuwa ngu
andangero Anutno wooro yerogogo, asa, oni simoo barero weti mbum-
buwaye, nguro Anutno wooro kootu yewa.

4 Oni gura enengombo enengo oowooyi okooro, ngunonggo Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro tabango urungga, nguro kongga
ngu, enengombo rogo teweroyi, ene ereremo kini. Anut enengombo,
ndawu oninggado ngu kongga tewero ingooteku, ngu rogo tete. Ene
kuri, Eron oningga, wooro yeweroyi oni kundingiyi nguro tabango
urungga rogo teyingo, ngundiro.

5 Nguro ngu, Krayis nguya, enengombo oowooyi okooro, Anutno
wooro yeweroyi kongga, enengombo ma rogo teyingo. Kini, Anutdo
Yisas oowooyi okooro, ngandiro eyingo.

Ge nenengo nangone, ataga, no gengo awangge tunooteteno. Ero
eyingo. (Sam 2:7)

6 Anutro mande bungonggano, ene Krayis oowooyi bingami okooro
nguya, ngandiro eyingo.

Suwooyi sano, ge Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, sugi sugi
oodoyi, kuri no Mekisedek rogo tetoowe, ko tewoku ngundiro.
Ero eyingo. (Sam 110:4)

7 Yisas merako oruwokuno, ene Anutno kira yanggango ero sendoro,
sumoo inoro nguya tetoni, nguro Anutdo ngu kumoongga nguno
yanggango inoyingo. Ene enengomboro ingowoku, ngu ene Anut
newendemo oodoni, nguro Anutdo enengo kira teyingo, ngu ingoro ene
hooroowetoni, ene kumooweroyi, nguro ma sosoreyingo. 8 Ene Anutro
Nangoni oorengo. Ngu hamoo. Ene merako oruwokuno ngu, ene
ogingo ingoro, ene kumooyingo. Ndadiro nguro, Anutdo rogo teyinoro,
ene ngundiya kumooni ero eyingo. Nguro enengo mandeni keyoweroyi
muringga, ngu etungoyingo. 9 Yisasdo Anutro ko rogo tero inoyingoku,
bidodo temukoro ngu, ene oni nenengo oorengo tunootetoni, oni simoo
bare enengo mande ingoro keyootenggoku, ngu hoorooweyeroro, ko
yoyowa. 10 Nguro ngu, Anutdo Yisas wooro yeyingo oni kundingiyi,
nguro tabango urungga, rogo tero, ene kuri Mekisedek rogo teyingo
ngundiro. Eyingo.

Noore Krayisro Nowoondonani Hamoo Teyingo Ngu Ma Yokowato. Nguro Ingonda Tewato!

11 No ingondudu oowooyingga Mekisedek, nguro mande yeno wesiy-
oro ero, nakangowero. Ngundiro mandega ngu yeno tunoo wesiyoro

eweroyimboro, no nguro oore erewero ko biyomi tetoowe, ngundiro,
naru oowooyingga ye sodeyebo nangge mande ingoro, yoro nowoon-
doyemo ma siriyootenggo. 12 Naru pirungga, ye Anutro mande damoni
ingootoyi, nguro nowoondoyemo ma uyingo. Yo, yendo oni gidarega
Anutro mande damoni etuyerootoyi, watayi teyingo. Ene ye enengo
mande damoni nguro oni gidarega gome nenengo etuyeroweroyi nguya
ereremo kini. Ngundiro nguro, oni gidaregado ye etuyerowanggo. Ngu
ngandiro. Ye oowari yanggango ma nero, nguro ye nono nangge mete
nerorootenggo. 13-14 Oni gura oowari ma nero, ene nono nangge neteku
ngu, ene oni buniyo bodaga nonono ngundiro. Buniyo bodaga, ngundo
ene oo biyomi, metemi teweroyi, ene watayi kini. Oni kuri urungga tero
ngu, ingondudunimo oo biyomi metemi nguya, wirikoro ingoweroyi
nguya, urungga tewa. Ngundiro nguro, oni enengo newendemonggo
ndawu ooga ngu biyomi, ko metemi teweroyi, ngu wirikoro gome
ingootenggo.

6

Noore Nowoondonani Hamoo Teyingo, Nguro Ko Yanggango Tero, Yanggango Dowoowato

1-2 Arisa, naru bidodomo, noore Yisasro mande damoni nangge, ngu
ma eroruwato. Ngu ngandiro. Nowoondoye yowoorengoro muri
bidodo, oni ma hoorooweyeroweroyi, ngu bidodo kootu inoweroyi,
nguro muri, Anutro nowoondoye hamoo teweroyi, nguro muri; sono
kundingiyi gimuweroyi gura gura, ko kandeye Kristen oni tabayemo
yetoyi kumana yoweroyi, nguro muri; oni kumooyingo, nguro muri;
oni weti mbumbuwadodo Anutdo wirikoyeroweroyi, nguro muri; ngu
bidodo Anutro mande damoni nangge. Nguno ngu, noore ngu in-
gonduduwooro wesiyoro, naru bidodomo, ma ewato. Kini, noore komo
Kristen oni simoo bare nenengo tunootero, nowoondonani hamoo
teyingo, ngu yeyi yanggango yero, Anutro oowari nenengo yanggango
yunoweroyi, ngu newato. 3 Yo, ye ngu oo ngu kuri ingootenggo.
Ngundiro nguro, ye komo meyeya, Anutdo oo gidarega ye etuyerowero
tetoni, ye ngu gome oorengo ingoro nguro ingondudu tewanggo.

4 Kristen oni yowoorengoro, enengo nowoondoye hamoo teyingo,
ngu yanggango dowooyingo, ngu ooga ngu kootu inootoyi ngu;
arisa,, ndawu oorega oodoni, ngundo hoorooweyerootoni, enengo weti
mbumbuwa nguro ingoro, ko newende yowoorengowa? Kurimi, oni
nowoondoye hamoo tero, ngu Anutro mande ingoro ngu, nowoon-
doyemo ingootoyi hamoo oorengo tetoyi ngu, Anutdo enengo Yukani,
bayetero yunoyingo. Anut kootu inoro, ko Yuka Kundingiyimbo
oo bayetero yunoyingoku, ngu bidodo kootu inootoyi, nguro ogingo
urungga yunowa. 5 Ngundiro, oni ngu nowoondoyemo ene kuri
ingootenggoku ngu, Anutro mande ngu gome oorengo. Oni ene
Yuka Kundingiyimbo sunggi gura gura etuyerootoni kenootenggoku,
naru wengamo, Anutdo oo bidodo sobowooweroyi narungga, nguro
etuyeroyingo. Ene Yuka Kundingiyimboro yanggangoni nowoon-
doyemo kuri ingowonggo. 6 Ngundiro oni ngu, nowoondoye hamoo
teyingo ngu yokoro, Anutro mande kootu inootoni ngu, asa, ene ko
omburo nowoondoye yowoorengoweroyi, ooreni gura kini. Kini, ene
ngundiro muri tetoni ngu, ene Anutro Nangoni yoro, de omukondino

sanggawero ko ureyi kumooweroyi, ngundiro. Ene Yisas yoro de
omukondino boorowootoyi, onindo yomooyinoro mande kootuyisina
ko etenggoku ngundiro.
7 Oni simoo bare ene mera ngundiro. Sono omburo kono simoo
baredo oowari miwonggoku, nguno sorerootoni ngu, asa, Anutdo
ngu kono meranggaku, kumana inoro yeni, oowari gome enggeyingo.
8 Kono ngu, so biyomi sanggiridodo, ngu nangge ooretoni ngu, ngu
ngandiro, Anutdo kumana biyomi inoro, nguro toongooro kawa.
9 Ye noro Kristen dobookurine oorengo, no nga mandega nga
yengo nakangootenoku, nga ingoya, ye ingonda teyi! Ene noore
yengo nowoondoye hamoo teyingo, nguro kowuri ma ingooteto.
Ye mera gomenggano oowari gome ooreteku ngundiro. Yengo
nowoondoye hamoo teyingo, ngundo nguya, ngundiro gome enggewa.
Noore ingootetoku, Anutdo ye hoorooweyeroro, ko yoyowa. 10 Ene
Anutdo muri nenengo nguno, oni simoo bare bidodo wirikoye-
roote. Nguro ngu, yendo ko yanggango tero, nguno Kristen oni
simoo bare hoorooweyeroro, nowoondoyi teyunowonggoku, ko ataga
nguya, teyunororootenggoku, nguro nguya Anutdo ma kabeyerowa.
11 Nowoondone bidodo yanggango yetoowe, yengo nowoondoye hamoo
teyingo, ngu komo yanggango dowooya, nguro ko yanggango teya, Anut
omburo ko yoyoweroyi, nguro hahangeya sobowooya oriyi. Ye komo
ngundiro nangge tero, oororo naru wengamo. 12 Nowoondone bidodo
yanggango yetoowe, nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango yeya,
Anutro ko tewero, Anut omburo ko yoyoweroyi, nguro hahangeya
sobowooyi. Nondo ye nga oningga, ngaro muri gome tetenggoku,
ngandiro tunooteyi ero ingooteno. Ye ngundiro tero ngu, arisa, Anutdo
oo bidodo yunowero mandeno ero gosiyoyingo, ngu yororootenggo.

Hamoo Oorengo, Anutdo Mandeni Ero Gosiyoyingo, Ngundiro Teyingo

13-17 Onindo oni guraya hamoo oorengo mande gosiyowero ngu,
ene Anut oowooyi yoro ngu ero teyingo. Ngundiro tero ngu, asa,
oni mande gosiyoyingonggaku, enengo mandeninggaku yeni oororo
yanggango yetoni, oni gurado mandega, ngu ureni uwa. Kuri, Anutdo
noore, enengo simoongo, hoorooweyeroweroyimboro mande eyingo.
Ene nooreno mande rogo teyingo ngu, ma toongoowa. Nguro ngu,
enengo mande ngu yanggango inoro, hamoo oorengo, sorumi ngundiro
eyingo. Anutdo Ebarahamno mande ero gosiyoyingo ngu, enengo
oowooyimonggo hamoo oorengo, ero eyingo. Ngundiro nguro, oni
gura oowooyimbo Anut oowooyi dagaweroyi ereremo kini. Anutro
mandeno, Anut Ebarahamya ngandiro eyingo.

No geno mande gosiyoyingo, ngu ngandiro. Hamoo oorengo, no ge
kumana gunoro, osi sambage nguya oowooyingga gunowano,
ero eyingo. (Yenesis 22:17)

Nguro ngu, Ebarahamndo Anutro mande gosiyoyingo, nguro ene torige
ootooro, ma sureyokini yeyingo. Ngundiro nguro, Anutdo eneno
mande ero gosiyoyingo ngu temukoyingo. 18 Anutdo hamoo mande
sorumimonggo ero, noorengo nowoondonani yanggango teyinowero,
nguro oni oo eraya yunowoku ngu ma yowoorengoro yokowa. Ngu
ngandiro: sorumimonggo nguya eyingo. Ene kumana yunowero ewoku
ngu, hamoo oorengo. Anut ene kundingiyi oorengo, ene godange
nguya, ma ewa. Ngundiro nguro, noore kendutero Anut tanggeyimo

sodedo oorowutooye, ene hoorooweyerowero sunggi mande ewoku,
ngu sobowooro torige oodooye, oo bidodo yunowero ewoku ngu,
enengo naruno, engge ngundiro nangge, noore teyunowa. 19-20 Ngu
ngandiro, nonggini ngu, nonggini gura woorogongoro yangga ngu
yanggango inoote. Ngundiro nangge, noore Anut sobowooro, torige
ootooro, enendo sunggi mande noorengo ewoku, nguro nowoondo-
nanimo hamoo tetoni, yanggango teyinowa. Ngundiro nguro, Yisas,
noorengo weti mbumbuwaro kumoowoku, ene noorengo Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga tunootero,
nguro ene musiyo kundingiyi oorengo sambono ooroote. Ene nguno
uro, noore kawararayerootoni, noore Anut tanggeyimo oorowuwato.
Ene noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango
urungga tunootero, sugi sugi ngundiro ko tero oruwa. Ngu Mekisedek
oningga, Anutno wooro yero oruwoku, ngundiro.

7

Mekisedek Ngu Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi Nguro Tabango Urungga, (Het Pris)

1 No Mekisedek, Anutno wooro yeweroyi oningga, nguro mande gi-
darega yeno ewero ingooteno. Mekisedek ngu, Selam ende, nguro ende
oni sobosobo koreteyingo. Anutro murini gome oorengo, ngundo oni
bidodoboro muriye dagate. Anut enengombo Mekisedek rogo tetoni,
enengo wooro yeyingo oni Kundingiyi, nguro tabango koreteyingo,
nguno tunooteyingo. Kurimi oorengo, Ebarahamndo enengo oniya,
ende namoraya nguro oni sobosobo koreteyingo, enengo oni oowooy-
ingga nguya ebe utoro, yutoro yowoowetoni satoyi, ene yade yade,
ende oorowuwero, oorowutoyi, asa, Mekisedek oororo, Ebaraham
kenoro kumana inoyingo. 2 Ngu naruno, Ebarahamndo ebeno oo sitowi
gasiyoro yomukoyingoku, ene wata kande eraga ngu teyingo, nguromu
wata guranangge, Mekisedek inoyingo. Mekisedek oowooyi nguro
muri damoni ngandiro, ko nenengo gome teweroyi, nguro tabango.
Selam oowooyi nguro damoni ngandiro, imakeyingo. Ngundiro nguro,
Mekisedek Selam ende nguro tabango koretero rogowooyingo. Nguro
ngu, ene nowoondoye yeyi ayibiyi ingoweroyi, oni tabango. 3 Anutro
mande nakayano, Mekisedek ewenemi, osi sembeni nguya, nguro
bisiyoyingo naruni, ene ma nakangoyingo. Ngundiro nguro, noore
nguya watayi kini. Nguro ngu, noore Mekisedek nemimbo bisiyoyingo
naru, ko enengo kumooyingo naru nguya, noore watayi kini. Ene
Anutro Nangoni ngu, ngundiro ootooro, ngunonggo suwooyi sano, ene
Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga ooroote.

4 Ataga noore ingootetoku, Mekisedek oni urungga Ebaraham, oni
urungga oorengo, noorengo sambanani, ngundo ebe ureyingo naruno,
ene oo sitowi gome gomemu yomukoro, gasiyoro ombuyingoku,
nguromu kande eraya wesoowooro, nguromu guranangge Mekisedek
inoyingo. 5 Mosesro mamana mandeno, Anutdo Liwayi, ko enengo
osisembeni gidega rogo tetoni, Pris, wooro yeyingo oni tunooteyingo.
Iserel oni bidodo enengo oo sitowiyeku wata kande erayagaku tetoyi,
oorooteku, nguromu guranangge nangge, Pris onindo Liwayi sembeni
wesoowooro, gide ene yunoyingo. Iserel oni bidodo Ebarahamro
osisembeni oorootenggoku, ngundo ene komo oo ngu wesoowooro,

Liwayi oni naru bidodomo, ngu yunororuwanggo. 6 Liwayi ngu
Mekisedek osiyi kini. Nguro ngu, Mekisedek ene oo kande eraya
nguromu guranangge, Iserel onindo yetenggoku, ngu gumi yoweroyi,
nguya kini. Ngu hamoo. Ene Ebarahamndo ebe ureyingo naruno,
enengo oo sitowi wata kande eraga teyingoku, yomukoro, ombuyin-
goku, nguromu ene wata guranangge Mekisedek inoyingo. Ngundiro
tetoni ngu, Mekisedek, ngundo Ebaraham kumana inoyingo. Ebara-
ham, ene Anutro mande ero gosiyowoku, ngu yoyingo oni, nguro
ene oowooyidodo ooroote. Ngu hamoo, Mekisedekdo ene kumana
inoyingo. 7 Oni kumana yooteku, nguro oowooyi ngu ameno. Ene noore
ingootetoku ngu, Mekisedek oowooyi, ngundo Ebaraham oowooyi
dagate. 8 Liwayi, ko, enengo osisembeni Anutro wooro yeyingo oni
oorootenggo. Ene nguya kumooweroyi oni, oni songo kumootenggoku,
ngundiro oorootenggo. Nguro ngu, ene Iserel oniro oo sitowi wata
kande eraya tetenggoku, ngu guranangge yootenggo. Ene Mekisedek
nguya, nguro oo sitowi guranangge yowoku ngu, Anutro mandeno
ene ngandiro eyingo, nguro ene keta ooroote. Eyingo. 9-10 Liwayi
ma tunooteyingo naruno, nguno Ebarahamndo oo gumi Mekisedek
inoyingo. Ngu naruno, ene kuri ngu oo kande erayaga, nguromu
gura Mekisedek inoyingo ngu, ene kuri Liwayi oowooyimo inoyingo.
Liwayi nguro soweni, ngundo Anutno wooro yeweroyi kongga ngu
kootu hamoo tunootewa. Ngu muringga ngu, ngundiro tero, yade yade
oororo, Liwayi oniro naruno nguya, ngundiro teyingo.

Yisas, Ngu Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Ngu Mekisedek Ngundiro Tunooteyingo

11 Kuri oni simoo bare Mosesro mamana mande ngu yootoyi, ngu
mamana mande ngundo ngandiro eyingo. Liwayi osisembeni ngu Anu-
tro wooro yeyingo oni kundingiyi ngu kongga ngu dowooro tewonggo.
Nguro ngu, Liwayi osisembeni oni, nguro Anutro wooro yeyingo oni
kundingiyi kongga, ngundo oni simoo bare yoyeyi, Anut doongeyimo,
ene gome tunootewanggoku ngu, asa, ndadiro nguro, Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi ngu kootu tunootero, Mekisedek ngundiro, ko
Eron ngu ngundiro kini? (Eron ngu Liwayi nguro osiye). 12 Ngundiro
nangge, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro ko murini kurimi
ngu yowoorengoro, wooro yeweroyi murini keta tunootetoni ngu,
asa, mamana mande Anut doongeyimo nenengo tunooteweroyi, nguro
muri nguya yowoorengoro keta tunootewa. 13-14 Noore bidodo kuri in-
gootetoku, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngundo Yuda
oni soweyemonggo tunooteyingo, Liwayi soweyemonggo kini. Nguro
ngu, Mosesndo kuri ingowoku, ngu Anutdo Liwayi soweyemonggo
nangge, ngu Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro koyengga ngu
rogo teyingo.

Yisas, Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Ngu Mekisedek Ngundiro

15 Asa, nga mande muringga nga, noore tunoo ingooteto. Ataga, Anu-
tro wooro yeyingo oni kundingiyi keta gura tunootewoku (ngu Krayis),
ngundo Mekisedek ngundiro tunooteyingo. 16 Mosesro mamana man-
deno ngu rogo ma tetoyi, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi ngu ma
tunooteyingo. Kini, Keta sugi sugi oorooteku, nguro yanggango (Anut),

ngundo yeni, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, tunooteyingo.
17 Anutro mandeno ene nangonimboro, ngandiro eyingo.
Suwooyi sano, ge Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oruweroyi, ngu
Mekisedek ngundiro. Ero eyingo. (Sam 110:4)
18-19 Mosesro mamana mande kurimi ngu yanggango kini, nguro engge
gome ma tunootero, oni simoo bare hoorooweyerootoni, nenengo ma
tunooteyingo. Nguro ngu, Anutdo andangero yokoyingo. Anutdo
noorengo oore gura goosooyunowoku, ngu gome oorengo. Ngu
Mosesro mamana mande ngu dagatoni, ngu ooregano, nguno noore
Anut tanggeyimo, mete oorowuwato.
20 Ene ataga ngu, noorengo oore keta gura tunootete. Anutdo Yisas
wooro yeyingo oni kundingiyi rogo tero ngu, mande hamoo oorengo
eyingo. Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, kurimi ngu ngundiro
kini. Anutdo mande hamoo oorengo sorumimonggo kuri ma etoni,
ngundo enengo wooro yeyingo oni kundingiyi, ngu yeni tunooteyingo.
21 Ngundiro nguro, Anut enengombo mande hamoo oorengo sorumi-
monggo ero, Yisas wooro yeyingo oni kundingiyi yetoni, tunooteyingo.
Anutdo Yisasya, ngandiro eyingo.
No, Anut Oo Bidodo Simburi, geno mande hamoo oorengo gosiyoyingo,
ko nondo oo gura ma tewano. Ge, Anutro wooro yeyingo oni
kundingiyi, sugi sugi oruwa. Ero eyingo. (Sam 110:4)
22 Ngundiro nguro, noore ingowato. Yisasro sunggi mande keta gosiy-
oyingongga, ngu hamoo oorengo, Yisasdo sunggi mande gosiyoyingo
ewoku, ngu bidodo temukowa. Ngundo mande kurimi gosiyoyin-
gongga, ngu dagate. 23 Kuri, oni Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi
oowooyingga oriyingo. Oni kumooweroyi muri ngu eneno oruwoku,
nguro ene sugi sugi ko teweroyi nguya kini. 24 Ene Yisasdo ngu
ketangga, nguno sugi sugi oruwa. Enengo koni nguya sugi sugi oruwa.
Oni gurado Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, Yisas ngundiro,
ma tunootewa. 25 Ene ngundiro nguro, ataga, ko kootuyisina nguya
naru bidodomo, Yisas ene mete oni simoo barero weti mbumbuwa
andangemukoro yokoro, ene ko yoyowa. Ataga, Yisasdo suwooyi sano
sambono ootooro ngu, ene Anutro oni simoo bare hoorooweyeroni
ero, kirano ero, yenggonangoro oodoni ngu, oni simoo bare Yisasro
nowoondoye hamoo teyingo ngu, ene mete Anut tanggeyimo omburo,
eneya sugi sugi oruwanggo.

Yisas Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi Noore Hoorooweyeroweroyimboro

26 Ene Yisas noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro
tabango urungga. Ngundo noorengo kowuri gura gura ngu bidodo
hoorooweyeroweroyimboro, Yisas ene kundingiyi ootooro, ngunonggo
ene weti mbumbuwa gura ma tero, enengo newendemo oyimo ma
ooroote. Ene merako oni weti mbumbuwadodo nga ngundiro kini.
Kini, weti mbumbuwa nguro murini, ngundo ene ma dowoote. Ene
sambo endemo oorero, Anut tanggeyimo ooroote. 27 Kuri naru
bidodomo, sa naru guranangge nangge, Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi, nguro tabango urungga, ngundo koretero enengo weti
mbumbuwa, nguro Anutno wooro yero, ko kootu oni simoo barero
weti mbumbuwa andangewero wooro yeyingo. Yisas ene ngu oni
ngundiro kini. Kini, Yisasdo noorengo mbumbuwanani teyingoku,

nguro enengombo enengo goweyi yoro, Anutno noorengo wooro
yeyingo. Ngu wooro yeyingongga ngu, Yisasdo naru gurananggemo
yeyingo. Naru gurananggemo, wooro yero teyingongga, ngundo naru
bidodoboro nguya teyingo. 28 Kuri Mosesro mamana mande, ngundo
oni rogo tetoni, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango
urungga, ngu tunooteyingo. Ngundiromu, ene merako oni, nguro
nowoondoye hamoo teyingo nguro yanggangoye kini. Anutdo Mosesro
mamana mande kuri rogo tetoni, tunooteyingo. Ene kootuyisina,
enengo nangoni kirarongo ngu hamoo oorengo, mande sorumimonggo
ero gosiyootoni eneno wooro yeweroyi oni kundingiyi, nguro tabango
urungga tunooteyingo, ngundo biyomi gura ma teyingo, nguro ene rogo
teyingo. Nguro ngu, ene mete noorengo Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi nguro tabango urungga, sugi sugi oruwa.

8

Yisas Noorengo Anutno Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi Nguro Tabango Urungga

1 Asa, nga mandega ngaro ewonoku, nguro damoni ngandiro. Ataga,
noore Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga,
ngu Yisas. Ene sambo endemo ootooro, ene ataga Anutro duridarini,
ngu tanggeyimo, bibitero ooroote. Ene Anut kandeyi metemisina
oowooyi bingamidodo teweroyi musiyongga, nguno ooroote. 2 Ataga,
Yisasdo Anutro musiyo kundingiyi oorengo, nguno Anutno wooro
yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, nguro koni ngu tete.
Onindo yambo ya kundingiyingga ngu ma yetenggoku ngu, Anut
enengombo yeyingo.
3 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango ururu bidodo,
ngundo oninonggo, oo gura gura kingo yoro mayero, Anutno inoro
wooro yeyingo, nguro koye ngundiro teyingo. Noorengo Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, Krayis, ene
nguya, komo Anutno wooro yeyingo. 4 Ndadiro nguro, Yisas ene
Liwayiro soweyemonggo ma tunootetoni ngu, Mosesro mamana mandeno,
wooro yeweroyi, ko nguro eteku ngundiro, Yisasdo merako
ngano ootooro ngu, ene wooro yeyingo kongga ngundiro, ngu ma
tewa. Ndadiro nguro, ene merako ngano Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi oowooyingga, Mosesro mamana mande keyoro, Anutno
wooro yero, oo gura gura Anut inoyingo. 5 Anutno wooro yeyingo
oni kundingiyi, merako ngano oorootenggoku, nguro koye ngu namoko
Yisasro koni, yambo ya hamoo sambo endemo oorooteku, ene ngundiro
kini. Noore nga mandega ingootetoku, ngu hamoo, ndadiro nguro,
Mosesndo towimbo Anutro yambo ya kundingiyi yetoni ngu, Anutdo
eneya ngandiro eyingo.

Ge ingonda te! Ge towimbo yambo ya kundingiyi yewero ngu, ge purimo oruwoku naruno ya gabogaboyi etunggerowonoku, ge komo ngundiya ye! Ero eyingo. (Eksodas 25:40)

6 Ene Yisasdo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro ko teyingo.
Enengo koningga, ngundo merako ngano, Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi, nguro koye, ngu hamoo oorengo dagayeroote. Ndadiro
nguro, Yisasdo merako simoo bare nguya, Anutya kewooroyemo,
kawarara tero ooroote. Nguno ngu, Anutdo sunggi mande keta ero

gosiyoro noore yunoyingongga, ngundo sunggi mande kurimingga, ero
gosiyoyingo, ngu hamoo oorengo dagate.

Sunggi Mande Keta Gosiyoyingo, Ngundo Sunggi Mande Kurimi Gosiyoyingongga, Ngu Dagate

7 Sunggi mande kurimi, ngundo oni hoorooweyeroweroyi, nguro
yanggango kini, nguro ene Anutdo oo tero ewoku, ngundiro gome ma
enggeyingo. Ngundiro nguro, Anutdo ngu kenoro, ingoro yokoro, oni
simoo bare merako, ngano oorootenggoku, nguno ene sunggi mande
keta ero gosiyoro yunoyingo. 8 Sunggi mande kuriminggakuno, Anut
ene ingooteku, Yuda oni simoo bare enengombo ngu keyoweroyi kini.
Nguro ngu, Anutdo ene bungomo mande sanggawero eyingo. Anutdo
oni simoo bare sunggi mande ketangga yunowero ingoyingo. Anutro
mandeno, ngandiro ero nakangoyingo.

Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo eyingo. Nga mandega nga, ye
gome ingoyi! Kootuyisina naru gurano, no Iserel osisembeni,
ko Yuda osisembeni, nguro sunggi mande ketangga ero gosiyoro
yunowano. 9 Sunggi mande ketangga ero gosiyootenoku nga ngu,
sunggi mande kurimingga gosiyoyingo, ngu Iserel osi sambaye
yunoyingo, ngundiro kini. Kurimi, ene Igip mera yokootoyi
ngu, nondo hoorooweyeroro, yodowooro, oore etuyeroyingo.
Ngundiro tetoowe, ene noro sunggi mande ero gosiyoyingongga,
ngu ma keyoyingo. Ngundiro nguro, no ene kootuyunoro
yoyokooteno. Oo Bidodo Simburi ngundo mande, ngundiro
eyingo. 10 Oo Bidodo Simburi ngundo mande gura eyingo.
Kootuyisina, sunggi mande koreteroga kinitetoni ngu, no Iserel
osisambaye, Yuda osisambaye, nguro mande ero gosiyoyingo,
ngu yunowano. Nondo nenengo mamana mande, ngu enengo
ingonduduyemo yero, nowoondoyemo nguya nakangowano.
Ngundiro tetoowe ngu, asa, nowoondoye ngu metemi ingoro
keyowanggo. Nondo enengo Anut oodoowe, ene nono yambo
mande teroruwanggo. Ene noro simoo bare tunootetoyi, nondo
ene hoorooweyerowano. 11 Ngundiro nguro, yengomo yengomo
dobookuriye konebaye ma etuyerowanggo. Ye komo Anutro
muri ngu ingoyi. Kootuyisina, ngu naruno, noro oni bidodo
oowooyedodo, ko, oni oowooye kini, ngundo noro murine ngu
gome oorengo ingowanggo. 12 Nondo nowoondoyi teyunoro,
enengo sumange teyunoro, weti mbumbuwaye andangeyunoro
yokoro, enengo muri biyomi tetenggoku, ngu kabeteyunowano.
Eyingo. (Yeremayiya 31:31-34)

13 Anutno sunggi mande ketangga ero gosiyoyingo nguro etoni, ngu
naruno, ene sunggi mande gura kuri ero gosiyoyingo ngu, ataga,
ngu kuri biyomi ngundiro tunootete. Ngundiro nguro, ngu sunggi
mande kurimingga ero gosiyoyingo, ngu kurimi oorengo tunooteyingo.
Ngundiro nguro, naru bodaga nangge oode, ene kinitewa.

9

Merako Nguno Yambo Mande Teweroyi Nguro Muri, Ko Sambo Endemo Yambo Mande Teweroyi Nguro Muri

1 Sunggi mande koretero ero gosiyoyingo nguno, Anutdo oni
simoo bare yambo mande gidarega teweroyi, nguro mamana mande

yunoyingo. Ene towimbo yambo ya yeweroyi, nguro muri nguya
etuyerowo. 2 Anutdo ngundiro etoni, Mosesndo towimbo yambo
ya oo ewoku, ngundo ngundiro yeyingo. Ngu towimbo yambo
yangga yeyingo, nguno towi erayagobo pawangoyingo, ngu newen-
demo yeyingo. Towimbo yambo yangga ngu newendemo utoyi ngu,
gumi koreteroga ngu oowooyi, ya gumi kundingiyi eyingo. Ngu ya
gumi kundingiyimo, soru himi musiyomo ootooro, ko yaba gura ngu
sanganimo oo manongoyingo kundingiyi, Anutno wooro yeweroyi,
nguro musiyo oruwo, eyingo. 3 Ya gumi newendemo nguno towi
pirunggado wemboongeyingo. Ya gumi newendemo ngu oowooyi,
musiyo kundingiyi oorengo, eyingo. 4 Ngu musiyo kundingiyi ooren-
gongga, nguno wooro yeweroyi nombo kundingiyi musiyo, ngu oruwo.
Ngu nomboga oo wadori gomemu (gol), ngundo doobengoyingo, ngu
musiyonggano, Anutno ndindingododo wooro gome yeyingo. Ngu
musiyo kundingiyi oorengo, nguno Anutro sunggi mande ero gosiy-
oyingo, nguro Pawus kundingiyi nguno oruwo. Pawus kundingiyingga
oo wadori gome (gol), ngundo doobengoyingo. Pawus kundingiyi
newendemo oo gidega nguno oorooteku: (gol) kumbega ngu newen-
demo oowari kundingiyi sambononggo ombuyingo, ngu oowooyi Mana
ngu oodoni; Eronro usudogo dowootoni, ngunonggo didani ooreyin-
gonggaku nguno oodoni; ko digi sosi erayaga, nguno Anut enengombo
mamana mande nakangoyingo ngu; oo ngu bidodo Pawus kundingiyi
ngu newendemo oruwo. 5 Sunggi mande ero gosiyoyingo, nguro Pawus
kundingiyi, ngu sanganimo Anutro sambono oni gabogaboyari eraya,
wireyari ebe dowoodowootero, Anutro duridarini etuyeroro oruwori.
Sambono oni gabogaboyi musiyongga ngu newendemo, Anutdo oniro
weti mbumbuwa andangeweroyi nguro oo musiyo. Ene no ngu, oo
nguro muri damoni wesiyoro tunoo eweroyi, anangu ereremo kini.

6 Ene towimbo yambo ya kundingiyi yeyingo, ngu gumi eraya,
nguno oo ngu bidodo, enengo musiyomo musiyomo rogono oodoni
ngu, arisa, naru bidodomo Anutro wooro yeyingo oni, yambo ya
gumi koreteroga, nguno enengo ko teroruwonggo. 7 Nguro ngu,
Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngundo
dagoma guranangge nanggemo, tambu guranangge towimbo yambo ya
nguro musiyo kundingiyi oorengo, nguno uyingo. Ngu naruno, wooro
yewero nusako ureyingo, nguro sidu darowo yoro, musiyo kundingiyi
oorengo nguno uro, koretero enengo weti mbumbuwa tewoku, ngu
andangeweroyimboro, nguro Anutno wooro yero, ko kootuyisina oniro
oo biyomi ma ingoro tewonggoku, nguro ene ngundiro wooro yeyingo.
8 Yudaro yowuru yano yambo mande teweroyi naruno, nguno yuka
kundingiyi, ngundo gabogaboyi noore etuyeroyingo, noore oore gu-
rano musiyo kundingiyi oorengo, nguno nenengo uro, Anutno yambo
mande teweroyi, ereremo kini. 9 Towimbo yowuru yangga nguro
mandeni damoni, ngu ataga naru ngaro oo gabogaboyi ngundiro.
Kuri, towimbo yowuru yano nguno ene Anutno oo gura gura kingo
inoro, ko wooro gura gura nguya, eneno yeyingo. Nguro ngu, oni
Anutno yambo mande tewero ngu, ngu muri kurimingga, ngundo oni
nowoondoye gome sarayi oorengo, yeyi ma tunootewa. 10 Kini, ngu
mamana mande kurimingga ngu goweye sobowooweroyi nangge. Ngu
ngandiro. Nga mamana mande kurimingga nga ngu, ene oni simoo

bare hoorooweyeroweroyimboro, Anutdo yunoyingo. Asa, kootuyisina, ene oore gome oorengo ketangga etuyerootoni, eneya nowoondoye gobooro yero oruwanggo. Oowari ko sono mete neweroyi nguro muri, ene goweye sobowooweroyi nguro mamana mande; ko gome sarayi oorengo, Anut doongeyimo tunooteweroyi muringga, nguro mande nguya ooroote.

Krayisdo Enengo Situ Darowobo Noorengo Anutno Wooro Yeyingo

11 Ene ataga Krayis ene noorengo Anutno, wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ene kuri ombuyingo. Ene merako ngano oo gome gome tunooteyingo, nguro wooro yeyingo oni tabango urungga. Ene ataga, Anutro towimbo yowuru ya nenengo oorengo, nguno noorengo ko teroroote. Ngu yambo ya nenengongga, onindo ma yetoyi, ko merako ngano ma ooroote. Sambo endemo, Anutro yambo yangga oorooteku, ngundo merako, ngano yambo ya oorooteku, nguro muri ngu bidodo dagayeroote. 12 Krayis ene sambo endemo yambo ya kundingiyi hamoo oorengo, nguno uro, musiyo kundingiyi oorengo, nguno oororo, ataga nguya, naru bidodomo ooroote. Ene noorengo weti mbumbuwa andangeweroyimboro wooro yewoku ngu, ene Bulmakawu, Meme nguro sidu darowo, ngundo ma teyingo. Kini, enengo situ darowo nenengo wendoro, ngundo noorengo Anutno wooro yeyingo. Ngundiro tero, noore yoyootoni, nowoondonani hamoo teyingo oni ngu, eneya suwooyi sano sugi sugi oruwato. 13 Kuri, onindo enengo goweye sobowooweroyimboro, nguro mamana mande toongootoyi, Anut doongeyimo, ene oni nenengo kini ootooro, yambo mandeno ma ombuwo. Ngundiro oni ngundo, Anutro wooro yeyingo oni, ngundo Meme sidu darowo yoro; ko Bulmakawu simoongo sidu darowo yoyingo. Ene Anutno wooro yeweroyi digi yawasa nguno yero, Bulmakawu duriyo yoro, nguno yero, katoyi, dero kinitetoni, ngu nombononggo ngu biruwo yoro, ko, nusako sidu darowo nguya yowuruwooro, oni sanganimo sogi yunoyingo. Nguro ngu, oningga, ngu ene Anut doongeyimo ko sarayi tunootero, ene mete yambo yano ko oororo, Anutno yambo mande tewa. 14 Kurimi ngu, Bulmakawu, Meme nguro sidu darowo, ngundo oni yoyeni, Anut doongeyimo sarayi tunooteyingo. Ngu hamoo. Arisa, Krayisro sidu darowo wendootoni, ngundo noorengo wooro yeyingo, ngundo kurimi oorega, ngu dagate. Yisas merako ngano oruwokuno, enengo endeyoyingo ngu nenengo oorengo ootooro, ene oo biyomi gura ma teyingo. Ngundiro nguro, Anutro Yuka Kundingiyi yanggangododo naru bidodomo oorootekungga, nguno Yisasdo enengombo enengo keta oruweroyi ngu inoro, noorengo Anutno wooro yeyunoyingo. Ngundiro nguro, enengo sidu darowo, ngundo gowenani yomosiyoro, nowoondonani ingondudu ngu bidodo sonowooro, ko, oyimo oo biyomi teyingo, ngu nowoondonanimo oorooteku, ngu bidodo andangeyunoyingo. Ngundiro tetoni ngu, noore, Anut doongeyimo, oni nenengo tunootero, noore Anut yanggangonidodo oorooteku, enengo ko tero oruwato.

Krayisro Sidu Darowo, Ngundo Sunggi Mande Ketangga Ero Gosiyoyingo Ngu Yanggango Inoote

15 Ngundiro nguro, Krayisdo noorengo hoorooweyeroro kawarara teyunootoni, noore Anutya gobooro sunggi mande ketangga ero gosiyoyingo ngu tunooteyingo. Ene kuri kumooro, oni simoo bare ko

yoyoro, enengo weti mbumbuwa bidodo andangeyunoro, kuri sunggi
mande gosiyowoku, ngu ene sugi sugi oruweroyi, nguro kumana
yunoyingo. Ene ngundiro tero, onindo muri biyomi teyingo, nguro
sunggi mande kurimingga, nowoondoyemo oruwoku, ngu bidodo
andange yunoyingo.
16 Onindo kumooweroyi ingoro ngu, oni enengo oo sitowi ngu,
yowero ingoro ngu, asa, ene ngu mandega so uyimo sunggi mande
ngandiro nakangowa. Ngundiro nangge, ngu oningga ngu simoon-
gombo ngu sunggi mandega ngu keyoro, awayemboro oo sitowi yowero
ngu, arisa, onindo ngu komo gome ingootoyigogo, hamoo oorengo ngu
oni ngu kumooyingo. 17 Oni kuri kumooyingo, arisa, kuri enengo
sunggi mande ero gosiyoyingongga, ngu yanggango oorengo. Oni kuri
sunggi mande ero gosiyoyingo, ngu keta oodoni ngu, arisa, ngu sunggi
mandega ngu kingo oruwa. 18 Muri ngandiro nguro, ene oo nusako
utoro, ngu sidu darowo moondoro, ngundo wooro yetoyi ngu, sunggi
mande kuriminggaku yanggango yeyingo. 19 Mosesndo Iserel onino,
Anutro mamana mande bidodo wesiyoro yunoyingo. Ngundiro tero,
ene Bulmakawu simoongo, Meme nguro sidu darowo yoro, sonododo
yowuruwooyingo. Sipsip uyi dagoyi yoro, digunonggo irosara oowooyi
Hisop, ngudodo yowuruwooro gosiyoro, sidu daro sonono nguno yero,
dowooro, Anutro mandeno (Buk) ko Iserel oni simoo bareno nguya,
sogi oorongooyingo. 20 Ene ngundiro tero, eyingo. Ngu sidu darowoga,
ngundo Anutro sunggi mande eyingongga, ngundo Anutro mande
yanggango inootoni, oni simoo bare ngu komo keyootenggo. Ero
eyingo. 21 Ngundiro nguro, Mosesndo sidu darowoku, Anutro towimbo
yambo yano sogi oorongooro, ko yambo yaro oo teweroyi, yambo
mande teweroyi, ngu bidodomo, ngundiro teyingo. 22 Anutro mamana
mandeno, namoko oo bidodo komo sidubo sogi yunootoyi, ene Anutro
doongeyimo, gome nenengo tunootetenggo. Nguro ngu, Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi, ngundo sidubo ngu wooro ma yetoyi ngu, asa,
Anutdo oniro weti mbumbuwa ma andange.

Krayisdo Wooro Yeyingongga, Ngundo Noorengo Weti Mbumbuwa Andangewo

23 Towimbo yowuru ya merako ngano oruwokungga, nguno oo
bidodo yeyi sarayi yeweroyi muri tewonggoku, ngu sambo endemo
oorooteku, nguro gabogaboyi ngundiro teyingo. Ene Anutdo wooro
keta yanggango (Yisas) yeyingongga, nguro rogo tetoni, sambo endemo
oo ngu sarayi tunooteweroyimboro. 24 Yambo ya merako ngano, oni
enengo kandeyebo yetenggoku, ngu gabogaboyi nangge, yambo ya
hamoo oorengo ngu, sambo endemo ooroote. Nguro ngu, Krayis ngu
sambo endemo yambo ya oorengongga, oorooteku, nguno ooroote.
Ngundiro nguro, ene Anut tanggeyimo ootooro, suwooyi sano ene
oniro kawarara teweroyimboro, Anutya ootooro, ngunonggo noore
hoorooweyeroweroyimboro.
25-26 Dagoma guranangge nanggemo, tambu guranangge Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, yambo ya
nguro gumi kundingiyi oorengo newendemo uro, oo nusako sidu
darowo yoro, Anutno wooro yeyingo. Ene oniro weti mbumbuwa
andangeweroyimboro dagoma bidodomo, ngundiro teroruwonggo.
Ene Yisas ngu woorongga naru oowooyingga, ngundiro ma teyingo.

Kini, ene ataga sambo endemo nguro musiyo kundingiyi oorengo, nguno ootooro, ene oowooyingga ma yeyingo. Ene ngundiro suwooyi sano tero ngu, ene ogingo nguya suwooyi sano koorowooro oodoni, Anutdo amana sambo mera yeyingomo omburo, ko ataga nguya. Ngundiro kini. Ataga ngu, naru namoko wenga kini teweroyimo, nguno Krayis tambu guranangge merako, ngano tunootero, enengombo Anutno noorengo weti mbumbuwa andangeweroyimboro, enengombo wooro yeyingo. 27-28 Oni simoo bare bidodo, tambu guranangge kumootoyi, kootuyisina Anutdo oni ko wirikoyerowa. Ngundiro murimo, Krayis tambu guranangge oni bidodoboro, weti mbumbuwa andangeweroyimboro, ene kumooro, oni simoo bare Anutno wooro yeyunoyingo. Naru wengamo ombutekuno, ngu ene noorengo weti mbumbuwa andangeweroyimboro ko ma tewa. Kini, kootuyisina, tambu erayagaku tunootero ngu, ene oni nowoondoye hamoo teyingo ngu, Yisas sobowooro oodoyi, omburo yoyowa.

10

Naru Gurananggemo Krayis Enengombo Anutno Wooro Yeyingongga, Ngu Naru Bidodoboro Yeyingo

1 Yuda oniro mamana mande ngu oo gome kootuyisina tunooteweroyi, nguro gabogaboyi nangge. Ene Anutno wooro yeyingo kuriminggа ngu Anutro wooro yeweroyi oni ngundo ngu dagoma rogowooro simoo barero weti mbumbuwa andangewero wooro yeroruwonggo. Ene ngu wooro yeyingongga, ngundo oniro nowoondoye yeni, ma mete tewa. Hamoo oorengo kini. 2 Ene mamana mande kuriminggа, ngundo oni nowoondoye yeyi, gome metemi tunootetoyi, ko, oniro nowoondoye oyimo oo biyomi ingooteku, ngu andangeweroyi mete tetoni ngu, asa, wooro gura yeweroyi koni gura nguya kini. 3-4 Ngundiro kini, dagoma guranangge nanggemo wooro ngu yetoyi, enengo weti mbumbuwa teyingo, ko ingororuwanggo. Bulmakawu simoongo, ko Meme sidu darowo, ngundo noorengo oyimo oo biyomi teyingo, ngu ma andangewa.

5 Ngundiro nguro, naru namoko Krayis ngano oniro mbumbuwaboro wooro yeweroyi nguro ombuweroyimboro, ene Anutno ngandiro eyingo.

Ge oniro wooro kuriminggа ngu, ko oo kingo duwoo gunoyingongga, nguro ge ma ingoote. Nguro ngu, ge no gowene yeyi guradiro tunootetoni, merako oni goweyi ngundiro tunootewano.

6 Anutno wooro yeweroyi digi yawasa, nguno nusako karo, ko oo kingo duwoo inoweroyi gura nguya, oniro weti mbumbuwa andangeweroyi, nguro wooro yetoyi, ge nguro gome ma ingowa. 7 Ngundiro nguro, Anutno mandeno oni nakangoyingoku, Krayisdo Anutno eyingo.

O Anut, no ngano oodoowe, gengombo ko te, ero nunootoni, ngu no kongga ngu mete tewano. No gengo mandeno kuri noro nakangoyingo, ngundiro tewano. Eyingo. (Sam 40:6-8)

8 Yisasdo mande ewoku, ene Anutno ngundiro ko eyingo.

Gengombo oni mamana mandeno wooro yeweroyi, nguro muri yunootoyi, ngundiromu, ge enengo wooro yeyingo ngu, geno yero, ko oo kingo duwoo ge gunootoyi, ge nguro gome ma ingoro,

ngu teweroyimboro ma ingoote. Ene, gengo onindo, oo nusakobo wooro yeweroyi digi yawasa, nguno karo, oniro weti mbumbuwa andangewero wooro yetoyi ngu, nguro nguya, ge ma ingoote. Eyingo.

9 Ene mande gumi gura ko eyingo.

O Anut, no ngano ootooro, no ko gengombo teni ero, nunowaku ngu, no mete tewano. Ero eyingo.

Ngundiro nguro, Anutdo wooro kurimingga ngu yokoro, nguro musiyomo wooro keta ene Yisasdo yeyingo. 10 Ngundiro nguro, Anutdo wooro kurimi yeyingongga, nguro muri yanggangoni andangero yokootoni, Krayis enengombo wooro yeyingongga, ngundo wooro guraga nguro musiyo yoyingo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis, ene Anutro ingondudu ngu keyoro, enengo goweyibo wooro naru guranangge, naru bidodoboro yeyingo. Ngu wooro yeyingongga, ngundo nowoondonani sonowootoni ngu, sarayi oorengo tunootetoni, ngundo noorengo oyimo bidodo tewootoku, ngu andangero yokootoni ngu, ataga, noore nenengo ootooro, noore mete Anutno yambo mande teroruwato.

Krayis Enengombo Wooro Yeyingongga, Ngundo Mete Noorengo Weti Mbumbuwa Andangewa

11 Kuri, Yudaro wooro yeyingo oni, ngundo naru guranangge nanggemo, ene dikaro, enengo ko wooro yeweroyi ngu teroruwonggo. Ene ngundiromu, wooro kurimingga yeyingo, ngundo oniro nowoondoye kurimingga, ngundo hahangero mbumbuwa teteku, nguro murini hamoo ma andangewa. 12 Ene Krayisdo naru guranangge mo, noorengo wooro yeyingo ngu, naru bidodoboro weti mbumbuwa andangewero teyingo. Enengo wooronggа yeyingo, ngu temukoro ngu naruno, ene sambo endemo oorero, Anut tanggeyimo kandeyi metemi bingamidodosina bibitero ooroote. 13 Ene nguno ootooro, Anut sobowootoni, ngundo enengo mundi oni yoyeni, ene newendemo uro oruwanggo. 14 Nguro wooro guranangge yero, ene nowoondonani hamoo teyingo, nguro weti mbumbuwa naru bidodoboro andangeyunoro, nowoondonani sonowootoni, noore enengo tunooteteto. Asa,, ataga noore oyimo oo biyomi tetetoku, nguro ma ingowato. Ataga Yisasdo naru bidodomo, Anut doongeyimo, noore nowoondonanimo sarayi oorengo yeroroote.

15-16 Anutro mandeno, Yuka Kundingiyi, ngundo noore etuyerootoni, Anutdo noore enengo rogoyeroro, enengo oni simoo bare kundingiyi oriyi. Yuka Kundingiyimbo nguya ngundiro eyingo.

Oo Bidodo Simburi, ngundo eyingo. Ngu narungga tunootewakuno ngu, asa, no eneno sunggi mande gura ero gosiyoyunowanoku ngu, ngandiro. No nenengo mamana mande ene nowoondoyemo yetoowe keyootoni; ko enengo ingonduduyemo nguya nakangoyunootoowe, gome ingowanggo. Ero eyingo. (Yeremayiya 31:33)

17 Ene mande gura ko eyingo.

No enengo weti mbumbuwa bidodo teyingo ngu, andangeyunoro yokoro enengo oo biyomi tewonggoku ngu, no kabeteyunowano. Ero eyingo. (Yeremayiya 31:34)

18 Ene ngundiro nangge, Anutdo noorengo mbumbuwa andangeyunoro, kabetetoni ngu, arisa, weti mbumbuwaboro wooro yeweroyi koni kiniteyingo.

Noore Nowoondonani Hamoo Teyingo Ngu Yanggango Yero, Anut Tanggeyimo Oorooteto

19 Arisa, ye Kristen dobookurine, Yisas enengombo kuri wooro
yeyingo, enengo sidu darowo wendootoni, nguro, noore mete Anutro
musiyo kundingiyi oorengo, ene oorooteku nguno uwero oni oni
tero, ma sosorewato. 20 Yo, Yisasdo, enengo goweyi noorengo weti
mbumbuwanani andangeweroyi yunoyingo, nguro wooro yero ngu,
ene noorengo oore keta yeyunootoni, noore mete nenengo Anutno
oororo, musiyo kundingiyi oorengonggano, nguno oorowuwato. Yo,
Yisasdo, noorengo wooro yeyunowoku ngu, ene oo gabogaboyi Yu-
daro yowuru yano, nguro musiyo kundingiyi oorengo, ngu towimbo
pawangoyingo, ngu ngundiro. Enendo ngu towingga oomboongero,
noore yoyokootoni, noore mete newendemo uro, Anutno yambo mande
nenengo tero oruwato. 21 Ngundiro nguro, ataga, noore Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, oorengo oo-
roote. Ene sambo endemo oorooteku, ngundo noore Anutro oni simoo
bare nowoondonani hamoo teyingo, ngu soboyeroroote. 22 Yisasdo
enengo sidu darowo noore nowoondonanimo wendoro, sonowootoni,
sarayi yetoni, ngundo noorengo oyimo ingootetoku, andangeyunowa.
Ngundiro nguro, nowoondonani Anutno gobooro yero, oo bidodo
enendo teweroyimboro mande ero gosiyoyingo ngu, noore nowoondo-
nani hamoo tetetoku ngu, ene komo ngundiro tewa. 23 Noore Yisasro
nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, wesiyoro ero, nguro komo yang-
gango dowooro sobowooro, ootooro, nguro ingonduduye eraya eraya
ma yowato. Ndadiro nguro, noore hamoo oorengo ingootetoku, Anutdo
oo tewero mande ero gosiyoyingo ngu ingoro, ngu tewa. 24 Noore komo
dobookurinanimboro nowoondoyi teyunoro, hoorooweyerowero ko
yanggango tero, enengo ingondudu yokutuyerootooye ngu, asa, ene
nguya oni gidegaro nowoondoyi teyunoro, muri metemi ngu tewanggo.
25 Noore Kristen dobookurinani nguya, yowuruwooweroyi muri, ngu
ma yokowato. Oni songombo tetenggoku, ngundiro kini, noore in-
gooteto, Krayisdo ombuweroyi, naru ngu namoko ombute. Ngundiro
nguro, noore dobookurinani nowoondoye yanggango yunoro, nguro ko
yanggango tewato.

Noore Ingonda Tewato, Anutro Nangoni, Ngu Ma Kootu Inowato

26 Ene noore Anutro mande hamoongga kuri ingoro, nowoondo-
nanimo hamoo tewootoku ngu, kootuyisina, noore ingondudunonggo
endeyoro, naru bidodomo weti mbumbuwa tewatoku ngu, asa, weti
mbumbuwa andangeweroyi wooro gura kini. 27 Ngundiro tero ngu,
ngundo Anutro mundi oni ootooro, asa, noore naru bidodomo, Anutdo
ndadiro uri biyomingga wirikoyeroweroyi naruno yunowaku, ko de
nombo ma kumooweroyingga, nguno naru bidodomo yoodeweroyi
naruno, nguro nguya sosorewato. 28 Oni gurado, Mosesro mamana
mande kootu inootoni ngu, oni eraya ngundi kabusa, ngundo kenoro,
nguro ene bungomo mande sanggawero ero, asa, ngu oningga, nguro
nowoondoyi ma tetoyi, ngu komo ureyi kumoowa. 29 Nguro ngu,
oni ene Mosesro mamana mande ngu kootu inoro ngu, ene komo
nguro gumi kumoowaku ngu. Asa, oni ene ndawu oo muringga,
nguno wooro yeweroyi ngu Anutro nangoni Yisas, ngundo noorengo
weti mbumbuwa ngu kuri andangero, kootu inoro, nguro ngu, sunggi

mande keta ero gosiyoyingo ngu. Yisasdo ngu noore yoyeni, oni keta
gome nenengo oorengo kundingiyi, Anut doongeyimo yoyeyingo, nguro
ngu, ene Anutro sumangeni Yuka Kundingiyimbo inowoku, ngu kootu
inowaku ngu, asa, oniyooge, nguro gumi ndadiro biyomi oorengongga
ngu yowa? Hamoo oorengo, ogingo urungga sugi sugi yororuwa!
30 Anutro mandeno, noore kuri ingootetoku ngu, Anutdo ngandiro
eyingo. Muri biyomi onindo tetenggoku, nguro gumi teyunoweroyi
ngu, noro ko nangge, eyingo. No nenengombo uri biyomi, ngu gumi
teyunowano. Anutdo mande gura nguya eyingo.
No nenengo oni simoo bare wirikoyerowano. Ero eyingo. (Dutoronomi
32:35)
31 Anut yanggangonidodo keta oorooteku, ngundo noore
wirikoyeroweroyi, ngu oo urungga oorengo. Ngundiro nguro, noore
komo sosoreyingo urungga tewato.
32 Ye koretero Anutro mande keta gome ingoro, nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngu ko ingoyi. Ngu naruno, ye nowoondoye hamoo
teyingo, nguro bine kowuri urungga yunootoyi, koorowootoyi, ene ye
yanggango dikatenggo. 33 Ngu naruno, ye oni simoo bare ye kewooroko
dikaro, yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngundiro nguro, ene ye
mande biyomi yunoro, kowuri urungga nguya, yunootenggo. Naru
gidegano, nguno oni gidaregado, Kristen oni kowuri yunootoyi ngu,
ye kenoro Kristen dobookuriye yeyoro, oororo hoorooweyeroyingo.
34 Ye oni simoo bare, Yisasro nowoondoye hamoo teyingo, nguro ya
biyomimo oriyingo, ngu yeyoro, nguro nowoondoyi teyunoyingo. Naru
gidegano oni nowoondoye hamoo ma teyingo, ngundo yengo oo sitowi
kingo sobibiyoro yootoyi ngu, nguro ye nowoondoye imakeyingomo
oriyi. Ndadiro nguro, ye kuri ingowonggoku, yengo oo sitowi hamoo
oorengo ngu, sambo endemo sugi sugi ooroote.
35 Ngundiro nguro, ye Anutno nowoondoye hamoo teyingo yang-
gangongga ngu ma kootu inowero. Kini, ene yengo nowoondoyemo
hamoo gome dowoororuwanggoku ngu, asa, nguro urini ngu urungga
oorengo. 36 Ene ye nowoondoye, Anutdo ko ero yunowoku, ngu tewero
hahangero temukoro ngu, asa, oo bidodo Anutro mande ero gosiyoro,
yunoyingo, ngu yowanggo. 37 Anutro mandeno, ene ko yoyoyingo oni
Mesayiya, nguro ngandiro eyingo.
Naru ootuwoo bodaga oode, oni merako ngano ombuweroyiga, ngu
ombuwa. Ene naru pirungga ma sobowoowa. 38 Anutro man-
deno, Anutdo ngandiro eyingo. Noro oni gome nenengo ngu,
noro newendemo hamoo tero keta oruwa. Enengo newendemo
hamoo ngu, woosooro ko oorowuwaku ngu, asa, no nguro
nowoondone biyomi yewa. Eyingo. (Habakuk 2:3-4)
39 Ene ngandiro nguro, oni Anutno nowoondoye ero inootoni,
yomburiyerowoku, noore ngundiro oni kini. Kini, noore oni nowoon-
donani hamoo tero keta oruweroyi, ngu sugi sugi yowato.

11

Nowoondoye Hamoo Teyingo, Nguro Muri Damoni

1 Anutno nowoondoye hamoo teyingo, nguro muri ngandiro. Noore
nowoondonani, Anutdo oo yunoweroyi ngu sobowooro, nowoondo-
nani yanggango dowoowanggo. Oo doongenanimbo ma kenootetoku

ngu, nowoondonanimbo gome oorengo watayi tero, ingootooye oo-
roote. 2 Oni kuri oruwonggoku, ngu Anutro nowoondoye hamoo tetoyi
ngu, nguro Anut oni oni tewo. Eyingo. 3 Noorengo nowoondonani
hamoo teyingo, nguno kuri ingooteto, kuri Anutdo etoni, oo sambono
ngu tunooteyingo. Ngu naruno, ngu oo ngu ma tunooteyingomo, ene
ngu oo ngu yetoni tunootetoni, ataga noore kenooteto.

Ebel, Inok, Ko Nowa

4 Ebel, Anutno newende hamoo tetoni, nguro ene Anutno wooro gome
yeyingo. Ngu woorongga yeyingo, ngundo Keyinro wooro yeyingo, ngu
dagaro gome tunooteyingo. Yo, Ebel newende hamoo tetoni, nguro
Anutdo enengo wooro yewoku, nguro oni oni tero, ene oni nenengo
ero eyingo. Ebel ngu kuri kumooyingo, ene enengo newende hamoo
teyingo, ngundo ataga nguya, noore etuyeroote.
5 Inok, Anutno newende hamoo tetoni, nguro Anutdo ngu yoro sambo
endemo ooretoni, ene ma kumooyingo. Anutdo, kuri ngundiro yootoni
nguro, oni erewero ma kenoyingo. Kuri, Anutdo Inok yoro sambono
ma ooreyingo naruno, Inok, ene Anutro ingonduduni keyootoni, nguro
Anutdo, ene kenoro oni oni urungga teyingo. 6 Ene oni Anutno
newende hamoo ma teteku ngu, ene Anutro ingonduduni nenengo ma
keyootoni, nguro ngu, Anutdo ma oni oni tewa. Ndadiro nguro, oni
Anut tanggeyimo oorowuwero ingoro ngu, asa, ene komo Anut keta oo-
rootekungga, nguro newendemo hamoo teya ngu, enengo ingonduduni
bidodo, newendemo nguya bidodo, nguno dowoomomooni. Ngundiro
tewaku, nguro Anutdo kumana gome metemi inowa.
7 Anutdo Nowano oo kootuyisina tunooteweroyi nguro etoni, ingoro,
nguro ene newendemo hamoo teyingo. Ngundiro nguro, ene wanggo
urungga oorengo tero, nguno, enengo bareyi simoongo tengakuriyi
nangge yoyoro, wanggo newendemo uro, nguno gome oodoyi, sono
tuwi urungga, ngundo ma yomburiyeroyingo. Yo, Nowa ngu Anutro
newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo Nowaya oni nenengo eyingo.
Yo, Nowaro newendemo hamoo teyingongga, ngundo simoo bare
bidodoboro weti mbumbuwaye, ngu Anutdo ngu yootunoyingo.

Ebaraham

8 Ebaraham Anutro newendemo hamoo tetoni, Anutdo negon-
gootoni, ene ende damoni yokoro, mera gura inowero ero inootoni,
nguno toongewo. Ebaraham ngu Anutdo mande ewoku, ngu keyoro,
enengo mera yokoro, yade yade toongeyingo ngu, ndawu meranggano
toongeweroyi ngu, ene ma ingoyingo. 9 Ene newendemo hamoo
tetoni, Anutdo merangga inowero mande ero gosiyowoku, nguno
oorowuyingo. Ene mera songo oni ngundiro, ene towimbo tookoododo
ya nangge yero ootooro, mera gurasina gurasina, oororo omburo tero
oruwo. Ene ngundiro oruwoku, ngu mete, ene Anutdo mande ero
gosiyowoku, nguro newendemo hamoo teyingo, kootuyisina ene mera
ngu, ene ko enengo soweni nguya, ngu mera ngu enengo oorengo
yunowa. Nguro ngu, nangoni Ayisak, ko osiyi Yekob nguya, ngu merako
nguno ngundiro tero oruwonggo.
10 Ene ngundiro ootooro, nguro ene kuri ingowoku, Anut enengombo
ngu ende urungga ngu teweroyimboro ooreni ingoro tewoku, ngu
sugi sugi oruwa. Ebaraham ene ende urungga ngu newendemo
uweroyimboro, enengo naru sobowooro oruwo.

11 Anutdo Seraya nangonggega bisiyowa, ero, mande gosiyoyingo.
Ngundiro etoni, ene, Sera simoo bisiyoweroyi naruni, ngu kuri
kiniteyingo. Ene, Anutdo mande ewoku, ngu ingoro, ene newende
hamoo teyingo. Ngundiro nguro, Anutdo Sera yanggango inootoni,
ene nangoni simoongga bisiyoyingo. 12 Ngundiro nguro, oni gu-
ranangge Ebaraham, ngu kuri dogoni yeyingo, nguro kumoowero
namoko tewoku, ene oni bidodoboro osisembeni tunootetoni, enengo
osisembeni ngu sambono tootu ngundiro tunootero, wendeyino keredi
ngundiro nguya, tunooteroruwanggo. Onindo nguya, ngu kandan-
geweroyi ereremo kini. 13 Ngu oni simoo bare nowoondoyemo
hamoo tero, ene kuri kumoowonggo. Ene merako oruwonggokuno oo
gomengga, Anutdo yunowero mande, ero gosiyoyingo, ngu ma yoyingo.
Kini, ene nowoondoyemo hamoo tero oodoyi, kootuyisina, Anutdo
mande ero gosiyowoku, ene ngundiro tewa. Ene kuri nga merangga,
ngano oni songomboro mera ngundiro ootooro, mera bidodomo,
oororo, omburo teroruwo. Ndadiro nguro, nga merangga, nga enengo
mera oorengo kini. Eyingo. 14 Oni ngundiro mande etenggoku, ngu
noore ingowato. Ene enengo mera hamoo sambono, ngu erewewerroy-
imboro ingootenggo. 15 Ngundiro nangge, enengo nowoondoye ngu,
enengo ende kuri oruwonggoku nguno, ko ombuwero ingootoyi ngu,
nguro ingoro, asa, ene mete ko nguno yowoorengoro oorowuweroyi,
nguro oore moore. 16 Ene ngundiro ma teyingo. Kini. Enengo
nowoondoye kuri mera gurano oorowuwoku, ene ngu merangga ngu
gome oorengo, ngundo nga merangga nga dagate. Ngundiro nguro,
Anut ene ngu oni, ngundo mande eyingo, nguro ma oyimo yoyingo.
Ge noorengo Anut, ero eyingo. Ene Anutdo ngu oni nowoondoyemo
hamoo teyingo, noore ingootetoku, Anutdo, nguro ende yomosiyootoni
oororo oruweroyimboro, yomosiyoyunoyingo. Ngu ende gomengga
ngu sambo ende.

17-18 Ebarahamndo Anutro sunggi mande yowoku ngu, ngu ngandiro,
Anutdo Ayisakro osisembeni oowooyingga oorengo inowa. Ngundiro
nangge, Ebaraham Anutro newende hamoo tetoni, nguro Anutdo
Ebarahamya ewoku naruno, ene nangoni guranangge, Ayisak, ngu yoro
eneno wooro yeyingo. Ene ngu ingoro, ene Anutro mandeni keyowero
mayeyingo. Anutro mandeno, Anutdo Ebarahamno ngandiro eyingo.
Ayisakro soweni ngunonggo gengo osisambage tunootewanggo, ero
eyingo. 19 Ene ngandiro ingondudu teyingo. Ayisak kumootoni ngu,
Anutdo mete yokutuwootoni, ko ootoogewa ero ingoyingo. Ngundiro
nguro, hamoo oorengo, nguro mande adingayi ngu ngandiro, Ebara-
hamndo nangoni merenonggo ko yoyingo. Ero eyingo.

Ayisak, Yekob Ko Yosep

20 Ayisakdo Anutro newendemo hamoo tero, nguro ene Yekob, Isoo
eraga, kumana yunoyingo. Ngu kumanangga, nguno oo kootuyisina
tunooteweroyi, nguro eyingo. 21 Yekob Anutro newendemo hamoo
tero, ene kumoowero naru namoko tetoni ngu, enengo nangoni, Yosep
simoongo simoo erayaga, ngu kumana yunoyingo. Ngundiro tero ngu,
ene enengo usudogo sosowoomo penggootero, Anutno yambo mande
teyingo. 22 Yosep Anutro newende hamoo tero, ene kumooweroyim-
boro namoko tero eyingo. Kootuyisina, Iserel onindo Igip mera yokoro

saweroyi nguro ero, enengo wimbuyi yoro, oororo, enengo merako merengooweroyi, nguro nguya eyingo.

Moses

23 Moses eweyi nemi, Anutno nowoondoyari hamoo teyingo, nguro Moses nemimbo bisiyoro kenootori, nangoyari gome oorengo tetoni, yoro, oongoorootori, kombo kabusa oriyingo. Ene Igip mera oni sobosobo koreteyingo, nguro mamana mandeni, ngu ngandiro ewoku, nguro enengo mundi oni Iserel oniro simoo buniyo bobodi, ngu bidodo ureyi kumoomukowanggo, nguro ene ma sosoreyingo. 24 Mosesndo, Anutro newendemo hamoo teyingo. Ene kuri oni urungga tetoni ngu, onindo eneya Igip mera, nguro oni sobosobo koreteyingongga nguro namboni ngu nangoni, etoyi, ingoweroyi ngu yokoyingo. 25 Kini, ene Anutro Iserel oni nguya, kowuri yowero ingoyingo. Ene mera ngaro muri naru bodaga nangge oruweroyi, ngu keyowero ma ingoyingo. 26 Onindo ene bungomo mande sanggawero, kowuri inootoyi; Mosesndo ngu kowuri ngu bidodo koorowooyingo. Ngungga ngu, Krayis, noore ko yoyoweroyi oningga, ngundo noorengo kowuri koorowooyingo. Ngundiro nguro, ene newendemonggo ingowoku ngu, kowuri koorowoowoku kongga, ngundo digi beye oo gome gome Igip merako oorooteku, ngu bidodo dagayeroote. Ngundiro tero ngu, ene kootuyisina, Anutdo uri metemi sambono oorooteku, inoweroyi, nguro ingowo.

27 Moses Anutro newende hamoo tero, nguro ene ootoogero, Igip mera yokoro oorowuyingo. Ene mera nguro oni sobosobo koreteyingo, nguro sanggirinimboro ma sosoreyingo. Kini, ene newende yanggango ootooro, Anutdo ko rogo tero inowoku, ngu kongga ngu teroruwo. 28 Mosesndo Anutro newendemo hamoo tetoni, nguro ene Anutdo oo ewoku, ngu keyoyingo. Ene Iserel oni simoo bareno etoni, Sipsip yutoro, sidu darowo yoro, yamuko kembe dabemimo, sogi oorongootoyi, nguro ngu, sambo endemo onindo oni yureyi kumooweroyimboro omburo ngu, Anutro sunggi yamukono oodoni kenoro ngu, asa, simoo gogoro ngu yano oorootenggoku ngu dagayeroro, ene ma yureyi kumooyingo.

Iserel Oni Oowooyingga Oorengo Yanggango Nowoondoye Hamoo Teyingo

29 Iserel oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro Anutdo Wendeyi Dagoyi, ngu toongootoni, mera ariyetoni, nguwoore urooreyingo. Ene Igip mundi onindo Iserel oni yoyowero, kendutero, ene nguya sono koongeyingo musiyongga, nguwoore ene towoongoro, oororo, ene sono nero kumoomukoyingo.

30 Iserel oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro Yeriko endemo digibo oonggoo pawa teyingo, ngu sa kandegura gidemboro eraya, ngu pawangoro endeyoroodoyi, asa, digibo oonggoo pawa teyingo ngu, tookero soreyingo. 31 Yeriko endemonggo, ooreko ooreko bare oowooyi Rehap, ngu ene hamoo ingoyingo, Anutdo hooroowenerowa. Ngundiro nguro, ene Iserel oniro, oni bagayeroweroyi, torige endemo mayero, oo bidodo kenowero mayetori ngu, ene hoorooweyeroyingo. Ngundiro nguro, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo ma teyingo nguya, ma oonooteyingo.

32 Ngundiro nguro, nondo ataga, ndadiro mandega soweyoro ewano?
Kini. No Gidiyon Barak, Samson, Yepita, Dewit, Samuwel, ko Anutro
ingondudu eyingo oniro nguya, mande eweroyi, naru kini. 33 Ngu
oni ngu, ene Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro ene mera
oni sobosobo koreteyingo oni ururu oowooyingga, nguro me oni
nguya oowooyingga oorengo, nguro me ebeye dagayingo. Ene, Iserel
oni simoo bare yanggango soboyeroro, mande hamoo nenengo, ero
oruwero teyingo. Nguro ngu, ene Anutdo oo yunowero mande, ero
gosiyowoku, ngu yoyingo. Oni gidarega nusako koki oowooyi Layon,
ngu manggowo ukingootoyi, ngundo ene ma yureyingo. 34 Ene Anutro
nowoondoyemo hamoo tero ngu, oni gidega de nombo urungga ngu
wemooro, sobiyoro sodedo satoyi, nguro mundi onindo dugebo ma
yurewanggo. Oni gidarega kiyayi yeyingo ngu, ko yanggango yoro,
ene yanggango ebe ureweroyi oni tunooteyingo. Ene oni gidaregaro
me oni, mera guranonggo ngu oweyeroyingo. 35 Oni gidarega kuri
kumooyingo, ngu ko keta ootoogetoyi, nanamoyembo ko yoyoyingo.
Ene nowoondoyemo hamoo teyingo, oni gidarega nguro mundi oni,
ngundo yoyoro, ya biyomimo yoyero ngu, ogingo urungga oorengo
goweyemo yunoro, ngundo yoyeni, mande etoyi, noore nowoondo-
nanimo hamoo teyingo, ngu yokoro, Anut kootu inoyingo, ero eyingo.
Ngundiro etoyi ngu, asa, ene ogingo yunootenggoku, ngu yokootoyi,
kingo sawanggo. Ene oni oowooyingga enengo nowoondoye hamoo
teyingo ngu yanggango dowooro, nguro kumooyingo. Ndadiro nguro,
ene ingoyingo, kootuyisina, ene keta ko ootoogero, Anutya sambo
endemo gome oruwanggo.

36 Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro oni gidarega enengo
mundi onindo kowuri yunoro, yomooyunoro mande ero, gisaruyeroro,
yoyoro ya biyomimo uto yanggango gagiwibo gosiyeroro, yoyeyingo.
37 Oni gidarega Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mundi
onindo digi yoro ngundo moondeyemo oorongooro yureyingo. Mundi
onindo oni gidarega, ene de toongooweroyi duge oowooyi Soo, ngu
yoro, ngundo kewooro yootoongooyerootoyi, goweye gumi gumi
tunootetoyi, duge piru gura yoro, ngundo yodongootoyi, kumooyingo.
Nowoondoyemo hamoo teyingo nguro, oni gidaregado bo gura oowooyi
Sipsip, ko bo gura oowooyi Meme, nguro goweyi yoro ngundo ngu
moondeye towi ngundiro doobengoro, ene oororo, omburo, tero, nguro
ene goweyeboro oo nguro ingoro wenonootoyi, onindo kowuri yunoro
muri biyomi oorengo ngu teyingo. 38 Ngundiro nguro, ene oni kini
merako nguno saro, nguno endeyoro, yadoyi, gumimbo purimo oorero,
nguno kombiteyingo. Oni gidaregado ngu mere digi woondoko nguno
nguya kombitetoyi, gumimbo mera mereyi newendemo nguno nguya
uro, kombitemukoyingo. Ngu oni ngu, ene oni simoo bare muriye gome
nenengo, merako oni ngano oruwonggoku, nguro muriye dagayeroote.

39 Ngu oni simoo bare ngu bidodo, Anutro nowoondoyemo hamoo
tero, Anut doongeyimo oowooye metemi yoyingo. Ngundiro oni ngu,
ene Anutdo kuri oo gomengga yunowero ero, mande gosiyoyingoku,
ma yoyingo. Kini, naru wengangga ngu sobowooro nguno yowanggo.
40 Ndadiro nguro, kurimi oorengo, Anutdo noorengo sunggi mande
ero gosiyoyingo ketangga tewoku, ngundo sunggi mande kurimingga,
ngu dagayingo. Nguro damoni ngandiro. Nowoondoyemo hamoo

teyingo oni kuri kumooyingo, ko, noore nowoondonanimo hamoo teyingo oni ataga nguya, Anutdo hoorooweyerootoni, kootuyisina naru gurananggemo, noorengo bidodo yowuruwootooye, Anutdo noore yoyeni, oni nenengo oorengo tunootewato.

12

Noore Komo Yisasro Doongetero Enengo Nowoondonani Hamoo Tewato

1 Kurimi Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo oni oowooyingga oorengo, ngundo enengo nowoondoyemo hamoo teyingo muri gome ngu, noore yanggango etuyerootoyi, Anutdo oo nooreya teyi ero ingoro, rogo teyingo kongga ngu tewato. Nowoondoye hamoo teyingo, oni kurimi, nguro gabogaboyi ngu noore pawanggerooteku ngu, goboorebo omburo, mera bidodo dobengoyingo. Ngundiro nguro, noore komo oo kowuringga, nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, yomburiyootoni, ngu yokowato. Ngundiro nangge, noore komo weti mbumbuwa tewero ingootetoku nguya bidodo yokoro, nowoondonani yanggango yero, ebe pawapawamu teweroyiga, Anutdo rogo teyunowoku, nguno yanggango kendu tero, oorowuwato. 2 Ngundiro nguro, noore ingondudunani bidodo komo Yisasno yewato. Yisas, noorengo nowoondonani hamoo teyingo ngu yeni tunootewerоyi, nguro simburi, ngundo noore nowoondonani yanggango yunootoni, nguro naru bidodomo, noore, Anutro nowoondonani hamoo teyingo oorooteto. Yisas merako ngano oruwokuno, ene sambo endemo ko oorewero ingoro, ene oni oni tero, nguno ngu ene mete de omukondino kumooro, nguro oyimo koorowooyingo. Ataga, enengo ebe pawapawamu ngu kinitetoni, ene Anut kandeyi metemisina bingamidodo oorengo musiyomo, nguno bibitero ooroote.

Anutdo Noore Kowuri Yunowaku, Ngu Yooneneyeroweroyimboro

3 Ye gome ingoyi. Kuri mbumbuwadodo oni, ngundo Yisasya mundiyi tero, kowuri urungga oorengo inoyingo. Ngundiro tero, ene yanggango oorengo dikayingo. Kowuri yeno tunootetoningga ngu, ye Yisasro ko ingonduduwooya, ye ma kiyayi yero nowoondoye biyomi ma yewero. 4 Ngundiro nangge, weti mbumbuwa teweroyi muringga, ngundo suwooyi sano ye yowoosootoni, eneya ebe utoro, nguno enendo ye yureni ma kumooyingo. 5-6 Ye Anutdo mandega nowoondoye yanggango yeweroyiga ewoku, ngu ma kabetewero. Enendo yeya nenengo simoone oorengo, ero eyingo. Anutro mandeno, ene ngandiro eyingo.

Nenengo Nangone, ene Oo Bidodo Simburi, ngundo muri gura ge yoonenenggerowero tetoni ngu, ge ngu ingootoyi, kingo oo ngundiro ma tewero. Ngundiro tero, oni guraya ewa. Enendo ge yoonenenggerowero kowuri gunootoni ngu, arisa, ge nowoondoge biyomi ma yewero. Ndadiro nguro, ge ingoote. Anutdo oni guraro, gome ingoro ngu, asa, ene nguro murini yoonenengororoote. Ngundiro nangge, enendo nangone, ero ngu, asa, eneno enengo murini biyomi, ngu yomosiyowa. Ero eyingo. (Poroweb 3:11-12)

7 Anutdo gedo muri biyomi tewoku, nguro yoonenenggerootoni ngu, arisa, muri metemi ngu keyo ero, etunggerootenggo. Anutdo ngu muringga, yeno teteku ngu, enengo nangonimo tewoku, ngundiro tete.

Oni gura enengo simoongo oorengo, ngundo muri biyomi tetoyi ngu,
ene simoongo yooneneyeroote. 8 Kuri, Awa awaye bidodo merako,
ngano oorootenggoku, enengo simooye muri biyomi tetenggoku, nguro
gumi yunootenggo. Ngundiro nangge, ge awanggebo ma yoonenengge-
rootoni ngu, ge enengo simoongo oorengo ngundiro kini. Ngu gengo
awangge goyeni tunooteteku, ngundiro kini. 9 Awa, awanani merako,
ngano oorootenggoku, ngundo yooneneyerootoyi ngu, noore enengo
oowooye bingami okootetoku ngu, arisa, awanani sambo endemo
oorootekungga ngu nguya, noore komo ngu newendemo ootooro,
nguno ndadiro teyinowato? Asa, hamoo oorengo, noore nowoondonani
bidodo, ene inoro, noore keta oruwato. 10 Awa, awanani merako, ngano
oorootenggoku, ngundo naru bodaga nangge, nguno noorengo muri
biyomi tetetoku, nguro gumi enengo ingondudunonggo yooneneye-
rootenggo. Ene Anutdo yooneneyerooteku, nguro damoni ngandiro.
Ene ngundiro tero, noore muri metemi keyoweroyi ngu etuyerootoni,
noore enengo muri kundingiyi oorengo ngu yowato. 11 Awa Anutdo
kowuri noore yunoro, yooneneyerootoni ngu, ngu naruno, noore
kowuri ingoro, nguro oni oni ma teteto. Kini, nowoondonani kowuri in-
gororooteto. Ene noore kuri yooneneyerootoni ngu, nowoondonanimo
gome enggeroruwa. Enengo muri metemi, nguno yooneneyerootoni,
nowoondonani imakeyingomo ootooro, muri nenengo tewato.

Ye Ingondangeya Teya, Mandega Nga Ingoya, Yanggango Dikayi!

12-13 Ene ye Anutro mandeni ingonduduni ngu orirokono ma oo-
rootenggo. Kini, ye komo nowoondoye yanggango yeya, Anutro ko
dowooro tewanggo. Ye komo Anut tanggeyimo ko omburo, nowoon-
doye hamoo teyingo ngu yanggango inoro, ye mete oni gidarega
nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango teyunowanggo.

14 Ye komo oni bidodoboya nowoondoye imakeyingo oruweroyi
muri ngu keyoweroyi, nguro ko yanggango teyi. Ye komo muri
kundingiyi ngu keyowero, nguro ko yanggango teyi. Oni ngundiro
muri kundingiyi kini ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu ma
kenowa. 15 Ye komo ingonda teyi! Kini tetoni ngu, ye kewooroyemo,
nguno oni gurado Anutro sumangeni ngu kootu inoro, ene mbum-
buwano soretoni Anutdo kootu inoro yokootoni, ene de tanggori kowoo
ngundiro tunootero ngundo ye kowuri yunowa. Ngundiro tetoni,
ngundo ye toongooyerootoni wata gura gura tewanggo. Muri biyomi
ngundiro tetoyi ngu, asa, Anut doongeyimo ye biyomi sugabododo
tunootewanggo. 16 Ye ingonda teyi! Oni gura ye kewooroyemo
nguno yokootoyi, ooreko ooreko oni, nguro muri ma keyowero. Ye
ingonda teyi, Anut ma kootu inowero, kuri Isoondo teyingo ngundiro,
ma tewero. Enendo nangoni koreteroga nguro eweyi, nguno ngu,
eweyimbo kumana urungga inoweroyi. Oowariro urungga kumooro,
nguro koneyo kandeyimonggo, oowari tambu guranangge neweroyi,
nguro enengo kumana ngu nangoni gogoro ngundiro, ngundo uriyoro
neyingo. 17 Ye nga mandega nga watayi. Kootuyisina, ene eweyimo
ngu kumananggaku yoweroyimboro ingootoni ngu, ene oore ngundiro
erewero, sendoro biyobiyomi teyingo. Enengo eweyimbo kumana ene
inoweroyi ngu, ereremo kini. Ndadiro nguro, ene nangoni kootungga
ngu kuri inoyingo.

Sunggi Mande Ketangga, Nguro Muri, Ngundo Sunggi Mande Kurimingga, Ngu Dagate

18-19 Ye Iserel oni simoo bare ngundiro kini. Ene Sayiyon puri damonimo oorero, ene puri sanganimo de urungga dero, kookingo urungga yerootoni, ngu kenoro; ooreri oorengo nguya kenoro; doogo urungga oorengo omburo, puri pawangootoni, ngu ingootoyi, ene giramu ngguyi ngundiro ingoro; ko Anutro manggowo nguya ingoyingo. Oni simoo baredo oo ngguyi ngu ingoro, sosoreyingo urungga tero, Mosesya ngandiro eyingo. Noore komo ngu ingowero, ma ingooteto. Eyingo. 20 Ene ngundiro ewonggokuro, ndawugaro nguro, ene sosoreyingo urungga Anutdo mamana mandega ewoku, nguno ene gome ma ingoyingo. Enengo mamana mande ewoku, ngu ngandiro. Ene oni simoo bare, ngundo oo nusako damoni yero, purimo ooretoyi, arisa, ye digi yoya, yureyiga kumooyi. Ero eyingo. 21 Ene ngu oo ngu kenoro, sosoreyingo urungga oorengo tetoyi, Mosesndo nguya ngandiro eyingo. No nguya, sosorero, mboorombooro teteno. Ene ngundiro eyingo.

22 Ye ngundiro oo nguno ma tunooteyingo, kini, ye Sayiyon purimo oorewatoku, ngu tunootetoyi, Anut keta oorooteku, enengo ende urungga oowooyi Yerusalem, ngu sambo endemo ooroote. Ngu musiyonggano nguno, Anutro sambono oni oowooyingga oorengo ootooro, Anutro oowooyi bingami okootenggo. Onindo ma kandangeweroyi nguno oorootenggo. 23 Ye sambo endemo oorewanggoku, nguno ngu, ye Anutro oni simoo bare ene nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu bidodo kuri kumooyingo, ngu yeya yowuruwoowanggo. Ngu oni nguya, ene Anutdo kuri oowooye enengo bukno nakangoyingo. Ene kuri merako oruwonggoku narungga nguno, ene Anutro oni simoo bare nenengo oruwonggo. Arisa, ataga sambo endemo ngu, Anutdo enengo koyemo wirikoyeroro, enengo oni ngu komo gome nenengo oorengo yoyeni, nowoondoyemo oo biyomi gura ma ooroote. 24 Yisas ngu Anutya kawarara oni, ngundo sunggi mande ketangga ngu tewoku, enengo sidu darowo yeno wendootoni ngu, sunggi mandega ngu yanggango yeweroyimboro. Ebel beyibo ureni kumootoni ngu, Ebel sidu darowobo beyiboro sanggirini nguno wendoyingo. Ngundiro nguro, Yisasdo enengo sidu darowo wendootoni, ngundo noore hoorooweyerootoni, kundingiyi tunootewato.

Anutdo Mera Bidodo Yeni, Kinitetoni, Sambo Ende, Ngundo Nangge Oruwa

25 Ye ingonda teyi! Yengo nowoondoye ingonduduyemonggo Anutdo mande yanggango eyunowoku, nguro nowoondoye ma ukingowero. Kurimi, Mosesndo ene Iserel oni mande yanggango yunootoni, ene nguro manggowo utoro oorongooro, kootu inoro, ene nguro gumi biyomi yoyingo. Ene ngundiro biyomi mera ngano tunootetoni ngu, asa, ene noore sambono Anutga ngundo mande yanggango yunooteku, ngu kootu inootooye, nguro gumi biyomi ndadiro teyunowa? Oniyooge, noore nguro ogingo urungga oorengo yowato. 26 Kuri, Iserel oni Sayiyon puri damonimo oruwonggoku, Anutro manggowoobo meno yanggango etoni, purimo mera ngu imimi urungga yoyingo. Ene ataga Anutdo noorengo mande ero gosiyoro, eyingo. Kootuyisina, naru gurananggemo, sambo mera bidodo nguya imimi urungga yetoowe, nguno tunootewa. Ero eyingo. 27 Nga mandega nakangoro, naru

guranangge eyingo, nguro damoni nenengo ngandiro etuyeroote. Oo bidodo Anutdo merako ngano yeyingo, ngu oo bidodo Anutdo imimi tetoni, ngu bidodo kinitetoni ngu; asa, oo sambono, ngundo nangge sugi sugi oruwa.

28 Ngundiro nguro, noore simoo baredo Anutro endega enengo simoo barero soboyerooteku, nguno uweroyi. Nguno oni gurado noore andangeyeroweroyi nguya kini. Nguro ngu, noore komo Anutno esosootero, eneno yambo mande enengombo, nguro gome ingooteku, ngundiro tero, enengo oowooyi bingami nguya ero okooro, nguro rurugaro oruwato. 29 Noore, Anutro mande ero gosiyoyingo, ngu yanggango ma dowooro ngu, asa, debo oo yomburiyooteku ngundiro, Anutdo noore nguya ngundiro yomburiyerowa.

13

Kristen Oni Gome Endeyoweroyi, Nguro Murini

1 Ye Kristen oni simoo bare bidodo, Kristen dobookuriyeboro gome ingondudu teroruwanggo. 2 Oriroko oni mayetoyiga ngu, yendo oni ngu yoyoro, yengo yano uro, gome yomosiyeroro soboyerootenggoku muringga ngu gome. Ye ingootenggoku ngu, kuri onindo muri ngundiro tewonggoku ngu oni gidarega orirokononggo mayewonggoku ngu, Anutro sambo oni nenengo. Ene oni ndanonggo mayetenggoku, ngu watayi kini.

3 Kristen oni ya biyomimo oorootenggoku ngu, nowoondoyi teyunoya hoorooweyeroya, ye nguya ya biyomimo ootooro, ngundiro ingootenggoku, dobookurinanimbo hoorooweyeroyi, ero ingootenggoku ngundiro. Oni gurado ye Kristen oni nowoondoyemo hamoo ngu gura, ye ene kenootoyi, oni guraya kootuyisina yomooyinoro mande ero, kowuri ene ingootoningga ngu, asa, ye ooroya, dobooyega nguro nowoondoyi teyunoya, hoorooweya, ingonduduni yanggango teyunoyi. Ndadiro nguro, ye kuri ingootenggo. Enengo kowuri koorowoowoku ngu, ye goweyemo nguya ngundiro tunootetoni ingootenggo.

4 Ye komo ingoyi! Bare kame teweroyi muri, ngu gome oorengo. Simoo, ngundo enengomo enengomo bare nenengo nguya nangge, oni oni teya oriyi. Bare, ngundo enengomo enengomo kameyi nenengo nguya nangge, oni oni teya oriyi. Ene buribari ma tero endeyowero. Ye ingootenggoku, ngu kootuyisina, Anutdo uri biyomi oni sebobarese tero, kamebare toongootenggoku, ngu yunowa.

5 Ye digi beye nangge yororuwero, nowoondoyebo ma kenomayingowero. Oo yeno oorooteku, ngu nangge mete. Ye oo dowootenggoku ngu, ye komo ngandiya ingoyi, eyingo. Nguro Anutro mandeno, kuri Anutdo ngandiro eyingo.

No ge ma goyokowano. Nondo sobowooro oode kootu ma gunowano. Hamoo oorengo kini. Eyingo. (Dutoronomi /Lo 31:6)

6 Ngundiro nguro, Anutdo ngundiro etoni ngu, noore nowoondonani yanggango yero, ma sosoretooye, Anutro mandeno eyingo.

Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo hoorooweneroroote. Ngundiro nguro, no onindo kowuri gura gura nunootoyi, nguro ma sosorewano, ero eyingo. (Sam 118:6)

7 Kuri, yengo Anutro yambo yano yowuruwooweroyi, nguro oni ta-
bango, ngundo Anutro mande yeno wesiyowonggo. Ye enengo endey-
oyingo gome, nowoondoyemo hamoo teyingo gome, ko, enengo muri
gome teyingo, ngu gome ingoyi. Ngundiro nangge, yengo endeyoyingo,
nowoondoyemo hamoo teyingo, ko muriye gome ngu, nguro Anutno
nowoondoye hamoo teyingo, ye nguya ngundiya teyi.
8 Yisas Krayisro murini naru bidodomo, ngundiro. Ene kuri ngundiro,
ataga nguya, kootuyisina naru bidodomo nguya, ngundiro nangge.
9 Ene ye mande gura gura Anutro mandeno ma oorooteku, ngu ma
ingoro, keyowero. Ngundiro tero ngu, ene ye yowoosootoni, ye Anutro
oore yokowanggo. Ngundiro nangge, noorengo nowoondonani Anutro
sumangeni, nguro komo yanggango yootoni, ngu gome oorengo. Nguno
ngu, noore oowariro mamana mande ngu gura gura ma keyoro,
ngunonggo nowoondonani yanggango ma yootooye, nguro mamana
mande ngundo oni simoo bare ma hoorooweyerootoni, gome endey-
ootenggo.

Wooro Gome Ngundiro Nguro Anutdo Nguro Gome Ingoote

10 Yisasro sidu darowo ngu noorengo wooro yeyingo, nguro de nombo
musiyo. Ene wooro yeyingo oni kuriminga ngundo towimbo yambo
yano wooro yeyingo. Ngundiro nguro, ene ereremo kini. 11 Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngundo bo
gura oowooyi Sipsip, ko Bulmakawu, ngu sidu darowo yoro, ya gumi
kundingiyi oorengo nguno uro, weti mbumbuwaro wooro yeyingo.
Yerusalem enderoko musiyonggano, nguno nusako bingo kenoro yoro,
ngu musiyonggano nguno karoootenggo.
12 Yerusalem enderoko musiyomo, Yisas nguya nguno ogingo
koorowooro, kumooro, oni simoo bare enengo sidu darowobo yoyeni,
kundingiyi tunooteweroyimboro teyingo. 13 Nguro ngu, noore Yisasro
nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, noore komo muri kurimi,
ngu bidodo yokowato. Oni nowoondoyemo hamoo kini, ngundo
yomooyunoro, kootunanisina mande ero, kowuri gura gura kingo
yunootoyi ngu; asa, noore komo kowuri ngu oni oni tero koorowoowa-
toku, ngu Yisasdo de omukondino, noorengo oyimongootoni, ngu ene
komo ngu koorowooyingo, ngundiro koorowoowato. 14 Noore ngundiro
tero, nguro ingootetoku, nga meranggano ngano, ende gurano sugi
oruweroyi nguya kini. Kini, noore ngu ende urungga kootuyisina
tunooteweroyiga, ngu erewero sobowooro oruwato. 15 Ngundiro
nguro, noore komo Yisasro ko noorengo tewootoku, nguro oowooyimo,
suwooyi sano, Anut oowooyi bingami okoororuwato. Noore ngundiro
tero ngu, ko oni kewooroyemo, noore Yisas noorengo Oo Bidodo Sim-
buri Simbunani ero, wesiyoro etetoku ngu, asa, ngu noorengo Anutro
wooro nenengo yeteto. 16 Anutdo nga woorongga ngaro ingooteku,
ene noorendo wooro gidarega nguya yeyi, ero nguro gome ingoote.
Ene ngandiro ingooteto. Noore komo dobookurinani nowoondonani
yunoro, muri nenengo eneno tero, ene oo gaboyeboro, goweyeboro
ooro ngu wenonootoyiga ngu; asa, noore ene hoorooweyeroyi, ngu
Anutdo, nguro oni oni tewa.
17 Ye komo yengo Kristen oni tabango, manggoye keyoya ngu nowoon-
doyemo oriyi. Ndadiro nguro, ene yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu gome sobowootenggo. Kootuyisina ene merako, ngano ko

tewonggoku, ngu bidodo Anutno wesiyoro emukowanggo. Ngundiro nguro, yendo ene nowoondoye kowuri ma yunowero. Kini, ene ye enengo mande ma keyootoyi ngu, asa, yendo enengo ko yeyi yanggango tunootetoni, ene ye gome hoorooweyeroweroyi nguya kini.

Nondo Yeno Anutno Yemboongetoyiga, Hoorooweneroni, Ingoro Gome Ingooteno

18 Anutdo ye hoorooweyerootoni, noorengo ingoro ngu, yendo noorengo yemboongeroruweroyi, ngu ma kabetewero. Noore Anut doongeyimo nowoondonani nenengo ingoro, nguro noore suwooyi sano nenengo endeyowero, gome ingooteto. Nguro damoni, noorendo ye sumoo yunootooye, noore hoorooweyeroro yemboongeyunowanggo. 19 No nowoondone bidodo ingootenoku ngu, yendo komo Anutno noro yemboongetoyi, ngundo no hoorooweneroootoni, no yeno sodedo ko ombuweroyi, nguno oo gurado, noro oore ma doongoonunowa.

Anutdo Kumana Ye Yunowero

20-21 No ngandiro yemboongetenoku ngu, Anutdo nowoondoye imakeyingo ngu yunootoni, ye gome oruwanggo. Yisasro darowo wendoro, ngunonggo noorengo weti mbumbuwaro kumoowo. Ngu sidu daroga ngundo wooro yewoku, ngu Anutno sunggi mande ketangga ngu ene nooreya gosiyootoni, ngu sugi sugi oruwa. Ndadiro nguro, Anutdo noore ko yoyoro, ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngu merenonggo yokutuwootoni, ko ootoogero, ataga, ene keta sugi sugi duridarinidodo oruwa. Ngundiro nguro, ene ataga, noore nowoondonani hamoo teyingo oni, noore enengo Sipsip soboyeroro, nguro tabango oni ooroote. No Yisas Krayis oowooyimo, Anutno yemboongetoowe, Anutdo noorengo nowoondonani hamoo teyingo ngu yanggango yunootoni, noore mete ko bidodo tero, Anutdo rogo teyunowoku, ngu tewato. Ngundiro nguro, noore komo Yisas oowooyi bingami suwooyi sano okoororuwato. Ngu hamoo. Nondo ngundiro ero, yemboongewono.

Mande Wenga

22 Noro Kristen dobookurine, nondo nga so uyimo mande ootuwoongga nakangootenoku, nguro damoni ngandiro. Nondo ye ngundiya teyi, ero ingooteno. Yendo nga mandega nga ingoya, nowoondoyemo siriyoya, nguro oni oni teya, keyoro, ingoro, nowoondoyemo, nguro hahangeyi. 23 No yeno mande gura soweyowero. Noro Kristen doboone, Timooti, mundi onindo, ene ya biyomimo yokootoyi toongete. Ene nono sodedo ombutoni ngu, no ye yeyowero ombuwanoku nguno, asa, no eneya ombuwaro.

24 Yengo Kristen tabango bidodo, ko Anutro oni simoo bare bidodoboro, noorengo kambayeroyingo mandega yunoyi. Kristen dobookurinani, Itali merakonggo ombuyingo, ngundo yengo kambayeroyingo mande soweyoyunootenggo.

25 Anutro sumangeni ye bidodoboya orini, ero yemboongeteno. Ngu hamoo.

YEMUSRO BUK

Yemusro Mande Tabango

Oni nga so uyingga nga nakangoyingo oningga ngu, ngu oowooyi Yemus. Ingoyingo oni oowooyingga, ngundo ngandiro ingootenggo. Yemus oningga ngu, ene Yisasro koneyo kootu bodagaku ero etenggo. Enendo nga so uyingga nga nakangoro, oni simoo bare nowoondoye bidodo hamoo Yisas inootenggoku, nguro so uyi nakangoro yunoyingo. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Krayis oowooyimboro mundi oni kandeyemo kowuri oowooyingga koorowootenggo. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, mera bidodomo, songo songo saro, nguno oorootenggo. Ngu oni ngu, ene kingo yuto oni ngundiro oorootenggo. Oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, Yerusalem endemo oorootenggoku ngu, Yemusdo nguro oni urungga tero, oruwo. (Aposel 15:13,21:18).

Nga so uyingga ngano ngu, enendo ngu mande muri gome nenengo noore oni simoo bare nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu tunooteyingo, nguro eyingo. Ngundo ngu, noorengo ingondudunaningga ngu, yokutuwootoni, noorengo keta oruweroyiga ngundo noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, nguro gabogaboyi yeni tunootete. Ngu noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, ngu gome ngu, oo gabogaboyi oowooyingga, ngu kingo mande ero, kooto arara nangge mande ma ewato. Kini, noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, ngu komo konani nguya yowuruwoorootooye, engge tunootewa.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ngu ngandiro, ooroote:

* Kambayeroyingo mande. 1:1.

* Noore ngu komo oni oni tero, kowuri koorowootooye, nguno noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, ngu yanggango tunootewa.1:2-8.

* Oni simoo bare sitowiye oowooyingga nguro mande, ko simoo bare sitowiye kini, angoyi oni nguro mande. 1:9-11.

* Noore towootowoo ombutoni, dagaweroyi nguro oore. 1:12-18.

* Ene mande nga ma ingoweroyi nangge, kini, noore komo hamoo oorengo mande ngu keyowato.1:19-27.

* Noore ngu, simoo barero goweye, ko, irosaraye, ngu ma wirikowato. 2:1-13.

* Noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, nguro koningga, ngunonggo nangge kini noorengo nowoondonani hamoo teyingo konaningga, ngunonggo nangge enggewa. 2:14-26.

* Noore ngu komo membunaningga, ngaro ingonda tewato. 3:1-18.

* Noorendo ngu, mera ngaro ingonduduni, ko, mera ngaro muri biyomi, ko Setanro ingondudu muri biyomininggа ngu, noore mete komo wongooye uwa.4:1-5:6.

* Noorengo nowoondonani hamoo teyingo, yanggangongga, ngunonggo nangge, noore mete yanggango dikawato. 5:7-20.

1 No Yemus, nondo Anut, Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, nguro ko oni. Nondo nga so uyingga nakangootenoku nga ngu, ye Yuda oni ngu Krayisro simoo bare, yengo nga so uyingga nga nakangooteno. Yengo Yuda mundi onindo ye oweyerootoyi ngu, ye yengo ende damoni

yokoro, mera gurano gurano songo songo saro, nguno oorootenggoku,
nondo ye kambayerooteno.

Towootowoo, Ngundo Noore Yanggango Yunoote

2 Ye noro Kristen dobookurine, towootowoo guradiro guradiro, ye
goweyemo tunootetoningga ngu, asa, ye ngandiya ingoyi. Kowuri nga
ngu, oni oni teweroyi nangge. 3 Ndadiro nguro, ye ingootenggo. Oni gi-
daregado ootoogero, yengo nowoondoyemo hamoo ingootenggoku ngu
towooyerootoyi ngu, ngundo ngu, ye hoorooweyerootoni, ye yanggango
dikaro, kowuri koorowooweroyi ngu yeni tunootete. 4 Arisa, naru
rogono, ye komo yanggango dikaya, kowuri koorowooyi. Ye ngundiro
muri ngu tero ngu, asa, ye nguno yanggango ootooro, engge metemi
tunootewanggo. Nguno ngu, ye gome ootooro, ye Anutro mande murini
gome ngu, guraro ma wenonowanggo. Kini, ye komo mete Anutdo ngu
yendo oo teyi, ero ingooteku, ngu tewanggo.
5 Oni gura ye kewooroyemo ene ingondudu metemimboro wenonoya
ngu, arisa, ene Anutno nguro kira etoni ngu, Anutdo ingondudu metemi
inowa. Ndadiro nguro, Anutdo oo urungga oorengo oni yunowero
oni oni tero, oo yunoote. Anutdo oni gura hooroowewero nguya, ene
ma sanggiri tete. Hamoo oorengo, kini. 6 Ene ngu oningga ngu komo
Anutro newendemo hamoo teya, ngunonggo eneno yemboongeni. Ene
newendemo buribari ingoro, ngandiro ma ingowero. Anutdo ngu oo
ngu nunowa, ngundi kini, bine? Ero ma ingowero. Ndadiro nguro,
oni ene ingonduduni eraya, doogobo iroo umamingooteku ngundiro.
7 Ngundiro oni ngu, ene ngandiro ma ingowero, Oo Bidodo Simburi,
ngundo oo gura nunowa, ero ma ingowa. 8 Ndadiro nguro, ngu oningga
nguro ingonduduni tege eraya. Enengo murini teteku ngu bidodomo,
ene oore guranangge ma keyoote.

Angoyi Oni, Ko, Sitowinidodo Oni, Nguro Mande

9 Kristen doboone nga ngu angoyi oni, ene oni oni tewa. Ndadiro
nguro, Anut doongeyimo ene ataga oowooyidodo tero, nguro ene komo
oni oni tete. 10 Ene Kristen doboone sitowinidodo ngu, Anutdo tetoni,
enengo sitowini kinitetoni, ngunonggo ene mete oni oni tewa. Ndadiro
nguro, ene ngu so irosara nungo ariyero, makooro sorero kumooteku
ngundiro, Kristen oni sitowinidodo, ene nguya ngundiro kumoowa.
11 Noore ingooteto. Sa naru urunggano, so oorero, huru so oo bidodo
kumooro ariyeteku, ngundiro nguro, oo ngu ariyero, kumooni yete.
Nguro irosarani ngu biyomi yete. Ngundiro nangge, oni sitowinidodo
ngu, enengo digi beye yoweroyi koni tero oode ngu, ene kumoowa.

Towootowoo Oo Ngundo Oni Towooyerooteku, Nguro Mande

12 Oni ene yanggango dikaro, towootowoono kowuri ngu bidodo
koorowoowaku ngu, arisa, ene oni oni tewa. Ndadiro nguro, Anutdo
suwooyi sano keta oruweroyi mandega ero gosiyoyingo, nguro enggeni
inowa. Ngu ooga ngu, oni ene Anutno nowoondoye bidodo yetenggoku,
nguro uriyi ngu yunowa. 13 Oni gura enengombo oo kenomayinoro
towoongootoni, ngu kenoro, nguro ene oo biyomingga nguno weti
mbumbuwa tero ngu, asa, ene ngandiro ma ewero, Anutdo noyoro,
nga ooga nga te, ero etoni teteno. Ero ma ewero. Kini, weti
mbumbuwa, ngundo Anut ma woosoowa. Nguro ngu, Anutdo nguya
weti mbumbuwa teyi, ero, oni ma sureyerowa. Hamoo oorengo

kini. 14 Ene noore bidodo nowoondonani songo songomo oo ngundo
nowoondonani yokutuwootoni, oo teteto. Yo, noorengo ingondudunani
biyomingga, ngundo ganaganayerootoni, nguro noore weti mbum-
buwa teteto. 15 Arisa, ngu ingondudu biyomingga oni nowoondoyemo
tunooteteku, ngu ngandiro, ene kawuyidodo tero ooroote. Kootuy-
isina, weti mbumbuwa gura gura simoongo ngundiro bisiyootoni, weti
mbumbuwa urungga yetoni, ngu keyoro, kumoo tunootewa.
16 Ye Kristen dobookurine, ye mande ngundiro muringga, nguro
ingonda teyi! 17 Kingo oo duwoo gome oorengo, nguno biyomi gura kini
yoweroyi, ngu bidodo, Anutro ende sambononggo tunootero ombute.
Yo, Anutdo sa, kombo, tootu ngu bidodo yeyingo, ngundo kingo oo
duwoo gome nangge, noore yunoote. Ngu Awananingga ngu, ene
murini ma yowoorengoote. Ene sano oo gabogaboyi piru yero, ko
ootutero tunooteteku, ngundiro kini. 18 Kini, enengo ingondudu ngu
nangge keyoro, ene noorengo Awanani tunooteyingo. Yo, hamoo,
Anutdo enengo ingonduduni ngu keyoro, nguro ene noore yoyeni,
enengo Mande Keta Mesarango ero ingoro, eneno nowoondonanimo
hamoo tunooteyingo. Ndadiro nguro, noore enengo simoo bare, oo
bidodo yeyingo ngu kewooroyemo ngu, noore koreteyingo oruweroyi,
nguro Anutdo gome ingoote.

Noore Komo Anutro Mande Ingoro, Hamoo Oorengo Keyowato

19 Ye nenengo dobookurine, ye komo mande nga gome ingoyi! Ye
bidodo komo sodedomangge songo songomo mande nga ingoyi. Ene
ye mande sodedo ma ewero. Ngundiro nangge, ye sodedo sanggiri ma
tewero. 20 Ndadiro nguro, onindo sanggiri mande tetenggoku, ngundo
Anutro mande muri gome nenengongga ngu yeni, ma tunootewa.
21 Ngundiro nguro, mande muri biyomi bidodo merako ngano oo-
rooteku, ngu ye komo andangeya yokoyi. Ye komo enengo mandeni
yengo nowoondoyemo yewoku, ngu ingoro keyowanggo. Nga mandega
ngando ngu, ene mete ye ko yoyowa.
22 Ene ye nga mandega nga ingowonggoku ngu, ye komo keyoyi! Ye
kingo ingoro, ma yokowero. Ye ngundiro tero ngu, asa, yengombo
yengo ganayerowa. 23-24 Oni gura Anutro mande nga kingo ingoro, ngu
ma keyoro ootooro ngu, ene oo kombonimo (Galas) enengo gabogaboyi
kenooteku ngundiro. Enengo omukumundoongo kenondadangero
yokoro, toongero, ene sodedo kabetero, enengo omukumundoongo
ndadiro ngu, ene ko ma ingowa. 25 Oni gura nga mamana mande ngaro
murini kenoro, gome ingoro, keyootoni ngu, asa, Anutdo yeni, enengo
koni oo ngu bidodo gome tunootewa. Yo, Anutro mamana mandega ngu
nenengo oorengo oorooteku, ngundo weti mbumbuwaro yanggangoni,
ngunonggo noore ko andangeyeroro yoyoyingo. Yoyootoni, ngunonggo
noore oni gome tunooteyingo. Yo, hamoo, ngu oningga, ngundo Anutro
mande ngu kingo ma ingoro yokowero. Kini, ene komo gome keyoni.
26 Oni gura bine ngandiro ingoote. No Anut doongeyimo, oni gome
nenengo, ero, no Anutno yambo mande teteno, ero ingowaku ngu, ene
ko enengo manggowo mebuyi ma sobowooro ngu, ngu enengombo
enengo ganangoote. Enengo newendemo hamoo teyingo, ko, yambo
mande teteku nguya, ngu kingo tete. 27 Yambo mande hamoo teweroyi
muringga, nguro Anutdo gome ingooteku, ngu ngandiro. Kristen oniro
muriye nenengo oo biyomi gura eneno ma oorooteku, ngu noorengo

Awanani Anutdo nguro gome ingooteku, ngu ngandiro. Noorendo simooye bobodi awanamoye kumootori, kookewa tero oorootenggoku, ko, bare kameyi kumootoni, wabu tero oorooteku, noore ngu hoorooweyeroro, kowuriye koorowoowato. Oo gura nguya, noore noorengo oororo, omburo, teyingonani, ingondudunani, ngu gome sobowoowato. Noore ngundiro tero ngu, asa, mera ngaro mande murini, ngundo nowoondonani yeni, sugabo ma teyunowa.

2

Noorendo Ngu Komo Oni Bidodoboya Muri Guranangge Tewato

1 Ye Kristen dobookurine, ye noorengo Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis duridarinidodoga, nguro nowoondoyemo hamoo teni. Nguro ngu, ye komo oni oowooyidodo, sitowiyedodo ngu yomosiyeroro, ko, oni oowooyi kini, angoyi oni ngu kootuyinoweroyi nguya, ngu ma tewero. 2 Oni gura bine, ene towikumba gome gome tero, moondeyi nakangoro, yemutoni, angoyi oni gura ngu towikumbani biyomi sugabododo soroyimu yemuro, ngu oni erayaga ngu omburo, yengo yambo yano uwari. 3 Ngundiro utori, ye bine oni towikumba metemi gome gome moondeyi nakangowakungga nguya ero, ge mete yaba gome metemingga ngano bibite, ero ewanggo? Ngundi, ye bine angoyi oninggaku nguya ewanggo. Ge songo anduno toongeya, dika, ero; ngundi, ge ooroya, merako anduno bibite, ero ewanggo? 4 Ye ngundiro tero ngu, arisa, ye ngu muringgano nguno yengombo dobookuriye, yengo ingonduduyemonggo wirikoyerootenggo. Ye oni nenengo ma wirikootoyi, muriye guranangge ngundiro teyingo. Kini, ye yengo ingondudunonggo oni biyomi wirikoyeroyingo, ngundiro tunootetenggo.

5 Ye noro dobookurine, ye ingoyi! Angoyi oni simoo bare, Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, merako ngano oni bidodo doongeyemo, ngu angoyi oni. Ene Anut doongeyimo, ene beye sitowiyedodo. Kurimi ene mande ngundiro ero gosiyoyingo. Oni ene nowoondoye, Anutno yero oode ngu, asa, Anutdo endega enengo simoo bare soboyerooteku, nguno yoyetoni oruwanggo, ero gosiyoyingo. 6 Ene yendo ngu angoyi oni oyimo yunoro yoyokootenggo. Ye ngandiya ingoyi! Digi beye sitowidodo oni, ngundo ngu, ye yomburiyeroro, kowuri ye yunootenggo. Yo, ngu oni, ngundo nangge, ye yoyoro, mande biyomi wirikoyingo onino yoyetenggo. 7 Anutdo Krayis oowooyi gomengga ngu yeno yewo. Ngu oni onendo, ngu oowooyingga ngu mandeni biyomi ero yomooyinootenggo? Ngu oo sitowiyedodo oni ngundo ngundiro tetenggo.

8 Noorengo oni urungga, oo bidodo sobowooweroyiga, ngundo Anutro mamana mandeno ngandiro nakangoyingo.

Gengomboro ingooteku, ngundiro nangge, ge komo oni songomboro nguya nowoondoyi teyuno! (Lawetikas /Wok Pris 19:18).

Ye nga mamana mandega nga hamoo keyoya ngu, arisa, ye muri gome nenengo teyi. 9 Ene ye oni gura gome yoonenengoro yomosiyoro, ko, oni gura kootu inoro, ma yomosiyoro ngu, asa, ye weti mbumbuwa tetenggo. Yo, nga mamana mandega ngando ye nowoondoye sanggawete. Ye nga hamoo gome ingoyi. Ye mamana mande karokandingoyingo oni. 10 Oni gura ene mamana mande gidarega bidodo keyoro,

ene mamana mande gura karongoro ngu, ene mamana mande bidodo karongoro, weti tewa. 11 Noore ingooteto, Anutdo ngandiro eyingo.
Ge oni guraro bareyi ma tewero, ero eyingo. (Eksodas /Kisim Bek 20:14).
Mande gura ngu ngandiro nguya eyingo.
Ge oni gura ma ureyi kumoowero, ero eyingo. (Eksodas /Kisim Bek 20:13).
Asa, ge oni guraro bareyi ma dowooro tero, ene ge oni ureyi kumoowaku ngu, arisa, ge mamana mande ngu karongoro yomburiyowo. 12 Anutdo yengo sumangeyi tero, ngunonggo ene yendo oo tewonggoku wirikoyerowa. Nguro ngu, ye komo suwooyi sano mande muriye ngu nenengo tero, oni gidarega etuyerootoyi, ye Anutro mamana mande ngu newendemo oorootenggo. 13 Hamoo, oni gura ene oni guraro ma nowoondoyi tetoni ngu, asa, Anutdo ene wirikoweroyi naruno , ngu oningga nguro ma ingowa. Ngundiro nangge, oni gura oni guraro nowoondoyi tewaku ngu, ene mete wirikoweroyi naruno, Anutdo mandeni metemi, etoni, ene keta oruwa.

Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ko, Oniro Muriye

14 Ye noro dobookurine, oni gurado bine ewa. No Krayisro nowoondonemo hamoo teteno. Ero ewa. Ene mande ngundiro ero, ene muri gome metemi ma tero ngu, asa, ngu oningga, nguro newendemo hamoo teyingoni, ngu engge kini. Ngundiro newendemo hamoo teyingo, ngundo enengo hooroowetoni, Anutdo ene ko yowa, bine? Hamoo oorengo kini. 15-16 Konegenengga, ngundi kuwoonengga towikumba biyomi soroyi, ngundi, oowari kini, kenoro ngu, ge bine eneno ero ewa. Ge sumangeno mete oorowu. De kaya bodaga yokoya, gowege kookingo yetoningga, oo neya kawungge pakini yeni. Ero eyingo. Ge ngundiro ero, ene ge de ma karo, oowari nguya ma inoro hooroowero ngu, arisa, gengo mandega ngundo ndadiro tero, ngu hooroowewa? Ene ma hooroowewa. 17 Nowoondoyemo hamoo nguya ngundiro, ngu ene kingo oode, ngundo muri gomengga ma yeni tunootewaku ngu, arisa, nowoondoyemo hamoongga teyingo ngu engge kini, kingo songo nangge.

18 Oni gurado bine, ero ewa, ge nowoondogemo hamoo teyingo, ko, nondo ngu muri gome metemi teteno, ewaku ngu, arisa, no mande ngandiro gumi ewano. Gedo gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu, nguro enggeni gome metemingga, ngu ma yootunoro etunerootoyi, asa, nondo nenengo murine gomengga nga tero, ngundo noro nowoondonemo hamoo teyingo, ngu ge etunggerooteno. Ero ewano. 19 Gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu ngandiro. Anut guranangge ooroote, eyingo. Ngu hamoo oorengo. Ene merambooro biyomi nguya, nowoondoyemo hamoo ngundiro tero, sosorero, mboorombooro tero oorootenggo. Yo, merambooro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ene Anutro mandeni ngu ma keyootenggo. 20 Ge ingondudu teweroyi oni kini, ge kingo nowoondogemo hamoo tewo. Ge komo Yisasno nowoondogemo hamoo tero, ko, gengo endeyoyingo gome nenengo nguya guranangge tewa. Ge nguro murini ingowero, bine? Asa, nga ingo!

21 Kurimi noorengo osinani, Ebaraham, ngundo, enengo nangoni Ayisak, gosiyoro, nombo sanganimo yero, Anutno wooro yewero teyingo. Ngu naruno nguno, Anutdo Ebarahamro ootoo ootoo murininga ngu

kenoro, nguno ene, ge oni nenengo gome oorengo, ero eyingo. 22 Ge
gome ingo! Enengo newendemo hamoo teyingongga, ngundo enengo
ootoo ootoo muriningga nguya ko guranangge teyingo. Ngu muri-
ningga, ngundo enengo newendemo hamoo teyingongga, ngu yeni, mete
enggedodo tunooteyingo. 23 Kurimi Anutro Mandeno ngu ngandiro ete.
Ebaraham ngu Anutro newendemo hamoo teyingo, nguro Anutdo
enengo newendemo hamoo teyingongga ngu kenoro, nguro ene,
oni nenengo oorengo, ero eyingo. (Yenesis /Stat 15:6).
Anutdo Ebarahamya ngandiro eyingo. Ene noro doboone, ero eyingo.
24 Arisa, ataga ye ingootenggo. Kingo nowoondoyemo hamoo tero,
ootoo ootoo muri nguya, nenengo kini ngu, Anutdo oni gome metemi
nenengo, ero ma ewa. Kini, oni ene muri ootoo ootooni, gome
metemimonggo, Anutro newendemo hamoo tewaku ngu, arisa, Anutdo
oni gome metemi oorengo, ero ewa.

25 Ngundiro nangge, Yosuwando oni sureyerootoni, mayetoyi, ooreko
ooreko buribari bare Rehapdo gome kawararayerootoni oode, ko
soweyerootoni, oore gura keyoro, nguwoore sayingo. Ngundiro nguro,
Anutdo, Rehapya bare gome nenengo, ero eyingo. 26 Noore ingooteto.
Moondeyi ngu yukadodo kini, ngu kuri kumooyingo. Ngundiro nangge,
oni ene kingo Anutro newendemo hamoo tero, muri gome nenen-
gongga, ngu ma yeni tunootewaku ngu, asa, ngundiro oni nguro
newendemo hamoo teyingongga, ngu kuri kumooyingo.

3

Noore Komo Manggonani Gome Sobowoowato

1 Ye noro dobookurine, oni oowooyingga ngu komo oo etuyeroyingo
oni, ngu ma tunootewanggo. Ndadiro nguro, kootuyisina, Anutdo
simoo bare bidodo enengo muriye ngu wirikoyerowa. Ngu hamoo, ene
Anutdo oo etuyeroyingo, simoo bare enengo muriye, ngu yanggango
wirikoyerowa. 2 Naru oowooyingga, noore oo bidodo gura gura
yomburiyooteto. Ene oni gura enengo mandeni, nguno oo biyomi
gura ma eteku ngu, asa, ene oni gome mesarango. Ngundiro nguro,
ene mete enengo goweyi moondeyi gome sobowoowa. 3 Ingoyi!
Noore Ayen bodaga Hos manggowoomo gosiyootoyi, nguno ngu, ene
oniro ingondudu ngu nangge keyootenggo. Ngu Ayenga, ngundo Hos
goweyi ngu bidodo sobowootoni, ene yowoorengowa. 4 Ngundiro
nangge, ye wanggoro nguya ingondudu teyi. Wanggo ngu oo urungga,
doogo yanggango urungga mayero, ngundo uwooro oorongootoni,
wendeyi sanganiwoore kendutero oorowute. Ene wanggo ngu, ne-
nengo oorowuni, ero utoyi, ooga ngu uru kini, bodaga. Wanggo
ngu gurasina yowoorengoya oorowuni, ero, ngu wanggo sobosobo,
ngundo ngu utoyi oo bodaga ngu yowoorengootoni, wanggo urunggaku
engge bidodo yowoorengoro, ngusina oorowuwa. 5 Ngundiro nangge,
mebunani ngu gowenaningga, ngaro gumi bodaga, ene ngundo meno
manggaru urungga oorengo tero, enengo oowooyi bingami ero okoowa.

Ye ingootenggo. De dobini bodaga, ngundo de urungga tunootero,
ene mete digu mera de oo bidodo demukowa. 6 Yo, mebunani ngu
gowenani ngaro sosi bodaga. Ene ngu oo bodaga ngundo ene mete oo
bidodo yomburiyerooteku ngu de ngundiro tete. Yo, mebunani, ngundo

ngu, ene oo muri biyomi gura gura yeni tunootete. Ngundo gowenani, nowoondonani ngu bidodo yomburiyerooteku ngu, de urungga dero, oo demukooteku, ngundiro tunootete. Setan, enengombo ngu dega ngu mebunanimo yeni tunootete. Ngu dega ngu, Setanro ende biyomi, ngunonggo ombute. 7 Onindo ene diguno nusako koki bidodo kuri yoyowonggo. Nu, sire, ko, oo bidodo wendeyi newendemo oorootenggoku, ngu oni yanggangoyemo, kabengo yetenggo. Ataga nguya, oni simoo bare ngundiya teyi. 8 Yo, ene oo ngu ngundiro tero, ene oni enengo mebuyi yeni imaketoni, enengo ingondudu nangge ma keyoro oruwa. Kini, suwooyi sano ene mande biyomi urungga oorengo yeni tunootete. Ene oni ureni kumooweroyi gosonggi biyomi ngundiro. 9 Ngu mebunaningga, ngundo ngu noorengo, Oo Bidodo Simburi, noorengo Awanani, oowooyi bingami ero okooweroyi. Anutdo noore bidodo oni yoyewoku ngu, noore enengo kirarongo oruweroyi. Ene mebunaningga, ngando mande biyomi simoo bare gidarega yomburiyeroro eteto. 10 Anut bingami ero okooweroyi mande, ko, mande biyomi nguya mande eraya eraya manggonani guranangge-monggo nangge eteto. Ye noro dobookurine, noore ngundiro tetetoku ngu, muri nenengo kini. 11 Sono omungo guranangge ngundo wendeyi ko sono ningguri nguya ma yowuruwooro, oorero ombute. Hamoo oorengo kini. 12 Ye noro dobookurine, dimoo ngundo domu kowoongga ngu ma enggewa. Ngundiro nangge, domu kowoo, ngundo dimoo ma enggewa. Dago onggu, ngundo dago sereyingo ma enggewa. Ngundiro nangge, sono omungo nguro ningguri, ngundo wendeyi kowoo ma tunootewa.

Ingondudu Metemi Anutnonggo Ombute

13 Ye kewooroyemo nguno oni gura bine ngu ewa. Nondo ingondudune ngu gome oorengo, etoni ngu, asa, enengo murini endeyoyingo nguya gome oorengo teteku, ngundo nguya, enengo ingonduduni gome metemi tunoo etuyeroote. Ngu ngandiro. Ene sanggirini moore kini, oni imakeyingo. Enengo ootoo ootooni nguya gome, ngundo ngu, ene oni gumingga nguya enengombo teteku, ngu gome nenengo etuyeroni. 14 Ene ye bine oni gidaregaya nowoondoye biyomi ingoro, yengo nowoondoyemonggo muri gura gura yengo oowooye bingamiyemboro ingoweroyi, tetoningga ngu, arisa, ye yengo muriye ingonduduyemo godangeyengga, nguro ma oni oni tewero. Ndadiro nguro, yengo muriye, ngundo ye ingoyingo gome ngu oni ma etuyeroote. 15 Ngundiro mande muri ngu sambo endemonggo ma ombute. Kini, ngundiro mande muri ngu mera ngaromu nangge. Ngungga ngu, nowoondoye kurimi, ngu mande muri nguro eweyi ngu Setan.16 Oni gidarega oni guraya newende biyomi ingoro sanggiri teyinoro, ko , ene muri gura gura tero, enengo oowooye bingamiye nangge okoowero, ero tetenggoku ngu, arisa, oni ngundiro ngu, ene nenengo ma bibitetenggo. Kini, ene muri biyomi gura gura bidodo tetenggo. 17 Ene onindo ngu ingonduduga Anutnonggo ombutoni, yootenggoku ngu, ene ngandiro tetenggo. Ene muri gome mesarango ngu ingondudu teya keyoyi. Ene oni gidaregaya nowoondoye gobooro siyero, mande ememonggo eya teyi. Ene oni gidaregaro mande ingootenggo. Ene nguro nowoondoyi tero, muri gomemu teyi. Ene mande muri nenengo keyooteto, ero, godange ma ewanggo. 18 Ene noore nowoondonani gobooro siyero

oruwatoku, ngu ngandiro. Ene oni gura oo yuwooyi kono miro, gome sobowooro yomosiyowaku ngu, asa, kootuyisina, ene engge gome yowa. Ngundiro nangge, oni gura enengo simoongo gome soboyeroro, muri gome nenengo ngu etuyeroro, ngunonggo enengo murini gome nenengo nguya tewaku ngu, asa, enengo simoongo nguya muriye gome nenengo tunootewanggo.

4

Anutdo Mera Ngaro Muri Biyomi Nguya Mundiyi

1 Ndawu oogado ngu rongge mande, sanggiri ye kewooroyemo, nguro mande damoni? Nowoondoye uru teweroyi muri, ngundo ngu, yengo goweye moondeye bidodo kewoorokono ootooro, ngundo ebe utoro oorootenggo. Ngu muringga, ngundo nangge ebe rongge yeni tunootete. Ngundiro, kini bine? 2 Ye oo guraro guraro gome ingootenggoku, ngu ye ngu ma yootenggo. Ngundiro nguro, ye oni ureyi kumooweroyimboro nangge tero, ye oo ngu kenomayingootenggoku, ene ko ye yoweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, ye sanggiri tero, ebe yeyi tunootete. Ndadiro nguro, ye Anutno oo ngu yowero ma kira ero, nguro ye oo ngu ma yootenggo. 3 Ye oo yowero kira ero, ene ye ma yootenggo. Ndadiro nguro, yengo ingondudu ngu gome nenengo ma yoro, ngunonggo Anutno kira etenggo. Ye oo yoro nowoondoye goweye oni oni teweroyi, nguro nangge ingoro, Anutno kira etenggo. 4 Ye Anut yokootenggoku ngu ngandiro. Simoo gurado bareyi yokoro, bare gurano oorowuweroyi ngundiro. Simoo bare ene mera ngaro nguro hahangero endeyooteku, nguno ene Anutya mundiyi tete. Yo, hamoo, oni ene mera nga muri nguro hahangewero tero ngu, arisa, ngu oningga ngu, Anutro mundi oni tero oruwa. 5 Anutro mande nakaya, ngundo ngandiro ete. Yuka Kundingiyi ngu Anutdo noore nowoondonanimo yero yunoyingo, ngundo yuka gidarega eneya yowuruwooro oruweroyi ngu yokoro, nguro ene boguwoote. Ngu ingoyi. Ngu kingo mande bine? Kini.

6 Yo, simoo bare, ene mera ngaro oo nguro hahangero endeyootenggoku, muringga ngu yanggango oorengo. Ene Anutro sumange urungga ngundo mera ngaro yanggangoni, ngu dagate. Ngundiro nguro, Anutro mande bukno, ngu ngandiro ete.

Oni mande toongooro, oo yomburibari tetenggoku, nguro Anutdo ma ingoote. Ene oni torige imakeyingomonggo oorootenggoku, Anutdo sumange ngu oni ngu yunoote. Ero eyingo. (Poroweb 3:34)

7 Arisa, ye komo nowoondoye imakeyingomonggo Anutno ooroya, newendemo oriyi. Ye Setan, ngu utoro owetoyi ngu, asa, ene ye yoyokoro toongewa. 8 Ye komo Anut tanggeyi oorengomo ombutoyi ngu, asa, enendo ye tanggeyemo nguya omburo oruwa. Ye weti mbumbuwadodo oni, ye komo yengo nowoondoye yowoorengootoyiga, gome metemi tunooteni. Oni kandeyi sonowootoni, gome sarayi tunooteteku ngundiro, yengo nowoondoye yowoorengootoyiga, sarayi tunooteni. Ye ingonduduye tege erayaga, ye komo ngu gura biyomi ngu andangeya yokoya, Anutnonggo ingondudu metemingga, ngu nangge gome dowooyi. 9 Ye weti mbumbuwadodo oni, ye komo oo biyomi tewonggoku, nguro nowoondoye kowuri biyomi ingoya, gome gome sendoyi. Yo, hamoo, ye komo yengo oni oni tetenggoku, ngu

yowoorengoya, nowoondoye kowuri yetoningga bisiweyi. 10 Ye Anut
newendemo oodoyi ngu, asa, Anutdo yengo oowooye bingami okoowa.

Noore Dobookurinanimboya Kingo Mande, Ene Yosanggawero Ma Ewato

11 Ye dobookurine, ye Kristen dobookuriye gidarega, kootuyesina
mande biyomi ma ewero. Ndadiro nguro, oni dobooyi goweyi sang-
gawero mande kootuyisina biyomi eteku, ngundo ene Anutro mamana
mande nguya mande biyomi ero wirikoote. Ene mamana mande ngu
goweyimo kingo mande ewaku ngu, arisa, ene mamana mande ngu
ma keyooteku, nguro ene mamana mande wirikoyingo oni tunootete.
12 Ene Anut guranangge, ngundo mamana mande yeni tunootete.
Enengombo nangge, mande wirikoyingo oni nguya ooroote. Ene
guranangge ene mete oni ko yoyoro, ngundi, oni yomburiyowa. Nguro
ngu, ge onendo kingo mande oni dobookurige bungomo mande ete?

Noore Windawinda Ma Tewato

13 Ye oni gidaregado ngandiro etenggo. No ngu komo ngandiro
tewano. Ataga bine ngundi yangeni, noore ngu endemo nguno saro,
nguno beye koyi tero, dagoma guranangge yokoro ko ombuwato.
Ero ewa. Nguro no yeno ngandiro eteno. 14 Ye ngundiro ero, ma
ingootenggo. Ndawu ooga yangeni tunootewa, ero; ngundi, noorengo
keta oruweroyi, ngu ndadiro, ero ma ingowero. Kini, ye komo yengo
keta oruweroyi, nguro ngandiro ingoyi. Ye ngu de wooro ngundiro
oorero, bodaga oode kiniteteku, ngundiro kinitewanggo. 15 Ngundiro
nguro, ye komo ngandiya eyi. Oo Bidodo Simburiga, ngundo etoni ngu,
ko, noore keta ootooro ngu, noore nga kongga nga bine, ngundi, ko
gura bine tewato, eya eyi. 16 Ye meno manggaru tero, yengo oowooye
bingamiye nangge okootenggo. Yengo mande toongoo toongoo muriye
ngundiro, ngu biyomi oorengo. 17 Ye gome ingondudu teyi! Oni ene oo
gome metemi teweroyi ingooteku, ngu ene ma tero ngu, asa, ene nguro
mbumbuwa tete.

5

Oni Oo Sitowidodo Nguro Mande

1 Ataga no, ye sitowidodo oni, ye mande yunooteno. Oo kowuri
urungga yeno ombuwero teteku, nguro ingonda teyi! Ye komo
nguro sendo moguru urungga tewanggo. 2 Ye oo nggiringgara mer-
ako ngano ootooro, kinitemukowaku, nguro nowoondoyemo hamoo
teyingo. Yo, hamoo, yengo oo sitowiye irosaraye nguya kinitemukowa.
Yengo towikumbaye nguya toowumbo kimboromborongootoni, soroyi
yewa. 3 Yo, yengo beye, semeto, oo ngu bidodo yomburiyowa.
Wirikoyingo naru wengamo, yengo oo yomburiyoweroyi ngu, Anutdo
wirikoyeroweroyi, nguro sunggiyi. Ndadiro nguro, ye yengo sitowiye
merako ngano kiniteweroyi, nguno nowoondoyemo hamoo tero, nguno
ngu, ye Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Ngundiro nguro,
ye yengomboro nangge ingoro, nguro ye digi beye ngu yoro oororo,
yowuruwootoyi, oo sitowi urungga tunootete. Nguro ngu, Anutdo
ogingo urungga ye yunowa. 4 Gome ingoyi! Ko onindo yengo kononggo
oowari engge setoyi, yendo ngu ganayeroro, ye nguro uriye yoro, yengo
sorengowonggo. Yengo ko oni nguro meno ngu Oo Bidodo Simburi
yanggangonidodo oorengongga, ngu doongeyimo, kuri tunootewo.

5 Naru bidodomo, ye merako ootooro, ye oo gome gomemu nangge yoro,
watayero. ngunonggo yengomboro ingoro, oni oni tero oruwonggo.
Ye oo gome gome nero, oonggooye ndinditero oruwonggo. Ngundiro
nguro, Anutdo kootuyisina, ye wirikoyerowa. 6 Oni nenengo oorengongga, ngundo yeno biyomi gura ma tero, ebe ngu gumi wendangero,
ngu ma yureyingo. Ene yendo kingo yoyoro, mande wirikoyingo onino
yoyero, yureyi kumooyingo.

Noore Komo Nowoondonani Yanggango Tero, Kowuri Koorowoowato

7 Nguro ngu, ye dobookurine, ye komo nowoondoye gome yanggango teyinoya, kowuri bidodo koorowooya, Oo Bidodo Simburi ko
ombuweroyiga, ngu sobowooyi. Onindo Oo Bidodo Simburiga, ngu
ko ombuweroyiga, ngu sobowootoyi, ngu ngandiro. Ko simburi ngu,
ene kono oo engge gome metemi enggeni, ero sobowoote. Yo, enengo
newende yanggango teyinoro, ene sono midugu naru, sa naru erayaga
ngu soboyeroote. Ngundo ko tero yokootori ngu, asa, ene oowari engge
yowa. 8 Nguro ngu, ko simburi newendemo yanggango teyinowoku,
ye komo nguya nowoondoyemo teyinoya, ye komo kowuri bidodo
koorowooyi. Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi, ko ombuweroyi
naruni, ngu namoko oorengo tete. Ngundiro nguro, yengo nowoondoye
ngu komo yanggango oriyi.

9 Ye dobookurine, ye Kristen dobookuriyeboya sanggiri teyinoro,
mande kootuyisina nguya, ma ewero. Kinitetoni ngu, Anutdo yengo
muriye biyomi ngu wirikoyerowa. Ye ingoyi! Wirikoyeroyingo oni,
ngu yengo yamukono dikateku, awe. 10 Ye dobookurine, kuri Anutro ingondudu eyingo onindo, Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni wesiyoro
etoyi, nguro oni gidegado sanggiri tero, ene yutoro yomburiyeroyingo.
Ye nguro ingondudu teyi. Ene ngu nowoondoye yanggango teyinoro,
kowuri ngu koorowooyingo. Ngundiro nangge, ye nguya komo enengo
muriye ngu kenoya, ingoya, ngunonggo ko ngundiya teya, oriyi. 11 Ye
ingoyi! Noore ngandiro ewato. Oni ene kuri nowoondoye yanggango
yero, kowuri bidodo koorowooyingo ngu, noore enengo oowooye
bingamiye, ero okoowato. Ye Yopro mandeni ingootenggo. Ene
newende yanggango tero, kowuri bidodo eneno tunooteyingo, ngu
koorowooyingo. Kootuyisina Anut Oo Bidodo Simburiga, ngundo muri
gome oorengo ngu eneno teyingo. Yo, noore ingowato. Anut Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo noorengo nowoondoyi urungga teyunoro,
enengo sumangeni urungga suwooyi sano noore yunoote.

12 Ene ye dobookurine, ye oo koretero ngu komo ma tewero. Ngu
ngandiro. Ye komo sambo ende oowooyimo, ngundi, mera oowooyimo,
ngundi, oo gura oowooyimo hamoo oorengo ero, kandeye sambosina
oorongooro, mande yanggango ma ewero. Ye mande guraro ero, yo,
ero ewanggoku, ngu mete. Ene, kini, ero ewanggoku nguya mete.
Ye mande godangengga nguro hamoo oorengo Simbunanimonggo,
ngundi, oowooyi guramonggo ewanggoku ngu, asa, Anutdo nguro gumi
biyomi ye yunowa.

Oni Newende Guranangemonggo Yemboongeteku, Ngu Yanggangonidodo

13 Ye kewooroyemo nguno dobooye gura kowuri koorowooro ooroote,
bine? Arisa, ene Anutno kowurini nguro yemboongeni. Ngundi
dobooye gura oni oni tero ooroote, bine? Arisa, ene mete Anutno yambo

mande ngu teya, Anut bingami eya okooni. 14 Ye kewooroyemo nguno
dobooye gura sayidodo bine? Arisa, ene mete Kristen simoo barero
tabango oni ngu negoyerootoningga, ngundo Oo Bidodo Simburi, Yisas
oowooyimo, bo urumi moondeyimo yeya yemboongeyi. Ye ngundiro
tetoyi ngu, asa, Anutdo ngu oningga ngu yeni, ko mete tewa. 15 Ene
Anutno nowoondoye hamoomonggo yemboongewanggoku ngu, asa.
Anutdo ngu sayi oningga ngu hamoo yeni, mete tero ootoogewa. Ene
weti mbumbuwa gidarega nguya teyingo tetoni ngu, asa, Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo weti ngu bidodo andangero kabeteyi-
nowa. 16 Ngundiro nguro, ye komo yengo weti mbumbuwaye ngu
Kristen dobookuriye gidaregano yootunoya eyi. Ngundiya teya, ye
dobookuriye hoorooweyeroya, Anutno yemboongeyi. Ngundo ngu,
Anutdo ye yomosiyerootoni, ko mete tewanggo. Oni nenengo nguro
yemboongeweroyi ngu yanggangonidodo. Ene mete oni gidarega gome
hoorooweyerowa. 17 Ilayiya oningga ngu noore ngundiro. Ene Anutno
yanggango oorengo, sono ma ombuni, ero, newende hamoomonggo
yemboongeyingo. Ngundiro yemboongetoni ngu, asa, merako ngano
dagoma kabusa, ko, kombo kandegura gidemboro guranangge, sono
ma ombuyingo. 18 Kootuyisina, Ilayiya Anutno sono ombuni, ero, ko
yemboongetoni ngu, asa, sambononggo sono ko ombuyingo. Ngundiro
tetoni, kono oowari oo ngu ko oorero, oo tunooteyingo.

Oni Oore Kuri Yokoyingo Ngu, Noorendo Ko Yoro Ombuwato

19 Ye noro dobookurine, ye kewooroyemo, nguno Kristen dobooye
gura ene Anutro hamoo mande ngaro oore yokootoni ngu, asa, Kristen
dobooyi gurado ngu komo dobooyiga ngu yoya, ko ombuni. 20 Arisa,
ngu dobooyiga, ngundo ngandiya gome oorengo ingoni. Oni gurado,
oni gura weti mbumbuwanonggo woosooro, andangero, yowaku ngu,
ene dobooyi ko yootoni, ene Setanro ende de ma kumooweroyi, nguno
ma uwa. Ngu muringgano nguno, Anutdo ngu oningga nguro weti
mbumbuwani, ngu bidodo andangero kabeteyinowa. Ngu hamoo.

1 PITA
Pitando Nakaya Koretero Nakangoro Kambayeroyingo

1 Pitaro Mande Tabango

Pitando nga so uyingga nga nakangoro, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ende gurano gurano, ko songo songo oorootenggoku, nguro so uyi nakangoro soweyoyunoyingo. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo tetoni, oorootenggoku, ngu ene yuto oni ngundiro, ende gurano gurano oorootenggo. (1Pita 1:1). Ngu naruno, Pita Rom merako nguno oruwo. Rom endega ngu, enengo oowooyi gura Babilon, nguro nga so uyingga nga nakangoyingo.

Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo ngu hamoo oorengo, Yisas Krayis keyoyingo. Nguro damoningga nguno, Rom Gabuman onindo kowuri gura gura yunoyingo. Pitando ngu, ene yanggango yunoro, nguro oni oni tetenggoku ngu, gome yanggango dowooya, enengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngunonggo nangge yanggango dikayi ero, Pitando enengo ingonduduye ngu yokutuyeroyingo. Ene Yisasdo enengo weti mbumbuwa ngu kuri andangeyunoyingo. Yisas enengo muringga ngu, ndadiro tero, ene yanggango dikaro ngu, kowuri gura gura ngu yoyingo. Ngu narungga nguno, Yisas ko ombuwa. Pitando ngu ooga nguro mande nga nakangoyingo nga, kenoya, ingoya, nguno ene yanggango dikaro oruwanggo. Pitando ngu soru himi nguro muri gome gura gura ngundo ooreri toongooteku nguro mandeni eyingo. Ngu simoo bare ngu Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo oorengo teyingo nguno mande eyingo.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ngu, ngandiro ooroote:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-2.

* Anutro kono ngunonggo enengo ingonduduye ngu, yokutuwooyunoro, simoo barero weti mbumbuwaye ngu andangeyunoyingo. Ngundiro tero, enengo pawa newendemo yoyoro ombuyingo. 1:3-12.

* Muri nenengo nguro mande, ko noorengo sobosobo oni ngu manggoye komo keyowato. 2:11-3:7.

* Noore hamoo Krayisro gabogaboyi ootooro ngu, noore ngu komo kowuri koorowoowato. 3:8-4:19.

* Mande gura gura ngu, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo. 5:1-11.

* Okeyi mande eyingo. 5:12-14.

1 No Pita, no Yisas Krayis nguro Aposel. Nondo nga mandega nga, ye
oni simoo bare Anutdo enengo rogoyerowoku, nguro no so uyingga nga
yengo nakangooteno. Yo, Yuda oni gidaregado ye Yuda oni Krayisno
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu oweyerootoyi, yengo ende da-
moni kuri yokoro, mera songomo saro, Pondas merakono, Galesiyano,
Kapadosiyano, Esiyano, ko, Bitiniyano nguya oorootenggoku, nguro
nga so uyingga nga, yengo nakangooteno.* 2 Kurimi oorengo, Awa
Anutdo yengo ingoro, ene ye rogoyeroro soreyerootoni, ye enengo oni

* **1:1:** (Ngu mundi oni ngu Yuda oni gidarega, ene Anutro nangge ingootenggo. Ene Yisas Krayis ngu Anut Nangoni, ero ma ingootenggo).

tunootero oorootenggo. Yuka Kundingiyimbo ye yoyeni, ye kundingiyi
oorootenggo. Ene ngundiro tetoni, ngunonggo ye mete Yisas Krayis,
nguro manggowo keyootenggo. Yo, Yisas enengo sidudaroni, ngundo
ye sogi yunootoni, nguno ye oni nenengo tunooteyingo. Nondo Anutno
yemboongetoowe, enendo ye sumange ayibini ngu, ko, nowoondoye
imakeyingo muri ngu yeno angero ooretoni oruwanggo.

Keta Oruweroyi Gomengga Ngu Sambo Endemo Soboyeroro Ooroote

3 Nguro ngu, noore komo Anut ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas Krayis, nguro eweyi ngu oowooyi bingami ero okoororuwato.
Ngundo ngu, noorengo nowoondoyi urungga tero, ene sumange
teyunoro, Yisas Krayis, merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo.
Nguno ngu, Anutdo noore yoyeni, oni keta tunooteyingo. Noore nguno
keta oorengo ootooro, noore Anut sobowootooye, ene omburo, noore ko
yoyowa. 4 Nguro ngu, Anutdo noore enengo rogoyerowoku ngu, noore
enendo yoyootoni, nguro noore Anutdo oo gome noore yunoweroyi,
ngu yowato. Ngu oo gomengga ngu ngandiro. Noore eneya sambo
endemo noore suwooyi sano keta oruwato. Yo, sugi sugi keta oruweroyi
ngu gome oorengo, biyomi gura eneno kini. Ngu ooga ngu, ye
soboyeroro, sambo endemo ooroote. 5 Ye Anutro nowoondoyemo
hamoo tetoyi, nguno ngu, enengo yanggangoni, ngundo ye gome
soboyerootoni, nguro ye gome oorootenggo. Ene naru wenga nguno
tunootero, ko yoyoweroyi oore, ene kuri yoonenengootoni ooroote.

6 Ye Anutdo ko yoyoweroyi ngu ingoro, nguro ye oni oni tetenggo.
Ene ataga bine ngu naru ootuwoo bodaga nangge, nguno ngu, ye
towootowoo gura gura yeno ombuwa. 7 Ngu kowuri gura gura yeno
ombuteku, ngundo yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu
towoongoote. Toowoongooteku ngu, yengo nowoondoyemo hamoo
teyingongga, ngu yanggango, ko, nenengo tete, ngundi kini, bine?
Noore ingooteto. Beye goyayi gol oo ngu, ene biyomi yeweroyi.
Ene gol ngu de nombono towoongoro katoyi, oo kakawu ngu dero
kinitetoni, gol oorengo nangge oruwa. Ngundiro nangge, kowuri
ngundiro, ngundo yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu towoon-
goote. Nguno ngu, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo gol
beye oo ngu dagaro, ene gome oorengo tunootewa. Nguro ngu, yengo
nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu yanggango oodoni, oororo,
kootuyisina, Yisas Krayis tunoo oorengo tunooteweroyi naruno ngu,
asa, ene yengo oowooye bingamiye duridariyedodo yunowa. 8 Ye ene
ma kenoyingo, ene ye nowoondoye ene inoro, nguro nowoondoyemo
hamoo tero, ye nguro oni oni urungga tetenggo. Yengombo ngu oni
oningga tetenggoku ngu, mera ngaro oni oningga ngu dagate. Yo,
hamoo, yengo oni oni tetenggoku ngu urungga oorengo, nguro yengo
manggoyebo, ero yootunoweroyi nguya kini. 9 Yo, Anutdo ataga
ye yoyooteku, nguro ye oni oni urungga tetenggo. Ndadiro nguro,
yengo nowoondoyemo hamoongga nguro enggeni tunootete. Yo, yengo
nowoondoyemo hamoongga nguro enggeni, ngu ngandiro. Anutdo ye
ko yoyoote.

10 Anutro ingondudu eyingo onindo nga sumangengga ngaro man-
deni yeno yootunoro ewonggoriyomu, ngu ataga yeno tunooteteku
nga. Ene Anutro mandega ye ko yoyowa, ngu mandega nguro sumoo
sumoo ero erewero, koyi yanggango tewonggo. 11 Krayisro Yuka

Kundingiyi ngu Anutro ingondudu eyingo oni nowoondoyemo uro,
ootooro, ngundo ngu, kowuri gura gura ngu Krayisdo koorowooro,
ko, kootuyisina ene oowooyi bingamidodo tunooteweroyi, ngu eneno
yootunoyingo. Nguro mandeni ngu enendo kuri yootunoro ewoku, ngu
Anutro ingondudu eyingo oni, nguro sumoo sumoo ero eyingo. Ndawu
narunggano, ene ombuwa? Ndadiro ooga ngu naruno tunootewa?
Ero sumoo eyingo. 12 Ene Anutdo ene kuri etuyeroyingo, enengombo
ngu mandega nguno enengo hoorooweyeroweroyi nguya kini. Kini,
ene ye hoorooweyerowero, ko ngu teyingo. Ngundiro nangge, Yuka
Kundingiyi Sambononggo ombuyingo, ngundo oni newende yokutu-
wootoni, ngundo Mande Keta Mesarango nga yeno ero etuyerootenggo.
Yo, hamoo, Anutro sambono Engel oni nguya, ene nga mande gomengga
nga ingowero hahangetenggo.

Anutdo Noore Negoyerowoku, Nguro Noore Kundingiyi Oruwato

13 Yo, Anutdo ataga ye yoyooteku, nguro ye komo yengo ingonduduye
yoonenengoya, gome sobowooya oriyi. Ye ngunonggo Yisas Krayis
ngu tunooteweroyi, nguro doongedoongoodoongo teya, sobowooya
oriyi. Ye ngundiro tero oodoyi ngu, asa, enengo sumangeni ngu
yeno ombuweroyi, nguro ye nowoondoyemo hamoo oorengo teyi.
14 Ye ngu komo simooye manggokorokoro simooyengga ngundiya teya
oriyi. Kuri ngu, ye Krayis nowoondoyemo hamoo ma teyingo naruno,
ye Anutro murini ngu ma ingoyingo. Nguro ngu, ye nowoondoye
ootoogeweroyi muri biyomi nguno oruwonggo. Ene ataga ngu, ye ngu
muri biyomingga nguno oororo, ngu ma keyowero. 15 Kini, Anutdo ye
kuri negoyeroyingo ngu kundingiyi. Ngundiro nguro, ye nguya komo
kundingiyi oriyi. Yo, yengo oororo, omburo tetenggoku, ngu bidodomo
ngu Anutro muri kundingiyi nguno endeyoyi. 16 Ndadiro nguro, Anutro
mandeno, Anutdo ngandiro ete.
No kundingiyi oorootenoku, nguro ye komo nguya kundingiyi oriyi. Ero
eyingo. (Lewitikas /Wok Pris 11:44-45)

Anutdo Uri Urungga Oorengombo Noore Uriyeroro, Ko Yoyoyingo

17 Yendo ngu Anut negongoro, ngu etenggo. Awa, ero etenggo. Ngu
Awananingga ngundo, ene oni noorengo oowoonani, ko, noorengo
ootootoonani, bingaminani nguno ma wirikoyeroote. Kini, ene noorengombo
muri tetetoku, nguno wirikoyeroote. Ngundiro nguro, Anut
doongeyimo, noore komo ingondudu gome ngu tero, gome nenengo
endeyoro, mera ngano oruwato. Nga merangga nga, ngu noorengo
mera oorengo kini. 18 Noore ingooteto. Ye kuri Krayisno nowoondoyemo
hamoo ma teyingo naruno, ye muri biyomimo oruwonggoku,
nguno ngu, yengo osisambayebo muri biyomingga yunoyingo, nguno
oruwonggo. Ene Anutdo ye kuri ngu muringga, ngunonggo uriyeroro
yoyoyingo. Enendo mera ngaro gol beye oo biyomi yeteku, ngundo
ma uriyeroro yoyoyingo. 19 Kini, ene Krayisro sidudarowobo ye ko
uriyeroyingo. Ngu sidudaroga ngu urini urungga awuno oorengo.
Krayis ngu, ene Sipsip nangoni duriyo gome oorengo moondeyimo
mambu dongo biyomi gura nguya kini, wooro yeweroyi nguro
ngundiro tunootewo. 20 Anutdo mera ma yeyingomo, ene Krayisdo
ngu kongga ngu teni, ero rogo teyingo. Ene naru wengamo nguno,
ye hoorooweyeroweroyimboro yootunootoni tunooteyingo. 21 Ene

ye hoorooweyerootoni, ye nguno Anutro nowoondoyemo hamoo
tetenggo. Ngu Anutga ngundo nangge, ene kuri merenonggo Krayis
yokutuwootoni, keta ootoogetoni, ene oowooyi bingamidodo inoyingo.
Ngundiro nguro, ye nguya Anutro nowoondoyemo hamoo teya, ye
nguro oni oni teya, sobowooya oodoyiga, ene omburo, ko yoyowa.
22 Ye komo nga mandega nga hamoo oorengo keyoyi. Ngu muringga
nguno ngu, yengombo yengo nowoondoye ngu gome yomosiyootoyi
oruwa. Ngundiro nguro, yendo yengo dobookuriye ngu nowoondoye
yunootenggo. Arisa, ataga ngu, ye komo dobookuriyeboro nowoondoyi
teweroyi muringga, ngu bidodoboro koyi yanggango teya, dobookuriye
nowoondoyi teyunoyi. 23 Yo, Anutdo ye yoyeni, ye enengo Mande
Keta Mesarango oni keta oruweroyi yunoyingoku, ngu ingoro, nowoon-
doyemo hamoo teyingo. Ngunonggo ngu, ye oni keta tunootero, buniyo
bodaga owita nemimbo yomooteku, ngundiro tunooteyingo. Yo, Anutro
Mande yanggangonidodo, ngundo ye yoyeni, keta tunooteyingo. Nguro
ngu, ye Anutya sugi sugi oruwanggo. 24 Anutro mandeno ngandiro ete.
Oni simoo bare bidodo ngu, ene so irosara ngundiro. Oniro duridariye
ngu so irosara ariyero, nungo makooro merako uteku ngundiro.
25 Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mandeni ngu, ene
suwooyi sano sugi sugi oruwa, ero eyingo. (Ayisaya 40:6-8)
Nga mandega nga, ngu Mande Keta Mesarango ngu yeno ero
etuyeroyingongga ngu.

2

Oo Bidodo Simburi Urungga, Ene Ya Ungoomboro Nonggini Keta Ooroote

1 Arisa, ye komo muri biyomi bidodo yokoyi; godange mande;
godange muri gidarega bidodo; oni sitowiyedodo nguya nowoondoye
biyomi yeweroyi; oni kootuyisina mande eweroyi, ngu bidodo yokoyi.
2-3 Ndadiro nguro, ye ngu kuri Oo Bidodo Simburi, ngu murini ngu
kenoro ingowonggoku, ngu muriningga ngu gome ningguri oorengo.
Ngundiro nguro, noore ingooteto. Buniyo bodaga owita nemimbo
yomooteku ngu, ene nonoro nangge gome ingoote. Ngundiro nangge,
ye komo nono gome oorengo Anutnonggo ombuteku, ngu yoya neyi.
Ngu nonongga nguno oo biyomi gura ma ooroote. Kini, ene yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoote. Ngundo ye
yoyeni, ururu tero, ye Anutdo ko yoyoyingo, ngundiro oruwanggo.
4 Ye komo Yisasno ombuyi. Ene ngu ya ungoomboro nonggini
suwooyi sano keta oorooteku ngu. Ene oni simoo baredo ngu ingootoyi,
ngu ene biyomi yetoni, nguro ene owero yokoyingo. Ene Anutdo ene
rogo tero, nguro gome ingoyingo. 5 Ye nguya ngu ya nonggini suwooyi
sano keta oorootekungga ngundiya oriyi. Anutdo ye yootunoyerootoni,
ye Yuka Kundingiyi nguro ya tunooteyingo. Ngundiro nguro, ye ngu
Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi tunootero, nguno ye eneno
yambo mande tero, enengo oowooyi okooweroyi ngu Anutno wooro
yetenggoku ngundiro. Ye ngundiro tetoyi ngu, Anutdo Yisas Krayisno
ingoro, nguno ene yengo wooro yetenggoku, nguro gome ingowa.
6 Anutro mandeno nguya ngandiro nakangoyingo.
Ingoyi, nondo kuri Sayiyonno (Yerusalemno) ya mundumimboro nong-
gini yanggango oorengo (Krayis), ngundo ngu, ene mete ya

yanggango teyinoweroyi gome oorengo. Ataga no ene yoro, Sayiyonno mitoowe ooroote. Nguro ngu, oni enengo nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, ene oyimo ma yowanggo. Ero eyingo. (Ayisaya 28:16)

7 Ye kuri nowoondoyemo hamoo teyingo oni garo, ya mundumimboro nonggini yanggango oorengongga (Krayisro) ngu, ene gome oorengo, ero ingootenggo. Ene onindo nguro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, ya yeweroyi oni ngundiro. Anutro Mandeno, ngandiro ete.

Ya yeweroyi onindo ya mundumimboro nonggini andangero, mandeni biyomi, ero yokoyingo. Ene ataga ngu ya mundumi nguro nonggini yanggango oorengo teyinowero ooroote, ero eyingo. (Sam 118:22)

8 Anutro Mandeno, mande ngandiro ete.

Oni nowoondoyemo hamoo ma teyingo ngu, ene oni keye tootokiyeroweroyi digi (Krayis) ngundiro tunooteyingo. Ngu digi urungga, ngundo tootokiyerootoni, ukero uwa, ero eyingo. (Ayisaya 8:14-15)

Ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu andangero yokoro ngu, ene keye tootokiyerootoni, ene ukero uwanggo. Yo, onindo oo teweroyi ngu kuri Anutdo eyingo, ngundiro tetenggo.

9 Ene Anutdo ye enengo simoo bare kuri rogoyerowo. Ye ngu Anutro wooro yeyingo oni sobosobo urungga nguro keyimo oni oruwanggo. Ye enengo oni simoo bare sowe kundingiyi. Ye ngu Anutro oni simoo bare nenengo oorengo oruwanggo. Ye nguno ngu, enendo muri gome nenengo yeno tewoku, ero yootunowanggo. Ngu ngandiro. Enendo ye negoyerootoni, ye kuri suwoo ooreri biyomi ngu yokootoyi, enendo ye yoyoro, omburo, enengo soru gome himimo yoyeyingo. 10 Kuri ngu, ye oni simoo bare songo songo oruwonggo. Ene ataga ngano ngu, ye Anutro simoo bare oorengo tetenggo. Kuri ngu, ye Anutro sumangengga ngu ma yoyingo. Ene ataga ngano ngu, ye Anutro sumangengga ngu kuri yowonggo.

Noore Ngu Komo Anutro Ko Oni Tero Oruwato

11 Ye Kristen dobookurine, ye ngu ende songomboro oni ngundiro. Ye ngu, nga meranggano ngano ngu, naru ootuwoo bodaga nangge oruwanggo. Asa, nondo ngandiro yeno eteno. Ye komo ingonduduyemo ingoyingo kuriminggа ngu yokoya, kootu inoyi. Ngu muringgа ngundo gaboyeboya ebe biyomi urooteri. 12 Ye komo oni Anutro mande ingoro yokootenggoku, ngu kewooroyemo nguno gome nenengo oorengo endeyoyi. Ene yeya mandeye biyomi ero ngandiro etenggo. Ye muri biyomi tetenggo, ero ngu, ene kootuyisina, yengo koye gomengga ngu kenoro, ene Krayis ko omburo wirikoyeroyingo naruno, ngu Anutro oowooyi bingamini, ero okoowanggo.

13 Ye ngu komo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro ingonduduni, ko, mamana mandeni ngu nangge keyoyi. Nguro ngu, ye komo mera ngano Gabuman koreteyingo oni, Parayim Minista, nguro manggowo keyoyi. 14 Ye komo Gabuman oni sobosobo bidodoboro manggoye nguya keyoyi. Parayim Minista, ngundo ngu, Gabuman oni sobosobo oni yoyetoni oorootenggoku, nguro oni muri biyomi tetenggoku, nguro gumi ogingo yunoro; ko, oni ene muri metemi tetenggoku, nguro oowooye bingamiye ero okootenggo. 15 Yendo muri gome nangge

ngundiya teyi, ero, Anutdo nguro gome ingoote. Ye ngu muri gome
tetoyi ngu, asa, oni yeya mande biyomi eweroyi ooreyi gura ma kenoro
ingowanggo. 16 Ye Kristen oni, ye Setanro murinimo ma oorootenggo.
Kini, ye ngu yengombo yengo soboyeroro oorootenggo. Ene yengo
muriye gomengga nguno oorootenggoku, ngunonggo torige torige muri
biyomi ngu ma tewero. Kini, ye komo Anutro ko oni oorengo teya oriyi.
17 Ye komo oni bidodo oowooye bingamiye eya okooyi. Yengo Kristen
dobookuriye, nguro nowoondoyi teyunoyi. Ye komo Anutro sosoreyi.
Ye komo mera ngano sobosobo oni koreteyingo ngu oowooyi bingami,
eya okooyi.

Noore Komo Krayis Keyoro, Ogingo Kowuri Koorowoowato

18 Ye ko oni, ko oo bidodomo, ye komo yengo kono soboyerootenggoku ngu, enengo manggoye keyoya, ko ngu gome teya, ngu eneno nowoondoyemo nangge oriyi. Sobosobo oni biyomi, ko, sobosobo metemi nguya, nguro ye komo manggoye keyoyi. 19 Yo, ye Anutro ingondudu tero endeyootoyi, nguno ene kingo oorengo ogingo ye yunowanggo. Ye ogingo ngundiro koorowoowanggoku ngu, arisa, Anutdo ngundiro muri nguro gome ingoote. 20 Ene yendo muri biyomi tetoyi, nguro oni songombo ye yudoyi ngu, asa, ngu yengo muri biyomiyengga tewonggoku, nguro gumi yootenggo. Ene yendo mande muri gome metemingga tetoyi, nguro enendo ye yutoro ogingo yunootoyi, koorowooweroyi muringga nguro Anutdo gome ingoote, ero eyingo.

21 Anutdo ye kuri negoyerowoku ngu, ye ngundiro muringga ngu keyoyi, ero ewo. Ndadiro nguro, Krayisdo kuri ye hoorooweyeroro ogingo koorowooyingo. Nguro ngu, ene kuri ngu muringga ngu ye etuyeroyingo. Nguno ngu, ye nguya enengo keyi ngu keyowanggo. 22 Anutro Mande ngundo Krayisro ete.

Ene nguno weti mbumbuwa gura ma teyingo. Ene manggowoomo mande godange gura ma eyingo. Ero eyingo. (Ayisaya 53:9)

23 Mundi onindo Krayis yomooyinoro mandeni biyomi etoyi, ene mande nguro gumi gura ma eyingo. Kini, ene kingo ogingo nangge koorowooro, ene sanggiri mande gumi gura ma eyingo. Kini, enengombo enengo yoro, oni mande oo bidodo nenengo wirikoyingo oni (Anut) kandeyimo yeyingo. 24 Enengo goweyibo noorengo weti mbumbuwanani ngu koorowooro, de omukondino ooreyingo. Ngundiro nguro, noore sugi sugi oruweroyi ketangga ngu yoro, muri gome nenengo ngu keyowato. Yo, mundi onindo Krayis utoro, yomburiyoyingongga, nguno ene noore yomosiyeroweroyimboro teyingo. Nguro ngu, noore weti mbumbuwaro murini biyomi ngu bidodo yokowooto.

25 Kurimi ye Sipsip oore yokoyingo ngundiro. Ene ataga ngu, ye ko yowoorengoro, yengo sobosobono ombuwonggo. Nguro ngu, Sobosobo ngundo yengo endeyoyingongga ngu gome soboyeroote.

3

Erambarisa Teweroyi Nguro Mandeni

1 Ngundiro nangge, ye bare kamesumooyedodo, ye komo kamesumooye ngu nowoondoyemo nangge oriyi. Ene kamesumooye gidarega ene Anutro mande ngu ma keyootoyiga ngu, asa, ye baresumooyemboro muriye gome nenengo ngu kenoro, ngunonggo ene nowoondoye yowoorengowanggo. Mande nangge eroruweroyi nguya kini. Kini, yengo muriye gome nenengo endeyootenggoku, ngundo ene hoorooweyerootoyi, nowoondoye yowoorengowanggo. 2 Ndadiro nguro, ene ye bare ye yeyootoyi, yengo kamesumooyemboro oowooye bingamiye okooro, ngunonggo gome nenengo endeyootenggo. Nguno ngu, ene mete nowoondoye yowoorengowanggoku ngu. 3 Ye goweye sangani nangge ma nakaya teyinowero. Yengo uye siwitooro yomosiyoro, nguno irosara gura gura nguno pararo, ko, beye goyayi oo ngu pengoro nguno towikumba gome gomemu tero, ngundo goweye nakangoweroyi murimo nguno nangge ma oruwero. 4 Kini, ye komo nowoondoyega ngundiya nakangoyi. Nowoondoye nakaya teyinootenggoku ngu, ene biyomi yeweroyi oo nguya kini. Nowoondoye imakeyingomo kengero oruweroyi muringga ngu, Anut doongeyimo, gome nenengo oorengo. Ngungga ngu yengo irosara nenengo orini. 5 Kurimi ngu baredo Anutro nowoondoyemo hamoo tero, ene kundingiyi oriyingo. Ene ngundiro tero, ngunonggo ene kamesumooye nowoondoyemo oruwonggo. Ngu muringga ngu enengo irosaraye. 6 Serando ngu ene muri ngundiro teyingo. Ene Ebarahamro manggowo keyoro, kameyimboya, oni urungga, ero eyingo. Ene yendo ngu muri gome ngundiro ngu tero, ye oo guraro ma sosorewanggoku ngu, arisa, ye ngu Seraro nambosumoongo oruwanggo.

7 Ye simoo, baresumooyedodo, ye komo ingondudu gome metemi ngu yoya, ngunonggo baresumooyemboya gome oriyi. Bare moondeyi ngu yanggango nguya kini. Ngundiro nguro, yendo gome yomosiyeroyi. Yendo komo enengo ingootoyiga, ene nguya suwooyi sano oruweroyi ketangga ngu yowanggo. Ngundiro nguro, yendo ngu muringga ngu keyowanggoku ngu, asa, yengo yemboongeyingo naruno, Anutdo yengo yemboongetenggoku, ngu ingowa.

Ye Komo Nowoondoye Gobooro Yeya Oriyi

8 Ataga no nga mandega nga wenga yokoweroyimboro ngandiro eteno. Ye bidodo komo nowoondoye guranangge yeya, gobooro oodega, ye oni bidodoboro nowoondoyi teyi. Ye komo Kristen dobookuriyeboro nowoondoyi urungga teyunoya, sumange teyunoyi. Ye komo windawinda muri biyomi ngu yokoyi. 9 Ene oni songombo yeno muri biyomi teyunootoyiga ngu, asa, ye ngu gumi mande muri eneno ma tewero. Ngundiro nangge, onindo yeya mande biyomi etoyi ngu, asa, yendo mande biyomi gumi ma ewero. Kini, yendo ngu gumi ngandiya teyi. Anutdo kumana yunoni eya, Anutno kira eyi. Ngundiro teweroyi, nguro Anutdo ye negoyerowoku ngu, ene mete kumana ye yunowa.

10 Nguro ngu, noore ingowato. Anutro Mandeno, ngandiro ete.
Ene oni enengo ketangga ngu gome tunootetoni ero, ko naru gome metemimboro ingooteku ngu, arisa, ene komo manggowo ngu roogo tero, ene godange mande biyomi gura ma ewa. 11 Ene komo muri biyomi ngu kootu inoro, muri gome ngu nangge tewa. Ene nowoondoye imakeweroyi muri ngu erewero yoro, ene ngu muringga ngu keyoro oruwa. 12 Ndadiro nguro, Oo

Bidodo Simburi Simbunani, ngu doongeyimbo ngu oni gome nenengo ngu yeyoro hoorooweyeroote. Ene suwooyi sano onindo yemboongetenggoku, nguro sodeyete. Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngu oni mande muri biyomi tetenggoku, ngu doongetero, yeyoro, ene nguro gumi biyomi nguya yunoote, ero eyingo. (Sam 34:12-16)

Noore Muri Gome Nenengo Tero, Nguro Kowuri Nguya Koorowoowato

13 Ene ye muri nenengo ngu keyowero yanggango yewanggoku ngu,
onendo ene mete ngu muringga yeno ngu yomburiyowa? Hamoo
oorengo kini. 14 Ene yendo muri gome nenengo ngu tero, nguro gumi
ogingo ngu koorowoowanggoku, nguno ngu, ye oni oni teyi. Ene onindo
ye sosoreyi ero oo tetoyiga ngu, ye ngu oo nguro ma sosorewero. Yengo
nowoondoye ngu ma soriyokowero. 15 Kini, yengo nowoondoyemo
nguno ngu komo Krayis nangge yetoyiga, enendo yengo endeyoyingo
ngu bidodoboro soboyeroni. Onindo yengo Krayisno nowoondoyemo
hamoo teyingo gomengga, nguro murinimboro yeno sumoo etoyiga
ngu, asa, ye komo mande ememonggo muri nenengo wesiyoro eweroyi,
nguro meyeya oriyi. 16 Ene yendo oniro mande gumi eweroyi naruno
nguno, ye komo nowoondoye hamoomonggo mande ememonggo gumi
eyi. Ye ngundiro etoyi ngu, asa, yengo nowoondoyemo ingootenggoku,
no oo biyomi gura ma teyingo, ero ingootenggo. Ene yendo Krayisro
mande murini gome nguro etoyi, nguro oni ene yomooyinoro mande
biyomi etenggoku ngu, asa, ene oyimo yowanggo. 17 Ene Anutdo
etoni ngu, noore mande muri gome nenengo tetetoku, nguro ogingo
yoweroyi, ngu mete. Ene mande muri biyomi nguro ogingo yoweroyi,
ngu biyomi oorengo. Ndadiro nguro, noore oo biyomi tewootoku,
nguro gumi nangge yowato.

Krayis Ngu Noorengo Weti Mbumbuwa Andangewero Kuri Kumooyingo

18 Noore Krayisro nguya ingooteto. Ene tambu guranangemo
noorengo weti mbumbuwanani andangeyunowero kumooyingo. Ene
ngu oni gome nenengo oorengomu, ene noore oni biyomi nga
hoorooweyeroweroyimboro kumooyingo. Yo, enengo goweyi ngu
kumooyingo, ene Anutdo Krayis ko yokutuwootoni, keta ootoogeyingo
narungga nguno ngu, enengo Yukani keta ootoogeyingo. 19 Ngundiro
tero, enengo yukani, ngundo oororo, oni kumooyingo nguro musiyemo
uro, nguno ene Anutro mande wesiyoro, ero etuyeroyingo. 20 Yo,
Yisas ene oororo, oni kumooyingomu ngu Nowaro naruno, ene Anutro
mandeni ngu, ene yomburiyoro toongooyingo, nguno Anutro mandeni
wesiyoro yunoyingo. Ene Anutdo nguro gumi biyomi sodedo ma
yunoyingo. Kini, Anutdo ene soboyeroro oodoni, ngu naruno Nowa
ene wanggoningga ngu temukoyingo, oni kandegura gidemboro kabusa
nangge ngu oni ngu kewooroyemo metemi oruwonggo. Ngu oni ngu
nangge, ene wendeyi nero ma kumooyingo. 21 Ngu sonongga ngu, sono
kundingiyi gimutenggoku, nguro gabogaboyi ngundiro. Ngundo ngu,
ye ko yoyooteku ngu. Ngundo goweyemo sugabo ngu sonowootoni
ma kinitewa. Kini, ngundo ngu, sunggi mande guranangge Yisas
Krayis keyowero, ero gosiyootenggo. Yo, hamoo, Yisas Krayis ene
kuri merenonggo ko ootoogeyingongga ngundo ene ye yoyoro, Anut

tanggeyimo ombuyingo. 22 Yo, hamoo, Krayisdo kuri sambo endemo
ooreyingo. Ene Anut kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo
bibitero oodoni, Anutro sambono Engel oni, ko oo yanggangoyedodo
ngu bidodo, Yisas yanggangoni ngu newendemo oorootenggo.

4

Oni Ene Krayis Keyoro ngu, Ene Kowuri Yowa

1 Arisa, Krayis ngu goweyimbo ogingo koorowooyingo. Ngundiro
nguro, ye nguya ingonduduye ngu Krayisdo ingondudu tero, ogingo
koorowooyingo, ngundiya yoya dowooyi. Ndadiro nguro, oni ene
Krayisro koni ngu tero, nguno goweyebo ogingo koorowoowaku ngu,
asa, weti mbumbuwaro yanggangoni, ngundo ene ko ma soboyerowa.
2 Ngundiro nguro, oni keta oorootenggoku, nguno nowoondoye kurim-
ingga ngu ma keyootoyi, ngundo ye ko ma soboyeroote. Kini, Anutro
ingonduduni ngu nangge keyootoyi, ngundo ye soboyeroote. 3 Kuri ye
muri oni sowe gidaregado muri biyomi gura gura tetenggoku, ye nguya
kuri tewonggo. Ngu muringga ngu ngandiro: sebobarese teweroyi
muri; nowoondoye uru teyingo muri biyomi; sono kowoo yanggango
ngu gome neweroyi muri; oo simbo urungga karo, nero, nguno sono
kowoo yanggangomu gome gome nero, ngunonggo wenonoro oororo,
sebobarese muri biyomi teweroyi muri; godange anut nguno yambo
mande tero, nguno enengo bingamiye ero okooweroyi muri, ngu
bidodo tetenggo. 4 Ene ataga ngu, ye ngu muri biyomingga ngu
eneya ma tetenggo. Ngundiro nguro, ene ataga soriyokoro, nguro
yeya mande biyomi etenggo. 5 Ene kootuyisina ngu, enengombo komo
enengo muriye wirikoyingo oni urungga nguno yootunoro ewanggo.
Ene oniro muriye wirikoyerowero meyero ooroote. Yo, hamoo, ene
oni kuri kumooyingo, ko, keta oorootenggoku nguya wirikoyerowero
soboyeroro ooroote. 6 Kurimi, Krayisdo Mande Keta Mesarangongga,
ngu oni kuri kumooyingomo nguya wesiyoro ero yunootoni ingoyingo.
Nguro muri ngu ngandiro. Ene oni simoo bare enengo weti mbumbuwa
tero kumootenggoku, ngundiro kumooyingo. Ene Anutro Mande Keta
Mesarango ingoro, nguro enengo gaboyega ngu, ene keta oruweroyi,
ngu Anut keta oorooteku ngundiro.

Anutdo oo Kingo Duwoo Yunooteku, Nguro Koyi Tewato

7 Oo bidodo kiniteweroyi naruwo, ngu kuri namoko tete. Nguro
ngu, ye komo gome ingondudu teya, yengo ingonduduye himi yeton-
ingga, nguno ye mete suwooyi sano Anutno yemboongeya oriyi. 8 Ye
komo Kristen dobookuriyeboro nowoondoyi teweroyi muringga, ngu
gome dowooyi. Ngu muringga ngundo muri gidarega ngu bidodo
dagayeroote. Ndadiro nguro, nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo
weti mbumbuwa urungga andangero yokoote. 9 Ye komo dobookuriye
yeno mayero oorootenggoku, ngu gome soboyerowanggo. Ye nga
kongga nga tewero nowoondoye biyomi ma ingowero. Kini, ye komo
oni oni teya hoorooweyeroyi. 10 Ye bidodo songo songo Anutro oo
kingo duwoo hoorooweyeroyingo koyi, ngu kuri yowonggo. Nguro
ngu, oo kingo duwooga nguro ye komo ko teya, Kristen dobookuriye
hoorooweyeroyi. Ngu muringga nguno ngu, ye Anutro sumangeni gura
gura bayeteweroyi, ko oni tunootero oruwanggo. 11 Ene oni gurado

Anutro mande wesiyoya etoningga ngu, asa, ene komo Anutro mande
nenengo oorengo wesiyoya eni. Ngundiro nangge, oni gura ene oni
songo hoorooweyerowero ngu, ene komo ngu kongga ngu Anutdo
yanggango inootoni tetekungga, ngu teni. Ndadiro nguro, simoo bare
ene yengo ko gome ngu kenoro, nguno ene Yisas Krayisdo eneno oo
tewoku, nguro ene Anutro oowooyi bingami urungga ero okoowanggo.
Yo, hamoo, O Anut, gengo yanggangongge duridarigedodoga, ngu
suwooyi sano tunootero, sugi sugi oruwa. Ngu hamoo.

Ye Krayisya Ogingo Gobooro Koorowooweroyi, Nguro Mandeni

12 Ye Kristen dobookurine oorengo, yeno Krayisro konimo nguno
towootowoo gurano ye towooyeroweroyi, ngu de kookingo ngundiro
yeno ombuwero teteku ngu. Ene ye ngandiro ma ingowero, ngu ooga
ngu ene songo oo guradiroga nooreno ombuwero tete, ero, ye ma
soriyokowero. 13 Kini, ngu towootowoongga nguno ngu, ye Krayisya
ogingo gobooro koorowooyingo. Nguro ngu, ye komo oni oni teyi.
Ye ngundiro tetoyi ngu, enengo duridarini yeno tunooteteku naruno
ngu, asa, ye mete oni oni urungga tero, ye nowoondoye metemi gome
ingoro oruwanggo. 14 Ye ngu Krayisro oowooyimo ko tetoyi, nguro oni
yeya mande biyomingga etoyiga ngu, ye komo mete nguro oni oni teyi.
Ndadiro nguro, Anutro Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngu yeno
ooroote. 15 Ye komo ingonda teyi! Ye kewooroyemo ngunonggo oni
gurado ene oni ureni kumoowa; ngundi, oo yakakayi tewa; ngundi,
ene muri biyomi gura gura tewa; ngundi, oni gura koni yomburiyowa;
oni gura ngundiro muri ngu tetoni ngu; asa, nguro ogingo gumi ene
inootoyi, oyimo yowa. 16 Ene oni ngu Kristen nguro ogingo ngu
koorowoowaku ngu, asa, ene nguro oyimo ma yowa. Kini, ene komo
Anutro oowooyi bingami ero okoowa. Ndadiro nguro, ene Krayisro
oowooyimo ko tete.

17 Anutdo wirikoyeroweroyi naruni ngu namoko ombute. Koretero
Anutdo enengo simoo bare bidodo wirikoyerowa. Yo, koretero ene
noore wirikoyeroro, nguno ngu, ene simoo bare eneno nowoondoyemo
hamoo ma tetenggoku, ngu ndadiro ene teyunowa? Hamoo oorengo,
ene biyomi tewonggoku, nguro gumi biyomi urungga yowanggo.
18 Anutro Mandeno ngandiro ete.

Ene ko yanggango terogogo oni gome nenengo ngu ko yoyoweroyi.
Arisa, oni ene Anutro mande kootu inoro, ene mande muri biyomi tetenggoku, ngu ndadiro tewanggo? Ero eyingo. (Poroweb 11:31)

19 Nguro ngu, Anutro ingonduduni enengo oni gidarega yoyokootoni,
ogingo koorowooro ngu, ene komo enengo ketangga suwooyi sano
oruweroyiga ngu Anut kandeyimo yetoyiga orini. Yo, hamoo, Anutdo
kuri noore yoyeyingo. Ngundiro nguro, ene suwooyi sano noore gome
oorengo soboyerootoni oorooteto.

5

Ye Tabango Oni Ngu, Ye Komo Anutro Sipsip Ngu Gome Sobowooyi

1 No ataga ye Kristen oniro tabango oni, yeno mande ngandiro
ewero. No nguya tabango oni. No nenengo doongenembo kuri
Krayis kenootoowe, ene ogingo koorowooyingo. No nguya, noore ngu
duridariga kootu tunooteweroyiga, ngu yowato. Nguro ngu, no nga

kongga ngaro nowoondoye samangoyingo mande ero, ye yunooteno.
2 Ye komo Anutro oni simoo bare ngu gome soboyeroyi. Ene ngu Sipsip
ngundiro ye kandeyemo oorootenggoku ngu. Onindo ye eririyerootoyi,
nguno ko ngu teweroyi kini. Kini, yengombo Anutro manggowo ngu
keyoya, ko ngu teyi. Ko nguro digi beye yoweroyimboro nangge ko
ma tewero. Kini, yengo nowoondoyebo ko ngu tewero hahangeya
teyi. 3 Yengombo yengo bingamiye nangge okooro, Anutro simoo
bare urungga ye kandeyemo yewoku ngu, ma yowongowero. Yengo
ootootooye ngu komo gome nenengo oorengo oodoyi, Anutro Sipsip,
ngundo ye yeyoro, nguno ene yengo muriye, mandeye nguya gome
keyowanggo. 4 Ngundiro tewanggoku ngu, yengo Sobosobo Koreteyin-
gongga (Krayis) ngu tunoo oorengo tunooteyingo naruno ngu, ye ngu
sunggi gura duridarinidodoga ngu suwooyi sano sugi sugi oruweroyi,
ngu yowanggo. Ngungga ngu ma biyomi yewa.

Noore Komo Imakeyingo Murimo Urogogo, Noore Ingondudu Gome Nenengo Tewato

5 Ngundiro nangge, ye simoo oore garo, ye komo nguya yengo
tabango oni ngu nowoondoyemo ootooya, nguro manggoye keyoyi. Ye
komo bidodo yengo muriye ngu yeyiga imaketoningga, ye komo Kristen
dobookuriye manggoye keyoyi. Noore ingooteto. Anutro Mandeno
ngandiro ete.

Anutdo oni enengo bingamiye ero okootenggoku ngu, nguro ma in-
goote. Ene ngu oni gome newende imakeyingomo oni songo
nowoondoyi teyunooteku oningga, ngu Anutdo ngu oni nguro
gome ingoote, ero eyingo. (Poroweb 3:34)

6 Ngundiro nguro, ye komo yengo ingonduduye, muriye ngu andangeya
yokoya, ye ombuya, Anut yanggangonidodoga ngu newendemo uya
oriyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anut enengo narunimo ngu, ye
bingamiyedodo yunowa. 7 Anut enengombo ye gome soboyerowa.
Nguro ngu, yengo kowuriye bidodo, ene kandeyimo komo yetoyiga
orini.
8 Ye ngu komo ingonda teya, gome sobowooya oriyi! Yengo
mundi oni ngu Setan, ene ngu Layon ngundo yanggango kiyero eteku
ngundiro. Ene kombitero mayero, oni gidarega ereweyeroro yeyoro,
yutoro, yooneweroyimboro endeyoote. 9 Ye komo nowoondoyemo
hamoo yanggango teya, ngunonggo ene owetoyiga toongeni. Ye in-
goyi, yengo Kristen dobookuriye mera bidodomo oorootenggoku, ngu
nguya yendo ogingo koorowootenggoku, ngundiro koorowootenggo.
10 Yo, yendo ngu ogingo naru ootuwoo bodaga nangge koorowooro
ingowanggo. Kootuyisina ngu, enengombo ye yooneneyeroro, yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango teyunootoni, ye nguno
yanggango dikaro oruwanggo. Anut ngu sumange bidodoboro simburi.
Yo, ye Krayisro keyimo oni, nguro Anutdo yengo gome ingoote. Nguro
ngu, ene ye negoyerootoni, ye eneya enengo duridarini nguno sugi sugi
oruwanggo. 11 Eneno nangge yanggango bidodo oorengo oorooteku,
ngu suwooyi sano sugi sugi ngundiro oruwa. Ngu hamoo.

Kambayeroyingo Mande

12 Nondo nga mande ootuwoo bodaga nga nakangoro, yengo Say-
ilas kandeyimo ye yunooteno. Nondo ngu Sayilas ngu ingootoowe,
noorengo doboonani oorengo tete. Nga so uyingga ngano ngu, nondo ye

yanggango yunootoowega, ye ngunonggo Anutro sumangengga nondo nguro ewonoku, ngu yoyi, ero nakangooteno. No nenengombo kuri ingoro, nguro no yootunoro, tunoo eteno. Yo, ye mande nga ma kabetewero. Kowuri yeno tunooteteku naruno, Anutro sumangeni, ngundo ye yoyeni, yanggango dikaro oruwanggo.

13 Anutro oni simoo bare Babilon (Rom) endemo oorootenggokuya, yeya ngu Anutdo kuri yedodo rogoyerowoku, ngundo noya ye kambayerooteto. Noro nangone, Mak nguya kambayeroote.

14 Ye bidodo komo Kristen dobookuriyeboya kandeye dowooya, nguno ebe nowoondoyi nowoondoyi teya oriyi. Ye Krayisya gobooro ootooya, ye nguno nowoondoye imaketoningga oriyi. Ngu hamoo.

Pitando, So Uyi Erayaga Ngu Nakangoyingo

2 Pitaro Mande Tabango

Pitando nga so uyi erayayiga nga nakangoro, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo tetoni, songo songo oorootenggoku, nguro soweyoyunoyingo. Ene ende gurano gurano oorootenggoku, nguno nga so uyingga ngando nguno ete. Ye ngu komo etuyeroyingo oni godange, ye oorootenggoku gumisina nguro ingonda teyi. Ngu etuyeroyingo oni godange, ngundo ngandiro etenggo. Oo bidodo biyomi, ngu gome metemi, ero, ene mande muri songo guradiro etuyeroro, ngu Yisas ko ombuweroyi, nguro oore biyomi etuyerowanggo.

Pitando, ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande yanggango yunoyingo. Yisas Krayis, nguro damoni oorengongga, ngundo nangge, ye hoorooweyerootoni ngu, yanggango dikawanggo. Enendo ngu, Yisasro damoni hamoo oorengongga, nguro sodedo ma ombuwero. Ngu ngandiro, enendo ngu, nga oni simoo bare nga bidodo nowoondoye yowoorengootoyigago, ngu kootuyisina, ko ombuwa.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi oorooteku, ngu ngandiro:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-2.
* Anutdo ngu noore enengo ero rogoyerootoni, eneya oruweroyi, nguro enendo ngu yoyokootoyiga tunooteyingo. 1:3-15.
* Ingondudu eyingo oni, nguro mandeye (Propet), ko, Anutro kirikiri oni Yisas Krayisdo ngu, hamoo oorengo ete. 1:16-21.
* Etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi.2:1-22.
* Yisas ko ootoogeyingo, nguro mandeni. 3:1-18.

Kambayeroyingo Mande

1 No Sayimon Pita, Yisas Krayis, nguro Aposel, enengo kirikiri oni kirarongo. Nondo nga mandega nga nakangoro, ye Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bareno yunooteno. Yisas Krayis, ngu yengo Anut, ko ene Anutdo soweyootoni, yengo mbumbuwayemonggo ko yoyoweroyi oni ngu! Yisasdo enengo ingonduduni, gome nenengo, ngundo ngandiro ingoyingo. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, gome ngu tetoyi, ngu noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, eneno tetooye, ngu ngundiro nangge, no ero ingoyingo.
2 No Anut, ko Yisas, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno yemboongetoowe, Anutdo oni simoo bare, hoorooweyerootoni, gengo ingonduduge muringge nowoondoyemo ngundo yeni angetoni, nguro ene gome oorengo ingoro, yade yade oororo, urungga tunootewa, ngundiro yemboongeyingo. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, Anut enengo sumangeni ayibini ngu suwooyi sano ye yunootoni, yengo nowoondoyemo yeni, angero oorewa.

Anutdo, Noore Enengo Rogoyerowo

3 Yo, Anut, nguro yanggangonidodo, ene enengo ingondudu gome oorengo noore yunoro, ko ene noore sugi sugi keta oruweroyi yunowoku ngu, nguno noore Anutro murinimo oruwato. Enengo duridarini ko enengo murini nenengo, ngunonggo, ene noore negoyeroro, noore enengo ero yoyeni tunooteyingo. 4 Yo, Anutdo enengo

yanggangoni urungga, nguno ngu, ene kumana gomengga noore
yunowero ero gosiyoyingo. Ene noore hoorooweyeroyimboro mande
gosiyowoku ngu, noore sugi sugi keta oruweroyi yoro, ko enengo muri
nenengo ngu yowato. Noore oo ngundiro yootooye, asa, noore enengo
murini gome, ngu keyoro yade yade oororo yomukowato. Nguro ngu,
noore mete oo kenomayingoweroyi muri biyomi, ko nowoondonani
weti mbumbuwano soreweroyi muri nguno, oni simoo baredo mer-
ako, ngano tetenggoku, ngu dagawato. 5-7 Ngundiro nguro, ye kuri,
Krayis Yisas nowoondoyemo hamoo tewonggoku, nguro muriye gome
tero, ngunonggo soweyoro, windawinda muri, nguya kini. Muriye
gomengga, nguno ngu, Anutro murini gomengga, nguro ingondudu
urungga yoro soweyowanggo. Enengo ingondudu urungga yoweroyi
muringga ngu, ngundo goweyeboro gome sobowooweroyi muringga
ngu soweyowanggo. Goweyeboro gome sobowooweroyi muringga,
nguno ngu yanggango dikaro, kowuri koorowooweroyi muringga, ngu
soweyowanggo. Yanggango dikaro, kowuri koorowooweroyi muringga,
nguno ngu, ye muri nenengo ngu Anutdo yeya teyi ero ingooteku, ngu
muringga ngu soweyowanggo. Anutro muri ero keyoweroyi muringga,
nguno ngu doboo yeweroyi muringga, ngu soweyowanggo. Doboo
yeweroyi muringga, nguno ngu, oni gidaregano nowoondoyi teweroyi
muringga, Anutdo yengo nowoondoyi teyunowoku, ngu muringga,
ngundiro soweyowanggo. Nga oo nga, ngu bidodomo, ye komo ko yang-
gango tero, keyowanggo. 8 Ngu muri gome, ngu yengo nowoondoyemo
oodoni, ngu muringga, ngu yengo endeyoyingomo urungga tunootetoni
ngu, asa, ngundo ngu nowoondoyemo etuyeroro, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayisro murini, ngu gome watayi tero ingowanggo.
Ndawugaro nguro, yengo endeyoyingo, ngu engge gome oorengo
enggete. 9 Ngu oni gura, ene muri gome, ngu eneno ma oodoni
ngu, asa, enengo endeyoyingo muri biyomi, ngundo ngu, oni simoo
bare etuyeroro, ngu oningga ngu, ene Yisasno newendemo hamoo
ma teyingo, ero ingowanggo. Yo, ngundiro oningga ngu, ene Yisasdo
ko urungga, enengo weti mbumbuwa teyingo, ngu andangeyunoro,
yeni sarayi tunootewoku, ngu ene kabetewo. Ngundiro oni ngu, ene
doongeyi kiringo yeyingo ngundiro, nguro ngu, ene oore gome ma
kenoro, nguno sorewero ngundiro. 10 Arisa, ye Kristen dobookurine,
ye muri biyomingga, ngundiro ma tewero. Kini, ye komo ngandiya
teyi: Anutdo ye kuri negoyerowoku ngu, ye enengo ero soreyeroro,
rogo yeyingo. Ngundiro nguro, ye komo Anutro murini suwooyi sano
keyoro, ngundiro nangge, ye enengo mandeni, hamoo ngu nowoon-
doyemo hamoo teyi. Ene yendo muri metemi bidodo ewonoku, ngu
ngundiro tewanggoku ngu, asa, ye weti mbumbuwano ma sorewanggo.
11 Ene yendo ngu muri gome ngu keyootenggoku, nguro Anutro oore
gome, nguno oriyi. Oodoyi, kumoowanggoku naruno nguno, ye ngu
sambo endega, ngu noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ko noore
ko yoyoyingo oni, Yisas Krayis, ngundo endega enengo oni simoo bare
sobowooteku, ye nguno uro, sugi sugi oruwanggo. Yo, ye Anutro
sambo endemo, ooretoyi, Yisas enengombo, yeya oni oni tero ewa.
Gowugowurongo! Ye ngano ombuya, noya oriyi! Ero ewa. 12 Arisa, ngu
hamoo, ye komo ngu oo nguro kuri ingoro, nguro ngu ye mande hamoo
ngu kuri yoro, ko yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno yang-

gango dikayingo. Ene nondo naru rogowooro, yengo ingonduduye ngu
ko yokutuwooro, yanggango teyunowero ko eteno. 13-14 No ingootenoku
ngu, naru bodaga nangge ngu, no gowenengga nga, ngu yokowano.
Noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo ene,
nono ngu ooga yeni tunootetoni, nguro kuri ingowono. Nguro nondo
ingowero, no nga gowenengga, ngano ootooro ngu, no ngu muri ngu
metemi gome, ngu yengo ingonduduye yokutuwootoowe, nguro ye oo
ngu nakangowonoku, ye ingondudu urungga tewanggo. Nguro ngu, no
naru bidodomo ngu, no ko ewano. 15 Ngundiro nguro, naru bidodomo,
no ko yanggango tero, yeno eteno. Ngundiro tero, no kumoowanoku
ngu, ye mete nga mande, nga nakangowonoku nguro, ye ingondudu
tero, naru bidodomo mandega nga, ngu ingoro oruwanggo.

Noorendo, Ngu Krayisro Duridarini Kenoyingo

16 Noorendo yeno etooye, ye ngu kuri ingoro, nguro yanggangoni
ngu kenoro ingoro, ngu noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas
Krayis, ngu ko ombuweroyi, nguro ye kuri ingoyingo. Yo, ye oo ngu
ingowonggoku, ene Krayisro mandega nga, ngundo kingo mata mande
oo gura, noorendo ero keyoro, yeno ma eteto. Kini, noorendo ngu,
enengo duridarini ngu doongenanimbo hamoo kenoyingo. Nguro ngu,
noore yeno ngu eteto. 17 Yo, noore Yisasdodo purimo oruwootoku
ngu naruno nguno, Awa, Anut ngundo enengo Sambo endega duridari
gomengga, ngunonggo meno ero Yisas oowooyi bingamini, ero okooro,
eyingo. Nga, ngu nenengo nangone. No enengo gome oorengo
ingooteno. Nenengo nowoondone, ngu enengo gome tete, ero eyingo.
18 Ngu naruno nguno, noore eneya mera puri kundingiyi, nguno
ootooro, nguno ngu, noore noorengombo, Anutro manggowooga ngu
ingootooye, sambononggo ngundiro etoni ingowootowo. 19 Noore ngu
mandega, Anutro ingondudu eyingo onindo nakangoyingongga, ngu
nooreno oorooteku, ngu mande ngu bidodo hamoo nangge. Ye komo
gome ingoya, ngu keyoyi! Yo, oo enendo nakangoyingo, ngundo ye
hoorooweyerootoni, nguno ngu, ye mande ataga, tunooteteku, ngu
wirikowanggo. Ngu hamoo, ngundi kini, bine? Soru himi gura
ooreriko oorooteku ngu, oni ngu, enengo oore ngu gome kenoro
nguwoore oorowuwa. Ngundiro nangge, Anutro ingondudu eyingo
onikundo mande ewonggoku, ngu soru himi ngundiro. Ye Anutro
ingondudu eyingo onikundo mande ewonggoku, ngu komo gome
ingoya, keyoya, ingoya, yade yade oororo, Yisas Krayis, noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu ko ombuwaku narunimo, ngu
oo bidodo kini temukowa. Ngu naruno, Yisasdo ye hoorooweye-
rootoni, ye Anutro murini, ngu tunoo oorengo ingowanggo. Yo, ngu
ngandiro tunootewa: Suwoono ooreri ngu kinitetoni ngu, asa, ngu
sengetoni oorero, suwoononggoboro tootu sambono oodoni, ngu gome
kenowanggo. Ngundiro nangge, Krayis ko ombuweroyi naruni, ngu
ngundiro tunootewa. 20-21 Ye komo ngungga, ngu koreteya ingoyagogo,
Anutro ingondudu eyingo oni ngu, enengo ingondudunonggo, nga
mande nga ma nakangoyingo. Kini, kurimi oni gurado, enengo in-
gondudunimonggo, ene oo kootu tunooteweroyi, gura ma eyingo. Kini,
Yuka Kundingiyi enengombo, oni yokutuyerootoni, mande Anutdo
yunooteku, ngu yootunoro eyingo.

2

Godange Eyingo Oni, Nguro Muriye Biyomi

1 Ene kurimi, Iserel oni kewooroyemo ingondudu eyingo oni godange, nguya tunooteyingo. Ngundiro nangge, ataga, nguya yeno oo etuyeroyingo oni godange, ngundo mande godange, ero oruwanggo. Ene torige kombitero, ngunonggo, ene mande godange guradiro guradiro oni yomburiyerowero ewanggo. Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, oniro weti mbumbuwaro kumooro, ngunonggo, ene ko uriyeroro yoyoyingo, ene nguro kootu inowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, Anutdo sodedo oorengo oo gumi biyomi yunootoni, oonootewanggo. 2 Ngundiro nguro, oni urungga oorengo, ngu enengo etuyeroyingo oni godange, nguro muriye biyomi oorengo, ngu kenoro keyowanggo. Ene ngundiro tetoyi, nguro ngu, oni oowooyingga, oo biyomi ngu kenoro, ingonduduyemo ngu wirikoro, nguro ene Krayisro mande muri hamoo gomengga, nguro mande biyomi ewanggo. 3 Ngu oni ngu, ene oo kenomayingoweroyi oni oorengo. Ngundiro nguro, ene mande godange urungga ero, ngunonggo, oniro digi beye urungga woosooro yowanggo. Kurimi oorengo, Anutdo omburo, oniro mande, muri nguro wirikoyerowero eyingo, nguro ngu, oni godange ngu, ene komo oonootewanggo. 4 Yo, noore kuri ingootooye, Anutdo oni godange ero, oo biyomi teyingomu ngu wirikoyeroro, gumi biyomi yunowa, ero ingoyingo. Ndawugaro nguro, ene kuri, oo ngandiro teyingo: Kurimi, Anutro sambono Engel oni gidarega nguya, weti mbumbuwa teyingo, nguro Anutdo ene mere urungga biyomi nguno ya biyomimo yoyetoni, oorootenggo. Ngu merengga ngu ooreri biyomi oorengo. Ataga, ene ya biyomimo oorootenggokuno, ngu wirikoyeroyingo narungga, ngu sobowoororootenggo. 5 Oni simoo bare kurimi nguya, ene kuri, Anut kootu inoro, ene muri biyomi ma yokoyingo. Kini, ene muri biyomi, ngundiro tetoyi, Anutdo sono tuwi urungga tetoni, nguno oonooteyingo. Ene, Nowando ngu, Anutro mandeni murini gome nenengo, ngu oni simoo bareno wesiyoro eyingo. Ngundiro nguro, Anutdo Nowa sobowooro, ngunonggo Nowa ko simoo bare kandegura gidemboro eraya, ngundo nangge, ene gome oruwonggo. 6 Anutdo Sodomu Gomora endemo oni nguya, muriye biyomi oorengo teyingo, nguro ngu, ene wirikoyerootoni, oni simoo bare bidodo yomburiyerowo. Ende ururu eraya, ngu Anutdo debo yokayingo. Ngu ende erayaga ngu kingo nomboyi biruwo nangge teyingo. Nguro enengo weti mbumbuwayari, nguro gumi biyomi kowuri yunootoni, ene biyomi tero oonooteyingo. Ngundiro nguro, kootu onindo, Anut kootu inoro ngu, ene komo kurimi onindo biyomi tero, nguro ogingo gumi yoyingo. Nguro ingondudu teyi! Ngungga ngu, Anut yokoro kootu inoro, nguro kowuri gumi komo kootuyisina yoweroyi nguro gabogaboyi. 7 Ene Anutdo ngu oni nenengo, Lot oningga, ngu yootoni, ene ma biyomi yero oonooteyingo. Lotdo oni, nguro sebo barese muriye biyomi, nguro newende kowuri ingoyingo. 8 Yo, ngu oningga ngu, ene oni gome nenengo, ene oni biyomi ngu kewooroyemo oruwo. Lotdo suwooyi sano oniro muriye biyomi ngu kenoro, ko naru bidodomo ngu, ene mandeye biyomi, ngu ingoro, nguno ngu, ene newende ogingoyingo. 9 Nguno oo bidodo, noore oo eraya ingooteto. Oni Anut keyootenggoku, nguro towootowoo eneno tunooteteku ngu,

Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ene ngu towootowoo ngu mete
andangewa. Noorendo gura nguya ingootetoku, Oo Bidodo Simburi,
ngundo ngu oni biyomi, nguro muriye biyomi ngu, ene kuri kenoro
ingoyingo. Nguro ngu, ene wendangero, gumi biyomi wirikoyeroyingo
narunggano nguno, wenga yunoweroyi ngu sobowoowa. 10 Oni gi-
darega ngu, ene kowuri urungga oorengo yowanggo. Ngu oni ngu, ene
oo kenomayingoro nowoondoye uruteteku, muri biyomi sugabododo
oorengo ngu keyoro, sebo barese tero, ene ingootoyi, Oo Bidodo Sim-
buri, nguro manggowo ngu kingo oo ngundiro tete. Ene windawinda
tero, enengo ingondudu nangge keyootenggo. Ene Anutro sambono En-
gel oni, nguro ma sosorero, eneya kootuyisina ero yomooyunootenggo.
11 Anutro sambo endemo, Engel oni yanggangoye, ngundo etuyeroyingo
oni godange biyomi, ngu hamoo oorengo dagayerootenggo. Yo, hamoo,
Sambo endemo Engel oni ngu, ene yanggangoye urungga oorengo, ene
Oo Bidodo Simburi doongeyimo, nguro eneno yosanggaweroyi mande
ma ewanggo. 12 Ngu etuyeroyingo oniro mande godange, ngu nusako
koki, nguro ingonduduye kini ngundiro. Ene oo ngu ma ingootenggoku,
nguro koyi tero, mandeni biyomi etenggo. Ngundiro nguro, Anutdo, oni
ngu yutomukowa. Nusako koki ngundiro, ene nga merako tunootetoyi,
onindo yodowooro yutomukootenggoku ngundiro. 13 Ene muri biyomi
guradiro guradiro tetenggoku, ngundiro nguro, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo enengo muriye biyomi ngu wendangero, ogingo
gumi yunowa. Sa naruno, ene sebobarese muri biyomi tero, yeya
oo netenggoku, naruno ngu, ene sono kowoo oowooyingga oorengo
nero, oowari oo oowooyingga netoyi, nguro, ye oyimo yoyingo. Ngu
godange oni, ngundo ngundiro muri tewero, ngu oni oni tetenggo.
14 Enengo doongeye, ngu suwooyi sano barese teweroyi, nguro endey-
oweroyi, nguro doongetetenggo. Enengo doongeye ngu, ene muri
biyomi weti mbumbuwa, ngu ma yokootenggo. Hamoo oorengo
kini. Ene suwooyi sano oni nowoondoye yanggango kini ngu gana-
ganayeroro ngu yowoosootoyi, nguro ene nguya muri biyomi nguno
weti mbumbuwa tetenggo. Enengo nowoondoye ngu, ene kuri oni
oo kenomayingoweroyi murimo nguno kumooyingo. Ngundiro nguro,
Anutdo ngundiro oni ngu, hamoo oorengo, ngu ogingo urungga gumi
yunowa. 15 Ngu oni ngu, ene Anutro oore nenengo ngu, kuri yokoyingo.
Ngundiro nguro, ene oororo kakabetero oorootenggo. Enengo muri
biyomi ngu, Belam, Biyo nangoni ngundiro. Ene muri biyomi tero,
nguro uriyoweroyimboro teyingo. 16 Ngundiro nguro, Anutdo Belam
mamanangoro teyingo. Belamro Hos gura oowooyi Donggi, Anutdo
yeni, mande ero Belam mamanangoyingo. Yo, ngu Donggiga, ngundo
oni manggowo ngundiro, ngu oningga ngu mamanangoro, nguro muri
biyomi, ngu gosiyoyingo. 17 Ngu godange oni ngundo, ene oni simoo
bareno eyingo. Noorendo ye hoorooweyeroro etuyerootooye, ye Anu-
tro mande muri nenengo, ngu gome ingoro keyowanggo. Ene ngundiro
ero, ene oo ewonggoku, ngu ma teyingo. Ngu oni ngu, ene sono mere
kuri dikooro, kingo mereyi nangge ngundiro. Ene ngu goboore doogo
urunggado uwootoni, toongero, sono kini teteku ngundiro. Anutdo ene
ende gura yomosiyoyingo, ngu suwoo ooreri biyomi oorengo, nguno
ngu, ngundiro oni, ngu uro, Anut yokoro, oriroko, oruwanggo. 18 Ngu
oni ngu, ene kingo meno manggaru tero, hamoo mande nenengo kini

ngu ero endeyoro, ko sebobarese teweroyi muri biyomi, nguro oni
songo ganaganayerootoyi, ene nguya muri biyomi ngu tetenggo. Nguno
ngu, nowoondoye sanggawetoni, ootoogero, doongeye urute weroyi
muri guradiro guradiro goweyeboromu, ngu tetenggo. Ngu mur-
ingga nguno, ene oni nowoondoyemo hamoo teyingo, oni keta ngu
yowoosootoyi, ene ataga, ene oororo, ngu muri biyomingga ngu ko
keyerootenggo. 19 Ngu godange oni, ngundo oni simoo bare mande
godange, ero ewonggo. Yengo ingonduduye nangge keyoyi. Etoyi,
ene oo muri biyomi merako ngano oorooteku, ngundo ngu, godange
oni ngu soboyeroote. Ndawu muringgado ye soboyerootoni, ye ngu
newendemo ootooro, ye nguro kingo kirikiri oni tero oorootenggo.
20 Kuri ene nowoondoye yowoorengoro, ene noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani, Yisas Krayis, noorengo yoyoweroyi oningga, nguno
nowoondoye hamoo teyingo. Nguro ngu, ene merako ngano, ene
muri biyomi kootu inoyingo. Ene ataga, Yisasro murini gome, ngu
kootu inoro, ko muri biyomingga, ngu ko tetenggo. Koretero ngu, ene
muri biyomi teyingo ngu woorogongoro, ene biyomi oruwonggo. Ene
kootuyisina ko oororo, muri biyomi teyingo, ngu ko woorogongoro ngu,
asa, ene biyomi oorengo oriyingo. 21 Ngu oni, ene Anutno newende
hamoo ma tero ngu, ngu hamoo biyomi. Ene oni Anutno newende
hamoo tero, ngunonggo, ene kootu inoro, ene weti mbumbuwa ko
teteku ngu, asa, ngu hamoo biyomi oorengo. 22 Ngu muringga, ngu
eneno tunooteyingo. Ngungga ngu, hamoo mande ngandiro: sebo
mindero yokowaku ngu, ene ko oororo newa, eyingo. Mande gura
nguya ngandiro ete. Bo ngu, ene kuri sono gimuro yokoro ngu, ene
ko oororo, mera nogoru biyomi oorengo, ngu ko gimuro ooroote, ero
eyingo. Ngu godange oni ngu, ene ngundiro. Ero eyingo.

3

Hamoo Oorengo Oo Bidodo Simburi Ngu Ko Ombuwa

1 Ye Kristen dobookurine oorengo, nga so uyingga nga, ngu nakaya,
erayayiga nakangoro ngu, no ye yunooteno. Nga so uyi nakaya
eraya ngano ngu, nondo yengo nowoondoye yokutuwooro ngu, yengo
ingonduduye yoonenengootoyiga, metemi tunooteni, ero nguro nakan-
gooteno. Nguro ngu, ye mande ngu ko ingonduduwooro oruwanggo.
2 Nondo ngu, yendo ngandiya ingoyi ero ingooteno. Oo kootuyisina
tunooteweroyi, nguro ye ngu ingondudu teyi! Nga ngu, Anutro
ingondudu eyingo oni kundingiyi, ngundo kuri yootunoro ewonggo. Oo
Bidodo Simburi, noore ko yoyoweroyi oni, ngundo nguya, nga enengo
ko ombuweroyi mande Aposel oni manggoyemonggo kuri yunootoyi,
ingowonggo. Ngu nguya ye komo nguro ingondudu teyi! 3 Koreteya
ngu, ye komo nga ingoyagogo naru wengamo ngu, oni kootuyisina
yomooyunoro, mande eyingo oni ngu omburo, enengo ingonduduye
biyomi ngu keyoro, ene Yisas ko ombuweroyi nguro yomooyinoro
ewanggo. 4 Ene Yisas ko ombuweroyi kuri eyingo ngu, ene ko ombuwa
bine? Arisa, ene ndano ooroote? Ene ngano kini. Kurimi osisambaye
kumootoyi mereyeroyingo. Enengo biye, ngu ko keta oorootenggo bine?
Ataga, nga oo bidodo kurimimonggo, Anutdo oo yeyingo, ngundiro
oodoni, omburo ataga nga. Ngungga ngu godange oni ngundo ngundiro
eyingo. 5 Ene mande ngundiro ewonggoku, ngu hamoo kini. Anutdo oo

kuri yeyingo ngu, ene mete yowoorengoro, gura yeyingo. Ngu godange
etuyeroyingo oni ngundo gome ingowonggoku, ene mande hamoo
unggaranggara tero, ataga, ene oo ngu, ingowero, yokootenggo. Kuri
kurimi oorengo, Anutdo etoni, sambo ko mera tunootewo. Yo, etoni,
mera ngundo sono newendemonggo tunootewo. Anutdo ngundiro
tero, sono wesoosoowooro, mera tetoni, tunooteyingo. 6 Ko nguya,
kootuyisina naruno ngu, Anutdo etoni, sono ngundo mera bidodomo,
sono tuwi tero, ngundo oo bidodo yomburiyoyingo. 7 Yo, Anutdo
kuri etoni, ngu oo ngu tunooteyingo. Ngundiro nangge, ene mande
gura nguya etoni, sambo ko mera, ngano oorooteku ngu ngundiro
oode, yade oororo wirikoweroyi naruno, ngu kinitemukowa. Ngu
naruno nguno, Anutdo sambo mera kuri yeyingo. Ataga, kenootetoku,
nga ngu demukootoni, ko oni, ene kootuyinootenggoku, ngu wirikoye-
rootoni, oonootewanggo. 8 Ene, ye Kristen dobookurine, nga oo nga
gura ye komo ma ingoro yokowero. Oo Bidodo Simburi Simbunani,
doongeyimo ngu, ngu ngandiro: Naru guranangge ngu ene ingootoni,
1,000 dagoma ngundiro tete. 1,000 dagoma ngu enendo ingootoni,
sa naru guranangge ngundiro. Enengo sa ngu noorengo sa ngundiro
kini. 9 Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande guranangge
ero gosiyoro ngu, ene ko ememangge ma tewa. Oni gidaregado ene
ko tewero ingondudu tero, ene ko ememangge tetenggoku, ngundiro
kini. Kini, naru rogoyimo ewoku, tunootetoni ngu, ngu naruno nguno,
ene komo ko ombuwa! Ene ataga ene oni simoo bare soboyerootoni,
nowoondoye yowoorengoro, eneno hamoo teweroyimboro, nguro
soboyeroote. Anutdo oni oonooteyi, ero ma ingoote. Ngundiro nguro,
ene soboyeroote.

Sambo Mera Nga Ngu Kinitewari

10 Ene Oo Bidodo Simburi, nguro ko ombuweroyi, naruningga ngu,
yakaka onindo suwoono torige ombutenggoku ngundiro. Noorendo
yakaka oni ombuweroyi naru, noore ma ingootetoku, ngundiro nangge,
Oo Bidodo Simburi ko ombuweroyi naruni, ngu ma ingooteto. Ngu
narunggano nguno ngu, sambo pokomero ngguyi urungga uro, ng-
gorongero ombuwa. Nguro sa, kombo, tootu ngu bidodo de dero,
ngundo demukootoni kinitewa. Merako ngano, oo bidodo yetoni,
oorootenggoku, ngu oo ngu bidodo de dero, ngundo demukowa. 11 Yo,
ngu oo ngu bidodo, Anutdo komo temukowa. Ene oo tewero ewoku,
ngu hamoo tetoni ngu, asa, ene ye ngu komo ndadiro tero oruwanggo?
Ye ngu komo muri gome nenengo, nguno ooroya ombuya teya, ye
oo bidodo teweroyi, nguro Anutro oowooyi bingami okooyi. 12 Ye
komo Yisas ko ombuweroyi narungga, Anutdo narungga rogo tewoku,
nguro hahangeya sobowooyi. Ndadiro nguro, ngu naruno nguno
nangge sambo dero kinitetoni, de kookingo oorengo, ngundo ngu
bidodo demukoro, yowoorengoro sonoyi yemukowa. 13 Ene Anutdo
kuri eyingo, ene sambo ketamu, mera nguya ketamu ko yeni tunoote-
wari, ero eyingo. Ngu musiyo keta nguno, oni simoo bare bidodo,
Anutno nowoondoye hamoo tero, muri nenengo nangge nguno tero
oruwanggo. Noore ngu ooga ngu nangge sobowoowato.

Noore Komo Ingonda Oorengo Terogogo, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Ngu Sobowoowato

14 Arisa, ye Kristen dobookurine, yendo nga ooga ngaro sobowooro
oorootenggo. Ye komo ko yanggango teya, gome nenengo oriyi. Oo
biyomi guraro, yengo nowoondoye yeyi ma biyomi yewero. Ye komo
Anutya nowoondoye gobooro siyero oodoyi, Anutdo kootuyisina ye
ngundiro gome oodoyi, yeyororuwa. 15 Oo Bidodo Simburi, ngundo
ngu ene noore ememangge soboyeroroote. Ndawugaro nguro, ye
komo enendo ko yoyoweroyi ngu muri ngu gome ingoyi, ero ingoote.
Anutdo ene kuri ingoyingo gome ngu, noorengo doboonani oorengo,
Pol inoyingo. Nga mande damoni ngandiro nakangoro, ye yunoyingo.
16 Yo, enengo so uyi nakayani bidodo ngu, ene nga oo ngaro nangge,
ero nakangoote. Ngu hamoo, nakaya nguno, mande gidarega ngu
tunoo oorengo ma tunooteyingo. Ngu oo ngu etuyeroyingo oni godange,
ngu ingonduduye kini tero, Anut doongeyimo, enengo endeyoyingo,
ngu nenengo kini, ngundo ngu, Polro mandeni nenengo nakangowoku,
ngu yowoorengoro, ngu muri nenengo yomburiyoyingo. Ene ngundiro
tero, ko Anutro mande gidarega nguya, enengo bukno oorooteku, ngu
yomburiyootenggo. Nguro ngu, ene oonootewanggo. 17 Arisa, ye
Kristen dobookurine oorengo, ye ngu kuri ingowonggo. Nga oo nga
kootuyisina tunooteweroyi, ngaro ye kuri ingoyingo. Ngundiro nguro,
ye komo nguro ingonda teyi! Kinitetoni, ngu mande hamoo andangero
yokootenggoku, nguro godange oni, ngundo ye ganayerootoyi, nguro
ye ingonduduye buribari tero, yanggango ma ootooro, towootowoono
sorewanggo. 18 Ye ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro suman-
geni, ko noorengo ko yoyoyingo oni, Yisas Krayis, ngu ye ingootenggokungga nguya oriyi. Ngundiro tetoyi ngu, Krayis, yengo nowoondoyi tero, sumange urungga yunoro, yade oororo, urungga oorengo tunootewa. Ye nguno ngu, Krayisro gome oorengo ingororuwanggo. Yisasro nangge, noore enengo oowooyi bingami okoowato. Yo, noore ataga, ene oowooyi bingamini okooro, yade yade oororo, sugi sugi oruwatoku, noore nguro ingowero. Ngu oo nguro, no Anutno yeya, ngundiro yemboongeyingo. Ngu hamoo.

1 Yon
Yonro Nakaya Koretero Nakangoyingo

1 Yonro Mande Tabango

Yon ngu kuri dogoni yeyingo, ngu naruno nguno, ene nga so uyi koreteroga, nga nakangoro, Esiya merako oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyoyunoyingo. Ngu narungga ngu, Yon ene Epesas endemo nguno oruwo.

Yonro ingonduduni ngu eraya. Ingonduduni gura ngu, ene oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande yanggango eyingo. Ene kuri nowoondoye hamoomonggo Anut inowonggoku ngu, gome oorengo. Ataga ngu, ene enengo oni nguro nowoondoyi oorengo tetenggo. Yonro ingonduduni gura ngu, etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi, ero eyingo. Ngu etuyeroyingo oni godange, ngundo ngandiro etenggo. Noorengo gowenani biyomi oorengo oorooteku, muringga nguno ngu, Yisas ene oni noore ngandiro, ma tunootewa. Ene ngu, noore ngandiro ngu, enengo goweyi ngu songo guradiro oorengo, ero eyingo. Ngu godange oni etuyeroyingo gidarega, ngundo ngu, ngandiro ingootenggo. Ingoyingo urungga yoweroyi ngu, hamoo oo koreteyingo, ero ingootenggo. Nowoondoyi teweroyi muringga ngu oo bodaga nangge, ero etenggo. Ene oo metemi nguro ma ingondudu tetenggo. Ngu oni gidarega ngu, ene Krayisya mundiyi tetenggo. Ngu muringgano, nguno ngu, Yondo oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu hamoo mande nenengo oorengo ngu, ero etuyeroyingo. Nguno ngu, godange oni etuyeroyingo, nguro muriye biyomingga ngu yootunoro, tunoo oorengo etuyeroote.

Nga buk ngaro mande gumi gumi ingoweroyi, ngu ngandiro ooroote:

* Hamoo ingondudu oorengo ngu, nga so uyingga ngano ooroote. 1:1-4.

* Soru himi nguro mande murini, ko ooreri nguro mande murini, ngu ngandiro ero ingowanggo.1:5-2:17.

* Ene komo Krayisro mundi tetenggoku simoo bare, nguro ingonda teyi, ero mande eyingo. 2:18-29.

* Nooreya eyingo, noore mete Anut nangoni ngu wirikoro, ko Setanro nangoni nguya wirikowato.3:1-4:6.

* Anutdo ngu nowoondoyi teweroyi muringga, nguro simburi oorengo. Ngu muringga ngu gome oorengo, nguro noore nguya ngundiro nangge, dobookurinanimboro nowoondoyi teyunoro, nguro ingowato. 4:7-5:5.

* Oo kabusagobo mande eyingo, Yisas Krayis oowooyi bingami ero okooweroyi, ko suwooyi sano sugi sugi keta oruweroyi, nguro mande. 5:6-21.

Suwooyi Sano Keta Oruweroyi Nguro Mande

1 Nga Mandega Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga ngu, noorendo wesiyoro ero etuyerootetoku ngu. Nga oo nga kurimi oorengo oruwoku, ngu noore ingoro, doongenanimbo nguya kenoyingo. Noore kandenanimbo nguya dowooro kenoyingo.* 2 Ngu Suwooyi Sano Oruweroyi

* **1:1:** (Suwooyi Sano Keta Oruweroyi Mandega ngu, Yisasro ngundiro ete).

Ketangga ngu, tunoo oorengo endesina tunootetoni, noorendo ngu
kenoyingo. Ngundiro nguro, ngu Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga,
nguro mandeni, yeno wesiyoro, ero etuyerooteku ngu. Ngu ene kurimi
enengo eweyi Anut tanggeyimo oode, ngunonggo, ene nooreno tunoote-
toni, noorendo ene kenoyingo. 3 Noorendo ene kenoro, mandeni
nguya kuri ingoro, nguro noorebana, yeno nguya, nguro mandeni ero
etuyerootetoku ngu. Nguno ngu, ye nguya enengo mandeni ngu ingoro,
nooreno ombutoyiga, nooreya nowoondonani guranangge yewato.
Ngunonggo, noorengo bidodo nowoondonani guranangge Awananimo
yero, ko, enengo Nangoni, Yisas Krayisya, gobooro oruwato. 4 Noore
mande nga nakangootetoku, nguro noorengo oni oni tetetokungga, ngu
gome oorengo tunooteni.

Noore Komo Soru Himimo Oruwato

5 Anutro Nangoni, ngundo mande, nga etoni, ingoyingo. Nguro
noorebana yeno ero etuyerooteto. Ngu ngandiro: Anut ngu soru
himi oorengo, hamoo oorengo, Anutno ooreri bodaga kini.† 6 Ene
noorendo ngandiro ewato. Noore Anutya nowoondonani gobooro
guranangge ero ngu, ko, noore suwoo ooreriko endeyowatoku ngu,
arisa, noorengo mandega etetoku, ngu godange oorengo eteto. Yo,
noore ngundiro ero ngu, asa, Anutro mandeni murini, hamoongga
ngu nowoondonanimo, nguno ma ooroote. 7 Ene, Anut, enengombo
soru himi oorengo. Nguro ngu, noore enengo soru himimo endeyoro,
ootooro ngu, asa, noore dobookurinanimboya nowoondonani gobooro
guranangge siyero oruwato. Nguno ngu, Anutro Nangoni, Yisas, nguro
sidu darowo, ngundo noorengo weti mbumbuwa bidodo sonowooro,
andangewoku, ngunonggo noorengo nowoondonani gome metemi
sarayi tunootete.
8 Noore weti mbumbuwa kini, ero ewatoku ngu, asa, noorengombo
noorengo nowoondonani ngu ganangoro, godange eyinooteto.
Nguno ngu, hamoo mande ngu nowoondonanimo hamoo oorengo
kini. 9 Noorengo weti mbumbuwa teyingo ngu, suwooyi sano,
Anutno noorengo biyominani ngu yootunoro ewatoku ngu, asa,
Anutdo newende hamoomonggo, noorengo weti mbumbuwa andan-
gero yokoro, ene noore ma yoyokowa. Kini, Anutdo enengo muri
gome nenengo, ngunonggo, nooreno muri oo biyomi ngu bidodo
sonowooyunoro yoyeni, noore oni gome metemi oorengo tunootewato.
10 Noore weti mbumbuwa ma teteto, ero ewatoku ngu, asa, noore
Anutya godange oni, ero oowooyi biyomi ewato. Yo, ngundiro etooye
ngu, asa, enengo mandeni, noore nowoondonanimo hamoo ma oo-
roote.

2

Krayis Ngu Noorengo Hoorooweyeroyingo

1 Ye nenengo Kristen simoone, no nga mandega, yengo nakan-
goyunootenoku nga ngu, ye weti mbumbuwa ma tewero, ero nakan-
gooteno. Ene oni gura weti mbumbuwa tewaku ngu, noorengo
hoorooweyeroyingo oni, ngu Awanani, Anut tanggeyimo, eneya go-
booro oorooteri. Ngu oni gome nenengongga, ngu Yisas Krayis.

† **1:5:** (Anut enengo mandeni murini, ngu nenengo oorengo ngu, soru himi ngundiro).

2 Ngu Yisas Krayisngga, ngundo noorengo weti mbumbuwanani,
nguro kowuri urungga koorowooro, wetinani andangeyingo. Yo, ene
noorengo weti mbumbuwa ngu andangero, ko, mera bidodomo oni
simoo barero weti mbumbuwaye nguya, ngu bidodo andangeyunoro
hoorooweyeroyingo.

Oni Anut Hamoo Ingooteku Ngu, Ene Anutro Murini, Ngu Keyoote

3 Ene noore Anutro mamana mande ngu keyowatoku ngu, asa,
noorengombo Anutro murini, ngu gome oorengo ingowato.
4 Ene oni gurado ewa, no Anutro gome ingooteno, ero, ene Anutro
mamana mandeni ngu ma keyoro ngu, asa, ene godange oni. Ngundiro
nguro, Anutro hamoo mande ngu, ene newendemo nguya kini.
5-6 Ene oni gura Anutro mande ngu gome ingoro, keyoro ngu, asa,
ene newende bidodo Anut inoro oorootekungga, ngu hamoo noore
ingooteto. Ndadiro nguro, noore enedodo Anut newendemo uro
oorooteto. Ene oni gurado ewa, no Anutya oorootero, ero ewaku ngu,
asa, ene Yisas Krayisdo gome nenengo endeyoyingo, ngundiro oorengo
nenengo endeyowa.
7 Ye Kristen dobookurine, nondo mamana mande nga keta, amana
gura, yengo ma nakangoro yunooteno. Kini, nga mamana mandega
nga, ngu yendo kurimi oorengo nga mamana mandega nga yoro, kan-
dangero ingoyingo. 8 Ene nga mamana mandega, ataga nondo yengo
nakangootenoku nga, ngu mamana mande keta gura. Noore ingooteto.
Nga ngu, Yisas Krayis, enengo koni, ngundo nowoondonanimo ko
tete. Ngundiro nguro, noore gome oorengo nowoondonanimonggo
hamoo ingooteto. Nga mamana mande ketangga nga, ngu ene hamoo
oorengo, ero ingooteto. Yo, Anutdo Setanro ooreri, yeni kinitewero tero,
ngunonggo soru himi yeni, tunootewero tete.
9 Ene oni gurado ewa. No soru himimo oorooteno, ero, ene dobooyi
guraya sanggiri tero, boguwoowaku ngu, arisa, ene komo ooreriko
uro ooroote. 10 Ene oni dobooyi nowoondoyi teyinooteku ngu, ene
Anutro soru himimo ooroote. Soru himimo endeyoro oode, ene mereno
ma sorewa. 11 Ene oni gura dobooyiboya newende biyomi ingoro,
oorootekungga ngu, ene ooreriko ooroote. Yo, ooreri ngundo ene
newende doobengootoni, nguno ene oore erewero, wenonoro ooroote.
Ndadiro nguro, ooreri ngundo doongeyi kuri doobengoro yokoyingo.
12 Ye noro simoone ngu, Anutdo Krayis oowooyimo, yengo weti
mbumbuwaye kuri andangeyunoyingo. Ngundiro nguro, nondo nga
mandega nga, yengo nakangoro yunooteno.
13 Ye awa awaye, ye ngu oningga (Krayis), ngu kurimi oo ma
tunooteyingomo oruwo. Ene oode omburo ataga, nguya oorooteku ngu,
ye nguro murini ingootenggo. Ngundiro nguro, nondo nga mandega
nga yengo nakangoro yunooteno.
Ye simoo oore, nondo nga mandega nga yengo nakangoro yunooteno.
Ndadiro nguro, ye Setanro yanggangoni ngu, ye kuri dagawonggoku,
nguro no mande nga nakangoro eteno.
14 Ye simooye garo, nondo yengo nga mandega, nga nakangoro
yunooteno. Ndadiro nguro, ye Awaro murini, gome oorengo in-
gootenggo.
Ye awa garo, ye ngu oningga ngu kurimi oo ma tunooteyingomo
oruwoku, omburo ataga, nguya oorooteku ngu, ye nguro murini

ingootenggo. Ngundiro nguro, no nga mandega, nga yengo nakan-
gooteno.
Ye simoo oore garo, ye yanggangoyedodo, Anutro mande ngu yengo
nowoondoyemo nguno oorooteku, ngundo ye Setanro biyomini ngu,
ye kuri dagayingo. Ngundiro nguro, no nga mandega, nga yengo
nakangoro yunooteno.
15 Ye mera ngaro muri biyomi gura gura oorooteku, nguro nowoon-
doyemo ma hahangero oruwero. Oni gura, ene mera ngaro murini
biyomi, nguro hahangero oorooteku ngu, arisa, ene newendemonggo,
Awaro nowoondoyi teweroyi muringga, ngu eneno kini. 16 Noore
ingooteto. Mera ngaro oni nguro muri bidodo ngu; goweye ngaro
nowoondoye uru teweroyi; oo kenomayingoweroyi; enengo oo sitowi
ngu kenoro, nguro oni oni teweroyi muri, ngu bidodo Awanonggo,
ma ombute. Kini, ngu merako oni nganonggo tunootete. 17 Mera
ngano oo oorooteku, ngu meradodo kinitemukowa. Yo, hamoo, oniro
nowoondoye uru teweroyi nguro murini, ko, doongeye gome teweroyi
murini nguya kinitewa. Ene oni gura, Anutro manggowo keyoro
oorooteku ngu, ene sugi sugi oruwa.

Krayis Yisasro Mundi Oni Ngu Kuri Tunootewonggo

18 Ye nenengo Kristen simoone, nga narungga nga ngu, naru wenga
namoko tete. Kuri, ye Krayisro mundi oni gura tunootewerоyi, nguro
mande ingowonggo. Ene ataga, Krayisro mundi oni oowooyingga
oorengo oorootenggo. Nguro ngu, noore ingooteto. Naru wenga, ngu
namoko tunootewero teteku nga, ero ingooteto. 19 Yo, ngundiro oni
ngu, noore kewooronanimonggo, noore yoyokoro satenggo. Ndadiro
nguro, ngundiro oni ngu, noorengo oni nenengo kini. Yo, hamoo, ngu
oni ngu noorengo oni tetoyi ngu, ene suwooyi sano nooreya oruwato.
Ene noore kuri yoyokoyingo, nguro noore ingooteto. Ngundiro oni ngu,
bidodo noorengo oni kini, ero ingooteto.
20 Ye kuri, Yuka Kundingiyi yoyingo, nguro ye bidodo enengo hamoo
mandeni ngu ingootenggo. 21 Ye bine, hamoo mande, ngu ma in-
gootenggoku, no nga mandega, nga yengo nakangooteno? Kini, ye
hamoo mande ngu kuri ingootenggo. Ene ye ingoyi! Hamoo mande
ngu godange mande nguno tunootewerоyi ereremo kini. Ngundiro
nguro, no nga mandega nga yengo nakangoyunooteno. 22 Oni oone,
ngu godange oni? Ngu oni gidaregado ngandiro etenggo. Yisas ngu
ene Anutro simoo bare ko yoyoweroyi oni kini, ero etenggo. Ngundiro
oni ngu, ene Krayisro mundi oni tero, Anut ko enengo Nangoni, Yisas
nguya, kootu inootenggo. 23 Oni gura ene Anutro Nangoni kootu
inoro yokowaku ngu, ene eweyi Anut nguya kootu inoro yokowa.
Ene oni gura ene Nangonimboro newendemo hamoo tewaku ngu, ene
eweyimboro nguya newendemo hamoo tero oruwa.

Yuka Kundingiyimbo Hamoo Mande Ngu Etuyeroote

24 Ye kuri mande ingoyingo. Ngu nowoondoyemo, nguno gome
dowootoyiga, sugi sugi ingonduduwooya oriyi. Ye mande kuri in-
gowonggoku, ngu sugi ingonduduyemo gome dowooro oruwanggoku
ngu, arisa, Yisasdo, eweyi Anutya ye soboyeroro, gome yodowootori, ye
eneya oruwanggo. 25 Krayisdo noorengo sunggi mande, ngandiro ero

gosiyoyingo. Ene sugi sugi keta oruweroyiga, ngu yunowero, Krayisdo
ngundiro eyingo.
26 Nondo nga mandega yengo nakangootenoku nga ngu, oni ye
ganayeroro, ye yoyoro, muri biyomimboro oore, ngu ye etuyerootenggo
ero, nguro nakangoro yunooteno. Nguro ngu, ye komo ingonda
teyi! 27 Krayisdo Yuka Kundingiyi ye yunootoni, yoyingo, ngu yeya
oorootenggoku ngu. Ngundiro nguro, yengo ingonduduye ngu ma
wenonootenggo. Kini, Yuka Kundingiyi, ngundo suwooyi sano, oore
oo gome ngu etuyerowa. Yuka Kundingiyi, nguro mandeni ngu
hamoo mande oorengo, ngu godange kini. Ngundiro nguro, ye komo
Krayisro nowoondoyemo hamoo yanggango tetoyiga, ngunonggo, Yuka
Kundingiyimbo oo etuyerooteku nguya, ngundiya nangge keyoyi.
28 Yo, ye noro Kristen simoone, ye komo Krayisya nangge oriyi.
Ngundiro tero ngu, asa, ene kootuyisina, tunooteweroyi naruno, noore
ene doongeyimo yanggango dikaro, oyimo ma yowato. 29 Yendo
ngandiro ingootenggo. Krayis, ngu oni gome nenengo oorengo, ero
ingootenggoku ngu, arisa, ye ngandiya ingoyi. Oni ene muri gome
nenengo oorengo ngu tero, ene Anutro simoongo.

3

Ataga, Noore Anutro Simoongo Oruwato

1 Ye komo gome ingoyingo yoyi! Ndadiro nguro, Awanani Anutdo
noorengo nowoondoyi oorengo tero, ene newende noore yunoyingo.
Yo, Anutdo nooreya noro simoone, ero eyunoote. Hamoo oorengo,
noore Anutro simoongo! Mera ngaro oni ngundo Anutro ma in-
gootenggo. Ngundiro nguro, noorengo nguya ma ingootenggo. 2 Ye Kris-
ten dobookurine, ataga nga ngu, noore Anutro simoongo tero oorooteto.
Ene kootuyisina, ndadiro oruwatoku, ngu ma tunooteyingo. Ene
noore ingooteto. Kootuyisina, Krayis ko ombuteku naruno ngu, noore
hamoo oorengo kenoro, noore ene ngundiro oorengo tunootewato, ero
ingooteto. 3 Oni bidodo, Krayisro doongetero, sobowooro, doongedoon-
goodoongo tero oorootenggoku, ngu songo songomo nowoondoye gome
oorengo yomosiyororootenggo. Krayis, enengombo gome oorengo
oorooteku, ngundiro tero oruwanggo.
4 Oni ene weti mbumbuwa tero endeyooteku ngu, ene Anutro
mamana mande ngu tootoongoro, ma keyoote. Ndadiro nguro, weti
mbumbuwa teweroyi muringga, ngundo Anutro mamana mande ngu
tootoongoote. 5 Ye ingootenggo. Krayis ngu oni simoo bare bidodoboro
weti mbumbuwaye andangeyunowero tunooteyingo. Ene Krayis bun-
gomo, weti mbumbuwani gura ma oriyingo, ero ingootenggo. 6 Oni
gura, newendemo Krayisro ingoro oorootekungga ngu, ene weti mbum-
buwa murimo ma oruwa. Ene oni gura weti mbumbuwa, nguro
murimo oruwaku ngu, asa, noore tunoo ingowato. Ngu oningga, ngu
hamoo oorengo, Krayis ma kenoro ingoyingo, ero ingowato.
7 Ye noro Kristen simoone, ye ingonda teyi! Kinitetoni ngu, oni
gurado ye ganayerowanggo. Ye ingoyi, Krayis, ene oni gome nenengo
oorengo. Nguro ngu, oni ene muri gome nenengo teteku ngu, ene nguya
oni gome nenengo. 8 Kurimi oorengo, Setando weti mbumbuwa tero
oruwoku, ngundiro nangge, omburo, ataga, nguya weti mbumbuwa
tete. Ngundiro nangge, oni simoo bare weti mbumbuwa tewero,

hahangero tetenggoku oni, ngu Setanromu. Ngundiro nguro, Anutro
Nangoni, ngundo omburo, Setanro murini, koni biyomi ngu toongooro,
yokowero omburo, tunooteyingo. 9 Oni gura, ene Anutro Nangoni
tero ngu, ene weti mbumbuwa muri biyomi ngu ma tero endeyoro
oruwa. Ndadiro nguro, Anutro mandeni murini ngu ene newendemo
oorooteku nguro. Ngundiro nguro, ene weti mbumbuwaro murimo
ma oruwa. Ndadiro nguro, ene Anutro Nangoni oorengo. 10 Ndawu
oningga ngu, Anut simoongo, ero noore ingowero ngu, ko, ndawu on-
ingga, ngu Setanro simoongo, ero ingowero ngu, arisa, noore ngandiro
ingowato. Oni ene mande muri gome nenengo ngu ma keyootekungga
ngu, ene Anutromu kini. Ngundiro nangge, oni ene dobooyiboro ma
nowoondoyi tetekungga ngu, ene Anutro oni nguya kini, ero ingowato.

Oni Dobooyi Nowoondoyi Teyinoweroyi, Muri Oorengo

11 Kurimimonggo, ye mande ngandiro ingoyingo. Noore komo do-
bookurinanimboro nowoondoyi teyunowato. 12 Noore Keyinro murini,
ngundiro ma tewato. Ndadiro nguro, Keyin ngu ene Setanro oni tero
oode, nguro ene koneyo Ebel, ureni kumooyingo. Ndadiro tero nguro,
ene koneyo ureyingo? Keyinro murini, ngu biyomi, koneyo Ebelro
murini, ngu gome nenengo oorengo.
13 Ye Kristen dobookurine, mera ngaro oni biyomimbo, yeya mundi
tetoyiga ngu, arisa, ye nguro ma soriyokowero. 14 Noore ingooteto.
Noore dobookurinani, nowoondoyi teyunootetoku, nguro noore ku-
moo, nguro muri ngu kuri yokoro, noore ataga, keta oruweroyimo
tunootero oorooteto, ero ingooteto. Oni ene dobooyiboro ma nowoon-
doyi tewaku ngu, ene kumoo, nguro murimo ooroote. 15 Oni ene
dobooyiboya sanggiri tero, newende biyomi yeteku, ngu ngandiro.
Anut doongeyimo ngu, ene newendemonggo dobooyi ureni kuri ku-
moowo. Ye ngu ingootenggo. Oni, ene oni gura, ureni kumoowaku
ngu, ene newendemo suwooyi sano keta oruweroyiga ngu Anutnonggo
ombuteku, ngu eneno kini. 16 Yisasdo enengo keta oruweroyiga ngu
yokoro, noore hoorooweyeroyingo. Noore nguno ingooteto. Yisasdo,
noorengo nowoondoyi tero kumooyingo, ngu nowoondoyi teweroyi
muri, ngundo noore etuyeroote. Nguro ngu, noore nguya dobookuri-
nani, hoorooweyerowero, meyero oode kumoowato. 17 Oni gura ene
mera ngaro oo moore, ene dobooyi gura kenootoni oo kinitetoni, nguro
ene ma nowoondoyi tero, oo ngu gura ma inoro ngu, asa, noore kuri
watayi. Anutro nowoondoyi teyingongga, ngu ene newendemo ma
ooroote, ero ingowato. 18 Ye, noro Kristen simoone, noore mandeno
ko manggonanimbo nangge, dobookurinanimboro ma nowoondoyi
tero ewato. Kini, noore komo nowoondonani hamoomonggo nguya
nowoondoyi teyunoro, ko gome tero hoorooweyerowato.

Anutro Nowoondoyemo Hamoo Tero Ngu, Anutro Ma Sosorewanggo

19 Anutdo newende noore yunootoni, nguno noorendo enengo
mandeni hamoo oorengo, ngu keyooteto. Ngundiro nguro, noore
eneya nowoondonani gobooro yero, enengo imakeyingo murinimo
oruwato. 20 Ngundiro nangge, noore biyomi gura tetooye, nowoon-
donani ngundo nguro wirikoyerowaku ngu, asa, noorengo nowoon-
donani, ngu imakeyingomo oruwa. Ndadiro nguro, Anutro nowoon-
doyiningga, ngundo noorengo nowoondonaningga ngu dagate. Yo,

hamoo, Anutdo ngu oo bidodo nowoondonanimo oorooteku, ngu
ingomukoote. 21 Ye Kristen dobookurine, ene noorengo nowoondo-
nani, ngundo ma wirikoyerootoni ngu, arisa, noore Anut doongeyimo
yanggango dikawato. 22 Nguro noore oo guraro Anutno sumoo ero
yemboongewatoku ngu, asa, ene oo ngu yunowa. Ndadiro nguro, noore
enengo mamana mande ngu keyoro, ngunonggo ngu noorendo oo
teweroyi Anutdo ingooteku, ngu teteto. 23 Enengo mamana mande ngu
ngandiro. Noore komo, enengo Nangoni Yisas Krayisro nowoondonan-
imo hamoo tero, ko, noore komo oni dobookurinanimboro nowoondoyi
teyunowato. Enengombo kuri ngundiro eyingo. 24 Ene oni gura, Anutro
mamana mande ngu keyowaku ngu, asa, ene Anutya gobooro oodori,
Anutdo ngu oningga nguya, newendemo uro oorooteri. Anut enengo
Yuka Kundingiyi, noore yunootoni, noore Yukani ngundo etuyerootoni,
ingooteto. Anut noore nowoondonanimo ooroote, ero ingooteto.

4

Anutro Yukani, Ko, Yuka Biyomi

1 Ye, noro Kristen dobookurine, mera nga bidodomo, ingondudu
eyingo oni godange oowooyingga tunootero endeyootenggoku, nguro
ngu, ye nguro mande nguro nowoondoyemo hamoo ma tewero.
Ngu oni ngundo, yeno omburo ewanggo. Noore Anutnonggo Yuka
Kundingiyi yunootoni, ngunonggo yeno eteto, ero ewanggo. Ene ye
yuka bidodoboro nowoondoyemo hamoo ma tewero. Kini, ye komo
yuka bidodo, towooyeroya kenoyi. Ene Anutnonggo, bine ombute,
ngundi, kini bine. 2 Ye mete Anutro Yuka Kundingiyi, ngu ngandiro
ingowanggo. Oni bidodomonggo ewanggo, Yisas Krayis ngu kuri oni
kirarongo tunooteyingo etenggoku oni ngu, Anutro Yuka Kundingiy-
ingga, ngudodo oorootenggo. 3 Ngundiro nangge, oni bidodo, Anutdo
Yisas merako, ngano ma soweyoyingo, ero etenggoku oni nguno, yuka
gura eneno ooroote. Ene Anutromu kini. Ngundiro oni ngu, Krayisro
mundini oni nguromu. Kuri, ye Krayisro mundi oni ombuwa, ero etoyi
ingoyingo. Ene kuri omburo, ataga, merako ngano oorooteku nga.
4 Ye noro Kristen simoone, ye ngu Anutromu, nguro yendo ngu
ingondudu eyingo oni godange, ero etuyeroyingo ngu, ye kuri wongooyi
uyingo. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyingga, ye nowoondoyemo
oorooteku, nguro yanggangoningga, ngundo Setanro yanggangoni mer-
ako ngano oorooteku, ngu kuri dagate. 5 Ngu oni ngu, ene mera
nogo ngaro oni. Ngundiro nguro, enengo mande biyomiye nguya,
mera ngaromu nangge. Nguro ngu, mera ngaro oni biyomi, ngundo
ngu, enengo mande biyomi etenggoku, ngu ingootenggo. 6 Noore
ngu Anutromu. Oni ene Anut ingootenggokungga, ngundo ngu, ene
noorengo mande nguya ingootenggo. Ene Anutro oni kini ngu, ene
noorengo mande nguya ma ingowanggo. Ngu sunggigano nguno, noore
ingooteto. Hamoo mandeboro yukani, ko, godange mandeboro yukani,
ngu nenengo oorengo wirikoro ingowato.

Nowoondoyi Teyingo Muringga, Anutdo Nguro Simburi

7 Ye Kristen dobookurine, noore komo dobookurinanimboro nowoon-
doyi tewato. Ndadiro nguro, oni dobooyiboro nowoondoyi teyingo
muringga, ngu Anutro murini oorengo. Oni ene nowoondoyi teweroyi
muringga, ngu keyowaku ngu, ene Anutro nangoni tero, ko, ene

Anutro murini nguya, gome watayi tewa. 8 Ene oni dobooyiboro
ma nowoondoyi tewaku ngu, ene Anutro murini nguya, ma ingoote.
Ndadiro nguro, Anut ngu ene nowoondoyi teyingo muringga, nguro
simburi oorengo. 9 Anutdo ngu noorengo nowoondoyi tero, enengo
Nangoni guranangge yeni, ene merako ngano omburo, noore enengo
ketangga, ngu yunowero ombuyingo. Noore nguno ingooteto. Hamoo
oorengo, Anut ene noorengo nowoondoyi urungga oorengo teyingo, ero
ingooteto. 10 Noore koretero, Anutro nowoondoyi ma teyinoyingo. Kini,
koretero Anutdo noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Ndadiro nguro,
Anut enengombo nangge, newende noore yunoro, enengo Nangoni
yeni, merako ngano omburo, ngundo noorengo weti mbumbuwanani
andangero yokowero ombuyingo.

11 Ye Kristen dobookurine, ngu muringgano nguno, Anutdo noorengo
nowoondoyi teyunoyingo ngu etuyeroote. Ngundiro nguro, noore
nguya komo dobookurinanimboro nowoondoyi teyunowato. 12 Oni
gurado ene Anut kuri ma kenoyingo. Ene noore doboonani nowoondoyi
teyunowatoku ngu, asa, Anut nooreya oruwa. Yo, Anutro nowoondoyi
teyingongga ngu, nooreno gome nenengo enggedodo teroruwa.

13 Anut enengombo, enengo Yuka Kundingiyi yunoyingongga, nguno
noore ingooteto. Noore eneya oodooye, ene nguya nooreno oruwa, ero
ingooteto. 14 Noore enendo oo tewoku ngu kenoro, nguro mandeni
wesiyoro ngandiro ero etuyerooteto. Awando enengo Nangoni yeni,
mera ngaro oni simoo bare bidodo, ko yoyowero ombuyingo. 15 Oni
gurado nguro mandeni ero ewa, Yisas ngu Anutro Nangoni, ero ewaku
ngu, arisa, Anutdo ngu oningga, ngu newendemo uro, nguya oodori,
ko Anutdo ngu oningga nguya, gobooro oorooteri. 16 Ngundiro nguro,
noore hamoo ingooteto. Anutdo noorengo nowoondoyi teyingongga,
ngu ingoro, noore nguro nowoondonanimo hamoo tewa. Anut ngu
nowoondoyi teyingo muringga, nguro simburi oorengo. Oni ene
nowoondoyi teyingo muringga, nguno oorootekungga ngu, asa, ngu on-
ingga ngu, ene Anutya oodori, Anutdo ngu oningga nguya newendemo
uro nguya oruwari. 17 Nowoondoyi teyingo muringga ngu, nooreno
gome nenengo oorengo tunootewaku ngu, asa, noore mera ngano
oorootetokuno, ngundiro muringga, yanggango urungga tunootero,
nguno noore Krayis enengo kirarongo oorooteto. Ngundiro nguro,
noore kootuyisina, wirikoyeroyingo naru urungga nguno ma sosore-
wato. 18 Oni ene dobooyiboro nowoondoyi tero oorootekungga ngu,
ene dobooyiboya ngu ma sosorewa. Kini, ene nowoondoyi teweroyi
muringga, ngu gome oorengo tetoni tunooteteku ngu, asa, ngundo
sosoreweroyingga, ngu owero andangetoni toongewa. Sosoreyingo,
nguro damoni ngu ngandiro. Oni ene weti mbumbuwani tewoku, gumi
biyomi yoweroyimboro ingondudu tero, nguro sosorete. Yo, hamoo,
oni sosoretoyiga ngu, noore ingooteto. Nowoondoyi teweroyi muringga
ngu, eneno gome nenengo oorengo ma tunootetoni, ooroote.

19 Anutdo koretero oorengo, noorengo nowoondoyi teyunootoni,
nguro noorebana dobookurinanimboro, nguya nowoondoyi
teyunowato. 20 Ene oni gurado ewa, no nowoondone Anut inooteno,
ero, ene dobooyiboya newende biyomi yewaku ngu, asa, ngu oningga,
ngu ene godange ewo. Ndadiro nguro, oni gura ene dobooyi kenoro,
nguro ene nowoondoyi ma teyinowaku ngu, asa, ene Anut ma

kenoweroyingga, ngu nguya, newende inoweroyi, ngu ereremo kini.
21 Nga mamana mandega nga ngu, noore Krayisnonggo yoyingo, ngu
ngandiro. Oni gura, ene newende Anut inoro ngu, asa, ene komo
dobooyiboro nguya newende inoni.

5

Anutro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngundo Mera, Ngaro Yanggangoni Dagatenggo

1 Oni bidodo, Yisas, Anutro Nangoni, ene oni Anutdo noore ko
yoyowero ero rogo teyingo, nguro nowoondoyemo hamoo tero, ene
Anutro simoongo oorengo tero oorootenggo. Yo, hamoo, oni bidodo
ngu, enengo nowoondoye ngu awaye ngu inoro, ngunonggo, enengo
simoongo nguya nowoondoye yunootenggo. 2 Ngundiro nangge, noore
nowoondonani, Anut inoro, ngunonggo, noore enengo mamana mande
ngu keyoro ngu, asa, noore ngu muringga, nguno ingooteto. Noore Anu-
tro simoongo, nguro nguya nowoondoyi teyunooteto. 3 Ene noore Anu-
tro mamana mandeni ngu keyowatoku ngu, arisa, noorengo nowoon-
donani ngu Anut inoro, nguro enengo mamana mandeni, ngu key-
oweroyi, ngu kowuri kini. 4 Oni bidodo Anutro simoongo tero ootooro,
ene mera ngaro muri biyomi ngu andangero yokoyingo. Noore Anutro
nowoondonanimo hamoo tetetoku muringga, ngunonggo, noore ebeno
yanggango tero, mera ngaro muri biyomi ngu dagateto. 5 Onendo, ene
ebeno yanggango tero, ene mera ngaro muri biyomi ngu dagawo? Oni,
ene Yisas ngu Anutro Nangoni, nguro newendemo hamoo tewokungga,
ngundo ene mera ngaro yanggangoni, ngu dagawa.

6 Yisas Krayis ene sono kundingiyi gimuweroyi, nguro murimo nguya
omburo, ko, enengo sidudarowo de omukondinonggo wendootoni,
nguya ombuyingo. Ene sonoro muri, ngunonggo nangge, ma ombute.
Kini, ene sonoro murini, ko, sidudaroro murimo, nguya ombuyingo.
Yuka Kundingiyi ngu, ene mande hamoo nangge eweroyi, nguro
simburi. Yo, Yuka Kundingiyi, ngundo ngu Krayisro murini, wesiy-
oro ero noore etuyeroote. 7-8 Ngundiro nguro, mande kabusa ngu
bidodo Yisasro ero yootunoote. Ngu ngandiro: Yuka Kundingiyi, sono,
sidudaro ngu oo kabusaga, ngundo Yisasro murini, nenengo tunoo
etuyeroote.

9 Onindo mande ero wesiyootoyi, noore ingooteto. Ene Anutdo
mande, ero wesiyooteku, ngundo ngu, onindo mande etenggoku, ngu
hamoo oorengo dagayeroote. Anutdo nga mandega ewoku nga ngu,
ene, enengo Nangonimboro mande eyingo. 10 Oni, ene Anutro Nangoni,
nguro newendemo hamoo teteku ngu, asa, ngu oningga ngu, ene
Anutdo mandega wesiyoro ewokungga, ngu ene kuri newendemo in-
gowo. Ene, oni Anutro newendemo hamoo ma teyingo ngu, ene Anutro
Nangoni, nguro mandeni hamoongga Anutdo eteku, nguro newendemo
hamoo ma tete. Ngu muringga nguno, enengo newendemo hamoo,
ngu andangero yokootoni, nguro ene Anutya ngandiro ewa, Anutdo
godange, ero ete. 11 Ngu hamoo mandega Anutdo ero wesiyooteku,
ngu ngandiro. Anutdo ene kuri suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu
yunoyingo. Ngu ketangga, enengo Nangonimo oorooteku, ngu Anutdo
noore yunoote. 12 Oni, ene Anutro Nangoni, ngu woorogongoro ngu,

ene ngu keta sugi sugi oruweroyiga ngu yowa. Ene oni Anutro Nangoni,
nguno ma woorogongoro ngu, asa, ene ngu ketangga ngu ma yowa.

Noore Ingooteto. Noore Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga Ngudodo Oorooteto

13 Nondo nga mandega nga, yengo nakangoro yunooteno. Ndadiro
nguro, ye Anutro Nangoni, nguro ingootoyiga, nowoondoyemo hamoo
tetoni, ye nguno hamoo ingootenggo. Ye ngu suwooyi sano keta
oruweroyiga, ngu kuri yoyingo, ero ingootenggo. 14 Nguro ngu, noore
Anutro ingondudu ngu keyoro oode, ngunonggo noore oo guraro
Anutno yemboongewatoku ngu, arisa, Anutdo noorengo yemboon-
gengga ngu hamoo ingowa. Ngundiro nguro, noore Anutro ma sosore-
wato. Kini, noore mete Anut tanggeyimo oorowuwato. 15 Nguno noore
ingooteto. Ene noorengo kira eyingongga, ngu bidodo ene ingowa.
Ngundiro nguro, noore ngu ingooteto. Noore eneno oo gura yunoni,
ero yemboongewatoku ngu, asa, ene oo ngu noore yunootoni yowato,
ero ingooteto.

16 Oni gurado dobooyi gura ngu weti mbumbuwa tetoni, kenoro ngu,
ene Anutno ngu oningga, hooroowero yemboongetoni, nguro Anutdo
enengo mbumbuwani andangero yokoro, enengo keta oruweroyi ngu
inowa. Ene oni ene weti mbumbuwa tewero hahangero oorooteku, on-
ingga ngu, hooroowero yemboongeweroyimboro ma eteno. Ngundiro
weti mbumbuwa, nguro oni kumooro, Setanro ende de nombo ma
kumooweroyimo, nguno uwero teteku, nguro yemboongeyi, ero ma
eteno. 17 Muri bidodo nenengo kini, ngu muri, ngu bidodo weti
mbumbuwa. Ene weti mbumbuwa gidarega, ngundo oni yoyeni,
Setanro ende de nombono ma uwanggo.

18 Noore ingooteto. Oni bidodo, Anutro simoongo tero oorootenggoku
ngu, ene weti mbumbuwaro murini, ngu ma keyoro oorootenggo.
Ndadiro nguro, Anutro Nangoni enengombo enengo simoongo gome
soboyeroote. Ngundiro nguro, Setando kandeyi, ngu onino nguno yero
ma yodowoowa, ero ingooteto. 19 Noore ingooteto. Noore ngu Anutro
simoongo oorooteto. Ene oni mera bidodomo ngu, Setando nguro
tabango tero ooroote, ero ingooteto.

20 Yo, hamoo, noore tunoo ingooteto. Anutro Nangoni, ngu kuri om-
buyingongga ngu, ene noore ingondudu gomemu yunoweroyimboro
ombuyingo. Ngunonggo ngu, noore ngu Anutga, ngu hamoo oorengo
gome watayi. Noore Anut hamoongga nguya, enengo Nangoni Yisas
Krayis, nguya gobooro oorooteto. Hamoo oorengo, ene Anut oorengo,
ene keta sugi sugi oruweroyi, nguro simburi.

21 Arisa, ye nenengo Kristen simoone, ye komo godange anut nguro
yengombo, yengo gome soboyeroyi! Ngu hamoo oorengo, ero eteno.

2 YON
Yondo Nakaya Erayayiga Nga Nakangoyingo

2 Yonro Mande Tabango

Nga so uyingga nga ngu, Yondo ngu, ngundo ma eyingo. Ngangga nga ngu, no Yonnonggo ma ombuyingo. Kini, ngu ngandiro eteku, ngu nangge. Nga ngu nononggo ombute, ndawu oni tabango dogoningga, ngu gengo tabango, ero eyingo. Enendo nga so uyingga nga nakangoro, bare gura nguya, ko nambonimboya yunoyingo. Nga so uyingga nga, namoko kinitewero teteku, ngu naruno, ngu bare gura eneya gobooro bibiteworiku, nguya ete. Anutro ingoyingo oni, ngundo ngandiro eyingo. Yondo mandega ewoku, ngu hamoo baredoro ma ete. Kini, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo tetoni, oorootenggoku wata erayayiga, nguro mande adingayi ete. Yondo ngu ete, oni simoo bare wata guranangga Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, ene komo dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi muri nguno nowoondoye hamoo yunoyi. Enendo nguya ete, ye komo etuyeroyingo oni godange watangga, nguro ingonda teyi.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ingoweroyi ngu, ngandiro ooroote:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-3.
* Nowoondoye hamoo oorengo dobookuriye yunoyi.1:4-6.
* Etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi.1:7-11.
* Okeyi ero mande eyingo. 1:12-13.

1 No Kristen oni, ngaro tabango koreteyingo, nondo yengo nga so uyingga nga nakangoro, ge bare urungga, geya simoonggeboya yunooteno. Anutdo geya simoonggeboya, ngu enengo ero, ye soreyeroro rogoyeroyingo. No hamoo mande ero, nowoondone ye yunoro, ngunonggo nakangoro yunooteno. Yo, noorendo oni bidodo hamoo mande keyootetoku, noore bidodo yengo nowoondoyi teyunooteto.* 2 Ndadiro nguro, Anutro hamoo mandega, ngu noore nowoondonanimo oorooteku, ngu nooreno suwooyi sano oruwa. Nguro ngu, noore yengo nowoondoyi teyunooteto. 3 Anut Awanani nguya Yisas Krayis, Awaro Nangoni, nowoondoyini ngunonggo sumange yunoro, nowoondoye yeni, imakeyingo tunootete. Yo, hamoo, Anutro kumanangga nga, noore enengo hamoo mande keyootetoku, ngundo noore simoo bare songomboro nowoondoyi teyunowato.

Noore Nowoondoyi Teweroyi Muringga, Ngu Komo Keyowato

4 Yengo simooye gidarega, Anutro hamoo mande ngu keyootenggoku, nguro no oni oni oorengo teteno. Yo, ngu simoongge Awando mamana mande yunoyingo, ngu gome nenengo keyootenggo. 5 Ngundiro nguro, ataga, ge bare urungga, no geya ngandiro eteno. Noore simoo bare songo songomo, noore bidodo komo dobookurinanimboro nowoondoyi tewato. Nga nondo mamana mande keta gura ero, ma yunooteno.

---

* **1:1:** (Kristen oni tabango koreteyingo, ngundo Kristen pawa oowooyinggaro soboyeroyingo. Ngundo Kristen simoo bare, pawa gurano tabangoni nguya, gobooro nakangoro yunoyingo. Ngu ngandiro: bare urungga ngu, Kristen tabango oni, simooye ngu Kristen simoo bare, pawa ende gurano oorootenggoku, nguro eyingo.)

Kini, kurimi oorengo, noore mamana mande, nga Anutnonggo yoyingo.
6 Nowoondoyi teweroyi muri, ngu ngandiro. Noore komo Anutro
mamana mande ngu keyowato. Kurimi oorengo, ye mamana mande
ngandiro ingoyingo. Ye komo simoo bare songo, nguro nowoondoyi
teweroyi muringga ngu keyoya, endeyoya oriyi, ero eyingo.

Krayisro Mundi Oni, Nguro Ingonda Teyi!

7 Oni oowooyingga, noore ganayerowero, ende bidodomo endey-
ootenggo. Ene ngandiro etenggo. Yisas Krayis, ene oni kirarongo
tunooteyingo, ero nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Ngundiro
etenggoku, oni ngu, ene godange oni ngu, ene Krayisro mundi oni
oorengo. 8 Ngundiro nguro, ye yengomboro ingonda teyi! Ye Anutdo
ko yoyowoku ooga ngu duwoo ma yokowero. Noorendo ko yanggango
tero, ye etuyerowootoku, nguro ooga ngu, ye komo ngu bidodo gome
yanggango dowootoyi, oo ye yunowero ewoku, ngu bidodo yowanggo.
9 Ene oni gura, Krayisro mande gome yanggango ma dowooro, ene
ngunonggo mande gurano oorowuwaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga,
nguya ma oruwari. Ngundiro nangge, oni gura ene Krayisro mande
yanggango dowooro keyowaku ngu, arisa, Awa Anut enengo Nango-
nimboya, ngu oningga, ngudodo gobooro oruwanggo. 10 Ene oni gura,
ene Krayis oni kirarongo, tunooteyingo mandega, ngu ma yoro, ene
kingo yeno oorowutoningga ngu, asa, ye ene kandeyi dowooro, yoro,
yengo yano ma uwero. 11 Ndadiro nguro, oni gurado, oni ngundiro
ngu kandeyi dowooro ngu, asa, ene ngu oningga nguro ingonduduni
biyomingga nguya soweyowa.

Mande Wenga

12 No mande oowooyingga yeno eweroyimu, ene no mande nga
nakangowero ma ingoro, nguro no yokooteno. Kini, no nenengombo
tanggeyemo toongero, yeyoro, yeya, nguno noorengo nangge gobooro
bibitero, mande ero ingoro, oni oni urungga oorengo tewato, ero
ingooteno.
13 Anutdo yengo gumooye kuri yootunoro, enengo soreyeroyingo,
nguro simoongombo nguya, ye kambayerootenggo. Ngu hamoo.†

† **1:13:** (Gumooye, ngu simoongombo, ye kambayerootenggoku, ngu ngandiro. Gumooye ngu Kristen simoo bare pawa guraro tabango. Simoongo ngu tabango nguro Kristen simoo bare).

3 YON
Yondo So Uyi Kabusayiga Nga Nakangoyingo

3 Yonro Mande Tabango

Nga so uyi kabusayiga nga ngu, Yondo nakangoro ngu, enengo oowooyi so uyino ma nakangoyingo. Enendo ngundiro ewo, No, ndawu oni dogoningga, ngu gengo tabango oorengo ooroote, nga ngu, nononggo ombuyingo, ero eyingo. Nga so uyingga nga ngu, oningga oowooyi Gayiyus, ene newende hamoo teyingo, nguro nakangoro soweyoyingo. Ngu oningga, ngundo kongga tewoku, ko, Anutro ko oni ngu gome soboyeroro, oowooyi bingami okootoni, nguro enendo nguro oni oni teyingo. Ene oni gura ngu newendemo hamoo teyingo ngu, oowooyi Diyootirepis. Enendo ngu mande yanggango oorengo, ngu oningga, ngundo muri biyomingga tewoku, nguro eyingo.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ingoweroyi ngu, ngandiro ooroote:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-4.
* Gayiyusro oni oni teyi. 1:5-8.
* Yondo Diyootirepis bungomo sanggiri mande eyingo.1:9-10.
* Dimitiriyasro mande gome. 1:11-12.
* Okeyi ero, mande eyingo. 1:13-15.

1 No Kristen oni, ngaro tabango koreteyingo, nondo Gayiyas gengo
nga so uyingga, nga nakangooteno. Ge komo nenengo Kristen doboone
oorengo, no gengo nowoondone hamoomonggo, ge gunooteno.
2 Ge noro Kristen doboone oorengo, nondo Anutno yemboongeteno.
Gedo Gayiyasdo ko teteku, ngu yega, gome metemi tunooteweroy-
imboro, ko, enengombo nguya gome metemi orini ero, geno yem-
boongeteno. No kuri ingooteno. Gayiyas, gengo nowoondoge hamoo
teyingo, ngu gome yanggango, ero ingooteno. 3 Kuri dobookurine
gidarega, nono mayero ero, geya ngandiro ewonggo. Gedo Anutro
mande hamoo muringga, ngu keyoro endeyoote, ero etoyi, ingoro,
nguro no gengo oni oni urungga oorengo tewono. Ndadiro nguro,
gedo Anutro mande nenengo keyooteku, nguro ngundiro eteno. 4 Yo,
no nenengo simoonemboro mandeye, ingoro ngu, simoonembo hamoo
mande muri ngu keyootoyi, no nguro oni oni urungga tero, oorooteno.
Yo, hamoo, ngu oni oni tetenokungga, ngundo noro oni oni gidarega
tetenoku, ngu dagayeroote.

Gayiyasdo Ko Gome Teyingo

5 Ge noro Kristen doboone, gedo Anutro ko oni gome soboyeroro
kawararayerooteku, ngu kewooroyemo ko oni gidarega ngu amana
tunootewonggoku ngu, ge watayi kini. Ene geno mayetoyi, gedo
ene nguya gome hoorooweyeroote. Ngundiro muringgega, ngu gome
oorengo. 6 Yo, Anutro ko oni gidaregado, ene Kristen simoo bare
doongeyemo, gengo nowoondoyiga teteku, ngu yootunoro ewonggo.
Ngu hamoo, gedo oo teteku ngu metemi, ene Anutro ko oni ootoogero,
gengo ya yokoro, Anutro koni tewero satoyiga ngu, asa, gedo oo
gidarega nguya ene hoorooweyeroya yunootooga, yoya sayi. Ngundiro
muringga, teteku ngu, asa, Anutdo, nguro gome ingowa. 7 Ene nga

kongga, ngaro oororo, ene Yisas oowooyi bingami ero okooweroyiga
ngu tetenggo. Ene oni gidarega, Yisasro nowoondoyemo hamoo
ma teyingo, ngu kandeyemonggo, oo gura ma yowero. 8 Ngundiro
nguro, noore komo oni, ngundiro ngu hoorooweyerowato. Ngundiro
muringgano nguno, noore Anutro hamoo mandega, ngaro koni nga
gobooro yowuruwooro tewato.

Diyootirepis, Ene Muri Biyomi Teyingo

9 Nondo Kristen, simoo barero, mande gidarega nakangoro
yunowono. Ene Diyootirepis ngu enengo koreteyingo oruwero ingoro,
nguro ene noorengo mande ma ingoote. 10 Ngundiro nguro, no oororo,
yeno toongero ngu, no enendo mande teteku, nguro mande yootunoro
ewano. Enendo nooreya mande biyomi gura gura ero, konokono tero
endeyoote. Ene ngu nangge ma teyingo, kini, enengombo Anutro
ko oni yoyoro, enengo yano uro, ene nguya ma yomosiyeroote. Oni
songo gidaregado, ko oni yoyoro, enengo yano uro, yomosiyerowero
etoyi ngu, enendo ngu soreyeroro, ene, Kristen oni simoo bare
kewooroyemonggo, nguya oweyeroote.

Dimitiriyasdo, Muri Gome Teyingo

11 Ge, noro Kristen doboone oorengo, ge mande muri biyomingga,
ngu ma keyowero. Kini, ge komo mande muri gomengga, ngu nangge
keyoya ko te. Hamoo, oni ene mande muri gome metemi teteku ngu,
ene Anutro oni. Ngundiro nangge, oni ene mande muri biyomi teteku
ngu, ene Anutro oni kini.
12 Oni bidodo, ngu Dimitiriyas, oowooyi bingami ero okootenggoku
ngu. Ene ngu Anutro hamoo mandega, ngu gome keyootoni, nguro
Anutdo enengo oni oni tetoni, nondo nguya enengo oni oni teteno. Ge
ngu ingoote, nondo mandega etenoku nga ngu, hamoo oorengo.

Mande Wenga

13 Nondo gengo mande oowooyingga, ewero ingootenoku, ene nondo
ngu so uyimo nakangowero ma ingooteno. 14 Ndadiro nguro, no
sodedomangge, no geno nguno oororo, geya gobooro bibitero, mande
ero ingoweroyi, nguro ingooteno.
15 Gengo nowoondoge ngu ayibinonggo orini. Gengo, Kristen do-
bookurige, ngundo ge kambagerooteto. Nguro ngu, ge komo ooroya,
noorengo Kristen dobookurinani, ngu bidodo songo songo kambayero.
Ngu hamoo.

YUD
Yudndo So Uyi Nakangoyingo

Yudro Mande Tabango

Yemus koneyo bodaga ngu oowooyi Yud. Ngundo nga so uyingga nga nakangoyingo. Ene ngu Yemusga ngu, ene Yerusalemno oni simoo bare nowoondoye hamoo tero oruwonggoku, nguro tabango oruwo. Ingoyingo oni, oowooyinggado ngu Yud kenoro ingoro ngu, nga Yisasro koneyo bodagaku nga, ero ingoyingo. (Mak 6:3).

Nga so uyinggano ngano ngu, Yuddo ngu ndadiro oni simoo bare sowengga nowoondoyemo hamoo tetoni oruwonggoku, ngundo so uyingga eneno soweyowonggo. Enendo ngu, noore Anutdo weti mbumbuwanonggo, ko andangeyeroro, yoyoyingo muri gomenggano, nguno ewo. Enendo ngu mande ngandiro ingowo. Etuyeroyingo oni godange, ngundo omburo, enengo mandega, ngundo oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo gidega, ngu yomburiyerowanggo. Enendo ngu mande muringga nguro ingonda teyi, ero eyingo. Enendo ngu hamoo mande nguro yanggangoni, ngu Yisas noorengo kondimu gumi ngundiro tunootewa, ero eyingo.

Mande gumi gumi nga bukno ingoweroyi ngu, ngandiro ooroote:

* Kambayeroyingo mande. 1:1-2.

* Etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi. Ngundo mande etoyi ingoweroyi, nguro muriye, ko nguro mamana mande yomburiyoro ngu, nguro ogingo suwooyi sano yoro oruwanggo. 1:3-16.

* Oni simoo bare nowoondoye hamoo teyingongga, ngunonggo nangge yanggango dikayi. 1:17-23.

* Yisas Krayis, ko Anut, enengo oowooyi bingami, ngu nangge okooro oruweroyi. 1:24-25.

1 No Yud, no Yisas Krayisro ko oni. No ngu Yemusro koneyo. Nondo nga mandega nga, so uyimo nakangoro ye yunooteno. Ye simoo bare Anutro menongga ngu ingoro keyootenggoku, Awa Anut ngundo yengo nowoondoyi teyunootoni, ko Yisas Krayisdo ye soboyerootoni, oorootenggo. 2 No Anutno yemboongeteno. Anut, gedo nowoondoge ene yunoya, sumangengge imakeyingo, ngu eneno yetooga orini. Nguno ngu, enengo nowoondoyi teweroyi muringga yunootooga, ngu eneno oororo, urungga oorengo tunootero oruwa, ero yemboongeteno.

Oo Etuyeroyingo Godange Oniro Mandeye Nguro Ye Ingonda Teyi!

3 Ye noro Kristen dobookurine, koretero no yengo Anutdo, noore ko yoyoweroyi kongga nguro mande nakangoro, ye yunowero ingondudu urungga tewono. Ene ataga no ngandiro ingoro, nguro no komo nga mandega nga, ngandiro nakangooteno. Yengo mundi oni gidaregado towooyerootoyiga ngu, ye komo yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu yanggango dowooyi. Ndadiro nguro, naru gurananggemo nangge, Anutdo enengo oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo muringga, ngu yunoyingo. 4 Nondo nga mandega yengo nakangootenoku, nguro muri ngandiro: Oo etuyeroyingo oni godange gidarega, torige torige, ye kewooroyemo omburo, ene Anutro Kristen muri nenengo, ko enengo nowoondoyini, yunoweroyi muringga

ngu yowoorengoro, torigemangge ene mande gura gura etuyerowero ombuyingo. Ngundiro nguro, ene torige ye kewooroyemo omburo, sebobarese muri biyomi, ko muri biyomi gura gura nguya, ngu tero etuyerootenggoku, ngu ye nguya, ngu mete tewanggo, ero tetenggo. Yo, ngundiro oni ngu, ene Yisas Krayis nangge ngu oniro tabangoye koretero, ngu noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Yo, ngundiro oni ngu Anutdo enengo muriye biyomi ngu kuri wirikoyerowoku, ene nguro oonootewanggo.

5 Ye ngu oo ngu kuri ingootenggoku ngu, ene no yengo ingondudu ko yokutuwooteno. Ngu ngandiro: Kurimi Oo Simburi Urungga, ngundo Iserel oni Igipnonggo yoyootoni, sayingo. Ene kootuyisina, oni simoo bare enengo ma ingoro, nowoondoyemo hamoo ma tetoyi ngu, asa, ene ngu yureni kumooyingo. 6 Ngundiro nangge, kurimi sambono Engel oni gidarega nguya, enengo koye Anutdo yunoyingo, ko urungga ngu nenengo ma tero, nguro enengo sambo ende damoni ngu yokoro sayingo. Ngundiro satoyi, asa, ngu naruno nguno, Anutdo yoyoro ya biyomimo yoyero, nguno uto yanggango (sen), ngundo gosiyeroro yoyetoni, nguno suwooyi sano sugi sugi ooreriko biyobiyomi ingoro oorootenggo. Ngundiro oodoyi, oororo, Anutdo wirikoyeroweroyi naru urungga, ngu sobowooro oorootenggo. 7 Ngundiro nangge, kurimi oorengo, Sodom Gomora ende erayaga nguya, ko ende gidarega namokono oruwonggoku nguya ngundiro, ene Engel onindo tewonggoku, ngundiro teyingo. Ene sebobarese muri biyomi ngu keyoro, ko simoondo simoo dobookuriyiboya, baredoya, werootenggoku ngundiro teyingo. Ngundiro tetoyi, nguro Anutdo ngu ende erayaga ngu kamukoyingo. Ngu ooga tewoku, ngu oo gabogaboyi tunoo, noore etuyerooteku, ngu noore Anutro mandeni ma keyowatoku ngu, asa, ngundiro kowuri, ngu nooreno nguya tunootewa. Yo, noore Anutro mandeni nenengo, ma keyowatoku ngu, asa, noore nguya Anutdo yoyoro, Setanro ende de nombo ma kumooweroyimo nguno oorongooyerowa.

8 Ngu godange oni, ataga oorootenggoku nga ngu, ene ngundiro nangge tero, enengo gabo biyomi gura gura kenoro, ngunonggo ene goweyeboro muri biyomi oorengo ngu tetenggo. Ene noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani , nguro manggowo toongooro, ene windawinda biyomi tero, ene sambono Engel oni nguya mande kootuyisina etenggo. 9 Ene kurimi, Anutro Engel oniro tabango koretero, oowooyi Mayikel, ngundo Setanya yomooyinoro, kootuyisina mande biyomi ma eyingo. Kini, ene Mosesro bingo onendo yowa ero, Setanya mande gumi gumi ero rongge nangge tero, nguno ene Setanya mande kootuyisina ma eyingo. Kini, ene ngandiro eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, Anut enengombo nangge ngu geyoro ero, mamananggerowa! Eyingo. 10 Ene nga godange oni ngando ngu, ene oo bidodoboro muri ma ingoro, nguro mande biyomi etenggo. Ene mande muri ingootenggoku ngu, ene nusako ingonduduye kini, nguro muriye ngundiro tetenggo. Ngundiro muringga ngundo hamoo oorengo yomburiyeroote. 11 Yo, ngu etuyeroyingo oni godange ngu, ene komo ingonda teyi! Ndadiro nguro, ene kuri, Keyinro newende bogudodo teyingo muriningga, ngundiro endeyootenggo. Yo, ene uriro nangge ingondudu tetenggoku, nguro enengo goweye ngu yoro, Belamro muri keyoweroyimboro inowonggo. Ene Anutro mande ngu yokoro, Korando, oni gidarega

nguya windawinda tewonggoku, ngundiro teyingo. Ngu muringgano
nguno, Kora, enengo ko oni nguya hamoo oorengo oonootewonggo.
12 Naru bidodomo, ye yowuruwooro Anutro ko dobookuriyeboro
nguya nowoondoyi tero, oowari simbo katenggo. Ene ngu godange
oni ngu yengo yowuruye ngu yomburiyoro biyomi tetenggo. Yo,
ene sono oowari rogono kini ngu netenggoku, nguno ene enengo
oowari ngu sobowooweroyi, nguro ma sosoretenggo. Kini, ene
enengomboro nangge ingoro, oni songo ooro wenonootenggoku, ngu
hoorooweyerowero ma ingootenggo. Godange oni ene goboore sam-
bono sono kini doogobo yoro, songo songo kingo sateku, ngundiro. Ene
de tanggori narunimo, ma enggeteku nguro. Ene de kumooni, onindo
damonidodo gumootenggoku ngundiro. 13 Yo, godange oni ngundo
oyimo yoweroyi mande muri ngu tetenggo. Nguno ngu, godange oni,
nguro muriye biyomi sono tuwi urungga omburo, koodoyi nogoru digi
bungomo yeteku ngundiro. Ene sambono tootumbo enengo musiye
oorengo yokoro, songo songo satenggoku ngundiro. Ngu oni, nguro
ooreri, iriyo oorengo, Anutdo songo yeyunootoni, sugi sugi oruwanggo.

Ene Nguro Uriyi Biyomi Oorengo Yowanggo

14-15 Inok ngu, Adamro soweni oororo, kandegura gidemboro er-
ayaga, nguno ene tunooteyingo. Anutro mandeno, Inok Anutro in-
gonduduni ero, ngu godange onino nguro, ero eyingo. No kenootoowe,
Anut Oo Bidodo Simburi, nga enengo Engel oni urungga oorengo, ngu
ma kandangeweroyi, ngu eneya gobooro ombutoyi yeyooteno. Ene oni
bidodoboro biyomiye tewonggoku, ngu wendangero wirikoyeroweroy-
imboro ombute. Yo, oni Anutro mande ingoro, ngu ma keyootenggoku
ngu, enengo muriye biyomi tero oruwonggoku, ngu bidodo kenoro
ingowanggo. Yo, weti mbumbuwadodo oni ene hamoo oorengo Anut
kootu inootoyi, ngundiro nguro, Anutdo, enengo mande muriye biyomi
oorengo eneya tewonggoku, nguro gumi ogingo urungga yunowero
ombuwa. Ero eyingo. 16 Ngu oni ngu, ene Anutya kootuyisina mande
ero, ko oo bidodo eneno tunootewoku, nguro nowoondoye biyomi
ingootenggo. Ngundiro nguya, enengo nowoondoye uru teweroyi
muringga ngu tero, keyoro endeyootenggo. Ene meno manggaru tero,
enengo bingamiye ero okooro, ngunonggo ene oni gidarega nguya,
oowooye bingamiye okooro ganaganayeroro, nguro oo kingo sobiyoro
yoweroyimboro.

Ye Komo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Gome Dowooyi

17 Ene ye noro Kristen dobookurine, ye Oo Bidodo Simburi Sim-
bunani, Yisas Krayis, nguro Aposel oniro mandeye kuri ewonggoku,
ngu ingondudu teya ingoyi. 18-19 Ene yeno ngandiro eyingo. Kootuy-
isina naru wengamo, oni gidarega Anutro mande murini nguya,
yomooyinoro, Anut kootu inoro, nowoondoye uru teyingo muri biyomi
ngu tero oruwanggo. Ene ngundiro tero, Anutro Kristen oni simoo bare,
ngu kewooroyemo uro ganaganayeroro, yoyeni, ene usowooro songo
songo tetenggo. Yo, ngu oni biyomi nguno Anutro Yuka Kundingiyi
eneno kini. Nguro ene mera ngaro muri, nguro nangge ingondudu
tetenggo, eyingo.
20 Ene ye noro Kristen dobookurine, ye bidodo komo suwooyi sano
yengo nowoondoyemo hamoo teyingo kundingiyingga, ngu yengomo

yengomo yanggango teyinoya oriyi. Ye komo suwooyi sano, Yuka
Kundingiyi, nguro yanggangoni, ngunonggo Anutno yemboongeyi.
21 Anutdo yengo gome ingootoni, nguro yengo endeyoyingo mur-
ingga ngu tunoo etuyeroro, ye enengo ingondudu nangge keyoyi. Ye
ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo ye kumana urungga yunowa. Ye
komo ngu narungga, ngu sobowooya, noorengo, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, nguro nowoondoyini ngu ye keta sugi sugi
oruweroyi ngu yunowa. 22 Ye komo oni gidarega enengo nowoon-
doyemo hamoo teyingo ngu bodaga yokowonggoku, nguro nowoondoyi
teyunoya hoorooweyeroyi. 23 Kristen oni gidarega, ngundo biyomi
tetoyiga ngu, asa, ye komo sodedomangge, ene hooroowetoyiga, Anutro
oore metemi nguno ko oorowuyi. Yo, ye oni ngundiro nowoondoyi
teyunoro, hoorooweyeroro ngu, asa, ye komo nguro ingonda teyi!
Kinitetoyi ngu, asa, ye nguya mete weti mbumbuwa tewonggokuro
nguro ye sorewanggo. Ene ingondudu kurimi nguro muriye, ngu towi
soroyi sugabododo oorengo ngundiro. Ye komo muri ngundiro nguro,
sosoreya songo saya oriyi.

Anutno Esosooteweroyi

24 Anutdo ene mete ye soboyeroro kawararayerootoni, nguro ye mera
ma wongosogurumooro yurewa. Enengo duridarinimo ombuteku,
naruno nguno, Krayisdo ye yoyoro, ngandiro ewa, yeno biyomi gura
kini. Ene ngundiro etoni, ye nguro oni oni urungga oorengo tewanggo.
25 Ngu Anut guranangggega, ngundo nangge, noore ko yoyoyingo, ngu
Yisas Krayis nguro koningga, nguno noorengo, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, noore nguro bingami ero okoowato. Ene nangge noorengo
sobosobo koreteyingo urungga ooroote. Ene yanggangonidodo duri-
darinidodo oorengo. Ene oo bidodoboro sobosobo tabango ooroote.
Ene kurimimonggo naru bidodomo, kootuyisina nguya oruwa. Ngu
hamoo oorengo.

OO TUNOOTEWEROYI MANDE REWELESEN

Oo Tunooteweroyi Mande Ngu Anutdo Yon Etungootoni Nakangoyingo

Rewelesenro Mande Tabango

Ngu naruno nguno, Yisas ene kumooro sambo endemo ooretoni, nguno ngu, dagoma onibi kandegura gidemboro guranangge, ko dagoma kandegura nguya, (65) yokoyingo. Ngundiro dagoma yokoro, nguno ngu, Yondo nga so uyingga nga nakangoyingo. Ngu naruno nguno, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, Simoo bare ngundo kowuri urungga koorowooyingo. Ngundiro tero, nguno oowooye biyomi oorengo ero yutoro yomburiyeroyingo. Ngundiro tetoyi nguro, Yondo so uyi nga nakangoro eyingo. Ene komo Yisasno koreteya ingondudu teya, nguno yanggango dikaweroyi, nguro muringga ngu, nga so uyingga nga nakangoyingo. Ngu Yisasro konimo, nguno ngu, Anut ene nguno yanggango oorengo yero, enengo mundi oni Setanro keyimo oni, ngu dagayingo. Nguno oo gome gome urungga teyingo. Oni simoo bare onendo Anutro mande murini ngu gome oorengo keyootenggoku, nguro nakangoyingo. Yondo ene kuri mande muri ngundiro ngu, nga so uyino ngano nakangoyingo.

1 Nga so uyingga nga, Yisas Krayisdo oo bidodo kuri etuyeroyingo.
Ngu oo bidodo naru bodaga nangge tunooteweroyi ngu, Anutdo Krayis
etungootoni, ngundo enengo ko oni etuyeroyingo. Asa, Anutdo enengo
sambono oni soweyootoni, ngundo nono omburo, no, Yon, enengo ko
oni oo ngu tunoo etuneroyingo. 2 Nondo Anutro mande, ko, Yisas
Krayisro mande ngu bidodo ingoro kenowonoku oo ngu bidodomo, nga
so uyinggano ngano nakangowono. Mande nga hamoo oorengo, ero
eyingo.
3 Nga mandega nga, nondo nakangowonoku ngu, Anutdo oo kootuy-
isina tetoni tunooteweroyiga, nguro mandeni nga ngu, oni kandangero,
ingoro, keyootenggoku ngu, Anutdo ye gome soboyerowa. Ndawugaro
nguro, ene ingootenggo. Ngu narungga ngu namoko tetoni, nguro
Anutdo oo bidodo tewero ingowoku, ngu bidodo temukowa, ingoyingo.

Krayisdo Mande Soweyootoni, Kristen Oni Yowuru Kandegura Gidemboro Eraya (7) Nguno Oorowuyingo

4 No Yondo, nga so uyingga nakangoro, ye Kristen yowuru kandegura
gidemboro eraya, Esiya merako nguno oorootenggoku, nguro nakan-
goyunooteno. No Anut kuri keta oruwoku, ataga nguya keta oorooteku,
ko, kootuyisina ko ombuweroyiga, nguno yemboongetoowe, enendo
mete sumangeni nowoondoye imakeyingo muri ngu yunowa. Yuka
Kundingiyi nguro koye ngu kandegura gidemboro eraya tero, Anut
tanggeyimo dikaro, oorooteku, ngundo nguya sumange nowoondoye
imakeyingo muri, ngu mete yunowa. 5 Yisas Krayis oningga ngu,
ene Anutro mande nenengo wesiyoro eteku, enendo nguya sumange
nowoondoye imakeweroyi, ngu yunowa. Yisas koretero merenonggo
ko keta ootoogero, mera oni sobosobo koreteyingo urungga, nguro
sobosobo tabango ooroote. Ene newende noore yunoro, enengo sidu
darowobo noorengo weti mbumbuwa andangeyunoyingo. 6 Nguro ngu,

noore enengo nowoondonanimo hamoo teyingongga, nguno uro, Eweyi
Anutro wooro yeyingo oni tero oruwato. Yisas Krayis ngu sugi sugi
noorengo sobosobo oruwa. Nguro ngu, noore komo suwooyi sano
enengo oowooyi duridarini yanggangoni oorooteku, nguro bingami ero
okoowato! Ngu hamoo oorengo!
7 Gome ingoyi! Yisas goboore kewoorokuri ombuwa! Ngundiro omb-
utoni ngu, oni bidodo enengo doongeyembo kenowanggo. Ngundiro
tero, oni kuri ene sanggawero ureyingoku nguya kenowanggo. Oni
simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngundo ngu, Yisasdo ko
teyingo ngu ingoro, nguro nowoondoyi urungga tewanggo. Oo ngu
hamoo oorengo ngundiro tunootewa!
8 Oo Bidodo Simburi, Anut, ngundo ngandiro eyingo. Nondo nangge
no kuri amana damonimonggo ko wengamo nguya nondo nangge
oorooteno, ero eyingo. Ngu hamoo Oo Bidodo Simburi ngu kuri
oruwoku, ko, ataga nguya oorooteku, kootuyisina ko ombuwa. Ene
Anut yanggangoni urunggadodo.

Yondo Gabono Krayis Kenoyingo

9 No Yon, no yengo Kristen dobooye, noorengododo Krayisro
nowoondonanimo hamoo teyingo nguro ngu noore gobooro, kowuri
koorowooro, towootowooro yanggangoni nguya gobooro ootooro,
noore Anut mande murininggа ngundo enengo simoo bare soboye-
rooteku, nguno uro, ootooro oruwato. Nondo Anutro mande oni simoo
bareno yootunoro wesiyoro ero, ko, Yisasdo oo hamoomu etunerootoni
nguya, eneno etuyerootoowe ngu, asa, nguro oni no noyoro, Patmos
meradonimo, ngano ya biyomimo ngundiro noyokootoyi oorooteno.
10 Sande naruno, Yuka Kundingiyimboro yanggangoni, ngundo nono
tunootetoni, kootunesinanggo manggowo gura yanggango etoni, no
ingootoowe, unggu ngguyi ngundiro ingowono. 11 Ngu manggowooga,
ngundo ngandiro eyingo. Ge oo bidodo kenooteku ngu, ge komo so
uyimo nakangoya, soweyootooga, Kristen yowuru kandegura gidem-
boro erayaga Epesas, Samerna, Pegamum, Tayatara, Piladelpiya, Sardis,
Leyodisiyano soweyootooga oorowuni. Ero eyingo.
12-13 Asa, no ngundiro ingoro, yowoorengoro, ngu oningga mande
nono ewoku ngu kenootoowe, soru Lam gol kandegura gidemboro
eraya oodoni, Lam ngu kewooroko oni gura oruwo. Ngu oningga ngu,
Anutro Nangoni Oni Kirarongo kenowono. Ene towi pirungga kutu-
wootoni, keyimo utoni, Let gol gosingowoore kowooro gosiyoyingo.
14 Enengo tabango uyi sarayi ngu goboorembare ngundiro. Doongeyi
ngu de soru dedeku ngundiro. 15 Keyi ngu soru oorengo degido
ngundiro. Enengo manggowo ngguyi ingootoowe, sono turi ngguyi
ngundiro. 16 Ene kandeyi koondosina ngu tootu kandegura gidemboro
eraya dowooro, ko manggowoomo duge kuningo gide gide oruwo.
Enengo omukumundoongo ngu sa kewooro yanggango oorengo yeteku
ngundiro.
17-18 No ngu oo ngu kenoro soriyokoro, keyi damonimo ukero, uro,
oni kumooyingo ngundiro teyingo. Ngundiro tetoowe, ene kandeyi
koondosinanggo nodowooro eyingo. Ge ma sosorewero. Nondo
nangge, no kuri amana damonimonggo ko wengamo nguya, nondo
nangge oorooteno. Kurimi no kumoowonomu, ko ataga keta ootooro,
yade oororo, kootuyisina nguya sugi sugi oruwano. Noso nangge

oni kumooweroyi rogo teweroyi nguro sobosobo, ko, nondo yanggan-
gododo oni soweyerootoowe, Setanro ende biyomimo uweroyi nguro
nguya sobosobo. 19 Nguro ngu, ge komo oo ataga tunooteweroyi,
ko kootuyisina tunootewaku, ngu bidodo kenowoku, ngu nakango.
20 Ge kandene koondosina tootu kandegura gidemboro eraya kenoro,
ko, gol soru lam kandegura gidemboro eraya kenowoku, ngu mande
adingayi, nguro damoni ngu ngandiro: Tootu kandegura gidemboro
eraya ngu sambono oni Kristen yowuru kandegura gidemboro eraya
nguro sobosobo; soru lam kandegura gidemboro eraya ngu, Kristen
yowuru kandegura gidemboro eraya ngu. Ngundiro eyingo.

2

*Epesas Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Sowey-
oyingo*

1 Krayisdo eyingo. Yon, gedo nga mandega nga nakangoya sowey-
ootooga, sambono oni Engel Epesas yowuru sobowooro oorooteku,
nguno oorowuni. Nga mandega nga ngandiro. Nga mandega nga
Yisas kandeyi koondosina tootu kandegura gidemboro eraya dowooro,
ene gol lam soru kandegura gidemboro eraya ngu kewooroko oodoni,
ngunonggo no nga mandega nga yeno soweyooteno.

2 No kuri ingooteno. Ngu ye Epesas oni simoo bare nowoondoyemo
hamoo teyingo yengo muri, ko, kowuri tetenggoku nguya kuri in-
gowono. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo nguno yanggango
dikaro, ngunonggo oni muri biyomi tetenggoku, ngu yoyokootenggo.
Ngundiro oni, ngundo ye ganayeroro etenggo. Noore Anutro Aposel
oni kirarongo nangge etenggo. Ene yengombo muriye kenoro wirikoro
ingootenggoku, ngu nguya Anutro Aposel oni kini. Ene godange oni
nangge. 3 Yo, no ingootenoku ngu, ye no oowoonemboro nowoon-
doyemo hamoo teyingo ngu yanggango tero, ngunonggo kowuri
urungga koorowooro, ye ma kiyayi yetenggo. 4 Ene ngundiro nguro,
no ye yeyondandangero, nguro oo gura no kowuri ingooteno. Ye amana
nowoondoyemo hamoo teyingo nguno ngu, nowoondoye bidodo nguno
yewonggo. Ene ataga ngu muri metemingga ngu yokowonggo. 5 Ye
kuri muri gomemu teyingo, nguro ingondudu teyi. Ye ngu muringga
ngu bidodo yokoro, ye kuri songo oriroko saro oorootenggo. Ngundiro
nguro, ye komo nga weti mbumbuwa tetenggoku nga yokoya, nowoon-
doye yowoorengootoningga, muri gome kuri tewonggoku, ngu ko teyi.
Ngundiro ma tetoyi ngu, asa, no yeno noro soru lam (Yuka Kundingiyi)
oorooteku ngu andangero yootoowe, ye oreriko oruwanggo. 6 Ene muri
metemi tero oorooteku, ngu ngandiro. Ye ngu noya Nikoletiyan oni
watangga, nguro muriye biyomi oorengo nguya ronggeyootenggo.

7 Arisa, oni sodeyidodo ngu, ene komo mande nga ingoni! Yuka
Kundingiyimbo Kristen oni yowuru, ngu ero etuyeroro eyingo. Ene
oni enengo newendemo hamoo teyingo, nguno yanggango dikaro oode
ngu, asa, ene mete sambo endemo kongga nguno oorero, de tanggori
gome Anut doongeyimo keta sugi sugi oruweroyi oorooteku, ngu
newanggo. Ero eyingo.

*Samerna Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande
Soweyoyingo*

8 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel
Samerna yowuru sobowooro oorooteku, nguno oorowuni. Nga man-
dega nga ngu, Yisasnonggo ombute. Ngundo nangge, kuri amana
damonimonggo ko wengamo nguya, ngundo nangge ooroote. Ene kuri
kumoowooromu, ko ataga ene keta oorooteku, ngundo nga mandega
nga yeno soweyoote.
9 No yeno kowuri ogingo oo tunootetoni ingootenggoku, ngu no
ingooteno. Nguro ngu, no ingootenoku ngu, ye merako ngano keta
oruweroyi oo sitowi urungga kini, bodaga nangge yootenggo. Ene
Anutdo ye hoorooweyeroro, kumana urungga yunoote. Ene ngu oni
watangga ngundo noore Yuda oni Anutromu ero etenggo. Ngundiromu,
ene ye yomooyinoro mande biyomi etenggoku, nguro ene noromu kini,
ene Setanro keyimo oni nangge. 10 Naru bodagano, nowoondoyemo
hamoo teyingo nguro towooyeroro, ogingo yowanggo. Ene ye nguro
ma sosorewero. Ye kewooroyemo oni gidarega Setando towooyeroro,
enengo ya biyomimo yoyetoni, naru kande eraya oruwanggo. Ene ye
komo ngu nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango dowooro,
yade oororo kumoowanggo. Ye ngundiro tetoyi ngu, nondo keta sugi
sugi oruweroyi ngu kingo oorengo duwoo yunowano.
11 Asa, oni sodeyidodo mande nga gome ingoweroyi ngu, ene komo
mande gome Yuka Kundingiyimbo Kristen oni yowuruno eteku, ngu
gome ingoyi! Oni ene newendemo hamoo ngu yanggango dowooro,
oorooteku ngu, ngundo Setanro ende biyomimo nguno ma oorowuwa.
Hamoo oorengo kini! Ero eyingo.

Pegamum Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Soweyoyingo

12 Nga mandega nga nakangoya, soweyootooga, sambono oni En-
gel Pegamum yowuru sobowooro oorooteku, nguno oorowuni. Nga
mandega nga, Yisas ene duge piru guranangge ngu kuningo gide gide,
ngunonggo soweyootoni ombute.
13 No kuri ingootenoku ngu, yengo ende ngu Setanno yambo mande
urungga tero oorootenggoku, nguro musiyo. Ene ye noro oowoone
gome dowooro, nguro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro no
oowoone ma oongootenggo. Ene kurimi oni oowooyi Andipas, ngu
yengo endemo nguno oodoni ngu, enengo newendemo hamoo teyingo
nguro ureyi kumooyingo. Ndadiro nguro? Yengo ende ngu Setanro
musiyo. Nga naruno nguya, ye ngu noro nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu yanggango ootooro, nguro no oowoone ma oongootenggo.
14 Ngundiro nguro, nondo oo gidarega yendo tetoyi, kenowonoku,
no nguro kowuri ingooteno. No mande oo nguro yeno ewero.
Oni gidarega Pegamum oorootenggoku ngu, ene mbooro godange
oowooyi Belam, nguro murini yanggango dowooro, ngunonggo ene oni
oowooyi Belak etungoyingo. Ngundo ngu, Iserel oni simoo bare gana-
ganayeroro yoyootoyi, weti mbumbuwa tero, mbooro biyomi nguno
wooro yeweroyi oowari ngu nero, ene sebobarese muri biyomi nguya
tetenggo. 15 Ngundiro nguro, oni gidarega ye kewooroyemo oorootenggoku, ngundo Nikoletiyan garo muriye biyomi etuyeroyingongga, ngu nangge keyootenggo. 16 Nguro ngu, ye komo nowoondoyemo hamoo teya, yowoorengoya, ngu muri biyomingga ngu yokoyi. Ngundiro ma tewanggoku ngu, asa, no sodedomangge yeno tunootero, omburo,

duge piru guranangge ngu kuningo gide gide manggonemo oorooteku,
ngando ngu, oni nguya ebe urewato.
17 Arisa, oni sodeyidodo ngu, ene komo mande nga Yuka Kundingiy-
imbo Kristen yowuruno eteku nga, gome ingoni. Oni ene newendemo
hamoo teyingo ngu yanggango dowooro, dikaro oode ngu, asa, nondo
ngu oningga ngu sambono oowari, ene kuri ma kenoyingomu, ngu
inootoowe newa. Ene nguya digi sarayi bodaga inowanoku, nguno
oowooyi keta nakangoyingo oorooteku, oni digi yowokungga, ngundo
nangge kenoro, oowooyi keta ngu ingowa. Ero eyingo.

*Tayatara Kristen Oni Watangga Oorootenggoku Nguro Mande Sowey-
oyingo*

18 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel
Tayatara yowuru sobowooro oorooteku, nguno oorowuni. Anutro
Nangoni ngundo nga mandega nga yeno soweyoote. Enengo doongeyi
ngu de soru ngundiro. Enengo keyi ngu Ayen kooronggguyi wadori
ngundiro gome oorengo.
19 No yengo muriye tetenggoku, ngu bidodo kuri ingomukooteno.
Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ko, oni songomboro nowoon-
doyi teyingo muringga ngu, no kuri ingoyingo. Ye ko tero, noro
oowoonemonggo oni hoorooweyerootenggoku, nguro onindo kowuri
ye yunootoyi, ye nguno yanggango dikaro, kowuri koorowootenggo.
Ngundiro muri gome ngu koretero tewonggoku ngu, ataga ngu dagaro
urungga oorengo tetoyi tunootete. 20 Ene no ye yosanggawero mande
gura ewano. Ye bare oowooyi Yesebel, ngu yokootoyi, yeya ooroote.
Ngu barega, ngundo ngandiro ete. No Anutro ingondudu eyingo bare.
Ngundiro ewoku ngu, ene godange mande nangge eyingo. Ngu barega
ngundo noro ko oni muri biyomi oorengo etuyerootoni, ene sebobarese
muringga ngu keyoro, tero, ngunonggo ene mbooro biyomi nguro
wooro yeweroyi oowari nusako ngu netenggo. Nero, nguro ene weti
mbumbuwa tetenggo. 21 Nondo ene newende yowoorengoweroyim-
boro naru inootoowe oode, ene enengo sebobarese murini biyomingga
ngu ma yokoro, ene newende yowoorengoyingo. 22 Ngundiro nguro,
ene muri biyomi ma yokootoni ngu, asa, nondo sayi ogingododo
urungga ngu barega ngu inoro, ko, oni eneya endeyootenggoku ngu,
ene nowoondoye ma yowoorengowanggoku ngu, nondo ene nguya
sayi ogingododo urungga, ene yunootoowe yowanggo. 23 Nguro ngu,
nondo enengo simoongo nguya urewe kumoowanggo. Asa, ngundiro
tetoowe ngu, Kristen oni simoo bare bidodo nguno kenoro ingowanggo.
Ingootoyi, oniro ingonduduye nowoondoye newendemo ngu bidodo
wirikoro ingooteno. Ingootoowe, oo biyomi bidodo ye tewanggoku, ngu
songo songo ngundiro gumi teyunowano.
24-25 Ene ataga Kristen oni simoo bare gidarega Tayatarano oo-
rootenggoku, ye ngu barega nguro mande murini biyomi nguno
ma uro, ko Setanro murini biyomi kombiteyingo ngu bidodoboro
ingondudu ma tero tetenggo, eyingo. Ye ngu oni nguro, yeno ngandiro
eteno. Ye komo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu
komo yanggango dowooro, yade yade oororo, no ko tunooteyingo
naruno, ngu nangge dowooro, oodoyi ngu, asa, no kowuri gura ye
ma yunowano. 26 Oni enengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yanggango dowooro, dikaro ootooro, ngunonggo noro ko rogo oo

tero yunowonomu, ngu tero, keyoro oodoyi ngu, asa, naru wenga
oorengomo ngu, no ngu oni ngu noro yanggangone urungga yunowano.
Yunootoowe ngu, oni simoo bare mera bidodoboro tabango oniye
tunootero, ngundo soboyerowanggo. 27 Anutro mandeno eneno
ngandiro eyingo.
Ngu oni ngundo oni simoo bare yanggango soboyerootoyi, onindo oni
gura usudogo Ayen dowooro, ngundo yutoyi, ngundiro yang-
gango soboyerowanggo.
Ngundiro soboyeroro, oni bidodo wirikoyerowaku ngu, mera kumbe
usosowootoyi sosorango yeteku ngundiro. Ero eyingo. (Sam 2:9)
Awane sambo endemo oorooteku, ngundo ko no (Yisas) nunoyingo.
Ngundiro nangge, ngu oni nguya no hooroowenerorо, ko ngundiro
nangge tewanggo. 28 Ngu oni ngu nondo suwoononggoboro tootu
tamarita yunowano. Ngu damoni ngandiro: Ene Yisasya sugi sugi
oruwanggo.
29 Asa, oni ene sodeyidodo mande ingoweroyi tetoningga ngu, ene
komo nga mandega nga Yuka Kundingimbo Kristen oni simoo bareya
eteku nga ngu, ene komo gome ingoni! Ero eyingo.

3

*Sardis Kristen Oni Watangga Oorootenggoku Nguro Mande Sowey-
oyingo*

1 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel
Sardis Kristen yowuru ngu sobowooro oorooteku, nguno oorowuni.
Oningga (Yisas), ene Anutro Yuka Kundingiyi kandegura gidemboro
eraya dowooteku ngu, ko ene tootu kandegura gidemboro eraya
dowooro oorooteku, ngundo yeno mande ngandiro soweyoote, ero
eyingo. No kuri ingooteno. Ye no oowoonemo ko tetenggoku, nguno
kuri ingowono. Oni oowooyingga ngu ingondudu tetenggoku, ngu
yendo noro ko gome oorengo tetenggo, ero ingootenggo. Ene ngu
hamoo oorengo kini. Ye kuri hamoo mande ngu yokoyingo. 2 Ye
ootoogeya ingoyi! Yengo Kristen muriye ngu kinitewero teteku, nguro
ye komo yanggango teyunoyi. Yengo muriye bidodo tetenggoku, ngu
nondo kenootoowe, noro Anut doongeyimo nenengo kini. 3 Ye kuri
Anutro Mande Keta Mesarango ngu ye kuri ingoro yowonggo. Asa,
ye mandeni ngu komo ingonduduyemo ko ingondudu teya, gome
sobowooya, nowoondoye yowoorengoya, Anutro mande ngu keyoyi. Ye
wetoro oode ma ootoogetoyi ngu, asa, no yeno yakaka oni ngundiro
windogayi tunootewano. Noro narune wirikoyeroweroyiga ngu, ye ma
ingootenggo. Ye nowoondoye ngu towikumba sugabododo ngundiro.
4 Nguro ngu, Sardis Kristen oni gidarega ye kewooroyemo oorootenggoku, ene ngundiro nguya kini. Ngu oni ngu, enengo nowoondoye hamoo teyingo ngu sarayi oorengo. Nowoondoye ngu towi nengguro sarayi oorengo, ngu ngundiro. Ngu oni ngu, noya endeyoro oruwato.
5 Oni ene nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango oorengo
dowooro, dikaro oorootenggoku ngu, asa, nondo kumba sarayi ngu, ene
yunoro, ko, nondo enengo oowooye sambo endemo so uyimo simoo
bare keta oruweroyi oowooye nakangootenoku, nguno oruwa. No
enengo oowooye ma toongoowano. Kini, nondo enengo oowooye noro

Awanemo, ko, enengo sambono Engel oni nguya, ngu tunoo yootunoro
ewano.
6 Asa, oni sodeyedodo mande ingoweroyi gome ngu, ye komo Anutro
Yukanimbo Kristen simoo bare yowuru musiyo bidodomo mande eteku
nga, gome ingoyi! Ero eyingo.

Piladelpiya Kristen Oni Watangga Oorootenggoku Nguro Mande Soweyoyingo

7 Nga mandega nga nakangoya soweyootoowega, sambono oni En-
gel Piladelpiya Kristen yowuru ngu sobowooro oorooteku, nguno
oorowuni. Ngu ngandiro: Nondo kundingiyi oorengo (Yisas), ko,
no oo teweroyi etenoku ngu, ngu no hamoo temukooteno. Nondo
Yerusalem ende ketangga sambono oorooteku, nguro sobosobo ko-
reteyingo oodoowe, kuri Dewitdo oruwoku ngundiro. Nondo yamuko
goosootoowe ngu, oni gurado mete ko ma goodoowa. Ngundiro
nangge, no yamuko goodootoowe ngu, oni gurado mete yamuko ngu
goosooweroyi nguya kini. Yisasdo nga mandega nga ero nakangowo.
8 Yendo no oowoonemo ko bidodo tetenggoku ngu, no kuri ingowono.
Nguro no yengo hoorooweyerootoowe, ngunonggo oni gidarega nguya
yedodo nowoondoyemo hamoo tewanggoku, nguno ombuwanggo. Oni
gurado ngu mete yengo ko ngu ma gosiyerowa. Yengo watangga
nguno, ye oni simoo bare oowooyingga kini, ene ye oni kewooroyemo,
no oowoone yootunoro, ewero ngu, ene ma sosoreyingo. 9 Nguro
ngu, ye ingootenggoku ngu, Yuda oni watangga ngu Setanro mandeni
keyoro, ngunonggo ngandiro etenggo. Noore Yuda oni nguro soweni.
Ngundiro etenggoku, ene Anutdo ene ko yoyoweroyi oningga rogo
teyingo, nguno nowoondoyemo hamoo ma teyingomu, nguro hamoo
oorengo, ene Yuda oni kini. Ene godange oni nangge. Nguro ngu, ye
ingoyi! No ngu oni ngu yoyewe, ene omburo, yengo oowooye bingami
ngu okoowanggo. No yengo gome ingooteno, ero eyingo. 10 Ye ngu
noro mandene gome dowooro, keyoro, ngunonggo yanggango dikaro,
kowuri bidodo yeno ombutoni koorowoowonggo. Ngundiro nguro,
naru wengamo Setanro towoo towoo oni simoo bare merako ngano oo-
rootenggoku, ngu towootowoongga ngu yeno ma tunootewa. 11 Nguro
ye gome ingoyi! No yeno sodedomangge tunootewano. Nguro yengo
nowoondoyemo hamoo teyingongga oorooteku, ngu gome yanggango
dowootoyi, nguro oni gurado ngu ooga ngu ma yomburiyowa. Ye
ngundiro tetoyi ngu, asa, yengo suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu
kingo oo duwoo yoweroyi ngundiro yowanggo. 12 Asa, oni ene newen-
demo hamoo teyingo nguro yanggango dowooro, dikaro oodoni ngu,
nondo ene yanggango yewe, noro Anutga, nguro yowuru ya Tembel
nguro nonggini ngundiro yewe dikawa. Nguno ngu, ene suwooyi sano
oruwa. Ngu oningga ngu, ene Anutromu, ko ene Yerusalem ende
ketangga sambononggo ombuyingomu, nguno sugi sugi oruwa. Noro
oowoone keta nguya ngu oningga inowano.
13 Asa, oni sodeyedodo mande ingoweroyi gome ngu, ye komo Anutro
Yukanimbo Kristen simoo bare watangga ngu bidodomo mande eteku
nga, gome ingoyi! Ero eyingo.

Leyodisiya Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Soweyoyingo

14 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni En-
gel Leyodisiya Kristen watangga ngu sobowooro oorooteku, nguno
oorowuni. No (Yisas) hamoo mande ngaro Simburi. Nondo ngu Anutro
mande ngu nenengo suwooyi sano yootunoro eteno. No ngu, oo bidodo
Anutdo yeyingo nguro Simburi. Nguro ngu, nondo nga mandega nga
yeno soweyoro eteno.

15-16 No yengo muriye tetenggoku, ngu kuri ingootenoku ngu, ye
nowoondoye gingo kini (nowoondoye hamoo ma teyingo oni ngundiro);
ko, yengo nowoondoye kookingo oorengo nguya kini (oni nowoon-
doyemo hamoo teyingo oorengo ngundiro). Yo, ye yanggango no ma
keneroro, noro ko nguya yanggango ma dowooro tetenggo. Kini, ye
ngu wata eragano ngu kewoorokono oorootenggo. Ngundiro nguro,
nowoondone kowuri urungga ingoro, nguro no mindeweroyi teteno.
17 Ye ngandiro ingondudu tero, etenggo. Noorengo wimbunanimo
nangge, noore digi beye, sitowi urungga yoro, Anut doongeyimo no
oni nenengo oorooteto, ero ingootenggo. Nguro noore oo guraro ma
wenonoro, ero ingootenggo. Ngundiro ingoro, nguro ye yengombo
oowooye bingamiye okootenggo. Ene ye ma ingootenggo. No doon-
genemo ngu, ye angoyi oni oorengo tero, doongeye kiringo yero,
mbirimbiri oorootenggoku ngundiro. 18 Asa, ataga no yeno yootunoro
ewero. Ye noro nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango yetoyi ngu,
hamoo gol ngundiro. Ye ngundiro tetoyi ngu, noro Yukane ngundo
ye gome soboyerowa. Ye sitowiyedodo tewero ngu, asa, ye komo
noro gol hamoongga kuri karo yomosiyoyingongga ngu uriyoyi. Asa,
ye mete kumba sarayi (nowoondoye sarayi) ngu uriyoro, kutuwooro
yemuro ngu, ye mbirimbiri ootooro, ma oyimo yowanggo. Ye mete
doongeyemboro Marasin uriyoro doongeyemo yetoyi, mete tetoni,
gome doongetewanggo.

19 Oni gidarega no nowoondone ene yunoro ngu, asa, nondo
enengo muriye biyomingga, nguro mamanayeroro, yoyoro yoone-
nengoyerowano. Nguro ngu, ye komo yengo muriye biyomi ngu
bidodo wirikoya, ingoya ngu, nowoondoye yowoorengoyi. 20 Ye
gome ingoyi! No yengo nowoondoyeboro yamukoyi ngu dabemimo
ootooro, ngunonggo no yengo nowoondoyemo ombuwero, nguro
no yokakasangoro oorooteno. Oni gurado ngu noro manggone in-
goro, no negonerootoni ngu, asa, no yani newendemo (nowoon-
doye newendemo uweroyi) uro, eneya oowari gobooro nero, ene no
eneya gobooro oruwato. 21 Kristen oni ene Setanro towootowooni
nguno yanggango dikaro, dagaro ngu, asa, ene mete noro sobosobo
yaba bibiteweroyi, ngusina bingaminidodo nguno gobooro bibitewato.
Kuri no nguya Setanro towootowoo ngu yanggango tero, dagatoowe,
nguro Awanembo yaba bingaminidodo bibiteweroyi musiyosina, no
nunootoni bibitetero.

22 Asa, oni sodeyedodo mande ingoweroyi gome ngu, ye komo Anutro
Yukanimbo Kristen simoo bare watangga ngu bidodomo mande eteku
nga, gome ingoyi! Ero eyingo.

4

Sambo Endemo Yambo Mande Teweroyi, Nguro Gabogaboyi

1 Nga naru ngaro mande kinitetoni ngu, asa, sambo endeboro
yamukoyi goosootoni, nguwoore no Yon oo gaboya gaboya kenowono.
Ngundiro kenootoowe, ngunonggo manggowo gura kuri ingowonoku
manggowoogaku, unggu ngguyi ngundiro etoni ingootoowe, eyingo.
Ge ngano ooretooga, nondo oo bidodo kootu tunooteweroyi, ngu
etunggeroowe, ero eyingo. 2 Sodedomangge Anutro Yukani nono
omburo, yanggango nunootoni, nguno sambo ende nguro sobosobo
yaba gomengga kenootoowe, nguno oni gura bibiteyingo. 3 Oni yaba
bingamidodo bibitewokungga, ngu no kenootoowe, enengo goweyi
ngu digi nakanakangoyingo oo wadori oowooyi Yaspa, ko, digi suku
oowooyi Koniliyon ngundiro kenoyingo. Wowo ngundo ngu, digi
gome titoyingga oowooyi Emeral ngundiro, ngundo enengo yaba
gomengga ngu pawangoro oriyingo. 4 Yaba bingamidodo ngu, onibiga
ko namoraya nguya (24) bibiteweroyi, ngundo Anutro yaba duri-
darinidodo kewooroko urungga oorooteku, ngu pawangoro oodoyi, ko,
oni tabango onibiga ko namoraya nguya (24) ngundo ngu sanganimo
bibiteyingo. Ngu tabango oniku ngu, ene nengguro sarayi oorengo
tero, ko gome tewonggoku, nguro gol tomokuyi ngu tabayemo ku-
tuwooyingo. 5 Yaba bingamidodo ngunonggo gusiro ngguyi ingoro,
ko yowari nguya tero, toongetoni kenoyingo. Ngundiro tetoni, ngu
ingowono. Yaba omukumundoongosina nguno soru himi kande-
gura gidemboro eraya oruwonggoku, ngu Anutro Yukani nguro koni
kandegura gidemboro eraya ko teyingo nguro gabogaboyi. 6 Yaba
bingaminidodo bibiteweroyi omukumundoongosina oo gura nguya
oruwo. Ngungga ngu, sono koongeyingo urungga ngu oo komboni
(Galas), ngundiro gome himi oorengo. Oo namoraya keta oorootenggoku, Anutdo sambo endemo yewoku, ngundo yaba bingaminidodo
ngu pawangoyingo. Ngu Oo Keta oorootenggoku, ngu kootuyesina,
nomoyesina nguya doongeye oowooyingga oorengo oorootenggo. 7 Oo
keta namoraya oorootenggoku, nguro koreteroga ngu Layon ngundiro;
erayayiga ngu, Bulmakawu ngundiro; kabusayiga ngu, oni omuku-
mundooye ngundiro; namorayayiga ngu, punggi urungga ngundiro
bawooro ooroote. 8 Oo Keta Oorootenggoku namorayaga ngu, ene
songomo songomo, wireye kandegura gidemboro guranangge oo-
rootenggo. Ngu wireye bidodomo ngu, sanganisina newendesina
nguya doongeyedodo nangge oorootenggo. Suwoono, sano, naru
bidodo, ene yambo ngandiro Anutno utororootenggo. Ene ngundiro
tero ma kengetenggo.

Ge noorengo Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani. Ge Oo Bidodoboro
Simburi nguro oni bidodo bingamingge ero okootenggoku ngu,
ge yanggangonggedodo oorengo. Ge Kundingiyi, Kundingiyi,
Kundingiyi oorengo! Ge kuri oruwoku, ataga nguya ooroote.
Ngundo nangge, kootuyisina ko ombuwa. Ero eyingo.

9 Anut suwooyi sano keta oorootekungga, ngundo enengo yaba
bingaminidodo nguno bibitetoni, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga,
ngundo narudodomo Anut oowooyi bingami duridarinidodo, ngu ero
okooro, eneno esosooteyingo. 10 Ngundiro tetoyi, ngu tabango oni
onibiga ko namoraya nguya (24), ngu enengo yaba bingamidodo nguno
bibitero, ene Anutno yambo mande tero, keyi damonimo boodoo
oondoogero, enengo gol tomoku ngu yoro, Anut suwooyi sano keta oo-

rootekungga, keyimo yero, nguro bingamini, ero okooro, ngu ngandiro etenggo.

11 Ge noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Anut urungga oorengo!
Ge Oo Bidodoboro Simburi, nguro noore mete oni bidodo nowoondonani ngu, komo gengo duridarige oowoongge, ngu ero okoowato. Ndatero nguro, ge yanggangonggedodo oorengo! Gengo ingondudunonggo nangge oo bidodo yemukootoyi oorootenggoku, nguro Simbuye, ero eyingo.

5

Oo Kootuyisina tunooteweroyi Ngu Bukno Oodoni, Nguro Roogootero Gosiyoyingo

1 Anut enengo yaba gomemo bibitero, kandeyi koondosina nguno, buk wagayingongga oodoni, nondo Yon kenowono. Buk ngu newendesina sanganisina nguya nakangoyingomu ngu oodoni, ngu sunggi kandegura gidemboro eraya yero, roogo tero gosiyoyingo, nguro onindo buk newendemo mete ma kandangewanggo. 2 Ngundiro oodoni, no sambono Engel oni yanggangonidodoga kenootoowe, ene manggaru tero eyingo. Oni onendo ene mete ngu buk wagayingongga, ngu sunggidodo ngu mete oomboongewa? Ero eyingo. 3 Ngundiro etoni, ene oni gura sambo endemo oorooteku, oni merako ngano oorooteku, ko, oni mera newendemo kumootoyi mereyerootoyi oorooteku, ngundo mete buk wagayingongga, ngu sunggidodo oomboongero, wesiyoro, newendemo mande ngu kenoweroyi oni gura ma ooroote. 4 Ngundiro nguro, oni gurado ngu bukga ngu kenondandangero, wesiyoweroyi nguro simburi nguya ma kenoro, nguro no sendoro biyobiyomi tewono. 5 Ngundiro tetoowe, tabango oni gurado nono eyingo. Ge sendo yokoya, gome ingo! Yuda soweno, ngunonggo oni soboyeroyingo oni (Yisas) tunootewoku, ngu Dewitro osiyi. Ngundo ene Setanya ebe yanggango oorengo utoro, enendo Setan dagawokuro, nguro ene mete ngu buk wagayingo sunggi ngu oomboongero wesiyowa. Ero eyingo.

6 Ngu naruno, no Yisas kenootoowe, dikaro oruwoku, ngu Sipsip nangoni udoyi kumooyingo ngundiro. Ene Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ko, tabango oni ngu kewooroyemo dikayingo. Ngu Sipsip Nangoningga ngu nggamari kandegura gidemboro eraya, ko, doongeyi kandegura gidemboro eraya oruwo. Ngungga ngu, Anutro Yukani nguro ko kandegura gidemboro eraya, nguro koye gura gura ngu gabogaboyi. Anutdo ngu kongga ngu mera bidodomo soweyootoni oorowuyingo. 7 Sipsip Nangoningga, ngundo Anut enengo yaba bingamidodo nguno bibitetoni, ngu kandeyi koondosina buk wagayingongga oorooteku, ngu yoyingo. 8 Enendo yootoni, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga ngu, ko, tabango oni onibiga ko namorayaga, ngudodo Sipsip Nangonimo bagootero, yambo mande teyingo. Tabango oni ngu bidodo songo songo Gita gura oowooyi Harup, ngu yoro, ko, koondo gol wadori oorengo wooro kundingiyi ndindingododo, ngu koondomo angero oruwo. Ngu wooro gome kundingiyi ndindingododoga, ngu ngandiro: oni simoo bare Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yemboongeyingo. 9 Ene yambo ketangga ngandiro ureyingo.

Hamoo oorengo, ge komo nga buk wagayingongga nga, enengo sunggi bidodo ge mete oomboongero yoro wesiyowa. Ndadiro nguro, onindo ge gudoyi kumooro, ngunonggo gengo sidu darogebo oniro weti mbumbuwa ngu uriyeroro ko yoyootoni, nguro Anut doongeyimo oni nenengo tunooteyingo. Yo, ge oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu oni sowe bidodo, ko, mande bungeye bidodo, ko, goweye gura gura bidodo, ngu uriyeroyingo.
10 Gedo oni simoo bare geno nowoondoye hamoo teyingo ngu tetoyi, noorengo Anutga nguno wooro yeyingo oni watangga tunooteyingo. Ngundiro tero, ene merako oni ngaro sobosobo nguya tero oruwanggo. Ero eyingo.

11-12 Arisa, no ko doongetero, sambono Engel oni oowooyingga oorengo ma kandangeweroyi, ngu yeyoyingo. Ngu sambono Engel oni, ko, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ko, tabango oni ngu bidodo Anutro yabani bingamidodo, ngu pawayeroro meno moguru urungga tero, yambo yanggango ureyingo ngu ingowonoku, ngu ngandiro:

Sipsip Nangoningga nga ngu, kuri onindo utoyi kumooyingo. Ngundiro nguro, ene komo mete yanggango bidodo yoro, ko, oo gome gomemu, ingoyingo gome nguya ko yanggango urungga oorengo yowa. Yo, ene mete oni bidodobo Sipsip Nangoni bingami ero okooro, ko, duridarinimboro nguya yootunoro ero, esosooteyinootenggo. Ero eyingo.

13 Ngu naruno, no oo bidodo Anutdo yewoku ngu sambo endemo, merako ngano, ko, mera newendemo ameno, wendeyino nguya oorootenggoku, nguro nowoondoye bidodo eneno yambo utoro, etoyi, ingowonoku, ngu ngandiro:

Noorendo Anut enengo yaba bingaminimo bibitetoni, ko, Sipsip Nangoni (Yisas) nguya enengo oowooyari bingamiyari, ero okooteto. Suwooyi sano duridari ko yanggango ngu bidodo, ngu enengomu nangge! Ero eyingo.

14 Ngu Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ngundo eyingo. Ngu hamoo oorengo, etoyi, asa, tabango onidodo ngu nguno bagootero, yambo mande tetenggo.

6

Sipsip Nangonimbo Buk Wagayingongga Nguro Sunggidodo Kandegura Gidemboro Eraya, Ngu Oomboongeyingo

1 Ngu naruno nguno, no Yon Sipsip Nangoni kenootoowe, ngundo ngu bukga sunggidodo kandegura gidemboro erayagado gosiyoyingongga, ngu dowooro, sunggi koreterogaku oomboongetoni kenowono. Ene ngundiro tetoni, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, nguromu gurado manggaru tero, mande etoni, ngu ngguyi gusiro ngundiro etoni ingootoowe ngu, ge ombu, ero eyingo. 2 No ngundiro ingoro doongetero, oni gura, ngundo Hos sarayingga ngu sanganimo bibiteyingo. Ene idi nasa dowooro, tomokuni gol tabangomo oodoni kenowono. Ene ebe utoro, dagayeroweroyimboro ooro, enendo kuri dagayeroyingo ngundiro.

3 Ngundiro tetoni ngu, asa, Sipsip Nangoni, ene sunggidodo erayayiga, ngu oomboongetoni, ingootoowe, Oo Keta Oorootenggoku namoraya, nguromu erayayiga ngundo manggaru tero eyingo. Ge ombu! Eyingo.

4 Ngundiro etoni, Hos gura dagoyi oorengongga tunooteyingo, ngu
sanganimo oni bibiteyingo. Anutdo ngu oningga yanggangoni inowoku,
nguro ngu oningga, ngundo oniro nowoondoye ayibi muri ngu andan-
gero yokoyingo. Yokootoni, nguro oni ene nowoondoye ebe urewero
muri nguro hahangero, ebe ureweroyi nangge ingoro tetenggo. Oni
Hos sanganimo bibitero, oorooteku ngu, ene duge pirungga, ngundo
ebe ureweroyi kongga, nguro dowooyingo. 5 Ngundiro kenootoowe,
Sipsip Nangoningga, ngu buk nguro sunggidodo kabusayiga, ngu
oomboongeyingo. Ngundiro oomboongetoni, ingootoowe, asa, oo
keta oruweroyi nguro kabusayigakundo eyingo, ge ombu, ero eyingo.
Ngundiro etoni, no doongetero, Hos iriyongga kenowono. Hos san-
ganimo oni gura bibiteyingo, ngu kandeyimo oo kowuri wirikoweroyi
(Skel) gura dowooyingo. 6 Asa, ngu naruno, no ingootoowe, Oo Keta
Oorootenggoku namorayaga, ngu kewooroyemo manggaru tero eyingo.
Onindo sa gurananggeboro ko uriyi nguro beyeyi bidodo yoro, ngundo
oowari bobodi nangge yorootenggo. Ene oniro oo urumi ko Wayin ngu
ma yomburiyowero! Ero eyingo.

7 Sipsip Nangoni, ngundo bukro sunggidodo namorayayiga ngu
oomboongetoni, ngu ingootoowe, Oo Keta Oorooteku namorayiga,
ngundo eyingo. Ge ombu! Ero eyingo. 8 Ngundiro etoni, no
doongetetoowe, Hos goweyi mandoniyi gura tunooteyingo. Hos san-
ganimo, oni gura bibiteyingongga ngu oowooyi Kumooweroyi, oni gura
oowooyi Setanro Ende Biyomingga, ngundo kootu kootu dowoowero
ombuyingo. Anutdo ngu oni erayaga ngu yanggango yunoyingo.
Nguro ngu, dugebo sayi gura gura, ko, oowari kumooyingombo,
nusako kokimbo nguya mera bidodomo gumi namoraya, nguromu
gurananggebo yomburiyeroro yurewari.

9 Ngu naruno, ene bukro sunggidodo kandegurayiga ngu oomboonge-
toni, doongetero, Kristen oni enengo nowoondoyemo hamoo tetoni
yureyingomu, nguro gaboye Anutno wooro yeweroyi yaba ngu newen-
demo oorootenggoku, ngu yeyoyingo. Kurimi, ngu oni ngu Anutro man-
deni gome dowooro, ngunonggo onino mande wesiyoro etuyerootoyi,
nguro mundi onindo yutoyi kumooyingo. 10 Kristen oni kumooyingo
nguro gaboye, ngundo meno manggaru tero, ngandiro eyingo. Ge Oo
Bidodo Simburi Simbunani, yanggangonggedodo kundingiyi oorengo,
gengo muringge mandege ngu hamoo oorengo. Naru ndadiboro ge
noorengo sidu daronani wendoyingongga, nguro mundi oni simoo
bare merako ngano oorootenggoku, nguno gumi wirikoyeroro wendan-
gewa? Ero eyingo. 11 Ngundiro etoyi ngu, arisa, Anutdo kumba sarayi
piru piru, ngu oniku kutuwooyunoro eyingo. Ye naru bodaga nangge
kengetoyiga, yengo dobookuriye ko gobooroye ngu, Yisasro kirikiri
oni nguro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu nguya kumootoyigogo,
nondo sunggi ero ewonoku kinitetoni ngu; asa, no gumi wendangero
yunowano. Ero eyingo.

12 Ngu naruno nguno, no kenootoowe, ene bukro sunggidodo
kandegura gidemboro guranangge oomboongetoni, nguro mera nga
bidodomo imimi urungga oorengo yoyingo. Ngu naruno, sa ngu ooreri
iriyo oorengo, ya gabuyi ngundiro tunooteyingo. Kombo nguya dagoyi
oorengo sidudaro ngundiro tunooteyingo. 13 Ngu naruno, tootu bidodo
merako sisoreyingo, de koonda tanggori doogo yanggango urunggado

umamingootoni, pitiro sisoreteku ngundiro. 14 Sambo nguya oororo,
wagaro kinitetoni, towi wagatenggoku ngundiro teyingo. Mera pupuri-
dodo ko meradonidodo nguya, enengo musiye oorengo ngu yokoro,
woosooro, oororo omburo teyingo. 15 Ngundiro tetoyi ngu, mera nga
sobosobo koreteyingo oniku, oni oowooyedodomu, me oniro tabango
oniku, beye sitowiyedodo oni, yanggangoyedodo oni, kingo kirikiri
oniku, ko, oni bidodo kingo oorootenggoku ngu bidodo, merako ngano
oruwanggoku, ngundo saro oororo, mera purimo oorero, digi woon-
dokoyi newendemo kombitero, ko digi ururu kootuyesina nguya kom-
biteyingo. 16-17 Ene sosoreyingo urungga oorengo tero, mera pupuri,
ko, digi ururu nguno meno manggaru tero, eyingo. Anut enengo yaba
bingaminimo bibiteteku, ko, Sipsip Nangoni nguya nooreya sanggiri
urungga teyingo. Nguro mera pupuri, digi ururu, yendo ombuya,
noore wiriyeroya oongooyeroyi! Ndadiro nguro, ngu naru urungga
oorengo, nguno erayaga, ngundo sanggiriyari urungga oorengo, ngu
nooreno gumi urungga oorengo tunooteyingo. Onendo nguno dikaro,
yanggango yewa? Hamoo oorengo, noore yanggangonani eneya eneya
kini, ero eyingo.

7

Anutdo Iserel Oni 144,000 Rogoyerootoni, Enengo Ko Teweroyimboro

1 Ngu naruno nguno, no Yon sambono Engel oni namoraya, mera
urungga nga bidodo wenga wengamo dikaro, oodoyi kenoyingo.
Kenoro, ene mera ngaro doogo namorayaga ngu yodowootoyi, nguro
doogo ngu mera, wendeyi, ko, de nguya ngu uwootoni, ma umamin-
goyingo. 2 Anutdo ngu Engel oni namorayaga, ngu yanggango oorengo
yunoro, ngu kootuyisina mera sambo ngu yomburiyeroweroyimboro
yoyeyingo. Ngu naruno ngu, sa ooretekusina nguno sambono Engel
oni gura tunooteyingo. Anut keta oorooteku, ngundo ngu Engelngga,
ngu kongga ngu teni, ero rogo teyingo. Ngundiro nguro, ngu sambono
Engelngga, ngundo Engel namorayaga nguya meno manggaru tero
eyingo. 3 Ye mera, de, wendeyi nguya sodedo ma yomburiyerowero.
Noorendo koretero Anutro ko oni kembawasayemo, Anutro sunggi
yero, yokootooye ngu, asa, kootuyisina ye mete oo ngu yomburiyoyi.
Ero eyingo. 4 Ngu naruno, oni ndadiro Anutdo rogoyerowoku, ngu
no ingowono. Ene Iserel oni sowengga ngu bidodomo (144,000)
rogoyeroyingo, ngu ngandiro.
5-8 Yuda sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Ruben sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Gad sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Aser sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Naptalayi sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Manasa sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Simiyon sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Liwayi sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Isakar sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Sebulan sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Yosep sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Beniyamin sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.

Kristen Oni Oowooyingga Oorengo Sambono Oorootenggoku, Ngu Ma Kandangeweroyi Nguro Mandeye

9 Ngu naruno nguno, no doongetero, oni simoo bare urungga oorengo
ma kandangeweroyi, ngu yowuruwooro oodoyi yeyoyingo. Ngu oni
simoo bare ngu oni sowe bidodoboro, oni mera bidodomonggo, oni
goweyi gura gura bidodo, ko, mande bungeye gura gura bidodo, ngu
oni bidodo, ene Anut yaba bingaminimo bibiteteku ngu doongeyimo,
ko, Sipsip Nangoni doongeyimo nguya dikayingo. Ene kumba sarayi
oorengo yemuro kutuwooro, kandeyemo toonggo uyi dowooyingo.
10 Ngundiro dowooro, dikaro, meno manggaru tero, ngandiro eyingo.
Noorengo Anut, enengo yaba bingaminidodo nguno bibitetoni, ko,
Sipsip Nangoni ngundo noore ko yoyoyingo! Ero eyingo.
11 Sambono Engel oniku Anutro yaba bingamini nguno pawan-
goro, dikatoyi, ko tabango oniku, ko Oo Keta Oorootenggoku oo
namorayaga nguya pawayeroyingo. Ngu bidodo Anut tanggeyimo
omukumundooyesinanggo bagootero, yambo mande tero eyingo.
12 Ngu hamoo oorengo! Noore gengo oni oni tero, bingamingge okooro,
gengo duridariboro eteto. Ge nangge ingoyingonggedodo, yang-
gangonggedodo, nguro ngu, noore geno esosootero, bingamingge
okoowato. Ge nangge noorengo Anut, suwooyi sano sugi sugi
ootooro, oororo oruwa! Ngu hamoo oorengo! Ero eyingo.
13-14 Ngu naruno ngu, tabango oni gurado no sumoo nunoro eyingo.
Ngu simoo bare kumba sarayi kutuwooro, oorootenggoku, ge ingooteku
ngu onendo? Ge ingoote, ene ndanonggo mayero oorootenggo? Etoni,
nondo gumi ewono. Kini, oni urungga, gedo etooga ingoowe. Ero
etoowe, arisa, oni urungga ngundo ngandiro eyingo. Ngu oni ngu, naru
wengamo, Setanro towootowoo wenga oorengongga, nguno enengo
nowoondoyemo hamoo teyingongga, nguno yureyi kumooyingo. Ngu
kuri Sipsip Nangoningga nguro sidudarowo, ngundo enengo nowoon-
doye towikumbaye nguya sonowootoni, sarayi tunooteyingo. 15 Arisa,
ene Anut doongeyimo dikaro oorootenggo. Nguno ngu, suwooyi sano,
ene Anutya gobooro ootooro, koni teyinootenggo. Ngundiro tetoyi,
Anutdo enengo yaba bingaminidodo nguno bibitero, ngunonggo ene
gome soboyeroote. 16 Ngundiro soboyeroro oodoni, ene oowariro,
sonoro, ko ma ingowanggo. Sa kookingo, oo gurado nguya, goweye ko
ma yoodewa. 17 Ndadiro nguro, Sipsip Nangonimbo ene Anutro yaba
bingaminidodo tanggeyimo ootooro, ngunonggo ene gome soboyeroro
ooroote. Ene ngunonggo yoyoro, sono omungo gomengga suwooyi
sano ngundiro oorero, noore keta oruweroyi ngu yunootoni, oorooteku,
nguno oni yoyoro ombuwa. Anutdo oni enengo kowuriye bidodo
andangeyunootoni, ene ko ma sendowanggo. Ero eyingo.

8

Sipsip Nangonimbo Bukro Sunggiyi Kandegura Gidemboro Erayayigaku Oomboongeyingo

1 Ngu naruno nguno, Sipsip Nangoni ene bukro sunggiyi kandegura
gidemboro erayayiga ngu oomboongeyingo. Ngundiro tetoni ngu,
sambono oo oorootenggoku ngu bidodo, ari nggiringgara kini oororo,
naru bodaga (1/2 Awuwa) nenetero oriyingo. 2 Ngu naruno, no Yon sam-
bono Engel oni kandegura gidemboro eraya Anut doongeyimo dikatoyi,

Anutdo unggu guranangge nangge Engel oni ngu yunootoni yeyowono.
3 Ngundiro tetoni ngu, sambono Engel oni gurado, Anutro wooro
yeweroyi nombo tanggeyimo omburo dikayingo. Nguno dikaro, ene
wooro yeweroyi gol koondoyi wadori oorengo ngu dowootoni, Anutdo
sambono Engel oni de sidumi ngundo wooro kundingiyi ndindin-
gododo ooreroruwoku, ngu oowooyingga inoyingo. Engel onindo
ngundiro dowooro, Kristen simoo barero yemboongetenggoku nguro
wooroyi nguya yowuruwooro, dowooro, Anutro yaba bingaminidodo
ngu omukumundoongosina nguno wooro yeyingo. 4 Ngu wooro
kundingiyi, ndindingododo ngu, ko Kristen oniro yemboongeweroyi-
dodo ngu bidodo yowuruwooro, Engeldo dowootoni, ngunonggo Anut
doongeyimo ooreyingo. 5 Ngundiro tero, asa, Engel onindo gol
koondo wadori oorengo nguno wooro kundingiyi ndindingododomu
oorooteku, ngu yoro, ene wooro yeweroyi musiyomo, ngunonggo de
dogoni yoro, gol koondoyimo yetoni, angero ooretoni, yoro, merako
oorongootoni uyingo. Utoni ngu, nguno gusiro ngguyi urungga utoni,
ngguyi gura gura, yowari urungga soru ooretoni, ko, mera imimi
yoyingo.

Sambono Engel Oni Unggu Uwooyingo

6 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegura gidemboro eraya, ene
kandeyemo unggu kandegura gidemboro eraya uwoowero teyingo.

7 Engel koreteroga, ngundo ungguga ngu uwooyingo. Uwootoni, asa,
Ayis sambononggo ko de dogoni sidubo yowoorengoyingomu, ngu oo
kabusaga ngu yoro, merako oorongootoni uyingo. Mera, de ngu bidodo
rogowootoni sosi kabusa tunootetoni, nguromu sosi de guranangge
mera guranangge kamukoyingo. Ngundiro tero, so keta nguya ngu
bidodo kamukoyingo.

8-9 Sambono Engel koreteroga nguro koni kinitetoni ngu, asa, ko sam-
bono Engel oni erayagakundo, enengo unggu uwooyingo. Uwootoni
ngu, asa, mera puri urungga dedeku ngundiro tunootetoni, Engel-
ndo yoro, wendeyino oorongootoni, wendeyi koongeyingomo uyingo.
Ngundiro tetoni ngu, wendeyino usowootoni, sosi kabusa tunootetoni,
nguromu wendeyi sosi guranangge sidu daro tunooteyingo. Ngu
sononggano ngu sidudaro tunootetoni, nguno oo keta oorootenggoku
ngu bidodo kumoomukootoyi, nguno wanggo oorootenggoku ngu
bidodo yomburiyerootoni, biyomi yemukoyingo. 10-11 Engel erayayiga
nguro koni kinitetoni ngu, asa, sambono Engel oni kabusayiga, ngundo
enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, asa, tootu urungga ngu
oowooyi kowoo, ngundo soru oorengo dero, sambononggo, merako,
sonono, ko sono omungo nguno nguya soreyingo. Ngundiro soretoni
ngu, asa, sono bingo bidodo ko sono omungo bidodo ngu usowooye-
rootoni, nguromu sosi kabusa tunootetoni, nguromu sono bingo sosi
guranangge, ko sono omungo sosi guranangge nguya, ngu sono kowoo
tunooteyingo. Ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare sono kowoo
tunootewoku, ngu nero ngu, sodedomangge kumooyingo.

12 Engel kabusaga nguro koni kinitetoni ngu, asa, sambono Engel oni
namorayayiga, ngundo enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, asa,
sa, kombo, tootu ngu bidodo wesoowootoni, sosi kabusa tunootetoni,
nguromu sa sosi guranangge, ko kombo sosi gura, ko tootu sosi gura

ngu bidodo yomburiyootoni, ooreri teyingo. Ngundiro nguro, sa gumi
gura himi kini. Suwoo gumi gura nguya suwoono himi kini.
13 Engel namorayayiga nguro koni kinitetoni ngu, asa, no doongetero
punggi urungga samboriri bawootoni kenootoowe, ene ki urungga
ero eyingo. Gowugowurongo! Gowugowurongo oorengo! Ye simoo
bare merako oorootenggoku, ngu gowugowurongo! Ndadiro nguro,
sambono Engel kabusagobo enengo unggu uwoowero tunootewa.
Uwootoyi ngu, asa, kowuri urungga oorengo simoo bareno tunootewa!
Ero eyingo.

9

1 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegurayiga, ngundo enengo
ungguga ngu uwooyingo. Uwootoni, nguno tootu no Yon kenootoowe,
ene sambononggo merako soreyingo. Anutdo ngu tootungga ngu
mere ooriroyi oorengo wenga kiningga, ngu goosooweroyi ki inoyingo.
2 Ene mere urungga ngu goosootoni ngu, ngunonggo wooro sobugo
oorengo oorero, duru katoyi sobugo ooreteku ngundiro. Ngu wooro
sobugo urungga ngu mere urungganonggo oorero, ngundo sa ko sambo
nguya doobengootoni ooreri teyingo. 3 Ngu wooro sobugo urungga,
ngunonggo munga katu urungga merako ombutoyi, Anutdo yanggango
urungga yunootoni, nguro ene mete oni yokiweroyi yanggangonidodo,
ngu putegooro urungga ngundiro. 4 Anutdo ngu munga katu nguya
eyingo. Ye de so oo bidodo mera nganonggo ooreteku, ngu ma
yomburiyerowero. Kini, ye ngu oni simoo bare Anutro sunggi kem-
bawasayemo kini ngu nangge yokiyi. 5-6 Nguro yengo marasin biyomi
ngu oni yokitoyi, ngu ogingo urungga oorengo ingororuweroyi nangge,
ene yendo oni ma yureni kumoowanggo. Ero eyingo. Ngundiro etoni,
asa, munga katu ngundo oni yokitoni ngu, ogingo urungga ingoro
oodoyi, kombo kandegura ogingo urungga oorengo oruwa. Ogingo
nguno kumooweroyi ngu, kingo ogingo nangge ingoro oruweroyi.
7 Katu munga ngu, ene Hosmbo me ebe urewero yoonenengoro, oo-
rootenggoku ngundiro. Enengo tabayemo ngu gol tomokuyi ngundiro,
ko omukumundooye ngu oni omukumundooye ngundiro. 8 Enengo
tabaye uye ngu bare uye ngundiro, ko enengo metooye ngu bo
metoyi pageyoyingo ngundiro. 9 Enengo nomoye ngu Ayen nengguroyi
ngundiro, ko enengo wireye ngguyi ngu, digi kembe urungga om-
buteku ngguyi ngundiro. 10 Enengo koondoongeriyemo ngu, putegooro
metoyi koondoongerimongga ngundiro. Nguno ngu, Anutdo yanggango
yunowoku ngu, oni yosanggawero nguno enengo sidumi (Marasin)
biyomi, ngundo oni ogingo yunoweroyi. Ogingo ngu kombo kandegura
oruwa. 11 Enengo tabangoye koreteyingo urungga ngu, ngu Engel ngu
mere urungga wenga kiningga, nguro sobosobo. Hiburu mandeno ngu
oowooyi Abadon, ko Girik mandeno ngu oowooyi Apoliyon, nguro muri
damoni ngandiro: Oo yomburibari oni.
12 Naru koreteroga kowuri urungga oorengo, ngu kiniteyingo. Ayiyo.
Ene kowuri ururu oorengo eraya namoko ombuwari.
13-14 Arisa, sambono Engel oni kandegura gidemboro gurananggeyiga
ngundo enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, manggowo gura
wooro yeweroyi gol yabayi Anut doongeyimo oruwoku, ngu mundu-
misinanggo etoni ingowono. Ngu manggowooga ngundo Engel oni

kandegura gidemboro gurananggeyiga unggu dowooyingongga nguno
eyingo. Ge Engel namorayaga biyomi Yuparetis sono dabemimo
Anutdo gosiyerootoni oorootenggoku, ngu komo uto wesiyo, eyingo.
15 Ngu narunggano nguno, ngu sambono Engel namorayaga ngu
yoyokoyingo ngu, oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu
sosi kabusa watayero, nguromu sosi guranangge yureyi kumooweroy-
imboro. Ngu Engel ngu, naru enengo Anutdo roogo teyingongga,
ngu sobowooro oruwonggoku, nguno nangge ko teweroyimboro oo-
rootenggo. 16 Me oni ngu Hos sanganimo bibitetoyi, ngu ma kan-
dangeweroyi. (200,000,000 oni), ene no etoni ingowonowo. 17 Nondo
gaboya gaboya ngundiro doongetero, Hos oni nguya bibitetoyi yey-
owono. Enengo muriye ngandiro: oni Ayen nengguroyi ngu duri-
darinidodo wadowadori, nguro goweye ngu dagoyi oorengo, uringgi
oorengo, ko kooronggguyi nguya. Hos tabaye ngu, nusako koki
layon tabango ngundiro. Manggoyemonggo de dogoni, wooro nguro
ndindingo oorengo, nu mindiyo buwoo (digi Salpa) ndindingo ngundiro
manggoyemonggo ombuyingo. 18 Ngu oo kabusaga biyomi oorengo
manggoyemonggo tunootewoku, ngu biyomi oorengo, ngunonggo de
dogoni ko dero wooro, ko digi ndindingo biyomi oowooyi Salpa. Ngu oo
kabusangga ngu Hos manggoyemonggo tunootetoyi, ngundo ngu, oni
simoo bare wata kabusaga rogoyeroro, nguromu oni wata guranangge
yureyi kumooyingo. 19 Hos nguro yanggangoye ngu manggoyemo, ko
koondongeriyemo ooroote. Enengo koondoongeriye ngu sire tabango
ngundiromu, ngundo oni ngu yomburiyeroyingo.
20 Oni wata eraya keta oorootenggoku, ngundo ene oo biyomi
oorengo oni gidaregano tunootewoku, ngu kenoro, nguro ene oo biyomi
enengombo tetenggoku, ngu ma kootu inoro yokoyingo. Kini, ene
oombooro biyomimo yambo mande tero, enengombo oo gabogaboyi
tewonggoku, ngu Gol, Siluwa, Ayen kooronggguyi, digi, de, ngundo anut
godange ngu gabogaboye tetenggo. Ngu anut godange ngu mande
eweroyi kini, doongeteweroyi kini, oororo omburo teweroyi nguya kini.
Nguno yambo mande tetenggoku, ngu ma yokoro yowoorengoyingo.
21 Ngu oni ngu, ene yureyi kumooweroyi muringga ngu, gosonggi
teweroyi muringga ngu, sebobarese teweroyi muringga ngu, yakaka
teweroyi muringga ngu, ngu muri ngu bidodomo ene nowoondoye ma
yowoorengootoni, oo biyomi muri ngu ma yokoyingo.

10

Sambono Engel Onindo Buk Bodaga Wagayingomu Dowooyingo

1 Ngu naruno, no Yon doongetero sambono Engel oni gura yanggango
sambononggo ombutoni kenowono. Enengo nengguro goboorebo
doobengoro, tabangomo ngu wowombo nguno pawangoro oruwo.
Enengo omukumundoongo ngu sa ngundiro, ko keyi ya nonggini dero
gidoreteku ngundiro. 2 Ene kandeyimo buk wagayingo bodaga gura
dowooyingo, ngu ma nakangowero, ngu gengo ingondudugemonggo
nangge ingo, ero eyingo.
3 Ngunonggo kenootoowe, ene meno manggaru urungga oorengo
se koki oowooyi layon, ngundo sendooteku ngundiro teworo. Ene
ngundiro meno manggaru tetoni ngu, arisa, gusiro kandegura gidem-
boro eraya, ngundo ewonggori. 4 Ngu gusiro kandegura gidemboro

eraya, ngundo gusiro nggawo tero yokootoyi ngu, nondo bukno nakan-
gowero tewonowo. Ngundiro tewero tetoowe ngu, asa, Anutndo
Sambononggo ingootoowe eworo. Nga mandega nga gusiro kandegura
gidemboro erayagakundo ngguyiro etenggoku, ngu ge komo gengo in-
goyingomo nangge orini. Ge bukno ma nakangoweroro eworo. 5-7 Ngu
naruno no ngu sambono Engel oninggaku kuri kenootoowe ngu, keyi
wendeyi sanganimo ko merako dikayingo. Ene kandeyi koondo sam-
bosina okooro, ngandiro eyingo. No hamoo oorengo sorumimonggo,
Anut suwooyi sano keta oorootekungga, ngundo sambono, merakono,
ko, wendeyino nguya oo oorootenggoku, ngu bidodo yeyingo nguro
oowooyimonggo nangge, no hamoo mande gosiyoro eteno. No naru
ko ma gosiyowano. Kini, sambono Engel oni kandegura gidemboro
erayayiga, ngundo unggu uwooweroyi narungga nguno, ngu ooga
kombiteyingomu, ngu enengo ingondudu eyingo ko oni, ngundo ero oni
etuyerowonggoku, ngu narunggano nguno yeni, kini temukowa. Ero
eyingo.
8 Asa, ngu manggowooga sambononggo etoni ingowonoku, ngundo
meno ko eyingo. Ngu Engelngga keyi wendeyino, merakono nguya ke-
woongoro oorootekungga, nguno ooroya, ge kandeyimo buk wagayin-
gongga wesiyoro, dowooro oorootekungga, ngu yo. Eyingo. 9 Ngundiro
etoni, nguro no eneno oororo ewonowo. Ge buk bodaga ngu nonuno
ero etoowe, enendo gumi eyingo. Ge yoya ne. Netoyi ngu, manggogemo
ningguri ngu siso mindiyo sonoyi ningguri, ngundiro tunootetoni, ene
kawunggemo oo ngu kowoo yero tunootewa. Ero eyingo. 10 Ene
ngundiro etoni ngu, no ngu buk bodaga ngu kandeyimonggo yoro
newono. Netoowe, manggonemo ngu siso sonoyi ningguri ngundiro
ingoro yokowe kawunemo utoni, ngunonggo kowoo tunootetoni in-
goyingo.
11 Ngundiro buk nero, ingootoowe, asa, manggowo gura nono eyingo.
Ge komo Anutro mande oo kootu eneno tunooteweroyi, oni simoo bare
mera bidodomo, oni sowe bidodomo, enengo mande bungeye gura
gura bidodomo, ko sobosobo oni koreteyingo ngu bidodomo nguya, ko
wesiyoya e. Ero eyingo.

11

Anutro Ko Oni Erayaga, Ngundo Anutro Mande Wesiyoro Ewori

1 Ene Anutdo usudogo gura nunowoku, ngu oo rogo teweroyi, ngu usu
dowooro saweroyi ngundiro. Ngundiro nunoro eyingo. Ge ootoogeya,
noro ya kundingiyi (Tembel), ko wooro yeweroyi musiyo nguya ro-
gowooya, ko, oni simoo bare nguno noro yambo mande tetenggoku,
ngu kandangeya, ngundiya rogowoo. 2 Ene ge noro ya koneyo gumi
endesina, ngu ma rogowoowero. Ndadiro nguro, ngu ya koneyo
gumingga ngu, nondo oni sowe gidarega Yuda oni kini, nguro kuri
rogowooro yokoyingo. Ngu kombo onibi eraya ko kombo eraya, (42)
(ngundiro dagoma kabusa gumi) ngundiro Yerusalem ende kundingiyi
ngu yomburiyowanggo. 3 Ene ngundiro tetoyi, ene noro oni erayaga
rogoyerowonoku, no nguno yanggango eraga yunootoowe, ngunonggo
ene kootuyisina noro mandene ko oo tunooteweroyi, ngu oni simoo
bare ero etuyeroro oriyingo. Eragado ngu naru (1,260) (dagoma kabusa
gumi) ngundiro oruwari. Noro oni eragado ene towikumba ngu, Kopi

Beg nguro towi ngundiro ngu tero, kutuwooro oruwariku, ngu oniro
kowuriye nguro gabogaboyi ngundiro tewari. Anutdo eyingo.
4 Ngu oni erayaga ngu de Olib eraya, ko, lam soru eraya ngundiro,
ngundo mera bidodoboro Simburi Urungga, ngu doongeyimo dikaro
oruwari. 5 Ene mundi onindo ngu oni erayaga ngu yomburiyerowero
tewanggoku ngu, enengo manggoyarimonggo de katetoku ngundiro
tunootero, ngundo enengo mundi oni ngu yoodemukowa. Yo, hamoo,
oni ngu erayaga ngu yomburiyerowero tewanggoku, nguro ene komo
kumoowanggo. 6 Ene Anutro mande yootunoro eweroyi naruno nguno,
Anutdo enengo yanggangoyari yunowoku, nguro ene mete sambo
sono ombuweroyi, ngu gosiyowariku ngu, ko eragado sono omungo
oorero, merako ngano oorootenggoku, ngu yowooraringootori, sidu-
daro tunootewa. Eragado ene mete oo biyomi gura gura oni simoo
bare merako oorootenggoku, ngu yomburiyeroweroyi ngu, enengo
ingondudunonggo nangge tewari.
7 Anutro ko oni erayaga nguro koyari kinitemukootoni ngu, ngu
naruno nguno, mere ooriroyi oorengo gumi kini, ngunonggo Nusako
Koki ururu gurado oorero, Anutro ko oni erayaga ngu yureni ku-
moowari. 8 Anutro ko oni erayaga nguro biyari, ngu enengo Simbu-
yari ureyingo ende urungga ngundiro endega, ngu (Yerusalem ende)
ooreyimo yoyokootoni oruwari. Ngu Yerusalem oowooyi adingayi
ngu Sodom, ngundi Igip ngundiro. Ndadiro nguro, endemo simoo
baredo Anutro mandeni ngu ma keyowero ingoyingo. 9 Oni goweye
gura gura meraye bidodomo, ko mande bungeye bidodomo, ko oni
sowe bidodomonggo, ene oni erayaga ngu biyari naru kabusa, ko naru
gura gumingga nguno yeyoro, oni gumimbo mereyerowero ero ma
ingoyingo. 10 Oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngundo
Anutro ko oni erayaga kumooyingo, nguro ene oni oni urungga tero,
nguro ene yambombooro tero, oo simbo karo nero, dobookuriyeboya
kingo oo duwoo bayetero oruwanggo. Ndadiro nguro, eragado ene
mete oo biyomi gura gura oni simoo bare merako oorootenggoku, ngu
yomburiyeroweroyi ngu, enengo ingondudunonggo nangge tewariku
ngu!
11 Ene naru kabusa gumingga nguno ngu, Anutdo ngu oni erayaga
ngu yoyeni, ko keta yanggangododo ootoogero, merako dikayingo.
Ngundiro ko keta ootoogetori ngu, asa, oni erayaga ngu yeyoro,
soriyokoyingo urungga oorengo teyingo. 12 Ngu naruno nguno, Anutdo
sambononggo meno manggaru urungga tero, enengo ko oni erayagano
nguno eyingo. Yari ngano ooreri eyingo. Ngundiro etoni, asa, eraya-
gaku sambononggo goboore ombutoni, ngu newendemo uro, ooretori,
enengo mundi onikundo erayagaku yeyootoyi ooreworiyowo.
13 Ngundiro nangge, ngu naruno nguno, merako ngano imimi
urungga oorengo Yerusalem endemo ombuyingo. Nguno ende gumi
sosi kande eraya nguromu sosi guranangge yomburiyoyingo. Ngu
imimi urungga nguno (7,000) oni simoo bare kumoomukoyingo. Oni
endemo ma kumooyingomu, ngu bidodo sosoreyingo urungga tero,
nguro ene Anut sambono oorootekungga ngu oowooyi bingami ero
okooyingo.
14 Asa, naru erayayiga nguro kowuri urungga oorengo ngu
kiniteyingo. Ene ingonda teyi! Naru bodaga nanggemo ngu, ngu

kowuri urungga oorengo tambu kabusayiga ngu tunootewa.

Sambono Engel Oni Kandegura Gidemboro Erayayiga Ngundo Unggu Uwooyingo

15 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegura gidemboro erayayiga
ngu enengo unggu uwootoyi, sambononggo manggoye gidaregado
meno ero eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Krayis, ngu
Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngundo oni simoo bare
bidodo merako oorootenggoku, ngu sobowooweroyi yanggangongga
ngu ataga ooroote. Nguro ngu, enendo suwooyi sano sugi sugi sobosobo
oruwaku ngu! Ero eyingo.
16 Ngu naruno, tabango oni onibiga namoraya (24) enengo yaba
bingamiyedodo, ngu Anut doongeyimo bibitero, ene Anutno bagootero,
yambo mande tero eyingo. 17 Ene ngandiro ero eyingo.
Oo Anut, ge noorengo oo bidodoboro Simburi Simbunani Anut yang-
gangonggedodo! Ge ataga keta oode, kurimi oorengo nguya keta
oruwo. Noore geno esosootetooye, gengo yanggangonggega ngu
yeyi tunootetoni, ngunonggo ge damoni yero, ge oni simoo bare
oo bidodo soboyerowero ko tete, ero eyingo.
18 Oni ene gengo nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo geya
sanggiri urungga tero, ndadiro nguro, ene ingootenggo. Gengo sang-
girige urungga naruwo ngu eneno tunootetoni, ngu ingoyingo. Ngu
narungga ngu, oni kumooyingomu ngu ootoogero, wirikoyeroyingomo
ngu omburo, ko narungga nguya ombuteku, ene uriye gumi gengo ko
oni; gengo ingondudu eyingo oniku; oni simoo bare geno nowoon-
doye hamoo teyingomu, oni oowooyedodomu, oni oowooye kinimu
nguya, oni gengo oowoongge bingamingge okootenggoku, ngu bidodo
yunootoni, geya gobooro sugi sugi oruwanggoku, nguro narungga. Oni
ene oo biyomi tero, mera bidodomo yomburiyootenggoku, ngu oni ngu
no Setanro ende biyomi musiyonggano nguno soweyerootoowe, oororo
oruwanggoku, nguro narungga nguya! Ero eyingo.
19 Ene ngundiro mande ngu ero yokootoni ngu, arisa, Anutdo sambo
endemo ya kundingiyi oorootekungga ngu Tembel ngu goosooyingo.
Tembel goosootoni ngu, sunggi mande ero gosiyoyingo pawusga, ngu
kundingiyimu, ngu tunoo oorengo oodoni kenoyingo. Ngu gabogaboyi
damoni ngandiro: Yisas noore ko yoyoyingomu, ngundiro nguro,
oni simoo bare eneno nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu ataga
noore mete Anutno nenengo oororo, eneno yemboongeteto. Nondo
Yon pawus kenootoowe, asa, sambononggo yowariro soruyi oorengo
ooretoni, gusiro ngguyi urungga utoni, mera sosorero, imimi yootoni,
ko, Ayis oorengo merakono soreyingo.

12

Baregaya Oriwa Dagoyi Urungga Nguya, Nguro Mandeyari

1 Ngu naruno, no Yon kenootoowe, sambono oo gabogaboye
gura urungga tunooteyingo. Ngu oo gabogaboyiga ngu ngandiro.
Bare gura ngu enengo nengguroni ngu sa himi ngundiro; ko keyi
wateyi newendemo ngu kombo oodoni; ko tabangomo ngu tomoku
bingaminidodomu nguno tootu kande eraya kegidemboro eraya
ngundiro oruwo. 2 Ngu barega ngu kawuyidodo oode ngu, ene bisiy-
owero teyingo. Ngundiro bisiyowero tero, nguro ene ogingo urungga

ingoro meno eyingo. 3 Asa, sambono gabogaboyi gura tunooteyingo.
Ngu oo gabogaboyiga nguno Oriwa dagoyi urungga oruwo. Ngu
Oriwangga ngu tabango kandegura gidemboro eraya oodoni, ngu
tabangomo ngu sobosobo oni ururumboro tomoku kandegura gidem-
boro eraya kutuwootoni; ko, nggamari kande eraya nguya oruwo.
4 Koondoongerimbo ngu, tootu bidodo ngu usowooro, sosi kabusa
yeyingo, nguromu tootu sosi gura gasiyootoni, merako soreyingo.
Ngu soretoni ngu, ngu Oriwangga ngu ene bare tanggeyimo dikaro
sobowootoni, baregaku nangoni simoongonggaku bisiyootoni, nguro
ene simoongga ngu ureni kumootoni newero teyingo. 5 Ngundiro tero
oodoni, baregaku nangoni simoongga bisiyoyingo. Ngu simoongga,
ngundo kootuyisina ene oni simoo bare sowe bidodo yanggango
soboyerowaku, oni enengo simooye muriye biyomi teyingomu, ngu
mamanayeroro, usudogo yoro, yoonenengoyingo ngundiro. Arisa,
baregaku nangoni bisiyoro yokootoni ngu, sodedomangge Anutdo nan-
goninggaku yoro, awuno sambo endemo ooreyingo. 6 Ngu barega ngu,
ene oni kini kingo merako yondowidoro toongeyingo. Ngu merangga
ngu Anutdo enengo yomosiyowoku nguno toongetoni, Anutdo oowari
inoro, kawararangowero sa naru 1,260 ngu dagoma kabusa gumi
ngundiro kiniteyingo.

7 Ngu naruno, sambo endemo me ebe urungga oorengo nguno
tunooteyingo. Anutro Engel oni nguro tabangoye gura oowooyi
Mayikel, ngundo Anutro Engel onikudodo, ko Oriwa enengo Engel biyo-
midodo ebe urungga ureyingo. 8 Oriwando keyimokuya ebe yanggango
utoro, ene Anutro Engel oni dagayeroweroyi ereremo kini. Ngundiro
nguro, ene sambo endemo oruweroyi kini, nguro oweyerootoyi, saro,
merako uyingo. 9 Yo, Mayikel ngundo Oriwa Urungga, ko, enengo Engel
biyomi bidodo ngu sambononggo oweyeroro merako ngano oorongooyingo. Oriwa Urungga enengo oowooyi ngu Setan, ko, oowooyi gura
ngu Oombooro Biyomi. Ero eyingo. Ngundo oni simoo bare ngu mera
bidodomo oorootenggoku, ngu ganaganayeroweroyimboro oriyingo.

10 Ngundiro tetoni ngu, sambononggo meno manggaru ngguyi
urungga etoni ingowono.

Ataga noorengo Anut, ngundo noorengo weti mbumbuwanani uriyoro,
yoyoweroyimboro naruwo, ataga tunootete. Anutdo enengo
yanggangoni ngu tunoo oorengo etuyeroyingo. Noorengo Anut
Oo Bidodo Simburi, ngundo naru enengo oni simoo bare soboye-
rooteku, ngu ataga tunootete. Nguro ngu, enengo Krayis,
Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngundo yang-
gangoni urungga oorengo etuyeroyingo. Yo, Setan oningga
ngu kuri ene noorengo Kristen dobookurinani yosanggawero
mande biyomi Anutno suwooyi sano ewoku, ataga Anutdo
ene yoro, merako ngano oorongootoni soreyingo, ero eyingo.
11 Noorengo Kristen dobookurinani, ngundo Sipsip Nangoni
siduwoobo, enengo kumooyingo ene ko yoyoyingomu, ko, Anutro
mandeni gome wesiyoro suwooyi sano oni etuyeroyingo mur-
ingga, ngu muri erayaga ngu nangge, ngundo Setan dagayingo.
Kristen oni enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ene
meyero, kumoowero tetenggo. 12 Yo, Setan ngu, Anutdo sambo
endemonggo oweyerowoku, ngundiro nguro, ye sambo endemo

ooretenggoku, ye komo oni oni urungga oorengo teyi! Ye
oni simoo bare merako oorootenggoku, ko, wendeyino oo keta
oorootenggoku, ye bidodo ingonda oorengo teya oriyi! Kowuri
urungga oorengo yeno ombuwa. Ataga Setan yeya merako nguno
oorootenggoku ngu, ene yeya sanggiri urungga oorengo tero
ooroote. Ndawugaro nguro, ene kuri ingooteku ngu, enengo ko
teweroyi naru ngu ootuwoo bodaga nangge, ero ingoyingo.

13 Ngu naruno, Anutdo sambo endemonggo Setan owetoni, ngano
omburo ngu, asa, Setando ngu barega simoo nangoningga bisiyoyingo,
ngu yurewero oweroriyingo. 14 Nguro ngu, Anutdo punggi urungga
ngundiro wireyo erayaga, ngu barega ngu inootoni, nguro ene mete
Anutdo musiyongga yomosiyowoku merangga ngu oni kini kingo
merako, nguno ururumero, nguno sayingo. Ene nguno Anutdo bare
gome sobowootoni, dagoma kabusa bidodo gura gumi oriyingo. Nguro
ngu, Setando ene yomburiyeroweroyi nguya kini. 15 Ngu naruno
nguno, Oriwa Urunggaku, ene sono mindetoni, sono bingo urungga
ngundiro baregaku yosumooro, nguro yureni kumoowero keyeroro
uyingo. 16 Ene Oriwando sonongga mindewoku ngu, Anutdo barega
ngu hooroowero, nguro ene mere urungga goosootoni, sono bingong-
gaku nguno uro kiniteyingo. 17 Anut ngundiro tetoni, nguro Oriwa
Urungga, ngundo barega nguya sanggiri urungga oorengo teyingo.
Nguro ene oororo, barega ngu simoongo bidodo yoyeni, me urungga
tewero ebe urewero teyingo. Yo, ene oni simoo bare bidodo Anutro ma-
mana mande keyootenggoku, ko, Yisasro nowoondoyemo hamoo tero,
nguro mandeni hamoongga onino wesiyoro ero ngu keyootenggoku,
ngu yurewero me yeni tunooteyingo. 18 Ngu naruno nguno, Oriwa
Urunggaku wendeyi tamako dikayingo.

13

Oriwa Urungga Ngundo Nusako Koki Yanggango Nguno Inoyingo

1 Ngu naruno nguno, Oriwa Urunggaku wendeyi tamako dikatoni,
nguno no sono koongeyingomo, nusako koki gura ooretoni, no Yon
kenoyingo. Nusako kokingga tunootero, nguro tabango kandegura
gidemboro eraya oodoni, ko nggamari kande eraya oodoni, nggamari
ngu sanganimo gol tomoku bingamiyidodo kande eraya oriyingo. Ngu
nusako kokingga ngu tabango ngu bidodomo, ene Anut yomooyinoro
mande kootuyisina ero, nguno nakangoyingomu ooroote. 2 Ngu nusako
kokingga ngu enengo moondeyi ngu, Lepod ngundiro, ko keyi ngu Beya
keyi ngundiro, ko enengo manggowo ngu Layon manggowo ngundiro.
Oriwa Urungga ngundo enengo yanggangoni ngu nusako koki ngu
nangge inoyingo. Enengo yabanimo yetoni bibitetoni, ngu nguya
inoyingo. Inootoni, nguro Setanro yanggangonimo, Nusako Koki ene
mete oni simoo bare sobowoowa. 3 Nusako Kokingga ngu tabango
gurano ngu, onindo ureweroyimboro mambu urungga oruwoku, nguro
ene kuri kumooyingo. Ene tabangomo ngu, ene kuri mureyingomu,
ene ataga mambuningga ngu tootero mete tete. Ene mete tetoni,
oni simoo bare mera bidodomo ngu kenoro ngu, ene soriyokoro, ene
bingami ero okooro ene keyoyingo. 4 Oriwa Urungga ngundo Nusako
Koki Urungga ngu yanggangoni urungga inootoni ngu, oni simoo bare
nguno Oriwano, ko enengo Nusako Kokikuno nguya yambo mande tero,

bingamiyari okooro eyingo. Oone ngu Nusako Koki ngundiro? Onendo
mete me ebe utoro dagayingo? Ero sumoo eyingo.
5 Anutdo ngu Nusako Kokingga ngu yokootoni, nguro ene mete
enengo ko teweroyi tero, nguro ene Anutya yomooyinoro mande
kootuyisina biyomi ero, enengo yanggangoni ngu oni etuyeroro
oriyingo. Ene ngundiro tero, kombo onibi eraya ko kombo eraya
gura (ngundi dagoma kabusa bidodo yokoro gura gumi) kinitewa.
6 Nusako Koki urungga ene ko ngundiro tero, ene manggakero ngu,
Anut yomooyinoro mande kootuyisina ero, Anut oowooyi yeni biyomi
yero, ko Anut enengo endeni oowooyi biyomi ero, ko oni sambo
endemo oorootenggoku nguya mandeye biyomi ero yomooyinoyingo.
7 Yo, Anutdo Nusako Kokingga yokootoni, nguro ene me yeni ootooge-
toni, ngundo Kristen oni simoo bareya ebe utoro yureyingo. Ene
ngu yanggangoningga, nguno ngu, ene ko biyomi oorengo tero, oni
bidodomo goweye gura gura bidodomo, ko mande bungeye gura gura
bidodomo, mera bidodomo oorootenggoku, ngu soboyeroyingo. 8 Oni
simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu Yisasro nowoondoyemo
hamoo ma tetenggoku, ngundo Nusako Kokingga nguno yambo mande
teyingo. Kurimi, Anutdo sambo mera oo bidodo yeyingo naruno nguno,
Sipsip Nangoningga onindo ureyi kumooyingongga, nguro buk nguno
oni simoo bare bidodo enengo nowoondoyimo hamoo tewanggoku
ngu, oowooye bidodo ngu bukgano nakangoyingomu ooroote. Oni
oowooye ngu bukno kini ngu, ene Nusako Kokingga nguno yambo
mande tetenggo.
9 Oni ene sodeyi mande gome ingoweroyi tetoningga ngu, ene komo
mande nga gome oorengo ingoni.
10 Anutdo oni gura ya biyomimo yewero etoni ngu, asa, ngu oningga
komo ya biyomimo oruwa. Anutdo oni gura dugebo doongooro
ureni kumoowa etoni ngu, asa, ngu oningga ngu oni songombo
komo dugebo doongooro ureni kumoowa, ero eyingo.
Ngundiro naru biyomi ngu tunootetoningga ngu, Kristen simoo bare
ene nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu gome dowooya, suwooyi
sano ngundiya teyariyi. Ngundiro nguro, Kristen oni simoo bare
ngundo komo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango
dowooro, kowuri ingootenggoku ngu koorowootoyi ngu, Yisas ko
ombuweroyi narunimo, ngundo oni oo biyomi eneno tewonggoku, ngu
gumi urungga yunowaku, nguro sobowootenggo.

Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godange Ngu Ene Nusako Koki Nguro Kingo Kirikiri Oni Teyingo

11 Ngu naruno nguno, no Nusako Koki Kootu gura mera newende-
monggo tunootero ooretoni kenoyingo. Ene nggamari erayadodo, ngu
Sipsip nangoni nggamari ngundiro, ko enengo mandeni ngu Oriwa
Urunggaro mandeni eteku ngundiro. 12 Ngu Nusako Koki Kootungga
ngu, ene Koretero Nusako Kokingga nguro yanggangoningga, ngu
bidodo oorengo Kootungga ngu yoro inootoni, ngu mera bidodomonggo
simoo bare bidodomo yoyeni, Koretero Nusako Kokingga nguno yambo
mande teyingo. Ngu Koretero Nusako Kokingga ngu tabango gurano,
onindo ureweroyimboro mambu urungga oruwoku, nguro ene kuri
kumooyingo. Ene tabangomo ngu, ene kuri mureyingomu, ene ataga
mambuningga ngu tootero mete tetoni, nguno oni simoo baredo

yambo mande teyingo. 13 Nusako Koki Kootungga, ngundo ene muri
songo gura onindo ma teweroyimu ngu teyingo. Ene simoo bare
doongeyimo sambononggo de sorudodo ngu yetoni, ngu merako ngano
sorero ombuyingo. 14 Nusako Koki Kootungga, ngundo Koreteroga ngu
doongeyimo, ene onindo oo ma teweroyi ngu guradiro guradiro tero,
ngunonggo oni simoo bare mera bidodomo ganaganayeroyingo. Gana-
ganayerootoni, nguro simoo bare Nusako Koreteroga ngu gabogaboyi
digi de oobo ngu tero, nguro oowooyi bingami okooweroyimboro
teyingo. Ene ngundiro tetoyi, ndadiro nguro, ngu Nusako Koreteroga
ngu, ene tabangomo dugebo kuri doongooro wesoowooyingomu, ene
ataga ko keta ooroote, eyingo. 15 Anutdo Nusako Koki Kootungga ngu
yokootoni, ene mete Nusako Koki Koreteroga, nguro gabogaboyiga
nguno yukani yetoni, nguro ene gabogaboyi yeni yanggangododo teyi-
noro, keta ootoogeyingo. Nusako Koki Koreteroga nguro gabogaboyiga
keta ootoogero, nguro ene mete mande mande ero ingoyingo. Ngundiro
tero, oni eneno yambo ma tetenggoku, ngu yureni kumooyingo.
16 Ngu Nusako Koki Gabogaboyi ngundo tetoni, enengo sunggi gura
oni simoo bare bidodo, kandeye koondosina ngundi kembayemo
nguno yewa. Yo, oni simoo bare oowooyedodomu ko oowooye-
dodomu kini; sitowiyedodomu, angoyi onidodo, oni enengombo
enengo goweyi sobowooro oorootenggoku, ko kingo kirikiri oni nguya,
ngu bidodomonggo komo enengo sunggiyega ngu yetenggo. 17 Nguro
ngu, oni ene ngu sunggiga ngu Koretero Nusako Kokingga nguro
oowooyi sunggidodo ngu. Arisa, oni ngu sunggiga ngu kini ngu, ene
oo uriyoweroyi ko oo uriyoro beye yoweroyi koyi ngu ma tewanggo.
18 Noore komo nguro ingondudu gome tewato. Oni ene ingoyingododo
ngu, ene komo Nusako Kokingga nguro sunggiga, ngu gome kandan-
geya ingoyi. Ngungga ngu, Koretero Nusako Koki nguro sunggi ko oniro
sunggi, nguya ngu. Ngu sunggiga ngu ngandiro 666.

14

Sipsip Nangoni Ko Oni 144,000 Yambo Mande Keta Teyingo

1 Ngu naruno, no Yon doongetero, Sipsip Nangoni kenootoowe,
Yerusalem merako Sayon purimo dikatoni, ko ene oni 144,000 ngudodo
dikayingo. Ngu oni ngu Anutdo Sipsip Nangoni oowooyi, ko enengo
oowooyi nguya kuri kembayemo nakangoyingo. 2 Asa, no ingootoowe,
ngguyi gome gura sambo endemonggo ombuyingo. Ngu ngguyiga
ngu sono turi urungga ngguyi ngundiro, ko gusiro urungga ngguyi
ngundiro. Nondo ngu ngguyiga ngu ingootoowe, ngu sumbimbooro
ngundiro. Ngu ngguyiga ngu onindo Gita Musik gura oowooyi Harup,
oo uwootenggoku ngundiro. 3 Ngu 144,000 oni, ngundo Anut doongey-
imo, oo keta oorootenggoku namoraya nguno, ko tabango onikudodo
ngu bidodomo, 144,000 oni, ngundo dikaro, Anutno yambo mande
keta ureyingo. Oni simoo bare Yisasdo enengo weti mbumbuwa kuri
andangero uriyoyingomu, ngu oni ngundo nangge, ene mete yambo
keta nguro muri ingootenggo. 4-5 Ngu 144,000 oni, ngu Anutdo kuri
kembayemo yeyingo, ngundo ene baredoya ma wetoro endeyoyingo,
ko nowoondoyemo nguya ene gome metemi sarayi oodoyi, nguno ene
ebe ganagana muri biyomi gura eneno kini. Ene Sipsip Nangoni nguro
mande muri gome ngu nangge keyoyingo. Ngundiro oni yengo merako

ngano oorootenggoku, ngundo yengo Anutno wooro yeyingo ngundiro koreteyingo oorootenggo.

Sambo Engel Kabusaga, Ngundo Wirikoyeroweroyi Naru Ngu Ataga Tunootete, Eyingo

6 Ngu naruno, sambono Engel gura kenootoowe, ene ururumero oorero, ngunonggo ene Anutro mande ngu oni simoo bare mera nga bidodomo oorootenggoku, nguno ngandiro wesiyoro; oni goweyi gura gura bidodo; ko mande bungeyi gura gura bidodomo nguno, meno ero eyingo. 7 Anutdo oo bidodoboro wirikoweroyi narungga ngu tunootete. Nguro ngu, ye komo sosoreya Anutdo enengo oowooyi bingami okooya, ye komo yambo mande teya, Anut sambo, mera, wendeyi, sono mere oo bidodo yeyingongga, nguno nangge yambo mande teyi, eyingo.

8 Sambono Engel erayayiga, ngundo Engel koreteroga ngu keyoro omburo eyingo. Babilon ende urungga ngu kuri yomburiyowo! Yo, ngu hamoo yomburiyowo! Ngu Babilon endemo oni, ngundo ene sebobarese muri biyomingga ngu keyoro, ngunonggo ene mera gidaregano oni ngu bidodo yowoosooro yoyoro etuyerootoni, ngu muri biyomi ngu teyingo. Ngu muringga ngu, Wayin sonoyi yanggango oorengomu ngundiro neyingo, eyingo.

9-10 Sambono Engel oni kabusayiga, ngundo Engel koretero erayaga ngu keyeroro omburo, meno ero eyingo. Ngu oni ngundo ene Nusako Koki nguno, ngundi enengo gabogaboyimo yambo mande tero, ngundi enengo sunggini kembayemo ko kande koondosina yetoni ngu, arisa, ene Wayin sonoyi yanggango oorengo netenggoku ngundiro. Ngu Wayin sono yanggangongga ngu Anutro sanggirini urungga oorengo. Sipsip Nangoni ko sambono Engel onikudodo doongeyemo, ngundiro oni ngu Anutdo ngu digi kooronggguyi oowooyi Salpa, ngu soru oorero, ngu pokomero, moondeyemo oorero yoodetoni, ogingo urungga oorengo sugi sugi oorengo yunowa. 11 Ngu dega nguro wooroyi oorero, ngundo ogingo urungga suwooyi sano urungga awuno oorengo yunoro oruwa. Ngu oni ene Nusako Koki, ko nguro gabogaboyimo yambo mande tetenggoku ngu, ko nguro sunggiyi kembayemo ko kandeyemo yero oorootenggoku ngu, ene suwoo sa ngu ma kengewanggo, eyingo.

12 Ngundiro muringga ngu tunootetoningga ngu, ye Anutro mamana mande keyoro, ko Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoni, enengo mandeni keyoro oorootenggoku ngu, ye yanggango dikaya, yengo muriye gomengga ngu gome dowooyi.

13 Ngu naruno ngu, no ingootoowe, sambononggo manggowo gura meno ero eyingo. Ge mande ngandiya nakango. Oni ene Oo Bidodo Simburiga nguro nowoondoyemo hamoo tetoni, nguro kumooyingomu ngu ataga ngundi kootuyisina bine, ngu oni kumooyingomu ene mete oni oni tewanggo, eyingo. Anutro Yukani ngundo nguya ete. Yo, hamoo, ngu Kristen oni kumooyingo ngu, enengo koye yanggango tewonggoku ngu yokoro ngu, ene gome kengewanggo. Ene kumoowonggokuno, ene kingo ma oorowuyingo. Kini, Anutdo oniro muriye gome nenengongga merako ngano tewonggoku, ngu kenoyingo. Eyingo.

Anutro Sanggirini Ngu Engge Tunootewa

14 Asa, no ko doongetetoowe ngu, goboore sarayi ngu oodoni, ngu
sanganimo Anut Nangoni Oni Kirarongo, ngu goboorega ngu sangan-
imo bibitero oruwo. Ngu ene tabangomo gol tomokuyi gura kutuwooro,
ko kandeyimo duge kuningo oorengongga dowooyingo. 15 Ngu naruno,
sambono Engel oni gura ene Tembel ya kundingiyi ngu yokoro, oorero,
ngu oni gobooreno bibiteyingongga, nguno meno, ero eyingo. Ataga
ngu, oo engge merako ngano oorootenggoku, ngu engge kuri mandoni
yemukowoku, ngu yoweroyi naruwo. Ngundiro nguro, ge ataga duge
kuningo oorengo ngu yoya, oo engge mandoni ngu toongooya yo!
Eyingo. 16 Asa, ngu oningga gobooreno bibiteyingongga, ngu mande
ngundiro ingoro, ene dugega kandeyimo dowooyingongga ngundo
oowari mandoni ngu toongooyingo.

17 Ngundiro tetoni ngu, sambono Engel oni gura sambono Tembel
ya kundingiyi yokoro, ende ooreyingo. Ngu Engel oningga nguya ene
duge kuningo oorengo gura dowooyingo. 18 Sambono Engel oni gura
nguya ene Anutno wooro yeweroyi nombo ngu yokoro ooreyingo. Ngu
ene de nomboro sobosobo, ngundo Engel oni duge kuningo oorengo
dowooyingongga, nguno meno ero eyingo. Wayin engge ngu wimbuy-
imo oorooteku, ngu kuri mandoni yemukowo. Ngundiro nguro, gengo
duge kuningo oorengongga ngu yoya, Wayin engge koondeyo merako
oorooteku, ngu bidodo toongooya, yowuruwooya, wata yetooga orini,
ero eyingo. Wayin enggega ngundo oni simoo bare weti mbumbuwa
tetoyi, Anutdo oo ngu wirikoyerowero tete. Eyingo. 19 Sambono Engel
oningga duge dowooyingongga ngu ingoro, ene dugeningga Wayin
enggeboro koondeyo ngu bidodo toongooro wata yetoni, ngunonggo
engge ngu yoro, sonoyi winggooweroyi digi kumbeyi urungga nguno
oorongooyingo. Ngu kumbeyega ngu Anutro sanggirini ngundiro
urungga oorengo. 20 Ngu digi kumbeyi urungga ende urungga ngu
dabemimo oorooteku, nguno ene Wayin sonoyi winggooyingo. Wayin
winggootoyi ngu, asa, sidudaro kumbeno koongero, oorero wendootoni
uyingomu ngu 300 Kilomita oororo uro, koongero ooreyingo, ngu Hos
dikatoni, kumundoongomo nguno oorero, ereremo teyingo.

15

Sambono Engel Oni Kandegura Gidemboro Erayaga, Ngundo Oo Kowuri Urungga Oorengo Dowooyingo

1 Asa, no Yon sambono oo eme tunooteweroyi, ngu gabogaboyi
urungga gura kenoyingo. No oo kandegura gidemboro eraya biyomi
oorengo oni yomburiyeroweroyimu, ngu Engel oni kandegura gidem-
boro eraya, ngundo dowootoyi, kandeyemo kenoyingo. Ngu oo biyomi
oorengo kandegura gidemboro erayaga ngu temukoro yokootoni ngu,
Anutro sanggirini biyomingga nguya ngu kinitemukowa. 2-3 Ngu
naruno, no doongetero oo gura kenowonoku, ngu oo sono wendeyi
koongeyingo urungga ngu, ookomboni ngundiro ngu de gido ngudodo
yowuruwooyingo. Ngu Kristen oni simoo bare nowoondoyemonggo
Nusako koki, ko enengo gabogaboyi nguno ma yambo mande tero,
ko enengo sunggiyi kembawasayemo kandeye ma yeyingo oni ngu,
wendeyi dabemimo dikayingo. Ngu oni ngu, Anutdo Gita gura oowooyi
Harup yunootoni, dowooro utoro, Moses Anutro ko oni nguro yamboni
utoro, ko Sipsip Nangoni nguro yamboni ngu, ngandiro ero ureyingo.

Ge Oo Bidodo Simburi Urungga, Anut ge yanggangongge urungga.
Gengo kongge bidodo ngu gome oorengo. Gengo muringge
ngu hamoo oorengo nguno biyomi gura kini. Ge oni sowe
bidodoboro sobosobo oni koreteyingo urungga. 4 Ge Oo Bidodo
Simburi Urungga, oni bidodo gengo sosoretenggoku, nguro ngu,
oni bidodo gengo oowoongge bingami ero okoowonggo. Ge
nangge ge kundingiyi. Mera bidodomo, oni simoo bare ngu
bidodo omburo, geno yambo mande tewanggoku, ndawugaro
nguro, gengo kongge muringge nenengo ngu kuri tunoo oorengo
tunootero ooroote, ero eyingo. Ene yambo ngundiro ureyingo.

5 Yambo mande kinitetoyi ngu, asa, no doongetero, sambono Tembel ya gumi kundingiyi oorengo nguro yamuko goosootoni, no Anut oorooteku musiyoni kenoyingo. 6 Ngu naruno, sambono Engel kandegura gidemboro eraya yeyootoowe, ngundo oo biyomi oorengo oni yomburiyeyoweroyi, ngu kandegura gidemboro eraya dowooro, Tembel ya kundingiyi newendemonggo endesina ooreyingo. Ene kumba gome oorengo metemimu sorudodomu yemuro, let oo wadori gol, ngundo nomoyewoore gosiyoyingo. 7 Ngu naruno, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, nguromu guranangge koondo gol Engel kandegura gidemboro eraya ngu yunoyingo. Anut suwooyi sano keta oorootekungga, ngundo enengo sanggiriningga koondo gol nguno angero oorewo. 8 Anutdo enengo yanggangoni, duridarini, ngundo ngu wooro yeni ya kundingiyi Tembel ndinditeyingo. Ngundiro tetoni, oni gura kundingiyi ya ngu newendemo uweroyi nguya kini, ngundiro oororo sambono oni kandegura gidemboro eraya, nguro koye ngu temukowanggoku, ngu naruno nguno, ene mete Tembel kundingiyi nguno ko oorowuwanggo.

16

Anutro Sanggirini Ngu Koondo Kandegura Gidemboro Eraya

1 Ngu naruno, no Yon Anutdo Tembel ya newendemonggo meno urungga etoni ingootoowe, ene ngandiro eyingo. Ye komo ooroya, noro sanggirinengga koondo kandegura gidemboro erayagano oorooteku, ngu yoya, oni simoo bare merako ngano oorootenggokuno, ngu wendootoyiga uni! Anutdo eyingo.

2 Asa, ene ngundiro etoni ngu, Engel oni koreteroga, ngundo oororo, Anutro sanggirini koondoga ngu wendootoni, merako uyingo. Wendootoni ngu, oni simoo bare ene Nusako Koki urunggaku nguro sunggi, ko enengo gabogaboyi nguno yambo mande tetenggoku ngu, Engel oningga ngundo Anutro sanggirini ngu omburo, moondeye yeni, mambu tawomba ururu ukayidodo utoni, ogingo urungga biyomi ingoyingo.

3 Ngundiro tetoni ngu, asa, Engel erayayiga ngundo Anutro sanggirini koondo erayaga ngu yoro, wendeyino wendoyingo. Ene ngundiro wendootoni, wendeyino ngu yowoorengootoni, oni kumooyingomboro sidudaro ngundiro tunooteyingo. Nguro ngu, ngu wendeyino Oo Keta Oorootenggoku ngu kumoomukoyingo.

4 Engel erayayiga, ngu koni kinitetoningga ngu, asa, sambono Engel kabusayiga, ngundo Anutro sanggirini koondo kabusayiga yoro, sono bingomo ko mere sono omungo nguya sonono wendootoni, ngu sono ngu bidodo yowoorengoro sidudaro tunooteyingo. 5 Ngu naruno, no

ngu sambono oni sonoro sobosoboga ngu ingootoowe, ene ngandiro eyingo.

O Anut, ge ataga keta oode, kuri nguya keta oruwo. Ge kundingiyi oorengo. Gengo wirikoweroyi konggega ngu oni biyomimu nenengo oorengo wirikoyerowa.

6 Ngu oni biyomi ngu ene gengo oni nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ko gengo ingondudu eyingo oni yureyi kumooyingo, nguro ngu, ene Kristen sidudaroye wendoyingo. Ngundiro nguro, gedo oni biyomi ngu sidudaro eneno yunootoyi, ene sidu ngu sono ngundiro newanggo. Ngu oo nguro urini nenengo oorengo, Engel ngandiro, ero eyingo.

7 Ngundiro etoni ngu, no manggowo gura Anutno wooro yeweroyi musiyongga, ngunonggo ene meno ero, etoni ingoyingo.

Yo, ngu hamoo. Ge Anut noorengo Oo Bidodo Simburi, ge yanggangongge urungga oorengo. Ge oni wirikoweroyi naruno ngu, ge muri nenengo oorengo nangge tete, eyingo.

8 Ngundiro tetoni ngu, asa, sambono Engel oni namorayayiga, ngundo enengo koondo namorayayiga ngu sano wendootoni, sa ngu kookingo urungga tunootero, ngundo oni moondeye de kookingo ngundiro koogihahangeyingo. 9 Yo, ngu sa urungga de kookingoyingga, ngundo goweye koogihahangetoyi, nguro ngu, ene Anut kootuyisina mande biyomi oorengo ero ingoyingo. Anutdo ngu oo kookingo biyomi ngundiromu yeni, eneno tunooteyingo. Ene ngu muringga ngu, ene ingoyingomu, ene nowoondoye ma yowoorengootoni, Anutro oowooyi bingamini, ero ma okooyingo.

10-11 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegurayiga, enengo koondo kandegurayiga ngu yoro, Nusako Koki nguro yabanimo, ko enengo oo sobowooteku, nguno nguya wendoyingo. Ngundiro wendootoni ngu, ooreri oorengo tunootetoni, Nusako Koki nguro oniku, Anutno sanggiri oorengo tero, mawukimboongero, enengo mambu ogingo nguro, ko suwoo ooreri nguro nguya, sa kookingombo yoodeyingongga nguro bidodoboro, Anutya sanggiri teyingo. Ene mande biyomi oorengo ma ero yokoro, nowoondoye ma yowoorengoyingo. Kini, enengo muri biyomi tewonggoku, ngu ma yokoyingo.

12 Asa, ngu naruno, sambono Engel oni kandegura gidemboro gurananggega, ngundo enengo koondoga ngu Yuparetis sono bingo urungga nguno wendootoni, ngu sonongga ngu dikooro, kingo nggootooteyingo. Ngundiro tetoni, mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo nguro oore yeyunootoni, ene nguwoore sa ooretekusina urooreyingo. 13 Ngundiro tetoni, ngu naruno, mbooro biyomi kabusa yeyootoowe, gido tooko ngundiro. Ngundo Oriwa Urungga ngu manggowoomonggo, ko Nusako Koki Urunggaku manggowoomonggo, ko Setanro ingondudu eyingo oni godange, ngu manggowoomonggo nguya tunooteyingo. 14 Ngu mbooro biyomi kabusagaku, ngundo ene mete oo muri onindo ma teweroyi, ngu muri guradiro guradiro tetenggo. Oo biyomi kabusagakundo ngu sobosobo oni koreteyingo ururu, ngu mera ngaromuno tunootero, ngundo me yeni ootoogeyingo. Ene ngundiro tetoni, sobosobokundo ootoogero yowuruwooro, nguro Anut yanggangonidodoga nguya enengo naruno ebe urewero tewanggo.

15 Arisa, ingoyi! No yeno ombuwero ngu, yakaka onindo suwoono
torige mayetenggoku, ngundiro ombuwano. Nguro ngu, ye komo ma
werewero. Kini, ye komo noro ko ombuweroyi naruni, ngu gome
meyeya sobowooyi. Ye ngundiro tetoyiga ngu, asa, ye oyimo ma
yowanggo.
16 Oombooro biyomimbo ngu mera ngaro oo sobosobo oni tabango
yetoyi, ngundo Hiburu mandeno ngu oowooyi Amagedon ngu musiy-
ongga nguno ombuyingo.
17 Asa, sambono Engel oni kandegura gidemboro erayayiga, ngundo
enengo koondoga ngu wendootoni, doogono uyingo. Ene ngundiro
tetoni ngu, asa, Tembel kundingiyi ngu newende Anutro yaba
bingamini, ngunonggo Anutdo meno urungga eyingo. Noro sanggirine
ngu ataga kiniteteku nga! Eyingo. 18 Ene ngundiro etoni ngu,
arisa, yowari yootoni, gusiro ngguyi urungga utoni, imimi urungga
oorengo yoyingo. Ngu imimi urungga oorengo ngu kuri oni merako
ngano oruwonggoku, nguno imimi gura urungga ngundiro ngu bidodo
dagayeroyingo. 19 Ngu imimi urungga nguno ngu, ende ururu ngu
imimimbo usowootoni, gumi kabusa tunooteyingo. Oni bidodo ende
ururu mera bidodomo oorootenggoku, ngu nguya yomburiyerowa. Ene
Anutdo ngu Babilon ende urungga, nguno oni simoo bare ngundo
sebobarese muriye biyomi ngu ingoro, nguro Anutdo tetoni, ene
Wayin sonoyi yanggango oorengo ngu neyingo. Ngu Wayin sonoyi
yanggango ngu enengo sanggirini urungga oorengo. 20 Ngu naruno
nguno, meradoni bidodo, ko mera pupuri bidodo, ngu kinitero
yomburiyerowa. 21 Ayis wande wande, sono ngundiro sambononggo
merakono ombuwa. Ngu Ayis wande guranangge, nguro kowurini
ngu 25 kilo Rayis si eraya nguro kowuri ngundiro. Ngu Ayis wande
wande ngu, sambononggo oni bungomo sorero, ngundo oni yutoro
yomburiyerowa. Ngundiro tetoni ngu, onindo ingowonggoku ngu,
Anutdo ngu Ayis oo biyomi ngu enenonggo ombute, ero ingowanggo.
Ene ngundiro ingoro, nguro ene Anutya kumundooye boorowootoni,
sanggiri urungga oorengo tero, nguro ene mandeye biyomi kootuyisina
nangge, Anutya eyingo.

17

Sebobarese Barega, Ngundo Ogingo Urungga Yoyingo

1 Sambono Engel oni kandegura gidemboro eraya nguromu gu-
ranangge enengo gol koondo kuri oo wendowoku, koondoyigaku yoro,
omburo, nono eyingo. Ge ombuya keno! Ngu ooreko ooreko barega
yanggangongga, ngu sono bingo gidarega ngu sanganimo bibitero
oorooteku, ngu nguro gumi biyomimu inootoningga keno! Ombuya,
nondo ngu Anutdo bare biyomingga ogingo urungga gumi inowaku,
ngu ge etunggerowano. 2 Mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo,
ngundo ko oni gidarega merako ngano oorootenggoku nguya, ngundo
ngu ooreko ooreko barega nguya sebobarese muri biyomi ngu tero,
nguro enengo ingonduduye muri biyomi ngundo nangge angetoni, ene
sono kowoo nero mboorombo yoyooteku, ngundiro kakabetetenggo,
eyingo.
3 Ngu naruno, Anutro Yukani, ngundo yanggano nunootoni, Anutro
Engel no noyootoni, oni kini merako nguno oororo oode, nguno

no barega kenootoowe, ene Nusako Koki dagoyiga ngu sanganimo
bibiteyingo. Ngu Nusako Koki dagoyiga, ngu ene tabango kandegura
gidemboro eraya, ko nggamari kande eraya, nguno ngu, oowooyi
biyomi oorengongga nguno nakangootoyi ooroote. 4 Ngu barega
ngu enengo nengguroni ngu nakanakangoyingo, ngu dagoyi oorengo.
Enengo nengguroni nguro irosarani, ngu Golbo ko digi nakaya gura
gura gomegomemu, ko beye goyayi oorengo urini urunggamu, ngu
goweyimo teyingo. Kandeyimo ngu Golbo sono toba teyingomu, ngu
dowooyingomu ngu newendemo enengo muri biyomi ko sebobarese
muri biyomi buwoo ngu bidodo toba ngu angeyingo. 5 Enengo oowooyi
gura gura kembawasangoomo nakangootoni oorooteku, ngu ngandiro;

Babilon Ende Nguro Mande Adingayi, Sebobarese Muringga Tetenggoku Ngu Bidodoboro Namoye, Mera Ngano Muri Biyomi Oorengo Tetenggoku Ngu Bidodoboro Namoye, ero nakangoyingo.

6 No ngu barega ngu kenootoowe, ene Yisasro oni simoo bare
nowoondoyemo hamoo tero, enengo mandeni wesiyoro ewonggoku,
ngu yudoni kumoomukoyingo. Ngundiro yudoni kumootoyi ngu, ene
ooga tewoku, nguro ene oni oni urungga oorengo tete.

Ene ngundiro tetoni no kenoro ngu, asa, no soriyokoro mbooro
nureyingo. 7 Ngu naruno, ngu sambono Engel oni gurado nono eyingo.
Ge ndadiro tero, soriyokoro, nguro ingondudu urungga tete? Nondo
barega nguro murini, ko Nusako Koki nggamarini kande erayayiga, ko
tabango kandegura gidemboro erayaga, nguro murini nguya yootunoro
ewano. Ngu barega ngu Nusako Koki sanganimo bibiteyingo. 8 Ge
ngu Nusako Kokingga kuri kenowoku, ko ataga ene keta ma ooroote.
Ene kootuyisina Nusako Kokingga ngu mere gumi kiningga ngu yokoro,
oorero, ene kondibo oonootero kinitewa. Anutdo mera oo bidodo
yeyingo naruno nguno, ene mera ngaro oni onendo Yisasro nowoondoyemo hamoo tewanggoku, ene keta oruweroyi bukno kuri oowooye
nakangoyingo. Oni oowooye ngu bukno kini, ngundo ngu Nusako Koki
kuri kenoro, ko ataga ngu kini. Ene kootuyisina ko kenoro, ene nguro
soriyokoro mbooro yurewanggo, eyingo.

9-10 Sambono Engel onindo ko eyingo. Oni ingonduduni gome metemingga ngu, ene komo oo ngaro gome ingoni. Nusako Koki tabango
kandegura gidemboro eraya, ngundo puri kandegura gidemboro eraya,
nguno barega ngu sanganimo bibiteyingo nguro gabogaboyi. Nusako
Koki tabango kandegura gidemboro erayaga, ngu mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo kandegura gidemboro eraya, nguro gabogaboyi
nguya. Sobosobo oni koreteyingo kandegura ngu kuri kumooyingo, ko
ataga sobosobo oni koreteyingo gura keta oodoni, ko kootuyisina gura
koreteroga omburo, ngu naru bodaga nangge oruwa. 11 Ngu Nusako
Kokingga ngu, ene kuri ngu mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo
kandegura gidemboro eraya, nguromu gura oruwo. Kootuyisina ene
kumoowoku, ko keta ootoogero, ngu mera ngaro oo sobosobo oni
koreteyingo kandegura gidemboro kabusayiga, ngu tunootewa. Ene
kootuyisina, ene hamoo oorengo oonootewa.

12 Ge kuri nggamari kande eraya kenowoku, ngu gabogaboyi
ngundiro: oni sobosobo koreteyingo kande eraya, ngundo enengo
ko simoo bare soboyeroweroyi ko ngu ma teyingo. Kootuyisina oni

koretero kande eraya, ngundo yanggango yoro, Nusako Koki nguya naru ootuwoo bodaga ko gobooro tero, simoo bare soboyerowanggo. 13-14 Ngu oo sobosobo oni koreteyingo ngu bidodo ingonduduye gobooro guranangge ngu yowuruwooro, ko enengo yanggangoye ngu bidodo Nusako Koki ngu inowero ingootenggoku, ngu bidodo Nusako Koki inootoyi, ndawugaro nguro, ene Sipsip Nangonimboya ebe ureweroyimboro. Ene ngundiro tetoyi ngu, Sipsip Nangoni ngundiro, ko enengo nowoondoyemo hamoo teyingo oni Anutdo kuri rogoyerowoku, ngu nguya yowuruwooro, ene ngu ebegano nguno enendo Nusako Koki, ko enengo oni ngu yanggango yero dagayerowanggo. Ndadiro nguro, Sipsip Nangoni ngu oni tabango bidodoboro tabangoye urungga, ko mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo, ene nguro tabangoye urungga ngu! Ero eyingo.

15 Ngu naruno, sambono Engel oni ngundo nono eyingo. Ge ngu barega sono bingo gidarega sanganimo bibitetoni kenooteku, ngu sonongga ngundo oni simoo bare mera bidodomo, oni goweye moondeye gura gura, ko mande bungeye songo songo ngu bidodoboro gabogaboyi. 16 Ngu Nusako Kokingga, nggamari kande erayaga ge kenooteku ngu, ene bidodo ooreko ooreko barega nguya mundi tewanggo. Ngundiro tero, yomburiyoro yokoro, enengo towi nengguroni, ko irosarani bidodo andangero yokoro, enengo goweyi songgiwi nero, okooro de nombono kagisokowanggo. 17 Ngundiro tetoyi, ndawugaro nguro, Anutdo ingondudu nowoondoyemo Nusako Koki yero, ngu yanggango oni simoo bare soboyeroweroyi yunootoni, ngunonggo ene ngu kongga ngu tero, oororo, Anutdo narungga rogo tewoku, nguno wenga kinitewa. 18 Ngu barega ngu kenowoku, ngundo ngu ende urungga nguro tabango koreteyingo, ngu mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo bidodo ngu soboyerooteku, nguro oo gabogaboyi, ero eyingo.

18

Babilon Ende Kuri Yomburiyoyingo

1 Ngu naruno nguno, no Yon sambono Engel oni gura kenootoowe, sambo endemonggo ombuyingo. Ene Anutdo yanggangonidodo, duridarinidodo urungga oorengo inootoni, nguro ene mera ngano ombutoni, soruyi mera bidodo himi oorengo yeyingo.

2 Ene meno urungga ero eyingo. Babilon ende urunggaku ngu yomburiyoote! Ngu hamoo oorengo, ngu yomburiyooteku ngu! Ataga ngu oombooro biyomimboro musiyo tero ooroote. Yo, oombooro biyomi nguno oodoyi, ko nu oo buwoo biyomi netenggoku, ngu musiyonggano nguno oorootenggo. 3 Ndadiro nguro, oni mera bidodomo, ene ngu barega nguya sebobarese muri biyomi tero, nowoondoye nguro nangge ingondudu tero, ngu onindo sono Wayin yanggango nero ingootenggoku ngundiro. Mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo, ngu sebobarese muri biyomingga nangge nguya teyingo. Mera ngaro ene beye koyi nangge teweroyi oni, ngu endega nguro muri biyomi gura gurano, ko oo gome gomemu enendo suwooyi sano yowero ingooteku, nguro sitowi beye koyi teweroyi onindo, ene oo sitowi urungga yoyingo, eyingo.

4 Ngu naruno, no manggowo gura sambo endemonggo tunootetoni
ingowono. Ene ngandiro eyingo. Ye noro Kristen oni simoo bare,
ye komo ngu endega ngu yokoya sayi. Kinitetoni, asa, ye nguya ngu
endega nguro weti mbumbuwaye, ngu ye nguya koorowoowanggo.
Ye ngu endega ngu yokoro ngu, asa, nondo ogingo biyomi urungga
enengo wetiye nguro yetenoku, ngu ye ma yowanggo. 5 Enengo
weti mbumbuwaye ngu urungga oorengo watayetoyi, sambono oorete.
Anutdo ngu biyomiyengga nguro ingondudu tete. 6 Ye ngu ooreko
ooreko barega ngundo biyobiyomi tewoku, ngu yendo eneno ngu komo
gumi eraya wendangeyi. Ndadiro nguro, ngu barega ngundo oo kowuri
urungga oni yunoweroyi yetoningga, nguro yendo ngu erayagomo
kowuri ngundiro ene ko inoyi. 7 Ngu barega ngundo enengo oowooyi
bingami okooro, enengomo irosara nakanakangoyingo gomegomemu,
ngu nangge tero watayetoningga ngu, nguro yendo komo ogingo gumi
ngundiya teyinoyi. Ene barega ngu newendemonggo, ene enengo
biyomini okooro eyingo. No ngu mera ngaro oo bidodo sobosobo bare
urungga oorengo. No wabu bare kini, nguro ngu, no ma sendowero
ingowano. Hamoo oorengo kini, eyingo. 8 Arisa, newendemonggo
ngundiro ingootoni, ngundiro nguro, kowuri guradiro guradiro ngu
naruno nangge eneno ombuwa. Ngu ngandiro: Sayi guradiro guradiro
ngundo omburo yureni kumootoyi, oni simoo bare sendo moguru
urungga tetoyi, ko oowariro kumooyingo naruwo urungga oorengo
nguno tunootewa. Nguno ngu, debo Babilon endega ngu dero gisokowa.
Yo hamoo oorengo, Anut Oo Bidodo Simburi yanggangonidodoga,
ngundo enengo murini wirikoro, kenoro, ogingo nangge oorengo
inowa, ero eyingo.

9 Mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo bidodo nguya oo biy-
omi gobooro tewonggoku, endemo wooro urungga ende dedoni, ngu
kenoro, ene sendo moguru urungga tewanggo. 10 Onindo ngu endega
ngu dedoni, oriroko dikaro, ngunonggo ngu endemo oni ngundo
enengo weti mbumbuwaye, nguro ogingo ngundiro koorowootoyi,
kenoro, kiyero ero eyingo.

O gowugowurongo Babilon, ye ende urungga yanggangonggedodo!
Naru ootuwoo bodagano sodedomangge, yengo weti mbum-
buwaye nguro gumi yengomo tunootetoni koorowootenggoku
ngu! Ero eyingo.

11 Beye koyi teweroyi oni mera nga bidodo, nguro ingonduduye,
nguro kowuri ingoro sendowanggo. Ndadiro nguro, ene musiyo gurano
enengo sitowi uriyoweroyi nguya kini nguro. 12-13 Yo, ngundo Babilon
endega nguno beye koyi teweroyi oni, ngundo oo ngandiro soweyoote.
Gol, Siluwa, digi nakanakangoyingomu, beye goyayimu, towi sarayi
gomegomemu, towikumba dagoyi gomegomemu, towi nakanakan-
goyingo gome imakeyingomu, de gura gura ndindingo gomemu, Elepan
nggamari, ko debo Ayen koorongguyibo, ko Ayen oobo digi goobe
nakanakangoyingombo, ngundo oo gomegomemu teyingo, suwe oo
ninggurini gura gura, ko wooro gome ndindingomu yeweroyi, urumi
gura gura ndindingo gomegomemu, Wayin, oo kaweroyi bo urumi
gomemu, oomanongoyingo kaweroyi oo kikidoyingo, Sipsip ko Bul-
makawu, Hos ko Hos yawasanidodomu, kingo kirikiri oni bidodo, ngu
oo sitowi ngu bidodo uriyowero soweyoyingo.

14 Beye koyi teweroyi oni, ngundo sendowero tero ewanggo. Oo
gomegomemu bidodo, nguro ye gome ingootenggoku, ngu oo ngu ataga
kinitete. Yo, yengo oo sitowi bidodo kini temukootoni, gura nguya kini,
eyingo.

15-16 Ngu beye koyi teweroyi, oni ene kuri Babilon ende oo sitowi
uriyoro, nguro beye yowonggoku, ngundo endemo oni simoo bare
kenootoyi, nguro weti mbumbuwaye nguro ogingo urungga oorengo
ingootenggoku, nguro ene kenoro, sosoreyingo urungga tero, oriroko
anduno ootooro, nowoondoyemo kowuri urungga ingoro sendoro
eyingo.

O Babilon ende urungga gowugowurongo! Ngu hamoo oorengo gowu-
gowurongo! Kuri gengo nengguro sarayi ngu gomegomemu, ko
nengguro dagoyi oorengo, yemuro oruwo. Gengo irosara gol
wadori gomegomemu, ko digi nakanakangoyingomu gomemu,
ko beye goyayimu nguno teyingo. 17-18 Ngu naru ootuwoo
bodagano, sodedomangge gengo oo sitowi urungga oorengo,
beye nguya, ngu bidodo kinitemukoyingo! Ero eyingo. Ngundiro
nguro, wanggono oni sobosobo, ngudodo enengo ko onidodo, oni
simoo bare wanggono sawero ingootenggoku, ko wanggobo beye
koyi teweroyi oni, ngu bidodo endemo oniro kowuri oorengo
ingootenggoku, ngu kenoro, orirokono dikaro, endemo nguro
wooroyi ooreteku, ngu kenoro eyingo. Ende urungga gurado ene
Babilon ende ngundiro oowooyidodo oodoni, ngundo Babilon
endega ma dagaro oowooyidodo oodoni, ma kenowato! Eyingo.

19 Ngundiro nguro, ene kowuri urungga ingoro, nguro ene tabayemo
gugukakawu oorongooro, sendo moguru tero eyingo.

O ende urunggaku, gowurongo! Gengo ende nguno wanggo wendeyino
oorootenggoku, nguro sobosobo oni, ngundo gengo oo sitowi
geno soweyowonggoku, nguro ene digi beye urungga oorengo
yoyingo! Ene naru ootuwoo bodagano nangge, sodedomangge
ene oonootemukoote! Eyingo. 20 Ene ngundiromu, ye sambo
endemo oorootenggoku, ye enengo nowoondoyemo hamoo
teyingo oni, ye Anutro ingondudu eyingo oni bidodo, ye Yisasro
soweyeroyingo Aposel oni, ye bidodo komo oni oni urungga
oorengo tetenggo. Ndadiro nguro, weti mbumbuwaye teyin-
gomu, ngu wirikoro, nguro Anutdo ene Babilon weti mbum-
buwa muri biyomingga yeno tewonggoku, ngu wirikoro, ogingo
urungga oorengo yunoyingo, ero eyingo.

21 Ene ngundiro mande yokootoyi, ngu naruno nguno, sambono
Engel oni yanggangonidodo nguno digi urungga oorengo, onindo ma
okooweroyimu ngu okooro yoro, wendeyino oorongooro eyingo.

Ngundiro muringga nguno nangge, ngu Babilon ende urungga ngu yoro
oorongootoni, utoni, onindo ko ma kenowanggo, ero eyingo.

22 Gita oowooyi Harup, ko sumbimbooro ngguyi gura gura, ko
mowumowu, ko unggu nguro ngguyi naru gurano, oni ma ingowanggo.
Oni ene ingonduduye gura gurano ko teweroyi naru gurano, ngundiro
oni gura ngu ma oruwa. Wit oo kikidoweroyi nguro kiki ngguyi, naru
gurano, oni ma ingowanggo. 23 Soru himi, naru gurano, onindo ma
kenowanggo. Oni ene bare yoweroyi naru nguya kinitewa. Kurimi

beye koyi teweroyi oni, ngundo ene mera nga bidodomo ene oowooyi-
dodo ootooro, ene ngunonggo oni mera bidodomo ganaganayerootoyi,
gosonggi gura gura oni yomburiyerowero teyingo, ero eyingo.
24 Anutdo ene Babilon endega ngu kenootoni, ene biyomi tero, enengo
ingondudu eyingo oni, ko enengo oni simoo bare nowoondoyemo
hamoo teyingo mera bidodomo oruwonggoku, ngu yudoyi kumootoyi,
ngu kenoyingo. Ngundiro muringga nguro kowuringga bidodo Ba-
bilondo yoyingo, ero eyingo.

19

Sambo Endemo Oni Bidodo Oni Oni Teyingo

1 Babilon ende urungga ngu dero yokootoni, ngu naruno, no Yon
ingootoowe, sambo endemonggo, simoo bare oowooyingga oorengo
moguruwooro eyingo.
Noore komo Anutro oowooyi bingamini ero okooteto! Ngu noorengo
Anut, ene nangge guranangge, ngundo noore ko uriyeroro yoy-
oyingo. Ene oowooyidodo, duridarinidodo, ko yanggangonidodo
oorengo ooroote. 2 Anutro wirikoweroyi koni ngu muri nenengo
oorengomo oni wirikoyerowa. Ngu ooreko ooreko bare urungga,
ngu enengo muri biyomininggа, nguno oni simoo bare mera
bidodomo yomburiyeroro, ngundo Anutro ko oni yureni ku-
mooyingo. Ngundiro nguro, Anutdo nguro gumi biyomi oorengo
inoyingo, ero eyingo.
3 Asa, ngu naruno no ingootoowe, ene moguru urungga tero, meno ko
eyingo. Noore gengo oowoongge bingamingge ero okooteto! Babilon
ende urungga dero, wooroyi oorewoku, ngundiro suwooyi sano dero,
wooro oorero oruwa, ero eyingo.
4 Sambono tabango oni onibiga namoraya ngudodo, ko Oo Keta
Oorootenggoku namorayaga, ngudodo Anut doongeyimo bagootero,
yambo mande tero, meno eyingo. Hamoo oorengo! Noore gengo
oowoongge ero okooteto! Ero eyingo.
5 Ngu naruno, Anutro yaba tanggeyimonggo meno gura eyingo. Ye
Anutro ko oni, oowooyidodomu ko oowooyidodomu kini, ye bidodo
komo noorengo Anutga ngu oowooyi bingamini ero okooteto, ero
eyingo.
6 Ngu naruno, no ingootoowe, mande moguru urungga simoo
barenonggo ngguyi utoni ingootoowe, sono ururu ngguyi ngundiro
uyingo, ko gusiro ngguyi ngundiro ingootoowe, ene ngundiro meno
urungga eyingo. Noore gengo oowoongge bingamingge, ero okooteto!
Ge noorengo Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani! Ge yanggangongge-
dodo, ge oo bidodoboro sobosobo koreteyingo oorengo! 7 Nguro
ngu, noore oni oni urungga oorengo tero, oowoongge bingamingge
okooteto! Ndadiro nguro, Sipsip Nangoni bare yoweroyi naruwo
tunootete. Enengo bareyi ngu kuri oo yomosiyowo. (Enengo bareyi ngu
oni simoo bare eneno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu.) 8 Anutdo
ngu bareyi inowoku ngu, ene nengguro sarayi oorengo wadorimu,
pirungga soruyidodo ngu inootoni yemuwo, ero eyingo. (Ngu nengguro
sarayingga ngu Kristen oni muriye gome nenengo nguro gabogaboyi.)
9 Ngu oo ngu tunootetoni kenootoowe, Engel onindo nono eyingo.
Ge nga mandega nga nakango. Ngu oni simoo bare ngu Anutdo

negoyerootoni, Sipsip Nangoningga ngundo bareyi yoweroyi oo simbo kayingongga, nguno ombuwero sumoo yunowoku, nguro ene oni oni urungga tetenggo. Eyingo. Ngu mandega ngu Anutro mande hamoo oorengo ero nono eyingo.

10 Asa, Engelndo mande ero yokootoni, no ene keyi damonimo bagootero, yambo mande tewero teyingo. Ngundiro tetoowe, ene sodedomangge nono eyingo. Ge nono yambo mande ma tewero! Ndadiro nguro, no geya konare guranangge, Kristen dobookurige Yisasro mandeni nowoondoyemo hamoo tero oorooteto. Ye komo Anutno nangge yambo mande teyi! Noore ingowato. Yuka Kundingiyi ngundo Anutro ingondudu eyingo oni nowoondoye yokutuwootoni, ngundo ene onino Yisasro mande wesiyoro eyingo. Ngundiro wesiyoro etoyi, ngunonggo enengo mandeni ngundo oni songo nowoondoye yokutuwootoni, nguro ene nguya Yisasro mande wesiyoro etenggo. Ero eyingo.

Onindo Hos Sarayinggano Bibiteyingo

11 Ngu naruno, no sambo endemo kenootoowe, nguno Hos gura sarayimu oodoni, ngu sanganimo oni gura bibitero oruwo. Ngu oningga ngu oowooyi ngandiro: Oni Enengo Koni Gome Sobowooro Teyingo ko Oni Ene Muri Gome Nenengomu Nangge Teyingo, oowooyi ngu ngandiro. Ene simoo bare wirikoyeroweroyi bine, ngundi ene ebe ureweroyi tetoningga ngu, ene komo muri gome nenengo ngu nangge keyoro ngunonggo tewa. 12 Enengo doongeyi ngu de soru ngundiro soru ooretoni, ene tabangomo Gol tomokuyi oowooyingga nguno ooroote. Enengo goweyimo oowooyi gura ooroote. Ene ngu oowooyingga ngu enengombo nangge murini ingoote. 13 Enengo nengguroni tewoku, ngu sidudarowobo sonowooyingo. Oniro oowooyi ngu ngandiro, Anutro Mandeni. Eyingo. 14 Sambo endeboro me oni ngudodo ene Hos sarayimu sanganimo bibitero, ene Yisas keyoro oorowuyingo. Ene towikumba tewonggoku, ngu sarayi gome oorengomu nangge tero oorowuyingo. 15 Enengo manggowoomo duge kuningo oorengo ngunonggo oorero, mera ngaro oni simoo bare eneno nowoondoye hamoo ma teyingo ngu yureweroyimboro. Anutdo eyingo. Enengo usudogoni Ayenmbo teyingo, ngundo ene oni simoo bare gome soboyerowa, ero eyingo. Ene Wayin sonoyi winggoweroyi digi kumbeyigano, nguno Wayin winggowo. Ngu Wayin sonoyi urungga ngu, Anut yanggangonidodoga nguro sanggirini urungga oorengo nguro gabogaboyi.

16 Enengo oowooyi ngu nengguronimo, ko keyi begowoomo nguya nakangoyingomu, ngu ngandiro:

Mera Ngano Oo Bidodo Sobowooyingo Koreteyingo Nguro Tabangoye Urungga Oorengo. Ene Sobosobo Oni Bidodoboro Simbuye Urungga, ngundiro nakangoyingo.

17-18 Ngundiro tetoni, no sambono Engel oni gura kenootoowe, ogisano dikaro, meno manggaru tero, nu samboriri ururumero bawootenggoku, nguno eyingo. Ye ombuya Anutdo oo simbo kawokuno, ngano yowuruwooyi. Ye ombuya, nguno ye ngu mera ngaro oo sobosobo oni tabango, ko me oniro tabango, ko oni yanggangoyedodo, Hos, ko oni Hos sanganimo bibiteyingo, ko oni simoo bare

oorootenggoku, ko kingo kirikiri oni, ko oni oowooyedodomu, ko oni
oowooyedodomu kini ngu bidodoboro songgiwiye neyi, eyingo.
19 Ngu naruno nguno, no Nusako Koki ko mera ngaro sobosobo
oni koreteyingo ngudodo, ko enengo me onidodo nguya yeyootoowe
yowuruwooyingo. Ene yowuruwooro, ngundo oningga Hos sarayingga
ngu sanganimo bibiteyingongga nguya, ko enengo me oni ngudodo
ebe urewero teyingo. 20 Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, oningga Hos
sarayingga ngu sanganimo bibiteyingongga, ngundo Nusako Kokingga
ko Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godange, ngu yoyoro, mereno de
nombo ko digi kooronggguyi, oowooyi Salpa, nguya yowuruwooro, sugi
sugi derorooteku, nguno oorongooyeroyingo. Ene ngundiro tetoyi,
ndadiro nguro, ngu Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godangengga,
ngundo Nusako Koki doongeyimo, oo amana onindo ma teweroy-
imu ngu tetoyi, nguro oni simoo bare bidodo oo ngu kenoro nguno
mayero, yowuruwooro, Nusako Koki nguro gabogaboyimo yambo
mande teyingo. 21 Ngu oningga Hos sarayingga ngu sanganimo bib-
iteyingongga, ngundo duge manggowoomo oorootekungga, ngundo
Nusako Koki Urunggaku nguro me oni bidodo dugebo yureni ku-
mooyingo. Kumootoyi, arisa, nu bidodo omburo, enengo songgiwiye
bidodo nemukoro kawuye ndinditeyingo.

20

Dagoma 1,000 Setan Biyomimo Oruwa

1 Ebe kinitetoni, ngu naruno, no Yon sambono Engel oni gura no
kenootoowe, ene sambo ende yokoro ombuyingo. Enengo kandeyimo
ngu mere urungga gumi kiningga ngu goosooweroyi ki, uto urungga
nguya oowooyi Sen, ngu dowooyingo. 2 Ngu Oriwa Urungga ngu
dowooro, uto yanggango Sen, ngundo dowooro gosiyoro, mere gumi
kini urunggano oorongooyingo. Nguno ngu, ene dagoma 1,000 oruwa.
Ngu Oriwa Urungga ngu oowooyi gura ngandiro: Sire Kuriminggа
ngu, Oombooro Biyomi, ko Setan. Eyingo. 3 Sambono Engel oningga,
ngundo Oriwa Urungga ngu dowooro, mere gumi kininggano nguno
oorongooro, mere manggowo witu oo ngu gome ukingoro, goodooro
gosiyoyingo. Ngundiro teyingo, nguro ene mete oni mera bidodomo,
ngu dagoma 1,000 nguno ko ma ganaganayerororuwa. Dagoma 1,000
ngu kinitetoni ngu, kootuyisina, ene mere goosootoyi, naru bodagano
nangge, Setan ngundo mete oorero, oororo omburo tewa.
4 Ngu naruno, no ngu oni gidarega Anutdo oni wirikoyeroweroyi ko
ngu kuri rogo tewoku, ngu onikundo yaba bingaminidodo ngu sangan-
imo bibitetoyi kenoyingo. Ngu bibitero, ngunonggo ngu oni oo tewong-
goku, ngu wirikoyerowero bibiteyingo. Ngundiro tero, oni uru oorengo
gaboye kenootoowe, ngu ene Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo
nguro, enengo oowooyi oni gidaregano yootunootoyi, ngunonggo ene
nguya Anutro mandeni yanggango dowooyingo. Dowootoyi, nguro ngu,
mundi onindo bungeye toongootoyi kumooyingo. Ngu Kristen oni ngu,
ene Nusako Kokino ko nguro gabogaboyimo nguya ma yambo mande
teyingo, ko nguro sunggini ngu kembayemo ko kandeyemo nguya ma
yoyingo. Ngu oni ngu, ene ko keta ootoogero, ene Krayisya gobooro
dagoma 1,000 oororo, ngu oni ngu soboyeroro oruwanggo. 5 Ngu
Kristen oni ngu, ene wata koreteyingo ngundo merenonggo ko keta

ootoogeyingo. (Kristen Oni kumooyingo gidarega ngu dagoma 1,000
nguno ma ootoogewanggo.) 6 Oni ene merenonggo tambu koretero
ootoogetenggoku ngu, ene komo oni oni tero, kundingiyi oruwanggo.
Ngu oni ngu, ene Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi tero, ene
Krayisya dagoma 1,000 oni simoo bare merangga nga ngu sobowooro
oruwanggo. Ngundiro onikundo ene Setanro ende biyomimo ngu ma
oorowuwanggo. Kini, ene suwooyi sano Anutya oruwanggo.

Anutdo Setan Yomburiyoyingo

7 Dagoma 1,000 ngu kinitetoni ngu, Anutdo mere gumi kini urung-
gaku ngu manggowo goosootoni, Setan ya biyomi yokoro toongeyingo.
8 Yo, Setan ngu mere yokoro, oorero, oni simoo bare mera bidodomo,
ganaganayeroweroyimboro ko tewa. Ene ngundiro tero, yade yade
oororo, Gok ko Megok ngu sowe erayaga Krayisro mundi oorootenggoku, ene yowuruyerootoni, me oni urungga oorengo yeri tunootewa.
Ngu me oni yowuruyerootoni, ngu wendeyi sono dabemimo digi keredi
ngundiro tewa. 9 Setando mera bidodomo, me oni yowuruyeroro, yade
yade oororo, Anutro simoo bare oorootenggoku musiyo pawangoro,
ngunonggo Anutdo ende urungga (Yerusalem) nguro gome ingooteku,
ngu pawangowanggo. Ngundiro tewanggoku ngu, ene Anutdo sambononggo de sorudodo yokootoni, omburo, ngundo ngu, Setanro me
oni ngu yoodemukowa. 10 Ngundiro tetoni ngu, Anutdo godange oni
Setanngga, ngu dowooro, mere gumi kiningga digi koorongguyimu
dero oorooteku, nguno oorongooyingo. Oorongootoni, Setando uro,
nguno ene Nusako Koki ko enengo ingondudu eyingo godange oni
nguya kabusayi tero, sugi sugi ogingo urungga oorengo koorowooro
oruwanggo.

Wirikoyeroyingo Naru Urungga Tunootete

11 Ngundiro tetoni nguno, no yaba sarayi urungga bingaminidodo
ngu kenootoowe, oni gura ngu sanganimo ngu bibiteyingo. Bibitetoni,
ngu naruno, mera ko sambo nguya satori, musiyarimo kiniteyingo.
12 Ngundiro tetoni, no kenootoowe, oni kuri kumooyingomu ngu
oowooyedodomu, ko oowooye kinimu nguya, enedodo ngu yabaga
bingaminidodo ngu tanggeyimo dikayingo. Ngundiro dikatoyi, oni
yaba bingaminidodo bibiteyingongga, ngundo buk gidarega dowooro
wesiyoro, ko buk gura nguya wesiyoyingo. Ngu bukga ngu Yisasdodo
oni keta oruweroyi nguro buk. Ngu buk guraga nguno oni simoo
bare mera ngano oo muri tewonggoku, nguno ooroote. Oo ngu buk
nguno oorootenggoku, ngu Anutdo ngu oni bidodo kumooyingomu
ngu wirikoyingo. 13 Ngu naruno, wendeyi koongeyingo bidodomo, oni
kumooyingo ngu ooretoyi; ko oni mereno mereyeroyingo ngu ooretoyi;
ko oni kumooro Setanro ende biyomimo oorootenggoku, ngu nguya
Anutno mayero yowuruwooyingo. Yowuruwootoyi, Anutdo enengo
koye tewonggoku, enengomo enengomo wirikoyeroyingo. 14 Oni
Yisasno nowoondoyemo hamoo ma tetoni, kumooro musiyo songo
songomo, ko Setanro ende biyomimo nguya oruwonggoku, ngu bidodo
Anutdo yowuruyeroro, wirikoyeroro, ko oorongooyerootoni, mere de
nombododo urunggano, nguno uro yoodetoni, suwooyi sano ogingo
ingoro oruwanggo. Nguno oodoyi, Anutdo eyingo. Ataga kumooweroyi
murininggа ngu kinitete, ero eyingo. 15 Ene wirikoyeroyingo oningga,

ngundo oowooye Yisasdodo oni keta oruweroyi bukga nguno oowooye
kini ngu, arisa, ngu oni ngu, Anutdo ngu yoyoro oorongooyerootoni,
de nombododo ngu ma kumooweroyi mere urungga oorooteku nguno
uyingo.

21

Sambo Ko Mera Keta

1 Arisa, ngu naruno, no Yon sambo mera keta kenoyingo. Sambo ko-
retero, ko mera koretero, ko wendeyi nguya ene kiniteyingo. 2 Ngundiro
kinitetoyi ngu, no ende kundingiyi ngu Yerusalem keta kenootoowe, ene
sambononggo Anutdo soweyootoni ombuyingo. Anutdo ende ketangga
ngu kuri gome metemimu yero yomosiyoyingomu, ngu bare kameyi
yowero naruwo, nguno enengo oo kuri gome metemimu nangge, ngu
yomosiyoyingo ngundiro. 3-4 Ngu naruno, no manggowo ngguyi Anutro
yaba bingaminidodo ngu tanggeyisina, ngunonggo manggaru tero etoni
ingoyingo. Ataga Anutdo oniya oorootenggo. Ene oniya oruwanggoku,
nguno ngu, enengo oni simoo bare oruwanggo. Anutdo enesu nangge
oni simoo bareno nguno ootooro, ene oniro Anut oruwa. Ngu naruno,
Anutdo oniro kowuriye ngu bidodo andangeyunootoni, nguro ene naru
gurano, ngu ma sendowanggo. Kumooweroyi muringga nguya kini;
kowuri bidodo ko sendo moguru teweroyi muringga ngu, ko ogingo
ingoweroyi muringga ngu, oo ngu bidodo nguya kinitemukowa. Mera
ngaro muringgano tewanggoku, ngu bidodo kinitemukowa, eyingo.
5 Ngu naruno ngu, onindo Gol yaba bingaminidodo ngu sanganimo
bibiteyingongga ngundo eyingo. Ingo! Ataga oo ngu bidodo keta
tunootete, eyingo. Ene mande gura nguya eyingo. Ge nga mandega
nga nakango. Ndadiro nguro, nga mandega nga ngu nenengo oorengo,
nguro oni ene nguro nowoondoyemo hamoo tewanggo, eyingo.
6 Asa, ene mande gura eyingo. Noro kone temukooteno. Nondo ngu
oo ngu bidodoboro koretero oorengo oorooteno. Nondo nguya, ngu
oo ngu bidodoboro wengani oorooteno. Oni ene sonoro kumoowaku
ngu, nondo sono keta oorooteku, sono omungo ngu sono kingo duwoo
ene inootoowe newa. 7 Oni ene newendemo hamoo tetekungga ngu
yanggango dowooro, yade oororo kumoowaku ngu, asa, ene komo
Setanro towootowooni ngu dagate. Oni ngundiro tetekungga ngu,
nondo enengo Anut oodoowe, ene noro nangone oruwa. 8 Ene oni noro
kone metemi teweroyi ngu sosorero yokowanggoku; oni ene Yisasro
nowoondoyemo hamoo ma tewanggoku; ko oni ene dobooyi ureni ku-
mootenggoku, ene sebobarese muri biyomi ngu tetenggoku; oni ene idi
gosonggi muri biyomingga ngu tetenggoku; oni ene oombooro godange
biyomi nguno yambo mande tero nguno yemboongetenggoku ngu; ko
oni bidodo godange mande etenggoku; ngundiro oni ngu bidodo, ene de
nombododo mere urungga digi Salpa dero gidorero oorooteku, nguno
uro oruwanggo. Ngu musiyongga ngu biyomi oorengo, nguno ene
uro, sugi sugi oruwanggoku, ngu kumooweroyi kootunggaku ngundiro,
eyingo.

Yerusalem Ende Keta

9 Ngu naruno, sambono Engel gura nono ombuyingo. Ngu Engelngga
ngu Engel kandegura gidemboro erayaga nguromu gura, ene kandey-
imo koondo kandegura gidemboro eraya, Anutdo oni yomburiyoweroyi

oo biyomi ngu koondomo yetoni angeyingo. Nguromu Engel gura,
ngundo omburo nono eyingo. Ge ombutooga, nondo Sipsip Nangoni
nguro bareyi keta ngu etunggerowano, eyingo. 10 Ngundiro etoni,
Anutro Yukani, ngundo yanggango nunootoni, Engel ngundo noyoro
puri ndandayingo oorengo sanganimo nguno ooreyingo. Ngu musiy-
ongga nguno, ene Yerusalem ende keta etunerootoni, kenootoowe, ngu
endega ngu sambononggo Anutdo soweyootoni ombuyingo. 11 Ngu
ende ketangga nguro soruni ngu Anutro duridarini. Ngu endega
nguro soruni ngu, ene digi oowooyi Yaspa, nguro urini urungga oorero
nguro wadorini himi oo komboni ngundiro. 12 Ngu ende keta urungga
nguro oonggoo pawani ngu, awuno samboriri oorengo teyingo. Ngu
endega nguro yamukoni kande eraya kegidemboro eraya oodoni,
nguno sambono Engel oni kande eraya kegidemboro eraya yamuko
sobowooro dikayingo. Ngu yamuko ngu, Iserel oniro sowe kande eraya
kegidemboro erayaga, nguro oowooye nguno nakangoyingo. 13 Ngu
endega nguro ende mundumi namoraya oodoni, nguno yamuko kabusa
kabusa yeyingomu ooroote. 14 Ngu endega nguro digi nonggini kande
eraya kegidemboro eraya ende yanggango inootenggoku, nguro digiyi
ngu Sipsip Nangoningga nguro soweyeroyingo Aposel oni kande eraya
kegidemboro erayaga, nguro oowooye nakangoyingo.

15 Ngu sambono Engel ngundo oni Gol usudogoyiga dowooro, nguro
endega, nguro yamuko, oonggooyi nguya rogowooweroyimboro. 16 Ngu
sambono Engel onindo ene usudogo ende rogowooweroyimboro ngu
dowooro, ngundo ngu endega ngu rogowooyingo. Ngu endega nguro
wanggangoni ko dabemi dabemi ngu, ko oonggoo pawani duburi
ooreyingo nguya rogowooyingo, ngu guranangge ereremo oorengo
teyingo. Ene 2,400 Kilomita ngundiro. 17 Ene oonggoo pawani nguya
rogowootoni, ngu oonggoo pawa nenengo ngu 60 Mita ngundiro ro-
gowooyingo. Nguro rogoga ngu onindo oo rogowootenggoku ngundiro,
ngundo rogowooyingo. 18 Ngu endega nguro pawani ngu, Anutdo
digi oowooyi Yaspa digiga ngu tero, ko endega ngu Gol ngu Galas
wadori ngundiro yeyingo. Ngu oo komboni ngundiro wadorimundo
teyingo. 19-20 Ende nguro digi nongginiyi ngu Anutdo endega nguro
oonggoo pawayi yanggango teyinoro, digi nakanakangoyingo, ngundo
nakangoyingo. Ngu digi ngu ngandiro; digi koreteroga ngu Yaspa;
digi erayayiga ngu Sapayira, ngu uringgiyi; digi kabusayiga ngu Aget,
ngu sarayi; digi namorayayiga ngu Emeral; digi kandegurayiga ngu
Sadonikis, ngu dagoyi ko sarayi nguya yowuruwooyingo; digi kande-
gura gidemboroyiga, ngu Koniliyon ngu digi dagoyi; digi kandegura
gidemboro erayayiga ngu Kirisolayit ngu kooronggu nangge, digi
kandegura gidemboro kabusayiga ngu Beril ngu titoyi; digi kande-
gura gidemboro namorayayiga ngu Topas, ngu kooronggu nangge;
digi kande erayayiga ngu Kirisopares, ngu titoyi koorongguyi nguya
yowuruwooyingo; digi kande eraya kegidemboro guranangge ngu
Hayiyasin, ngu uringgi kumuyi gura; digi kande eraya kegidemboro
erayayiga ngu Ametis, ngu digi dagoyi gura. 21 Endega nguro ya-
mukoyi kande eraya kegidemboro erayaga, ngu beye goyayi kande
eraya kegidemboro erayaga ngu sarayi oorengo urini urungga, ngundo
teyingo. Ende nguro yamuko guranangge nanggemo, Anutdo beye
goyayi urungga oorengo ngu guranangge ngundo nangge teyingo. Ngu

endega nguro ooreni ngu Gol oorengombo nangge teyingo, ngu oo
komboni ngundiro wadoriyi.
22 Ngu endemo, nguno yowuruwoo ya kundingiyi, Tembel, ngu no
ma kenoyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Urungga ko Sipsip Nan-
goni, ngundo nangge ende nguro Tembel oorooteri. 23 Ngu endega
nguno ngu, sa kombo nguro himi kini. Kini, Anutro duridarini,
ngundo nangge, ende ngu himi inootoni, ko Sipsip Nangoni ngu
ende nguro soru oorengo. 24 Kristen oni bidodo mera bidodomonggo
ende nguno mayewanggoku ngu, ene Anutro soru himimo endeyoro
oorootenggo. Mera ngaro Kristen oni sobosobo koreteyingo, nguro oo
sitowi gomegomemu, irosaraye oododo, enengo oowooye bingamiye
ngu bidodo yoro, Anutno kingo duwoo inowanggo. 25 Ngu endega
nguno ngu, ene suwoo kini. Nguro ngu, ene sa nangge oodoni, ende
nguro yamukoyi naru bidodomo ma goodootenggo. 26 Mera bidodoboro
merako ngano oruwonggoku, nguro oo sitowi gomegomemu, digi beye
nguya, ko bingamiye ngu bidodo yoro, ngu kingo duwoo Anutno
yewanggo. 27 Ngu endemo nguno oo biyomimu, ko muri biyomi
oyimododomu, ko godange mande eweroyi muri biyomi, ngu hamoo
oorengo oni ngundiro muri tetenggoku ngu, ene ngu endegano nguno
ma uwanggo. Oni oowooye Sipsip Nangonimboro bukga nguno
oowooye oorootenggoku, ngundo nangge, ene mete ngu endemo nguno
uwanggo.

22

Endega Nguno Sono Bingo Keta Oorooteku Ngu

1-2 Ngu naruno ngu, sambono Engel onindo ene no Yon etune-
rootoni, sono bingo keta oorooteku, ngu sarayi oorengo oo komboni
ngundiro kenoyingo. Ngu sono bingo gomegomemu nguro omungo,
ngundo Anutro yaba bingaminidodo ngunonggo, ko Sipsip Nangoni
nguya ngunonggo omburo, yade yade ombuyingo. Sono bingo om-
buro, ngu endega nguro ooreni urunggaku ngu, kewoorokuri yade
oorowuyingo. Sono bingongga ngu dabemi gide gide, de ngudodo
keta oruweroyi yunootenggoku, ngu dikatenggo. Ngu de ngu dagoma
gurananggemo engge tanggori ngu, tambu kande eraya kegidem-
boro eraya enggeyingo. Yo, hamoo oorengo, kombo gurananggge gu-
rananggemo, de tanggori gomegomemu enggetenggo. De uyi ene nguya
gome neweroyi oodoni, ngunonggo oo kowuri, ko sayi mambu ngu
bidodo oni merako ngano oruwonggoku ingootoyi, ngu de uyi onindo
netoyi, oo ngu biyomi kinitemukowa. 3 Yo, hamoo oorengo, sambo ende
ketanggano nguno oo kumana biyomi gura ma ootooro, ngundo oni ma
gosiyerootoni, Anut ko Sipsip Nangoni nguno nangge yambo mande
tero, eneno yemboongewanggo. Yo, Anutro yaba bingamini ko Sipsip
Nangoni nguya ngu endemo nguno oodori, ngu musiyo nguno enengo
ko oni, enengo koyari tewanggo. 4 Ngu endega gomemu nguno Kristen
oni bidodo Anutro omukumundoongo kenoro, kembayemo enengo
oowooyi nguno oruwa. 5 Ngu endega nguno suwoo ko ma tewa. Nguno
ngu, soru Lam nguro himi ko soru himi nguya kini. Ndadiro nguro,
Anut Oo Bidodo Simburiga ngu enengombo himi yunootoni, nguno
Anutro ko oni suwooyi sano Anutya sobosobo tabango tero oruwanggo.

Yisas Ngu Naru Bodagano Ngu Ko Ombuwa

6 Ngu naruno, sambono Engel omburo, nono eyingo. Nga mandega
nga, ngu hamoo oorengo. Ngundo ngu, ene oni bidodo nowoondoyemo
hamoo tewanggo. Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo enengo Yukani,
ngundo enengo ingondudu eyingo oni ngu ingondudu yunootoni, ene
ngunonggo enengo mande wesiyoro etenggo. Anutdo enengo Engel
soweyootoni, omburo, ngundo enengo ko oni, ngundo naru bodagano
oo bidodo tunootewerоyi, ngu etuyeroyingo. Ero eyingo.

7 Yisasdo eyingo. Ye gome ingoyi! No yeno naru bodagano ko
ombuwano. Oni gidarega ene Anutro mandenimo oo tunootewerоyi
nga bukgano oorooteku, ngu ingoro keyootenggoku ngu, ene mete oni
oni tewanggo, ero eyingo.

8 No, Yon, oo ngu ingoro kenoyingo. Yo, nondo mandega nga ingoro,
ko oo gabogaboyi kenowonoku ngu, no Engelngga oo ngu etunerowoku
nguro keyimo bagootero, yambo mande tewero ingoyingo. 9 Ene Engel
onindo nono eyingo. Ge nono yambo mande ma tewero! No geya, ko
gengo Kristen dobookurige, ko Anutro ingondudu eyingo oni nguya,
ko oni nga bukno mande oorooteku, nga keyootenggoku nguya konani
gobooro teteto. Ngundiro nguro, ge ngu komo Anutno yambo mande
te! Ero eyingo.

10 Ngundiro ero, ene ko nono eyingo. Nga Anutro mandega oorooteku
nga ngu, kootuyisina oo tunootewerоyi nguro naruni namoko tete.
Ngundiro nguro, nga bukga ngano mande oorooteku, ngu ma gosiyoro
ukingowero. 11 Nguro ngu, nowoondoye yowoorengoweroyi naruwo
piru kini. Nguro ngu, oni ene muri biyomi tero sebobarese muri
biyomi tetenggoku, ngu soweyoro, ngundiro nangge teroruwanggo.
Ngundiro nangge, oni ene muri gome nenengo ngu nangge tero,
kundingiyi muringga nguno oorootenggoku ngu, ene komo ngundiro
nangge teroruwanggo, ero eyingo.

12 Yisasdo eyingo. Ye gome ingoyi! No naru bodagano ko om-
buwanoku, nguno oni bidodoboro uriye yoro omburo yunowano.
Nondo uri gumi yunowero ngu, oni bidodo enengo muriye oo tewong-
goku, ngu songo songomo wendangero, ngundiro oorengo gumi
yunowano. 13 No kurimi oo bidodo yemukoro, nguno oruwonoku,
omburo, oo bidodo kinitetoni, ngu naruno, nguya nondo nangge
oruwano. No damoni yero oruwonoku, ngunonggo omburo oo bidodo
kini teweroyi naruno, nguno nguya oruwano.

14 Oni nono nowoondoyemo hamoo tero oorootenggoku, ene mete
ende ketanggano nguno uro, ene de tanggori gomemu keta oorooteku
yunoweroyimboro, mete nero, nguro ene oni oni tewanggo. 15 Oni
ene idigosonggi tetenggoku; sebobarese buribari tetenggoku; oni ene
oni yureni kumootenggoku; oni ene oombooro godange nguno yambo
mande tetenggoku; ko oni bidodo ene godange mande eweroyi nguro
ingoro keyootenggoku; ngu oni ngu bidodo enengo endeyoyingo ngu
sebo endeyootenggoku ngundiro. Ngundiro oni ngundo Anutro ende
ketangga nguno ma uro, ene endesina nangge oruwanggo.

16 No Yisas, noro sambono Engel oni, ye Kristen yowuruno nga
mandega nga soweyo yunooteno. No ngu, Dewitro soweni oorengo.
No ngu suwoononggo sengewero tetoni tootungga dedeku ngu oorengo,
ero eyingo.

17 Anutdo ko Sipsip Nangoni bareyi, ngundo Yisasno ngandiro eyingo.
Ge ombu! Etori, ngu oni mande ingowanggoku, ngundo nguya
ewanggo. Ge komo ombu! Eyingo. Oni ene sonoro ingooteku ngu,
ene komo ombuya, ngu oni newero ngu, ene komo ngu sonongga keta
oruweroyiga yoya neni. Nga sonongga nga ngu, Anutdo kingo duwoo
yunoote.
18 No Yondo, mande yanggango oorengo yeno eteno. Ye komo
ingonda teya! Nga bukno mande oo tunooteweroyi oorooteku nga
soweyowanggoku ngu, arisa, oo biyomi oorengo nga bukga ngano
ero nakangootoni oorooteku, ngu bidodo Anutdo ngu oningga ngu
bungomo wata yewa. 19 Nguro ngu, oni gurado nga bukgano Anutro
mande nakangoyingo, ngu gumingga onindo andangero yokoro ngu,
asa, Anutdo ene nguya andangetoni ngu, ene ngu ende kundingiyingga
nguno ma uro, de tanggori suwooyi sano keta oruweroyiga ngu ma
newa. Ngu ende ketangga, ko de suwooyi sano keta oruweroyiga, nguro
gabogaboyi nga bukga ngano ngundiro nakangoro eyingo.
20 Oni (Yisas) nga mandega nga yeno oo bidodoboro etekungga,
ngundo ataga ete. Hamoo oorengo, no sorumimonggo eteno. No ngu
komo naru bodagano ko ombuwano! Etoni ngu, noorendo mande gumi
eyingo. Hamoo oorengo! Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas ge hamoo ombu! Eyingo.
21 Yondo ene Anut sumoo inoro yemboongeyingo. Yisas Oo Bidodo
Simburi Simbunani, gedo gengo sumangengge ngu soweyerootooga,
ene gengo oni simoo bare bidodoboya gobooro oriyi. Ngu hamoo
oorengo, ero yemboongeyingo.